

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK DİLİ BİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

KARS İLİ AĞIZLARI SÖZ VARLIĞI

Özlem ŞUATAMAN

2502080444

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Hatice TÖREN

İSTANBUL – 2022

ÖZ
KARS İLİ AĞIZLARI SÖZ VARLIĞI
ÖZLEM ŞUATAMAN

Bu tezde, Türkiye Türkçesi ağızlarından Kars ili ağızları söz varlığının ortaya konulması amaçlanmıştır. Bugün Kars ili sınırları içinde yaşayan Türk boylarının ağızlarına ait söz varlığı unsurlarının; kelimeler, atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözlerin tespit edilmesi çalışmanın esasını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda 2011 ve 2014 yıllarında farklı zamanlarda tarafımızdan Kars ili merkez ilçe ile Akyaka, Arpaçay, Digor, Kağızman, Sarıkamış, Selim, Susuz ilçelerine bağlı 94 köyde yaşayan Azeri, Yerli, Terekeme, Türkmen gruplarından belirlenen 179 kaynak kişiyle görüşülmüş ve derlemeler yapılmıştır. Ayrıca Derleme Sözlüğü taranmış ve sözlükte yer alan Kars ili ağızlarına ait veriler tespit edilmiştir. Böylece sahada yapılan derlemeler ile Derleme Sözlüğü'nden elde edilen tüm malzeme tezde ele alınmış ve üç bölüm halinde incelenmiştir.

Giriş bölümünde çalışmanın amacı, yöntemi, sınırları belirtilmiş ve Kars ilinin etnik yapısı hakkında temel bilgiler verilmiştir.

“Kars İli Ağızlarında Atasözleri, Deyimler, İkilemeler” başlıklı birinci bölümde tespit edilen atasözleri, deyimler ve ikilemeler ayrı başlıklar altında çeşitli bakımlardan incelenmiştir.

“Kars İli Ağızlarında Kalıp Sözler” başlıklı ikinci bölümünde Hayır duaları, beddualar ve yeminler ele alınmış; söyleniş sebeplerine, ortaya çıkış bağlamlarına göre tasnif edilerek ortaya konulmuştur.

“Sözlük ve Dizinler” başlıklı üçüncü bölümde Sözlük ve Dizinler yer almaktadır. Hazırlanan Tanıklı Sözlük'te sahada yapılan derlemelerden ve Derleme Sözlüğü'nden tespit edilen Kars ili ağızlarına ait söz varlığı alfabetik olarak dizilmiş; anlamları verilmiş, derleme yerleri belirtilmiş, sahada tespit edilen madde başları ve iç maddeler örneklerle tanıklanmıştır. Bu bölümde yapılan tanım ve açıklamalarda bütünüyle tarafımızdan yapılan derlemelere bağlı kalınmıştır. “Dizinler” başlığı altında ise bölgede tespit edilen atasözleri, deyimler, ikilemeler, hayır dular, beddualar

ve yeminlerin tamamı verilmiştir. Sonuç'ta çalışmada incelenen malzemeyle ilgili değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kars ili, Ağız, Söz Varlığı, Atasözü, Deyim, Kalıp sözler, Sözlük

ABSTRACT
VOCABULARY OF KARS DIALECTS
ÖZLEM ŞUATAMAN

In this thesis, the aim is to present vocabulary of Kars dialects which are among Turkey Turkish dialects. The main focus of the study is to identify the vocabulary elements; words, proverbs, idioms, reduplications and expressions, belonging to the dialects of Turkic tribes living within the borders of Kars today. Accordingly, 179 source people identified who are Azeri, Local, Terekeme and Turkmen, living in the central district of Kars and 94 villages of Akyaka, Arpaçay, Digor, Kağızman, Sarıkamış, Selim and Susuz districts have been interviewed and data has been gathered together by us at different times in 2011 and 2014. Besides, Derleme Sözlüğü has been scanned and the data in the dictionary belonging to Kars dialects has been identified. Therefore, all the materials including the ones done in the field and the ones acquired from Derleme Sözlüğü have been discussed in the thesis and examined in three parts.

In the introduction, the aim of the study, its method and the limits of the study have been indicated and basic information has been given about the ethnical structure of Kars.

In the first part entitled “Proverbs, Idioms and Reduplications of Kars Dialects”, the proverbs, idioms and reduplications identified have been examined in several ways in different titles.

In the second part entitled “Expressions of Kars Dialects”, benedictions, maledictions and oaths have been discussed; and have been presented by being classified according to their reasons of being produced and contexts of their emergence.

In the third part entitled “Glossary”, Dictionary and Indexes take place. At the Dictionary prepared, expressions belonging to Kars dialects which have been identified with the compilations done in the field and with Derleme Sözlüğü have been aligned in the alphabetical order, their meanings have been given, compilation places have been stated, and the titles and subtitles have been presented with examples. All the definitions and explanations made in this part remain faithful to the compilations

done by us. The proverbs, idioms, reduplications, benedictions, maledictions and oaths observed in the region have been fully given under the title “Indexes”. Conclusion has evaluation about the material analyzed in the study.

Key Words: Kars, Dialect, Vocabulary, Proverb, Idiom, Expressions, Dictionary.

ÖNSÖZ

Ağızlar; bir dilin veya lehçenin yazı diline oranla birbirinden az çok ayrılan konuşma biçimleridir (Korkmaz, 1992: 4). Ağızlar; tarihi dil malzemesini bünyesinde barındırırlar. Eski Türkçe pek çok kelime ağızlarda varlığını devam ettirmekte; yine standart dildeki birçok kelime ağızlarda eski biçimiyle kullanılmaktadır.

Ağızlarda standart dilde bulunmayan; bir toplumun yaşadıkları coğrafyanın iklim şartlarına, geçim kaynaklarına, günlük hayatta kullandıkları araç gereçlere, kültürüne, inanışlarına, gelenek göreneklerine ait çok sayıda kavram bulunmaktadır. Ayrıca ağızlarda; toplumun yaşayışından, maddi manevi değerlerinden, kültüründen, düşünce tarzından izler taşıyan çok sayıda atasözü, deyim, ikileme, beddua ve dua karşımıza çıkmaktadır. İşbu farklılıkların ve zenginliğin tespit edilmesi bu alanda yapılacak çalışmalarla mümkündür.

Kars ili ağızlarının söz varlığını müstakil olarak inceleyen bir çalışmanın olmaması, bölge ağızındaki zengin dil malzemesinin yok olmadan kayıt altına alınmak istenmesi Türkiye Türkçesi ağızlarından Kars ili ağızlarının söz varlığını tez çalışması olarak seçmemizde etkili olmuştur.

Çalışma için Kars ili ağızları söz varlığını ortaya koymak amacıyla Kars ili, ilçe ve köylerinden derlemeler yapılmış ve Derleme Sözlüğü taranmıştır. Derlemelerin sağlıklı olması için bölgeye farklı zamanlardan gidilmiş; her ilçeden, farklı Türk boylarından tespitlerimizi yapmak için seçici davranılmıştır. Derlemeler; 2011 ve 2014 yıllarında yapılmıştır.

Kars ili sınırları içerisinde yaşayan Yerli, Karapapak, Azeri ve Türkmenlerin söz varlığına ilişkin elde edilen veriler çalışmanın bölümleri içerisinde ve alt başlıklar halinde sınıflandırılmak suretiyle değerlendirilmiştir. Araştırmamızın sınırlılığı gereği temel söz varlığı ve söz varlığı içinde yer alan deyimler, atasözleri, ikilemeler ve kalıp sözler -hayır duaları, beddualar, yeminler- belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışma; “Kars İli Ağızlarında Atasözleri, Deyimler, İkilemeler”, “Kars İli Ağızlarında Kalıp Sözler”, Sözlük ve Dizinler” bölümlerinden oluşmaktadır. “Giriş”te çalışmanın amaç, kapsam ve yöntemi üzerinde durulduktan sonra Kars’ın etnik yapısı hakkında bilgiler verilmiştir.

“Kars İli Ağızlarında Atasözleri, Deyimler, İkilemeler” başlığını taşıyan birinci bölüm; “Atasözleri, Deyimler, İkilemeler” olmak üzere üç başlık altında ele alınmıştır. “Atasözleri” alt bölümünde –standart dil ile anlamsal, biçimsel farklılık gösteren ve standart dile yakın, kelime kadrosu bakımından bir veya birkaç sözcüğü farklı olan– Kars atasözleri; “Atasözlerinde Kelime Grupları” ve “Atasözlerinde Cümle Yapısı” alt başlıkları altında içerdikleri kelime grupları ve cümle yapıları bakımından incelenmiştir. “Deyimler” alt bölümünde “Kelime Grubu Yapısındaki Deyimler” ve “Cümle Yapısındaki Deyimler” alt başlıkları altında –standart dille farklılık arz eden ve standart dile yakın olan– Kars ili ağızlarında görülen deyimlerin söz dizimsel yapıları üzerinde durulmuştur. “İkilemeler” alt bölümünde Kars ili ağızlarında görülen yazı dilimiz dışında kullanımı tespit edilen ve yazı dilimizde olup yazı dilimize göre anlam, kelime, ses farklılıkları gösteren ikilemeler, “Yapı ve Kuruluş Bakımından İkilemeler”; “Anlam İlişkileri Bakımından İkilemeler” alt başlıkları altında incelenmiştir.

Deyimler ve atasözleri için internet ortamındaki “TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü”, Ömer Asım Aksoy “Deyimler ve Atasözleri Sözlüğü” ve “Bölge ağızlarında Atasözleri ve Deyimler I-II” adlı eserlerden faydalanılmıştır. Ayrıca deyimlerin tanımlanmasında “Azerbaycan Türkçesi Deyimler Sözlüğü” ve “Yukarı Arpaçay Boylarının Söz Varlığı I Kalıp Sözler (Deyimler, Atasözleri, Darbimeseller, Kargışlar ve Alkışlar”) eserlerinden faydalanılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünü olan “Kars İli Ağızlarında Kalıp Sözler” bölümü “Hayır duaları”, “Beddualar” ve “Yeminler” olmak üzere üç başlık altında ele alınmıştır. Ses, şekil veya anlam bakımından standart dilden ayrılan, Kars iline özgü Hayır duaları, beddualar ve yeminler söyleniş sebeplerine, ortaya çıkış bağlamlarına göre tasnif edilmiştir.

Asıl amacımız söz varlığını tespit etmek olduğundan derlemeler yapılırken; daha çok söz varlığı tespit edebilmek amacıyla soru cevap tekniğinden daha fazla faydalanılmıştır. Bu nedenle atasözleri, deyimler, ikilemeler, hayır dular, beddualar ve yeminler için ayrıca örnek cümle verilmemiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünü olan “Sözlük ve Dizinler” bölümü “Sözlük” ve “Dizinler” olmak üzere iki başlık altında ele alınmıştır. Derlemelerimizden tespit ettiğimiz -standart dilde bulunmayan, standart dilde bulunan ancak bölge ağızında farklı anlamda kullanılan, ağızlarda ortaya çıkan düzenli ses değişiklikleri göstermeyen- söz varlığı ile Derleme Sözlüğü’ndeki Kars iline ait söz varlığından oluşan Kars ili ağızlarına ait temel söz varlığını bir bütün olarak ortaya koymayı amaçladığımız “Sözlük” başlığı altında; Kars ili ağızlarının temel söz varlığı –madde başı ve madde içi olarak– sözlüğe dâhil edilip, ilgili her bir kelime ve söz grubunun – fonetik farklılıkları göz önüne alarak– tanımları yapılmış ve tanıklarla desteklenmeye çalışılmıştır. Derlemelerimizde kullanıldığı ve Derleme Sözlüğü’ndeki anlam (lar)ıyla sözlüğe giren bu söz varlıklarının karşılarında ayraç içinde derlendiği yerler gösterilmiştir. Sözlük bölümünden sonra “Dizinler” başlığı altında tespit edilen atasözleri, deyimler, ikilemeler, hayır duaları, beddualar, yeminlerin tamamı listelenmiştir.

Atasözleri, deyimlerin çalışmaya dâhil edilişlerinde standart dil için “TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü”, Ömer Asım Aksoy’un “Deyimler ve Atasözleri Sözlüğü;” ikilemeler, Hayır duaları, beddualar, yeminler ve sözlükteki madde başları ve iç maddeler için Türk Dil Kurumu sözlüğü esas alınmıştır.

“Sonuç”ta çalışmanın bölümlerindeki incelemelerle ilgili genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Tez çalışmamı destekleyen Üniversitemiz BAP Koordinasyon Birimine çok teşekkür ederim.

Çalışmam boyunca yardım ve teşviklerini gördüğüm bilgi ve tecrübesiyle beni yönlendiren danışman hocam Prof. Dr. Hatice TÖREN'e şükranlarımı sunuyorum. Görüşlerinden istifade ettiğim saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Muhammet YELTEN'e ve Prof. Dr. Hayati DEVELİ'ye; ayrıca belli periyotlarla bilgilerinden yararlandığım üzerinde emeği olan sayın hocalarıma da müteşekkirim. Derlemelerim esnasında kapılarını açan; sevgi, destek ve yakınlıklarını esirgemeyen tüm hemşerilerime; derlemelerimi yaparken yanımda olup desteğini ve yardımlarını esirgemeyen babam Hayrettin ŞUATAMAN'a, söz varlıklarının tanımlanmasında kıymetli yardımlarını gördüğüm, çalışmama katkıda bulunan annem Latife ŞUATAMAN'a teşekkür ederim. Son olarak bu uzun süreçte benimle birlikte yorulan, yakın destek ve engin sabırlarıyla yanımda olan, bana güç veren aileme şükran ve minnetlerimi sunarım.

Bu çalışma İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Koordinasyon Birimi tarafından 12173 numaralı proje kapsamında desteklenmiştir.

Özlem ŞUATAMAN
İstanbul, 2022

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	vi
KISALTMALAR VE İŞARETLER LİSTESİ.....	xxi
ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ.....	xxiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KARS İLİ AĞIZLARINDA ATASÖZLERİ, DEYİMLER, İKİLEMELER

1.1. ATASÖZLERİ.....	19
1.1.1. Atasözlerinde Kelime Grupları	20
1.1.1.1. İsim Tamlaması.....	20
1.1.1.1.1. Belirtili İsim Tamlaması.....	20
1.1.1.1.1.1. Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması.....	23
1.1.1.1.1.2. Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması.....	24
1.1.1.1.1.3. Tamlayanı ve Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması	25
1.1.1.1.1.4. Tamlayanı Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması	25
1.1.1.1.1.5. Tamlananı Belirtsiz İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması.....	25
1.1.1.1.1.6. Tamlayanı Sıfat-Fiil Grubu Olan Belirtili İsim Tamlaması.....	25

1.1.1.1.1.7. Tamlayanı ve Tamlananı İsim-Fiil Grubu Olan Belirtili İsim Tamlaması	26
1.1.1.1.1.8. Tamlayanı İkileme Olan Belirtili İsim Tamlaması....	26
1.1.1.1.1.9. Tamlayanı İsnat Grubu Olan Belirtili İsim Tamlaması.....	26
1.1.1.1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması	26
1.1.1.2. Sıfat Tamlaması.....	28
1.1.1.2.1. Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlaması.....	32
1.1.1.2.2. Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlaması.....	33
1.1.1.2.3. Tamlayanı Belirtili İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlaması.....	33
1.1.1.2.4. Tamlayanı Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlaması....	33
1.1.1.2.5. Tamlayanı Sıfat-Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlaması.....	33
1.1.1.3. Sıfat-Fiili Grubu	34
1.1.1.4. İsim-Fiil Grubu.....	36
1.1.1.5. Zarf-Fiil Grubu.....	37
1.1.1.6. Tekrar Grubu.....	37
1.1.1.7. Edat Grubu.....	38
1.1.1.8. Bağlama Grubu.....	40
1.1.1.9. Kuvvetlendirme Grubu.....	41
1.1.1.10. Birleşik Fiil Grubu.....	42
1.1.1.10.1.Asli Yardımcı Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller.....	43
1.1.1.10.2.Yarı Yardımcı Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller.....	44
1.1.1.11. Kısaltma Grupları.....	46
1.1.1.11.1.İsnat Grubu	46
1.1.1.11.2.Bulunma Grubu	46

1.1.2. Atasözlerinde Cümle Yapısı.....	46
1.1.2.1. Basit Cümle Yapısındaki Atasözleri.....	47
1.1.2.1.1. Fiil Cümlesi Yapısındaki Atasözleri.....	47
1.1.2.1.2. İsim Cümlesi Yapısındaki Atasözleri.....	61
1.1.2.2. Birleşik Cümle Yapısındaki Atasözleri.....	63
1.1.2.2.1. Şartlı Birleşik Cümle Yapısındaki Atasözleri.....	64
1.1.2.2.2. İç İçe Birleşik Cümle Yapısındaki Atasözleri.....	66
1.1.2.3. Sıralı Cümle Yapısındaki Atasözleri.....	67
1.1.2.3.1. Bağımlı Sıralı Cümle Yapısındaki Atasözleri.....	68
1.1.2.3.1.1. Tek Ögesi Ortak Olan Bağımlı Sıralı Atasözleri.....	68
1.1.2.3.1.1.1. Yükleme Ortak Olan Atasözleri.....	68
1.1.2.3.1.1.2. Öznesi Ortak Olan Atasözleri.....	71
1.1.2.3.1.1.3. Nesnesi Ortak Olan Atasözleri.....	74
1.1.2.3.1.1.4. Yer Tamlayıcısı Ortak Olan Atasözleri.....	74
1.1.2.3.1.1.5. Ögelerinden Herhangi Birinin Bir Parçası Ortak Olan Atasözleri.....	74
1.1.2.3.1.2. Birden Fazla Ögesi Ortak Olan Bağımlı Sıralı Atasözleri.....	74
1.1.2.3.1.3. Bağımsız Sıralı Cümle Yapısındaki Atasözleri.....	75
1.1.2.4. Bağlı Cümle Yapısındaki Atasözleri.....	79
1.1.2.5. Eksilteli Cümle Yapısındaki Atasözleri.....	80
1.2. DEYİMLER.....	82
1.2.1. Kelime Grubu Yapısındaki Deyimler.....	83
1.2.1.1. İsim Tamlaması Yapısındaki Deyimler.....	83
1.2.1.2. Sıfat Tamlaması Yapısındaki Deyimler.....	83

1.2.1.3. Sıfat Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler.....	83
1.2.1.4. Tekrar Grubu Yapısındaki Deyimler.....	84
1.2.1.5. Edat Grubu Yapısındaki Deyimler.....	84
1.2.1.6. Birleşik Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler.....	84
1.2.1.6.1. Asli Yardımcı Fiillerle Kurulan Deyimler.....	85
1.2.1.6.1.1. İsim Unsuru Tek Kelimededen Oluşanlar.....	85
1.2.1.6.1.2. İsim Unsuru Birden Fazla Kelimededen Oluşanlar.....	89
1.2.1.6.1.2.1. İsim Unsuru İsim Tamlaması Grubu Olanlar....	89
1.2.1.6.1.2.2. İsim Unsuru İsnat Grubu Olanlar.....	89
1.2.1.6.1.2.3. İsim Unsuru Tekrar Grubu Olanlar.....	90
1.2.1.6.1.2.4. İsim Unsuru Edat Grubu Olanlar.....	92
1.2.1.6.2. Yarı Yardımcı Fiillerle Kurulan Deyimler.....	92
1.2.1.6.2.1. İsim Unsuru Tek Kelimededen Oluşanlar.....	92
1.2.1.6.2.2. İsim Unsuru Birden Fazla Kelimededen Oluşanlar.....	114
1.2.1.6.2.2.1. İsim Unsuru İsim Tamlaması Grubu Olanlar...114	
1.2.1.6.2.2.2. İsim Unsuru Sıfat-Fiil Grubu Olanlar.....	115
1.2.1.6.2.2.3. İsim Unsuru Zarf-Fiil Grubu Olanlar.....	115
1.2.1.6.2.2.4. İsim Unsuru Tekrar Grubu Olanlar.....	116
1.2.1.6.2.2.5. İsim Unsuru İyelik Grubu Olanlar.....	119
1.2.1.6.2.2.6. İsim Unsuru Edat Grubu Olanlar.....	120
1.2.1.6.2.2.7. İsim Unsuru Kısaltma Grubu Olanlar.....	120
1.2.1.7. Kısaltma Grupları Yapısındaki Deyimler.....	120
1.2.1.7.1. İsnat Grubu Yapısındaki Deyimler.....	120
1.2.1.7.2. Yönelme Grubu Yapısındaki Deyimler.....	121

1.2.1.7.3. Ayrılma Grubu Yapısındaki Deyimler	121
1.2.2. Cümle Yapısındaki Deyimler.....	122
1.2.2.1. Basit Cümle Yapısındaki Deyimler.....	122
1.2.2.2. Birleşik Cümle Yapısındaki Deyimler.....	128
1.2.2.2.1. Şartlı Birleşik Cümle Yapısındaki Deyimler.....	128
1.2.2.3. Sıralı Cümle Yapısındaki Deyimler.....	128
1.2.2.3.1. Bağımlı Sıralı Cümle Yapısındaki Deyimler.....	128
1.2.2.3.2. Bağımsız Sıralı Cümle Yapısındaki Deyimler.....	129
1.2.2.4. Bağlı Cümle Yapısındaki Deyimler.....	131
1.3. İKİLEMELER.....	131
1.3.1. Yapı ve Kuruluş Bakımından İkilemeler.....	133
1.3.1.1. Eksiz İkilemeler.....	133
1.3.1.2. Ekli İkilemeler.....	140
1.3.1.2.1. Çekim Ekleriyle Kurulan İkilemeler.....	140
1.3.1.2.1.1. İsim Çekim Ekleriyle Kurulan İkilemeler.....	140
1.3.1.2.1.1.1. Hâl Ekleriyle Kurulan İkilemeler.....	140
1.3.1.2.1.1.1.1. Yönelme Hâli Eki Alan İkilemeler.....	140
1.3.1.2.1.1.1.2. Belirtme Hâli Eki Alan İkilemeler.....	141
1.3.1.2.1.1.1.3. Bulunma Hâli Eki Alan İkilemeler.....	142
1.3.1.2.1.1.1.4. Çıkma Hâli Eki Alan İkilemeler.....	142
1.3.1.2.1.1.1.5. Vasıta Eki Alan İkilemeler.....	143
1.3.1.2.1.1.2. İyelik Ekleriyle Kurulan İkilemeler.....	143
1.3.1.2.1.2. Fiil Çekim Ekleriyle Kurulan İkilemeler.....	143
1.3.1.2.1.2.1. Zarf-Fiil Ekleriyle Kurulan İkilemeler.....	143
1.3.1.2.1.2.2. Sıfat-Fiil Ekleriyle Kurulan İkilemeler.....	146

1.3.1.2.2. Yapım Ekleriyle Kurulan İkilemeler	146
1.3.1.3. Fonetik Yolla Kurulan İkilemeler	148
1.3.1.3.1. İlaveli İkilemeler.....	148
1.3.1.3.1.1. Öne Ses İlavesiyle Kurulan İkilemeler	148
1.3.1.3.1.2. İçe Ses İlavesiyle Kurulan İkilemeler	149
1.3.1.3.1.3. Hece İlavesiyle Kurulan İkilemeler.....	149
1.3.1.3.2. Ses Değişmesiyle Kurulan İkilemeler	150
1.3.1.3.2.1. Ön Seste Değişmeyle Kurulan İkilemeler.....	150
1.3.1.3.2.2. İç Seste Değişmeyle Kurulan İkilemeler	151
1.3.1.4. Atıf Vavıyla Kurulan İkilemeler.....	152
1.3.2. Anlam İlişkileri Bakımından İkilemeler	152
1.3.2.1. Aynı Kelimenin Tekrarıyla Oluşan İkilemeler.....	152
1.3.2.2. Eş Anlamlı Kelimelerin Tekrarıyla Kurulan İkilemeler.....	160
1.3.2.3. Yakın Anlamlı, Anlam ilgisi olan Kelimelerin Tekrarıyla Kurulan İkilemeler.....	160
1.3.2.4. Zıt Anlamlı Kelimelerin Tekrarıyla Kurulan İkilemeler.....	165
1.3.2.5. Biri Anlamlı Diğeri Yakıştırma Kelimelerin Tekrarıyla Kurulan İkilemeler.....	165
1.3.2.6. Her İkisi de Yakıştırma Kelimelerin Tekrarıyla Kurulan İkilemeler.....	167
1.3.2.7. Olumlu-Olumsuz Kelimelerin Tekrarıyla Kurulan İkilemeler.....	168
1.3.3. Üçlemeler	169

İKİNCİ BÖLÜM

KARS İLİ AĞIZLARINDA KALIP SÖZLER

2.1. HAYIR DUALARI.....	170
2.1.1. Uğurlama ve Karşılama Duaları.....	170

2.1.2. Ahirette İyiliklerle Karşılaşmak Üzerine Dualar.....	171
2.1.3. Nazardan Koruyucu Dualar.....	171
2.1.4. Helal Etme Duaları.....	172
2.1.5. Yemek İçmek Üzerine Söylenen Dualar.....	173
2.1.6. Bolluk ve Zenginlik Üzerine Yapılan Dualar.....	174
2.1.7. Şükür Duaları.....	175
2.1.8. Sağlık Dileme Üzerine Dualar.....	176
2.1.9. İş Üzerine Dualar.....	176
2.1.10.Devlet ve Millet İçin Edilen Dualar.....	178
2.1.11.Rüya Görene Edilen Dualar.....	179
2.1.12.İsteklerin Kabulü Üzerine Dualar.....	179
2.1.13.Ölen Kişinin Kendisi İçin Söylenen Dualar.....	180
2.1.14.Ölen Kişinin Yakınlarına Söylenen Dualar.....	182
2.1.15.Yaşlı veya Hasta Kişiler İçin Dualar.....	182
2.1.16.Yeni Bir Mal Edinene Edilen Dualar.....	183
2.1.17.Başkalarına Muhtaç Olmamak Üzerine Dualar.....	184
2.1.18.Uzun Ömür Dileyen Dualar.....	185
2.1.19.Nasip, Kısmet, Talih Üzerine Dualar.....	186
2.1.20.İyi Bir Gelecek, Mutlu ve Güzel Bir Yaşam Dileyen Dualar.....	187
2.1.21.Yeni Doğan Çocuklara Dualar.....	189
2.1.22.Dini Yönden İyi Olmak Üzerine Dualar.....	189
2.1.23.Hayır Dileyen Dualar.....	190
2.1.24.Şeytandan Korunmak Üzerine Dualar.....	191
2.1.25.Bela ve Kazadan Korunmak Üzerine Dualar.....	192
2.1.26.Utanç Verici Durumlardan Korunmak İçin Dualar.....	193

2.1.27. Evlenenler için Dualar	193
2.1.28. Henüz evli olmayanlar için Evlilik üzerine Dualar	193
2.1.29. Dert ve Sıkıntı Görmemek Üzerine Dualar	194
2.1.30. Bir İyilik Yapana Teşekkür Etmek İçin Kullanılan Dualar	195
2.1.31. Kötü Yollardan Kurtulmak İçin Yapılan Dualar.....	198
2.1.32. Baht Açıklığı Üzerine Dualar.....	198
2.1.33. Kötü Yollara Düşmemek Üzerine Dualar.....	198
2.1.34. Eski Kötü Mutsuz Günleri Bir Daha Görmemek Üzerine Dualar	198
2.1.35. Çocuk Sahibi olmayanlara Yapılan Dualar.....	198
2.1.36. Beddua Gibi Söylenen Dualar.....	199
2.1.37. Dini Bir Görevi Yerine Getirene Söylenen Dualar	199
2.1.38. Tebrik Etmek İçin Kullanılan Dualar	199
2.1.39. Allah'ın Yardımını Dileyen Dualar.....	200
2.1.40. El İle Yapılan Bir İş İçin Söylenen Dualar	200
2.1.41. Ölümden Korunmak İçin Dualar.....	201
2.1.42. Başa Gelen Kötü Durumlardan Kurtulmak İçin Dualar	201
2.1.43. Aklımıza Gelen veya Başkalarının Başına Gelen Kötü Durumlardan Korunmak İçin Söylenen Dualar.....	202
2.1.44. Çocuklar için Söylenen Dualar	204
2.1.45. Sevilen Kişilere Gelecek Tüm Olumsuzlukların Kendi Canına Gelmesi Üzerine Söylenen Dualar	204
2.1.46. Doğru Yoldan Ayrılmamak, Şaşırılmamak Üzerine Söylenen Dualar....	205
2.1.47. Herhangi Yanlış Bir Şey Yapana Söylenen Dualar.....	205
2.1.48. Yapılan Bir Uğraşın, Bir Çabanın Karşılığını Almak İçin Söylenen Dualar... ..	205

2.1.49. Kişinin Annesi Babası İçin Ettiği Dualar	205
2.1.50. Kötü Kişilerden Korunmak İçin Dualar	206
2.2. BEDDUALAR.....	206
2.2.1. Kişinin Adının Yok Olması Üzerine Beddualar	206
2.2.2. Ölümü Dileyen Beddualar	206
2.2.3. Mutlu, Huzurlu Günler Görmemek Üzerine Beddualar	215
2.2.4. Kişinin Çocuklarının Olmaması Üzerine Beddualar.....	217
2.2.5. Kişinin Soyunun Kesilmesi Üzerine Beddualar.....	217
2.2.6. Hastalığı ve Sakatlığı Dileyen Beddualar	217
2.2.7. Kimsesiz Kalmak Üzerine Beddualar.....	223
2.2.8. Evsiz Barksız Kalmak ve Yuvanın Dağılması Üzerine Beddualar	224
2.2.9. Bela ve Cezayı Dileyen Beddualar.....	226
2.2.10. Doğal Afetlere Uğramak Üzerine Beddualar.....	228
2.2.11. Göz Üzerine Beddualar.....	229
2.2.12. Dert Bulup Derman Bulamamayı Dileyen Beddualar.....	230
2.2.13. Evlilik Üzerine Beddualar.....	230
2.2.14. Başkalarına Muhtaç Olmak Üzerine Beddualar.....	231
2.2.15. Anne ve Baba İçin Yapılan Beddualar	231
2.2.16. Duymayan Kişiye Edilen Beddualar	232
2.2.17. Ahirette Kötülük Dileyen Beddualar	232
2.2.18. Yüzü Görülmek İstenmeyen İnsanların Yok Olması Üzerine Beddualar.....	233
2.2.19. Gitmesi İstenmediği Halde Giden Kişiler için Beddualar	233
2.2.20. İş Üzerine Beddualar	234
2.2.21. Kötü Talih (Baht Karalığı) Dileyen Beddualar.....	235

2.2.22. Din ile İlgili Beddualar	235
2.2.23. İstenip de Verilmeyen Şeyler İçin Edilen Beddualar	235
2.2.24. Ettiğini Çekmek Üzerine Beddualar.....	236
2.2.25. Soy Sop Üzerine Edilen Beddualar	236
2.2.26. Hayvanlardan Zarar Görmek Üzerine Beddualar.....	237
2.2.27. Kişinin Kötülük Yapmaya Fırsat Bulamaması Üzerine Beddualar.....	237
2.2.28. Kötülük Yapanın Yaptığını Çocuklarından Bulması Üzerine Beddualar.....	237
2.2.29. Silahla Vurulmak, Yaralanmak ve Ölmek Üzerine Beddualar	238
2.2.30. Mal Mülk ve Para İle İlgili Beddualar.....	239
2.2.31. Bayrama Yakın Söylenen Beddualar.....	241
2.2.32. Rezil Rüsva Olmak, Küçük Düşmek Üzerine Beddualar.....	241
2.2.33. Allah'a Havale Etmek ve Allah'ın Gazabına Uğramak Üzerine Beddualar.....	242
2.2.34. Kudurmuş Kimselerin Kendi Kendine Zarar Vermesini Dileyen Beddualar.....	243
2.2.35. Kişinin Sürekli Acı Çekmesini Dileyen Beddualar.....	244
2.2.36. Kişinin Ölüsünü Kaldıracak Kimsesi Kalmaması Üzerine Beddualar..	245
2.2.37. Nasip, Kısmet, Murada Erememek Üzerine Beddualar.....	245
2.2.38. Yemek, İçmek Üzerine Beddualar	247
2.2.39. Nankör İnsanlara Edilen Beddualar.....	248
2.2.40. Konuşmaları Sebebiyle Kendisine Kızılan Kişiye Edilen Beddualar ...	249
2.2.41. Hasret Çekmek, Kavuşamamak Üzerine Beddualar	251
2.3. YEMİNLER	251
2.3.1. Değer Verilen Bir Şey Üzerine Yeminler	251

2.3.2. Ölmek Üzerine Yeminler	253
2.3.3. Anne, Baba ve Çocuklar Üzerine Yeminler	253
2.3.4. Göz ve Görmek Üzerine Yeminler	254
2.3.5. Belaya Uğramak Üzerine Yeminler	255
2.3.6. Şahit Gösterme Yoluyla Yeminler	255
2.3.7. Dinden Çıkma ile İlgili Yeminler	255
2.3.8. Yiyecek, İçecek (Nimet) Üzerine Yeminler	255
2.3.9. Kişinin Sakat Olmak Üzerine Ettiği Yeminler	256
2.3.10. Karşıdakinin Günahını Kendi Üzerine Almakla İlgili Yeminler	256
2.4. Diğer Kalıp sözler	257

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÖZLÜK VE DİZİNLER

3.1. SÖZLÜK	258
3.2. DİZİNLER	685
3.2.1. ATASÖZLERİ DİZİNİ	685
3.2.2. DEYİMLER DİZİNİ	705
3.2.3. İKİLEMELER DİZİNİ	749
3.2.4. DUALAR DİZİNİ	766
3.2.5. BEDDUALAR DİZİNİ	787
3.2.6. YEMİNLER DİZİNİ	817
SONUÇ	823
KAYNAKÇA	830
EKLER	848
ÖZGEÇMİŞ	880

KISALTMALAR VE İŞARETLER LİSTESİ

Ar.	: Arapça
bağ.	: bağlaç
bf.	: birleşik fiil
bs.	: baskı
bsz.	: birleşik söz
bot.	: botanik
C.	: cilt
çev.	: Çeviren
-den	: -den durum ekiyle kullanılan fiil
DS	: Derleme Sözlüğü
-e	: -e durum ekiyle kullanılan fiil
e.	: edat
f.	: fiil
Far.	: Farsça
-i	: nesnesi -i durum eki alan fiil
is.	: isim
-le	: ile ekiyle kullanılan fiil
mec.	: mecaz
Moğ.	: Moğolca
nsz	: nesnesiz
öz. is.	: özel isim
Rus.	: Rusça
S./s.	: sayı/sayfa

sf.	: sıfat
TDK	: Türk Dil Kurumu
ünl.	: ünlem
vb. / v.b.¹	: ve benzeri
vs. / v.s.	: vesaire
zf.	: zarf
zm.	: zamir
zool.	: zooloji
~	: denklik, benzerlik işareti [ikinci bölümde]: Allah şen êlesin. (Bayburt *Selim) ~ Allah şen etsin. (Bayburt *Selim; Telek *Arpaçay) gibi.
→	: gönderme işareti.
//	: Derleme yeri farklı olan örnek cümleleri ayırır. [sözlük bölümünde]
/	: Derleme yeri aynı olan örnek cümleleri ayırır. [sözlük bölümünde]

¹ Çalışmada, Türk Dil Kurumu yazım kılavuzuna göre “vb.” kullanılmış; Derleme Sözlüğü’ndeki gösterim ise (v.b.) aynen alınmış, tashih ve güncelleme yapılmamıştır.

ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ

Çalışmada, Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun'un "Ağız Araştırmalarında Kullanılacak Transkripsiyon İşaretleri"² başlıklı bildirisinde önerdiği transkripsiyon alfabesi ile Kars İli Ağızları -Ses Bilgisi- eserinde kullandığı sesler³ esas alınmıştır.

Çalışmada Kullanılan Çeviri Yazı İşaretleri

Ünlüler

ā : uzun a ünlüsü

è/ é⁴ : e-i arası ünlü (kapalı e)

ī : uzun ı ünlüsü

î : uzun i ünlüsü

ĭ : normalden daha kapalı ve vurgulu y ünsüzüne yakın i ünlüsü

ō : uzun o ünlüsü

ū : uzun u ünlüsü

Ünsüzler

ğ : arka damak g ünsüzü

ħ : sızıcı h ünsüzü

h : nefesli h ünsüzü

ḥ : ön damak sızıcı h ünsüzü

ķ : arka damak k ünsüzü

ḳ : ön damak k ünsüzü

ñ : damak n'si

◌̣ : ikiz ünlü ve ulama işareti

² Ahmet Bican Ercilasun, "Ağız Araştırmalarında Kullanılacak Transkripsiyon İşaretleri", **Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni** (9 Mayıs 1997), Ankara, TDK Yayınları, 1999, s. 43-48.

³ Ahmet B. Ercilasun, **Kars İli Ağızları -Ses Bilgisi-**, Ankara, TDK Yayınları, 2020.

⁴ Derleme Sözlüğü'ndeki transkripsiyon korunmuştur.

GİRİŞ

Amaç, Kapsam, Yöntem

“Kars İli Ağızları Söz Varlığı” isimli bu çalışma; Kars ili sınırları içerisinde yer alan ilçe ve köylerin söz varlığını içeren bir çalışmadır. Söz varlığı unsurlarını tespit ederek Kars ili ağızlarının mevcut söz varlığına katkıda bulunmak amacıyla hazırlanmış olan bu çalışmaya; bölgeye gidilerek saha araştırması sırasında yapılan kayıtlar ve tutulan notlardan elde edilen derleme malzemesi ve Derleme Sözlüğü kaynaklık etmiştir. Böylece Kars ili ağızlarının söz varlığı hazinesi bir bütün olarak ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Araştırma yöntemi; ön araştırma, derleme, yazıya geçirme, tarama, inceleme, değerlendirme safhalarından oluşmaktadır.

Çalışmaya, derleme yapılacak köylerin belirlenmesiyle başlanılmıştır. Öncelikle bölge hakkında (ilçe ve köyler, köylerin eski isimleri, ilçe ve köylerin nüfus bilgileri, Türk boyları) detaylı bir araştırma yapılmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu web sayfasından Kars ilçe ve köy isimleri, köylerin nüfus bilgileri temin edilmiştir. Kars Valiliği yardımıyla isimleri değişen köyler, köylerin eski isimleri ve köylerde yaşayan Türk kolları tespit edilmeye çalışılmıştır. Köylere ulaşıldığında yardım alınabilecek kişilerle iletişime geçilmiştir.

Bölgede; merkez ilçeyle birlikte 8 ilçe ve Kars merkezinde 72, Akyaka’da 27, Arpaçay’da 48, Digor’da 48, Kağızman’da 64, Sarıkamış’ta 55, Selim’ de 52, Susuz’da 27 köy olmak üzere toplam 393 yerleşim birimi bulunmaktadır. Araştırma sahasının çok geniş olması, bölgedeki tüm köylere gitmek mümkün olmadığından köy tespitinde her ilçeden, Türk boylarının (Azeri, Yerli, Terekeme, Türkmen) her birinden derleme yapılmasına önem verilmiş, bu doğrultuda derleme yapılacak köyler belirlenmiştir. Saha araştırması sırasında gidilen bir köyün malzeme ve kaynak kişi bulma konusunda bizi yönlendirmesi de köy tespitinde faydalı olmuştur.

Derlemeler; 25.06.2011 tarihinden itibaren Kars’ta geçirilen 60 günlük süre zarfında, Kars sınırlarında yaşayan Azeri, Yerli, Terekeme, Türkmen grupların bulunduğu Kars iline bağlı 80 yerleşim yerinden saha araştırması çerçevesinde seçilen

belirli yaş aralıklarındaki kaynak kişilerle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmesi ile yapılmıştır. Görüşmeler sırasında hazırlanmış olan görüşme formu kullanılmıştır. (→ Ek:1 Görüşme Formu).

Saha araştırması esnasında (kaynak kişilerle) yapılan görüşmeler ses kayıt cihazı yardımıyla kayda alınmıştır. Ancak konuşmaların kaydedilmesinin kaynak kişide yarattığı tedirginliğin derlemeyi olumsuz etkilemesi, kaynak kişinin ses kayıt cihazı açık olduğunda konuşmak istememesi gibi durumlarda kaynak kişilerin rahatsızlıkları dikkate alınarak derlemeler ses kayıt cihazı kullanılmadan not alma yöntemiyle yapılmıştır.

Kaynak kişi seçiminde bir sınırlamaya gidilmemiş; -kadınlar, çocuklar, köyden uzun süreli olarak ayrılmamış veya kısa süre önce ayrılmamış olanlar, öğrenim görmemiş veya sadece okuma yazma bilenler, ağız özelliklerini koruyanlar- her yaş grubundan, her eğitim seviyesindeki kişilerden derleme yapılmıştır. Derlemeler bazen kahve, cami avlusu, taziye çadırı gibi kalabalık katılımın olduğu ortamlarda gerçekleştirilmiş, böylece birçok kaynak kişiden aynı anda malzeme derlenmiştir. Bu şekilde derlemelerde kişilerin birbirlerini düzelttikleri, söylenenleri tamamladıkları gözlemlenmiştir. Derleme yapılan köyden olmayan evlenmek suretiyle veya göç yoluyla yer değiştirmiş kişiler; derleme yapıldığı köyde gösterilmiş, doğup büyüdüğü köyler ayrıca belirtilmiştir. (→ Ek:2 Derleme Yapılan Kaynak Kişi Listesi)

Derlemeler; çoğunlukla tek tek sözcük derleme, bazende bir konuda konuşturma şeklinde yapılmıştır. Kaynak kişilere hem “evlenme gelenekleri (kız görme, kız isteme, şirinlik, söz kesme, başlık, nişan, kına, düğün vs.), ölüm gelenekleri (ölmek üzere olan kimseye yapılanlar, cenazenin yıkanması, kabir işlemleri, yas günleri), yöresel kıyafetler, yöresel yemekler, yöresel el sanatları, yörede yetişen/ yetiştirilen bitkiler, beslenen hayvanlar, çocuk oyunları, yağmur duası, geçim kaynakları vs.” gibi konularda söz varlığını tespit etmeye yönelik sorular sorularak hem resimler üzerinden hem eşyalar gösterilerek hem de herhangi bir konuda konuşturularak kayıtlar tutulmuştur.

Kayıtlar, metin oluşturmaktan ziyade sadece söz varlığını tespit için bir elemeye tabi tutulmuş, belirlenen söz varlığı unsurları transkripsiyonu yapılarak yazıya aktarılmıştır. Kayıtların yazıya aktarımında Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun'un 1997'deki Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni'nde "Ağız Araştırmalarında Kullanılacak Transkripsiyon İşaretleri" başlıklı bildirisinde önerdiği çeviri yazı alfabesi ile Kars İli Ağızları -Ses Bilgisi- eserindeki alfabe esas alınmıştır.

Elbette Kars ilinin söz varlığında derlemelerimiz dışında başka sözler de mevcuttur. Derleme Sözlüğü'nün tarihi itibarıyla; Kars ili ağızları söz varlığını, yıllar önce derlenmiş Kars iline ait söz varlığı ile bir arada gösteren hem derlemelerimiz de tespit ettiklerimizi genişletmek hem geçmişte derlenenlerin bugüne devam etmeyeni ya da bugün üzerine eklenen veya o dönemde de yaşadığı hâlde derlemeler esnasında tespit edilememiş olanlarını tespit etmek ve Derleme Sözlüğü'deki malzeme ile derlemelerimiz arasında birbirini tamamlayan bilgileri görmek noktayı nazarından daha kapsamlı bir çalışma oluşturmak hedeflenmiştir.

Bu bağlamda; çalışma için kendi derlemelerimizle sınırlı kalınmamış derlemelerimizin yanında önceki derlemeler sonucunda tespit edilen Derleme Sözlüğü'ndeki söz varlıkları da burada bu ağzın söz varlığına aidiyeti açısından ele alınmış ve kendi derlemelerimizi destekleyici mahiyette bu söz varlıkları da çalışmaya eklenmiştir. Tezin kapsamı doğrultusunda bu tezde Kars ili olarak günümüz Kars ili sınırları esas aldığından Derleme Sözlüğü'nden faydalanırken madde başlarının tespitinde bu durum dikkate alınmış; buradaki malzeme bir elemeye tabi tutulmuştur. Derleme Sözlüğü için Türk Dil Kurumu tarafından 2009 yılında basılan "Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü I-VI" esas alınmıştır.

Derleme Sözlüğü'nden alınan söz varlıklarının çalışmaya dâhil edilişleriyle ilgili izlenen yol ve esaslar şu şekildedir:

1. Günümüzde Kars'a bağlı olmadığı tespit edilen yerleşim yerleri ve bu yerleşim yerlerinden derlenen söz varlıkları çalışmaya alınmamıştır.

a. Derleme Sözlüğünde Iğdır, Ardahan olarak Kars ili şeklinde gösterilen yerleşim yerlerinden derlenmiş söz varlıkları başta olmak üzere Derleme Sözlüğü'nde derleme yeri olarak Kars ili gösterilen ancak günümüzde Kars'a bağlı olmadığını kaynaklardan tespit ettiğimiz ilçelerden / köylerden derlenen söz varlıkları çalışmaya alınmamıştır. Bu yerler bugün Kars'a bağlı yerlerin yanında referans olarak verilmişse söz varlığı alınmış; derleme yerinde bu yerler gösterilmemiştir.

Örnek:

bibi Hala. (Tutak *Bayazıt, Kızılçakçak *Arpaçay, Taşburun *Iğdır) [DS I, s. 677] / (DS I, s. 677: Kızılçakçak *Arpaçay)

camah, camaḥ Yosun. (Mengeser *Beyazıt, İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Kızılçakçak *Arpaçay) [DS II, s. 853] / (DS II, s. 853: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Kızılçakçak *Arpaçay)

b. Ayrıca Derleme Sözlüğü'nde yer alan fakat günümüz Kars ili sınırları içinde, tarihi kaynaklarda ve sözlü derleme sırasında kaynak kişilerden sormak yoluyla edinilen bilgiler doğrultusunda tespit edilemeyen köylerinden derlenmiş söz varlıkları incelemeye dâhil edilmemiştir. Bu yerler bugün Kars'a bağlı yerlerin yanında referans olarak verilmişse söz varlığı alınmış, derleme yerinde bu yerler gösterilmemiştir. Bu söz varlıkları Derleme Sözlüğü'nde yer aldıkları ve Kars iline ait olarak gösterildikleri için EK: 4'te bir liste halinde sunulmuştur.

Söz konusu yerleşim yerlerinden gerek kaynak taramalarımız gerekse sözlüğün tamamı dikkate alındığında yazımında noktalama ve imla hatası yapıldığını ve günümüz Kars iline bağlı ancak Derleme Sözlüğü'nde gösterildiği ilçeye bağlı olarak Kars'ta ve kaynaklarda tespit edemediğimiz; bağlı olduğu ilçenin yıllar içinde değiştiğini düşündüğümüz yerleşmelerden derlenmiş söz varlıkları incelemeye dâhil edilmiştir. (→ Derleme Yapılan Yerleşmeler)

c. Ayrıca Derleme Sözlüğü'nde hem Ardahan'a hem Kars merkeze bağlı gösterilen “Büyükcincirop, Toreshev, Ölçek”; Ahıska ve Kars merkeze bağlı

gösterilen “Koyundere”; Iğdır’a aynı zamanda Kars merkeze bağlı gösterilen “Alkaner, Batioğuz, Bayraktutan, Taşburun, Karakoyunlu” köyleri günümüzde ilgili ilçeye -Ardahan, Ahıska ve Iğdıra- bağlı tespit edilmiş; ancak merkeze bağlı olarak kaynaklarda tespit edilememiştir. Derleme Sözlüğü’nde bu köylerin bugün bağlı oldukları ilçeler yanında yer alması; ancak köy ve ilçe arasında virgülün olması durumu sağlıklı bir karar vermeyi güçleştirmektedir. Bu durum; bir noktalama hatası olarak değerlendirilebilir veya dönem şartları itibariyle düşündüğümüzde bu köyler, merkeze bağlı; ancak idari statü değişikliği ile sonraları ilçe olmuş veya başka bir ilçeye bağlanmış da olabilir. Yaptığımız araştırmalar ve sözlüğün tamamının dikkate alınması neticesinde Eski Kars’a ait olduğunu düşündüğümüz; tez konumuzun sınırları gereği almamız gereken; ancak bir noktada da tereddütte kaldığımız bu söz varlıkları –Derleme yeri arasında bugünkü Kars ili sınırları içerisindeki yerler olanlar hariç- çalışmaya alınmamıştır. EK: 4’te bir liste halinde sunulmuştur.

2. Derleme Sözlüğü’nde Ardahan ili Çıldır ilçesine bağlı olarak yer alan ancak 23 Kasım 1997 ve 23179 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan İçişleri Bakanlığı’nın 21.11.1997 tarih ve 97/48293 sayılı sınır tespit kararı ile Ardahan ili Çıldır ilçesinden ayrılarak Kars ili Arpaçay ilçesine bağlanan “Doğruyol (Cala), Göldalı (İrişli), Kakaç ve Gülyüzü (Pekreşen) köylerinden derlenen söz varlıkları sözlüğe alınmış ve derleme yeri “Çıldır” olarak bırakılmıştır¹.

3. Derleme Sözlüğü’nün önsöz bölümünde verilen bilgiler ve kaynak taramalarımız dikkate alındığında il adlarında –Kr. kısaltması yerine yazım hatasıyla “Kn., –Krk.” kısaltmalarıyla gösterildiğini ve Kars’tan derlenmiş olduğunu düşündüğümüz madde başları çalışmaya dâhil edilmiştir: **aran (II) -1** “Ova, kuytu, sıcak yer, kışlak” (DS I, 298: Taşburun, *Iğdır, Toreshev *Ardahan, *Göle, Kızılçakçak, *Arpaçay, –Krk.), **cufut (II)** “Çingene” (DS II, s. 1009: İrişli, Bayburt *Sarıkamış –Kn)

¹ Resmi Gazete, Sınır Tespit Kararları, Kasım, 1997, s. 19. (Çevrimiçi)
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23179.pdf>, 20 Mart 2022.

4. Derleme Sözlüğü'nden alınan söz varlıklarında referanslar Derleme Sözlüğü'nde gösterildiği şekilde çalışmaya alınmıştır. İdari alandaki farklılıklar, yer adlarının değişmesi gibi durumlarda kaynağa müdahale edilmemiş, “yer adları sözlüğü” hazırlanmıştır. (→ Ek:3 Kars İli Yer Adları Sözlüğü).

5. Yazım kuralı olarak Türk Dil Kurumu tarafından 2009 yılında hazırlanan Yazım Kılavuzu esas alınmıştır. Derleme Sözlüğünden yaptığımız iktibaslarda görülen -imla hatası, harf düşüklüğü, fazlalığı gibi- durumlara müdahale edilmemiş, kaynaktaki imla aynen korunmuştur.

6. Derleme Sözlüğü'nde tam bir transkripsiyon kullanılmadığı; yer yer bazı kelimelerde, bazı maddelerde transkripsiyona gidildiği görülmektedir. Çalışmada; gerek incelemede gerek sözlükte madde başları ve iç maddelerde tam transkripsiyon uygulanmıştır. Bu durumda Derleme Sözlüğü'nde olan ve tarafımızca da tespit edilen söz varlıklarında transkripsiyonlu şekil verilmiş, Derleme Sözlüğü'ndeki biçim referansın sonunda gösterilmiştir.

Örnek:

garaltıya söyle- “arkasından kötü konuşmak” (Aşağısallıpınar *Sarıkamış; Göldalı *Arpaçay; DS III, s. 1919: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘garaltıya söyle-’)

baş éle- “1. bir işi bitirmek” (Esenyayla *Akyaka; DS I, s. 557*: Kızılcakçak *Arpaçay); “2. başa çıkmak, gücü yetmek, hakkından gelmek, yenmek üstün gelmek” (DS I, s. 557*: Kızılcakçak *Arpaçay)

7. Tanımlamalarda Derleme Sözlüğü'ne göre daha geniş veya daha dar anlamlar söz konusu ise bunlar; Derleme Sözlüğü'nden farkına işaret etmek üzere “1a.” şeklinde gösterilmiştir.

Örnek:

bol bolamat “1. bol bol, döke saça, geniş” (DS I, s. 734-735: Kars); “1a. bol bol” (Subatan)

kır kır “1. at ve eşek çağırma ünlemi” (DS IV, s. 2825-2826*: Bayburt

*Sarıkamış “kır kır”); “1a. tay çağırma ünlemi” (Porsuklu *Susuz)

ganğal *is. bot. 1.* Dikenli bir çeşit ot. (DS III, s. 1911: Kars ve köyleri ‘gangal’)

1a. Mor çiçekli, dikenli, uzun, gövdesi soyulup yenilebilen bir çeşit bitki. (Çakmak, Karakaş; Meydancık *Arpaçay; Boyalı *Sarıkamış)

8. Madde başı, yalnızca il merkezinde kullanılıyorsa derleme yeri (Kars) şeklindeki yazılmıştır. Merkez ilçeye bağlı köylerden derlenmişse sadece köy ismi yazılmış; sözcük ilçelerden derlendiyse ilçe adından önce * işareti kullanılmış, ilçe köylerinden derlenmişse köy adı bağlı olduğu ilçe belirtilerek yazılmıştır. Bir sözcüğün kullanımı birçok yerde tespit edilmişse; köy isimleri arasına (,); sözcük birden fazla ilçede tespit edilmişse ilçe isimleri arasına (;) konularak sıralanmıştır.

9. Derleme Sözlüğü’nden alınan örneklemelerin sözlüğe dâhil edilişleri, işlenişi hususunda uygulanan yöntemle ilgili detaylı bilgi sözlüğün girişinde verilmiştir. (→ Üçüncü Bölüm; 3. Sözlük ve Dizinler).

01.07.2014 tarihinden itibaren ikinci kez bölgeye gidilmiş, 01.07.2014-15.09.2014 tarihleri arasında -bazı köyler ikinci kez gidilen köyler olmak üzere- 48 yerleşim yerinden belirli yaş aralıklarındaki kaynak kişilerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Böylece Kars iline bağlı 104 köyden derleme yapılmıştır. Tezde derlemelerin tamamına yer verilmemiş; köy sayısı belli bir sayıda sınırlandırılmıştır. İncelenen söz varlığı malzemesi 94 köydür.

Bölgeye ikinci gidişte ayrıca Derleme Sözlüğü’nde Kars iline ait gösterilen kelimeler yöre halkına tek tek sorulmuştur. Sorulan kelimelerden bazılarının zaman içerisinde kültür hayatından, yaşam hayatından, dil hayatından geri çekildiği tespit edilmiştir. Kaynak kişiler, sorulduğunda hafızalarında büyüklerinden bu kelimeleri duydukları bilgisini vermişler; ama kendilerinin kullanmadıklarını beyan etmişlerdir. Bölgeye ikinci defa gidilmesi; bölgeyi detaylı bir şekilde tanıma ve çalışma açısından geliştirici ve yararlı olmuştur.

Görüşmeler sonucunda elde edilen verilerin çözümü ve yorumlanmasında, bu alanda hazırlanmış çalışmaların da ışığı altında yapılmış olan yorum ve değerlendirmelerde temel ilke; dayalektoloji kurallarına ters düşmeme ve objektiflik olmuştur. Verilerin çözümü ve yorumlanması bilimsellik kaygısı öne çıkarılarak yapılmıştır.

Etnik Yapı

Çalışma alanımız olan Kars; tarihi süreç içinde pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış ve göçlerle bir çok Türk'ün yerleşim yeri olmuştur. Kars'ın günümüzdeki nüfusunu oluşturan halk; çok çeşitli tarihi olaylar neticesinde ve çok değişik zamanlarda bu topraklara gelip yerleşmişlerdir. Ayrıca 19. yüzyılın başlarında artan Rus baskısı; Azerbaycan'ın çeşitli yerlerinden farklı zamanlarda kalkan kitleler hâlindeki Türk topluluklarının Kars topraklarına gelip yerleşmesine neden olmuştur. (Ercilasun, 2002: 31). Günümüzde yerli nüfus dışında Karapapaklar, Azeriler, Türkmenler, Posof'tan göç eden yerli halk, Kürtler ilin toplumsal yapısını oluşturmaktadır.

Etnik yapı bakımında çeşitlilik gösteren Kars ilinde birçok ağız konuşulmaktadır. İncelediğimiz Kars ağızları; günümüz Kars sınırları içerisinde, bugün Kars topraklarında yaşayan beş ayrı Türk koluna aittir. Yöreye ilgili yapılmış çalışmalardan ve derlemelerimiz esnasında sözlü kaynaklardan edindiğimiz bilgiler ışığında Türk boyları hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

Kars Yerlileri

Kars yerli ağız ile konuşanların oluşturduğu, en büyük kitleyi meydana getiren gruptur (Ercilasun, 2002: 35). Kars yerlileri “Yerli öz Kars ahalisi” tabiri ile eskiden beri buraya yerleşen Türk ahalisi kastedilmektedir (Caferoğlu, 1995: XIX). Doğu Anadolu'da büyük bir ağız bölgesi oluşturan bu etnik grup; 11. yüzyıldan itibaren buralarda teşekkül etmeye başlamıştır. (Ercilasun, 2002: 35). Kısmen Anadolu içlerine kısmen de Kafkasya Azerbaycan'ına göç etmişler de tekrar bu bölgeye gelerek yerleşmiş ve kendi ağız özelliklerini bir dereceye kadar muhafaza edebilmişlerdir. Ağızları, Erzurum ağızıyla aşağı yukarı aynı olmakla birlikte değişik urukların ve Azeri muhacirlerinin etkisi altında kalmışlardır (Caferoğlu, 1995: XIX).

Yerliler Kars'ın birçok ilçesinde yerleşik olan bir topluluktur. Azeri ve Terekemelerin “Bezbaş” ve “Haşıl yiyen” olarak adlandırdığı bu grup; Kars, Arpaçay, Kağızman, Sarıkamış, Selim, Susuz ilçe merkezleri ile bu merkezlere bağlı köylerde yaşarlar (Ercilasun, 2002: 35). Derlemeler esnasında (2011 yılında) Kağızman'da yerli

halkın yaşadığı Camuşlu, Çeperli, Çilehane, Kozlu, Kötek, Tunçkaya” olmak sadece üzere altı köy tespit ettik.

Kars Terekemeleri yahut Karapapakları

Kars’taki bir diğer Türk kolu Terekemeler (Karapapak Türkleri)’dir. Karapapak ve Terekeme aynı topluluğa verilen isimdir. Ahmet Caferoğlu’na göre aynı uruğun yerleşik olanlarına Karapapak, göçebe olanlarına ise Terekeme denilmiştir (Caferoğlu, 1995: XIV). Ercilasun’a göre, Karapapak tâbiri; 1828’den sonra Kars’a gelen, eskiden beri yerleşik olan Çıldır ilçe ve köylerinde yaşayanlar için kullanılmaktadır. Terekeme tâbiri ise; 1921’den sonra Kars’a gelen, daha çok merkez köyleri olmak üzere Selim, Sarıkamış, Göle, Arpaçay köylerinde yerleşen ve yakın zamana kadar göçebe olanları ifade etmektedir (Ercilasun, 2002: 41). Selahettin Dünder’a göre, Karapapak adı Terekeme adından önce kullanıldığından Karapapak adı Terekeme adının isim atasıdır (Dünder, 2019: 35).

Karapapakların menşei hakkında kaynaklarda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Zeki Velidi Togan “Karapapak” yahut “Karaböcek” arap membalarından Dımişkî’de, El-Nedirî ve İbni Haldunda (Karabörklü) ve Rus vak’anüvislerinde (Çorniye Klobuki) ve Moğol vekayinamelerinde (siyah külâhan) diye bilinen, bir kısmı da bugün Türkistan’da Amu-Derya deltasında “Kara-kalpak” namı ile yaşayan ve oradan yayılan bir Kıpçak kabilesidir” görüşündedir (Ercilasun, 2002: 41). Ahmet Caferoğlu’na göre; bu mesele ciddi bir araştırmaya muhtaçtır (Caferoğlu, 1995: IV). Fahrettin Kırzioğlu; Terekemelerin Kun/Hun, Sabir ve Kazar/Hazar gibi Oğuz olmayan Türk kollarının torunları olduğunu iddia etmektedir (Kırzioğlu, 1953: 197). Ahmet Bican Ercilasun, Kırzioğlu’nun iddiasını yanlış bulmakta, Togan’ın görüşünün ise tamamlanmaya muhtaç olduğunu ifade etmektedir. Ercilasun; gerek ağızlarında tespit ettikleri hem Kıpçak hem Oğuz-Türkmen hususiyetlerinden gerek tarihi kaynaklardan hareketle, Karapapaklar yahut Terekemeler’in; Türkmenlerle Kıpçaklar’ın kaynaşmasından meydana geldiği görüşündedir. Tarihi kayıtlar, bugün Karapapakların en çok buldukları Kazak ve Borçalı bölgelerinin daha Selçuklular çağında Türkmenleştiğini ortaya koymaktadır. Karapapakları meydana getiren birinci tabaka; 11. yüzyılın sonlarıyla 12. yüzyılın başlarındaki bu Türkmen tabakasıdır. 12.

yüzyılın ikinci çeyreğinde başlayan Kıpçak akınları ile 12. yüzyılın sonlarına kadar süren Kıpçak yerleşmelerinin oluşturduğu tabaka, Karapapakları meydana getiren ikinci tabakadır (Ercilasun, 2002: 41-42). Selahettin Dünder; Terekeme / Karapapak Türklerinin ilk tarihi izlerinin Türkçe konuşan Türk kavimlerine dayandığı görüşündedir (Dünder, 2019: 27).

1828'de Kazak bölgesinden gelen Karapapaklar'dan sonra; bugün Ermenistan'daki Akbaba nahiyesi ile Gürcistan'ın Tiflis dolaylarından ve Kazak, Borçalı bölgesinden 1921'de gelenler Kars'taki ikinci Terekeme grubunu oluşturmaktadır. Geliş bölgelerine göre "Ağbaba Terekemeleri" ve "Gürcistan Terekemeleri" olarak adlandırılan Terekemelerden Ağbaba Terekemeleri; Akbaba nahiyesindeki Ördekli, Hamasa, Balıklı, Sanık, Göllü ve Garabulah köylerinden gelmiştir. Gürcistan Terekemeleri; Borçalı'daki Aran Arıklısı, Orzuman, Karayazı, Kepenekci; Kazak bölgesindeki Soğukbulak, Karayazı; Tiflis civarındaki Darvas, Bezekli, Kamerli, Yırgançak, Ağalık, Fahralı; Ahılkelek bölgesindeki Hosbiya, Lebis, Göyye köylerinden gelmiştir (Ercilasun, 2002: 46).

Terekemelerin / Karapapakların Türkiye'ye gelişleri 1828 Türkmençay Antlaşması ile başlamış, Birinci Dünya savaşındaki göçle yoğun bir biçimde devam etmiş (1915'den itibaren), Kurtuluş savaşı ile son bulmuştur (1920 /1921). Ve son "kaç ha kaçlar"ın olduğu göç dalgasında yoğun olarak o zamanki Kars topraklarına gelip yerleşmişlerdir (Dünder, 2019: 29).

Caferoğlu; "Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar" eserinde Kars'ta aşağı yukarı yüz ön dört Terekeme köyünün bulunduğunu ve ağızlarının Azerbaycan'ın Gence ağzına oldukça yakın olduğunu kaydetmiştir (Caferoğlu, 1995: XV).

Rus kaynaklarından hareketle Kars'taki Karapapakların 1883-1893-1897-1910 yıllarındaki nüfuslarını veren Mirza Bala; Karapapakların Kars merkezde 63, Ardahan'da 29, Kağızman'da 7 köyde yaşadığını nakletmiştir (Bala, 1952: 331). Derlemelerimiz esnasında Kağızman'da Karapapak köyüne rastlamadık.

Kars'ta Terekemelerin (Karapapakların) yerleşik olduğu köyler² şunlardır:

Kars merkez ilçeye bağlı; Akbaba (Ardos), Ataköy (Mağaracık), Aydınalan (İslamsor), Ayakgedik, Azat, Bekler, Bozkale, Büyükboğatepe, Çağlayan (Hınzırık), Dikme, Hacıveli, Küçükboğatepe, Kümbetli (Ladıkars), Mağaracık, Maksutcuk, Merkez kale, Tekneli köylerinde oturmaktadırlar. Ayrıca Çakmak, Kocabahçe (Alo), Mezraa /³ Mezire, Başgedik, Boğazköy (Melikköy), Subatan ve Yolaçan (Kamasor, Cumhuriyet) köylerinde de çok sayıda Terekeme yaşamaktadır. Yine Kars merkezde de birçok Terekeme vardır. Başgedikler bucağına bağlı Ayakgedikler / Ayakgedik, Duraklı, Kuyucak, Ortagedikler köylerinde de Terekemeler yaşamaktadır. Başgedikler Bucak merkezinin birçoğu Terekemedir. (Ercilasun, 2002: 44; Dündar, 2019: 56). Ayrıca şu köylerde de Terekemeler diğer unsurlarla birlikte yaşamaktadırlar: Esenkent (Cala), Eşmeyazı, Hamzagerek / Hamzakerek, Oğuzlu. (Ercilasun, 2002: 44; Dündar, 2019: 56).

Arpaçay ilçe merkezine bağlı; Akçakale, Akmazdam (Zöhrap Yaylası), Arslanoğlu, Aydıngün, Bardaklı, Bozyiğit, Burçalı /Burcalı, Carcioğlu / Çarçioğlu (Cercioğlu), Çanaksu, Dağköyü (Dağköy), Doğruyol, Göldalı, Gönülalan (İğnezor), Gülyüzü, Güvercin, Hasançavuş, ibiş, Kağaç, Karakale, Kardeştepe, Kıraç, Koçköy, Kuyucuk, Kümbet, Polatköyü / Polatköy, Taşbaşı, Taşköprü, Tomarlı (Veneze) köylerinde oturmaktadırlar. Ayrıca Arpaçay ilçe merkezinin birçoğu Terekemedir. (Ercilasun, 2002: 43-44; Dündar, 2019: 56). Ayrıca Akçakale (Ağcakale), Gediksatılmış, Güvercin, Küçük Çatma (Küçük Perkit-Küçük Pergit), Kümbet, Söğütlü köylerinde de Terekemeler diğer unsurlarla beraber yaşamaktadır (Ercilasun, 2002: 44).

Akyaka ilçe merkezine bağlı; Boyuntaş, Cebeci, Çamışlı (Camuşlu), Çetindurak, Demirkent, Duraklı, Esenyurt, Hacıpiri, Geçit, İncedere, Kalkankale, Karahan, Süngüderesi (Kızıлтаş), Kayaköprü, Sulakbahçe (Dilan), Üçpınar (Möküz),

² Kaynaklardan edindiğimiz bilgilerle, derlemelerimiz sırasında sözlü kaynaklardan elde ettiğimiz bilgiler doğrultusunda parantez içinde, köylerin eski isimleri genellikle tarafımızca yazılmıştır. Ayrıca köyler ve bağlı olduğu ilçeler; bugünkü idari taksimata göre yazılmıştır.

³ Kaynaklarda farklı şekilde yazılan köy isimleri / işaretleriyle gösterilmiştir.

Yerli kavak (Seydi) köylerinde oturmaktadırlar. Akyaka merkezinin de birazı Terekemedir (Ercilasun, 2002: 44). Ayrıca şu köylerde de Terekemeler diğer unsurlarla birlikte yaşamaktadırlar: Kalkankale (Tiknis), Kürekdere (Ercilasun, 2002: 44; Dündar, 2019: 56).

Susuz ilçesine bağlı; Çamçavuş, İncesu, Yolboyu (Büyük Zayim-Büyük Zaim) köylerinde oturmaktadırlar. Ayrıca Kiziroğlu ve Porsuklu köylerinde de Terekemeler yaşamaktadır. İlçe nüfusunun çoğunluğu Terekemedir (Ercilasun, 2002: 44; Dündar, 2019: 57).

Selim ilçe merkezinin çoğunluğu Karapapaktır. İlçeye bağlı; Bayburt, Bölükbaş, Darboğaz (Zellice), Eskigeçit (Bezirgangeçit), Kamışlı, Ortakale köylerinde oturmaktadırlar. Gürbüzler (Verişan), Bezirgan geçidi, Yenice, Benlahmet (Benliahmet), Koşapınar, Yolgeçmez köylerinde de Terekemeler yaşamaktadır. (Ercilasun, 2002: 44; Dündar, 2019: 56).

Sarıkamış ilçe merkezinin yanı sıra ilçe merkezine bağlı Hamamlı, Koşapınar, Yolgeçmez köylerinde de Terekemeler yaşamaktadır (Ercilasun, 2002: 44; Dündar, 2019: 57)⁴.

Kars Azerileri

Karstaki bir diğer Türk kolu Azerilerdir. Sünni olan Kars yerlileri ve Terekemeleri tarafından daha çok “Şia” olarak adlandırılan (Ercilasun, 2002: 47) asıl yerleşim yerleri Tuzluca, Iğdır, Aralık ilçelerini içine alan Sürmeli çukuru olan Azerilerin, yörede kalabalık olarak yaşadıkları bölge Arpaçay ilçesidir. Ayrıca bugün Kars merkeze bağlı Başgedikler bucağının pek çok köyü Azeridir. Kars merkez ilçe ve ilçeye bağlı bazı köylerde de çok sayıda Azeri yaşamaktadır (Ercilasun, 2002: 46-47).

⁴ Kars Terekemeleri ve köylerdeki Türk boyları hakkında bilgi veren Koçköy’ünden Sultan Aydın’a teşekkür ederiz.

Teşekkül bakımından birkaç tabaka olarak ele alınması gereken Kars Azerilerinin ilk tabakasını, Sürmeli Çukurunda eskiden beri oturanlar oluşturmaktadır (Ercilasun, 2002: 47). Ercilasun'a göre, Sürmeli Çukuru ve Arpaçay'da yaşayan Azeriler daha çok Karakoyunlu ulusunu teşkil eden Karakoyunlu, Sa'dlu, Alpagut oymaklarından teşekkül etmiştir. İkinci tabakayı ise Sürmeli Çukuruna Kuzey Azerbaycandan ve Gence ile Karabağ'dan göç eden azeriler oluşturmaktadır (Ercilasun, 2002: 48).

Kars'ta Azerilerin yerleşik olduğu köyler şunlardır:

Merkez ilçe Başgedikler bucağına bağlı Bayraktar, Bekler, Büyük Aküzüm, Karakaş, Küçük Pirveli, Külveren, Soylu, Tazekent, Yağikesen, Yalçınlar, Yılanlı köylerinde yaşamaktadır. Hamzagerek, Oğuzlu köylerinde de Azeriler diğer boylarla birlikte yaşamaktadırlar. Yine merkez ilçeye bağlı Hacıveli, Yolaçan köylerinde de Azeriler yaşamaktadırlar (Ercilasun, 2002: 47).

Arpaçay'da ilçe merkezine bağlı Bacıoğlu, İbişküy, Kayadöven, Mescitli, Meydancık, Taşdere köylerinde oturmaktadırlar (Ercilasun, 2002: 47). Ayrıca Büyükçatma, Gediksatılmış, Küçükçatma köylerinde de Azeriler diğer gruplarla birlikte yaşamaktadırlar.

İlçe merkezinin çoğunluğunu Azerilerin oluşturduğu Akyaka ilçe merkezine bağlı; Akbulak, Aslanhane, Büyükkımlı, Büyükpirveli, Esenyayla, Küçük Aküzüm, Küçük Kımılı, Şahnalar köylerinde (Ercilasun, 2002: 47) oturmaktadırlar. Ayrıca Çetindurak, Demirkent, Çetinköy, Hacıpiri, Kalkankale, Kürekdere köylerinde de Azeriler diğer boylarla birlikte yaşamaktadırlar.

Kars içinde -çoğunlukla Yenimahalle ve İstasyon mahallesinde- oturan Azeriler; Molla Musahlar, Karakiliseliler, Kulubeğliler, Çobankereliler olmak üzere başlıca dört gruba ayrılmaktadırlar. Bu isimler bu grupların geldikleri bölgeleri ve köyleri ifade etmektedir (Ercilasun, 2002: 49).

Türkmenler

Kars'taki bir diğer Türk kolu Türkmenlerdir. Tarihi devirlerde Türkmen tâbiri, genellikle müslüman olmuş Oğuzları ve Karluklar ifade ederken bugün Anadolu'nun çoğu yerinde kullanılan Türkmen tâbiri; Alevi Türkleri ifade eder. Kars'taki Alevi Türkler; sünni Türkler ve kendileri tarafından Türkmen olarak adlandırılmışlardır (Ercilasun, 2002: 35-36). Yörede Türkmen denildiğinde akla "Alevi" gelir (Erdoğan, Tazegül, 2011: 193).

Fahrettin Kırzıoğlu'na göre, Türkmenler; Akkoyunlu Uzun Hasan çağında Kars'a gelmişlerdir (Kırzıoğlu, 1953: 504). Ahmet Bican Ercilasun'a göre; bu görüşün doğru olması imkansızdır. Gerek Hanak'taki gerek Selim, Kağızman ve Sarıkamış'taki çok canlı hatıra ve rivayetler; Kars'taki Türkmenlerin Kars topraklarına gelip yerleşme tarihlerinin 1800'den daha geriye gidemeyeceğini göstermektedir. Ahmet Bican Ercilasun, bu yerleşmenin 1828-29 yılları Türk-Rus savaşlarını takip eden yıllarda vukubulduğu görüşündedir. (Ercilasun, 2002: 36-37).

Erdoğan'a göre; Karstaki Türkmenlerin büyük çoğunluğu, tahminen 100-150 yıl önce Divriği'den Osmanlı devletinin güvenlik amacıyla şahlık yöresine gönderdikleri Türkmenlerdir. Bu Türkmenler; Kars'ın Selim, Sarıkamış, Kağızman ilçelerine bağlı çeşitli köylere yerleşmişlerdir (Erdoğan, Tazegül, 2011: 194). Kars'ta 28, Ardahan'da 21 pare köy halkı "Türkmen" adıyla anılır (Erdoğan, Tazegül, 2011: 193).

Fahrettin Kırzıoğlu "Kars Tarihi" eserinde" Türkmenler arasında "Sarıkamış Türkmenleri içinde Avşar oymağı; Sarıkamış'a bağlı Boyalı, Salut, Vartanut köylerinde Çepni oymağı ve Oluklu köyünde Çepni veya Çetmi oymakları olduğunu yazar (Kırzıoğlu, 1953: 502-503). Ahmet Caferoğlu; Kars Türkmenlerinin asılları itibariyle Çepni olduğunu, aralarında Iğdır, Bayındır ve İmreli gibi boylara da raslandığını yazmaktadır (Caferoğlu, 1995: XVII).

Ahmet Bican Ercilasun; Garib Musalı, Ağuçen, Hıdır Abdallı, Erikli tabirlerinin Türkmen oymaklarını ifade ettiğini yazmaktadır. Kars'taki Türkmen köylerinden Sarıkamış, Selim ve Kars merkezine bağlı olanların tamamına yakın bir

kısmı; Kağızman-Kötek bucağına bağlı Kömürlü köyü Garib Musalı'dırlar. Kağızman'ın Kötek bucağına bağlı Paslı ve Yalnızagaç köyleri ve Selim'e bağlı Akpınar köyü Hıdır Abdallı'dır. Ayrıca Selim ve Sarıkamış'ın Garib Musalı Türkmen köylerinde de serpilmiş şekilde Hıdır Abdallılar vardır. Kağızman'ın Kötek bucağına bağlı Böcöklü köyü Türkmenleri Erikli'dir (Ercilasun, 2002: 39).

Kars Türkmenleri; oturak olup yerli Kars ahalisi ağzına yakın, düzgün bir ağızla konuşmaktadırlar. Yerli halk ile sıkı temasları sonucu öz ağız özelliklerini koruyamadıkları gibi; aralarında eski öz ağız özelliklerini muhafaza edenler de vardır. Caferoğlu Kars'taki Türkmen köylerinin sayısının kırk beşe yakın olduğunu yazar (Caferoğlu, 1995: XVII).

Kars'ta Türkmenlerin yerleşik olduğu köyler şunlardır:

Kars merkezde, Hacıhalil ve Karacaören köylerinde oturmaktadırlar (Ercilasun, 2002: 36). Hacıhalil ve Karacaören Türkmenleri; Kağızmanın Böcöklü, Çilehane, Kömürlü, Paslı, Purut (Çukurayva), Yalnızagaç köylerinden gelip yerleşen Türkmenlerdir (Erdoğan, Demir, 2011: 197).

Kağızmanda; Kağızmanın Kötek bucağına bağlı Böcöklü, Kömürlü, Paslı, Yalnızagaç köylerinde oturmaktadırlar (Ercilasun, 2002: 36)

Sarıkamış'ta; merkezin bir kısmı ile Asboğa (Asbuğa), Aşağı Salut, Boyalı, Yukarı Sallıpınar köylerinde oturmaktadırlar (Ercilasun, 2002: 36; Erdoğan, Demir, 2011: 197).

Selim'de yaşayan Türkmenler; kaza merkezinde (25 ev kadar); Akpınar, Akyar, (Aşağı) Alisofu /Ali Sofu, Aşağı Kotanlı, Büyükdere, Cavlak, Çaybaşı, Dölbentli, İğdir / İğdir, Karaçayır, Karnağaz, Katranlı, Mollamustafa, Tiknis, Yamaçlı, Yeşiltepe, Yukarı Kotanlı köylerinde oturmaktadırlar (Ercilasun, 2002: 36; Erdoğan, Demir, 2011: 197).

Ayrıca Arpaçay'ın Büyükçatma köyünde de bir miktar Türkmen vardır (Ercilasun, 2002: 36).

Ardahan- Posof Yerlileri

Kars'ta en eski teşekküle sahip gruplardan biri Ardahan-Posof yerli ağzıyla konuşan Türk kolunun meydana getirdiği gruptur. Halk arasında “Gagavan ve Çinçavat” isimleriyle anılan Ardahan- Posof yerlileri; 12. yüzyılda buralara hristiyan olarak gelip yerleşen Kıpçak akıncılarının çocuklarıdır. Ardahan, Hanak (Meşe Ardahan) ve Posof ilçe merkezleri ve bu merkezlere bağlı yerli köylerinde ve Çıldırın Kurtkale bucağı ile buraya bağlı yerli köylerinde; Çıldır merkezi ile merkeze bağlı Yıldırımtepe, Kuzukaya, Kaşlıkaya, Kotanlı, Doğankaya köylerinde ve Göl'nin kuzeyindeki bazı köylerde yaşamaktadırlar (Ercilasun, 2002: 32-33). Birçoğu Posof'tan Kars'ın çeşitli yerlerine göçmüşlerdir. Posof ilçe ve köylerinde yaşayanların büyük bir kısmı Ahıska'dan göçmedir (Ercilasun, 2002: 34).

Kars merkeze bağlı Bulanık; Selim' bağlı Tozluca ve Oluklu; Sarıkamışa'a bağlı Bozat; Arpaçay'a bağlı Atçılar ve Yalınçayır halkı Posoftan göçmedir. Kars merkeze bağlı Mağaracık ve Kağızman'a bağlı Çallı köylerinde Posof göçmenleri yerli ve Terekemelerle birlikte yaşamaktadırlar (Ercilasun, 2002: 34).

Derleme Yapılan Yerleşmeler



Derleme Sözlüğü'nden alıntı yapıp haritada tespit edemediğimiz yerleşmeler:

Kaynaklarda rastlayamadığımız bu yerleşim yerlerinin bir kısmı; kanaatimizce yazım hatası sonucu isimleri yanlış yazılan yerleşmelerdir: Cola *Çıldır (Cala Çıldır), Dalarer *Arpaçay (Dalaver *Arpaçay), Gedere *Arpaçay (Cedere *Arpaçay), Kaçköy *Arpaçay (Koçköy *Arpaçay), Neveze *Arpaçay (Veneze *Arpaçay), Fellice *Sarıkamış (Zellice *Sarıkamış), *Selin (*Selim).

Bir kısım yerleşmeler ise Derleme Sözlüğü'nde gösterildiği ilçeye bağlı olarak Kars'ta ve kaynaklarda tespit edemediğimiz; kanatimizce yıllar içinde ilçeler arasında yer değiştirmiş köylerdir: **Kars Merkez:** Bayburt, Ergine, İrişli, Kümbet, Yenice, Zaim, Zaimköyü, Zarşat, Zellice. **Sarıkamış:** İrişli, Zaim, Zaimköyü, Zalim. **Selim Dikme.** **Arpaçay:** Bayburt, Zellice, Zarşat.

BİRİNCİ BÖLÜM

KARS İLİ AĞIZLARINDA ATASÖZLERİ, DEYİMLER, İKİLEMELER

1.1. ATASÖZLERİ

Atasözleri; atalardan kalan, gözlem ve tecrübelerle dayalı hükümleri gösteren, topluma mal olmuş, çoğunlukla mecaz anlamlı, anonim, kalıplaşmış, kısa özlü sözlerdir. Türkçe Sözlük'te “uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikteki söz, darbimesel” (Türkçe Sözlük, 2005: 140) şeklinde ifade edilen atasözlerini, Ömer Asım Aksoy “atalarımızın uzun denemeler sonucundaki hükümlerini genel kural, bilgece düşünce veya öğüt olarak aktaran kalıplaşmış biçimleri bulunan özlü sözler” (Aksoy, 2018: 37) şeklinde tanımlamıştır.

Özkul Çobanoğlu ise atasözünü şu şekilde tanımlamaktadır: “yeryüzündeki bütün milletlerin atalarından kalmış; yol, yöntem gösteren, öğüt veren sözlerdir (Çobanoğlu, 2004: 1).

Doğan Aksan'a göre “bir dilin söz varlığı içinde yer alan atasözleri; bir toplumun bilgeliğini, deneyimlerini, dünya görüşünü ve anlatım gücünü yansıtan, yüzyıllarca yaşayabilen sözlerdir” (Aksan, 2018: 41).

Az sözle çok şey ifade eden atasözleri, genellikle mecaz anlatımlıdır. Söz dizimi bakımından incelendiğinde, cümle biçiminde olan atasözlerinde kelimeler bazen gruplar hâlinde bulunur. Çalışmanın bu bölümünde Kars ili ağızlarından tespit edilen Kars iline özgü; söyleyiş biçimleri, ses, şekil, anlam bakımından standart dilden farklılık gösteren, standart dile yakın ve kelime kadrosu bakımından bir veya birkaç sözcüğü farklı olan yöre ağızları atasözleri (dede baba sözleri), sentaktik açısından ele alınarak cümle yapıları ve içerdikleri kelime grupları bakımından incelenmiştir. Atasözlerinin günümüz Türkiye Türkçesine aktarımları cümle yapısında ele alındığından burada verilmiştir.

1.1.1. Atasözlerinde Kelime Grupları

Kelime grubu; bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu, bir hareketi karşılamak üzere belirli kurallar içinde yan yana gelmiş kelimeler topluluğudur (Karahana, 1993: 11). Özkan ve Sevinçli'ye göre kelime grubu; “tek kelimeyle karşılanan varlıkları, hareketleri, kavramları daha geniş bir biçimde belirtmek veya tek kelime ile ifade edilemeyen benzer durumları karşılamak için birden fazla kelime ile oluşturulan dil birlikleridir” (Özkan ve Sevinçli, 2019: 14). Kars atasözlerinde görülen kelime grupları; isim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, isim-fiil grubu, zarf-fiil grubu, tekrar grubu, edat grubu, bağlama grubu, kuvvetlendirme grubu, birleşik fiil grubu ve isnat gruplarıdır.

1.1.1.1. İsim Tamlaması

Bir ismin iyelik sistemi içinde, bir başka isimle oluşturduğu kelime grubudur. (Karahana, 1993: 13). İsim tamlamaları, atasözlerinde en çok görülen kelime gruplarından. İsim tamlaması, “belirtili isim tamlaması” ve “belirtisiz isim tamlaması” olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir.

1.1.1.1.1. Belirtili İsim Tamlaması

Birinci unsurunda ilgi eki bulunan isim tamlamasıdır. Bu isim tamlamasında vurgu, her iki unsur için de aynı ölçüdedir (Karahana, 1993: 14-17).

Adamı adam eliyen paradı, parasız adamın üzü ğaradı. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Adamın eti yeyilmez, gönü geyilmez; bir şirin dilinnen başğa neyi var. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

Ahıllı düşünene ğeder delinin uşahları ğapıda oynaşar. (Yolboyu *Susuz)

Atı atın yanına bağla, ya huyunnan ya suyunnan (tuyunnan). (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Atın eysi özüne ğamçı vurdurmaz. (Büyükpırevli *Akyaka)

At öler, tayı ğalar; namerdin neyi ğalar. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

At ölür, tayı ğalır; namerdin neyi ğalır. (Telek *Arpaçay)

Bıldırcının beyliyi arpa biçinine ğadardır. (Subatan)

Bıyığın ğıyvatını sağgala ğırma. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Bir gözün bir göze heyri yoğdu. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Bir gözün diğer göze faydası yoğdur. (Telek *Arpaçay)

Bir gözün öbür göze faydası yoğdu. (Porsuklu *Susuz)

Bizim tazıda hizliĥ olmasa tilki bu eve dadanmaz. (Çamyazı *Sarıkamış)

Delinin ahlına iş salma. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Delinin ipinnen ğuyuya inilmez. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Derdsiz ğözel olmaz, ğözelin derdi olar. (Darboğaz *Selim)

Dirinin sahabı az olar, ölünün sahabı çoğ olar. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Dünyanın ğuyruğu uzundu. (Porsuklu *Susuz)

Èle iş ğör kü Allah'ın hoşuna ğetsin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ev evin üsdünde olmaz. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Evin küçüğü olacağına itin kuçiyi ol. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Geçinin uyuzlusu, ğözenin üst başında su içer. (Altınbulak *Sarıkamış)

Ēeder ğazan ğarası, ğalar üzün ğarası. (Boyalı *Sarıkamış)

Ēeder ğazan ğarası, ğetmez yüzün ğarası. (Darboğaz *Selim)

Gelinin dili yoğ, ğaynenenin de imanı. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ğılıcının dalı da keser, ğavağı da keser. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Goy keçinin ölümü palıtdan olsun. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ğurda dediler ki “Senin boynun niye gıalındı”, o da dedi ki “Kendi işimi kendim görürüm.” (Kırçiçeği *Susuz)

Ğurt gocaldı mı köpeyin masğarası olur. (Subatan)

Güleyenin tarlası geleyen olar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

Herkes evinin gıblesini bilir. (Telek *Arpaçay)

Hesdenin halınnan ne bilir sağlar. (Porsuklu *Susuz)

Hırdanın huyunnan, ucanın zorunnan gorh. (Boyalı *Sarıkamış; Yolboyu *Susuz)

İtin ahmağı odu ki gayğanağdan pay umar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

İtin gırsağı yağ götürmez. (Telek *Arpaçay; Boyalı *Sarıkamış)

İtin hatırı yoğsa da sahabının hatırı var. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

İt itnen boğuşar yolcunun işi ras geler. (Yolboyu *Susuz)

İt itnen boğuşmasa yolcunun işi ras gelmez. (Yolboyu *Susuz)

Keçinin ölümü gelende çobanın deyneyine sürtüner. (Kümbetli)

Kirpinin isdemediği ot, deliğinin ağzında biter. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ğora çit demeden korun bağı yarılır. (Kırçiçeği *Susuz)

Ğor ħora lağlanmasa korun bağı çatdar. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Korun istediği bir göz, Allah verdi iki göz; biri eyri biri düz. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

Ğorun istediği iki göz, biri eyri biri düz. (Porsuklu *Susuz)

Körün taşı, kelin başına değer. (Boyalı *Sarıkamış)

Lalın dilinnen sahibi anlar. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Malın sahabı gereh, oğlu yoğ babası gereh. (Darboğaz *Selim)

Ot kökünün üstünde biter. (Telek *Arpaçay)

Ot kökünün üstünde piter. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Saman bazarında mücevherin giymeti olmaz. (Tepecik *Arpaçay)

Tohun ajdan ne havarı var. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

Tohun ajdan ne heberi var. (Boyalı *Sarıkamış)

Yetim böyüyer, Azreyel'in kötülüğü özüne galar. (Darboğaz *Selim)

Yohuşun dibinde ata arpa kâr etmez. (Kümbetli; Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Zaralın harasınnan dönsen kardı. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Zenginin gönlü olana gader fakirin (nökerin) canı çıkar. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Zenginin gönlü olana gadar fukaranın canı çıkar. (Telek *Arpaçay)

- Bir kısım atasözleri doğrudan belirtili isim tamlaması yapısındadır.

Gelinin ayağı, çobanın dayağı. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Körün daşı, kelin başı. (Yolboyu *Susuz)

- İsim tamlamasının tamlayanı ve tamlananı kelime grubu olabilir (Karahan, 1993: 16).

1.1.1.1.1. Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması

Allah koliğ goçun hağğını keliğ goça goymaz. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Bey vèren atın tişine bahılmaz. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Bir ağacın gölgesinde bin can goyun yatar. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Bir atın ayvazı bir almadır. (Darboğaz *Selim)

Bir atın ayvazı bir elmadı. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Yolboyu *Susuz)

Bir kez tökezleyen atın başı vurulmaz. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Bir nahırın adını bir dana batırır. (Telek *Arpaçay)

Bir nahırın adını bir dırıhlı dana batırır. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Boynuzsuz göçün hağğı boynuzluya ğalmaz. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Bu degirmanın suyu nerden gelir? (Kırçiçeği *Susuz)

Bu deyirmenin suyu hardan gelir? (Porsuklu *Susuz)

Erkeğün yuvası olmaz. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Erkek atla bekar gızın bahdına atılmaz. (Boyalı *Sarıkamış)

Ğağan öküz, yatan öküzün başına sıçar. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ğarıf itin guyrugu götünde olar. (Porsuklu *Susuz)

Ğarib itin guyrugu götünde olur. (Telek *Arpaçay)

Huyunu bilmediyin atın dalına kışme. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

Sağ gözün sol göze faydası yoğdur. (Kırçiçeği *Susuz)

Süt veren ineğün memesi kesilmez. (Kümbetli; Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Uzun saçlının ahı yerde ğalmaz. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Yeyici guşun rızğısını Allah yetirer. (Kümbetli; Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

1.1.1.1.2. Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması

Delinin de bir sahabı olur. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

Delinin de (bir) sahibi olar. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ėomşu ġomşu olsa, ġomşu ġızının aleyhine ġonuşmaz; ġomşunun k r ġızı da ġocaya gider. (Boyalı *Sarıkamış)

Ėomşu ġomşu olsa, ġomşunun k r ġızı ġocaya gider. (Boyalı *Sarıkamış)

Suyun lal ahanı, insanın yere bahanı. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

1.1.1.1.3. Tamlayanı ve Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması

K r atın k r alıcısı olar. (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Her igidin bir soġan doġraması vardır. (Handere *Sarıkamış)

1.1.1.1.4. Tamlayanı Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması

Er arvadın d ġuşu, yaz günün yaġışı. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioġlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ėomşu ġomşu olsa, ġomşu ġızının aleyhine ġonuşmaz; ġomşunun k r ġızı da ġocaya gider. (Boyalı *Sarıkamış)

Herkes  z evinin ġıvlasını bilir. (Porsuklu *Susuz)

1.1.1.1.5. Tamlananı Belirtsiz İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması

Geçinin uyuzlusu, gözenin üst başında su içer. (Altınbulak *Sarıkamış)

Herkesin  z pisdiyi  z ne ġalar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

1.1.1.1.6. Tamlayanı Sıfat-Fiil Grubu Olan Belirtili İsim Tamlaması

El tutanın eli kesilmez. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioġlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ev yıhanın evi olmaz. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioġlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ėoyunu olmayanın bıçaġı kesgin olar. (Boyalı *Sarıkamış)

Çoyunu olmuyanın bıçağı kesgin olar. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Çoyunu olmuyanın bıçağı kesgin olur. (Handere *Sarıkamış)

Poh yeyenin gışığı belinde olar. (Porsuklu *Susuz)

1.1.1.1.7. Tamlayanı ve Tamlananı İsim-Fiil Grubu Olan Belirtili İsim Tamlaması

Acı acı çalışmanın datdı datdı yemesi var. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

1.1.1.1.8. Tamlayanı İkileme Olan Belirtili İsim Tamlaması

Er arvadın doğüşü, yaz günün yağışı. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

1.1.1.1.9. Tamlayanı İsnat Grubu Olan Belirtili İsim Tamlaması

Ağız açığın malını gözü açığ yiyer. (Telek *Arpaçay)

1.1.1.1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması

Birinci unsurunda ilgi eki olmayan tamlamadır. Bu tamlama; belirsiz, genel bir nesneyi, bir türü karşılar (Karahan, 1993: 14-15).

Bıldırcının beyliyi arpa biçinine gadardır. (Subatan)

Bir gün gelen gül üsdüne, her gün gelen kül üsdüne. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)

Dana poğu suva tutmaz. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Doğruluğ dos gıpısıdır. (Yolboyu *Susuz)

El elinnen tiken yolma, tikene de yazıhdır. (Subatan)

El epbeğinnen garın doymaz. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Èl ğızı ğardaşı ğardaşa dūşman yapar, dos yapmaz. (Gönülalan *Arpaçay)

Èl sözünnen gerdeĝe girilmez. (Porsuklu *Susuz)

Ev danası ev öküzünnen ĝorħmaz. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioĝlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ev danasınnen öküz olmaz. (Telek *Arpaçay; Yolboyu, Porsuklu *Susuz)

Ev danası öküz olmaz. (*Kaĝızman; Handere *Sarıkamış)

Eylenir kılıç yarası, eylenmez dil yarası. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioĝlu, Taşdere, Telek *Arpaçay)

Gèder ĝazan ĝarası, ĝalar üzün ĝarası. (Boyalı *Sarıkamış)

Gèder ĝazan ĝarası, ĝetmez yüzün ĝarası. (Darboĝaz *Selim)

Gèder ĝılış yarası, ĝetmez dil yarası. (Darboĝaz *Selim)

Genç gözüynen at, yaşlı gözüynen ĝız al. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioĝlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ĝızı öz başına ĝoysan ya toycuya ĝeder ya zumacıya. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioĝlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ĝol ĝırılar, yen içinde ĝalar. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioĝlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ĝonaħ ĝonaĝı sevmez, ev sahabı hêşbirini sevmez. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioĝlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ĝoyunu ĝoyun eyaĝınnan, keçiyi keçi eyaĝınnan asallar. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioĝlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ĝurda dediler “Boynun niye ĝalındı?”, “Öz işimi özüm görörem de onlandı.” dedi. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioĝlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ĝurda dediler ki “Senin boynun niye ĝalındı”, o da dedi ki “Kendi işimi kendim görürim.” (Kırçiçeĝi *Susuz)

Her ĝuş öz bacasında öter. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioĝlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Her ĝuş öz ĝenedinnen uçar. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioĝlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Her igidin bir soğan doğraması vardır. (Handere *Sarıkamış)
Herkes kendi ölüsüne ağlar. (Kırçiçeği *Susuz)
Herkes öz etdiyini bular. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)
Herkes öz etdiyinnen utanar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)
Herkes öz ölüsünü ağlar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)
Herkes sağgız çiyner, Kürt gızı dadını çıkarar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)
Heyret sümüyünnen it kökelmez. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)
İt gursağı yağ götürmez. (Darboğaz *Selim)
İt gursağı yağ götürmez. (Kümbetli; Yolboyu, Porsuklu *Susuz)
Keçi can hayında, gasap piy hayında. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
Öy danası (danasinnan) öküz olmaz. (Darboğaz *Selim)
Saman bazarında mücevherin gıymeti olmaz. (Tepecik *Arpaçay)
Sıçandan düşen (olan) davarcıh dibi keser. (Altınbulak *Sarıkamış)
Şeytannan çoğ bilen yoğdu, nehlet hالتası boynuna geçer. (Büyükdurduran *Akyaka; Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
Yamandır baş ağrısı, daha yamandır yaman evlat. (Polatköy *Arpaçay)
Zehmeri ayında çiyelem olmaz. (Darboğaz *Selim)

• Bir kısım atasözleri doğrudan belirtisiz isim tamlaması yapısındadır.

Èl ağzı, çuval ağzı. (Boyalı *Sarıkamış; Yolboyu *Susuz)
El bahımı, göz duzağı. (Boyalı *Sarıkamış; Yolboyu *Susuz)
El bahımı, göz tusdağı. (Darboğaz *Selim)
Elti eyrisi, balta eyrisi. (Polatköy *Arpaçay)

1.1.1.2. Sıfat Tamlaması

Bir ismin bir sıfatla nitelendiği ya da belirtildiği kelime grubudur. (Karahan, 1993: 18). Sıfat tamlaması, Kars atasözlerinde en çok görülen kelime gruplarından.

Alışgın derd adam öldürmez. (Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
Allah kolih goçun hağgını kelih goça goymaz. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Anıhlı aş datdı olar. (Darboğaz *Selim)

Anıhlı aş tatlı olur. (Subatan)

Arhalı köpeh gurt basar. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Avazın ey avazdı oħuduğun Ğuran olsa. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Bir atın ayvazı bir almadır. (Darboğaz *Selim)

Bir atın ayvazı bir elmadı. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Yolboyu *Susuz)

Bir gözün bir göze heyri yoħdu. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Bir gözün diğer göze faydası yoħdur. (Telek *Arpaçay)

Bir gözün öbür göze faydası yoħdu. (Porsuklu *Susuz)

Bir gün gelen gül üsdüne, her gün gelen kül üsdüne. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)

Bir kez tökezleyen atın başı vurulmaz. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Bir naħırın adını bir dana batırır. (Telek *Arpaçay)

Bizim tazıda hizliħ olmasa tilki bu eve dadanmaz. (Çamyazı *Sarıkamış)

Boş sufraya dua olmaz. (Boyalı *Sarıkamış)

Boş surfaya dua olmaz. (Yolboyu *Susuz)

Burnunu her yere soħma. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

Bu yılki tavuħ, yarınki ğazdan irelidir. (Ocaklı)

Calanan çanaħ yerini doldurmaz. (Yolboyu *Susuz)

Çiyenenen sađđız tez çürüyer. (Porsuklu *Susuz)

Çoħ yemeħ adamı az yemeħden eder. (Porsuklu *Susuz)

Domuzdan bir ğıl ğoparmaħ kârdı. (Porsuklu *Susuz)

Dosduħ iki başdıdı. (Kümbetli)

Dökülen çanaħ yerini doldurmaz. (Boyalı *Sarıkamış)

Elden ğalan elli gün ğalar. (Dikme)

Erkeħ eşşeħ ğulun gezdirmez. (Çakmak)

Er kişi sözünnen dönmez. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ersiz arvat, yüensiz at. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ersiz avrat, yularsız at. (Kırçıçeği *Susuz)

Eşeğe binmek bir ayıp, inmek iki ayıp. (Telek *Arpaçay)

Eşeğini sağlam ğazığa bağla, sonra Allah'a tafşır. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Eşeğe minmeğ bir ayıp, eşeğden inmeğ iki ayıp. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Éy at özüne ğamçı vurduramaz. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Eylíh hěşbir zaman itmez. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Baciođlu, Tařdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Fağire diyeller ki "Bu elbiseleri kimnen aldın?" zengine de diyeller ki "Ėeyirli olsun." (Kırçıçeği *Susuz)

Ėahan öküz, yatan öküzün başına sıçar. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ėancıh it guyrıh sallamasa erkeğ it peşine tışmez. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ėarif ğuş yuvasında öter. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Gelin gelin olmaz, gelen öy gelin olar. (Gönülalan *Arpaçay)

Ėetdiyin yer gördün kü kördü, sen de bir ğözünü yum. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ėetmesin o yağrı ki yerine yaman gele. (Yolboyu *Susuz)

Ėezeyen gelinnen, ğüleyen ğızdan lotu yağrıdı. (Porsuklu *Susuz)

Ėırđ ğün gezersen ğırda, bir ğün raslarsın ğırda. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay)

Ėırđ ğün gezersen ğırda, bir ğün uğrarsın ğırda. (Porsuklu *Susuz)

Ėoca öküz ölede yeri belli olur. (Kırçıçeği *Susuz)

Ėorhan göze çöp batar. (Tepecik *Arpaçay)
Ėorhan göze çöp tşer. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
Ėoşduh ġuzu kzda belli olar. (Porsuklu *Susuz)
Ėoşluh ġuzi kmde belli olur. (Kırçiçeği *Susuz)
Gönül umduğu yrden küser. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
Ėuru sofraya dua olmaz. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; *Kağızman; Porsuklu *Susuz)
Ėuru sofruya amin diyilmez. (Kırçiçeği *Susuz)
Her derede bir at öldürmesen baytar olamazsın. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
Her deyilene inanma. (Telek *Arpaçay; Kırçiçeği *Susuz)
Her ġuş z bacasında ter. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
Her ġuş z ġenedinnen uçar. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
Her ġl vağdında biter. (akmak)
Her kz bir ubuğnan srlmez. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
Her zaman keşiş kete yemez. (Kümbetli; Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
Hesabını bilmeyen ġasap elinde ġalar ġuru masat. (Porsuklu *Susuz)
Koçluk kuzu kzda belli olur. (Demirkent *Akyaka; *Kağızman)
Ėorun istediği bir göz, Allah verdi iki göz; biri eyri biri düz. (Telek, Tepecik *Arpaçay)
Ėorun istediği iki göz, biri eyri biri düz. (Porsuklu *Susuz)
Kpeğsiz sr olmaz. (Handere *Sarıkamış)
Mal bir yere, iman bin yere. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
Oturan gt Ėalı toğuyar. (Porsuklu *Susuz)
Ölüler le biler ki diriler her gün halva yyer. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Örtülü bazar, dostluğu bozar. (Telek *Arpaçay)

Örtülü pazar, dosduğu bozar. (Kümbetli; Esenyayla *Akyaka; Porsuklu *Susuz)

Sağ gözün sol göze faydası yoğdur. (Kırçiçeği *Susuz)

Salahana gancıhdan gurtcul tula olmaz. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Salahana gancıhdan salahana kuçih olar. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Sıçmayan göte poğ bulaşmaz. (Porsuklu *Susuz)

Su ağdığı yerden bir de ahar. (Demirkent *Akyaka)

Veresiye zehir baldan datdı olar. (Darboğaz *Selim)

Vuran oğul ataya bağmaz. (Kümbetli)

Vuran oğul babıya bağmaz. (Porsuklu *Susuz)

Yağlı göte guyrug bağlanmaz. (Porsuklu *Susuz)

Yamandır baş ağrısı, daha yamandır yaman evlat. (Polatköy *Arpaçay)

Yatan iti uyandırma. (Kümbetli; Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Yatan iti uyandıрмаğ olmaz. (Telek *Arpaçay)

• Sıfat tamlamasında, unsurlardan biri veya ikisi kelime grubu olabilir (Karahan, 1993: 19).

1.1.1.2.1. Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlaması

Bir ağacın gölgesinde bin can goyun yatar. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Bu yılki tavuğ, yarınki gazdan irelidir. (Ocaklı)

Harya gëtsen hoğga dört üz gıramdı. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Martda bir mereh saman, avrıldı bir horum ot gereh. (Porsuklu *Susuz)

Maya buddu arvatdan nar buddu oğul çıhar (törer). (Porsuklu *Susuz)

Maya budlu garıdan maya budlu da çocuğ törer. (Kırçiçeği *Susuz)

1.1.1.2.2. Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlaması

Adamın eti yeyilmez, gönü geyilmez; bir şirin dilinnen başka neyi var. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

Adımı an bir çürüh cöyüznen. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Bir nahırın adını bir dırılılı dana batırar. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Derdsiz hêçbi gul olmaz. (Telek *Arpaçay; Darboğaz *Selim)

1.1.1.2.3. Tamlayanı Belirtili İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlaması

Gendi götündeki ğazıĝı görmür, elin gözündeki çöpi görür. (Kırçiçeği *Susuz)

Kirpinin isdemediği ot, deliğinin ağzında biter. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Milletin gözündeki çöpü görür, kendi götündeki kereni görmör. (Porsuklu *Susuz)

1.1.1.2.4. Tamlayanı Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlaması

Gendi götündeki ğazıĝı görmür, elin gözündeki çöpi görür. (Kırçiçeği *Susuz)

Milletin gözündeki çöpü görür, kendi götündeki kereni görmör. (Porsuklu *Susuz)

1.1.1.2.5. Tamlayanı Sıfat-Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlaması

Böyü olan yerde küçüye söz tüşmez. (Bekler, Kümbetli, Tazekent Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Èl kêçen körpüden sen de kêç. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

Et giren yere dert girmez. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Et yeyen ğuş dimdiyinnen bellidi. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Et yiyen ğuş dimdiğinnen bellidir. (Telek *Arpaçay)

Ëy olmayacağ hesde onnan bellidi ki döşeyi goyar, yorđana sıcar. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Gelin gelin olmaz, gelin düşen ev gelin olur. (Telek *Arpaçay)

Gelin gelin olmaz, gelin getdiği ev gelin olar. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ėoyuna giden itin sahibına hayrı olmaz. (Porsuklu *Susuz)

Harmana giren porsuh dirgene dayanır. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

Hereket olmuyan yerde bereket olmaz. (Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Hesabını bilmeyen ġasap elinde ġalar ġuru masat. (Porsuklu *Susuz)

Hırmana giren porsuh dirgene dayanar. (Porsuklu *Susuz)

Sene deymeyen ġurt bin yaşasın. (Subatan)

Vahıtsız gelen misefir kesesinnen yiyer. (Kırçıçeği *Susuz)

1.1.1.3. Sıfat-Fiili Grubu

Bir sıfat fiil ve bu sıfat fiile bağlı unsur ya da unsurlardan oluşan kelime grubudur (Karahana, 1993: 21). Kars atasözlerinde tespit edilen sıfat-fiil grupları çoğunlukla “-(y)An” ekiyle oluşmuştur.

“- (y)An” ekiyle kurulan sıfat-fiil grupları

Adamı adam eden varlığıdır, varlığı da yoğusa üzü ġaradır. (Kırçıçeği *Susuz)

Adamı adam eliyen paradı, parasız adamın üzü ġaradı. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Aslında olan dırnağında gösterir. (Kırçıçeği *Susuz)

Aslında olan tırnağında gösterir. (Boyalı *Sarıkamış)

Aslını yitiren haramzadadır. (Boyalı *Sarıkamış)

Bey veren atın tişine bağılmaz. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Bir gün gelen gül üsdüne, her gün gelen kül üsdüne. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)

Bir kez tökezleyen atın başı vurulmaz. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Dilinde olanın dilçeyinde de olur. (Boyalı *Sarıkamış; Yolboyu *Susuz)

Elden ğalan elli gün ğalar. (Dikme)

Èlnen gelen toy bayramdı. (Demirkent *Akyaka)

Eslinde olan dırnağında gösterer. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Eslinde olan neslinde gösterer. (Yolboyu, Porsuklu *Susuz)

Ğoyunu olan bilmez yazı, peteği olan bilmez güzü. (Darboğaz *Selim)

Gönül seven güzel olar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

Gönül seven güzel olur. (Telek *Arpaçay)

Her deyilene inanma. (Telek *Arpaçay; Kırçiçeği *Susuz)

Herkes südüne tüşeni yapar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

Hèrsnen ğahan zararlar oturar. (Porsuklu *Susuz)

Hırhıznan gezen hırhız olar. (Porsuklu *Susuz)

Honçasında soğan olan ölmez. (Polatköy *Arpaçay)

İtden olan it olar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

Lotuynan gezen lotu olar. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Oynaca umutdu olan ersiz ğalar. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Özünü bilmeyen sözünü bilmez. (İsisu *Sarıkamış)

Sehseninde örğenen yüzünde çalar. (Boyalı *Sarıkamış)

Sıçandan düşen (olan) davarcıh dibi keser. (Altınbulak *Sarıkamış)

Sıçandan olan davarcıh keser. (Handere, İsisu *Sarıkamış)

Sıçannan doğan keseğen olur. (Boyalı *Sarıkamış)

Sıçannan olan keseyen olar. (Küçükaküzüm, Küçükdurduran *Akyaka; Taşdere *Arpaçay; Darboğaz *Selim)

Sıçannan olan sıçan olur, o da davarcıh keser. (Bacioğlu *Arpaçay)

Süt veren ineğin memesi kesilmez. (Kümbetli; Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Vahdında ekilen gür biter. (Yolboyu *Susuz)

Yaz yatanı ğışın böyeleğ tutar. (Yolboyu *Susuz)

Yetime öğüt veren çoħdu, epbeħ veren yoħdu. (Kümbetli; Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
Yetime öğüt veren çok olur, ekmek veren az olur. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

“-AcAk” ekiyle kurulan sıfat-fiil grupları

Evin küçüğü olacağına itin kuçiyi ol. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Yetimi döveceğine üstünü cır. (Esenyayla, Büyükdurduran *Akyaka; Taşdere *Arpaçay; *Kağızman)

“-Dik” ekiyle kurulan sıfat-fiil grupları

Herkes öz etdiyini bular. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

Herkes öz etdiyinnen utanar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

Herkesin öz pisdiyini özüne ğalar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

Huyunu bilmediyin atın dalına keşme. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

Kirpinin isdemediği ot, deliğinin ağzında biter. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Korun istediği bir göz, Allah verdi iki göz; biri eyri biri düz. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

Korun istediği iki göz, biri eyri biri düz. (Porsuklu *Susuz)

1.1.1.4. İsim-Fiil Grubu

Bir hareket ismi ve ona bağlı unsur ya da unsurlardan oluşın kelime grubudur (Karahan, 1993: 24). Atasözlerinde isim-fiil grupları; “-mek”, bölgenin söyleyiş özelliğini gösteren “-maħ; -meħ” ekiyle oluşmuştur.

“-mAK” ekiyle kurulan isim-fiil grupları

Domuzdan bir ğıl ğoparmaħ kârdı. (Porsuklu *Susuz)

Eşeğe binmek bir ayıp, inmek iki ayıp. (Telek *Arpaçay)

Eşşeye minmeħ bir ayıp, eşşehden inmeħ iki ayıp. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

1.1.1.5. Zarf-Fiil Grubu

Bir zarf-fiil ve bu zarf fiile bağı olan unsur veya unsurlardan oluşan kelime grubudur (Karahana, 1993: 23). Atasözlerinde tespit edilen zarf-fiil grupları “-AndA; -ken / iken; -mAdAn; -Ip” zarf-fiil ekleriyle oluşmuştur.

“-ken / iken” ekiyle kurulan zarf-fiil grupları

Paran var iken ac ğal, paran yoğ iken (paranı bitirip) ac ğalma. (Boyalı *Sarıkamış)

Paran var iken aş ğal, paran bitdiğden sonra aş ğalma. (Tepecik *Arpaçay)

“-AndA” ekiyle kurulan zarf-fiil grupları

Ağaş yihılada baltalı da seyirder, baltasız da. (Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Él yatanda sen ğah, él ğahanda sen yat. (Kümbetli, Tazekent Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ėar, dağā cıhanda ğıymetli olur. (Kırçıçeği *Susuz)

Ėoca öküz ölende yeri belli olur. (Kırçıçeği *Susuz)

Keçinin ölümü gelende çobanın deyneyine sürtüner. (Kümbetli)

Yetim ođurruğā cıhanda ay ağşamnan doğar. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“-mAdAn” ekiyle kurulan zarf-fiil grubu

Kora cıt demeden korun bağrı yarılır. (Kırçıçeği *Susuz)

“-Ip” ekiyle kurulan zarf-fiil grubu

Paran var iken ac ğal, paran yoğ iken (paranı bitirip) ac ğalma. (Boyalı *Sarıkamış)

1.1.1.6. Tekrar Grubu

Bir nesneyi, hareketi karşılamak amacıyla eş görevli iki kelimenin oluşturduğu kelime grubudur (Karahana, 1993: 26). Hatiboğlu’na göre; atasözlerinin, deyimlerin, hafızaya yerleşmesinde yardımcı özelliklerin başında ikileme gelir (Hatiboğlu, 1981:

12). Atasözlerinde görülen tekrar grupları; genellikle aynı kelimenin tekrarıyla, az sayıda da yakın anlamlı kelimelerin birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur.

• **Aynı kelimenin tekrarıyla oluşan tekrar grupları**

Acı acı çalışmanın daddı daddı yemesi var. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Demiri sıcah sıcah döyeller. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Geçi suyu bögüre bögüre geçer. (Altınbulak *Sarıkamış)

Keçi suyu bögüre bögüre içer. (İsisu *Sarıkamış)

Keçi suyu beyire beyire geçer. (Darboğaz *Selim; Yolboyu *Susuz)

Keçi suyu meliye meliye geçer. (Boyalı *Sarıkamış)

Namerdi ğova ğova mert yaparsın. (Darboğaz *Selim)

Üşah yihıla yihıla böyür. (Demirkent *Akyaka)

• **Yakın anlamlı kelimelerin tekrarıyla oluşan tekrar grupları**

Élenen gelen toy bayramdı. (Demirkent *Akyaka)

Gözelden göz eksih olmaz, çirkinden de dert bala. (Darboğaz *Selim)

Gözelden göz eksih olmaz, çirkinnen ğada bala. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

1.1.1.7. Edat Grubu

Bir isim unsuruyla bir çekim edatından oluşan kelime grubudur. Bu grupta çekim edatı sonda bulunur. İsim unsuru, kelime grubu olabilir (Karahana, 1993: 28-29). Atasözlerinde görülen edat grupları, genellikle bölge ağızlarının söyleyiş özelliğini gösteren “+A ğader / +A ğeder; kimi; +nAn” çekim edatlarıyla oluşturulmuştur.

“...+A ğader / ...+A ğeder / ...+A ğadar” edatı ile kurulan edat grupları

Ahıllı düşünene ğeder delinin uşahları ğapıda oynaşar. (Yolboyu *Susuz)

Bıldırcının beyliyi arpa biçinine ğadardır. (Subatan)

Evin küçüğü olana ğeder itin küçüğü ol. (Kırçiçeği *Susuz)

Yetimi döyene geder üstünü yırt. (Porsuklu *Susuz)

Zenginin gönlü olana gader fakirin (nökerin) canı çihar. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Zenginin gönlü olana gadar fuqaranın canı çihar. (Telek *Arpaçay)

“gibi / kimi” edatı ile kurulan edat grupları

Adam var, adam gibi; adam var, cüdam gibi. (Handere *Sarıkamış)

Adam var, adam kimi; adam da var, cüdam kimi. (Telek *Arpaçay; Darboğaz *Selim)

Daş bildiği kimi döner, çahçah başını ağrıdar. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Daş bildiği kimi döner, çahçah başını ağrıdır (daşlara vurur). (Kırçiçeği *Susuz)

“için” edatı ile kurulan edat grupları

Hatır için hasda yatılmaz. (Telek *Arpaçay; Boyalı *Sarıkamış)

Hetir için hasda yatılmaz. (Yolboyu *Susuz)

“...+nAn” edatı ile kurulan edat grupları

Adımı an bir çürüh cöyüznen. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Delinin ipinnen gıyuya inilmez. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

El elinnen tiken yolma, tikene de yazıhdır. (Subatan)

El epbeğinnen garın doymaz. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

El sözünnen gerdeğe girilmez. (Porsuklu *Susuz)

Genç gözüynen at, yaşlı gözüynen gız al. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Her güş öz genedinnen uçar. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Her öküz bir çubuğnan sürülmez. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Heyret sümüyünnen it kökelmez. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

“...+den sonra” edatı ile kurulan edat grupları

Hırhız evde olduhtan sonra öküz bacadan çihar. (*Kağızman)

Paran var iken aş gal, paran bitdiñden sonra aş galma. (Tepecik *Arpaçay)

“...+e göre” edatı ile kurulan edat grubu

Götüne göre bosdan ek. (Porsuklu *Susuz)

1.1.1.8. Bağlama Grubu

Bağlama edatlarıyla birbirine bağlanmış iki veya ikiden fazla isim unsurundan oluşan kelime grubudur (Karahana, 1993: 30).

“da... da” bağlacı ile kurulan bağlama grupları

Ağaş yıhılанда baltalı da seyirder, baltasız da. (Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Düşene baltalı da vurur, baltasız da. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Düşene baltalı da vurur, baltasız da. (Telek *Arpaçay)

Faķire ay da ğara, gün de ğara. (Demirkent *Akyaka)

Ğılıcımın dalı da keser, ğavaĝı da keser. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Yanan da ana (men), yaman da ana (men). (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Yetime ay da ğara, gün de ğara. (Kümbetli; Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“ya... ya” bağlacı ile kurulan bağlama grupları

Atı atın yanına bağla, ya huyunna ya suyunna (tuyunna). (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ğızı öz başına goysan ya toycuya gèder ya zurnacıya. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ya lele şeliyi, ya şe leliyi götürer. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

“ne... ne” bağlacı ile kurulan bağlama grubu

Ne ğurdu gör ne ğulvallah oğu. (Porsuklu *Susuz)

“ile / nan” bağlacı ile kurulan bağlama grupları

Ajnana çılpağ ğudurğan olar. (Kümbetli)

Atnan arpa bir yerde olmaz. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Erkek atla bekar ğızın bağdına atılmaz. (Boyalı *Sarıkamış)

Kârla zarar ğardaşdı. (Porsuklu *Susuz)

1.1.1.9. Kuvvetlendirme Grubu

Bu grupta; isim unsuru asıl unsurdur, kuvvetlendirme edatı ise ismi belirtmesi ve vurgulaması bakımından grubun yardımcı unsurudur. Kuvvetlendirme grubunda isim unsuru tek kelime ya da kelime grubu olabilir (Tören, 2002: 180).

Adamı adam eden varlığıdır, varlığı da yoğusa üzü ğaradır. (Kırçiçeği *Susuz)

Adam var, adam kimi; adam da var, cüdam kimi. (Telek *Arpaçay; Darboğaz *Selim)

Deviye dediler “Boynun niye eyridi?”, dedi “Haram düzdü ki oram da düz ola.” (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Eğer varın varısa yarın da var, varın yoğusa yarın da yoğ. (Kırçiçeği *Susuz)

Eğer varın varsa dosdun var, eğer varın yoḥsa dosdun da yoḥdu. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioḡlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

El elinnen tiken yolma, tikene de yazıḥdır. (Subatan)

El eli yuyar, el de döner üzü yuyar. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioḡlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

El kêçen körpüden sen de kêç. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

Ėarı var, Ėan yatırır; Ėarı da var, Ėan eeder. (Kırçıçeği *Susuz)

Gelinin dili yoḥ, Ėaynenenin de imanı. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioḡlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ėetdiyın yer gördün kü kördü, sen de bir gözünü yum. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioḡlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ėomşu Ėomşu olsa, Ėomşu Ėızının aleyhine Ėonuşmaz; Ėomşunun kör Ėızı da Ėocaya Ėider. (Boyalı *Sarıkamış)

Gözünü kim oydu? -Ėoyum oydu, onu da derin oydu. (Bacioḡlu *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ėurda dediler ki “Senin boynun niye Ėalındı”, o da dedi ki “Kendi işimi kendim görürim.” (Kırçıçeği *Susuz)

Herkes özünü, kor da gözünü öğer. (Porsuklu *Susuz)

İtin ḥatırı yoḥsa da sahabının ḥatırı var. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioḡlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Maya budlu Ėarıdan maya budlu da çocuh törer. (Kırçıçeği *Susuz)

Niyetin neyse akıbetin de odur. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

Niyetin neyse eḥbetin de odı. (Porsuklu *Susuz)

Sıçannan olan sıçan olur, o da davarcıḥ keser. (Bacioḡlu *Arpaçay)

1.1.1.10. Birleşik Fiil Grubu

Bir hareketi karşılamak amacıyla bir arada bulunan kelimeler topluluğudur (Karahana, 1993: 36-37).

1.1.1.10.1. Asli Yardımcı Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller

Atasözlerinde tespit edilen bu yapıdaki birleşik fiiller; isim unsurundan sonra “et-, ol-” yardımcı fiillerinin getirilmesiyle oluşmuş birleşik fiillerdir.

Ajnan çılpah ğudurğan olar. (Kümbetli)

Allah geç eder ama güç eder. (Demirkent *Akyaka)

Anıhlı aş datdı olar. (Darboğaz *Selim)

Anıhlı aş tatlı olur. (Subatan)

Canlıdan gada eksih olmaz. (Yolboyu *Susuz)

Dirinin sahabı az olar, ölünün sahabı çoh olar. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Fağire diyeller ki “Bu elbiseleri kimnen aldın?”, zengine de diyeller ki “Heyirli olsun.” (Kırçiçeği *Susuz)

Fağir geyse diyeller “Nerden aldın?”, zengin geyse diyeller “Heyirri olsun.” (Bekler, Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ğar, dağa çıhanda ğıymetli olur. (Kırçiçeği *Susuz)

Ğarı var, ğan yatırır; ğarı da var, ğan eeder. (Kırçiçeği *Susuz)

Gelini aç ğoyarsan hırhız olar, çoh söylersen arsız olar. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Gelini aç ğoyarsan hırhız olur, çoh söylersen arsız olur. (Kırçiçeği *Susuz)

Ğoca öküz ölende yeri belli olur. (Kırçiçeği *Susuz)

Ğoşduğ ğuzu kózda belli olar. (Porsuklu *Susuz)

Ğoşluğ ğuzi kózda belli olur. (Kırçiçeği *Susuz)

Ğoyuna giden itin sahabına hayrı olmaz. (Porsuklu *Susuz)

Ğoyunu olmayanın bıçağı kesgin olar. (Boyalı *Sarıkamış)

Ğoyunu olmuyanın bıçağı kesgin olar. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ğoyunu olmuyanın bıçağı kesgin olur. (Handere *Sarıkamış)

Ğönül seven gözel olar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

Ğönül seven güzel olur. (Telek *Arpaçay)

Ğözelden göz eksih olmaz, çirkinden de dert bala. (Darboğaz *Selim)

Gözelden göz eksih olmaz, çirkinnen gada bala. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Güleyenin tarlası geleyen olar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

Hırhıznan gezen hırhız olar. (Porsuklu *Susuz)

Küllühden kül gêtse de yeri belli olur. (Demirkent *Akyaka)

Çoçluk kuzu kolda belli olur. (Demirkent *Akyaka; *Kağızman)

Kör kören alay êtmese körün bağı çatlar. (*Kağızman)

Lotuynan gezen lotu olar. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Mert dèller maldan êdeller iğit dèller, candan êdeller. (Porsuklu *Susuz)

Oynaca umutdu olan ersiz ğalar. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Poğ yeyenin ğaşığı bèlinde olar. (Porsuklu *Susuz)

Sıçannan doğan keseğen olur. (Boyalı *Sarıkamış)

Sıçannan olan keseyen olar. (Küçükaküzüm, Küçükdurduran *Akyaka; Taşdere *Arpaçay; Darboğaz *Selim)

Veresiye zehir baldan datdı olar. (Darboğaz *Selim)

Yetime öğüt veren çok olur, ekmek veren az olur. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

1.1.1.10.2. Yarı Yardımcı Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller

Atasözlerinde görülen bu yapıdaki birleşik fiiller; çoğu deyim olan, bir isimden sonra bir fiilin getirilmesiyle oluşmuş birleşik fiillerdir.

Böyü olan yerde küçüye söz tüşmez. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Deliye hèl ver, eline bel ver. (Kırçiçeği, Porsuklu *Susuz)

Èle iş gör kü Allah'ın hoşuna gêtsin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Èl sözünnen gerdeğe girilmez. (Porsuklu *Susuz)

Er kişi sözünnen dönmez. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Eziz öler, boğaz aç ğalmaz. (Porsuklu *Susuz)

Ġancıh it ğuyruh sallamasa erkeh it peşine tüşmez. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ġapını kitde, ğomşunu hırsız tutma. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

Ġapını möhkem dut, ğomşunu hırhız dutma. (*Kağızman) (Özne: sen)

Ġapını sağlam kitde, ğomşunu oğru tutma. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ġarı var, ğan ğaldırır; ğarı var, ğan yatırır. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ġarı var, ğan yatırır; ğarı da var, ğan eeder. (Kırçıçeği *Susuz)

Ġomşu ğomşuya baħar, canını ataşa yahar. (*Kağızman)

Ġomşu ğomşu olsa, ğomşu ğızının aleyhine ğonuşmaz; ğomşunun kör ğızı da ğocaya gider. (Boyalı *Sarıkamış)

Ġomşu ğomşu olsa, ğomşunun kör ğızı ğocaya gider. (Boyalı *Sarıkamış)

Ġomşu ğomşuya baħar, canını ataşa atar. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Herkes saĝĝız çiyner, Kürt ğızı dadını çıharar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

Hesabını bilmeyen ğasap elinde ğalar ğuru masat. (Porsuklu *Susuz)

İneh (düye) ĝöz etmese buĝa sıçramaz. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

İtin aħmaĝı odu ki ĝayĝanaħdan pay umar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

İt itnen boĝuşar yolcunun işi ras gelir. (Yolboyu *Susuz)

Ġora çıt demeden korun baĝrı yarılır. (Kırçıçeği *Susuz)

Kör körnen alay etmese körün baĝrı çatlar. (*Kağızman)

Özünü bilmeyen sözünü bilmez. (İsisu *Sarıkamış)

Vardan zaral gelmez. (Porsuklu *Susuz)

Yaz yatanı ĝışın böyeleħ tutar. (Yolboyu *Susuz)

Yetime öĝüt veren çoħdu, epbeħ veren yoħdu. (Kümbetli; Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Yetime öĝüt veren çok olur, ekmek veren az olur. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

Yoħuşun dibinde ata arpa kâr etmez. (Kümbetli; Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

1.1.1.11. Kısaltma Grupları

Kelime grupları ve cümlelerden kalıplaşma, yıpranma yoluyla meydana gelen gruplardır. Kısaltma grupları, iki isimden meydana gelir ve vurgu ikinci unsur üzerindedir (Karahana, 1993: 39-40).

1.1.1.11.1. İsnat Grubu

Biri diğetine isnat edilen iki isim unsurunun meydana getirdiğı kelime grubudur (Karahana, 1993: 40).

Ağzı açığın malımı gözü açih yiyer. (Telek *Arpaçay)

Çorun istediğı bir göz, Allah verdi iki göz; biri eyri biri düz. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

Çorun istediğı iki göz, biri eyri biri düz. (Porsuklu *Susuz)

1.1.1.11.2. Bulunma Grubu

Bulunma hâli eki almış bir ismin bir başka isimle kurduğı kelime grubudur (Karahana, 1003: 42).

Balıhdan büyük Halih var. (Boyalı *Sarıkamış)

1.1.2. Atasözlerinde Cümle Yapısı

Türkiye Türkçesinde yapı bakımından cümleler genellikle basit, birleşik, sıralı ve bağı cümle şeklindeki tasniflenmektedir. Kars atasözleri; “Türkçede Söz Dizimi - Cümle Tahlilleri-” (Karahana, 1993); “Türkiye Türkçesi Söz Dizimi (Kelime Çözümlemeli)” (Özkan ve Sevinçli, 2019), “Türkçe Sözdizimi” (Delice, 2007) çalışmaları esas alınarak cümle yapılarına göre “Basit Cümle Yapısındaki Atasözleri, Birleşik Cümle Yapısındaki Atasözleri, Sıralı Cümle Yapısındaki Atasözleri, Bağı Cümle Yapısındaki Atasözleri ve Eksiltili Cümle Yapısındaki Atasözleri” olmak üzere beş ana başlıkta tasniflenerek incelenmiştir. Atasözlerinin günümüz Türkiye Türkçesine aktarımları, atasözünden hemen sonra tırnak içinde verilmiştir.

1.1.2.1. Basit Cümle Yapısındaki Atasözleri

Basit cümle, yapısında tek yüklem bulunan cümledir. Yapısında yargı bildirmeyen zarf-fiil, isim-fiil ve sıfat-fiil bulunan cümleler basit cümledir (Karahana, 1993: 61). Kars ili ağızlarında atasözlerinin genellikle basit cümle yapısında olduğu görülür. Çoğu geniş zaman çekiminde, olumlu veya olumsuz tek yargı bildiren bu atasözleri; genellikle kurallı cümle biçimindedir. Basit cümle yapısındaki atasözleri yüklemelerinin türüne göre gruplandırılmış ve incelenmiştir.

1.1.2.1.1. Fiil Cümlesi Yapısındaki Atasözleri

Atasözleri genelgeçer kuralları içerdiği için atasözlerinin kipliği çoğunlukla geniş zamandır. Kars atasözleri de atasözlerinin genel yapısına uygun olarak genellikle geniş zamanda çekimlenmiştir. Bir kısım atasözleri ise emir kipiyle ve az sayıda da şimdiki zaman kipiyle çekimlenmiştir.

- Yüklemi geniş zaman kipindeki atasözleri:

Ağız açığın malını gözü açık yiyer. (Telek *Arpaçay)

“Ağız açığın malını gözü açık yer.”

Ahıllı düşünene geder delinin uşahları gapıda oynaşar. (Yolboyu *Susuz)

“Akıllı düşünene kadar delinin çocukları kapıda oynaşır.”

Ajnan çılpah güdurğan olar. (Kümbetli)

“Açla çıplak kudurgan olur.”

Alan satannan umar. (Dikme)

“Alan satandan umar.”

Allah kōlih goçun hağgını keliğ goça goymaz. (Büyükdurduran, Esenyayla
*Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Allah boynuzsuz koçun hakkını boynuzlu koça bırakmaz.”

Alışgın derd adam öldürmez. (Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Alışkın dert adam öldürmez.”

Anıhlı aş datdı olar. (Darboğaz *Selim)

Anıhlı aş tatlı olur. (Subatan)

“Anıklı⁵ çorba lezzetli olur.”

⁵ anıhlı: Kızdırılmış yağ, soğan dökülmüş.

Arhali köpeh gurt basar. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Arkali köpek kurt basar.”

Arsız göcalmaz (Telek *Arpaçay)

“Arsız kocalmaz.”

Aslında olan dırnağında gösterir. (Kırçiçeği *Susuz)

Aslında olan tırnağında gösterir. (Boyalı *Sarıkamış)

“Aslında olan tırnağında gösterir.”

Atın eyisi özüne gamçı vurdurmaz. (Büyükpırveli *Akyaka)

“Atın iyisi kendine kamçı vurdurmaz.”

Atnan arpa bir yerde olmaz. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Atla arpa bir yerde olmaz.”

Bey veren atın tişine bahılmaz. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Beyin verdiği atın dişine bakılmaz.”

Bir ağacın gölgesinde bin can geyun yatar. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Bir ağacın gölgesinde bin can koyun yatar.”

Bir kez tökezleyen atın başı vurulmaz. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Bir nağırın adını bir dana batırır. (Telek *Arpaçay)

Bir nağırın adını bir dırılılı dana batırır. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Bir sürünün adını bir dana batırır. / Bir sürünün adını bir ishal olmuş dana batırır.”

Boş sofraya dua olmaz. (Boyalı *Sarıkamış)

Boş surfaya dua olmaz. (Yolboyu *Susuz)

“Boş sofraya dua olmaz.”

Boynuzsuz göçün hağğı boynuzluya galalmaz. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Boynuzsuz koçun hakkı boynuzluya kalmaz.”

Böyü olan yerde küçüye söz tüşmez. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Büyük olan yerde küçüğe söz düşmez.”

Bulağ başdan bulanar. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Bulak baştan bulanır.”

Calanan çanağ yerini doldurmaz. (Yolboyu *Susuz)

“Dökülen çanak yerini doldurmaz.”

Canlıdan gada eksik olmaz. (Yolboyu *Susuz)

“Canlıdan ölüm/ bela eksik olmaz.”

Çiylenen sağgız tez çürüyer. (Porsuklu *Susuz)

“Çiğnenen sakız çabuk çürür.”

Çoğ yemeğ adamı az yemeğden eder. (Porsuklu *Susuz)

“Çok yemek adamı az yemekten eder.”

Dana poğu suva tutmaz. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere)

“Dana boku sıva tutmaz.”

Delinin de bir sahabı olur. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

Delinin de (bir) sahibi olar. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Delinin de (bir) sahibi olur.”

Delinin ipinnen güyuya inilmez. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Delinin ipiyle kuyuya inilmez.”

Demiri sıcak sıcak döyeller. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

“Demiri sıcak sıcak döverler.”

Demir sıcakken döyülür. (Darboğaz *Selim)

“Demir sıcakken dövülür.”

Derdsiz h ebi gul olmaz. (Telek *Arpaçay; Darboğaz *Selim)

“Dertsiz hiçbir kul olmaz.”

Dilinde olanın dilçeyinde de olur. (Boyalı *Sarıkamış, Yolboyu *Susuz)

“Dilinde olanın k  k dilinde de olur.”

Dökülen  anak yerini doldurmaz. (Boyalı *Sarıkamış)

“Dökülen  anak yerini doldurmaz.”

Ekilen pi iler. (Yolboyu *Susuz)

“Ekilen biçilir.”

Elden  alan elli gün  alar. (Dikme)

“Elden kalan elli gün kalır.”

 l epbe innen  arın doymaz. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“El ekme iyle karın doymaz.”

 l sözünnen gerde e girilmez. (Porsuklu *Susuz)

“El sözüyle gerde e girilmez.”

El tutanın eli kesilmez. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Emir demiri keser. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Erke  eŐŐe   ulun gezdirmez. ( akmak)

“Erkek eşek yavru gezdirmez”

Erke   uŐun yuvası olmaz. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Erkek kuşun yuvası olmaz.”

Erkek atla, bekar  ızın ba dına atılmaz. (Boyalı *Sarıkamış)

“Erkek atla, bek r kızın bahtına atılmaz.”

Er kişi sözünnen dönmez. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Er kişi sözünden dönmez.”

Eslinde olan dırna ında gösterer. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Eslinde olan neslinde gösterer. (Yolboyu, Porsuklu *Susuz)

“Aslında olan tırnağında (neslinde) gösterir.”

Et kemihsiz olmaz. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Et kemihsiz olmaz. (Yolboyu *Susuz)

“Et kemiksiz olmaz.”

Et giren yere dert girmez. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ev danası ev öküzünnen görmez. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Ev danası ev öküzünden korkmaz.”

Ev danasınan öküz olmaz. (Telek *Arpaçay; Yolboyu, Porsuklu *Susuz)

“Ev danasından öküz olmaz.”

Ev danası öküz olmaz. (*Kağızman; Handere *Sarıkamış)

Ev evin üsünde olmaz. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Ev evin üstünde olmaz.”

Ev yıhanın evi olmaz. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Ev yıkanın evi olmaz.”

Ëy at özüne gâmçı vurdurmaz. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

“Ëyi at kendine kamçı vurdurmaz.”

Ëylih hêşbir zaman itmez. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Ëyilik hiçbir zaman kaybolmaz.”

Eziz öler, boğaz aç galmaz. (Porsuklu *Susuz)

“Aziz ölür, boğaz aç kalmaz.”

Ğahan öküz yatan öküzün başına sıçar. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Kalkan öküz yatan öküzün başına sıçar.”

Ėala içinnen fethediler. (Porsuklu *Susuz)
“Kale içinden fethedilir.”
Ėar, dağa çığanda Ėıymetli olur. (Kırçıçeği *Susuz)
“Kar, dağa çıkınca kıymetli olur.”
Ėarır ĖuĖ yuvasında öter. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka;
Bacıoğlu, Tağdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
“Garip kuğ yuvasında öter.”
Ėarır itin ĖuyruĖu Ėötünde olar. (Porsuklu *Susuz)
Ėarib itin ĖuyruĖu Ėötünde olur. (Telek *Arpaçay)
“Garip itin kuyruğu Ėötünde olur.”
Ėeçinin uyuzlusu, Ėözenin üst başında su içer. (Altınbulak *Sarıkamığ)
“Keçinin uyuzlusu kaynağın üst başından su içer.”
Ėeçi suyu böğüre böğüre geçer. (Altınbulak *Sarıkamığ)
“Keçi suyu bağıra bağıra geçer.”
Ėoca öküz öleninde yeri belli olur. (Kırçıçeği *Susuz)
“Koca öküz ölünce yeri belli olur.”
ĖorĖan Ėöze çöp batar. (Tepecik *Arpaçay)
ĖorĖan Ėöze çöp tüğer. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka;
Bacıoğlu, Tağdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
“Korkan Ėöze çöp batar (girer).”
ĖoĖduĖ Ėuzu Ėozda belli olar. (Porsuklu *Susuz)
ĖoĖluĖ Ėuzi Ėomda belli olur. (Kırçıçeği *Susuz)
“Koç olacak kuzu kozda⁶ (komda⁷) belli olur.”
Ėoyuna giden itin sahibına Ėayrı olmaz. (Porsuklu *Susuz)
“Koyuna giden itin sahibine Ėayrı olmaz.”
Ėoyunu olmayanın bıçağı kesgin olar. (Boyalı *Sarıkamığ)
Ėoyunu olmuyanın bıçağı kesgin olar. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla
*Akyaka; Bacıoğlu, Tağdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
Ėoyunu olmuyanın bıçağı kesgin olur. (Handere *Sarıkamığ)

⁶ koz: Ahırda yavruların konmasına yarayan bölme, yer.

⁷ kom: Kışın davarların konulduğu dam, ahır.

“Koyunu olmayanın bıçağı keskin olur.”

Gönül seven güzel olar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

Gönül seven güzel olur. (Telek *Arpaçay)

“Gönül seven güzel olur.”

Gönül umduğu yerden küser. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Göz gördüyünne gorhar. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Göz gördüğünden korkar.”

Ėurt gocaldı mı köpeyin masğarası olur. (Subatan)

“Kurt kocaldı mı köpeyin maskarası olur.”

Ėuru sofraya dua olmaz. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; *Kağızman; Porsuklu *Susuz)

“Boş sofraya dua olmaz.”

Ėuru sofraya amin diyilmez. (Kırçıçeğı *Susuz)

“Boş sofraya amin denilmez.”

Güleyenin tarlası geleyen olar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

“Güler yüzlü kimsenin tarlası geleyen⁸ olur.”

Ėarmana giren porsuğ dirgene dayanır. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

Ėırmana giren porsuğ dirgene dayanar. (Porsuklu *Susuz)

“Harmana giren porsuk dirgene dayanır.”

Ėatır için hasda yatılmaz. (Telek *Arpaçay; Boyalı *Sarıkamış)

“Hatır için hasta yatılmaz.”

Hereket olmuyan yerde bereket olmaz. (Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Hareket olmuyan yerde bereket olmaz.”

Her guş öz bacasında öter. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Her kuş kendi bacasında öter.”

Her guş öz genedinnen uçar. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

⁸ geleyen: Verimi fazla olan tarla.

“Her kuş kendi kanadıyla uçar.”
Her gül vahdında biter. (Çakmak)
“Her gül vaktinde biter.”
Herkes evinin ğiblesini bilir. (Telek *Arpaçay)
Herkes öz evinin ğıvlasını biler. (Porsuklu *Susuz)
“Herkes evinin kıblesini bilir. / “Herkes kendi evinin kıblesini bilir.”
Herkesin öz pisdiyi özüne ğalar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)
“Herkesin kendi pislği kendine kalır.”
Herkes kendi ölüsüne ağlar. (Kırçıçeği *Susuz)
Herkes öz ölüsünü ağlar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)
“Herkes kendi ölüsüne (ölüsünü) ağlar.”
Herkes öz etdiyini bular. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)
“Herkes kendi yaptığıını bulur.”
Herkes öz etdiyinnen utanar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)
“Herkes kendi yaptığıından utanır.”
Herkes özünü beyener. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)
Herkes kendini beyenir. (Telek *Arpaçay)
“Herkes kendini beĝenir.”
Herkes südüne tüşeni yapar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)
“Herkes südüne düşeni yapar.”
Her öküz bir çubuĝnan sürölmez. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran,
Esenyayla *Akyaka; Bacıoĝlu, Taşdere, Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
“Her öküz bir çubukla sürölmez.”
Hersnen ĝaħan zararlar oturar. (Porsuklu *Susuz)
“Öfkeyle kalkan zararlar oturur.”
Her zaman keşiş kete⁹ yemez. (Kümbetli; Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
Ėetir için ĝasda yatılmaz. (Yolboyu *Susuz)
“Hatır için hasta yatılmaz.”
Ėeyret sümüyünnen it kökelmez. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

⁹ kete: Kat kat yağlanmış yufkaların arasına iç (kavrulmuş un) konularak yapılan, fırında ya da tandırda pişirilen bir çeşit çörek.

“Heyret¹⁰ kemiğiyle köpek şişmanlamaz.”

Hırhız evde olduhtan sonra öküz bacadan çıkar. (*Kağızman)

“Hırsız evde olduktan sonra öküz bacadan çıkar.”

Hırhıznan gezen hırhız olar. (Porsuklu *Susuz)

“Hırsızla gezen hırsız olur.”

Honçasında¹¹ soğan olan ölmez. (Polatköy *Arpaçay)

İt gursağı yağ götürmez. (Darboğaz *Selim)

İt gursağı yağ götürmez (Kümbetli; Yolboyu; Porsuklu *Susuz)

İtin gursağı yağ götürmez. (Telek *Arpaçay; Boyalı *Sarıkamış)

“İt (itin) midesi yağ götürmez.”

İtten olan it olar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

“İtten olan it olur.”

İt itliğini eder. (Darboğaz *Selim; Yolboyu *Susuz)

“İt itliğini yapar.”

Keçinin ölümü gelende çobanın deyneyine sürtünür. (Kümbetli)

“Keçinin ölümü gelince çobanın değneğine sürtünür.”

Keçi suyu beyire beyire geçer. (Darboğaz *Selim; Yolboyu *Susuz)

Keçi suyu meliye meliye geçer. (Boyalı *Sarıkamış)

“Keçi suyu bağıra bağıra geçer. / Keçi suyu meliye meliye geçer.”

Keçi suyu böğüre böğüre içer. (İsisu *Sarıkamış)

“Keçi suyu bağıra bağıra içer.”

Kirpinin isdemediği ot, deliğinin ağzında biter. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Çoçluk kuzu çozda belli olur. (Demirkent *Akyaka; *Kağızman)

“Çoç olacak kuzu kozda¹² belli olur.”

Çora çıt demeden çorun bağı yarılır. (Kırçiçeği *Susuz)

“Köre çıt demeden kör ölür.”

Köpehsiz sürü olmaz. (Handere *Sarıkamış)

“Köpeksiz sürü olmaz.”

¹⁰ heyret: Ölen kişi için ölümünün 7. günde verilen yemek.

¹¹ honça: Gelin ve damat evine gönderilen hediye, çerez.

¹² koz: Ahırda yavruların konmasına yarayan bölme, yer.

Kör atın kör alıcısı olar. (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Kör atın kör alıcısı olur.”

Körün taşı, kelin başına değer. (Boyalı *Sarıkamış)

Lalın dilinnen sahibi anlar. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Dilsizin dilinden sahibi anlar.”

Lotuynan gezen lotu olar. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Boşboğazla gezen boşboğaz olur.”

Maya buddu arvatdan nar buddu oğul çıkar (törer). (Porsuklu *Susuz)

Maya budlu ğarıdan maya budlu da çocuğ törer. (Kırçıçeği *Susuz)

“Maya¹³ butlu kadından nar¹⁴ butlu oğul çıkar (türer). / Maya butlu kadından maya butlu da çocuk türer.”

Merhemetden merez törüyer. (Çakmak)

“Merhametten maraz türer.”

Namerdi ğova ğova mert yaparsın. (Darboğaz *Selim)

“Namerdi kova kova mert yaparsın”

Oğul anadan çıkar. (Gönülalan *Arpaçay)

“Oğul anadan çıkar.”

Ot kökünün üstünde biter. (Telek *Arpaçay)

Ot kökünün üstünde piter. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Ot kökünün üstünde biter.”

Oturan göt halı tohuyar. (Porsuklu *Susuz)

“Oturan göt halı dokur.”

Oynaca umutdu olan ersiz ğalar. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Oynaşa güvenen ersiz kalır.”

Örtülü bazar, dostluğu bozar. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

¹³ maya: Beyaz tenli, dolgun, göz okşayıcı kadın.

¹⁴ nar: Erkek.

Örtülü pazar, dosduğu bozar. (Kümbetli; Esenyayla *Akyaka; Porsuklu *Susuz)

“Örtülü pazarlık dostluğu bozar.”

Öy danası (danasınnan) öküz olmaz. (Darboğaz *Selim)

“Ev danası (danasından) öküz olmaz.”

Özünü bilmeyen sözünü bilmez. (İsisu *Sarıkamış)

“Kendini bilmeyen sözünü bilmez.”

Poh yeyenin gışığı belinde olar. (Porsuklu *Susuz)

“Bok yiyenin kaşığı belinde olur.”

Poşadan¹⁵ paşa olmaz. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Salahana gancıhdan gurtcul tula olmaz. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Başiboş kancıktan gurtcul¹⁶ yavru olmaz.”

Salahana gancıhdan salahana kuçih olar. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Başiboş kancıktan başiboş yavru olur.”

Saman bazarında mücevherin gıymeti olmaz. (Tepecik *Arpaçay)

“Saman pazarında mücevherin kıymeti olmaz.”

Sehseninde örgenen yüzünde çalar. (Boyalı *Sarıkamış)

“Sekseninde öğrenen yüzünde çalar.”

Sıçandan düşen (olan) davarcıh dibi keser. (Altınbulak *Sarıkamış)

“Sıçandan olan dağarcık dibi keser.”

Sıçandan olan davarcıh keser. (Handere, İsisu *Sarıkamış)

“Sıçandan olan dağarcık keser.”

Sıçannan doğan keseğen olur. (Boyalı *Sarıkamış)

Sıçannan olan keseyen olar. (Küçükaküzüm, Küçükdurduran *Akyaka; Taşdere *Arpaçay; Darboğaz *Selim)

“Fareden doğan (olan) fare olur.”

¹⁵ poşa: Elek, kalbur vb. satan gezginci kadın.

¹⁶ gurtcul: Kurt boğmaya alışkın köpek.

Sıçmayan göte poh bulaşmaz. (Porsuklu *Susuz)
“Sıçmayan göte bok bulaşmaz.”
Su ahdığı yerden bir de ahar. (Demirkent *Akyaka)
“Su aktığı yerden bir daha akar.”
Süt veren ineğin memesi kesilmez. (Kümbetli; Telek, Tepecik *Arpaçay;
Porsuklu *Susuz)
Tandır sıcahken ehmeñ tutar. (Boyalı *Sarıkamış)
Tandır sıcahken epbeñ tutar. (Yolboyu *Susuz)
Tendir isdi iken ekmek tutar. (Boyalı *Sarıkamış)
Tendir sıcahken ekmek tutar. (Darboğaz *Selim)
“Tandır sıcakken (sıcak iken) ekmek tutar.”
Uzun saçlının ahı yerde ğalmaz. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran,
Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
“Uzun saçlının ahı yerde kalmaz.”
Üşah yıhıla yıhıla böyür. (Demirkent *Akyaka)
“Çocuk düşe kalka böyür.”
Vağdında ekilen gür biter. (Yolboyu *Susuz)
“Vaktinde ekilen gür biter.”
Vağsız gelen misafir kesesinnen yiyer. (Kırçiçeği *Susuz)
“Vakitsiz gelen misafir kesesinden yer.”
Vardan zarar gelmez. (Porsuklu *Susuz)
“Vardan zarar gelmez.”
Veresiye zehir baldan datdı olar. (Darboğaz *Selim)
“Veresiye zehir baldan tatlı olur.”
Vuran oğul ataya bahmaz. (Kümbetli)
Vuran oğul babıya bahmaz. (Porsuklu *Susuz)
“Vuran oğul ataya bakmaz. / Vuran oğul babaya bakmaz.”
Yağlı göte guyruh bağlanmaz. (Porsuklu *Susuz)
“Yağlı göte kuyruk bağlanmaz.”
Yatan iti uyandıрмаğ olmaz. (Telek *Arpaçay)
“Yatan iti uyandırmak olmaz.”
Yaz yatanı ğışın böyeleñ tutar. (Yolboyu *Susuz)

“Yaz yatanı kışın böyeleĥ tutar¹⁷.”

Yel ġayadan ne aparır. (Demirkent *Akyaka)

“Yel kayadan ne götürür.”

Yel ġayadan toz ġoparır. (Demirkent *Akyaka)

“Yel kayadan toz koparır.”

Yetim oġurruġa çıġanda ay aġşamnan doġar. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioġlu, Taşdere *Arpaġay; Porsuklu *Susuz)

“Yetim hırsızlıġa çıkınca ay akşamdan doġar.”

Yeyici ġuşun rızġısını Allah yetirer. (Kümbetli; Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioġlu, Taşdere *Arpaġay; Porsuklu *Susuz)

“Yiyici kuşun rızkını Allah verir.”

Yoġuşun dibinde ata arpa kâr etmez. (Kümbetli; Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioġlu, Taşdere *Arpaġay; Porsuklu *Susuz)

“Yokuşun dibinde ata arpa kâr etmez.”

Zehmeri ayında çiyelem olmaz. (Darboġaz *Selim)

“Zemheri ayında çiġdem olmaz.”

Zenginin gönlü olana ġader faġirin (nökerin) canı çıġar. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioġlu, Taşdere *Arpaġay; Porsuklu *Susuz)

Zenginin gönlü olana ġadar fuġaranın canı çıġar. (Telek *Arpaġay)

“Zenginin gönlü olana kadar fakirin (nökerin¹⁸ /fukaranın) canı çıkar.”

Basit cümle yapısındaki atasözleri çoġunlukla kurallı cümle biçiminde olmakla beraber yüklemi geniş zaman kipindeki az sayıda atasözü devrik cümle biçimindedir.

Hesabını bilmeyen ġasap elinde ġalar ġuru masat. (Porsuklu *Susuz)

“Hesabını bilmeyen kasap elinde kalır yalnızca masat.”

Ĥesdenin halınnan ne bilir sağlar. (Porsuklu *Susuz)

“Hastanın halinden ne bilir sağlar.”

¹⁷ böyeleĥ tut-: İnsan sağa sola kaçmak.

¹⁸ nöker: Hizmetkâr, erkek hizmetçi.

- Yükleme emir kipindeki atasözleri:

Adımı an bir çürük cöyüznen. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Adımı an bir çürük cevizle.”

Bıyığın gıyvatını sağgala gırma. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Bıyığın dedikodusunu sakala yapma.”

Burnunu her yere sohma. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

“Burnunu her yere sokma.”

Delinin ahlına iş salma. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Delinin aklına iş düşürme.”

Derdini vahdında ağla. (Porsuklu *Susuz)

“Derdini vaktinde ağla.”

El keçen körpüden sen de keç. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

“Elin geçtiği köprüden sen de geç.”

Evin küçüğü olana geder itin küçüğü ol. (Kırçiçeği *Susuz)

Evin küçüğü olacağına itin kuçiyi ol. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Evin küçüğü olana kadar itin yavrusu ol. / Evin küçüğü olacağına itin yavrusu ol.”

Ėoy keçinin ölümü palıtdan olsun. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Bırak keçinin ölümü pelitten olsun.”

Götüne göre bosdan ek. (Porsuklu *Susuz)

“Götüne göre bostan ek.”

Günü güne satma. (Porsuklu *Susuz)

Her deyilene inanma. (Telek *Arpaçay; Kırçiçeği *Susuz)

“Her denilene inanma.”

Huyunu bilmediyin atın dalına kışme. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

“Huyunu bilmediğin atın arkasına geçme.”

Sene deymeyen gurt bin yaşasın. (Subatan)

“Sana dokunmayan kurt bin yaşasın.”

Yatan iti uyandırma. (Kümbetli; Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Yetimi döveceğine üstünü cır. (Esenyayla, Büyükdurduran *Akyaka; Taşdere *Arpaçay; *Kağızman)

Yetimi döyene geder üstünü yırt. (Porsuklu *Susuz)

“Yetimi döveceğine üstünü yırt. / Yetimi dövene kadar üstünü yırt.”

• Yükleme şimdiki zaman kipindeki atasözleri:

Bu deyimannın suyu nerden gelir? (Kırçiçeği *Susuz)

Bu deyimennin suyu hardan gelir? (Porsuklu *Susuz)

“Bu değirmenin suyu nereden geliyor?”

1.1.2.1.2. İsim Cümlesi Yapısındaki Atasözleri

İsim yüklemlı basit cümle yapısındaki atasözlerinin hepsi; ek-fililn geniş zamanıyla çekimlenmiştir. Bir kısım atasözlerinde 3. şahıs -Dir bildirme eki düşmüştür. Bir kısım Kars Azerileri ve Terekemeleri atasözlerinde bildirme eki, ekin sonundaki r ünsüzünün düşmesinden dolayı “-dİ, -du” biçimindedir.

Acı acı çalışmanın daddı daddı yemesi var. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Acı acı çalışmanın tatlı tatlı yemesi var.”

Aslını yitiren haramzadadır. (Boyalı *Sarıkamış)

“Aslını inkar eden haramzadedir.”

Balıhdan büyük Halıh var. (Boyalı *Sarıkamış)

“Balıktan büyük Halik var.”

Bıldırcının beyliyi arpa biçinine gadardır. (Subatan)

“Bıldırcının beyliğı arpa biçimine kadardır.”

Bir atın ayvazı bir elmadır. (Darboğaz *Selim)

Bir atın ayvazı bir elmadı. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Yolboyu *Susuz)

“Bir atın karşılığı bir elmadır.”

Bir gözün bir göze heyri yoħdu. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Bir gözün bir göze hayrı yoktur.”

Bir gözün diğer göze faydası yoħdur. (Telek *Arpaçay)

Bir gözün öbür göze faydası yoħdu. (Porsuklu *Susuz)

“Bir gözün diğer (öbür) göze faydası yoktur.”

Boğayı böyürden daşşadır. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Boğayı böğürten taşadır.”

Bu yılki tavuħ, yarınki gazdan irelidir. (Ocaklı)

“Bu yılki tavuk, yarınki kazdan ileridir.”

Dadanmış ğudurmuşdan beterdı. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Dadanmış ğudurmuşdan beterdir. (Telek *Arpaçay)

“Dadanmış kudurmuştan beterdir.”

Dođruluħ dos ğapısıdır. (Yolboyu *Susuz)

“Doğruluk dost kapısıdır.”

Domuzdan bir ğıl ğoparmaħ kârdı. (Porsuklu *Susuz)

“Domuzdan bir kıl koparmak kârdır.”

Dosduħ iki başdı. (Kümbetli)

“Dostluk iki başlıdır.”

Dünyanın ğuyruğu uzundu. (Porsuklu *Susuz)

“Dünyanın kuyruğu uzundur.”

Ēlenen gelen toy bayramdı. (Demirkent *Akyaka)

“Elle gelen düğün bayramdır.”

Et yeyen ğuş dimdiyinnen bellidi. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Et yiyen ğuş dimdiğinnen bellidir. (Telek *Arpaçay)

“Et yiyen kuş ğagasından bellidir.”

Ėelem ġılıřdan kesgindi. (Bekler; Bűyűkdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioġlu, Tařdere *Arpaġay; Porsuklu *Susuz)

“Kalem kılıġtan keskindir.”

Gezeyen¹⁹ gelinnen, gűleyen ġızdan lotu²⁰ yaġřıdı. (Porsuklu *Susuz)

“Çok gezen gelinden, çok gűlen kızdadan çok konuřan iyidir.”

Her igidin bir soġan doġraması vardır. (Handere *Sarıkamış)

“Her yiġidin bir soġan doġraması vardır.”

Kârla zarar ġardařdı. (Porsuklu *Susuz)

“Kârla zarar kardeştir.”

Martda mereġ, yarı gerek. (Kırġıġeġi *Susuz)

“Martta samanlık, yarı gerek.”

Saġ gűzűn sol gűze faydası yoġdur. (Kırġıġeġi *Susuz)

“Saġ gűzűn sol gűze faydası yoktur.”

Toġun ajdan ne ġavarı var. (Kűmbetli; Porsuklu *Susuz)

Toġun ajdan ne ġeberi var. (Boyalı *Sarıkamış)

“Tokun aġtan ne haberi var.”

Zaralın harasınnan dűnsen kardı. (Tazekent; Bűyűkdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioġlu, Tařdere *Arpaġay; Porsuklu *Susuz)

“Zararın neresinden dűnsen kârdır.”

1.1.2.2. Birleřik Cűmle Yapısındaki Atasűzleri

Birleřik cűmle; bir ana cűmle ile ana cűmlenin anlamını tamamlayan yardımcı cűmle veya cűmlelerden kurulan cűmledir (Karahana, 1993: 61). Birleřik cűmle yapısındaki atasűzleri “řartlı birleřik cűmle, iġ iġe birleřik cűmle” olmak űzere iki bařlık altında incelenmiřtir.

¹⁹ gezeyen: İř gűçle meřgul olmayıp ev ev gezen (kimse).

²⁰ lotu: Bořboġaz, çok konuşan.

1.1.2.2.1. Şartlı Birleşik Cümle Yapısındaki Atasözleri

Şartlı birleşik cümle; şart ifadesi taşıyan bir yan cümleyle bir ana cümleden oluşan cümledir. Tam bir yargı bildirmeyen şart cümleleri; temel cümleyi şart, sebep, zaman, tahmin ve benzetme gibi anlamlarla tamamlar (Özkan ve Sevinçli, 2019: 197).

Avazın ey avazdı oħuduğun Ğuran olsa. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Avazın iyi avazdır okuduğun Kur’an olsa.”

Ayağına taş deyse ğalbini yoħla. (Demirkent *Akyaka)

“Ayağına taş değse kalbini yokla.”

Baş daşa deymese aħıl başa gelmez. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Baş başa değmese akıl başa gelmez.”

Bizim tazıda hizliħ olmasa tilki bu eve dadanmaz. (Çamyazı *Sarıkamış)

“Bizim tazıda hoşğörü olmasa tilki bu eve dadanmaz.”

Can yanmazsa ğözden yaş çıħmaz. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Can yanmazsa ğözden yaş gelmez.”

Ğancıħ it ğuyruħ sallamasa erkeħ it peşine tüşmez. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Dişi köpek kuyruk sallamasa erkek köpek peşine düşmez.”

Ğırħ ğün gezersen ğırda, bir ğün raslarsın ğırda. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay)

Ğırħ ğün gezersen ğırda, bir ğün uğrarsın ğırda. (Porsuklu *Susuz)

“Kırk ğün gezersen kırdada, bir ğün rastlarsın kurda.”

Ğızı öz başına ğoysan ya toycuya ğeder ya zurnacıya. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Kızı kendi haline / başıboş bırakırsan ya davulcuya gider ya zurnacıya.”

Ğomşu ğomşu olsa, ğomşunun kör ğızı ğocaya gider. (Boyalı *Sarıkamış)

“Komşu komşu olsa, komşunun kör kızı kocaya gider.”

Harya gètsen hoĝĝa dört üz gıramdı. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoĝlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Nereye gitsen hokka dört yüz gramdır.”

Her derede bir at öldürmesen baytar olamazsın. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoĝlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Her kim ne ederse özüne eder. (Porsuklu *Susuz)

“Her kim ne yaparsa kendine yapar.”

Hırhız evden olursa öküz bacadan çıhar. (Porsuklu *Susuz)

“Hırsız evden olursa öküz bacadan çıkar.”

İneh (düye) göz étmese buĝa sıçramaz. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

“İnek (düve) göz etmese boĝa sıçramaz.”

İt itnen boĝuşmasa yolcunun işi ras gelmez. (Yolboyu *Susuz)

“İt itle boĝuşmasa yolcunun işi yolunda gitmez.”

Kör kora laĝlanmasa körün baĝrı çatdar. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoĝlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Kör körnen alay étmese körün baĝrı çatlar. (*Kaĝızman)

“Kör körle alay etmese kör ölür.”

Ne doğrarsan aşan, o gelir ĝaşıĝan. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoĝlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; *Kaĝızman; Porsuklu *Susuz)

Ne doğrarsan çanaĝına, o gelir ĝaşıĝına. (Çamçavuş *Susuz)

“Ne doğrarsan aşına, o gelir kaşıĝına. / Ne doğrarsan çanaĝına, o gelir kaşıĝına.”

Niyetin neyse akıbetin de odur. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

Niyetin neyse ehibetin de odı. (Porsuklu *Susuz)

“Niyetin neyse akıbetin de odur.”

Tazıda hizdiń olmasa tilki merehde balalamaz. (Yolboyu *Susuz)

“Tazıda hoşgörü olmasa tilki samanlıkta yavrulamaz.”

Tazıdan hizdiń olmasa tilki gelip merehde yavru yapmaz. (Darboĝaz *Selim)

“Tazıdan hoşgörü olmasa tilki gelip samanlıkta yavrulamaz.”

• Yapısında -sA şart eki bulunmayan, sıralı cümle gibi görünen bazı atasözleri; şartlı birleşik cümle anlam taşır.

Birlik hardadı, dirlik ordadı. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Birlik nerede (ise), dirlik oradadır.”

Dil salamat, baş salamat. (Tepecik *Arpaçay; Yolboyu *Susuz)

Dil selemet, baş selemet. (Kırçiçeği *Susuz)

“Dil selamet(se), baş selamet.”

• -sA şart ekinden sonra “bile”, “da / de” bağlama ve kuvvetlendirme edatları getirildiğinde cümle; şart yerine karşıtlık anlamı verebilir (Özmen, 2016: 152).

Doğru, eyilse **de** kırılmaz. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Doğru, eğilse de kırılmaz.”

İtin hatırı yo**h**sa **da** sahibinin hatırı var. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“İtin hatırı yoksa da sahibinin hatırı var.”

Küllühden²¹ kül gêtse **de** yeri belli olur. (Demirkent *Akyaka)

“Küllükten kül gitse de yeri belli olur.”

1.1.2.2. İç İçe Birleşik Cümle Yapısındaki Atasözleri

İç içe birleşik cümle; bir cümlenin herhangi bir görevle bir başka cümle içinde yer almasıyla meydana gelen cümlelerdir. Bu cümlede; iç cümle, temel cümlenin nesnesi görevindedir (Özkan ve Sevinçli, 2019: 201). İç içe birleşik cümle yapısındaki Kars atasözleri çoğunlukla soru cevap şeklinde kurulmuştur. “de-” fiili ile kurulan temel cümlede yüklem, genellikle görülen geçmiş zamanla çekimlenmiştir. Bu atasözlerinin büyük bir kısmında temel cümle iç cümleden önce gelmektedir.

²¹ küllüh: Kül, süprüntü gibi şeylerin atıldığı yer.

Deviye dediler ‘**Boynun niye eyridi?**’, dedi ‘**Haram düzdü ki oram da düz ola.**’ (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

“Deveye dediler ‘Boynun niye eğridir?’, dedi ‘Nerem düzdür ki oram da düz ola.’”

Fakire diyeller ki ‘**Bu elbiseleri kimnen aldın?**’, zengine de diyeller ki ‘**Heyirli olsun.**’ (Kırçiçeği *Susuz)

Fakir geyse diyeller ‘**Nerden aldın?**’, zengin geyse diyeller ‘**Heyirri olsun.**’ (Bekler, Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Fakire derler ki ‘Bu elbiseleri nereden aldın?’, zengine de derler ki ‘Hayırlı olsun. / Fakir giyse derler ‘Nereden aldın?’, zengin giyse derler ‘Hayırlı olsun.’”

Ġurda dediler ‘**Boynun niye ğalındı?**’, ‘**Öz işimi özüm görörem de onnandı.**’ dedi. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ġurda dediler ki ‘**Senin boynun niye ğalındı?**’, o da dedi ki ‘**Kendi işimi kendim görürim.**’ (Kırçiçeği *Susuz)

“Kurda dediler ‘Senin boynun niye kalındır?’, ‘Kendi işimi kendim görüyorum da ondandır.’ dedi. / Kurda dediler ki ‘Senin boynun niye kalındır?’, o da dedi ki ‘Kendi işimi kendim görüyorum.’”

Tavşana diyer ‘**Ğaç.**’, tazıya diyer ‘**Tut.**’ (Kümbetli; Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Tavşana diyor ‘Kaç.’, tazıya diyor ‘Tut.’”

Terziye ‘**Göş.**’ dediler, iynesini başına sanşdı ‘**Men hazıram.**’ dedi. (Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Terziye ‘Göç’ dediler, iğnesini başına sapladı ‘Ben hazırım’ dedi.”

1.1.2.3. Sıralı Cümle Yapısındaki Atasözleri

Tek başına yargı bildiren cümlelerin anlam bütünlüğü içinde arka arkaya sıralanmasıyla oluşan cümlelerdir (Karahana, 1993: 66). Her cümle tek başına bir yargı bildirmekle birlikte, cümleler arasında bir anlam ilişkisi vardır. Sıralama bağlacı, virgül veya noktalı virgülle birbirlerine bağlanan bu cümleler arasında; arka arkaya

olma, eş zamanda olma ya da karşılaştırma-denkleştirme ilgisi vardır. Sıralı cümlelerin ‘bağımlı sıralı’ ve ‘bağımsız sıralı’ olmak üzere iki türü vardır (Özkan ve Sevinçli, 2019: 209).

1.1.2.3.1. Bağımlı Sıralı Cümle Yapısındaki Atasözleri

Bağımlı sıralı cümleler; anlam ilişkisi ve öğelerinin ortak olması bakımından birbirine bağlı olan cümlelerdir (Özkan ve Sevinçli, 2019: 209). Bağımlı sıralı cümle yapısındaki atasözleri; “tek ögesi ortak olan atasözleri” ve “birden fazla ögesi ortak olan atasözleri” olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir.

1.1.2.3.1.1. Tek Ögesi Ortak Olan Bağımlı Sıralı Atasözleri

1.1.2.3.1.1.1. Yüklemleri Ortak Olan Atasözleri

Cümlelerin geniş zamanda – sadece iki örnekte emir kipinde- çekimlendiği, ortak yüklem isim, genellikle de fiil olduğu bu atasözlerinde; cümleler kurallı ve devrik cümle biçimindedir.

Ağaç yığılınca baltalı da seyirder, baltasız da. (Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Ağaç yıkılınca baltalı da koşar, baltasız da.”

Bit iğitte, pire itte olur. (Porsuklu *Susuz)

Bit yiğitte, pire itte bulunur. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; *Kağızman)

“Bit yiğitte pire itte olur. / Bit yiğitte pire itte bulunur.”

Düşene baltalı da vurur, baltasız da. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

Düşene baltalı da vurur, baltasız da. (Telek *Arpaçay)

“Düşene baltalı da vurur, baltasız da.”

Gözelden göz eksih olmaz, çirkinden de dert bala. (Darboğaz *Selim)

Gözelden göz eksih olmaz, çirkinden gada bala. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Gözelden göz eksik olmaz, çirkinden dert bela.”

Gelinin dili yoh, gaynenenin de imanı. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Gelinin dili yok, kaynanın da imanı.”

Ğışın daşa, yazın yaşa oturma. (Kırçıçeği *Susuz)

“Kışın taşa, yazın yaşa oturma.”

Ğoyunu ğoyun eyağınnan, keçiyi keçi eyağınnan asallar. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Koyunu koyun ayağından, keçiyi keçi ayağından asarlar.”

Herkes özünü, kor da gözünü öğer. (Porsuklu *Susuz)

“Herkes kendini, kör de gözünü över.”

Hırdanın huyunnan, ucanın zorunna ğorh. (Boyalı *Sarıkamış; Yolboyu *Susuz)

“Küçüğün huyundan, yücenin zorundan kork.”

Martda bir mereh saman, avrıda bir horum ot gereh. (Porsuklu *Susuz)

“Martta bir samanlık saman, nisanda bir bağ ot gerek.”

Öküz öyden, yiğit köyden böyüyer. (Darboğaz *Selim)

“Öküz evden, yiğit köyden büyür.”

Ya lele şeliyi²², ya şe leliyi götürer. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

“Ya baba yükü, ya yük babayı götürür.”

• Yükleme ortak bazı atasözlerinde, yüklem pekiştirme amaçlı tekrarlandığı görülür. Bunların arasında biri olumlu, biri olumsuz veya her ikisi olumlu veya olumsuz yüklem tekrarları vardır.

Dos var, düşman var. (Kırçıçeği *Susuz)

Dos var, tüşman var. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

“Dost var, düşman var.”

Eylenir kılıç yarası, eylenmez dil yarası. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay)

“İyileşir kılıç yarası, iyileşmez dil yarası.”

Eziz öler, boğaz ölmez. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

“Aziz ölür, boğaz ölmez.”

Gèder ğazan ğarası, gètmez yüzün ğarası. (Darboğaz *Selim)

²² şe le: arka yükü, sırtta taşınabilecek kadar yapılmış yük.

“Gider kazan karası, gitmez yüzün karası.”

Gèder gılış yarası, gètmez dil yarası. (Darboğaz *Selim)

“Gider kılıç yarası, gitmez dil yarası.”

Gelin gelin olmaz, gelen öy gelin olar. (Gönülalan *Arpaçay)

Gelin gelin olmaz, gelin düşen ev gelin olur. (Telek *Arpaçay)

Gelin gelin olmaz, gelin getdiği ev gelin olar. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Gelin gelin olmaz, geldiği ev gelin olur. / Gelin gelin olmaz, gelin gelen ev gelin olur. / Gelin gelin olmaz, gelin gittiği ev gelin olur.”

Gılcının dalı da keser, gavağı da keser. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Kılıcın arkası da keser, önü de keser.”

Ġonaġ gonağı sevmez, ev sahabı heşbirini sevmez. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Misafir misafiri sevmez, ev sahibi hiçbirini sevmez.”

Ġoyunu olan bilmez yazı, peteği olan bilmez güzü. (Darboğaz *Selim)

“Koyunu olan bilmez yazı, arısı olan bilmez güzü.”

Gözel güzel olmaz, gönül seven güzel olar. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Güzel güzel olmaz, gönül seven güzel olur.”

İnsana mal gerek, mala sahip gerek, oğul değil babası gerek. (Boyalı *Sarıkamış)

Malın sahabı gereh, oğlu yoġ babası gereh. (Darboğaz *Selim)

“Malın sahibi gerek, oğlu yok babası gerek.”

Mart çıhdı, dert çıhdı. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Mart çıktı, dert çıktı.”

Mart geldi, dert geldi. (Esenyayla *Akyaka; Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Öküz evden böyüyer, yiğit köyden böyüyer. (Darboğaz *Selim)

“Öküz evden büyür, yiğit köyden büyür.”

Yamandır baş ağrısı, daha yamandır yaman evlat. (Polatköy *Arpaçay)

Yanan da ana (men), yaman da ana (men). (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
“Yanan da ana (ben), yaman da ana (ben).”

1.1.2.3.1.1.2. Öznesi Ortak Olan Atasözleri

Gelini aç göyarsan hırhız olar, çoğ söylersen arsız olar. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Gelini aç göyarsan hırhız olur, çoğ söylersen arsız olur. (Kırçiçeği *Susuz)

“Gelini aç bırakırsan [gelin] hırsız olur, çok söylersen [gelin] arsız olur.”

Ğol gırlar, yen içinde ğalar. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Kol kırılır, yen içinde kalır.”

Ğomşu ğomşuya baħar, canını ataşaya atar. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ğomşu ğomşuya baħar, canını ataşaya yaħar. (*Kağızman)

“Komşu komşuya bakar, kendini tehlikeye atar.”

Töyuh su içer, Allah’a baħar. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Tavuk su içer, Allah’a bakar.”

- Bazı atasözlerinde ortak özne, her iki cümlede de kullanılmıştır.

El eli yuyar, el de döner üzü yuyar. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“El eli yıkar, el de döner yüzü yıkar.”

Èl yatanda sen ğaħ, èl ğaħanda sen yat. (Kümbetli, Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“El yatınca sen kalk, el kalkınca sen yat.”

İt ğuzu doğmaz, itden it olar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

“İt kuzu doğurmaz, itten it olur.”

• Ortak özne; bağımlı sıralı cümle kuruluşundaki atasözlerinin bazısında gizlidir, cümlede açık bir şekilde yer almaz. Özne yüklemdeki kişi eklerinden anlaşılır. Gizli özneli bu atasözleri; çoğunlukla emir cümlesi şeklindedir.

Çirkinnen bal yeme, güzelnen daş daşı. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) (Özne: sen)

“Çirkinle bal yeme, güzelle taş taşı.”

Dadanmışdan al, tamarziya vèr. (Darboğaz *Selim)

Tamarzıdan al, dadanmışa ver. (Taşdere, *Tepecik *Arpaçay) (Özne: sen)

“Dadanmıştan al, yoksula ver. / Yoksuldan al, dadanmışa ver.”

Deliye hël vèr²³, eline bel vèr. (Kırçiçeği, Porsuklu *Susuz) (Özne: sen)

Eşşegini sağlam ğazığa bağla, sonra Allah’a tafşır. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) (Özne: sen)

“Eşşegini sağlam kazığa bağla, sonra Allah’a emanet et.”

Ğapını kitde, ğomşunu hırsız tutma. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

Ğapını möhkem dut, ğomşunu hırhız dutma. (*Kağızman) (Özne: sen)

Ğapını sağlam kitde, ğomşunu oğru tutma. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Kapını kilitle, komşunu hırsız çıkarma. / Kapını sağlam tut, komşunu hırsız çıkarma. / Kapını sağlam kilitle, komşunu hırsız çıkarma.”

Genç gözüynen at, yaşlı gözüynen ğız al. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) (Özne: sen)

“Genç gözüyle at, yaşlı gözüyle kız al.”

Gendi götündeki ğazığı görmür, elin gözündeki çöpi görür. (Kırçiçeği *Susuz)

Milletin gözündeki çöpü görür, kendi götündeki kereni görmör. (Porsuklu *Susuz) (Özne: o)

“Kendi götündeki kazığı görmüyor, elin gözündeki çöpü görüyor. / Milletın gözündeki çöpü görüyor, kendi götündeki kereni²⁴ görmüyor.”

²³ hël vèr-: Tahrik etmek; isteklendirmek.

²⁴ keran: Yapılarda tavana konan kalın, uzun, yuvarlak yatay destek.

Ğorh ğorhmazdan, utan utanmazdan. (Bekler, Kumbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) (Özne: sen)

“Kork korkmazdan, utan utanmazdan.”

İtten yoldaş ol, deyneyini elden ğoyma. (Porsuklu *Susuz)

“İtle yoldaş ol, çubuğunu elden bırakma.” (Özne: sen)

Mert deller maldan edeller; iğit deller candan edeller. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) (Özne: onlar)

“Mert derler, maldan ederler; yiğit derler, candan ederler.”

Ne ğurdu ğör, ne ğulfallah oğu. (Porsuklu *Susuz) (Özne: sen)

“Ne kurdu ğör, ne Kulhuvallah oku.”

Özünü öveni ğoy ğaç, el öveni al ğaç. (Porsuklu *Susuz)

“Kendini öveni bırak kaç, elin övdüğünü al kaç.” (Özne: sen)

Paran var iken ac ğal, paran yoğ iken (paranı bitirip) ac ğalma. (Boyalı *Sarıkamış)

Paran var iken aş ğal, paran bitdiğden sonra aş ğalma. (Tepecik *Arpaçay) (Özne: sen)

“Paran var iken aç kal, paran yok iken (paranı bitirip) aç kalma. / Paran var iken aç kal, paran bittikten sonra aç kalma.”

Tamağçıdan al, dadanmışa ver. (Boyalı *Sarıkamış)

Tamahkardan al, dadanmışa ver. (İsisu *Sarıkamış) (Özne: sen)

“Açğözlüden al, dadanmışa ver.”

Tişin ağrıyorsa, çeh ğurtul; başın ağrıyorsa, kes ğurtul. (Tazekent; Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) (Özne: sen)

“Dişin ağrıyorsa, çek kurtul; başın ağrıyorsa; kes kurtul.”

Yaş kes, baş kes; merhemetini elden ğoyma. (Kumbetli; Porsuklu *Susuz) (Özne: sen)

“Yaş kes, baş kes; merhametini elden bırakma.”

1.1.2.3.1.1.3. Nesnesi Ortak Olan Atasözleri

ĞIZI bini isder, biri alar. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ĞIZI bini ister, biri alır. (Telek *Arpaçay)

“KIZI bini ister, biri alır.”

Gözeli bini ister, biri alar. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Güzeli bini ister, biri alır.”

1.1.2.3.1.1.4. Yer Tamlayıcısı Ortak Olan Atasözleri

Yetime öğüt veren çoğdu, epbeñ veren yoğdu. (Kümbetli; Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Yetime öğüt veren çoktur, ekmek veren yoktur.”

Yetime öğüt veren çok olur, ekmek veren az olur. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

“Yetime öğüt veren çok olur, ekmek veren az olur.”

Fakire ay da ğara, gün de ğara. (Demirkent *Akyaka)

“Fakire ay da kara, gün de kara[dır].”

Yetime ay da ğara, gün de ğara. (Kümbetli; Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Yetime ay da kara, gün de kara[dır].”

1.1.2.3.1.1.5. Öğelerinden Herhangi Birinin Bir Parçası Ortak Olan Atasözleri

Bazı atasözlerinde, kelime grubu biçimindeki ögenin bir unsuru ortak olabilir.

Adamın eti yeyilmez, gönü geyilmez; bir şirin dilinden başka neyi var. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

“Adamın eti yenilmez, derisi giyilmez; bir tatlı dilinden başka neyi var.” (öznenin tamlayanı ortaktır.)

1.1.2.3.1.2. Birden Fazla Öğesi Ortak Olan Bağımlı Sıralı Atasözleri

Allah ğulunu sıhar, darda goymaz. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Allah kulunu sikar, güç durumda bırakmaz.” (Öznesi ve nesnesi ortaktır.)

El gızı ğardaşı ğardaşa düşman yapar, dos yapmaz. (Gönülalan *Arpaçay)

“El kızı kardeşi kardeşe düşman yapar, dost yapmaz.” (Öznesi ve yer tamlayıcısı ortaktır.)

Ürkütme tavşanı, arslan edersin. (Boyalı *Sarıkamış; Darboğaz *Selim)
(Öznesi ve nesne ortaktır.)

1.1.2.3.1.3. Bağımsız Sıralı Cümle Yapısındaki Atasözleri

Bağımsız sıralı cümleler; tek başlarına kullandıklarında anlamı olan, bir araya geldiklerinde de aralarında anlam ilişkisi bulunan; fakat ortak cümle ögesi (özne, nesne, zarf tümleci, yer tamlayıcısı, yüklem) olmayan cümlelerdir (Özkan ve Sevinçli, 2019: 215).

Adamı adam eden varlığıdır, varlığı da yoğusa üzü ğaradır. (Kırçiçeği *Susuz)

“Adamı adam eden varlığıdır, varlığı da yoksa yüzü karadır.”

Adamı adam eliyen paradı, parasız adamın üzü ğaradı. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Adamı adam eden paradır, parasız adamın yüzü karadır.”

Atı atın yanına bağla, ya huyunna ya suyunna (tuyunna). (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Atı atın yanına bağla, ya huyundan ya suyundan (tüyünden).”

At öler, tayı ğalar; namerdin neyi ğalar. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

At ölür, tayı ğalır; namerdin neyi ğalır. (Telek *Arpaçay)

“At ölür, tayı kalır; namerdin neyi kalır.”

At sikgeyi çıkardar, iki başına bir götüne deyer. (Porsuklu *Susuz)

“At sikgeyi çıkartır, iki başına bir götüne değer.”

Dana öldü, hup kesildi; ineh öldü, hep kesildi. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Dana öldü, hup kesildi; inek öldü, hep kesildi. (Telek *Arpaçay)

İneh öldü, hap kesildi; dana öldü, hep kesildi. (Darboğaz *Selim; Handere *Sarıkamış)

“Dana öldü, hap²⁵ kesildi; inek öldü, hep kesildi. / İnek öldü, hap kesildi; dana öldü, hep kesildi.”

Daş bildiği kimi döner, çaḫçaḫ başını ağrıdar. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Daş bildiği kimi döner, çaḫçaḫ başını ağrıdır (daşlara vurur). (Kırçıçeği *Susuz)

“Taş bildiği gibi döner, çaḫçaḫ²⁶ başını ağrıtır (taşlara vurur).”

Derdsiz güzel olmaz, güzelin derdi olar. (Darboğaz *Selim)

“Dertsiz güzel olmaz, güzelin derdi olur.”

Dirinin sahabı az olar, ölünün sahabı çoḫ olar. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

“Dirinin sahibi az olur, ölünün sahibi çok olur.”

Eğer varın varsa dosdun var, eğer varın yoḫsa dosdun da yoḫdu. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Eğer varın varısa yarın var, varın yoḫusa yarın da yoḫ. (Kırçıçeği *Susuz)

“Eğer varın varsa dostun da var, eğer varın yoksa dostun da yoktur. / Eğer varın varsa yârın da var, varın yoksa yârın da yok.”

El eder, ğamber ögünür. (Altınbulak *Sarıkamış)

“El eder, kamber övünür.”

Ël elinnen tiken yolma, tikene de yazıḫdır. (Subatan)

“El eliyle diken yolma, dikene de yazıktır.”

Ël yıḫılar, kerem ğırılar. (Kümbetli, Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“El toplanır, kerem²⁷ kırılır.”

Eşēe binmek bir ayıp, inmek iki ayıp. (Telek *Arpaçay)

²⁵ hap: İki ailenin sütlerini birleştirmeleri ve sıra ile kullanmaları işlemi, süt alışverişi.

²⁶ çaḫçaḫ: Değirmen taşına buğdayın eşit oranda dökülmesini sağlayan ağaç.

²⁷ kerem: Yapılarda tavana konan kalın, uzun, yuvarlak yatay destek.

Eşşeye minmeĥ bir ayıf, eşşehnden inmeĥ iki ayıf. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioĥlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Eşşeĥ binmek bir ayıp, eşekten inmek iki ayıp.”

Eşşeh ĥazanar, at yeyer. (Porsuklu *Susuz)

Eşşeh ĥazanır, at yiyer. (*Kaĥızman)

“Eşek kazanır, at yer.”

Faķır oĥru olmuş, ay aĥşamdan doĥmuş. (Demirkent *Akyaka)

“Fakir hırsız olmuş, ay akşamdan doĥmuş.”

Ėarı var, ĥan ĥaldırar; ĥarı var, ĥan yatırar. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioĥlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ėarı var, ĥan yatırır; ĥarı da var, ĥan eder. (Kırçıçeĥi *Susuz)

“Kadın var, kavga /olay çıkarır; kadın var, kavga / olay yatıştırır. / Kadın var, kavga / olay yatıştırır; kadın da var kavga, olay çıkarır.”

Ėarnımnan çıĥıf ĥada, kime ĥedem imdada. (Porsuklu *Susuz)

“Karnımdan çıkmış kaza, kime gideyim imdada.”

Ėeder ĥazan ĥarası, ĥalar üzün ĥarası. (Boyalı *Sarıkamış)

“Gider kazan karası, kalır yüzün karası.”

Ėetdiyin yer ĥördün kü kördü, sen de bir ĥözünü yum. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioĥlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Gittiĥin yer ĥördün ki kördür, sen de bir ĥözünü yum.”

Ėomşu ĥomşu olsa, ĥomşu ĥızının aleyhine ĥonuşmaz; ĥomşunun kör ĥızı da ĥocaya gider. (Boyalı *Sarıkamış)

“Komşu komşu olsa, komşu kızının aleyhine konuşmaz; komşunun kör kızı da kocaya gider.”

Ėözünü kim oydi? -Ėoyum oydi. -Onun çun m derin oydi? (Kırçıçeĥi *Susuz)

Ėözünü kim oydu? -Ėoyum oydu, onu da derin oydu. (Bacioĥlu *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ėözünü kim oydu? -Ėoyum oydu. -Onun için mi derin oydu? (Porsuklu *Susuz)

“Ėözünü kim oydu? -Akraba oydu. -Onun için mi derin oydu. / Ėözünü kim oydu? Akraba oydu, onu da (onun için mi) derin oydu.”

Herkes saĥĥız çiyner, Kürt ĥızı dadını çıĥarar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

“Herkes sakız çiğner, Kürt kızı tadını çıkarır.”

Hèrs geler, göz gızarar; hèrs gèder, üz gızarar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

Hèrs gelir, göz gızarır; hèrs gèder, üz gızarır. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

“Öfke gelir, göz kızarır; öfke gider, yüz kızarır.”

İt itnen boğuşar, yolcunun işi ras geler. (Yolboyu *Susuz)

“İt itle boğuşur, yolcunun işi rast gider.”

İt ürür, kervan keçer; yel ğayadan ne aparır? (Demirkent *Akyaka)

İt ürüyür, kervan keçer; yel ğayadan ne aparır? (Çamçavuş, Yolboyu *Susuz)

İt ürür, kervan yürür. (Demirkent *Akyaka)

“İt ürür, kervan geçer; yel kayadan ne götürür.”

Keçi can hayında, ğasap piy hayında. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Keçi can telaşında, kasap içyağı telaşında.”

Ķorun istediği bir göz, Allah verdi iki göz; biri eyri biri düz. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

Ķorun istediği iki göz, biri eyri biri düz. (Porsuklu *Susuz)

“Körün istediği bir göz, Allah verdi iki göz; biri eğri biri düz. / Körün istediği iki göz, biri eğri biri düz.”

Külü küllühdən ğaldır, kül gèderse yeri ğalar. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Külü küllükten kaldır, kül giderse yeri kalır.”

Sahla yetimi, töhsün gözünü. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Sakla yetimi, oysun gözünü.”

Sıçannan olan sıçan olur, o da davarcıĶ keser. (Bacioğlu *Arpaçay)

“Sıçandan olan sıçan olur, o da dağarcık keser.”

Su gider, ğum ğalar. (Porsuklu *Susuz)

Su gider, ğum ğalır. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

“Su gider, kum kalır.”

Şeytannan çoĶ bilen yoĶdu, nehlet Ķaltası boynuna geçer. (Büyükdurduran *Akyaka; Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Şeytannan çok bilen yoktur, lanet tasmaşı boynuna geçer.”

Yağ yağnan ğaynıyar, yarma ğuruda ğalar. (Dikme)

“Yağ yağla kaynar, yarma dışarda kalır.”

Yetim böyüyer, Azreyel’in ktly zne ğalar. (Darboğaz *Selim)

“Yetim byr, Azrail’in kötülüğü kendine kalır.”

Yetim böyüyer, feleĥ utanar. (Darboğaz *Selim)

“Yetim byr, felek utanır.”

1.1.2.4. Bağlı Cümle Yapısındaki Atasözleri

Birbirine bağlama edatlarıyla bağlanmış cümlelerdir. “ki” bağlama edatı veya diğer bağlama edatlarıyla kurulur (Karahana, 1993: 64). Bağlı cümleyi oluşturan cümleler yapı bakımından bağımsız yüklemlere sahip olmalarına karşın anlamca birbirlerine sıkı bir şekilde bağlıdır. Bu bağı sağlayan da bağlaçlardır (Delice, 2007: 168).

• “ki” Bağlama Edatıyla Kurulan Atasözleri:

“ki” bağlama edatıyla kurulan cümlelerdir. “Ki” edatıyla bağlanan her cümle, tek başına yargı bildiren bağımsız bir cümledir. Bu yapıdaki cümlelerde, Türk cümle yapısına aykırı olarak ana cümle başta yer alır. Bazı cümlelerde yardımcı cümle başta bulunur (Karahana, 1993: 64). Bir örnekte “ki” bağlacı “k” şeklindeydir.

le iş ğr k Allah’ın ĥořuna ğetsin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“yle iş ğr ki Allah’ın ĥořuna gitsin.”

y olmuyacaĥ ĥesde onnan bellidi ki döşeyi ğoyar, yorğana sıçar. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“yi olmayacak hasta ondan bellidir ki döşeyi bırakır, yorğana sıçar.”

Ēetmesin o yaĥřı ki yerine yaman gele. (Yolboyu *Susuz)

“Ēitmesin o iyi ki yerine kötü gele.”

tin aĥmağı odu ki ğayğanaĥdan²⁸ pay umar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

“tin aĥmağı odur ki omletten pay umar.”

Ölüler le bilir ki diriler her ğn halva yyer. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

²⁸ ğayğanaĥ: İyice ırpılıp kızgın yağa dökülerek pişirilen yumurta.

“Ölüler öyle biliyor ki diriler her gün helva yiyor.”

Yaman ölmesin ki yahşı gele. (Subatan)

Yaman ölmesin ki yerine yahşı gele. (Darboğaz *Selim; Yolboyu *Susuz)

“Kötü ölmesin ki iyi gele. / Kötü ölmesin ki yerine iyi gele.”

Yaman ölsün ki yahşı gele. (Boyalı *Sarıkamış)

“Kötü ölsün ki iyi gele.”

• **“ama” Bağlama Edatıyla Kurulan Atasözleri:**

Allah geç eder ama güç eder. (Demirkent *Akyaka)

Yetim büyür (ama) feleḥ (felek) utanır. (Boyalı *Sarıkamış)

“Yetim büyür (ama) felek utanır.”

• Birkaç örnekte de eksiltili olarak ama’lı ifade yer alır.

Adam var, adam gibi; adam var, cüdam gibi. (Handere *Sarıkamış)

Adam var, adam kimi; adam da var, cüdam kimi. (Telek *Arpaça; Darboğaz *Selim)

“Adam var, adam gibi [ama] adam (da) var, cüdam gibi.”

Adam var, adamlardan yahşıdı; adam var, hayvan onnan yahşıdı. (Boyalı *Sarıkamış)

“Adam var, adamlardan iyidir [ama] adam var, hayvan ondan iyidir.”

1.1.2.5. Eksiltili Cümle Yapısındaki Atasözleri

Yüklemi düşürülen, yüklemi bulunmayan cümleler eksiltili cümledir. Bu cümlelerde eksiltelen, kullanılmayan yüklem ne olduğunu; okuyucu veya dinleyici cümlenin bağlamından hareketle bilebilir, tahmin edebilir veya bilemez. Yüklem kullanılmayıp muhataba bırakılmış olması, olmadığı anlamına gelmez. Yüklem bilinmese bile, metin bağlamından yüklem var olduğu bilinir (Özmen, 2016: 196). Ek-fiil kullanılmayan atasözü yapıları sıklıkladır. Bütün örnekler burada sıralanmamıştır. Eksiltili cümle yapısındaki atasözlerinin bir kısmı basit cümle kuruluşundadır.

El ağzı, çuval ağzı. (Boyalı *Sarıkamış; Yolboyu *Susuz)

El bahımı, göz duzağı. (Boyalı *Sarıkamış; Yolboyu *Susuz)

El bakımını, göz tusdağı²⁹. (Darboğaz *Selim)

“El bakımını, göz tuzağı./ El bakımını, göz tutsağı.”

Elti eyrisi, balta eyrisi. (Polatköy *Arpaçay)

“Elti eğrisi, balta eğrisi.”

Er arvadın döğüşü, yaz günün yağışı. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Karı kocanın kavgası, yaz gününün yağmuru.”

Ersiz avrat, yularsız at. (Kırçiçeği *Susuz)

Ersiz arvat, yüensiz at. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Ersiz kadın, yularsız (yüensiz³⁰) at.”

Gelinin ayağı, çobanın dayağı. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Körün daşı, kelin başı. (Yolboyu *Susuz)

“Körün taşı, kelin başı.”

Suyun lal ahanı, insanın yere bağanı. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

“Suyun yavaş akanı, insanın yere bakanı.”

• Bir kısım atasözleri ise ortak yüklemi gösterilmemiş sıralı bağlı cümle kuruluşundadır.

Bir gün gelen gül üsdüne, her gün gelen kül üsdüne. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)

Ğada birliğe, çomağ çorluya. (Yolboyu *Susuz)

Ğada birriğe, çomağ çorruya. (Darboğaz *Selim)

“Dert / bela bir koyunu olana, çomak dertliye”

Mal bir yere, iman bin yere. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

“Mal bir yere, iman bin yere.”

²⁹ tusdağ: Tutsak.

³⁰ yuen: Zapt etmek ve yönlendirmek için atın başına geçirilen gem ve dizginden oluşan araç.

1.2. DEYİMLER

Deyimler; bir dilin anlatım yollarını, o dili konuşan toplumun geçmişini, yaşam biçimini, geleneklerini ve çeşitli özelliklerini gösteren önemli ipuçlarıdır. Deyimlerimiz Türkçenin güçlü bir anlatım tanığıdır (Aksan, 2003: 36). Sayısı yazı dilimizde altı bine yaklaşan, bölge ağızlarında beş bin beş yüz dolayında olan deyimlerimizin büyük bir kısmı; ince, somut, dikkati çeken bir anlatıma kavuşmuştur. (Aksan, 2018: 40). Söz varlığı içinde önemli bir yere sahip olan deyimler, pek çok araştırmacı tarafından ele alınmış ve tanımlanmıştır.

Türkçe Sözlük'te deyim; “genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, ilgi çekici bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir” (Türkçe Sözlük, 2005: 517) şeklinde tanımlanmıştır.

Doğan Aksan ise deymi; “belli bir kavramı, belli bir duyguyu ya da durumu ifade etmek için birden çok sözcüğün bir arada, nadirende tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılması ile oluşan söz” (Aksan, 2003: 35) olarak tanımlamıştır.

Ömer Asım Aksoy ise deymi şu şekilde tanımlamaktadır: “bir kavramı, bir durumu; ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümce” (Aksoy, 2018: 52).

Vecihe Hatiboğlu'na göre deyim; “anlatım gücünü artırmak için, az çok mantık dışına kayan, bazı kelimeleri değişmediği halde bazıları değişip çekimlere giren kalıplardır” (Hatiboğlu, 1982: 194).

Zeynep Korkmaz ise deymi; “gerçek anlamından farklı bir anlam taşıyan ve çekici bir anlatım özelliğine sahip olan kelime öbeği” (Korkmaz, 1992: 43) şeklinde tanımlamıştır.

Deyim tanımlarında bazı farklılıklar olmakla birlikte deyimlerin; birden fazla sözcükten oluşmuş, sözcüklerinden en az birinin gerçek anlamı dışında kullanıldığı, mecaz anlama sahip, kalıplaşmış yapılar olması ortak görüşünden hareketle Kars ili ağızlarında görülen deyimler belirlenmiştir. Standart dille farklılık gösteren ve standart dile yakın olan deyimler; sözdizimsel özellikleri bakımından “Kelime Grubu Yapısındaki Deyimler ve Cümle Yapısındaki Deyimler” olmak üzere iki ana başlıkta

tasniflenerek incelenmiştir. Derlemeler; daha fazla söz varlığı malzemesi derlemek amacıyla daha çok soru cevap şeklinde yapıldığından tespit edilen deyimler için örnek cümle verilmemiştir.

1.2.1. Kelime Grubu Yapısındaki Deyimler

Kelime grupları bakımından deyimler; “isim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, tekrar grubu, edat grubu, birleşik fiil grubu, kısaltma gruplarından oluşmaktadır.

1.2.1.1. İsim Tamlaması Yapısındaki Deyimler

Kars ili ağızlarında isim tamlaması yapısındaki deyimler belirtili ve belirtisiz isim tamlaması şeklindedir:

cıbılın ğabadayısı “kendisini olduğundan zengin gösterenler için kullanılır.”
(Subatan; Yolboyu *Susuz)

gözünün ağı, ğarası “göz bebeği” (Dikme)

1.2.1.2. Sıfat Tamlaması Yapısındaki Deyimler

Kars ili ağızlarında niteleme sıfatlarından oluşmuş bu yapıdaki deyimler, genellikle kişilerin karakterlerini ifade etmek için kullanılan deyimlerdir.

ağır ayah “ağır, yavaş” (Aksu *Susuz)

ağır eyah “ağır, yavaş” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

heyirri hıdır “güvenilmez kişi” (Porsuklu *Susuz)

it urvatdı, tula sufatdı “değersiz, itibarsız” (Porsuklu *Susuz)

şor göz “ona buna bakıp duran” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

yarım ağız “gönülsüz, istemeden” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

1.2.1.3. Sıfat Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler

Kars ili ağızlarında bu yapıdaki deyimlere bir kaç örnekte rastlanmıştır.

anasınnan ezen, atasınnan tezen “ipini koparan” (Porsuklu *Susuz)

daz dazınan yatdığı, dazalah götünü atdığı. “ben seni beğenmiyorum sen de beni beğenmiyorsun” (Yolboyu *Susuz)

1.2.1.4. Tekrar Grubu Yapısındaki Deyimler

Bu yapıdaki deyimler, “-If” zarf-fiil ekiyle oluşturulmuş deyimlerdir. Bu deyimlerde unsurlar genellikle yakın anlamlı kelimelerden oluşmaktadır.

añıllayıf püfülle- “oflayıp puflamak” (Kümbetli; Karakale *Arpaçay)

aşıf daş- “bol olmak, fazla olmak, haddinden çok olmak” (Kümbetli)

aynéyıf art- “1. çoğalmak, üremek” (DS I, s. 429: Bayburt *Sarıkamış); “2. ilerlemek, zenginleşmek” (DS I, s. 429: Bayburt *Sarıkamış)

ğatıf ğarışdır- “1. düzgün yapmamak, her şeyi birbirine karıştırmak” (Boyalı *Sarıkamış); “2. ortalığı karıştırmak” (Bayburt *Selim); “3. “karıştırmak, dağıtmak” (Porsuklu *Susuz)

ğaynayıf ğarış- “yakınlaşmak, birbirine alışmak, dost olmak” (Porsuklu *Susuz)

gider gelmez “ölüm” (Bayburt; Gürbüzler *Selim)

hin oğlu hin “zekasını hile yapmakta kullanan, kurnaz, açıkgöz (kimse). (DS III, s. 2385: Kars)

mañğılıp gal- “şaşakalmak” (DS IV, s. 3122: İrişli *Bayburt, *Sarıkamış, *Selim)

umuf küs- “kırılmak, darılmak, gönüllenenmek” (Yenice *Selim; Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4788*: Bayburt *Selim)

1.2.1.5. Edat Grubu Yapısındaki Deyimler

Kars ili ağızlarında örneklerini tespit ettiğimiz edat grubu biçimindeki deyimler “gibi, kimi” edatıyla oluşmuştur. Bu deyimler; isim unsuru edat grubu olan kısaltılmış birleşik fiil gruplarıdır: bir evli kimi (ol-) gibi...

bir evli kimi (ol-) “çok samimi” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

üzü makgeme duvarı kimi (ol-) “soğuk duruşlu” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

1.2.1.6. Birleşik Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler

Yöre ağızında deyimlerin çoğu bu yapıdadır.

1.2.1.6.1. Asli Yardımcı Fiillerle Kurulan Deyimler

Bu yapıdaki deyimler; bir ya da birden fazla isimle bir yardımcı fiilden (et- / èle- / elle- / eyle- / ol- / yap-) oluşmuştur. Birleşik fiil grubu yapısındaki deyimler; isim unsurlarının kelime sayısına göre sınıflandırılmıştır.

1.2.1.6.1.1. İsim Unsuru Tek Kelimededen Oluşanlar

- **isim + et- / èle- / èlle- / èyle-** yardımcı fiil yapısında oluşanlar:

acığ èlle- “küsmek, darılmak” (Polatköy *Arpaçay)

acığ et- “küsmek, küsüp gitmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

acığ èle- “küsmek, darılmak” (Esenyayla *Akyaka; Polatköy *Arpaçay; DS I, s. 47*: Kızılçakçak *Arpaçay)

adamlığ èle- “insanlık etmek, iyilik yapmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

ayhavar et- “yardım istemek, yardıma çağırmak” (Subatan)

baç et- “öpmek” (Çamyazı *Sarıkamış; DS I, s. 458: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Kars)

baş èle- “1. bir işi bitirmek” (Esenyayla *Akyaka; DS I, s. 557*: Kızılçakçak *Arpaçay); “2. başa çıkmak, gücü yetmek, hakkından gelmek, yenmek üstün gelmek” (DS I, s. 557*: Kızılçakçak *Arpaçay)

böyühlüh et- “yol göstermek, rehberlik etmek” (Porsuklu *Susuz)

cinni et- çok korkutmak” (Porsuklu *Susuz)

dalda et- “1. bir kimseyi, işten el çektirerek açığa çıkarmak” (DS II, s. 1341: Kars ve köyleri); “2. gölge etmek, ışığına engel olmak” (DS II, s. 1341: Kars köyleri)

endir èleme- “tenezzül etmemek” (Büyükpırcı *Akyaka)

endir èlleme- “tenezzül etmemek” (Göldalı *Arpaçay; Bayburt *Selim; DS III, s. 1747: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim endirèllememek)

farş èlle- “rezil etmek” (Porsuklu *Susuz)

ğan et- “cinayet işlemek” (Bayburt *Selim; DS III, s. 1911: Bayburt *Selim ‘ganetmek’)

gelinlik et- “gelin bir zaman kocasının akrabalarının yanında başını örtmek, konuşmamak” (Tepecik *Arpaçay; DS III, s. 1981*: Kars ve bazı köyleri)

gelinniy èyle- “gelin bir zaman kocasının akrabalarının yanında yamşah almak, başını örtmek, konuşmamak” (Karakaş)

gızaflih et- “hile yapmak” (DS III, s. 2069: Bayburt *Selim)

havar et- “haber vermek” (Subatan)

henek et- “şaka yapmak” (DS VI, s. 4519: Kars ve köyleri)

idare et- “geçinmek” (İsisu *Sarıkamış)

işmarat et- “işaret etmek” (DS IV, s. 2566*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

işmar et- “işaret etmek” (DS IV, s. 2566: Kars ve köyleri)

lağ èle- /et- “alay etmek” (Kümbetli; Taşdere Arpaçay; Darboğaz *Selim)

lağvalih et- “alay etmek” (Porsuklu *Susuz)

malamat et- “rezil rüsva etmek” (Porsuklu *Susuz)

manşır et- “açığa vurmak, duyurmak” (DS IV, s. 3126: Kars)

mazah èle- “alay etmek” (Büyükpirveli *Akyaka)

peşkeş et- “hediye vermek” (Tozluca *Selim)

peydah èlle- “ortaya çıkarmak” (Porsuklu *Susuz)

post et- “öldürürcesine dövmek” (İsisu *Sarıkamış; Darboğaz *Selim; DS V, s. 3474: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

puç et- “heba etmek, mahvetmek” (Akören *Sarıkamış)

ses et- “gürültü yapmak” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

tamarzı et- “istek duymak, çok istekli olmak” (Porsuklu *Susuz)

yakınlık et- “cinsel ilişkide bulunmak” (DS VI, s. 4131: Kars)

yavannih et- “katık etmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

yendir et- “1. alçak gönüllülük göstermek” (İsisu *Sarıkamış; DS VI, s. 4246: Kars); “2. bir şeyi, birini önemsemek” (DS VI, s. 4246: Kars)

zay èle- “boşuna harcamak, ziyan etmek” (Karakaş)

zay et- “1. zayi etmek, telef etmek, mahvetmek” (Çakmak); “2. boşuna harcamak, ziyan etmek”

• isim + ol- yardımcı fiil yapısında oluşanlar:

ayan ol- “malum olmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

- bayrağ ol-** “rezil olmak” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- boyun ol-** “kefil olmak” (Aşağısallıpınar *Sarıkamış; Esenyayla *Akyaka; DS I, s. 748: Kızılcakçak *Arpaçay, İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Kars ‘boyun olmağ, boyun olmak’)
- cinni ol-** “deli olmak, cinler uymuşu gibi davranmak” (Küçükaküzüm *Akyaka)
- dalapta ol-** “hayvan çiftleşecek durumda olmak” (DS II, s. 1338: Kars)
- döyüncü ol-** “gerçekte babasına ait olanla, kendisine ait olmayanla övünmek” (Yolboyu *Susuz)
- döyünçü ol-** “gerçekte babasına ait olanla, kendisine ait olmayanla övünmek” (Boyalı *Sarıkamış)
- farş ol-** “rezil olmak” (Aslanhane *Akyaka; DS III, s. 1837: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)
- finoyur ol-** “delirmek, çıldırmak” (Göldalı *Arpaçay; DS III, s. 1868: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)
- firoyun ol-** “kızıp çılgına dönmek” (Porsuklu *Susuz)
- gözden ol-** “kör olmak” (Porsuklu *Susuz)
- hırdahuş ol-** “kırık kırık olmak, paramparça olmak” (Porsuklu *Susuz)
- hurthaş ol-** “çok yorulmak, güçsüz kalmak” (Gürbüzler *Selim; DS III, s. 2445: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)
- irbet ol-** “çok çirkinleşmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- işgan ol-** “herkese yayılmak, herkes duymak” (Gönülalan *Arpaçay; DS IV, s. 2563: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)
- kökür ol-** “1. ezilmek, uğraşmak, didinmek” (DS IV, s. 2954: İrişli, Bayburt *Sarıkamış); “2. yorulmak, bitap düşmek” (Gönülalan *Arpaçay)
- küt ol-** “kötürüm olmak” (Porsuklu *Susuz)
- macalı olma-** “zamanı, fırsatı olmamak” (Bayburt *Selim)
- malamat ol-** “rezil rüsvâ olmak” (İsisu *Sarıkamış)
- muhat ol-** “dikkat etmek, bakmak, gözetmek” (İsisu *Sarıkamış; DS IV, s. 3218: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘muhat ol-’)
- peydah ol-** “peydâ olmak, ortaya çıkmak” (Aslanhane *Akyaka)

- puç ol-** “boşa gitmek, heba olmak” (Meydancık *Arpaçay)
- püş ol-** “peynir çürüyüp bozulup simsiyah bir renk almak, ufalanmak” (Porsuklu *Susuz)
- razılığı ol-** “rıza göstermek, razı olmak” (Handere *Sarıkamış)
- saab ol-** “sahip çıkmak” (Bacıoğlu *Arpaçay)
- sırsataş ol-** “sataşmak, bela olmak” (Akören *Sarıkamış; DS V, s. 3620: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)
- sükhut ol-** “sakinleşmek, sona ermek, bitmek” (Kurbançayırı *Sarıkamış)
- tamtaħır ol-** “yıkılmak” (DS V, s. 3820: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)
- tekin olma-** “gizi bilinmemek” (DS V, s. 3867: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)
- umutdu ol-** “güvenmek” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- urcah ol-** “1. baş belası olmak” (Bayburt *Selim; DS VI, s. 4788: Bayburt *Selim); “2. karşılaşmak, rastlaşmak, rast gelmek” (Porsuklu *Susuz)
- üreyincey ol-** “gönlünce olmak, istediği gibi olmak” (Polatköy *Arpaçay)
- üzbar ol-** “yüzleşmek, yüz yüze gelmek” (Alçılı; DS VI, s. 4800*: Bayburt *Selim, DS VI, s. 4337: Kars)
- üzber ol-** “yakınlaşmak” (DS VI, s. 4800: Bayburt *Selim)
- vecine olma-** “aldırış etmemek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; DS VI, s. 4805: Bayburt *Selim)
- yüzbar ol-** “yüzleşmek, yüz yüze gelip hesaplaşmak, anlaşmak” (DS VI, s. 4337: Kars)
- zarıncı ol-** “sıkıntı ve yokluktan acınacak duruma düşmek” (Eskigeçit *Selim; DS VI, s. 4832*: Bayburt *Selim)
- zay ol-** “1. bozulmak, çürümek (meyve, yiyecek için)” (Alçılı, Çakmak; Göldalı; *Arpaçay; Sırataşlar *Sarıkamış); “2. boşa gitmek, heba olmak” (Meydancık *Arpaçay; Sırataşlar *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz)
- zibil ol-** “1. “çok fazla miktarda olmak” (Porsuklu *Susuz); “2. çok fazla olduğu için değersiz olmak” (Porsuklu *Susuz)

• **İsim + yap- yardımcı fiil yapısında oluşanlar:**

- cığızlıh yap-** “oyunbozanlık etmek, mızıkçılık yapmak” (Porsuklu *Susuz)
- gizafılıh yap-** “hile yapmak” (Gönülalan *Arpaçay)

heneh yap- “şaka yapmak” (Demirkent *Akyaka)

malamat yap- “rezil rüsvâ etmek” (Taşdere Arpaçay)

tülehlüh yap- “kalleşlik yapmak, sözünde durmamak” (Tozluca *Selim)

1.2.1.6.1.2. İsim Unsuru Birden Fazla Kelimededen Oluşanlar

1.2.1.6.1.2.1. İsim Unsuru İsim Tamlaması Grubu Olanlar

epbeh sahavı elle- “iş sahibi etmek, geçimini sağlayacak duruma getirmek”

(Porsuklu *Susuz)

el gülüncü, baş gahıncı ol- “kötü hareketleri, kötü işleri nedeniyle ayıplanacak duruma gelmek” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

para delisi ol- “paraya çok düşkün olmak” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

1.2.1.6.1.2.2. İsim Unsuru İsnat Grubu Olanlar

bağrı badaş ol- 1. “duyguları, düşünceleri bir olmak” (Bacıoğlu, Polatköy *Arpaçay; DS I, s. 484: Kızılçakçak *Arpaçay); “2. istediği gibi olmak” (Polatköy *Arpaçay)

baldırı çıpağ ol- “fakir olmak” (Porsuklu *Susuz)

başı balalı ol- “başı sürekli belâda olmak, başı beladan kurtulmak” (Porsuklu *Susuz)

başı gahışlı ol- “hataları sürekli yüzüne vurularak aşağılanmak” (Polatköy *Arpaçay)

başı salamat ol- “rahatı, keyfi yerinde olmak” (Porsuklu *Susuz)

dili gödey ol- “kusuru olduğu, kötü davranışı yüzünden toplum içinde söz söylemez olmak” (Porsuklu *Susuz)

ële gülünc ol- “kötü davranışları yüzünden başkalarının gülüp alay etmesine sebep olmak” (Porsuklu *Susuz)

gelbi düz ol- “içinde kötülük, fesatlık olmamak” (Porsuklu *Susuz)

itden peşman ol- “çok pişman olmak” (Porsuklu *Susuz)

itden pişman ol- “çok pişman olmak” (Tepecik *Arpaçay)

şaddığına şillih et- “durumundan memnun olmayıp memnuniyetsizlik göstermek” (Porsuklu *Susuz)

yıldızı barışık ol- “birbiriyle geçinmek, dost olmak” (Tepecik *Arpaçay; DS VI, s. 4823: Kars)

1.2.1.6.1.2.3. İsim Unsuru Tekrar Grubu Olanlar

• İsim + et- / éle-, yap- yardımcı fiil yapısında oluşmalar:

ağız burun ét- “küsmek, konuşmamak, konuşmak istememek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “2. beğenmemek, hoşnutsuzluğunu bildirmek” (Porsuklu *Susuz)

ala ürey et- “çok korkutmak” (Porsuklu *Susuz)

bıd bıd et- “kendi kendine konuşmak, memnuniyetsizliğini dile getirmek, söylenmek” (Tepecik *Arpaçay; Çamyazı *Sarıkamış)

dil ağız éle- “dil dökerek ikna etmeye çalışmak” (Dikme)

hanı ħarab et- “berbat etmek” (Tepecik *Arpaçay)

işden güşden et- “işinden etmek, iş yapmasına engel olmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

mırt mırt et- “söylenmek, homurdanmak. (Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4597:Kars)

rezil malamat et- “rezil rüsva etmek” (Porsuklu *Susuz)

şil küt et- “şiddetli bir şekilde dövme, kolunu bacağını kırmak, sakatlamak” (Porsuklu *Susuz)

umu küsü et- “darılmak, küsmek” (Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4787: Bayburt *Selim)

umu küsü yap- “darılmak, küsmek” (Yenice *Selim)

• isim + ol- yardımcı fiil yapısında oluşmalar:

adı sanı olma- (yoh) “kimse bilmemek, hiç kimse tanımamak” (Porsuklu *Susuz)

ala ürey ol- “çok korkmak” (Porsuklu *Susuz)

ayıl mayıl ol- “beğenerek, ağız açık bakmak, bön bön bakmak” (Porsuklu *Susuz)

- baş ayak ol-** “ön ayak olmak” (Subatan)
- beş beş ol-** “şişmek, gururlanmak, çok mutlu olmak” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- can ciyar ol-** “çok yakın, çok samimi olmak” (Porsuklu *Susuz)
- cin cin ol-** “çok sinirlenmek” (Dikme)
- diş diş ol-** “içi delikler hâlinde olmak” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- dolam dolaş ol-** “birbirine girmek, karmakarışık olmak, karışmak, dolaşmak” (Porsuklu *Susuz)
- dolaş dolaş ol-** “dolaşmak, birbirine girmek, karışmak” (Meydancık *Arpaçay)
- eyih eyih ol-** “eğilmek, beli bükülmek, kamburu çıkmak” (Karakaş)
- eyiş üyüş ol-** eğilmek, beli bükülmek, kamburu çıkmak” (Porsuklu *Susuz)
- gecesi gündüzü olma-** “gece gündüz durmadan çalışmak” (Porsuklu *Susuz)
- ğol boyun ol-** “kollarını birbirlerinin boynuna dolayıp samimi olmak” (Porsuklu *Susuz)
- göz göz ol-** “delik delik olmak” (Eskigeçit *Selim)
- işden güçden ol-** “herhangi bir sebepten işini bırakmaya mecbur olmak, işinden olmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- lal kâr ol-** “hiç konuşmamak, tepki vermemek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- üsdünde başında olma-** “üstü başı perişan olmak, eski olmak” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- üz göz ol-** “saygıyı karşılıklı olarak kaybetmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- üzül kesil ol-** “yakınlığı, arkadaşlığı, ilgiyi kesmek” (DS VI, s. 4801: Bayburt *Selim)
- yağlı ballı ol-** “çok yakın dost olmak, aralarından su sızmamak” (Alçılı; DS VI, s. 4123: Kars)
- yérinnen yurdunnan ol-** “yerini yurdunu kaybetmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

1.2.1.6.1.2.4. İsim Unsuru Edat Grubu Olanlar

sıçan gibi ol- “ıslanmış, üşümüş ve perişan durumda olmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

1.2.1.6.2. Yarı Yardımcı Fiillerle Kurulan Deyimler

Bu yapıdaki deyimler; bir isimle bir fiilden oluşmuştur. Bu şekildeki birleşik fiillerde isim unsuru, isim çekim eklerini alabilir. Grubu oluşturan unsurlar, kelime grubu olabilir (Karahan: 1993: 39).

1.2.1.6.2.1. İsim Unsuru Tek Kelimededen Oluşanlar

abdest sal- “abdest almak” (Porsuklu *Susuz)

abırdan düş- “itibardan düşmek, saygınlığını kaybetmek, kimse sevmemek, değer vermemek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

acayıp kal- “şaşırmak, hayret etmek” (Cavlak *Selim)

acebe kal- “şaşakalmak, donakalmak” (DS I, s. 43: Kars köyleri)

acıgıcı vër- “nispet yapmak, imrendirmek, kıskandırmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

acığ gel- “sinirlenmek, öfkelenmek” (Porsuklu *Susuz)

acığ tut- “öfkelenmek, kızmak, sinirlenmek” (Küçükaküzüm *Akyaka; Gönülalan *Arpaçay)

acığ ver- “nisbet yapmak, imrendirmek, kıskandırmak” (Esenyayla *Akyaka; DS I, s. 47: Kızılçakçak *Arpaçay, Kars köyleri)

acınnan uğun- “açlıktan kıvrınmak, çok acıkmak” (Porsuklu *Susuz)

acısını unuttur- “teselli etmek, avutmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

adağ at- “çocuk adım atmaya başlamak, ilk adımını atmak” (Polatköy *Arpaçay)

adamlığını gösder- “iyilik yapmak, yardım etmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

ad gazan- “ün kazanmak, ünlenmek” (Tazekent; Esenyayla *Akyaka; Karakale, Tepecik *Arpaçay)

ad goş- “ad koymak, yeni doğan çocuğa isim vermek” (Boyalı *Sarıkamış)

adını batır- “1. rezil etmek, onurunu zedelemek” (Porsuklu *Susuz); “2. rezil olmak, kendi değerini düşürmek” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ad sal- “ün kazanmak, ünü herkes tarafından duyulmak” (Karakale *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ağaş çeh- “birisine sopayla vurmaya davranmak” (Porsuklu *Susuz)

ağı vër- “zehirmek” (Porsuklu *Susuz)

ağız ey- “değmeyecek birinden yalvararak bir şeyler istemek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

ağlar göy- terk edip giderek ya ölüm nedeniyle sürekli ağlamasına sebep olmak üzme, mutsuz etmek, derde düşürmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ağzı eyil- “1. çok acıkmak” (Porsuklu *Susuz); “2. çok zayıflamak” (Porsuklu *Susuz)

ağzına söy- “küfretmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ağzını bük- “beğenmemek, hoşnutsuzluğunu yüz ifadesiyle belli etmek” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

ağzını ey- “taklidini yapmak, bir kişinin söylediklerini alaylı bir biçimde tekrarlamak” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ağzını yamsıla- “taklidini yapmak, bir kişinin söylediklerini alaylı bir biçimde tekrarlamak” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ağzınan tut- “konuşturmamak, sözü bitmeden araya girip konuşmasına müsaade etmemek” (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ağıl teherren- “baş dönmek, zihin bulanmak” (DS I, s. 129: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ağır yar- “ahırdan (ahıra girip) hırsızlık yapmak” (Porsuklu *Susuz)

- ahlı çıh-** “çok korkmak” (Karakaş)
- ahlı dolan-** “başı dönmek” (Camuşlu *Kağızman; Sırbasan *Sarıkamış)
- ahlı getir-** “her şeyi anlamak, bilmek” (Ocaklı)
- ahlına sal-** “hatırlatmak” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
- ahlını al-** “çok korkutmak” (Porsuklu *Susuz)
- ahlını ğaldır-** “1. delirmek, aklını oynatmak” (Küçükaküzüm *Akyaka); “2. çok korkutmak” (Porsuklu *Susuz)
- ahlını itir-** “aklını kaybetmek, delirmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- ajığı tut-** öfkelenmek, sinirlenmek, kızmak” (Bayburt *Selim)
- alağ al-** “bostandaki yabancı otları temizlemek” (Oğuzlu; Taşdere *Arpaçay; Esenyayla *Akyaka)
- alasını çek-** “bostandaki yabancı otları temizlemek” (Porsuklu *Susuz)
- aldile tut-** “güzel sözlerle, tatlı dille kandırmak, aldatmak” (Porsuklu *Susuz); “2. güzel sözlerle kandırarak vurmak” (Porsuklu *Susuz)
- alımını al-** “ağzının payını almak, hakettiği cevabı almak” (Tepecik *Arpaçay)
- alımını vèr-** “hakettiği cevabı vermek” (Porsuklu *Susuz)
- altına al-** “güreşte ya da dövüşte yere yıkıp üstüne çıkmak” (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- amanı ğırıl-** “sabırsızlanmak, sabırsızca davranmak” (Porsuklu *Susuz)
- amanı kesil-** “sabırsızlanmak, sabırsızlık göstermek” (Gönülalan *Arpaçay; “2. gücü azalmak, gücü tükenmek” (Kırçiçeği *Susuz)
- andıra ğal-** “sahipsiz kalmak” (Çakmak)
- anğuta dön-** “çok zayıflamak, zayıflıktan boynu ipince kalmak” (Porsuklu *Susuz)
- arhası gel-** “bitmek, tükenmek” (Porsuklu *Susuz)
- arhasını getir-** “sonunu getirmek, bitirmek” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- arpaya düş-** “at fazla arpa yemekten hastalanmak” (Subatan)
- artıh tut-** “üstün tutmak” (Porsuklu *Susuz)

- ataş at-** “tandırı yakmak” (Karacaören, Ocaklı)
- avara ğal-** “boş kalmak” (Subatan; DS I, s. 377: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘avara galmağ’)
- ayaran gel-** “işine gelmek” (Handere *Sarıkamış)
- aydınlığa çıh-** “rahata ermek, durumu iyi olmak, rahat ve mutlu bir hayata kavuşmak” (Bayburt *Selim)
- ayıvı örtül-** “kusurlarının, hatalarının üstü kapanmak” (Porsuklu *Susuz)
- badağ at-** “çelme atmak” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- bağa tüş-** “ahırdaki hayvan (sığır) bağlı olduğu ipe dolaşıp boğulmak, boğularak ölmek” (Bayburt *Selim)
- bağdı açıl-** “kısmeti açılmak, evlenme sürecine girmek” (Porsuklu *Susuz)
- balıya sal-** “başını belaya sokmak, belâya düşürmek” (Porsuklu *Susuz)
- balıya tüş-** “belaya düşmek” (Porsuklu *Susuz)
- bar tut-** “salamura peynirin, kaymağın, süzme yoğurdun üzerinde çok beklemekten küf oluşmak” (Tepecik *Arpaçay)
- başa düş-** “sezmek, farkına varmak, anlamak” (Subatan; DS I, s. 550: Kars)
- başa gel-** “bitmek, tamamlanmak” (Polatköy *Arpaçay)
- başa sal-** “izah ederek, anlatarak bir konuda uyarmak” (Porsuklu *Susuz); “2. hatırlatmak” (Porsuklu *Susuz)
- baş at-** “1. yağlı beyaz peynir yapmak için sütü mayalamak” (Porsuklu *Susuz); “2. tandırı yakmak” (Büyükpirveli *Akyaka)
- başa tap-** “anlamak, akıl erdirmek”: (DS I, s. 553: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)
- başa tüş-** “sezmek, farkına varmak, anlamak” (Karakaş, Kümbetli; Polatköy *Arpaçay)
- başa vér-** “değiş tokuşta (trampa) üste bir şey vermek” (DS I, s. 553: Kızılcakçak *Arpaçay)
- baş götür-** “gemi azıya almak” (DS I, s. 558: Kars köyleri)
- başı dolan-** “başı dönmek” (Camuşlu *Kağızman; Sırbasan *Sarıkamış)
- başı ğaldırma-** “sese katlanamamak, dayanamamak” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- başına çek-** “başına dikmek, bir yudumda hepsini içmek” (Tepecik *Arpaçay)

başına dön- “üstüne titremek, birisini çok sevmek, değer vermek” (Porsuklu *Susuz)

başına gül- “yapamadığı bir şeyden dolayı alay edilmek” (Dikme; Darboğaz *Selim)

başını çönder- “eşleri birbirinden büyü ile ayırmak” (Göldalı *Arpaçay; DS I, s. 560: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

başını dolandır- “kendini geçindirmek, geçinmek, geçimini sağlamak” (Küçükaküzüm *Akyaka)

başınnan azıt- “başından savmak” (Polatköy *Arpaçay)

başınnan savuşdur- “başından savmak” (Aslanhane *Akyaka)

baş koş- “önayak olmak” (Çamyazı *Sarıkamış; DS I, s. 561: Birçok ‘baş koş’)

başsağlığı vèr- “başsağlığı dilemek” (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

baş taf- “anlamak, akıl erdirmek” (Esenyayla *Akyaka)

baş tap- “anlamak, akıl erdirmek” (DS I, s. 553*: Kızılçakçak *Arpaçay)

bedel git- “tarım işlerinde birbirine yardım etmek” (Porsuklu *Susuz)

béh ver- “bir şeyi satın alırken önceden bir miktar para vermek” (Subatan; DS I, s. 600: Kars köyleri)

beli gırıl- “beli çok ağrımak, çok yorulmak” (Polatköy, Tepecik *Arpaçay); “2. çok sevdiği kimse ölmek, genç yaştaki evladını kaybetmek” (Porsuklu *Susuz)

beli sep- “beli incinmek, belinde şiddetli bir ağrı hissetmek” (Porsuklu *Susuz)

bese gir- “bahse girmek, iddiaya tutuşmak” (Çamyazı *Sarıkamış; DS I, s. 641*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

bes tut- “bahse girmek, iddiaya tutuşmak” (Çamyazı *Sarıkamış)

beyhut düş- “yorgun düşmek” (Porsuklu *Susuz)

beyni gijellen- “başı dönmek, gözleri kararmak” (Göldalı *Arpaçay)

beyni gijillen- “aklı karışmak” (DS I, s. 648: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış)

béysélés yat- “suçüstü yakalanınca, lüzum üzerine sorusuz sualsiz hapishanede yatmak” (DS I, s. 648: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

birrih dur- “birlikte yaşamak” (Çakmak)

boğanağa tüş- “bir olayın ortasına düşmek” (Kümbetli)

boğazını gezdir- “karnını doyurmak için başkalarının evine gitmek” (Porsuklu *Susuz)

boğum bağla- , boğum ver- “ekin başak tutmak” (Subatan; DS I, s. 730: Kars)

boynuna alma- “inkar etmek, üstlenmemek” (Karakaş)

boynuna ğal- “üstüne kalmak, sorumluluğu üstüne kalmak” (Altınbulak *Sarıkamış)

boğaya gel- “boğaya gelmek, inekler (çiftleşmek için) boğa istemek” (Tepecik *Arpaçay; DS I, s. 725-726*: Kars)

camah bağla- “yosun tutmak” (Esenyayla *Akyaka; DS II, s. 853: Kızılçakçak *Arpaçay)

camah tut- “yosun tutmak” (Küçükdurduran *Akyaka; Polatköy *Arpaçay)

cana gel- “dirilmek, canlanmak, kendine gelmek” (Tepecik *Arpaçay)

car çek- “herkese duyurmak, ilan etmek” (Porsuklu *Susuz)

cılı çılı- “tepeden tırnağa ıslanmak, sırlıklam olmak” (Çamyazı *Sarıkamış)

cıngal çıkar- “yerli yersiz kavga çıkarmak” (DS II, s. 920*: Kars ve köyleri)

cırnağ çek- “lâdes tutuşmak” (Sırataşlar *Sarıkamış)

cırnak çek- “lâdes tutuşmak” (DS II, s. 936: Kars)

cızdığı çılı- “çok kararmak” (Porsuklu *Susuz)

cimciy at- “çimdiklemek” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

corta ğah- “at dört naladan önceki koşusuna başlamak” (Bayburt *Selim)

cüçüyü çılı- “tepeden tırnağa ıslanmak” (Göldalı *Arpaçay; DS II, s. 1025: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

çarha vur- “bilevlemek” (Alçılı)

çenesine tüş- “dilene düşmek” (Dikme)

çirtma vur- “tekme vurmak veya tekme atmak” (Gönülalan *Arpaçay)

çorta ğah- “at dört naladan önceki koşusuna başlamak” (Göldalı *Arpaçay)

çor tut- “hastalanmak” (Çamyazı *Sarıkamış)

dağ vur- “kızgın bir demirle damga vurmak, damgalamak” (Tepecik *Arpaçay)

dalaba gel- “dişi hayvan çiftleşmek istemek, erkek istemek” (Tepecik *Arpaçay; DS II, s. 1334*: Kars)

- dalafa gel-** “dişi at çiftleşmek istemek” (Porsuklu *Susuz)
- dalına tüş-**“arkasına düşmek, peşi sıra gitmek, takip etmek” (Taşdere Arpaçay)
- dalında dur-** “her yönüyle destek olmak, himaye etmek, korumak” (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- dalını geti-** “sonunu getirmek, bitirmek” (Porsuklu *Susuz)
- dalınnan dey-** “birini kovmak, defetmek” (Dikme)
- dara ğal-** “maddi bakımdan zor duruma düşmek, sıkıntı çekmek” (Tozluca *Selim)
- daşa çal-** “öfkeyle fırlatıp atmak” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- dava çek-** hak iddia etmek” (Porsuklu *Susuz)
- day dur-** “yeni yürümeye başlayan çocuk iki ayak üzerinde durmak, tay durmak” (Karakaş; Büyükdurduran *Akyaka; Meydancık *Arpaçay; DS II, s. 1387: Kars köyleri; DS II, s. 1387*: İrişli, Bayburt, Kızılçakçak, *Arpaçay)
- deh düş-** “dikkat etmek, farkına varmak, dikkatle bakmak” (Tepecik *Arpaçay; DS II, s. 1404: Kars ve köyleri)
- deriye sal-** “hastayı iyileşmesi için taze koyun dersine giydirerek terletmek” (Küçükaküzüm *Akyaka)
- dest tut-** “lades tutuşmak” (Sıraşlar *Sarıkamış)
- deyişih tüş-** “(eşya) birbiriyle karışmak” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- dındılına deĝ-** “gururuna dokunmak” (DS II, s. 1462: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)
- dındılına dey-** “onuruna dokunmak, zoruna gitmek” (Büyükpırveli *Akyaka)
- dırdası çık-** “beli eğilmek, kamburu çıkmak” (DS II, s. 1468*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)
- dırdasını çıkar-** “kamburunu çıkarmak” (Bayburt *Selim)
- dırıĝa tüş-** “ishal olmak” (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- dırnağdan tüş-** “at uzun süre nalsız kalmaktan tırnağı zarar görmek” (Porsuklu *Susuz)

dıldiliye tut- “kavga sırasında birinin kusurlarını sayıp dökmek” (DS II, s. 1492: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

diş at- “koyun veya sığır çok yaşlanmak” (Tozluca *Selim)

diş dur- “rahat durmak” (DS II, s. 1520: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

dişlerini ağart- “gülmek, sırtıtmak” (Porsuklu *Susuz)

dolaşığa sal- “1. İşleri içinden çıkılmaz bir hale getirmek” (Porsuklu *Susuz);
“2. dolaştırmak, karıştırmak (ip vs.)” (Porsuklu *Susuz)

doyla vur- “bir şey başarmak, ün kazanmak” (DS II, s. 1568: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

döl çıh- “doğacak yavruların hepsi doğmak” (Büyükpirveli *Akyaka)

döl çık- “doğacak yavruların hepsi doğmak” (DS II, s. 1576: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış, *Selim)

döl dök- “kavun, karpuz, hıyar ve sebzeler ürün vermeye başlamak” (DS II, s. 1576: Kars köyleri)

döl düş- “koyun, inek vb. hayvanlar yavrulamaya başlamak” (DS II, s. 1576: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

dölü tüş- “koyun yavrulamaya başlamak” (Büyükpirveli *Akyaka; Polatköy *Arpaçay)

döyer döy- “düven dövmek, harman dövmek” (Subatan)

düğün sal- “düğüm atmak, düğümlmek” (Eskigeçit *Selim)

düyüm düş- “düğümlenmek, dolaşmak” (Polatköy *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

düyüm sal- “düğümlmek, düğüm atmak” (Porsuklu *Susuz)

düyün at- “düğümlmek” (Karakaş)

düyün sal- “düğümlmek, düğüm atmak” (Gönülalan *Arpaçay)

düyün tüş- “düğümlenmek, birbirine dolaşmak” (Polatköy *Arpaçay)

düze çıh- “zorluklar biterek feraha ermek, sıkıntıdan kurtulmak” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

el at- “daralan bir kimseye yardım etmek” (Karakaş; Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz; DS III, s. 1728*: Kars ve birçok köyleri)

elden goyma- “bırakmamak” (Çakmak)

elini vur- “elini sürmek, dokunmak” (Altınbulak *Sarıkamış)

- emelini azdır-** “yoldan çıkmak, kendini kaybetmek” (Porsuklu *Susuz)
- eme yara-** “işe yaramak, faydalı olmak” (DS III, s. 1734-1735: Kars ve birçok köyleri)
- emey itir-** “yapılan iyilikleri unutmak, nankörlük etmek” (Porsuklu *Susuz)
- endezeden al-** “ağırdan almak” (Aşağısallıpınar *Sarıkamış)
- endezeden aldır-** “ağırdan almak, aldırış etmemek” (Tepecik *Arpaçay; DS III, s. 1746: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)
- ere gêt-** “kocaya varmak, evlenmek” (Çakmak, Karakaş)
- eriyi ezil-** “incileri dökülmek” (Dikme)
- erki çat-** “nazı geçmek” (Karakaş)
- erki geç-** “nazı geçmek” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- êşgariya çih-** “açığa çıkmak, herkes tarafından duyulmak, öğrenilmek” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- etine dol-** “şişmanlamak, semizlemek” (Porsuklu *Susuz)
- eyliĥ itir-** iyilik bilmemek, nankörlük etmek” (Porsuklu *Susuz)
- eziz tut-** “el üstünde tutmak, çok sevmek, değer vermek” (Porsuklu *Susuz)
- feraĥat dur-** “uzak durmak” (Polatköy *Arpaçay)
- fit ĥaynat-** “karışıklık çıkarmak” (Bayburt *Selim)
- funt ĥaynat-** “karışıklık çıkarmak” (DS III, s. 1879: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)
- ĥabaĥına ĥat-** “önüne katmak, önüne katıp götürmek” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- ĥabihdan çih-** “yara veya deri soyulmak” (Tepecik *Arpaçay)
- ĥabih ĥoy-** “yara kabuklanmak, üzerinde kabuk oluşmak” (Porsuklu *Susuz)
- ĥaçamiya ĥaç-** “bir işi çözümlemek için gerekeni yapmaktan kaçınmak” (Porsuklu *Susuz; DS III, s. 1887: Bayburt *Sarıkamış ‘ĥaçamiya ĥaç-’)
- ĥafĥara yan-** “vücudu dayaktan morarmak, mosmor olmak” (Taşdere *Arpaçay)
- ĥan aĥlat-** “eziyet etmek, canından bezdirmek, usandırmak, çile çekertmek” (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- ĥanını al-** “intikamını almak” (Büyükpırveli *Akyaka)

ġapılara düş- “kapı kapı dolaşarak dilenmek, bir Şey istemek” (Tepecik *Arpaçay)

ġapılara tüş- “kapı kapı dolaşarak dilenmek, bir Şey istemek” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

ġarađura bas- “kâbus görmek” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ġaraltıya söyle- “hakkında kötü konuşmak” (Aşağısallıpınar *Sarıkamış; Göldalı *Arpaçay; DS III, s. 1919: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘garaltıya söyle-’)

ġaravelli oğu- “boş konuşmak” (Porsuklu *Susuz)

ġartmeđ tut- “kir tutmak, çok kirlenmek” (Çakmak)

ġartmeđ tut- “kir tutmak, çok kirlenmek” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Porsuklu *Susuz)

ġaviđdan çih- “deri veya yara soyulmak” (Porsuklu *Susuz)

ġaviđ ġoy- “yara kabuklanmak” (Porsuklu *Susuz)

ġavil tut- “bahse girmek” (Gürbüzler *Selim)

ġayda sal- “nüfusa kaydetmek; nüfusunu çıkarmak” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

ġaysađ tut- “kabuklanmak, üstünde kabuk oluşmak” (Karakaş)

ġayva çekil- “yok olmak, birden bire ortadan kaybolmak” (Porsuklu *Susuz)

ġedirini bilme- “birinin kıymetini bilmemek” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

ġelin gel- “kız evlenip oturacağı eve, koca evine gelmek” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ġevil gelleme “bahse girme” (DS III, s. 2012: Bayburt, İrişli *Sarıkamış)

ġezergi dey- “salgın hastalık bulaşmak” (Porsuklu *Susuz)

ġezergiye düş- “salgın hastalığa yakalanmak” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ġıjıt vër- “nispet yapmak” (Dikme)

ġırnava gel- “1. kedi, köpek vb. dişi hayvan, erkek istemek” (DS III, s. 2069*: Kars ve köyleri ‘gırnava gel-’); “2. “dişi kedi çiftleşme isteği göstermek” (Karakaş; Büyükpirveli *Akyaka)

ġıroy tüş- “kırağı düşmek, kırağı oluşmak” (Gürbüzler *Selim)

ġıtırı kesil- “gücü azalmak, çok yorulmak” (Porsuklu *Susuz)

gızana gel- “kedi, köpek vb. dişi hayvan, erkek istemek” (DS III, s. 2069: Kars ve köyleri)

girden düş- “kuvvetten düşmek, gücü azalmak” (Bacıoğlu *Arpaçay)

ğongayı tik- “ölmek” (Gürbüzler *selim)

gongoyu dik- “ölmek” (DS III, s. 2101: Bayburt *Sarıkamış)

ğort yoldur- “birisine eziyet etmek, rahatsız etmek” (Porsuklu *Susuz; DS III, s. 2106: Kars ve köyleri)

gotur tök- “uyuz olmak” (Karakaş)

göresi gel- “göreceği gelmek, özlemek (Tepecik *Arpaçay; DS III, s. 2160*: Bayburt *Selim)

görmezlikten gel- “1. göz yummak” (DS III, s. 2162: Bayburt *Selim); “2. aldırış etmemek” (DS III, s. 2162: Bayburt *Selim)

göynü düş- “âşık olmak, vurulmak” (Çıplaklı *Selim)

göz ağart- “hiddetle ya da korkutmak için gözlerinin akını göstererek bakmak” (Karakaş; DS III, s. 2176*: Kars ve bazı köyleri)

gözi düş- “sevmek, aşık olmak” (*Kağızman)

gözlerini çerelt- “kızgınlıkla gözlerini fazla açıp bakmak” (Karakaş)

gözü bölehlän- “öfkeden gözleri dışarıya fırlamak, kocaman kocaman açılmak” (Dikme)

gözü düş- “sevmek, aşık olmak” (Subatan; Tepecik *Arpaçay)

gözü götüme- “çekememek, kıskanmak” (Porsuklu *Susuz; Dikme)

gözüne tep- “açgözlülükle yemek” (Dikme)

gözünü çerelt- “birine dikkatle, gözlerini açarak bakmak” (Dikme)

gözü seçme- “gözleri iyi görememek” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ğurt tüş- “peynir, çok sıcaktan veya beklemekten kurtlanmak” (Porsuklu *Susuz)

ğurt yat- “kuluçkaya yatmak” (Çakmak; Bayburt *Selim)

guşak aç- “çiş yapmak” (DS III, s. 2202: Kars)

ğuvvetden sal- “kuvvetten düşürmek, güçsüz düşürmek” (Demirkent *Akyaka)

ğuzziyi çık- “kamburu çıkmak” (Karakaş)

ğümanı gelme- “bir şeyi yapabilmek konusunda kendine güvenememek”

(Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

gün verme- “1. geçinememek” (DS III, s. 2232: İrişli *Sarıkamış); “2. kötü davranmak, eziyet etmek, huzur vermemek” (Porsuklu *Susuz)

halallığ al- “helallik dilemek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

haşılığ daş- “zenginlenmek” (Bayburt *Selim)

havar al- “haber almak, sormak, bilgi edinmek” (Bayburt *Selim)

havas gal- “çok beğenmek” (Çıplaklı *Selim)

hayhur söyle- “gereksiz konuşmak” (Gönülalan *Arpaçay; DS III, s. 2317: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

hayıf al- “öç almak” (Aslanhane *Akyaka)

hayıfı gel- “acımak” (Dikme, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

hayıfını al- “öcünü almak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Tunçkaya *Kağızman; Porsuklu *Susuz)

hayıfını goyma- “öcünü almak” (Porsuklu *Susuz)

heber al- “haber almak, sormak, biri hakkında bilgi edinmek” (Aslanhane *Akyaka)

helallığ al- “helallik dilemek” (Bozyiğit, Polatköy *Arpaçay)

helelden düş- “güçsüz kalmak, kuvvetten düşmek; yorulmak, bitkin duruma gelmek” (Karaorgan *Sarıkamış; Gürbüzler *Selim)

heleyden düş- “güçsüz kalmak, kuvvetten düşmek” (DS III, s. 2332: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

hengini dağıt- “yok etmek, onmaz hale getirmek, bozmak” (DS III, s. 2340: Bayburt *Sarıkamış)

hersi çıh- “öfkelenmek, sinirlenmek” (Altınbulak *Sarıkamış; Tozluca *Selim)

heyir çıhma- “hayır gelmemek, yararı dokunmamak” (Taşdere Arpaçay)

hırp tüş- “aşırı yorgunluktan başını yastığa koyar koymaz uykuya dalmak” (Porsuklu *Susuz)

horabél çağır-, horabel de- “hodaklar tarla sürerken tarafından mani söylemek” (Polatköy *Arpaçay)

- hora töh-** “yüzünde, vücudunda kötü yaralar çıkmak” (Porsuklu *Susuz)
- hoşadamıya tut-** “1. tatlı tatlı konuşup aldatmaya çalışmak, kandırmak” (Gönülalan *Arpaçay; DS III, s. 2416: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim); “2. okşamak” (DS III, s. 2416: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)
- hoşuna yetiş-** “imdadına yetişmek, yardımına koşmak” (Büyükpırevli *Akyaka; Polatköy *Arpaçay)
- içine dam-** “içine doğmak” (Porsuklu *Susuz)
- içini çek-** “ekmek iyice pişmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- idaradan düş-** “yoksullaşmak” (Tepecik *Arpaçay)
- idaradan tüş-** “1. yoksullaşmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz); “2. zayıflamak” (Porsuklu *Susuz)
- ifliyi üzül-** “çok çalışmadan dolayı güçten düşmek; halsiz kalmak”
- ilmeh çal-** “haliya ilmik atmak” (Çakmak; Çıplaklı *Selim)
- ipliği özül-** “güçten düşmek, halsiz kalmak” (Gönülalan *Arpaçay; DS IV, s. 2547: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)
- iş gördür-** “(birine) iş yaptırmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- işmar vèr-** “işaret etmek” (Göldalı *Arpaçay)
- kana düş-** “istemeden birini yaralamak ya da öldürmek” (DS VI, s. 4534: Kars ve köyleri)
- kasevet bas-** “çok sıkılmak, içi daralmak” (Taşdere Arpaçay)
- keçe çal-** “yünle keçe hazırlamak” (Büyükpırevli *Akyaka)
- kehliyi az-** “mide bulanmak” (Gönülalan *Arpaçay; DS IV, s. 2722: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)
- kej gèt-** “zıtlaşmak” (Dikme)
- keley at-** “hile yapmak, aldatmak” (Gönülalan *Arpaçay)
- kerme bağla-** “kir tutmak, kir tabakası oluşmak, çok kirlenmek” (Porsuklu *Susuz)
- kerme dut-** “kir tutmak, kir tabakası oluşmak” (Çıplaklı *Selim)
- kesim kes-** “1. düğün, nişan için erkek ve kız aileleri anlaşmak” (DS VI, s.

4550: Kars ve köyleri); “1a. iki taraf düğün şartları, çeyiz ve başlık konusunda pazarlık etmek, anlaşmaya varmak, anlaşmak” (Porsuklu *Susuz); “2. sözleşmek” (Gönülalan *Arpaçay)

kırnava gel- “dişi kedi çiftleşmek” (DS VI, s. 4558: Kars)

kıtırdan düş- “gücü azalmak” (Karaorgan *Sarıkamış)

kıtırı kesil- “gücü, kuvveti kesilmek” (Tepecik *Arpaçay; Karaorgan *Sarıkamış; DS IV, s. 2849: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘kıtırı kesilmek’)

kızana gel- “dişi kedi ve köpek erkek istemek” (DS IV, s. 2862: Kars)

kiraynan ğonuş- “naz ederek konuşmak, nazlana nazlana konuşmak” (Tepecik *Arpaçay)

kol at- “bir çeşit yüzmek” (DS VI, s. 4566: Kars)

korruĥ çek- “sıkıntı çekmek” (DS IV, s. 2928: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

körruĥ çek- “yoksulluk çekmek, sıkıntı çekmek” (Bayburt *Selim)

kökü kesil- “tamamen yok olmak, hiç kalmamak” (Tepecik *Arpaçay)

kösreviye vur- “bilemek, keskinleştirmek” (DS VI, s. 4572: Kars ve köyleri)

kötana vur- “tarlayı sürmek” (Bayburt *Selim)

köysünü ötür- “göğüs geçirmek, içini çekmek” (Dikme)

kulun at- “at yavru düşürmek” (DS VI, s. 4573: Kars)

küsü dut- “darılmak, konuşmamak” (DS VI, s. 4580: Kars ve köyleri)

küt gêt- “1. hamur tandır duvarından akıp tendire düşmek” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz); “2. yorgunluktan hemen uyumak ve derin uykuya dalmak” (Porsuklu *Susuz)

küv ver- “birini başkasına karşı kışkırtmak, fitlemek” (DS IV, s. 3057*: Kars)

laf gezdır- “laf taşımak” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

lalayhır tüş- “yorgun düşmek” (Polatköy *Arpaçay)

latêyır say- “ardı ardına uygunsuz, yakışsız, kötü sözler söylemek, küfretmek” (Bayburt *Selim; Porsuklu *Susuz)

layğaraya al- “alay etmek” (Bacıoğlu *Arpaçay)

loĥum çal- “lokum tatlısı yapmak” (Göldalı *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

lüt ğal- “her şeyini kaybetmek, yoksullaşmak” (Taşdere Arpaçay)

macal bulma- “fırsat bulamamak” (Telek *Arpaçay; Bayburt *Selim)

- macal verme-** “fırsat vermemek” (Porsuklu *Susuz)
- mat ğal-** “şaşakalmak, şaşırarak, hayret etmek” (Taşdere Arpaçay)
- mazaḥ çihart-** “iş açmak, oyun yapmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; DS IV, s. 3144: İrişli, Bayburt *Selim, *Sarıkamış ‘mazaḥ çihart-’)
- mecel vër-** “fırsat vermek, müsaade etmek” (Taşdere, Arpaçay)
- meelden alma-** “umursamamak” (Porsuklu *Susuz)
- merc tut-** “bahse girmek” (Bayburt *Selim)
- metel ğal-** “şaşakalmak, şaşırarak, hayret etmek” (Porsuklu *Susuz)
- meylime yarama-** “beğenmemek, hoşuna gitmemek” (Bayburt *Selim)
- mezemete çihart-** “beğenmek, övmek” (Bayburt *Selim; DS IV, s. 3177: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim ‘mezemete çihart-’)
- mezeñe yara-** “hoşuna gitmek” (DS IV, s. 3177: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)
- mırt tut-** “kir tutmak, çok kirlenmek” (Porsuklu *Susuz)
- mide acı-** “mide ekşimek” (Alçılı)
- muruzunu as-** “suratını asmak” (Porsuklu *Susuz)
- muruzunu sal-** “suratını asmak” (Küçükaküzüm *Akyaka)
- muruzunu salla-** “suratını asmak” (Küçükaküzüm *Akyaka; Bayburt *Selim)
- murzunu dök-** “surat asmak” (DS IV, s. 3223: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)
- murzunu tök-** “suratını asmak” (Bayburt *Selim)
- nal at-** “nal, hayvanın ayağından düşmek” (DS VI, s. 4604: Kars)
- nefsi geş-** “gözü kalmak” (Porsuklu *Susuz)
- nikah kesdir-** “nikah kıydırmak” (Meydancık *Arpaçay)
- nutḡu ğuru-** “dili tutulmak, şaşırarak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; DS VI, s. 4608: Kars ve köyleri ‘nutku kuru’)
- ortalḡa tüş- ortalḡa tüş-** “Ortalığı karıştırmak amacıyla arada laf taşımak” (Çakmak, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- ota düş-** “otlayan hayvan herhangi bir ottan zehirlenmek (Ocaklı; Tepecik *Arpaçay; Halıkışlak *Digor; Aynalı *Susuz)

- oturak ğal-** “kötürüm kalmak” (Büyükpirveli *Akyaka)
- ödü yarıl-** “çok korkmak” (Bayburt *Selim)
- öğünü al-** “kötü bir şey yapmasını önlemek, engel olmak” (Alçılı; Tepecik *Arpaçay)
- öğüre gel-** “inek çiftleşmek istemek” (DS VI, s. 4623: Kars)
- öj gét-** “birisine ters davranmak” (Bayburt *Selim; DS V, s. 3326: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim, Kars)
- ölüm gez-** “sataşmak, kötü davranışlarda bulunmak” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- ölüm herre-** “sataşmak, kötü davranışlarda bulunmak” (Porsuklu *Susuz)
- ön ver-** “anlayış göstermek, hoş görmek” (Bayburt *Selim; DS VI, s. 4627: Bayburt *Selim)
- örtдемиye tüş-** “ateşli bir hastalığa yakalanmak (ilenç olarak)” (DS V, s. 3351: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)
- özünü bil-** “bulûğ çağına gelmek, erinleşmek” (İsisu *Sarıkamış; DS V, s. 3376: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)
- özünü itir-** “şaşırmak, ne yapacağını bilememek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- özünü öldür-** “sevgisini gösterecek şekilde, güler yüzle elindeki tüm imkanlarla hizmet etmek” (Porsuklu *Susuz); “2. çok zahmet çekmek, çok uğraşmak, çok çalışmak” (Bayburt *Selim); “3. “bir konuda yenim billah etmek” (Bayburt *Selim)
- parpısını ver-** “ağzının payını vermek” (Darboğaz *Selim; Porsuklu *Susuz; DS V, s. 3402: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)
- poĥa dön-** “çok bozulmak (peynir vs.)” (Porsuklu *Susuz)
- poĥa tüş-** “belâya düşmek” (Porsuklu *Susuz)
- porpuz tut-** “küf tutmak” (DS V, s. 3472: Kars)
- rengi düzel-** “yüzünün solgunluğu gitmek, hastalıktan iyileşmek” (Tepecik *Arpaçay)
- sapha vur-** “birini dolandırmak” (DS V, s. 3542: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)
- semtine geti-** “fırsatına getirmek” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

semtine sal- “fırsatını düşürmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

serin tüş- “akşam serinliği başlamak, hava serinlemek” (Porsuklu *Susuz)

sikine sayma- “adam yerine koymamak, saygı göstermemek, ciddiye almamak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

söyüh dey- “hastalanmak, üşütmek” (Porsuklu *Susuz)

söyühler tüş- “havalar soğumaya başlamak” (Porsuklu *Susuz)

söze tut- “konuşturup meşgul etmek, oyalamak” (Porsuklu *Susuz)

söz ğaytar- “kaba bir şekilde cevap vermek” (Porsuklu *Susuz)

söz getime- “başkalarının hakkında kötü konuşmasına fırsat vermemek” (Porsuklu *Susuz)

söz gezdır- “laf taşımak” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

söz haberle- “dedikodu ederek laf götürüp getirmek” (Yeniköy *Sarıkamış)

sözünü dinnet- “sözünü kabul ettirmek” (Tepecik *Arpaçay)

suratını dök- “suratını asmak” (İsisu *Sarıkamış)

suya gir- “banyo yapmak, yıkanmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

suya soĥ- “banyo yaptırmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

suya tüş- “banyo yapmak, yıkanmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

suyu bulandır- “ortalığı karıştırmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

suyunnan aĥ- “birinin istediği gibi davranmak, suyunca gitmek” (Darboğaz *Selim; DS VI, s. 4711: Bayburt *Selim)

süküt durma- “bağırıp çağırmak, rahat durmamak, oynayıp zıplamak” (Çakmak; Karakaş; Bayburt *Selim)

süreye gel- “baskına gelmek” (Porsuklu *Susuz)

süreye gêt- “bir olay sonrası bağıra çağıra hesap sormaya gitmek, baskına gitmek” (Porsuklu *Susuz)

süreyhden çıĥ- “kadın saygısızca, utanmaksızın bağırıp çağırmak, kontrolden

çıkılmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; DS V, s. 3721: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

süreyh geti- “basılmak, saldırmak” (DS V, s. 3721: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şapat düş- (I) “bayılıp yüzükoyun düşmek” (DS V, s. 3745: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şapat düş- (II) “bir şeyden bilgisi olmamak” (DS V, s. 3745: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şavhusu vur- “ayna, su, ışık vb. yansımak” (DS VI, s. 4723: Kars)

şeke gah- “at arka ayakları üstünde dikilmek, şahlanmak” (Alçılı; Taşdere *Arpaçay)

şeke kal- “at arka ayakları üstünde dikilmek, şahlanmak” (DS V, s. 3759: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şeke kalk- “at arka ayakları üstünde dikilmek, şahlanmak” (DS VI, s. 4724: Kars)

şer at- “iftira atmak” (Taşdere Arpaçay; Bayburt *Selim)

şortu ah- “ağzının suyu akmak” (Porsuklu *Susuz)

tas gür- “su falına bakmak” (Porsuklu *Susuz)

tava gel- “kanmak, yola gelmek, yumuşamak” (Tepecik *Arpaçay; DS VI, s. 4744: Kars)

tay gel- “denk gelmek, eşit gelmek” (Sıraşlar *Sarıkamış; DS V, s. 3854: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

teh düşür- “bir kimseyi yalnızken kıstırmak” (Sıraşlar *Sarıkamış)

teh tüş- “ayrı düşmek, tek kalmak” (Aslanhane *Akyaka)

tekeye gel- “dişi keçi çiftleşmek istemek” (DS VI, s. 4749*: Kars + DS V, s. 3867: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

tel çek- “telefon etmek” (Gönülalan *Arpaçay)

telesiyeye tüş- “çok acele etmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

telve tut- “birine söylenmek istenen şeyleri başkasına söyleyerek ona duyurmak” (DS V, s. 3875: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

tırdı tut- “inadı tutmak” (DS V, s. 3920: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

tırnak çekiş- “lades tutuşmak” (DS V, s. 3925: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

tırtoy gop- “kavga, gürültü çıkmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Gülyüzü, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

tora sal- tuzağa düşürmek, aldatmak, kandırmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

tora tüş- “tuzağa düşmek, aldanmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

turşu göy- “turşu yapmak” (Boyalı *Sarıkamış; Bayburt *Selim)

tüşmannıh çeh- “sürekli düşman olarak görmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

uğrağa uğra- “çarpılmak” (DS VI, s. 4784: Kars)

urvattan düş- “itibardan düşmek, değerini yitirmek” (Porsuklu *Susuz)

uslu geç- “bayılmak” (Aşağısallıpınar, Sırbasan, İsisu *Sarıkamış)

uslu keş- “bayılmak” (Çakmak)

uykuya ver- “uyutmak, aldatmak, başından atmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; DS VI, s. 4791: Bayburt *Selim)

üregi gah- “midesi bulanmak” (İncedere *Akyaka)

üreyi bulan- “midesi bulanmak” (Porsuklu *Susuz)

üreyi çekil- “içi kazınmak” (Porsuklu *Susuz)

üreyi darıh- “içi daralmak” (Porsuklu *Susuz)

üreyi es- “1. çok acıkmak” (Sırbasan *Sarıkamış); “2. çok korkmak”; “3. heyecanlanmak” (Porsuklu *Susuz)

üreyi gah- “midesi bulanmak” (Porsuklu *Susuz)

üreyi isde- “canı çekmek” (Dikme)

üreyinde gal- “boğazında kalmak (lokma vs.)” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

üreyini galdır- “çok korkutmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

üreyini ikile- “tereddüte düşmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

üreyi sıhış- “içi sıkılmak, bunalmak, yüreği daralmak” (Sırbasan *Sarıkamış)

üreyi yan- “1. çok acımak, üzölmek” (DS VI, s. 4796: Bayburt *Selim); “2. çok susamak” (Porsuklu *Susuz)

üsdüne gül- “birinin durumuna gülmek” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

üsdünü kes- “sıkboğaz etmek” (Büyükpirveli *Akyaka; Akçalar *Arpaçay; Darboğaz *Selim)

üsdüne yüyür- “üstüne yürümek, hücum etmek, saldırmak” (Karakaş; Bayburt *Selim)

üzüne çıh- “büyüğüne karşı gelmek, cevap vermek” (Porsuklu *Susuz)

üzünü bozart- “yüzünü eşkitmek” (Tepecik *Arpaçay)

üzünü töh- “suratını asmak” (Akören *Sarıkamış)

üzünü tök- “surat asmak” (Porsuklu *Susuz)

vağası geç- “baygınlık geçirmek, içi geçmek” (DS VI, s. 4803: Bayburt *Selim)

vecine yarama- “çıkarcına, amacına, düşüncesine uygun olmamak” (İsisu *Sarıkamış)

vejine alma- “umurunda olmamak, umursamamak” (Dikme)

yabana git- (I) “boşa gitmek” (DS VI, s. 4113-4114: Kars)

yades tut- “lades tutuşmak” (Handere *Sarıkamış)

yadına gel- “aklına gelmek, hatırlamak” (Çakmak)

yadına sal- “hatırlatmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

yadına düş- “özlemek” (Gülyüzü *Arpaçay)

yadına tüş- “1. aklına düşmek, hatırlamak” (Porsuklu *Susuz); “2. Özlemek” (Aslanhane *Akyaka)

yadınnan çıh- “aklından çıkmak, unutmak” (Porsuklu *Susuz)

yağ bağla- “şişmanlamak” (Alçılı; DS VI, s. 4120: Kars)

yağ yah- “yağ çekmek” (Demirkent *Akyaka; Taşdere Arpaçay)

yağasını tanıtdır- “yakın davranmak” (Porsuklu *Susuz)

yağasını yırt- “ısrarıyla karşısındakini bunaltmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

yağın durma- “ilgi göstermemek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

yağın getme- “uzak durmak” (Tozluca *Selim)

yakın git- “cinsel ilişkide bulunmak” (DS VI, s. 4131: Kars)

yallı tut- “halay çekmek” (Bacioğlu *Arpaçay)

yalonga at “tendire çalı çırpı atarak ateşi güçlendirmek” (Porsuklu *Susuz)

yamalığ vur- “delik, yırtık bir yere yama koyarak onarmak, yama yapmak” (Alçılı)

yan çığ-, yan çık- “yan tutmak” (DS VI, s. 4165: Bayburt *Selim)

yanını kes- “yanından ayrılmamak, yanında dikilmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

yañış gayışda- “bilir bilmez, yersiz konuşmak” (DS VI, s. 4174: Bayburt *Selim)

yasdıhlı konuş- “iki yüzlülük etmek” (DS VI, s. 4194: Bayburt *Selim)

yavan konuş- “anlamsız, isteksiz, anlaşılmaz biçimde konuşmak” (DS VI, s. 4818: Kars)

yazığı gel- “acımak, merhamet etmek” (Darboğaz *Selim)

yazığı gelme- “acımamak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Darboğaz *Selim)

yel gir- “ağrısı tutmak (romatizma için)” (Alçılı; DS VI, s. 4236: Kars)

verde ğal- “sakatlıktan veya herhangi bir hastalıktan dolayı yürüyememek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

verde ğoy- “çok dövmekten ayağa kalkamıyacak duruma getirmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

yère soh- “utandırmak, yerin dibine sokmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

yer terpen- “deprem olmak” (Porsuklu *Susuz)

yéyilme tüş- “kötü yaralar çıkmak” (Eskigeçit *Selim)

yıldızı barış- “birbiriyle iyi geçinmek, dost olmak” (Tepecik *Arpaçay; DS VI, s. 4270: Kars)

yoħa ğariş- “anlaşılmaz bir şekilde yok olmak, kaybolmak” (Tazekent; Bykdrdran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

yola çıkar- “uğurlamak” (DS VI, s. 4290: Kars)

yola gel- “1. direnmeyi bırakmak” (DS VI, s. 4290: Kars); “2. konuşmadan sonra razı olmak, kabul etmek” (Porsuklu *Susuz)

yola git- “geçinmek, anlaşmak” (Boağazky, akmak, Karacaören; Gönülalan *Arpaçay; ilehane *Kağızman; amyazı *Sarıkamış; Darboğaz *Selim; Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4290: Kars)

yola sal- “uğurlamak” (Oğuzlu; Taşdere Arpaçay; Darboğaz *Selim)

yola vur- “uğurlamak, eve gelen birine kapıya kadar eşlik etmek” (Boyalı *Sarıkamış; Akyar *Selim; Kiziroğlu *Susuz)

yolunda l- “canını verecek kadar çok sevmek” (Tazekent; Bykdrdran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

yol ver- “işten çıkarmak” (DS VI, s. 4294: Kars)

yuħudan ayıl- “uykudan uyanmak, uykudan yeni kalkmak” (Tazekent; Bykdrdran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

yuħuya geç- “uyumaya başlamak, uykuya dalmak” (Yenice *Selim)

yuħuya ver- “uyutmak, uyuyuncaya kadar beklemek” (Yenice *Selim)

yüngül gel- “hafif gelmek” (Tozluca *Selim)

zaħma sıyırıt- “1. abartılı, alımlı konuşmak” (DS VI, s. 4831: Bayburt *Selim); “2. kendini beğenmek, yüksekten bakmak” (DS VI, s. 4831: Bayburt *Selim)

zarı gel- “şansı iyi olmak” (Eskigeçit *Selim)

zehle dk- “kafa şişirmek” (DS VI, s. 4358: Kars)

zehle gtr- “kafa şişirmek” (Porsuklu *Susuz)

zehlesi gt- “hoşlanmamak, nefret etmek, sevmemek” (Porsuklu *Susuz)

zehle th- “kafa şişirmek” (Porsuklu *Susuz)

zehmi bas- “ruhsal bunalıma dşmek” (Eskigeit *Selim; DS VI, s. 4833: Bayburt *Selim)

zırtığına sayma- “umursamamak, saymamak” (Tazekent; Bykdrdran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaay; Porsuklu *Susuz)

zırt vur- “1. ters davranmak” (DS VI, s. 4839: Bayburt *Selim); “2. iş olmamak” (DS VI, s. 4839: Bayburt *Selim)

zıvanadan çıh- “uygunsuz davranmak, taşkınlık göstermek” (Eskigeçit *Selim)

zifiri bulan- “hoşa gitmemek” (Eskigeçit *Selim; DS VI, s. 4840: Bayburt *Selim)

zivanadan çık- “uygunsuz davranmak, taşkınlık göstermek” (DS VI, s. 4841: Bayburt *Selim, Kars)

zorda ğal- “zorluk içinde kalmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

zoval döşe- “gereksiz konuşmak” (DS VI, s. 4400: Kars)

1.2.1.6.2.2. İsim Unsuru Birden Fazla Kelimededen Oluşanlar

1.2.1.6.2.2.1. İsim Unsuru İsim Tamlaması Grubu Olanlar

adam ğıtdığı çıh- “işe yarayacak, iş yaptıracak kimse bulunmamak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

ağzının sözünü bilme- “konuşmasını bilmemek, ne söylediğine dikkat etmeden konuşmak” (Göldalı *Arpaçay)

ajdıh davası çeh- “hakkı olmayanı, hakkından fazlasını isteyerek tartışma, kavga çıkarmak” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ajdıh hırmanı döy- “herkesin ununun bittiği zaman yetişen tahılı biçip harman yapıp insanların ihtiyacını gidermek” (Porsuklu *Susuz)

ayağ altına sal “ayak altına almak” (Aslanhane *Akyaka)

baş ağırırığı ver- “çok konuşarak karşıdakine rahatsızlık vermek” (Bayburt *Selim)

dünyenin nezi nimetini tök- “elinden gelen her şeyi yapmak, mükellef ziyafet çekmek” (Dikme)

eyah yoluna git- “ishal olmak” (Porsuklu *Susuz)

ġanadının altına topla- “kümes hayvanları yavrularını kanadı altına almak; korumak, himaye etmek” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

ġarın ağrısı çeh- “çekememezlik, kıskançlıktan dolayı düşmanlık duymak” (Porsuklu *Susuz)

ġolunun altına gir- “birinin koruması, himayesi altına girmek” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

ġöz yağı ye- “devamlı olarak birine zıt gitmek” (Porsuklu *Susuz)

iki lafın belini ġır- “sohbet etmek” (Porsuklu *Susuz)

it diline düş- “nazara gelmek” (Porsuklu *Susuz)

it ġünü çeh- “çok kötü bir hayat sürmek, mahrumiyet içinde yaşamak, hiçbir şeyi olmamak” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

it nefsi keş- “nazar değmek” (Dikme)

kitavın ortasınan ġit- “doğruları söylemek (Porsuklu *Susuz)

kitavın ortasınan ġonuş- “doğruları söylemek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

üzünün perdesi yırtıl- “utanma duygusunu kaybetmek, utanmaz olmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

yérin divine soġ- “utandırmak” (Porsuklu *Susuz)

1.2.1.6.2.2.2. İsim Unsuru Sıfat-Fiil Grubu Olanlar

adına yaraşır davran- “adına, itibarına yakışır şekilde davranmak” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

ilan görmüşe dön- “Sevmediği birini görünce ondan duyulan nefreti anlatır” (Tepecik *Arpaçay)

1.2.1.6.2.2.3. İsim Unsuru Zarf-Fiil Grubu Olanlar

çöp alıp çevir- “ortalığı karıştırmak” (Yolboyu *Susuz)

itin ġötüne soġuf çıġart- “ağır sözler söyleyerek rezil etmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

söz götürüf geti- “iki kişi arasında birinin sözünü diğerine taşımak” (Tepecik *Arpaçay)

1.2.1.6.2.2.4. İsim Unsuru Tekrar Grubu Olanlar

Türkçede ikileme türlerinden birine deyimlerin hemen hepsinde rastlanır. Deyimleri uzun anlatımlarında daha çok etkili kılan yapılarındaki ikilemedir (Hatiboğlu, 1981: 12). Bu yapıdaki deyimlerin Kars ili ağızlarındaki örneklerinin bazıları aynı kelimenin bazıları eş, yakın yahut zıt anlamlı kelimelerin tekrarıyla kurulan, bazıları ses benzerliğine dayanan kelimelerin tekrarıyla kurulan ikilemelerden oluşan deyimlerdir.

acıh gıcıh ver- “nisbet yapmak, kıskandırmak, imrendirmek” (Polatköy *Arpaçay)

ağızsız dilsiz yat- “konuşmadan, sesizce, bir şey yiyip içmeden, yorgun, hâlsiz ya da hasta bir şekilde yatmak” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ağzına üzüne söy- “kaba, çirkin bir şekilde küfretmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ağzını burnunu bük- “beğenmemek” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

ağzınnan burnunnan gel- “zehir zıkkım olmak” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

aj lelöyön ğal- “yoksul kalmak, muhtaç duruma düşmek” (Porsuklu *Susuz)

ala yarım ğal- “yarım kalmak, tamamlanmamak” (Porsuklu *Susuz)

altdan alttan bağ- “göz altından bakmak, gizlice bakmak” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

başdı baratalı gêt- “hiçbir izi kalmadan tamamen kaybolmak” (Porsuklu *Susuz; Darboğaz *Selim)

başlı baratalı gêt- “hiçbir izi kalmadan tamamen kaybolmak” (Tepecik *Arpaçay)

baş eyah yat- “iki kişi aynı yatakta ters yönde yatmak” (Porsuklu *Susuz)

dağa daşa tüş- “1. bir şeyi bulmak için her tarafı aramak” (Porsuklu *Susuz);
“2. başını alıp gitmek” (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka;
Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

dal dala vèr- “birbirine yardım etmek, birbirine yardımcı olmak, destek
olmak” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

dili ağzı dey- “istemeden kırıcı şeyler söylemek” (Dikme; Tepecik *Arpaçay)

dine imana gel- “insafa gelmek” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

dobra dobur söyle- “hiçbir şeyden çekinmeden açıkça söylemek”
(Büyükpırveli *Akyaka)

duvara daşa dırman- “çocuk yaramazlık yapmak, yerinde durmamak”
(Porsuklu *Susuz)

ele ayağa tüş- paniklemek, ne yapacağını şaşırarak” (Bekler, Tazekent;
Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik
*Arpaçay)

ele eyağa dolaş- “bir iş yapılırken iş yapana engel olmak” (Bekler, Tazekent;
Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik
*Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

eren peren et- “darmadağınık etmek, karmakarışık etmek” (Porsuklu *Susuz)

eren peren ol- “darmadağınık olmak, karmakarışık olmak” (Porsuklu *Susuz)

ğam gasevet çeh- “çok çile çekmek” (Porsuklu *Susuz)

ğana cana gel- “dirilmek, canlanmak, kendine gelmek” (Tepecik *Arpaçay)

ğası gavağı yernen gèt- “suratı asık olmak” (Büyükdurduran, Esenyayla
*Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ğasını gabağını tök- “surat asmak” (Aslanhane *Akyaka)

ğedir gıymat bilme- “kıymet bilmemek” (Büyükdurduran, Esenyayla
*Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

hala hala oyna- “karşılıklı olarak sıkça birbirine gidip gelmek” (Porsuklu
*Susuz)

hay havara sal- “ortalığı telaşa vermek” (Porsuklu *Susuz)

hay havara tüş- “acele etmek, telaşlı olmak” (Tazekent; Büyükdurduran,
Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

hay haya tüş- “acele etmek, telaşlı olmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

heddini hüdüdünü bil- haddini bilmek” (Porsuklu *Susuz)

his pas tut- “çok kirlenmek, islenmek” (Porsuklu *Susuz)

huruşdu huruşdu (gonuş-) “iğneli konuşmak” (Gürbüzler *Selim)

huruşdu huruşdu (konuş-) “iğneli konuşmak” (DS III, s. 2445: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

huyunu hesiyetini al- “huyu suyu benzemek” (Porsuklu *Susuz)

ıldı buludu görünme- “hiç bir şey belli olmamak, görünmemek” (Porsuklu *Susuz; DS IV, s. 2471: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ilim ilim it- “çok uzaklara gitmek, gözden kaybolup uzak diyarlara gitmek” (Kümbetli)

İran’ı Toran’ı gez- “her yeri dolaşmak” (Kümbetli)

işine gücüne bah- “işine gücüne bakmak, hiçbir işle meşgul olmayıp kendi işiyle ilgilenmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

iti gurdu söylet- “değmeyecek kişilerin kendisine söz söylemesine fırsat vermek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

köntöy köntöy (söyle-) “ters ters söylenmek, aksi konuşmak” (Gönülalan *Arpaçay; DS IV, s. 2960: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

perem perem ol- “darmadağınık olmak, her biri bir yere gitmek, dağılmak” (Darboğaz *Selim)

perenk perenk et- “darmadağın etmek, birbirinden ayırmak, dağıtmak” (Porsuklu *Susuz)

peren peren ol- “darmadağınık olmak, her biri bir yere gitmek, dağılmak” (Karakaş)

saç sağgali ağar- “yaşlanmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

sap saman gonus- “anlamsız konuşmak” (Akören *Sarıkamış)

sap saman söyle- “anlamsız konuşmak” (Tepecik *Arpaçay; DS V, s. 3544: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sayır bayır gonus- “saçma sapan, anlamsız konuşmak” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

seldir seldir söyle- “anlamsız, saçma sapan konuşmak” (DS V, s. 3576: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

üzden gözden düş- “alçalmak, saygısını, hürmetini kaybetmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

üz gözünü eşgit- “yüzünü ekşitmek, yüzünü kırıştırmak, bir şeyi beğenmemek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

üzü gözü yırtıl- “utanmaz olmak; arsız olmak, utanmamak” (Eskigeçit *Selim)

üzünü gözünü as- “suratını asmak” (Tepecik *Arpaçay)

üzünü gözünü cır- “karşı gelmek, saygısızca tepki vermek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

üzünü gözünü dök- “suratını asmak” (Tepecik *Arpaçay)

üzünü gözünü tök- “suratını asmak” (*Kağızman; Porsuklu *Susuz)

vay şivan gopar- / sal- “bağırarak, feryat etmek” (Porsuklu *Susuz)

yemehden işmehden kesil- “üzüntü, acı, hastalık nedeniyle yemek yiyemez olmak, iştahı kesilmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

yere göye sığdırma- “çok sevmek, çok değer vermek” (Tepecik *Arpaçay)

yere göye sığma- “1. bir şeyin haddinden fazla olduğunu bildirir”; 2. “böbürlenmek” (Porsuklu *Susuz)

yere yurda sığma- “1. çok kibirli olmak” (Porsuklu *Susuz); “2. çok olmak” (Porsuklu *Susuz)

yér göy ağla- “çok kötü, acı, felaketli durumu bildirir” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

yéri göyü yıh- “ortalığı inletmek” (Meydancık *Arpaçay)

yorğan döşeh yat- “hastalanmak” (Porsuklu *Susuz)

1.2.1.6.2.2.5. İsim Unsuru İyelik Grubu Olanlar

Bir örnekte deyimün isim unsurunun iyelik grubunun tamlanan kısmı olduğu görülmüştür.

ağrılmaz başını ağrıt- “başına dert açmak, hiç gereği yokken güç ve sıkıntılı işe girişmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

1.2.1.6.2.2.6. İsim Unsuru Edat Grubu Olanlar

ağz dadıynan yème- “kazandığını, emek edip ortaya çıkardığı ürünü huzurla, iyi geçimle yiyememek” (Porsuklu *Susuz)

ağov’un gazi gibi yè- “çok yemek” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

çıra kimi sön- “aniden ölmek” (Dikme; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

dolu kimi tök- “gözünden çok yaş gelerek ağlamak” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

doşan balası kimi bah- (çocuk) canlı bir şekilde bakmak, uyumamak” (Porsuklu *Susuz)

it ölüsü kimi yat- “münasebetsiz şekilde uzanmak” (Dikme; Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

tavus ğuşu kimi süzül- “hiçbir şeyi olmadığı, imkanı olmadığı hâlde varmış gibi davranmak” (Yolboyu *Susuz)

1.2.1.6.2.2.7. İsim Unsuru Kısaltma Grubu Olanlar

başınnan böyüh söyle- “haddini aşan sözler söylemek, bilgisine, yaşına, durumuna uygun laflar etmemek” (Porsuklu *Susuz)

1.2.1.7. Kısaltma Grupları Yapısındaki Deyimler

1.2.1.7.1. İsnat Grubu Yapısındaki Deyimler

İsnat grubu yapısındaki deyimler, isim unsuru isnat grubu olan kısaltılmış birleşik fiil gruplarıdır: ahlı ğıssa (ol-), eli ğolu uzun (ol-)... gibi.

ahlı ğıssa “akılsız, akli az” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

eli ğolu uzun “çevresi geniş, tanıdığı çok” (Tepecik *Arpaçay)

eli işe yatgın “becerikli” (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

fikri bozuğ “kötü düşünceli, art niyetli” (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ğabırğası ğalın “anlayışsız, anlayışı kıt” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ğavırğası ğalın “anlayışsız, anlayışı kıt” (Bayburt *Selim)

ğavurğası ğalın “anlayışsız, anlayışı kıt” (Porsuklu *Susuz)

gönü ğalın “anlayışsız, anlayışı kıt” (Dikme)

götü boş “uyuşuk, tembel” (Porsuklu *Susuz)

götü yere yahın “kısa boylu, çok bilmiş” (Porsuklu *Susuz)

gücüğü dar “sabırsız, söz dinlemeyen” (Gönülalan *Arpaçay; Gürbüzler *Selim; DS III, s. 2187: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sufatı tökünüh “suratı asık” (İsisu *Sarıkamış)

sühşünü ğalın “ensesi kalın, zengin” (Dikme)

tumanı tüşüh “giyimi kötü” (Dikme)

üzü gözü yırtıh “utanmaz” (Eskigeçit *Selim)

yüreği dağlı “çok dert görmüş, acı çekmiş” (DS VI, s. 4334: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

1.2.1.7.2. Yönelme Grubu Yapısındaki Deyimler

Yönelme grubu yapısındaki deyimler, isim unsuru isnat grubu olan kısaltılmış birleşik fiil gruplarıdır: eyağına yüyruh (ol-) gibi.

eyağına yüngül “ayağına çabuk, çabucak gidip gelen” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

eyağına yüyruh “ayağına çabuk” (Eskigeçit *Selim)

1.2.1.7.3. Ayrılma Grubu Yapısındaki Deyimler

Ayrılma grubu yapısındaki deyimler, isim unsuru isnat grubu olan kısaltılmış birleşik fiil gruplarıdır: ahıldan nohsan (ol-) gibi.

ahıldan nohsan “salak, saf” (Tomarlı *Arpaçay; Darboğaz *Selim)

aıldan yüngül “aklımı gereği gibi kullanamayan” (Küçükdurduran *Akyaka; Tozluca *Selim; Boyalı *Sarıkamış)

başdan artıh “çok değerli” (Dikme)

1.2.2. Cümle Yapısındaki Deyimler

Deyimlerin bazıları cümle biçimindedir. Yöre ağzında bu yapıdaki deyimlere de rastlamak mümkündür. Cümle yapısındaki deyimlerde, kaynak kişinin anlatımlarından yola çıkarak anlam verilmiştir.

1.2.2.1. Basit Cümle Yapısındaki Deyimler

ağız deyni gulağ eşitmér. “bulunulan ortam çok gürültü olmak” (Darboğaz *Selim)

gözüne döndüyüm. “birinin hareketi veya yaptığı iş beğenildiği zaman söylenen övgü sözü” (Porsuklu *Susuz)

çohdan itin guyrugunnan tutmamışdım. “kötü insana bulaşmak” (Yolboyu *Susuz)

eşgi hamuru gıtdıh. “tadını duzunu kaçırdık.” (Boyalı *Sarıkamış)

eşine eşine geldi ocağ başına. “çalalaya çabalaya bir işi başarmak” (Boyalı *Sarıkamış)

hala hetiriñ galmasın. “birine gönülsüzce, isteksizce önem veriyormuş gibi davranmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

men böyle eşşehlerin sahabıyam. “hayırsız evlat sahibiyim anlamında sözün söylendiği kişileri aşağılama niyetiyle kullanılır.” (Yolboyu *Susuz)

o çeper o bağı gorumaz. “olmayacak iş için kullanılır.” (Boyalı *Sarıkamış; Yolboyu *Susuz)

oğunu atıf yayını gıdette. “bir söz söyledin arkasını getir anlamında kullanılır.” (Porsuklu *Susuz)

Aşğıdaki örnekler de cümle yapısındadır. Ancak bu örneklerde belirli bir kip ve zaman ekinde kalıplaşma söz konusu değildir. Bu deyimler, değişik kipleri alabildiği için fiil kökleri hâlinde gösterilmiştir.

acınnan ağzı eyil- “çok acıkmak” (Porsuklu *Susuz)

acınnan günorta gah- “çok fakir olmak” (Porsuklu *Susuz)

ağlıya ağlıya iki gözünnen ol- “çok ağlamaktan gözleri kör olmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

ağzı burnu yernen git- “somurtmak, surat asmak” (Darboğaz *Selim; Porsuklu *susuz)

ağzı dada gel- “1. keyfi yerine gelmek” (Porsuklu *Susuz); “2. tatlı bir şey yemekten ağzı tadlanmak” (Porsuklu *Susuz)

ağzına muhat ol- “söylediklerine dikkat etmek, dikkat ederek konuşmak, kırıcı, kötü sözler söylememek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ağzını söze tut- “ilgisini çekecek bir konuda konuşurmak suretiyle oyalamak, konuşturarak oyalamak” (Porsuklu *Susuz)

ağzı yağa bala bat- “şansı yaver gidip işi rast gidip zenginlenmek” (Porsuklu *Susuz)

aklı gelir gèder ol- “akli dengesi yerinde olmadığından söylediklerini unutmak, bir sözü bir sözünü tutmamak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

aqlını başına geti- “uyandırmak, yol göstermek” (Porsuklu *Susuz)

aj gezif, toh sallan- “ihtiyacı olduğunu, aç olduğunu belli etmemek” (Porsuklu *Susuz)

ala yarım iş gör- “baştan savma, özensiz iş yapmak” (Porsuklu *Susuz)

Allah üzüne bah- “Allah korumak, Allah yardım etmek, kötü bir durumdan şans eseri kurtulmak” (Porsuklu *Susuz)

altınnan hod vèr- “fitlemek, tahrik etmek” (Porsuklu *Susuz)

alt vuruf üst çih- “değişik yollar deneyerek başarmak” (Porsuklu *Susuz)

anası damın üsdünde doğ- “açık sözlü olmak” (Porsuklu *Susuz)

aşığl alçı gel- “şansı açık olmak, işi yolunda gitmek” (Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu *Arpaçay)

aşığl alçı otur- “talihi, şanslı açık olmak” (DS I, s. 354: Kızılçakçak *Arpaçay)

ay bacayı geç- “zamanı geçmek” (Subatan)

- ay bacıyı savış-** “zamanı geçmek” (Porsuklu *Susuz)
- başı götünü dart-** “1. sataşmak, bela aramak”; “2. çok yorgun ve uykusuz olmak” (Porsuklu *Susuz)
- başı üsdünde durma-** “1.başı çok ağrımak” (Büyükpirveli *Akyaka); “2. Zihince yorgun olmak” (Porsuklu *Susuz)
- başında göz yondur-** “eziyet etmek” (Porsuklu *Susuz)
- başının tühleri biz biz ol-** “üşümekten vücudunun kıl dipleri kabarmak, kılları dikilmek” (Porsuklu *Susuz)
- başınnan duman çıh-** “çok ateşlenmek” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- başınnan duman ğah-** “çok kederlenmek, çok üzülme” (Tepecik *Arpaçay)
- bir anadan ol-** “üvey kardeş olmak” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- bir elinen ğırh ğarpuz tut-** “aynı anda birden fazla işle ilgilenmek” (Darboğaz *Selim; Porsuklu *Susuz)
- birbirinin canına tüş-** “geçinememek, birbirini huzursuz etmek” (Porsuklu *Susuz)
- borcu boğazına çıh-** “çok borcu olmak” (Porsuklu *Susuz)
- canına üşütme düş-** “içi ürpermek, soğuktan titremek” (Porsuklu *Susuz)
- cemdeyi yerde ğal-** “yediği dayak yüzünden yerinden kalkmamak” (Porsuklu *Susuz)
- cemdeyini yerde ğoy-** “çok dövmek” (Porsuklu *Susuz)
- cini tepesine yığıl-** “tepesinin taşı atmak, çok sinirlenmek” (Porsuklu *Susuz)
- cinneri başına yığ-** “çok sinirlendirmek, öfkelenmek” (Porsuklu *Susuz)
- çeperrerin başında** “hiçbir iş yapmarak aylak aylak dolaşmak” (Porsuklu *Susuz)
- dağ daş dile gel-** “çok kuvvetli ses, gürültü olmak” (Tepecik *Arpaçay)
- deymişi dura dura kâlı oyna-** “birinin kusurunu yüzüne vurup utandırmak” (Dikme)
- dili başına bala ol-** “başkaları hakkında konuşmaktan sorun yaşamak” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- diline sahab ol-** “söylediklerine, konuşmalarına çok dikkat etmek” (Porsuklu *Susuz)

diliylen balhya tüş- “kendi dili ile belaya düşmek; ölçsüz, düşüncesiz sözleri yüzünden zarar görmek” (Porsuklu *Susuz)

dodağı yernen gêt- “suratından düşen bin parça olmak, suratını asmak” (Porsuklu *Susuz)

duzluya mal ol- “herhangi bir şey pahalıya mal olmak. (Bayburt *Selim; DS II, s. 1615: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

düzeni yerinde ol- “iş yolunda olmak” (Tepecik *Arpaçay; DS II, s. 1645: Kars köyleri)

eli başına çat- “bulûğa erip, kendi kendini idare edecek hale gelmek” (Karakaş)

eli başına yet- bulûğa erip, kendi kendini idare edecek hale gelmek” (DS III, s. 1715: Kars)

eli iş tut- “çalışır yaşa gelmek” (Porsuklu *Susuz)

eli iş tutma- “hastalık, yaşlılık vs. dolayı iş yapamamak, çalışmamak” (Gürbüzler *Selim)

elinen zora gel- “laf anlamayanla uğraşmak”(Boyalı *Sarıkamış, Yolboyu *Susuz)

ên gédif uzun gel- “hiçbir iş yapmayıp boş boş ortalıkta dolaşmak” (Porsuklu *Susuz)

eni uzun bir ol- “çok şişmanlamak” (Dikme; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

enini uzununu bir et- “çok dövmek” (Tepecik *Arpaçay; Gürbüzler *Selim)

erindiyyinnen erine dayı di- “çok tembel kimseler için kullanılır” (Dikme)

esgi şehre teze nırh goy- “eski, köklü âdetleri değiştirmeye çalışmak” (Darboğaz *Selim)

ev eşih sahabı ol- “ev bark sahibi olmak” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

eyağı yer tut- “fırsat yakalamak” (Porsuklu *Susuz)

ğarnı dalına yapış- “çok zayıflamak” (Porsuklu *Susuz)

ğarnı ğarnına geç- “hayvan uzun süre bir şey yememekten karnı içine geçmek” (Porsuklu *Susuz)

ğarnına azzar dol- “hainlik beslemek, biri hakkında kötü düşünmek”
(Porsuklu *Susuz)

ğarnına ğara yara dol- “hainlik beslemek, biri hakkında kötü düşünmek”
(Porsuklu *Susuz)

getdiği yeri ğurut- “gittiği yere uğursuzluk götürmek” (Porsuklu *Susuz)

ğırh ğıznan bir mağarada ğal- “ne yapacağını şaşırarak, çaresiz duruma düşmek” (Dikme)

görende gözünün ikisi de ağır- “nefret etmek, görmek bile istememek”
(Dikme)

göresi gözü olma- “görmek istememek, hoşlanmamak” (Tepecik *Arpaçay;
Porsuklu *Susuz)

götü yere deyme- “Hiç oturmamak, sürekli iş yapmak” (Porsuklu *Susuz)

gözü yol çek- “gözü dalmak” (Dikme)

göz veriv işih verme- “baskı yapıp zulmetmek” (Dikme; Büyükdurduran,
Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

halı hal olma- “durumu iyi olmamak” (Porsuklu *Susuz)

havada yiyif damda gez- “umursamaz olmak” (Boyalı *Sarıkamış)

her ğurdun dilini bil- “çok uyanık kişiler için kullanılır.” (Boyalı *Sarıkamış)

heyır gelen yere barmağını tıha- (Yolboyu *Susuz)

hıh dèyif burnunnan tüş- “birine çok benzemek” (Dikme)

içine vesvese düş- “içine kurt düşmek, şüphelenmek” (Porsuklu *Susuz)

iki atın arpasını ayırma- “en basit işi dahi yapamayacak kadar beceriksiz
olmak” (Dikme)

işi ras gètme- “iş yolunda gitmemek” (Küçükaküzüm *Akyaka)

it eli eyağı yè- “çocuk çok hareketli olmak” (Porsuklu *Susuz)

it olalı bir ğurt boğ- “ilk defa bir işi başarmak” (Porsuklu *Susuz)

kor töyuh kimi içeride ğal- “evden hiç dışarı çıkamamak” (Tazekent;
Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

lafı götünnen anna- “yanlış anlamak” (Porsuklu *Susuz)

lele hoy çek- “yoksulluk çekmek” (Büyükpırveli *Akyaka)

lele hoy ğal- “yoksul kalmak” (Büyükdurduran, Büyükpırveli *Akyaka;
Yolboyu *Susuz; DS IV, s. 3072: Şahnalar *Arpaçay ‘lele hoy kal-’)

lelöyün ğal- “fakirleşmek, hiçbir şeyi kalmamak, muhtaç durumda olmak”
(Bayburt *Selim)

oğul uşah sahibi ol- “çoluk çocuk sahibi olmak” (Boyalı *Sarıkamış)

onun bunun ağzına bah- “başkalarının sözüyle hareket etmek” (Porsuklu
*Susuz)

ortalığa ğan sal- “ortalığı karıştırıp kavga çıkarıp adam ölmesine sebep olmak”
(Bayburt *Selim)

ortalığı elli altıya ver- “ortalığı birbirine katmak” (Dikme; Küçükaküzüm
*Akyaka)

öfke ağzınan gel- “çok iğrenmek” (Büyükpirveli *Akyaka)

öyfes ağzından gel- “1. bir şeyden çok iğrenmek” (DS V, s. 3366: İrişli,
Bayburt *Sarıkamış, *Selim); “2. çok öksürmek” (Bayburt *Selim; DS V, s. 3366:
İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

öz derdine tüş- “kendi derdine düşmek, kendi sıkıntısıyla uğraşmak”
(Porsuklu *Susuz)

öz hayına ğal- “kendi sıkıntılılarıyla uğraşmak” (Porsuklu *Susuz)

özünü ataşa at- “kendini ateşe atmak, kendini tehlikeye atmak” (Porsuklu
*Susuz)

pişmiş aşa su tök- “pişmiş aşa su katmak” (Dikme; Darboğaz *Selim)

sabah tani yere düş- “gün doğmaya başlamak, şafak sökmek, sabah olmak”
(Sırataşlar *Sarıkamış)

sağğalına salam vërme- “görmezden gelmek” (Kümbetli)

sap yiyip saman savur- “ne konuştuğunu bilmemek, doğru düzgün
konuşmamak” (Porsuklu *Susuz)

sözünü sikine sayma- “sözüne değer verip dinlememek” (Porsuklu *Susuz)

suçu birbirinin üsdüne at- “birbirini suçlamak” (Porsuklu *Susuz)

şah geldiye dön- “geç gelmek, gecikerek naz ile gelmek” (Porsuklu *Susuz)

tavada yiyif havada gez- “umursamaz olmak” (Yolboyu *Susuz)

tişi bağırsağını kes- “öfkeden içi içini yemek, çok sinirlenmek” (Dikme)

toy toy oluf soy soy ol- “her şey olup bitmek” (Çamçavuş *Susuz)

urfu bacalar gez- “durmadan gezmek, gezmeyi çok sevmek” (Porsuklu
*Susuz)

üreyi ağzınan gel- “midesi bulanmak, kusacak gibi olmak” (Porsuklu *Susuz)

üsdüne it esne- “bitmek bilmeyen işler için kullanılır” (Dikme)

üş günnühden belli ol- “durumu çok uzaktan dahi belli olmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

üzü gözü yernen git- “surat asmak” (Porsuklu *Susuz)

üzünnen gözünnen meymenet yağ- “uğursuz olmak” (Meydancık *arpaçay)

üzünnen gözünnen pisdih tökül- “çok kirli, bakımsız olmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

üzünü ağ et- “verilen işi yaparak mahçup etmemek” (Gönülalan *Arpaçay)

yarasına duz “yarasını, acısını tazelemek, hatırlatmak” (Porsuklu *Susuz)

yerden göye geder haılı ol- “çok haklı olmak” (Porsuklu *Susuz)

yiyeceh epbeyi, içeçeh suyu ol- “eceli gelmemiş” (Porsuklu *Susuz)

zehmi ağır bas- “ağır ve vakur insanların yanında ölçülü davranmak” (Porsuklu *Susuz)

1.2.2.2. Birleşik Cümle Yapısındaki Deyimler

1.2.2.2.1. Şartlı Birleşik Cümle Yapısındaki Deyimler

dünya yansa bir horum otu yanmaz “rahat, tasasız, umarsamaz insanlar için kullanılır.” (Kümbetli, Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ite atsañ it yemez “(yemek, yiyecek için) çok kötü, lezzetsiz” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

yağı görse yazığı gelir. “çok acınacak durumda olanlar için kullanılır.” (Büyükdurduran Akyaka; Darboğaz *Selim; Yolboyu *Susuz)

1.2.2.3. Sıralı Cümle Yapısındaki Deyimler

1.2.2.3.1. Bağımlı Sıralı Cümle Yapısındaki Deyimler

ayı aynaya baıher, lağabını halğa taıher. “kendi kusurunu görmeyip başkasının kusurunu dile getirenler için kullanılır.” (Boyalı *Sarıkamış)

ayı aynaya baıyır, lağabını başgasına taıyır. “kendi kusurunu görmeyip başkasının kusurunu dile getirenler için kullanılır.” (Darboğaz *Selim)

başımızı gâtıladıh, it ağzına verdih. “durduk yere bir olaya karışmak”
(Darboğaz *Selim)

ekende yoh, piçende yoh, yiyende ortağ. “hazıra konan insanlar için kullanılır.” (Yolboyu *Susuz)

eyağıma yer éyliyem, gör (sana) başına néyliyem. “senin olduğun yere bir yerleşeyim. Ondan sonra sana ne yapacağımı bilirim.” (Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

it arabanın kölgesinde yatêr, diyer benim kölgem ne serindi. “başkasının sayesinde yaptığı şeyi kendine mal edenler için kullanılır.” (Porsuklu *Susuz)

it arabanın kölgöyünde yatêr, éle biler öz hüneridi. “başkasının sayesinde yaptığı şeyi kendine mal edenler için kullanılır.” (Kümbetli)

kâr güdurdu, mayayı yedi. “her şeyi kaybetmek, sermayeyi batırmak”
(Büyükdurduran *Akyaka; Yolboyu *Susuz)

özüm özüme eyledim, külü gözüme eyledim. “yapılan bir işten duyulan pişmanlığı ifade ediyor, kendi edip kendi bulmak” (Boyalı *Sarıkamış)

özüm özüme eyledim, piri gözüm eyledim. (Küçükdurduran *Akyaka)
“yapılan bir işten duyulan pişmanlığı ifade ediyor, kendi edip kendi bulmak” (Boyalı *Sarıkamış)

özüne umac oyammer, éle erişde kesêr. “kendine hayrı “yok, kendi işini yapamıyor, başkasına yardıma koşuyor anlamında kullanılır.” (Porsuklu *Susuz)

sıça sıça gétti, döşüre döşüre geldi. “eli boş dönmek” (Porsuklu *Susuz)

1.2.2.3.2. Bağımsız Sıralı Cümle Yapısındaki Deyimler

a çüt yatan bahdavar, hêş demersen teħ de var. “1. evlenme çağına gelmiş kişilerin evlenme isteklerini dile getirmek için söyledikleri söz” (Yolboyu *Susuz);
“2. adaletsiz olan kişiler için kullanılan söz” (Çakmak)

açlı ğapı çoğ, gelme diyen yoh. “çok gezen insanlar için kullanılır” (Subatan)

ağıya yaradı, beye yaradı, keçel Abbas'a yaramadı. “beğenmezlik yapan insanlar için kullanılır.” (Boyalı *Sarıkamış)

aħıl veren çoğdu, epbeħ veren yohdu. “çözüm bulmak yerine faydasız tavsiye veren çok olmak” (Porsuklu *Susuz)

arı bana n yledi, balı n ylesin. “kendisine faydası olmayanlar için kullanılır.”
(Boyalı *Sarıkamış)

arı been n yledi, balı n ylesin. “kendisine faydası olmayanlar için kullanılır.”
(Kırçiçeği *Susuz)

at ęařdı, torba düştü. “birden  fkelenmek” (Telek, Tepecik *Arpaçay)

at ęařdı, torva t şd . “birden  fkelenmek” (Dikme; Büyükdurduran,
Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu *Arpaçay)

b le adama amannıh, ęor eşseye samannıh. “gösterilen hürmetten
anlamayan insanlar için kullanılır.” (Boyalı *Sarıkamış)

b le adama hamallıh, k r eşseye de samannıh. “gösterilen hürmetten
anlamayan insanlar için kullanılır.” (Yolboyu *Susuz)

ellerinki uçar havada, bizimki ęalır yuvada. “evlenme çağında olup
evlenmemiş kızlar için kullanılır.” (Boyalı *Sarıkamış)

evinde yoğdu ayran içmeye, faytonnan ęeder sışmaya. “durumuna,
yoksulluğuna bakmadan gösteriş için zengin kimselerin yaptığını yapmaya kalkar.”
(Büyükpirveli *Akyaka)

eyninde yoğdu gecelih, ahlınnan ęeer hocalıh. “gönlünden geçiyor yapmak
istiyor; ama imkanı yok” (Yolboyu *Susuz)

g r g r, k r g r. “inkar edilemeyecek derecede ortada olan durumları
anlatmak için kullanılır.” (Porsuklu *Susuz)

gün batdı, ęavur yatdı. “erken yatanlar için kullanılır.” (Tepecik *Arpaçay;
Boyalı *Sarıkamış)

hasso dışarı ışmaz, ęurt da içeri girmez. “topluma karışmayan, hiçbir
şeyden haberi olmayan insanlar için kullanılır.” (Boyalı *Sarıkamış)

ineh almaz, dana emmez. “geçinememek, birbirini istememek”
(Büyükdurduran *Akyaka; Yolboyu *Susuz)

karın ęiına keren girer, yine diyer ne taşır tuşurdu. (Tazekent;
Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) “etrafında olup
bitenlerden habersiz kimseler için kullanılır.”

melemez melemez, ağzı egilir gelemez. “işe yaramaz, beceriksiz kişiler için
kullanılır.” (Altınbulak *Sarıkamış)

melemez melemez, bir işe yaramaz. “işe yaramaz, beceriksiz kişiler için kullanılır.” (Boyalı *Sarıkamış)

ne umarsın (umarsan) bacınnan, bacın ölür acınnan. “yardıma muhtaç olandan yardım bekleme” (Yolboyu *Susuz)

ölmeñ ölmehdi, hırillamañ nedi? “ucunda ölüm bile olsa mücadeleyi bırakmamak” (Dikme; Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

sehsen de saz, dohsan da devlumbaz. “yaşlı kişilerin yaşına uygun olmayan şekilde davranması durumunda kullanılır.” (Altınbulak *Sarıkamış)

sehseninde saz, dohsanında davulbaz. “yaşlı kişilerin yaşına uygun olmayan şekilde davranması durumunda kullanılır.” (Darboğaz *Selim; Yolboyu *Susuz)

sen Ağbabalı, men Göyceli; nerden olduñ emmioğlu. “fayda sağlamak, çıkar elde etmek isteyen insanlar için kullanılır.” (Subatan)

sıça sıça gëtti, döşüre döşüre geldi. “eli boş dönmek” (Porsuklu *Susuz)

yaşılığa yamannıñ, kör eşşeğe samannıñ. “gösterilen hürmetten anlamayan insanlar için kullanılır.” (Darboğaz *Selim)

1.2.2.4. Bağlı Cümle Yapısındaki Deyimler

desinner ki, haço'nun da hençeli var “dostlar alışverişte görsün” (Dikme)

1.3. İKİLEMELER

Dilimizin söz varlığında geniş bir yere sahip olan ikilemeler, dilin anlatım gücünü gösteren önemli yapılardır. Araştırmacılar tarafından “ikileme, hendiadyoin, ikizleme, tekrar, tekrar öbeği, tekrarlar, yineleme” gibi farklı terimlerle ele alınan ikilemelerle ilgili pek çok tanım yapılmıştır.

Vecihe Hatiboğlu'na göre ikileme; Türkçenin zenginliği, yaratma gücüdür. İkilemeler; anlatımı güçlendirmek, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı kelimenin tekrar edilmesi ya da anlamları yakın veya zıt olan veyahut da sesleri birbirini andıran iki kelimenin yan yana kullanılmasıdır (Hatiboğlu, 1981: 9).

Zeynep Korkmaz'a göre ikileme; “aynı, yakın ya da zıt anlamlı iki veya daha çok kelimenin bir tek kelime gibi anlam göstermek üzere yan yana gelmesidir” (Korkmaz, 1992: 82).

İbrahim Delice ise “tekrar öbeği” olarak adlandırdığı ikilemeyi “ya yakın anlamlı veya zıt anlamlı aynı cins iki kelimenin art arda kullanılması ya bir kelimenin ilk sesinin m sesi ile değiştirilerek tekrar edilmesi ya da bir kelimenin ilk hecesine “m, p, r, s” seslerinden birinin eklenerek kelime ile birlikte söylenmesiyle oluşturulan kelime öbekleridir” (Delice, 2007: 31-32) şeklinde tanımlamaktadır.

Türkçenin her döneminde, her lehçesinde belirgin bir şekilde görülen ikilemeler; dilin yapı, söz dizimi ve anlam bakımından en önemli özelliklerinden biridir. Latin edebiyatında birkaç, dünya dillerinin pek azında Türkçe'ye yaklaşan oranda örneği bulunan ikilemelerin Türkçe'ye yakın oranda Korece'de ve bir ölçüde Japonca'da kullanıldığı görülmektedir. Türkçe'de ikilemeler; gerek yapı gerek sözcük türlerinin kullanımını açısından çok zengin örneklere sahip bulunmakta ve çok güçlü bir anlatım imkânı sağlamaktadır (Aksan, 2018: 67).

Mehmet Özeren'e göre “sözlü dilde ve ağızlarda; standart, sınırlayıcı bir durum olmadığından Türkçe'nin anlatım gücünü gösteren; ses, şekil, anlam olarak Türk yazı diline kaynaklık edebilecek çok çeşitli ikilemelerle karşılaşmak mümkündür” (Özeren, 2019: 26).

Kars ili ağızlarında ikilemelerin yaygın bir biçimde kullanıldığını görmekteyiz. Kars ili ağızlarında görülen yazı dilimiz dışında kullanılan ve yazı dilimizde olup yazı

dilimize göre anlam, kelime, ses farklılıkları gösteren ikilemeler; yapı, kuruluş ve anlam ilişkileri bakımından tasnif edilmiş ve incelenmiştir. Derleme Sözlüğü'nden alınan bazı ikilemeler, yazı dilimizde de aynen kullanılan ikilemelerdir. Bunlar da çalışmaya dâhil edilmiştir. Derlemeler; daha fazla söz varlığı malzemesi derlemek amacıyla daha çok soru cevap şeklinde yapıldığından, tespit edilen ikilemeler ve anlamları üzerinde durulmuş; ikilemeler için örnek cümle verilmemiştir. Derleme Sözlüğü'nde örnek cümlesi olan ikilemeler de bu sebeple örnek cümleleri olmadan gösterilmiştir.

1.3.1. Yapı ve Kuruluş Bakımından İkilemeler

Yapı ve kuruluş bakımından ikilemeler; eksiz ikilemeler, ekli ikilemeler, fonetik yolla kurulan ikilemeler, atıv vavıyla kurulan ikilemeler olmak üzere dört ana başlıkta ele alınmıştır.

1.3.1.1. Eksiz İkilemeler

Yalın hâldeki aynı veya farklı iki sözcüğün arka arkaya kullanılmasıyla oluşan ikilemelerdir.

abır haya “edep haya, utanma” (Esenyayla *Akyaka)

adaḥ adaḥ “adım adım, yavaş yavaş” (Polatköy *Arpaçay)

aḥşam sabaḥ “sabah akşam, günün her saati, sürekli, devamlı” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

aḥşam savaḥ “sabah akşam, günün her saati, sürekli, devamlı” (Kümbetli)

aḥ tūf “acıma bildirir ünlem” (DS I, s. 134*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ala yarım “yarım yamalak, baştan savma” (Porsuklu *Susuz)

altın amarat “mücevher, ziynet” (Tomarlı Arpaçay; DS I, 231: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

al yeşil “al yeşil renkli” (Aşağısallıpınar *Sarıkamış; Kırçiçeği, Kızıroğlu *Susuz)

arvad uşah “eş ve çocuklar, aile” (Meydancık *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ata ana “anne baba, ebeveyn” (Göldalı *Arpaçay)

baca baca “Nevruz Bayramı”nda çocukların ve gençlerin kapı kapı dolaşp

hediyeye alma geleneği” (Aslanhane, Küçükaküzüm *Akyaka; Halıkışlak *Digor)

bacı ğardaş “kız ve erkek kardeş; ikisi beraber” (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

balaca balaca “küçük küçük, ufak ufak” (Boyuntaş *Akyaka)

baş yuharı “yokuşa doğru, yokuş yukarı” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

bayğın bayğın “hâlsiz, bitkin, yorgun bir hâlde” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

biyavır malamat “rezil rüsvay” (DS I, s. 712: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

bol bolamat “1. bol bol, döke saça, geniş” (DS I, s. 734-735: Kars); “1a. bol bol” (Subatan)

burhaş burhaş “kıvrım kıvrım, büklüm büklüm” (Polatköy *Arpaçay)

calah calah “ek, ek; parça parça” (Kümbetli)

cındır cırılı “eskimiş, yırtılmış, işe yaramaz (giysi)” (Büyükpirveli *Akyaka)

cırılı cındır “eskimiş, yırtılmış, işe yaramaz (giysi)” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka)

cırılı cırılı (olmak) “yırtık yırtık olmak, eskiyip yırtılmak, parçalanmak” (Büyükpirveli *Akyaka *Akyaka)

cırım cırım (etmek) “parça parça etmek” (Subatan; DS II, s. 930: Kars)

cızılı cızılı “çizgi çizgi” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

çirtim çirtim “azar azar” (Göldalı *Arpaçay)

çul çaput “değersiz giysi” (Porsuklu *Susuz)

çüt çüt “çift çift, ikişer ikişer” (Kümbetli)

damcı damcı “damla damla, damlalar hâlinde, az az” (Göldalı *Arpaçay)

dam daş “ev” (Bayburt *Selim)

dava döğüş “kavga, dövüş, tartışma” (Tepecik *Arpaçay)

dava döyüş “kavga, dövüş, tartışma” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

dede baba “1. çok eski” (Meydancık, Taşdere *Arpaçay); “2. ecdat, atalar” (Tunçkaya *Kağızman; Boyalı *Sarıkamış)

demgil demgil “nokta nokta” (Polatköy *Arpaçay)

- den den** “tane tane” (Meydancık *Arpaçay)
- dene dene** “taneler hâlinde, tane tane” (Alçılı)
- dıydıh dıydıh** “akılsızca, düşüncesizce” (Büyükdurduran *Akyaka)
- direm direm** “dirhem dirhem, azar azar” (Büyükpırevli *Akyaka)
- dirét dirét** “aralıklı verilen şey için kullanılır.” (Tepecik *Arpaçay; DS II, s. 1514: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)
- domurcuḥ domurcuḥ** “damla damla (ter için)” (Karakaş)
- domur domur** “damla damla (ter ve su hakkında)” (DS II, s. 1553: Kars köyleri)
- döş baş** “göğüs, sine” (Kümbetli)
- dumurcuḥ dumurcuḥ** “boncuk boncuk, boncuk taneleri gibi (yağ ve ter hakkında)” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- dumur dumur** “boncuk boncuk, boncuk taneleri gibi (yağ hakkında)” (Karakaş)
- dunuḥ dunuḥ** “donuk donuk” (Karakaş; Meydancık *Arpaçay)
- dünya alem** “herkes, bütün insanlar” (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- düz dünya** “1. çok” (Porsuklu *Susuz); “2. geniş, büyük (tarla, arazi için)” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)
- düzüm düzüm** “dizi dizi” (DS II, s. 1648: Karapapak aşireti)
- ecele ecele** “hızlı hızlı, çabuk çabuk” (Alçılı)
- el elvan** “rengârenk” (Kümbetli)
- el gün** “hısım, akraba, eş dost” (DS VI, s. 4495: Bayburt *Selim)
- el gün** “herkes, başkaları, yabancılar, el âlem” (Karakaş)
- ëniş yohuş** “iniş ve yokuş şeklinde (yol)” (Porsuklu *Susuz)
- eşkere eşkere** “açık açık” (Büyükdurduran *Akyaka)
- ev eşih** “ev” (Karakaş; Küçükaküzüm *Akyaka; Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- eyin baş** “üst baş, giyecek, elbise” (Kümbetli; Esenyayla *Akyaka; DS III, s. 1822*: Bayburt *Sarıkamış ‘eyinbaş’)

fıldır fıldır “kuşku veren (bakış için)” (Tepecik *Arpaçay; DS VI, s. 4505: Kars)

ğab ğaşıh “tencere, tabak, çatal, kaşık vb. mutfak eşyası” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ğalah ğalah “yığın yığın, küçük yığınlar hâlinde” (Kümbetli)

ğap ğaşıh “tencere, tabak, çatal, kaşık vb. mutfak eşyası” (Sırataşlar *Sarıkamış; Kırçıçeği *Susuz)

ğapı baca “1. evin önü, evin önündeki genişçe alan” (Göldalı *Arpaçay); “2. evin kapı ve pencereleri” (Çakmak)

ğapi baca “evin önü, evin önündeki genişçe alan” (Çamyazı *Sarıkamış)

ğar boran “tipi, şiddetli soğuk” (Porsuklu *Susuz)

ğavaḥ ğarşı “karşı karşıya, yüz yüze” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

ğav ğaşıh “tencere, tabak, çatal, kaşık vb. mutfak eşyası” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

ğéc tez “er geç, nihayetinde, önünde sonunda” (Porsuklu *Susuz)

ğelin ğız “gelinler ve genç kızlar” (Göldalı *Arpaçay)

ğeyim kecim “giyim kuşam, üst baş” (Porsuklu *Susuz)

ğıdım ğıdım “azar azar” (Karakaş; Tepecik *Arpaçay)

ğırılı ğırılı “1. parça parça” (Porsuklu *Susuz); “2. az az” (Bayburt *Selim)

ğırılı ğuruḥ “1. kırılmış, dağılmış sağlam olmayan, kırık dökük (eşya)” (Porsuklu *Susuz); “2. kırıntı” (Karakaş; Porsuklu *Susuz)

ğıy ğıy (gez-) “tek ayak üzerinde sekerek (yürümek)” (Karakaş)

ğocaman ğocaman “büyük büyük” (Göldalı *Arpaçay)

ğodu ğodu “kurak mevsimlerde çocukların süpürgeye çocuk elbiseleri giydirerek yaptıkları manken” (Karakaş)

ğoma ğoma “deste deste, deste hâlinde” (Boğazköy)

ğoyun ğuzu “koyunlar ve kuzular” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

ğüeze ğüeze “hızlı hızlı” (Gürbüzler *Selim)

ğülünş ğülünş “gülünecek, alay konusu olacak şekilde, düşüncesizce” (Taşdere Arpaçay)

- hata bala** “suç, hata” (Porsuklu *Susuz)
- havar eter** “ses seda, haber” (Gönülalan *Arpaçay; DS III, s. 2309: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘havar eter’)
- his pas** “kir” (Kümbetli)
- höleke höleke** “hızlı hızlı” (Kümbetli)
- it ğurd** “tanınmayan, bilinmeyen, ne olduğu belli olmayan kimseler” (Karakaş; Porsuklu *Susuz)
- kıdım kıdım** “az az, küçük küçük” (DS VI, s. 4553: Kars)
- kıtım kıtım** “azar azar, parça parça” (DS VI, s. 4559: Kars ve köyleri)
- kör peşman** “pişman bir hâlde” (Darboğaz *Selim)
- lateyir lateyir** “gelişigüzel, uygunsuz, yakışsızca (konuşma için)” (Büyükpırveli *Akyaka; Kırçiçeği *Susuz)
- lengere lengere** “tabak tabak, büyük kaplar dolusu” (Kümbetli)
- lopbaz lopbaz** “kaba kaba, kaba bir biçimde” (Boğazköy; Taşdere *Arpaçay; Kırçiçeği *Susuz)
- löyür löyür** “parıl parıl” (Polatköy *Arpaçay)
- mal ğoyun** “büyük ve küçükbaş hayvanlar” (Karakaş)
- mat mat** “şaşkın şaşkın, alık alık (bakış için)” (Kümbetli; DS IV, s. 3137: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)
- mığırt mığırt** “topak topak” (Yalınkaya)
- mıldır mıldır** “gözleri açarak bakmak için” (DS IV, s. 3184: Kars)
- oğul uşah** “çoluk çocuk, çocuklar, evlatlar” (Cumhuriyet, Hacıhalil; Akçalar *Arpaçay; Boyalı *Sarıkamış)
- pampaḥ pampaḥ** “gevşek gevşek, yavaş yavaş” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)
- parça piltih** “parça parça” (Kırçiçeği *Susuz)
- patıltı kütültü** “gürültü patırtı” (İsisu *Sarıkamış)
- perem perem** “darmadağın, karmakarışık” (DS V, s. 3431: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)
- pese püse** “1. öteberi” (DS V, s. 3436: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış, *Selim); “2. pılı pırtı, üst baş” (Porsuklu *Susuz)
- piltih piltih** “parça parça, yırtık yırtık” (Polatköy *Arpaçay)

saç pirçeh “saç” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

salğar salğar “ağır ağır, yavaş yavaş” (DS V, s. 3526: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sarsah sarsah “ahmakça, aptal aptal, anlamsızca” (Küçükaküzüm *Akyaka)

sedereh sedereh “ahmakça, aptal aptal, anlamsızca” (Kümbetli)

sefeh sefeh “ahmakça, akılsızca, aptal aptal” (Meydancık *Arpaçay)

sengin sengin “yavaş yavaş, ağır ağır” (Karakaş)

serin serin “yavaş yavaş, ağır ağır” (Kümbetli)

seyirt seyirt “koşa koşa, koşarak” (Sırataşlar *Sarıkamış)

sırtıh sırtıh “utanmazca, arsız arsız” (Büyükpırveli *Akyaka)

sıyrıh sıyrıh “utanmazca, arsız arsız” (Akören *Sarıkamış; Kırçıçeği *Susuz)

soğumsuz soğumsuz “terbiyesizce” (Akören *Sarıkamış)

şakga şenniyh “kalabalık, gürültülü” (DS V, s. 3737: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şatır şümen “gürültü patırtı” (DS V, s. 3755: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şöteneh şöteneh “gevşek gevşek” (Porsuklu *Susuz)

tanış biliş “tanıdık, dost, arkadaş” (Kümbetli)

telesih telesih “acele ecele, çabuk çabuk” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

téz telesih “çabuk çabuk” (Kümbetli)

tez tez “sık sık, ara vermeden” (Bacıoğlu *Arpaçay)

toy düğün “düğün; düğün dernek” (Alçılı; Akören, Aşağısallıpınar *Sarıkamış)

toy düğün “düğün; düğün dernek” (Hacıhalil)

tuman köyneh “don ve gömlek, iç çamaşırı” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

ucun ucun “azar azar, yavaş yavaş” (DS VI, s. 4782: Kars)

usul usul “usulca, yavaş yavaş” (Aşağısallıpınar *Sarıkamış)

üst baş “giyim eşyalarının tümü” (DS VI, s. 4798: Bayburt *Selim)

vıcih vıcih “çok cıvık, sulu nesne için” (DS VI, s. 4806*: Kars)

yalan yapıldak “uydurarak” (DS VI, s. 4142: Kars)

- yamperi yamperi** “yan yan” (Porsuklu *Susuz)
- yara ħora** “uzun süre iyileşmeyen küçük, irinli yara” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)
- yaren yoldaş** “arkadaş, dost” (Göldalı *Arpaçay)
- yarıħ yarıħ** “yarık yarık, çatlak çatlak” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- yazıħ yazıħ** “acıma bildirir ünlem” (Çakmak)
- yeke yeke** “büyük büyük” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)
- yeren yoldaş** “1. arkadaş, dost” (Eskigeçit *Selim); 2. “eş dost” (DS VI, s. 4252: Bayburt *Selim)
- yer yöndem** “yol yordam” (Porsuklu *Susuz)
- yeyin yeyin** “hızlı hızlı” (Eskigeçit *Selim)
- yorđan döşeh** “yatak yorgan” (Porsuklu *Susuz)
- yumru yumru** “yuvarlak yuvarlak” (Alçılı)
- zayıħ zayıħ** “saçma sapan” (Çakmak; Büyükdurduran *Akyaka)
- zayıħ zayıħ** “saçma sapan” (DS VI, s. 4356*: Arpaçay)
- zevzeh zevzeh** “anlamsız, boş boş” (Eskigeçit *Selim)
- zirciħ zirciħ** “şımarıkça” (Eskigeçit *Selim)
- zoğ zoğ** “çizgi çizgi, şerit şerit” (Boyalı *Sarıkamış)
- zoħ zoħ** “irinli yaranın zonklayarak ağrması için” (DS VI, s. 4842: Bayburt *Selim)
- zolaħ zolaħ** “şerit şerit, çizgi çizgi” (İncedere *Akyaka)

Eksiz ikilemelerin bir kısmı, aynı veya farklı yansıma sözcüklerden kurulan ikilemelerdir.

- ħart ħart** “sertçe ve kaba ses çıkararak” (Porsuklu *Susuz)
- şap şap** “vurma ile çıkan ses” (İsisu *Sarıkamış)
- tap tup** “ayağını yere vurarak, ses çıkararak” (Porsuklu *Susuz)
- vid vid** “sessizce konuşma için” (DS VI, s. 4806: Bayburt *Selim)

Eksiz ikilemelerin bir kısmı ise ünlem görevindedir. Bu ikilemeler; aynı sözcüğün tekrarıyla oluşan ve çoğu hayırları çağırma veya kovalama ünlemi olan ikilemelerdir. → 1.3.2.1. Aynı kelimenin Tekrarıyla oluşan ikilemeler, s. 158.

1.3.1.2. Ekli İkilemeler

Tekrar öbeğini -ikilemeyi- oluşturan kelimeler ek almadan yan yana geldiği gibi; işlevini kaybetmiş ve kök kelime ile anlamsal açıdan kalıplaşmış ekleri taşıyan kelimelerle de tekrar öbeği - ikileme - oluşturulabilir (Delice, 2007: 32). Bu tür ikilemler; isim çekim eklerini, fiil çekim eklerini ya da isim yapım eklerini almaktadır.

1.3.1.2.1. Çekim Ekleriyle Kurulan İkilemeler

Çekim ekli aynı ya da farklı iki sözcüğün arka arkaya kullanılmasıyla oluşan ikilemelerdir. İkilemeler kullanışlarına bağlı olarak çekim eki / ekleri alabilir. Bu tür ikilemeler; “İsim Çekim Ekleriyle Kurulan İkilemeler” ve “Fiil Çekim Ekleriyle Kurulan İkilemeler” olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir.

1.3.1.2.1.1. İsim Çekim Ekleriyle Kurulan İkilemeler

1.3.1.2.1.1.1. Hâl Ekleriyle Kurulan İkilemeler

1.3.1.2.1.1.1.1. Yönelme Hâli Eki Alan İkilemeler

Yönelme hâli eki almış aynı veya farklı iki sözcüğün arka arkaya kullanılmasıyla kurulan ikilemelerdir. Bu tür ikilemelerde; ikilemeyi oluşturan sözcüklerden biri veya her ikisi yönelme hâli eki alabilir.

yana yöriye “etrafa” (Bacıoğlu *Arpaçay)

yere göge “yere, etrafa” (Tozluca *Selim)

yere yurda “yere, etrafa” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

biler bilmeze “bilir bilmez, tam olarak bilgi sahibi olmadan, iyice bilmeden” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

çiyin çiyine “omuz omuza, yan yana” (Kümbetli)

dal dala “arka arkaya” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Gürbüzlü *Selim; DS II, s. 1341: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘daldala’)

başdan eyağa (Kümbetli); **başdan ayağa** (Tepecik *Arpaçay) “baştan ayağa, başından ayağına kadar, tamamıyla”

Ayrıca iyelik ekinden sonra yönelme hâli ekini alan ikilemeler de vardır. Bu kuruluştaki ikilemelerde; ikileme unsurları, aynı veya farklı sözcüklerden oluşmaktadır.

boş boşuna “boşu boşuna, boşuna” (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

hêç hêçine “boş boşuna” (Cavlak *Selim)

hep hepine “tamamıyla” (Bayburt *Selim; DS III, s. 2341: Kars ve köyleri hephepine “tamamiyle”)

öz özüne “kendi kendine” (Boyuntaş, Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Eskigeçit *Selim)

özü özüne “kendi kendine” (Oğuzlu; Küçükdurduran *Akyaka; Göldalı *Arpaçay)

üzüne gözüne “yüzüne, suratına” (Porsuklu *Susuz)

yanına yörene “çevrene, etrafına” (Porsuklu *Susuz)

yêri yêrine “olması gereken yere, düzgün” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

1.3.1.2.1.1.1.2. Belirtme Hâli Eki Alan İkilemeler

Belirtme hâli eki almış aynı veya farklı iki sözcüğün arka arkaya kullanılmasıyla kurulan ikilemelerdir. Bu kuruluştaki ikilemelerde; her iki sözcük de belirtme hâli eki alabilmektedir.

sapı samanı “tarladaki dövülmemiş tahılı” (Sırbasan *Sarıkamış)

Ayrıca iyelik ekinden sonra belirtme hâli eki alan ikilemeler de vardır. Bu kuruluştaki ikilemelerde; ikileme unsurları farklı sözcüklerden oluşmaktadır.

üzünü gözünü “yüzünü, suratını” (Boyuntaş *Akyaka)

yannı yöresini “etrafını” (Bozyiğit *Arpaçay)

1.3.1.2.1.1.1.3. Bulunma Hâli Eki Alan İkilemeler

Bulunma hâli eki almış aynı veya farklı iki sözcüğün arka arkaya kullanılmasıyla kurulan ikilemelerdir. Bu tür ikileme örneklerinin bir kısmında, her iki sözcük de önce iyelik eki almakta ve bulunma hâli eki iyelik eki almış ikinci sözcükten sonra kullanılmaktadır.

aħırı sonunda “sonunda, en sonunda” (Kümbetli)

teħde bir “ikidebir” (DS V, s. 3862: Zarşat)

teħde bir “arada bir” (Bacıoğlu *Arpaçay)

yere yurda “yere, etrafa” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

yeri yerinde “yerli yerinde, düzgün” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

1.3.1.2.1.1.1.4. Çıkma Hâli Eki Alan İkilemeler

Çıkma hâli eki almış aynı veya farklı iki sözcüğün arka arkaya kullanılmasıyla kurulan ikilemelerdir. İkileme unsurlarından biri ya da her ikisi çıkma hâli eki alabilir.

altdan altdan “gizli gizli” (Kümbetli)

altdan üstden “oradan buradan” (Porsuklu *Susuz)

ikiden birden “ikide bir, sık sık” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

İlk sözcüğü çıkma hâli eki alan ikilemelerde, ikinci sözcük eksizdir veya yönelme hâli eki almaktadır.

altdan yuħarı “aşağıdan yukarı, yokuşa doğru” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

başdan eyağa (Kümbetli); **başdan ayağa** (Tepecik *Arpaçay) “baştan ayağa, başından ayağına kadar, tamamıyla”

gejden gej “çok geç, epey zaman geçtikten sonra” (Cavlak *Selim)

Bir örnekte ilk sözcük atıv vavı almaktadır.

canı dilden (Far. cân u dil) “yürekten, içten gelerek” (Porsuklu *Susuz)

1.3.1.2.1.1.5. Vasıta Eki Alan İkilemeler

Vasıta eki almış sözcüklerin arka arkaya kullanılmasıyla kurulan ikilemelerdir. Bu kuruluştaki; sadece ikinci sözcüğün vasıta eki aldığı, “+nAn” vasıta ekiyle oluşmuş bir örnek tespit edilmiştir.

dava dövüşnen “bağıra çağıra, tartışa tartışa” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

1.3.1.2.1.1.2. İyelik Ekleriyle Kurulan İkilemeler

Ad durum ekleri gibi iyelik ekleriyle de ikilemeler kurulur (Hatiboğlu, 1981: 40). Bu tür ikilemelerde, ikilemeyi oluşturan her iki sözcük de iyelik eki alabilir.

eli ayağı “elleri ve ayakları” (İncedere *Akyaka; Darboğaz *Selim)

éli günü “hısım akrabası” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ëlimiz günümüz “hısım akrabamız” (Bayburt *Selim)

ğohumu ğardaşı “akrabaları, hısım akrabası” (Göldalı *Arpaçay)

üzü gözü “yüzü, suratı” (Taşdere Arpaçay)

varı döyleti “serveti, malı, mülkü” (Porsuklu *Susuz)

yanı yöresi “çevresi” (Alçılı; DS VI, s. 4171: Kars)

yüzü gözü “yüzü, suratı” (Esenyayla *Akyaka)

Yönelme ve buluna hâli eklerinden önce iyelik ekinin bulunduğu ikilemeler de vardır. Bu tür ikilemeler ad durumu ekiyle kurulan ikilemeler içerisinde değerlendirilmiştir. → 1.3.1.2.1.1.1.1. Yönelme Hâli Ekiyle Kurulan İkilemeler; 1.3.1.2.1.1.1.2. Belirtme Hâli Ekiyle Kurulan İkilemeler; 1.3.1.2.1.1.1.3. Bulunma Hâli Ekiyle Kurulan İkilemeler.

1.3.1.2.1.2. Fiil Çekim Ekleriyle Kurulan İkilemeler

1.3.1.2.1.2.1. Zarf-Fiil Ekleriyle Kurulan İkilemeler

Fiillerden ikilemelerin bir kısmı zarf-fiil eklerini alan sözcüklerin tekrarıyla kurulur (Hatiboğlu, 1981: 44). Bu kuruluştaki pek çok ikileme örneği görülmektedir. Kars ili ağızlarında bu tür ikilemeler; aynı fiil kök veya gövdelerine A; aynı ya da farklı fiil kök veya gövdelerine -(y)Ip, -(y)If zarf-fiil eklerinin getirilmesiyle

kurulmaktadır. -A zarf-fiil ekinin aynı fiillere getirilmesiyle kurulmuş ikilemeler daha yaygındır.

- **-A zarf-fiil ekiyle kurulan ikilemeler:**

acızlana acızlana “isteksiz isteksiz, isteksizce” (Kümbetli; Esenyayla *Akyaka)

addıya addıya “atlaya atlaya” (Esenyayla *Akyaka)

dartıla dartıla “ağır ağır, yavaş yavaş” (Porsuklu *Susuz)

döne döne “tekrar tekrar, defalarca” (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

ğaçağa “koşa koşa, koşarak” (Taşdere Arpaçay; Tozluca *Selim)

ğımışağımışa “gülümseyerek” (Gürbüzler *Selim)

hırılıya hırılıya “hırıltılı ses çıkararak” (Porsuklu *Susuz)

hopbana hopbana “zıplaya zıplaya” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

hönküre hönküre “hıçkırma hıçkırma” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

höyküre höyküre “hüngür hüngür” (Kümbetli)

lağlana lağlana “alay eder şekilde” (Porsuklu *Susuz)

lehleye lehleye “nefes nefese” (Büyükpirveli *Akyaka)

maymağlıya maymağlıya “iki yana hafif sallanarak” (Büyükpirveli *Akyaka)

maymıya maymıya “iki yana hafif sallanarak” (Bayburt *Selim)

mırtılıya mırtılıya “söylene söylene” (Bayburt *Selim)

oynaya oynaya “sevine sevine, büyük bir sevinçle” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

pampağlıya pampağlıya (gez-) “gevşek gevşek, yavaş yavaş yürümek” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

seke seke “hafifçe topallayarak” (Çakmak)

seldirriye beldirriye “dengesizce iki yana sallanarak, yalpa vurarak” (Porsuklu *Susuz)

soluğlana soluğlana “dinlene dinlene” (Akören *Sarıkamış)

sozalana sozalana “güçsüz, düşe kalka (yürümek için)” (DS V, s. 3673: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

söyüne söyüne “sevine sevine” (Kümbetli)

süre süre “sürte sürte” (Akören *Sarıkamış)

sürüye sürüye “sürükleyerek, çeke çeke” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

tapanlaya tapanlaya “ayağını yan basarak” (Porsuklu *Susuz)

telese telese “acele acele, acele ederek, çabuk çabuk” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

yellene yellene “hızlı hızlı” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

yılıla ğaha “düşe kalka, zorlukla” (Porsuklu *Susuz)

yılıla yılıla “düşe kalka, zorlukla” (Demirkent *Akyaka)

yırğalana yırğalana “sallanarak” (Eskigeçit *Selim)

yüyüre yüyüre “koşarak, hızlı hızlı” (Bayburt *Selim)

zarılıya zarılıya “inleyerek, inleye inleye” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

• - (y)İp / -(y)İf zarf-fiil ekiyle kurulan ikilemeler:

bezenip düzenip “süslenip, güzel giyinip” (Küçükdurduran *Akyaka)

çiliyif çiliyif “sepeleyip sepeleyip” (Küçükdurduran *Akyaka)

geyinif keçinif “giyinip kuşanıp” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

ucalyıf ucalıyıf “sözü uzatarak, sözü uzata uzata” (Yenice *Selim)

Bu yapıdaki ikilemelerin bir kısmında, ikileme sözcüklerden sadece birinci sözcük -(I)p zarf-fiil ekini almaktadır.

danıf danış- “sormak, fikir almak” (DS II, s. 1361*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

déyif gül- “hem gülüp hem konuşmak, neşeli bir şekilde konuşmak” (Porsuklu *Susuz)

geyindirif keçindir- “giydirip kuşandırıp” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

geyinif keçin- “giyinip kuşanmak” (Kümbetli)

pişirif tüşür- “yemek pişirmek” (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

pörtüf galh- “yara, sivilce vb. şeylerin kabuğu kabarıp kalkmak” (DS V, s. 3482: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

yatıf gal- “uyanmamak, vaktinde uyanmamak” (Büyükdurduran *Akyaka)

•-Ar ...mAz zarf-fiil ekiyle kurulan ikilemeler:

biler bilmeze “bilir bilmez, tam olarak bilgi sahibi olmadan, iyice bilmeden” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

êşider êşitmez “duyar duymaz, hemen” (Porsuklu *Susuz)

1.3.1.2.1.2.2. Sıfat-Fiil Ekleriyle Kurulan İkilemeler

Fiillerden ikilemelerin bir kısmı sıfat-fiil eklerini alan sözcüklerin tekrarıyla kurulur (Hatiboğlu, 1981: 45). Kars ili ağızlarında tespit edilen sıfat-fiil ekli ikilemeler, “-mAz; -mİş” sıfat fiil ekleriyle kurulmuştur.

erinmez erinmez “üşenmeden” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

kirmiş kirmiş “sessiz sessiz” (Kümbetli)

1.3.1.2.2. Yapım Ekleriyle Kurulan İkilemeler

İkilemelerin bir kısmı yapım ekleriyle kurulur (Hatiboğlu, 1981: 42). Kars ili ağızlarında yapım ekleriyle kurulan ikilemelerin çoğunluğunu +İ / +IU ekiyle kurulan ikilemeler oluşturmaktadır.

+II isimden isim yapma ekiyle kurulan ikilemeler: İkileme unsurlarının her ikisine +II ekinin getirilmesiyle oluşan ikilemelerdir. Ekin benzeşme sonucu +dı; +rı, +rı’li şekilleri de görülmektedir.

abırrı hayalı “terbiyeli, edepli” (Esenyayla *Akyaka)

acıhı acıhı “sinirli sinirli” (Karakaş)

allı güllü “güllü çiçekli, süslü, güzel” (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

anah balah “annesi ve yavrusu beraber” (Bekler, Kumbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

berri bezehli “çok süslü, özenle süslenmiş” (Kumbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Taşdere *Arpaçay)

boylu puħunlu “boylu boslu” (Bayburt *Selim)

cıciħlı bıcıħlı “süslü püslü” (Tepecik *Arpaçay)

cırrı cıciħlı “çok süslü, renk renk (Porsuklu *Susuz)

çeltiħli çeltiħli “dokunaklı, kırıcı” (Küçükdurduran *Akyaka)

çollu çocuħlı “çoluk çocuk, bütün aile” (Porsuklu *Susuz)

elli ayahlı “becerekli, çalışkan, atik” (Tepecik *Arpaçay)

elli eyahlı “becerekli, çalışkan, atik” (Kumbetli)

erri arvaddı “karılı kocalı” (Bekler, Kumbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

evli eşihli “bütün aile, ailece” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ğarlı boranlı “karlı ve fırtınalı” (Porsuklu *Susuz)

geyimli kecimli “giyimli kuşamlı” (Porsuklu *Susuz)

gollu ğuvvetli “güçlü kuvvetli; gücü, kuvveti yerinde” (Tepecik *Arpaçay)

hersli hersli “sinirli sinirli” (Kumbetli)

hisli pashlı “kirli; isli, kirli” (Kumbetli)

lağvalı lağvalı “alay eder şekilde” (Kumbetli)

yapılı yöndemli “iri yapılı, görkemli” (Bayburt *Selim)

yaralı ħoralı “irinli çok yarası olan” (Kumbetli; Tepecik *Arpaçay)

yarlı yaraşıħlı “güzel, görünüşçe güzel, göze hoş gelen” (Boyuntaş *Akyaka)

yarrı yaraşıĝlı “güzel, görünüşçe güzel, göze hoş gelen” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

yerli yataħlı “etrafı bir şekilde” (Tepecik *Arpaçay)

yèrri yataħlı “etrafı bir şekilde” (Kumbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Bir örnekte, sadece birinci sözcük +II isimden isim yapma ekini almaktadır.

yerli yerinceħ “olması gerektiği gibi, düzgün” (Sırataşlar *Sarıkamış)

+sIz isimden isim yapma ekiyle kurulan ikilemeler:

ac **susuz** “hiçbir şey yiyip içmeden, aç hâlde” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
elsiz **ayahsız** (Tepecik *Arpaçay); **elsiz** **eyahsız** (Kümbetli) “beceriksiz, yavaş”

+II ... +sIz isimden isim yapma ekleriyle kurulan ikilemeler:

haberli **habersiz** “haber vermeden, aniden” (Tepecik *Arpaçay)
heberli **hebersiz** “haber vermeden, aniden” (Porsuklu *Susuz)
mahnalı **mahnasız** “yerli yersiz” (Kırçiçeği, Porsuklu *Susuz)

+er isimden isim yapma ekiyle kurulan ikilemeler:

çüter **çüter** “çifter çifter” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

1.3.1.3. Fonetik Yolla Kurulan İkilemeler

İkinci kelimenin başına bir ilave, ön seste bir değişiklik veya bazı fonetik değişiklikler gösteren örnekleri burada değerlendirebiliriz.

1.3.1.3.1. İlaveli İkilemeler

1.3.1.3.1.1. Öne Ses İlavesiyle Kurulan İkilemeler

Ünlüyle başlayan ilk sözcüğün başına “m, b, p” ünsüzlerinden birinin getirilmesiyle yapılan ikilemelerdir. Kars ili ağızlarında yaygın kullanılan ikilemelerden biri de m’li ikilemelerdir. m’li ikilemeler, Vecihe Hatiboğlu’na göre, Türkiye Türkçesi’nin bir özelliğidir. Bu özellik bir yaratma gücüdür. “m-” sesi ile başlamayan Türkçe veya yabancı her sözcükten m’li ikileme kurulabilir. Anlamda bir pekiştirme, güçlendirmenin görüldüğü bu tür ikilemeler; fazla sözcük kullanmadan “vesaire, benzer, ilgili şeyler” anlamını vermektedir (Hatiboğlu, 1981: 21).

alma malma (Çakmak)

ekmeĥ mekmeĥ (Akören *Sarıkamış)

elti melti (Çakmak)

et met (Esenyayla *Akyaka)

ineğe mineğe (Büyükdurduran *Akyaka)

iş miş (Çamyazı *Sarıkamış; Eskigeçit *Selim)

uşah muşah (Çakmak)

Birkaç örnekte de “b, p” ile tekrar kelimesinin oluşturulduğu görülür:

adda budda “1. tektük, seyrek, orada burada” (Porsuklu *Susuz; DS I, s. 65: Bayburt *Sarıkamış); “2. oradan buradan, düzensiz, karışık” (Porsuklu *Susuz)

ala bula “1. alaca” (Porsuklu *Susuz); “2. seyrek” (Porsuklu *Susuz); “3. düzensiz, ordan burdan” (Porsuklu *Susuz)

egiş bügüş “eğri büğrü, yamuk yumuk, dolambaçlı” (DS III, s. 1685*: Kars)

eke büke “1. yaşlı, tecrübeli” (Porsuklu *Susuz); “2. çokbilmiş” (Kümbetli)

erem perem “darmadağınık, karışık” (DS III, s. 1766: Kars)

esgi püsgü “eski, kullanılmış” (DS VI, s. 4500: Bayburt *Selim)

1.3.1.3.1.2. İçe Ses İlavesiyle Kurulan İkilemeler

ğaçğaç “düzensiz etrafa kaçışma, bir tehlikeden kitle halinde kaçışmak” (Aslanhane, Büyükpirveli *Akyaka; Gönülalan, Tepecik *Arpaçay)

hartahart sertçe, kaba ses çıkararak” (Porsuklu *Susuz)

marçamaç “şapırtıyla” (öpmek için) (Porsuklu *Susuz)

1.3.1.3.1.3. Hece İlavesiyle Kurulan İkilemeler

Kelimenin ilk hecesine “m, p (f), r, s” seslerinden birinin getirilmesiyle yapılan ikilemelerdir.

cıpcıbil “çırılçıplak” (DS II, s. 891*: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış)

cır cındır “eski, yırtılmış, işe yaramaz (giysi)” (Porsuklu *Susuz)

çör çöp “çer çöp” (Polatköy *Arpaçay)

defdeğirmi “yusuvarlak” (DS II, s. 1399: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sürsüküt “sessizce, ses çıkarmadan” (Porsuklu *Susuz)

timtik “dimdik” (DS V, s. 3935: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

zirzibil “çöp, süprüntü” (Porsuklu *Susuz)

zirzivil “çöp, süprüntü” (Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4840*: Bayburt *Selim)

İlk hecenin sonuna “l” sesinin getirilmesiyle oluşturulan ikilemeler de vardır.

cılıbıldaḥ “çırılçıplak” (Porsuklu *Susuz)

çılçılpaḥ “çırılçıplak” (Taşdere *Arpaçay)

çol çocuh “çoluk çocuk” (Büyükpirveli, Esenyayla *Akyaka; Göldalı, Taşdere *Arpaçay; Darboğaz *Selim; DS II, s. 1271*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

daldaşsaḥ “çırılçıplak” (DS II, s. 1342*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

dıldılbaḥ “çırılçıplak” (Bayburt *Selim; DS II, s. 1458: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

dıldıbiz “saçı tamamen dökülmüş, tepesi açık (kimse)” (DS II, s. 1458: Kars)

1.3.1.3.2. Ses Değişmesiyle Kurulan İkilemeler

1.3.1.3.2.1. Ön Seste Değişmeyle Kurulan İkilemeler

İkileme sözcüklerinden birinci sözcüğün ilk sesinin değişmesiyle oluşan ikilemelerdir.

cello bello “serseri, kavgacı, kabadayı kimse” (Kırçıçeği, Porsuklu *Susuz)

cıciḥ bıciḥ “süs püs” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

cıciḥ mıciḥ “süs püs” (Çakmak)

eğiş üyüş “eğri büğrü, yamuk yumuk, dolambaçlı” (DS III, s. 1685*: Bayburt *Sarıkamış)

encel üncel “ekin tarlalarında ekinin arasında biten otlar” (DS III, s. 1744: Bayburt, İrişli *Sarıkamış)

esgi üsgü “çok eski, kullanılmış” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

eziḥ üzüḥ “çok ezilmiş (sebze, meyve)” (Kümbetli)

helderen belderen “anlamsız, boş” (Büyükpirveli *Akyaka)

sayır bayır “saçma sapan, anlamsız” (DS V, s. 3561: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

seldir beldir “sendeleyerek” (Darboğaz *Selim)

şellobello “değersiz kişi” (DS V, s. 3761: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

Bu kuruluştaki ikilemeler içinde, m’li ikilemeler sıklıkla görülür.

basma masma (Çakmak)

doḥdur moḥdur (Çakmak)

düze müze (Çakmak)
findığıni mindığıni (Akören *Sarıkamış)
ğoyun moyun (Çakmak)
Ġuran muran (Akören *Sarıkamış)
hızek mızek (Tozluca *Selim)
kağıt mağıt (İsisu *Sarıkamış)
kavğa mavğa (Bayburt *Selim)
kilolu milolu (Büyükdurduran *Akyaka)
küşne müşne (Bayburt *Selim)
pendir mendir (Çakmak)
taviğa maviğa (Büyükdurduran *Akyaka)
tel mel (Bayburt *Selim)
yemeġ memeh (Akören *Sarıkamış)
yıldızlı mıldızlı (İsisu *Sarıkamış)

1.3.1.3.2.2. İç Seste Değişmeyle Kurulan İkilemeler

cello cillo “çoluk çocuk” (DS II, s. 878*: Kars)

çahır çuhur “pürüzlü yer, iniş, yokuş (hk.)” (Kümbetli; DS II, s. 1040: *Kağızman)

çaġur çuġur “düzgün olmayan, girintili çıkıntılı, pürüzlü (yol, yer vb.)” (Tepecik *Arpaçay)

çariġ çuruġ “işe yaramaz” (Porsuklu *Susuz)

çariġ çürüh “işe yaramaz, bozuk, çürük (sebze, meyve)” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoġlu, Taşdere *Arpaçay)

çerih çürüh “işe yaramaz şey” (Tepecik *Arpaçay)

çerik çürük “bölük, parça, işe yaramayan şey” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoġlu, Taşdere *Arpaçay; DS II, s. 1146: Kars)

dobra dobur “dolambaçlı yollara sapmadan gerçeġi söylemeyi anlatır” (DS II, s. 1534*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

demir dümür “eski demir parçaları, hurda” (Kümbetli)

ġirih ġuruġ “1. kırılmış, dağılmış sağlam olmayan, kırık dökük (eşya)” (Porsuklu *Susuz); “2. kırıntı” (Karakaş; Porsuklu *Susuz)

kert kürt “1. çakır çukur” (Karaorgan *Sarıkamış); “2. eğri büğrü (yol, tarla vb.) (DS IV, s. 2759: İrişli *Sarıkamış)

ketir kütür “eğri büğrü, düz olmayan, pürüzlü (yüzey için)” (DS IV, s. 2775: Bayburt *Sarıkamış)

mal mul “büyükbaş hayvanlar” (Çakmak; Büyükpirveli *Akyaka; Bayburt *Selim)

pese püse “1. öteberi” (DS V, s. 3436: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış, *Selim); “2. pılı pırtı, üst baş” (Darboğaz *Selim)

sapıh supuh “ahlâksız, kötü niyetli” (Porsuklu *Susuz)

şap şup “acele ile, alelacele, çabuk” (Porsuklu *Susuz)

şert şürt “yemin, ant” (DS V, s. 3765: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

yamru yumru “eğri büğrü (yuvarlak nesnelere için)” (DS VI, s. 4159: Kars; DS VI, s. 4814*: Kars ‘eğri büğrü’)

yangır yungur “1. yalan yanlış (söz için) (DS VI, s. 4168: Kars); “2. saçma sapan” (DS VI, s. 4815: Bayburt *Selim)

1.3.1.4. Atıf Vavıyla Kurulan İkilemeler

canı dilden (Far. cân u dil) “yürekte, içten gelerek” (Porsuklu *Susuz)

1.3.2. Anlam İlişkileri Bakımından İkilemeler

Türkçe’de ikilemenin ortaya çıkmasını sağlayan etken anlamdır. Düşüncede durmadan gelişen anlamları yeni kalıplarla ifade etme isteği ikilemeleri ortaya çıkarmıştır. İkilemelerin amacı; anlamı güçlendirmek / kuvvetlendirmek, pekiştirmek, çoğaltmak, abartmak ve anlatımı kolaylaştırmaktır (Hatiboğlu, 1982: 55-57). Aralarındaki anlam ilişkileri bakımından Kars ili ağızlarında görülen ikilemeler şu şekilde değerlendirilebilir:

1.3.2.1. Aynı Kelimenin Tekrarıyla Oluşan İkilemeler

Kelimenin aynen tekrarıyla yapılan ikilemelerdir. Bu kuruluşta ikilemeleri oluşturan kelimeler; tüm kelime türlerinden ve bunların çekimli biçimlerinden olabilir (Açıkgöz; Yelten, 2008: 31). Aynen tekrar edilen ikilemeler; Kars ili ağızlarında örneğine çokça rastladığımız ikilemelerdendir.

• **İsim, sıfat ve zarfların tekrarıyla oluşan ikilemeler:**

acıhlı acıhlı “sinirli sinirli” (Karakaş)

adaḥ adaḥ “adım adım, yavaş yavaş” (Polatköy *Arpaçay)

altdan altdan “gizli gizli” (Kümbetli)

baca baca “Nevruz Bayramı”nda çocukların ve gençlerin kapı kapı dolaşıp hediye alma geleneği” (Aslanhane, Küçükaküzüm *Akyaka; Halıkışlak *Digor)

balaca balaca “küçük küçük, ufak ufak” (Boyuntaş *Akyaka)

bayğın bayğın “hâlsiz, bitkin, yorgun bir hâlde” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

boş boşuna “boşu boşuna, boşuna” (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

burḥaş burḥaş “kıvrım kıvrım, büklüm büklüm” (Polatköy *Arpaçay)

calah calah “ek ek; parça parça” (Kümbetli)

çeltihli çeltihli “dokunaklı, kırıcı” (Küçükdurduran *Akyaka)

cızih cızih “çizgi çizgi” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

çirtim çirtim “azar azar” (Göldalı *Arpaçay)

çiyin çiyine “omuz omuza, yan yana” (Kümbetli)

çüt çüt “çift çift, ikişer ikişer” (Kümbetli)

çüter çüter “çifter çifter” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

dal dala “arka arkaya” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Gürbüzlü *Selim; DS II, s. 1341: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘daldala’)

damcı damcı “damla damla, damlalar hâlinde, az az” (Göldalı *Arpaçay)

den den “tane tane” (Meydancık *Arpaçay)

dene dene “taneler hâlinde, tane tane” (Alçılı)

demgil demgil “nokta nokta” (Polatköy *Arpaçay)

dıydih dıydih “akılsızca, düşüncesizce” (Büyükdurduran *Akyaka)

direm direm “dirhem dirhem, azar azar” (Büyükpırevli *Akyaka)

dirét dirét “aralıklı verilen şey için kullanılır.” (Tepecik *Arpaçay; DS II, s. 1514: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

domurcuḥ domurcuḥ “damla damla (ter için)” (Karakaş)

domur domur “damla damla (ter ve su hakkında)” (DS II, s. 1553: Kars köyleri)

dumurcuḥ dumurcuḥ “boncuk boncuk, boncuk taneleri gibi” (yağ ve ter hakkında)” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

dumur dumur “boncuk boncuk, boncuk taneleri gibi (yağ hakkında)” (Karakaş)

dunuḥ dunuḥ “donuk donuk” (Karakaş; Meydancık *Arpaçay)

düzüm düzüm “dizi dizi” (DS II, s. 1648: Karapapak aşireti)

ecele ecele “hızlı hızlı, çabuk çabuk” (Alçılı)

erinmez erinmez “üşenmeden” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

eşkere eşkere “açık açık” (Büyükdurduran *Akyaka)

fıldır fıldır “kuşku veren (bakış için)” (Tepecik *Arpaçay; DS VI, s. 4505: Kars)

ğalaḥ ğalaḥ “yığın yığın, küçük yığınlar hâlinde” (Kümbetli)

gejden gej “çok geç, epey zaman geçtikten sonra” (Cavlak *Selim)

ğıdım ğıdım “azar azar” (Karakaş; Tepecik *Arpaçay)

ğırırğırır “1. parça parça” (Porsuklu *Susuz); “2. az az” (Bayburt *Selim)

ğıy ğıy (gez-) “tek ayak üzerinde sekerek (yürümek)” (Karakaş)

ğocaman ğocaman “büyük büyük” (Göldalı *Arpaçay)

ğodu ğodu “kurak mevsimlerde çocukların süpürgeye çocuk elbiseleri giydirerek yaptıkları manken” (Karakaş)

ğoma ğoma “deste deste, deste hâlinde” (Boğazköy)

gülünş gülünş “gülünecek, alay konusu olacak şekilde, düşüncesizce” (Taşdere Arpaçay)

hêç hêçine “boş boşuna” (Cavlak *Selim)

hep hepine “tamamıyla” (Bayburt *Selim; DS III, s. 2341: Kars ve köyleri hephepine “tamamiyle”)

hêrsli hêrsli “sinirli sinirli” (Kümbetli)

höleke höleke “hızlı hızlı” (Kümbetli)

kıdım kıdım “az az, küçük küçük” (DS VI, s. 4553: Kars)

- kıtım kıtım** “azar azar, parça parça” (DS VI, s. 4559: Kars ve köyleri)
- kirmiş kirmiş** “sessiz sessiz” (Kümbetli)
- lağlana lağlana** “alay eder şekilde” (Porsuklu *Susuz)
- lağvalı lağvalı** “alay eder şekilde” (Kümbetli)
- lateyir lateyir** “gelişigüzel, uygunsuz, yakışıksızca (konuşma için)”
(Büyükpirveli *Akyaka; Kırçiçeği *Susuz)
- lengere lengere** “tabak tabak, büyük kaplar dolusu” (Kümbetli)
- lopbaz lopbaz** “kaba kaba, kaba bir biçimde” (Boğazköy; Taşdere *Arpaçay;
Kırçiçeği *Susuz)
- löyür löyür** “parıl parıl” (Polatköy *Arpaçay)
- mat mat** “şaşkın şaşkın, alık alık (bakış için)” (Kümbetli; DS IV, s. 3137: İrişli,
Bayburt *Sarıkamış)
- mıgırt mıgırt** “topak topak” (Yalınkaya)
- mıldır mıldır** “gözleri açarak bakmak için” (DS IV, s. 3184: Kars)
- öz özüne** “kendi kendine” (Boyuntaş, Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka;
Eskiğecit *Selim)
- özü özüne** “kendi kendine” (Oğuzlu; Küçükdurduran *Akyaka; Göldalı
*Arpaçay)
- pampaḥ pampaḥ** “gevşek gevşek, yavaş yavaş” (Kümbetli; Tepecik
*Arpaçay)
- perem perem** “darmadağın, karmakarışık” (DS V, s. 3431: İrişli, Bayburt
*Sarıkamış, *Selim)
- piltih piltih** “parça parça, yırtık yırtık” (Polatköy *Arpaçay)
- salğar salğar** “ağır ağır, yavaş yavaş” (DS V, s. 3526: İrişli, Bayburt
*Sarıkamış)
- sarsah sarsah** “ahmakça, aptal aptal, anlamsızca” (Küçükaküzüm *Akyaka)
- sedereh sedereh** “ahmakça, aptal aptal, anlamsızca” (Kümbetli)
- sefeh sefeh** “ahmakça, akılsızca, aptal aptal” (Meydancık *Arpaçay)
- sengin sengin** “yavaş yavaş, ağır ağır” (Karakas)
- serin serin** “yavaş yavaş, ağır ağır” (Kümbetli)
- sirtih sirtih** “utanmazca, arsız arsız” (Büyükpirveli *Akyaka)
- sıyrıḥ sıyrıḥ** “utanmazca, arsız arsız” (Akören *Sarıkamış; Kırçiçeği *Susuz)

soğumsuz soğumsuz “terbiyesizce” (Akören *Sarıkamış)
şap şap “vurma ile çıkan ses” (İsisu *Sarıkamış)
şöteneh şöteneh “gevşek gevşek” (Porsuklu *Susuz)
telesih telesih “acele ecele, çabuk çabuk” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
tez tez “sık sık, ara vermeden” (Bacioğlu *Arpaçay)
ucun ucun “azar azar, yavaş yavaş” (DS VI, s. 4782: Kars)
usul usul “usulca, yavaş yavaş” (Aşağısallıpınar *Sarıkamış)
vıcih vıcih “çok cıvık, sulu nesne için” (DS VI, s. 4806*: Kars)
vid vid “sessizce konuşma için” (DS VI, s. 4806: Bayburt *Selim)
yamperi yamperi “yan yan” (Porsuklu *Susuz)
yarıh yarıh “yarık yarık, çatlak çatlak” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
yeke yeke “büyük büyük” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)
yeri yerinde “yerli yerinde, düzgün” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
yèri yèrine “olması gereken yere, düzgün” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
yèyin yèyin “hızlı hızlı” (Eskigeçit *Selim)
yumru yumru “yuvarlak yuvarlak” (Alçılı)
zayıl zayıl “saçma sapan” (Çakmak; Büyükdurduran *Akyaka)
zayil zayil “saçma sapan” (DS VI, s. 4356*: Arpaçay)
zevzeh zevzeh “anlamsız, boş boş” (Eskigeçit *Selim)
zircih zircih “şımarıkça” (Eskigeçit *Selim)
zoğ zoğ “çizgi çizgi, şerit şerit” (Boyalı *Sarıkamış)
zoh zoh “irinli yaranın zonklayarak ağrması için” (DS VI, s. 4842: Bayburt *Selim)
zolah zolah “şerit şerit, çizgi çizgi” (İncedere *Akyaka)

• **Fiillerin tekrarıyla oluşan ikilemeler:**

acızlana acızlana “isteksiz isteksiz, isteksizce” (Kümbetli; Esenyayla *Akyaka)

addıya addıya “atlaya atlaya” (Esenyayla *Akyaka)
çiliyif çiliyif “sepeleyip sepeleyip” (Küçükdurduran *Akyaka)
dartıla dartıla “ağır ağır, yavaş yavaş” (Porsuklu *Susuz)
döne döne “tekrar tekrar, defalarca” (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
ğaça ğaça “koşa koşa, koşarak” (Taşdere Arpaçay; Tozluca *Selim)
ğımışa ğımışa “gülümseyerek” (Gürbüzler *Selim)
güeze güeze “hızlı hızlı” (Gürbüzler *Selim)
hırılıya hırılıya “hırıltılı ses çıkararak” (Porsuklu *Susuz)
hopbana hopbana “zıplaya zıplaya” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
hönküre hönküre “hıçkıra hıçkıra” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
höyküre höyküre “hüngür hüngür” (Kümbetli)
lehleye lehleye “nefes nefese” (Büyükpirveli *Akyaka)
maymaħlıya maymaħlıya “iki yana hafif sallanarak” (Büyükpirveli *Akyaka)
maymıya maymıya “iki yana hafif sallanarak” (Bayburt *Selim)
mırtılıya mırtılıya “söylene söylene” (Bayburt *Selim)
oynaya oynaya “sevine sevine, büyük bir sevinçle” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)
pampaħlıya pampaħlıya (gez-) “gevşek gevşek, yavaş yavaş yürümek” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
seke seke “hafifçe topallayarak” (Çakmak)
seyirt seyirt “koşa koşa, koşarak” (Sırataşlar *Sarıkamış)
soluħlana soluħlana “dinlene dinlene” (Akören *Sarıkamış)
sozalana sozalana “güçsüz, düşe kalka (yürümek için)” (DS V, s. 3673: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)
söyüne söyüne “sevine sevine” (Kümbetli)
süre süre “sürte sürte” (Akören *Sarıkamış)
sürüye sürüye “sürükleyerek, çeke çeke” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

tapanlaya tapanlaya “ayağını yan basarak” (Porsuklu *Susuz)

telese telese “acele acele, acele ederek, çabuk çabuk” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ucalyıf ucalıyf “sözü uzatarak, sözü uzata uzata” (Yenice *Selim)

yellene yellene “hızlı hızlı” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

yıhıla yıhıla “düşe kalka, zorlukla” (Demirkent *Akyaka)

yırğalana yırğalana “sallanarak” (Eskigeçit *Selim)

yüyüre yüyüre “koşarak, hızlı hızlı” (Bayburt *Selim)

zarılıya zarılıya “inleyerek, inleye inleye” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

• **Ünlemlerin tekrarıyla oluşan ikilemeler:**

Bu tür ikilemeler, genellikle hayvanları çağırmak veya kovalamak için söylenen ikilemelerdir.

bıcı bıcı ‘kuzu çağırma ünlemi’ (Subatan)

bıjı bıjı “koyunları, kuzuları çağırma ünlemi” (DS I, s. 663: Kars)

bijo bijo “hayvanları çağırma ve kovalama ünlemi” (DS I, s. 680*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

bili bili “1. kümes hayvanlarını çağırma ünlemi” (DS I, s. 692-693: Kızılcakçak *Arpaçay); “1a. kazları çağırma ünlemi” (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Polatköy, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

cu cu “tavukları çağırma ünlemi” (Polatköy *Arpaçay; DS II, s. 1021*: Kars)

cuğu cuğu “hindileri çağırma ünlemi” (Polatköy *Arpaçay)

çıh çıh “koyunla kuzuyu ayırmak için koyunları yürütme ünlemi” (Tepecik *Arpaçay)

dama dama “kümes hayvanları kümese sokmak için kovalama ünlemi” (Kümbetli)

düş düş “ineklerin sakin durması için söylenen söz” (Küçükaküzüm *Akyaka)

ğuc ğuc “köpek çağırma ünlemi” (Kümbetli)

ğud ğud “köpek çağırma ünlemi” (Kümbetli)

hel hel “bıldırcını yere indirmek için söylenir.” (DS III, s. 2333: Cedere *Arpaçay)

hod hod “eşek ya da sıpayı durdurma ünlemi” (DS III, s. 2392: Kars)

hō hō “1. koşu öküzünü hızlandırmak için söylenen söz” (Yalınkaya; Polatköy *Arpaçay); **ho ho** “2. sığırları yürütmek veya kovmak için söylenen söz” (Porsuklu *Susuz)

kır kır “at ve eşek çağırma ünlemi” (DS IV, s. 2825-2826*: Bayburt *Sarıkamış “kır kır”); “1a. at çağırma ünlemi” (Porsuklu *Susuz)

kıs kıs “köpekleri kızdırma, kışkırtma ünlemi” (Karaorgan *Sarıkamış; DS IV, s. 2844: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘kıs kıs’)

kışe kışe “kümes hayvanlarını kovalama ünlemi” (DS VI, s. 4559: Kars ve köyleri)

kış kış “1. tavukları, kuşları ürkütüp kovma ünlemi” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Kırçiçeği, Porsuklu *Susuz); “2. kümes hayvanlarını kümese doldurmak için kovalama sözü” (Kırçiçeği, Porsuklu *Susuz)

kiri kiri “at ve eşek çağırma ünlemi” (DS IV, s. 2825-2826*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

koz koz “danaları, kuzuları yerlerine sokmak için kullanılan kovalama ünlemi” (Kümbetli)

oş oş “köpek çağırma ünlemi” (DS V, s. 3294: Kars)

oşt oşt “köpek kovma ünlemi” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

piçi piçi “1. inek vb. hayvan çağırma ünlemi” (DS VI, s. 4647: Kars ve köyleri); “1a. dana çağırma ünlemi” (İsisu *Sarıkamış; Kırçiçeği *Susuz)

piçi piçi “sığır, davar çağırma ünlemi” (DS V, s. 3454: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

pine pine “1. tavukları kümese sokma için kovalama ünlemi” (DS VI, s. 4651: Kars ve köyleri); “2. kümes hayvanlarını kümese doğru kovalama ünlemi” (Kırçiçeği *Susuz; DS V, s. 3457: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

pin pin “tavukları kümese sokmak için kovalama ünlemi” (İsisu *Sarıkamış)

puço puço “dana çağırma ünlemi (İsisu *Sarıkamış)”

piş piş “kedi çağırma ünlemi” (DS VI, s. 4652: Kars)
vay vay “üzüntü bildirir ünlem” (DS VI, s. 4804: Kars)
yah yah “hişt hişt” (DS VI, s. 4129: Kars)
yazılı yazılı “acıma bildirir ünlem” (Çakmak)

• **Yansımaların tekrarıyla oluşan ikilemeler:**

hart hart “sertçe ve kaba ses çıkararak” (Porsuklu *Susuz)

Aynı kelimenin tekrarıyla oluşan ikilemelerin bir kısmı “etmek”, “olmak” yardımcı fiilleriyle kullanılmaktadır.

cırılı cırılı (olmak) “yırtık yırtık olmak, eskiyip yırtılmak, parçalanmak” (Büyükdurduran, Büyükpirveli, Esenyayla *Akyaka; Tepecik *Arpaçay)

cırım cırım (etmek) “parça parça etmek” (Subatan; DS II, s. 930: Kars)

1.3.2.2. Eş Anlamlı Kelimelerin Tekrarıyla Kurulan İkilemeler

Anlamları aynı iki sözcüğün birlikte kullanılmasıyla oluşan ikilemelerdir (Korkmaz, 1992: 56).

aşırı sonunda “sonunda, en sonunda” (Kümbetli)

varı döyleti “serveti, malı, mülkü” (Porsuklu *Susuz)

yaren yoldaş “arkadaş, dost” (Göldalı *Arpaçay)

yeren yoldaş “1. arkadaş, dost” (Eskigeçit *Selim); “2. eş dost” (DS VI, s. 4252: Bayburt *Selim)

1.3.2.3. Yakın Anlamlı, Anlam ilgisi olan Kelimelerin Tekrarıyla Kurulan İkilemeler

Yakın anlamlı ya da aralarında anlamsal olarak ilgi bulunan iki sözcüğün birlikte kullanılmasıyla oluşan ikilemelerdir. Yakın anlamlı sözcüklerle kurulan ikilemelerde, ikileme sözcükleri kendi anlamlarında kullanılır. Bu tür ikilemelerin bir kısmında ikileme sözcükleri anlam yanında ses ve şekil bakımından da yakınlık gösterir (Hatiboğlu, 1981: 58-59).

abır haya “edep haya, utanma” (Esenyayla *Akyaka)

abırır hayalı “terbiyeli, edepli” (Esenyayla *Akyaka)

ac susuz “hiçbir şey yiyip içmeden, aç hâlde” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

ah tûf “acıma bildirir ünlem” (DS I, s. 134*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ala yarım “yarım yamalak, baştan savma” (Porsuklu *Susuz)

allı güllü “güllü çiçekli, süslü, güzel” (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

altın amarat “mücevher, ziynet” (Tomarlı Arpaçay; DS I, 231: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

al yeşil “al yeşil renkli” (Aşağısallıpınar *Sarıkamış; Kırçiçeği, Kızıroğlu *Susuz)

analı balalı “annesini ve yavrusunu beraber” (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

arvad uşah “eş ve çocuklar, aile” (Meydancık *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

bacı ğardaş “kız ve erkek kardeş; ikisi beraber” (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

baş yuharı “yokuşa doğru, yokuş yukarı” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

bezenip düzenip “süslenip, güzel giyinip” (Küçükurduran *Akyaka)

biyavır malamat “rezil rüsvay” (DS I, s. 712: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

bol bolamat “1. bol bol, döke saça, geniş” (DS I, s. 734-735: Kars); “1a. bol bol” (Subatan)

canı dilden (Far. cân u dil) “yürekten, içten gelerek” (Porsuklu *Susuz)

cındır cırır “eskimiş, yırtılmış, işe yaramaz (giysi)” (Büyükpirveli *Akyaka)

cırır cındır “eskimiş, yırtılmış, işe yaramaz (giysi için)” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka)

çul çaput “değersiz giysi” (Porsuklu *Susuz)

dam daş “ev” (Bayburt *Selim)

dava dövüş “kavga, dövüş, tartışma” (Tepecik *Arpaçay)

dava döyüş “kavga, dövüş, tartışma” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

dava döyüşnen “bağıra çağırma, tartışma tartışma” (Kümbetli; Büyükdurduran,

Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

dede baba “1. çok eski” (Meydancık, Taşdere *Arpaçay); “2. ecdat, atalar” (Tunçkaya *Kağızman; Boyalı *Sarıkamış)

déyif gül- “hem gülüp hem konuşmak, neşeli bir şekilde konuşmak” (Porsuklu *Susuz)

döş baş “göğüs, sine” (Kümbetli)

dünya alem “herkes, bütün insanlar” (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

düz dünya “1. çok” (Porsuklu *Susuz); “2. geniş, büyük (tarla, arazi için)” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

el elvan “rengârenk” (Kümbetli)

el gün “hısım, akraba, eş dost” (DS VI, s. 4495: Bayburt *Selim)

él gün “herkes, başkaları, yabancılar, el âlem” (Karakaş)

eli ayağı “elleri ve ayakları” (Darboğaz *Selim)

éli günü “hısım akrabası” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

elimiz günümüz “hısım akrabamız” (Bayburt *Selim)

elli ayağlı “becerekli, çalışkan, atik” (Tepecik *Arpaçay)

elli eyağlı “becerekli, çalışkan, atik” (Kümbetli)

elsiz ayağsız “beceriksiz, yavaş” (Tepecik *Arpaçay)

elsiz eyağsız “beceriksiz, yavaş” (Kümbetli)

ev eşih “ev” (Karakaş; Küçükaküzüm *Akyaka; Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

evli eşihli “bütün aile, ailece” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

eyin baş “üst baş, giyecek, elbise” (Kümbetli; Esenyayla *Akyaka; DS III, s. 1822*: Bayburt *Sarıkamış ‘eyinbaş’)

ğab ğaşıh “tencere, tabak, çatal, kaşık vb. mutfak eşyası” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ğap ğaşıh “tencere, tabak, çatal, kaşık vb. mutfak eşyası” (Sırataşlar *Sarıkamış; Kırçıçeği *Susuz)

ġapı baca “1. evin önü, evin önündeki genişçe alan” (Göldalı *Arpaçay); “2. evin kapı ve pencereleri” (Çakmak)

ġapı baca “evin önü, evin önündeki genişçe alan” (Çamyazı *Sarıkamış)

ġar boran “tipi, şiddetli soğuk” (Porsuklu *Susuz)

ġarlı boranlı “karlı ve fırtınalı” (Porsuklu *Susuz)

ġav ġaşıh “tencere, tabak, çatal, kaşık vb. mutfak eşyası” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

ġavaġ ġarşı “karşı karşıya, yüz yüze” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

ġelin ġız “gelinler ve genç kızlar” (Göldalı *Arpaçay)

ġeyim kecim “giyim kuşam, üst baş” (Porsuklu *Susuz)

ġeyimli kecimli “giyimli kuşamlı” (Porsuklu *Susuz)

ġeyinif keçinif “giyinip kuşanıp” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

ġoġumu ġardaşı “akrabaları, hısım akrabası” (Göldalı *Arpaçay)

ġollu ġuvvetli “güçlü kuvvetli; gücü, kuvveti yerinde” (Tepecik *Arpaçay)

ġoyun ġuzu “koyunlar ve kuzular” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

ġata bala “suç, hata” (Porsuklu *Susuz)

ġavar eter “ses seda, haber” (Gönülalan *Arpaçay; DS III, s. 2309: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘havar eter’)

ġisli paşlı “kirli; isli, kirli” (Kümbetli)

ġis pas “kir” (Kümbetli)

it ġurd “tanınmayan, bilinmeyen; ne olduğu belli olmayan kimseler” (Karakas; Porsuklu *Susuz)

kör peşman “pişman bir hâlde” (Darboğaz *Selim)

mal ġoyun “büyük ve küçükbaş hayvanlar” (Karakas)

oğul uşah “çoluk çocuk, çocuklar, evlatlar” (Cumhuriyet, Hacihalil; Akçalar *Arpaçay; Boyalı *Sarıkamış)

patıltı kütültü “gürültü patırtı” (İsisu *Sarıkamış)

pörtüf ġalġ- “yara, sivilce vb. şeylerin kabuğu kabarıp kalkmak” (DS V, s. 3482: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

saç pirçeh “saç” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

sapı samanı “tarladaki dövülmemiş tahılı” (Sırbasan *Sarıkamış)

tanış biliş “tanıdık, dost, arkadaş” (Kümbetli)

tehdde bir “ikidebir” (DS V, s. 3862: Zarşat)

tehdde bir “arada bir” (Bacioğlu *Arpaçay)

téz telesih “çabuk çabuk” (Kümbetli)

toy düğün “düğün; düğün dernek” (Alçılı; Akören, Aşağısallıpınar *Sarıkamış)

toy düğün “düğün; düğün dernek” (Hacıhalil)

tuman köyneh “don ve gömlek, iç çamaşırı” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

üst baş “giyim eşyalarının tümü” (DS VI, s. 4798: Bayburt *Selim)

üzü gözü “yüzü, surati” (Taşdere Arpaçay)

üzüne gözüne “yüzüne, suratına” (Porsuklu *Susuz)

üzünü gözünü “yüzünü suratını” (Boyuntaş *Akyaka)

yalan yapıldak “uydurarak” (DS VI, s. 4142: Kars)

yana yöriye “etrafa” (Bacioğlu *Arpaçay)

yanına yörene “çevrene, etrafına” (Porsuklu *Susuz)

yanı yöresi “çevresi” (Alçılı; DS VI, s. 4171: Kars)

yannı yöresini “etrafını” (Bozyiğit *Arpaçay)

yapılı yöndemli “iri yapılı, görkemli” (Bayburt *Selim)

yara hōra “uzun süre iyileşmeyen küçük, irinli yara” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

yaralı hōralı “irinli çok yarası olan” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

yarlı yaraşihli “güzel, görünüşçe güzel, göze hoş gelen” (Boyuntaş *Akyaka)

yarrı yaraşihli “güzel, görünüşçe güzel, göze hoş gelen” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

yere yurda “yere, etrafa” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

yerli yatahli “etrafli bir şekilde” (Tepecik *Arpaçay)

yerli yerinceh “olması gerektiği gibi, düzgün” (Sırataşlar *Sarıkamış)

yërri yatahlı “etraflı bir şekilde” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

yer yöndem “yol yordam” (Porsuklu *Susuz)

yorđan döşeh “yatak yorgan” (Porsuklu *Susuz)

yüzü gözü “yüzü, suratı” (Esenyayla *Akyaka)

1.3.2.4. Zıt Anlamlı Kelimelerin Tekrarıyla Kurulan İkilemeler

Zıt anlamlı iki kelimenin birlikte kullanılmasıyla oluşan ikilemelerdir. Bu kuruluştaki ikilemeler çoğu zaman açıklanması istenilen kavramın sınırlarını gösterir (Hatiboğlu, 1981: 59).

ağşam sabah (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay); **ağşam savah** (Kümbetli) “sabah akşam, günün her saati, sürekli, devamlı”

altdan üstden “oradan buradan” (Porsuklu *Susuz)

altdan yuharı “aşağıdan yukarı, yokuşa doğru” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

ata ana “anne baba, ebeveyn” (Göldalı *Arpaçay)

başdan ayağa “baştan ayağa, başından ayağına kadar, tamamıyla” (Tepecik *Arpaçay)

başdan eyağa “baştan ayağa, başından ayağına kadar, tamamıyla” (Kümbetli)

ëniş yohuş “iniş ve yokuş şeklinde (yol)” (Porsuklu *Susuz)

erri arvaddı “karılı kocalı” (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

gëc tez “er geç, nihayetinde, önünde sonunda” (Porsuklu *Susuz)

yere göge “yere, etrafa” (Tozluca *Selim)

yıhıla ğağa “düşe kalka, zorlukla” (Porsuklu *Susuz)

1.3.2.5. Biri Anlamlı Diğeri Yakıştırma Kelimelerin Tekrarıyla Kurulan İkilemeler

Biri tam anlamlı diğeri yarı anlamlı iki kelimenin birlikte kullanılmasıyla oluşan ikilemelerdir. Bu ikilemelerde birinci veya ikinci tam anlamlı kelime dışındaki diğer kelime anlamı güçlendirmede yardımcıdır (Hatiboğlu, 1981: 59).

berri bezehli “çok süslü, özenle süslenmiş” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Taşdere *Arpaçay)

boylu puğunlu “boylu boslu” (Bayburt *Selim)

cırrı cıçılı “çok süslü, renk renk” (Porsuklu *Susuz)

çollu çocuflu “çoluk çocuk, bütün aile” (Porsuklu *Susuz)

parça piltih “parça parça” (Kırçiçeği *Susuz)

şakga şenniyh “kalabalık, gürültülü” (DS V, s. 3737: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

Bu kuruluştaki ikilemelerin bir kısmı; sözcüklerden birinin tek başına bir anlamı olmadığı, çeşitli fonetik değişiklikler taşıyan kelime tekrarlarıyla yapılmış yapılardır.

ala bula “1. alaca” (Porsuklu *Susuz); “2. seyrek” (Porsuklu *Susuz); “3. düzensiz, ordan burdan” (Porsuklu *Susuz)

cıçıl bıcıl “süs püs” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

cıçılı bıcılı “süslü püslü” (Tepecik *Arpaçay)

cıçıl mıcıl “süs püs” (Çakmak)

çahır çuhur “pürüzlü yer, iniş, yokuş (hk.)” (Kümbetli; DS II, s. 1040: *Kağızman)

çahur çuhur “düzgün olmayan, girintili çıkıntılı, pürüzlü (yol, yer vb.)” (Tepecik *Arpaçay)

çarıl çürüh “işe yaramaz, bozuk, çürük (sebze, meyve)” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

çerih çürüh “işe yaramaz şey” (Tepecik *Arpaçay)

çerik çürük “bölük, parça, işe yaramayan şey” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; DS II, s. 1146: Kars)

demir dümür “eski demir parçaları, hurda” (Kümbetli)

dobra dobr “dolambaçlı yollara sapmadan gerçeği söylemeyi anlatır” (DS II, s. 1534*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

eğiş bügüş “eğri büğrü, yamuk yumuk, dolambaçlı” (DS III, s. 1685*: Kars)

eke büke “1. yaşlı, tecrübeli” (Porsuklu *Susuz); “2. çokbilmiş” (Kümbetli)

esgi püsgü “eski, kullanılmış” (DS VI, s. 4500: Bayburt *Selim)

esgi üsgü “çok eski, kullanılmış” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)
eğiş üyüş “eğri büğrü, yamuk yumuk, dolambaçlı” (DS III, s. 1685*: Bayburt *Sarıkamış)
eziñ üzüñ “çok ezilmiş (sebze, meyve)” (Kümbetli)
ğırılığ ğuruğ “1. kırılmış, dağılmış sağlam olmayan, kırık dökük (eşya)” (Porsuklu *Susuz); “2. kırıntı” (Karakaş; Porsuklu *Susuz)
mal mul “büyükbaş hayvanlar” (Çakmak; Büyükpirveli *Akyaka; Bayburt *Selim)
sapılığ supuh “ahlâksız, kötü niyetli” (Porsuklu *Susuz)
seldirriye beldirriye “dengesizce iki yana sallanarak, yalpa vurarak” (Porsuklu *Susuz)
şert şürt “yemin, ant” (DS V, s. 3765: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)
yamru yumru “eğri büğrü (yuvarlak nesnelere için)” (DS VI, s. 4159: Kars; DS VI, s. 4814*: Kars ‘eğri büğrü’)

1.3.2.6. Her İki de Yakıştırma Kelimelerin Tekrarıyla Kurulan İkilemeler

Tek başına kullanılmayan yarı anlamlı iki sözcüğün birlikte kullanılmasıyla oluşan ikilemelerdir. Bu ikilemeler de güçlü bir anlam, bir pekiştirme vardır (Hatiboğlu, 1981: 59)

adda budda “1. tektük, seyrek, orada burada” (Porsuklu *Susuz; DS I, s. 65: Bayburt *Sarıkamış); “2. oradan buradan, düzensiz, karışık” (Porsuklu *Susuz)
cello bello “serseri, kavgacı, kabadayı kimse” (Porsuklu *Susuz; Kırçıçeği *Susuz)
cello cillo “çoluk çocuk” (DS II, s. 878*: Kars)
çarılığ çuruğ “işe yaramaz” (Porsuklu *Susuz)
encel üncel “ekin tarlalarında ekinin arasında biten otlar” (DS III, s. 1744: Bayburt, İrişli *Sarıkamış)
erem perem “darmadağınık, karışık” (DS III, s. 1766: Kars)
helderen belderen “anlamsız, boş” (Büyükpirveli *Akyaka)
kert kürt “1. çakır çukur” (Karaorgan *Sarıkamış); “2. eğri büğrü (yol, tarla vb.)” (DS IV, s. 2759: İrişli *Sarıkamış)

ketir kütür “eğri büğrü, düz olmayan, pürüzlü (yüzey için)” (DS IV, s. 2775: Bayburt *Sarıkamış)

pese püse “1. öteberi” (DS V, s. 3436: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış, *Selim); “2. pılı pırtı, üst baş” (Darboğaz *Selim)

sayır bayır “saçma sapan, anlamsız” (DS V, s. 3561: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

seldir beldir “sendeleyerek” (Darboğaz *Selim)

şap şup “acele ile, alelacele, çabuk” (Porsuklu *Susuz)

şatır şümen “gürültü patırtı” (DS V, s. 3755: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şellobello “değersiz kişi” (DS V, s. 3761: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

tap tup “ayağını yere vurarak, ses çıkararak” (Porsuklu *Susuz)

yangır yungur “1. yalan yanlış (söz için)” (DS VI, s. 4168: Kars); “2. saçma sapan” (DS VI, s. 4815: Bayburt *Selim)

1.3.2.7. Olumlu-Olumsuz Kelimelerin Tekrarıyla Kurulan İkilemeler

Bir kısım ikilemeler, fiil ve isim türündeki kelimelerin olumlu ve olumsuz şekillerinin birlikte kullanılmasıyla yapılır. Bu ikilemeler; fiillerin “-r... -mez” ve isimlerin “-li / -siz ekli tekrarıyla kurulan ikilemelerdir.

biler bilmeze “bilir bilmez, tam olarak bilgi sahibi olmadan, iyice bilmeden” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

êşider êşitmez “duyar duymaz, hemen” (Porsuklu *Susuz)

haberli habersiz (Tepecik *Arpaçay); **heberli hebersiz** (Porsuklu *Susuz) “haber vermeden, aniden”

mahnalı mahnasız “yerli yersiz” (Kırçıçeği, Porsuklu *Susuz)

Taramalarımız sonucunda “ağapbağ, ağappağ, ağappağ, ağappak “bembeyaz, çok beyaz” (Karakas; DS I, s.79*: Kızılçakçak *Arpaçay Kars köyleri); boramboş “bomboş” (Büyükpirveli *Akyaka; DS I, s. 737: İrişli, Bayburt, *Selim, *Sarıkamış); yerveyer “olduğu yerde” (Polatköy *Arpaçay), dümappağ “bembeyaz” (Subatan) gibi yapı ve anlam bakımından bazı kanaatler taşısak da kesin bir yargıya varamadığımız örnekler de karşımıza çıkmıştır. Kesin kanaate varamadığımız bu kelimeler, sınıflandırılmaya dâhil edilmemiştir.

1.3.3. Üçlemeler

Kars ili ağızlarında ikilemelerin yanı sıra üçlemelere de rastlamak mümkündür.

Kars ili ağızlarında tespit ettiğimiz üçleme örnekleri şunlardır:

- İsimlerden oluşan üçlemeler:

ğar ğış ğıyamat “karlı, fırtınalı çok soğuk hava” (Darboğaz *Selim; Porsuklu *Susuz)

- Aynı kelimedenden yapılan ikilemenin üçüncü tekrarının fiil olarak kullanılmasıyla kurulan üçlemeler:

bıd bıd bıdılla- “kendi kendine konuşmak” (Porsuklu *Susuz)

bölüh bölüh bölün- “bölükler, gruplar hâlinde ayrılmak (Tepecik *Arpaçay)

cığ cığ cığılla- “anlaşılmayan, karmakarışık sesler çıkarmak” (Göldalı *Arpaçay)

don don donğulla- “kendi kendine konuşmak, söylenmek” (Kümbetli)

ğud ğud ğudulla- “kendi kendine konuşmak, homurdanmak” (Gürbüzler *Selim; DS III, s. 2188: İrişli, Bayburt *Sarıkamış gudgud gudullamah)

ğurt ğurt ğurtulla- “kuluçkaya yatacak tavuk ses çıkarmak” (Porsuklu *Susuz)

hır hır hırilla- “hırıltılı ses çıkarmak” (Gönülalan *Arpaçay; Gürbüzler *Selim)

mırt mırt mırtilla- “kendi kendine konuşmak, söylenmek” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

İKİNCİ BÖLÜM

KARS İLİ AĞIZLARINDA KALIP SÖZLER¹

2.1. HAYIR DUALARI

2.1.1. Uğurlama ve Karşılama Duaları

- Allah salamatdı² versin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) ~ Allah selametli² versin sana. (Aşağısallı²ınar *Sarıkamış) ~ Allah selemetdi² versin. (Kırçıçeği *Susuz) “Yola çıkan, bir yere giden kişiye kalanların ‘Allah kazadan beladan korusun, yolun açık olsun, sağ salim git’ anlamında söylediği duadır.”
- Allah yolunu aç² etsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Ğal sağlı²ınan. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) ~ Sağlı²ınan Ğal. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) “Giden kişi tarafından kalan kişiye esenlik, sağlık dilemek için söylenir.”
- Gecen ²heyre³ Ğalsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay) ~ Geceniz ²heyre Ğalsın. (Kümbetli) “Misafirin giderken ev sahibine söylediği duadır.”
- Güle güle Ğet. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- Hemeşe⁴ Ğezme²den Ğeseñ. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) “Evdeki kişinin, dışardan gelene söylediği duadır.”
- ²Heyirri⁵ Ğide Ğeseñ. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

¹ Tasnif için (Bulut, 2012) ve (Erol, 2007)’den faydalanılmıştır. Benzer dua ve beddualardan yalnızca biri açıklanmıştır. Anlaşılabilir olanlar için ise açıklama yapılmamıştır.

² salamatdı², selemetdi²: Selamet.

³ ²heyre: Hayır.

⁴ hemeşe: Her zaman.

⁵ ²heyirri: Hayırlı.

- Һeyre⁶ ғарşı ғэт. (Күмбетли, Тазекент; Бүюкдурдурдан, Есеняйла *Акыака; Бациоғлу, Таşдере, Телек, Теpecик *Арпаçай; Порсукулу *Сусуз) “Мисафирин гидеркен ев саһибине ‘һайрлы гечелер, ийи гечелер’ anlamında сөylediđи ‘гечен / гечениз һейре ғалсын’ сөзүне карşılık сөйленен дуадир. Бу сөзле; мисафирин һайрла, ийиликлерле, гүзеликлерле карşılaşması диленир.”
- Сағлиһнан ғэт. (Күмбетли, Тазекент; Бүюкдурдурдан, Есеняйла *Акыака; Бациоғлу, Таşдере *Арпаçай)
- Сағ саламат ғедиф геlesen. (Күмбетли) “Сағ салим, баһна бир şey гелmeden, казасыз беласыз гидип геlesen anlamında сөйленен дуадир.”
- Саламат ғал. (Күмбетли, Тазекент; Бүюкдурдурдан, Есеняйла *Акыака; Бациоғлу, Таşдере *Арпаçай) “Hoşça kal anlamında гиден кишинин каланла есенлик дилемек için сөylediđи дуадир.”

2.1.2. Ahirette İyiliklerle Karşılaşmak Üzerine Dualar

- Allah seni iki cihanda eziz elesin. (Bekler, Күмбетли, Тазекент; Бүюкдурдурдан, Есеняйла *Акыака; Бациоғлу, Каракале, Таşдере *Арпаçай) “Кишинин iki дүныада да mutlu, huzurlu olmasını дилеуен дуадир. Yaşlıların, büyüklerin yardım veya hizmet ettiğinde küçüklere teşekkür yerine сөylediđи дуадир.”
- İki cihanda üzüñ ağ olsun. (Bekler, Күмбетли, Тазекент; Бүюкдурдурдан, Есеняйла *Акыака; Бациоғлу, Каракале, Таşдере *Арпаçай) “İki дүныада да utanacağın бир şey yapma, iki дүныада да mutlu ol anlamında büyüklerin yardım, iyilik karşılığı teşekkür yerine сөyledikleri дуадир.”

2.1.3. Nazardan Koruyucu Dualar

- Allah kötü gözden sağlasın. (Bekler, Тазекент; Бүюкдурдурдан, Есеняйла *Акыака; Бациоғлу, Каракале, Таşдере, Телек *Арпаçай) “Allah kötü gözden korusun anlamında сөйленен дуадир.”

⁶ һейр: Һайыр.

- Allah nazardan sahlâsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay)
- Allah pis gözden⁷ sahlâsın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

2.1.4. Helal Etme Duaları

- Ananın ağ südü gibi helal olsun. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay) ~ Anayın ağ südü kimi helal olsun. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Gönül rızasıyla verilen yiyecek veya yapılan işten duyulan memnuniyet için işi yapana anlaşılardan fazla verilen para ve yiyecek için kişinin ‘helal et’ sözüne karşılık para ya da yiyecek verenin ‘helal olsun’ anlamında söylediği duadır.”
- Halal hoşları olsun. (Başgedikler) ~ Halalı hoşları olsun. (Ocaklı)
- Halal hoşun olsun. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay) “Kişinin ‘hakkını helal et’ sözüne karşılık; karşılıksız, gönül rızasıyla verdiği yiyeceği veya yemek sonrası ev sahibine teşekkür edilmesine karşılık ev sahibinin yenilen yemeği helal ettiğini ifade etmek için söylediği duadır.”
- Halal hoşunuz olsun. (Halıkışlak *Digor)
- Halalıñ olsun. (Bayburt *Selim)
- Yeyiv işdiyiñ halalıñ olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) “Yaptırılan herhangi bir işi iyi, güzel yaptığı için memnuniyet ifadesi olarak işi yaptıranın işi yapana ‘helal olsun, yedirdiklerimi helal ettim’ anlamında söylediği duadır.”

⁷ pis göz: Kötü göz.

2.1.5. Yemek İçmek Üzerine Söylenen Dualar

- Allah hemeşe (hemmeşe)⁸ surfanızı⁹ açılış eylesin. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Allah şen eylesin. (Bayburt *Selim) ~ Allah şen etsin. (Bayburt *Selim; Telek *Arpaçay) “Yemek yenildikten sonra söylenen duadır.”
- Allah şen etsin, var etsin. (Bayburt *Selim) “Ev sahibine huzur, bolluk dileyen ‘daha çok olsun, daim olsun’ anlamında kullanılan duadır. Yemek yenildikten sonra söylenir.”
- Allah var etsin. (Gönülalan *Arpaçay) “Yemek yenildikten sonra söylenen ‘hep olsun, daha çok olsun’ anlamındaki dua sözüdür.”
- Biz yediy ehsiltdih Allah artırsın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- Biz yediy esgiltidih Allah versin. (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)
- Halal hoşun olsun. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay) “Kişinin ev sahibine ‘yedik içtik helal et’ sözüne karşılık ev sahibinin hakkını helal ettiğini ifade etmek için söylediği dua sözüdür.”
- Halalıñ olsun. (Bayburt *Selim) “Yemek yiyenlerin teşekkür için söylediği ‘Allah şen etsin’ dileğine karşılık ev sahibinin söylediği duadır.”
- Ölmüşlerin¹⁰ canına deysin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) “Yemek sonrası veya yemek ya da yiyecek vererek birinin karnını doyurma karşılığı kişinin yenilen yemeğin, yapılan iyiliğin, hayrın sevabının kişinin ölmüş yakınlarının ruhuna gitmesi için söylediği duadır. Ölmüş yakınlarının ruhuna ulaşsın.”

⁸ hemeşe: Her zaman.

⁹ sufra: Sofra.

¹⁰ ölmüşleri: Ölmüş olanları, bir kimsenin kaybettiği yakınları.

- Ölmüşlerin urfuna¹¹ gitsin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) “Yemek sonrası veya yemek ya da yiyecek vererek birinin karnını doyurma karşılığı kişinin yenilen yemeğin, yapılan iyiliğin, hayrın sevabının kişinin ölmüş yakınlarının ruhuna gitmesi için söylediği duadır.”
- Surfan¹² bereketli olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- Surfanız açığ olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay) “Yemek yendikten sonra söylenen ‘bol olsun; misafirin, gelen gidenin yesin’ anlamında kişinin sofrasının dolu, bereketli olmasını dileyen duadır.”

2.1.6. Bolluk ve Zenginlik Üzerine Yapılan Dualar

- Allah azıñı çoğ etsin. (Porsuklu *Susuz) ~ Allah azıñı çoğ elesin. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) “Yiyecek veren kişiye söylenen, kişiye bolluk dileyen duadır.”
- Allah başıñnan töhsün. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) “Zengin olasın, malın mülkün çok olsun, bolluk içinde yaşayasın anlamında kullanılır.”
- Allah bin bereket versin. (Telek *Arpaçay; Darboğaz *Selim) “Karşılıksız verilen yiyeceğin (tahıl, ekmek, yağ, un) artması, daha çok olması için söylenen dua, kazanç sonrası şükretmek için de söylenir.”
- Allah birini bin etsin. (*Kağızman) ~ Allah biriñi min elesin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) ~ Allah birini min etsin. (Kümbetli) “Allah daha da artırsın, Allah bol kazanç nasip etsin” anlamında söylenen duadır.
- Allah min bereket vërsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

¹¹ urf: Ruh.

¹² sufra: Sofra.

- Allah daha bol etsin. (Yolboyu *Susuz)
- Allah daha çoğ etsin. (Porsuklu *Susuz) “Yiyecek veren kişiye söylenen, kişiye bolluk dileyen duadır.”
- Allah daha çoğ versin. (Yolboyu *Susuz)
- Allah gazancını artırsın. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Kişinin kazancının bol olmasını dileyen duadır.”
- Allah tutduğunu altın etsin. (Telek *Arpaçay) “Yaptığın iyiliğin, yardımın karşılığında Allah seni zengin etsin.”
- Cenab-ı Allah birini bin etsin. (Tozluca *Selim)
- Elin toprağa atasın altın ola. (Çıplaklı *Selim)
- Gazancın artığ olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Payı¹³ çoğ olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay) ~ Payın çoğ olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay) “Kendisine hediye veya yiyecek bir şey verilen kişinin ‘daha çok olsun, Allah daha çok versin’ anlamında teşekkür etmek için söylediği duadır.”
- Torpağ alsın altın olsun. (Esenyayla *Akyaka; Porsuklu *Susuz)

2.1.7. Şükür Duaları

- Allah’a şükür olsun. (Hamzagerek; Göldalı *Arpaçay)
- Allah bin bereket versin. (Telek *Arpaçay; Darboğaz *Selim) “Karşılıksız verilen yiyeceğin (tahıl, ekmek, yağ, un) artması, daha çok olması için söylenen dua, kazanç sonrası şükretmek için de söylenir.”
- Allah bu günümüzden geri goymasın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

¹³ pay: Armağan.

- Allah bu günümüzü aratmasın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Kişinin bugününe şükrederek, gelecek günlerde de bu durumunun devam etmesini, bulunduğu durumdan daha kötü duruma düşmemeyi dilemek anlamında kullanıldığı duadır. Allah’a şükür, var olandan mahrum etmesin, daha kötüsünden korusun.”
- Allah’ın bu gününe şükür. (Telek *Arpaçay) “Kişinin bulunduğu iyi durum için Allah’a hoşnutluğunu dile getirdiği duadır.”
- Allah’ın keremine şükür. (Kümbetli)
- Seni veren Allah’a şükür. (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Seni verene şükür. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

2.1.8. Sağlık Dileme Üzerine Dualar

- Allah can sağlığı versin. (Telek *Arpaçay; *Kağızman)
- Allah eyli¹⁴ versin. (Handere *Sarıkamış) ~ Allah iyilik versin. (Darboğaz *Selim) “Kişinin sağlıklı bir şekilde ömür sürmesini dileyen dua sözüdür.”
- Allah sağlık versin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Allah seni ey¹⁵ etsin. (Çıplaklı *Selim)

2.1.9. İş Üzerine Dualar

- Allah beline güvvet versin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) ~ Beline güvvet. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Beden gücüyle yapılan iş için

¹⁴ eyli^h: İyilik, sağlık.

¹⁵ ey: İyi.

kişiyeye, sağlık ve güç dilemek için söylenen bazen de yardım istenirken yardım istenen kişiyeye söylenen duadır.”

- Allah güç güvvet versin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Beden gücüyle iş yapan kişiyeye, işe giriştiğinde Allah’ın güç ve sağlık vermesini dilemek için söylenen duadır.”
- Allah kolaylığ versin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Kişinin işlerinde Allah’ın kendisine yardım etmesi ve işlerini kolaylıkla yapabilmesi dilenir. işlerinde zorlukla karşılaşma, güçlük çekme.”
- Allah göluña güvvet versin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Allah koluna iş yapacak gücü, kuvveti versin anlamında bir iş yapıldığı zaman söylenen duadır.”
- Allah işini gücünü ras getirsin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Allah işini ras getirsin. (Küçükaküzüm *Akyaka; Telek *Arpaçay) ~ Allah işin ras getirsin. (Gönülalan *Arpaçay; Bayburt *Selim) “İşlerin yolunda gitsin anlamında kullanılan dua işe giden kişiyeye, uğurlanırken yakınları tarafından söylenir.”
- Allah işini uvarsın¹⁶. (Bayburt *Selim) “İşin yolunda gitsin anlamında kullanılır.”
- Allah işini varsın. (Ocaklı; Bayburt *Selim) “İşin yolunda gitsin anlamındadır.”
- Allah işinizi ras getirsin. (Porsuklu *Susuz) ~ Allah işinizi ras getirsin. (Taşdere Arpaçay)
- Allah işlerini ras getirsin. (Bayburt *Selim) “Allah işlerinin yolunda gitmesi için yardım etsin anlamında söylenen dua sözüdür.”
- Allah peşman etmesin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay) “Allah

¹⁶ uvar-: Düzeltmek, onarmak.

utandırmasın, Allah başladığın işten yüzünün akıyla çıkarsın anlamında kullanılmaktadır.”

- Allah sana fırsat vërsin. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Kişinin işlerinin yolunda gitmesini ve istediklerine kavuşmasını dileyen duadır.”
- Allah sana güvvet versin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Allah sana güc güvvet versin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Beden gücüyle yapılan bir iş için kişiye Allah’ın güc ve sağlık vermesi dilenir.”
- Gët Allah işini gücünü ras getisin. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay) “İşe giden kişiye söylenen duadır.”
- İşin gücün ras gelsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- İşin ras gelsin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay) “Kişinin tüm işlerinin yolunda gitmesini dileyen duadır.”

2.1.10. Devlet ve Millet İçin Edilen Dualar

- Allah devlete millete zaval vermesin. (Telek *Arpaçay)
- Allah devlete zaval vermesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Allah hükümete zaval vermesin. (Oluklu *Selim)

2.1.11. Rüya Görene Edilen Dualar

- Allah Һeyre¹⁷ Һevirsin. (Tazekent; Бүюкдурдурдан, Eseyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Tağdere, Telek *ArpaҺay; Porsuklu *Susuz) “Görülen rüyanın hayırla sonuçlanmasını dileyen duadır.”

2.1.12. İsteklerin Kabulü Üzerine Dualar

- Allah dileyiҺe yetirsin¹⁸. (Kümbetli; Бүюкдурдурдан, Eseyayla *Akyaka; Bacioğlu, Tağdere *ArpaҺay) “Dileğin gerҺekleşsin, arzuna ulaşasın anlamındadır.”
- Allah dileyiҺi ğabul elesin. (Bekler, Tazekent; Бүюкдурдурдан, Eseyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Tağdere *ArpaҺay) ~ Allah dileyiҺi ğabul etsin. (Kümbetli)
- Allah duvaҺı ğabıl elesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Бүюкдурдурдан, Eseyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Tağdere *ArpaҺay) ~ Allah duvanı ğabul etsin. (Telek *ArpaҺay)
- Allah ğalbine göre versin. (Bekler, Tazekent; Бүюкдурдурдан, Eseyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Tağdere, Telek *ArpaҺay)
- Allah gönlüҺe göre versin. (Bekler, Tazekent; Бүюкдурдурдан, Eseyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Tağdere *ArpaҺay) “Ne istiyorsan gönlüne göre olsun, nasıl istiyorsan öyle olsun, Allah sana onu versin, istediğin gibi olsun anlamında kullanılan duadır.”
- Allah ne muradıҺı varsa versin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Бүюкдурдурдан, Eseyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Tağdere *ArpaҺay) “Allah her ne isiyorsan onu sana versin anlamında söylenen duadır. Bazen de yapılan iyiliğe teşekkür ifadesi olarak söylenir.”

¹⁷ Һeyr: Hayır.

¹⁸ yetir-: Ulaştırmak.

- Allah seni yarıtın¹⁹. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “İşin yolunda gitsin, başarılı ol; istediğine ulaş anlamında kullanılır.”
- Allah üreyiñe göre veersin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay)
- Dileyiñ ğabil olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “İsteğın gerçekleşsin anlamındadır.”
- Duvañ ğabil olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

2.1.13. Ölen Kişinin Kendisi İçin Söylenen Dualar

- Allah ataña anaña rehmet elesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Kişinin ölen bir yakınından bahsederken konuştuğu kişinin anne ve babası için ettiği duadır.
- Allah cümle geçmişlerinize rehmet etsin. (Telek *Arpaçay; Darboğaz *Selim) ~ Allah geçmişlerimizin cümlesine rahmed etsin. (Darboğaz *Selim) ~ Cümlemizin geçmişlerine Allah rahmed eylesin. (Darboğaz *Selim; Porsuklu *Susuz) “Ölen bir yakından bahsedilirken söylenen bu duayla, orada bulunanların yakınlarına rahmet dilenir.”
- Allah ğana ğana²⁰ rehmet elesin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) ~ Allah ğana ğana rahmet etsin. (İncedere *Akyaka; Telek *Arpaçay) “Ölen kişi anıldığı zaman kişiyi hayırla anmak için söylenen, kişiye bol bol rahmet dileyen dua sözüdür.”
- Allah ölmüşleriñe ğanı ğanı rehmet elesin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere

¹⁹ yarıt-: İstenildiği şekilde yapmak.

²⁰ ğana ğana: gani gani, bol bol.

*Arpaçay) ~ Allah (geçmişlerine²¹) ölmüşlerine ğanı ğanı rehmet etsin. (Kümbetli) “Ölen bir yakınından bahseden kişinin konuştuğu kişinin kaybettiği yakınlarına ettiği duadır.”

- Allah irehmed eylesin. (Oğuzlu) ~ Allah irehmed eylesin. (Oğuzlu) ~ Allah rehmet eylesin. (Boğazköy) ~ Allah rehmet etsin. (Çakmak; Esenyayla *Akyaka; Göldalı *Arpaçay) ~ Allah rehmet eylesin. (Dikme; Esenyayla, İncedere *Akyaka; Göldalı *Arpaçay)
- Allah o dünyede²² utandırmasın. (Bekler, Kümbetli)
- Allah o dünyesini ey etsin. (Porsuklu *Susuz)
- Allah orda utandırmasın. (Porsuklu *Susuz)
- Allah ölmüşleriñe rehmet eylesin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) ~ Allah ölmüşlerine rehmet etsin. (Telek *Arpaçay) “Kişinin ölen bir yakınından bahsederken konuştuğu kişinin kaybettiği yakınlarına ettiği duadır.”
- Allah utandırmasın öldüğü yerde. (Laloğlu *Selim)
- Anañ atañ nur içinde yatsın. (Kümbetli) “Konuşma esnasında ölen kişiden bahsederken konuştuğu kişinin anne ve babası için ettiği duadır. Ayrıca kişinin yardım isterken söylediği duadır.”
- Geçmişlerin²³ rahmed. (Ocaklı)
- Ölenleriñe rehmet. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) ~ Ölmüşleriñe rehmet. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) “Kişinin ölen bir yakınından bahsederken konuştuğu kişinin kaybettiği yakınlarına ettiği duadır.”
- Yatdığı yer cennet olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- Yatdığı yer nur olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

²¹ geçmişleri: Ölmüş olanları, bir kimsenin kaybettiği yakınları.

²² o dünya: Öteki dünya, ahiret.

²³ geçmişleri: Ölmüş olanları, bir kimsenin kaybettiği yakınları.

- Yeri cennet olsun. (Yolaçan; Tepecik *Arpaçay) “Kişinin cennete gitmesini dileyen duadır.”

2.1.14. Ölen Kişinin Yakınlarına Söylenen Dualar

- Allah geride galannara uzun ömürler versin. (Telek *Arpaçay)
- Allah sizlere uzun ömürler vërsin. (Darboğaz *Selim)

2.1.15. Yaşlı veya Hasta Kişiler İçin Dualar

- Allah acısın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Çok hasta veya zor durumda olan kimse için ‘Allah merhamet etsin, Allah yardım etsin’ anlamında kullanılan duadır.”
- Allah çoğ çehdirmesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Çok hasta olan kişi için ‘fazla ağrı, acı, eziyet çekmesin’ anlamında söylenen duadır.”
- Allah elden eyahdan salmasın²⁴. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) ~ Allah elden eyahdan tüşürmesin. (Tazekent; Esenyayla, *Akyaka; Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Yaşlılar, yaşlı hastalar için; ‘kendi işini kendi yapsın, kimseye muhtaç olmasın, kendi kendine baksın, kendi ihtiyaçlarını kendi görsün, Allah sağlık versin’ anlamlarında söylenen duadır.”
- Allah elden eyahdan tüşürüf nemerde möhdec etmesin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Yaşlılar için, Allah sağlık versin; namert, kötü insana muhtaç etmesin anlamında söylenen duadır.”
- Allah ele eyağa tüşürmesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

²⁴ sal-: Düşürmek.

- Allah ğutarsın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Çok hasta olan birinin ‘iyileşmesi’ için söylenen duadır. Allah çektiği sıkıntıdan kurtarsın anlamında söylenir.”
- Allah’ın yazığı gelsin²⁵. (Telek *Arpaçay) “Çok hasta olan birine şifa dilemek için ‘Allah yardım etsin, Allah merhamet etsin’ anlamlarında söylenen duadır.
- Allah kimseyi elden eyahdan tüşürüf ğapılara bahtırmasın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Yaşlılar, yaşlı hastalar için yatalak olmamaları, kendi işini yapamaz duruma düşmemeleri, kimseye muhtaç olmamaları anlamında söylenen duadır.”
- Allah şifa versin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

2.1.16. Yeni Bir Mal Edinene Edilen Dualar

- Ağz dadıynan yemeĝ nesib olsun. (Telek *Arpaçay) “Kişinin kazancını sağlılıkla, huzur içinde yemesini dileyen dua sözüdür.”
- Allah ağz dadıynan yedirsın. (Telek *Arpaçay)
- Allah can sağlıĝınnan, ağz tadınnan oturmayı nasib etsin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Ev alana söylenen duadır.”
- Allah ğaza bela vermesin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Araba alana söylenen duadır.”
- Ğazandıĝını ağz dadınnan yiyesen. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Güle güle ğeyin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

²⁵ yazığı gel-: Acımak, merhamet etmek.

- Yığıdığını ağız dadınnan ye. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

2.1.17. Başkalarına Muhtaç Olmamak Üzerine Dualar

- Allah dosda tüşmana möhdec élemesin. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) ~ Allah dosda tüşmana möhdec etmesin. (Kümbetli, Tazekent) “Kişinin başkalarına muhtaç olmamasını dileyen duadır.”
- Allah ğapılara bağıdırmasın. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Allah hêçkese²⁶ möhdec élemesin. (Bekler, Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) ~ Allah hêçkese möhdec etmesin. (Kümbetli) ~ Allah hêş kimseye möhdec etmesin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Allah kimseye möhdec etmesin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Allah kimseye muhdac etmesin. (Kümbetli)
- Allah kimseyi ğapılara bağıdırmasın. (Kümbetli; Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Allah kimseyi kimseye möhdec etmesin. (Kümbetli)
- Allah kimseyi nemerde möhdec etmesin. (Kümbetli)
- Allah muğannete²⁷ möhdec élemesin. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Allah; kötü, namert insana muhtaç etmesin anlamında kullanılır.”

²⁶ hêçkes: Hiç kimse

²⁷ muğannet: Kötü, namert.

2.1.18. Uzun Ömür Dileyen Dualar

- Allah benim ömrümnen alsın, seniñ ömrüñe versin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay)
- Allah sana ömür vèrsin. (Kümbetli)
- Allah sana uzun ömür vèrsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay)
- Allah size uzun ömür vere. (Okçuoğlu *Arpaçay)
- Allah toprağınca yaşatsın. (Telek *Arpaçay) “Hayatta olan kişinin ölen kişiye benzeyen yönü anlatılırken söylenen dua ile hayatta olan kişi için uzun ömür dilenmektir. [Allah toprağınca yaşatsın aynı dedesi]”
- Allah uzun ömürler versin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Çoğ bayramlar gör. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) ~ Çoğ bayramlar göreseñ. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Çoğ var ol. (Kümbetli) “Çok yaşa, uzun yaşa, ömrün uzun olsun anlamında kullanılır.”
- Çoğ yaşa. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay)
- Göröm onu dünya durduhca dursun. (Kümbetli, Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) “Çok uzun yaşasın, uzun ömürlü olsun anlamında kullanılır.”
- İgid²⁸ olasın. (Tepecik *Arpaçay) ~ İyid olasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Nece²⁹ bayramlar göreseñ. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

²⁸ igit, iyit: Yiğit.

²⁹ nece: Nice, birçok.

- Öldüse Allah rahmet eylesin, sağdısa Allah can sağlığı versin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) ~ Öldüse Allah rahmet eylesin, sağdısa Allah uzun ömür versin. (Kümbetli) ~ Ölmüşse Allah rahmet etsin, sağdısa Allah işini ras getirsin. (Kırçıçeği *Susuz) “Uzaktan olan, haber alınmayan, kişi için söylenen dua sözüdür.”
- Ömrün uzun olsun. (Demirkent *Akyaka; Koçköy, Telek, Tepecik *Arpaçay)
- Ömrün çoğ olsun. (Kümbetli)
- Toprağınca yaşasın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) ~ Toprağınca yaşasın. (Telek *Arpaçay)
- Toprağınca yaşa. (Kümbetli) “Ölmüş birinden bahsederken karşısındaki kişiye uzun ömür dilemek için ‘ömrün uzun olsun’ anlamında söylenen duadır.”

2.1.19. Nasip, Kısmet, Talih Üzerine Dualar

- Allah herkeşe hayırlı³⁰ yazılar getirsin (içinde de bize). (Bacıoğlu *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Allah herkeşe hayırlı yazılar versin. (Handere *Sarıkamış)
- Allah size iyi yazılar vere. (Okçuoğlu *Arpaçay)
- Kazandığımı Allah sana nasib etsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay) “Allah sana can sağlığı versin, uzun ömür versin kazandığımı kendin ye anlamında kullanılır.”
- kazandığını Allah sana yedirsin. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

³⁰ hayırlı: Hayırlı.

2.1.20. İyi Bir Gelecek, Mutlu ve Güzel Bir Yaşam Dileyen Dualar

- Ağ gün gör. (Demirkent *Akyaka) “Kızlara söylenen ‘günlerin iyi, neşeli geçsin, mutlu, huzurlu ol’ anlamında kullanılan duadır. Teşekkür yerine söylenir.”
- Ağ gün gör, ağ ebeñ ye. (Demirkent *Akyaka) “Kızlara söylenen dua; ‘mutlu, iyi günler geçir, huzurlu ol’ anlamında kullanılır.
- Ağ gün göreseñ. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Ağ günüñ olsun. (Demirkent *Akyaka; Porsuklu *Susuz) “Mutlu bir hayatın olsun, güzel bir ömür sür anlamında kullanılan duadır.”
- Ağzın dada gelsin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay) “Huzurlu, mutlu olasın anlamında söylenen duadır.”
- Ağzıñ şirin³¹ olsun. (Başgedikler)
- Allah ağız şiriniyi³² versin. (Küçükpirveli *Akyaka)
- Allah ağızının dadını bozmasın. (Telek *Arpaçay) “Kişinin huzurunun bozulmadan devam etmesini dileyen duadır.”
- Allah hemeşe³³ şaddıñ³⁴ versin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) “Her zaman iyi, neşeli ol; günlerin mutlu, huzurlu geçsin anlamında kullanılır.”
- Allah pis gün³⁵ gösdermesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Kişinin maddi, manevi sıkıntı yaşamamasını dileyen duadır.”
- Allah seni güldürsün. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Kişinin hiç ağlamaması; huzurlu ve mutlu bir yaşam sürmesi dilenir.”

³¹ şirin: Tatlı.

³² şirinliñ: Tatlılık, tad, lezzet.

³³ hemeşe: Her zaman.

³⁴ şaddıñ: Mutluluk, sevinçli olma, neşe, sevinç.

³⁵ pis gün: Üzücü, hoş gitmeyen gün.

- Eveliñ gelene geder ahırñ ³⁶ gelsin. (Porsuklu *Susuz) “Önemli olanın kişinin sonunun iyi olması anlamında söylenen duadır. İlerki yıllarda kişinin güzel bir ömür sürmesi dlenir.”
- Eviñ eşiyiñ³⁷ şen olsun. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) “Misafirin giderken ev sahibine ‘yuvanızda mutlu olun, mutlu bir hayat geçirin, yuvanız huzurlu olsun’ anlamlarında söylediği duadır.”
- Evin şen olsun. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay) “Eviden, yuvandan mutluluk eksik olmasın anlamında kullanılır.”
- Ey³⁸ günüñ olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Ğara gün görmüyesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Kötü ve sıkıntılı, zor zamanlar yaşama anlamında söylenen duadır.”
- Gözel günüñ olsun. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) “Mutlu, huzurlu olasin, günlerin mutlu, huzurlu, iyi geçsin anlamında kullanılır. Kızlara teşekkür yerine söylenir.”
- Gözüñ işiğ görsün. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) “Karanlıkken lambayı açana söylenen duayla kişiye “aydınlık, huzurlu, mutlu, iyi bir yaşam dlenir.”
- Günü ağ olmuş. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “İyiliği /yardımı dokunan genç kız için söylenen; kişiye iyi, mutlu, huzurlu bir yaşam dileyen dua sözü.” [Günü ağ olmuş geldi mana yardım etti. Filan gız ele eydi günü ağ olmuş geldi maa el atdı.]

³⁶ ahır: Son.

³⁷ ev eşih: Ev.

³⁸ ey: İyi.

- Günüñ ağ olsun. (Demirkent *Akyaka; Porsuklu *Susuz) “Kız için ‘günlerin iyi ve neşeli geçsin’ anlamında söylenen temenni sözüdür.”
- Heşbir pis gün görmeyesin. (Kırçiçeği *Susuz) ~ Pis gün görmeyesin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) “Kişinin darlık ve sıkıntı çekmemesini temenni eden dua sözüdür.”
- Üzün gülsün. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Hep huzurlu, mutlu ol” anlamındadır.”
- Yaşşı³⁹ günüñ olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Yaman gün görmüyesin. (Kümbetli) “Sıkıntı ve yokluk yaşama anlamında kişiye huzurlu bir yaşam dileyen dua sözüdür.”

2.1.21. Yeni Doğan Çocuklar İçin Dualar

- Allah analı atalı böyütsün. (Kümbetli; Karakale *Arpaçay)
- Allah analı atalı etsin. (Porsuklu *Susuz) “Kişinin anne ve babasıyla bir ömür sürmesini dileyen duadır. Allah annesine va babasına ömür nasip etsin, çocuk büyürken annesi babası yanında olsun.”
- Allah analı babalı böyütsün. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Analı atalı böyüsün. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

2.1.22. Dini Yönden İyi Olmak Üzerine Dualar

- Allah Ğuran’nan imannan ayırmasın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Allah imandan ayırmasın. (Telek *Arpaçay)

³⁹ yaşşı: İyi, güzel.

- Allah iman Ğuran’nan ayırmasın. (Karakale *Arpaçay; *Kağızman) ~ Allah imannan Ğuran’nan ayırmasın. (Bekler, Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)
- Allah iman Ğuran nesib etsin. (Handere *Sarıkamış) “Yaşlı insanlar için söylenen kişinin dini görevlerini yerine getirebilmesini, imanlı olmasını, Kur’an’la meşgul olmasını’ dileyen iyi dilek sözü.”
- Allah iman Ğuran vërsin. (Karakaş)
- Allah merhemet vërsin. (Göldalı *Arpaçay) “Kötü, acıması olmayan insanların merhametli olması için edilen duadır.”
- Allah sana hac nesib elesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- İman yeyesi⁴⁰ ol. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay; Darboğaz *Selim; Porsuklu *Susuz) “İman sahibi ol, imanlı ol’ anlamında; hal hatır soran, iyi dilekte bulunan veya iş yapana ‘kolay gelsin’ diyen yaşlı insanlara söylenen iyi dilek sözü.”

2.1.23. Hayır Dileyen Dualar

Kişinin hayırlı kişilerle, hayırlı, iyi olaylar karşılaşmasını dileyen dualardır.

- Ađırı⁴¹ heyir olsun. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) ~ Ağırın heyir olsun. (Karakaş; Demirkent *Akyaka; Telek *Arpaçay) “Kişinin sonunun iyi, hayırlı olmasını isteyen ve kişiye ileriki yıllarda mutlu, huzurlu, rahat bir yaşam dilemek için söylenen duadır. Teşekkür yerine de söylenir.”
- Allah ağrımızı heyir elesin. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Allah ağrımızı heyir etsin. (Telek *Arpaçay)
- Allah cümlemize heyirli nasibler etsin. (Yukarısallıpınar *Sarıkamış)

⁴⁰ yeye: Sahip.

⁴¹ ağır: Son.

- Allah heyirli gaderrer versin hepsine. (Telek *Arpaçay; Handere *Sarıkamış)
- Allah heyirri evlat vërsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Allah heyirri gapılar aşsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay)
- Allah heyir versin, şer vermesin. (Oğuzlu)
- Allah sonumuzu eyi etsin. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Allah sonumuzu heyire çevirsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay) ~ Allah sonumuzu heyre çevirsin. (Kümbetli)
- Allah sonunu hayr etsin. (Başgedikler)
- Sabağın heyir olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) ~ Savağın heyir olsun. (Kümbetli)
- Sonumuz heyir olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

2.1.24. Şeytandan Korunmak Üzerine Dualar

- Allah kor şeytana nehlet etsin. (Kümbetli)
- Allah şeytana nehlet⁴² elesin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Allah şeytana uydurmasın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Allah şeytanın şerrinden gorusun. (Karakale, Telek *Arpaçay)
- Allah şeytanın şerrinden gorusun. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

⁴² nehlet: Lanet.

2.1.25. Bela ve Kazadan Korunmak Üzerine Dualar

- Allah balalarını⁴³ saḥlasın. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) ~ Balalarını Allah saḥlasın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Allah ğada bala⁴⁴ vermesin. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Allah ğadadan baladan saḥlasın. (Darboğaz *Selim) “Allah her türlü kötülükten, kazadan, beladan seni korusun anlamında söylenen duadır.”
- Allah seni ğorusun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Allah’ın kişiyi her türlü kaza ve beladan korumasını dileyen duadır.”
- Allah seni saḥlasın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) ~ Seni Allah saḥlasın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay) “Allah korusun anlamında Allah’ın kişiyi kötülüklerden, kazadan, beladan, kötü insanlardan koruması için söylenen duadır.”
- Allah uşahlarını saḥlasın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) ~ Uşahlarını Allah saḥlasın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Allah üsdünde dursun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Allah korusun anlamında kullanılan duadır.”
- Ğada bala sennen uzağ olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Dert, sıkıntı, bela ve kötülüğün kişiden uzak olması dilenir.”

⁴³ bala: Yavru, çocuk.

⁴⁴ ğada bala: Bela, dert, felaket, sıkıntı.

2.1.26. Utanç Verici Durumlardan Korunmak İçin Dualar

- Allah üzüñü ağ etsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Güzel davranışlarıyla sevgi uyandıran kişilere (kızlara) büyüklerin söylediği duadır. Kişinin kendini utandıracak bir şey yapmaması, utanç verici durumlar yaşamaması dlenir.”
- Üzüñ ağ olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Bayburt *Selim) “Kızlar için söylenen kişinin yüzünün ak olması, utanç verici kötü durumlara düşmemesi, mutlu, huzurlu bir yaşamı olmasını dileyen duadır.”

2.1.27. Evlenenler için Dualar

- Allah boya başa çıharsın. (Telek *Arpaçay) “Evlenenlerin mutluluklarının, huzurlarının devamlı olmasını dlenir.”
- Allah heyirri ⁴⁵geçim vërsin. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Bir yasdığda ğocalın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay) “Evlenenlere; karı koca birlikte uzun bir ömür sürmeyi, birlikte yaşlanmayı ve evliliklerinin ömür boyu sürmesini dileyen duadır.”

2.1.28. Henüz evli olmayanlar için Evlilik üzerine Dualar

- Allah adamı eyisine nesib etsin. (Çamçavuş *Susuz)
- Allah bir ey⁴⁶ insan nesib etsin. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) ~ Allah eyi bi insan nasib etsin.

⁴⁵ heyirri: Hayırlı.

⁴⁶ ey, eyi: İyi.

(Darboğaz *Selim) “Karşına iyi bir insan çıksın, iyi bir insana rast gelesin anlamında kullanılan duadır.”

- Allah eysini ras getirsin. (Gönülalan *Arpaçay)
- Allah hayırlısını nesib etsin. (Küçükaküzüm *Akyaka)
- Allah heyirri ğısmet vërsin. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Allah sana ğara ğaş, ğara göz bir ğız nesib ëlesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Bekar erkekler için kullanılan, beğeneceği, seveceği bir kızın Allah tarafından gönderilmesini dileyen duadır.”
- Allah sana hayırlı ğapılar açsın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Bekar kızlara Allah karşına hayırlı insanlar çıkarsın anlamında söylenen dua sözüdür.”
- Telli duvahlı gelin olasañ. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

2.1.29. Dert ve Sıkıntı Görmemek Üzerine Dualar

- Ah vay⁴⁷ görmüyesin. (Telek *Arpaçay) “Dert, sıkıntı görme anlamında dua sözüdür.”
- Allah darda⁴⁸ goymasın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Allah dert verif derman aratmasın. (Telek *Arpaçay) “Kişinin dertlerden uzak bir yaşam sürmesini, Allah’ın dert vermemesini, çaresi olmayan derde düşürmemesini dileyen duadır.”
- Allah heşbi zaman darda goymasın. (Karahamza *Selim)
- Allah kimseyi darda goymasın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Geçim

⁴⁷ ah vay: Gam, dert, keder.

⁴⁸ dar: sıkıntı, zor, güç durum.

sıkıntısı yaşamak, yokluk çekmek, sıkıntı yaşamak, huzursuz olmak gibi maddi, manevi çeşitli dertlerden, sıkıntılardan uzak olmayı dileyen duadır.”

- Allah sana dar gün⁴⁹ gösdermesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) ~ Allah seen hêşbir dar gün gösdermesin. (Kırçiçeği *Susuz)
- Allah seni darda goymasın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Ayağın daşa deymesin. (Telek *Arpaçay; Demirkent *Akyaka) ~ Eyağın daşa deymesin. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) “Allah bir keder vermesin, hayatında zorluklarla karşılaşma anlamlarında kullanılan duadır.”
- Hêç sen bir darlığınnan garşılaşmayasın. (Kırçiçeği *Susuz)
- Hêş dar gün görmeyeseñ. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Hêş dar gün görmeyesin. (Telek, Tepecik *Arpaçay) “Maddi bakımdan hiç sıkıntı yaşamayasın, fakirlik, yokluk görmeyesin, yokluk, sıkıntı senden uzak olsun anlamlarında söylenen sözdür.”

2.1.30. Bir İyilik Yapana Teşekkür Etmek İçin Kullanılan Dualar

- Allah seni iki cihanda eziz eylesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Kişinin iki dünyada da mutlu, huzurlu olmasını isteyen duadır. Yaşlıların, büyüklerin yardım veya hizmet ettiğinde küçüklere söylediği duadır.”
- Allah seni sevindirsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “İstediyine kavuşasın” anlamında kullanılır.

⁴⁹ dar gün: Sıkıntılı; zor, mahrumiyetlerle dolu gün.

- Allah sennen razı olsun, yaptığın eyliñ önüne gelsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Ataña anaña rehmet. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Bu dua bazen de yardım istenirken söylenir.”
- Atañ anañ sağ olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Ataña rehmet. (Taşdere Arpaçay)
- Atañ cennetdiñ olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Atañın yeri cennet olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) ‘İyilik/yardım karşılığı teşekkür yerine söylenir.’
- Atasına rahmet. (Boyalı *Sarıkamış)
- Baban rehmet. (Karakurt, Topkaya *Sarıkamış)
- Baban sağ olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- Babasına irehmet. (Yolaçan) ~ Babasına rehmet. (Büyükdurduran *Akyaka; Tepecik *Arpaçay)
- Balaların⁵⁰ sağ olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay) “Kişinin çocuklarının ölümünden uzak olmasını dileyen duadır.”
- Biz sennen razıyıñ, Allah da sennen razı olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- Ğardaşın sağ olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Bayburt *Selim)

⁵⁰ bala: Yavru, çocuk.

- Geçmişine rehmet. (Meydancık *Arpaçay)
- Geçmişlerin rahmed. (Ocaklı) ~ Geçmişlerine rehmet. (Bayburt *Selim)
- Gözel günüñ olsun. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Günüñ ağ olsun. (Demirkent *Akyaka; Porsuklu *Susuz)
- İki cihanda üzüñ ağ olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “İki dünyada da mutlu ol, huzurlu ol, utanılacak duruma düşme anlamındadır. Büyüklerin yardım, iyilik karşılığı teşekkür yerine söyledikleri duadır.”
- Men sennen razıyam, Allah da sennen razı olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) “Yapılan iyilikten duyulan memnuniyeti dile getiren Allah’ın iyiliği yapandan razı olmasını dileyen duadır.”
- Oğlun sağ olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- Oğulların sağ olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)
- Ömrün uzun olsun. (Demirkent *Akyaka; Koçköy, Telek, Tepecik *Arpaçay) “Büyüklerin küçüklere “Allah sana uzun ömür versin” anlamında söylediği duadır.
- Ömrün uzun olsun, canın sağ olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) ‘Allah sana sağlıklı, uzun yaşam nasip etsin anlamında iyilik yapana veya sevilen kişiye - genellikle genç yaştaki erkeklere- söylenen duadır.”
- Yer göy⁵¹ sennen razı olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

⁵¹ yer göy: Her yer, bütün âlem.

2.1.31. Kötü Yollardan Kurtulmak İçin Yapılan Dualar

- Allah seni ıslah etsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

2.1.32. Baht Açıklığı Üzerine Dualar

- Bahtıñ açığ olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Karakale *Arpaçay; Bayburt *Selim)
- Yığvalın⁵² ağ olsun. (Kümbetli)

2.1.33. Kötü Yollara Düşmemek Üzerine Dualar

- Allah kimseyi kötü yola salmasın⁵³. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Allah kötü yola düşürmesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

2.1.34. Eski Kötü Mutsuz Günleri Bir Daha Görmemek Üzerine Dualar

- Allah gëtsin gelmesin yerabbim. (Büyükpırevli *Akyaka)

2.1.35. Çocuk Sahibi olmayanlara Yapılan Dualar

- Oğullu gızlı olasañ. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

⁵² yığval: Şans, baht.

⁵³ salmak: Düşürmek.

2.1.36. Beddua Gibi Söylenen Dualar

- Adın batmasın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Allah korusun, ölme anlamında söylenir.”
- Allah senin canın almıya. (Hamzagerek)
- Ocağıñ batmasın. (Taşdere Arpaçay)

2.1.37. Dini Bir Görevi Yerine Getirene Söylenen Dualar

- Allah ğabil eylesin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) ~ Allah ğabil etsin. (Kümbetli)
- Allah ğurvanınızı ğabul etsin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Allah ğeyrini ğabul etsin. (Porsuklu *Susuz)
- Ğurbanın ğabul olsun. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

2.1.38. Tebrik Etmek İçin Kullanılan Dualar

- Gözün aydın olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay) “Sevinçli, mutlu bir durumu tebrik için söylenen duadır. ‘Gözün aydın olsun’ diyen kişiye cevap olarak ‘sen de güzel şeyler göresin, yaşayasın’ anlamında “aydınnıĝ içinde ol” denilir.
- Gözünüz aydın olsun. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- Nişanıñ ğeyirri olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

2.1.39. Allah'ın Yardımını Dileyen Dualar

- Allah hoyuña⁵⁴ yetsin. (Kümbetli; Darboğaz *Selim) “Allah yardım etsin ” anlamında söylenen duadır.
- Allah'ın duvası olsun. (Kümbetli) “Allah yardımcın olsun anlamında kullanılır.”
- Allah kömeyiñ olsun. (Demirkent *Akyaka; Polatköy *Arpaçay) “Allah yardımcın olsun anlamında; yardım isteğinde, yardım istenen kişiye söylenir.”
- Allah kömeyi olsun⁵⁵. (Koçköyü *Arpaçay) “Yardım eden kişi için ‘bana yardım etti Allah da ona yardım etsin’ anlamında söylenen duadır.”
- Allah seni dardan⁵⁶ gutarsın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Allah yardım etsin, Allah seni sıkıntıdan, dertten kurtarsın” anlamında söylenen duadır.”
- Allah yardımcın olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Allah yardım dursun. (Bayburt *Selim) “Allah yardım etsin’ anlamında söylenen duadır.”

2.1.40. El İle Yapılan Bir İş İçin Söylenen Dualar

- Elin gölun ağrımazın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay) “Beden gücüyle yapılan bir işe yardım eden kişiye edilen, aynı zamanda kişinin iyileşmesi için ağrıyan yere masaj yapana teşekkür etmek için söylenen duadır.”

⁵⁴ hoyuna yet-: Yardımına koşmak.

⁵⁵ kömeyi olmak: Yardım etmek.

⁵⁶ dar: Sıkıntı, zor, güç durum.

2.1.41. Ölümünden Korunmak İçin Dualar

- Allah ehsih gününü göndermesin. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Allah ehsihliyini vermesin. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) ~ Allah eksihliğini vermesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Allah hesh kimseyi böyühsüz etmesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Evin büyüğü için söylenir. Allah korusun anlamında kişinin ölümünden uzak olmasını dilenir.”
- Allah hesh kimseyi sahipsiz (böyühsüz) bırakmasın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Allah sana hesh acı göndermesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Kişinin yakınlarının ölümünü görmemesi dilenir.”
- Allah seni başımızdan ehsih elemesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) ~ Allah seni başımızdan ehsih etmesin. (Telek *Arpaçay)
- Allah yoğluğunu göndermesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

2.1.42. Başa Gelen Kötü Durumlardan Kurtulmak İçin Dualar

- Allah gutarsın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Çok hasta olan kişinin iyileşmesi için edilen dua aynı zamanda hapisanede bulunan kişinin hapisaneden kurtulması için söylenir.”

2.1.43. Aklımıza Gelen veya Başkalarının Başına Gelen Kötü Durumlardan Korunmak İçin Söylenen Dualar

- Allah başa vèrmesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Başkasının yaşadığı kötü bir durumu yaşamamak için edilen duadır.”
- Allah bizden ırağ élesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) ~ Allah bizden ırağ etsin. (Porsuklu *Susuz)
- Allah canızdan uzağ etsin. (Handere *Sarıkamış)
- Allah élemesin. (Oğuzlu) ~ Allah etmiye. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Allah gösderdmiye. (Hacıhalil)
- Allah hêş kime vermesin. (Başgedikler) ~ Allah hêş kismeye vermesin. (Handere *Sarıkamış) ~ Allah hiç kimseye vermesin. (Darboğaz *Selim) “Yaşanılanan kötü durumu hiç kimsenin yaşamamasını dileyen duadır.”
- Allah hiç kimseye göstermesin. (Darboğaz *Selim)
- Allah ırağ élesin. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) ~ Allah ırağ etsin. (Telek *Arpaçay)
- Allah kimsenin başına vermesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Allah kimseyi tüşürmesin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Allah kötü yerlere versin, ey yerlere vermesin. (Meydancık *Arpaçay)
- Allah sen gösderme. (Hacıhalil; Gürbüzler *Selim) “Başkasının başına gelen kötü bir durumdan korunmak için edilen duadır.”
- Allah sen kimseye gösderme. (Laloğlu *Selim)
- Allah tüşmanıma gösdermesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent;

Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

- Allah tüşmanımın başına da vèrmesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Allah uzağ èlesin. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) “Allah göstermesin, Allah esirgesin anlamındadır.”
- Burdan ırağ olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Evlerden ırağ olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay) “Kaza, yangın vs. yaşanmış kötü bir durumla ilgili konuşurken onun evden uzak olmasını dileyen dua sözüdür.”
- İrağ kannan. (Büyükdurduran Akyaka) ~ İrağ canınnan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay) ~ İrağ canınnan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay) “Bir hastalıktan bahsederken ‘uzak olsun, Allah yaşatmasın’ anlamında söylenen duadır.”
- İrağ gulağınnan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) “Uzak olsun, kötü bir olay duyma, yaşama, kötü bir olay görme anlamında söylenen duadır.”
- İrağ olsun. (Bayburt *Selim) ~ İrağ olsun. (Kümbetli, Oğuzlu, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay; Çıplaklı *Selim) “Uzak olsun, Allah göstermesin, yaşatmasın anlamında ‘korkulu, zararlı, istenilmeyen bir şey, olay hakkında söylenen duadır.”
- İrağ ola. (Çakmak)
- Mennen ırağ olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) ~ Bizden ırağ olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

- Uzağ olsun. (Handere *Sarıkamış)
- Uzağ olsun senden. (Handere *Sarıkamış)

2.1.44. Çocuklar için Söylenen Dualar

- Allah balalarını⁵⁷ bağışdasın⁵⁸. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Allah çocuklarını ölümden, kazadan beladan korusun anlamında söylenen, çocuğun uzun ömürlü olmasını, babanın ve annenin çocuğunun ölüm acısını yaşamamasını dileyen duadır.”
- Allah boya başa çıharsın. (Telek *Arpaçay) evlensin
- Allah seni atalı analı böyütsün. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) ~ Allah seni ataña anaña bağışdasın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Allah seni atalı analı etsin. (Kümbetli)

2.1.45. Sevilen Kişilere Gelecek Tüm Olumsuzlukların Kendi Canına Gelmesi Üzerine Söylenen Dualar

- Ağrıñ alem. (Kümbetli)
- Derdiñ alem. (Kümbetli)
- Ğadañ⁵⁹ alem. (Kümbetli) ~ Ğadañı alem. (Kümbetli) “Sana gelecek kaza, bela bana gelsin” anlamında kullanılır.”
- Ğadasını aldığım. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Ğadasını alem. (Kümbetli)

⁵⁷ bala: Yavru, çocuk.

⁵⁸ bağışda-: Korusun.

⁵⁹ ğada: Dert, bela, musibet.

2.1.46. Doğru Yoldan Ayrılmamak, Şaşırılmamak Üzerine Söylenen Dualar

- Allah doğru yoldan ayırmasın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Allah şaşırmasın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

2.1.47. Herhangi Yanlış Bir Şey Yapana Söylenen Dualar

- Allah sana ahlil versin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Akılsızca hareket eden kişiye söylenen dua sözüdür.”

2.1.48. Yapılan Bir Uğraşın, Bir Çabanın Karşılığını Almak İçin Söylenen Dualar

- Allah emeyini itirmesin⁶⁰. (Telek *Arpaçay) “Allah emeklerini boşa çıkarmasın anlamında; emeğin boşa gitmemesini, verilen emeğin karşılığını almayı dileyen duadır.”
- Allah emeyiñi zay elemesin⁶¹. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) ~ Allah emeyiñi zay ellemesin. (Porsuklu *Susuz) “Allah emeklerini boşa çıkarmasın anlamında kullanılan iyi dilek sözüdür.”

2.1.49. Kişinin Annesi Babası İçin Ettiği Dualar

- Atamın anamın canı sağ olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Kişinin kendi anne babası için ettiği, anne ve babasına sağlık dilediği duadır.”

⁶⁰ itir-: Yitirmek, kaybetmek.

⁶¹ zay elle-: heba etmek, mahvetmek.

2.1.50. Kötü Kişilerden Korunmak İçin Dualar

- Allah kimseyi asılsıza urcah etmesin⁶². (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Allah kötüye, heş kimseyi urcah etmesin. (Bayburt *Selim)
- Heç kötülernen garşılaşmayasın. (Kırçıçeği *Susuz)

2.2. BEDDUALAR

2.2.1. Kişinin Adının Yok Olması Üzerine Beddualar

- Adı batmış. (Polatköy *Arpaçay; DS I, s. 65*: Kars köyleri “ilenç”)
- Adı batsın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay) “Ölsün, adı unutulsun, yok olup gitsin” anlamındadır.
- Adın bata. (Telek *Arpaçay; *Kağızman; DS I, s. 65-66*: Kars köyleri “ilenç”)
- Adın gara gele. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- Adın gara yerde galsın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Adın gara yere girsin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Adın yere girsin. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay) “Öl, adında seninle birlikte yok olsun, unutulsun” anlamında kullanılmaktadır.”

2.2.2. Ölümü Dileyen Beddualar

Çoğunlukla kızgınlık anında söylenen ve kişinin ölmesini dileyen beddualardır.

⁶² urcah et-: Rast getirmek, karşılaştırmak.

- Adıñ addara ğalsın. (Karakaş, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Adın addara ğoyulsun. (Karakaş)
- Adın ğalsın. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay) “Sen öl, geriye adın kalsın anlamında kullanılır.”
- Adını addara ğoyem. (Porsuklu *Susuz) ~ Adını addara ğoyum. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Allah belini ğırsın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Kişinin evladını veya genç yaştaki birinci derece bir yakını, sevdiğini kaybetmesini dileyen bedduadır.”
- Allah boya başa çıđarmasın⁶³. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) ~ Allah seni boya başa çığarmasın. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay) “Çocuk için / çocuğa söylenen beddua ‘büyüme, öl’ anlamında kullanılır.”
- Allah canımı alsın. (Bekler, Kümbetli) “Dert, çile çeken kişinin bezginlikle kendisi için ettiği bedduadır. ‘Öleyim de kurtulayım’ anlamındadır.”
- Allah canını alsın. (*Kağızman; Porsuklu *Susuz) ~ Allah senin canını alsın. (Karakaş)
- Allah elimnen alsın. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) ~ Allah elinnen alsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay) “Ölesin, Allah canını alsın anlamındadır.”
- Allah ğaraltını⁶⁴ kessin. (Bayburt *Selim) “Allah canını alsın, öl anlamında kullanılır.”

⁶³ boya başa çığar-: Yetiştirmek, büyütmek.

⁶⁴ ğaraltı: Karaltı; gölge.

- Allah öldürsün. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Allah canını alsın anlamındadır.”
- Allah ömrünü gödey⁶⁵ etsin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Kişinin genç yaşta ölmesini temenni eden bedduadır. ‘Ömrün kısa olsun’ anlamındadır.
- Allah ömrünü kessin. (Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Allah sağ goymasın. (Kümbetli)
- Allah seni elimnen alsın. (Kümbetli; Taşdere *Arpaçay) “Allah canını alsın, öl anlamındadır.”
- Allah seni hiç büyütmesin. (Kümbetli)
- Allah seni mana çoğ görsün. (Kümbetli) “Allah canını alsın, öl anlamında kullanılır.”
- Allah seni öldürsün. (Büyükdurduran *Akyaka)
- Allah seni yekeltmesin⁶⁶. (Porsuklu *Susuz)
- Anan seni ağlasın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Andıraan ğala. (Çakmak) ~ Andırına ğalsın. (Porsuklu *Susuz) “Sen öl, malın başkasına kalsın anlamındadır.”
- Ataşa tüşesen. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Yaramazlık yapan çocuklara söylenen bedduadır.”
- Ayıvını ğara yer korrasin⁶⁷. (Porsuklu *Susuz) “Utañ verici durum, yanlış hareket karşısında ‘ölesin, ayıbını toprak örtün’ anlamında kullanılır.”
- Ay oran ölsün. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) “Ora ile kastedilen baştır. ‘Başın ölsün, ölesin’ anlamında kullanılır.”

⁶⁵ gödeh: Kısa.

⁶⁶ yekelt-: Büyütmek.

⁶⁷ korr-: Örtmek.

- Ay seni yata ğahmıyasan. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) ~ Yata ğahmıyasın. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)
- Babanın öyüne⁶⁸ ataş tüşsün. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Söylenen kişinin babasının evine ölüm acısının düşmesini, kişinin kardeşinin ölmesini isteyen bedduadır.”
- Balaların ağlar ğalsın⁶⁹. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Sen ölesin, çocukların kimsesiz, gözü yaşlı kalsın anlamında kullanılır.”
- Başına ğalağ⁷⁰ uşsun. (Demirkent *Akyaka; Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Tezek yığını altında kal, öl anlamındadır.”
- Başına kül elensin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Başına kül eliyim. (Porsuklu *Susuz)
- Başı batmış. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Başı batsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) ~ Başın batsın. (Alçılı; Telek *Arpaçay) “Kişinin ölmesini ve toprağın altına girmesini dileyen bedduadır.”
- Başını yere sohem. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere; Porsuklu *Susuz) “Ölesin, yok olasın anlamında ilenme sözüdür.” ~ Başını yere sohum. (Tepecik *Arpaçay)
- Başın yere girsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

⁶⁸ öy: Ev.

⁶⁹ ağlar ğal-: Kimsesiz, sahihsiz kalmak, üzölmek, gözüyaşlı; kederli olmak.

⁷⁰ ğalağ: Tezek yığını.

- Başı ölsün. (Darboğaz *selim) ~ Başın ölsün. (Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Boynun gırılınsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay) “Ölesin, geberesin anlamındadır.”
- Boynun göpsün. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Boyun devrilsin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)
- Boyun ğara yere girsin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Boyuñu boz ipnen ölçöm. (Porsuklu *Susuz) “Eskiden ölen kişinin kefen ölçüsü ipe alındığından bu şekilde söylenen beddua; ‘öl, seni gömeyim anlamında kullanılmaktadır.”
- Boyuñu ğara yere sohem. (Porsuklu *Susuz)
- Boyunu yere sohem. (Porsuklu *Susuz) “Ölesin, seni gömeyim anlamında kullanılmaktadır.”
- Boyunu yere sohum. (Telek *Arpaçay)
- Boyuñ yere girsin. (Porsuklu *Susuz) “Kişinin ölüp mezara girmesini dileyen bedduadır.”
- Ciyarın dağlansın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Kişinin ölüm acısı yaşamasını, bir yakınına (çocuğunu, kardeşini) kaybetmesini ve çok acı çekmesini dileyen bedduadır.”
- Ciyarın dağlı düyünnü⁷¹ ğalsın. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Ciyarın yansın. (Demirkent *Akyaka; Porsuklu *Susuz) “Kişinin ölüm acısı yaşamasını, çocuğunu kaybetmesini dileyen bedduadır.”
- Dalın⁷² yere gele. (Çıplaklı *Selim)

⁷¹ dağlı düyünnü: Çok dertli, çok üzgün, yüreği yaralı.

⁷² dal: Arka, sırt.

- Esenine⁷³ ğalsın. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) “Öl, malın hayrına verilsin anlamındadır.”
- Esenine verem. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Evin başına uşsun. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay)
- Ğapın kitdi ğalsın. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) “Kişinin evindeki herkesin ölmesini dileyen bedduadır.”
- Ğaraltı⁷⁴ kesilsin. (Kümbetli; Esenyayla *Akyaka; Darboğaz *Selim) “Kızgınlık sonrası söylenen ‘ölesin, yok olasın, Allah canını alsın’ anlamında kullanılan bedduadır.”
- Ğara yere giresen. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) ~ Ğara yere giresin. (Telek *Arpaçay) ~ Ğara yere girsin. (Porsuklu *Susuz)
- Görvagör olasan⁷⁵. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu *Arpaçay Porsuklu *Susuz) “Ölesin.”
- Gözünü ğara torpağ⁷⁶ doyursun. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Açgözlü insanlara söylenen bedduadır.”
- Kül başına. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Çirkin, ayıp konuşma veya davranış karşısında ya da herhangi bir kişinin kendisi veya davranışıyla ilgili kötü bir şey duyulduğunda söylenen kişinin ölmesini dileyen bedduadır.”
- Lime lime olasan. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Parça parça ol, parçalanarak ölesin anlamındadır.”

⁷³ esen: Ölen kişi için ölümünün 7. günü verilen yemek.

⁷⁴ ğaraltı: Karaltı, gölge.

⁷⁵ görvagör ol-: Ölmek, gebermek.

⁷⁶ ğara torpağ: Mezar, yer.

- Lime lime olasin. (Telek *Arpaçay)
- Meretine⁷⁷ ğalsın. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay) “Sen öl, malın başkasına kalsın anlamında kullanılır.”
- Miras ğalsın. (Tozluca *Selim) “Eşya veya hayvan için söylenen bedduadır. ‘Sahibi ölsün, başkasına kalsın’ anlamındadır.”
- Otuğın yerde ğunğ⁷⁸ ğalasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) “Kişinin diz üstü oturur vaziyetteyken ölmesi ve o şekilde kalması dlenir.”
- Ölesen. (Akören *Sarıkamış)
- Ölüm seni aparsın⁷⁹. (Porsuklu *Susuz) ~ Ölüm seni götüşün. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Öl, yere gir. (Kümbetli)
- Ömrün gödey⁸⁰ olsun. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Ömürün tükensin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Piltiĥ piltiĥ olasan. (Kümbetli) “Kişinin parça parça olup ölmesini dileyen bedduadır.”
- Sabaha çıĥmayasan. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) ~ Seni sabaha çıĥma. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) “Söylenen kişinin sabah olmadan önce, sabaha kadar ölmesini dileyen bedduadır.”
- Sağ olmamış. (Alçılı) “Gıyabında konuşma esnasında ‘yaşamasın, ölsün’ anlamında söylenir.”

⁷⁷ meret: Ölen birinin ardından kalan mal, sahihsiz mal.

⁷⁸ ğunğ: Hareketsiz.

⁷⁹ apar-: Götürmek, alıp götürmek.

⁸⁰ gödeĥ: Kısa.

- Sahabın ölsün, sahasız gal. (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay) “Hayvanlar için ‘sahibin ölsün, sahipsiz kal’ anlamında kullanılan bedduadır.”
- Sahapsız galasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Sahapsız galsın. (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)
- Seni ataşa tüşesen. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) “Yaramazlık yapan, yerinde durmayan çocuğa söylenir. Ateşe düş, öl.”
- Seni böyümüyesen. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) ~ Seni hêç böyümiyesin. (Porsuklu *Susuz) “Çocuklara söylenen ‘büyüme, öl’ anlamında kullanılan bedduadır.”
- Seni gara yere giresen. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Seni geberesen. (Yalçınlar)
- Seni gorbagor olasin⁸¹. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Seni ğurda ğuşa yem olasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) “Ölesin ve öyle bir yerde ölesin ki kimse seni bulamasın, cesedin bile bulunmasın, vücudunun her bir parçası kurda kuşa yem olsun anlamında söylenen bedduadır.”
- Seni hêş sağ olma. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- Seni yere giresen. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) ~ Seni yere giresin. (Telek *Arpaçay)
- Seni yere sohem. (Porsuklu *Susuz)
- Seni yere sohum. (Telek *Arpaçay)

⁸¹ gorbagor ol-: Ölmek, gebermek.

- Seni yerin dibine giresin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay) ~ Yerin dibine giresen. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) “Utanılacak bir davranışta bulunan birine söylenen bedduayla kişinin ölüp gömülmesi bu şekilde yok olması dilenmektedir.”
- Son gülüşün ola. (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay) ~ Son gülüşün olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- Son yiyişin ola. (Tepecik *Arpaçay; *Kağızman) ~ Son yiyişin olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)
- Soyha gılasan. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) ~ Soyha gılsın. (Alçılı) ~ Soyha gılasın. (Telek *Arpaçay; Tozluca *Selim) ~ (seni) Soyhuya gılasın. (Alçılı) “Eşya, mal için söylenen bedduadır. ‘Sahibi /sahibin ölsün, başkasına kalsın / kal’ anlamında kullanılmaktadır.”
- Soyhaña⁸² gılsın. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) ~ (senin) Soyhayan gılsın. (Cavlak *Selim) “Sen öl, malın başkasına kalsın anlamında kullanılır.”
- Torpağ sennen hündür⁸³ olsun. (Demirkent *Akyaka; Porsuklu *Susuz) “Ölesin, mezara giresin anlamında kullanılır.”
- Torpağ başına. (Demirkent *Akyaka; Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) ~ Toprağ başına. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; *Kağızman) “Ölesin ve seni gömsünler anlamındadır.”
- Üzün döne. (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)
- Üzünü gor göre. (Porsuklu *Susuz) “Ölesin.”
- Vaynaca gılım. (Polatköy *Arpaçay) ~ Vayna galem. (Çakmak) ~ Vay senin vayına⁸⁴ galem. (Porsuklu *Susuz) “Birisinin ölümünü ve acısını görmeyi dileyen bedduadır. ‘Ölesin, yasını tuttayım’ anlamındadır.”

⁸² soyha: Miras.

⁸³ hündür: Yüksek.

⁸⁴ vay: Yas; feryat, ağlama.

- Vayına oturom. (Porsuklu *Susuz) ~ Vayına oturom. (Demirkent *Akyaka; Porsuklu *Susuz) “Ölesin, yasını tutayım anlamındadır.”
- Yekelmemiş⁸⁵. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) ~ Yekelmiyesen. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) “Çocuklara söylenen bedduadır. ‘Büyüme, öl’” anlamında kullanılır.”
- Yere gire. (Çıplaklı *Selim) ~ Yere giresen. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) ~ Yere giresin. (Telek *Arpaçay)

2.2.3. Mutlu, Huzurlu Günler Görmemek Üzerine Beddualar

Bu beddualar; kişinin mutsuz, sıkıntılı, huzursuz bir hayat sürmesini isteyen beddualardır.

- Ağ güne hesret galasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Mutlu, huzurlu bir hayata hasret kalasın anlamında kullanılır.”
- Ağ gün görmüyesen. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Kızlara söylenen beddua ‘mutlu olma; güzel, mutlu, huzurlu günler yaşama; mutsuz bir hayat sür’ anlamlarında kullanılır.”
- Ağ gün görüf ağ epbeñ yemiyesen. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) “Hiç mutlu, huzurlu olma anlamında kızlara söylenen bedduadır.”
- Ağzına ağı tökölmiş. (Kümbetli)
- Ağzına ağı tökülsün. (Kümbetli)
- Ağzın ağı dadsın. (Kümbetli; Karakale *Arpaçay) “Mutsuz ol, hayat sana zehir olsun.” anlamında kullanılan bedduadır.”

⁸⁵ yekel-: Büyüme.

- Ahrın⁸⁶ itsin⁸⁷. (Kümbetli) “Sonun kötü olsun anlamında kişinin ileriki yaşlarda kötü bir hayat sürmesi dlenir.”
- Allah seni hiç güldürmesin. (Kümbetli) “Hiçbir zaman mutlu, huzurlu olma; hep sıkıntı çek anlamında söylenen bedduadır.”
- Allah seni perişan etsin. (Kırçıçeği *susuz)
- Allah üzünü iki cihanda ğara ellesin. (Porsuklu *Susuz) ~ Allah üzünü iki cihanda ğara etsin. (Kümbetli) “Dünyada ve ahirette huzurun olmasın, rahat yüzü görmeyesin’ anlamında kullanılmaktadır.”
- Ey gün⁸⁸ görmüyesen. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Karakale, Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Günün ağ olmasın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) “Kızlara söylenir.”
- Günün ğara gelsin. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Heç üzün gülmesin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- Rahat üzü görmüyesen. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) “Hiçbir zaman mutlu, huzurlu olma; çile, sıkıntı çekesin anlamlarında kullanılır.”
- Üzün gülmesin. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay) “Hiç mutlu olma; hep acı çek, hep mutsuz ol anlamındadır.”
- Üzün gülmiye. (Telek, Tepecik *Arpaçay) ~ Üzün gülmüye. (Tepecik *Arpaçay; *Kağızman)
- Üzün gülmüye umaram Allah’dan. (Karaurgan *Sarıkamış)

⁸⁶ ahr: Ahir, son.

⁸⁷ it-: Kaybolmak.

⁸⁸ ey gün: İyi gün.

2.2.4. Kişinin Çocuklarının Olmaması Üzerine Beddualar

- Oğul üzü görmüyesin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay) “Kişinin erkek çocuğunun olmamasını dileyen bedduadır.”
- Uşah üzüne hesret galasan. (Kümbetli)

2.2.5. Kişinin Soyunun Kesilmesi Üzerine Beddualar

- Kökün gurusun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay) “Söylenen kişinin çocuk sahibi olmaması, soyunun kesilmesi, yok olması dilenmektedir.”
- Kökün kesilsin. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

2.2.6. Hastalığı ve Sakatlığı Dileyen Beddualar

- Allah amanını kessin⁸⁹. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Ağzı gara daşa deysin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) Bu beddua kurt için söylenir. Bu bedduayla sert ve (kırıldığı zaman) keskin olan kara taşla kurdun dişlerinin dökülmesi dilenir.”
- Ağzın eyilsin. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay) “Birinin konuşmasını alaylı bir şekilde taklit eden kişiye söylenir.”
- Ahlını Allah alsın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Kişinin deli olması dilenir.”
- Allah seni davul etsin. (Kırçiçeği *Susuz) “kişinin hastalanması, davul gibi şişmesi dilenir.”

⁸⁹ amanını kes-: Yormak, kuvvetten düşürmek.

- Allah seni pis⁹⁰ derde salsın. (Kümbetli) “Söylenenin kötü hastalığa yakalanmasını dileyen bedduadır.”
- Allah yerrerde göysun. (Porsuklu *Susuz) “Söylenen kişinin yatalak hasta olmasını dileyen bedduadır.”
- Amanını Allah kessin. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Amanın kesilsin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Ayağın gırılsın. (Telek *Arpaçay; Karaorgan *Sarıkamış)
- Ay salamat olma. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Kişinin sağlıklı olmamasını dileyen bedduadır.”
- Başına yara çıhsın. (Telek, Tepecik *Arpaçay)
- Başına yara tüşsün. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Başına kötü yara çıksın anlamındadır.”
- Başın gırılsın. (Karaorgan *Sarıkamış)
- Başını duzduyem. (Kümbetli)
- Başını duzduyem göhumasın. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) “Deri hastalığına yakalan, saçsız kal anlamındadır.”
- Başını duzduyum göhumasın. (Telek, Tepecik *Arpaçay)
- Belin gırılsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Herhangi bir iş yapılamadığında, başarılmadığında söylenen bedduadır.”
- Beter derde tüşesen. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Söylenen kişinin hastalanmasını, kötü şeyler yaşamasını dileyen bedduadır.”

⁹⁰ pis: kötü.

- Boğazına ğara yara⁹¹ çıhsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Boğazına yara çıhsın. (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay) “Çok yiyenlere söylenen bedduadır.”
- Boğazınnan çıvan çıhsın. (Küçükaküzüm *Akyaka)
- Canına ataş tüşsün. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Kişinin hastalanmasını dileyen bedduadır.”
- Canına azzar⁹². (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Kişinin hastalanmasını ve dert sahibi olmasını dileyen bedduadır.”
- Canına çor⁹³. (Esenyayla *Akyaka) “Kişinin hastalanmasını ve dert sahibi olmasını dileyen bedduadır.”
- Cemdeyine⁹⁴ ğurt tüşsün. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Kişinin her yerinin yara olmasını dileyen bedduadır.”
- Ciyarın pişsin. (Porsuklu *Susuz) “Kişinin hastalanmasını dileyen bedduadır.”
- Çolağ olasan. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Deli ola dağlara düşesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Söylenenin akıl sağlığını kaybetmesi dilenir.”
- Derde tüşesen. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Kişinin hastalığa yakalanması, hastalanması dilenir.”

⁹¹ ğara yara: Kötü yara, cüzzam gibi hastalıklar nedeniyle oluşan, iyileşmeyen yara.

⁹² azzar: Hastalık.

⁹³ çor: Hastalık, illet.

⁹⁴ cemdeh: İnsan bedeni, beden.

- Eline yeyilme⁹⁵ tüşsün. (Porsuklu *Susuz) “Bir işi yapamadığı için söylenen beddua ‘eline kötü yara çıksın’ anlamında kullanılır.”
- Elin ğırıla. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay) ~ Ellerin ğırılınsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay) “Birini dövme, birine vurup canını acıtmada; bir mala zarar vermede ‘elin kırılınsın bir daha yapama’ anlamında kullanılan beddua, yapılan bir işten duyulan hoşnutsuzluğu bildirmek için de söylenir.”
- Elini yeyilme yesin. (Kümbetli) “Kişinin cüzzam olmasını dileyen bedduadır.”
- Ğan ğusasan. (Bekler, Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) ~ Ğan ğusasın. (Kümbetli; Telek, Tepecik *Arpaçay) “Kişinin kötü hastalığa yakalanmasını, verem olmasını dileyen bedduadır.”
- Ğan işiyesen. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) “Kişinin hastalanması, hastalanıp idrarından kan gelmesi dilenir.”
- Ğara vurğun⁹⁶ vursun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Yıldırım çarpsın, öl anlamında kullanılmaktadır.”
- Ğarnına azzar⁹⁷ dolsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- Ğarnına ğara yara çıhsın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Ğıtırın⁹⁸ kesilsin. (Porsuklu *Susuz) ~ Kıtırın kesilsin. (Telek, Tepecik *Arpaçay) “Kuvvetten düş anlamında kullanılır.”
- Goltuğān baba⁹⁹ çıhsın. (Subatan)

⁹⁵ yeyilme: Kötü yara; deri veremi.

⁹⁶ vurğun: Yıldırım; felç beyne kan vurma.

⁹⁷ azzar: Hastalık.

⁹⁸ ğıtır, kıtır: Güç, kuvvet; ğıtır kesil- / kıtır kesil-: Gücü, kuvveti azalmak.

⁹⁹ baba: Çıban.

- Ğolun¹⁰⁰ ğırılısın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay)
- Ğolun ğurusun. (Kümbetli; Telek *Arpaçay) “Elin kurusun, çocuğa ya da hayvana vuran kişiye söylenen ve kişinin felç olmasını dileyen bedduadır. [Ğolun ğurusun niye vurdun]”
- Kötürüm ğalasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Kötürüm olasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Macalını Allah kessin. (Kümbetli)
- Macalın¹⁰¹ kesilsin. (Kümbetli)
- Patdamıya tüşesen. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) ~ Patdamıya düşesin. (Telek *Arpaçay) “Hasta ol, acıdan kıvrın, öl anlamında genellikle çocuğa yaramazlık yaptığı için söylenen bedduadır.”
- Pis derde tüş. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *susuz) “Kişinin kötü hastalığa yakalanması dilenir.”
- Salamat olma. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) ~ Seni salamat olma. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) “Sağlıklı olma anlamındadır.”
- Sene vurđun vura. (Alçılı)
- Seni belki vurđun vura. (Alçılı; Telek *Arpaçay)
- Seni ğorđođoş olasan¹⁰². (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Söylenenin elinin ayağının tutmasını, yürüyememesini, felç olmasını dileyen bedduadır.”

¹⁰⁰ ğol: el

¹⁰¹ macal: imkan, fırsat.

¹⁰² ğorđođoş ol-: Kaskatı olmak.

- Seni kör topal olasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) “Kişinin hem kör hem topal olmasını dileyen bedduadır.”
- Seni patdamıya tüşesen. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) ~ Seni patdamıya düşesin. (Telek, Tepecik *Arpaçay) “Yerinde durmayan, yaramazlık yapan çocuğa söylenir. Hastalan. anlamındadır.”
- Seni vurğun vursun. (Telek, Tepecik *Arpaçay; Kırçiçeği *Susuz)
- Seni yatar¹⁰³ ğalasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) ~ Yatar ğalasan. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Söylenen kişinin yatalak hasta olmasını dileyen bedduadır.”
- Şil küt olasin¹⁰⁴. (Telek *Arpaçay) “Golun, bacağı kırılın, sakat olasin anlamında söylenen bedduadır.”
- Şil küt olasan. (Porsuklu *Susuz)
- Vay dalın yansın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- Vay seni vurğun vursun. (Kırçiçeği *Susuz)
- Vurğun vura seni. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay) ~ Vurğun vurmuş. (Kümbetli) ~ Vurğun vursun seni. (Alçılı; Telek *Arpaçay) ~ Vurğun vursun. (Tepecik *Arpaçay; Gürbüzler *Selim) “Vurgunla kastedilen yıldırımdır. Yıldırım çarpsın, ölesin.”
- Vurğun vursun, dalın yansın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- Yatar ğalasin, yannarın açıla. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Yatalak hasta ol, sürekli yatmaktan kalçaların yara olsun anlamında kullanılır.”

¹⁰³ yatar: yatmış hâlde.

¹⁰⁴ şil küt ol-: Çok dövülmekten kolu bacağı kırılmak, bedeni ezik ezik olmak, kırık kırık olmak.

- Yerinde ğalasan. (Eskigeçit *Selim)
- Yerrerde ğalasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) “Kişinin felç olmasını dileyen bedduadır.”
- Yerrerde sürenesen. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Zarıncı¹⁰⁵ olasan. (Eskigeçit *Selim) “Yatalak olasin anlamında kullanılır.”

2.2.7. Kimsesiz Kalmak Üzerine Beddualar

- Boynu buruđ¹⁰⁶ ğalasan. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Kimsesiz, yalnız; çaresiz kalmayı dileyen bedduadır.”
- Erin¹⁰⁷ ölsün. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay) “Kocan ölsün, sahipsiz kal anlamında kullanılır.”
- Erin ölsün, ersiz ğal. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- Ersiz ğalasan. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Ğapılarda ğalasan. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) ~ Ğapılarda ğalasin. (Telek *Arpaçay) “Kimsesiz kalasin anlamında kullanılır.”
- Seni ortalığda ğalasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) ~ Ortalığda ğal. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay) “Sahip çıkacak kimsen olmasın yalnız, sahipsiz kal anlamında kullanılır.”

¹⁰⁵ zarıncı: Yatalak hasta.

¹⁰⁶ boynu buruğ: Boynu bükük.

¹⁰⁷ er: koca, eş.

- Yeyen¹⁰⁸ ölsün. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) ~ Yiyen ölsün. (Büyükdurduran *Akyaka) “Sahiple anne, baba kastedilmektedir. ‘Annen, baban ölsün kimsesiz kal’ anlamında kullanılır.”
- Yeyen¹⁰⁹ ölsün, yeyesiz¹¹⁰ gal. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) “Hayvan için söylenen ‘sahibin ölsün, sahipsiz kal’ anlamında söylenen bedduadır.”

2.2.8. Evsiz Barksız Kalmak ve Yuvanın Dağılması Üzerine Beddualar

- Allah evini dümbelemdüz etsin¹¹¹. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Allah evini yıksın anlamında söylenir.”
- Allah evini düzdesin. (Kümbetli)
- Allah evini yıhsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Allah ocağını söndürsün. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Allah ocağını yıhsın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Allah öyüzünü¹¹² yıhsın. (Kümbetli)
- Allah senin evini yıhsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Allah yuvanı dağıtsın. (Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

¹⁰⁸ yeye, yiye: Sahip.

¹⁰⁹ yeye: Sahip.

¹¹⁰ yeyesiz: Sahipsiz.

¹¹¹ Dümbelemdüz et-: Dümüz etmek, yok etmek, yıkmak.

¹¹² öy: Ev.

- Babayın evi yıhılsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Evladı ölsün. yuvası dağılsın.”
- Evin başına yıhılsın. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Evin dağılsın. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Evin dümbelemdüz olsun. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Evin eşiyin¹¹³ başına uşsun. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Evin eşiyin dağılsın. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) “Söylenenin yuvasının dağılmasını, kişinin perişan olmasını dileyen bedduadır.”
- Eviniz yıhılsın. (Büyükaküzüm *Akyaka)
- Evi yıhılmış (Porsuklu *Susuz) ~ Evi yıhılsın. (Aslanhane *Akyaka) ~ Evin yıhılsın. (Büyükdurduran, Küçükdurduran *Akyaka; Telek *Arpaçay; Tunçkaya *Kağızman)
- Hay senin ocağın batsın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Ocağı batmış. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)
- Ocağın batsın. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) ~ Ocağınız batsın. (Demirkent *Akyaka; Tepecik *Arpaçay)
- Ocağın söne. (Telek, Tepecik *Arpaçay) ~ Ocağın sönsün. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay) “Yuvan dağılsın.”
- Ocağın yıhıla. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; *Kağızman) ~ Ocağın yıhılsın. (Kümbetli,

¹¹³ ev eşih: Ev.

Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

- Öyün¹¹⁴ yihılsın. (Yolboyu *Susuz)
- Yurdun yuvan dağılsın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

2.2.9. Bela ve Cezayı Dileyen Beddualar

- Allah başına ataş yağdırsın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Derde, belaya düş; Allah belanı versin” anlamında kullanılan bedduadır.”
- Allah başına daş salsın¹¹⁵. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Allah belanı versin anlamındadır.”
- Allah’ın ğarğışı¹¹⁶ olsun. (Porsuklu *Susuz) “Allah bela, ceza versin anlamında söylenir.”
- Allah’ın ğarğışı seni tutsun. (Kümbetli)
- Allah nehlet¹¹⁷ êlesin. (Porsuklu *Susuz) ~ Allah nehlet eylesin. (Esenyayla *Akyaka) “Lanet olsun anlamındadır. Kişinin başına bela gelmesi dilenir.”
- Allah sana lenet etsin. (Bacioğlu *Arpaçay)
- Allah sana min türlü bala versin. (Kümbetli)
- Allah seın zulüm etsin. (Kırçiçeği *Susuz)
- Allah seni vursun. (Kümbetli)
- Allah vurmuş. (Polatköy *Arpaçay)
- Allah vursun. (Bayburt *Selim) “Kişinin sevmediği, nefret ettiği, kızdığı kişiye ‘Allah belasını versin’ anlamında söylediği bedduadır.”

¹¹⁴ öy: Ev.

¹¹⁵ sal-: Düşürmek.

¹¹⁶ ğarğış: İlenc.

¹¹⁷ nehlet: Lanet.

- Başına daş düşsün. (Telek, Tepecik *Arpaçay) ~ Başına daş tüşsün. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Bir felakete uğrayasın anlamında kullanılır.”
- Başına men ağırırıda daş tüşsün. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Darboğaz *Selim; Porsuklu *Susuz)
- Biy¹¹⁸ sana nehlet olsun. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Bu nemet sana ğenim olsun. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Konuşma esnasında nimet üzerine ‘bu nemet hakkı/ bu epbeh hakkı’ diyerek yalan yere yemin eden doğru konuşmayan kişiye söylenir. ‘Nimet (ekmek) seni çarpsın’ anlamındadır.”
- Ğıldığın namaz sağ ğenim¹¹⁹ olsun. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) ~ Ğıldığın namaz sehen ğenim olsun. (Telek *Arpaçay) “Kişinin kıldığı namaz tarafından çarpılması ve kötü bir duruma düşmesi dilenir.”
- Ğıldığın seĒen ğenim olsun. (KırçiçeĒi *Susuz)
- Göyden¹²⁰ başına daş yağsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Allah belanı versin anlamındadır.”
- Ğuran canına ğenim olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Kişinin Kur’an tarafından çarpılması ve bir hastalığa yakalanması dilenir.”
- Men ağırırıda daş tüşsün başına. (Büyükdurduran *Akyaka) “Kişinin felakete uğraması dilenir.”
- Nalet olsun. (Darboğaz *Selim)

¹¹⁸ biy: Şaşkınlık, öfke bildiren ünlem.

¹¹⁹ ğenim: Düşman.

¹²⁰ göy: Gök.

- Nehlet gelsin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- Nehlet¹²¹ gelsin sana. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Oğuduğun canına benim olsun. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
- O namaz seen benim olsun. (Kırçiçeği *Susuz)
- Seni bir gadağa¹²² ras gelesen. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Kişinin bir belayla karşılaşması dlenir.”
- Vay seen oğuduğun Ğuran benim olsun. (Kırçiçeği *Susuz)
- Bıy Allah sana zulüm etsin. (İncesu *Susuz)

2.2.10. Doğal Afetlere Uğramak Üzerine Beddualar

Kişinin doğal afetlere uğramasını ve ölmesini dileyen beddualardır:

- Başına ıldırım tüşün. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Yıldırım çarpsın, öl anlamındadır.”
- Dalın¹²³ yana. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Dalın yansın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay) “Yıldırım çarpsın, öl anlamındadır.”
- Eviñe ıldırım tüşün. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Vay dalın yansın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- Yıldırım seni vursun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

¹²¹ nehlet: Lanet.

¹²² gada: Dert, bela, felaket.

¹²³ dal: Arka, sırt.

2.2.11. Göz Üzerine Beddualar

Bu beddualar kişinin kör olmasını dileyen beddualardır.

- Ağlıya ağlıya gözden olasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Söylenenin çok ağlamaktan kör olmasını dileyen bedduadır.”
- Allah gözlerini ıor etsin. (Kırçıçeği *Susuz)
- Allah iki gözünü kör etsin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Gözden olasan, zelil¹²⁴ olasan. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) “Kör olasin anlamında kullanılır.”
- Gözü çıhmış. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay)
- Gözün çıhsın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Gözüne girsin. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Gözüne gülle deysin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Gözün kör ola. (Telek *Arpaçay) ~ Gözün kör olsun. (Meydancık *Arpaçay) ~ Gözleri kör olsun. (Meydancık *Arpaçay)
- Gözün tökülsün¹²⁵. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)
- İki gözden olasan. (Kümbetli)
- İki gözü önüne ahsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay) “Gözlerin kör olsun anlamındadır.”

¹²⁴ zelil: Kör.

¹²⁵ gözü tökül-: Kör olmak.

2.2.12. Dert Bulup Derman Bulamamayı Dileyen Beddualar

- Allah dert versin derman vermesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Allah dermansız, çaresiz derde düşürsün anlamında söylenen bedduadır.”
- Allah sana dert vere derman vermiye. (Kümbetli)

2.2.13. Evlilik Üzerine Beddualar

Kişinin evlenememesini, mutsuz olmasını isteyen beddualardır:

- Elin ğına dutmıya. (Tepecik *Arpaçay) ~ Elin ğına tutmuya. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Kızlar için söylenen, kızın evlenememesini dileyen bedduadır.”
- Ev eşih¹²⁶ sahibi olma. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Yuva kurama, ev bark sahibi olama anlamındadır.”
- Gelin başı açmıyasın. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay) “Erkekler için kullanılan kişinin evlenmemesini isteyen bedduadır.”
- Ğulluğun¹²⁷ atan öyünde¹²⁸ ğalsın. (Kümbetli) “Güzel iş yapmayan, güzel hizmet edemeyen kıza ‘evleneme’ anlamında söylenen bedduadır.”
- Ğulluğun baban öyünde ğalsın. (Kümbetli)
- Ğulluğun deden öyünde ğalsın. (Kümbetli)
- Toyun¹²⁹ ğara gelsin. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Bayburt *Selim)
- Üzün güveci görmeye. (Tepecik *Arpaçay) “Kızlar için kullanılan bedduadır. Kızın evlenememesi, mutlu olmaması dilenir.”

¹²⁶ ev eşih: Ev, ev bark.

¹²⁷ ğulluğ: Kulluk, hizmet.

¹²⁸ öy: Ev.

¹²⁹ toy: Düğün.

2.2.14. Başkalarına Muhtaç Olmak Üzerine Beddualar

- Allah tezden bi ölüm versin. (Akyar *Selim) “Yaşlıların kendi işini yapamaz duruma düşmeleri durumunda, kimseye muhtaç olmamalarını, ölmelerini dileyen bedduadır.”
- Namerde muhdac olasın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

2.2.15. Anne ve Baba İçin Yapılan Beddualar

Söylenen kişinin anne babası için yapılan bu beddualarda, dolaylı olarak kişinin kendisine de beddua edilmekte; çoğunlukla kişinin anne ve babasının ölmesi ve kişinin kimsesiz kalması, acı çekmesi istenmektedir.

- Anan ölsün. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Anan ölsün, anasız gal. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) ~ Anan ölsün, anasız galasan. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Anasız galasan. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Atan anan ölsün. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Atan anan ölsün, yetim galasan. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

- Ataña nehlet. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu; *Susuz) “Kişinin babasına bela dileyen bedduadır.”
- Babana nehlet. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Seni doğanın ğarnı cırılısın¹³⁰. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Seni yeħdi¹³¹ ğalasan. (Kümbetli) “Anne babayla birlikte kişinin kendisine de beddua edilen ‘yetim kal, kimsesiz kal’ anlamında söylenen bedduadır.”
- Yetim ğal. (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay) ~ Yetim ğalasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

2.2.16. Duymayan Kişiyeye Edilen Beddualar

- Ğulağın kâr olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “İyi duymayana veya kulağı duyduğu halde söyleneni duymayan veya duymamazlıktan gelene kızıldığında söylenen bedduadır, kişinin sağır olması dilenir.”

2.2.17. Ahirette Kötülük Dileyen Beddualar

- Allah üzünü iki cihanda ğara ellesin. (Porsuklu *Susuz) ~ Allah üzünü iki cihanda ğara etsin. “Dünyada ve ahirette huzurun olmasın, rahat yüzü görme anlamında kullanılmaktadır.”
- Cehennem yerin olsun. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Cehenneme ol” diyen kişiyeye söylenen beddua ile kişinin bu dünyada yaptıklarının karşılığı olarak ahirette cehenneme gitmesini dilenir.”

¹³⁰ cırıl-: Yırtılmak.

¹³¹ Yeħdi: Yetim, öksüz.

- Gorunda¹³² ğunğ¹³³ oturasan. (Kümbetli) “Kişinin kabir azabı çekmesini dileyen bedduadır.”
- Göründe¹³⁴ tik oturasan. (Gürbüzler *Selim) ~ Gorunda tik oturasan. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Kişinin kabir azabı çekmesini dileyen bedduadır.”
- İki elim yaḡanda olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) “Kişiyeye ahirette rahat yüzü görmemek dilenir.”
- O dünyede¹³⁵ çekesin. (Porsuklu *Susuz) “Kişinin ahirette huzur bulmamasını dileyen bedduadır.”

2.2.18. Yüzü Görülmek İstenmeyen İnsanların Yok Olması Üzerine Beddualar

- Cehenneme ol. (Taşdere Arpaçay) “Sataşmaya çalışan, rahat vermeyen; bir işin yapılmasına engel olan, meşgul eden birine ‘defol git, benden uzak git’ anlamında söylenen bedduadır.”
- Ğoḡun kesilsin. (Kümbetli, Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) “Kızılan ve görülmek istenmeyen kişiyeye söylenen ‘yok ol, gözüm seni görmesin’ anlamlarında söylenen bedduadır.”

2.2.19. Gitmesi İstenmediği Halde Giden Kişiler için Beddualar

- Cehenneme geder yolun var. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Cehenneme ğet. (Küçükaküzüm *Akyaka) “Defol git” anlamında söylenir.”
- Ėle ğet hêş gelme. (Kümbetli)

¹³² gor: Mezar.

¹³³ ğunğ: Hareketsiz.

¹³⁴ gör: Mezar.

¹³⁵ o dünya: Öteki dünya, ahiret.

- (git) Ğara heberin gele. (Porsuklu *Susuz) ~ (git) ğara heberin gelsin. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Ölüm haberin gelsin anlamında söylenir.”
- Ğaraynan ğet. (Küçükaküzüm *Akyaka)
- Ğarayola¹³⁶ ğet. (Küçükaküzüm *Akyaka; Telek *Arpaçay; DS III, s. 1921: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Zarşat ‘Garayola ğet’) “Öl, geber anlamında ilenç: Ğara yola ğet, cegennemin de isli bucağına”
- Ğarayola ğetsin. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)
- Ğarayola gidesen. (Kümbetli)
- Gider gelmeze¹³⁷ gidesen. (Porsuklu *Susuz) “Ölesin anlamında kullanılan bedduadır.”
- Gider gelmeze gidesin. (Telek *Arpaçay)
- Gidesen gelmeyesen. (Karaorgan *Sarıkamış) ~ Gide gelmeyesin. (Tepecik *Arpaçay)
- Gidişin ola dönüşün olmaya. (Telek *Arpaçay; Karaorgan *Sarıkamış) ~ Gidişin ola dönüşün olmya. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) ~ Gidişin olsun gelişin olmasın. (Tepecik *Arpaçay; Bayburt *Selim)

2.2.20. İş Üzerine Beddualar

Bu beddualar; işlerin yolunda gitmemesi, kötü gitmesi, işlerin tamamlanamaması, olumsuzluklarla karşılaşılması isteğini belirten beddualardır.

- Allah hoyuna¹³⁸ yetmesin. (Kümbetli) “Yardım isteyen kişiye yardım edilmemesi durumunda ‘Allah yardımcın olmasın’ anlamında’ söylenir.”
Allah işini ras getimesin. (Kümbetli)
- İşin ras gelmesin. (Telek *Arpaçay) “İşlerin yolunda gitmesin, kötü gitsin anlamında söylenir.”

¹³⁶ ğarayol: Ölüm, cehennemin dibi.

¹³⁷ gider gelmez: Ölüm.

¹³⁸ hoy: Bağırma, haykırma.

- Seni yarı yolda galasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) ~ Seni yarı yolda galasın. (Çıplaklı *Selim) “Ne iş yapsan yarım kalsın, her işin yarım kalsın, başarılı olama anlamında kullanılır.”

2.2.21. Kötü Talih (Baht Karalığı) Dileyen Beddualar

- Yiğvalın¹³⁹ gara gelsin. (Çakmak) “Bahtın kötü olsun, şansın iyi olmasın anlamında kullanılır.”

2.2.22. Din ile İlgili Beddualar

- Allah sana iman Ğuran nesif elemesin. (Büyükdurduran *Akyaka)
- İmansız gidesen. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) ~ İmansız gidesin. (Telek *Arpaçay)
- İmansız Ğuransız olasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- İmansız Ğuransız ölesen. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- İmansız olasan. (Kümbetli)

2.2.23. İstenip de Verilmeyen Şeyler İçin Edilen Beddualar

- Başına deysin. (Göldalı *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) ~ Başına değsin. (Göldalı *Arpaçay) “İstenilen bir şeyin esirgenip verilmemesi üzerine ‘istenilen şeyin faydasını, hayrını görme’ anlamında söylenen beddua bazen de işi iyi yapmayanlara söylenir.”

¹³⁹ yiğval: Şans, baht.

2.2.24. Ettiğini Çekmek Üzerine Beddualar

- Allah ğavağınnan¹⁴⁰ çıharsın. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Allah önünnen çıharsın. (Porsuklu *Susuz)
- Ettiğin önünnen çıhsın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Kişinin yaptığı kötülükleri kendisinin de yaşamasını dileyen bedduadır.”
- Yapdığı kötülüh önüne gelsin. Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) ~ Yapdığın kötülüh önüne gelsin. (Kümbetli)
- Yapdıkların önüne çıhsın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

2.2.25. Soy Sop Üzerine Edilen Beddualar

- Ğıran¹⁴¹ ğırmış. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay) “Bulaşıcı hastalığa yakalanıp toplu bir şekilde ölsün, hiç kalmasın anlamında kümes hayvanları, küçükbaş hayvanlara ve rahat durmayıp yaramazlık yapan çocuklara söylenen bedduadır.”
- Ğıran girsin. (Karakaş) “Kümes hayvanları, küçükbaş hayvan için kullanılan bedduada hayvanların salgın hastalığa yakalanması ve ölmesi dilenir.”
- Ğırılmış. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- İçine ğıran tüşsün. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay) “Kümes hayvanları için söylenen bedduadadır, hayvanların salgın hastalığa yakalanması ve ölmesi dilenir.”

¹⁴⁰ ğavağ: Ön.

¹⁴¹ ğıran: Öldürücü salgın hastalık.

- Köküne ğıran ğırsin. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay) “Kümes hayvanları, k c kbaş hayvanlar için kullanılan bedduada hayvanların salgın hastalığa yakalanması ve ölmesi dilenir.”

2.2.26. Hayvanlardan Zarar Görmek  zerine Beddualar

- Bizi ğonuşanın boğazına dolansın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Konuşma anında yılan kelimesi duyulduğu zaman dedikodusu yapıldığı düşüncesiyle dedikodu yapan kişilerin yılandan zarar görmesini dileyen bedduadır.”

2.2.27. Kişinin Kötülük Yapmaya Fırsat Bulamaması  zerine Beddualar

- Allah fırsant vermesin. (Kümbetli)
- Allah ğotur¹⁴² v rsin, dırnağ v rmesin. (Demirkent *Akyaka, Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Acımasız, gaddar, fırsatçı insanlar için söylenen bedduadır. ‘Allah fırsat vermesin’ anlamındadır.”

2.2.28. Kötülük Yapann Yaptığını ocuklarından Bulması  zerine Beddualar

- Oğuldan ğızdan heyir g rmiyeseñ. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Oğuldan ğızdan yarıma¹⁴³. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay) Hayrını görmemek
- Uşağın canına ataş olsun. (Kümbetli)

¹⁴² ğotur: Uyuz.

¹⁴³ yarı-: Yaramak, fayda görmek.

2.2.29. Silahla Vurulmak, Yaralanmak ve Ölmek Üzerine Beddualar

Büyük bir kızgınlık, öfke içeren bu beddualarda kişinin kurşunla vurulması veya kaza sonucu yaralanması bazen de bu durumların sonucu olarak ölmesi dilenmektedir.

- Al ğana bulanasan. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) ~ Al ğana bulanasin. (Telek, Tepecik *Arpaçay)
- Al ğanına belen. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Söylenen kişinin vurulması veya kaza geçirmesi ve ağır yaralanıp kanına bulanmasını, ölmesini dileyen bedduadır.”
- Ay seni gülleye gelesen. (Meydancık *Arpaçay)
- Böyrüne gülle deysin. (Bayburt *Selim)
- Ğanına belenesen¹⁴⁴. (Bayburt *Selim) “Söylenenin silahla vurularak ya da kaza geçirerek yaralanmasını, ölmesini dileyen bedduadır.”
- Ğurğuşun¹⁴⁵ deysin sana. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) ~ Ğurğuşun deysin sena. (Tozluca *Selim)
- Hay sana gülle deysin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Saa ğurğuşun deysin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Saa gülle deysin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Seni al ğannara belenesen. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Seni ğanına belenesen¹⁴⁶. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

¹⁴⁴ belen-: Bulanmak.

¹⁴⁵ ğurğuşun: Kurşun.

¹⁴⁶ belen-: Bulanmak.

- Seni gürğuşunla vurulasan. (Gürbüzler *Selim)
- Vay seni dalından vurulasın. (Kırçiçeği *Susuz)

2.2.30. Mal Mülk ve Para İle İlgili Beddualar

Bu beddualar; kişinin yoksullaşmasını, maddi olarak elinde bir şey kalmamasını, başkalarına muhtaç olmasını ve buna bağlı olarak da mutsuz bir hayat yaşamasını dileyen beddualardır.

- Ahırın puça dönsün. (Kümbetli; Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu *Arpaçay)
- Ahırın¹⁴⁷ puç olsun¹⁴⁸. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Kişinin sonunun kötü olması, her şeyini kaybedip, fakirleşmesi dilenmektedir.”
- Allah elinnen ala. (Porsuklu *Susuz)
- Aj lelöyün¹⁴⁹ galasan. (Kümbetli) “Yoksul ol, hiçbir şeyin kalmasın, muhtaç ol anlamındadır.”
- Allah’dan dilerem epbeye muhtac galasan. (Kümbetli) “Kişinin her şeyini kaybetmesini, elinde avucunda bir şey kalmamasını, ekmeğe bile muhtaç olmasını dileyen bedduadır.”
- Allah’dan dilerem torva tahıf dilenesen. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “İflas et, elinde ne varsa her şeyini kaybet, fakir ol anlamında kullanılmaktadır.”
- Allah pis günnen ayırmasın. (Kümbetli) “Kişinin maddi olarak sürekli sıkıntı yaşamasını temenni eden bedduadır.”
- Allah seni pis güne göysun. (Kümbetli) “Maddi bakımdan hiçbir şeyin olmasın, yoksul ol anlamında kullanılır.”
- Ay seni pis güne galasan. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Kişinin yokluk içinde yaşamasını dileyen bedduadır.”

¹⁴⁷ Ahır: Ahir, son.

¹⁴⁸ puç ol-: Boşa gitmek, heba olmak.

¹⁴⁹ aj lelöyün: Çok yoksul.

- Emeyin puça dönsün. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) “Maddi olarak kişinin kötü duruma düşmesi dilenir. Emeyin boşa gitsin, emeklerinin karşılığını alama.”
- Emeyin puç olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Emeyin boşa gitsin, emeklerinin karşılığını alama anlamındadır.”
- Emeyin sağdıç emeyine dönsün. (Porsuklu *Susuz) “Emeyin boşa gitsin, ziyan olsun anlamındadır. Kişinin emeğinin karşılığını alamaması, verdiği emeğin karşılığını görememesi dilenir.”
- Epbeye muhdac galasan. (Kümbetli)
- Ğarnın doymasın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Ğarnın ğatıh aşına¹⁵⁰ doymasın. (Kümbetli) “Açlık, sıkıntı, yoksulluk çekesin anlamında kullanılır.”
- Hêşbi şeyin sahibi olmıyasın. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere; Telek *Arpaçay) “Emeğin boşa gitsin, hiçbir şeyin olmasın, yoksul ol anlamında kullanılmaktadır.”
- İki yağan bir arıya gelmesin. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) “Kişinin maddi olarak sürekli sıkıntı çekmesi, maddi durumunun iyi olmaması, borçtan kurtulamaması, kendini toparlayamaması dilenir.”
- Pis güne gal. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) ~ Pis güne galasan. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Fakir ol, hiçbir şeyin olmasın anlamındadır. Maddi ve manevi bakımdan kötü duruma düşmeyi, zor durumda kalmayı dileyen bedduadır.”
- Pis günün olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

¹⁵⁰ ğatıh aş: Yoğurt çorbası.

- Senin ğarnın doymuya. (Karaorgan *Sarıkamış) “Maddi sıkıntı çek anlamında kullanılan bedduadır.”
- Suya sabuna hesret ğalasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) “Elindekileri kaybedip başkalarına muhtaç ol anlamındadır.”
- Yaman güne ğalasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) ~ Yaman güne ğalasin. (Porsuklu *Susuz)
- Yığdığını yel aparsın¹⁵¹. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) “Kazandığın hiç olsun, kazandığını kaybet anlamında kullanılır.”

2.2.31. Bayrama Yakın Söylenen Beddualar

- Bayrama yetişmeyesen. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Bayrama ulaşama, öl anlamında söylenen ilençtir.”
- Bayramın ğara gelsin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Kötü bir olay veya bir kayıp yaşama, ölüm sebebiyle bayram sevincini yaşayamayayı dileyen bedduadır.”

2.2.32. Rezil Rüsva Olmak, Küçük Düşmek Üzerine Beddualar

- Abırın hayañ tökülsün. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) ~ Abır hayan tökülsün. (Porsuklu *Susuz) “utanacak yüzün kalmasın”
- Aleme görk olasan. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Herkes rezil olasin anlamındadır.”

¹⁵¹ apar-: Götürmek, alıp götürmek.

- Farş¹⁵² olasan. (Tepecik *Arpaçay; Altınbulak *Sarıkamış) “Rezil olasin” anlamında kullanılır.”
- Gülünç olasan¹⁵³. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) “Kişinin gülünecek duruma düşmesini isteyen bedduadır.”
- İrbet olasan. (Kümbetli) “Rezil olasin anlamında kullanılmaktadır. Kişinin rezil olup başkaları için ibret alınacak durumuna düşmesi dlenir.”
- Seni farş olasan. (Altınbulak *Sarıkamış)
- Seni malamat olasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) “Rezil olasin anlamındadır.”
- Üzün gara olsun. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay; Bayburt *Selim) “Utanacak duruma düş.”

2.2.33. Allah’a Havale Etmek ve Allah’ın Gazabına Uğramak Üzerine Beddualar

- Ahım ona ğalmasın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Ahım seni tutsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- Allah sağ ğenim¹⁵⁴ olsun. (Kümbetli) ~ Allah sana ğenim olsun. (Telek *Arpaçay) “Allah senin hakkından gelsin, Allah belanı versin anlamında söylenen kişinin Allah tarafından zarar görmesi istenen bedduadır.”
- Allah sennen sorsun. (Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Allah’dan bulasañ. (Porsuklu *Susuz) “Kişinin yaptığı kötülüklerin aynısını yaşamamasını Allah’tan dileyen bedduadır. ‘Allaha havale etmek’ anlamındadır.”

¹⁵² farş ol-: Rezil olmak.

¹⁵³ gülünç ol-: Gülünecek duruma düşmek.

¹⁵⁴ ğenim: Düşman.

- Allah'ın ilicına ras gelesin. (Telek *Arpaçay) Allah'ın ilicına ras geleseñ (Porsuklu *Susuz) “Allah ceza bela versin, Allah'ın gazabına uğrayasın.”
- Allah'ın hışmına ras geleseñ. (Kümbetli)
- Allah'ından bul. (Bozyiğit *Arpaçay)
- Allah'ınnan bulasañ (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Allah'ınnan bulsun. (Telek *Arpaçay)
- Balanı Allah'dan bul. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Seni Allah'a tafřirerem¹⁵⁵. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Allah'ından bulsun, Allah'a havale ediyorum anlamında kullanılır.”
- Seni Allah'ınnan bulasan. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) ~ Seni Allah'ınnan bulasın. (Telek *Arpaçay)

2.2.34. Kudurmuş Kimselerin Kendi Kendine Zarar Vermesini Dileyen

Beddualar

- Öz başını yeyesen. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) “Sürekli olumsuz, kötü konuşan hayır konuşmayan beddua eden kişilere ‘kimseye zararın dokunmasın, zararın kendine olsun’ anlamında söylenen bedduadır.”
- Seni ęudura dağlara tüşesen. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) “Yaramazlık yapan çocuğa söylenir, başını alıp gidesin.”

¹⁵⁵ tafşır-: Havale etmek.

2.2.35. Kişinin Sürekli Acı Çekmesini Dileyen Beddualar

- Ağlar ğalasan¹⁵⁶. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Kişinin sevdiği birini kaybetmekten dolayı sürekli ağlayıp, çok acı çekmesi dilenir.”
- Allah seni daha beter etsin. (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay) “Kişinin içinde bulunduğu kötü durumdan daha kötü duruma düşmesi dilenir.”
- Allah seni daha pis güne göysun. (Porsuklu *Susuz) “Beter ol, sürün anlamında kullanılır.”
- Allah seni daşdan daşa çalsın¹⁵⁷. (Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Söylenen kişinin çok acı çekmesi, çile çekip mutlu olmaması dilenir.”
- Allah seni daşdan daşa vursun. (Telek *Arpaçay)
- Allah seni onnan da pis güne salsın. (Kümbetli) “Beter ol, sürün anlamında kullanılmaktadır.
- Allah seni sürüm sürüm süründürsün. (Kümbetli)
- Beter olasan. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Birbirini sevmeyen insanlardan kötü duruma düşene diğerinin ‘daha kötü duruma düş’ anlamında söylediği bedduadır.”
- İtnen alemete ğurtnan ğıyamata ğalasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) “Kişinin çok acı çekmesini, ölmeyip sürünecek kadar çok acı çekmesini dileyen bedduadır.”
- Sürüm sürüm sürünesin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)

¹⁵⁶ ağlar ğal-: Kimsesiz, sahipsiz kalmak, üzülmek, gözyaşlı; kederli olmak.

¹⁵⁷ çal-: Vurmak.

2.2.36. Kişinin Ölüsünü Kaldıracak Kimsesi Kalmaması Üzerine Beddualar

- Cemdeyin¹⁵⁸ yerde galsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Cenazeni kaldıracak kimsen olmasın, ölü yerde kalsın anlamında söylenen bedduadır.”

2.2.37. Nasip, Kısmet, Murada Erememek Üzerine Beddualar

Bu beddualar; kişinin isteklerine ulaşamaması, dileğinin gerçekleşmeme, hevesinin yarıda kalması üzerine söylenen beddualardır.

- Allah hiç nesib etmesin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay)
- Allah muradını gözünde göysün. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Muradına, isteğine kavuşma anlamındadır.”
- Allah özüne nesib ellemesin. (Porsuklu *Susuz)
- Allah seni hiç umdurmasın. (Kümbetli) “Umduğunu bulama anlamında kullanılmaktadır.”
- Allah seni yarıtmasın¹⁵⁹. (Kümbetli) “Hiçbir işte başarılı olma, istediğin hiçbir şeyi yapama, hiçbir isteğine, amacına ulaşama anlamlarında kullanılır.”
- Allah yarıtmasın. (Kümbetli; Telek *Arpaçay) “İsteklerine ulaşama anlamında kullanılır.”
- Allah yedirmesin. (Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Dileyin dilinde galsın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

¹⁵⁸ cemdeh: İnsan ölüsü.

¹⁵⁹ yarıt-: Yapmakta olduğu veya yapılması istenen işi başarıyla yerine getirmek.

- Dileyin dilinde ğalsın, murazın¹⁶⁰ gözünde ğalsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Hevesin ğursağında ğalsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay) “İsteklerine ulaşama anlamında kullanılır.”
- Muradın gözünde ğalsın. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Murazı¹⁶¹ gözünde ğalsın. (Kümbetli) “Muradına erme, emeline ulaşama anlamında söylenir. Kişinin dileğine kavuşmadan ölmesi dilenir.”
- Murazın gözünde ğala. (Kümbetli) ~ Murazın gözünde ğalsın. (Bayburt *Selim)
- Ölesen yığdığını yemiyesen. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Seni yarımıyasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) ~ Seni yarımayasın. (Telek *Arpaçay; Çıplaklı *Selim) “İstediğın olmasın, emeline ulaşama anlamında kullanılır.”
- Ummıyasin. (DS VI, s. 4787: Kars) “İstediğini, özendiğini elde edemeyesin (ilenç)”
- Yarımamış. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)
- Yarımıyasin¹⁶². (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay) “Dileğine, istediğine kavuşama” anlamındadır.”
- Yığdığını yiyemiyesen. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Kişinin emek verip yaptıklarını hastalık veya ölüm sebebiyle yiyememesini dileyen bedduadır.”

¹⁶⁰ muraz: Murat.

¹⁶¹ miraz, muraz: Murat.

¹⁶² yarı-: Dileği olmak, isteğine, arzusuna ulaşmak.

2.2.38. Yemek, İçmek Üzerine Beddualar

Bu beddualar; genellikle haram yiyenlere, hırsızlık yapanlara, birinin malını yiyenlere veya yemeği beğenmeyenlere söylenir. Kişinin yiyip içtiklerinin helal olmamasını, yediği içtiğinin hayrını görmemesini dileyen beddualardır:

- Ataşın olsun. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- Ataş yiyesen. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Azzar ye. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay) “Yemeği beğenmeyenlere -bazen de hakkında fazlasını yiyenlere – söylenir.”
- Boğazında ğalsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Haram zuğgum olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- Seni zehir zuğgum ye. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Zehir yeyesen. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Zehir zuğgum olsun. (Telek *Arpaçay)
- Zehir zuğgumun olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Zehir zuğgum yeyesen. (Kümbetli)
- Zeherin olsun. (Kümbetli)
- Zıggım ye. (Telek, Tepecik *Arpaçay) ~ Zuğgum yiyessin. (Telek, Tepecik *Arpaçay)
- Zuğgumun olsun. (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

2.2.39. Nankör İnsanlara Edilen Beddualar

Yapılan iyiliğin, verilen emeğin, yedirilip içirilenlerin, verilen paranın, eşyanın kıymetini bilmeyen insanlara söylenen bu beddualar; kişinin kişiye emeklerini haram ettiği beddualardır. Bu beddualarda kişinin verilenlerin, yedirilenlerin, emeklerin hayrını görmemesi dilenir.

- Ağzınan burnunna gelsin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay) “zehir zıkkım olsun anlamında kullanılır.”
- Anañnan emdiyiñ süd burnuñnan gelsin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Anayın südü sağ haram olsun. (Bekler, Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Bu nemet seni tutsun. (Kümbetli)
- Burnunna ağzınan gelsin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Burnunna fitil fitil gelsin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Burnunna gelsin. (Küçükaküzüm *Akyaka; Telek *Arpaçay; Darboğaz *Selim; Porsuklu *Susuz)
- Emdirdiğim süt sağ haram olsun. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Emdiyin süd burnunna gelsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Emeyim burnunna gelsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Emeyin burnunna gelsin. (Telek *Arpaçay)

- Haram olsun sana. (Büyükpirveli *Akyaka) ~ Ona haram olsun. (Darboğaz *Selim)
- Sana haram olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Südüm sana haram olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- Verdiğim ataş ola canına yapışa. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Verdiğim canına ataş olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Verdiğim sana ataş olsun. (Kümbetli)
- Verdiğim seni tutsun. (Kümbetli)
- Yediğin burnundan gelsin. (Darboğaz *Selim)
- Yediğin sana benim olsun. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Yediğin epbeñ seni tutsun. (Kümbetli)
- Yediğin işdiyin burnunna gelsin. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay)

2.2.40. Konuşmaları Sebebiyle Kendisine Kızılan Kişiye Edilen Beddualar

Kötü haber veren iyi, hayır konuşmayana; olumsuz, kötü konuşanlara; beddua edenlere veya yüksek sesle konuşanlara söylenen beddualardır.

- Ağzına gara daş deysin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Ağzına gara daş gapansın. (Kümbetli) ‘Kötü söz söyleyenlere, kötü haber verenlere söyleniyor. ‘Bir daha bu şekilde konuşama’ anlamında kullanılır.’
- Ağzında dilin yansın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

- Ağzın dilin ğapansın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)"Ağzın kapansın, bir daha bu şekilde kötü konuşama anlamındadır.”
- Ağzın dilin ğurusun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay) “Konuşama, konuşamaz ol anlamında söylenmektedir.”
- Ağzınnan çıhsın, ğoynuna dolsun. (Kümbetli; Bacioğlu, Karakale *Arpaçay) “Kişinin söylediği kötü sözün kendisini bulmasını dileyen bedduadır.”
- Diline düğüm tüşsün. (Bayburt *Selim) ~ Diline düyüm tüşsün. (Porsuklu *Susuz) ~ Diline düyün¹⁶³ düşsün. (Telek *Arpaçay) “Kötü şeyler konuşan kişiye; konuşama, dilsiz ol anlamında söylenir.”
- Diliñe ğara yara çıhsın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Diliñe yeyilme tüşsün. (Eskigeçit *Selim)
- Dilin lal olsun. (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay) “Dili tutulsun, konuşama”
- Dilin tutulsun. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- Dillerine düğüm tüşsün. (Göldalı *Arpaçay)
- Lal olasan. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “Dilin tutulsun, konuşama.”
- Lal olasin. (Telek *Arpaçay)
- Lal olmuş. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- Sesin batsın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) “Yüksek sesle, bağırarak konuşanlara söylenir.”
- Sesin kesilsin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

2.2.41. Hasret Çekmek, Kavuşamamak Üzerine Beddualar

- Gözün yolda galsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- Hesretin gözünde galsın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay) “Hasret çektiğin kişiye kavuşamayasın anlamında kullanılan bedduadır.”

2.3. YEMİNLER

2.3.1. Değer Verilen Bir Şey Üzerine Yeminler

- Allah’a and olsun. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Allah aşığına. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Allah’ıma, dinime. (Bölükbaş *Selim)
- Allah’ıma, Ğur’an’ıma. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- Allah’ın adı hağğı. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Allah’ın adı hağğı ki. (Tepecik *Arpaçay)
- Allah’ını peyğemberini seversen. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Allah peygamber için. (Tepecik *Arpaçay)
- Allah peyğember için. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- And olsun Allah’a ki. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- And olsun o Allah’a. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Başın hağğı. (Hamzagerek)

- Başın için. (Tepecik *Arpaçay; *Kağızman) ~ Başın için. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Bu ğıvla hađđı. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Dinime, Allah'ıma. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- Dinime, imanıma. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Karakale, Tepecik *Arpaçay)
- Dinime, kitabıma. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Karakale, Tepecik *Arpaçay)
- Ğardaşımın canı (başı) için. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Karakale *Arpaçay)
- Ğardaşımın eziz canı için. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Karakale *Arpaçay)
- Ğuran'a el basaram ki. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- Ğuran hađđı. (Gönülalan *Arpaçay)
- Ğuran hađđı için. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Ğuran kitap hađđı. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Oğuduğun (oğuduğum) Ğuran hađđı. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Önüm ğıvlayadı bu ğıvla hađđı. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Peyđamber hađđı. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- Seni meni yaradan hađđı. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Senin başın hađđı için. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

- Senin başın için. (Tepecik *Arpaçay; *Kağızman) ~ Senin başın için.
(Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

2.3.2. Ölmek Üzerine Yeminler

- Allah canımı alsın (ki). (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- Burdan çahmağ nesib olmasın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- Burdan sağ eve getmiyim (ki). (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Burdan sağ eve getmiyim (ki). (Tepecik *Arpaçay)
- Genşliğime doymiyem (ki). (Porsuklu *Susuz)
- (Meni) savağa çıhmiyem ki. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Ölünü öpöm kü. (Porsuklu *Susuz)
- Sabaha çahmağ nesib olmasın (ki). (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Sabaha çahmağ nesib olmasın ki. (Tepecik *Arpaçay)
- Savağa yetişmiyim ki. (Porsuklu *Susuz)
- Savaha çıhmiyem ki. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Yarına çahmağ nesib olmasın. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

2.3.3. Anne, Baba ve Çocuklar Üzerine Yeminler

- Anam babam ölsün ki. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

- Anamın goru¹⁶⁴ için. (*Kağızman; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Babamın anamın görü. (Meydancık *Arpaçay)
- Babamın başı için. (*Kağızman) ~ Babamın başı için. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Babamın goru. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Babamın görü hağı. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Çocuğumun başı için. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; *Kağızman; Porsuklu *Susuz)
- Çocuğumun ölsünü görüm (kü). (Porsuklu *Susuz)
- Çocuğumun ölsünü görüm ki. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Çocuğlarının (çocuğlarının) başı için. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Çocuğlarının ölsünü öpüm. (Porsuklu *Susuz)
- Oğlumun başı için. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) ~ Oğluyun başı için. (Porsuklu *Susuz)
- Sen babayın görü. (Karakas; Polatköy *Arpaçay)
- Uşğıımın başı için. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Yalan söylüyersenm çocuğlarım ölsün. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

2.3.4. Göz ve Görmek Üzerine Yeminler

- Allah iki gözümü elimnen alsın (ki). (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

¹⁶⁴ gor: Mezar.

- İki gözüm çıhsın. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
- İki gözüm önüme ahsın (ki). (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

2.3.5. Belaya Uğramak Üzerine Yeminler

- Allah belamı versin ki. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- Ekmeñ Ğur'an çarpsın ki. (Bekler; Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Karakale *Arpaçay)

2.3.6. Şahit Gösterme Yoluyla Yeminler

- Allah şahidim olsun (ki). (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

2.3.7. Dinden Çıkma ile İlgili Yeminler

- Allah ğulum demesin. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Allah'ı inkar edem ki. (Porsuklu *Susuz)
- Allah'ımı inkar edem (ki). (Porsuklu *Susuz)
- Dinim ğavur dini olsun ku. (Porsuklu *Susuz)
- Dinsiz imansız gidem ki. (Porsuklu *Susuz)

2.3.8. Yiyecek, İçecek (Nimet) Üzerine Yeminler

- Bu ekmeñ hağğı için. (Bayburt *Selim)
- Bu epbeñ hağğı. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

- Bu halal surfan¹⁶⁵ hađđı. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Bu nemet hađđı için. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- Nimet hađđı. (Tozluca *Selim)
- Senin bu halal epbeyin hađđı ki. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Surfada yeyilen nemet hađđı. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

2.3.9. Kişinin Sakat Olmak Üzerine Ettiği Yeminler

- Dilim lal olsun, gulağım kar olsun ki. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Dilim lal olsun ki. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; *Kağızman; Porsuklu *Susuz)
- Ellerim ğırılsın. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

2.3.10. Karşıdakiinin Günahını Kendi Üzerine Almakla İlgili Yeminler

- Günahın boynuma. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
- Günahını çekem ki. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Günahın benim boynuma. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
- Günahın mennen sorulsun. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
- Mabalın boynuma. (Çilehane *Kağızman)

¹⁶⁵ sufra: Sofra.

- Mabalın¹⁶⁶ günahın boynuma. (Tepecik *Arpaçay)
- Mabalını günahını çekem ki. (Porsuklu *Susuz)

2.4. Diğer Kalıp sözler

Derlemelerde rastladığımız, kaynak kişilerin atasözü gibi söyledikleri, kalıp söz olduğunu düşündüğümüz örnekler de görülmüştür.

Allah'ın ğara bahdığına ğul da ğara baħar. (Porsuklu *Susuz)

Allah'ın vermeye gönlü olsa, ğuru daşın üsde de piter. (Porsuklu *Susuz)

Bir it, bir deriyi sürüyemmez mi? (Porsuklu *Susuz)

Hancarı¹⁶⁷ olsa bir it bir deriyi sürüyer. (Porsuklu *Susuz)

Bize ğarannıħdı Allah'a ayan. (Kümbetli)

Ğazan divi ğazıyanın toyu¹⁶⁸ yağışlı olar. (Porsuklu *Susuz)

Gelenin yengesi, gidenin sağdıcı. (Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Her Şey Allaha Mahsustur. (Darboğaz *Selim)

Tatın gelişi, Kürdün görüşü. (Boyalı *Sarıkamış; Darboğaz *Selim; Yolboyu *Susuz)

Tava deliħ, tas deliħ, sen de geldin üsteliħ. (Porsuklu *Susuz)

Tava delik, tas delik, bu da geldi üsdelik. (Kırçiçeği *Susuz)

¹⁶⁶ mabal: vebal.

¹⁶⁷ hancarı: Nasıl.

¹⁶⁸ toy: Düğün.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÖZLÜK ve DİZİNLER

3.1. SÖZLÜK

Tezimizin esasını sözlü derlemelerden elde ettiğimiz veriler oluşturmakla birlikte Derleme Sözlüğü'nden tespit edilen veriler eklenerek Kars ili söz varlığı zengin bir şekilde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Sözlükte derlemelerimizden ve DerlemeSözlüğü'nden tespit edilmiş 5436 sayıda sözcük bulunmaktadır.

Madde başı 430 Sayıda sözcük “Kars ili merkez ilçe köyleri ile Akyaka, Arpaçay, Digor, Kağızman, Sarıkamış, Selim, Susuz” olmak üzere diğer yedi ilçeye bağlı 90 köyden tarafımdan, 174 sayıda kaynak kişiden derlenmiştir. 3098 kelime Derleme Sözlüğü'nden alınmıştır.

Çalışmamıza;

- Standart dilde bulunmayan “ğagğıltı, ğadif, çini, tartalla-, tezeden” gibi,
- Standart dilde bulunan, ancak bölge ağızında farklı anlamda kullanılan **acı-** “ekşimek, mayalanmak”, **parla-** “ürkmek (at için)” gibi,
- Ağızlarda ortaya çıkan düzenli ses değişiklikleri göstermeyen “kölge, duzla” gibi sözcükler alınmış; düzenli ses değişiklikleri gösteren “ğapı, ğız, ayağ” gibi sözcükler alınmamıştır.
- Ancak Derleme Sözlüğü'ne müdahale edilmemiş Kars ili ağızları söz varlığına ait oldukları tespit edilen tüm sözcükler, çalışmamızın sözlük bölümüne dâhil edilmiştir.
- Ancak Derleme Sözlüğü'nde bulunan birer çekimli fiil olan ek olan *alınan* “al, alsana” (DS I, s. 221: İrişli, Bayburt *Sarıkamış), *boğulajeyih* “boğulacağız” (DS I, *çihadıf* “çıkartıp” (DS II, s. 1164: İrişli, Bayburt *Sarıkamış), *çihardıf* “çıkartıp” (DS II, s. 1164*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış), *deynen* “söyle, de” (DS II, s. 1447: İrişli, Bayburt *Sarıkamış), *elliyejeyh* “edecek, yapacak, elliyecek” (DS III, s. 1725: İrişli, Bayburt *Sarıkamış), *keçer* “Geçiyor” (DS IV, s. 2717: İrişli *Sarıkamış), *nağayrah* “ne yapalım” (DS IV, s. 3234: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim), *neyniyeyh* “ne yapalım”

(DS IV, s. 3250: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim), *nevlem* “ne bileyim” (DS IV, s. 3249: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim), *ninediñ* “ne yaptın, ne ettin” (DS IV, s. 3253: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim), *verginen* “ver” (DS VI, s. 4805: Bayburt *Selim), *veriynen* “ver.” (DS VI, s. 4805*: Bayburt *Selim) gibi kullanımlar ve *-gil* “bir adın sonuna eklenerek ailesini belirtir” (DS III, s. 2075: Zellige *Sarıkamış, Kars) eki sözlüğe dâhil edilmemiştir.

- Ayrıca Türkçe Sözlük’te ‘halk ağzından’ ifadesiyle verilen ve ağız özelliği arz eden ve Kars ili ağızlarında kullanılan sözcükler de sözlüğe dâhil edilmiştir.
- Madde başı sözcükler alfabetik olarak dizilmiştir.
- Madde başları / iç maddeler kalın olarak ve çeviri yazı ile yazılmıştır. Sözcüklerin çevri yazıyla gösterilmediği Derleme Sözlüğü’nden alınan madde başı sözcükler; alındığı kaynakta gösterildiği biçimi () içinde yazılmak suretiyle çevriyazı işaretlerine göre yeniden düzenlenerek sözlüğe alınmıştır.
- Madde başında / iç maddelerde fiil kök veya gövdeleri kısa çizgi ile gösterilmiştir.
- Farklı söyleniş biçimleri olan sözcükler, birbirine ok işaretiyle gönderme yapılarak gösterilmiş ve anlamları ise yaygın söyleyişin karşısında verilmiştir.
- Sözlükte birleşik kelimeler madde başı yapılmıştır.
- İsim unsurları tespit edilen birleşik fiiller iç maddede yazılmıştır.
- Madde başlarında sözcük türü, italik olarak kısaltma halinde verilmiştir.
- Derleme Sözlüğü’nde madde başı olarak yer alıp örneği verilmeyen sözcüklerde, kelime türü olarak is. (isim) veya f. (fiil) kısaltmaları tercih edilmiştir.
- Anlamları farklı, yazılışları ve telaffuzları aynı olan sözler (I), (II), (III) şeklinde numaralandırılarak ayrı madde başı yapılmıştır.
- Birbiriyle bağlantılı birden çok anlama sahip sözlerin her anlamı aynı madde içinde 1, 2, 3 şeklinde numaralandırılarak yazılmıştır.

- Kendi derlemelerimiz ile Derleme Sözlüğü'nde ortak tespit ettiğimiz bazı madde başı sözler tanımlanırken anlama müdahale edilmemiş; yazılı kaynaktaki tanım göz ardı edilmeyip **1.** şeklinde sözcüğün tanımı, derleme yeri verildikten sonra devamında **1a.** şeklinde sözlü kaynaktaki tanım da verilmiştir.
- Derleme Sözlüğünden yaptığımız iktibaslarda görülen -imla hatası, harf düşüklüğü, fazlalığı gibi- durumlara müdahale edilmemiş kaynaktaki imla aynen korunmuştur.
- Derleme Sözlüğü'nde farklı madde başları açılmış olmakla beraber bir maddede değerlendirilmesi gereken madde başları olduğu görülmüş, bu madde başları toplanarak bir madde başı altında verilmiştir: **kartol** “patates” (DS IV, s. 2672: *Kağızman + DS VI, s. 4538: *Sarıkamış), **şille** “sille, tokat” (DS V, s. 3779: İrişli *Sarıkamış + DS VI, s. 4729: Kars) gibi.
- Madde başı ve iç maddeler; açıklama, örnek cümle ve madde başı /iç maddenin kullanıldığı köy ve ilçe düzenlemesiyle verilmiştir. Madde başı veya iç madde birden fazla yerden derlenmişse örnek cümleden önce, madde başı /iç maddenin kullanıldığı köy ve ilçeler topluca gösterilmiş daha sonra örnek cümle /cümleler yazılmıştır.
- Madde başları için örnek cümleler dışında, maniler ve türkü sözleri de tanık olarak verilmiştir. Derleme yeri farklı olan örnek cümleleri ayırmak için //, Derleme yeri aynı olan örnek cümleleri ayırmak için / işareti kullanılmıştır.
- Madde başı sözcüğün derleme yerinin gösterilmesinde Derleme Sözlüğü esas alınmış, ancak tezimizde bazı farklı işaretlemeler de tercih edilmiştir:
 - Madde başı, yalnızca il merkezinde kullanılıyorsa derleme yeri (Kars) şeklindeki yazılmıştır. Merkez ilçeye bağlı köylerden derlenmişse sadece köy ismi yazılmış; sözcük ilçelerden derlendiyse ilçe adından önce * işareti kullanılmış, ilçe köylerinden derlenmişse köy adı bağlı olduğu ilçe belirtilerek yazılmıştır. Bir sözcüğün kullanımı birçok yerde tespit edilmişse; köy isimleri arasına (,); sözcük birden fazla ilçede tespit edilmişse ilçe isimleri arasına (;) konularak sıralanmıştır.

- Bir çok yerde kullanıldığı tespit edilen sözcüklerin derleme yeri gösterilirken yer adlarının -ilçe ve ilçeye bağlı köyler- alfabetik sırayla yazılmasına özen gösterilmiş; merkez ilçe köyleri başa alınmak suretiyle Akyaka, Arpaçay, Digor, Kağızman, Sarıkamış, Selim, Susuz sıralamasında verilmiştir. Derleme Sözlüğü'nde yer adları derlemenin yapıldığı zaman göre verilmiştir. Ancak köy adları ve bağlı oldukları ilçeler zaman içerisinde değiştiğinden çalışmamızda yer adları ve bağlı oldukları ilçeler güncel biçimleriyle verilmiş; Derleme Sözlüğü'ndeki gösterimlere müdahale edilmemiş, değişikliklerin kıyaslanabilmesi için yer adları sözlüğü hazırlanmıştır. → Ek 3: Kars İli Yer Adları Sözlüğü.
- Sözlükte Derleme Sözlüğü'nden sözcük alınırken önce kısaltılmış şekliyle eser adı, sonra cilt, sayfa numarası ve derleme yeri verilmiştir.

A

a e. İşte. (Alçılı, Çakmak; Demirkent *Akyaka; Göldalı *Arpaçay; Altınbulak *Sarıkamış; Bayburt, Çıplaklı, Tozluca *Selim) *A bu gelinim yoğurda mayayı çoğ töker.* (Çakmak) // *Sonra aşsüzene tökeller a o eriştiyi.* (Demirkent *Akyaka) // *Yoğ yoğ hemen a bu suyun ağzında da var ebemkömeci.* (Altınbulak *Sarıkamış) // *Çarşamba, cuma ahşami, cumā a эле gonusurduğ.* (Tozluca *Selim)

aba is. 1. Abla: *Ay aba ahşama bir isdi pişir üşüyörem.* (DS IV, s. 2555: Selim *Sarıkamış) **2.** Anne: *Öküzlere vurulan şey gamçi, nasi bi tene atdiysa, vay abalī, annesine aba diyirdi ya.* (Akören *Sarıkamış) // *Hele git dediye sor abamin yaşı gaçdır.* (İncesu *Susuz)

abad is. Ebat: *Bu halının abadı altı metre on beş santimdir.* (Polatköy *Arpaçay)

abad_ol- *bf.* Zengin olmak: *Felan abad_olmuş, ne yaman zengin olmuş, abad_olmuş.* (Polatköy *Arpaçay)

abar- (DS I, s. 11: *Sarıkamış) → **apar-**

abır (I) is. 1. Namus, şeref, haysiyet. (DS I, s. 22: Kars ve köyleri) **2.** Utanma, hicap, hayâ. (DS I, s. 22: Kızılçakçak *Arpaçay, Zarşat) ■ **abır эле-** *bf.* [, **abır eyle-**] Hayâ etmek, utanmak: *Abır эле (eyle), söge söge herkesi gırma.* (DS I, s. 22: Kızılçakçak *Arpaçay) ■ **abır eyle-** *abır eylemek yanı haya eylemek yanı garşıkinden çekinmek, indiki şeyde utanmağ.* (Esenyayla *Akyaka) → **abır эле-**

abır (II) is. Kılık, kıyafet, biçim. (DS I, s. 22: Kars ve çevresi)

abırsız is. Utanmaz, hayâsız. (Esenyayla *Akyaka; DS I, s. 22: Kızılçakçak *Arpaçay) *Abırsız ya çoğ abırsız, çoğ hayasız, çoğ ahlaşsız.* (Esenyayla *Akyaka)

abırsızlığ is. Hayâsızlık, arsızlık. (DS I, s. 22: Kızılçakçak *Arpaçay) ■ **abırsızlığ эле-** *bf.* Hayâsızlık etmek: *Abırsızlığ eleme o sustu sen de sus.* (DS I, s. 22: Kızılçakçak *Arpaçay)

abrél is. [, **abril, avrıl, avrıl**] Nisan. (Esenyayla *Akyaka; DS I, s. 30*¹: Kızılçakçak *Arpaçay, Kars)

¹ DS'deki iç madde alıntılara işaret eder.

Dördüncü ay olur abrel, dördüncü ay olur. (Esenyayla *Akyaka)

abril *Abril, ayın ismidir. Dördüncü ayın ismi olacaktı.* (Esenyay *Akyaka) → **abrél.**

acacıh *sf. ve zf. [, acıh (II), acıh, azacıh]* Azıcık, biraz, birazcık. (Çakmak; Büyükipirveli *Akyaka; Tepecik *Arpaçay; Altınbulak, Boyalı *Sarıkamış) *Gétدی maa gâşığın ucunda acacıh yoğurt gétدی.* (Çakmak) // *Soba acacıh yanmış, sonra sönmüş.* (Büyükipirveli *Akyaka) // *Acacıh otur.* (Tepecik *Arpaçay) // *Ġazanda bêle acacıh da un çalardıh.* (Çamçavuş *Susuz)

acala *zf.* Acele, çabuk: *Acala yapah bu iş bitsin.* (Tozluca *Selim)

acar *is.* Damlar toprakla örtülmeden önce tavan direklerinin üzerine konulan ve toprağın aşağı dökülmemesini sağlayan mısır sapı, geven gibi şeyler. (DS I, s. 40: Kars)

acara yeli *is.* Denizden gelen yel, meltem. (DS I, s. 40: Kars)

accıh *Yemeg öğüne gelseydi yani accıh tuzli olsaydı gâynatam êle o yemegi siniyenen alırdı, gârşđ duvara çalardı.* (Altınbulak *Sarıkamış) // *Ya bir accıh*

ot yaharıh, ütülerih ya kazete yaharıh. (Çıplaklı *Selim) → **acacıh.**

acı- (*nsz*) Ekşimek, mayalanmak: *Ġamurun mayasını aĠşamnan debertdim êy acısın diye.* (Karakaş) // *Ġamur acımıyf daha var.* (Bacıoğlu *Arpaçay) // *Ġamurun acımasına acıma ġıjğırmasına yanı bêle gabarmasına ġıjğırma diyiller* (Esenyayla *Akyaka) // *Acımadan pişirdiler, hêç gârıştırdı, tendire vurdu.* (Gönülalan *Arpaçay)

acığıcı *is. bot. 1.* Lâbada. (DS I, s. 46: Kars köyleri ‘acığıcı’) **2.** Su teresi. (Karakaş; Aşağısallıpınar, Handere *Sarıkamış; DS I, s. 46: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘acığıcı’) *acığıcı da yığaydın, gêt Gizemgilin bostanda êle çohdu ki.* (Karakaş) // *Acığıcı derelerin kenarında biter, yabani tere gibi, yenilir.* (Aşağısallıpınar *Sarıkamış) // *Acığıcı gocaldı daha, teriye diyerdih, çöl teresine ay bala.* (Handere *Sarıkamış)

acıh (I) *is. 1.* İnat, zıddiyet, nisbet. (Polatköy *Arpaçay; DS I, s. 46-47*: Kızılçakçak *Arpaçay) *Acığına bah benim bêle mesleğim var sen bilmersen.* (Polatköy *Arpaçay) **2.** Hiddet, gazap, öfke. (DS I, s. 48*: Kızılçakçak *Arpaçay)

acıh (II) *Süd iki tene iki üş gaynar acıh öz gendin şey eddin mi indir.* (Karacaören) // *Acıh halay başını mana ver, men de sındırım.* (Taşdere Arpaçay) // *Sufrayı erken goyun acıh tansiyonum üsgeldi.* (Handere *Sarıkamış) // *Yav insanısan acıh yavaş gonus.* (Sırataşlar *Sarıkamış) → **acacıh**.

acı hamır, acı hamıra *is.* Hamur mayası. (Esenyayla *Akyaka; DS I, s. 47*: Kızılçakçak *Arpaçay) *Acı hamıra, hamır yapıdığın zaman onun mayasıdı.* (Esenyayla *Akyaka)

acıhlan- (*nsz, -e*) **1.** Kızmak, çıkışmak öfkelenmek. (DS I, s. 47: Kızılçakçak *Arpaçay) **1a.** Kızmak, öfkelenmek: *Acıhlanmağ da gızmağ demeh. Hē ele bi laf etti ben de ona acıhlandım.* (Esenyayla *Akyaka) // *Acıhlandım herslendim ya gocamnan döyüşdüm ya gaynanamnan döyüşdüm.* (Polatköy *Arpaçay)

acıkcıcık *is.* Heves, istek. (DS I, s. 48: *Sarıkamış)

acıman *is.* Arıların, peteğin birkaç gözüne doldurdukları acı madde. (DS I, s. 50: Kars)

acısu *is.* Maden suyu. (DS I, s. 53: Kars köyleri)

acış- (*nsz, -e*) Üzölmek, kederlenmek: *İneyim öldü, men ona çoğ acışdım.* *Filan adam öldü men ona çoğ acışdım.* *Ğazım töyüğüm girildi; emey etmişdim, çoğ acışdım.* (Porsuklu *Susuz)

açar *is.* Anahtar. (Kümbetli; Esenyayla *Akyaka; Porsuklu *Susuz; DS I, s. 55-56*: Kızılçakçak *Arpaçay, *Sarıkamış, Kars) *Açarı gēti gapıyı açah.* (Esenyayla *Akyaka)

açma (DS I, s. 61: Kars köyleri) → **aşma**.

adağla- (*nsz*) Küçük çocuk yeni yürümeğe başlamak. (Esenyayla *Akyaka; DS I, s. 62*: Kızılçakçak *Arpaçay) *Ya çocuğum adağladı, eyağını atdı Allah'a şükür, buna da şükür edersen.* (Esenyayla *Akyaka)

adak et- *bf.* Adamak, vadetmek. (DS I, s. 62: Kars)

addamaç *is.* [, **addamaş**] Dere veya çay içine bir adım aralıkla konulmuş geçit taşları, atlamaç. (DS I, s. 65: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

addamaş (Esenyayla *Akyaka; DS I, s. 65*: Kızılçakçak *Arpaçay) *Dizdiğimiz taşlara da diyirih körpü.* *Addamaş o daşlara diyilir.* (Esenyayla *Akyaka) → **addamaç**.

adlim *is.* Meşhur, ünlü. (DS I, s. 67: Kars köyleri)

adna *is.* **1.** Perşembe. (DS I, s. 67: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **2.** Cuma. (DS I, s. 67-68: Gürcistan göçmenleri, Selim Karapapakları *Sarıkamış)

adol *is. bot.* İlkbaharda biten bir otun çift sürülürken tarlada çıkan ve soyularak yenen, küçük patates büyüklüğündeki yumru kökü. (Altınbulak *Sarıkamış; Çıplaklı *Selim; DS I, s. 68: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Kars ve köyleri) *Adol biterdi, oni tarlalarda toplardı, getirirdi, südün içine doğrardı, papates kimi bişerdi, oni yiyerdi.* (Altınbulak *Sarıkamış) // *Turşusu neyi de çoğ güzel olur adolun.* (Çıplaklı *Selim)

afdağa *is.* [, **ağdafa**, **aktafa**] **1.** Güğüm, ibrik. (DS I, s. 71: Kızılçakçak *Arpaçay) **1a.** İbrik. (Karakaş; Esenyayla *Akyaka; *Afdağıyı gēti tuvalete gidecem.* (Esenyayla *Akyaka)

aflagat *is.* Avukat. (DS I, s. 73: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ağa *is.* **1.** Ağabey, büyük erkek kardeş: *Ablalar ğardaşlarına ğada diyer, erkek abiye ağa diyer.* (Karakaş) (DS I, s. 74:

Kızılçakçak, *Arpaçay ‘aga’) **2.** [, **ağa**] Baba. (Boğazköy; Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Polatköy *Arpaçay; DS I, s. 74-75: Kızılçakçak *Arpaçay ‘aga’) *Lele diyerdi, ağa diyerdi. Ğağa diyerdiler evelden, ay Ğağa gel.* (Boğazköy) // *Babam da yanı ağam, sevgisi sağda solda az olurdu. O zaman yohluğidi, Ğedirdi, aylarnan gelmirdi.* (Esenyayla *Akyaka) // *Ğadan alım ağana Ğetdin mi?* (Polatköy *Arpaçay)

a Ğede *Ferağat dur mennen a Ğede.* (Polatköy *Arpaçay) → **ay Ğede**, **ā ede.**

ago *is.* Büyük erkek kardeş. (DS VI, s. 4408*: *Sarıkamış)

ağ (I) *is.* Ak, beyaz. (DS I, s. 77: Kızılçakçak *Arpaçay, Kars köyleri)

ağ (II) *is.* Beyaz bez. (Polatköy *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) *Ağ yorganlara, döşehlere iç alırdı da, evelden ağıydı da.* (Polatköy *Arpaçay) / *Menim döşeyimin yunu orda Ğalıfdı, bir ağ yohdu içine Ğoyam.* (Polatköy *Arpaçay)

ağa (DS I, s. 75*: Kars ve çevresi) → **ağa -2.**

ağappağ, **ağappağ**, **ağappağ**, **ağappak** *is.* Bembeyaz, çok beyaz. (Karakaş; DS I, s.79*: Kızılçakçak *Arpaçay Kars köyleri) *Bu Ğızı Ğördüm*

eledi ağappaḥ, bō ne gözeldi ağapbaḥdı. Hęc ne güneş vuruf, ne gün deyif elece ağapbaḥ. (Karakaş)

ağartı is. 1. Süt, yoğurt, ayran v.b. ürünler. (DS I, s. 83: Kızılçakçak *Arpaçay) 1a. Süt ve süttten yapılan yiyecekler (yoğurt, peynir, kaymak vs.). (Esenyayla *Akyaka; Polatköy *Arpaçay) *Ağartı getir, çalḥama yapacam.* (Esenyayla *Akyaka) / *Veyahutda bële sorar, ağartın var mı, yanı yoğurdun var mı?* (Esenyayla *Akyaka) // *Booy filan adamın malı yoḥ, goyunu yoḥ, ağartısı yoḥdu, günah deyil mi ona bir ğırıḥ ağartı götüsene.* (Polatköy *Arpaçay) 2. Uzaktan ancak seçilebilen hafif beyazlık, ışık. (Esenyayla *Akyaka; DS I, s. 83-84: Kızılçakçak *Arpaçay) *Tā uzaḥdan bële ağartı gelir. Ğaraltı yoḥ, ğaraltı ayırđı. Ağartı gelir, yanı ışıḥ gelir.* (Esenyayla *Akyaka)

ağaş is. bot. Ağaç: *Bir ağaş yondun, ğapıda ğaldı. Ğızım ğet o yongayı toplı geti sobaya dolduraḥ.* (Çıplaklı *Selim)

ağca ferik is. Bir bar çeşidi. (DS I, s. 86: Kars)

ağıl is. [, hağıl] İçerisinde büyükbaş ve küçükbaş hayvanları muhafaza etmek

için yapılmış taşla çevrili üstü açık yer. (Büyükpirveli, Esenyayla *Akyaka; Tepecik *Arpaçay; Çıplaklı *Selim; Porsuklu *Susuz) *Ğoyunun ğoyulduĝu yer, ağıl.* (Esenyayla *Akyaka) // *Sağınnan sonra ğuzuyu ğoyuna ğatallar emiştir, emiştirđiden sonra bir ağıla doldurullar, ğoyun çıḥar, ğuzu ağılın içinde ğalar.* (Tepecik *Arpaçay) // *Malımızı ağıla ederdıḥ, gendimiz de bële bir evde durardıḥ.* (Çıplaklı *Selim)

ağır bar is. Bir bar çeşidi. (Sırataşlar *Sarıkamış; Cavlak *Selim; DS I, s. 91: Kars) *Tek oyun, ağır bar, koççari, aşırma oyunu vardı. Arḥadaşlar tutar hep barabar.* (Sırataşlar *Sarıkamış) // *Ḥançal oyunları oynanılırdı, ağır bar ben nevlem.* (Cavlak *Selim)

ağırsa- (nsz) Yiyecek kokmaya, bozulmaya yüz tutmak. (Küçükdurduran, Esenyayla *Akyaka; DS I, s. 82*: Kızılçakçak *Arpaçay) *ağırsamaḥ,* DS I, s. 82*: *Kars ağırssamak) Eti ğoyarsansa güneşte ğalarsa, o ağırssıyar.* (Küçükdurduran *Akyaka) // *Ya bu yoğurt ağırssıyar, ğaldırın atın.* (Esenyayla *Akyaka) / *Ğaldıḥtan sonra o yanı ğoḥduḥdan sonra tadı deĝiştirđiden sonra ağırssamış*

onu galdırrar atallar. (Esenyayla *Akyaka)

ağırsah *is.* **1.** Aksak koyunlardan ibaret sürü: *Sen önden git, ben ağırsahı arhadan getiririm.* (DS I, s. 92: Kızılçakçak *Arpaçay) **2.** [, **aḥsah**] Aksak, topal: *Ağırsahları diyerler seç, al gêt, ağırsahları seç.* (Küçükdurduran *Akyaka)

ağız *is.* Kenar: *Yoh yoh hemen a bu suyun ağzında da var ebemkömeci.* (Altınbulak *Sarıkamış)

ağızdih *is.* **1.** Ağızlık, sigara takımı. (DS I, s. 96*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **1a.** Ağızlık, sigara ağızlığı: *Menim babamınki gümüşdeniydi ağızdığı.* (Çakmak) // *Ağızdığım düşmüş al getir bana.* (Çamyazı *Sarıkamış) // *Dede çoḥ cigara içerdı, ağızdih varyıdı.* (Bayburt *Selim) **2.** (Göldalı *Arpaçay; DS I, s. 98*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Ağızdih nöyüt tökülene diyerdiḥ. Şüşüye göyurduḥ orda, gazyağlarını tökürdüḥ.* (Göldalı *Arpaçay) → **ağızlık.**

ağızlıḥ *Ona ğaz döküyorsun, ona kimisi ağızlıḥ diyir, kimisi zurnik diyir.* (Tozluca *Selim) → **ağızlık.**

ağızlık *is.* [, **ağızdih -2, ağızlıḥ**] Huni.

(DS I, s. 98: Kars)

ağızucu *zf.* Gönülsüz: *Ağızucu danışib danışib gèdir.* (Karakaş)

ağızüstü *zf.* Yüzüstü: *Ağızüstü uzanma yere, ğaḥ.* (Karakaş)

ağna- (*nsz*) [, **añ-**] **1.** Hayvanlar toprakta yatıp yuvarlanmak. (DS I, s. 106: Kızılçakçak *Arpaçay) **1a.** At ve eşek toprakta yatıp yuvarlanmak. (Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Polatköy *Arpaçay) *At sırtında bindiğin zaman sırtında terreme olur veya bir arğı olur, devamlı dışarı çıḥdı mı ağnama yapar. Merkepler de kül gördüyü zaman küllühlerde ağnyıllar.* (Bacioğlu *Arpaçay) // *Filanın atı ağnadı.* (Esenyayla *Akyaka) / *Eşşehler küllükte ağnyır.* (Esenyayla *Akyaka)

ağrıñ alēm, ağrıñ alem *bsz.* Yalvarma ve yakarmada “senin yerine ben hasta olayım” anlamında kullanılır. (Bayburt *Selim; DS I, s. 110*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘ağrıñ alēm’) *Tükennen giderdiler almağa ağrıñ alem maḡ bir tula sap ver.* (Bayburt *Selim)

ağ sakgallı *is.* Muhtar ve köy yönetim kurulu. (DS I, s. 112: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ağtorpah *is.* Badana yapmakta kireç yerine kullanılan bir çeşit beyaz toprak. (DS I, s. 113*: Kızılçakçak *Arpaçay)

ağu *is.* Zehir. (DS I, s. 114: Kars köyleri)

ağuz *is.* 1. Yeni doğurmuş bir hayvandan ilk günlerde sağılan, koyu yapışkan süt, ağız. (Çamyazı, Handere *Sarıkamış; DS I, s. 115: Kars köyleri) *Doğar doğmaz hemen o ağuz olur, éle bir iki saat sonraki bulama olur.* (Çamyazı *Sarıkamış) // *Hē, önde ağuz olur, sonra bulama olur.* (Handere *Sarıkamış) 2. Yeni doğurmuş bir hayvanın ilk sütünden yapılan bir çeşit yiyecek. (Polatköy *Arpaçay; Porsuklu *Susuz; DS I, s. 115-116: Berne *Sarıkamış) *Ġoyun, inek hası olarsa olsun sıfda sağarsan, güzél süzersen, orya serinnen bir ataşın üsde ġoyarsan, ağız pişerdi, béle keserdiġ, yiyerdiġ.* (Polatköy *Arpaçay) // *Ağız pişirdiġ; gelin, yişin.* (Porsuklu *Susuz)

aha, aġa e. [, ahan, ahān, ahana, an]
1. İşte, orada, hemen şurada, bu. (DS I, s.121-122: Kars) 1a. İşte: *Aha baġ aha tavuġum diya ġurt yatıf.* (Çakmak) // *Ġıvrım ġıvrım örneġler aha bu desenlere göl diyerdiġ.* (Aslanhane *Akyaka) // *Ahan bizim hayatdar var aha baġ iki tene.* (Büyükpirveli

*Akyaka) // *Aha bizim gençler var. Ahan gencimiz var.* (Akyar *Selim)

ahan, ahān (Boğazköy, Karakaş; (Aslanhane, Büyükpirveli, Küçükaküzüm, Küçükpirveli *Akyaka; Camuşlu *Kağızman; Altınbulak, Aşağısallıpınar *Sarıkamış; Bayburt, Cavlak, Tozluca *Selim; DS I, s. 121-122-123*: Kızılçakçak *Arpaçay) *Ahan valla ey olardısa rehmet oġuyallar, Allah rehmet élesin diyeller.* (Boğazköy) // *Ahan ordadı ġét onu ġeti.* (Karakaş) // *Ahan bunnan ġalın bir odun elime aldım.* (Camuşlu *Kağızman) // *Ahān dasdarı ġetir ekmeyin üsdüine ataġ.* (Altınbulak *Sarıkamış) // *Ahan boran çıġdı, içeri gelin.* (Aşağısallıpınar *Sarıkamış) // *Ġédif hızmeker de ġetisem ġaneyahlıların içine olmaz, elin dediġodusu. Ahan ben de ġeldim, ġaldım.* (Bayburt *Selim) // *Şimdi bu amcam vardı, ahan bunun dedesi vardı.* (Cavlak *Selim) // *Ķotana öküzleri ġoşiyerdim, ġediyerdim tarlayı süriyerdim ahan onnan sonra da toġumu ekerdim.* (Tozluca *Selim) → **aha, aġa**
ahana (DS I, s. 121-123*: Kızılçakçak *Arpaçay, Bayburt *Sarıkamış) → **aha, aġa -1.**

ahbın, aħbın (DS I, s. 126*: Kars köyleri) → **aħbun** (I) -1.

aħbun (I) *is.* [, **ahbın, aħbın**] **1.** Gübre, fişkı. (DS I, s. 126: Kızılçakçak, Kars ‘ahbun’) **1a.** Ahır gübresi, ahırdaki yaş hayvan dışkısı: *Eldivan giyerih elimize, aħbun yaperih; ğurudor, ğalaħ yaperih, ğötürer sobalarda yandırerih.* (Bayburt *Selim) // *Aħbunu töhdün mü?* (Porsuklu *Susuz)

aħbun (II) *is.* Ahır gübresi dökülebilen eve yakın veya bitişik tarlalar: *Şu tarlalar aħbun, ğapıların önünde.* (İsisu *Sarıkamış)

ahca, aħca *sf.* Oldukça beyaz, akça: *Bu ğün ahca bir ğüvercin tuttum.* (DS I, s. 127: Kars)

aħçih *is.* Rus kızı: *Aynı aħçıye benziyersen, Rus’a benziyersen. Bazen öyle diyodular. Ciddiden Rus ğızları ğüzel olerdi.* (Porsuklu *Susuz)

aħdafa *Hoş gelişsen sevdiğim / Öy daracih, yer de yoh. / Dedim ğaħem çay ğoyom; aħdafa delih, su da yoh. / Dedim ğaħem ğamur yapem; değirmenin bendi donuf, Allah bilir un da yoh.* (Porsuklu *Susuz) (DS I, s. 127: Kızılçakçak *Arpaçay) → **afdaha** -1a.

aħdar- (-i) **1.** Karıştırmak, altüst etmek, çevirmek. (Karacaören; DS I, s. 128: Kars köyleri) *Onu aħdarın; bir iki tene, iki üş tene bële daş ğoyin.* (Karacaören) **2.** Aramak, araştırmak, soruşturmak. (Göldalı *Arpaçay; DS I, s. 128: Kızılçakçak *Arpaçay) *Bu avara atı kaç düvel aħtardın ki tapdın.* (Göldalı *Arpaçay) **3.** Çağırarak: *Aħmedi aħdar, buraya gelsin.* (DS I, s. 128: Kızılçakçak *Arpaçay *aħdarmaħ, aħdarmak*)

aħı *bağ.* **1.** Oysaki: *Aħı ben sana gitme demiştim.* (DS I, s. 129: Kızılçakçak *Arpaçay) **2. ünl.** Oh olsun anlamında kullanılır: *Aħı iyi oldu, sen misin söz dinlemiyen.* (DS I, s. 129: Kızılçakçak *Arpaçay)

aħır **1. sf.** Son: *Aħır çerşembe. Navruz Bayramı’na üş ğün ğala olur.* (Taşdere Arpaçay) **2.** Geçmiş, öncesi. (DS I, 129: Kars)

aħırlıħ *is.* [, **aħırrıħ, aħırluħ**] Hayvan yemliği. (Esenyayla *Akyaka; DS I, s. 125*: Kızılçakçak *Arpaçay) *Aħırlıħlara saman töh.* (Esenyayla *Akyaka)

aħırrıħ *Aħırda aħırrıħ keserdiħ yanı tahtadan, hayvan orda yiyerdi.* (Büyükpirveli *Akyaka) → **aħırlıħ.**

ahır sekisi, ahır sekisi *is.* Kışın, sıcaklığından faydalanarak oturmak için ahırın bir yanına set halinde yapılan, yüksekçe ve sofa genişliğinde oda: *Oturduğu yer ahır sekisi, çağırdığı padişah türküsü.* (DS I, s. 131: Kars köyleri)

ahıska barı *is.* Bir bar çeşidi. (Küçükdurduran *Akyaka; DS I, s. 131: Kars) *Filanın düğününe gideh. Ahıska barı oynıyağ.* (Küçükdurduran *Akyaka)

ahıtma *is.* Hayvanların alnından burnuna doğru uzanan beyazlık. (DS I, s. 131: Kızılcakçak *Arpaçay)

ahşah *Ahşahları geti yani topal goyunları geti.* (Esenyayla *Akyaka) → **ağırsah -2.**

ahşamaçan *zf.* Akşama kadar: *Böyün ele çalışdih, ahşamaçan galah yafdih.* (Polatköy *Arpaçay) // *Ahşamaçan bu işi bitirelim, sabaha galmasin.* (Tozluca *Selim)

ahtar- *f.* Arayıp bulmak. (DS I, s. 128*: Kars)

ahunt *is.* Acemlerin din adamı, bilgini. (Meydancık *Arpaçay; DS I, s. 135: Kars) *Ahuntlar bele başına goyer, emmama.* (Meydancık *Arpaçay)

ahur *is.* Hayvanların barındığı yer, ahır, tavla. (Çakmak; Kayaköprü *Akyaka; Tozluca *Selim; DS I, s. 124-125*: Kars köyleri ‘ahur’) *İndi yihılmış babamın bir ahuru durer. Hepisi uşdu, vèran oldu.* (Çakmak) // *Ahur geniş, komu geniş. Bir yer kesmiş, doğanını da ayırır, güzusunu da ayırır.* (Kayaköprü *Akyaka) // *Malları ahura gapatduh.* (Tozluca *Selim)

ahurluh (Alçılı, Çakmak, Subatan; Sırataşlar *Sarıkamış; DS I, s. 125*: Kars köyleri) *Ahurluğa inek vurdu gırdı.* (Alçılı) // *Bu ahuru vèran etmeyin. Bèle üsgehliyine bahersen men nevlem nasıl, altının döşemesi ahurluğu.* (Çakmak) // *Ahurluğu ey temizleyecaşın, onnan sonra yeni alafını tökecaşın, hayvan temiz yiye.* (Sırataşlar *Sarıkamış) → **ahırluh.**

aj- (*nsz*) Acıkmak: *Èle ajdım ki eppeh peynir, eppeh, ağız çay getirin.* (Kiziroğlu *Susuz) // *Savağdan çalışdih çalışdih, ajdih.* (Porsuklu *Susuz)

akak *is.* Cereyan, akıntı. (DS I, s. 137: Kars)

aktafa (DS I, s. 162: Zaim *Sarıkamış) → **afdaha -1.**

aktoprak *is.* Toprak evleri sıvamak için kireç yerine kullanılan beyaz toprak. (DS I, s. 163: Kars)

aķuřđa *is.* Pencere. (Demirkent *Akyaka; Porsuklu *Susuz) *Aķuřđadan daş gelir; ay beri baķ, beri baķ. Aķan gōzden yaş gelir; ay beri baķ, beri baķ.* (Porsuklu *Susuz)

akuşka *is.* 50x65 cm. apında kck pencere. (DS I, s. 164: *Sarıkamış)

al *is.* Hile, tuzak: *Haydin arkadaşlar al oldu bize, Silanın dikenleri gl oldu bize.* (DS I, s. 165-166: Kızılçakçak *Arpaçay)

ala (I) *is. ve sf. 1.* Açık kahverengi, elâ (gōz hakkında). (Esenyayla, Kckdurduran *Akyaka; Meydancık *Arpaçay; DS I, s. 166-167: Kızılçakçak *Arpaçay) *Mavi gōz de var, ala gōz de var.* (Esenyayla *Akyaka) // *Senin gōzn yeşildi, mavidir. Onun gōz ala.* (Kckdurduran *Akyaka) // *Ala gōzl nazlı dilber, yarımaya verdiğim emehlerim bütün zay oldu gētdi.* (Meydancık *Arpaçay) **2.** İki renkli (hayvanlar için): *Bizim bir ineyimiz var sarı aladı, danası da sarı aladı.* (Polatkōy *Arpaçay) // *Ahan bu bir renkti, bu ala değil.* (Esenyayla

*Akyaka) // *Ala gōyun gelmiyif.* (Porsuklu *Susuz)

ala (II) *nl. 1.* şaşma, hayret bildirir nlem. (DS I, s. 170: Kızılçakçak *Arpaçay) **2.** Al, al ya, al sana, al işte anlamlarında. (Karakaş; Polatkōy *Arpaçay; DS I, s. 170: Kızılçakçak *Arpaçay) *Ala bunu gōt dalana as.* (Karakaş) // *Senin yoķdu, ala bu senin olsun.* (Polatkōy *Arpaçay) // *Kalemini buldum, ala bir daha kaybetme.* (DS I, s. 170: Kızılçakçak *Arpaçay)

alabalık *is. zool.* Eti beyaz ve lezzetli, az kılçıklı, kırmızı ve siyah benekli sazan cinsinden tatlısu balığı. (Gōldalı *Arpaçay; amyazı *Sarıkamış; DS I, s. 172: Kars ve evresi) *Ben sana ğurban z Terekeme / Minbir çeşit ieħlidi yaylağı / Senger Tepe, Kısır Dağı, Gōy Dağı / Gōlnnen tutallar alabalığı.* (Gōldalı *Arpaçay) // *Yeke alabalıķ buranın, biz de pek bařđa balıķ olmaz.* (amyazı *Sarıkamış)

alabaş *is. 1.* Başı benekli hayvan. (DS I, s. 173: Kars kōyleri) **1a.** Başı benekli kōpek. (Subatan; Porsuklu *Susuz) *Başı benekli, gerisi de bařđa bir renk. Bu özellikle itlerde olur, atlarda da var. Alabaş it için.* (Subatan) // *Alabaş alabaş diyerdiler, gelerdi it.* (Porsuklu *Susuz)

alabula *zf.* Bulanık, biçimsiz, başka şekilde: *Gözlerim alabula görmeğe başladı.* (DS I, s. 174: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

alacalıh (DS I, s. 177*: Kars) → **alacalık**.

alacalıh düş- *bf.* [, **alaca tüş-**] İlkbaharda karlar erimeye başlayınca, yer yer toprak görünmek. (Porsuklu *Susuz; DS I, s. 177*: Kızılçakçak *Arpaçay) *Yere alacalıh düşdü, bahar geler.* (Porsuklu *Susuz)

alacalık is. [, **alacalıh**] İlkbaharda karların eriyerek, tarlaların biraz kar, biraz toprak görünen yerleri. (DS I, s. 177: Kars)

alaca tüş- (Esenyayla, Küçükdurduran *Akyaka) *Alaca tüşdü, yaz gelif. İlkbahar geler, alaca tüşer.* (Esenyayla *Akyaka) // *Ġar beyaz siyah olur ya. Alaca tüşdü, yere alaca tüşdü.* (Küçükdurduran *Akyaka) → **alacalıh düş-**.

alaçalpoy is. İlkbaharda, karın erimeye ve yer yer toprağın görünmeye başladığı zaman: *Alaçalpoy hē, yazbaşı oldu alaçalpoy, açılacaḡ her taraf yani bi ḡaç güne açılar.* (Göldalı *Arpaçay) // *Alaçalpoyda ilk defa bizim tarla*

açıldı. (DS I, s. 180: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

alaçay is. Düğün günü gelin almaya gidildiği zaman düğün sahibine verilen çay. (Karakaş; Büyükpirveli *Akyaka) *Aslının ḡaynatasına alaçay verdiḡ.* (Karakaş)

alaçih *zf.* Yarı çıplak, çıplak: *Cıbil cıbil, alaçih ortalıḡda niye dolaşırsan.* (Karakaş) // *Bō uşaḡa baḡ, alaçih gezer.* (Porsuklu *Susuz)

alaf is. 1. Hayvanların kışlık yiyeceği, saman, ot, mısır sapı v.b.: *Bu yıl alaf bol, sığırlar semiz olur.* (DS I, s. 183-184: Kızılçakçak *Arpaçay, *Sarıkamış, Kars). **1a.** Hayvanların kışlık yiyeceği, saman, ot. (Subatan; Polatköy *Arpaçay; Handere, Sırataşlar *Sarıkamış; Cavlak *Selim) *Bu sene kıtlıḡ geldi, hayvan alafi çoḡ zor temin edecēz.* (Subatan) // *Malına alaf aldın mı? (Polatköy *Arpaçay) // Ġapıyı kilitledim dedim mallar oruc tutsunlar vermiyecem alaf.* (Camuşlu *Kağızman) // *Hayvanların alafi biter, paraynan alerih hepsini, da burda alaf bitdi mi zor oler.* (Handere *Sarıkamış) // *Aḡurluḡu temiz payla hayvanlara alaf verecez.* (Sırataşlar *Sarıkamış) // *Nenenin birinin alafi azalmıḡ, o zaman yiyecaḡ, hayvanlarına yiyecaḡ bulmaḡ*

için nene keçileri yeyleye çıharmış.
(Cavlak *Selim) // *Ahırda hayvanlara*
alaf vermişsen. (Akören *Sarıkamış)

alafdar *is.* Hayvan yemi satıcısı:
Alafdarlar bu sene alafları çoğ bahalı
satıyorlar. (Subatan)

alafla- (-i) Hayvana yem, kuru ot,
saman vermek, yemlemek: *İnehleri*
alafladım, geldim ay oğul. (Subatan) //
Atı alafladın mı, malları alafladın mı?
O koyunları alafladın mı yani yemini
verdin mi? (Esenyayla *Akyaka) // *Ben*
koyunları alaflamaya gidiyorum. (DS I,
s. 185: Kızılçakçak *Arpaçay Kars
köyleri)

alaftar Her çeşit hububat satıcısı,
zahireci. (DS I, s. 185*: *Sarıkamış)

alah *is. bot.* Tarladaki bitkiler: *Bu yıl*
tarlayı alah kaplamış. (DS I, s. 188:
Kızılçakçak *Arpaçay)

ala karga *is. zool.* Saksagan. (DS I, s.
176-177*: Kars ve köyleri)

alamuyon *is.* Alüminyum: *pilavı*
süzdüğümüz kevgir, onun bakır da var,
alamuyonu da var. (Subatan) // *O da*
gene alamuyon, bakır her neyse o
zamanın. (Esenyayla *Akyaka)

alaşa *is.* 1. Beygir, erkek at, iğdiş
olmıyan huysuz at. (DS I, s. 199: İrişli,
Bayburt *Sarıkamış) 1a. Ufak tefek,

huysuz, güçsüz, erkek at: Bu *alaşayı*
ğovala getsin; çekmiyor, gücü
yetmiyor. (Porsuklu *Susuz)

alav *is.* Alev: *Yüreğim alav alav yandı.*
Alav almış, yaner. (Subatan) // *Ekmeği*
de tendir söndühdən sonra, alavı
malavı pittihden sonra, ondan sonra
etmeğ pişirerler. (Esenyayla *Akyaka)

alaz *is.* Alev: *Ocağı alazlayıver.* (DS I,
s. 205: Kızılçakçak *Arpaçay)

alazda- *f.* Alevlenmek, yanmak,
ateşlemek. (DS I, s. 205: Kızılçakçak
*Arpaçay)

alazdan- (*nsz*) [, **alazlan-** -1]
Alevlenmek, yanmak (DS I, s. 206:
Kızılçakçak *Arpaçay)

alazla- (-i) 1. Kesilip, tüyleri yonulmuş
kümes hayvanlarının kalan ince
tüylerini ateşe tutup yakmak. (Alçılı;
Bacıoğlu, Polatköy *Arpaçay;
Porsuklu *Susuz) *Tandırı galadım,*
gazları ütüleecem. Tuyunu almışım,
alazlayacayış et temize çıhsın. (Alçılı)
// *İndi bah orda tavuğ kesmiş,*
alazlayacağlar bah. (Küçükdurduran
*Akyaka) // *Bir beçe kesdin, pehledin,*
tüpün yoğdusa mecbur ataşda
alazlyacağsan. (Polatköy *Arpaçay)
2. Kuvvetli ateş nedeniyle az yakmak:

Ataş çoğ güriydü, epbeyi hep alazladın. (Porsuklu *Susuz)

alazlan- 1. *Bir küfleyi paçavrayı gapat şey etmesin alazlanmasın tandır.* (Sırataşlar *Sarıkamış) → **alazdan- 2.** *Alevde hafifce yanmak: Tendire yaħın durarsan ğaşın alazlanar, saçın alazlanabilir.* (Esenyayla *Akyaka)

alçal- (nsz) *Azalmak: Su alçalıf. Su ilkbaharın şey oler ya yağmur yağər, ğar eriyer, şey oler ya işde o zaman diyersen su ğahdı, su alçalıf azalıf yani ha.* (Porsuklu *Susuz)

alçı *is.* *Aşık kemiğinin dikine bir yüzü.* (Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu *Arpaçay; DS I, s. 209: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Kızılçakçak *Arpaçay, Kars) *O çuħur tarafını alçı getirerse aşığı alçı getirersen sennen iki aşıħ alacam.* (Esenyayla *Akyaka) // *Aşıħ oyunu oynallar, aşığın dört yönü var, alçı durdu mu işde aşığım alçı geldi, o adam ğazanıyor.* (Bacıoğlu *Arpaçay)

aldil *is.* *Kurnazlık, hile: Bizi aldilnen göttüler, orda döydü, yola saldılar.* (Esenyayla *Akyaka) // *Meni çarmiħa çeħseler söylemezdim aldilnen ğandırdılar.* (Göldalı *Arpaçay) // *Beni aldille söyletti, yoksa söylemezdim.*

(DS I, s. 210: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

alıfatma (I) *is.* *Ateşli, öldürücü hastalık.* (DS I, s. 216: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

alıfatma (II) *is.* *Tahıl içindeki yabancı maddeler.* (DS I, s. 216: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

alıħlat- *f.* *Kuvvetle vurmak.* (DS I, s. 216: Bayburt *Sarıkamış)

alınc *is.* *Öğle ile ikindi arasındaki ikinci kez sağılma, sağın: Ğoyun alınca geldi.* (Porsuklu *Susuz)

alıncı *is. bot.* *Taze siyah erik.* (DS I, s. 219: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

alısın *is. bot.* *Tarlada ekine zarar veren yabancı otlar.* (Göldalı, Polatköy *Arpaçay; DS I, s. 220: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Eħdi, annesi ğesdeydi, baħamadı, hep alısın basıf.* (Polatköy *Arpaçay) / *Böy bu bosdanı niye beħe elliıysen, alısın bitif.* (Polatköy *Arpaçay) *Bu tahılın samanı ey olar, hep alısınlıdı.* (Göldalı *Arpaçay)

alış- (nsz) *Tutuşmak, yanmaya başlamak: Sövüyi yaħşı ğalamııfđı, hele teze tutuşuf, alışır.* (Polatköy *Arpaçay) // *Soba alışadursun, gel iki láf edelim.* (DS I, s. 220: Kars köyleri alışmak, DS I, s. 220-221*:

Kızılçakçak *Arpaçay, alışmağ)

alışkan *is.* Kibrit. (DS I, s. 220*: Kars köyleri)

alışma *is.* ‘koyun, sığır v.b. alıp ortaklaşa kesme, ortaklaşma: (DS I, s. 220: Kars çevresi *Sen de alışmaya girer misin?'*) ■ **alışma et-, alışma yap-** *bf.* Paylaşmak, bölüştürmek, ortaklaşa kesmek: İlkbaharda *adam bu hayvanı keser alışma eder, sonbaharda, onbirinci ayda öder o parayı. Ya ineyi kesdiñ alışma yapıdñ.* (Subatan)

alıştır- *(-i)* Tutuşturmak: *Alıştır onu, o sobuyu alıştır, tutuştur.* (Esenyayla *Akyaka)

alış vur- *bf.* Alkışlamak: *Gelin ata bindikten sonra, davul yoğ, herhangi bi şesi yoğ, o anda alış vuruyolar.* (Tozluca *Selim)

Allah vekili *bsz.* Allah için: *Allah vekili senede belki iki bin kerem diyirim, unutmirim.* (Yalınkaya) // *Bu ğıyratlı adamdı Allah vekili çol çocuğunu sahlamıya çalışır.* (Taşdere Arpaçay)

allan- *(nsz)* Ham meyve yarı kırmızılaşmak: *alma allanıp.* (Karakaş)

alma *is.* Elma. (Çakmak; Boyalı *Sarıkamış; Bayburt *Selim; DS I, s. 226: Kızılçakçak *Arpaçay) *Maa alma*

geti, armud geti, he oğluma sımarliyerdim. (Çakmak) // *Ğırmızı alma yemir Güllü.* (Karacaören) // *Niye yemer, at alma da yiyer.* (Boyalı *Sarıkamış) // *Aha araba geldi, çerçi geldi, alma getirif sater, get al.* (Bayburt *Selim)

almuğarı *is. bot.* Bir çeşit erik. (DS I, s. 228: *Kağızman)

aloruğ *is. bot.* Otların üzerinde görülen, yeşil, vişneye benzer bir çeşit bitki. (DS I, s. 229: Cola *Çıldır)

aloy (I) *is.* Pullukla bir günde sürülen tarla. (DS I, s. 229: Kars)

aloy (II) *is.* Alev, ateş: *Bunu götür, tendirde, tendirin aloyunda alazla.* (Subatan)

aloylan- *(nsz) mec.* Kızmak, öfkelenmek: *Adam çoğ hırslanır, sinirlenmiş, ne aloylanisen otur yerinde.* (Subatan)

alt *is.* Ahırda hayvanın durduğu, yattığı yer. (Boğazköy; Aslanhane, Kayaköprü *Akyaka; Tozluca *Selim; Porsuklu *Susuz) *Ğetdim hayvanların altını sıyrdım güzel mazğala, mazğaldan da ahan doldurdum götdüm dışarıya boşaltdım.* (Aslanhane *Akyaka) // *Ğaz altı süpürür, mal altı süpürür, ğapı süpürür yanı onnarı ele*

*güzel ki her şeyi süpürür. (Kayaköprü *Akyaka) // Hayvanın altını gayırdım, temizledim. (Tozluca *Selim)*

alt ağacı *is.* Öküz arabasında öküzlerin boyunlarına takılan birlikte çalışmalarını sağlayan düzeneğin (boyunduruğun) altındaki ağaç parçası. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz) *boyunduruğun alt ağacı çatdıyıf. (Porsuklu *Susuz)*

altala- *(-i)* Yenmek, sindirmek: *Sen onu altalayamazsın. (DS I, s. 229*: Kızılçakçak *Arpaçay)*

altın heli *is.* Yıldız boya. (Göldalı *Arpaçay; DS I, s. 231: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Altın heli ak sikke, bilmem gaç yüz de gümüşüm ola. (Göldalı *Arpaçay)*

aluça *is. bot.* Bir çeşit erik. (Subatan, Ocaklı; DS I, s. 233: Kars ve çevresi) *He o da erik. Sarı erig var, gara erig var, aluçası var. (Ocaklı) // Bizim ağaşlar çoğ aluçā verdi bu sene. (Subatan)*

alver *is.* Alışveriş: *Babamgilinkiler Çıldır'dan gelerdiler, bu gece galarıldılar, savahnan Ğars'a giderdiler, alverlerini éderdiler. (Çakmak)*

amba *bağ.* Ama. (DS I, s. 237: Zarşat)

an *Urusya'nın biz sinoruğ, an béle dağa çıherih' ora Urus'un yeri bura da bizim babamgilin sinorlar. (Çakmak) // An bura böyüh, çoğ varsa bir tene göyarsın yohusam on dağarın yere iki tene göyarsın çekil. (Yalınkaya) → aha, aha.*

añ- (DS I, s. 106-107*: Zarşat) → **ağna- 1.**

anac (I) *Yaban hayvana, köpeye vermez yavrusunu anac; ama o ana dediğimiz toydur. Doğar, büyüdür, birağır artığ. (Subatan) → anaç (I) -1a.*

anac (II) *Filan adam anacdır, anacdır ö. Kendini yetiştirmiş, sorumluluğunu bilen. (Subatan) // Yaşlı adamlara veyahut kurnaz adamlara çoğ anac adamdı, yanı yaşlıdı. (Esenyayla *Akyaka) → anaç (II).*

anaç (I) *is. 1.* Analaşmış, çok yavru doğurmuş, yaşlanmış, kümes hayvanı, kuş ve evcil memeli hayvan. (DS I, s. 245: Kızılçakçak *Arpaçay) **1a. [, anac (I)]** Analaşmış, çok yavru doğurmuş, yaşlanmış kümes hayvanı, güvercin ve koyun: *Ahan bizim bir anaç gayboldu. Eye o anacı bul geti. (Bayburt *Selim) // O anaçları geti, üç beş dene anaç göyun var, onları al gel. (Esenyayla *Akyaka) // Bizim ki guyruğlı davar.*

*Anaç davar. Ğısırları daha erken sağardılar. (Karakurt *Sarıkamış)*

anaç (II) *is. mec.* [, **anac** (II)] Kurnaz, tecrübeli, bilgili. (Subatan; Esenyayla *Akyaka; DS I, s. 246: Kızılçakçak *Arpaçay, Kars ve çevresi) *Bu anaçdı yanı bilgilidi, yetişkindi. Bu anac adamdı bundan kendini gölla. (Esenyayla *Akyaka)*

ana halı *is.* Kadınlarda aybaşı, âdet, kirlenme. (DS I, s. 249: Karapapaklar)

anaço *ünl.* ‘Anneciğim’ anlamında kız çocuklarına kullanılan sevgi sözü, seslenme sözü: *Anaço, o ğazı bele ét. Reħmetdiħ Ğozo ğala diyerdi anaço. (Porsuklu *Susuz)*

analıħ (Subatan; Esenyayla *Akyaka; Boyalı, Handere *Sarıkamış; DS I, s. 249-250*: Kızılçakçak *Arpaçay) *Annesi vefat eder, analıħ getirir. Babası evlenir, analıħ getirir. (Subatan) // Analıħ da baban, annen öler evlenerse ona analıħ diyilir. Sena analıħ getirir. (Esenyayla *Akyaka) // Analığım baylırdı. (Çilehane *Kağızman) // Anamız biz çocuğuduğ anamız vefat etdi, iki kardeşim bi biz ğaldığ yetim. Esgi devran analığımız heşdat vermedi. (Boyalı *Sarıkamış) //*

*O senin anan deyil analıħ, öz anan deyil. (Handere *Sarıkamış) → analık.*

analık *is.* [, **analıħ**] Üvey anne. (DS I, s. 249-250: Kars köyleri)

anarı *zf.* [, **añrı**] Öteye, öte tarafa, öte. (Demirkent, Küçükaküzüm *Akyaka; Gönülalan, Meydancık *Arpaçay; Bayburt *Selim; DS I, s. 252: Kızılçakçak *Arpaçay, Zellige, *Sarıkamış) *Anarı ğit. (Demirkent *Akyaka) // Ğét anarı diyer burnunnan ğelsin aħřam yiyersen. (Küçükaküzüm *Akyaka) // Anarı da durersen, beri de durersen iki yüzlülük yaparsen. (Gönülalan *Arpaçay) // E birbirinnen neye çiteşer ğéd oyan, angırı ğét. (Meydancık *Arpaçay) // Anarı ğét benden uzağ ğét. (Bayburt *Selim) // Anarı dur. (DS I, s. 252: Kızılçakçak *Arpaçay, Zellige, *Sarıkamış)*

ancağ *zf.* Ancak. (Altınbulak *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz; DS I, s. 254*: Kars) *Heriğin çumbuzlarına beş diş vurduğ ancağ hasıllandı. (Altınbulak *Sarıkamış)*

anda *zf.* O zaman: *Anda ben burdayım, ğeldim. (Alçılı) // Ğelin ata bindikten sonra, davul yoğ, herhangi bi şesi yoğ, o anda alkış vuruyolar. (Tozluca *Selim)*

andır *is.* Sahipsiz mal, ölüden kalan eşya. (genellikle beddua yerine kullanılır.) (Tozluca *Selim; DS I, s. 258-259*: Kızılçakçak *Arpaçay ‘ölüden kalan eşya, sahipsiz kalan eşya, soyka’) *Çoh iş yaptım, yoruludum. Miras galsın, bu andır çoh, bu iş bitmeyir. Bunaldım, usandım.* (Tozluca *Selim) ■ **andır gal-, andıra gal-** (DS I, s. 260*: Kızılçakçak *Arpaçay) → **andır kal-** .

andıra kal- (DS I, s. 260*: Kars köyleri) → **andır kal-**.

andır kal- *bf.* [, **andır gal-, andıra gal-, andıra kal-**] Miras kalmak, ölüden artakalmak (ilenç olarak kullanılır): *Andır kalsın senin verdiği ekmek.* (DS I, s. 260: Kars köyleri)

angariya *is.* Angarya, ücretsiz ve isteksiz gördürülen iş. (DS I, s. 264*: Kars)

angut, aṅgut *is. zool.* Ördekten daha iri, kiremit renkli, bir kuş, angıt. (Subatan; Esenyayla *Akyaka; DS I, s. 265*: Kızılçakçak *Arpaçay, İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Kars köyleri) *Felan teyzenin tavuğ yavrularını angut götürmüş.* (Subatan) // *Var, angut var. O sularda felan da var, ordalar,*

sarışın, onlara angut diyerih. (Esenyayla *Akyaka)

anıḥ *is. 1.* Yemeğe sonradan dökülen kızdırılmış yağ ve soğan. (DS I, s. 268*: Kızılçakçak, Şahnalar *Arpaçay)

1a. Çorbaya sonradan konulan kızdırılmış yağ ve soğan: *Çorbıya anıḥ, anıḥsız olur mi, anıḥını vër.* (Handere *Sarıkamış) ■ **anıḥ ver-** *bf.* Çorbaya biber ve soğanla kavrulmuş kızgın yağ dökmek: *Çorbıya anıḥ, anıḥsız olur mi, anıḥını vër.* (Handere *Sarıkamış) // *Çorbaya anıḥ verdin mi?* (DS I, s. 268: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

annaḥ *is.* Anlayış, bellek, zekâ. (Esenyayla *Akyaka; Polatköy *Arpaçay; DS I, s. 275*: Kızılçakçak *Arpaçay) *Merfetinde, yani merfet de diyilir, annağında bunun annayışı annağı çohdu. Annayışı çohdu anlayışlı bi insandı hē.* (Esenyayla *Akyaka) // *Men Berfin’i buyurdum gëtmedi, bir iş görmedi. Diyerem annağı yoh, merfeti yoh.* (Polatköy *Arpaçay)

añrı *Bunu apar, götüginen. An nolar men galdırabilmirem, an bunu apar, añrı götür nolar.* (Polatköy *Arpaçay) → **anarı.**

anurlu *is.* Kibirli: *Çoĥ anurludu, tenezül étmer ğonuşmaya.* (Porsuklu *Susuz)

apar- (-i) [, **abar-**] Götürmek, alıp götürmek. (Subatan; Esenyayla *Akyaka; Polatköy *Arpaçay; DS I, 284-285: Zarřat, *Arpaçay, İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Kars aparmak, DS I, 285*: Kızılçakçak *Arpaçay aparmah) *E, o dirgeni apar.* (Subatan) // *Bu çocuĥu yanında apar.* (Esenyayla *Akyaka) / *Bunu apar, apar, götü o adama ver.* (Esenyayla *Akyaka) // *Bunu apar, götüĝinen. An nolar men ğaldırabilmirem, an bunu apar, ańrı götür nolar.* (Polatköy *Arpaçay)

apart- *f.* Götürmek. (DS I, s. 285: Kızılçakçak *Arpaçay)

Araf *öz. is.* Arap. (DS I, s. 293: Zarşat)

arafalıĥ *Bayramın birinci ĝünü esgiden burda çocuĥlar ödül almaĥ için gezerdiler arafalıĥ. Oĥul çocuĥları bi şeler almaĥ, toplamaĥ için üş beş çocuĥ arafalıĥ gezerler.* (Subatan) → **arafalık.**

arafalık *is.* [, **arafalıĥ**] Çocukların dinî bayramlardan bir ĝün evvel evlerden topladıkları çerez. (DS I, s. 293: Kars)

arah *is.* İçki, rakı. (DS I, s. 293*: Kars ve köyleri)

arahĥ *is.* **1.** Oda kapılarının açıldıĝı genişçe yer, sofa: *Toflanış, arahĥda oturerih.* (Porsuklu *Susuz) **2.** (Subatan; Taşdere Arpaçay) *Tarlanın arahĝını muĥdar ĝullanmıř, ekmiş yani benim hududuma ĝeçmiř.* (Subatan) → **aralık.**

aralık *is.* [, **arahĥ -2**] İki tarla arası, ekin arası. (DS I, s. 297: Kars köyleri)

aran *is.* **1.** Ova, kuytu, sıcak yer, kışlak: *Yaz arandan, ĝüz yayladan ĝöç olur.* (DS I, s. 298: Kızılçakçak, *Arpaçay) **2.** Yayla. (DS I, s. 298: Zarşat)

arav *is.* Çamaşırdan çıkan ilk kirli, sabunlu *su:* *Aravı yere töĥme, götü aĥıra töĥ.* (Porsuklu *Susuz)

araz *is.* Soĝuk. (DS I, s. 301: *Arpaçay)

araziye *is.* Toprak, arazi. (DS I, s. 301: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

arddan sürme *zf.* Tümünü, hepsini. *Geldi ĥırĥız geldi, mesela oĝru geldi, arddan sürme aldı götürdü hepsini.* (Göldalı *Arpaçay) // *Oĝrular ĝoyunu arddan sürme götürür.* (DS I, s. 304: İrişli, Bayburt)

argaç *is.* [, **arĝaç, arĥaç**] Dokumalarda çöĝü üzerine enliliĝine

atılan ip. (DS I, s. 308-309: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

arğaç *Halıyı berkiderdiñ, aralarına ipliñ geçerdi arğaç.* (Aslanhane *Akyaka) → **argaç**.

arhaç *Arhacı çekerdiñ, kirkiten vurerdiñ.* (Çakmak) / *Bir sıra arhac çeker, bêle örneñ goyerdiñ.* (Çakmak) // *Arhaç keşdiñçen onu yuharı galdırerdi.* (Bayburt *Selim) → **argaç**.

arhaç, arhaç *is.* **1.** Davarların açıkta toplu olarak yattıkları yer, düz dağ sırtları. (DS I, s. 309*: Kızılçakçak, *Arpaçay, Kars köyleri) **1a.** Davar yatağı; yazın küçükbaş hayvanların gece toplu olarak yatırıldığı dağ sırtları. (Porsuklu *Susuz) ■ **arhaca çek-** *bf.* Davarları yatacağı yere toplamak: *Hayvan doyduñdan sonra çoban o goyunu arhaca çeker, orda yatar sabaha ğadar.* (Subatan)

arhala- *(-i)* [, **arqala-**] Sırtına almak, sırtlamak. (Handere *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *Bizim oğlanlar aldıñı zaman diyirim ola sırtı ağıır, beli ağıır, altına eder, arhalama diyirim.* (Handere *Sarıkamış)

arhalıñ *is.* Dize kadar inen, kollu, önü uçuca bitişen dik ve kapalı yakalı hırka. (Çakmak, Subatan; Küçükaküzüm

*Akyaka; Darboğaz *Selim; DS I, s. 312: Kızılçakçak *Arpaçay, İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Menim dedem ölene ğertden arhalıñ giyerdi, ğara arhalıñ.* (Çakmak) // *Arhalıñ önü düğmesiz, ğolu yoh, yelek gibi ama üzeri ğümüştten süslenmiş giysi.* (Subatan) // *En fazla o zaman arhalıñıydı.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Onnan evel de yapıncı varıydı. Yapıncıdan sonra arhalıñ.* (Darboğaz *Selim)

arheyin *sf.* Rahat, kaygısız: *Ne arheyin adamsan.* (Boğazköy)

arheyinnen- *(nsz)* Rahatlamak: *patos ğeldi, patosnan sonra da döyerbiçer ğeldi, daha da ey oldu valla, elimiz daha arheyinnendi.* (Boğazköy)

arıñ (Esenyayla, Küçükaküzüm *Akyaka; DS I, s. 316-317*: Kızılçakçak *Arpaçay, Kars ve köyleri) *Filan adam filan mal arıñdı, filan insan arıñdı, ğaburğaları sayılır.* (Esenyayla *Akyaka) // *Èledi diyer arıñdı ki diyifsen ki ne yiyif, ne içif. Dünyayı yiyif hele arıñ.* (Küçükaküzüm *Akyaka) → **arık**.

arıñla- (Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu *Arpaçay; DS I, s. 317*: Kızılçakçak *Arpaçay Kars köyleri) *Yemiyip*

içmiyip arıhlyir. (Esenyayla *Akyaka)
// *Ya adam gelmiş eme adam éle olmuş
bir deri bir kemih, arıhlanmış.* (Bacıoğlu
*Arpaçay) → **arıkla-**

arık is. [, **arıh**] Zayıf, cılız, sıska. (DS
I, s. 316: *Sarıkamış, Kars ve çevresi)

arık- (DS I, s. 317*: Kızılçakçak
*Arpaçay) → **arıkla-**

arıkla- (*nsz*) [, **arıhla-**, **arık-**]
Zayıflamak. (DS I, s. 317: Zellige)

arın- (*nsz*) **1.** İçini temizlemek, kötü
huylardan kurtulmak. (Esenyayla
Akyaka; DS I, s. 322: Kızılçakçak
*Arpaçay) *O kötülühdən arınmış yanı
temize çıhmış, artıh daha onnan
gonuşabilersen.* (Esenyayla *Akyaka)

2. Arlanmak, utanmak. (DS I, s. 321-
322: Kızılçakçak *Arpaçay)

arğa is. Arka, sırt: *Arğama gel, seni
arğama seni suyu geçirim o tarafa.*
(Tozluca *Selim)

arğala- *Yoruldu mu hemen sırtına al,
arğala.* (Cavlak *Selim) → **arğala-**

armıd is. bot. Armut. (DS I, s. 328:
Zarşat)

arpala- (*-i*) Yemlemek: *Önce vasıta,
arava, tahısı, kamyon az olduğu
dönemlerde bu ulaşım atla yapılırdı.
Bu da gidejeyi menziline ulaşabilmesi*

için onu gejededen gahar arpalarsın.
(Subatan)

arpalama is. Çok arpa yemekten ileri
gelen bir hayvan hastalığı. (DS I, s.
330-331: Kars)

arr, arrik ünl. Şaşma bildirir ünlem.
(Göldalı *Arpaçay; DS I, s. 331: İrişli,
Bayburt *Sarıkamış) *O, bizim burda
lallarda olur. Dili dön timer arr hayret
ettiği bir şeye.* (Göldalı *Arpaçay)

artıh is. Üstün, kıymetli. *Sen kimnen
artıhsan?* (Porsuklu *Susuz) *Sen
onnan artıhsan mı? Gırılarsa gırılın
senden artıhdı mı? Senin onnan neyin
artıhdı, sen onnan üsdünsen mi, sen
onnan giymetlisen mi?* (Porsuklu
*Susuz)

artıh diş 1. *At olgunlaşdıhdan sonra
artıh dişi çıhar.* (Subatan) → **artık diş.**

2. İnsanda (yirmi yaşından önce) asıl
dişlerin yanında çıkan, düzgün
olmayan fazla diş: *Nenem derdi ki
bunun gafa öyle güçlü ki yannan artıh
diş çıharıyor. Bunun gafası çoğ güçlü
de artıh dişi çıhmış.* (Subatan)

artıhla- (Esenyayla *Akyaka; DS I, s.
335*: Kızılçakçak *Arpaçay Kars ve
köyleri) *Onu tamamıyla yiyersense
tamam, yemedinse artıhladın.*
(Esenyayla *Akyaka) → **artıkla-**

artıhlama *is.* Artıklama, bir şeyin bir kısmını yiyip geri kalanını bırakma: *Yarisını yedi yarısı ğaldı artıhlama.* (Subatan)

artık diş *is.* [, **artıh** diş -1] Atlarda çıkan ve yem yemelerine engel olan fazla diş. (DS I, s. 334: Kars)

artıkla- (*nsz*) [, **artıhla-**] Yemekte artık bırakmak. (DS I, s. 335: Kars)

artıklavı *is.* Fazla. (DS I, s. 334-335*: Kars)

artımlı *is.* Çoğalan, fazlalaşan, bereketli (pirinç, fasulye, nohut, mercimek, buğda, arpa v.b. hakkında). (Subatan; Porsuklu *Susuz; DS I, s. 333*: Kars) *Muħdarın arpaları çoħ artımlı, bir arabaya yüz teneke veriyor.* (Subatan) // *Bu pirinç artımlıdı, bir oyuç atersen bir tencere oler.* (Porsuklu *Susuz)

arvad *Orda yığılıf hele arvaddar, yığılıf modmodu yapeller.* (Bayburt *Selim) → **arvat-1.**

arvat *is.* [, **arvad**] **1.** Kadın, avrat. (DS I, s. 337: Kızılçakçak *Arpaçay) **2.** Eş, zevce, karı. (Meydancık *Arpaçay; DS I, s. 337-338: Kızılçakçak *Arpaçay, İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Geti bir çoravımı çite ver mana arvat, men*

geynif gidecem. (Meydancık *Arpaçay)

arzula- (-i) Özlemek: *Mesele seni görmeyi arzuladım, geldim gördüm.* (Esenyayla *Akyaka) // *Geş geldin arzuladım seni. Ya arzuladım ben seni, çoħ özledim. Biz seni arzuladıħ, sen bizi arzuladun mı?* (Tozluca *Selim)

arzman *is.* İstek, şiddetli istek. (Polatköy *Arpaçay; Küçükdurduran *Akyaka; DS I, s. 338: Kızılçakçak *Arpaçay / Kars) *Bunun arzumanı her pi şeyde ğaldı, pi şesi yoħdu vay gününe, yazıħ, fağır.* (Polatköy *Arpaçay) // *Bi şeyi beğendin, alamadın. Arzumanım onda ğaldı ya, alamadım.* (Küçükdurduran *Akyaka)

asda *is.* Yavaş, ağır. (DS I, s. 341: Selim, Bayburt *Sarıkamış)

asdana *is.* Eşik. (Büyükpirveli, Esenyayla *Akyaka; DS I, s. 341: Kızılçakçak *Arpaçay) *Bizim ğapının asdanasını mermer yapıdıracıħ.* (Büyükpirveli *Akyaka) // *Bu asdanadan addadım veyahutda asdanada oturma tehlikedi.* (Esenyayla *Akyaka)

aş *is.* **1.** Pirinç Pilâvı: *Yaşlı bir hacı var, eye aş getirin. Aş geldi pilav üstü et.* (Boğazköy) **2.** Çorba. (Subatan;

Büyükpirveli, Küçükdurduran
*Akyaka; DS I, s. 348: İrişli
*Sarıkamış) *Bizde mesele çorbaya aş
diyerler, aş pişirerih.* (Küçükdurduran
*Akyaka)

aşbaz *is.* Aşçı: *E aşbazı çağırın, kim
güzel yemeh yapır.* (Bacıoğlu
*Arpaçay) // *Yemeği de bir aşbaz
menim gibi bir nene pişirer düşürer.*
(Tomarlı *Arpaçay) *Aşbaz getirirdi,
eyi yemeh yapan aşbazlar getirirdi.*
(Bozyiğit *Arpaçay)

aşgana *is.* [, **aşlık**] 1. Mutfak. (DS I, s.
351-352*: Kars ‘aşgana’) 1a. [, **aşhana**] İçinde tandır bulunan, yemek
pişirilen, kiler olarak da kullanılan
dam. (Esenyayla *Akyaka; Karaorgan
*Sarıkamış; Bayburt *Selim) *O
aşganada evelden soba nerdeydi,
yoşluş vardı.* (Esenyayla *Akyaka) //
*Omuzluğum şimdi gene var. Ben o gün
aşgana da buldum.* (Bayburt *Selim) //
*Mereg olsun, ev olsun, aşgana olsun
kontsuz olmaz.* (Karaorgan *Sarıkamış)

aşhana *Tüm yemekler, ekmekler, tüm
şeyler orda pişerdi, aşhanada.*
(Subatan) → **aşgana -1a.**

aşır aşı *is.* [, **aşra**] Aşure. (Subatan; DS
I, s. 355*: Kars köyleri) *Aşır aşı
meherremlihte yaparız, burda*

*muherremliħ asıl Kafkasya'dan
gelmedir.* (Subatan)

aşırıl- (-e) Geçirilmek: *Hayvanların
beline aşırılıf.* (Küçükaküzüm
*Akyaka)

aşırma (I) *is.* 1. Pantolon askısı. (DS I,
s. 356: Kars) 2. Boyuna asılan fişeklik.
(DS I, s. 356: Kars)

aşırma (II) *is.* [, **aşıtma**] Bar denilen
millî bir oyun. (Sırataşlar *Sarıkamış;
DS I, s. 356: Kars) *Tek oyun, ağır bar,
koççari, aşırma oyunu vardı.
Arhadaşlar tutar hep barabar.*
(Sırataşlar *Sarıkamış)

aşıtma (DS I, s. 356*: Kars) → **aşırma**
(II).

aşkar *is.* Ilık su. (DS I, s. 358:
*Sarıkamış)

aşlık (DS I, s. 351-352*: Zarşat
*Arpaçay) → **aşgana -1.**

aşma *is.* [, **açma**] Kayısının çekirdeği
çıkartılıp açılarak kurutulmuşu.
(Subatan; Esenyayla *Akyaka; Göldalı
*Arpaçay; DS I, s. 361: *Kızılçakçak
*Arpaçay Kars ve köyleri ‘kayısı, erik,
şeftali gibi meyvaların çekirdeği
çıkartılarak kurutulmuşu’, DS I, s. 61:
Kars köyleri ‘erik ve kayısı kurusu’) *Bu
sene gayısı boldu, hatun hep aşma
yapdı.* (Subatan) // *sarı erih, gara erih,*

aşma hoşaf yapırîh. (Göldalı *Arpaçay) // *O, erîh, bu erîhlerin gurusuna aşma diyirîh. Ay kişi aşma geti bi kilo.* (Esenyayla *Akyaka)

aş otu *is.* **1.** Nane, maydonoz gibi yemeklere konulan otlar. (DS I, s. 362: Kars köyleri) **2.** *is. bot.* Yoğurt çorbasına, salataya konulan kokulu bir bitki: *Çorbalarda kullanılan bir ot, ekilir, dere otu, reyhan, aş otu onun bir değışigi yanı.* (Subatan) // *Aş otu dediğimiz o kişnişlere aş otu diyerîh, ekilir ya kişniş onnara diyirîh. Onu da çorbaya goyuruş, salataya gtırîh, cacığa gtırîh.* (Aslanhane *Akyaka) // *Ehdiğimiz de tere, soğan, aş otu.* (Taşdere Arpaçay)

aşra *Senede bir aşra bişer, onu mecbur bişireciş.* (Handere *Sarıkamış) → **aşır aşı.**

aşsüzen *is.* Kevgir. (Subatan; Demirkent *Akyaka; DS I, s. 362: Kars) *Makarnayı gaynadır, suyunu süzer, silkeler aşsüzennen ya da o hungeli süzersin.* (Subatan) // *Aşsüzeni geti, pilavı süzejem.* (Demirkent *Akyaka)

aşşag (Esenyayla *Akyaka; DS I, s. 351*: Kaleiçi) *Adam geler aşşagdan,*

adam geler aşşagdan. (Esenyayla *Akyaka) → **aşşah.**

aşşah [, **aşşag**] *is., sf. ve zf.* Aşağı, aşağıya. (Handere *Sarıkamış; Çıplaklı, Darboğaz, Tozluca *Selim; DS I, s. 351*: Kars) *Bizim burada yoş da aşşah köylerde var.* (Handere *Sarıkamış) // *Aşşah da var ya Bölühbaş, ordan yüz elli atlı götürdüm, yüz elli atlı.* (Çıplaklı *Selim) // *Aha o mehtebeden aşşah yürü.* (Darboğaz *Selim) // *Bir at aşşahda gelini çıharırken evden.* (Tozluca *Selim)

aşukga *is.* Yanlışlık. (DS I, s. 363: Karapapak Türkleri *Sarıkamış)

ataş yanığı *is.* Kurdeşen: *Çocuğun canı ele gabarmış, ataş yanığı olmuş.* (Alçılı)

at gulağı *is. bot.* Kuzukulağına benzeyen, geniş yapraklı, ekşimsi bir bitki. (DS I, s. 368: Bayburt *Sarıkamış)

atlama *is.* Ayran. (DS I, s. 371: Bayburt *Sarıkamış)

atlı çayı *Atlı çayı verirîh mesela, düğün çayı verirîh, buyurun gelin.* (Çıplaklı *Selim) // *Ablam verif çoş atlı çayı.* (Porsuklu *Susuz) → **damışık çayı.**

atma *is.* Yapıların üzerini örtmede kullanılan kalın ağaçlar. (Subatan;

Karakurt *Sarıkamış; DS I, s. 372: Kars köyleri) *Evin üsdüne Nursel sıh sıh atma düzmüş, hêç tehlike olmaz.* (Subatan) // *Üsdüne ince bir odun atarsın onnan sonra odunlarını yatırırısın, atarsın. Valla onlara atma diyerih.* (Karakurt *Sarıkamış)

atoyunçu *is.* Zalim, durup dinlenmeyen yaramaz çocuk. (DS I, s. 372: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

attarya *is.* Bakkaliye. (DS I, s. 373: *Sarıkamış)

av- (-i) Ovmak. (Esenyayla *Akyaka; DS I, s. 390: Kızılçakçak *Arpaçay) *Suyu ğaynadarsan suyınan o ğavudu avarsan bêle.* (Esenyayla *Akyaka)

avara (I) *is.* 1. Şaşkın, kararsız, beceriksiz, işsiz, avare. (DS I, s. 376: Kars ve çevresi) 1a. *is. ve sf.* Avare, aylak; tembel, çalışmayı sevmeyen: *Bu adam avara. İşi yoh, gücü yoh; hanım, çocuğu ac.* (Subatan) / *Bir Nursel gibi avara var. İşi var da orda soğağta oturur, çalışmaz.* (Subatan) // *Avara adam, çalışmir, işe bahmir.* (Küçükdurduran *Akyaka) // *O avara adam. Avara adam, çalışmir, işe bahmir.* (Göldalı *Arpaçay) // *Bizim Eleddi'nin oğlunun oğlu avara, çalışmayan salağana bi adam.*

(Tepecik *Arpaçay) // *Başı boş an bêle dolaner ya adam iş miş görmir. Gelsen diyirsen ya buna bah avara adam.* (Çamyazı *Sarıkamış) ■ **avara et-** *bf.* Bir kimseyi işinden alıkoymak, lafa tutmak, oyalamak: *Meni avara etme, ğoy ğedem işimi görem.* (Porsuklu *Susuz) ■ **avara avara dolan-** *bf.* İşsiz, güçsüz, başıboş dolaşmak: *Avara avara dolanur. Adama bah özüne bir iş görmüyor, ğış geliyor.* (Bacıoğlu *Arpaçay)

avara (II) *is.* Hamal. (Küçükdurduran *Akyaka; DS I, s. 377: Kars ve çevresi) *Avaradı, yanı hambaldı. Ordan bi avara seslen.* (Küçükdurduran *Akyaka)

avaralığ *is.* 1. Hamallık: *Ahmet mi? Şehre gitmiş avaralığ eliyor (ediyor).* (DS I, s. 377: Kızılçakçak *Arpaçay) 2. İşsizlik. (DS I, s. 377*: Kızılçakçak *Arpaçay)

avcala- (-i) 1. Ovmak. (Esenyayla *Akyaka; DS I, s. 378: Kızılçakçak *Arpaçay) *Sırtımı avcala.* (Esenyayla *Akyaka) 2. Ufalamak: *Ordan birez bi şey geti, çöreh getiginen. Bir avcaliyem, o cücelere verem.* (Küçükaküzüm *Akyaka)

avdıh *is.* **1.** Kavrulmuş buğdayı el değirmeninde çekerek elde edilen iri undan süt ve şekerle yapılan çorba veya helva kıvamında tatlı. (DS I, s. 379: Kızılçakçak *Arpaçay) **2.** Ayran: *O ayrana avdıh diyilir.* (Küçükdurduran *Akyaka) // *Ele güzel bir avdıh ellemişdi ki Allah irazı olsun, ellerine sağlıklı.* (Meydancık *Arpaçay)

aveşiyh *is.* Orman bakım memuru. (DS I, s. 380: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

avrıl *Dur sayım: zehmer, güjüh, mart, avrıl, mayıs, kiraz ayı, orah ayı, pişin ayı, hırman ayı, şarav ayı, göç ayı, gara gış.* (Gönülalan *Arpaçay) → **abrél.**

avrıl *gara gış, zemheri, gücüüh, mart, avrıl, mayıs.* (Çakmak) → **abrél.**

avrıl beşi *is.* Beş nisan. (Bayburt *Selim; DS I, s. 391: Bayburt *Sarıkamış) *Gorh avrılın beşinnen öküzü ayırar eşinnen.* (Bayburt *Selim)

avşara gelme- *bf.* Memeli hayvanın sağımı güç olmak. (Subatan; DS I, s. 394: Kars ve çevresi) *Meme birez küçük olur, avşara gelmez. Göyunda, keçide olur onlar. Küçük olur, güzunun ağzına zor gelir o da avşara gelmez ki avşar vurasın.* (Subatan) ■ **avşar sağ-** *bf.* Koyunu Afşar usulü sağmak.

(Çıplaklı *Selim DS I, s. 394: Kars) *Otur ineği avşar sağ gızım. Yavrum bêle al elin avşar sağ, geri galanını da danası emsin.* (Çıplaklı *Selim) ■ **avşar vur-** *bf.* Hızlı sağmak için hayvanın memelerini avuç içine alarak sağmak: *İşde felenin gelini öyle avşar vurur ki govayı deliyor.* (Subatan) // *Ya men ele sağerdim göyunları, üzüyü içine salerdim küleyin içine bêle ki avşar vurerdim, üzüüh yuharıya çıherdi.* (Çakmak)

avura et- *bf.* Asma çubuklarını toprağa gömerek yeni kökler elde etmek. (DS I, s. 396: Ortakapı)

avza *is.* Kibrit. (DS I, s. 397: Oluklu *Kağızman)

aya ün1. **1.** Ulan anlamında kaba hitap. (DS I, s. 397: *Sarıkamış) **1a.** *Ey.* (Subatan; Küçükaküzüm *Akyaka; Meydancık *Arpaçay; *Aya ayhavar et bir işte şeyin hanımı gelini doğum yapıyor, arabayla götürelim.* (Subatan) // *Aya ne yaman garğışliyer.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Aya annaşamaz onnar.* (Meydancık *Arpaçay)

ayah dönme *is.* [, ayak dönme] Gelinin, evlendikten onbeş gün sonra baba evine ilk gidişi adeti. (Karakas;

Porsuklu *Susuz; DS I, s. 402: Kars)
Ġız el öpmeye gelir, ayah dönmeye gètdi. (Karakaş)

ayah yolu *is.* Aptesane, helâ, ayak yolu. (DS I, s. 398-399*: Kars ve köyleri)

ayak dönme (DS I, s. 402: Kars) → **ayah dönme.**

ayak kıltık *is.* Ayak ucu, son taraf, aşağı taraf. (DS I, s. 398*: Kars köyleri)

ayaktaşı *is.* Seksek. (DS I, s. 404-405: Kars)

ayam *is.* **1.** Yağmursuz, güneşli hava. (DS I, s. 405: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **2.** Hava: *Ayam eydi hava güneşliyse. Buluthıysa ayam bozuħdu, yeyin olun.* (Göldalı *Arpaçay) // *Ayam çoh bozuħ, yağacaħ böğün.* (Handere *Sarıkamış)

ayar *sf.* Hoş sohbet. (Göldalı *Arpaçay; DS I, s. 407-408: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Bu söz götüren adamdı, yahşı, ayar adamdı.* (Göldalı *Arpaçay)

ayaz *is.* Dominoda düz, noktasız taş. (DS I, s. 409: Kars köyleri)

aybecer *is.* Şekilsiz, biçimsiz, çirkin. (DS I, s. 410: İrişli, Bayburt

*Sarıkamış) *Aybecer uşah.* (Porsuklu *Susuz)

ay gede, ā ede ün. [, a gede] A oğlan, a çocuk, a! herif anlamlarında ünlem. (Polatköy *Arpaçay; DS I, s. 413: Kızılçakçak *Arpaçay)

ayğır *is.* Aygır, erkek at. (DS I, s. 415*: Kars köyleri)

ayhavar *is.* **1.** İmdat. (DS I, s. 415: Kars) **2.** Ne haber: *Bu kelekbaz dostumun plânından ayhavar?* (DS I, s. 415: Kars)

ayıf *is.* Ayıp. (Büyükdurduran *Akyaka; DS I, s. 416: Zarşat) *Mesele sen diyecen ki ayıfdı, ay ħala meni niye pusursan?* (Büyükdurduran *Akyaka)

ayırtla- (-i) Ayıklamak, seçmek, temizlemek. (Subatan; Çıplaklı *Selim; DS I, s. 421*: Kars köyleri) *Pirinci, bulguru, türlü şeylerin taşını ayırtlarız.* (Subatan) // *Biz ayırtlıyırırħ.* (Çıplaklı *Selim)

ayıt *is.* Ait. (DS I, s. 421: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

aylıħ otu *is. bot.* Küçük çocukların gelişmesi için banyo suyuna katılan bir çeşit ot. (Boyalı *Sarıkamış; DS I, s. 425: Bayburt *Sarıkamış) *Eşiller, bulullar, ot zad bağlamağā aylıħ otu.* (Boyalı *Sarıkamış)

aynalı is. Tek fişekli tüfek: *Eye gah seen işde Rus'un berdanga, aynalı bi şey yapmadı, yıldırım sene ne yapacağ, gah eye.* (Subatan)

aynon (Demirkent *Akyaka; Porsuklu *Susuz) *Aynon satan geldi.* (Demirkent *Akyaka) → **aynoyn**.

aynoyn is. [, **aynon**] Öteberi: *Oğlum gucağında, heybede de aynoyn goymuşam, heybeyi de bêle goluma almışam.* (Çakmak) // *Arpa doldurer, o yolda behliyer, satancı geldi mi verif aynoyn alır da.* (Karakaş)

ayran aşı is. 1. Arpa ve buğday yarması katılarak yapılan ayran çorbası (DS I, s. 429: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) 1a. Ayran ya da yoğurda arpa veya buğday yarması katılarak yapılan çorba. (Çakmak, Alçılı; Handere, İsisu *Sarıkamış) *Ayran aşı pişirerdih, kotana ayran aşı götürerdiler.* (Çakmak) // *Aş yaperih, ayran aşı. Gız bi un geti, urva yapim çorbaya.* (Alçılı) // *Ayran aşı yaperih. Ya nē, yoğurtdan yaperih, buğda deni güzel oler da çorba.* (Handere *Sarıkamış) // *Ya ayran aşı gelēr ya da bulğur aşı.* (İsisu *Sarıkamış)

ayrıç is. [, **ayrım**] Yol kavşağı, iki yolun ayrıldığı yer. (DS I, s. 430: Kars köyleri)

ayrım (DS I, s. 430*: Kars ve köyleri) → **ayrıç**.

ayvan is. Çok pencereli ya da bir tarafı açık üst kat odası. (DS I, s. 433: Veneze *Arpaçay)

ayvaz is. Karşılık, bedel: *Bir atın ayvazı bir elma.* (Darboğaz *Selim) // *Ayşenin bu işine ne verilse ayvaz değildir.* (DS I, s. 433: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

az- (nsz) Şıarmak, kudurmak: *Git yat zıbar, çoğ azdın get, zıbar yat.* (Alçılı) // *Azma, şıarma, gudurma, otur.* (Porsuklu *Susuz)

azacığ (Altınbulak, Boyalı *Sarıkamış; DS I, s. 434: Kars) *Bene azacığ, yoğ menim bitif.* (Boyalı *Sarıkamış) → **acacığ**.

azarran- (nsz) İnmek: (Küçükaküzüm *Akyaka; Göldalı *Arpaçay; Porsuklu *Susuz; DS I, s. 435: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış) *Ya filan adam ele hesdeliyif ki ele azarraner ki.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Azarraniram, hastayam.* (Göldalı *Arpaçay) // *Hasan bu geje hęc yatmadı, boyuna azarrandı.* (DS I,

s. 435: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış) // *Ağrısı vardı, sabaha ğadar azarrandı.* (Porsuklu *Susuz)

azazıl is. Huysuz, terbiyesiz. (DS I, s. 436*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

azıĝa is. [, **azıh**, **azıh**] Azık. (DS I, s. 444*: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış)

azıh, **azıh** (Handere *Sarıkamış)
Çentiye Azıh ğoy, ğötür. Unudur munudur oĝlan bir daha geri gelmesin, çayırdada çalışer. (Handere *Sarıkamış)
→ **azıĝa**.

azırĝa- (-i) Az görmek. (Subatan; Göldalı *Arpaçay; DS I, s. 439-440*: Kars ‘azırĝa-’) *Çocuĝlaraan getirdiyin meyvayı bölüşdürürsün birine sevmezsin sen az verirsin, çocuĝ azırĝıyer, o biri verileni ğabul etmiyor* (Subatan) // *Çocuĝa yemeĝ verdim azırĝadı.* (Göldalı *Arpaçay)

azıt- (-i) **1.** Başıboş bırakmak, baştan savmak, şaşırtıp ortada bırakmak. (Esenyayla *Akyaka; Polatköy *Arpaçay; Porsuklu *Susuz; DS I, s. 437*: Kızılçakçak *Arpaçay) *Bu köpeĝi ğötü azıt.* (Esenyayla *Akyaka) / *Bu uşah yaramazdı, ğötü azıt.* (Esenyayla *Akyaka) // *Ġötdü diyelim Susuz’da bu iti azıtdı geldi. Yanı evden uzaĝ ğötürdü.* (Porsuklu *Susuz) **2.**

(nsz) Kötü yola sapmak: *Bu adam özünü şaşırdı, gene azıtdı.* (Porsuklu *Susuz)

B

ba, bā ünl. Şaşma, korku, pişmanlık, beğenmeme, öfke, acıma bildirir ünlem. (Subatan; Karaurgan *Sarıkamış; DS I, s. 445: Kars köyleri) *Bā, ot yanıyor.* (Subatan) // *Bā, bizim buranın bir numaralı şeyi o, oturma odaları var.* (Karaurgan *Sarıkamış)

baba is. Büyük ve onulmaz çıban, veba, dert, hastalık (ilenmelerde): *Elinde kolunda babalar çıksın.* (DS I, s. 447: Kars köyleri)

babalıh Üvey baba. (Esenyayla *Akyaka; DS I, s. 451*: Kızılçakçak *Arpaçay, İrişli, Bayburt) *Babalıh da, anan göcöya gider, ona da babalıh diyilir.* (Esenyayla *Akyaka) / *O benim anam gitmişse, ben ona baba demem lazım. Babalıh değil baba demem lazım.* (Esenyayla *Akyaka)

Baca is. 1. Pencere, tavan penceresi, dumanın çıkması ve evin ışık alması için toprak damlarda açılan delik. (Subatan; Çakmak; Esenyayla *Akyaka; DS I, s. 455: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Kızılçakçak *Arpaçay, Kars köyleri) *O baca evin üstünde yapılan aydınlatma yarısı ğaden yapılırdı, bazısı da hepengli yapardı zengin evler.* (Subatan) // *Tüşdüler*

bacadan çaldılar kemeri de lağanı da çaldılar. (Çakmak) // *Aşganada bir baca var, yuharda, beşe pencerele.* (Esenyayla *Akyaka) **2.** Toprak dam, evin üstü. (DS I, s. 455: *Kızılçakçak Kars köyleri)

bacar- (-i) Başarmak, becermek: *O işi bacardı adam.* (Polatköy *Arpaçay)

bacı is. Samimiyeti, yakınlığı ifade eden söz: *Rehmetdiñ Nannı ğalaya anam diyerdi Nannı bacı o da ona diyerdi Selvar bacı, biz bacıyıh diyerdi.* / *Nannı'nan Selver birbirlerine çoh yahındılar, birbirlerine bacı diyerdiler.* (Porsuklu *Susuz)

bad is. Ocak ve tandırın iç yüzü, kenar parçaları. (Esenyayla *Akyaka; Polatköy *Arpaçay; DS I, s. 458-459: Kızılçakçak *Arpaçay) *Ocah tendiri var, onun da badı var.* (Esenyayla *Akyaka) / *Tendirin şimdi burdan tutarsan ağzından tutarsan aşşağıya ğaden baddı bu.* (Esenyayla *Akyaka) // *Tendirimi sana görsedim o bada neteer epbeyi vururam ğadan alım.* (Polatköy *Arpaçay) // *Günde bir bad goyulordu, günde bir bad bir bad goyorduş olordu bir tandır.* (Halıkışlak *Digor)

badah is. Çelme, güreşte bacak atma. (DS I, s. 476*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Kızılçakçak *Arpaçay)

badaş is. Arkadaş, okul arkadaşı, bir arada bulunan, birlikte iş yapan insanlar, ortak. (Bacıoğlu *Arpaçay; DS I, s. 463: Kızılçakçak *Arpaçay) *Bu ikisi birbirine samimiyet gurdu mu ona badaş diyeller, bir gonusum yapıllar, bir daha sıh sıh gonusum yapıllar.* (Bacıoğlu *Arpaçay)

badaş- (nsz, -le) Bir iş veya oyun için anlaşmak, uzlaşmak, eş tutmak, ortaklaşmak, arkadaş olmak. (Subatan; DS I, s. 464: Kızılçakçak *Arpaçay) *Men Mürsel'nen badaşdım.* (Subatan)

badaşma is. Köpeklerin çiftleşmesi. (DS I, s. 464: Kars)

badbad is. bot. [, **badbadı**, **delibadbadi**, **delipatpat**] Yaprakları yaraları deşmekte kullanılan bir çeşit zehirli ot. (Boyalı *Sarıkamış; Çıplaklı *Selim; DS I, s. 464: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Kars) *Badbad da yeyilmez. Badbad yiyan bir çocuh var burda iki çocuh, Erdal'ın uşahları gazıf yemişdi.* (Boyalı *Sarıkamış) // *Badbad var, otdur o da şöyle yüksek olur, yaprakları geniş geniş.* (Çıplaklı *Selim)

badbadı, **delibadbadi** *Taşların divinde o geder badbadı bitif ki.* (Porsuklu *Susuz) / *Yemeyin yemeyin, bu delibadbadi, bunu yemeyin, elinizi vurmayın.* (Porsuklu *Susuz) → **badbad.**

badıya (DS I, s. 470*: Kars) → **bayda -2.**

badıya *Süt makinesi badiyasi var, beşe badiyasına süd tökerih.* (Çıplaklı *Selim) → **bayda -1.**

badıye (DS I, s. 470: Kars) → **bayda -2.**

badoh, **badok** is. **1.** Dört tekerlekli arabalarda ön ve arka dingili birleştiren ağaç, ok. (DS I, s. 470: Kızılçakçak *Arpaçay, Kars köyleri 'badoh, badok') **1a.** Dört tekerlekli arabalarda ön ve arka dingili birleştiren 10-15 cm çapında yuvarlak ağaç: *Araba devrilirken badoku gürmüşdih.* (Subatan) // *Badok gürilmiş yeni badok alalım.* (Demirkent *Akyaka)

badron is. Mermi (çok eskiden kullanılırdı). (Çakmak; DS I, s. 471: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Adama badron deyif.* (Çakmak)

badval is. **1.** Bodrum, mahzen, karanlık yer. (DS I, s. 471: Kars) **2.** Kiler. (DS I, s. 471: Kızılçakçak

*Arpaçay) 3. Kışın patatesleri saklamak için açılan küçük bir kapısı olan kuyu: *Gene patatesi olan da getirir badvala göyuruş.* (Boğazköy) // *Bunların badvalları varmış, açeller ki heşyiyi tükenin heşyesini badavala dolduralar.* (Çakmak) // *Girersen badvala ordan patatesini alır, afiyetnen yiyirsen.* (Büyükpirveli *Akyaka)

badya *Nenem cehizinde gelirken dört tene badya getirmişdi.* (Subatan) → **bayda -2.**

bag (DS I, s. 471: Kars köyleri) → **peye -1.**

bağ *is.* Dört tekerlekli arabalarda dingili yastık altına bağlayan vidalı demir. (Subatan; DS I, s. 472: Kars köyleri) *Badoğun bağı gırıldı. Ot biçimi çıharken arabayı düzerken bağı gırdım.* (Subatan)

bağa çek- *bf.* Sağma esnasında emmemesi için danayı ineğin ön ayağına bağlamak: *Danayı biraşdım, anasını emdirirdim, onnan sonra danayı bağa çekdim, ineyi sağdım.* (Çıplaklı *Selim)

bağarsah *is.* Bağirsak. (DS I, s. 446*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

bağa yaprağı *is. bot. 1.* Su

kenarlarında biten, geniş yaprakları iltihaplı yaraların tedavisinde kullanılan bir bitki. (DS I, s. 474-475: Kars) **1a. [, bağa yaprağı]** Su kenarlarında biten, geniş yaprakları olan, tadı ekşi, yaprakları iltihaplı yaraların tedavisinde kullanılan bazen de yemeği, sarması yapılan bir bitki: *Bağa yaprağı da yığa getireydin.* (Karakaş)

bağa yaprağı *Bağa yaprağı melhem yapallar, evelih, pazıpancarı gibi, ekşi, et sarılır.* (Subatan) // *Şu bağa yaprağı, şu da sarı çiçeği, bu bah yara oldu göyürsan. Bu mide, bağırsağ hastalığına, böbreğ hasdalığına ey gelir, tohumu da yarpağları da.* (Boyalı *Sarıkamış) → **bağa yaprağı -1a.**

bağışda- *f.* Bağışlamak. (DS I, s. 480: İrişli aşireti, Bayburt *Sarıkamış)

bağman *is. [, bağmancı, bağmançil]* Bağlara bakan kimse, bağ bekçisi. (DS I, s. 484: Kars)

bağmancı *Adam kirayla tutar, behletir, benim bu bağımı behle bağmancı.* (Tepecik *Arpaçay) → **bağman.**

bağmançı *Bağmançı bağıma ey bahıyor. Hacı senin bağın kim bahir, senin bağmançin kimdir?* (Tozluca

*Selim) → **bağman**.

bağrı yanık *sf. ve zf. mec.* Bağrı yanık. (Göldalı *Arpaçay; DS I, s. 485: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Bağrı yanık adam, bir tene çocuğu yani yetişmişti. Allah görusun bir çocuğu yetişmişti, on beş yaşında öldü. O, bağrı yanık kaldı.* (Göldalı *Arpaçay)

bağdavar *is.* **1.** Şanslı: *Halam bağdavar, gürh gün sonra, erinnen altı yıl sonra halam öler, iki uşağı gâler.* (Çakmak) **2.** Şans, talih: *Hafdada bi defa bunların yağlısı var. İndi bağdavar bizlerin başına.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Biy bağdavar başına, yığın beşe yığıf.* (Bayburt *Selim)

bala *is.* **1.** Çocuk, yavru, küçük. (DS I, s. 496: Zarşat, Kızılçakçak *Arpaçay, İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Kars) **1a.** Yavru, çocuk: *Özür diliyem sen benim balamsan.* (Esenyayla *Akyaka) // *O domuzun balasıdı.* (Göldalı *Arpaçay)

balaca *sf.* Küçük, ufak. (Büyükpirveli, Demirkent *Akyaka; Taşdere Arpaçay) *Balaca govayı geti.* (Demirkent *Akyaka) // *Balaca, dındılı bi şeydi.* (Taşdere Arpaçay)

balacan *ünl.* Sevgi sözü, canım yavrum. (DS I, s. 497: Kars) *Balacan*

neye hiç gelmisen. Kadan, balan ben olam balacan (DS I, s. 497: Kars)

balah *is. zool.* **1.** Manda yavrusu, malak. (Esenyayla *Akyaka; DS I, s. 497-498*: Kızılçakçak *Arpaçay) *Filan camışın balağını getir.* (Esenyayla *Akyaka) **2.** Yavru, çocuk: *gocaldım, bah héc oldi, balağım beni begenmir.* (Altınbulak *Sarıkamış)

balala- *f.* Yavrulamak (kedi, köpek gibi hayvanlar hakkında). (DS I, s. 498: Kars köyleri)

balaman *is.* “Mey” de denilen nefesli bir saz, zurna. (DS I, s. 498: Kars)

baldır *is.* Bacak. (Göldalı *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) *Ğartlaşmış, üzden çopur, baldırı gödeh topal Mine vardı.* (Göldalı *Arpaçay)

baldırğan *is. bot.* Baldıran. (DS I, s. 502*: İrişli *Çıldır, Kızılçakçak *Arpaçay)

baldon *is.* Palto: *Yengeye baldon al.* (Göldalı *Arpaçay) // *Men gara baldonnan hezdelleérem (Ben siyah paltodan hoşlanıyorum).* (DS I, s. 503: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

balhi *is.* Faydalanılamayan şey: *Şu hayvan balhidir, yük taşıyamaz.* (DS I, s. 504: Kars göçmenleri)

balıh ğulağı *Bizim arvat balıh ğulağınnan öle süs yapıf ki yani her şeyden daha değerlidir. (Subatan) // Suların başında, ğumlarda, balıh ğulağı. Onlar da üzü sümühdü, gemihdi, içinde bele bi şeler olur. (Esenyayla *Akyaka) → balık kulağı.*

balık gulağı *is. zool. Midye. (DS I, s. 504*: Kızılçakçak *Arpaçay)*

balık kulağı *is. [, balıh ğulağı] Midye kabuğu. (DS I, s. 505: Kars)*

bambala- *(-i) Ekmeği yoğurda batırıp yemek. (Göldalı *Arpaçay; DS I, s. 513: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) Bambaladı hemen, çocuğa verdim bambaladı yedi. (Göldalı *Arpaçay)*

banda *is. bot. 1. Yabani armut: Banda var, köylerde var; bizim burda yoğ da, armud kimin ayni. (Handere *Sarıkamış) // Banda, yaban armudi. Biz ona banda diyirih. (Yağbasan *Sarıkamış) 2. Elmadan küçük ekşimtırak bir meyve, elmanın ufağı. (DS I, s. 517: *Sarıkamış)*

banla-, bañla- *(nsz) [, banna-, bañna-, manla-, mañna-] Horoz ötmek: Vakitsiz banlayan horozun başını kesmeli. (DS I, s. 521: Kars)*

banna-, bañna- *(Esenyayla *Akyaka; DS I, s. 521*: Kızılçakçak *Arpaçay)*

*Horozun bannamağ vazifesidi. (Esenyayla *Akyaka) → banla-, bañla-.*

bar (I) *is. Sirke, pekmez v.b. sulu yiyeceklerin üzerindeki köpük, küf, mantar. (DS I, s. 522- 523: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)*

bar (II) *is. El ele tutuşarak, halka şeklinde oynanan bir millî oyun. (Darboğaz *Selim; DS I, s. 523: Kızılçakçak *Arpaçay) Barın başına geçip bar oynuyor. (Darboğaz *Selim)*

barabar *zf. [, baravar] Beraber, birlikte. (Gönülalan *Arpaçay; Camuşlu *Kağızman) Özüne de geti, barabar içeh. (Gönülalan *Arpaçay)*

barağa *is. Yağmurdan, soğuktan korunmak için evin ön tarafına ek olarak taştan, biriketten, üstü sacdan yapılan yapı. (İsisu *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) Esgiden bele evlerin önüne ufağ barağa gibi bi şe yapardılar üsdü örtük. (İsisu *Sarıkamış)*

baran *is. Üzüm, meyve ağaçları ve bitkilerin dizisi. (DS I, s. 525: Kars)*

baravar *Sevgi baravardı, eşitdi. (Bayburt *Selim) // Burda baravar ğonuşorduğ biz. (Yenice *Selim) → barabar.*

bardan *is. Saman, yün vb. taşımak için*

yapılan büyük çuval: *Bir bardan yun dolduruf getirifler yayladan.* (Porsuklu *Susuz)

bardel, bardél *is.* [, **bardil**] Orospu, fahişe. (DS I, s. 530: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

bardélhana *is.* Genelev. (DS I, s. 530: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

bardıç *is.* Fırın süpürgesi. (DS I, s. 530: *Sarıkamış)

bardız barı *is.* Bir bar çeşidi. (Subatan) (DS I, s. 530: Kars)

bardil (DS I, s. 530*: Kars) → **bardel, bardél.**

barhana, barhana (I) *is.* Eşya konulan yer. (DS I, s. 531: Kars ilçe ve köyleri)

barhana (II) *is.* Dağ evi. (DS VI, s. 4446: Zek *Sarıkamış)

barhana (II) *is.* Çobanın hayvan otlatırken yanında bulunan yiyecek ve giyeceği, kepenegi. (Aşağısallıpınar *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *Çobanlara barhana götürdü, bir satil yoğurt yap.* (Aşağısallıpınar *Sarıkamış) // *Çovan eşşeyin sırtına barahanası ühlüyüf gider.* (Porsuklu *Susuz)

barın- *f.* Sığınmak, korunmak, ihtiyacını sağlamak. (DS I, s. 532: Kızılçakçak *Arpaçay)

barınnan- (*nsz*) Geçinmek: *Pişem yohuydu, gétidin bunu maa verdin, Allah razı olsun onnan barınnandım.* (Polatköy *Arpaçay)

barlan- (*nsz*) Salamura peynirin, kaymağın, süzme yoğurdun üzerinde çok beklemekten küf oluşmak: *Bõ gaymağın üzü barranif. Diyersen bunu çalhıyem daha.* (Porsuklu *Susuz)

barzun *is.* Mayalanmış peynir veya süt süzmek için kullanılan ince bezden süzgeç: *Barzunu geti, südü süzeh.* (Porsuklu *Susuz) / *Pendiri barzuna töh.* (Porsuklu *Susuz)

basdır- (*-i*) [, **basır-** (I), **bastır-** (I)] Kümes hayvanlarını kuluçkaya yatırmak. (DS I, s. 539: Kızılçakçak *Arpaçay)

basıhmağ *is.* Bir şeyin kendi kendine basılması, yerleşmesi, oturması: *Ĝar çoğ yağdı, bu evin öğüne yığdı, o ğadar basıhđı.* (Küçükdurduran *Akyaka) // *Kar çok yağdı, biraz basıhmasa bir yere gidilmez.* (DS I, s. 539: Kızılçakçak *Arpaçay)

basır- (I) *Bir éle hindim yaturdı, basırdım, cüce çihajah, tavuħ çihajah.* (Polatköy *Arpaçay) → **basdır-**.

basır- (II) (-i) Gömmek: *Götdüm torpağa basırdım, indi böyümüşler.* (Aslanhane *Akyaka)

basma (I) *is.* 1. Gübre, tezek. (DS I, s. 544: *Arpaçay, İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Kars) 2. Büyükbaş hayvan gübresinin düz bir yerde basılıp az kurutulması. (Subatan) *indi biz basma masma töhmerih, hep götürer bizim aħbunu düze tökiller.* (Çakmak)

basma (II) *is.* Elbise, etek dikilen üzerinde renkli baskılar bulunan bir tür kumaş: *Maa üş metre basma al, özüme eteh tikecem.* (Porsuklu *Susuz)

basmacık *is.* Şeftali ve armudun içine dövülmüş ceviz doldurularak kurutulmuşu. (DS I, s. 544: Kars)

basma zıǵı *is.* Gübre şerbeti. (Boğazköy; Esenyayla *Akyaka; Esenyayla *Akyak; DS I, s. 545: Kızılcakçak *Arpaçay) *O basma zıǵınnan geşme, eyağın bulaşar.* (Boğazköy) // *Hayvanın gübresinin, tökersen aħbunu, onun aħıntısına basma zıǵı diyilir.* (Esenyayla *Akyaka) // *Basma zıǵı töyuħ*

goymarıħ içe, gazi goymarıħ içe, yerveyer geverir. (Polatköy *Arpaçay)

bastır- (I) *He tavuħ mesele bugün bizim tavuħlar, ahan birini aħırda bastırmışıħ.* (Esenyayla *Akyaka) → **basdır-**.

bastır- (II) (-i) 1. Etek, elbise, yorgan yüzü vs. dikerken kumaşın kenarlarını katlayarak dikmek: *Bu yorğanın yüzünün kenarlarını basdır tiħ.* (Porsuklu *Susuz) 2. Ezmek: *Hē, mesele atı hızlı sürdü, az galdı filankesi bastıra.* (Esenyayla *Akyaka)

başa baş *zf.* Eşit biçimde: *Ya ben gomşuya verdim. Keşge başa baş verseydi, aynısını verseydi, birez fazla vermiş.* (Bacıoǵlu *Arpaçay) // *Gomşuynan atdarı başa baş deǵışdiħ.* (Porsuklu *Susuz)

başaçan (Porsuklu *Susuz) → **başatan.**

baş ağacı *is.* Öküz arabasında boyunduruğun çıkmaması için arabanın koluna takılan ağaçtan yapılma çeki. (Subatan; Demirkent *Akyaka *Arazıda baş ağacını kırmışlar, bir gün avara galdıħ.* (Subatan) (DS I, s. 550: Kars ve köyleri) “kağnılarda boyunduruğun çıkmaması için arabanın okundaki

deliğe sokulan ağaç)

başarat *is.* Basiret, aldanmaya meydan vermeyecek şekilde gerçeği açıkça görebilme yetisi: *Başaratım bağlandı da vaktinde yetişemedim.* (DS I, s. 552: Kars)

başatan *zf.* [, **başaçan**] Başa kadar, sonuna kadar: *Bu bezi başatan kesiyen.* (Porsuklu *Susuz) / *Yorğanın üzünü başatan kes.* (Porsuklu *Susuz)

baş bağla- *bf.* Perşembe veya Pazar günlerine rastlatılan gelin başı gününde, geline duvak ve taç giydirmek. (DS I, s. 554: Kars)

başcıl *is.* Çocuk oyunlarında baş olan ve oyuna ilk başlayan. (Bacıoğlu *Arpaçay; DS I, s. 555: Kızılçakçak *Arpaçay) *Çocuğlar oynadığı zaman çocuğların bir başcılı var, o hazırlıyır, onnan sonra oyuna başlıllar.* (Bacıoğlu *Arpaçay)

başdı *zf.* Tepeleme dolu, ağız ağza dolu. (Esenyayla *Akyaka; DS I, s. 556: Kızılçakçak *Arpaçay) *Başdı ver, yanı sile değil. Başdı, birez üsgek, gabartılı olsun.* (Esenyayla *Akyaka)

başdıh (I) *is.* Çeyizini düzmek için güvey tarafından geline verilen para, ağırlık. (DS I, s. 556: Kızılçakçak *Arpaçay)

başdıh (II) *is.* Kışın erkeklerin başlarına sardıkları yün başlık. (DS I, s. 556*: Kızılçakçak *Arpaçay)

baş efendi *is.* Karakol komutanı: *Baş efendi diyerdiler, komutanım. Baş efendi, esgiden baş efendi diyerdiler esgi adamlar.* (Porsuklu *Susuz)

başgahıncı *is.* Yüz karası, utanç duyulan kişi: *Öyle bi şey yapmış ki sen bizim başgahıncımsın, sen bizi her zaman utandırersen.* (Porsuklu *Susuz)

başkılık *is.* Yatağın baş tarafı. (DS I, s. 561*: Kars)

başlık (I) *is.* Evlenecek erkeğin kız tarafına verdiği para, mal veya ziynet eşyası, ağırlık. (DS I, s. 562-563: Cedere *Arpaçay, Kars ve köyleri)

başlık (II) *is.* Gem. (DS I, s. 563: Kars köyleri)

başlık (III) *is.* Şalvar uçurluğu. (DS I, s. 563: Cedere *Arpaçay)

başmağ (Esenyayla *Akyaka; Polatköy *Arpaçay; DS I, s. 564*: Kızılçakçak *Arpaçay) *Başmağımı geti, giyinecem.* (Esenyayla *Akyaka) // *Başmağ giyeler.* (Polatköy *Arpaçay) → **başmak -2.**

başmaḥcı *is.* Takunyacı, nalıncı. (Esenyayla *Akyaka; DS I, s. 564: Kızılçakçak *Arpaçay) *Başmaḥcıya bu başmaḡı götü yapdır.* (Esenyayla *Akyaka)

başmak *is.* 1. Ayakkabı. (DS I, s. 564: *Arpaçay) 2. [, **başmaḡ**] Takunya. (DS I, s. 564: Kars)

başsuyu *is.* Hayvan doğurmadan önce gelen sümüḡe benzer su. (Göldalı *Arpaçay; Handere *Sarıkamış; DS I, s. 565: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *İneh sancılaner baş suyu geler, dananın ayaḡı geler.* (Handere *Sarıkamış) // *Ahan başsuyu geldi, başsuyu geldi, gelin. Onu gelin biz doğurdaḡ.* (Göldalı *Arpaçay)

batdaḡlıḡ *is.* Bataklık: *Oralar şoş deyildi. Ğara yollar an bêle batdaḡlıḡ, çamırlıḡ.* (Çakmak)

batdak *is.* Batak. (DS I, s. 570: Zarşat)

batdal *is.* 1. Biçimsiz, kullanışsız, elverişsiz: *Bir tencere aldım eyi sağlam ama çok batdal.* (DS I, s. 570: Kars) 2. *şf.* Alışılmış olandan büyük: *Muhdar çuval almış, batdal boy.* (Subatan)

batlak *is.* Sazlık, bataklık, çayırlarda kapalı küçük bataklık. (DS I, s. 569*: Kars köyleri)

batman *is.* Sekiz kiloluk aḡırlık ölçüsü: *Batman seḡiz kilodu, o da aynı, onun da gene ḡulfu var.* (Esenyayla *Akyaka)

batman taşı *is.* Bezirhanede helezonî iḡin alt ucunda bulunan kantardaki top vazifesini gören taş. (DS I, s. 572: Kars)

bay *is.* Zengin, aḡa. (DS I, s. 574: Zarşat)

bayah (DS I, s. 576*: Kızılçakçak *Arpaçay) → **bayak -1.**

bayahdan *şf.* [, **beyah**] Demin, az önce: *Bayahdan benim burdaydi.* (Çamyazı *Sarıkamış)

bayaḡtan (DS I, s. 576*: Kars köyleri) → **bayak -1.**

bayak *şf.* [, **bayah**, , **bayaḡtan**, **bayaktan**,] 1. Demin, az önce, şimdi: *Aradıḡımız adam bayak burada idi.* (DS I, s. 575-576: Zellige *Sarıkamış)

bayaktan (DS I, s. 576-577*: Kars) → **bayak -1.**

bayaz *is.* Beyaz, ak. (Alçılı; Gönülalan *Arpaçay; Çıplaklı *Selim; DS I, s. 578: Kars) *Bayaza bayaz deḡişigli, Ğara, tutgun ġırmızı.* (Alçılı) // *Ya bayaz olordu ya başḡa ireḡ, onu da orya tikerdiler.* (Gönülalan *Arpaçay)

// *Bu ğirmızı, bu ğara, bu boz, bu da bayaz.* (Çıplaklı *Selim)

bayda *is.* [, **badiya**] **1.** Süt makinesinin kazanı. (Esenyayla *Akyaka; Polatköy *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) *Bayda, makine ki çekirsen süd makinalarını o südü töhtüğün leğene bayda diyilir.* (Esenyayla *Akyaka) // *Maşnıyı düzersen, topu yerine oturdarsan, lülühleri ğoyarsan, üsdünün şeyini ğoyarsan baydıyı da üsdüne yerleşdirersen.* (Polatköy *Arpaçay) **2.** [, **badiya, badiye, badya**] Büyük bakır kap, çorba tası, ağız dar, dibi geniş yağ kalıbı, yemek kabı, büyük bakır tencere. DS I, s. 470*: Kızılçakçak *Arpaçay, İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Kars)

baydabalası *is.* Yoğurt uyutmakta kullanılan, 2 kg.lık bakır tas. (DS I, s. 579: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

baydah *is.* Paytak yürüyen, bacakları çarpık olan. (DS I, s. 460*: Kızılçakçak *Arpaçay)

baygaz *zf.* Yanlış, aksine: *İş baygaz oldu, harab oldu, bozuldu.* (Göldalı *Arpaçay) // *İşlerimiz baygaz oldu.* (DS I, s. 579: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

bayılma *is.* Sara hastalığı. (DS I, s. 579: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

baykır *is.* Ay ışığı. (DS I, s. 581: Kars)

bazar *is.* Pazarlık: *Örtülü bazar, dostluğu bozar.* (Telek, Tepecik *Arpaçay)

bazlama *is.* Mısır, arpa, darı ve buğday unlarından yapılan mayalı, mayasız, yağlı, yağsız, şekerli, şekersiz, ince ve kalın pişirilen saç ekmeği. (Subatan; DS I, s. 587: Kars) *Anam эле bazlama yapardı ki dadına doymazdı.* (Subatan)

bébaht *is. 1.* Talihsiz, bahtsız (kimse): *Bunun hêş şansı yohdu, bébahtdı.* (Porsuklu *Susuz) **2.** *is. ve sf.* Güvenilmez (kimse): *Çoh bébaht adamdır, iş yapılmaz. /* (Porsuklu *Susuz) *Bu bébahtdı, buna güvenmeyin.* (Porsuklu *Susuz)

bebek *is.* Tek kadın tarafından oynanan bir oyun. (DS I, s. 590: Kars)

bece *is.* [, **beçe, béçe -1**] Arı oğulu (DS I, s. 591: *Arpaçay)

beçe, béçe 1. (Esenyayla *Akyaka; DS I, s. 591*: Kızılçakçak *Arpaçay) *Yavruladığı zaman beçe verir arı.* (Esenyayla *Akyaka) → **bece. ■ beçe**

balı *is.* Arı oğulunun balı: *Beçe balı geti, ay ğızım ordan bir beçe balı geti*

yiyeħ. (Büyükpirveli *Akyaka) **2.** [, **peçe]** Piliç: *O tavuğun beçesini geti keseħ.* (Esenyayla *Akyaka) / *Tavuğun yavrusuna cüce diyilir ilkin. Birez büyüdüħden sora, indi mende var, onlara beçe diyilir.* (Esenyayla *Akyaka) // *Bir beçe kesdin, pehledin, tüpün yoħdusa mecbur ataşda alazlıyacaħsan.* (Polatköy *Arpaçay)

beçere *is. ve sf.* Biçare, zavallı: *Bō, beçere yazıħ yazıħ çoħ çalışdı o böyün, çoh çalışdı beçere.* (Çakmak) // *Gel beçere sefil Şenniħ, hüsnüne verdim meyil.* (Demirkent *Akyaka)

bedasıl *is.* [, **beydasıl]** Soysuz, kötü huylu: *Bu bedasıl, nerden gelif bu edeletsiz.* (Çakmak) // *Bedasıla ras gelmişem kesti çaremi hekim bey.* (Koçköyü *Arpaçay) // *Allah bedasıla düşürmesin zordu.* (Porsuklu *Susuz)

bēddam *is.* İğrenç, çirkin. (DS I, s. 594: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

bedöylet *sf.* Hayırsız: *Bedöylet oğulu başdan tanıram, çör çöp yığar el ocağını yandırır. Sabahdan gaħanda ar namus bilmez, suyu töker öz ocağını söndürür.* (Polatköy *Arpaçay)

bedreng *is.* Hoşa gitmeyen, güzel olmayan, kötü renk: *O bedrengi neye getirifsen orya, onu galdır, onu taħma,*

onu giyme. (Bacıoğlu *Arpaçay) // *Bu ey bir reng deyil, bedrengnen boyamış ya bi şeye yaremer.* (Polatköy *Arpaçay)

beeh *zf.* Demin, az önce. (DS I, s. 597: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

been *zm.* Bana: *O been desin ben de seen diyim ya.* (Yalınkaya)

begi *is.* Baba, amca. (DS I, s. 597: Kars)

bek *is.* [, **berk]** Sert, katı, sağlam, kuvvetli: *Bugün çift olmaz, toprak çok bek.* (DS I, s. 600: Karahamza *Sarıkamış)

bēkāra, bekāra *sf.* İşe yaramaz, beceriksiz, değersiz, önemsiz, verimsiz. (DS I, s. 601: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Kızılçakçak *Arpaçay) **1a.** İşe yaramaz, beceriksiz, değersiz: *Filan adam bekāra insandı. Çalışmır, evde galıfdı, çol çocuğuna baħmur.* (Esenyayla *Akyaka) // *Hēş bi iş görmüyüf ki ne ki bek bekāra bir adam, mudara bir adam, hēşbi işe yaramır.* (Polatköy *Arpaçay)

beke *Men beke girħ halı toħudum, satdım.* (Çakmak) → **belke -1.**

bel (I) *is.* Meni, sperma. (DS I, s. 605: Kızılçakçak *Arpaçay)

bel (II) *is.* Kürek: *Beli geti, torpağı ataş. Beli geti, aħbunu tōkeh, püşü yığalış.* (Porsuklu *Susuz)

belbağı *is.* Kuşak, kemer, uçkur. (Subatan; Esenyayla *Akyaka; Tepecik *Arpaçay; DS I, s. 606: Kars) *Benim mesele iki elbisemde ipten belbağım var, mökgem sıhdırırım açılmasın diye, kemer giriliyor.* (Tepecik *Arpaçay) // *Belbağı, demin dedim ya şavların buruya bağ salardılar. Ona da belbağı deyiller.* (Esenyayla *Akyaka)

bele, béle *zf.* 1. Böyle. (Büyükpirveli *Akyaka; DS I, s. 608: Kızılçakçak *Arpaçay) *Sen nece uşağ oħudursan bu iş beledir, bu beledir.* (Büyükpirveli *Akyaka)

bele-, béle- (I) (-i) 1. Çocuğu kundaklamak, sarmak, beşiğe bağlayarak, sararak yatırmak. (DS I, s. 610: Kızılçakçak *Arpaçay) 1a. Çocuğu kundaklamak: *Vay günümüze çırılırlannan, ah bu tumanlannan neynden beliyerdih.* (Polatköy *Arpaçay) // *Belek, çocuğları belerdiler.* (Esenyayla *Akyaka)

bele- (II) (*nsz*) 1. Bulamak, bulaştırmak. *Hamur açılmıyorsa un bele.* (DS I, s. 611: Kızılçakçak *Arpaçay) 1a. (-i, -e) Bulamak: *O*

lavaşı una bele, elime yapışmasın. (Esenyayla *Akyaka)

bélece *zf.* Böylece, bu şekilde: *Bu kağıtdarı sen mi yazıfsan bélece.* (Karakaş)

béleceme *zf.* Böylece, böylesine: *Béleceme işimi ğayırdım.* (Porsuklu *Susuz)

belek *is.* [, **belek çapıdı**] Kundak, çocuk bezi. (DS I, s. 608-609: Kızılçakçak *Arpaçay, Kars)

belek çapıdı (DS I, s. 608-609*: Kızılçakçak *Arpaçay) → **belek.**

belen-, bélen- (I) *f.* 1. Bulaşmak, bulanmak, serpilmek. (DS I, s. 613: Kızılçakçak *Arpaçay) 1a. (-e) Bulanmak: *Una belendim, éle oldum deyirmen. Adam adama diyer deyirmennen mi gelifsen?* (Polatköy *Arpaçay) *Değirmene girdim una belendim.*

belen- (II) *f.* Çocuk kundaklamak, beşiğe sarılarak yatırılmak. (DS I, s. 613: Kızılçakçak *Arpaçay)

belet, bélet *is.* 1. Kılavuz, yol gösteren kimse. (Polatköy *Arpaçay; DS I, s. 615: Kızılçakçak *Arpaçay) *Bize kötü yol gösterdi belet.* (Polatköy *Arpaçay)

2. *is.* Bilen, tanıyan, vâkıf. (Subatan; Esenyayla *Akyaka; DS I, s. 615: Kars)

çevresi) *Yav Nureddin Bey belettir oranın gêt onunla git o köye.* (Subatan)
// *Bu insan beletdi bu yörüye. Bu çevriyi bilendi, bu yörüyü bilendi.* (Esenyayla *Akyaka) // *İstanbul'a belet değilim.* (DS I, s. 615: Kars çevresi)

belibenzer *zf.* Adamakıllı, dosdoğru. (DS I, s. 617: Kars)

belirik *is.* Besbelli, apaçık, belli, belirli. (DS I, s. 616*: Kars)

belke *zf.* [, **beke**] **1.** Belki. (Boğazköy, Yalınkaya; Polatköy *Arpaçay; DS I, s. 620: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Biz de diyerdih ki belke yiyeh saçımız uzana.* (Boğazköy) // *Valla unutdum ama, du bahim belke de geldi işde.* (Yalınkaya) // *Polis bey anam ihdiyarıydı belke uçağda yatdı, goymır içeri.* (Polatköy *Arpaçay) **2.** bağ. Ya... ya: *Şimdi bu gızın çoğ talibi çıhdı, ele oldu ki iki evden belke biliyolar belke bilmiyolar da bir evden iki kişi talipli oldu.* (Subatan)

belleme *is.* **1.** Eteklik. (DS I, s. 622: Pekreşin *Çıldır) **2.** Koşu atının üşümemesi için atın beline konulan veya atın belinin yara olmaması eyerin altına konulan kalın keçe, çul: (Kümbetli; Porsuklu) *Atın bellemesini*

geti tarlaya gidecem. (Porsuklu *Susuz)

belliklen-, bellihlen- (*nsz*) Şaşkın şaşkın, aval aval bakmak. (Göldalı *Arpaçay; DS I, s. 623: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Ne işitdin ne gördün ne bellihlenirsen?* (Göldalı *Arpaçay)

bencek, bencek *is.* **1.** Ceket. (Esenyayla, Demirkent *Akyaka; DS I, s. 626: Kızılçakçak *Arpaçay, Zellige *Sarıkamış) *Bu çekete bencek diyilir.* (Esenyayla *Akyaka) **2.** Kara atlastan yapılan önü ilikli bir giyim eşyası. (DS I, s. 626: Kars)

bene *zm.* Bana. (Alçılı, Subatan; Altınbulak *Sarıkamış; Çıplaklı *Selim) *Azar azar bene ver.* (Alçılı) // *Bene galsa yazın da gelmem, neye gelicem burya.* (Çıplaklı *Selim)

benek *is.* Nakış ve işlemlerde renkli süs. (Esenyayla *Akyaka; DS I, s. 627: Kızılçakçak *Arpaçay) *O bezi geti ona benek işliyek.* (Esenyayla *Akyaka)

beneyöş *sf.* Menekşe rengi, mor: *Beneyöş boyah, he bilirem ip boyuyerdih, beneyöş boyah boyanif hē.* (Çakmak)

berdanğa *is.* Tek mermi alan silah: (Çakmak, Subatan; Bayburt *Selim) *Berdangalar o en ucuz silahlar*

diyerdiĥ. (Çakmak) // *O silah milah yoĥuydu esgiden. O berdaĥalarıydu, ĥançalıydu.* (Bayburt *Selim)

bere is. 1. Davar saĥılan yer, aĥıl. (DS I, s. 630*: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış, Kars) *Ėoyun saĥına gelirdi, beriye alır, saĥırdıĥ.* (Polatköy *Arpaçay) 2. Koyunların sıra halinde saĥılması: *Ėoyun geldiĥçe ona bere diyeller. Bere bere bere bere bere bere yanı saĥılmaĥ.* (Esenyayla *Akyaka) (DS I, s. 630*: Kızılçakçak *Arpaçay)

berekāllah ün. Maşallah. (DS I, s. 632: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

bere sür- *bf.* Koyunu saĥdırmak için saĥıcıya götürmek. (DS I, s. 633: Kızılçakçak *Arpaçay)

bere süren is. 1. Koyunu saĥılmak üzere saĥıcıya götüren kimse. (DS I, s. 633: Kızılçakçak *Arpaçay) 1a. Koyunu saĥıldığı yerin içinde saĥılmak üzere saĥan kişiye doĥru süren kişi: *Bere süren gel o bereleri sür gelsin.* (Esenyayla *Akyaka)

berevi is. Az ışıkta görememe hastalıĥı. (Subatan; DS I, s. 633: Kars köyleri) *Ya bu Ellezi bilmiyordum da gece berevisiymiş bu adam.* (Subatan)

berĥana is. 1. Ev eşyası. (Göldalı *Arpaçay; DS I, s. 531*: İrişli, Bayburt

*Sarıkamış) *Yüĥlenip berĥana gider yaylaĥa.* (Göldalı *Arpaçay) 2. Göcebelerin çadır eşyaları, kervanın konak yerinde toplanan eşyası. (DS I, s. 634: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) 3. Çobanın yiyeceĥi, kepenegi, giyecĥi: *Çobanlar düzde o yatıf ĥalĥacaĥı yiyeceĥi bir arada olduĥu ona berĥana deler.* (Subatan)

berk zf. (Meydancık, Polatköy *Arpaçay; DS I, s. 600*: Kızılçakçak *Arpaçay Kars ve köyleri) *Ĥamır yafdıam berk olufdu.* (Polatköy *Arpaçay) // *Cıvıĥ oldu ya da berk oldu, tam ĥerelinde olmadı. Bu boya ĥarelinde olmadı.* (Meydancık *Arpaçay) → **bek.**

berki- (*nsz*) [, **berkleş-**] Pekişmek, sertleşmek, katılaşmak, sıkılaşmak. (Porsuklu *Susuz; DS I, s. 602-603*: Kars köyleri) *Yoĥurdu hemen kesmiyeĥ, berkisin.* (Porsuklu *Susuz) / *Ėar berkidi.* (Porsuklu *Susuz)

berkiştir- (*-i*) [, **berkit-** -1] 1. Saĥlamlařtırmak, pekiştirmek, sıkılaştırmak, sertleştirmek, katılaştırmak. (DS I, s. 603*: Kızılçakçak *Arpaçay Kars köyleri 1a. [, **berkit-** -1a.] Saĥlamlařtırmak, sıkılaştırmak: *Sapı berkiştirmek için iple*

sıhışturdiĥ. (Subatan) // *O civatayı berkiştir*. (Esenyayla *Akyaka)

berkit- (-i) **1.** (Aslanhane, Esenyayla *Akyaka; Polatköy *Arpaçay; DS I, s. 603*: Kızılçakçak *Arpaçay)

berkiştir. 1a. *Heveng onnan halıyı berkiderdiĥ aralarına ipliĥ geçerdı*. (Aslanhane *Akyaka) // *O civata gevşemiş oĥul, onu berkit*. (Esenyayla *Akyaka) // *Ėle yahadım, Ėle yüydüm, düzdüm, berkitdim topu*. (Polatköy *Arpaçay) → **berkiştir- -1a. 2.** Sıkıca bağlamak, bağlanacak şeylerde bağcıĥı sıkmak: *Çarıĥın baĥı gevşemiş, berkit*. (DS I, s. 635: Kızılçakçak *Arpaçay)

berkleş- (DS I, s. 602-603*: Kars köyleri) → **berki-**.

berrana *sf.* Yabanî. (Bacıoĥlu *Arpaçay; DS I, s. 636: Zarşat) *Berrana ĥuşdardı, indi çekiler onnar*. (Bacıoĥlu *Arpaçay)

bérvat *is.* Berbat. (DS I, s. 638: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

besden- *f.* Beslenmek. (DS I, s. 638: Zarşat)

beşaçılan *is.* Bir erkek tarafından oynanan oyun. (DS I, s. 642: Kars)

beşik kertme, béşik kertme *is.* Kız ve erkek çocukları beşikte iken nişanlama veya böylece nişanlanmış kız, erkek.

(Subatan; DS I, s. 643: Kızılçakçak *Arpaçay Kars köyleri) *Bu Mürsel beşik kertme. Benim oĥlum olursa beşik kertme edelim senin ĥızınla*. (Subatan)

beşöyür *is.* Şuursuzca, düşünmeden yapılan hareket. (DS I, s. 645: Kars)

beter *is.* Çok, pek. (DS I, s. 645*: Kars köyleri)

beyah *Beyah bileylemeyi nasıl annatdıysa Ėle annat*. (Polatköy *Arpaçay) // *O beyah gösderdiĥim*. (Boyalı *Sarıkamış) → **bayahdan**.

beycan, béycan *ünl.* Beyefendi, bey kardeşim anlamında kullanılır. (Tepecik *Arpaçay; DS I, s. 647: *Kaĥızman köyleri) *Çoĥ beycan bir efendi*. (Tepecik *Arpaçay)

beydasıl *Ėle bilmeze söyliüyör, ĥonuşor. Beterdi, pisdi, beydasıldı*. (Bayburt *Selim) → **bedasıl**.

beye (DS I, s. 471*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **peye -1**.

beyĥafil *zf.* Ansızın, birdenbire: (Göldalı *Arpaçay; Bayburt *Selim) *Beyĥafil felç oldu, oĥraĥ oldu ĥetdi*. (Bayburt *Selim)

beze- (I) (-i) Süslemek: *Gel bah evimi nasıl bezemişim*. (Subatan) // *Saĥdıç, şah beziyeler*. (Gülyüzü *Arpaçay)

beze- (II) *f.* Ağzının payını vermek, azarlamak. (DS I, s. 651: Kızılçakçak *Arpaçay)

bezek, bézek *is.* [**bezeyh**] Süs, ziynet. (DS I, s. 650: Kızılçakçak *Arpaçay Kars köyleri)

bezet- (-i) Süslemek: *Bezeditirdiğ gelini; ata bindirir, getirir, endirirdiğ.* (Aşağısallıpınar *Sarıkamış) // // *Esgiden araba yoğudi; gelini, atı bezeditdiler, gelin daha değişik olirdi.* (Tozluca *Selim)

bezeyh (DS I, s. 650*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **bezek, bézek.**

bezzet dükkânı *is.* Aktar dükkânı. (DS I, s. 653: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

bıçırgan *is.* Kadınların meme uçlarında, çocukların ayaklarında, hayvanların ayak parmaklarıyla bileklerinde ter, pislik, çamur v.s. sebeplerden ileri gelen sulu yara. (DS I, s. 656-657*: Kars)

bıdılda- (Esenyayla *Akyaka; DS I, s. 660*: Kızılçakçak *Arpaçay) *Bıdıldamağ, öz özüne dudağınnan burdan kimse şe etmeden bıdıldıyarsan.* (Esenyayla *Akyaka) →

bıdılla- -1a.

bıdılla- (*nsz*) **1.** Kendi kendine konuşmak, mırıldanmak,

homurdanmak, söylenmek, fısıldamak. (DS I, s. 660*: Kızılçakçak *Arpaçay *bıdıldamağ*) **1a.** Kendi kendine konuşmak, homurdanmak, söylenmek: *İşdi görginen gedsin, söyleyennen sonra onun ne giymatı galır. İşe gidir bıdıllıyır.* (Polatköy *Arpaçay)

bığ *is.* Bıyık. (Esenyayla *Akyaka; DS I, s. 662: Kızılçakçak *Arpaçay, Kars) *O bığlarının önünü mağgasla kes.* (Esenyayla *Akyaka)

bıjğır- (*nsz*) **1.** Turşu, yoğurt ekşiyip küflenmek, kurtlanmak. (DS I, s. 663: Kars 'bıjğır-') **1a.** Peynir, süt, yoğurt çok ekşiyip kabarmak. (Subatan; Porsuklu *Susuz) *Nursel'in Hanım'ı bir peynir yapmış, düşmanlar başına. İyi sahlıyamamış, hep bığjırmış, yere tökülmüş.* (Subatan)

bıjılla- (*nsz*) Peynir, süt, yoğurt, hamur çok ekşiyip kabarmak: *Bō, hamur çoğ eşgiyif, bıjıllıyif, töküler.* (Porsuklu *Susuz)

bılaş- *f.* Başlamak. (DS I, s. 786-787*: Kars)

bıldır *Bıldır gene benim iki ördeyi götdüler guzgunlar.* (Çakmak) // *Bıldır çoğ gar yağmışdı.* (Çamyazı *Sarıkamış) → **bildir.**

bılıh *is.* Dana (çocuk dilinde). (DS I, s. 665: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

bılıh *Bılıhleri otarmaya gıdağ.* (Çamyazı *Sarıkamış) → **bilih**.

billik tutma *is.* [, **billih tutma**] Tutulan şeyin hangi elde olduğunu bulma oyunu. (DS I, s. 667: Kars)

bıra *is.* Kardeş, birader: *Bıra nerye gëtdin, ne işin var.* (Porsuklu *Susuz)

bırcalıh *is. bot.* [, **mırçalıh**] Yumru köklü, yaprakları ince bir bitki: *Bırcalıh, gırlarda piter. Gider beşe eşer çıhardardıh. Öle başı güzel bir yarpahlı. Kökü beyaz, éle bir hoş tadı var ki.* (Darboğaz *Selim)

bırışğa *is.* [, **bırışka**] Tahta tekerlekli at arabası. (Demirkent *Akyaka; Göldalı *Arpaçay) *Altı ay sora at arabasıyla bırişğa dediğimiz at arabasıyla geliller.* (Göldalı *Arpaçay)

bırışka *Bırışka var ya araba, bırişka.* (Darboğaz *Selim) → **bırışğa**.

bışğı *Büyüğü hızar, küçüğü bışğı.* (İsisu *Sarıkamış) / *Bışğıyı geti tahtayı keseh.* (Porsuklu *Susuz) → **pışğı**.

biy *O günü televizyonda çıhıf. Biy bah aynı bizim yapıdığımızı yaper, yiyeller.* (Çakmak) → **biy**.

biyıl *Yani biyıl doğmayacak da gelen sene doğana şışeh diyerih biz.* (Çıplaklı *Selim) → **biyil**.

bızdın *is.* Kuyruk sokumu, anüs. (DS I, s. 833*: İrişli *Bayburt, *Sarıkamış)

bizzot *is.* Afacan, yaramaz, yerinde durmayan, sürekli hareket eden (çocuk): *Bizim uşag bizzottu, heç yerinde durmer ki.* (Porsuklu *Susuz)

biabır *is.* Utanmaz, arlanmaz, hayâsız: *Bu ğarı biabırdı, heç utanması yoğdu.* (Porsuklu *Susuz)

bibi *is.* Hala. (Çakmak, Subatan; Küçükaküzüm *Akyaka; Bayburt, Gürbüzler *Selim; Çamçavuş *Susuz; DS I, s. 677: Kızılçakçak *Arpaçay) *Üç emim, bibim, babam hepsi Ğuran oğumuşdu.* (Çakmak) // *Bayanlar pulnan mulnan ğafalarına tağırdı ya mesele bibimde tağırdı.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Perihan da bibisiymiş; çoğ kırkıtmış, aynı onun demesi gibi.* (Gürbüzler *Selim) // *Ahan bibim varyıdı dedi yoğ ğız uşagı getmez, ğoymadılar daha.* (Çamçavuş *Susuz)

bi çala *Ya bi çala gel git bize.* (Subatan) // *Bi çala gördüm onu, bi ara gördüm.* (Esenyayla *Akyaka) → **bir çala**.

biçelge *is.* **1.** Biçilecek yer. (DS I, s. 683: Bayburt, Selim) **2.** Çayır. (DS I, s. 683: Bayburt, Selim)

döyerbiçer *is.* Biçerdöver: *O zaman yığırdıh, şanalarnan eliyirdih béle sonra da patos geldi, patosnan sonra da döyerbiçer geldi.* (Boğazköy *Kars)

biçim *is.* Ekin kaldırma. (DS I, s. 683: Kızılçakçak *Arpaçay)

biçim ayı *is.* Temmuz. (DS I, s. 683: Kars)

biçme *is.* Evlerin yapımında kullanılan 5x10, 10x10, 15x15 ve 20x20 ebatlarında köşeli kereste: *Gétdim Ğars'dan biçme aldım, evin üsdünü örteh.* (Porsuklu *Susuz) / *Odanın biçmesi ğırılmışdı. Gétdim biçme aldım, gétdim, deĝiřdim.* (Porsuklu *Susuz)

bidik *is.* **1.** Son, uç. (DS I, s. 710*: Kars) **2.** Köşe, bucak, uç, aç. (DS I, s. 775*: Kars)

bildir *Bildir keşdi.* (Çakmak) // *Bildir ğırh tene ğazım varıyđı.* (Polatköy *Arpaçay) → **bildir**.

bildir *zf.* [**bıldır**, **bıldır**] Geçen yıl. (DS I, s. 690: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

bilevi *is.* Bıçak bileme aleti, bileĝi taşı:

Biçaĝı çarha vuraĝ aĝzı çıhsın, ey iş ğörsün. Bileviye vuraĝ, düzelsin. (Alçılı)

bilevle- (-i) Bilemek: *E, o kösreyi getir de bi tırpanın aĝzını bilevliyim.* (Karaorgan *Sarıkamış) // *Gene de aynı bilevlemesen gene kesgin deĝil ki.* (Tozluca *Selim)

bilih *is.* [**bilih**, **bilik**] Kaz yavrusu: *Benim hanım ĝoçaĝdır, yüz tene bilih çiharmıştı.* (Subatan) // *Bizim ĝaz yavruları hep böyühdü, bilihleri yohdur.* (Bayburt *Selim) / *Baĝ bilihler geldi.* (Bayburt *Selim)

bilik 1. Kaz ve ördek yavrusu. (DS I, s. 469*: Suhara, Maĝaracık, Kızılçakçak *Arpaçay) **1a.** Kaz yavrusu: *Ğazda bilik var. Bilik diyiller. Ördeke zatan ördek diyeller.* (Göldalı *Arpaçay) → **bilih**.

billih tutma *billih tutma da iki ip tutarlar, iki ip verirler senin éle bu arĝası bendedir ipler aynıdır ama gerisi bařĝa reng, billih tutma. Sen bulduĝunda ĝazanıyorsun. İddia deĝil oyun.* (Subatan) → **billik tutma**.

bilmeze *zf.* Bilmeksizin, bilmeyerek, bilmeden. (Subatan; Bayburt *Selim; DS I, s. 695*: Kars) *Bilmeze yapığı.*

(Subatan) // *Böyün éle bilmeze söyliüyör, gonusor.* (Bayburt *Selim)

bilor *is.* Erkeklik bezi. (DS I, s. 695*: Zarşat)

binek *Bir yaş da oldu mu tay deriz. Bir yaş daha oldu mu binek deriz.* (Küçükdurduran *Akyaka) → **binek tayi**.

binek at *İki yaşını geçdi mi tamam binek at oldi, artıh o at oldi.* (Cavlak *Selim) → **binek tayi**.

binek tayi *is.* [, **binek**, **binek at**] Üç yaşındaki at: *Birez büyüdi mi kırık deller, tay deller. Daha büyüdi mi ey binek tayi oldi derler.* (Cavlak *Selim)

bineli *zf.* Devamlı: *Lazit ununu götürerdiler, gırdırer getirerdiler, biz de gaymahnan onu bineli onu pasta yapardıh.* (Çakmak) / *A bu cırbağaya bah, bineli süküüt durmer.* (Çakmak)

bir cimcih *Bir cimcih duz verginen, bir cimcih çay verginen mana.* (Küçükaküzüm *Akyaka) → **bir çimdik**.

bir çala *zf.* [, **bi çala**] Bir aralık: *Bir çala gördüm onu, hiç görmemiştım ama bir çala gördüm.* (Esenyayla *Akyaka) // *Bir çala gördüm filan yerdeydi.* (Polatköy *Arpaçay) // *Bir çala yanımdan geçtiğini gördüm.* (DS

I, s. 698: Kızılçakçak *Arpaçay)

birçeyhliyh *is.* Kadınların saçlarına taktıkları gümüşten bir süs eşyası. (DS I, s. 698: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

bir çimdik *sf.* [, **bir cimcih**] İki parmak tutamı kadar. (Subatan; DS I, s. 698*: Kars) *Yumurtanın üzerine bir çimdik tuz at.* (Subatan)

bir de *zf.* Bir daha: *Su ahdığı yerden bir de ahar.* (Demirkent *Akyaka)

bir dönüm su *is.* İki kovayla bir defada getirilen su. (Çamyazı *Sarıkamış; DS I, s. 698: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Bir dönüm su aldım geldim.* (Çamyazı *Sarıkamış)

biredi *zf.* Toptan. (Polatköy *Arpaçay; DS I, s. 699: Kızılçakçak *Arpaçay) *Böyün bizim evde pi şe yoħuydu, oğlanı tükene yolladıh, gétđi, biredi aldı geldi.* (Polatköy *Arpaçay)

bir gırıh *sf.* Bir parça, biraz, azıcık: *Bir gırıh ehmeħ ver, yiyeh gideħ.* (Aslanhane *Akyaka) // *Böy filan adamın malı yoħ, göyünü yoħ ağartısı yoħdu, günah deyil mi ona bir gırıh ağartı götüsene.* (Polatköy *Arpaçay) / *Bir gırıh bele guvvetim de yoħdu basam.* (Polatköy *Arpaçay) // *Bi gırıh tuz ver.* (Tepecik *Arpaçay) // *Ġan elimde laħtalandı éle kesdi bir gırıh*

yara bandı da olmadı üsdüne vuram.

(Bayburt *Selim)

birgiya *zf.* Bir kez, bir defa. (DS I, s. 679*: Zarşat)

bir kırtih *sf.* Bir parça: *Bir kırtih sabun ver, borç alerdiler o zaman, esgiden.* (Porsuklu *Susuz) / *Çamaşırı yahadım, yahadım, bir kırtih sabun galdı.* (Porsuklu *Susuz)

bir tike *sf.* Bir parça, azıcık, biraz. (Subatan; Küçükaküzüm *Akyaka; Tepecik *Arpaçay; Sırataşlar *Sarıkamış; DS I, s. 685-686*: Kars) *Ya sabahdannan bir tike ekmeñ vermedin ki yiyelim.* (Subatan) // *Bir tike ordan mana bir tike et verginen yiyem.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Bir tike et ver yiyeh.* (Tepecik *Arpaçay) // *Ya bene bir tike et verir misiniz, ben de o etin tadına bahim.* (Sırataşlar *Sarıkamış)

bi tevir *zf.* [, **bi töyür** *is.*] Acayip: *Bu bi tevir gonuşer, hêç annemerem.* (Porsuklu *Susuz)

bi töyür *Bu adam bi töyüdü ki hêç annemersen adamı.* (Porsuklu *Susuz) → **bi tevir.**

bişi *is.* 1. Çörek, bayramlarda yapılan yağlı, tatlı ekmek, saç ekmeği. (DS I, s. 705-706: Ergine) 2. [, **pişi**] Süt veya

suyla yoğrulmuş, mayalı hamurun daire şeklinde açılıp yağda kızartıldığı hamur işi: *Haşıl, pilav, kete halına göre et bişiriller, kete, yuħa, bişi, lalangā getiriller külehlernen.* (Yalınkaya) // *Acım taħ dünyā başıma zindan, bir çuval unnan ah bir pağaç ah bir pağac. Otursam gişi gibi yesem bişi gibi, deyirmen alt daşı gibi ah bi pağac ah bi pağac.* (Boyalı *Sarıkamış)

bişkin *is.* Olgun, pişkin. (DS I, s. 707: Kars)

bit- (*nsz*) Yeşermek: *Yazbaşı tarlalar biter.* (Alçılı)

biy ünl. [, **biy**] Şaşkınlık, öfke bildiren ünlem: *Yer sahaftı gelir, biy ocağınız batsın, ya yatıfsız ne iş gördünüz.* (Demirkent *Akyaka) // *Ġaz gidersen ki gaçer. Biy bunu merete galsın, bu meret nere gëtdi.* (Bayburt *Selim)

biyıl *Biyıl hindim çıħmadı.* (Polatköy *Arpaçay) → **biyil.**

biyil *zf.* [, **biyıl**, **biyıl**] Bu yıl. (DS I, s. 673*: İrişli, *Bayburt, *Sarıkamış, *Selim)

bizde- (*-i*) Sivriilmek: *Bu ağacın ucunu bizdiyecen, ne yapacan sen bunu? Çarħda onu da bizdiyirih gön köşe möşe diħmeñ için, piçağın ucunu.* (Taşdere Arpaçay)

bizli *is.* Sivri: *İyneler bizlidi, batar insana batar, zararlı bi şey.* (Polatköy *Arpaçay) // *Bıçağın ucu çoḥ bizlidi.* (Porsuklu *Susuz)

bō *Berdik de bi şe olmuş bō ne olmuş.* (Alçılı) // *Bō yağmur az yağdı, böyün çoḥ yağmadı, bō irah ola dolu yağardı, hısrır yağır.* (Çakmak) / *Bō şimşeḥ atdı.* (Çakmak) // *Eye bō neler yazıflar.* (Taşdere Arpaçay) → **boy, booy -2.**

bobik *is.* Olgunlaşmamış cevizin üzerindeki yeşil kabuk. (DS I, s. 453*: Kars)

bodik *is.* Kısa boylu, ufak yapılı, cüce, bodur, tıknaz. (DS I, s. 459-460*: Kars)

boğa diken (Porsuklu *Susuz; Subatan) *Arı boğa dikeninden çok kaliteli bal alır.* (Subatan) → **buğa tiken.**

boğanaḥ *is.* Fırtına sırasında görülen hortum. (Küçükdurduran *Akyaka; Porsuklu *Susuz; DS I, s. 722: Kızılçakçak *Arpaçay) *Boğanaḥ gaḥdı, eye gaçın yatın.* (Küçükdurduran *Akyaka)

boğaz *is.* Gebe inek, manda, gebe hayvan. (Çıplaklı *Selim; Porsuklu *Susuz; DS I, s. 810*: Kars) *Aḥıra getdim inek boğazmış, ineğimiz var,*

boğaz. (Çıplaklı *Selim) *At boğazdı.* (Porsuklu *Susuz)

boğazdan- *f.* Boğazlanmak. (DS I, s. 727: Zarşat)

boğuz *is.* Boğaz: *Boğuzum ağırır. Boynuna bi şey sarmış. Ele boğuzum ağırır ki.* (Tozluca *Selim)

bohça çiçeği *is. bot.* Bir çeşit çiçek. (DS I, s. 731: İrişli *Çıldır)

bolla- (-i) Tahtayla döşemek: *Odanın altını bolladım.* (Porsuklu *Susuz)

bonduruḥ *is.* Boyunduruk: *Hayvanları bağlardıḥ, öküzleri goşardıḥ, onların boynuna bonduruḥda samağı olur.* (Akören *Sarıkamış) // *Biz çocuğu hayvanın üsdüne bindirmezliḥ, bonduruḥun üsdüne bineller.* (İsisu *Sarıkamış)

boran *is.* Şiddetli kar, fırtına, kasırga. (Küçükaküzüm *Akyaka; Aşağısallıpınar *Sarıkamış; DS I, s. 737-738: Kızılçakçak *Arpaçay) *Boran gapılmıyaḥ diye o iznen geler çıḥardıḥ.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Ola yolu şaşırırsın boran var, gitmeyin. Bizim çocuḥlar gayboldu boranda iki tene, sonradan bulundu zornan.* (Aşağısallıpınar *Sarıkamış) / *Ahan boran çıḥdı, içeri gelin.* (Aşağısallıpınar *Sarıkamış)

borani is. **1.** Sarmısaklı yoğurt. (DS I, s. 739*: Kars) **2.** Haşlanmış ve halka halka dilimlenmiş yumurta üzerine kızdırılmış yağ ve sarımsaklı yoğurt dökülerek yapılan yemek: *Nenem güzel bir borani yapmışdı, hêş guzu etine bile de deyişmezdim.* (Subatan)

boş adam is. Hamal. (Subatan; DS I, s. 743: Kars) *Boş adam dedi mi gaş kişi var, hep goşarlar, o da işine göre seçer.* (Subatan)

boşga is. Fıçıya benzer alttan üste doğru hafif daralan tahta bidon. (Büyükpirveli *Akyaka; Bayburt *Selim; Porsuklu *Susuz) *Su boşgasınnan bulahdan su getirdih.* (Büyükpirveli *Akyaka) // *Boşgalar var, esgiden küşne müşne doldurardih, fiy doldurardih.* (Bayburt *Selim)

boşka Fıçı. (DS I, s. 743: Mağaracık)

boy, booy ünl. **1.** Aman, usandım anlamına gelir. (DS I, s. 745: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış) **2.** [, bō] Şaşkınlık, şaşma, korku, üzüntü, beğenmeme, öfke, pişmanlık, acıma bildiren ünlem. (Çakmak, Karakaş; Büyükpirveli *Akyaka, Aslanhane *Akyaka; Bayburt *Selim; Altınbulak *Sarıkamış) *Boy o gede çuhura düşüf.* (Karakaş) // *Süt calandı yere, booy*

görirsen mi caladı yere, elimnen düşdü yere calandı. (Büyükpirveli *Akyaka) // *Booy ele gorhdum ki ödüm yarıldı.* (Bayburt *Selim) // *Booy ele gëtdih bugün Mahmud bize ele fişeng atdı.* (Altınbulak *Sarıkamış)

boyağ is. Boya. (Çakmak, Oğuzlu; Çıplaklı *Selim; Polatköy *Arpaçay; DS I, s. 744*: Kızılçakçak *Arpaçay) *Beneyöş boyah ip boyuyerdih, beneyöş boyah boyanıf.* (Çakmak) // *Boyah altyırdılar, Ğars'dan getirir, boyuyurdular.* (Oğuzlu) // *Ana rengi boyah aler, boyerdih.* (Çıplaklı *Selim)

boyağcı is. Boyacı: *Boyağcı gelerdi, boyahçı boyuyardı iplerimizi.* (Çakmak)

boydağ, boydak zf. **1.** Bekâr, yalnız, serbest. (Subatan; DS I, s. 745: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış) *Boydağ gezir e bu kişi.* (Subatan) **2.** Başiboş, işsiz. (DS I, s. 745-746: Kars)

boylama is. Bir bağla boyuna takılan muska. (Subatan; DS I, s. 746: Kars) *Güve cinnen, periden, kötü nazardan gorur. Boylama olacağ, ben trafih gazasına gelmeyeceem.* (Subatan)

boylu is. Gebe. (DS I, s. 746: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

boyun is. Çift. (Çakmak, Yalınkaya;

Büyükpirveli *Akyaka; Polatköy *Arpaçay; Aynalı *Susuz) *Çamuşlar da çifte goşerdiler, üş boyun öküz. (Çakmak) // Benim iki boyun öküzüm varsa otuz teneke arpa ekerdim. (Yalınkaya) // O zaman mejgel vardı, o zamanını şöferi ahan yeddi boyun öküz goşardı. (Büyükpirveli *Akyaka) // Mesele diyelim adamın Bir boyun öküzü var. (Aynalı *Susuz)*

boyunduruğ gayışı is. Boyunduruğu arabanın koluna bağlayan deri halka (Kümbetli; Porsuklu *Susuz) *Gece dışarda bırağdıñ boyunduruğun gayışını it yiyif. (Porsuklu *Susuz)*

boyun kökü is. Ense: *Sühstünüm ağrıyer, boynumun kökü ele ağrıyer ki. (Boğazköy) //*

*Ɔotana atdim daşı,
gelecek bulğur aşı,
eğ er başın şişerse,*

*boynun kökünü ğaşı. (İsisu *Sarıkamış)*

bozar- (-i) 1. Yüz ekşitmek: *Neye bozarırsın ola ne oldu, dünya mı batmış, ne ğayıbetdin, niye üzünü bozardıyorsun? (Tepecik *Arpaçay) (DS I, s. 749: Dalaver *Arpaçay bozarmak, DS I, s. 749*: Kızılçakçak *Arpaçay bozarmağ) 2.* Kızmak: *Uş ağa bozarma. (Porsuklu *Susuz)*

bozaş is. Bulgur, yarma v.b. ile yapılan çorba. (Esenyayla, Küçükaküzüm *Akyaka; Akçalar *Arpaçay; Çamyazı *Sarıkamış; DS I, s. 750: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Çehmece de var, haşıl da var, hengel de var, ayran çorbası da var, bozaş da var. Evelihnen bişirerler, yemehlerin ismi işte. (Esenyayla *Akyaka) // Bozaş, bozaş var ya ah şimdi elime geçseydi. (Akçalar *Arpaçay) // Ah bir bozaş olsaydı da yeseydik. (Çamyazı *Sarıkamış)*

boz at is. Kır at: *Boz atın boylaması çeh ciloy oynamasın, uzağ yerden gêtginen üreyin oynamasın. (Polatköy *Arpaçay)*

bozbaş is. 1. Yahni. (DS I, s. 750: Zellige) **2.** Tirit. (Bacioğlu *Arpaçay; DS I, s. 750: Kızılçakçak *Arpaçay) *Bozbaş pişirif, gel sen de yeginen. (Bacioğlu *Arpaçay)*

boz ot is. bot. Bir çeşit ot: *Boz ot var da ğocalmış, a buna benziyer telpancarı kimi. (Alçılı)*

böcüh is. zool. Böcek: *Sineh meni yedi, böcüh yedi. Barmağlarım, ğaşım ğaşiner. (Meydancık *Arpaçay)*

böcük is. Böcek, akrep, çıyan, örümcek v.s. (DS I, s. 755-756: Kızılçakçak *Arpaçay)

böcüyh- *f.* Başı karışmak, bunalmak. (DS I, s. 757: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

bödöy *is.* **1.** Yürekli, cesur, güçlü. (DS I, s. 754*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **2.** Nazlı. (DS I, s. 757: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

bögeleḥ *is. zool.* [, **böyeleḥ**] Sığırların kanını emen, sığırları rahatsız eden bir çeşit büyük sinek, büve: *Bögeleḥ tutar ati, danayi; o dirçihler gaçar.* (Tepecik *Arpaçay)

bögelek [, **bügelek**] Sığırları rahatsız eden bir çeşit sinek, gübre sineği. (DS I, s. 759-760*: Kars)

bögür (DS I, s. 758: Kars ilçeleri) → **böyür.**

bögrek *is.* [, **böyreyh**] Böbrek. (DS I, s. 764: Kızılçakçak *Arpaçay)

bök, böke *is.* Aşık kemiğinin yumru tarafı. (DS I, s. 767: Kızılçakçak *Arpaçay)

bölgü *is.* Toprakta bölüşme, paylaşma. (Göldalı *Arpaçay; DS I, s. 768: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Bölgü, bir araziyi bölmek, bir varı paylamaḥ.* (Göldalı *Arpaçay)

bölme *is.* Çay tabağı: *Gidersen bölme geti, istiḳan geti, gāndef geti.*

(Küçükaküzüm *Akyaka)

börk *is.* Kalpak. (DS I, s. 770: Kars)

böyeleḥ *Mal huysuzlaşınca diyersen bō mala böyeleḥ ḡondu.* (Porsuklu *Susuz) → **bögeleḥ.** ■ **böyeleḥ tut-** *bf.* **1.** Sığırlar sinekten rahatsız olup kaçmak: *Ḡoymayın ḡoymayın ḡaşacaḥ, bu ineyi böyeleḥ tutdu.* (Porsuklu *Susuz) / *Malı aḡıla salın, böyeleḥ tutar.* (Porsuklu *Susuz) **2.** İnsan yerinde duramamak, sağa sola kaçmak: *E bunu böyeleḥ mi tutuf? Niye gaçer, sağa sola gider.* (Porsuklu *Susuz)

böyreyh (DS I, s. 764-765*: İrişli *Bayburt) → **bögrek.**

böyür *is.* [**bögür**] Böğür: (Küçükaküzüm *Akyaka; Bayburt *Selim; Porsuklu *Susuz) *Hayvanın bir böyrü şişmiş.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Öfkem ağrıyer, böyürüm ağrıyer, midem ağrıyer, ḥesteyem.* (Bayburt *Selim)

böyüyh *is.* Büyük. (DS I, s. 773*: Bayburt, *Sarıkamış)

bu anda *zf.* Şimdi: *Seksenin içindeyim bu anda.* (Tozluca *Selim)

buclan- (*nsz*) [, **bujlan-**] Uyuşmak, karıncalanmak: *Ḡolum tutuldi, buclandi.* (Tozluca *Selim)

buda- (-i) Vurmak (hayvan için):
*Danayı buda gëtsin, çabuḥ gëtsin,
danaya ğarıḥsin.* (Porsuklu *Susuz)

bu daḡa *zf.* Şimdi: *Menim babamın
gümüḥ ḥançalı vardı. Bu daḡa
bacımdadı.* (Çakmak) // *Ġasnaḥ
yoḥudu elimizde geneḥçe tikirdiḥ.
Menim özüm ahan bu daḡa yine
iḥliyirem.* (Polatköy *Arpaçay)

budulga *is.* Kiloluk şişelere benzer
şekilde tenekeden yapılma, tepesi ters
huni, gövdesi silindir biçiminde kap.
(DS I, s. 778: Kızılçakçak *Arpaçay)

budura *e.* İşte: *Ellerimin baḥ budura
buraları görebilersan hepsi tikan
yeridi, buralar baḥ.* (Aslanhane
*Akyaka) // *Aha budura bu otu, ğışın
meni kimi fuġaranın birinin eline bir
yeke ip veriller.* (Taşdere Arpaçay)

bugarsak *is. zool.* Boġaya gelmiş,
boġa isteyen inek, dana. (DS I, s. 724*:
Kars)

buġ *is.* Buhar, buġu. (Esenyayla
*Akyaka; DS I, s. 778: Kızılçakçak
*Arpaçay) *Bunu suyun buġuna mesele
bilhassa grib olanı, suyun buġuna
verecen.* (Esenyayla *Akyaka)

buġa diken (DS I, s. 779: Kızılçakçak
*Arpaçay, Kars köyleri) → **buġa
tikeni.**

buġa tikeni *is. bot.* [, **buġa diken**,
boġa diken] Etlı, lezzetli, tatlı, kabuġu
soyularak yenir dikenli bir bitki.
(Çakmak; Deġirmenköprü,
Meydancık, Polatköy *Arpaçay;
Bayburt *Selim; DS I, s. 779*:
Bayburt) *Bizim burda buġa tikeni,
ġanġal burda da var, giderdiḥ yiġer
getirerdiḥ, soyerdiḥ yiyerdiḥ.
(Çakmak) // Giderdiḥ buġa tikeni
yiġardıḥ.* (Deġirmenköprü *Arpaçay)
// *Ne buġa tikeni var, ne yemliḥ var, ne
hardol var, ne ġanġal var. Hepsi gëtdi,
ġayboldu, ġübre hepsini götdü.
(Meydancık *Arpaçay) // Buġa tikeni
var, ahan bizim buralarda ële olur ki...
(Polatköy *Arpaçay) // Düze gëtselḥ
eveliḥ, yemliḥ, buġa tikeni hepsi var.
(Bayburt *Selim)*

buḥaḥ *is.* Gerdan. (Subatan; DS I, s.
782*:
Kars) *Bu boġanın buḥaḥı ta yere
sallanmış, ġüzel.* (Subatan)

buḥarı *is.* [, **buharlık**, **puḥarı**,
puḥarlık, **puḥarrı**] Baca: *Çıḥ ġızım o
buḥarıyı bi sil.* (Çıplaklı *Selim) //
*Buḥarı a o duman çıḥıyor, yuḥarda ya,
yuḥarda ġaldi.* (Tozluca *Selim)

buharlık (DS I, s. 782*:
Kars) → **buḥarı.**

buḥça (DS I, s. 716-717*: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış, *Selim) → **puḥca**.

bujlan- *İş yapıyordim şu ayağım buj oldi, bujlandi.* (Tozluca *Selim) → **buclan-**.

buj ol- *bf. Uyuşmak: İş yapıyordim şu ayağım buj oldi.* (Tozluca *Selim)

bula- (-i) Kirletmek: *Tenceriyi bulama.* (Porsuklu *Susuz) / *Bi misefir geleceh evi eşiyi bulama, kirletme.* (Porsuklu *Susuz) / *Uşah üsdünü buluyuf.* (Porsuklu *Susuz)

bulah (Karakaş; Büyükpirveli, Demirkent *Akyaka; Bayburt *Selim; DS I, s. 785*: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış, *Selim) *At aravasına goşulor, bulahdan su getirir, geliriḥ.* (Büyükpirveli *Akyaka) // *Olā, felan adam bulağı yapmış gideh, o bulahdan bi su getireh.* (Bayburt *Selim) → **bulak -2.**

bulak is. 1. Kaynak. (DS I, s. 785: Kars) **2.** [, **bulah**] Çeşme. (Bayburt *Selim; Büyükpirveli *Akyaka; DS I, s.785: Kars)

bulama is. 1. Koyunun, ineğin ilk koyu sütü, ağız. (DS I, s. 785: İrişli *Bayburt, *Sarıkamış, *Selim) **2.** Ağız (yeni doğurmuş inekten ilk günü sağılan

koyu, yapışkan süt) bittikten sonra inekten alınan koyu süt: *Mürsel'in dana ishal olmuş ya bulamayı çoḥ emdirdin buna, bulamayı çoḥ emdirmişsin ishal olmuş.* (Subatan) // *Hē, önde ağız olur, sonra bulama olur.* (Handere *Sarıkamış) // *Doğar doğmaz hemen o ağız olur, ele bir iki saat sonraki bulama olur.* (Çamyazı *Sarıkamış) **3.** Ağızı kaynatarak yapılan yemek. Subatan; DS I, s. 785: Gm ve köyleri, Kızılcakçak *Arpaçay) *Bulamayı, mıhlama kimi ğarıştırırsın o bişdiyi kimi onu çocuçlara ekmek doğrar yedirirlerdi.* (Subatan) **4.** Ayran. (DS I, s. 785: Kars)

bulan- (nsz) Kirilenmek: *Sudan geçeceḥsin, çorabın veya eyahğabın bulanmasın.* (Esenyayla *Akyaka)

bulaş- (nsz, -e) Çatmak, sataşmak. (Bayburt, Darboğaz, Yenice *Selim; DS I, s. 787: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış, *Selim) *Adam o hetere geler yalan söylüyör, haber getirer götürer, milleti birbirine saler. Zornan geler bulaşer.* (Bayburt *Selim) // *Uyguntu ğetdi filan adama çatdı, onun bunun lafinnan ğetdi filan kişiye bulaştı.* (Yenice *Selim) // *Adam geveze olur, utanmaz olur, ahlaksız olur, gider geler sana bulaşar.*

(Darboğaz *Selim)

bulaşih *sf.* Sataşan, kavgacı (kimse):
Adam ziyankar adam gavga mavga ederdi, ne bulaşığ adamdır bu yā.
(Bayburt *Selim)

bulul *is.* [, **pulul**] Biçilmiş ot ve ekin yığını: *O yerden gaş tene bulul çıhdı.*
(Büyükpirveli *Akyaka) // *Küze suyu éle söyüh tuterdi ki onu da götürer yığının altına goyorduğ bululun altına, o da éle söyüh olordu, içerdih.*
(Bayburt *Selim)

bur- (-i) Hayvanların üreme organlarını burarak erkekliğini gidermek. (Tepecik *Arpaçay; DS I, s. 801*: Kars ve çevresi) *Goş gatumında bizim seyizi burdular.* (Tepecik *Arpaçay)

burcalah *is. bot.* Burçak. (DS I, s. 795*: *Sarıkamış, *Selim)

burcudar *is.* İş bozan. (DS I, s. 795: Kars)

burcut- *f.* 1. Sağa sola oynatmak. (DS I, s. 795: Kars) 2. (*nsz*) *mec.* Kıvırmak, yapmak istememek, yan çizmek: *İşine gelmeyince burcuduyorsun gine.*
(Subatan)

burğaç *is.* [, **burğan**] Su çevrisi, girdap. (DS I, s. 798*: Kızılçakçak *Arpaçay)

burğan (DS I, s. 798*: İrişli *Bayburt, Sarıkamış, *Selim) → **burgaç.**

burğul *is.* Bulgur: *O zaman da un vardı, den vardı, burğul vardı, arpa deni, buğda deni varıdı, onnarnan yapirdih çorbıyı.* (Çıplaklı *Selim)

burhaç *zf.* [, **burhaş**] Yamuk, meyilli, eğri büğrü. (Subatan; DS I, s. 798: Kars köyleri) *Mürsel vidalayacağ ama burhaç gelmiş, yerine gelmer. Niye taħamırsın ya bunu burhaç yapmışlar, düz deyil.* (Subatan)

burhaş *Burhaş béle yan yan gèdir, ahır gèdir, düz gèdmiyif o su éle burhaş gider.* (Polatköy *Arpaçay) // *Yorğanın üzünü burhaş tikif.* (Porsuklu *Susuz) → **burhaç.**

burma *is.* [, **buruh**] Yumurtası burularak erkekliği giderilmiş koç, teke v.b. hayvan. (DS I, s. 796*: Kızılçakçak *Arpaçay)

buruh (Porsuklu *Susuz; DS I, s. 796*: Kars köyleri) *Bu hayvan buruhdu, ne yaman et tutuf.* (Porsuklu *Susuz) → **burma.**

burunna- (-i) Hayvan yem yerken burnuyla yemi i: *Mal burunnuyuf, alafını hep yere töküf.* (Porsuklu *Susuz) / *Mal otu burunnuyuf, hep yere töküf.* (Porsuklu *Susuz)

burun otu *is.* Enfiye. (DS I, s. 804: Kars)

buruntaḥ *is.* Yular. (Esenyayla *Akyaka; Tepecik *Arpaçay; DS I, s. 804: Kızılçakçak *Arpaçay) *O atın buruntaḥını geti, veyahutta o hayvanın, dananın buruntaḥını geti taḥaḥ.* (Esenyayla *Akyaka) // *Her türlü hayvana buruntaḥ verilebilir. İte de buruntaḥ verirsin ısırması için sığdırırsın, tutartsın ağzını açamaz. Buruntaḥ verirsin danaya inegi ememez.* (Tepecik *Arpaçay)

buta *is.* Sevgili. (DS I, s. 806: Pekreşen *Çıldır)

buyu- (*nsz*) Donmak, üşümek. (Esenyayla *Akyaka; Polatköy *Arpaçay; DS I, s. 808-809*: Kızılçakçak *Arpaçay) *Èle buyuyuf, èle buyuyuf soyuḥdan.* (Polatköy *Arpaçay) // *Buyudu, ğanı durdu. Artıḥ titiriyir, donma, ölme seviyesine gelir ha.* (Esenyayla *Akyaka)

buzoy *is. zool.* Buzağı. (DS I, s. 673-674*: Kızılçakçak *Arpaçay, Dikme *Selim)

büdre- (*nsz*) 1. Sürçmek, sendelemek. (Göldalı *Arpaçay; DS I, s. 812: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Dengem bozuldu, sendeledim, ayağım büdüredi, dengemi*

ğaybettim. (Göldalı *Arpaçay) 2. Kaymak. (DS I, s. 812: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

bügelek (DS I, s. 759-760*: Kars) → **bögelek.**

bürük *is.* Çarşaf, çar. (DS I, s. 826*: Kars)

bürüncek *is.* [, **bürünceyḥ**] Kaput, palto, pelerin cinsinden elbise. (DS I, s. 829: *Kızılçakçak *Arpaçay)

bürünceyḥ (DS I, s. 829*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **bürüncek.**

bürüş- (*nsz*) Soğuktan uyuşup büzülmek. (DS I, s. 834-835*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Niye bürüşüfsen, ğaḥsana.* (Porsuklu *Susuz)

bürüşdür- (*-i*) Buruşturmak: *Bürüşdürme, düzgün ğatda ğoy.* (Porsuklu *Susuz)

büver *is. bot.* Biber. (DS I, s. 811*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

büvü *is.* Amca karısı, yenge. (DS I, s. 677*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Zilfiye büvü diyeller.* (Polatköy *Arpaçay)

büznük *zf.* Sıkılğan. (Subatan; DS I, s. 834: Kars) *Bu çocuç ḥeş dışarıya ğoymadıḥları için èle büzülüp duruyor, büznük ğalmıḥ.* (Subatan)

C

cacılı *is. bot.* İlkbaharda tarlalarda biten ve yenilebilen otlar. (DS II, s. 839*: Kagaç *Çıldır)

cağ (I) *is.* Parmaklık, korkuluk. (Esenyayla *Akyaka; DS II, s. 841: Kızılçakçak *Arpaçay, Bayburt) *O çağdan goyma, çağdan atdiyacağ heyvan.* (Esenyayla *Akyaka)

cağ (II) *is.* Kazak, çorap, patik örmek için kullanılan metal şiş, örgü şişi. (Değirmenköprü *Arpaçay; Akören *Sarıkamış; Çıplaklı *Selim; Porsuklu *Susuz) *Ğazağ örerdik, nasıl öreceyiğ, çağnan örerdik.* (Değirmenköprü *Arpaçay) // *Bi çağınan, çağı bële dolirdi orayı bële itilirdi, çağı bële barmahlarının arasına alirdi.* (Akören *Sarıkamış) // *Cağ alerdih, bële dört tene demir çağ, onnan toherdih.* (Çıplaklı *Selim)

cağ (III) *is.* Lavabo, banyo. (DS II, s. 841: Kars)

cağlı *is.* Parmaklıklı: *Laydırı da goyurdular bële çağlı, onnan ot daşıyrdih.* (Boğazköy *Kars)

cala *is.* Ormanlık, fundalık. (DS II, s. 1046*: Selim)

cala- (I).f. 1. Saçmak, serpmek, ekmek. (DS II, s. 1216*: Kızılçakçak *Arpaçay

calamağ, DS II, s. 1216*: Zellige *Sarıkamış calamak) 2. (-i) Dökmek: *Etek burdan nasıl govanın gūlpuna ilişdiyinden hemen calamış yere.* (Subatan) // *Süt calandı yere, böy görirsen mi caladım yere, elimnen düşdü yere calandı.* (Büyükpirveli *Akyaka) // *Orda yoğurt çalmışam, calıyarsan.* (Esenyayla *Akyaka)

cala- (II) (-i) Başına belâ etmek. (Subatan; DS II, s. 849: Kars) *Ögersin bilmem bëledir, bële süt sağer, bële eder, aldihdan sonra ay bacayı geçmiştir, artih calamışsın getmiştir.* (Subatan)

cala- (III) (-i) Parçaları birbirine eklemek (Kumaş, bez için): *Bu parçayı birbirine cala.* (Porsuklu *Susuz) / *Yorğanın üzüne bu parçayı cala. Yorğanın üzü gıssa geldi, bir bunu bunun başına cala.* (Porsuklu *Susuz)

calağ *is.* Ek: *O döşeyin yüzünün yanına bir calağ ver.* (Porsuklu *Susuz)

calan- , **calañ-** (nsz, -e) Dökülmek. (Büyükpirveli *Akyaka; Bayburt *Selim; DS II, s. 850: Bölükbaş *Selim, İrişli, Bayburt *Sarıkamış calanmak, calañmak, DS II, s. 850*: Kızılçakçak *Arpaçay calañmağ) *Süt*

calandı yere, bōy görirsen mi caladım yere, elimnen düşdü yere calandı. (Büyükpirveli *Akyaka) // *Yazılı oldu ya, su calandı.* (Bayburt *Selim)

camah, camaḥ *is.* Yosun. (Subatan; Polatköy *Arpaçay; Bayburt *Selim; DS II, s. 853: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Kızılçakçak *Arpaçay) *Yav ele berbat su aḥıyor ki hep camaḥ.* (Subatan) // *İçinde su akar. O suyun kendiliğinden bele yeşil bi camaḥ, sünger gibi olar bele.* (Küçükdurduran *Akyaka) // *Ordan su geler, suyun pisliḥleri misliḥleri toplaner, yemyeşil camaḥ toplaner.* (Bayburt *Selim)

camahlan- (*nsz*) Yosunlanmak: *Su çoḥ camaḥlanıb, içilmez.* (Küçükdurduran *Akyaka)

camış *is. zool.* Manda. (DS II, s. 854*: Kars)

camış ğulağı *is. bot.* İlkbahardan sonra çıkan kayalıklarda biten, ekşimsi, geniş yapraklı yenilen bir çeşit bitki: *Yazbaşı olanda daşdarın divinde ele camış ğulağı biterdi, yiyerdiḥ.* (Porsuklu *Susuz)

cancal *is.* Demet, tutam. (DS II, s. 1063*: Bardız *Sarıkamış)

cancur *is. bot.* Kırmızı, siyah erik. (Çakmak; DS II, s. 855: *Digor, İrişli,

Bayburt, *Sarıkamış, Kars) *Bizim oranın cancurları bele bele olerdi.* (Çakmak)

cansız *is.* Sıska, zayıf, cılız. (Aşağısallıpınar *Sarıkamış; DS II, s. 870*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Buğdalar çirizdir, cansızdır.* (Aşağısallıpınar *Sarıkamış)

çaşıt (DS II, s. 1085*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **çaşıt.**

cavan *is.* Kalın halat, urgan. (DS II, s. 837*: Zellige, İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

cavra- (*nsz*) Uğraşmak, didinmek, çabalamak. (Subatan; Aşağısallıpınar *Sarıkamış; DS II, s. 867: Kars) *Yağmur gelene ğadan bu sapları cavrayıp döymek gerek.* (Subatan) // *Cavranarak bu işi yap.* (Aşağısallıpınar *Sarıkamış)

cazı *is.* İş bozan, laf taşıyan yaşlı kadın, cadı. (Çakmak; Porsuklu *Susuz) *Bu cazı ortalığa düşüf, yalan söylemeḥden başğa bir bi şey bilmer.* (Çakmak)

cazlak *is.* Dazlak, kel kafa (hk.). (DS II, s. 871: Kars)

cebere *is.* Saman, gübre taşımak için koltuk altında veya sırtta taşınan küçük sepet. (Esenyayla *Akyaka; DS II, s.

872: *Arpaçay) *O cebereyi geti, saman getirim.* (Esenyayla *Akyaka)

cecara *is.* **1.** Tahılın kılçığı. (DS II, s. 873: *Sarıkamış) **2.** (DS II, s. 873*: *Sarıkamış) → **cece -1.**

cece *is.* [, **cecara -2, cenç**] **1.** Arı peteklerinin eritilerek mumu alındıktan sonra kalan kısmı. (Subatan; DS II, s. 873: Kars ve köyleri) **2.** Bal mumu: *Bal aldım, petek bal aldım, balı süzölmüş cecesi ğalmış.* (Subatan)

ceceyh *is.* Ağaç ve madenî çivi. (DS II, s. 1102*: Bayburt *Sarıkamış)

cecim *is.* **1.** İnce dokunmuş renkli, nakışlı kilim. (Subatan; DS II, s. 873: Kars ve ilçeleri) *Burda bizim uşarımızda bir köy var, bir kadın var, senede on tene cecim toşuyor.* (Subatan) **2.** Yatak, masa ve tepsi örtüsü, yayđı. (DS II, s. 873: Kars)

cegen *is.* [, **ceğen**] **1.** Mısır koçanı, sapı. (DS II, s. 850*: Kars) **2.** Başağı alınmış arpa, buğday sapı: *Cegen arazide ğaldı, denini aldı, cegen heb arazıda ğaldı.* (Subatan)

cegert *is.* Sonbaharda ekilen bitkilerin taze filizleri. (DS II, s. 874: Kars)

ceğen (DS II, s. 850*: Kars) → **cegen -1.**

cehel *is.* **1.** Genç, cahil. (DS II, s. 846*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **1a.** Genç: *Ceheller yığılerdi.* (Çakmak)

cehiz *is.* Gelin olan kızın, babasının evinden götürdüğü eşya. (Subatan; Esenyayla *Akyaka; DS II, s. 875: Bayburt *Sarıkamış) *Nenem cehizinde gelirken dört tene badya getirmişdi.* (Subatan)

cehre *is.* **1.** Çıkrık. (DS II, s. 876: Kars ve ilçeleri) **1a.** [, **çehre**] Yün eğirme çıkrığı. (Subatan; Göldalı *Arpaçay; Bayburt *Selim) *Ğoyunun belinnen çihan yunu ip ğayırmağ için cehrede veya teşi diyerdiler onda eyirer düyçe yapardılar, ip yapardılar.* (Bayburt *Selim) // *Dühçe, cehrenin içinde ip eğrildiği zaman orya toplanan ipliğ.* (Göldalı *Arpaçay)

cehri *is. bot.* Ufak boncuk şeklinde meyveleri olan ve boya yapmakta kullanılan yabanî ağaç. (DS II, s. 876: Kars)

cej *is.* Savrularak samanından ayrılmış tahıl yığını. (DS II, s. 1103-1104*: Kars)

cekceko *is.* Değirmende buğdayın bittiğini haber veren bir aygıt. (DS II, s. 848*: Kars)

cele *is.* Kuş yakalamak için at kılından veya iplikten yapılmış tuzak. (Esenyayla *Akyaka; DS II, s. 877: *Arpaçay) *Getir cele yapah, guşları tutağ.* (Esenyayla *Akyaka)

celef *is.* Kasaplık için toplanan koyun, keçi, sığır. (DS II, s. 878*: *Sarıkamış)

cellek *is.* Atılğan. (DS II, s. 879*: Kars)

celle- *f.* İşi bozmak, oyun bozmak. (DS II, s. 879: Kars)

cello *is.* Berduş, işsiz güçsüz, ipsiz sapsız; kabadayı. (Subatan; Polatköy, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *susuz) *Adam insanlıhdan annamaz, hörmetden annamaz, lafdan annamaz ey büyük dinlemez, küçük dinlemez ha bunun da adı olur cello, bu cellodu adam deyil.* (Taşdere *Arpaçay) / *Bu adam cello insanlıhla bi alakası yoğ.* (Taşdere *Arpaçay)

celloluğ yap- *bf.* Kabadayılık etmek: *Malını çalar, celloluğ yapar, ğabadayılığ yapar.* (Polatköy *Arpaçay)

cem *is.* Emaye tabak. (Çakmak; Göldalı *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) *Bizim sizde cem var ğet ğeti, yemeğ goyağ.* (Çakmak) // *Körpü ğoyuf körpüleri keçmiyen, dünya şerbetinden bir cem işmiyen...* (Göldalı *Arpaçay)

ceberek (I) *is.* Pulluğ çekmek için biri büyük, diğeri küçük olmak üzere iki tekerlekli basit demir araba. (Esenyayla *Akyaka; DS II, s. 879: *Arpaçay) *Cebereğ ğeti, kötani ğoşah.* (Esenyayla *Akyaka)

ceberek (II) (DS II, s. 879*: Kars) → **cebereyh.**

cebereyh *is.* [, **ceberek** (II), **ceberek**] Pulluğ harazana bağlayan zincir. (Subatan; DS II, s. 879: Kars)

cemdek *is.* 1. İnsan veya hayvan ölüsü. (DS II, s. 881*: Kızılçakçak *Arpaçay)

1a. Hayvan ölüsü: *Böy filanın malı ölüf, éle bi cemdeyi var ordan béle.* (Çakmak) // *Malın cemdeğini ğötü suyun o tarafına at gel / Ğazın éle bir cemdeyi var ki... / Hayıf oldu, o cönge murdar oldu, éle bir cemdeyi var ki...* (Porsuklu *Susuz) **2.** [, **cemdek**] Beden, gövde: *İlacımı içdim, cemdeğimi yatağ attım.* (Porsuklu *Susuz) / *Éle döyüfler ki cemdeğ yerde ğalıf // Éle yoruldum ki cemdeyimi zor eve attım.* (Porsuklu *Susuz)

cemek *is.* 1. Öğendirenin ucundaki demir sıyırğı. (Çamyazı *Sarıkamış; DS II, s. 880: *Çift sürerken ğamçılar varmış onnarın başında çifdi ğazirmişlar, cemek sopanın başında bir*

cemek varmış, çifdi gazirmişlar esgiden. (Çamyazı *Sarıkamış) *Sarıkamış) **2.** Küçük çapa. (DS II, s. 880: *Selim, Alisofu *Sarıkamış)

cen is. [, **cen cen**] Küf, bar. (DS II, s. 880: Bayburt *Sarıkamış)

cenberek (DS II, s. 879*: Kars) → **cembereyh.**

cen cen (DS II, s. 880*: Kars) → **cen.**

cenç (DS II, s. 873*: Bayburt) → **cece -1.**

cendek (DS VI, s. 4472: Kars) → **cemdek -2.**

cenderme is. Jandarma. (DS II, s. 881: Bayburt *Sarıkamış)

cenger is. Oksitlenmiş bakırın yeşil pası: *Esgiden her evde hêş yoğusa nüfusa göre şey pağır sahan varıydı, onu da bir sefer galayçi gelirdi, onun cengeri çıhardı, cengerli yemeh göyulmazdı, o tabahda yemeh galdığı zaman zehirleme olirdi.* (Sıraşlar *Sarıkamış)

cenger at- bf. 1. Oksitlenmek, paslanmak. (DS II, s. 882*: Kars) **2.** Yoğurdun, peynirin, yağın yeşil küflenmesi: *Bu seneki peynirler cenger atmış hep, hava sıcaklığından cenger*

atmış. (Subatan) // *Ola cenger atmış bu yağ, yiyilmez.* (Çamyazı *Sarıkamış)

cenkeş ol- bf. Uyku sersemi olmak. (Subatan; DS II, s. 883: Kars) *Uyhıusuz galarah o gadan gezmiş ki soğahları cenkeş olmuş.* (Subatan)

cereh is. Taze fidan: *Arhadış gitmiş, ormannan hep cerehleri kesmiş, getirmiş yazıh.* (Subatan)

cerek (I) is. İnce uzun, yuvarlak sırik, dilme. (Boyalı *Sarıkamış; DS II, s. 884: Kars ve ilçeleri) *Bağ büyük yahut tel çekiyorsun yahut cerek çahıyorsun.* (Boyalı *Sarıkamış)

cerek (II) is. Baş parmakla işaret parmak arasındaki uzunluk. (DS II, s. 885: *Arpaçay)

cerge is. [, **cerye**] Dizi, sıra. (DS II, s. 885: *Arpaçay)

cergele- (-i) Dizmek: *O tezehleri cergele. Cerge yanı tek gat. Cergeliyersin, güneş onu çabuğ guruda.* (Esenyayla *Akyaka)

ceriye is. Cariye, hizmetçi: *Esgi padişahın gulluğunda çalışanlara ceriye diyeller.* (Demirkent *Akyaka)

cerye Tezeği yığırken bele bir cerye diyerih birbirinin üsdüne yığeriğ, ona da cerye diyerih. (Demirkent *Akyaka)

→ **cerge**. ■ **ceryeye ğaldır-** *bf.* Kuruması için tezeği üst üste iki sıra halinde dizmek: *Yarın tezeyi ceryeye ğaldırın.* (Demirkent *Akyaka)

cevceve *is.* Geveze, dedikoducu. (DS II, s. 847-848*: *Sarıkamış)

ceylan *is.* Yalnız bir erkek tarafından oynanan halk oyunu. (DS II, s. 887-888: Kars)

cıbil (I) *is.* [, **çılpağ**] Çıplak. (DS II, s. 907*: Kars ve ilçeleri)

cıbil (II) *is. mec.* Geçim darlığı çeken, yoksul, züğürt. (Subatan; DS II, s. 892*: Kars ve ilçeleri) *Neyi var ki bu adam cıbil yav. Malı yoğ, mulu yoğ, cıbil.* (Subatan)

cıbildağ *zf.* Çıplak: *Bu uşah niye cıbildağ gezer?* (Porsuklu *Susuz)

cıcih *is.* Güzel. (DS II, s. 894-895*: Bayburt *Sarıkamış)

cıcık *is.* Süs. (DS II, s. 895: Kars)

cıdır *is.* Cirit. (DS II, s. 897: Kızılçakçak *Arpaçay)

cığal *is.* 1. Hilâl boynuzlu öküz. (DS II, s. 899: Kars ve ilçeleri) 1a. *is.* ve *sf.* Hilal boynuzlu (inek, öküz): *Mürsel Bey'in inehleri hep cığal.* (Subatan) // *Cığal ineh gelmemiş. Cığal ineyin danası gelmemiş.* (Bacıoğlu *Arpaçay)

2. Boynuzları uzun ve iri öküz. (DS II, s. 899: Bayburt *Sarıkamış)

cığcığa (I) *is.* Kuru gürültücü, geveze. (DS II, s. 900: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

cığcığa (II) *is.* Hayvan hastalığı: (Subatan; Göldalı *Arpaçay; DS II, s. 900: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *O cığcığa da sakatlıyır yani, dırnağdan başlıyır, ön ayağsa önler komple siyahlaşır.* (Göldalı *Arpaçay)

cığcığı *is.* Gerdanlık. (DS II, s. 901: Kars)

cığıl-da- (*nsz*) Gürültü etmek. (Subatan; DS II, s. 844*: Kars) *Ya sen çoğ cığıldırın, bir dur, oyunu ğuralım.* (Subatan)

cığır *is.* Gidiş gelişle meydana gelen ensiz, dar yol: *İnekler cığırla gider. Hayvanlar cığırla gider, yolla gidemez.* (Subatan)

cığışla- *f.* Su yeni kaynamağa başlamak. (DS II, s. 902: Kars)

cığız *is.* ve *sf.* [, **cırdasan -2**] Oyunbozan, mızıkçı. (Polatköy *Arpaçay; Çamyazı *Sarıkamış; DS II, s. 903: Kızılçakçak *Arpaçay) *O adam cığız adamdı, onan oynama.* (Esenyayla *Akyaka) // *Cığızdı adam, oyunu da bozar mı neje cığızdı ğadan*

alim. (Polatköy *Arpaçay) // *Çoh cığız bir adam yani uyuşmer hani sennen.* (Çamyazı *Sarıkamış)

cığızdan- (*nsz*) Mızıkçılık etmek: *Cığızdanar, cığızdanmağ da mızıkçılığdı.* (Göldalı *Arpaçay)

cığızlıh *is.* Mızıkçılık. (Esenyayla *Akyaka; Porsuklu *Susuz; DS II, s. 904*: *Arpaçay ‘cığızlıh’) *Oynadığın zaman elinden alar yanı cığızlıh yapar.* (Esenyayla *Akyaka) // *Cığızlıh yafma, düzgün oyna.* (Porsuklu *Susuz)

cıhmır *is.* Sade, arı, yalnız. (DS II, s. 1168-1169*: İrişli, *Çıldır)

cılbır *is.* Yağda kavru lan soğana su ve yumurta ilave edip doğranmış ekmeğin üzerine dökülerek yapılan yemek: *Keşke bir cılbır olaydı yiyeydiğ.* (Çamyazı *Sarıkamış)

cılbıra *is.* Soğan, domates ve et suyu ile yapılan sulu yemek. (Altınbulak *Sarıkamış; DS II, s. 909*: İrişli, Bayburt) *Dün ele bir cılbıra yapmışdım bële tadından toyulmazdı.* (Altınbulak *Sarıkamış)

cılğa *is.* Pulluğu çekmek için iki tekerlekli basit demir araba: *Cılğa şimdi iki tene tekeri varyıdı, onun arhasına bële tarlayı süren goşuluyerdiler, çift.* (Tozluca *Selim)

cılh *is.* Bozuk, çürük, kokmuş. (DS II, s. 1174*: Kars ve ilçeleri) ■ **cılh ol-** *bf.* Bozulmak (kuluçkadaki yumurta için): *Böy hep cılh oluflar, hęc cüce çihartmıyıf.* (Çakmak) // *İçinde cücüg ölmüş. Biri de cılh olmuş.* (Karacaören)

cılız (I) *zf.* Bütün, hep. (DS II, s. 966*: Kızılçakçak, *Arpaçay)

cılız (II) *zf.* İnce, zayıf: *Ya bu pancar hep cılız galdı. Tahıl ehmişih hep cılız galmış.* (Tepecik *Arpaçay)

cımhır *is.* Yalnız ve katıksız. (DS II, s.917: Kars)

cıngılda- *f.* 1. Çan veya zil çalmak. (DS II, s. 922: Kars) 2. Düşen madenî para ses çıkarmak. (DS II, s. 922: Kars ve köyleri)

cıngır *is.* [, **cıngırı**, **çingır**] Madeni su kovası. (Büyükpirveli, Demirkent *Akyaka; Meydancık, Polatköy *Arpaçay; Boyalı *Sarıkamış; Bayburt *Selim) *Bacım ordan bir ufağ cıngır geti gel, su getirmeye gideh.* (Demirkent *Akyaka) // *İneh sağırdı, ineh tekmiyi galdıran da cıngır gidir orda dururdu.* (Polatköy *Arpaçay) // *Eye cıngırı getir demiş, cıngırı geti cırt eliyem demiş götüir gonağ yesin.* (Boyalı *Sarıkamış) (DS II, s. 921*: Kızılçakçak *Arpaçay) *çingır, çingırı*

‘su veya süt taşınan kap, kova, bakraç’,
çingir ‘su kovası’)

cıngırı (DS II, s. 921-922*: İrişli,
Bayburt *Sarıkamış) → **cıngır**.

cır- (I) (-i) **1.** Yırtıp parçalamak. (DS II,
s. 933: Kars cırmak, DS II, s. 933*:
Kızılçakçak, *Arpaçay) **1a.** Yırtmak.
(Subatan; (Esenyayla *Akyaka;
Porsuklu *Susuz) *Çekdi, yatağın
örtüsünü cırdı.* (Subatan) // *Hē, pantolu
cırdı.* (Esenyayla *Akyaka) **2.**
Tırmalamak: *He bah, üzümü cırdım,
üzünü cırdı. Ama tırmağladı da yanı
bu, üzünü cırdı.* (Esenyayla *Akyaka)

cır- (II) (*nsz, -den*) Kaçmak. (Polatköy
Arpaçay; DS II, s. 933: Kızılçakçak
*Arpaçay) *Cırdı gètdi, èle cırdı kişinin
elinnen, işi görmedi.* (Polatköy
*Arpaçay)

cırbağa *is.* **1.** Küçük çocuk. (DS II, s.
925: Kars) **2.** Gelişmemiş çocuk: *Hele
bu çocuğa, cırbağa gaden.* (Subatan) **3.**
Yaramaz (çocuk): *A bu cırbağaya bah,
bineli süküüt durmer.* (Çakmak)

cırbit *is.* Çapak: *Cırbit var gözümün
burda. Bōy, gözü başı èle cırbitdi.*
(Çakmak) // *Adam özüne bahmaz,
gözünnen pislîh ahar. E o bir üzünün
cırbidını temizle.* (Taşdere Arpaçay)

circir araba *is.* Kağrı. (DS II, s. 928:
Kars)

circir böcüğü *is. zool.* Ağustos böceği.
(Esenyayla *Akyaka; DS II, s. 926*:
Kızılçakçak *Arpaçay) *Ağustos ayında
circir böceği ötür.* (Esenyayla
*Akyaka)

cirdasan *is.* **1.** Yola gelmeyen (kimse).
(DS II, s. 928: İrişli, Bayburt
*Sarıkamış) **2.** (DS II, s. 903*: İrişli,
Bayburt *Sarıkamış) → **cığız**.

cırılı *is.* **1.** Yırtık, yarık. (DS II, s. 929*:
Kars ve ilçeleri) **1a.** Yırtık: *Arvat geti
pantolomun cırılıklarını tih.* (Meydancık
*Arpaçay) // *Vay günümüze
cırılıklarnan, ah bu tumanların neynen
beliyeydih.* (Polatköy *Arpaçay)

cırıl- (*nsz*) **1.** Yırtılmak: *O gadar yiyif
ki garnı cıralacağ. Èle köpüf ki garnı
yırtılacağ.* (Porsuklu *Susuz) /
*Şişkinlik Mal o gadar su içif garnı
cırılacağ.* (Porsuklu *Susuz) **2.**
Patlamak: *Cırılana gadar yiyersen.*
(Karaorgan *Sarıkamış)

cırım *is.* **1.** Sınır. (DS II, s. 985*:
Kars) **2.** Paylaşılan büyük tarlanın küçük
parçaları. (Subatan; Porsuklu *Susuz)
*Ayrılrken tarlanı böleller, bu cırım
benim, bu cırım kardeşimin.* (Subatan)

cırım ağız *is. ve sf.* Ağzı büyük olan

(kimse): *Filanın gelininin ağzı éle böyühdü, cırım ağızdı.* (Porsuklu *Susuz) / *Bunun cırım ağzı gocası var, adam görende görher.* (Porsuklu *Susuz)

cırla- *f.* Menteşe ve tekerlek sürtünerek ses çıkarmak. (DS II, s. 933: Kars)

cırlak *is.* Geveze. (DS II, s. 931-932: Kars)

cırmağla- (Çakmak; Esenyayla *Akyaka; DS II, s. 934*: Kızılçakçak *Arpaçay) *Adam adamı yıhdı ama yeri cırmağladı.* (Esenyayla *Akyaka) // *Gidif bacıyı cırmağlıyif.* (Çakmak) → **cırmala-**

cırmala- (-i) [, **cırmağla-**] Tırmalamak. (Kayaköprü *Akyaka; DS II, s. 933-934: *Sarıkamış *cırmalamak*, DS II, s. 934*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış *cırmalamah*) *Vallahi böyle ellerimiznen cırmalıyarah, mezerrih şekline getirdih, béle torpağ yığdıh.* (Kayaköprü *Akyaka)

cırnağ *is.* [, **cırnak**] Tırnak, pençe. (Boğazköy, Subatan; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; DS II, s. 935-936*: Kızılçakçak, Bayburt *Arpaçay, *Sarıkamış) *Ğuzgun hindileri béle alırdı, hop götürür gédirdi. Alırdı,*

cırnağları éleydi, ahan béle. (Boğazköy)

cırnak (DS II, s. 935: Kars) → **cırnağ.**

cırnez *is.* Cılız. (DS II, s. 936*: Kars)

cırdangaz (DS II, s. 938*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **cırtıgaz.**

cırtıgaz *is. bot.* [, **cırdangaz**] Ekilmeyen tarlalarda yetişen geniş yapraklı, hatmi çiçeğine benzeyen çiçekler açan bir bitki. (DS II, s. 938: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

cıvcıv *sf.* İnce sesli adam: *Cıvcıv Feyzi gene ne viciler.* (DS II, s. 942: İrişli, Bayburt)

cıvı- *f.* Şımarıklık yapmak. (DS II, s. 943: Kızılçakçak *Arpaçay)

cıvıh *zf.* Cıvık, sulu. (Alçılı; Çıplaklı *Selim; DS II, s. 942: Kars ve ilçeleri) *Cıvıh oldu hamurumuz, gızım birez un getir, eliyim de hitamını bulsun.* (Çıplaklı *Selim)

cıvıt- (*nsz*) *mec.* Sapıtmak. (Küçükdurduran *Akyaka; Aşağısallıpınar *Sarıkamış; DS II, s. 943: Bayburt *Sarıkamış) *Bu cıvıtdı ya. Biraz azdı mı evet bu cıvıtdı, yeter.* (Küçükdurduran *Akyaka) // *Ahmet bu işi cıvıtdı, iyi yapmadı.* (Aşağısallıpınar *Sarıkamış)

cız *is.* [, **cızğ**] Çizgi. (Cavlak, Gürbüzler *Selim; DS II, s. 948*: Kızılçakçak *Arpaçay) *Milayi cızdan dışari çiharacağ, o dayradan oraya düşdi mi o zaman o yenilirdi.* (Cavlak *Selim) // *Ğıda cızın ortasına dikilen ilk dikilen ğıda, elindeki de eneke.* (Gürbüzler *Selim) ■ **cız yap-** *bf.* Çizgi çekmek: *Cız yaparduğ da biri de işde elli metre, yirmi beş, otuz metre.* (Cavlak *Selim)

cız- (*nsz*) Çizmek. (Polatköy *Arpaçay; DS II, s. 951*: Kızılçakçak *Arpaçay) *Güzel desen cızardım men.* (Polatköy *Arpaçay)

cızala- *f.* Çizmek, karalamak. (DS II, s. 946: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

cızdah (I) *is.* Küçük parçalara ayrılmış koyun kuyruğunun kızartılıp, yağı alındıktan sonra kalan kısmı. (DS II, s. 946: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Ğoyunun ğuyruğunu eritdiğ, cızdah yapıdğ. Ğazın yağını cızdah yapıdğ.* (Porsuklu *Susuz)

cızdah (II) *is.* Zayıf adam. (Porsuklu *Susuz; DS II, s. 947: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Ğapğara yanıf, cızdah kimi oluf.* (Porsuklu *Susuz) **3.** Çok zayıf hayvan: *Cızdahdı, bunun eti yeyiler mi?* (Porsuklu *Susuz)

cızğ (Porsuklu *Susuz; DS II, s. 948*: Kars) *Üş cızğ çek ay bala!* (Porsuklu *Susuz) → **cız.**

cızlıhdır- *f.* Yazmak, karalamak. (DS II, s. 949*: Kızılçakçak *Arpaçay)

cızilda- *f.* Yağ kızarıırken ses çıkarmak. (DS II, s. 949*: Kars)

cızlavet *is.* İçi astarlı lastik ayakkabı: *Esgiden ğaloş diyerdiler onnan sonra lastiğ, onnan sonra adı oldu cızlavet.* (Demirkent *Akyaka)

cıcik *is.* Oyuncak. (DS II, s. 959: Kızılçakçak *Arpaçay)

cidoy (I) *is.* Derin, işleyen yara, büyük çıban (genellikle at ve eşeklerde görülür). (Küçükdurduran *Akyaka; DS II, s. 960*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Cidoy oluf bu at, gitmir.* (Küçükdurduran *Akyaka)

cidoy (II) *is.* Atın ayağına vurulan kelepçe: *Atın ayağını cidoyla.* (DS II, s. 961: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ciğara *is.* Sigara: (Ocaklı; Büyükpirveli *Akyaka; Meydancık *Arpaçay; Bayburt, Darboğaz *Selim; DS II, s. 900*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Ufağ adamın yeddi milyonluğ ciğara burasında durir.* (Ocaklı) // *Gider geler bana bi ciğara ver içem, diyer.* (Darboğaz *Selim) //

*Gül gah benim çeketin cebinden bi
ciğara al gel mağ.* (Meydancık
Arpaçay) (DS II, s. 900: İrişli,
Bayburt *Sarıkamış ‘cigara’)

ciğara gizdiği *is.* Sigara izmariti. (DS
II, s. 962: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ciğer *is.* Yakın akraba: *Ciğerim olsun
bir gün yaramazsa işime, bir gün yarar.*
(DS II, s. 962: Kars)

ciğir *is.* Taşlı yol, patika. (DS II,
s.1160*: Kars)

ciit *ünl.* Çocukların bir sürpriz
karşısında sevinçlerini belirtmek için
kullandıkları ünlem. (DS II, s. 963*:
Kars)

cik (I) *is.* Aşık kemiğinin çukur tarafı.
(DS II, s. 1212*: İrişli, Bayburt
*Sarıkamış, Kızılçakçak *Arpaçay)

cik (II) *is. bot.* Hasır yapmakta
kullanılan saz. (DS II, s. 964:
Kızılçakçak *Arpaçay)

cil *is. bot. [, cilot, cilotu]* Hasır Örülen
ot. (Tomarlı *Arpaçay; Bayburt
*Selim; DS II, s. 964: İrişli, Bayburt
*Sarıkamış) *Cil çekirdih, onu
tohuyarduh ahan bele evlerimize
sererdih.* (Tomarlı *Arpaçay) //
*Dereden cil topluyardular, cili getirer,
hesir tohuyardih.* (Bayburt *Selim) //
Gızdar çayıra cil çeyhmeye giderem

gelen var mı? (DS II, s. 964: İrişli,
Bayburt *Sarıkamış)

cildir (DS II, s. 967*: Kars) → **cillik**
(I).

cile *is.* Aşık oyununda eneke
kaydedilirse geri almak için verilen
aşık. (DS II, s. 965: İrişli, Bayburt
*Sarıkamış)

cillen- (*nsz*) Çimlenmek, yeşermek.
(Subatan; DS II, s. 1219*: Kars) *Bu
adam döyer döyüyor, yağmur yağar
üsdünü gapatamaz, cillenir, yeşerir.*
(Subatan)

cillih *O malları sür, cillihde otdasın.*
(Esenyayla *Akyaka) → **cillik** (II)

cillik (I) *is. [, cildir]* Yırtık, eski. (DS
II, s. 967: Kars)

cillik (II) *is. [, cillih]* Hasır otunun bol
bulunduğu yer. (DS II, s. 967:
Kızılçakçak *Arpaçay)

cilot *Gadınlar giderdiler cilot getirer,
onnan hesir tohurduklar.*
(Küçükaküzüm *Akyaka) → **cil**.

cilotu (DS II, s. 964*: İrişli, Bayburt
*Sarıkamış) → **cil**.

ciloy *is.* Dizgin. (Boğazköy, Subatan;
Esenyayla *Akyaka; Polatköy
*Arpaçay; Çamyazı *Sarıkamış; DS II,
s. 967*: Kızılçakçak *Arpaçay, İrişli,

Bayburt *Sarıkamış) *Ciloyu geti, atı minecem. Ata tahım gëdim.* (Esenyayla *Akyaka) // *Boz atın boylaması çeh ciloy oynamasın, uzak yerden gëtginen üreyin oynamasın.* (Polatköy *Arpaçay)

cimcik *is.* Çimdik. (DS II, s. 969: Kızılçakçak *Arpaçay)

cimcikle- (-i) Çimdiklemek. (Esenyayla *Akyaka; DS II, s. 970: Kızılçakçak *Arpaçay) *Ya cimcihle. Onu cimcihle, uyat bële gelsin.* (Esenyayla *Akyaka)

cimcimeh *Camuşlar gider, o suda cimcimehde yatardılar. Hayvan cimcimehde gider kölgöylenir, yatardı orda.* (Bayburt *Selim) → **cimcimehlik.**

cimcimehlik *is.* [, **cimcimeh,** **cimcimehlik**] Bataklık. (DS II, s. 972: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

cimcimehlik (DS II, s. 972*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **cimcimehlik.**

cimcirik (I) *is.* Ufak, tefek. (DS II, s. 971*: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış)

cimcirik (II) *is.* Açıkgöz. (DS II, s. 972: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

cimilleş- *f.* 1. Uyuşmak, ürpermek. (DS II, s. 1178*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

1a. Uyuşmak: *Ayağım gırılıf, orda bi hareket var, bağlandığı zaman cimilleşir. Uyuşma, uyuşma var orda.* (Göldalı *Sarıkamış)

cinakça *is.* Süs boncuğu. (DS II, s. 974: Bayburt)

cinbat elle- *bf.* Saklamak. (DS II, s. 975: İrişli, Bayburt *Sarıkamış cinbat ellemek, DS II, s. 975*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış cinbat ellemeyh)

cinca *is. bot.* Isırgan otu. (DS II, s. 975: *Sarıkamış köyleri, Cala *Çıldır)

cindeğişi *is.* [, **cindeyişişi,** **cindeyişişişi**] Cılız. (DS II, s. 977: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış)

cindeyişişişi (DS II, s. 977*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **cindeğişi.**

cindeyişişi *Cindeyiřiři gibi mesele bi çoğ zayıftı, cindeyişişi gibi diye, ële gullanılır.* (Göldalı *Arpaçay) → **cindeğişi.**

cinakorik *is.* En yüksek yer. (DS II, s. 977*: Kars)

cinoy *is.* Budaksız çubuk. (DS II, s. 982: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

cipkir (I) *is.* Açıkgöz. (DS II, s. 983: Kars)

cipkir (II) *is.* Girinti. (DS II, s. 983: Kars)

cir *is.* Cıvık, sulu. (DS II, s. 883*: Zellige *Sarıkamış)

ciri (I) *is.* Kötü adam. (DS II, s. 985: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ciri (II) *is.* **1.** Hızlı: *Hemen gitti geldi ya bu çocuḡ ciri.* (Subatan) **2.** Diri, hareketli (çocuk ve hayvan yavruları için). *Uşaq éle ciridi ki, bu cüce éle ciridi ki hemen ġaḡdı eyaġa.* (Porsuklu *Susuz)

civ *is.* Cep. (DS II, s. 987: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

civil *is.* Yaġ, peynir, bezir koymaġa yarayan küçük toprak çömlek. (DS II, s. 989: Kars)

civir *is. bot. 1.* Bir çeşit söġüt: *Esger bize izin verirdise gedirdiḡ, ordan adamlar ġedir, civir keser getirirdi.* (Boġazköy) **2. is.** Uzun, ince çubuk: *Civir atdı, çocuġu vurdu.* (Büyükipirveli *Akyaka)

civirriḡ *is.* Söġütlük: (Boġazköy)

ciy- *f.* Toplamak, bir araya getirmek. (DS II, s. 991: Dalavar *Arpaçay)

ciyim *is.* Toplantı. (DS II, s. 991: Dalaver *Arpaçay) *Adamlar orya toplanmışlar, ciyim yapıllar.* (Bacıoġlu *Arpaçay)

cizleme *is.* Yaġda veya saçta pişirilen sulu hamurdan yapılmış yağlı veya yağsız ekmek. (DS II, s. 950-951*: Kars)

cocaḡ *is.* [, **cocaḡlıḡ**] Bataklık: *Su toplaner orda cocaḡ olur.* (Bayburt *Selim) // *Burası çoh cocaḡ, getmeyin orya batarsan.* (Çamyazı *Sarıkamış)

cocaḡlıḡ *Cocaḡlıḡ, yığılan bir suya cocaḡlıḡ diyeller. Böyüh, bir aynı nası bir deniz, göl meydana gelir ya cocaḡlıḡ ona diyeller.* (Bayburt *Selim) → **cocaḡ.**

coç *is.* [, **coçluk**] Bataklık. (DS II, s. 993*: Kars)

coçluk (DS II, s. 993*: Kars) → **coç.**

coddu *is.* Çopur, çiçekbozuġu yüzlü. (DS II, s. 993*: Kars)

comart *is.* Eli açık, cömert. (DS II, s. 996: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış)

comuş (I) *is. zool. [, çamış]* Manda. (Küçükaküzüm *Akyaka; Meydancık *Arpaçay; DS II, s. 997-998*: İrişli, Bayburt) *Öküzlerin, comuşların boġazına daġdaġan taḡallar, göz deymesin, nazar deymesin.* (Meydancık *Arpaçay)

comuş (II) *is. bot.* Kayalık yerlerde biten üç kulak ota benzeyen, yenilen bir

bitki. (DS II, s. 998: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

coravı göze- *bf.* Çorabın yırtık yerini örmek: *Coravının davanı yırtılıf gözesene ay aba.* (DS II, s. 1000: Bayburt *Sarıkamış)

cort *Ola bu at ne yaman cort vaziyetde goşor.* (Bayburt *Selim) → **çort.**

cortan *is.* Ayran çöküntüsü. (Boyalı *Sarıkamış; DS II, s. 1002: Kars) *Héc gurud lazım değıl, cortan lazım değıl.* (Boyalı *Sarıkamış)

covan *is.* Çoban. (DS II, s. 1004: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

cöcer- (*nsz*) **1.** Küflenmek (peynir ve başka yiyecekler hk.). (DS II, s. 1005: Kars) **2.** [, **cücer-**] Filizlenmek, yeşermek: *Ekin ehdiğimiz zaman tahıllar çıher, ola bu tahıl ne güzel cöcerdi.* (Bayburt *Selim)

cönge *is. zool.* Tosun, erkek dana. (DS II, s. 1007: Kızılçakçak *Arpaçay, İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

cöyüz *is.* Ceviz. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz; DS II, s. 1008*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Adımı an bir çürüh cöyüznen.* (Kümbetli; Büyükdurduran,

Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

cucul göz *is.* Küçük göz. (DS II, s. 1009: Kars)

cudam *is.* Cüzzam. (DS II, s. 1009: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

cufut (I) *is.* Çingene. (DS II, s. 1009: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

cufut (II) *is.* Cimri. (DS II, s. 1009: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

cuğu *is. bot.* Hindi: *Mısır, sonra cuğu şimdi şehirlere satılmaya gitti ya onnan sonra hindi oldu, mısır onnan sonra hindi oldu.* (Demirkent *Akyaka) // *Böy cuğu gelif. Getirerdih, alerdih, keserdih, gayirerdih.* (Çakmak)

cugun *is.* [, **çuğun**] Büyük çaydanlık: *Bizim göy cugun sizdedi getisen.* (DS II, s. 1010: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

cula- (*-i, -e*) Ulamak, eklemek. (Esenyayla *Akyaka; Meydancık *Arpaçay; DS II, s. 1012: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Kızılçakçak *Arpaçay) *Çeketin golunu cula, kısıdısı uzat yanı. Bu ipi bu ipe cula.* (Esenyayla *Akyaka) // *Uc uca cula.* (Meydancık *Arpaçay)

culfa *is.* Dokumacı. (DS II, s. 1013*: Kars)

culku (I) *is.* Siyah ve beyaz eğrilmiş ipin karıştırılmasından elde edilen gri renk. (DS II, s. 1013: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Kars)

culku (II) *Culku, arabanın culkası, tekerleğe takılır, öküz arabasına.* (Göldalı) → **çulku**.

culla- *f.* [, **cülle-**] İşemek. (DS II, s. 1013: Kars)

culuḥ *is.* (Karacaören; Meydancık *Arpaçay; Çamyazı *Sarıkamış; Tozluca *Selim) *Culuḥ olsun, gaz olsun, her hangisi olur olsun.* (Karacaören) // *On beş tene culuḡumuz çıḡdı, ölen öldü, ġalan ġaldı, sekiz tenesi ġaldı.* (Meydancık *Arpaçay) → **culuḥ culuḥ**.

culuḥ culuḥ *is. zool.* [, **culuḥ, cülük**] Hindi. (DS II, s. 1013-1014*: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış)

cum- (*nsz, -e*) Suya dalmak: *ġettim çayda suya cumdum.* (Büyükdurduran *Akyaka) // *Yıḡandım da bi suyun cumdum suyun altına.* (Bayburt *Selim)

cuma aḡşamı *is.* [, **cuma aḡşamı**] Perşembe. (Çakmak; Büyükpirveli, Küçükaküzüm *Akyaka) *İndi doḡdur maḡ ġünleri saydırdı, dedim bazarertesı, salı, çerşembe, cuma*

aḡşamı, cuma, cumaertesı. (Çakmak)

cuma aḡşamı *Cuma aḡşamı, cumadan bir ġün önce.* (Akören *Sarıkamış) // *Çarşamba, cuma aḡşamı, cumā. A ele ġonuşurduḡ.* (Handere *Sarıkamış) → **cuma aḡşamı**.

cüce (Oğuzlu; Büyükpirveli *Akyaka; Polatköy *Arpaçay) *Yumurtalar patlır, cüceler öz özüne çıḡır.* (Oğuzlu) // *Bizim cüceler bu anda ne pırtıdyıf çıḡıf.* (Büyükpirveli *Akyaka) // *Hindimiz yaylada yumurtdadı yumurtdadı, ġeldi köyde tus yatır. ġomşulardan yumurtda aldıḡ töḡdüḡ altına, cüce çıḡajah.* (Polatköy *Arpaçay) → **cücük** (I).

cüce göz *sf. ve is.* Gözleri küçük olan (kimse): *Özkan'ın cüce göz bir oḡlu var.* (Porsuklu *Susuz) / *O adamın gözleri ele cüce gözdü, küçücüh gözleri var.* (Porsuklu *Susuz)

cücer- *Soğanlar cücermiş. Soğan sandıḡda cücerif ay hala, ay ġaynata.* (Meydancık *Arpaçay) // *Buḡduyu seçerdıḡ, onu temiz çekerdıḡ, onu yaḡtyerdıḡ, torviya ġoyurduḡ, torvida birez cücererdi.* (Çamçavuş *Susuz) → **cücer- -2.**

cücü *is. zool.* Böcek. (DS II, s. 1021: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

cücüh *Tavuh tus yatdi, cücüh çhacaḥ.*
(Alçılı) // *İçinde cücüg ölmüş. Biri de*
cilḥ olmuş. (Karacaören) // *Bizim tavuh*
yatdı, on tene ğaz cücüğümüz çıḥdı.
(Meydancık *Arpaçay) // *Nevlem bir*
toyuh yatırdıḥ, yedi tene cücüyü çıḥdı.
(Bayburt *Selim) → **cücük** (I).

cücük (I) *is.* [, **cüce**, **cücüh**] Kümes
hayvanlarının yavrusu, cıvcıv.
(Tozluca *Selim; DS II, s. 1021-1022:
*Kağızman) *On tene cücüğümüz çıḥdı*
bir tene ğalmadı. Baba cücükler var mi
saḥla, gelende ben onları severim.
(Tozluca *Selim)

cücük (II) *is.* Filiz, çil. (DS II, s. 1023:
Kızılçakçak *Arpaçay)

cücükle- (DS II, s. 1024*: Kızılçakçak
*Arpaçay) → **cücüklen-**.

cücüklen- (*nsz*) [, **cücükle-**]
Filizlenmek, yeşermek.
(Küçükdurduran *Akyaka; DS II, s.
1024: Kars) *Soğan, patates bunlar*
cücüklenmiş. (Küçükdurduran
*Akyaka)

cülkü *is.* Öküz arabasının tekerleğinin
çıkması için, mazının (dingilin) baş
tarafına takılan demir. (Demirkent
*Akyaka; Porsuklu *Susuz) *Cülkü*
hemi ğalpağı tutor hemi tekeri totor

hemi de mazıdan goymor ayrıla.
(Demirkent *Akyaka)

cülle- (DS II, s.1013*: İrişli, Bayburt
*Sarıkamış) → **culla-**.

cülük (DS II, s. 1013-1014*:
Kızılçakçak *Arpaçay) → **culuḥ**
culuḥ.

cüre *is.* Cins, şekil, tür. (DS II, s. 1028:
Bayburt *Sarıkamış)

cüt (DS II, s. 1309*: Kızılçakçak
*Arpaçay) → **çüt -1.**

cüz (I) *is.* Çift: *Üç cüz coraf ğeydim*
ayağıma.

cüz (II) *is.* Üç veya dokuz taşla çizgi
üzerinde oynanan çocuk oyunu: *Gelin*
cüz oynuyah. (Demirkent *Akyaka)

Ç

çadu *is.* Mısır unundan saçta pişirilen mayasız çörek. (DS II, s. 1033: Kars)

çafçalan- *f.* Süt, su vb. sıvılar kap içinde sallanarak dökülmek. (DS II, s. 1033: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

çağa *is.* Bebek, çocuk. (DS II, s. 1033: Kars)

çağala *is.* Olmamış meyve. (DS II, s. 1034: Kars)

çağıldak *is.* [, **çağıldağ**, **çağıldak**] Koyunların kuyruklarının altına yapışıp kuruyan pislik. (DS II, s. 1036: Kars)

çahavuz *is. zool.* Akbaba. (DS II, s. 1039: Kars ve çevresi)

çağçağ *is.* Değirmen taşına buğdayın eşit oranda dökülmesini sağlayan ağaç: *Deyirmenin çağçağı gırılmış.* (Subatan) // *Un üğütmeye getdih, çağçağ gırılıf behledih birez.* (Kümbetli)

çağdır- *(-i)* Hayvan nallatmak. (Esenyayla, Küçükdurduran *Akyaka; Bacıoğlu *Arpaçay; DS II, s. 1039: *Kızılçakçak) *O öküzü geti götüreh çağdırah. Nal çağsın, nal çağdırah.* (Esenyayla *Akyaka) // *Atımı çağdırdım, öküzümü çağdırdım*

nalbende. (Küçükdurduran *Akyaka) // *Atı çağdırdım getirdim.* (Bacıoğlu *Arpaçay)

çağıldağ (DS II, s. 1036*: Kızılçakçak, *Arpaçay) → **çağıldak.**

çağım *is.* Nal çakma. (DS II, s. 1040: Kızılçakçak *Arpaçay)

çağır *is.* Rakı, şarap. (DS II, s. 1040: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

çağmaş- *(nsz)* Birbirine girmek, karışmak. (Göldalı *Arpaçay; DS II, s. 1040: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Ay a bu gomşular yaman çağnaşir, bunların başında bir iş var.* (Göldalı *Arpaçay)

çakgal *is.* Bir veya iki gözünde beyazlık olan hayvan. (DS II, s. 1041*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

çağıldak *Guyruğunun alt tarafında çağıldak var yuvarlak yuvarlak.* (Meydancık *Arpaçay) → **çağıldak.**

çağıldak tut- *Ğoyunun dalında olur, yazbaşı olur, ilkbaharın otun yeşerme zamanında çağıldak tutar.* (Meydancık *Arpaçay)

çakmalı *is.* İpek tül üzerine çin pulu denilen renkli pullar işlenmiş başörtüsü. (DS II, s. 1046: Kars)

çakmur buğday *is.* İri, ağır bir çeşit buğday. (DS II, s. 1046: Bayburt)

çal- (-i) **1.** Karıştırmak, katmak: *Südü götdüm makinede çehdim, ğaymağını çıhartdım, ona birez duz töhdüm, unu da eledim yanına goydum, ğaşığı elime aldım çaldım, saжда da neziĥ pişirdim.* (Bayburt *Selim) // *Suya az bi şey unu çalellar yanı o prinç olsun, bulğur olsun onlar arada ğaybolması için yani teĥ başına ğalmer.* (Yenice *Selim) **2.**

Yoğurt mayalamak. (Meydancık *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) *Yoğurt çaldım, yiyeh.* (Meydancık *Arpaçay)

3. Sürmek: *Yüzüne kirşan çalmış yani boya çalmış demiyor da kirşan çalmış.* (Tozluca *Selim) **4.** Vurmak: *Allah seni daşdan daşa çalsın.* (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

çala *zf.* Bir an, bir ara. (Subatan; DS II, s. 1047: Kars)

çalagan (DS II, s. 1048*: Kars) → **çalağan -2.**

çalağan *is. zool.* **1.** Kartal. (DS II, s. 1048: Bayburt *Sarıkamış) **2.** [, **çalagan**] *Atmaca: Bu seneki bilihleri hep çalağan götürüf.* (Subatan) // *Çalağan var, papağan var, balıĥ*

garpan var. Kartalın bir küçüğü çalağan. (Bacioğlu *Arpaçay) // *Çalağan geldi ğuşlarımızı, güvercinlerimizi hep götürdi.* (Çamyazı *Sarıkamış)

çalar *is.* Süpürge. (DS II, s. 1049: Zellige *Sarıkamış)

çalası *is.* Yoğurt mayası. (Küçükaküzüm *Akyaka; Göldalı *Arpaçay; DS II, s. 1047*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Yoğurt için çalası ğatullır.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Çalası getir, bizde çalası pitifdi, ğomşudan bi çalası getir, yoğurt mayalıyah.* (Göldalı *Arpaçay)

çalbadar *is.* At veya katır kervanının önünde giden hayvan. (DS II, s. 1050: Kars)

çalgam *is.* Suyun akıntılı yeri. (DS II, s. 1051: Kars)

çalgın *is.* [, **çalık**] Kötürüm, inmeli, sakat. (DS II, s. 1052: Kars)

çalğap *zf.* Birdenbire, hemen. (DS II, s. 1053: Kars)

çalğı *is.* Çalıdan yapılmış ahır süpürgesi. (Çakmak, Karakaş; Göldalı, Taşdere *Arpaçay; Çilehane *Kağızman; Bayburt *Selim, Porsuklu *Susuz) *Çalğı ahırı süpürür, düydülenif.* (Göldalı *Arpaçay) // *Hem*

de çalğınan oynuyordu. (Çilehane *Kağızman)

çalğı düydüsü is. Ahır süpürgesinin yıpranmış yeri. (DS II, s. 1053: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

çalğın ol- bf. Samyeli nedeniyle buğda gelişemeyip ince, cılız olmak: *Bizim tahıl bu sene çalğın oldu, denesi ince, zayıf oldu.* (Porsuklu *Susuz)

çalhaçal is. Eyle çalışeller ha baba ha çalhaçal. (Subatan) // *Ya a orda adamlar döyüşiyir çalhaçal o ona çalhaçal.* (Çamyazı *Sarıkamış) Hızlı, soluksuz *Bu bizim gelinden de usandıh çalhaçal. Diyelim ki bir evi süpürüyor.* (Tozluca *Selim) ■ **çalhaçal et-** bf. Hızlı iş yapmak; işi soluksuz, çabuk yapmak: *Bu bizim gelinden de usandıh çalhaçal. Diyelim ki bir evi süpürüyor. Ğayın süpürgesi diyir ğızım ne çalhaçal ettin. Buna da yazıh.* (Tozluca *Selim)

çalhama is. Sulandırılmış yoğurt, ayran. (Çakmak; Akören *Sarıkamış; DS II, s. 1057*: *Sarıkamış) *Irğatdara çalhamayı eder, götürer bardağlarnan vérerdim, içerdiler.* (Çakmak) // *Bir yoğurt bi de çalhama herkes gaşığınnan girişir.* (Akören *Sarıkamış)

çalhar is. İri gözenekli kalbur. (Bacıoğlu *Arpaçay; DS II, s. 1053: Kızılcakçak *Arpaçay) *Közar samanın böyüğü. Onu bir daha o çalhardan keçiriyollar.* (Bacıoğlu *Arpaçay)

çalık (DS II, s. 1052*: Kars) → **çalgın.**

çalma çal- bf. Baş örttükten sonra başka bir başörtüsüyle başı alından sarmak: *Esgiden arvatdar hep başına çalma çalardı. O çalmayı éle süslü çalelardi ki...* (Porsuklu *Susuz) / *Başım ağrırer, başıma çalma çaldım.* (Porsuklu *Susuz)

çaluska is. Bir kat siyah yünle iki kat beyaz yünü eğirerek yapılan ip. (DS II, s. 1063: Çala *Çıldır)

çama is. Oranlama. (DS II, s. 1063: Kars)

çamış (Çakmak; Büyükpirveli *Akyaka) *Çamışları heftede çimizdirerdiler, o ğara zeyreyin yağınnan béle yağlıyardılar.* (Çakmak) // *Dört tene ğarı yetişdiremerdi sağıni, çamış, ineh' ayrı.* (Büyükpirveli *Akyaka) → **comuş** (I).

çanağ (I) is. Saksı. (DS II, s. 1067: Kars)

çanağ (II) is. Yayvan kap: *Hamur yoğurerdiğ, çanağ diyerdih su goyerdiğ.* (Çakmak) // *Bir çanağ yemeğ*

yedi, doymadı. (Taşdere Arpaçay)

çanak kıran *is. bot.* Gelincik çiçeği.
(DS II, s. 1067*: Kars)

çapıt *is.* [, **çaput**] Eski bez parçası.
(Çamyazı, Sırataşlar *Sarıkamış; DS II, s. 1075: *Kağızman, Bayburt *Sarıkamış, *Arpaçay) *O çapıtı bene ver.* (Çamyazı *Sarıkamış) // *Esgi çapıt, bez herhangi bir şeyle küfleyi gapat.* (Sırataşlar *Sarıkamış)

çapraz *is.* Kopça. (DS II, s. 1077: Kars)

çaput *Ağacın başına çaput sarerdi.*
(Çakmak) // *Benim bu mintanım esgidi mi çaput oluyor.* (Tepecik *Arpaçay) // *Altına bir belek çaput göyullar.* (Polatköy *Arpaçay) → **çapıt**.

çar *is.* Büyük şal: *Çarımız iddi, çarımız kirlendi, çarımızı çaldılar.*
(Karacaören)

çardak *is.* Çardak. (DS II, s. 1080: Bayburt *Sarıkamış)

çarh (I) *is.* Değirmen türbünü.
(Büyükdurduran *Akyaka; Meydancık *Arpaçay; DS II, s. 1081: Kars) *Su çarhı çevirir ya.* (Büyükdurduran *Akyaka) // *Un ambarının altındadır, çarhların yanında domuzduh var.* (Meydancık *Arpaçay)

çarh (II) *is.* Kesici aletleri bilemek için daire şeklinde bileği taşı olan alet. (Alçılı; Taşdere *Arpaçay; Tozluca *Selim; Porsuklu *Susuz) *Biçağı çarha vurağ, ağzı çıhsın, ey iş görsün. Bileviye vurağ, düzelsin.* (Alçılı) // *Çarhda onu da bizidiyirih.* (Taşdere Arpaçay) // *Kor bıçağ, çarha veriyirduh, bilevleyurduh.* (Tozluca *Selim) ■ **su çarhı** *is.* Bilemenin su dökülerek yapıldığı alet: *Kör Ya masatla ya su çarhı varıdı onnan bilevliyurduh, kesgin oluyerdi.* (Tozluca *Selim)

çarhe *is.* Çok gezen, ev ev dolaşan (kimse): *Çarhe evinde oturmer, savahdan gahıf ev ev gezer, sanki bunun hêç işi gücü yoğdu.* (Porsuklu *Susuz)

çarpan *is.* Küçük saman sepeti. (Çamyazı *Sarıkamış; DS II, s. 1083: Bayburt *Sarıkamış) *A o çarpanı getir, a bu mallara bi ot getirem.* (Çamyazı *Sarıkamış)

çarpana *is.* Zilli def. (DS II, s. 1083: Zarşat)

çâsır *is. bot.* [, **çaşır, çaşur**] Dere otuna benzer yemeği yapılan bir çeşit ot. (DS II, s. 1038*: Kızılçakçak *Arpaçay, *Sarıkamış)

çaşır (Karakaş, Ocaklı; Polatköy *Arpaçay; Çıplaklı *Selim) *Ahan tel pancarı var, pazı pancarı var, çaşırımız var, gaz ayağımız var. Bizim daha her çeşit otumuz var.* (Ocaklı) // *Çaşırı yağ getirirdi. anam yazık onu yaşıyordı, doğruyardı, pişirirdi, yoğurdu tökerdi dadınnan doymazdı.* (Polatköy *Arpaçay) // *Çaşır var, çok güzeldir, hafif acımsıdır.* (Çıplaklı *Selim) → **çāşır**.

çaşıt *is.* [**caşıt**] Casus. (DS II, s. 1085: Kars)

çaşğa *is.* Maşrapa: *Bir o çaşğayı ver su içem.* (Porsuklu *Susuz)

çaşur *Burada ot var yani yiyecek kısmi mantar çiher, çaşur çiher, şey var bu her çeşit var yani burda.* (Topkaya *Sarıkamış) → **çāşır**.

çaşut *is.* Koyun ve ineği her gün sağan kadın: *Bu inek birkaç gündür çaşutunu tanımıyor. Tekmeleyip sütünü yere döküyor.* (DS II, s. 1086: Kars)

çat- (*nsz*) Ulaşmak: *Elim çatmadı çıtmaynan vurdum.* (Esenyayla *Akyaka)

çatı *is.* **1.** İp, urgan, kordon. (DS II, s. 1089: *Sarıkamış, Kızılçakçak *Arpaçay) **1a.** Kıldan, yünden örülmüş, danaları bağlamak için

kullanılan kalın ip. (Boğazköy, Çakmak, Karakaş; Büyükpirveli *Akyaka; Tepecik *Arpaçay) *Evelden danaları eyağına bağliyerdi çatıynan.* (Çakmak) // *Atın burnuna buruntağ verirsen ipten, çatıdan buruntağ verirsin, atlar beline binersin.* (Tepecik *Arpaçay)

çatı guyruh *is.* Dedikoducu kadın. (DS II, s. 1089: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

çatış- *f.* Köpekler çiftleşmek. (DS II, s. 1090: Kızılçakçak *Arpaçay)

çatışdır- *f.* Köpekleri çiftleştirmek. (DS II, s. 1090: Kızılçakçak *Arpaçay)

çatma *is.* Dört tekerlekli arabada arka tekerlekleri badoga bağlayan çatal ağaç. (Porsuklu *Susuz; DS II, s. 1092: Kars) Çatmanın bağıdım bağı yerinden çıhıf.

çav *is.* Hayvanların erkeklik organı. (DS II, s. 1093: Bayburt *Sarıkamış)

çaydan *is.* Çaydanlık: *Bir elinde ged, bir elinde de çaydan ele bele gider orya. Bu ordan ki ayağı gayır tüşör, ne gedi birağır elinnen, ne çaydanı.* (Küçükaküzüm *Akyaka)

çayğara *is.* **1.** Çay kenarında çıkan göze, kaynak, pınar. (DS II, s. 1097: Kars) **2.** Kumsal, nehir yatağı. (DS II, s. 1097: Kars)

çaynıh (DS II, s. 1098*: Bayburt *Sarıkamış) → **çaynıh**.

çaynıh *is.* [, **çaynıh**, **çaynik**] Çaydanlık. (Karakaş; Küçükaküzüm *Akyaka; Çamyazı, Kurbançayırı *Sarıkamış) *Git çayniye su doldur, çay yapah.* (Karakaş) // *Değişdi kelimeler hep değişdi, çuğun sonra çaynıh.* (Küçükaküzüm *Akyaka)

çaynik (DS II, s. 1098*: Kars) → **çaynıh**.

çaytaşı *is.* Küçük çakıl taşı: *Çaytaşıynan çay guşunu vurmuş.* (Tozluca *Selim)

çebic *is. zool.* [, **çepiş -1**] Bir yaşındaki keçi yavrusu. (Çıplaklı *Selim; DS II, s. 1099: Kars) *Ahura gétدی gétدی ki çaynatam çebici kesmiş, asmış, soyir.* (Çıplaklı *Selim)

çeçe *is.* Et (çocuk dilinde). (DS II, s. 1204*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

çeçil *is.* **1.** Yağı alınmış süttten yapılan peynir. (DS II, s. 1105: Kızılçakçak *Arpaçay, İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

1a. Yağı alınmış süttten yapılan tel peynir: *Ondan pendire, çeçile gätir. Èle yumşah çeçil olur ki.* (Doğruyol *Arpaçay) // *Men çeçil, epbeynen, çaymah yedim.* (Gönülalan *Arpaçay) // *Çeçil peynir çoh mağbuldu bizim*

burada bu yörede. (Sırataşlar *Sarıkamış) // *Çeçil çayırdım, uzatdım, onnan sora ağaca asdım.* (Bayburt *Selim)

çeerdeyh *is. zool.* Çekirge. (DS II, s. 1106: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

çegel *is.* [, **çegil**, **çegil**, **çeyil -2**] Çakıl, çakıl yığını. (DS II, s. 1035*: Kars ve köyleri)

çegi *is.* Çiftin çamurunu kazımak için yapılan demir. (DS II, s. 1107: Bayburt *Sarıkamış)

çegil (Yalınkaya; DS II, s. 1035*: Kars ve köyleri) *An bura böyüh çoh varsa bir tene çoyarsın yohusam on dağarın yere iki tene çoyarsın çegil.* (Yalınkaya) → **çegel**.

çegilli *is.* Taşlı: *Bu tarla çoh çegilli.* (Çamyazı *Sarıkamış)

çegil (DS II, s. 1035*: *Arpaçay) → **çegel**.

çehmece *is.* Çekmece. (DS II, s. 1108: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

çehre *Gét çehriyi geti yun eyireh.* (Küçükaküzüm *Akyaka) → **çehre - 1a.**

çej *is.* Savrulularak samanından ayrılmış tahıl yığını. (DS II, s. 1104*: Kars)

çek- (-i) Taşımak. (Küçükaküzüm *Akyaka; Eskigeçit *Selim) *Irzğıyı çeker getirerdih, gāsım ayı geldi, gış başladı.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Tahılı soyurorduh, yel önünü çekin ayrı topluyun, arhası temiz dursun, onu da çekin gaza töyuğa verin.* (Eskigeçit *Selim)

çeki is. **1.** Ağırlık ölçüsü (1 kg.): *O bir kiloluk çekiği geti.* (Göldalı *Arpaçay) // *Orda maa bir kilo şekerleme ver. çekiği geti dartım.* (Meydancık *Arpaçay) // *Bize bir çeki tuz alıver.* (DS II, s. 1112: Kızılçakçak *Arpaçay)

çelim is. Gösterişli tavır, çalım: *Kime çelim satesan.* (DS II, s. 1124: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) ■ **çelim at-** *bf.* Çalım atmak: *Bu çoğ çelim yapıdı, bana çelim yapıdı gitdi.* (Aşağısallıpınar *Sarıkamış)

çellek is. Atılğan, açıkgöz: *Ali Memet ele çellek idi ki.* (DS II, s. 1124: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

çelmik is. Çayırılık, çimenlik. (DS II, s. 1126: Kars)

çelpeşik is. **1.** Dolaşık, karışık. (DS II, s. 1117*: Kars ve köyleri karışık, bozuk) **2.** is. Dolu ile karışık yağın yağmur: *Yazbaşının çelpeşiki yağır.* (Alçılı)

çeltik (I) is. Dokunaklı söz. (DS II, s. 1127: Dalavar *Arpaçay)

çeltik (II) is. Pirincin içinde bulunan yabancı bitki tohumları. (DS II, s. 1127: Kars)

çembere is. Kadınların başlarına taktıkları kasnak. (DS II, s. 1128: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

çemçirah is. Kıymetli taş. (DS II, s. 1128: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

çemen is. Çimen: *Çemeni bişdim, arabıya yühledim, getirdim.* (Taşdere Arpaçay)

çemente (I) is. Başkasının sırtından geçinen (kimse). (DS II, s. 1129: Kars)

çemente (II) is. Çoluk çocuk: *Çemente basınca fakirlik başlar.* (DS II, s. 1129: Kars)

çemirlen- (DS II, s. 1132*: Kars) → **çemre-**

çemkir- (*nsz*) Karşı gelmek, sert cevap vermek. (Meydancık *Arpaçay; Çamyazı *Sarıkamış; DS II, s. 1130: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Kızılçakçak *Arpaçay) *Niye maa çemkirersen men saa neylemişem ki.* (Meydancık *Arpaçay) // *Neye çemkirersen, adam birinnen dartışir diyer e neye çemkirersen.* (Çamyazı *Sarıkamış)

çemlik *is.* Kaplıca. (DS II, s. 1131: Kars)

çemre- (-i) [, **çemirlen-**, **çerme-**, **çermen-**] Kolunu veya paçalarını sıvamak, eteğini toplamak. (DS II, s. 1132: Kars)

çen *is.* Sis, duman: *Ne yaman çen düşüf böyün heç bi yer görünmer.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Bugün çok çen var.* (DS II, s. 1133: Zellige, İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

çendir *is.* **1.** Yağsız et. (DS II, s. 1135: Kars) **2.** Sinirli et. (DS II, s. 1135: Kars)

çene taşı *is.* [, **çene**] Köşe taşı (binalarda): *Bizim köyde çene taşının biri bir liradır.* (DS II, s. 1137: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

çene *is.* Çeneyi göparıf dama girende. (Göldalı *Arpaçay) → **çene taşı.**

çenge *is.* Duvar köşesi. (DS II, s. 1137: Kars)

çengel *is.* Çatal: *Er kişiler, hıngel yiyeciñ, çengel yapın.* (Çakmak)

çenteli *is.* Köy kızlarının giydiği ön ve arkası kapalı giysi. (DS II, s. 1040: İsisu *Sarıkamış)

çeper *is.* **1.** Çit. (DS II, s. 1142: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Kızılçakçak *Arpaçay) **1a.** Taştan yapılmış çit:

Cübbem ıslanmış, onu çepere at, gurusun. (Demirkent *Akyaka) // *Çeperden aşağı atdım.* (Kayaköprü *Akyaka) // *Bağ bu çeper burası yoğudu burası.* (Camuşlu *Kağızman) // *İki evin arasına çeper ördüh.* (Porsuklu *Susuz)

çepih **1.** Çepih yeri biraz, çabuh gel. (Meydancık *Arpaçay) → **çepik -1. 2.** *is.* Çevik, atik. (Çamyazı *Sarıkamış; Çıplaklı *Selim; Porsuklu *Susuz) *Çoñ çepih.* (Çıplaklı *Selim) // *Bu çepihdi.* *Her işi görer, yapar.* (Porsuklu *Susuz)

çepik *zf.* [, **çepih -1]** **1.** Çabuk. (Küçükdurduran *Akyaka; DS II, s. 1143: Kızılçakçak *Arpaçay) *Ya çepik gel, ben giderim sen de gel da.* (Küçükdurduran *Akyaka) **2. is.** Küçük el sepeti: *Çepiki getir, samanı doldurağ, götüreñ mala vereñ, yesin.* (Tozluca *Selim)

çepiş **1.** (DS II, s. 1099-1100*: Kızılçakçak *Arpaçay) → **çebiç. 2.** Bir yaşındaki dişi keçi yavrusu. (Meydancık *Arpaçay; DS II, s.1100*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *E geti o çepişi keseñ, yiyeh.* (Meydancık *Arpaçay)

çerçi *is.* Köy köy dolaşarak ufak tefek ev eşyası, tuhafıye eşyası, meyve satan

seyyar satıcı: *Çerçi de geler elma sater.*
(Alçılı) // *Hançalın gümüşünü gızı
götdü götürer çerçiye verer, cıclıh mıclıh
aler.* (Çakmak) // *Çerçi merçi gelif
satanda gedir yanına. Ne edirsən? E
aynoyn alıram.* (Taşdere Arpaçay) //
*Aha araba geldi, çerçi geldi, alma
getirif sater, get al.* (Bayburt *Selim)

çere göz *is.* Gözleri büyük olan
(kimse): *Bu ne çere gözdü, ne çirkindi.*
(Porsuklu *Susuz)

çerel- *(-i)* [, **çerelt-**] Kızgınlıkla
gözlerini fazla açıp bakmak. (Karakaş;
DS II, s. 1145: Kars çerelmek, DS II, s.
1145*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış
çerelmeyh)

çerelt- *Niye gözlerini çereldifsen.*
(Karakaş) → **çerel-**

çerme- *Ğazağımın gölunu çermedim
da, iş göreceim.* (Karakaş) // *Ğollarını
çerme, bacağlarını çerme, burdan
yağa.* (Göldalı *Arpaçay) // *Ğollarını
çerme, bacağlarını çerme, burdan
yaha.* (Esenyayla *Akyaka) → **çemre-**
çermen- (DS II, s.1132-1133*: Zarşat)
çermenmek, DS II, s. 1132-1133*:
İrişli, Bayburt *Sarıkamış
çermenmeyh) → **çemre-**

çermih *Ğahağ gideh çermiye, çimeh,
yuyulağ, yağanağ, derdimize derman*

olağ, çıhağ evimize geleh. (Meydancık
*Arpaçay) → **çermik.**

çermik *is.* [, **çermih**] Sıcak su kaynağı,
kaplıca. (DS II, s. 1147: Kızılçakçak
*Arpaçay)

çerre- *(nsz)* Gebermek (at için):
Fılanın atı çerriyif, geberif. (Porsuklu
*Susuz)

çert- *f.* Üfürükçüler bir hasta üzerine
okuyarak bıçakla dokunmak. (DS II, s.
1140*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

çeten *is.* **1.** Saman, ot, tahıl taşımak için
arabanın üzerine oturtulan demir ya da
ağaç çubuklardan yapılmış parmaklıklı
araç: *Çeteni goyun ot getimeye gèdeh.*
(Porsuklu *Susuz) **2.** Saman taşımak
için kağınlara konulan büyük sepet.
(Tozluca *Selim; DS II, s. 1149:
Kızılçakçak *Arpaçay) *Bir de çeten
varıdi ki onu öküzün arabasına
goyerdiler, içersine gübre doldurer,
tarlalara götürerdiler.* (Tozluca
*Selim)

çevirme *is.* Etrafı taşla veya telle
çevrilmiş küçük bahçe: –*Şimdi patates
ekiyo musun nene siz? – O çevirmiyeye
birez ehmişih iki üş tene guyi.* (Handere
*Sarıkamış)

çevürme *is.* Etrafı taş veya çitle
çevrilmiş ağıl. (DS II, s. 1155: Kars)

çeyh- (*nsz*) Toplamak: *Ġızdar çayıra cil çeyhmeye toplamaya giderem gelen var mı?* (Bayburt *Selim)

çeyhmece *is.* Bulgur pilavı. (DS II, s. 1155: Kızılçakçak *Arpaçay)

çeyil *is.* **1.** Taşlı, kumlu yer. (DS II, s. 1155: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **2.** *O tepe bu tepelerde çeyil bêle yapmışlar.* (Topkaya *Sarıkamış) // *Bugün biz çeyil pehledik şu geder, tarlalarda çeyil pehledih.* (Tozluca *Selim) / *Ġızları getirirsin beş on tene tarla. Taşın ufağımı şöyle yığarsın ortaya olur çeyil.* (Tozluca *Selim) → **çegel.** ■ **çeyil et-bf.** Tarlanın taşını toplayıp yığın yapmak: *Çeyil etduh bugün.* (Tozluca *Selim)

çeyin (DS II, s.1207-1208*: Kars) → **çiğın.**

çıdar *is.* **1.** Hayvanların ön ayaklarını topuklarından birbirine bağlayan kayış veya ip. (DS II, s. 1158: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **1a.** Atın ön ayaklarını topuklarından birbirine bağlayan kayış veya ip: *Atın ayağını çıdar da çıdar. Çıdar, bizde çıdar.* (Göldalı *Arpaçay)

çıdarla- (*-i*) Otlamaya bırakılan atın kaçıp gitmemesi için iki ön veya bir ön bir arka ayağını bağlamak: *Atı çıdarda, biraz burda eyleneh.* (Göldalı

*Arpaçay) // *Atı çıdarla, gitmesin.* (Porsuklu *Susuz)

çiğır- (*nsz*) Çiğlık koparmak. (Bacıoğlu, Meydancık *Arpaçay; DS II, s. 1061: Kızılçakçak *Arpaçay) *Ya o çocuh niye çiğırır, hele bah.* (Bacıoğlu *Arpaçay) // *E neye çiğırırsan adam oğhusan gêt yihilmışında çiğır.* (Meydancık *Arpaçay)

çiğırtı *is.* Çiğlık. (DS II, s. 1162: Kızılçakçak *Arpaçay)

çiğna- (*-i*) Çiğnemek. (Karakas; Sırataşlar *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz; DS II, s. 1163: Kars) *Yahadım yunu çiğnadım.* (Karakas) // *Üzüümü cızmaynan çiğnallardı.* (Sırataşlar *Sarıkamış) // *Belimi çiğna.* (Porsuklu *Susuz)

çihçıl *is.* Aşık oyununda önce çıkan çocuk (öncü): *Men çihçıl, sen garana (Ben öncü, sen soncu).* (DS II, s. 1164: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

çihhçı *is.* Kırıkçı, çıkıkçı: *Rehmetdih garı düşdü, çihhçıya götdüh.* (Porsuklu *Susuz)

çılçılpaḥ *is.* Çırılçiplak. (Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) *A adam çılçılpaḥdı, günah ya, eyninde çıtarı yoḥdu, çılçılpaḥdı.* (Taşdere *Arpaçay)

çilgısız *is.* **1.** Akılsız: *O çilgısızın biri hayır mı gelir?* (DS II, s. 1173: Kars) **2.** [, **çilgısız**] Terbiyesiz. (DS II, s. 1173: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

çilgısız (DS II, s. 1173*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **çilgısız -2.**

çılpağ (Tepecik *Arpaçay; DS II, s. 907-908*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Yav ğarı o çaputu geti sar, ya çılpağdı bu.* (Tepecik *Arpaçay) → **cıbil** (I).

çingı *is.* Kıvılcım: *Cingı sıçradı.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Külü uzağa tök ota çingı gider. Söbenin önünde durma çingı sana sıçrar.* (Aşağısallıpınar *Sarıkamış) // *Ateş çingı attı.* (DS II, s. 1180: Kızılçakçak *Arpaçay ‘çingı’)

çingıl *sf.* **1.** Kumlu, çakıllı toprak. (DS II, s. 1181: İrişli, Bayburt *Sarıkamış çingıl) **2.** Taşlık, taşlı toprak: *Taşlık, çingıl yer.* (Göldalı *Arpaçay) // *Şimdi gidersen beş tepenin yamacından ufah ufah daşlar toplanıyor, toplanan yerlere ola bu ne çingıl yerdı.* (Bayburt *Selim)

çingır (Darboğaz *Selim; DS II, s. 1182: Kars çingır su kovası) *A bala diyir çingırı getir, ineyi sağım.* (Darboğaz *Selim) → **çingır.**

çıntırık *Bu et éle çıntırıkdı, hês*

yeyilmez. (Porsuklu *Susuz) → **çıntırık.**

çıntırık *is.* [, **çıntırık**] Yağsız et. (DS II, s. 1183: Dalaver *Arpaçay)

çıra *is.* Lamba: *Evelden çıralar vardı, bezden fitil pükerdiğ çıranın içine goyerdiğ, nefti doldurerdiğ, yahardığ.* (Çakmak) // *Gelince de söndürür, orıya çırayı ğor gelirlermiş.* (Akyar *Selim)

çıralık *is.* Lamba, çıra konulan yer. (Çamyazı *Sarıkamış; DS II, s. 1186*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Çıraları çilliyif ufah ufah béle ufadacan çıralığın yerine goyacan.* (Çamyazı *Sarıkamış)

çırık *is.* Yırtık: *Vay günümüze çırıklarnan, ah bu tumanlarnan neynen beliyyerdiğ.* (Polatköy *Arpaçay)

çirt- (-i) **1.** Bıçak veya ustura ile küçük delikler, gözler açmak. (DS II, s. 1191*: Kızılçakçak, *Arpaçay) *Çertellermiş, gan çiğermiş yani ağrısı getsin / ucuyla vuruyorlar küçük bir kesme yok Ucunnan küçüh küçüh çitdılar ikisi de var.* **2.** Kan almak için ustura ile vücudu kesmek. (Tepecik *Arpaçay; DS II, s. 1191: Kars) *Adam inah olur şurdan çirtallar inah açılır yanı sesi açılar.* (Tepecik *Arpaçay)

çirtım *sf.* **1.** Bir damla: *Destide çirtım su kalmamış.* (DS II, s. 1190-1191: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **1a.** Damla: *İneh, göyun sağılанда o şeyden çıkan bir iki çirtım. Bir iki damla.* (Göldalı *Arpaçay)

çirtma (I) *is.* Ufak parçalara doğranmış kabak veya patlıcandan yapılmış yemek. (DS II, s. 1191: Kars)

çirtma (II) *is.* **1.** Tekme, çelme. (DS II, s. 1191: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **1a.** Tekme. (Aşağısallıpınar *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *Çirtma atdı oynarken.* (Porsuklu *Susuz) // *Elim çatmadı çitmaynan vurdum.* (Esenyayla *Akyaka) **2.** Kan çıkması için ustura ile vücudun bir yerinin çok küçük kesilmesi: *Sesi çihmayan adama çirtma yapallar.* (Tepecik *Arpaçay)

çitda- (-i) Çitlemek: *Oğlum da kasalarnan getirerdi, sımışka da getirer, şımışkıyı éle mi çitdiyerdim.* (Çakmak)

çitdama *is.* Ayçiçeği tohumu: *Ahşam eğlence yapajıh, hele çitdamalardan birez topla geti. Ahşam bostannan birez çitdama topla geti, yiyeh.* (Demirkent *Akyaka)

çitultı *is.* Hafif bir ses: *Bacadan bir çitultı geldi, bahalım.* (Aşağısallıpınar

*Sarıkamış) // *Susun ses etmeyin çitultı geler.* (Çamyazı *Sarıkamış) // *Ay teller içerden bir çitultı geldi, hele bah nedı?* (Porsuklu *Susuz) // *Köyün içinde gene bir çitultı goptu.* (DS II, s. 1193: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

çiçehle- (*nsz*) [, **çiçehlen-**] Küflenmek: *Ekmek kertidi mi beş on gün galdı mı çiçehler.* (Çıplaklı *Selim)

çiçehlen- *Çiçehlenmiş ehmeş yiyilmez.* (Yağbasan *Sarıkamış) → **çiçehle-**

çideri *is.* At kösteği. (DS II, s. 1204: Karapapak)

çift *is.* Kara Saban: *Ekin biçimi ilkbaharın öküzleri goşar, çifdinen gider ekerdih, sürerdih.* (Süngütaş *Sarıkamış) // *Esgiden tarlayı çiftnen sürerdiler.* (Porsuklu *Susuz)

çig *is.* Kaymak: *Südü ayrı geler, çigi de ayrı geler. Çiginnen yağ ederih.* (Çıplaklı *Selim) // *Gaymağa yani çig diyeriz biz burda.* (Sırataşlar *Sarıkamış) // *Mali sağırsan, makineye vurursan, çigini yiğırsan.* (Akören *Sarıkamış)

çiğ *is.* Yağ çıkarmak için biriktirilmiş çiğ süt. (DS II, s. 1206: *Arpaçay) ■ **çök-** *bf.* **1.** Makine kullanmadan sütün yağını almak ve geri kalan kısmını da

lor denilen bir çeşit peynir yapmak.
(DS II, s. 1206: Kars ve köyleri)

çiy dök- *bf.* Az olan sütü bir hafta on gün toplayıp yayıkta yayıp yağın alıp kalan kısmını lor yapmak: *Sonbaharın süt çiy dökmüşdüm çalhyıf yağ yapacam, çiy dökeh toplansın çalhyıağ yağ çıhsın.* (Porsuklu *Susuz)

çiğid *is.* Çekirdek; kavun, karpuz, kayısı gibi meyvelerin çekirdeği.
(Tozluca *Selim; Porsuklu *Susuz) *Biz bugün günebağan gopardıh, ele çiğid ele çiğid ki.* (Tozluca *Selim)

çiğın *is.* [, **çeyin**, **çiyin**] Omuz.
(Bozyiğit *Arpaçay; DS II, s.1207: Kızılçakçak *Arpaçay) *Tırpanları alardığ, çiğnimize doğru çayıra, tarlaya tarnayı biçerdiğ.* (Bozyiğit *Arpaçay)

çiğindirik (DS II, s. 1208: Zellice *Sarıkamış, Kızılçakçak *Arpaçay) *çiğindirik* ‘su taşıyanların kullandıkları omuzluk’) → **çiyindirih**.

çil *is.* Yüzdeki çiçek izleri. (DS II, s. 1213: Kars)

çile- (*nsz, -e*) Sıçratmak: *Üstüme su çileme isdanmıyım.* (Küçükaküzüm *Akyaka)

çilenti *is.* Hafif ve ince yağın yağmur, çisinti. (DS II, s. 1215*: Kızılçakçak *Arpaçay)

çilih *Çelik çomah oyunu var bizde, küçük şeyden çilih olur.* (Göldalı *Arpaçay) → **çilik**.

çilih çubuh *is.* Çelik çomak: *çilih çubuh oynuyurduh.* (Meydancık *Arpaçay) / *Aşih oynadım, çilih çubuh oynadım.* (Meydancık *Arpaçay)

çilik *is.* [, **çilih**] Çelik çomak oyununda kullanılan ince değnek. (DS II, s. 1218: Kızılçakçak *Arpaçay)

çiliyhle- *f.* Odun parçalamak. (DS II, s. 1218: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

çillen- (*nsz*) Ekmek kızarmak: *Ehmeyi çihartmadıh mı diyeller goy birez çillensin, gızarsın. Tendirde diyer mesele beyaz çiharma, goy birez çillensin, gırmızı olsun.* (Karakaş) **2.** Küflenmek (ekmek için). *Bir tehne epbeh hep çillenif.* (Porsuklu *Susuz) **3.** Çimlenmek, yeşermek: *Buğdayı goyarsın çillenirdi.* (Sırbasan *Sarıkamış)

çiltiyenni *is.* Bir işin yarım bırakılması (hk.): *Senin her işin bele çiltiyennidir.* (DS II, s. 1221: Bayburt *Selim)

çim- (*nsz*) Yıkanmak. (Alçılı; Meydancık *Arpaçay; DS II, s. 1224-

1225: İrişli, Bayburt, Zellice *Sarıkamış) *Çayda çimirim.* (Alçılı) // *Ġahah gideh çermiye, çimeh, yuyulah, yahanağ, derdimize derman olağ, çihah evimize geleğ.* (Meydancık *Arpaçay)

çimdelen- *f.* Yavaş yavaş yemek yemek. (DS II, s. 1222: Bayburt *Selim)

çimirren- *f.* Oturduğu yerde uyumak. (DS II, s. 1223: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

çimizdir- *(-i)* Çimdirmek, yıkamak: *Çamışları heftede çimizdirerdiler, o ġara zeyreyin yağınnan bêle yağlıyardılar.* (Çakmak) // *Ġoğulu sabunnan çimizdirirem.* (Darboğaz *Selim)

çin (I) *is.* Halı dokumada kullanılan gevşek eğrilmiş iplik. (Esenyayla *Akyaka; DS II, s. 1225: *Arpaçay) *Gevşek örene şey eğrilmiş ipe çin diyorlar işte.* (Esenyayla *Akyaka)

çin (II) *is.* Rütbe: *Yani sen bu işi yapanda çin mi asacağlar? Rütbe mi vereceğler.* (Göldalı *Arpaçay) // *Selime getmeye niye gorhorsañ orda senin çiniñimi alajah.* (DS II, s. 1225-1226: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

çingil *is.* Küçük bakraç. (DS II, s. 1227: Kars)

çini *is.* **1.** Emaye tabak: *Esgiden her evde hêş yoğusa nüfusa göre şey pağır sahan varyıdı. Onnan sonra millet çini aldı, onnan sonra porselen çihdi.* (Sırataşlar *Sarıkamış) // *Ciniyi geti içinde yemeğ yiyeh.* (Bayburt *Selim) **2.** Emaye kaplı beş, on ya da yirmi kiloluk üstten kulplu kap: *Kereyağı da külehlere doldururuğ, çini külehlere goyuruğ, üş dört gün duror.* (Taşköprü *Arpaçay) // *Ġız o yoğurt ġabını getir çini, beş kiloluk çiniler var, ufağları var.* (Çıplaklı *Selim)

çinço *is.* Emaye kaplı beş, on ya da yirmi kiloluk üstten kulplu kap: *Çinçoya mı goyin gendin bilirsen laylona mı goyin.* (Karacaören) // *Motalda pendiri, çinçoda yağı.* (Göldalı *Arpaçay) **2. is. ve sf.** Emaye: *Çinço kürekler var bêle emaye da onlardan sağlıyoruz.* (Subatan) // *Çinçodan yapılan var, toprağdan yapılan var, a bêle ġulplu.* (Göldalı *Arpaçay)

çinpiy *is.* Yağ (yiyecekler hk.): *Çinpiy, piy, zaten goyunun, keçinin yağıdı.* (Göldalı *Arpaçay) // *Bir goyun kestiğh sade çinpiydi.* (DS II, s. 1229: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

çipillik *is.* Yağmurlu, çamurlu hava. (DS II, s. 1233: Kars)

çirdek *is.* Toprak testi. (DS II, s. 884*: Kars)

çiriş *is. bot.* Dağ pırasası. (Göldalı *Arpaçay; Handere *Sarıkamış; DS II, s. 1235: İrişli *Çıldır) *Ot, yiyilir aslında o dağda pitir, o çiriş.* (Göldalı *Arpaçay) // *Şu taşlıhlarda çoğ güzel çiriş olduğunu biliyorum. Çirişin südlü çorbasını çoğ sevirim.* (Handere *Sarıkamış)

çirişne *is.* Tutkal olarak kullanılan çiriş. (DS II, s. 1235: Kızılçakçak *Arpaçay)

çirme- (-i) **1.** Kolları sıvamak. (DS II, s. 1236: Kızılçakçak *Arpaçay) **1a.** Kolları veya paçaları sıvamak: *Ayağlarını çirme, ayağlarını çirme geç sudan.* (Esenyayla *Akyaka) / *Mintanı çirme yuhari öyle yıha.* (Esenyayla *Akyaka) // *Ayağımı çirmedim, suyu keşdim, getdim. Gollarımı çirmedim, abdest aldım.* (Meydancık *Arpaçay)

çirmen- (nsz) **1.** Paçaları sıvamak. (DS II, s. 1236: Kızılçakçak *Arpaçay) **1a.** Kolları veya paçaları sıvamak: *Çirme, ahan ben çirmenmişem burda, abdes alacam.* (Esenyayla *Akyaka)

çise *is. 1.* [, çişengi] İnce yağmur. (Alçılı; Handere *Sarıkamış; DS II, s. 1239: Kars) *Yağmur çoğ yağmaz şöyle bir çise vurur geçer.* (Handere *Sarıkamış) **2.** Çiy: *Bu sabah çise indi.* (DS II, s. 1239: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) // *Çise, yağmurun yağmadan nem vermesi, ota çise düşüf.* (Göldalı *Arpaçay) **çise düş-** *bf.* üzerinde su damlaları birikip ıslanmak: *Çise, yağmurun yağmadan nem vermesi, ota çise düşüf.* (Göldalı *Arpaçay)

çisele- (nsz) Sepelemek: *Çiseliyer, yağış çiseliyer.* (Karakaş) // *Ufağ çiseledi geçdi ya mübareg.* (Akören *Sarıkamış)

çişengi (DS II, s. 1239*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **çise -1.**

çişi *is.* Kişi. (DS II, s. 1240: Karapapak)

çişne- *f.* Yağmur çiselemek. (DS II, s. 1216*: Zarşat)

çit *is. 1.* Basma (kumaş hk.). (Esenyayla *Akyaka; Porsuklu *Susuz; DS II, s. 1240: Kızılçakçak *Arpaçay, Zarşat) *Hoca bana çit getimişti ele hoş idi ki onu özüme gömleñ tiñdim.* (Esenyayla *Akyaka) // *Ay gız men çit alem, sen tumanını tezele.* (Porsuklu

*Susuz) 2. Tülbent, başörtü: *Çitimi geti örtem.* (Porsuklu *Susuz)

çite- (Bacıoğlu, Meydancık *Arpaçay; DS II, s. 1244*: Kızılçakçak *Arpaçay) *Hele orya bah, çoravı sökülmiş. Ver onu çiteyim.* (Bacıoğlu *Arpaçay) // *Geti bir çoravımı çite ver mana arvat, men geynif gidecem. Geti benim bu davanımı çite, esgiden yun çoravlarımız vardı.* (Meydancık *Arpaçay) → **çitele-**

çitek *is.* Örülerek kapatılmış delik yer (çorap, çarık vb. şeylerde). (DS II, s. 1242: Kızılçakçak *Arpaçay)

çitele- (-i) [, **çite-**] Kumaş ve örgülerin yırtıklarını örmek, dikmek. (Göldalı *Arpaçay; DS II, s. 1244*: Kars) *Yav sökölüfhocanın pantolu sökölüf, onu bi çitele.* (Göldalı *Arpaçay) / *Benim pantolumun burda yırtıh var, bunu çitele.* (Göldalı *Arpaçay)

çiteş- (nsz, -le) İki kişi ağız kavgası yapmak. (Meydancık *Arpaçay; DS II, s. 1242: Kızılçakçak *Arpaçay) *E birbirinnen neye çiteşer ged oyan, anğırı get.* (Meydancık *Arpaçay)

çivil *is. zool.* Karasinek. (DS II, s. 1202*: Kars)

çiy *is.* Az olduğu için biriktirilip bekletilen yoğurt kıvamını alan yağlı

süt: *Menim ölmüş dedem zad yemezdi, çiy, pendir mendir yemezdi, dedeme yoğurt mayalıyaceydi.* (Çakmak)

çiyelem *is. bot.* Çiğdem. (Darboğaz *Selim; DS II, s. 1249-1250*: Bayburt *Sarıkamış) *Zehmerde, o boranda garda çiğelem pitmez.* (Darboğaz *Selim)

çiyin (Gürbüzler *Selim; DS II, s.1207-1208*: Bayburt *Sarıkamış) *Çiyindirihleri çiyinde gider orda su getirer.* (Bayburt *Selim) // *Ğudurufiki çiyininin etini yiyer.* (Gürbüzler *Selim) → **çiğın.**

çiyindirih *is. [, çiğindirik]* Omuzluk. (Demirkent *Akyaka; Bayburt *Selim; DS II, s. 1208: Zellige *Sarıkamış, Kızılçakçak *Arpaçay) *çiğindirik* ‘su taşıyanların kullandıkları omuzluk’) *En evele gantar onnan sonra çiyindirih oldu, onnan sonra omuzluh.* (Demirkent *Akyaka) // *Hep bele millet çiyindirihleri çiyinde gider orda su getirer.* (Bayburt *Selim)

çiyitsiz üzüm *is.* Çekirdeksiz üzüm: (Küçükaküzüm *Akyaka; Porsuklu *Susuz) *Ğavurğa yapardılar, sajda gavurardılar, içerisine de o çiyitsiz üzümlerden guru üzümleden gatardılar içine.* (Küçükaküzüm

*Akyaka)

çiyle- *f.* Tarlayı ilk önce çiftle sürmek (ikilemeye hazırlık). (DS II, s. 1251: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

çiyri- *f.* Nefret etmek. (DS II, s. 1251: Kars)

çoşsu *zm.* Çoğu: *Şimdi motor çıhdı. O sıra yohudu ğızım, çoşsunun vallahi yohuydu.* (Kayaköprü *Akyaka) // *Çoşsu deride ölerdi.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Bizim lisanımızın eskiden çoşsu Farsça..* (Esenyayla *Akyaka) // *O tarihte yaşayan kişilerin çoşsu Terekeme, Karapapak.* (Darboğaz *Selim)

çokelek *is.* [, **çokelik**] Yağı alınmış süt veya yoğurdun kaynatılmasıyla yapılan bir çeşit peynir, ekşimik. (DS II, s. 1260: Kars)

çokelik (DS II, s. 1260*: Kars ve çevresi) → **çokelek**.

çoma *is.* Lor peyniri. (DS II, s. 1264: Kars)

çombah *is.* Ucu topuzlu sopa. (DS II, s. 1265: Kızılçakçak *Arpaçay)

çor (I) *is.* Dert, keder, hastalık. (DS II, s. 1269: Kızılçakçak *Arpaçay, İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

çor (II) *is.* Ölü evine giden yemek. (DS II, s. 1270: Issısu *Sarıkamış)

çorlu *is.* Hastalıklı, dertli, illetli. (Esenyayla *Akyaka; DS II, s. 1272: Kızılçakçak *Arpaçay) *He çorlu, hasta biri yanı. O çorlu yani çalışamir.* (Esenyayla *Akyaka)

çoros *is.* Kağrı arabalarında birinci çift öküzün önüne koşulan ikinci çift yardımcı öküz. (DS II, s. 1272*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

çorru *is.* Hileli. (DS II, s. 1273: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış, *Selim)

çort *is.* [, **cort**] Bir çeşit at yürüyüşü, tırıs. (Göldalı *Arpaçay; DS II, s. 1273: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış, *Selim) *Çort, atın rahvan olmayan rahatsız bi yürüyüşü.* (Göldalı *Arpaçay)

çortuti *is.* Şalgam turşusu. (DS II, s. 1273: Kars)

çoşga *is.* Müslümanların, islâm olmayan çocuklara verdikleri isim. (DS II, s. 1274: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış, *Selim)

çotgu *is.* [, **çotku**] Eskiden, dükkânlarda hesap yapmaya yarayan bir aygıt. (DS II, s. 1275: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

çotku *Eskiden hesap çotkuyla yapılırdı.* (Göldalı *Arpaçay) → **çotgu**.

çoyuş *is.* Çavuş. (DS II, s. 1276: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

çökek *is.* Çukur yer. (Esenyayla *Akyaka; DS II, s. 1281: Kızılçakçak *Arpaçay) *Çökekdi oruya getme, o damın üstü çökekti. Ordan aşşağı tüşersin.* (Esenyayla *Akyaka)

çöl *is.* Düz yer, ova. (DS II, s. 1282: Zarşat, Kars)

çölle- (I) (-i) Tarlayı ekmek. (Göldalı *Arpaçay; Çamyazı *Sarıkamış; DS II, s. 1283: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Fazla bi araziyi bişdim, ekdim, çölledim.* (Göldalı *Arpaçay) // *Bugün gètdim o tarlayı çölledim geldim, bitirdim.* (Çamyazı *Sarıkamış)

çölle- (II) (nsz) Ekili tarlayı hayvanlar otlamak: *Senin tarlan bi tene mal yiyer, nahır mesele büyüü bi mallar yiyer, gider diyersen ki ya çöllemişler, héc bi şey biraşmamışlar.* (Çamyazı *Sarıkamış)

çömçe *is.* 1. Kepçe, büyük tahta kaşık. (DS II, s. 1284: Kızılçakçak *Arpaçay, İrişli, Bayburt *Sarıkamış) 1a. Kepçe, uzun saplı büyük tahta kaşık: *Menim balam day duror. Day dur dayın gelsin, çömçede payın gelsin, balam balam*

balam day dur. (Meydancık *Arpaçay) // *Layış gazanını, altı vedire süd goydum, onun altını galadım. O gızdı maya atdım, çömçüyü aldım elime garişdirdim.* (Bayburt *Selim)

çömel- *f.* Ayaklar üzerine oturmak, çömelmek. (DS II, s. 1287*: Bayburt *Sarıkamış)

çöpüh *is.* Yünün tarandıktan sonra çıkan çöplü yeri: (Göldalı *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) *Yün eyirdih, yaman çöpüh çıhdı.* (Göldalı *Arpaçay)

çöpüyh *is* Yünün kirli ve çöplü yerleri. (DS II, s. 1290-1291*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

çör *is.* Şeytan. (DS II, s. 1291: *Sarıkamış)

çöreh *is.* Ekmek: *Ordan birez bi şey geti, çöreh getiginen bir avcaliyem, o cücelere verem veyahut gaymağa töküf yiyecem.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Hele bah hamur gabarmış mı? Zatan o gabarıf gahmasa onu kündelemeller çöreh yapmah üçün.* (Bacıoğlu *Arpaçay)

çöreyh *is.* Çörek. (DS II, s. 1292*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

çörüş- *f.* Soğuktan büzülmek, uyuşmak. (DS II, s. 1295: Kars)

çötelek *is.* Tavuğun but kemiği. (Küçükdurduran *Akyaka; DS II, s. 1296: Kızılçakçak *Arpaçay) *Toyuğun çöteleği girilip.* (Küçükdurduran *Akyaka)

çual *is.* [, **çuyal**] Çuval (DS II, s. 1300: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

çuğun *Çuğunu geti, çay tökeñ.* (Büyükpirveli *Akyaka) // *Çuğun sonra çaynih.* (Küçükaküzüm *Akyaka) → **cugun.**

çuğul *is.* Söz getirip götürən, dedikoducu. (DS II, s. 1301: Bayburt *Sarıkamış)

çuha *is.* Kaba kumaştan yapılmış erkek giysisi: *Çuha, galın palto, pardüsü gibi bi şey.* (Boğazköy)

çul *is.* Kaba yünden veya keçi kılından yapılan kalın dokuma. (Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) *Ay gız géd o çulu geti men atın beline goyacam.* (Taşdere *Arpaçay)

çulki *is.* İplik, çorap. (DS II, s. 1303: Kars)

çulku *is.* [, **culku** (II)] Öküz arabasının galpağının çıkmasını ve tekerleğin çıkmasını engellemek için araba dingiline takılan 8-10 cm uzunluğunda yarım ay şeklinde demir parçası:

(Demirkent *Akyaka; Porsuklu *Susuz)

çum *is.* Çim: *Gét biraz çum kes geti damın etrafına diz, torpağ tökülmesin.* (Porsuklu *Susuz)

çumbuz *is.* **1.** Çim. (DS II, s. 1304: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **2.** Çimli sertleşmiş toprak parçası: *Çumbuz derelerde, sazlıhlarda olan çim. Dereye tek tek insan başı kimi olur.* (Göldalı *Arpaçay) // *Tarlanın çumbuzlarına beş diş vurduñ ancañ hasıllandı.* (Porsuklu *Susuz)

çur *is.* Kumarda kaybedene verilen son hak ve bir miktar para. (Göldalı *Arpaçay; Handere *Sarıkamış; DS II, s. 1305: Kars) *Çuruna güvenir.* (Göldalı *Arpaçay) // *Hepsi aşılğ bitdi mi şimdi diyir ki benim çurum var, bir defe da çuruna oynallar.* (Handere *Sarıkamış)

çur et- *bf.* Oyunu bozmak. (DS II, s. 1305: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

çuyal (DS II, s. 1300*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **çual.**

çürüyh *is.* **1.** Çürük. (DS II, s. 1309: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **2.** Hastalıklı (kimse). (DS II, s. 1309: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

çüt *is.* [, **cüt**] **1.** Çift. çüt ekmeye getdiler. (DS II, s. 1309: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **2.** Çift: *Üç çüt corav tohudum.* (Porsuklu *Susuz)

çüttöyuh *is. bot.* Peygamber çiçeğine benzer bir çeşit ot. (DS II, s. 1310: Bayburt ve köyleri, *Sarıkamış)

çüyü *is.* Çivi. (DS II, s. 1310: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

D

dabah, dabah (Küçükdurduran *Akyaka; Meydancık, Tepecik *Arpaçay; DS II, s. 1311*: Kızılçakçak *Arpaçay) *Ha o şapa da dabah derler. Ayağı yara olur. Ona derler ağırşah, çöle gidemez, evin yanında galır o.* (Küçükdurduran *Akyaka) // *Malımız dabah oldu gözünnen, dirnağınnan, ayağınnan dabah oldu.* (Meydancık *Arpaçay) // *Şap hastalığı var, dabah.* (Tepecik *Arpaçay) // *Köy çihdi bizim mallara hastalığ geldi, biz çihamadıh, dabah.* (Aynalı *Susuz) → **davağ**.

daban *is.* Ayak ve elin bileğe yakın etli kısım. (DS II, s. 1313: Kars köyleri)

dadah *is.* Çocuk maması. (Karakaş; DS II, s. 1318*: Kars köyleri ‘dadah’) *Ehmeyi uvaltıyılar dadah yapıllar, çocuğa yapıllar.* (Karakaş)

dadak *is.* Küçük çocuklara verilen tatlı yiyecekler, tatlı. (DS II, s. 1318: Kars)

dadan- (*nsz, -e*) Alışmak. (Tepecik *Arpaçay; DS II, s. 1319: Kızılçakçak *Arpaçay) *Oy hele benim bosdanıma bir garı dadanmış, elinde bir pıçah hergün gelif kesif kesif toplup götürüyor.* (Tepecik *Arpaçay)

dadaş *is.* Delikanlı. (DS II, s. 1319: *Kağızman, *Sarıkamış)

dağala *is. zool.* Derelerde yaşayan, pullu bir çeşit balık. (DS II, s. 1321: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

dağdağan *is.* Çitlembik, ağacı, iğde ve diğer ağaçların dallarından yapılan, hayvanların boynuna takılan nazarlık. (Esenyayla *Akyaka; Meydancık *Arpaçay; DS II, s. 1324: İrişli *Sarıkamış, Kızılçakçak *Arpaçay) *Ne güzel yapırsan bu dağdağanı. Bir tane de dağdağan yap, men öküzün boynuna taşım.* (Esenyayla *Akyaka) // *Öküzlerin, comuşların boğazına dağdağan taşallar, göz deymesin, nazar deymesin.* (Meydancık *Arpaçay)

dağ dösü *is.* Yamaç. (Esenyayla *Akyaka; Demirkent *Akyaka; DS II, s. 1324*: Kızılçakçak *Arpaçay) *Evleri tã dösün tepesindeydi. Dağın dösünde, gêt ki çihacan oruya.* (Esenyayla *Akyaka) // *Dağın dösüne yaslanıf da güzelim şeyleri seyretmeğ lazım.* (Demirkent *Akyaka)

dağ kellesi *is.* Dağın tepesi. (Handere *Sarıkamış; DS II, s. 1325*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Dağın kellesine çihdiğin zaman hër taraf ayağın altına gelir.* (Handere *Sarıkamış)

dağla- (-i) Yağı tavaya koyup kızdırmak. (Esenyayla *Akyaka; DS II, s. 1325: Kars köyleri) *Aybala bu soğanı dorğa birez gaşılı da yağ göy bunu dağla.* (Esenyayla *Akyaka)

dağna- (-i) [, **dañna-**] Ayıplamak, kınamak. (Tepecik *Arpaçay; DS II, s. 1362*: Kars köyleri) *Adam haşsız bir iş yapar, yığılırız veyahut da ben sözi geçen bir adamım onu dağnarım, gızarım, adam ol derim.* (Tepecik *Arpaçay)

dağ yeli is. Batıdan esen rüzgâr. (DS II, s. 1326: Pekreşen *Çıldır)

dahsiye is. Fiyat: *Bir şeye fiyat biraşma, dahsiye. Bu dahsiye, bu fiyattan.* (Göldalı *Arpaçay) // *Arpanın dahsiyesi bu yıl yirmi altı kuruştur.* (DS II, s. 1330: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış)

dak is. bot. Pancar, şeker pancarı. (DS II, s. 1362*: Kars)

dal is. 1. Arka, sırt. (Boğazköy; DS II, s. 1332-1333: Kızılçakçak *Arpaçay)

*Havada laçın oynar,
Göyde güerçin oynar,
Deseler yarın geler,
dalımda saçım oynar.* (Boğazköy)

dala- (-i) 1. Azarlamak, çatmak. (DS II, s. 1337: Kızılçakçak *Arpaçay, İrişli,

Bayburt *Sarıkamış) *Men orya gètdim beni daladı. Getdiyime de peşman oldum.* (Porsuklu *Susuz) 2. Dalamak, insan tenini kabartmak. (Aslanhane *Akyaka; DS II, s. 1337: Kızılçakçak *Arpaçay, İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *O tikanları yolduğcah, elime batdığcah ellerimi daladı.* (Aslanhane *Akyaka)

dalaf is. At isteyen kısırak, erkek isteyen dişi eşek ya da hayvan. (DS II, s. 1337-1338*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

dalah, dalaḥ (I) (Porsuklu *Susuz; DS II, s. 1336*: Kızılçakçak *Arpaçay) *Bir dalaḥ bal al gel.* (Porsuklu *Susuz) → **dalak.**

dalah, dalaḥ (II) is. Dalak. (Esenyayla *Akyaka; DS II, s. 1335: Kızılçakçak *Arpaçay) *Şahab bugün gaza geçirmiş, dalağı patlamış.* (Esenyayla *Akyaka)

dalak is. [, **dalah, dalaḥ** (I)] 1. Bozulmamış bal peteği, kovanın yanlarındaki küçük beyaz bal peteği. (DS II, s. 1336: Kars köyleri) 1a. Kesilmemiş bal peteği,

dalan is. Avlu, hol. (Karakaş; DS II, s. 1337: Kars *dalān*) *Ala bunu götü dalana as.* (Karakaş)

dalda is. [, **daldalıḥ, daldalık, daldey**] Yağmur, güneş ve rüzgârın etki

yapmadığı gizli, kuytu yer, kenar, saklanılacak yer, ağaç, bina gölgesi, gölge. (Büyükdurduran, Küçükaküzüm *Akyaka; DS II, s. 1596-1597*: Kızılçakçak *Arpaçay) *Daldada dursun, güneş görmesin, yağmur görmesin.* (Büyükdurduran *Akyaka) / *As güneşte neye durisan gel daldıya geç.* (Büyükdurduran *Akyaka) // *Duvarın daldasında dur.* (Küçükaküzüm *Akyaka)

daldala- (I) *f.* Birisini himaye etmek. (DS II, s. 1341: Kars köyleri)

daldala- (II) *f.* Güneş, rüzgâr ve yağmurdan korumak, gözden saklamak. (DS II, s. 1341: Kars köyleri)

daldalan- (*nsz, -e*) **1.** Gölgeyi yere ya da bir adamın himayesine sığınmak. (Küçükaküzüm *Akyaka; Porsuklu *Susuz; DS II, s. 1341-1342: Kızılçakçak *Arpaçay Kars köyleri) *Orya daldalan seni görmesin. Bir yere daldalan, arhama gizden.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Adama daldalandı daldalanmasaydı öldürerdiler.* (Porsuklu *Susuz) **1a.** Güneşten, yağmurdan veya rüzgardan korunmak için bir yere sığınmak: *Pencerenin orya daldalan, yağış yağanda gir orya daldalan.* (Karakaş)

// *Yağmurdan da daldalan.* (Küçükaküzüm *Akyaka)

daldalar barı *is.* Bir bar çeşidi. (DS II, s. 1342: Kars)

daldalıh *Evin önüne daldalıh yaptım.* (Karakaş) // *Daniya manıya mesele ineğe mineğe daldalıh yapırlıh.* (Büyükdurduran *Akyaka) // *Çobanın gendisi daldalıh gendisine gazmış, bir çuhura girmiş, men fuğara da yatmışam orda, üsdümnen sel getmişdi.* (Taşdere Arpaçay) → **dalda.**

daldalık (DS II, s. 1596-1597*: Kars köyleri) → **dalda.**

daldaşşah *is.* Çırlıçiplak. (DS II, s. 1342*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

daldey *Daldey yerde dur kisme görmesin.* (Çakmak) → **dalda.**

daldéylan- *f.* Gizlenmek, sakınmak, siperlenmek. (DS II, s. 1342: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *daldéylanmak,* DS II, s. 1342*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış *daldéylanmağ*)

dalğır *is.* Rengi dalga şeklinde, dalgalı olan büyükbaş hayvan. (Küçükaküzüm *Akyaka; Porsuklu *Susuz) *Bizim şu ineğin rengi gamer rengidi, dalğırın (dalğırda dalğa var bunda yoğ) bir değışik şekli.* (Küçükaküzüm *Akyaka)

dalıncaḥ *zf.* Arkası sıra, arkasından. (Gülyüzü *Arpaçay; Porsuklu *Susuz; DS II, s. 1344*: Karapapak) // *Erkehler eline aler ğaldireller, arḥadan ğızlar dalıncaḥ ğedeller.* (Gülyüzü *Arpaçay) // *Uşah anasının dalıncaḥ gider.* (Porsuklu *Susuz)

dam *is.* Toprak damlı ev, kulübe, köy evi. *Başımızı soḥacaḥ bir damımız var heralda.* (Ocaklı) // *Bu su burdan ğaçer, dam hepe alır.* (Gönülalan *Arpaçay) (DS II, s. 1347: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Kars köyleri)

dam- (*nsz*) **1.** Damlamak: *Ėle yağış yağdı, Ėle yağış yağdı, bizim evlerimiz bütün damdı.* (Meydancık *Arpaçay) // *Yağış yağar, dam damer.* (DS II, s. 1354: Kızılçakçak *Arpaçay) **2.** Su konulan kap su sızdırmak. (DS II, s. 1354: Kızılçakçak *Arpaçay)

damagiren *is.* İçgüveysi. (Göldalı *Arpaçay; DS II, s. 1348: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Atandan sana var mı ğalif, sonsuzun ğızını aldın oldun damagiren.* (Göldalı *Arpaçay)

damazlık *is.* Damızlık hayvan ya da bitki. (DS II, s. 1350: Kars köyleri)

damazlıḥ *is.* Damızlık hayvan: *Bu ğuzudan ey damazlıḥ olar.* (Porsuklu

*Susuz) // *Damazlıḥ dişi, erkek deĝil, dişi.* (Göldalı *Arpaçay)

damcı *is.* [, **damçı**] Damla. (Göldalı *Arpaçay; Sırataşlar *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *Damcı damıyor.* (Büyükdurduran *Akyaka) // *Yağmurdan, evlerden bile damcı damır.* (Göldalı *Arpaçay) // *Öyde bir damcı su ğalmıyif.* (Porsuklu *Susuz)

damçı *onu bacalara çehdin mi asla aşşaĝıya damçı biraḥmaz.* (Sırataşlar *Sarıkamış) → **damcı.**

damdan çıkma *is.* Bir yaşındaki erkek ya da dişi dana. (DS II, s. 1351: Kars ve köyleri)

damık *is.* Küçük ev, evcik, küçük çocukların oynamak için yaptıkları küçük ev. (DS II, s. 1352: Kars)

damnançihma *is. zool.* İki yaşındaki dana. (Karakas; Büyükdurduran *Akyaka; Meydancık *Arpaçay; DS II, s. 1354: Kızılçakçak, *Arpaçay) ‘damnançihma’) *Get damnançihmaları getir, eşiye çihar, peyiye sal.* (Karakas) // *Babam deyip ki damnançihma gelmedi, ğet onu bul, taf.* (Büyükdurduran *Akyaka) // *E bizim damnançihmalar gelmiyif, hardasa gelmiyif, nahırdadı gelmiyif.* (Meydancık *Arpaçay)

dan- (I) (*nsz, -den*) İnkâr etmek, gizlemek. (Karakaş; Akören *Sarıkamış; DS II, s. 1363*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Bō, ay Aslı boynuna almadı, o maā bu lafi demedi, mennen dandı.* (Karakaş) // *Men sennen ğonuşuram Songül geldi, sordu ne ğonuşsan onnan danıram yani inkar ēyliyirem.* (Akören *Sarıkamış)

dan- (II) *f.* Akla gelmek, önceden hissetmek, sezmek, ummak. (DS II, s. 1354*: Kars ve köyleri)

danacı *is.* Dana çobanı: *Danacı danayı götürer, çabuĥ danayı ğatın.* (Bayburt *Selim)

danaĝıran *is. bot. [, danaĝıran]* Kar çiçeĝi: *Gideĥ danaĝıran toplamaĝa.* (Karakaş) // *Gideĥ birez danaĝıran yıĥşıraĥ.* (Büyükdurduran *Akyaka) // *Danaĝıranlar çıĥar, ahān danaĝıran çıĥdı, yaz geldi ĝücüĥ ayı başladı.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Danaĝıranda bele ĝırrarda biter, beyaz ĝüle benzeyen, aĝ ĝüle benzeyen, onun içindeki özeyi var, içindeki özeyi yenir.* (Meydancık *Arpaçay)

danagıran İlkbaharda biten sarı çiçekli bir bitki, çiĝdem. (DS II, s. 1356: Kızılçakçak *Arpaçay, İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

danaĝıran (Çıplaklı *Selim; DS II, s. 1356: Kars ‘danakıran’) *Danaĝıran var, tavşan topuĝu var.* (Çıplaklı *Selim) → **danaĝıran.**

danalıĥ *is.* Yaylada buzaĝıları koymak için yapılan yer. (Karakaş; Büyükpirveli *Akyaka) *Danaları danalıĝa salaĥ.* (Karakaş)

danalık (DS II, s. 1356: Kars) Ahırda buzaĝıları koymak için yapılan yer.

danısĝa *sf. 1.* Antika: *Mehmet danısĝa bir adamdır.* (DS II, s.1361: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘danısĝa’) **2.** *is. ve sf.* Kaliteli: *Ben de danısĝası var.* (Porsuklu *Susuz) *Bu çok danısĝa maldı, falan çok danısĝa adamdı, kaliteli yani.* (Göldalı *Arpaçay)

danışık çayı *is. [, atlı çayı]* Düĝün olurken köylüye verilen çay. (Aşāĝısallıpınar *Sarıkamış; DS II, s.1361: Türkmen köyleri *Sarıkamış, *Selim ‘danışık çayı’) *Atlılar geliyor, düĝünlerde. Hemen ĝomşu çayı verirdiler ona esgiden danışık çayı diyolar.* (Aşāĝısallıpınar *Sarıkamış)

danışmah, danışmah (*nsz*) [**danışmak -2]** Konuşmak, söylemek. (Taşdere Arpaçay; DS II, s. 1361: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Gel burya meni danışmaya ĝoymırsan. /*

Düzgün danış, sözünü bil. (Taşdere Arpaçay)

danışmak (*nsz, -e*) **1.** Sormak, fikir almak. (DS II, s. 1361: Kars köyleri)

1a. Sormak: *Sen de éle şeyler danışırsan ki, men bilmerem.* (Büyükpırveli *Akyaka) **2.** (DS II, s. 1361*: Kars) → **danışmah, danışmah.**

dañna- (Karakaş; Büyükdurduran *Akyaka; Meydancık *Arpaçay; DS II, s. 1362*: Kızılçakçak *Arpaçay) *Bō onun üzünü dañnadım, o geden dannadım ki, gızdım.* (Karakaş) // *E meni niye dañnırsan, men sana ne etdim.* (Meydancık *Arpaçay) // *Yanı gidif gelif o Songül beni gızacak dañnyacağ yanı.* (Büyükdurduran *Akyaka) → **dağna-**

danüzü *zf.* Şafak söktüğü zaman: *Danüzü araveyi goşsam öğlüye Garsa giderem.* (DS II, s. 1363-1364: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

danzalağ *zf.* Kel: *Bunun gıfası danzalağ oluf.* (Porsuklu *Susuz)

danzik *is. zool.* Boz renkli, örümceğe benzeyen zehirli bir böcek. (DS II, s. 1364: Kars)

danzot *is.* Kel: *Başında saçı yoğ, danzot.* (Çıplaklı *Selim)

daraba *is. 1.* Tahta perde, tahta bölme. (DS II, s. 1365: Kars) **2.** Köy odalarındaki seki, sedir. (DS II, s. 1365: Kızılçakçak *Arpaçay)

dara ğal- *bf.* Gerilmek: *İneğin bağı dara ğalif, ineh boğulacağ.* (Porsuklu *Susuz)

darah *is.* Yün tarama aleti. (Alçılı; Porsuklu *Susuz) *Yüngü darahda darıyerdiğ, hep fitil yapırdığ.* (Alçılı) / *Darah daradığ, sümeğ yapıdığ, onu eyireceyik teşide.* (Alçılı)

daras- (*nsz, -e*) **1.** Yapışmak: *Yünger hep ot darasıf.* (Porsuklu *Susuz) **2.** Bir şeyin üzerine doluşmak, toplaşmak: *Ğoyun ota darasıf.* (Porsuklu *Susuz)

darbaza *is.* Büyük binalarda giriş kapısı. (DS II, s. 1368: *Kağızman köyleri)

dardağan *is. bot.* Çitlembik ağacı ve meyvesi. (Aşağısallıpınar *Sarıkamış; DS II, s. 1324*: Kars) sığrın boynuna takılan ağaçtan yapılma süs: *Dardağan yapıdım, dananın boynuna tağdım.* (Aşağısallıpınar *Sarıkamış)

darığ- (*nsz*) **1.** Canı sıkılmak, bunalmak, rahatsız olmak, sıkıntılı vakit geçirmek, hiddetlenmek. (Karakaş, Çamyazı *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *Bō éle darığirem ki,*

tahlil tez olsun, çoğ darıhıram.
(Karakaş) // *Bir iş yaparsan béle*
darıhırsan, hani bunalırsan diyeseñ ya
bunaldım bundan. (Çamyazı

Sarıkamış) (DS II, s. 1371: Kars
köyleri, *darıhmağ* (DS II, s. 1371-
1372*: Zellige *Sarıkamış *darıhmağ*)

2. Sıkılmak; nefesi kesilir gibi olmak,
nefes alamamak, boğalacak gibi olmak:

Çoğ sıcağdı, nefesim darıhıdı.

(Porsuklu *Susuz) **3.** Maddi olarak
sıkışmak, darda kalmak.

(Büyükdurduran *Akyaka; Porsuklu

*Susuz) *Darıhıdım amca ya nolur bana*
bi yüz lira vèr de ayın başında
mayışımday sana vèreyim. (Darboğaz
*Selim)

dasdar *Hamırın üsdüñe dasdar,*
surfuya peşgun diyerdik. (Çilehane

*Kağızman) // *Ahān Dasdarı getir*
ekmeyin üsdüñe atağ. (Altınbulak

*Sarıkamış) // *Ğızım dasdarı getir*
hamuru küñdlüycem. (Çıplaklı

*Selim) → **dastar -2.**

dastar *is.* **1.** Yünden dokunmuş, ince,
küçük kilim. (DS II, s. 1374-1375:

Kars) **2.** [, **dasdar**] Ekmegi, ekmeklik
hamuru korumak için örtülen örtü. (DS
II, s. 1374-1375: Kars ve köyleri)

daş *is.* Taş. (DS II, s. 1375: *Arpaçay)

daşdama *is.* Taşlama denilen nazım
şekli. (DS II, s. 1376: Zarşat)

daşdığ *is.* Kümes hayvanlarının
midesi, katı, taşlık. (Büyükdurduran
Akyaka; DS II, s. 1377: Kızılçakçak
*Arpaçay) *Ğazı ay Songül gazları*
kesdiğ, daşdığını temizledin mi?
(Büyükdurduran *Akyaka)

daşğır *is.* Arpa eleği: *Daşğırı geti,*
arpayı eliyecem. (Esenyayla *Akyaka)

daşgözer *is.* [, **taşgözleri**] İri delikli
kalbur: *Birinin yıldızı büyük oler,*
elirsin büyük daş, iri gabasını çığharder
şadara, az ufağ yollusu daşgözeri, eyce
torpağı seçen halbur. (Alçılı) //
Daşgözer, arpa eliyir. (Esenyayla
*Akyaka) (DS II, s. 1376: İrişli,
Bayburt *Sarıkamış *daşgözer Bizim*
arpa daşgözeri sizdedi, getisen.
taşgözleri (DS V, s. 4743: Kars)

daşşah *is.* Taşak: *Boğayı böyürden*
daşşagıdır. (Bekler, Kümbetli,
Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla
*Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere,
Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

davağ *is.* [, **dabah, dabah, tabak** (I)]
Koyunların tırnak aralarında ve
sığırların, ağızlarında, tırnak aralarında
olan bir hastalık; şap hastalığı
(Eskigeçit *Selim; Porsuklu *Susuz)

*Zey; ilaç yerine kullanerdih, getirerdih malların eyahları davah oldu mu onu ezer tökördüh. (Eskigeçit *Selim) (DS V, s. 3798: Kars tabak ‘şap hastalığı’]*

davarcıh *is.* Dağarcık. (Küçükaküzüm *Akyaka; Bacioğlu *Arpaçay; DS II, s. 1323*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Davarcığı boşaldı amcanın. (Küçükaküzüm *Akyaka) // Geti hele dağarcığını aç göreñ içinde ne var. (Bacioğlu *Arpaçay) // Çovan davarcığını alıf goyuna gèder. (Porsuklu *Susuz)*

davran- *f.* Hazırlanmak, hazır olmak. (DS II, s. 1381: Kars ve köyleri)

dayağ *is.* Kağnı ve dört tekerlekli arabalarda oku yukarda tutmaya yarayan ağaç destek. (DS II, s. 1384*: Kars ve köyleri)

dayaz *is.* 1. Derin olmayan su kenarı, sığ. (DS II, s. 1386: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Kızılcakçak *Arpaçay) 1a. *is. ve zf.* Sığ: *Dayazdı, keş gorhıma. (Büyükdurduran *Akyaka) // Su da o zaman dayaz gidermiş. (Küçükaküzüm *Akyaka) // Bu göl dayazdı. (Taşdere Arpaçay) 2. sf.* Yayvan, derin olmayan: *Songül, ordan bi tane dayaz tabağ geti. (Büyükdurduran *Akyaka)*

dayım *zf.* Daim, daima: *Ehdiyar ol,*

*isder nevcivan bu dünyada baki galan öyünsün. / Ğansız, fikirsiz dayım ta başdan şad oluf gülen ölsün. / Oğunmaz defderi bilinmez sırrı dünyadan geçmiş neçe ahretten geri gelen ölsün. Azreil'den müddet alan öyünsün. (Demirkent *Akyaka)*

daz (DS II, s. 1390: Bayburt, İrişli *Sarıkamış) → **dazalağ**.

dazalağ *is. ve sf.* [, **daz**] Saçsız baş, kel. (Büyükpırveli *Akyaka; Bayburt *Selim; DS II, s. 1390*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Zarşat) *Filankesin oğlu dazalağdı, başında tükü yoğdu. (Büyükpırveli *Akyaka) // Dazalağ baş. (Bayburt *Selim)*

debbe *is.* Bakırdan yapılmış üstü kapaklı ve kulplu su güğümü. (DS II, s. 1391: Kars)

debelen- *f.* Tepinmek, çırpınmak, kımıldamak, hareket etmek. (DS II, s. 1392: Kars köyleri)

debert- (-i) 1. Eşelemek, kabartmak, karıştırmak. (DS II, s. 1393: Kars) *Hamuru debertdim, ey gağsın diye. Hamurun mayasını ağşamnan debertdim ey acısın diye. (Karakaş) // E o sapı debert gurusun. Samanı debert gurusun yoğsa çürüyeceğ. Bahçeyi debert soğan ekeceyiğ. (Porsuklu*

*Susuz)

deeseñ *zf.* Diyelim ki: *Deeseñ bu sözü sen söylemeyişen.* (DS II, s. 1399: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

deesin *Deesin bununki bunun ağrısı çoğ.* (Akören *Sarıkamış) → **diyeseñ.**

degirmi *sf.* [, **değirmi**] Yuvarlak: *Bir uzun rapata, bir degirmi rapatamız var. Bir lavaş bi de degirmi ekmek.* (Alçılı)

değ- (-e) **1.** Dokunmak, sağlığını bozmak: *Hē, önde ağuz olur sonra bulama olur, onu vërmezih daniya, südü değer.* (Handere *Sarıkamış) **2.** Bir yere veya birisinin yanına kısa süreliğine gitmek: *Beş dakika deyhē geleh.* (Porsuklu *Susuz) / *Filan adam İstanbul'dan gelif, bir onun yanına deyhē geleh.* (Porsuklu *Susuz) **3.** Dokunmak, sataşmak, uğraşmak: *Sen Allah ğaribandı deymeyin.* (Porsuklu *Susuz)

değirmi *Bële değirmi vurma da bële uzat vur rapatanın üsdüne.* (Karacaören) → **degirmi.**

değişiril- (nsz) Değişmek, değiştirilmek: *Menim zamanımda olanlar indi değişirilifler.* (Çakmak)

dehge *is.* Dakika. (DS II, s. 1321*: Kars)

dehle- (-i) Atlatmak, baştan savmak, kovmak. (Büyükdurduran *Akyaka; DS II, s. 1405: Kızılçakçak *Arpaçay) *Gitdiñ bizi dehlediler, içeri almadılar.* (Büyükdurduran *Akyaka)

dēha *e.* İşte: *Dēha bah orda, bah bah o hayvan orda, o hayvan orda, at orda misal o ineg orda. Dēha bah gözüñ kor midur, orda bah.* (Cavlak *Selim)

dejo *is.* Çoban yardımcısı (çocuk): *Men bir tene dejo tutajam mana goyunda bana yardım etsin, goyun güdmehde.* (Büyükpırevli *Akyaka)

deledüz *is.* Fırıldakçı, yalancı, hilekâr, döneke (kimse). (Büyükdurduran *Akyaka; Meydancık *Arpaçay; Bayburt *Selim) *Deledüze böyün rassadım meni sildi süpürdü getdi, deledüzoğludeledüz meni ğandırđı.* (Meydancık *Arpaçay) // *Ĝızımı vereceğidim sordum yetkileşdim çoğ deledüzmiş.* (Büyükdurduran *Akyaka) (DS II, s. 1409*: Kızılçakçak *Arpaçay ‘mayası bozuk, soyu bozuk, yalancı, döneke olan (kimse)']

deledüzluğ *is.* Yalancılık, dönekeklilik: *Filankesin oğlu deledüzluğ yapır, sözünde durmor.* (Bayburt *Selim)

deleme *is.* **1.** Yağı alınmış çiğ süttten yapılan peynir. (Aşağısallıpınar

*Sarıkamış; DS II, s. 1409: Karapapak)
Ben ahşamki sütü deleme yapacam.
(Aşağısallıpınar *Sarıkamış) **2.** Yeni
yavrulmuş inek, koyun vb. hayvanların
ilk sütlerinin pişirilip peltelenmiş. (DS
II, s. 1409: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

delevére *is.* Hile, gizli oyun. (DS II, s.
1339*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

delin- (*nsz*) Kaynamaya başlamak
(eritilen tereyağ için): *Yağ ortasınnan
delindi, daha daşmaz.* (Porsuklu
*Susuz) **2.** Deşilmek, yara
kendiliğinden yarılmak: *O yaranın
üzerine o şeyi göydular o yumuşaldı,
delindi, açıldı.* (Küçükaküzüm
*Akyaka) // *Nihayet ya boynundan ya
boğazının altınnan o bu sefer afedersin
deliner, cerahat ahar.* (Darboğaz
*Selim)

delipatpat *O güşburnu bu goyun
gulağı, ebemkömenci bu da delipatpat
bu da bağa yarpağı bu da acıgıcı.*
(Karakaş) → **badbad.**

deliyatalğı *is.* Tifo hastalığı. (DS II, s.
1414: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

delloy *is.* Bir bar çeşidi. (DS II, s.1414:
Kars)

demaḥ, demaḥ ki *bağ.* [, **demeḥ**]
Demek ki: *Demaḥ ki hudutlara yakın
olanın lisani daha farklı oliyir.* (Cavlak

*Selim) // *Hakket o éledi. Demaḥ kötü
söz adamın ahlında çıḥmir.* (Altınbulak
*Sarıkamış)

demal *is. boot.* Can eriği: *O can eriği
derler ya hani onun ismi demaldır.*
(Bulanık)

demden akıllı *şf.* Aklına geleni yapan,
durmadan fikir değiştiren. (DS II, s.
1416: Bayburt *Selim)

demece *is.* Atasözü. (DS II, s. 1416*:
Kars)

demeḥ *Hacıyleḥ geldi demeḥ yaz
geldi.* (Tepecik *Arpaçay) // *Anam ere
gidif, onlar silahları çeker diyer sen
demeḥ çıḥarersen başğa ere gidesen.*
(Çakmak) → **demaḥ, demaḥ ki.**

demeḥ *is.* Göt, kış. *Demeyi ne yekedi.*
(Porsuklu *Susuz)

demek *is. 1.* Yabanî hayvanların yattığı
yer, in, yuva. (Tepecik *Arpaçay; DS
II, s. 1416: Kızılçakçak *Arpaçay,
Zellice *Sarıkamış) *Gidersin çıḥarsın
garşına bir tilki demeyi çıḥdi. Tilki
demekde yatar.* (Tepecik *Arpaçay) **2.**
Köpek kulübesi. (Büyükdurduran
*Akyaka; Meydancık *Arpaçay; DS II,
s. 1416: Kızılçakçak *Arpaçay) *İt
demeğine girifti.* (Büyükdurduran
*Akyaka) // *Köpeḥler gidif demeye
giriller.* (Meydancık *Arpaçay)

demeyhcil it *is.* Avcıların küçük inlere sokmak için yanlarında taşıdıkları küçük köpek, zağar. (DS II, s. 1416: Bayburt *Selim)

demgil *is.* Halı ve kilimlerde bir çeşit nakış. (Polatköy *Arpaçay; DS II, s. 1416: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Demgil ona işlemişem, etemin.* (Polatköy *Arpaçay)

demlen- *f.* Pişen yemek kıvama gelmek. (DS II, s. 1418: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

demliĥ *Esgiden buna demliĥ diyerdiler. Şimdiki yeni yetmeler de tabi ki deĝişdi kelimeler hep deĝişdi, çuĝun sonra çayniĥ.* (Küçükaküzüm *Akyaka) → **demliyh.**

demliyh *is.* [, **demliĥ**] Çaydanlık, demlik. (Küçükaküzüm *Akyaka; DS II, s.1415*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

den *is.* **1.** Tane. (Meydancık *Arpaçay; DS II, s. 1420-1421*: Kızılçakçak *Arpaçay) *Bir den cigara ver içem.* (Meydancık *Arpaçay) **2.** Tahıl, buğday, arpa gibi taneli bitkilerin mahsulü. (Çakmak; Çıplaklı *Selim) *Diya den, oĝlum dolduruf telislere dureller.* (Çakmak) // *Biz arpa denden ayran çorbasi yapardıĥ, goĝusi dünyadan çıĥardı.* (Çıplaklı *Selim)

(DS II, s. 1421*: Kızılçakçak *Arpaçay tahıl] *Mürsel bu seneki taĥıllarını hep biçer döyere verdi, cegen arazide ĝaldı, denini aldı, cegen heb arazıda ĝaldı.* (Subatan) // *Buğdayın denesi.* (Küçükaküzüm *Akyaka) **3.** Buğdayın cılız ve ufak olanı. (Karakaş; Büyükdurduran *Akyaka; Porsuklu *Susuz) *O ĝeden den yiyif tavuĥ, denciye çıĥıfdı.* (Karakaş) // *Töyüĥlara den verdim geldim.* (Büyükdurduran *Akyaka) // *Tavuĥlara den verdim.* (Porsuklu *Susuz)

denciĥ *is.* [, **dencik**] Kümes hayvanları ve kuşların kursaĝı. *O ĝeden den yiyif tavuĥ, denciye çıĥıfdı.* (Karakaş) // *Bizde de denciĥ şeye derler, o yediĝi yıĝılan yere derler.* (Küçükdurduran *Akyaka) // *Ne ĝader yiyif vay Songül töyuĝun denciĝine baĥ.* (Büyükdurduran *Akyaka)

dencik (DS II, s. 1420: Kızılçakçak *Arpaçay Kars ve köyleri) → **denciĥ.**

denge *is.* Koyunlara ot yedirilen meydanlık, açıklık. (DS II, s. 1422: Kars ve köyleri)

dengeser *is.* Sersem. (Çakmak; Porsuklu *Susuz) *Aĥlı yoĥ, başı yoĥ dengeser, işi yapabilmer.* (Çakmak) ■ **dengeser ol-** *bf.* Sersem gibi olmak:

Yuğumu alamadım, dengeser oldum.

(Porsuklu *Susuz)

denizi *zf.* Erken: *Sabahleyin denizi kalk.* (DS II, s. 1424: Cala *Çıldır)

denne- (-i) Kümes hayvanları, kuşlar yerden tahıl tanelerini toplamak, yem yemek. (Büyükdurduran *Akyaka; DS II, s. 1425*: Kızılçakçak *Arpaçay, Kars ‘dennemek’; DS II, s. 1425*: Kızılçakçak *Arpaçay ‘dennemeyh’) *Töyühlara den töhdüm hepsini denniyif.* (Büyükdurduran *Akyaka)

derdin alem *bsz.* Sana gelecek dert, sıkıntı, kötülük bana gelsin anlamında tememni/dua sözü. *Ahan men buna bir taşırerem, derdin alem mağ bir bi şe geti, mağ bi ilaş geti gurvan olom, yesir olom.* (Bayburt *Selim)

deremet *is.* Yağ, peynir. (DS II, s. 1432: Kars)

derme *is.* **1.** Kilimcilikte örme şekli: *Derme hırcunlar vardı ya, men dört tene gayınlarım heresine bir derme hırcun atdara vurerdiler, yafdim.* (Çakmak) **2.** Kilimcilikte bir motifin adı. (Çakmak; DS II, s. 1435: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Kilimlere mi en ey örnehleri goyar, derme goyar, gelinboğan goyerdim.* (Çakmak)

dersen *zf.* Galiba: *Adam diyor ya*

dersen bu çorlu, çorlu hasta yani.

(Esenyayla *Akyaka)

desbaha *zf.* Hemen, birdenbire: *Hasan Osman’a ağız burun elledi, Osman desbaha gahdı getti.* (DS II, s. 1436: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

desinner *is.* Gösteriş: *Desinnere iş yaper.* (Porsuklu *Susuz)

devdelen- (*nsz*) İyi iş yapmamak. *Özü özüne o gadere devdelen ki hani gördüğün iş, bir iş çıhmadı ki.* (Göldalı *Arpaçay) // *Ne devdelenif durarsın.* (DS II, s. 1440: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

devedabanı *is. bot.* [**devetabanı, devetabanı**] İlkbaharda kendiliğinden yetişen, devetabanını andıran, geniş yapraklı, boyu kısa, kekremsi tadı olan gövdesi soyulup yenilebilen bir bitki. (Karakaş; Aslanhane *Akyaka; Boyalı *Sarıkamış) *Toparlağ toparlağ başları çiçehli bitki, ola diblerini çıhardırdıh deve dabanı diyerdiñ.* (Aslanhane *Akyaka) / *Deve dabanı diyeller, kökünü yiyeller, köküne heyri var, deve dabanı kökünü yiyeller yazbaşı.* (Aslanhane *Akyaka) // *Deve dabanı yer elmasının aynısı geniş yaprahlı. O bu şeygilin damın dalında var.* (Boyalı *Sarıkamış)

devetabanı, devetabani *Deve tabanı var. O da dikenli bir bitkidir devetabanı. Tadı pek éle burhar adamın ağzını yediği zaman deve tabanı.* (Çıplaklı *Selim) → **devedabanı.**

deveyözü *is.* Çay ve dere kenarlarında bulunan ceviz iriliğinde çakıl taşı. (DS II, s. 1443: Kızılcakçak *Arpaçay)

devletli *is. zool.* Baykuş. (DS II, s. 1443: Kars)

devrilen- (*nsz*) Devrilmek: *Motordan yenişe inerken devrildi.* (Alçılı)

dey- (*nsz*) Hastalık bulaşmak: *Gezergi deyif.* (Porsuklu *Susuz)

deyeny *is.* Sopa, değnek. (DS II, s. 1400*: Zarşat)

deyha *e.* İşte, orada, şurada. (DS II, s. 1326-1327-1328*: Kars ve köyleri)

deyilen *sf.* Denilen: *Sana deyilen söz ite deyilse, it gudurur.* (DS II, s. 1446: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

deyiş- (*nsz*) Saz şairleri karşılıklı türkü söylemek. (Meydancık *Arpaçay; DS II, s. 1447: Kızılcakçak *Arpaçay) *Aya filan sabrı ne yaman dedi, Çobanoğlu ne yaman deyişdiler aşılhar böyün, yaman atışdılar.* (Meydancık *Arpaçay)

deyişme *is.* Ağız kavgası, tartışma. (DS II, s. 1447: Kars)

deys *ünl.* **1.** Atların çifte atmalarını önlemek için söylenen söz. (Göldalı *Arpaçay; DS II, s. 1448: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Ata seslenen bir şey, deys.* (Göldalı *Arpaçay) **2.** Kabadayıca konuşan birine alay olarak söylenen söz. (DS II, s. 1448: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

dıbilga *is. bot.* Güzel çubuğu olan bir çeşit çalı. (DS II, s. 1449: *Susuz)

dıbirği *is.* Dağ yamaçlarında yetişen, kırmızı renkli çalılardan yapılan ve ahır temizlemede kullanılan süpürge. (DS II, s. 1449: Kars köyleri)

dıbiz *is.* Saçsız, kel. (DS II, s. 1449: Kars)

dıdih *is.* Kadın cinsiyet organı. (DS II, s. 1449: Kars köyleri)

dıgélle *f.* Vur anlamında kullanılır: *Dıgélle Celál dıgélle.* (DS II, s. 1450: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

dığarla- (*-i*) Yuvarlamak: *Bunu dığarla gitsin.* (Porsuklu *Susuz)

dığarlan- (*nsz*) Yuvarlanmak: *Daş yeniş aşağı dığarlandı.* (Porsuklu *Susuz)

dıkır *is.* Kuvvetsiz at ya da başka hayvan. (DS II, s. 1456: Dalaver *Arpaçay)

dılğır *is.* Çelimsiz, zayıf, ufak at: *E bu dılğır o geder o para eder mi?* (Porsuklu *Susuz)

dıllıh *is.* [, **dındıh**] Kadının cinsiyet organı. (DS II, s. 1458: Kızılçakçak *Arpaçay)

dımbılda- *f.* Kımıldamak. (DS II, s. 1480*: Kars ve köyleri)

dınaz *is.* Alay, eğlenme, taklit. (DS II, s. 1462: Kars köyleri) ■ **dınaz et-** *bf.* Alay etmek: *Ya dınaz etme beni, onu dınaz etme.* (Sırbasan *Sarıkamış)

dıncıh- (*nsz*) Bir iş için kuşkulanmak, o işi bozmak, karıştırmak. (DS II, s. 1462: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **2.** Küsmek: *Neyini yemişem, niye dıncıhıfsan, mennen küsüfsen.* (Göldalı *Arpaçay)

dındıh (Porsuklu *Susuz) (DS II, s. 1458*: Kızılçakçak *Arpaçay, Karapapaklar, İrişli, Bayburt *Selim) → **dıllıh.**

dındıla *is.* **1.** Çok küçük, küçücük: *İneyimiz bir dana doğuf, dındıla.* (Porsuklu *Susuz) **2. zf.** Azıcık, çok az: *O elindekinden dındıla da mağ ver.*

(Porsuklu *Susuz) / *Yemeħ dındıla ğalıf.* (Porsuklu *Susuz)

dındılı *sf.* ve *zf.* Küçük, ufak. (Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) *Balaca, dındılı bi şeydi.* (Taşdere *Arpaçay) / *Bu ğader dındılı bi şey ğoymuşlar. Çocuħ çoħ dındılı doğmuş. Çocuħ hęc gelişmemiş, dındılı ğalmış.* (Tepecik *Arpaçay)

dıngılaħoçık *is.* Takla. (DS II, s. 1464: Kars)

dıngılda- *f.* Kımıldamak, oynamak, sallanmak. (DS II, s. 1504-1505*: Kars ve köyleri)

dıngılı *is.* Küçük, ufak: *Buna diyerem sen dıngılıydın neye ere ğetdin.* (Karakaş)

dıngılı *sf.* Ufak tefek (insan için): *Ne dıngılı kız.* (DS II, s. 1464: Kars)

dıngılla- (*nsz*) Oynamak, sallanmak: *Masa dıngıllıyer, ayağının altına bi şey ğoy.* (Porsuklu *Susuz)

dıngıllat- (*-i*) **1.** Tıngırdatmak; dokundurarak metal kaplardan ses çıkarmak: *O ğavı dıngıllatma, niye o ğabı, o tenciriyi ele dıngılladırsan.* (Aslanhane *Akyaka) **2.** Oynatmak, sallamak: *Dıngıllatma tüşer.* (Porsuklu *Susuz)

dinkilik *zf.* Oynak: *Çivide lamba dinkilik duruyor.* (DS II, s. 1466: Kars)

dıravacı *is.* **1.** Yalancı, palavracı. (DS II, s. 1467: Kars) **2.** Arsız. (DS II, s. 1467: Kars) **3.** Dilenci. (DS II, s. 1467: Kars)

dırçık *is.* Çifte, tekme. (DS II, s. 1468: Kars)

dırçihle- (*nsz*) **1.** (DS II, s. 1512*: Kars ve köyleri ‘dırçihle-’) → **dirçikle-**. **2.** *is. mec.* Hoplayıp zıplamak: *Yakupcan dırçihleme otu aşşağı, bir yerde dur.* (Karakaş)

dırda *is.* Kambur. (DS II, s. 1468: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

dırdalan- (*nsz*) Beli eğilmek, kamburu çıkmak: *Hasan getdiyhce dırdalaner.* (DS II, s. 1468: Bayburt *Selim)

dırdır (DS II, s. 1468: *Arpaçay) → **dırdıra.**

dırdıra *is.* [, **dırdır**] Geveze, yerli yersiz konuşan: *Ay dırdıra süküt bir sesin kes.* (Karakaş)

dırışla- (*nsz*) İshal olmak: *Bizim bu dana niye dırışliyer acaba?* (Porsuklu *Susuz)

dırışlaş- (*nsz*) [, **dırıklaş-**] Kadınlar karşı karşıya kötü söz söylemek, sövüşmek. (Büyükpirveli *Akyaka; DS

II, s. 1470*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Filannan filan dırışlaşıflar.* (Büyükpirveli *Akyaka)

dırışlı *sf.* İshalli: *Bir nahırın adını bir dana batırır.* (Telek *Arpaçay)

dırık *is.* **1.** İshal: *Ahmet dırığa tutuldu.* (DS II, s. 1469: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) **2.** Helâ. (DS II, s. 1469: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

dırıklaş- (DS II, s. 1470: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış, *Selim) → **dırışlaş-**.

dırlama *is.* Gereksiz ve gelişigüzel konuşma. (DS II, s. 1470: Kars ve köyleri)

dırman-f. Tırmanmak. (DS II, s. 1471: Kars ve köyleri)

dırnoy *sf.* Akılsız, düşüncesiz: (Bayburt *Selim; Büyükpirveli *Akyaka) *Dırnoy Veli gene gelifdi.* (DS II, s. 1472: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

dırş *is.* Ekşi: *Almalar dırşdı, yeyilmër.* (Porsuklu *Susuz)

dırşı- (*nsz*) **1.** Ekşimek: *Bu yoğurt dırşıyif yeyilmez.* (Porsuklu *Susuz) / *Hamur dırşıyif.* (Porsuklu *Susuz)

dırşo *is. bot.* Evelik, kuzukulağı: *Çölden getdim biraz dırşo tofladım, sarmasını yapdım.* (Porsuklu *Susuz)

dırtıl- (*nsz, -den*) Küsmek, darılıp bir işe karışmamak. (Bayburt *Selim; DS II, s. 1472: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Çocuñ babasınnan anasınnan dırtıldı oğlum veya torunum.* (Bayburt *Selim)

dışarı çıñ- *Hele bir dur, güyümü ver dışarı çıñem bi. → eyağ yoluna git- 2.*

dıydıñ *is.* [, **dıydık, dıyık**] Düşünmeden hareket eden, kendini bilmeyen: *Ay gız ay gız Allah aman sana dıydıñ değılsiniz ha, dıydığ_olmayın.* (Aslanhane *Akyaka) (DS II, s. 1475: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim *dıydıñ, dıydık, dıyık* ‘akılsız, düşüncesiz’]

dıydık (DS II, s. 1475*: Dalaver *Arpaçay) → **dıydıñ.**

dıyık (DS II, s. 1475*: Kars) → **dıydıñ.**

dızdız *is.* Çabuk ve çok ağlayan çocuk. (Göldalı *Arpaçay; DS II, s. 1476: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Kars) *Çocuhlarda olur o. Herhangi bi istek için mızıñçılıñ yapıf ağlıyana ne dızdızsan aya sen.* (Göldalı *Arpaçay)

dızgañ *is.* Korkak, cesaretsiz. (DS II, s. 1476: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

dızman *sf.* Uzun boylu, iri yapılı, kocaman, şişman (kimse). (Çamyazı *Sarıkamış; DS II, s. 1477: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Ğosğocaman dızman adam.* (Çamyazı *Sarıkamış)

di ün. Haydi: *Ya gedi sürdün mü, ota sürdüm, di gel götüreh.* (Bacıoğlu *Arpaçay) di buyu

dib *is.* Pulluğa koşulan hayvanlardan pulluğa en yakın olan çift. (DS II, s. 1478: Kızılçakçak *Arpaçay)

dibeñ *Dibeñde yarma gayırırıñ, bulgur gayırırıñ.* (Karakaş) // *Dibeñde den döydüm.* (Sırbasan *Sarıkamış) → **diveyh.**

dibidüz *zf.* Büsbütün, tamamiyle. (Karakaş; DS II, s. 1479: Kars) *Buna o geden laf saydım dibidüz gètdi.* (Karakaş)

did- (*-i*) Tel tel ayırmak: *Çeçili diddiñ, tuluğa goyduñ.* (Porsuklu *Susuz)

diddeş- (*nsz*) Çekişmek, döğüşmek: *Diddeşmeyin, rahat durun.* (Porsuklu *Susuz)

dihsin- *Hocıya götü bunu bir esme yapsın, bu çocuğ yanı görhmuş mu, bi şeden dihsinmiş mi, hoca da ona bir ayet oğuyor.* (Bacıoğlu *Arpaçay) → **disgin- -2.**

dikel- *f.* Karşı gelmek, kafa tutmak, dayatmak, dikleşmek. (DS II, s. 1485: Kars)

dilavar *is.* Söz ustası, avukat gibi konuşan kimse. (DS II, s. 1490: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

dilbağı *is.* Düğün gecesini gelini konuşturmak için damadın verdiği hediye. (DS II, s. 1491: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

dilbent *is.* Tercüman: *Dilbent, evet. Tercüman, fazla dil bilen, fazla kültür bilen.* (Göldalı *Arpaçay) // *Velinin dili yoh du mu, sen onun dilbendisən mi?* (DS II, s. 1491: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

dilcek *is.* (DS II, s. 1492: Kars) → **dilçeh.**

dilçeh *is.* [, **dilcek**] Küçük dil: *Bunun dilçeyi çoğ uzuyuf.* (Karakaş)

dileh *is.* Dilek. (DS II, s. 1492: Zarşat)

dilfon *is.* Telefon. (Polatköy *Arpaçay; DS II, s. 1493: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Ahan benim bu*

tilfonum senin yohdu da benim çoğdu param var, şeyim var, senin yohdu ala bu senin olsun. (Polatköy *Arpaçay)

dilleş- (*nsz*) Kavga etmek, ağız kavgası yapmak. (Alçılı, Karakaş; Göldalı *Arpaçay; Porsuklu *Susuz; DS II, s. 1471*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘dilleşmek’ DS II, s. 1471*: Kars ‘dilleşmeyh’) *Üzbar oleller, felan dilleşmişler üzbar oleller; yalanı, gerçegi açığa çıhardeller ki kim demiş kim dememiş.* (Alçılı) // *Men Demet’nen o geden dilleşdim ki gömşunnan.* (Karakaş) // *Dilleşmeğ, tartışmağ. Dil gavğası, ağız dil gavğası.* (Göldalı *Arpaçay)

dilli *is.* Konuşkan: *Vay senin diline düğüm tüşsün, sen ne gadar dillisin.* (Bayburt *Selim)

dilmaç *is.* Çevirmen. (DS II, s. 1497: Kars)

dimdik *is.* Gaga (DS II, s.1481*: Kızılçakçak *Arpaçay)

dimdiğ *Yumurttalarımın hepsine tavığ dimdiğiyen hepsini yaralıyıfı, gırıf tüküb.* (Büyükdurduran *Akyaka) // *Horozun ne yaman dimdiği var. Töyuğun dimdiyi gözüme deyerdi az galsın.* (Meydancık *Arpaçay) → **dimdiyh.**

dimdiyh *is.* [, **dimdih**] Kumes hayvanlarının ibiği. (DS II, s. 1499: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

dinc *sf.* Sakin: *Sükut, ahıllı durmor, çoğ ağılyer, dinc uşah değıl.* (Büyükpirveli *Akyaka)

dincel- (*nsz*) **1.** Dinlenmek. (Büyükpirveli *Akyaka; Çamyazı *Sarıkamış; Bayburt *Selim; DS II, s. 1500: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Çoğ yoruldum, geldim dinceldim.* (Büyükpirveli *Akyaka) // *Çoğ yoruldum dincelmem lazım benim.* (Çamyazı *Sarıkamış) // *Yorulmuş, tamam ben bi oturom da dincelem, rahatlanem.* (Bayburt *Selim) **2.** İsteddiği yerine gelmekle ferahlamak, rahatlamak. (Büyükpirveli *Akyaka; DS II, s. 1500: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Êşihde bir işimiz var, iş bitdi, rahatladım, dinceldim.* (Büyükpirveli *Akyaka)

dindir- (*-i*) umursama: *Bunu hęc söyletme dindir, goy orda dursun.* (Karakaş)

dindirme- (*nsz*) Aldırış etmemek: *Söyledim söyledim hiç dindirmedi.* (DS II, s. 1501: Kars ‘dindirmemek’; DS II, s. 1501*: Kars ‘dindirmemeğ’)

dinel-, diñel- (*nsz*) Ayakta durmak, ayağa kalkmak, dik durmak. (Büyükdurduran *Akyaka; Meydancık *Arpaçay; DS II, s. 1501: Kızılçakçak *Arpaçay) *Neye gelif gavağımda dinelirse e get.* (Meydancık *Arpaçay) // *Önümnen dinelme, tikilme.* (Büyükdurduran *Akyaka)

dinge *is.* **1.** Başörtüsü kalıbı. (DS II, s. 1503: Zarşat) **2.** Tahtadan bir kasnak üzerine bez sarılarak başa oturtulan ve üzerine fes konulduktan sonra tülbentle bağlanan, bazen üzerine süs eşyası da takılan, yalnız kadınların kullandığı bir başlık. (Küçükaküzüm *Akyaka; Bacioğlu *Arpaçay; Darboğaz *Selim; DS II, s. 1503: Kızılçakçak *Arpaçay, İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Gadınlarda bazen dinge olurdu, bu dinge de ekseri terekeme kesimindeydi.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Gelinlerin bezen burdan getirer başına bağlyallar düyünlerde felan. Bir de esgiden dinge yapardılar.* (Bacioğlu *Arpaçay) // *Hęc özüne bahmaz lağ eder bize. Rengi garadır, memeler küze. Dazalah başına dinge goyubdu.* (Darboğaz *Selim)

dingil *is.* Damat. (DS II, s. 1503: Kars göçmenleri)

dingilehoç *is.* 1. Sevinçten sıçrayıp zıplama. (DS II, s. 1505: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) 2. Koşmaca oyunu. (Göldalı *Arpaçay; DS II, s. 1505: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış) *Muncuğ mu tapırsan, ne dingilehoç oynıyorsan?* (Göldalı *Arpaçay)

dink, diñk *is.* Tahılın kabuğunu yumuşatmaya ve ayırmaya yarayan değirmen. (DS II, s. 1507: Isusu, *Sarıkamış)

dip (I) *is. bot.* [**div** (II)] Pancar ve kökü, şeker pancarı. (DS II, s. 1509: *Kağızman)

dip (II) *Götür o dibe at da orda galsın o eşya.* (Bayburt *Selim) → **div** (III).

dirçikle- (*nsz*) [, **dirçihle-** -1, **dirçiyhle-**] Hayvan yavruları neşeyle sıçrayıp oynayarak tekme atmak. (DS II, s. 1511-1512: Kızılçakçak *Arpaçay)

dirçiyhle- (DS II, s.1512*: Kızılçakçak *Arpaçay) → **dirçikle-**.

dire- (-i) Bir şeyi dikine koymak, dayamak, durdurmak: *Ağaçları diredik.* (DS II, s. 1513: Kars)

diredöyme *is.* Büyüklerin eğlence amacıyla oynadıkları oyun: *Diredöyme oynuyorduğ.* (Porsuklu *Susuz)

direj *is. ve sf.* Uzun boylu. (Alçılı; Tepecik *Arpaçay; DS II, s. 1512*: *Kağızman) *Gız bu gız da nasıl direj.* (Alçılı) // *Uzun, direj adam neye yarar, hêş bi şeye yaramaz.* (Tepecik *Arpaçay)

dirgan (DS II, s. 1515-1516*: Kızılçakçak *Arpaçay) → **dirgen** -1.

dirgen *is.* [, **dirgan**] 1. Harmanda sapları yaymaya yarayan demir ya da tahtadan yapılmış ucu çatallı tarım aygıtı. (DS II, s. 1515: Kars) 1a. Otu, ekini vb.ni toplamaya yarayan çatal biçiminde demirden tarım aleti: *Telisleri taşıyorum. Mesela dirgen felan filan veriyorum.* (Yayıklı *Sarıkamış)

diringi *is.* Erkekler tarafından oynanan bir kişilik halk oyunu. (DS II, s. 1517: Kars)

dirlik (I) *is.* Servet, varlık, geçimin yolunda olması. (Küçükdurduran *Akyaka; DS II, s. 1518: Kızılçakçak *Arpaçay) *Onun dirliği iyidir.* (Küçükdurduran *Akyaka)

dirlik (II) *is.* Bir ailenin yıllık, yiyecek, içecek ve giyeceği. (Büyükdurduran, Küçükdurduran *Akyaka; DS II, s. 1518: Zellige *Sarıkamış, Kars) *Bu sene dirliğimizi hepsini topladığ, bir*

*gışlıh yiyeceğini toplamış. (Porsuklu *Susuz) // Hırman zamanı da hasat zamanı diyim yani, yani ehtiğin içeri alarsansa ona dirliħ diyilir. (Büyükdurduran *Akyaka) // Çalış dirliğin yiğ. (Küçükdurduran *Akyaka)*

disgin- (*nsz, -den*) **1.** İğrenmek, tiksirmek: *Yemeħden disgindim, heş güzel yapmamışlar. (Porsuklu *Susuz)*
2. [, **dihsin-**] Korkmak, ürkmek: *Ġaranniħda burdan keçerdim bir Ġaraltı gördüm, disgindim. (Porsuklu *Susuz) Sudan diskindim. (Tepecik *Arpaçay)*

dişe- (*-i*) [, **dişle-** (I)] Dişegi denilen ucu tırtıllı çekiçle değirmen taşı ya da herhangi bir şey üzerinde diş yapmak. (Bacıoğlu, Tepecik *Arpaçay; DS II, s. 1522: Kızılçakçak, *Arpaçay, Kars) *Biz harman sürerken gemi dişeriz. (Tepecik *Arpaçay)*

dişehli is. Kadın. (DS II, s. 1521: Kars)

diş hediği is. Çocuğun diş çıkarması sebebiyle pişirilen nohut, buğday, mısır, fasulye, kuru üzüm, fındık vs. karışımı yemek: *Yaman'ın dişleri çihdi, diş hediği Ġaynataħ. (Porsuklu *Susuz)*

dişle is. At arabalarında atların bağlandığı iki at arasındaki yuvarlak

uzun ağaç: *Atlar ürkdü, bırışganın dişlesini Ġırdı. (Porsuklu *Susuz)*

dişle- (I) *Eskiden gemlerini dişlersen. (Küçükdurduran *Akyaka) → dişle-*

dişle- (II) (*-i*) Isırmak, dişleri arasına alıp sıkmak. *Yav ele buramı dişledi bu zalımoğlu. (Küçükdurduran *Akyaka)*

dişli is. Arabada atın koşulduğu yer. (DS II, s. 1525: Kars) *Arabanın dişlisi çihif. (Porsuklu *Susuz)*

dit- (DS II, s. 1482: Kars köyleri) → **did-**

div (I) *is.* Büyük baş, koca kafa: *Ele bir yumruk vurramki divin tüşer. (DS II, s. 1526: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)*

div (II) (DS II, s.1509*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) → **dip** (I).

div (III) *is.* [, **dip** (II) Evin bir köşesi. (DS II, s. 1526: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

div (IV) *is.* Bekâret, kızlık zarı. (DS II, s.1478*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

divek (Aslanhane *Akyaka; DS II, s. 1526*: Kars ve çevresi) *Annelerimiz yarmayı, bulğuru yihiyardıħ buğdayı, tökerdiħ yarma yapardıħ, onu da o diveye tökerdiħ, islatardıħ, onu da*

güzel salgarrarnan döverdiñ,
ğabuğunu çihardardıñ. (Aslanhane
*Akyaka) → **diveyh**.

diveyh *is.* [, **dibeñ**, **divek**] Dibek. (DS
II, s. 1526: Kars ve çevresi)

diya *e.* İşte, orada anlamında kullanılır.
(Çakmak, Subatan; DS II, s. 1528:
*Kağızman) *Aha bañ aha tavuğum*
diya ğurt yatıf. (Çakmak) // *Diya orda,*
sobanın girdiği yer puğarı. (Subatan)

diyeseñ *zf.* [, **deesin**] Galiba: *Diyeseñ*
böyün Gars'a gidecehsen. (Porsuklu
*Susuz)

diyeseñ *zf.* [, **diyeseñ**] 1. Galiba: *Başım*
üsdümde durmor, diyeseñ çoğ ağrımer.
(Büyükipirveli *Akyaka) // *Diyeseñ*
senin orya güneş tüşer. (Küçükaküzüm
*Akyaka) // *Diyeseñ ğafası asdan*
ğafasıdı. (Polatköy *Arpaçay) 2. Sanki:
Bu ne güzel evdi diyeseñ bi saraydı.
(Boğazköy)

diyeseñ *Benim nenem Ahısğalı mesele*
ama Göyündere köyü ben diyeseñ bir
ële duydum. (Tepecik *Arpaçay) →
diyeseñ -1.

diz donu *is.* İç donu. (DS II, s. 1530:
İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

dodañ *is.* Dudak. (DS II, s. 1534:
Zarşat)

dodu *is.* [, **ğodu**] Kurak mevsimlerde
çocukların süpürgeye çocuk elbiseleri
giydirerek yaptıkları mankene denir.
(Ev ev dolaştırıp üzerine su serpilirse
yağmurun yağacağına inanılır.)
(Bayburt *Selim; DS II, s. 1535: Azat,
Karakale, Mağaracık) *Tabi dodu*
yağmur yağsın diye bir çalğıyı ğadın,
ğız elbisesi geydirerdiler, başını
beziyerdiler, ona dodu diyerdiler, köy
ortasında dolandırardılar yağmur
yağsın diye. (Bayburt *Selim)

doğ- (*nsz*) Doğurmak: (Büyükipirveli
*Akyaka; Karaorgan, Sırataşlar
*Sarıkamış; Çıplaklı *Selim; Porsuklu
*Susuz) *Bir oğlan doğuf.* (Porsuklu
*Susuz) // *En az on tene doğması lazım*
ki ğart diyah. (Karaorgan *Sarıkamış)
// *Doğmamış ğuzunun böyüğüne şişek*
diyeriz. (Sırataşlar *Sarıkamış)

doğanañ *is.* 1. Yük, denk sarılacak
iplerin ucuna geçirilen ağaç halka. (DS
II, s. 1536: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış,
*Selim) 2. Hayvanların ön ayaklarını
topuklarından birbirine bağlayan kayış
ya da ip. (DS II, s. 1536: İrişli, Bayburt
*Sarıkamış, *Selim)

doğar *is.* *zool.* Üç yaşına gelip
yavrulayacak duruma gelen danalara
denir. (Esenyayla *Akyaka; DS II, s.

1536: Kars köyleri) *Doğar da üç yaşında olan.* (Esenyayla *Akyaka)

doğrama tökdüren *is.* Aceleci ve titiz (kimse). (DS II, s. 1537: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

doğun- (*nsz, -e*) Zoruna gitmek: *Bugün gonuşmaların bana doğundu.* (Porsuklu *Susuz)

dokuz *is.* Dokuz. (DS II, s. 1540*: Zarşat)

dol- (*nsz*) **1.** Bir şeyden üzülen gözleri dolup ağlamak üzere olmak: *Bu çoğ dolufdu, ağlayacağ.* (Karakaş) **2.** Sinirlenmek: *Ele dolufdu ki bu kime boşaldacağ.*

dolah *is.* **1.** Boyun atkısı. (DS II, s. 1542*: Kars ve köyleri) **2.** Çobanların çarık giymeden önce bacaklarına sardıkları bez ya da yün sargı, tozluk. (DS II, s. 1542*: Kızılçakçak *Arpaçay)

dolan- (*-i*) **1.** Dolaşmak, gezmek. Dolaşmak: (Karakaş; Polatköy *Arpaçay; Akyar, Cavlak, Çıplaklı *Selim) *Aslı bir gapıyı bacıyı dolan gel.* (Karakaş) // *Düğün sahibinin bir adamı giderdi at binerdi, o köyleri dolanırdı.* (Akyar *Selim) // *Geçen abla şeye gétim burdan yatsi namazından ahuru dolanırim*

hayvanlarımi. (Cavlak *Selim) // *Köyün için bi dolandım geldim, gétim bi dolandım geldim.* (Çıplaklı *Selim) **2.** (*nsz, -le*) *mec.* Geçinmek, yaşamak: *Ya bu kesihden ne isdiyirsin gardaşım, bu kesih goysanız dolana.* (Taşdere Arpaçay) // *Bu da cigara içer, cigara işmèr, otdağçılıhnan dolaner, Yoğluğla, sünepelihle dolaner.* (Bayburt *Selim)

dolandır- (*-i*) Geçimini temin etmek, geçindirmek. (Taşdere *Arpaçay; Çıplaklı *Selim; Porsuklu *Susuz) *Külfeti çoğ galabalıh, altı tene külfeti var ya bu adamı dolandıramayacağ, bu külfeti.* (Taşdere *Arpaçay) // *Evi gız dolandırer, erkeğler çalışmer.* (Porsuklu *Susuz)

dolava *is.* [, **dulava**] Dolap, sabit dolap. (Göldalı *Arpaçay; DS II, s. 1545*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Ay eşiğe çihma sen, dıyarlar, dolavadan havar vèr.* (Göldalı *Arpaçay)

dolça *is.* **1.** Su bardağı, maşrapa. (DS II, s. 1546: Kızılçakçak *Arpaçay, İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) **1a.** Maşrapa: *Bir dolça çay ver içem.* (Porsuklu *Susuz) // *O dolçoynan mana su gèti.* (Çamçavuş *Susuz)

doldala *is.* Bir çeşit bar oyunu. (DS II, s. 1546: Kars)

dolğun *is.* Bulutlu, kapalı: *Hava dolğundur, gelmesin eyledin, galsın orda.* (Tozluca *Selim)

dolma dodah *is.* Ağzına kadar dolu, dopdolu. (DS II, s. 1547: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

doluḡ- *f.* Göz yaşarmak, ağlayacak duruma gelmek. (DS II, s. 1547-1548*: Kars ve köyleri)

dombal- (I) (*nsz*) Secde eder gibi durmak, arkasını çıkarmak, çıkıntı yapmak. (Porsuklu *Susuz; DS II, s. 1549*: Kars) *Dombalma ay uşah.* (Porsuklu *Susuz)

dombal- (II) (*nsz*) Şişmek: *Uşah başını vurdu, başı dombaldı.*

dombalt- (*-i*) Şişirmek: *Oyun oynuyorsan gazandın mı ordunu dombaldırsan béle vurur.* (Demirkent *Akyaka)

domurcuk *is. bot.* [, **dumurcuḡ**] Tomurcuk. (DS II, s. 1553: Kars)

domuş- (*nsz*) Soğuktan üşüyen insan ve hayvan büzülmek, büzülerek oturmak. (Karakaş; Büyükdurduran *Akyaka; Meydancık *Arpaçay; DS II, s. 1554: Kars ve köyleri domuşmak, DS

II, s. 1554*: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış, *Selim, Kızılçakçak, *Arpaçay domuşmaḡ) *Bō cüceler ele domuşur ki, ḡesteliyifler.* (Karakaş) // *Söyüḡdu, domuşuram, Üşüdüim.* (Büyükdurduran *Akyaka) // *E domuşma, birez özünü düzelt.* (Meydancık *Arpaçay)

domuzduḡ *is.* [, **domuzluk, douzluk**] Su değirmenlerinde çarkın bulunduğu ve döndüğü yer (Meydancık *Arpaçay; DS II, s. 1556-1557*: Kızılçakçak *Arpaçay) *Deyirmende domuzduḡ var, un ambarının altındadır, çarḡların yanında domuzduḡ.* (Meydancık *Arpaçay)

domuzluk *Daşın döndüğü şey altta görüy ya orıya domuzluk derler.* (Küçükdurduran *Akyaka) →

domuzduḡ.

don adam *is.* Soğuk duruşlu: *Don adamdı, héç ḡonuşmer, üzü gülmer.* (Porsuklu *Susuz)

doncuḡla- (*nsz*) **1.** Hayvan yavruları çifte atarak oynamak. (Karakaş; DS II, s. 1559: Kars) *Danalar bō nece doncuḡliyer.* (Karakaş) **2.** Hoplamak, zıplamak (çocuk): *Uşah bir yerde durmadı mı doncuḡlama, bir yerde dur.* (Karakaş)

donluk *is.* Maaş. (DS II, s. 1561: Kars)

doraḥ *is.* Çökelek: *Birez doraḥ getisene yiyeh.* (Porsuklu *Susuz)

darahotu *is. bot.* [, **dorakotu**] Dereotu: *Yoğurt çorbasına darahotu goydum, çoḥ güzel oldu.* (Karakaş)

dorakotu (DS II, s. 1563: Kars) → **darahotu.**

doruk *is.* Tepe, en yüksek yer, uç. (DS II, s. 1564-1565: Kars)

doşan, dōşan *is. zool.* Tavşan. (DS II, s. 1381*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim, *Arpaçay)

doşantopūḡu, doşantopūḡu *is. bot.* Boz renkli, güzel kokulu, sapı ve kökünün kabukları soyulunca yenilebilen, papatya yapraklarına benzer yapraklı bir bitki. (Bayburt, Çıplaklı *Selim; DS II, s. 1382*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Doyşantopuḡu diye sarı başında bir çiçeḥli olan ekseriyeti yaylalarda olur.* (Bayburt *Selim) // *Tavşantopuḡu var, o da ufaḥ ufaḥ kırmızı olur, boncuk gibi.* (Çıplaklı *Selim)

douzluk (DS II, s. 1556-1557*: Kars ve köyleri) → **domuzduḥ.**

doyḡa *is.* Arpa yarmasından yapılan, içine nane konulan yoğurtlu çorba. (Bayburt *Selim; DS II, s. 1568: *Selim, *Sarıkamış) *Bize bir doyḡa*

çorbası yap da yiyem. (Bayburt *Selim)

dögenek (I) *is.* [, **döyeneḥ**] Nasır. (DS II, s. 1569: Kars köyleri)

dögenek (II) *is.* Çok geçilerek çiğnenmiş, yol edilmiş yer. (DS II, s. 1571*: Kars ve köyleri)

döḡme *is.* Ceviz, dut kurusu, fındık, pestil, şekeri birlikte döḡerek yapılan yiyecek. (DS II, s. 1570: Kars)

döḡmeç *is.* Sade yağ içine mısır ekmeḡini ya da taze ekmeḡi doğrayarak yapılan yiyecek. (DS II, s. 1571: Kars ve köyleri)

döḡüş- (*nsz*) [, **döyüş-** -2] Kavga etmek. (Darboḡaz *Selim; Büyükdurduran *Akyaka; DS II, s. 1572: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Ġiyamat goptu. Döḡüşen mi var, ne yaman Ġiyamat gofdu.* (Büyükdurduran *Akyaka) // *Ya felanlarlan felanlar döḡüştü ama o çocuḡu orda post ettiler.* (Darboḡaz *Selim)

dölbent *is.* Tülbent. (DS II, s. 1576: Kars ve köyleri)

dölek *is.* Topraktan yapılmış tencere, güveç. (DS II, s. 1578: Kars)

dönderme *is.* Bar denilen halay oyununda oyunculardan ilk üç kişinin söylediği türküyü biraz sonra başka üç kişinin tekrarlaması. (DS II, s. 1581: Kars ve köyleri)

dönek *is.* Tarlayı sürerken hayvanları yormamak için tarlanın ayrıldığı eşit parçalardan herbiri: *Döneği kısa yap, öküzler yorulmasın.* (DS II, s. 1583: Kars ve köyleri)

dönemeç (DS II, s. 1584: Kars ‘köşebaşı, yolun kıvrım yeri, viraj’) → **dönemeş.**

dönemeş *is.* [, **dönemeç**] Dönemeç, viraj: *Dönemeşleri keşdim gètdim élece.* (Karakaş)

döng *is.* **1.** Dönemeç. (Büyükdurduran *Akyaka; DS II, s. 1583*: Kızılçakçak, *Arpaçay) *Mezerliğin döngesinde adam kaza yapmış.* (Büyükdurduran *Akyaka) **2.** Köşebaşı: *Aya bizim döngeleri éle yaman ekifler.* (Meydancık *Arpaçay)

dönük *is.* Cüzam hastalığı. (DS II, s. 1586: Kars)

döş *is.* Göğüs, bağır. (Demirkent *Akyaka; Doğruyol *Arpaçay; Darboğaz *Selim; DS II, s. 1589: Kızılçakçak *Arpaçay) *Ya emmi döşüm çoh yaman ağırer, daş galdırdım,*

gazan galdırım. (Demirkent *Akyaka) // *Döş getirmiş, göyun döşü.* (Bozyiğit *Arpaçay) // Döşüne taħir altını. (Doğruyol *Arpaçay) // Güveyin *döşüne o pasayı taħarlar.* (Darboğaz *Selim)

döş *is.* Dağın, tepenin yamacı: *Dağın döşüne yaslanıf da güzelim şeyleri seyretmeħ lazım.* (Demirkent *Akyaka)

döşdük *is.* [, **döşdüyh**] Kadınların iş yaparken kullandıkları önlük. (DS II, s. 1589: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) hayvanda

döşdüyh (DS II, s. 1589*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **döşdük.**

döşeme *is.* Hamam takımı. (DS II, s. 1590: Kars)

döşsek *is.* Yatak, şilte, minder. (DS II, s. 1591: Kars köyleri)

döşür- *f.* Devşirmek, toplamak. (DS II, s. 1438*: Kars ve köyleri)

dövmeç (DS II, s. 1593*: Kars) → **döymeç -1.**

döy- (I) (-i) Dolu ürünlere zarar vermek: *Bugün bir afat geldi hepimizin tarlasını döydü.* (Demirkent *Akyaka)

döy- (II) (-i) Biçilmiş ekini, düvenle saman haline getirip tanesini, başağından ayırmak: *Yağmur gelene*

gadan bu sapları cavrayıp döymek gerek. (Subatan)

döyeneh *Ayağlarım éle oluf döyeneh.* (Karakaş) → **dögenek** (I).

döyerbiçer *is.* Biçerdöver: *Patosnan sonra da döyerbiçer geldi, daha da ey oldu, valla elimiz daha arheyinnendi.* (Boğazköy *Kars)

döymeç *is.* [, **dövmeç**] **1.** Taze ekmeği tereyağına doğrayıp bal ve yumurta ile pişirerek yapılan bir çeşit yemek. (DS II, s. 1593: Kızılçakçak *Arpaçay) **2.** Tandırdan çıkan sıcak ekmeği tereyağına doğrayıp isteğe göre üzerine lor peynir serpilerek hazırlanan yemek: *E bir döymec ver héc olmasa yesin gëtsinler.* (Bacıoğlu *Arpaçay)

döymü Değil mi anlamında kullanılır: *Düneyin Hasan sizdeydi ele döymü?* (DS II, s. 1594: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

döyü e. Değil. (DS II, s. 1569*: Zarşat)

döyüş *is.* Dövüş, Kavga: *Ona deyme döyüş arıyer, gan gezir, bulaşma.* (Karakaş) // *Döyüş çıhartdılar durup durarken.* (Bayburt *Selim) // *Ġaynatam bağırerdi, ğızım bir livoru al da gel. Evelden çoğ döyüş olurdu.* (Çıplaklı *Selim)

döyüş- (*nsz*) **1.** Tartışmak; münakaşa

etmek: *O bunu dedi men bunu dedim, men bunnan döyüşdüm.* (Karakaş) // *İndi men benim gelinin hergün yoğurdu eşgi olanda men hergün döyüşerem.* (Çakmak) // *Böy éle döyüşdü, huylandı nedi uşahdı, bezenifse bezenif.* (Polatköy *Arpaçay) **2.** *Böyün döyüşdüh ğavğa élediñ.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Orda bir kalmakal var nedi döyüşen mi var, ğavğa eden mi var yanı bir tartışmamı var.* (Bacıoğlu *Arpaçay) // *Bu ağac elimize alırñ, döyüşende birbirimizin başına vururuñ.* (Taşdere Arpaçay) // *Döyüşende bir iki ğomşulardan araya geçeller, birañmazdılar, here bir tenesini tutar, ayırdardı.* (Bayburt *Selim) → **döğüş-**

drap *is.* Ot, ekin taşınırken dökülmemesi için öküz arabasının iki tarafına takılan 80 cm yüksekliğinde 4 m boyunda merdiven şeklinde ağaç araç: (Demirkent *Akyaka; Porsuklu *Susuz) uzun draplar vardı arabanın üsdüne goyer gider sap taşıyerdiler

dua yap- *bf.* Dua etmek: *Bu ğız gelin olmuş gidiyor, dua yapıyor hoca.* (Tozluca *Selim)

dudi *is.* Ağzı kırık keser. (DS II, s. 1595: Kars)

duğan *is.* Kardeş. (DS II, s. 1595: Kars)

dulava (DS II, s.1545*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) → **dolava**.

dulka *is.* Dört tekerlekli arabalarda mazının içinde döndüğü demir. (DS II, s. 1598: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

dum- *f.* Suyu dalmak, suya batmak. (DS II, s. 1603: Bayburt ‘dummak’; DS II, s. 1603*: Kızılçakçak *Arpaçay)

duman *is.* **1.** Sis. (DS II, s. 1601: Kars köyleri) *Memet Hünkariyum dağlarım duman, artıñ ğavuşmuya ğalmadı ğüman, bilmem bu ayrılıñ ne zaman biter bende de bu yara var, diye yazmış.* (Boyalı *Sarıkamış) **2.** Duman rengi, gri. (Çıplaklı *Selim; DS II, s. 1601-1602: Kars köyleri) *Bu da ben ne bilim gri renk duman.* (Çıplaklı *Selim)

dumbuz *is.* Yumruk. (Bayburt *Selim; DS II, s. 1602: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış, *Selim) *Geler senin ğafana bir dumbuz vuraram.* (Bayburt *Selim)

dumdumhelvası *is.* Zor olduğı halde kolay sanılan iş hakkında kullanılır. Göldalı *Arpaçay; DS II, s. 1602-1603: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Dumdumhelvasıdı mı, başaramazsın.* (Göldalı *Arpaçay)

dumurecuğ (DS II, s.1553*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) → **domurecuk**.

dur- (*nsz*) Yaşamak, oturmak: *Herkeşin evi barhı bize de daire aldılar. Biz onlardan ayri dururıñ, işte yaşantımız bêle.* (Boyalı *Sarıkamış)

durahla- *f.* Duraklamak. (DS II, s. 1604: Bayburt *Selim)

durna *is.* Erkekler tarafından ve yalnız olarak oynanan bir halk oyunu. (DS II, s. 1606: Kars)

duruğ- (*nsz*) Tereddüt etmek, karar verememek, duralamak. (Bacıoğlu *Arpaçay; DS II, s. 1607*: Kızılçakçak *Arpaçay) *Ne ğonuşdu, duruğluyur yanı hele net cevap vermedi, duruğdu bi şe diyemedi.* (Bacıoğlu *Arpaçay)

duruluk *is.* Yıkılırken, çamaşır yıkarken en son kullanılan temiz su, durulama suyu. (DS II, s. 1608: Kars köyleri)

duyuk *is.* Haber. (DS II, s. 1615: Kars)

duyukçu *is.* Haberci. (DS II, s. 1615: Kars)

duz daşı *is.* **1.** İçinde kaya tuzu ufalanan taş. (Kümbetli Porsuklu *Susuz) *Duzu, duz daşında döydüm getdim.* (Porsuklu *Susuz) **2.**

Hayvanların tuz yaladıkları büyük düz taş: *Mal geler, duz daşına duz tökün, mal gelsin, yalasin.* (Porsuklu *Susuz)

duzla *is.* Tuz çıkarılan yer. (DS II, s. 1615: Kars köyleri)

düdüh *is.* [, **düdük**] Islık: *Düdüh çal, gelsin.* (Bayburt *Selim)

düdük (DS II, s. 1617: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) → **düdüh**.

dügürcü *is.* [, **dügürçü**, **düñürcü**, **dünürçü**] Kız istemeye giden kimse, elçi. (DS II, s. 1632*: *Sarıkamış, *Selim)

düğe *is. zool.* [, **düye**] Boğaya gelmemiş iki üç yaşında dişi dana, düve. (DS II, s.1619: Kars)

dügüle- (DS II, s. 1621: Kars köyleri) → **düyle-**.

dügü *is.* Prinç. (DS II, s. 1622-1623: Kızılçakçak *Arpaçay)

dügü piloyu *is.* Pirinç pilavı: *Piloyu, toyda düğü piloyu yapacam.* (Büyükdurduran *Akyaka)

dügürçü *Bazen de ey olsan da bir düğürçü geler diyer amān o bëledi, iş görmez, ğabadı filandı onu yola vurullar.* (Boyalı *Sarıkamış) // *Dügürçüler geldi, işde bizim ğızı*

filanın oğluna isdemeye geldiler. (Bayburt *Selim) → **dügürcü**.

düleymen *is.* Mayalanmış süt. (DS II, s. 1627: Kars)

dümağ *is.* [, **dümmağ**, **dümmüappağ**] Bembeyaz. (DS II, s. 1628: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

dümbeleyh *is.* Kuyruk sokumu bölgesi. (DS II, s. 1628: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

dümmağ (DS II, s. 1628*: Kars) → **dümağ**.

dümmüappağ *Birinin ğızını gördüm benzi cildi dümmüappağdı.* (Büyükpirveli *Akyaka) → **dümağ**.

dümsüh *Bana dümsühnen vurdu.* (Bayburt *Selim) → **dümsüyh**.

dümsühle- (-i) Yumrukla veya dirsekle vurmak. (Göldalı *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) *Yanımda Summan Abi duruyo, uyarmağ için böyle dürttüm, dümsühledim.* (Göldalı *Arpaçay)

dümsük *is.* Yumruk. (Göldalı *Arpaçay; DS II, s. 1629: Kars) *O çoğ kötü, o dümsüğü vurdun mu gider.* (Göldalı *Arpaçay)

dümsüyh [, **dümsüh**] Dirsekle vuruş. (DS II, s. 1629: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

düneğın (DS II, s. 1630*: Kars) →
düneyın.

dünennen *zf.* Dünden: *Dünennen gelif.*
(Meydancık *Arpaçay)

düneyın *zf.* [, **düneğın**] Bir gün evvel,
dün. (Alçılı; Akören, Çamyazı
*Sarıkamış; Bayburt, Çıplaklı *Selim;
DS II, s. 1630*: İrişli, Bayburt
*Sarıkamış, *Selim) *Düneyın*
yerdegezen gördüm. (Alçılı) //
Hısımına bir gız gâşmış İsusu'da
düneyın onnan uğraşdıh, düğününü
yapdıh. (Akören *Sarıkamış) //
Düneyın ben bu işi yapdım. (Çamyazı
*Sarıkamış) // *Düneyın ben işde*
tarlaya gëtdim, tarlamı bişdim.
(Bayburt *Selim) // *Düneyın yaptırđım*
da. (Çıplaklı *Selim)

düneyineçen *zf.* Düne kadar: *Burdan*
keçerdi lalıkğa aha adam oldu, hele
hele düneyineçen bi gonusmağını da
bilmerdi. (Bayburt *Selim)

düngür *is.* Evlenenlerin anne ve
babalarının birbirlerine göre durumu:
Hısım, ahraba, düngür, falannan biz
ahraba olduh. (Tozluca *Selim) //
Benim düngürümün dayıları eniştemin
daha doğrusu dayısıdı onnara getdih.
(Bayburt *Selim)

düñürcü (DS II, s. 1632*: *Kağızman)

→ **dügürcü.**

dünürçü *O millet yemeğini yiyerdi,*
dünürçü yiyerdi, davatlısı hep yiyerdi.
(Kurbançayır *Sarıkamış) → **dügürcü.**

düreyh *is.* Pezevenk. (DS II, s. 1633:
İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

dürmeğ *is.* [, **dürmek, dürmeyh**]
İçine katık konularak sarılmış yufka
ekmeği. (Karakaş; Büyükdurduran
*Akyaka; Çıplaklı *Selim; Porsuklu
*Susuz) *Ğuzu dürmeyi yapım yenen.*
(Karakaş) // *Dürmeğ, çöreği*
pendirinnen goyuruğ, dürmeyh yaparığ
lavaşnan. (Büyükdurduran *Akyaka) /
Dürmeğ yapđım, yedim. Birezde
maydonoz goydum. (Büyükdurduran
*Akyaka) // *Ekmeğimiz olmazdı,*
annem gider hemen birez şeker tozi,
birez gâymağ getirirdi, birez yağ
gatarđı içine getirir onu şey yapardı
hasıllardı güzel eliyen, onu beke
dürmeğ yapardı elimize verirdi, biz
yiyerdih. (Çıplaklı *Selim)

dürmeğle- (-i) Dürmek, dürmek
yapmak: *Ğahvaltı yapığı zaman*
tendirde eğmeğ pişiririh, lavaşı
dürmeğledi, yedi. (Büyükpırevli
*Akyaka)

dürmek *O gavutdan béle bi dürmek yerdî.* (Esenyayla *Akyaka) → **dürmeh.**

dürmele- *f.* Parmağıyla itmek. (DS II, s. 1635: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

dürmeyh (DS II, s. 1634*: Kızılçakçak *Arpaçay, Bayburt *Sarıkamış) → **dürmeh.**

dürtme *is.* Ucu sivri, arkası geniş el testeresi. (DS II, s. 1635: Kars köyleri)

dürtmele- *(-i)* Birisini parmakla dürtmek. (Göldalı *Arpaçay; DS II, s. 1635: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Uyuyanı uyandıрмаğ için dürtmeh, dürtmelemeh.* (Göldalı *Arpaçay) / *Yoh, mesele bi şey gösterecem, seslenip yanımdakini uyarmadan, seni dürtmeliyereh.* (Göldalı *Arpaçay)

düşelge *is.* Pay, miras payı. (DS II, s. 1638*: Bayburt *Selim)

düşgün 1. *Menim anam çoğ düşgündü, yaşlıdı, göcadi.* (Büyükpirveli *Akyaka) → **düşkün -1. 2.** *Benim uşahlarım içinde bi Berivan bene düşgün.* (Alçılı) → **düşkün-3. 3. is.** *Yoksul: Durumu ey döyül, çoğ düşgündü.* (Porsuklu *Susuz)

düşkün is. [, düşgün] 1. İhtiyar. (DS II, s. 1639: Bayburt *Selim) **2. [, tüşgün]** *Halsiz, zayıf.* (DS II, s. 1639: Bayburt *Selim) **3. [, düşgün]** *Düşkün, çok bağılı, çok seven: Ben torunuma çoğ düşkünüm.* (Tepecik *Arpaçay)

düşük (I) is. Ormanda çürüyerek yıkılmış ağaç, eski, çürük odun. (DS II, s. 1639: Kars)

düşük (II) is. Tandırda pişerken küle düşerek orada pişen ekmek, ekmek parçası. (DS II, s. 1639: Kars)

dütün is. bot. Tütün. (DS II, s. 1640: Zarşat)

düyçe is. 1. İp eğirme aygıtında mekiğe sarılmış olan iplik yığını. (Bayburt *Selim; DS II, s. 1642: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Göyunun belinnen çıhan yunu ip gayırmah için cehrede veya teşide eyirer düyçe yapardılar.* (Bayburt *Selim) **2.** *İplik yumağı: Göyunun belinnen çıhan yunu ip gayırmah için cehrede veya teşi diyeridiler onda eyirer düyçe yapardılar, ip yapardılar.* (Bayburt *Selim)

düydü is. Balta, kazma, keser vb. aygıtların çivi, kazık çakmaya yarayan kısmı. (DS II, s. 1619: Kars köyleri)

düye (DS II, s. 1619-1620*: Kızılçakçak *Arpaçay) → **düğe**.

düyedavanı *is. bot.* Kabuğu soyularak yenilen, kekremsi tadı olan bir bitki. (Bayburt *Selim; DS II, s. 1642: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Men tarnaya getdim çocuğlarımı da götdüm. Ay bala düyedavanı topladım getdim.* (Bayburt *Selim)

düyle- (-i) [, **düğle-**] Bağlamak, düğümlemek. (Çıplaklı *Selim; Porsuklu *Susuz) *Eveldeñ file yoğ, çanta yoğ mahrabayı eline aler, gider her şeyi onun içine düyliyer getirerdi.* (Çıplaklı *Selim)

düymeç *is.* Taze ve sıcak ekmek ufalanıp yağa atıldıktan sonra üzerine şeker ya da bal konularak yapılan bir çeşit yiyecek. (DS II, s. 1642: Kars)

düyü *is.* Pirinç: *Èle yaman düyü almışdım ki èle piloyu çığdi ki bële.* (Meydancık *Arpaçay)

düyün *is.* Düğüm: *Düyün olur başında.* (Taşdere *Arpaçay)

düyünle- (-i) Düğümlemek: *Süt on küleğ verdim ipi düyünledim, düyün atdım.* (Karakaş)

düz *is.* 1. Ova, kır, düzlük yer. (Çakmak; Büyükpirveli *Akyaka; Bayburt *Selim; DS II, s. 1643: Kars

köyleri) *Ekseriyetle bu evlerin ğırağlarında bu hayat da, düzde orda olor düyedavanı, şimdi bizim buralarda o bitkilerden gene var da.* (Bayburt *Selim) 2. Tarla: *Düze getdiler.* (Porsuklu *Susuz)

düz- (I) *f.* Düzene koymak, süslemek. (DS II, s. 1647: Bayburt *Selim)

düz- (II) *f.* Dizmek (ipliğe boncuk vb. şeyleri). (DS II, s. 1647: Kars)

düz- (III) (-i) Uydurmak. *Ahan düzdü, başladı düzmeye, alay èlliyeceğ, düzeceğ.* (Büyükpirveli *Akyaka) // *Bu sözü señ özünneñ düzörsen.* (DS II, s. 1647: Bayburt *Selim)

düz- (IV) (-i) Arabanın parçalarını takıp arabayı iş yapar hale getirmek. (Subatan; Porsuklu *Susuz) *Ot biçimi çiharken, arabayı düzerken bağı ğırdım.* (Subatan)

düzenle- *f.* Müzik aletlerini akort etmek. (DS II, s. 1645: Kars)

düzenni *is.* Düzenli. (DS II, s. 1646: Bayburt *Selim)

düzen ver- *bf.* Her çeşit aygıtı işler hale koymak. (DS II, s. 1646: Kars köyleri)

düzmeçi *is.* Yalancı. (DS II, s. 1647: Bayburt *Selim)

E

e ünl. Seslenme, hitap sözü: – *E, men tesbahımı itirmişem gördün mü?* (Taşdere Arpaçay) // *E, telefon etsene hazır mı kesme aşı.* (Altınbulak *Sarıkamış) // –*E, bizim bir gız oldu onu gayda sal.* –*E, adı ne olsun.* (Porsuklu *Susuz)

ebbeh (Demirkent *Akyaka; Göldalı, Polatköy *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) *Ġonaĥ gelif, ġonaġa ebbelh aşı ġayırın.* // *Buġdayın ebbegini ġoyardıĥ tereyaġı leġene, yaġlıyardıĥ on ebbelh, beş ebbelh adama ġöre.* (Göldalı *Arpaçay) // *Gedeneçen epbeĥ islanerdi aġa onu yeyirdi.* (Polatköy *Arpaçay) → **epbeyh.**

ebbeh aşı *is.* [, **ekmek aşı, epbey aşı**] Doġranmıř ekmeġin üzerine yaġlı ve yumurtalı su döküp pişirerek yapılan bir çeşit yemek: *Ay ġonaĥ gelif, ġonaġa ebbelh aşı ġayırın.* (Göldalı *Arpaçay)

ebegümeci *Ebegümeci yuvarlaĥ kökü var, pembe çiçeyi çıĥıyor.* (Karakaş) → **ebemkömeci -1a.**

ebemġurřaġı *is.* [, **ebemkurřaġı**] Gökkuřaġı. *Ebemġurřaġı doġmuř daha yaġmur yaġmıyacaĥ.* (Subatan)

ebemkömeci *is. bot.* [, **ebegümeci, ebemkömenci, ememkömenci, evenkövenci**] **1.** Kendi kendine yetişen, yemeġi yapılan bir çeşit ot, ebegümeci. (DS III, s. 1652*: Kars ve köyleri) **1a.** Kendi kendine yetişen, yaprakları yuvarlak, yere yatık, beyaz ve mor çiçekleri olan yemeġi yapılan bir çeşit ot, ebegümeci. (Altınbulak *Sarıkamış; Çıplaklı *Selim) *Yoh yoh, hemen a bu suyun aġzında da var ebemkömeci.* (Altınbulak *Sarıkamış) // *Ebemkömeci çoĥ ahan ġapıda vardır belki.* (Çıplaklı *Selim)

ebemkömenci *O ġuřburnu bu ġoyun ġulaġı, ebemkömenci bu da deli pat pat bu da baġa yarpaġı bu da acıġıcı.* (Karakaş) → **ebemkömeci -1a.**

ebemkurřaġı (DS III, s. 1654-1655*: Kars ve köyleri) → **ebemġurřaġı.**

ecef *zf.* Acaba. (Küçükaküzüm *Akyaka, Bayburt *Selim; Porsuklu *Susuz) *Tava ġaynıyır orda, açırđın ġizninnen, baĥır ġidirdin. Ecef bunun içinde ne var, ne yoh.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Muruzunu töküf, noluf ecef bunda ne var.* (Bayburt *Selim)

eccele *zf.* Acele. (Alçılı; Handere *Sarıkamış; DS III, s. 1659: İrişli,

Bayburt *Sarıkamış) *Ecele iş görme, ağır ağır iş gör.* (Handere *Sarıkamış)

ecik *is.* Kasık. (DS III, s. 1661: Kars ve köyleri)

ecinni *is.* Zeki fakat çok yaramaz çocuk. (Karakaş; DS III, s. 1662*: Kars) *Ay ecinni bir yerde dur.* (Karakaş)

ede *ünl.* Çağırma, seslenme sözü: *Ede, çocuğ yatacağdı uyandırdıh, çocuğ yuhuya geçerdı uyandırdıh, çocuğ yuhu semesinde galdırdım.* (Yenice *Selim)

edehle- *f.* Küçük çocuklar yürümeye başlamak. (DS III, s. 1664: Kızılçakçak *Arpaçay)

edik *is.* Köylü yemenisi, pabuç. (DS III, s. 1664-1665: Kars)

edirtle- *Danayı edirtle ben gelirim, südünü indirdi, memeleri doldı, danayı bağlınıh önüne, sağırınıh.* (Altınbulak *Sarıkamış) // *Danaları bırağırın, anasını edirtlersin, bir gaş dafa bele çekersin emdirirsın.* (Çıplaklı *Selim) → **eydir-**

efci *is.* Kadın gibi iş gören erkeklere verilen ad. (DS III, s. 1667: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

efsene *is.* Dengesiz, az akıllı, budala.

(Alçılı, Çakmak; DS III, s. 1670: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Bu gız ele efsenenin biri héc iş bilmir, bi şe bilmir, dedigin annamer.* (Alçılı) // *Filan bir gelin alıf héc bi şey bilmer, efsene.* (Çakmak)

ege *is.* Kendinden yaşça büyük olanlara denir. (DS III, s. 1672: *Arpaçay) **2. ünl.** [, ege (I)] Hey, ulan anlamında seslenme ünlemi: *Ege, beni dinle.* (DS III, s. 1672: *Arpaçay)

egir- *(-i)* Yünü büküp iplik yapmak. (Alçılı; Cavlak, Çıplaklı *Selim; DS III, s. 1672: Kars ve köyleri) *Yüngü fitil ettih ya onu da teşide incelderiğ, egirer ip yaperiğ.* (Alçılı) // *İplerini hep gendimiz egirmişığdır; elimizinen, teşinen egirdik.* (Çıplaklı *Selim) // *Onu egirmağ için o şeyi yünü bele elüne alurdılar.* (Cavlak *Selim)

egış *is.* **1.** Ekmeği tandırdan almak için demirden yapılan bir ucu eğik, bir ucu yassı araç. (DS III, s. 1679*: Kars ve köyleri) *Egiş var, gelberi var, rapata var.* (Altınbulak *Sarıkamış)

egsiheteh *is.* **1.** → **esgietyeh.** *O esgiheteh ele günah ki hep çalışır.* (Altınbulak *Sarıkamış) **2. mec.** Beceriksiz, elinden iş gelmeyen: *Muğdara ben diyirim esgihetehsin sen.*

Çalışmırsın, bi şe etmırsın. (Altınbulak *Sarıkamış)

eğe (I) (DS III, s. 1672*: Kars) → **ege** -2.

eğe (II) *is.* Kısmet, nasip, pay. (DS III, s. 1675: Kars)

eğiş *is.* Hamur kesmek ve kazımakta kullanılan demir araç. (Akören *Sarıkamış; DS VI, s. 4493: Boyalı *Sarıkamış) *Böyün ambu iki senedir gullanmiram, durir; sahliram eğişimi, rapatamı.* (Akören *Sarıkamış)

eğle- *f.* Durdurmak. (DS III, s. 1680: Kars ve köyleri)

eh- *f.* Ekin ekmek. (DS III, s. 1690: Zarşat)

éhdiyât *is.* Sakıntı, tedbir, ihtiyat. (DS III, s. 1689: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

éht *is.* Kendi kendine söz verip bir işi üzerine alma, ant. *Éhtellemişem esger olanda toy çaldıracam.* (DS III, s. 1690: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **éht**

élle- *bf.* Yemin etmek: *Eht élledim Tiflis'e getmeye nesib olmadı.* (Göldalı *Arpaçay)

ehvenle- (*nsz*) Ağrı azalmak, hafiflemek: *Hacı ğarnın ağrıyerdi, iğne yapıldı, ne oldu? Biraz mayınladı veya diyer ehvenledi.* (Tozluca *Selim)

eke *sf.* **1.** Büyük, yetişkin, yaşlı, kart, olgun (insan ve hayvan). (Göldalı *Arpaçay; DS III, s. 1691: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Eye uşahdı mı ğandırasan Summani eke adamdı.* (Göldalı *Arpaçay) **2.** *is.* Çokbilmiş: *Benim bu ğızım çoğ bilür, çoğ eke.* (Altınbulak *Sarıkamış)

ekecek *is.* Tohum. (DS III, s. 1692-1693: Kars ve köyleri)

ekelge *is.* Ekilecek yerler, tarlalar: *Köyümüzün ekelgesi bize yetmez oldu.* (DS VI, s. 4494: Bayburt, *Selim)

ekenek *is.* Ekilecek, ekilmeye elverişli yer, tarla. (Bayburt *Selim; DS III, s. 1694: Kars ve köyleri) *Benim şimdi çocuhlarım ğetdi ekenekdeki tahılımlı getirmeye.* (Bayburt *Selim)

ekin *is.* Buğday, arpa gibi taneli bitkiler: *Ekin éhdiğim zaman birden gendi gendimize diyerdih ki tarlada fiyet, evde avrat da türkü diyerdih.* (Büyükpirveli *Akyaka)

ekinçi *is.* İkinci, çiftçi. (Göldalı *Arpaçay; DS III, s. 1694: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Ekinçi, ekin eken.* (Göldalı *Arpaçay)

ekmek aşı (DS III, s. 1762*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **ebbeh aşı.**

ekşi- *f. mec.* Surat asmak. (DS III, s. 1699: Kars)

elbir et- *bf.* Elbirliği, işbirliği yapmak. (DS VI, s. 4494: Bayburt *Selim)

elbir ol- *bf.* Birleşmek, işbirliği etmek. (Bayburt *Selim; DS III, s. 1704*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Elbir olalım da birbirimizin işini çabuğ yapalım, reşberliğimizi erken bitirelim.* (Bayburt *Selim)

elceh (Porsuklu *Susuz) *Götü tırpanın elceyini bağlasın.* → **elcek.**

elcek *is.* [, **elceh**] Tırpanın elle tutulan yeri. (Çamyazı *Sarıkamış; DS III, s. 1704: Kars ve köyleri) *Elcek tırpanda olur.* (Çamyazı *Sarıkamış)

elçek- (*nsz, -den*) Vazgeçmek. (Porsuklu *Susuz; DS III, s. 1706: Kars ve köyleri) *Mennen el çek.* / *Bu adam dünyeden el çekif.* (Porsuklu *Susuz)

elçi, elçi *is.* Kız istemeye gönderilen kimse, görücü, dünür. (Göldalı *Arpaçay; DS III, s. 1706: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Selim'nen Kars'ın Selim'nen gızına elçi geliller.* (Göldalı *Arpaçay) / *Yağış yağar, gar çiler, dama doluv elçiler.* (Göldalı *Arpaçay)

elçim (I) *is.* Az, bir kerede ele alınabilecek kadar az olan nesne. (DS III, s. 1706: Kars ve köyleri)

elçim (II) *is.* Taranmış, eğirilmek için hazırlanmış yün parçaları: *Bir elçim yun daradığ.* (Porsuklu *Susuz) bir helvir elçim basdım onu savağnan eyirem

elçim kaldır- *bf.* İmece ile iş görenlere, patron bahşiş vermek (yün tararken, tarla ya da çayır biçerken, imececiler o nesneden bir tutam kaldırarak patrona gösterirler). (DS III, s. 1707: Kars köyleri)

eldaşı *is.* Beş taş oyunu. (Porsuklu *Susuz) gel eldaşı oynuyağ

ele ünl. Şaşma bildirir ünlem. (DS III, s. 1650-1651*: İrişli, Bayburt, *Selim, *Sarıkamış)

ële *sf.* Öyle. (Porsuklu *Susuz)

ële- *f.* [, **ëlle-**] Eylemek, etmek, yapmak: *Düzgün ële oralara ataş salarsan, cıngı salarsan.* (Karakaş) // *Sen de gel mana yardım ële.* (Büyükpirveli *Akyaka)

ëlece *zf.* Öylece: *Ëlece diyerih.* (Karakaş) // *Onu ëlece otururduğ önünde örürdüğ.* (Oğuzlu) // *Ëlece boğuluf.* (Büyükpirveli *Akyaka) // *Şimdi ödünç alır veriller, o zaman hetm*

ediller. A elece değişerdiler.
(Küçükaküzüm *Akyaka) // *Hani ya darlandın, çaya atdın, elece uyursun rahatlarısın.* (Boyalı *Sarıkamış)

eleh *is.* Elek. (Taşdere Arpaçay; DS III, s. 1709: Zarşat ‘eleh’) *Köye poşa geldi, gelin gideh helbir alah, eleh alah.* (Taşdere Arpaçay)

elelecele *zf.* Çabucak: *Misafirimiz gelmiş; çay göy, elelecele hemen bişeler hazırla.* (Altınbulak *Sarıkamış)

éleleyh *zf.* O tarafa. (DS III, s. 1710: İrişli, Bayburt, *Selim, *Sarıkamış)

élese *zf.* Öyleyse: *Ben bu lafi ona söylürem, sen gojunorsann, senin de bunda suçunn var élese.* (Gönülalan *Arpaçay) // *Élese sen gelme.* (Porsuklu *Susuz)

eletgaset (DS III, s. 1712*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **eletgeset**.

eletgeset *zf.* [, **eletgaset**] Çarçabuk, tezelden: *Ahmet atla geldi, eletgeset geri döndü.* (DS III, s. 1712: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

elil *sf.* Kör. (Göldalı *Arpaçay; DS III, s. 1717: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Günahdı yardımcı olun, falan elil adamdı.* (Göldalı *Arpaçay)

elin mumu *is.* Kına gecesinde gelinin çevresinde yakılan renkli, burgu biçiminde mumlar. (DS VI, s. 4495: Kars)

eliyeyin *is.* Çabuk iş gören, hamarat (kimse): *Çok eliyeyindi; ona verin, o yeyin yeyin yapar.* (Eskigeçit *Selim)

elküt *is.* Beceriksiz, tembel. (Altınbulak *Sarıkamış; Göldalı *Arpaçay; DS III, s. 1719*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Elküt, becerihsizdi.* (Göldalı *Arpaçay) // *Çoh elkütsün, gağamersin yerinden, elküt olmuşsun.* (Altınbulak *Sarıkamış)

elle- *Vallah billah heş zad ellemedim.* (Bayburt *Selim) → **éle-**

ellemedaş *is.* Beş taş oyunundaki taşlar. (DS III, s. 1721: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ellemeyah *is.* Her şeye el süren, azgın, durup dinlenmeyen yaramaz çocuk. (DS III, s. 1720-1721*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

elles- *f.* Uğraşmak, çalışmak. (DS III, s. 1722: Bayburt *Sarıkamış)

elliñ *is.* Eldiven: *Anam maa elliñ tohuuyuf ki beş parmañ.* (Porsuklu *Susuz)

éllik *is.* Aynı elden olan, aynı yerden oturan. (DS III, s. 1724: Kars ve çevresi)

el öpmelik *is.* Gelin ya da güveye, kaynana ya da kayınbaba tarafından verilen armağan. (DS III, s. 1727: Kars ve bütün köyleri)

emceh *is.* Meme: *Ay bala ineyin altına ineyin emceyine asıldım ineyi sağmaya, ineh mana bir tehme vurdu.* (Aslanhane *Akyaka)

eme bağ. Ama: *Ya adam gelmiş eme adam éle olmuş bir deri bir kemiş, arıhlamış.* (Bacıoğlu *Arpaçay)

emedennen *zf.* Ansızın, birdenbire. (DS III, s. 1732*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

emel *is.* İshal: *Külülü çoğ yeme, ishal olarsan, emel olarsan, ishal olarsan, kötán külülü yeme.* (Göldalı *Arpaçay)

emel ol- *bf.* İshal olmak: *Dana emel olufdu, buna ilac verin.* (Porsuklu *Susuz)

ememkömenci *Ememkömenci, guşekmeyi, acıgıcı da yığaydın, gét Gizemgilin bostanda éle çoğdu ki.* (Karakaş) → **ebemkömeci -1a.**

emgeh *is.* Bebeklerde kafanın ön tarafında bulunan hafif çukur yer:

Çocuğun emgeyine vurma elini. (Porsuklu *Susuz)

emi *is.* Amca. (Çakmak; Küçükaküzüm *Akyaka; Tepecik *Arpaçay; Bayburt *Selim; DS III, s. 1740*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Kars ve köyleri) *Üç emim, bibim, babam hepsi Ğuran oğumuşdu.* (Çakmak) // *Emi imdadıma yetişdi.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Emi gel, béle otur.* (Bayburt *Selim) // *Rehmetdiş Memet emim bağmancıydı; ekerdi, yetiştirirdi, millete yedirdi.* (Tepecik *Arpaçay)

emiş- (*nsz*) **1.** Sağmal hayvan toplu halde annelerini emmek: *Sağınnan sonra guzuyu gøyuna gatallar, emişir.* (Tepecik *Arpaçay) **2.** Sağmal hayvan yavruları annelerini sağılmadan önce gizli olarak emmek. (DS III, s. 1737-1738: Kars köyleri)

emişdir- *Bizim orda bir Ğarı vardı diyerdi: “Biy sen o iyirmi ineyi nasıl sağersen, éle emişdirersen?”* (Çakmak) // *Ğoyun geldi gøyunu emiştirdi.* (Karakaş) → **emiştir-**

emiştir- (*-i*) [, **emişdir-**] Keçi, sığır yavrularını annelerinin yanına bırakıp emdirmek. (Karakaş; Porsuklu *Susuz) (DS III, s. 1738: Kars ve köyleri)

emlig *is.* İyi cins kuzu. (DS III, s. 1739: Zarşat)

emliĥ *is.* Geç doğan kuzu, geç doğduğu için annesinden ayrılmayan kuzu. *Emlĥ ġuzunun anasını canavar yedi.* (Bacioğlu *Arpaçay)

en *is.* Kumaş: *Hazır da yoĥuydu, en alıf enteri tikerdiler ellerinde. Makine de yoĥuydu.* (Büyükpirveli *Akyaka)

endek *is.* Sözünden dönen, cayan, iradesiz. (DS III, s. 1745: Bayburt *Sarıkamış)

endem *is.* Boy bos, endam. (DS III, s. 1745: Kars)

endirtle- *f.* İneği sağmadan önce, sütü gelsin diye danasına bir iki yudum emdirtmek. (DS III, s. 1747: Kars ve köyleri)

endirtme *is.* Bir çeşit koyun sağma. (DS III, s. 1747: Kars ve köyleri)

enek *is.* Saban demirini taşıyan gövde kısmı. (DS III, s. 1748: Kars ve köyleri)

eneke *is.* [, **heneke**] **1.** Çocukların oynadığı aşıkların en büyüğü ve en güzeli. (DS III, s.1749*: Kars) **1a.** Aşık oyununda aşıkları vurmak için kullanılan en büyük ve en güzel aşık kemiği: *Enekelerin ortasına şey tókirdĥ ġurşun ki ağır olsun, vurduğu*

zaman cızdan çıĥarsın. (Karaorgan *Sarıkamış) // *Enekeme ġıda ver. Eneke ġalmıř elinde, bařđa yoĥ.* (Gürbüzler *Selim) / *Enekenin ġarşılıđı iki tene dikedin; onları da utarsan enekemi de alır, giderdin.* (Gürbüzler *Selim)

engezde- *(-i)* Dövmek, tokatlamak. (Göldalı *Arpaçay; DS III, s. 1753: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Çoĥ ġabadayı gezirdi, onu bi ufaĥdan engezdesene burnu ġırıla.* (Göldalı *Arpaçay)

engin *is.* Geniş alan. (DS III, s. 1755: Kars ve birçok köyleri)

eniĥ Köpek yavrusu: *İki ey eniĥ tutmuşam ki böyüdüler mi ġuř uçurmazlar.* (Porsuklu *Susuz)

enik *is.* Kedi ve köpek yavrusu. (DS III, s. 1757: Kars ve köyleri)

enikle- *f.* Kedi ya da köpek doğurmak. (DS III, s. 1758: Kars ve köyleri)

enter *is. zool.* Bir çeşit maymun. (DS III, s. 1761: Zarşat)

enzeli *is.* Kadın ve erkek tarafından karşılıklı oynanan bir halk oyunu. (DS III, s. 1762: Kars)

epbey aşı (Porsuklu *Susuz; DS III, s. 1762: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

Epbey aşu, tadırın başu, ye dur.
(Porsuklu *Susuz) → **ebbeh' aşu**.

epbeh' *Misefir götürer biri, şornan epbeh goyor* (Gönülalan *Arpaçay) → **epbeyh**.

epbeyh *is.* [, **ebbeh'**, **epbeh'**] Ekmek.
(DS III, s. 1762: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

epri- *f.* Bozulmak, eskiyip çürümek, peltelenmek. (DS III, s. 1763: Kars ve köyleri)

er *is.* Koca, eş: *Ğırh gün içinde ikisinin de eri öler.* (Çakmak)

ergencelik *is.* [, **ergençelih'**, **ergençelik**] Evlenmemiş kız ya da erkeğin yüzünde ve boynunda çıkan sivilceler. (Akören *Sarıkamış; DS III, s. 1768: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Ergencelik olir bizde diyerler, ergencelik.* (Akören *Sarıkamış)

ergençelih' *Bekar oğlanların mendilleriyne sildihları sıra gidirmişler ergençelihler, sivilcehler.* (Altınbulak *Sarıkamış) → **ergencelik**.

ergençelik (DS III, s. 1768*: Kars ve köyleri) → **ergencelik**.

erin- (*nsz*) Üşenmek, tembellik etmek. (Altınbulak *Sarıkamış; Bayburt

*Selim; DS III, s. 1770: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Erinir ki gaha o işi yapa.* (Altınbulak *Sarıkamış) // *Erindi, getmedi de ki bu işi yapa. Gidip bu işi yapacağdı; erindiğinnen gidif yapmadı, yağmura galdı.* (Bayburt *Selim)

erincek *is.* [, **eringen**] Tembel, üşenen (kimse). (DS III, s. 1770: Kars)

eringen (Karakaş; DS III, s.1770*: Kars) *Boo bu ële eringendi ki, gahıf iş miş görmer.* (Karakaş) → **erincek**.

eriş *is.* Halı dokuma tezgâhındaki uzunlamasına atılan ip: *Erişu keser, ilmiyi keser. Gelin gıncıtma, düzgün kes.* (Gönülalan *Arpaçay) // *Ağaşlara uzaderih erişini ondan sonra da artih bu kenarlarındän tohurdih halıyı.* (Çıplaklı *Selim)

eriş- *f.* İlişmek, el ile şakalaşmak, alay etmek. (DS III, s. 1772: Kars ve birçok köyleri)

erişif *is.* Cin, peri. (DS III, s. 1772: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

erişde çorbası *is.* Erişteden yapılan çorba: *Erişde çorbası yap içine de eyirdeh kes.* (Bayburt *Selim)

erk *is.* Sözü, nazı geçme, etkisi olma, hatırını kırmama anlamında kullanılır: *Benim erkim ellere geçer de kardeşime*

geçmez. (DS III, s. 1773: Kars ve köyleri)

erkehle- *Soğan erkehliyif, gartdaşif.* (Porsuklu *Susuz) → **erkekle-**.

erkek *is.* Bir yaşından büyük erkek koyun. (Porsuklu *Susuz; DS III, s. 1774: Kars ve köyleri) *Bir sürü erkeyi var adamın.* (Porsuklu *Susuz)

erkekle- (*nsz*) [, **erkehle-**] Gövdeleri yenen bazı bitkiler kartlaşmak, ihtiyarlamak. (DS III, s. 1774: Kars ve köyleri)

ernik *is.* Erimeğe başlamış kar. (DS III, s. 1775: Kars)

erşi *is.* Çirkin. (DS III, s. 1777: Kızıldaş *Arpaçay)

erşin *is.* Saçada yufka döndürmeğe yarayan bir çeşit demir araç. (Altınbulak *Sarıkamış; DS III, s. 1777: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *O erşinnen bir oni, yufkayı çevir.* (Altınbulak *Sarıkamış)

es- (*nsz*) Titremek: *O geden herslenifki eser.* (Karakaş)

esen *is.* Parasız verilen, beleş, horyat: *O yığdığın mal esenine tökülsün.* (DS III, s. 1779: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış, *Selim) **2.** Ölen kişinin ölümünün 7. gününde hayrına verilen yemek: *Esen*

yemeği köylüye verilir. (Bayburt *Selim) ■ **esenini ver-** *bf.* Ölen kişinin ölümünün 7. gününde hayrına yemek vermek: *Köyden biri ölüf esenini véreller.* (Porsuklu *Susuz)

esger *is.* Asker. (Boğazköy; DS III, s. 1781: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *O zaman esger bize izin verirdise gedirdih.* (Boğazköy)

esgieteyh *is.* [, **egsiheteh -1**] Kadın. (DS III, s. 1697-1698*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

esgil- (*nsz*) Eskimek (elbise, eşya hakkında): *Beyaz ağdan tikerdiler, giyerdi. O da esgildiği zaman sabın yoğ ya, terden çabuğ çürüyerti.* (Darboğaz *Selim) // *Esgilif, galdır at gëtsin.* (Porsuklu *Susuz)

esirik *is.* Kızgın, öfkeli, sinirli. (DS III, s. 1783: Kars)

esme *is.* Nefes, dua. (DS III, s. 1785: Zarşat) ■ **esme yap-** Dua okuyup üfleme: *Hociya götü bunu, bir esme yapsın.* (Bacıoğlu *Arpaçay)

esrük *is.* Sarhoş. (DS VI, s. 4500: Kars)

essah *is.* Gerçek, doğru. (Akören *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *He vallah, essah. Dizini götürdüm.* (Akören *Sarıkamış)

eş *is.* Hayvanlarda doğum sırasında yavrudan sonra gelen etsi madde, etene: *Böyün ineyin doğdu eşini atmadı.* (Bayburt *Selim)

eşdaş *is.* Akran. (Göldalı *Arpaçay; Bayburt *Selim; DS III, s. 1788: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Aye biz eşdaşih, uşahlıhdan eşdaş, yaşıdih.* (Göldalı *Arpaçay) // *Bu benim eşdaşımdır.* (Bayburt *Selim)

eşelen- (*nsz*) *mec.* ortalığı dağıtmak: *Süküt dur eşelenme, bir yerde dur.* (Karakaş)

eşgi *is.* Ekşi. (Çakmak; DS III, s. 1791: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış, *Selim) *İndi men, benim gelinin her gün yoğurdu eşgi olanda men her gün döyüşerem.* (Çakmak)

eşgi hamur *is.* [, **eşhamra**, **eşki hamur**, **eşki hamura**] İki, üç gün bekletilip maya olarak kullanılan ekşi hamur: *Eşgi hamuru suya göy hamur yoğurağ.* (Altınbulak *Sarıkamış) (DS III, s. 1792: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *eşhamra* ‘iki üç gün bekletilip, ekşitilen hamur’ , *eşki hamur* ‘maya olarak kullanılan ekşi hamur’ (DS III, s. 1794: Kars)

eşgin *is.* Atın tırısra rahvan arası yürüyüşü. (DS III, s. 1791: Kars ve köyleri)

eşhamra (DS III, s. 1792: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) → **eşgi hamur**.

eşi ünl. Yahu anlamında: *Ya men ağa ağ diyirem sen gara diyirsen eşi.* (Göldalı *Arpaçay) // *Eşi get de.* (DS III, s. 1792: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

eşih *is.* Dışarı: *Mal yemedi gırcının yığdım, götdüm, eşiye goydum.* (Karakaş) // *Êşihde bir işimiz var, iş bitdi, rahatladım, dinceldim.* (Büyükpirveli *Akyaka)

eşin- *f.* Yaramazlık etmek. (DS III, s. 1792: Kars ve köyleri)

eşit- (*-i*) İşitmek, duymak: *Ben beşe eşiddim daha.* (Karacaören) // *onu ben nenemden eşidirdim* (Bacıoğlu *Arpaçay) // *Bu gulağım da eşitmiyor ya hoca ezan oğur, vallahi beşe eğer bu gulağım gapalise ezanı zor eşidirum.* (Tozluca *Selim)

eşkere *is.* Açık, belli, meydanda. (DS III, s. 1793: *Arpaçay)

eşki hamur (DS III, s. 1794: Kars) → **eşgi hamur**.

eşki hamura *Önceden hazır mayalar*

*şimdi yohudu, o zaman eşki hamura vardı, onnan ekmek yapıldı. (Bayburt *Selim) → eşgi hamur.*

eşniĥ yap- *bf.* Koyun, az kar yağdığı zaman eşinerek otlamak: *Goyun eşniĥ yaparaĥ o gebenlerin divinnen gendine ot çıhاریyor, ġarnını doyurmaĥ için eşniĥ yapıyordu. (Bayburt *Selim)*

éşnik is. [, éşniyh] Koyunların az kar yağdığı zaman, eşinerek otlamaları. (DS III, s. 1795: *Sarıkamış, *Selim)

éşniyh (DS III, s. 1795*: *Sarıkamış, *Selim) → **éşnik.**

eşşeh ġalaġı is. Üçgene benzer şekilde yapılmış küçük tezek yığını: *Ġaĥ gideĥ, tezeyi topluyaĥ, eşşeh ġalaġı yapaĥ. (Porsuklu *Susuz)*

eşşek turpu is. bot. Sarı çiçeği olan, uzun, yenilebilen bir çeşit bitki: *Eşşek turpu vardır, bir bitkidir, çiçek açar böyle. Hafif ne acımsıdır ne ekşidir, çiçeği sarı olur, uzun. Onun kökü çıhar bële özeğini yersin. (Çıplaklı *Selim)*

etdiĥ is. Etlik, oğlan tarafının aldığı, düğünde kesilen hayvan: *Etdiĥ olaraĥ ġısır ineh isdiyerem. (Porsuklu *Susuz)*

2. Semiz olmak (hayvan): *Çoh yiyif etdiĥ oluf, o ġeden yiyif ki kökelif, etdiĥ oluf. (Karakaş)*

eteĥle- (-i) yellemek: *Peştamalla*

*külfeyi etehle, tendir yansın. (Porsuklu *Susuz) / Bi ataşı etehle yansın. (Porsuklu *Susuz)*

eteĥleme *Eteĥleme tiĥdim. Filana piştirdim maa etehleme dikeceĥ. (Büyükpirveli *Akyaka) → eteyhleme.*

etene is. İnsan ya da hayvan eşi, sonu. (Karakaş; DS III, s. 1797*: Kars ve çevresi) *İneh doğmuşdu; eteniye saldı, atdiĥ eşiye. (Karakaş)*

eter is. Haber. (DS III, s. 1797: Azeri köyleri)

eteyhleme is. [, etehleme] Eteklik. (DS III, s. 1797*: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış, *Selim)

etlik is. Kış için etinden kıyma, kavurma, pastırma ve sucuk yapılan semiz hayvan. (DS III, s. 1799: Kars ve köyleri)

ev- f. Acele etmek, acele ettirmek. (DS III, s. 1811-1812: Kars ve köyleri)

evcil is. Evine düşkün adam. (DS III, s. 1801: Kars)

eve is. Oyunda ebe: *Gelin saklambaç oynayalım, men ebe olacağım. (DS III, s. 1802-1803: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)*

eveçi *is.* Doğum yaptıran kadın, ebe. (Bayburt *Selim; DS III, s. 1803: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *O nuhsa üsdüne yatan gelinlerin rahatsız olduğu zaman gelerdiler, eveci diyerdiler o ğadını götürördüler o ğadın baherdi onlara.* (Bayburt *Selim)

evedi *zf.* Acele, çabuk. (Aşağısallıpınar *Sarıkamış; DS III, s. 1803-1804: Kars) *Allah etmesin bi kötülük olsa, bi şe olsa evedi duyursin.* (Aşağısallıpınar *Sarıkamış)

evelden *zf.* Önceden, eskiden. (Boğazköy, Çakmak; Polatköy *Arpaçay; Handere *Sarıkamış; Bayburt *Selim) *Evelden esgerliĥ dört seneydi.* (Çakmak) / *Evelden keçe dökerdiler, sekilere keçeler serili, yasdıĥlar düzülü, halı yasdıĥlar.* (Çakmak) // *Utanderdiĥ da evelden.* (Handere *Sarıkamış)

evele *zf.* Evvela, önce: *Onu evele bir zencir yapıllar bir sıralı güneş kâr etsin, ğurusun diye.* (Demirkent *Akyaka)

eveliĥ (Subatan, Ocaklı; Aslanhane, Küçükaküzüm *Akyaka; Polatköy, Taşköprü *Arpaçay; Bayburt *Selim) *A valla bahĥ eveleiĥ var, ısırĝan otu var,*

kuşepbeyi var, sonra kekiĥ otu var. (Aslanhane *Akyaka) // *Ayran çorbası da var, bozaş da var, eveliĥnen bişirerler.* (Esenyayla *Akyaka) // *Yarmaynan eveleiĥ aşı yapıllar.* (Bacioĝlu *Arpaçay) // *Eveliĥ, kuş eĥmeyi, ĝuzu ĝulaĥ ne desen yetişer, ĝaz ayaĝı bunnar hep yabanı yetişenner.* (Taşdere Arpaçay) / *Bitkilernen mesela pancar, eveliĥnen çorba yapırĥ.* (Taşdere *Arpaçay) // *Ĝuzu ĝulaĝı var, eveleiĥ var, ĝangal var, yıĝar yiyeriĥ.* (Boyalı *Sarıkamış) / *Eveliĥ de şorvasını edirsən, yıĝırsan, ĝurudursan ĝışda gavurursan, ketesin bişirirsən o da eydi böyreĥlere ey.* (Boyalı *Sarıkamış) // *Hevecüve varydı, hevecüvenen boyaner, eveleiĥ kökünнен boyanerdı ip. Onnan sonra halı yaperdiĥ.* (Bayburt *Selim) → **evelik.**

evelik *is. bot. [,eveleiĥ]* Labada; taze ve kurutulmuş yapraklarıyla çorbası yapılan, sarması olan, geniş yapraklı bir çeşit bitki: *Aĝ pancar toplirdiĥ çayırlarda olırdı, çayır pancari toplirdiĥ, sonra kekiĥ toplirdiĥ, yemlik, evelik, ĝuzu ĝulaĝı toplirdiĥ.* (Boyalı *Sarıkamış) (DS III, s. 1804-1805*: Kars *evelik* 'yaprakları yenilebilen, tohumlarından da çay yapılan ısıpanaĝa

benzeyen bir çeşit ot, labada', *öyeliyh* 'kurutulmuş yaprakları çorbaya konulan bir çeşit bitki' (DS V, s. 3366: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

evenkövenci (DS III, s. 1652*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) → **ebemkömeci -1**.

ever- (-i) Evlendirmek. (Boyalı, İsisu *Sarıkamış; Tozluca *Selim; DS III, s. 1805-1806: Kars ve köyleri) *Gönülsüz, bir ğızı everdiler.* (Boyalı *Sarıkamış) // *Ergen yaşa geldiği zaman, asgerliğini yapmışsa everiller.* (İsisu *Sarıkamış) // *Birgün önce düşünümüz oldu, oğlumu everdim.* (Tozluca *Selim)

evle is. Öğle vakti: *Ĝuşluĝ evleyen sabah arası, ahşamüsdü.* (Tepecik *Arpaçay) // *Evleye bir saat var.* (Tozluca *Selim)

evle- f. Kağrı arabalarının mazısı yatağından, dingil yuvasından çıkmak. (DS III, s. 1811: Kars)

evleĥ is. *Dragdörnen sürdüĥ motorunan. Evleĥ eddiĥ ondan sora da ocaĥları eĝdiĥ bele belinen.* (Ocaklı) // *-Eye ĝaç evleĥ sürdüin böyün, ehđin. -E dört evleĥ ehmişem.* (Taşdere Arpaçay) → **evlek.**

evlek [, **evleĥ**] Tarlaya tohum ekmek

için saban iziyle bölünen kısımlardan herbiri. (DS III, s. 1810: Kars)

ev sahavı is. Evin hanımı. (DS III, s. 1818*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

evşan is. sidik. (DS III, s. 1816: Kars)

evşan et- (DS III, s. 1816*: Kars) →

evşen et-.

evşen et- bf. [, **evşan et-**] İşemek. (DS III, s. 1816: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

evze is. [, **ezva -2**] Kibrit. (Subatan; (Değirmenköprü, Tepecik *Arpaçay; DS III, s. 1828*: *Sarıkamış) *Gét bir evze geti de ataş yahah.* (Tepecik *Arpaçay)

eyağına yüyrüh is. Ayağına çabuk: *Ekseriyatı o sırada iş miş çoĥdu ya diyerdih ahan bu gétsin bu eyağına yüyrühdü; bu tez gider, tez geler.* (Eskigeçit *Selim)

eyaĥüsdü zf. Hemen, çabucak: *Bir işim var, eyaĥüsdü gidif gelejem.* (Porsuklu *Susuz) / *Eyaĥüsdü bu bardağı verdim, geldim.* (Porsuklu *Susuz)

eyaĥyalın zf. Yalınayak, ayağı çıplak, ayağında hiçbir şey olmayarak: *Eyaĥ yalın, baş açih nereye gider.* (Bacıoğlu *Arpaçay)

eycene *zf.* İyice: *Eycene mökgeleşdir, eycene ağzını bağla.* (Meydancık *Arpaçay) // *Eycene doldur, silkele eycene.* (Tozluca *Selim)

eydir- (-i) [, **edirtle-**] Sağmadan önce yavrusuna çok az emdirerek ineğin südünü bırakmasını sağlamak: *Evelden danaları eyağına bağılyerdiñ çatıynan. Emim eydirerdi, men o yirmi ineyi teñ sağerdim.* (Çakmak) / *İndi daha dana mana eydirmeriñ, danasız sağeriñ daha inehleri.* (Çakmak) // *İneyi eydirdim, sağdım.* (Karakaş) // *Danıyı bırahdı, dana emdi ahan ineh eydirdi südünü* (Aslanhane *Akyaka)

éydırme *is.* **1.** Koyun ve inekler 15-20 dakika ara ile ikinci kez sağılırsa buna éydırme, bu süte de éydırme süt denir.) (DS III, s. 1819: İrişli, Bayburt *Sarıkaş, *Selim) **1a.** Koyun ve keçinin 15-20 dakika ara ile ikinci kez sağılması: *Göyünün eydırme zamanı geldi, gèdeh eydireh.* (Porsuklu *Susuz)

eye ün. **1.** Erkeğin karısına sesleniş ya da hitap şekli. (Boğazköy, Subatan; Büyükpirveli *Akyaka; DS III, s. 1819: İrişli, Bayburt *Sarıkaş, *Selim) *Yaşlı bir hacı var; eye, aş getirin.* (Subatan) // *Eye, ordan bir gaş tene lazıt geti suda pişireh.* (Büyükpirveli

*Akyaka) // *Eye, bir çay goy içeyh.* (DS III, s. 1819: İrişli, Bayburt *Sarıkaş, *Selim) **2.** Erkekler arasında kullanılan seslenme, hitap sözü: (Subatan; Büyükpirveli *Akyaka; Gönülalan, Taşdere *Arpaçay; Bayburt, Yenice *Selim) *Eye, sen ne aloylanmış yanırsın.* (Subatan) // *Eye, sen de gel mana yardım ele. Eye meni yaman sıhıştırdılar gel.* (Büyükpirveli *Akyaka) // *Eye, tişerde bir havar var, gör nedi.* (Gönülalan *Arpaçay)

eyin *is.* **1.** Sırt, insanın üstü. (Alçılı; Bayburt *Selim; Porsuklu *Susuz) *Ele ele sahlıyn, bir dişeri gidende de bele geynende eynimizde desinler ne gözeldi.* (Bayburt *Selim) // *Eyninde bir şey yoh uşağın, çılpağ.* (Porsuklu *Susuz) **2.** Üst, giysi, giyecek: *Eynini gey.* (Porsuklu *Susuz)

eyirdeh *is.* Yağda kızartılarak çorbaya katılan fındık büyüklüğünde hamur parçası: *Erişte çorbası yap, içine de eyirdeh kes.* (Bayburt *Selim)

eyirdek (DS III, s. 1822*: İrişli, Bayburt *Sarıkaş, *Selim) → **eyirdeyh.**

eyirdeyh *is.* [, **eyirdek**] Hamuru yumurta büyüklüğünde kesip, yağda kızartarak yapılan bir çeşit börek. (DS

III, s. 1822: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

eyiş *is.* Ateş küreği. (Porsuklu *Susuz; DS III, s. 1822: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Eyişi geti, epbeñ tendire düşdü çıhare.* (Porsuklu *Susuz)

eylen- (I) (*nsz*) **1.** Oyalanmak, bir yerde fazla kalmak: *Eylenmiş ğalmış, oturup ğalmış.* (İnkaya *Sarıkamış) // *Çabuğ git gel, eylenme.* (Porsuklu *Susuz) **3.** Dinlenmek, durup dinlenmek: *Atı çıdarda biraz burda eyleneñ.* (Göldalı *Arpaçay) // *Millet gelir burda oturur, burada eylenir.* (İsisu *Sarıkamış) **4.** Durmak: *Ğızlar men gelirdim Gars'ın elinnen, Eylenin eyerin alın belinnen, Kimiz guyruğunnan kimiz yalınnan, ğaldırın atıma deh deyin anam, deyin bacım, deh deyin.* (Göldalı *Arpaçay)

eylen- (II) (*nsz*) İyileşmek: *Eylenir kılıç yarası, eylenmez dil yarası.* (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay)

eyleş- (I) (*nsz*) **1.** Durmak: *Harava ecef niye eyleşti.* (Porsuklu *Susuz) // *Hele birez eyleşin gidersiniz.* (Porsuklu *Susuz) **2.** Beklemek: *Birez eyleşin, ben de gelim siznen.* (Porsuklu *Susuz)

eyleş- (II) (*nsz*) İyileşmek, hastalıktan kurtulmak. *Ele piri pek oldi, gitti her şey, eyleşdi.* (Yağıbasan *Sarıkamış) // *Yaran ğabıñ tutmuş, daha eyleşmiş.* (Çıplaklı *Selim)

eylet- (-i) **1.** Durdurmak: *Bu, yoldan keçerdi; bunu eyletdim.* (Karakaş) // *Hava dolğundur gelmesin, eyledin ğalsın orda.* (Tozluca *Selim) **2.** (*nsz*) Ayırmak, bir kenara koymak, saklamak: *Mayalıñ eyletmemişem, bizim bir ğomşu vardı. Dedim ki: "Maa bir ğaşıñ mayalıñ ver."* (Çakmak)

eymen- (*nsz*) Korkmak, korkuyla canı sıkılmak, ürmek. (Esenyayla *Akyaka; Bayburt *Selim; DS III, s. 1824: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Çocuğ tuñ başına bi yere gönderme, eymener.* (Bayburt *Selim) // *Çilli gurbağa. Ben bağdım, o bağdı, ben bağdım, o bağdı; sonunda eymendim.* (Esenyayla *Akyaka)

ey mi İyi mi, olur mu anlamında. (DS III, s. 1824: Kars ve köyleri)

eynehar *is.* Obur, midesine düşkün. (DS III, s. 1824-1825*: Kars)

eyri *is.* Boru dirseği. (DS III, s. 1826: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

eyrikepçe *is.* Kurbağa yavrusu. (DS III, s. 1826: Kars)

eysi *is.* Yarı yanmış odun. (Bayburt *Selim; DS III, s. 1686-1687*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Odunun eysisi ğalmış, yanı yanıf da eysisi ğalmış, tamamıyla yanmamış.* (Bayburt *Selim)

eysiyh *is.* Eksik, noksan. (DS III, s. 1827: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

ezgin *is.* Çok defa görmüş, her çeşit işe girmiş, çok küçük yaşta hayatın zorluklarını görmüş (kimse). (DS III, s. 1829: Kars)

ezva *is.* **1.** İlâç, ecza. (DS III, s. 1830: Kars) **2.** (DS III, s. 1828*: Kars) → **evze**. **3.** Kapsül. (DS III, s. 1830: Kars)

ezzeze *is. bot.* Çayırılarda olan karahindiba bitkisi. (DS III, s. 1830: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

F

fanos *is.* Fanus, şişe, gaz lambası cam borusu: *Lambanın fanosu gırıldı, var mı sizde? Ya lambanın fanosu gırıldı ğardaş, varsa bir lamba fanosu ver.* (Tozluca *Selim)

farmaş *is.* Yatak ve yorganları denk yapmak için kullanılan hurç. (Çakmak; Bayburt *Selim; DS III, s. 1836*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Anamın farmaşları vardı, yatahları ğoyer, bağlıyerdih.* (Çakmak) // *Men farmaş yapmadım, ğalı toğudum.* (Bayburt *Selim)

fayğa *is.* Kazak. *Fayğamı ğeti, üşüdü.* (Porsuklu *Susuz)

fayşa *is.* Kötü kadın, fahişe. (DS III, s. 1840: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

fehle *is.* Amele, işçi: *On tene fehle ğetdim, bugün ahşama ğadar bir tarrayı piçemedi.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Fehle ğaça edir.* (Taşdere Arpaçay)

fehleçilih *is.* İşçilik: *Bu adam fehleçilihden ne annıyır, ne ğarnı doyacağ fehleçilihden.* (Taşdere Arpaçay)

fél *is.* Sır, kişisel düşünce. (DS III, s. 1841: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

feldar *is.* İki yüzlü. (Yolboyu, Porsuklu *Susuz) *Bu orya ğeder, ayrı ğonuşer; burya ğeler, ayrı ğonuşer feldar.* (Porsuklu *Susuz)

fenih- (*nsz*) Korkmak, ürkmek, sıçramak: *Soyuğ su töhdüm ele fenihdi ki özünü.* (Karakaş)

fenik- (I) (*nsz*) **1.** Telâşlanmak, heyecanlanmak. (Altınbulak, Aşağısallıpınar *Sarıkamış; DS III, s. 1844: Kars) *Fenikir ğahirsan diyirsen tez ğahim ben bunu bir edim.* (Altınbulak *Sarıkamış) // *Ĝomşumun evine yıldırım düşdü. Ben ğitdim, fenikdim.* (Aşağısallıpınar *Sarıkamış) **2.** Bunalmak, sıkılmak, daralmak: *Fenikerem da ele da çoğ ğezende yorulanda fenikerem, nefes darnığım da var.* (Bayburt *Selim)

fenik- (II) (*nsz*) Can atmak, çırpınmak (elde etmek, ulaşmak için). (DS VI, s. 4504: Kars ve köyleri)

fenikle- (*nsz*) Paniklemek Korkmak: *Yağmur yağdı, yıldırım düşecekdi ben feniklendim.* (Aşağısallıpınar *Sarıkamış) // *Tipide ğaldım, çoğ*

fenihledim, az galdım ölem. (Taşdere Arpaçay)

feniyh- (*nsz*) Bocalamak, ne yapacağını bilememek. (DS III, s. 1844: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

fere *is.* Cıvcivlikten çıkıp, yenilebilecek hale gelmiş tavuk. (DS III, s. 1844: İrişli Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Bu sene çoğ fere tavuğumuz var. Bu sene töyühlerimizin hepsi feredi.* (Porsuklu *Susuz)

ferih *is.* Tavuk, kaz ve hindi yavrularının ergenleşmiş dişi yavruları: *Tavuh feriyimiz on, on beş tenedi.* (Porsuklu *Susuz)

ferik Kümes hayvanlarının cıvcivlikten çıkmış yavruları, piliç. (DS III, s. 1846: Kars)

feselli *is.* 1. İçine maya koyulmayan, yağda kızartılan yufka gibi bir çeşit ekmek. (DS III, s. 1848: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) 2. Arasına yağ sürülmüş kat kat hamurdan tavada ya da tandırda pişirilen çörek: *Evelden feselli pişirirdih, tava ketesi pişirirdih.* (Boğazköy)

fetir *is.* Saçta pişirilen mayasız yufka ekmeği. (Bayburt *Selim; Porsuklu *Susuz; DS III, s. 1848: *Sarıkamış,

*Selim, Kars) *Bir sürü fetir yaptım, köye yolladım; yesinler.* (Bayburt *Selim) // *İrğata fetir yağladım.* (Porsuklu *Susuz)

filh *is.* Tiftik: *Ğız o papağımı getir filhdan.* (Çıplaklı *Selim)

fır *is.* Ur, şişkinlik. (Bayburt *Selim; DS III, s. 1853: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Ğollarından tuterdi işde zorruyanda, çoğ zorradin mi çihderdi, fır çihderdi.* (Bayburt *Selim)

fırfırh *is.* [, **fırfirik**, **fırfiriyh**] Topaç: *Uşahlar buzun üsdiinde fırfirihnen oynuyer.* (Porsuklu *Susuz)

fırfirik (DS III, s. 1854*+DS VI, s. 4505*: Kars) → **fırfırh**.

fırfiriyh (DS III, s. 1854*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) → **fırfırh**.

fırlahçı *is.* Hilekâr: (Karakaş)

fırran- (*-i*) Dolanmak, dolaşmak: *Evin etrafını bi fırran gel.* (Porsuklu *Susuz)

fırsant yoğsulluğu *is.* Fırsatçılık: *Fırsant yoğsulluğu yapma, biraz daha idare et. Birğaş gün sonra tağıl satacam, hayvanımı satacam, paranı verem.* (Tozluca *Selim)

fırtılıh *Uşağın fırtıldığı aher, temizle.*
(Porsuklu *Susuz) → **fırtık**.

fırtılıh *is.* Sümüklü, burnundan sürekli sümük akan: *Bu uşağken çoğ burnu aherdi, fırtılıhtı.* (Porsuklu *Susuz)

fırtık *is.* [, **fırtılıh**, **fırtılıh**] Sümük.
(DS III, s. 1857*: Kars)

fırtılıh (DS III, s. 1857*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **fırtık**.

fırtılık *is.* Burun. (DS III, s. 1857: Zaimköyü *Sarıkamış)

fısal- (I) (*nsz*) Suyu çekilip büzüşmek: *Salatalar galmış, hep fısalmış; tavuğlara atdım.* (Tepecik *Arpaçay)

fısdal- (*nsz*) [, **fısal**-(II)] Balon, lastik, top ve araba lastiği gibi cisimler hava kaçırıp boşalmak, sönmek, patlamak.
(DS III, s. 1858*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

fışğı *is.* Kurumuş, küçük sığır gübresi.
(Çakmak; Porsuklu *Susuz) *Saçmıyı yaherdiñ, fışğıyı da malın altına seperdiñ.* (Çakmak)

fışılda- *f.* Sinirlenmek, öfkelenmek.
(DS VI, s. 4506: Kars)

fışkırık *is.* Polis düdüğü. (Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4506: Kars ve köyleri) düdük: *Yayla behçisi durmadan fışkırtı çalardı, çaler*

gezerdi. (Porsuklu *Susuz) **2.** Islık.
(Porsuklu *Susuz) *fışkırtı çal gesin uşah*

fışla- (I) *f.* Kızmak, sinirlenmek, hiddetlenmek. (DS III, s. 1860*: Kars)

fışla- (II) *f.* Öfkeden burnundan solumak. (DS VI, s. 4506: Kars ve köyleri)

filankes *zm.* Filan kimse. (Yalınkaya; Aslanhane, Büyükpirveli, Küçükaküzüm *Akyaka; Bayburt *Selim) *Filankesin evi haraba olmuş.* (Yalınkaya) // *Filankesnen aram yoğ, hayfımı onnan alacam.* (Aslanhane *Akyaka)

filbağı *bağ.* Olursa, şayet, ola ki: *Yolda yürürken filbağı önümüze hırsız çıktı, ne yaparız.* (DS III, s. 1864: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

fint *is.* Vida. (DS III, s. 1868: *Sarıkamış, *Selim)

fint buran *is.* Vida anahtarı, İngiliz anahtarı. (DS III, s. 1868: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

finti *is.* Vidanın girdiği halka, civata somunu. (DS VI, s. 4506: Kars)

firengi *is.* Bıçak. (Cumhuriyet, Çakmak; Darboğaz *Selim; Porsuklu

*Susuz) *Firengileri getirin; gideh,*
erişte keseh. (Çakmak)

fireyh köyneği *is.* Firenk gömleği. (DS
III, s. 1869: İrişli, Bayburt *Sarıkamış,
*Selim)

fisal- (II) *Balon şişirdi. Balon şey etdi,*
fisaldi. (Altınbulak *Sarıkamış) →
fısdal-

fişeh *Fişeh, gurt gelende aterdiler.*
(Bayburt *Selim) → **fişeyh.**

fişeng *Bōy ele gētdih bugün, Mahmud*
bize ele fişeng atdi. (Altınbulak
*Sarıkamış) / *Bizim oğlan gelmişdi, bir*
fişeng atdi, bir nişan aldı. (Altınbulak
*Sarıkamış) → **fişeyh.**

fişeyh *is.* [, **fişeh,** **fişeng**] Mermi,
kurşun. (DS III, s. 1873*: İrişli,
Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

fitde- (-i) [, **fitle-**] Kışkırtmak.
(Bayburt *Selim; DS III, s. 1873:
Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Felanı*
fitdedi, üsdüme yolladı. (Bayburt
*Selim)

fitil *is.* Taranmış, eğirmek için
hazırlanmış yün parçaları: *Yüngü fitil*
ettiñ ya onu da teşide incelderih,
egirer, ip yaperih. (Alçılı)

fitle- *Fitledim oni, o gētdi.*
Fitlemeseydi ben gidib etmezdim.
(Altınbulak *Sarıkamış) → **fitde-**

fiy *is. bot. Fiğ: Boşgalar var; esgiden*
küşne müşne doldurardih, fiy
doldurardih. (Bayburt *Selim)

folluğ *is.* Tavukların yumurtlaması için
hazırlanmış yer: *Ay gız folluğa bahın*
yumurta var mı, tavuğlar yumurtuyup
mu? (Aslanhane *Akyaka)

furğun *is.* [, **furğun**] Dört tekerlekli
öküz arabası. *Furğunnan yaylaya*
giderdiñ, köş getirerdiñ. (Porsuklu
*Susuz)

furğun *Furğun vardı dört tekerli, onu*
da goşerdiler. (Yeniköy *Sarıkamış)
→ **furgun.**

fürgen *is.* Araba. (DS III, s. 1880:
Kars)

G

ġab *Tuwardan yapırdılar herenin bir bardağı olardı, ġab, bardağ ġoymağ için.* (Demirkent *Akyaka) → **ġav** (II).

ġabadayı *is.* Kabadayı: *Esgerriyhden gelif deyin nenceri ġabadayı ġabadayı gezer.* (DS III, s. 1882: Bayburt *Sarıkamış)

ġabah *Ġazağın ġabağını toħudum.* (Karakaş) // *Ġabağuma kēşme, ne kēçersen.* (Meydancık *Arpaçay) → **ġabak**.

ġabak *is.* [, **ġabah**, **ġavağ** (I) Ön, ön taraf. (DS III, s. 1882*: Kars)

ġabdo *is.* Harman toplamaya yarayan, öküze koşularak kullanılan bir çeşit tahta tarım aracı. (DS III, s. 1885: Kars ve bazı köyleri)

ġaberdin *is.* Kısa kamçı: *Ġaberdini ey at binenler ġullanır.* (Demirkent *Akyaka) / *Ya baban ġaberdini evde ġoymuş.* (Demirkent *Akyaka) // *Ġamçı bir ġaberdin ġamçı vardı. At ġamçısı diyerdiğ biz ona.* (Bozyiğit *Arpaçay)

ġabran *is.* Kutu. (DS III, s. 1886: Kars)

ġaçagaç *is.* Göç (savaş sebebiyle): *Menim dedem Urus zamanlarını bilirdi, ġaçagaç zamanlarını çoğ.*

bilerdi. (Aslanhane *Akyaka) // *Evleri sahipsizymiş, ġaçagaçdan sonra bu evler, sahipsiz ġalmış tüm köy.* (Büyükpirveli *Akyaka) // *Babam, ġaynananam, dedem diyerdi ki önce ġaçagaç oldi. Ġaçagaçdan önce burdaymişlar.* (Kayaköprü *Akyaka)

ġacı (DS III, s. 1887: Bayburt *Sarıkamış) → **ġayçı**.

ġada (I) *is.* Bela, dert, müsibet, felaket: (DS III, s. 1888: Kars) ‘dert, hastalık’]

■ **ġadañ alım** *bsz.* Sana gelecek ‘dert, sıkıntı, kötülük vs.’ bana gelsin anlamında kullanılan bir söz: *Ġadañ alım başım ağırer, çoğ meni yorma.* (Boğazköy) // *Neler var ay ġadañ alım.* (Büyükpirveli *Akyaka) // *Acıħlandım, herslendim ya ġocamnan döyüşdüm ya ġaynanamnan döyüşdüm getmedim o işe. Ġoy orda ġalsın, ġadañ alım talaşmadı mı?* (Polatköy *Arpaçay)

ġada (II) *is.* Kardeş. (Karakaş; DS III, s. 1888: Kars) *Ablalar ġardaşlarına ġada diyer, erkek abiye ağa diyer.* (Karakaş)

ġadama *is.* Engel. (DS III, s. 1889: Bayburt *Sarıkamış)

ġadif *is.* Bardak:

Sallana sallana gelip geçersin,

*Ġanımı ġadife ġoymuř içersin,
Ne kannan geçersin ne vazgeersin,
Söyle kömür gözlüm kimin yarısın.*
(ilehane *Kaġızman)

gaeyfe *is.* Kahve. (DS III, s. 1944*: Kars)

gaga *is.* **1.** Meyve ve kuru yemiş (ocuk dilinde). (DS III, s. 1892: Zellige *Sarıkamış)

ġaġa *is.* Tatlı yiyecekler (ocuk dilinde). *ocuh gelir burya çikolata demez, bilmez; bir tene ġaġa ver.* (Karaorgan *Sarıkamış)

gagala- (I) (-i) [, **gagalan-** , **ġaġařlan-**] Soġuktan donup kaskatı olmak. (DS VI, s. 4508: Kars ve köyleri)

gagala- (II) (-i) Felç olmak: *Elleri gagalamış.* (DS III, s. 1892: Kars ve bazı köyleri)

gagalan- (DS VI, s. 4508*: Kars ve köyleri) → **gagala-** (I).

ġaġala (I) *is.* Ortası oyuk tandır ekmeġi, bazlama. (akmak; DS III, s. 1892: Kars ve köyleri ‘gagala’) *Ġaġala bişirdih.* (akmak)

ġaġala (II) *is.* Tandır ya da fırında pişirilen ufak ekmek. (Gönülalan *Arpaçay; DS VI, s. 4508: Kars) *Mene*

de verdiler uşah zamanı ġaġala.
(Gönülalan *Arpaçay)

gagart *is.* Gaga. (DS III, s. 1892*: Kars ve köyleri)

ġaġařlan- *Soyuhdan elleri ġaġařlanıř, donuf.* (Karaaş) → **gagala-** (I).

ġaġġılda- (Porsuklu *Kars) → **ġaġıkla-**.

ġaġġıltı *is.* Kahkaha: *Ġaġġıltısı yeri göyü alış.* (Porsuklu *Susuz)

ġaġıkla- (*nsz*) [, **ġaġġılda-**] Kahkaha ile gülmek: *Bu ġız ele ġaġıklıyır, herkes bahır.* (Alçılı)

gaġıl *is.* Yeşil kabuġundan çıkarılmış ceviz. (DS III, s. 1881*: Kars)

ġaġa *is.* Baba: *lele diyerdih, aġa diyerdih. ġaġa diyerdiler evelden, ay ġaġa gel.* (Boġazköy)

ġaġ- (*nsz*) **1.** Ekşimek, kabarmak: *Hamuru debertdim, ey ġaġsın diye.* (Karaaş) **2.** Yükselmek: *Ġarġın ġaġer, su ele fazla üsgeler da yaġıř yaġer, ġarġın geler su tepe gibi geler, fazla geler.* (Alçılı)

ġaġa ol- , **ġaġaca dön-** *bf.* Güneşte veya açıkta kalmaktan dolayı kurumak (yiyecek için): *Ekmek güneşte o ġadar ġalıř ki ġuruyuf, ġaġa oluf.* (Porsuklu *Susuz) / *Güneşin önünde ġala ġala*

epbeḥ ğağaca dönüf. Epbeyin üstünü örtmüyüfsen ğağaca dönüf. (Porsuklu *Susuz) ■ **ğağaç et-** *bf.* Kurutmak: *O ğeder pişirifsen ki ekme yi ğağaç edifsen yeyilmér, adamın dişi kesmer.* (Porsuklu *Susuz) ■ **ğağaç ol-** *bf.* Beklemekten, soğuktan kaskatı olmak: *Söyüḥda, ğarda ğışda bekle ye bekle ye ğağaç oldum.* (Porsuklu *Susuz) / *Eyaḥda o ğadar behlediḥ ğağaç olduḥ.* (Porsuklu *Susuz)

ğaḥaç is. 1. Pastırma. (DS III, s. 1894: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **2.** Güneşte kurumuş et. (Göldalı *Arpaçay; DS III, s. 1894: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘gahaç’) *Ġaḥaç, eti ipe dizip ğurudallar, zay olmaması için o şekilde muhafaza eder, ğurumuş ete ğaḥaç.* (Göldalı *Arpaçay) **3.** Kuru olan şey (için). (DS III, s. 1894: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ğaḥ doğan (I) is. Zayıf, cılız (kimse). (DS III, s. 1894: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ğaḥ doğan (II) is. Göçmen. (DS III, s. 1894: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ğaḥırguḥurruḥ is. İlkbaharda yağ ve peynirin az olması: *Ay ğonah gelif, ğonağa ebbeḥ aşu ğayırın, ğaḥırguḥurruḥdu, ğalmıyif bi şey.*

(Göldalı *Arpaçay) // *Bu ğaḥırguḥurruḥda ne pişirem.* (DS III, s. 1895: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ğaḥıḥ is. Suçlama. (DS III, s. 1895: Bayburt *Sarıkamış)

ğaḥmarcı is. Yardım eden (kimse): *Sen de onun ğaḥmarcısın mı?* (DS III, s. 1895: Bayburt *Sarıkamış)

ğala- (-i) 1. Sobayı yanacak duruma getirmek. (DS VI, s. 4508: Kars galamak) **1a.** Soba, ocak veya tendire tezek, odun koyup yakmak: *Anne ben söbeyi ğalayım mı?* (Alçılı) // *Tendirin mesele tendiri ğalıyardılar, ğaladığı zaman yandığı zaman bir alov çıḥırdı.* (Esenyayla *Akyaka) // *Tendiri ğalıyarken çöreh lavaş pişirirken sonunda ateş biraz azeler.* (Bacıoğlu *Arpaçay) // *Sövüyi yahşı ğalamıyıfđı, hele teze tutuşuf, alışır.* (Polatköy *Arpaçay) / *Öztürk peci ğaladım, isketenleri yahadım ge bi çay işginen.* (Polatköy *Arpaçay) // *Layış ğazanını altı vedire süd ğoydum onun altını ğaladım.* (Bayburt *Selim)

ğalah is. [, **ğalak, kalak, kalah**] Tezek yığını. (Çakmak; Küçükaküzüm, Küçükpirveli *Akyaka; Porsuklu *Susuz) *Basma keserdiḥ, tezeḥ yapardıḥ, ğalah ederdiḥ.* (Çakmak) //

Ey yapmıyfsız ğalah uşdu.
(Küçükaküzüm *Akyaka) ■ **ğalah yaf-**
[, **ğalah yap-**] *bf.* Tezekleri belli bir
düzen içinde üst üste yığmak: *Ġalah*
yafdıh bitdi tezeh. (Karakaş) // *Böyün*
ële çalıhdıh, aħşamaçan ğalah yafdıh.
(Polatköy *Arpaçay) ■ **ğalah yap-**
Ġalah da yaperih, zincir de yaperih
nevlem ğurvan olem, zıĝ tökörüh, o zıĝı
keseriħ, bir daha onu zincirriyeriħ.
(Bayburt *Selim) // *Ġalah yapah ĝış*
geler. (Porsuklu *Susuz) → **ğalah yaf-**
■ **ğalah ğur-** *bf.* Tezekleri belli bir
düzen içinde üst üste yığmak: *Ġalah*
ĝurduh. (Karakaş)

ğalak (DS III, s. 1897: Kars) → **ğalah.**

ğalat *is.* Küçük sepet: *Ġalatinan*
sadece özel olarak atlara yem
verilurdu. O ğalatinan götürür
verirdüler, yani ata mahsus o. (Cavlak
*Selim)

ğaldır- (-den) Ayırmak, ayırıp
saklamak: *Ġamurdan ğaldırillar,*
ĝoyullamış da, maya yapmaħ için.
(Karakaş)

ğalem *is.* Buğday başaĝı: *Maşallah bu*
sene buğdamızın bi barmaĝ ğalemi var.
(Porsuklu *Susuz) / *Buğdanın ğalemi*
uzundu bu sene. (Porsuklu *Susuz)

ĝalh *is.* Tezek dökmede şekil vermek
için kullanılan ağaçtan yapılmış kalıp.
(DS III, s. 1901: Bayburt *Sarıkamış)

ĝalın *zf.* Sert: *Şimdi diyelim ki hamur*
yoğuruyellar, su döker, diyor çoħ sıvıh
oldu ya da ĝalın oldu bu, çoħ ĝalın
etdim, ĝatı oldı. (Tozluca *Selim)

ĝalmaĝal *is.* Kavga, gürültü, patırtı.
(DS III, s. 1903: Bayburt *Sarıkamış
kavga]

ĝalpaħ *is.* Öküz arabasının tekerleĝinin
çıkmasını engellemek için dingile
takılan kutu şeklinde parça: *E arabıyı*
ĝoşmuyun, ĝalpaħ çatdıyıfıdı. Yeni
ĝalpaħ alınsın ële ĝoşun arabıyı.
(Demirkent *Akyaka)

ĝaltah *is.* Ahlâksız kadın. (DS III, s.
1904*: Kars ve bazı köyleri)

ĝaltak *is.* Atın eĝerinin üstündeki
ağaçtan parça. (DS III, s. 1904: Kars ve
bazı köyleri)

ĝalyan *is.* Pipo. (DS III, s. 1902*:
Bayburt *Sarıkamış)

ĝamandar *is.* Komutan. (DS III, s.
1906: Kars)

ĝamo *is.* Kibirli. (DS III, s. 1908: Kars
ve köyleri)

ĝampet *Harya getsem ĝampet*
ĝoyoram onnan içerem. Çünkü şekerı

kullanmerem. (Bayburt *Selim) → **ganfet**.

gan *is.* Kan. (DS III, s. 1908: Kars ‘gan’) ■ **gan tut-** *bf.* Öldüren kimse şaşkınlığa uğramak: *Adamı öldürüdü adamı gan tuter dolanif durer bi yere gidemer.* (Porsuklu *Susuz)

gan- (I) (*nsz*) Su ve benzeri şeylere Doymak: *Suyu içdin, gandin mi?* (Tozluca *Selim)

gan- (II) (*nsz*) Anlamak: *Eye, bu ne uğuz adamdı ya hiçbi şey ganmer.* (Yenice *Selim)

ganayah *is.* (DS III, s. 1909*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **ganayahlı -1.**

ganayahlı *is.* [, **ganayah**, **ganeyahlı**, **ganayahlı**] **1.** Kadın. (Çıplaklı *Selim; DS III, s. 1909*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘ganayahlı’) *O ganayahlı böğün hamile galmış gine çocuğu küçük gine bir tene edeah.* (Çıplaklı *Selim) **2.** *mec.* [, **ganayahlı**] Beceriksiz, elinden bir iş gelmeyen (erkek için): *Bu ganayahlıdı yapemer, hêşbir iş beceremer.* (Porsuklu *Susuz)

ganayahlı *Bazi heriflere diyirih, a bu da eysiheteh, ganayahlı.* (Altınbulak *Sarıkamış) → **ganayahlı -2**

ganca *is.* Yangın söndürme aygıtı olarak kullanılan demir kanca. (DS III, s. 1909: Kars ve birçok köyleri)

gancih *is.* Dişi köpek: *Bizim gancih ne geder tula verif.* (Meydancık *Arpaçay)

gandal *is.* Taşan dere, çay sularının aşındırması veya sel sularının toprağı yarması sonucu dere, çay yataklarında oluşan oyuk: *Tekerleh gandala tüşdü.* (Porsuklu *Susuz)

gandalah *is.* Kelepçe. (DS III, s. 1910: Bayburt *Sarıkamış)

gandef *is.* Şekerlik. (Küçükaküzüm, Demirkent *Akyaka) *Gidersen bölme geti, istikan geti, gandef geti.* (Küçükaküzüm *Akyaka)

ganeyahlı *Ben bu reşberliğı yapamerem, ē gëdif hızmeker de getisem ganeyahlıların içine olmaz, elin dediğodusu.* (Bayburt *Selim) → **ganayahlı -1.**

ganfet *is.* [, **gampet**, **kanpet**] Şekerleme: *Şeherden biraz ganfet geti, Kirva'lara gidejem.* (DS III, s. 1911: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ganğal *is. bot. 1.* Dikenli bir çeşit ot. (DS III, s. 1911: Kars ve köyleri ‘gangal’) **1a.** Mor çiçekli, dikenli, uzun, gövdesi soyulup yenilebilen bir

çeşit bitki. (Çakmak, Karakaş; Meydancık *Arpaçay; Boyalı *Sarıkamış) *Ġangal indi gocalıfdı, yeyilmez. (Karakaş) // Ne buğa tikenı var ne yemliĥ var, ne hardol var, ne ġangal var, hepsi ġetdi, ġayboldu. (Meydancık *Arpaçay) // Ġuzuġulaġı var, eveliĥ var, gangal var, yiġar yiyeriĥ. (Boyalı *Sarıkamış)*

ġangala is. Küçük dolu: *Ġangala yaġdı, ġangala çoġ ġüzel ġangala yaġdı. (Cavlak *Selim)*

ġaņġıç is. Demir şiş. (DS III, s. 1912: Bayburt *Sarıkamış)

ġanıĥ is. Çok bilgili kimse: *Bu adam bu ġanıĥdı, yerin altını üsdünü de biler. (Porsuklu *Susuz)*

ġansız is. mec. Acıma duygusu olmayan, merhametsiz, gaddar: *Ehdiyar ol isder nevcivan, bu dünyada baki ġalan öyünsün. Ġansız, fikirsiz, dayım ta başdan şad oluf ġülen ölsün. (Demirkent *Akyaka)*

ġantar is. Omuzluk: *O sıra evlerde su ne arıyerdi hep gider punarlardan getirerdiĥ suyu, getirer paĥır ġazanlara doldurerdiĥ. Küleĥlennen, ġantarnan daşıyerdiĥ. (Çakmak) // Ġantarı, cıņırı ġeti suya gidejem. En evelle ġantar onnan sonra çiyindirih*

*oldu onnan sonra omuzluĥ. (Demirkent *Akyaka)*

ġantarma is. Zaptetmek ve yönlendirmek için atın başına geçirilen gem ve dizginden oluşan araç: *At basıf ġantramayı ġoparıf. (Porsuklu *Susuz)*

ġāp is. Söz. (DS III, s. 1916: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) ■ **ġāp ét-** bf. Sohbet etmek: *İşi ġücü biraĥıf ġāp edeller. Bu hēç evde durmer, onnan bunnan ġāp eder. (Porsuklu *Susuz)*

ġap bezi is. El bezi, bulaşık yıkamakta ve kurulamakta kullanılan bez: (Çakmak; Porsuklu *Susuz) *Ġap bezini ġeti. (Çakmak)*

ġapu is. Kapı. (DS III, s. 1916*: Kars)

ġar- (-i) Karmak, karıştırmak: *Ben ġırma ġırdırdım hayvanlar için biraz da buġdanın kepegi var onu ġarıştırdım ġardım verdüm mallara, yiyer. (Tozluca *Selim)*

ġarabaş (I) is. [, ġaravaş] Kadın hizmetçi: *Sen bu evin ġarabaşısın da ölmezsen. (Bacıoġlu *Arpaçay)*

ġarabaş (II) sf. Vücudu beyaz, kafası siyah (koyun için): *Ġarabaş ġoyun ġelmemiş. (Bacıoġlu *Arpaçay)*

ġarabat Esgiden çekyat falan olmadığı zaman yoĥluĥ döneminde ġarabatlarda

oturmuşlar. (Karakas) / *Yaylada ğarabat yapırık, orda otururuğ.* (Karakas) // *Ġarabatın üsdüne çih otu.* (Büyükpirveli *Akyaka) → **ġaravat.**

ġaraböyühlüh *Ganun, yasa var. Dünya ġaraböyühlühdü mü, gücü yeten gücü yetene ezemez ki. Dünya ġaraböyühlühdü mü?* (Göldalı *Arpaçay) → **ġaraböyühlüh.**

ġaraböyühlüh *is. [, ġaraböyühlüh]* Derebeylik. (DS III, s. 1917: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ġaraçı *is. Cimri: Eye, felan çoğ ġaraçıdı ya, çoğ niğiz, ġisğanc, ġaraçı bi şedi, kimseye malını vermez, kimseyle danışmaz, bir sadağa vermez.* (Taşdere Arpaçay)

ġaraçıra *is. Eskiden kullanılan bir aydınlanma aracı. (Altınbulak *Sarıkamış; DS III, s. 1918: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘ġaraçıra’) Ġaraçıra yağlı olur da, ey yanir.* (Altınbulak *Sarıkamış)

ġaragayış *is. Pullukta, öküzlerin koşum sırasından biri. (DS III, s. 1918: Kars ve köyleri)*

ġarağan *is. bot. [, ġarağat]* Küçük fundalıklarda ağaçların üzerinde olan salkım şeklinde bir bitki. (DS III, s. 1919: Kars)

ġarağat (DS III, s. 1919*: Zellige *Sarıkamış) → **ġarağan.**

ġaral- (*nsz*) **1.** Kararmak: *Hava ġaraldı men bu bulğuru bir çihardım, tökim orya.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Hava ġaraldı, uşahlar harda ġaldı.* (Porsuklu *Susuz) **2.** Mosmor olmak: *Böy ele çimdihliyifler ġaralıf.* (Çakmak) // *Herhangi bir yerini çarpdın ġaraldı. İhtiyarladın mı kendi kendine ġaralıyor, ele hafif bir yerin toğunsa hemen ora ġaralıyor.* (Tozluca *Selim) **2.** Kararmak, güneşin etkisiyle koyu bir renk almak: *Güneşte o ġeder ġalıf ki rengi ġaralıfıdı.* (Porsuklu *Susuz)

ġaralama *is. Ölmüş askerin silinmiş kaydı. (DS III, s. 1919: Bayburt *Selim)*

ġaralı *is. Yaslı: Ġaralı olaydı bu köyü. Harya getdilerse adamın derdine bir derman bulamadılar.* (Polatköy *Arpaçay)

ġaraltı *is. Karartı. (Esenyayla *Akyaka; Göldalı, Polatköy *Arpaçay; Bayburt *Selim; Porsuklu *Susuz; DS III, s. 1919: Bayburt *Selim ‘ġaraltı’) Uzağdan bir ġaraltı gelir. (Esenyayla *Akyaka) // Aye ġurtçul, ġurtçul diyirsen bir it getirirsen ele her*

garaltıya ürüyür. (Göldalı *Arpaçay) // *Orda bi garaltı var hele baħın neçidi.* (Polatköy *Arpaçay)

garamat *is.* Tinsel bunalım. (DS III, s. 1920: Bayburt *Sarıkamış)

garana *is.* Aşık oyununda en sona kalan (kimse): *Sen garanaya galdıñ.* (DS III, s. 1920: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

garanguş *is. zool.* Kırlangıç. (Küçükaküzüm *Akyaka; DS III, s. 1902*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış *garanguş*) *Ahan garanguş geldi, leyleh geldi, durna geldi, bizim buranın yazı geldi. Ay maşallah garanguşlar gelir, diyerdih bu sene bolluħ olacaħ.* (Küçükaküzüm *Akyaka)

garaol *is.* Bekçi: *Sen gel behçi ol benim evimi bekle, garaol tutdum.* (Tozluca *Selim)

garavaş *is.* (DS III, s. 1921: Zarşat) → **garabaş** (I).

garavat *is.* [, **garabat**] Karyola. (Demirkent *Akyaka; DS III, s. 1921: Kars ‘garavat’) *Çekyat yoħuydu garavatıydı, hep onu ğullanırdıħ.* (Demirkent *Akyaka) / *Keseri geti garavatın eyağı ğırılıf, onu yapajam.* (Demirkent *Akyaka)

garavelli *is.* Boş sözler: *Başında garevelli oħuma.* (DS III, s. 1921: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

garğa- *Ĝarğama yazıħ, ğünahdur.* (Tozluca *Selim) → **karga-**.

gargakülülü *is. bot.* Baklagillere benzeyen ve çayırarda yetişen bir çeşit bitki. (DS III, s. 1923: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

gargın (DS III, s. 1924: Kars) → **garĝın.**

gargış et- *bf. [, ğarĝış et-]* İlenmek. (DS III, s. 1924: Kars)

garğa- *Bō maā o ğadar garğadı başıma bu geldi.* (Karakaş) // *Vay dalın yansın, seni vurĝun vursun, igid olasın, gide gelmeyesin yanı onnar garğamaħ.* (Tepecik *Arpaçay) // *Babam diyerdi ki ğız sen ěle etme, baħ seni ěle bir yere verecem ki garğa.* (Yağbasan *Sarıkamış) // *Uşaĝa ğarğama.* (Porsuklu *Susuz) → **karga-**.

garĝın *is.* İlkbaharda karların erimesi dolayısıyla oluşın coşkun su. (Alçılı; Porsuklu *Susuz) *Ĝarĝın ğaħer, su ěle fazla üsgeler da yaĝış yaĝer, garĝın geler su tepe gibi geler, fazla geler.* (Alçılı) (DS III, s. 1924*: Bayburt *Sarıkamış *garĝın* ‘karların erimesiyle fazlalaşın su’) ilkbaharda...

ğarğış is. İlenç. (Alçılı; Küçükaküzüm *Akyaka; Karaorgan *Sarıkamış; Cavlak, Eskigeçit *Selim; DS III, s. 1924*: Bayburt *Sarıkamış ‘garğış’) *Seni belki vurğun vura, o bir ğarğış. (Alçılı) // Beddua ediyor tabi ğarğış da var bizde. Aslında ğarğışın geri dönecağından haberimiz yoh. (Karaorgan *Sarıkamış) // Çoh ğarğış etti, çoh ama bu ğarğış da yetişir ona inşallah. (Cavlak *Selim) // O da gene ğarğışa ğeder. (Eskigeçit *Selim)*

ğarğışda- *Yav adamın babası ğarğışdamış demiş oğlum gidesin asgerde ölesin. (Tepecik *Arpaçay) → kargışla-*

ğarğış et- *Bahdım ğahdı dedi, senin ğolların ğuruya ellerin yanına uzuya bene ğarğış eder. (Camuşlu *Kağızman) // Çoh ğarğış etti, çoh ama bu ğarğış da yetişir ona inşallah. (Cavlak *Selim) // Ğarğış etme ğünahdur. (Tozluca *Selim) → gargış et.*

ğarğışla- *Aya, ne yaman ğarğışlıyer. (Küçükaküzüm *Akyaka) // Ğarğışladım, yıldırım attı pencereden, hem tükân yandı hem kendi hem de oğlu içinde. (Çilehane *Kağızman) // Ğarğışlıyırñ, kötü kötü şeyler ğonuşer*

*Allah belanı versin ayağın ğırulsın. (Karaorgan *Sarıkamış) → kargışla-*

ğarı is. Kadın. (Çakmak; Büyükpirveli *Akyaka) *Ğoyunu ğarılar sağırdı. (Büyükpirveli *Akyaka)*

ğarñ is. Bostanlarda veya bahçelerde sulama için açılan çizgi halinde su yolu, su arkı: *Bu ğarñ ey deyil suyunu almir derin vur. (Çıplaklı *Selim) ■ ğarñ yap- bf.* Bostanlarda veya bahçelerde ayrılan bölümlerin çevresine ark yapmak: *Ğarñ ğız get o patatesi ğarñ yap. (Çıplaklı *Selim)*

ğarñ- (nsz) Akli karışmak. (Aşağısallıpınar *Sarıkamış; DS III, s. 1925: Bayburt *Sarıkamış) *Oğul ahlım ğarñdı. (Aşağısallıpınar *Sarıkamış)*

ğarık is. Tarh, bölüm (tarla için): *on ğarık patlıcan ektik. (DS III, s. 1925: Kars)*

ğarip zf. Kimsesiz: *Ğarip ğalmış, öksüz ğalmış, kimsesi yoh, tek başına ğalmış. (Tozluca *Selim)*

ğarñh is. Suyu az olan köylerde, karların eriyip su kabına akması için ahır damlarına yapılan ızgara. (DS III, s. 1928: Kars ve bazı köyleri)

ğarmañ is. Kanca: *Zincire dizili başlarında da ğarmañları vardı. (Aslanhane *Akyaka) // Kotanın*

ğarmağını taħarsın ğarmağı da zencire taħarsın çıħmasın diye onu ordan çeħsin alsın ğetsin. (Tepecik *Arpaçay) // *Tirektörün tapanına bağladuğ ğarmağu, ğarmağ ğırıldı.* (Tozluca *Selim)

ğarmak *is.* Olta, zincir çengeli. (Bacioğlu *Arpaçay; DS III, s. 1928: *Arpaçay) *Ola balığ ğarmağa tüşdü.* (Bacioğlu *Arpaçay)

ğarool *is.* Karakol. (DS III, s. 1929: Bayburt *Sarıkamış)

ğaroy *is.* Gece körlüğü olan, geceleri görmeyen kişi: *Bu adam gece ğaroyudu, görmer.* (Porsuklu *Susuz)

ğarraf *is.* Harmanda saman toplamaya yarar tarım aracı. (Porsuklu *Susuz; DS III, s. 1929: Kars ‘garraf’) *Ğarrafi ğeti, atı ğoşun, ğarmanı topluyaf.* (Porsuklu *Susuz)

ğarrehlen- *f.* Güvenmek. (DS III, s. 1929: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ğarsamba *is.* Felâket. (DS III, s. 1930: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ğarşılığ (I) *is.* Kemer tokası. (DS III, s. 1930: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ğarşılığ (II) *is.* Cevap, karşılık. (DS III, s. 1930: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ğartal- (*nsz*) Yaşlanmak, kartlaşmak,

zamanı geçmek (bitki için): *Ğartalıf, zamanı geçifdi, toplanmaz ğımı.* (Karakaş)

ğartdan- (Göldalı *Arpaçay; DS III, s. 1931: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ğartdan) *Eye kirden mi ğartdanırsan, pit mi tüşdü, ğotur mu tüşdü, ne ğartdanırsan?* (Göldalı *Arpaçay) → **ğartlan-** .

ğartdaş- (*nsz*) Yaşlanmak. (Göldalı *Arpaçay; DS III, s. 1931*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘ğartdaş-’) *A Remzi ne yaman ğardaşıf, yaş geçif da ğocalıfdı.* (Göldalı *Arpaçay)

ğarten *Biz o ğarten arpa ekemediyh.* (DS III, s. 1931: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **ğeder** (II).

ğartlan- (*nsz*) [, **ğartdan-**] Ses çıkartarak, tatlı tatlı kaşınmak. (DS III, s. 1931: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ğartlaş- *Ğartlaşmış üzden çopur, baldırı gödeğ topal Mine vardı.* (Göldalı *Arpaçay) / *Yemliğin zamanı geçif, ğartlaşır, yiyilmir.* (Göldalı *Arpaçay) // *Bizim marullar ğartlaşdı, yenilmez, erkekleşmiş.* (Aşğısallıpınar *Sarıkamış)

ğartmeh *is.* [, **ğertmeh**] Kir, kir tabakası: *Canı ğaşınıf kirri, canı başı ğartmeh.* (Çakmak)

ğartof (Demirkent *Akyaka; Bayburt *Selim) guyudan birez g çıkar → **ğartol**.

ğartol *is.* [, **ğartof**, **kartol**] Patates: (Küçükaküzüm *Akyaka; Bacioğlu, Gönülalan *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) *Ahan nüfusa göre adam başı bir ğartol göyor ya bir yumurtda goyufklar.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Ğartol sapah açmış, çiçeh açacañ nerdeyse, sapah vermiş.* (Bacioğlu *Arpaçay) // *Hele onu da pancarı esgiden ğadınnar tendirde köze basırdılar aynı ğartol kimi kevavını yapardılar.* (Gönülalan *Arpaçay)

gasek (DS VI, s. 4539*: Kars ve köyleri) → **kasek**.

gasnañ *is.* Elek ve kalbur kasnağı. (DS III, s. 1933*: Bayburt *Sarıkamış)

ğaşğa (I) tek at koşulan araba (Porsuklu *Susuz) → **ğaşka**.

ğaşğa (II) *sf.* Alnında beyaz leke olan hayvan. (Alçılı, Çakmak; Porsuklu *Susuz). *Ğaşğa at daha hüner.* (Alçılı)

ğaşıtma *is.* Uyuz. (Göldalı *Arpaçay; DS III, s. 1934: İrişli, Bayburt *Sarıkamış *ğaşıtma*) *Ğaşıtma, uyuz hastalığıdı.* (Göldalı *Arpaçay)

ğaşka *is.* [, **ğaşğa** (I)] Tek atlı, iki tekerlekli araba. (DS III, s. 1934: Kars)

ğat- (-i) **1.** İlave etmek, eklemek: *Aslan demiyiller r'yi ğatıyiller orya arslan.* (Cavlak *Selim) **2.** Karıştırmak, dâhil etmek, katmak. (Karakaş; Cavlak *Selim) *Beni ğatma.* (Karakaş) **3.** Aralarına almak: *Diyerleri diyer ki ğatañ ya ğinahdi ya yetim oynasın.* (Cavlak *Selim)

ğatıñ *is.* **1.** Yoğurt. (Göldalı *Arpaçay; Boyalı *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *İllah ğayırın ğızlarım, gelinim yafdı, böyün üş gündü de sermişih, eyce ğuruyacañ, ğışın da suya ğoyuf ezeceyih, olacañ ğatı ğatıñ.* (Göldalı *Arpaçay) **2.** Ayran. (DS III, s. 1935: Bayburt, İrişli *Sarıkamış ‘ğatıñ’) **ğatıñ mayala-** *bf.* Yoğurt mayalamak: *Ğatıñ mayalamışam, güzel olardı.* (Çakmak)

ğatirehim *is.* Acıma duygusu olmayan, merhametsiz (kimse). (DS III, s. 1936: Bayburt *Selim)

ğatmaşüer *zf.* **1.** Gelişigüzel dokunmayı anlatır: *Ğatmaşüer elledi gitti.* (DS III, s. 1936: Bayburt *Selim ‘ğatmaşüer’) **2.** Gelişigüzel olmak: *Èle bir yemeh pişirüf ğatmaşüer oluf o yeyiler mi?* (Bayburt *Selim)

gav (I) *is.* Kırmızı toprak. (DS III, s. 1937: Kars ve bazı köyleri)

ğav (II) *is.* [, **ğab**] Tabak. (Çakmak, Karakaş; Demirkent *Akyaka) *Yemeyi de küçüh paħır ğavlarımız vardı onlara ğoyerdih̄.* (Çakmak) // *Ġaymaĝı tophuyollar bir ğava onnan sonra onu nehreye ğoyol, nehrede yayıllar, çalhıyıllar, tereyaĝ oldu.* (Demirkent *Akyaka)

ğavaħ (I) *O oĝlan yengesinin ğavaĝana ğoyirler o şahı.* (Doĝruiyol *Arpaçay) // *Öyümüzün ğavaĝı, ğavaĝımız ele genişdi. Ġazaĝın ğavaĝı belli dalı belli, ğazaĝın önünü kesmişem arħasını başlamışam.* (Bayburt *Selim) → **gabak**.

ğavaħ (II) *is. bot.* Kavak. (DS III, s. 1937*: Ladikars)

ğavaħ (III) *is.* Boynuzsuz hayvan. (DS III, s. 1882*: Ladikars)

ğaval *is.* Tef. (DS III, s. 1937: Kars)

ğavar- *f.* Kabarmak. (DS III, s. 1938: Zarşat)

ğavırĝa *is.* Kaburga kemiĝi. (DS III, s. 1939: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ğavulca *is.* Kabuklu, esmer renkte buĝdaya benzer tahıl: *Ekin ekerdih̄, arpa, buĝda, ğavulca da ele ekerdih̄, ot biçerdih̄.* (Çakmak)

ğavurĝa *Ġavurĝa ğavuriyir, ügüdirler.*

(Koşapınar *Selim) // *Birez ğavurĝa ğavursana tendirin üsdünde.* (Porsuklu *Susuz) → **ĝoyurĝa -1a**.

ğavurma *is.* [, **ĝoyurma**] Kavrulduktan sonra dondurulup saklanan et. (DS III, s. 1942: Kars)

ğavut *is.* [, **ĝoyut**] Kavrulmuş buĝday unu. (Esenyayla *Akyaka; Halıkışlak *Diĝor; Sırbaşan *Sarıkamış; Çıplaklı *Selim) *O ğavutdan beles bi dürmek yerdı.* (Esenyayla *Akyaka) // *Ġavut ğoyorduh̄, yanına da meyve ğoyorduh̄, yanına hediye ğoyorduh̄.* (Halıkışlak *Diĝor) // *Evelden annem bi de bi ğavut yapardi, buĝdayı ğavururdu saĝda onu deyirmende çekerdı.* (Çıplaklı *Selim)

ğayçı *is.* [, **ğacı**] Makas. (Cumhuriyet, Çakmak, Bayburt *Selim) *Ġayçı getireceydiler. Onun da peşkeşini alaceydim, onnan sonra gelini beziyeħ çıhardaħ.* (Çakmak) // *Hevem vardı, kırkitim vardı, ĝayçım vardı maĝĝas, bıçaĝım varıydı beles oturordum ele çalerdim ki, keserdim.* (Bayburt *Selim)

ğayĝana *is.* [, **ğayĝanaħ**] 1. Yumurta ve un, yaĝda kızartılarak yapılan bir çeşit omlet. (DS III, s. 1944-1945: Kars ve bazı köyleri ĝayĝana) 2. [,

ğayğanağ, kayğanağ İyice çırpılıp kızgın yağa dökülerek pişirilen yumurta. (Altınbulak *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *Ğayğana éle oler a béle gabarer ahan sahanda durir, gaşığı vurursin ki havasnan bi de yoğurdu içine goyursin of.* (Altınbulak *Sarıkamış)

gayğanağ (DS III, s. 1944-1945*: Bayburt *Sarıkamış) → **ğayğana -1.**

gaygısız *is.* Telâşsız, düşüncesiz, endişesiz, (kimse için). (DS III, s. 1945: Bayburt *Sarıkamış)

ğayır- (-i) **1.** Yapmak, temizlemek: *Hayvanın altını gayırdım.* (Tozluca *Selim) **2.** İmal etmek; hazırlamak: *Dibeñde yarma gayırırırh, bulgur gayırırırh.* (Karakas) // *Altı gızın ceyizini bah bu ellerimle gayırdım.* (Bayburt *Selim) / *Ğoyunun belinnen çıhan yunu ip gayırmağ için cehrede veya teşi eyirer düyçe yapardılar.* (Bayburt *Selim) // *Adam fakırdur, yiyeceği yoh, gendi bahıyer, besliyer, gayırıyer.* (Çıplaklı *Selim) / *Ğayırmya veririh gomşulara, paraynan gayırillar.* (Çıplaklı *Selim)

ğayıt *is.* Atın ayağına vurulan demir kelepçe: *Bizim varyıdı ahırın gapısına vurerdih. Ğaydı Eli'ye verdi, ne etti*

bilmerem. (Porsuklu *Susuz). / *Ğaydı götü atın eyağına vur, gaçmasın.* (Porsuklu *Susuz)

ğayıt- (*nsz*) Geri dönüp gelmek. (Bacioğlu *Arpaçay; DS III, s. 1947*: Zarşat gayıt-) *Adam getdi orda yolın yarısından döndü. E adam niye gitmedi gayıtdı geldi.* (Bacioğlu *Arpaçay)

ğayıtma *is.* Erişte yemeği. (DS III, s. 1947: *Selim, *Sarıkamış)

ğaymagam *is.* Kâğıt para kabı, cüzdan. (DS III, s. 1948*: Kars)

ğaymağ *is.* Sütün yüzü, kaymak. (DS III, s. 1948*: Zarşat)

ğaymağ gabı *Ğaymağ gabını geti, gaymağın altına goy, südü çekeh.* (Porsuklu *Susuz) → **ğıloy gavı.**

ğaynar (DS VI, s. 4542*: Kars ve köyleri) → **kaynar.**

ğaynar gazanı *is.* Kirli iç giysilerini kaynatmakta kullanılan teneke, kazan: *Ğaynar gazanını geti.* (Porsuklu *Susuz)

ğayrıl- (*nsz*) Yapılmak: *Küze gayrilerdi çöle götürerdiler, ağırñ alem onnan su içerdiler.* (Bayburt *Selim) // *Dibeñde gayrılan yarma gayırırırh, bulgur gayırırırh.* (Karakas)

gaysah *is.* Çıban, yara kabuğu. (DS VI, s. 4542*: Kars ve köyleri)

ğaysahlan- (*nsz*) [, **ğaysah tut-** *bf.*] **1.**

Hava etkisiyle üstü kalınlaşıp, kabuk bağlamak (hamur vb. için): *Hamurun üsdü ğaysahlanıfdı.* (Karakaş) // *Hamurun üzüne naylon örtmedih hamur ğaysahlanıf.* (Porsuklu *Susuz)

2. Kabuk bağlamak (yara için):

Yaramın üzü ğaysahlanıf. (Porsuklu *Susuz)

ğaysah tut- *Kündelerin üsdü, bō üzü nece ğaysah tutuf.* (Karakaş) → **ğaysahlan-** -1.

gaysak *is.* Yara üzerinde meydana gelen kabuk. (DS III, s. 1951: Kars ve bazı köyleri)

gaytar- (-i) Geri çevirmek: *Dur ğaytarım ota girmesin, ğoymadılar ğaytaram.* (Taşdere Arpaçay) // *Ĝaytar önüne geç bi ğaytar.* (Bacıoğlu *Arpaçay) // *Ahmet'i yarı yoldan ğaytardım.* (DS III, s. 1952: Bayburt *Sarıkamış)

gaz *is.* Kaz. (DS III, s. 1952: Zarşat)

ġazan ġarası *is.* **1.** İs: *Külden, çamurdan, ġazan ġarasınnan üzüne vurmuşlar.* (Göldalı *Arpaçay) **2.**

Yüzde ya da elde çıkan sarı yaralara vurulan bir çeşit ilâç. (DS III, s. 1953:

İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘gazan ġarası’)

gazarma *is.* Büyük taş bina. (DS III, s. 1953: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ġazayaġı *Ahan tel pancarı var, pazıpancarı var, çasırimız var, ġazayaġımız var. Bizim daha her çeşit otumuz var.* (Ocaklı) → **ġazeyaġı** (I).

ġazeyaġı (I) *is. bot.* [, **ġazayaġı**] **1.**

Taze iken yenen, çay kenarlarında yetişen bir ot. (DS III, s. 1953*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘gazeyaġı’) **1a.** Taze iken yenen, tarlalarda, çay kenarlarında yetişen, kaz ayağına benzeyen bir bitki: *Birez ġazeyaġı toplı geti.* (Porsuklu* Susuz)

gazeyaġı (II) *is.* Araba çatalı. (DS III, s. 1954: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

gazil *is.* Kıldan yapılan ip. (DS III, s. 1954: Kars)

ġazma ekmeyi *is.* Ölü defnedildikten sonra üçüncü günü verilen yemek: *Ölüyü defin etdiġdan sonra, üş gün sonra yemeġ yaparıġ, helvasını işde pilavını, her şeyini yaparıġ ondan sonra oni ġazma ekmeyi diye milleti çağırırırġ köylüyi, o yemegi gelir, yiyer gideller.* (Altınbulak *Sarıkamış)

gecekuşu *is. zool.* Yarasa. (DS III, s. 1958: Kars ve bazı köyleri)

géc ele- *bf. mec.* Sersemletmek: *O gadar döydü kü géc éledi, daniyı o geden döydüm géc éledim.* (Karakaş)

gecer *is.* İpekli at çulu. (DS III, s. 1959: Kars)

ged (I) *is.* Tarlada biçilen otları bir yere toplamak için kullanılan iki uzun sırtık. (Küçükaküzüm *Akyaka; Bacioğlu *Arpaçay) *Otu hazır ettiniz mi? Ettih, tamam gednen hep topladıh, düz yere yığdıh, gelin götürün.* (Bacioğlu *Arpaçay) (DS III, s. 1964: Kars ve bazı köyleri)

ged (II) *is.* Kertik, gedik. (DS III, s. 1964: *Arpaçay ve bazı köyleri)

ged (III) *zf.* Eksik, kısa: *İşini bitir, ged bırakma.* (DS III, s. 1964: *Arpaçay ve bazı köyleri)

ged- *f.* Gedik açmak, delmek. (DS III, s. 1967: Kars ve bazı köyleri)

gede (I) *is.* Niteliği düşük, kötü, aşağı (adam). (DS III, s. 1964: Bayburt *Sarıkamış)

gede (II) *is.* Erkek çocuğu: *Gedeler geldi.* (Çakmak) // *Boy o gede çuhura tüşüf.* (Karakaş) //

*Gönlüme birağdın yaprağdan gazel
Her gören derdi bu gede ne güzel*

*onu da gençliğime say ihdiyarlıh.
Ağardı saçlarım, döküldü dişim
dutmuyor dizlerim dönüyor başım
Hudayı mevlaya galmışdır işim
bunu gençliğime say ihdiyarlıh.* (Boyalı *Sarıkamış)

gedek *is. zool.* Manda yavrusu. (Küçükdurduran *Akyaka; DS III, s. 1965: *Arpaçay Kars ve bazı köyleri) *Ya filanın gedeği var, ne güzeldi.* (Küçükdurduran *Akyaka)

geden (Karakaş, Yalınkaya; Polatköy *Arpaçay) *O geden yiyif ki kökelif, etdiñ oluf.* (Karakaş) // *O geden dırmiğa getmişem ki.* (Polatköy *Arpaçay) → **geder** (II).

geder (I) *is.* Alın yazısı. (DS III, s. 1966: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

geder (II) *e.* [, **ğaden, ğarten, ğeden, gerten, ğertden**] Kadar. (Küçükaküzüm *Akyaka; Polatköy *Arpaçay; Çıplaklı, Tozluca *Selim) *Hırcun atardılar atın beline geder, ordan ne gerekirse bazardan çarşıdan alar, dönerdiler.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Hêş bir yerde yoğdu üzüm ihdiyar, ne geder söylesen kimse dinlemez, hêş de tutulmuyor sözün ehdiyar.* (Polatköy *Arpaçay) // *Yordamlı, o ğız ne geder yordamlı,*

güzel, yağvalli, yağvalı açtđ. (Çıplaklı *Selim)

gedgüd *is.* Düz olmayan, çukurlu tümsekli yer. (DS III, s. 1966: Kars ve bazı köyleri)

gedir *is.* Bağ çubuklarını çoğaltmak için toprağa daldırılarak fidelenen dal. (DS III, s. 1967: Kars)

geen *is.* Bulutlu gecede ay ışığının az olarak verdiği aydınlık: *Düneyin geje çoh geeniydi.* (DS III, s. 1968: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

gëj *is.* Sersem, uyuşuk: *En eyi toğlumuz bu sene gëj oldu.* (Porsuklu *Susuz)

gejo *is.* Saf, az akıllı, ahmak: *Bu gejo sabağın köründe gahıf tarlaya gdif.* (Porsuklu *Susuz)

gelberi *is.* Büyük ocaklardan, fırınlardan ateşi çekmek için kullanılan ağzı yere doğru uzun saplı demir araç. (Altınbulak *Sarıkamış; DS III, s. 1972: Kars ve bazı köyleri *Hava gelberiyi getir.* (Altınbulak *Sarıkamış)

gelinbacı *is.* Yenge. (Karakaş; DS III, s. 1978*: Kars ve bazı köyleri)

gelinbarmağı *is. bot.* İlbaharda yetişen ıspanakgillerden bir çeşit ot. (Gönülalan, Taşköprü *Arpaçay;

Boyalı *Sarıkamış; Çıplaklı, Gürbüzler *Selim; DS III, s. 1979: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Gelinbarmağı var, bitki, guzuğulağı var, hëş bitdiyi yoğdu, Allah bunu vermiyif.* (Gönülalan *Arpaçay) // *Gelinbarmağı diyiller var, ısrıgan var, evelih var, gımı var, her şey var, çimen var, her şey de var.* (Taşköprü *Arpaçay) // *Gelinbarmağı tarlalarda biter, körpe zamanı yeyiler, böyüdü gırmızı açer.* (Boyalı *Sarıkamış) // *Gelinbarmağı sulu yerlerde olur, o da ekşimsi sulu bir şeydir.* (Çıplaklı *Selim) // *Gelinbarmağı gıyalıhlarda.* (Gürbüzler *Selim)

gelinparmağı *is. bot.* Dağlarda kayaların arasında yetişen yenilebilen ucu kırmızı yıldız şeklinde olan bir çeşit bitki. (Altınbulak *Sarıkamış; DS III, s. 1981-1982: Kars ve köyleri) *A şimdi var, dağlardā. Gelinparmağı vār, lale vār, haşhaş var, hepsi varlar da.* (Altınbulak *Sarıkamış)

geliş- (*nsz*) **1.** Şişmanlamak. (DS III, s. 1983: Kars ve bazı köyleri) **2.** Toparlanmak (çocuk için): *Bu uşah düşgünüydü, indi ey gelişif.* (Porsuklu *Susuz) **2.** Büyümek. (Karakaş; Porsuklu *Susuz): *Ne güzel gelişif, ne ey oluf bah.* (Karakaş)

gelişgin *sf.* Gürbüz, büyümüş, yetişmiş: *Hacı Murat'ın böyle gelişgin oğlu olduğunu bilmezdim.* (DS III, s. 1983: Kars ve bazı köyleri) ■ **gelişgin ol-** *bf.* Ergenleşmek, ergenlik çağına gelmek: *Serpilif, böyüyüf, gelişgin oluf.* (Karakaş)

gem (I) *is.* Döven. (Bayburt, Çıplaklı *Selim; DS III, s. 1985: Boyalı *Sarıkamış Kars ve köyleri) *Dırmıh elliyerdih, dirgen elliyerdih, harava ühlördüh, gelir gem sürördüh.* (Bayburt *Selim) // *Evelde gem varıdı, tahılı de ambarlarımıza tökerih, un ügiderih.* (Çıplaklı *Selim) / *Biz esgiden çayırlarda harman yapardıh, gem sürerdih. Ben atların gemini sürerdim, beyim de öküzlerin.* (Çıplaklı *Selim)

gem (II) *is.* İnsan ve hayvanda alt ve üst dudağın birleştiği yerde meydana gelen çatlak, yara. (DS III, s. 1985: Kars ve bazı köyleri)

game *is.* Kemer. (DS III, s. 1986: Kars)

gemliḥ (Bacioğlu, Meydancık *Arpaçay; Bayburt *Selim) *Gemliḥ oluf, gemliḥdi game goşorduḥ, o da ülkördü ḥırmannan gemi aler gaçerdi, gemi memi gırıḥ gırıḥ elliyerdi.* (Bayburt *Selim) → **gemlik.**

gemlik *is.* [, **gemliḥ**] Dövene koşulacak çağa gelmiş öküz, manda. (DS III, s. 1987: Kars ve köyleri)

gen *is.* [, **gend**] Şeker. (Küçükaküzüm *Akyaka; DS III, s. 1989: *Arpaçay)

gend (Küçükaküzüm *Akyaka) → **gen.**

gendüme *is.* Dibekte dövülerek yemek yapılan buğday ya da arpa. (DS III, s. 1990*: Kars)

geneş- (-i, -e) [, **gengeş-**] Danışmak. (Büyükdurduran *Akyaka; Gürbüzler *Selim; DS III, s. 1990: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Bir yanlışım olursa onu men geneşirem. Songül, bu olsun mu olmasın mı?* (Büyükdurduran *Akyaka) // *Bana geneşmeden getdi öz başına iş yapdı.* (Gürbüzler *Selim)

gengeş- (DS III, s. 1990*: Dalaver *Arpaçay) → **geneş-**.

ger *is.* 1. Çengelli iğnelerin ucundaki tel çengel: *İğın geri eğrildi.* (DS III, s. 1994: Kars) 2. Teşinin (iğın) tepesinde bulunan çengel: *Teşi, başı var bi de ger yapırdım demirden ger yapırdıḥ.* (Akören *Sarıkamış)

gerel- *f.* Gerginleşmek. (DS III, s. 1997: Kars ve bazı köyleri)

gergi *is.* Ahırlarda iki hayvanın yerini birbirinden ayırmak için aradaki direktten duvara uzatılan ağaç. (DS III, s. 2000-2001: Kars ve bazı köyleri)

gerilih *Bunu geymedim geriliye sahladım, toya gidende geyecem. Bizim günlüh geydiñlerimiz ayrıdır, gerilihlerimiz ayrıdı. (Karakaş) // Geriliyi sahlıyeller bir yere toya gidende, bir gonañlığa gidende geyneller. (Bayburt *Selim) // Sandıhdaki ne deyirsin geride, gerilih, geymerih. (Çıplaklı *Selim) → gerilik.*

gerilik *is.* [, **geriliyh**, **gerilih**] Her zaman giyilmeyen, yabancı elbise. (DS III, s. 2002: Bayburt *Selim Kars ve bazı köyleri)

geriliyh (DS III, s. 2002*: Bayburt *Selim) → **gerilik**.

gerimli *is.* Kuvvetli, bakımlı, güvenilir at ya da öküz. (DS III, s. 2002: Kars ve bazı köyleri)

germeşoy *is.* öküz sürmede, tarla tapanı yapmada kullanılan yumuşak çubuk: *Herslener biribirine diyer geler senin enin uzunun germeşoynan bir ederem. (Gürbüzler *Selim) // Germeşoy gibi henceri dört gat olur. (DS III, s. 2005: Bayburt ve çevresi *Sarıkamış) 2. Bir cins ağaç: Orman*

*doludu germeşoy çubuğu. (Gürbüzler *Selim)*

gerneş- (*nsz*) Gerinmek. (Porsuklu *Susuz; DS III, s. 2005: Kars ve bazı köyleri) *Üsdüme gerneşme, o terefde gerneş. (Porsuklu *Susuz)*

gerrap *is.* Harman yığmaya yarayan basit bir aygıt. (Büyükdurduran *Akyaka; Gürbüzler *Selim; DS III, s. 2006: *Arpaçay ve bazı köyleri) *Atı geti gene o gerrafi goşah, bu samanı yığah. (Büyükdurduran *Akyaka) // Ğavdınla samanı topladım. Gerraf da Ğavdın da diyilir yani. (Gürbüzler *Selim)*

gerreh- (*nsz, -e*) İnanmak: *Sen bu işin olajağına tamam gerrehsen. (DS III, s. 2006: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)*

gerten (DS III, s. 1931*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **geder** (II).

gertmeh *Tehnenin yanı gertmeh tutuf, hêş temiz döyül, tehnesine bah. (Porsuklu *Susuz) / Hêş yahamer, gömleyin yahası dört barmağ gertmeh tutuf. (Porsuklu *Susuz) → ğartmeh.*

geşenk *is.* Güzel, iyi. (DS III, s. 2007*: Kars)

getizdir- (*-i*) Getirmek: *Ay ğızım filankese get filanı deynen onu bir bize getizdirsın. (Aslanhane *Akyaka)*

geve *is.* Halı. (DS III, s. 2008: *Arpaçay)

geven *is. bot.* Kırlarda yetişen, kısa boylu, yaprakları küçük, dikenli bir bitki; keven. (Bayburt *Selim; Porsuklu *Susuz) *Merrada o goyunlar gevenlerin dikenlerin dibini bêle eyahlarınnan eşereh ot çiharerdiler.* (Bayburt *Selim)

gevik *sf.* Hayvanlarda koyu kırmızı ile siyah karışığı renk: *Gevik keçi.* (DS III, s. 2011: Kars)

gevre tüyü *is.* Kazların ufak tüyü. (DS III, s. 2014: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış)

gevşe- *f.* Ağızda katı bir şey çiğnemek, geniş getirmek. (DS III, s. 2013*: Kars ve bazı köyleri)

gevvez *is.* Emir eri. (Göldalı *Arpaçay; DS III, s. 2014: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Bala Memmed'in türküsünde geçir: "Men bi gevvezidim, Nil Deryası'nda, uddu semeh meni yüzdüğüm yerde."* (Göldalı *Arpaçay)

geyim *is.* Bir çift öküz nalı. (DS III, s. 2016: Kars ve köyleri)

gez- *(-i)* Aramak, bulmaya çalışmak: *Ay göreşen her yeri eşif tüküfsen da gezirsen harya ne goyursam gidif tapır.* (Karakaş)

gezeğen *sf. ve is. [, gezeyen]* İş güçle meşgul olmayıp ev ev gezen (kimse). (Kadın için). (DS III, s. 2019: Zarşat) 'çok gezen (kimse)'

gezel *is. bot. 1.* İp boyamaya yarayan bir çeşit çiçekli bitki kökü. (DS III, s. 2021: İrişli *Çıldır) **1a.** İp boyamaya yarayan bir çeşit ot: *Onu alırıh yerden onun boyası çihır, siyah boyası çihır gezel bir ot, nabadatdır, biter.* (Polatköy *Arpaçay)

gezelleme *is.* Çok konuşma. (Göldalı *Arpaçay; DS III, s. 2021: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Gezelleme, lüzumsuz söz.* (Göldalı *Arpaçay)

gezenek *is. 1.* Gezinti yeri. (DS III, s. 2020*: Kars) **2.** Yaya kaldırımı. (DS III, s. 2022: Kars)

gezenti *is.* Çok gezen, kapı kapı gezen (kimse): *Bō, o geden gezif ki evde de oturmer, gezenti.* (Karakaş)

gezer *is.* Cin, peri, ölü ruhlu vb. hayali şeyler. (DS III, s. 2022: Kars)

gezergi *is.* Salgın: *Gezergi deyif.* (Porsuklu *Susuz)

gezeyen *Yav gezeyen adamdı, evine sahip çihmer.* (Bacıoğlu *Arpaçay) // *Gezeyen garılar olur, men böyün Arpaçay'dan geldim, arvad öyde yoğ, bu arvad gezeyendi da, hardaydı bu*

arvad, gomşunun birinin evinde.
(Taşdere Arpaçay) → **gezeğen**.

gezgin *is.* Uykuda gezen (kimse). (DS III, s. 2023: Kars ve köyleri)

gezginçi *is.* Dilenci: *Gezginçiler filan gelirse dilençiler, beşe ter yapır iki tene hayvanı keçiriller, o yana da doldurullar aldığı şeyi bu yana da.* (Küçükaküzüm *Akyaka)

gezil *is.* Hayvan derisinden çekilen serum. (DS III, s. 2023: *Arpaçay)

gezin- *f.* Yüznumaraya gitmek. (DS III, s. 2023: Kars)

gıbal *is.* Nitelik, biçim, görünüş: *Bu gıbalda, bu görünüşte insan olmaz éle bildim gün sen yar.* (Göldalı *Arpaçay) // *Gördüğün asker ne gıbalda idi?* (DS III, s. 2024: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘gıbal’)

gıca *is.* Topuk kemiği. (DS III, s. 2025: Kars)

gıcevi *is.* Atlarda olan, kaşıntılı bir hastalık. (DS III, s. 2025: Kars ve bazı köyleri)

gıda *is.* En büyük aşıktan (enekeden) sonraki aşıklar. (Gürbüzler *Selim; DS III, s. 2031: Bayburt *Sarıkamış ‘gıda’) *Birer gıda tikerih, aşıh oynuyoruh. Gıda cızın ortasına dikilen ilk dikilen*

gıda elindeki de eneke. (Gürbüzler *Selim)

gıdan *is. zool.* Keçi yavrusu: *Çocuğ gét gıdanın felan keçinin gıdani gelmemiş, o gıdani al gel.* (Cavlak *Selim)

gıdık (I) *is. zool.* [, **gıdik, gıdih**] Keçi yavrusu, oğlak. (DS III, s. 2032: *Kağızman ve köyleri)

gıdık (II) *is.* Çene altı, gerdan. (DS III, s. 2033: Kars)

gıdih (Porsuklu *Susuz) *Sögütlerimizi yiyor hep hanı harab ediyó gıdih.* (Tepecik *Arpaçay) // *Nenenin gıdihleri var. Nene gıdihleri sahliyer, sahliyer, birden bir tipi gelir, nenenin gıdihleri ölör.* (Bayburt *Selim) // *Çebiş, küçüğine gıdih diyerih. Gız o gıdigi vur gelsin bu yani.* (Çıplaklı *Selim) → **gıdık** (I).

gıdik (Akören *Sarıkamış; DS III, s. 2032*: Bayburt *Sarıkamış gıdik) *Teze gıdik o doğdu ya gıdik.* (Akören *Sarıkamış) / *Bi gıdik kesim misefir yiyor.* (Akören *Sarıkamış) → **gıdık** (I).

gıfıl *is.* [, **kıfıl**] Kilit. (DS III, s. 2035: Kars)

gıgı *is.* Deve, keçi, koyun vb. hayvanların pisliği. (DS III, s. 2036*: Bayburt *Sarıkamış)

gıgıl is. Davar dışkısı: *Goyunun gıgılını toplayah, yahah.* (Porsuklu *Susuz)

gıgılla- (nsz) **1.** Tavuk ses çıkarmak. (DS III, s. 1969*: Kars ‘gıgılla-’) **1a.** Tavuk yumurtlayacağını belirten ses çıkarmak: *Tavuğ ğapının yanında dolaşer, gıgılliyer, ğapıyı açın, içeri girsin.* (Porsuklu *Susuz) **2.** Kümes hayvanları tavuk, kaz hastalandığında gıg gıg diye ses çıkarmak: *Bu töyuğ ğıgılliyer öleceh.* (Porsuklu *Susuz) **3.** Bebek bir kaç aydan sonra kığ kığ etmek (küçük çocuğun çıkardığı ses): *Uşahlar gıgılliyer, uşah birez böyüdü mü mesele altı yedi aylıh oldu mu bah ne güzel bah ğıgılliyer da maa ğıgılliyer, güler.* (Karakaş)

gıgılla- (DS III, s. 1969*: Kars) → **gıgılla- -1.**

ğıjirtikeni *Ğıjirtikeni elimi daladı.* (Aslanhane *Akyaka) → **gıjirtiken.**

ğıkğılla- (nsz) Tavuk yumurtadıktan sonra ses çıkarmak: *Tavuh yumurtdadı, ğıkğılliyer, yumutduyuf ğahdıhdan sonra ğıkğılliyer.* (Porsuklu *Susuz)

gıldıra is. Kofiğin üstünden bağlanan gümüş pullarla süslü örtü. (DS III, s. 2039: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

gılguyruh is. Dedikoducu kadın. (DS III, s. 2042: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ğılıhla- (-i) İkna etmek: *Üsdü başı düzgün adamları getireller içeri, halam diye bacım diye adamı ğılıhlyıllar getirer içeri.* (Meydancık *Arpaçay) // *Bir çocuğu ğılıhlyıarsan elinden bi şey alarsan, ğılıhlyar bir işe gönderersen. Men ğılıhlamışam bizim arvat mala bahır. Ğılıhlamasa bahar mı?* (Taşdere *Arpaçay) // *Ğılıhladım, şumalladım uyudu.* (Porsuklu *Susuz)

gılımınnan anla- bf. Durumundan anlamak: *Senin gılımınnan annadım.* (DS III, s. 2042: Bayburt *Selim)

gılıga is. Bulgur köftesi üzerine yoğurt ve yağ dökülerek yapılan bir çeşit yemek. (DS III, s. 2043: Kars)

ğilih *Ahırtehd biz yapırıh ğilih, navruz bayramında.* (Karakaş) → **ğilik- 1a.**

ğilik is. [, ğilih] **1.** Saçta pişirilen küçük ekmek, çörek. (Gürbüzler *Selim; DS III, s. 2077*: Kars ‘gılik’) *Sen heç ğilik yedin mi? Ben o günü pişirecahdım.* (Gürbüzler *Selim) **1a.** Nevruz zamanı dilek için pişirilen çok tuzlu küçük ekmek. (Porsuklu *Susuz)

ğılla- (-i) Yuvarlamak. (Karaorgan *Sarıkamış; DS III, s. 2041*: Kars ve bazı köyleri ‘gılla-’) *Daşları hep aşağı ğılladı.* (Karaorgan *Sarıkamış)

gıllan- (nsz) Yuvarlanmak. (Karakaş; Çamyazı, Handere *Sarıkamış; DS III, s. 2043: Kars ve bazı köyleri ‘gıllan-’) *Ayağın gaydı mi gıllanmağ diyeller.* (Çamyazı *Sarıkamış) // *Körpi, betondan olsa başğa taħda bèle gıllanırsa düşerih da.* (Handere *Sarıkamış) // *Tepeden taş gıllandı.* (DS III, s. 2043: Kars ve bazı köyleri)

gıller is. Erkeklerin cinsiyet organı. (DS III, s. 2044: Kars)

gıllıbaş is. Saçları uzamış, dağınık, bakımsız kişi (erkek için). *Amān gıllıbaş saçına başına bah, saçı başı bèle darmadağın gıllıbaş.* (Porsuklu *Susuz)

gıllor is. Kaymakla yoğrulan, tandırda pişirilen küçük ekmek: *Böyün gaymaħnan ħamur yoğurduħ, gıllor pişirdih tendirde.* (Porsuklu *Susuz)

gıloy ğavı is. [, ğaymaħ ğabı] Süt makinesinin kaymak akan borusunun altına konulan kap: *İneyi sağdın getiriller makineye tøküller südü, makine çekdiği zaman gaymaħ gıloy ğavına tøkülür.* (Demirkent *Akyaka)

gıloşsa is. Yalaka: *Filan adam ėle gıloşadı ki iki yüzlüdü, adamın peşinnen ayrılmér.* (Porsuklu *Susuz)

gıloşalan- (nsz) Yalakalık etmek, dalkavuluk etmek: *Bu ğomşu ğeder geler gıloşalaner, ne isdiyer acaba? Bi işi mi düşmüş gıloşalaner.* (Porsuklu *Susuz)

gıloşalıħ yap- bf. Yalakalık etmek: *Yine gıloşalıħ yapersen.* (Porsuklu *Susuz)

ğımı is. bot. [, ğımı] 1. Yaprakları maydanoza benzeyen, sapı soyularak yenilen bir çeşit ot. (DS III, s. 2045: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) 1a. Dereotuna benzeyen, beyaz çiçekli, gövdesi soyularak yenilebilen, yaprakları kurutularak çorbaya konan ya da turşusu kurulan bir bitki. (Taşköprü *Arpaçay; Handere *Sarıkamış) *Ĝımı, o bèle yerde biter, altda bèle şey yer alması kimi biter, ğoperdeller zati, önde eşer yiyerdih cocuħ zamanımızda da şimdi sonradan bèle sapını keser, yiyeller.* (Handere *Sarıkamış)

ğımış- (nsz) Gülümsemek. (Gürbüzler *Selim; DS III, s. 2046: Bayburt *Sarıkamış) *Biri burda bir laf diyer hoca orda ğımışer.* (Gürbüzler *Selim)

ğımı Şimdi yoħ daha bitdi ğımı. (Handere *Sarıkamış) // *Ĝımı varıdı,*

pancar varıdı, onu toplerdıh. (Çıplaklı *Selim) → **ğımı -1a.**

gıncı- (I) (*nsz*) Ezilmek: *Çiğdemi çıkaramadım gıncıdı.* (DS III, s. 2047: Kars)

gıncı- (II) (DS VI, s. 4555*: Kars) → **kıncı-**

gıncıt- (I) (*-i*) **1.** Çizmek: *Ola etimi gıncıtdın.* (DS III, s. 2048-2049: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **2.** [, **ğıncıt-**] Çekmek: *Ğulağımı gıncıtdı. Boy saçımı gıncıtdı.* (Karakaş)

gıncıt- (II) *f.* Bir işi bozmak. (DS III, s. 2049: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

gındıllan- *f.* Yuvarlanmak (DS III, s. 2049: Kars + DS VI, s. 4555*: Kars ve köyleri) → **kındıllan-** .

gıngılı çal- *bf.* Kendi kendine şarkı mırıldanmak. (DS III, s. 2050: Bayburt *Sarıkamış)

gıraç *is.* Verimsiz, kolay sulanmayan toprak. (DS III, s. 2051: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ğırah *is.* [, **kırağ**] Kenar. (Polatköy, Taşköprü *Arpaçay; Bayburt, Boyalı, Gürbüzler *Selim; Porsuklu *Susuz) *Öyün dört ğırağına yapıdıh.* (Polatköy *Arpaçay) // *Sobanın ğırağına ğoyursan eşgiyir.* (Taşköprü *Arpaçay)

// // *O çayın ğırağlarında yarpuz var, nane var.* (Boyalı *Sarıkamış) // *Ekseriyetle bu evlerin ğırağlarında, bu hayat da, düzde orda olor düyedavanı.* (Bayburt *Selim) // *Ğıraha çıh ya.* (Gürbüzler *Selim) (DS IV, s. 2816*: Kars kırağ ‘çevre, kıyı, kenar, uç’]

ğırahlıh *is.* Gofiğın üzerinden bağlanan gümüş pullarla işli, dört santimetre eninde siyah kumaş. (DS III, s. 2052: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ğıran *is.* Öldürücü salgın hastalık. (DS III, s. 2052: Kars ve bazı köyleri)

ğırantı *is.* Musluk: *Poşğamız vardı, neft poşğası. Açardıh béle ğırantasını tenekelere ğoyar getirerdıh, lambıya neye ğoyardıh, yahardıh.* (Çakmak) // *Ğırantası var, südü açarsen. İki tene lülüü var mı, ğırantası da var mı çekif açarsen süd ayrı geler, ğaymağı ğaymağ ayrı geler.* (Bayburt *Selim) // *Ğırantıyı açıh ğoymuşuh su aħmiş, sanaħsal dolmiş.* (Cavlak *Selim)

ğırcın *is.* **1.** Tarlada harmandan sonra kalan, kalın ve sert gövdeli yabancı bitkiler. (Porsuklu *Susuz; DS III, s. 2054: Kars ve bazı köyleri) *Bir sürü ğırcını çıhdı, eleħnen eliyersen.* (Porsuklu *Susuz)

ğırcın *is.* Koyuna veya sığıra yiyecek

olarak verilen otun yaprağı, çiçeği dışında arta kalan yaramaz kısmı, çer çöp. (Karakaş; Porsuklu *Susuz) *Malın önünü yığdım mal yemedi gircinin yığdım götdüm eşiye goydum.* (Karakaş)

gircih is. Dolaşık saç: *Hele bunun girciğine bah, gircihli dolaşer.* (Porsuklu *Susuz)

gircihli is. Saçları dolaşık olan (kimse): *Bu gömşu hęc uşagına bahmer, başı gözü hep gircihlidi. // Bō ele ki saç dolaşf dolaşh saç, gircihli bu gircihli, pitdi gircihli.* (Çakmak)

gırç is. Bıçak keserken ya da iğne batarken çıkan sesi anlatır: *İğneyi gırç diye batırdı.* (DS III, s. 2055: Kars ve bazı köyleri) ■ **gırç et-** bf. İğne kırılınca ses çıkarmak: *İyne gırıldı gırç etdi.* (Karakaş)

gırdır- (I) (nsz) Özentili olarak İstanbul ağzıyla konuşmaya çalışmak: *Ne gırdırsen töreli danışsana.* (Porsuklu *Susuz)

gırdır- (II) (-i) Tahılı değirmende küçük parçalar haline getirtmek. (Çakmak; İsisu *Sarıkamış; Tozluca *Selim) *Lazıt ununu götürerdiler, gırdırer getirerdiler.* (Çakmak) / *Sarı zeyreyi götürer gırdıradıh,*

tenekelernen getirerdiler hızmekere, çobana pişi pişirerdih. (Çakmak) // *Şimdi arpayı gırdırillar, iri gırdırillar un olmaz.* (İsisu *Sarıkamış)

gırgal is. Öküz ve ineklerin boğazına takılan ağaç halka. (Tepecik *Arpaçay; Bayburt, Gürbüzler *Selim; Porsuklu *Susuz; DS III, s. 2056: İrişli, Bayburt, Boyalı *Sarıkamış 'gırgal') *Biz esgiden hep gırgalla bağlardıh hayvanlarımızı ahırda. Ğırgaldan açarsın hayvanı.* (Tepecik *Arpaçay) // *Malın gırgalı esgiden hep gırgalla bağlıyerdih.* (Bayburt *Selim) // *Ğırgal malı bağlillar.* (Gürbüzler *Selim) // *İneyin gırgalı açılıf, ineyi bağla.* (Porsuklu *Susuz)

gırgala- (-i) Büyükbaş hayvanları ağaç halkaya bağlamak: *Öküzü gırgala.* (DS III, s. 2056: Boyalı *Sarıkamış)

gırgıt is. [, kırkıt (I) Cimri. (DS III, s. 2056: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

gırgı is. zool. Atmaca. (DS III, s. 2056: Kars)

gırhılıh (Gönülalan *Arpaçay; Gürbüzler *Selim; Porsuklu *Susuz) *Kösröy geti bıçağı bülöylüyeğ ya da gırhılığt.* (Gönülalan *Arpaçay) // *Ğırhılıhnan goyun gırharıh.* (Gürbüzler *Selim) → **gırhılıh.**

gırhım is. Koyunun kırılması: *Gırhım zamanı geldi.* (DS III, s. 2057: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

gırhılıh is. [, **gırhılıh**] Keçi ve koyun tüylerini kırmaya yarayan bir çeşit makas. (Tozluca *Selim; DS III, s. 2059*: Kars ve köyleri ‘gırhılıh’) *Gırhılıhunan gırher, alerler yünü.* (Tozluca *Selim)

gırıdet is. Kıymet, değer: *Ola sen indi felan yere gidersen gırıdetin var mı ki sen orya gidersen.* (Gönülalan *Arpaçay) // *Sen gırıdetini aşşağı düşürdün benim yanımda.* (Gürbüzler *Selim) // *Ahmet dayının yanında senin ne gırıdetin var.* (DS III, s. 2057: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘gırıdet’)

gırıh is. zool. **1.** Bir çeşit melez köpek. (DS III, s. 2057: Zarşat) **2. (gırıh)** Melez: *Tam deyil, saf gan deyil gırıhıdı.* (Bacioğlu *Arpaçay)

gırıhılıh is. Sarp, dağlık, engebeli, çakır çukur (yer hakkında): *Posof gırıhılıh, onun için at goşulmerdi. Gırıhılıh yerde hızek mizek çalışmaz ki at goşulmaz.* (Tozluca *Selim) // *Gırıhılıh arazi yani eşya çıhardamazsın, yüh götüremezsın.* (Sırataşlar *Sarıkamış)

gırıl- (nsz) **1.** Perişan olmak: *Perişan olduğ, gırıldığ, batdığ ağlaşmağdan*

öldüğ. (Küçükaküzüm *Akyaka) / *Soğuhdan gırıldığ, batdığ.* (Porsuklu *Susuz) **2.** Hastalıktan telef olmak, ölmek: *Ğazım da yaylada hep gırıldı, valla ğalmadı* (Polatköy *Arpaçay) // *Bahmaya çoğ ey bahduğ da hastaluğ gelmişti, ğomşunun tavuğları gırılmış.* (Tozluca *Selim)

gırım is. Görünüş, hal, tavır: *Ya bahdım bu adama gırımı hêş hoşuma gêtmedi, sinirli bir gırımı var, gırımı hêç ey değil.* (Büyükpirveli *Akyaka)

gırış is. Ağaçtan yapılıp üzeri toprakla kapatılmış çatı: *Rusların gırışları vardı, Rus evlerinde vardı gırış, beke çatı gibi ğapanıf üsdü torpağnan örötölördü.* (Porsuklu *Susuz) / *Gejogilin evleri gırışlıydı, çatılı, Gejogilin evin üsdü hep gırışdı.* (Porsuklu *Susuz)

gırışlı is. Çatılı: *Gejogilin evleri gırışlıydı, çatılı, Gejogilin evin üsdü hep gırışdı.* (Porsuklu *Susuz)

gırma is. **1.** Hayvanların kolay yemesi için ezilerek verilen arpa. (DS III, s. 2059-2060: Kars ve köyleri ‘gırma’) **1a.** Hayvanların kolay yemesi için iri parçalar halinde öğütülmüş arpa. (Karakaş; Bayburt, Tozluca *Selim; Porsuklu *Susuz) *Mala gırma verin.*

(Karakaş) ■ **ğırma** **ğır-** *bf.* Arpayı hayvanın yemesi için iri parçalar halinde öğütmek: *Mala ğırma ğırdıh, ğırma yiyer.* (Bayburt *Selim) // *Ben ğırma ğırdırdım hayvanlar için, biraz da buğdanın kepegi var, onu ğarıştırdım ğardım verdüm mallara, yiyer.* (Tozluca *Selim)

ğırnav *is.* Kedilerde çiftleşme isteği belirtisi. (DS III, s. 2061: Kars ve köyleri)

ğırp- *(-i)* At, eşek kulağını oynatmak, geriye doğru yapmak: *Gétme, at ğulağını ğırper, seni dişliyeceh.* (Porsuklu *Susuz)

ğırpıt- *Bezin kenarını ğırpıtdı, bir parça alersen.* (Porsuklu *Susuz) → **kırpıt-**

ğıryatdı *is.* Gayretli. (Demirkent *Akyaka; Taşdere Arpaçay; Bayburt, Çıplaklı *Selim) *Çoğ çalışır, çoğ ğıryatdıdı, çoğ ğayrıyer, öycümaldı.* (Bayburt *Selim)

ğıryat éyle- *bf.* Gayret etmek: *Ğıryat éyle, çabuğ ol.* (Bayburt *Selim)

ğısğaç *is.* 1. Kerpeten, pense vb. aletler. (DS III, s. 2062: Kars ve köyleri) *ğısğaç]* 2. Kıskaç, kızgın demiri tutmaya yarayan uzun burunlu, geniş ağızlı alet: *Ğısğaçla tuterdi demiri*

demirci sıcağ demiri döyende. (Porsuklu *Susuz)

ğıssa *sf.* Kıssa. (Çakmak; DS III, s. 2062: Kars ‘ğıssa’) *Men uzun boylu, gelin de ğıssa boylu.* (Çakmak)

ğıyah *sf.* ve *zf.* Güzel, şık, gösterişli, yakışıklı. (Gürbüzler *Selim; DS III, s. 2065*: Bayburt *Sarıkamış ‘ğıyah’) *Ne ğader ğıyah bi adamdı, ne ğadar ğıyah ğıyinmiş.* (Gürbüzler *Selim)

ğıy **ğıy gez-** *Bō, ğıy ğıy gezer, nece de ğıy ğıy gezer bu ğız.* (Karakaş) → **ğıy** **ğıy yürü-**

ğıy **ğıy yürü-** *bf.* [, **ğıy** **ğıy gez-**] Tek ayakla atlaya atlaya yürümek. (DS III, s. 2066: Kars ve köyleri)

ğıyıh *is.* Şaşı (kimse). (Gürbüzler *Selim; Porsuklu *Susuz; DS III, s. 2066: Bayburt *Sarıkamış ‘ğıyıh’) *Ya bunun gözü de ğıyıhdı ya yan bağher.* (Gürbüzler *Selim) // *Bu adamın gözleri ğıyıhdı, hele bağıynan.* (Porsuklu *Susuz)

ğıyratsız *is.* Gayretsiz: *Bu ğıyratlı adamdı, Allah vekili çol çocuğunu sahlamıya çalışır. Men de ğıyratsızın biriyem çol çocuğumun istikbalını düşünmürem.* (Taşdere Arpaçay)

ğıyvat *is.* Dedikodu. (DS III, s. 2069: Bayburt *Sarıkamış) ■ **ğıyvat** **ğır-** *bf.*

Dedikodu yapmak. (Bayburt *Selim; DS III, s. 2069: Bayburt *Sarıkamış ‘gıyvat’) *Ġıyvat ġıranın yeri cehennemdir.* (Bayburt *Selim) / *Ġıyvat ġırmayacaġsın ġünah.* (Bayburt *Selim)

ġız- (nsz) **1.** Isınmak: *Yiyin ġarnınız ġızsın ayaġa ġalhtın, eydi hasuda eydi.* (Aslanhane *Akyaka) // *Üşümüşdüm üstüme yorgan örtüdü, canım ġızdı.* (Porsuklu *Susuz) **2.** Sıcak duruma gelmek, ısınmak. *Su ġızdı mı a ġız, uşahları ġımdirecem.* (Porsuklu *Susuz)

ġızafılıġ et- (DS III, s. 2069: Bayburt *Selim) → **ġızafılıġ yap-**

ġızambuġ is. Kızamık: *Ġızambuġdan ölmüşler, evelden doġdur yoġmuş.* (Çakmak)

ġızdır- (nsz) **1.** Hava bir anda kısa süreliğine çok fazla ısınmak. (Tepecik *Arpaçay; Cavlak, Çıplaklı *Selim; Porsuklu *Susuz) *Çoġ ısındı, çoġ ġızdırıyer baġsana, ateş aldı yaġacaġ, yağmur yaġacaġ, rahmet yaġacaġ inşallah.* (Cavlak *Selim) // *Bugün hava ġızdırdı yine yaġacaġ mı ne edecaġ.* (Çıplaklı *Selim) **2.** (-i) Isıtmak: *Onu bir daha ġızdırırdıġ çocuhların altına ġoyurduġ, beleġ*

beliyirdiġ. (Polatköy *Arpaçay) // *Suyu ġızdır, çamaşır yuyacam.* (Porsuklu *Susuz)

ġızıl (I) is. [, kızıl] Altın. (Göldalı *Arpaçay; Yenice *Selim; Porsuklu *Susuz; DS III, s. 2070: Kars ‘ġızıl’) *Altına bizde ġızıl diyilir.* (Göldalı *Arpaçay) // *Esgiden paralar da para da altınıydı, ġızılıydı. Eye, falan adamdan beş tene ġızıl aldım.* (Yenice *Selim)

ġızıl (II) is. Kızıl renk. (DS III, s. 2070: Kars)

ġızılca is. Kızamık. (Büyükpırevli *Akyaka)

ġızılġuş is. zool. Atmaca. (Gönülalan *Arpaçay; DS III, s. 2070: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Böyle daraġlı ġuşdu ġızılġuş; ama çoġ yırtıcı diyeller ona ġızılġuşa, cüceleri ġötürer.* (Gönülalan *Arpaçay)

ġızılözen is. Hayvanların yemek borusu: *Hayvanı kesende burda ġırtdeyini kesennen sonra onnan sonra ġızılözeni kesersen, böyle et kimidi borunun içinde aynı devam eder.* (Gönülalan *Arpaçay) // *Mal bir sığırı kesdiġinde ġızılözenini çıġardın mı?* (Gürbüzler *Selim) // *Bizim öküzün*

gızılözeni gopmuşdu. (DS III, s. 2070: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

gızırğalan- *f.* Cimrilik etmek. (DS III, s. 2070: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

giç et- *bf.* Hafifçe ısırarak (çocuk dilinde). (DS III, s. 2073: Kars ve bazı köyleri)

gidergelmez (I) *is.* Duman. (Bayburt *Selim; DS III, s. 2074: Bayburt *Selim) *Tüsdü doldu içeri, gider gelmez içeri doldu.* (Bayburt *Selim)

gidergelmez (II) *is.* Ölüm (mecazî anlamda). (Bayburt, Gürbüzler *Selim; DS III, s. 2074: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Ğaş saıtdı gidif sanki gider gelmeze ğetdi gelmedi.* (Bayburt *Selim) // *Ėle giden geri gelmesin ki, gider gelmeze ğetdi.* (Gürbüzler *Selim)

gij *is.* 1. Aptal, ahmak. (DS III, s. 2075: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) 2. Çabuk kızan adam. (DS III, s. 2075: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

gijirtiken *is. bot.* [, ğıjirtikeni] Isırgan otu. (DS III, s. 2074-2075*: Bayburt *Sarıkamış)

gileylen- *f.* Şikâyet etmek. (DS III, s. 2076*: Bayburt *Sarıkamış)

girdir- *f.* Bir şeyi bir yere sokmak. (DS III, s. 2080: Bayburt *Selim)

girgirek *is.* Merdiven. (DS III, s. 2083: Kars)

girkit *is.* Halı dokuma aygıtının tarağı. (DS III, s. 2084: Kars)

git- (*nsz*) Akmak: *Su da o zaman dayaz gidermiş.* (Küçükaküzüm *Akyaka)

gizafllıh *is.* Yakınlardan gizlenen para, mal vb. şeyler: *Men ağıadan gizafllıh ellemerem.* (DS III, s. 2086: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

gizdempoç *is.* [, **gizlenpöçük**, **gizlempaç**] Saklambaç. (DS III, s. 2086: Bayburt *Sarıkamış)

gizginnen *zf.* Gizlice: *Tava ğaynıyır orda açırđın gizginnen bağır gidirdin, ecef bunun içinde ne var ne yoğ.* (Küçükaküzüm *Akyaka)

gizlempaç *Uşahlar yığıldı gizlempaç oynadı.* (Karakaş) // *Çoğ oynadığ ahırrarda, hē gizlempaç oynurduğ.* (Gürbüzler *Selim) → **gizdempoç**.

gizlenpöçük (DS III, s. 2086*: Kars) → **gizdempoç**.

gobelek (DS III, s. 2115*: Kars ve köyleri) → **göbeleh**.

ğobpuz *is.* 1. Yumruk oyunu, boks: *Öyle bir ğobpuz vurdu ki.* (DS III, s.

2103: Kars) **2.** Yumruk: *Ġopbuznan vurdu uşağın burnunu ġırdı.* (Porsuklu *Susuz)

ġobuġ *Dikenli bitkilerden ġobuġ vardır, kazayağı vardır, o da yenilir.* (Çıplaklı *Selim) → **kobuk**.

ġoc *is.* Üzerinde satırla et dövmeyle yarayan kütük. (DS III, s. 2090*: Kars)

ġoc *is.* Cehre (çıkırık) iğine takılan makara: *Böyle uzun şey varydı onun başında ġoc vardı. Anam nasıl taħıyordu, taħıyordu ipe onun ġolu fırrrandıħca ince şiş de dönüyodu, ipi eyiriyodu.* (Porsuklu *Susuz)

ġoca *is. ve sf.* Yaşlı, ihtiyar: *Genc ise Allah eyliħ versin, ġocaysa da Allah iman Ġuran nesib etsin.* (Handere *Sarıkaşı) // *Seħsen de sāz doħsan da devlūbaz, oni o ġoca garılara diyirıħ.* (Altınbulak *Sarıkaşı) // *Ġoca bu ne diş atmış.* (Tozluca *Selim)

ġocabaş *is. bot.* Pancar. (Ocaklı; Bayburt, Gürbüzler *Selim; DS III, s. 2089: İrişli, Bayburt, *Selim, *Sarıkaşı ‘ġocabaş’) *Aħan pancar egdiħ ġırmızı pancar yanı ġocabaş.* (Ocaklı) // *Ġırmızı ġocabaşıydı onu alerdiħ, turşu ġoyorduħ.* (Bayburt *Selim) // *Bir ġocabaş turşusu vursaz.* (Gürbüzler *Selim)

ġocal- (*nsz*) **1.** Yaşlanmak, kocamak: *Evelde etmeħ pişirerdim indi pişiremerem indi daha ġocalmışam gelinler ġoymor.* (Boğazköy) // *Nenen daha ġocaldı.* (Göldalı *Arpaçay) // *Ġocaldım, baħ hēc oldi, balağım beni begenmir.* (Altınbulak *Sarıkaşı) // *Köpek ġocalmış, işe yaramaz.* (Tozluca *Selim) **2.** Kartlaşmak, tazeliğini kaybetmek (bitki için). (Alçılı; Karakaş) *Boz ot var, ġocalmış, a buna benziyer telpancarı kimi.* (Alçılı)

ġociħ *is.* *Ġociyim hardadı.* (Porsuklu *Susuz) → **ġocik**.

ġocik *is. 1.* Kalın kumaştan yapılan ve içine deri astar geçirilen kısa palto. (DS III, s. 2089: Kars ve köyleri ‘ġocik’) **1a.** Kalın kumaştan veya deriden yapılan kısa palto. (Cavlak *Selim) *Ver hele o ġociki bir ġeyim.* (Cavlak *Selim)

ġocun- *f.* Gücenmek, alınmak. (DS III, s. 2090: Kars ve köyleri)

ġocut *is.* *Daha o ġocut olmuş, ġocut, onu ġötür at çöpe.* (Çıplaklı *Selim)

ġoçaħ *is.* Becerikli, çalışkan. (Karakaş, Subatan; Çamyazı *Sarıkaşı; Porsuklu *Susuz) *Benim hanım çoħ ġoçaħdır, önüne yirmi ineyi ġoy sağar, hēc ġözü ġörmez.* (Subatan) // *Bacıları çoħ ġoçaħdı, iş bilendi.* (Porsuklu

*Susuz)

ğoçağlan- (nsz) İş yapma isteği duymak: *Böyün ğoçağlanıf, éle iş yaper ki... Böyün ne yaman ğoçağlığı tutuf iş yaper, hızlı hızlı iş yaper.* (Porsuklu *Susuz)

ğoçam (DS III, s. 2107*: Kars ve köyleri) → **ğoşam.**

ğoç ayı is. Kasım ayı. (Gönülalan *Arpaçay; DS III, s. 2090: Bayburt *Sarıkamış)

ğod is. Madenden yapılmış tahıl ölççeği. (DS III, s. 2091: Kars ve köyleri god)

1a. Sacdan yapılmış tahıl ölççeği: *Filankes daniya gider bir ğod buğduya gider.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *İki ğod buğday verdim.* (Bacıoğlu *Arpaçay) // *İki üç ğod tahıl ver.* (Tuzloca *Selim)

ğoda is. Boyunduruğun ortasında bulunan ve kayış takmaya yarayan ağaç çivi. (DS III, s. 2091: Kars)

ğodağ is. zool. [**ğoduğ**] Eşek yavrusu, sığa. (DS III, s. 2091*: Bayburt *Sarıkamış)

ğodek (DS III, s. 2123*: Kars) → **ğödek.**

ğodih is. Pekmez, sıra gibi şeylerin muhafaza edildiği ağzı kapaklı,

tahtadan küçük kap: *Ğodiye eşhamrayı ğoy.* (Porsuklu *Susuz) / *Ğars'dan esgiden ğodihnen pehmez alerdiğ.* *Pekmez satılar içinde aler getirer boşaldığdan sonra içinde yoğurt mayaliederdiğ.* (Porsuklu *Susuz)

ğodik is. Kısa boylu: *Adamın üç çocuğu var, üçü de ğodik.* (Subatan)

ğodoş (I) is. Mısır koçanı. (DS III, s. 2092: Kars ve köyleri)

ğodoş (II) is. Ahlaksız adam, pezevenk. (DS III, s. 2092: Kars ve köyleri)

ğodu *ğodu ğoduyu ğördün mü, ğoduya selam verdin mi, ğodu gelip burdan keçende yağmur üzü ğördün mü?* (Karakaş) → **dodu.**

ğoduğ (DS III, s. 2091*: Kars ve köyleri) → **ğodağ.**

ğodül çalgı is. Süpürgenin eskiyip çöplerinin dökülmesiyle geriye kalan sap kısmı. (DS III, s. 2093: Bayburt *Sarıkamış)

ğogoç is. Yufka ekmeğin arasına yağ, bal, reçel ve daha çok peynir koyarak yapılan dürüm. (DS III, s. 2094: Kars ve köyleri)

ğogoşla- (-i) Buruşturmak: *Bu çamaşırı düzgün ğatda, ğogoşlama.* (Porsuklu *Susuz)

gogum *is. bot.* Tomurcuk, gonca. (DS III, s. 2094: Kars ve köyleri)

goğa (DS VI, s. 4565*: Kars) → **koğa**.

ğohum *is.* Akraha: *Anası evezinde doğaydı bir daş, ğohumu ğardaşı ahuzar eyler.* (Göldalı *Arpaçay)

ğol *is.* Öküz arabasını boyunduruğa bağlayan ağaç parçası: *Aravanın ğolu ğırıldı.* (Porsuklu *Susuz)

ğolan *is.* Eyeri hayvana bağlamaya yarayan kayış: *Atın ğolanını mökgem bağla, yeher dönmesin.* (Porsuklu *Susuz)

ğolcu *is.* Orman bekçisi: *Ormana getmişin de ağaç kesecen, ola ğolcular gelir bizi yaħalar, götürür ceza verirler.* (Tozluca *Selim)

ğolçaħ *is.* [, **kolçak**] İş yaparken takılan ceket, gömlek ya da elbise kollarının kirlenmesine engel olmak için bilekten dirseğe kadar geçirilen iki eğreti kolluk. (Aşağısallıpınar, Sırbasan *Sarıkamış; Çıplaklı *Selim; Porsuklu *Susuz) *Ğolçaħ ekmek bişirende taħerdih.* (Aşağısallıpınar *Sarıkamış) // *Ğolçaħlarımı ğoluma taħdim.* (Sırbasan *Sarıkamış) // *Ğolçağım getir taħim tandıra etmeħ vuracam.* (Çıplaklı *Selim) (Tepecik *Arpaçay)

ğollih *Ğollih dana gelmedi.* (Porsuklu *Susuz) → **gollik**.

gollik *is.* [, **ğollih**, **ğollo**] (DS III, s. 2097*: Kars ve köyleri) ‘kuyruksuz ya da kısa kuyruklu tavuk vb. hayvanlar’)

ğollo *is.* Kuyruksuz ya da kısa kuyruklu hayvan (köpek, sığır, tavuk): *Ay ğollo sükut dur bir yerde dur.* (Karakaş)

ğollo (DS III, s. 2097*: Kars ve köyleri) → **gollik**.

goltuħ (I) *is.* Kol dayayacak yerleri olan geniş ve rahat sandalye, koltuk. (DS III, s. 2098: Zarşat)

goltuħ (II) *is.* Omuz başının altında, kolla gövdenin arası, kol altı. (DS III, s. 2098: Zarşat)

ğoma *is.* Deste, demet, bağ. (Gürbüzler *Selim; DS III, s. 2099: Bayburt *Sarıkamış ‘goma’) *Taħılı ğoma edeller.* (Gürbüzler *Selim)

gom argala- *bf.* Bir yere toplanmak, kalabalık yapmak, üşüşmek. (DS III, s. 2099: Bayburt *Sarıkamış)

ğonaħ *is.* [, **konağ**, **konak**] Konuk, misafir. (Karakaş, Çakmak; Gönülalan *Arpaçay; Boyalı *Sarıkamış; Gürbüzler *Selim) *Otu ğonağım ol, getmeyin.* (Karakaş) *Ğonaħlarımız gelif, ğonaħlar ilkindi üsdü gelerdiler,*

*aşşamüsdü gelerdiler. (Çakmak) // Ğonah geler Ğonahçıya burya geler. (Gürbüzler *Selim) // Ğırhını, heyratını verene Ğeder o gelen giden Ğonağı bu köy hepsine Ğötürer hizmet eder. (Gönülalan *Arpaçay)*

Ğonahçı *is.* [, **Ğonahçı**] Konaklanan, misafir kalınan yer. (DS III, s. 2100: Bayburt *Sarıkamış)

Ğonahçı *Ğonah geler Ğonahçıya burya geler. (Gürbüzler *Selim) → Ğonahçı.*

Ğonahlıh *is.* Misafirlik: *Geriliyi sahlıyeller bir yere, toya gidende, bir ĞonahlıĞa gidende Ğeyner. (Bayburt *Selim)*

Ğonah sahibi *is.* 1. *Diyir bu göyde Ğonah sahibi kim? (Darboğaz *Selim) // Bu adam Ğonah sahibidi, heç Ğonağı ehsih olmaz / Bu hep Ğonah sahibidi misafiri heç kesilmer. (Porsuklu *Susuz) / Bu Ğonah sahabıdı, bunun heç geleni gideni bitmez, her geleni o misafir ediyo. (Porsuklu *Susuz) // →*
konak sahibi. 2. *Düğün için başka köylerden gelenleri yatılı olarak misafir eden kimse: Menim Ğonah sahibim Ğoçağ bir Ğarıydı ki valla. (Porsuklu *Susuz)*

Ğont *is.* [, **Ğont**] Yapıların tavanında kullanılan yuvarlak ağaç. (Kümbetli;

*Aşağısallıpınar *Sarıkamış) Mısmarı Ğeti Ğontu çağacam. (Aşağısallıpınar *Sarıkamış)*

Ğoñul *is.* Gönül. (DS III, s. 2102: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

Ğonuşuh *is.* Konuşma: *Ğonuşuhlar esgiye Ğöre değışir. (Alçılı) / Esgi Ğonuşuhları sorer. (Alçılı) // Ğonuşuh yapıllar, bir toplantı yapımışlar. (Bacıoğlu *Arpaçay) // Esgi Ğonuşuhlardan mı? Esgiden bardağa diyiller istikan. (Yağbasan *Sarıkamış)*

Ğop *is.* Kağnının iki oku arasını sabit tutmaya yarayan iki paralel tahta. (DS III, s. 2102-2103: *Arpaçay)

Ğopbuzla- (-i) Yumruklamak: *Onurcan Ğelif seni Ğopbuzluyacam, rahat dur. (Karakaş)*

Ğopça *is.* Düğme. (DS III, s. 2103: Kars)

Ğor (I) *is.* Kor, köz. (DS III, s. 2103: Bayburt *Sarıkamış)

Ğor (II) *is.* Mezar. (DS III, s. 2103: Zillice *Sarıkamış, Kars)

Ğorda *is.* Kama. (DS III, s. 2104: Kars)

Ğoreşen *is.* Efsane ve masallardan gelerek halk düşüncesine yerleşmiş kediye benzer korkunç bir yaratık. (DS III, s. 2105*: Kars)

gorgan- *f.* Güvenememek, inanmamak. (DS III, s. 2104: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

gorgut *is. bot.* Ebegümececinin düğme gibi olan meyvesi. (DS III, s. 2104: Bayburt *Sarıkamış)

goruḥ (I) *is.* **1.** Mayıs ayından biçilene kadar ot, ekine zarar vermemesi için hayvanlardan korunan çayır, tarla. (DS III, s. 2106: Bayburt *Sarıkamış ‘goruḥ’) **1a.** İlkbahar mevsimi boyunca ot elde etmek için hayvanlardan korunan ekilmemiş tarla. (Gürbüzler *Selim; Porsuklu *Susuz) *Çayırı goruḥ edelim, tarlayı goruḥ edelim.* (Gürbüzler *Selim) // *Her taraf goruḥdu hęc kimse malını biraḥmasın.* (Porsuklu *Susuz) / *Bu sene çayırı erken goruḥ etdiler.* (Porsuklu *Susuz)

goruḥ (II) *is.* [, **koruk** (II) Korunak. (DS VI, s. 4568*: Kars ve köyleri)

goruḥçu *is.* Ekili arazi, tarla bekçisi: *Ġoruḥçu malı ġoyunu ġoymuyacan benim tarlama ġire.* (Karakaş) // *Ġoruḥçular yeri ey ġoruḥ etmiyif.* (Porsuklu *Susuz)

gorunġa *is. bot.* Pembe çiçekli, çiçekleri döküldükten sonra salkım halinde taneleri oluşan, yoncaya benzer, yetiştirilen, ekildikten sonra 6-

7 yıl kendiliğinden yetişen, hayvan yemi olarak kullanılan, çok yıllık bir bitki: *Bizim zamanımızda ulaf, ġorunġa yohudu.* (Çakmak)

ġoşam *sf.* [, **ġoçam**] Bir ya da iki avuç dolusu: *Bir ġoşam altın verdim.* (Karakaş)

ġoşġoz *is. bot.* [, **koşkoz**] Tarlayı sürerken, toprak altından çıkan ve kestaneye benzer, bir bitkinin yenilebilen kökü: *Keşke böyün az kötani ġoşayım sana o ġadar ġoşġoz çıḥaraydım o köyün girişinde.* (Gürbüzler *Selim) (DS IV, s. 2934-2935: Kars) *ġoşġoz* ‘toprağı sürerken, toprak altından çıkan ve kestaneye benzer bir kök’, DS III, s. 2107: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *koşkoz* ‘yer altından çıkarılan ve yenilebilen bir çeşit bitki kökü’]

ġoşun *is.* Ordu, asker: *Arpaçay’dan bir ġoşun asger geler.* (Meydancık *Arpaçay) // *Bir bölüh ġoşun geldi hęc.* (Gürbüzler *Selim)

ġotur (Darboġaz *Selim; DS VI, s. 4569*: Kars ve köyleri ‘gotur’) *Bundan bir elli sene evvel bir ġotur düştü bu köye.* (Darboġaz *Selim) → **kotur.**

ġoturra- (*nsz*) Uyuz hastalaġına yakalanmak: *Bō dana ġoturruyuf.*

(Karakaş)

govak *is.* Başta olan kepek. (DS III, s. 2100*: Kars)

goy *is.* Ağaçlarda meydana gelen mantar, kav. (DS III, s. 1936-1937*: Bayburt *Sarıkamış)

goy- (*nsz*) Koymak. (Çakmak; Demirkent *Akyaka; DS III, s. 2111: *Arpaçay) *Heybede de aynoyn goymuşam.* (Çakmak) // *Tuwardan yapırdılar bardağ goymağ için.* (Demirkent *Akyaka)

goy- (*-i*) Bırakmak, unutmak: *Ya baban gaberdini evde goymuş.* (Demirkent *Akyaka)

goy- (*nsz*) Koymak, bırakmak, izin vermek. (Boğazköy; Aslanhane *Akyaka) *Ğız iken çoğ giderdim, burya geldim gocam goymir.* (Çıplaklı *Selim) // *Evelden etmeğ pişirerdim indi daha gocalmışam gelinler goymor.* (Boğazköy)

goyala- (*-i*) Kovmak: *Ana men bunları goyalyacam. Bō, dedim oğül nasıl çalışerse goy ele çalışsın, men onnari goyalamam.* (Çakmak)

goysurul- *f.* Acı duymak, acıdan kıvrınmak. (DS III, s. 2111: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

goyum *is.* Akraba. (Bacıoğlu *Arpaçay; Kırçiçeği, Porsuklu *Susuz) *Gözünü kim oydi? - Goyum oydi. -Onun çun mu derin oydi?* (Kırçiçeği *Susuz)

goyun eyağı *is.* Ekin boyunun ne çok uzun ne de kısa olması hali. (Gönülalan *Arpaçay; Gürbüzler *Selim; DS III, s. 2111: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘goyun eyağı’) *Tarla ey goyun eyağıdı.* (Gürbüzler *Selim) // *Tarnıya gètdi, geri gelende nasıl Reşit valla eydi, goyun eyağıdı.* (Gönülalan *Arpaçay)

goyungulağı *is. bot.* Bir çeşit bitki. (Karakaş; DS III, s. 2111: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘goyun gulağı’) *O guşburnu bu goyungulağı, ebemkömenci bu da delipatpat bu da baya yarpağı bu da acıgıcı.* (Karakaş)

goyur- *f.* Salıvermek, bırakmak, koyvermek. (DS III, s. 2111-2112*: Zarşat)

goyurğa *is. 1.* Kavrulmuş buğday, mısır, arpa. (DS III, s. 1942*: Bayburt *Sarıkamış ‘goyurğa’) **1a. [, gāvurğa, kavurğa]** Kavrulmuş buğday, arpa (genellikle buğday): *Ġoyurğa daha ne gezer.* (Gürbüzler *Selim)

goyurma (DS III, s. 1942*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **gavurma.**

goyut *Goyudu çekirih, südnen*

ğayırırh, yağnan ğayırırh, ğaymağnan ğayırırh, yiyiririh.
(Polatköy *Arpaçay) / *Evelde valla biz ğayırırđh indi bu yeni yetmeler olufdu ğoyut moyut ğörmürüh.*
(Polatköy *Arpaçay) // *Ğoyurğayı ğoyut yapığh.* (Gürbüzler *Selim) (DS III, s. 1942*: Bayburt *Sarıkamış) *ğoyut* ‘kavrulmuş tahıl unu’) → **ğavut**.

goza *is.* Tüfek. (DS III, s. 2112: Kars)

gozik *is.* Gazete. (DS III, s. 2113: Kars)

göbek *is.* Halının ortasındaki desen: *Èle ortaya göbek ğoyeller.* (Çıplaklı *Selim)

göbeleh *is. bot. [, gobelek]* Mantar: *Göbeleh pişirdim yediğ.* (Karakaş) *gobelek* ‘yenilen bir çeşit mantar’)

göçeh *Bu ğız ne gözeldi, göçehdi.* (Karakaş) → **göğcek -1.**

gödeh *zf. ve is.* Kısa, boyu ve uzunluğu az olan, uzun zıddı: *Bõ necede gödeh geyinif.* (Karakaş) // *Baldırı gödeh topal Mine vardı.* (Göldalı *Arpaçay)

gödek *sf. [, godek] 1.* Kısa (boy için): *Gödeh Ali, boyu ğısa olduğu için diyerdiler.* (DS III, s. 2123: Mağaracık) *zf. ve is. 2.* Kısa: *Elbise sana gödehdi.* // *Bõ necede gödeh geyinif.* (Karakaş) // *Ğartlaşmış üzden çopur, baldırı gödeh topal Mine vardı.* (Göldalı *Arpaçay)

göden *is.* Boğaz: *Gödenin mi acığdı? Ay gödenim gödenim arava geldi nedenim.* (Porsuklu *Susuz)

gödümen *is.* Şimşek. (DS III, s. 2126: Kars)

göele- *(-i)* Ağızda bir şey gevelemek, yutamamak: *Ağzına alıp eppeği göeleme.* (DS III, s. 2126: Bayburt *Sarıkamış)

göeze *is.* Açgözlü, obur. (DS III, s. 2137*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

göger- *Peynir gögerir daha hoş oler.* (Akören *Sarıkamış) → **göger-** (II) -2.

göğcek *is. ve sf. [, göçeh, göyçeh] 1.* Güzel (insan için). (Gürbüzler *Selim) **2.** Güler yüzlü. (DS III, s. 2127: Kars)

göger- (I) *(nsz)* Bitki büyüyerek yeşermek, yeşillenmek. (Porsuklu *Susuz; DS III, s. 2128-2129: Kars ve çevresi) *Tarlalar, buğdalar hep göğerif.* (Porsuklu *Susuz)

göger- (II) *(nsz) 1.* Yeşermek, yeşillenmek: *Tarlalar ne güzel göyerif. İlbahar oldu mu ğar ğahdı mı bahersen bu ğapının önü ne güzel göyerif, her taraf yeşillenir. / Bu sene tarlalar erken göğerif. 2. [, göyer-]* Koyu yeşil bir renk almak: *Peynir hep göğerif.* (Porsuklu *Susuz) **3.** Vurma ya da çarpma sonunda vücudun

herhangi bir yeri morarmak, mosmor da olabilir çürümek. (Çıplaklı *Selim; DS III, s. 2129: Kars ve çevresi) *Benim buram gögermiş, şişdi, ağırer, siyahlanmış.* (Çıplaklı *Selim)

göger- (III) (nsz) Kalaysız bakır kaplar oksitlenmek: *Bakır karavana gögermiş, kalaylatalım.* (DS III, s. 2129-2130: Kars ve çevresi)

gögn is. Gönül: *Bakalım göğnü var mı?* (DS III, s. 2131: Kars ve köyleri)

gög öysürük is. Boğmaca öksürüğü. (DS III, s. 2138*: Kars ve köyleri)

gögüş is. [, göyüş] Sarı saçlı, mavi gözlü (kimse). (DS III, s. 2134: Kars ve bazı köyleri)

gök at is. Demirkırı renginde at. (DS III, s. 2135: Kars)

gökçek sf. Yiğit, cesur: *Ne gökçek adam.* (DS III, s. 2136: Fellice *Sarıkamış)

göl is. Halının ortasındaki motif. (Çakmak; Aslanhane, Demirkent *Akyaka) *Bir halıya yeddi yelen goyerdim, göller goyerdim.* (Çakmak) // *Desenlerin her çeşidini goyardıh, onlara göl diyerdiler. Göl ortasına, yanlarına yelen diyerdiler.* (Aslanhane *Akyaka)

gölet is. Hayvanları sulamak amacıyla akarsuyun önünün kesilmesiyle oluşan su birikintisi: *Gölete gêt şimdi burya gader çamura tüşdün mü çıhamazsan.* (Bayburt *Selim)

göllen- (nsz) **1.** Akarsu çukurlarda birikmek, gölcük olmak. (Alçılı; DS III, s. 2145: Kars) **2.** Su çukur bir yerde birikmek: *Su yığılmış göllenmiş.* (Alçılı) // *Su ahdı, gêtđi orda göllendi.* (Porsuklu *Susuz) / *Yağmur yağf su bir yerden aher, geler, göllener.* (Porsuklu *Susuz) / *Çeşme açih galıf ahır göllenif.* (Porsuklu *Susuz)

gölük is. At, eşek, beygir, katır vb. yük taşıyan ve binilen hayvan. (DS III, s. 2145: Kars)

gömgöy is. **1.** Yemyeşil. (Demirkent *Akyaka) ■ **gömgöy ol-** bf. **1.** Morarmak: *Ğapıya vurdum dizimi, sedire vurdum nece göyerif, gömgöy oluf.* (Karakaş) **2.** Mosmor: *O geden ağladı, gömgöy oldu.* (Karakaş) // *Uşag ele ağladı, gömgöy oldu.* (Porsuklu *Susuz)

gön is. Büyükbaş hayvan derisi. (Yalınkaya; Taşdere *Arpaçay; İsisu *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *Öküün, malın göni asardılar bële yuharıya.* (Yalınkaya) // *Çarhda pıçağın ucunu*

bizdiyirih, gön köşe möşe dihmeh için.
(Taşdere *Arpaçay)

göncü *is.* Ham ya da işlenmiş deri satıcısı: *Göncü Yusuf haylı para kazanıyor.* (DS III, s. 2152: Kars ve köyleri)

gönle *is.* Aşure. (DS III, s. 2144*: Bayburt *Sarıkamış)

görenek (DS III, s. 2159*: Bayburt *Sarıkamış) → **göreneyh.**

göreneyh *is.* [, **görenek**] Davranışları başkasına benzemeyen, acayip (kimse). (DS III, s. 2159: Bayburt *Sarıkamış)

göres- (-i) Göreceği gelmek, özlemek. (Alçılı; DS III, s. 2160*: Kars ve köyleri) *Ben seni ele göresmişem, keşge bir görem.* (Alçılı)

göreşen *is.* Her yeri karıştıran: *Ay göreşen her yeri eşif töküfsen da gezirsen harya ne göyursam gidif tapır.* (Karakaş)

görkem *is.* Gösteriş, görünüş. (DS III, s. 2161: Bayburt *Selim Kars ve köyleri)

görkemli *is.* ve *sf.* Gösterişli, yakışıklı, göz alıcı (kimse): *Felan ele birine gidifdi ki görkemli, boylu puhunlu.* (Bayburt *Selim) // *Görkemli kadındı doğrusu.* (DS III, s. 2161: Kars)

görüh- (*nsz, -e*) Görünmek: *Ahan bir kişi geldi, o kişiyen aran olmadı mı diyersen hêş men buna görühmüyüm, çihim gedim.* (Aslanhane *Akyaka)

görüm *is.* Kocanın kız kardeşi, görümce. (Çakmak, Karakaş; DS III, s. 2163: Kars) *İlk meni babam gètdi Ğars'a goydu, Ğars'da görümüm vardı.* (Çakmak) // *Görümü görmüyöm ömrümce.* (Karakaş)

görümlük *is.* Nişanlanan kızı ilk kez görmek için gidildiğinde oğlan tarafından kıza takılan ya da verilen armağan, yüzgörümlüğü. (DS III, s. 2163: Kars)

görüş- *f.* Gizlice cinsel ilişkide bulunmak, zina etmek. (DS III, s. 2164: Bayburt *Selim)

göş- (*nsz*) Kocaya gitmek, evlenmek (kız için): *Ğızım ey bir yere göşdü.* (Porsuklu *Susuz)

götüm götüm gèt- *bf.* Geri yürümek, kış üzerinde yürümek. (DS III, s. 2165: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış)

gövdun *is.* Yağı alınmış keten küspesi. (DS III, s. 2167: Bayburt *Sarıkamış)

göy (I) *is.* Gök, gökyüzü. (Çakmak, Boğazköy) *Göyde hele ıldızlara baħ hele. Hava bulutdandı göyde hele bulutdara baħ.* (Çakmak)

göy (II) *sf.* 1. Mavi, masmavi. (DS III, s. 2134-2135*: Kars ve bazı köyleri)

1a. Mavi. (Çakmak; Demirkent *Akyaka) *Tutgun göy, yeşil, kırmızı. Göy ip boyardım, narıncı boyardım.* (Çakmak)

göy (III) *sf.* Yeşil: *Göy daşdarda yağ varıdı o zaman. Topluyollar gaz yağı töker, ataş vereller o zamanlar.* (Büyükpırveli *Akyaka)

göyçeh *Filanın gelini ele göğçeydi, göyçeh gelini var ki ay gız ne göyçehsen. // Ne göyçehdi.* (Gülbüzler *Selim) → **göğçek -1.**

göyer- *Ġapıya vurdum dizimi, sedire vurdum nece göyerif, gömgöy oluf.* (Karakaş) → **göğer- (II) -3.**

göyerçin *is. zool.* Güvercin: *Göyerçin yol üsdiinde / Ġuyruġu bel üsdiinde / Ġle bir yarım var ki / Evleri yol üsdiinde.* (Çilehane *Kağızman)

göyne- (I) (*nsz*) Yana yakıla ağlamak: *Bu niye göyniyer, e buna ne oldu ki bu göynüyör.* (Gülbüzler *Selim) // *Aşır düneyin ele göynüyördükü.* (DS III, s. 2172: İrişli, Bayburt *Sakamış)

göyne- (II) (*nsz*) Sızlamak. (Gönülalan *Arpaçay; Gülbüzler *Selim; Porsuklu *Susuz) *Bu geje hêş yatmadım, yaram göynüyer.* (Gönülalan *Arpaçay) / *Elim*

göynedi. (Gülbüzler *Selim) // *Bacağlarım göynüyer, yaram göynüyer.* (Porsuklu *Susuz) / *Soğuştan ellerim göynedi.* (Porsuklu *Susuz)

göyneh *Ġarıların üsdiinde göynehleri ġopardı, kirlenirdi hep.* (Çıplaklı *Selim) → **köyneyh.**

göyşe- *f.* Geviş getirmek. (DS III, s. 2173: Karapapak ‘göyşemek’ DS III, s. 2173*: Karapapak ‘göyşemeyh’)

göyün *is.* Gönül. (Çıplaklı *Selim; DS III, s. 2173: Kars ve köyleri) // *Hêç gidme dêrdi bir gızın bir oġlan da göynü oldu mu babası anası gider isderdi.* (Hacıhalil) // *Dedi ki belliydi aġamın göynü et istemiş.* (Çıplaklı *Selim)

göyüş (DS III, s. 2134*: Kars ve bazı köyleri) → **göğüş.**

göy yolu *is.* Hac yolu. (DS III, s. 2174: Bayburt *Sarıkamış)

göz *is.* Oda: *Ġırğ göz işgol var.* (Bayburt *Selim) // *Evimiz iki göz.* (DS III, s. 2174: Kars ve bazı köyleri)

göz baycı *is.* Göz boyayıcı, sihirbaz. (DS III, s. 2175-2176*: Kars ve köyleri)

gözdehçi *Gözdehçi işde behçi oranın behçisi.* (Gürbüzler *Selim) → **gözdekçi.**

gözdekçi is. [, **gözdehçi, gözdeyhçi**] **1.** Kendisine gözetlemek işi yaptırılan kimse, bekçi, casus. (DS III, s. 2176-2177*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

gözdeyhçi (DS III, s. 2176-2177*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **gözdekçi.**

göze is. 1. Suyun çıktığı yer, kaynak. (Altınbulak *Sarıkamış; DS III, s. 2174*: Kars) *Gözenin ayağı ya o keçi oni işmez bele gelır gider o gözede içer.* (Altınbulak *Sarıkamış) **2.** Çeşme. (DS III, s. 2177: Kars)

göze- (-i) Örmeye ya da dokuma eşyanın delik yerlerini örerek onarmak: *Telisi ağzına ğatden doldurduĥ, ağzını gözediĥ.* (Çakmak) // *Çorabımın dabanı yırtılmıştı, otđum gözedim.* (Büyükdurduran *Akyaka) // *Ceketteki yanık yirini, çorabın deliklerini gözedim.* (DS III, s. 2178: *Arpaçay)

gözeh is. Çuvalın ağzına ip çekirmek için yapılan ilikler: *Çuval biz toĥeyerdih, taĥılları doldurerdih, ağzına gözeh ğayırerdiĥ, gözehliyerdiĥ.* (Çakmak)

gözehle- (-i) İpleri iliklerden çapraz

geçirip çekip büzerek bağlamak: *Çuval biz toĥeyerdih, taĥılları doldurerdih, ağzına gözeh ğayırerdiĥ, gözehliyerdiĥ.* (Çakmak)

gözelleme is. Halk edebiyatında bir nazım şekli. (DS III, s. 2178: Zarşat, Bayburt *Sarıkamış)

göz kaçıĝı is. Çorap vb. örgülerde örülmeyerek atlanmış ilmek. (DS III, s. 2182: Kars ve bazı köyleri)

gubatı is. Biçimsiz, kaba, görgüsüz. (DS III, s. 2185*: Bayburt *Sarıkamış)

gubur (I) (DS VI, s. 4572*: Kars) → **kubur.**

gubur (II) is. Tabanca kılıfı: *Dabancayı ğuburunnan çıĥardım, ateş etmedim bi daha ğuburuna ğoydum.* (Porsuklu *Susuz)

ĝuc is. Kucak: *Ay uşah, ĝucuma gel, acciĥ sevem seni.* (Porsuklu *Susuz)

ĝuc- f. Kucaklamak, sevmek (çocuk dilinde). (DS III, s. 2187*: Zarşat)

ĝudĝuda is. Dedikoducu. (DS III, s. 2188: Bayburt *Sarıkamış)

ĝudiĥ (Altınbulak *Sarıkamış; Çıplaklı *Selim; Porsuklu *Susuz) *Ĝız o ĝudiĥ niye ĝuzıller.* (Çıplaklı *Selim) → **ĝudik.**

ğudihlen- (nsz) Yaltaklanmak: *Bu görhüşunan gelinine ğudihlener.* (Porsuklu *Susuz)

ğudik is. zool. [, **ğudih**, **ğuduyh**] Köpek yavrusu. (Alçılı; DS III, s. 2032*: Kars)

ğudumsuz is. Uğursuz: *Allah vurmuş; bu adam ğudumsuzdu, bize gelennen beri işimiz gücümüz ras gelmedi.* (Porsuklu *Susuz)

ğudurğan is. Yaramaz, azgın kimse. (DS III, s. 2188: Bayburt *Sarıkamış)

ğuduyh (DS III, s. 2032*: Bayburt *Sarıkamış) → **ğudik**.

ğudül is. Kısa boylu, bodur (kimse). (DS III, s. 2187*: *Arpaçay)

guggu kuşu is. zool. Guguk kuşu. (DS III, s. 2189: Kars)

guhe is. Ham, olmamış: *Meyve yetişmemiş hele guhe.* (Tozluca *Selim)

ğuhğuh ün. Tavuğun yavrularının dağılmasını önlemek, bir yere (yanına) toplamak için çıkardığı ses. (Tozluca *Selim; Porsuklu *Susuz) *yumurta göyallar altına on onbeş tene civciv çıkarur, guhğuh eder gezer, civcivlerini yedirir.* (Tozluca *Selim)

gulan is. zool. Üç, dört yaşındaki dişi at: *Ġulanı sula, yem ver.* (Porsuklu *Susuz)

ğulf is. *Batman segiz kilodu, o da aynı. Onun da gene ğulfu var.* (Esenyayla) → **ğulp**.

ğullap is. [, **ğüllāf**] Kapı sürgüsü, menteşe. (Büyükpirveli *Akyaka; DS III, s. 2192: Berne *Sarıkamış ‘gullap’) *Hele ğullabı geti, ğapının bi ğullabını çahah.* (Büyükpirveli *Akyaka)

gulluk is. [, **ğulluh**] Kulluk, hizmet, ikram. (DS III, s. 2192: Kars)

ğulluh *Esgi padişahın ğulluğunda çalışanlara ceriye diyeller.* (Demirkent *Akyaka) → **gulluk**. ■ **ğulluh et-** *bf.* Hizmet etmek: *Gelin ğaynatasına ğulluh eder.* (Porsuklu *Susuz)

ğulluhçu is. Hizmetçi (kadın): *İnsan durumu ey oldu mu, birez rahatsız oldu mu mecbur ğalır, ğulluhçu tutur evine.* (Bacıoğlu *Arpaçay) // *Sen ğulluhçu mu tutuvsan, senin bu evini kim yaper.* (Bayburt *Selim) (DS III, s. 2192: Zarşat gulluhçu, DS VI, s. 4573: Kars) *kullukçu* ‘işçi, besleme’)

ğulp is. [, **ğulf**] Kulp, sap. (Alçılı, Subatan; DS III, s. 2193: Bayburt *Sarıkamış ‘gulp’) *Etek burdan nasıl ğovanın ğulpuna ilişdiyinden hemen*

calamış yere südü. (Subatan)

ğulun *is. zool.* At ve eşek yavrusu. (Çakmak; DS III, s. 2193: *Arpaçay ‘gulun’) *Erkeḥ eṣṣeḥ ğulun gezdirmez, sen nasıl uşağı ğucağına alırsan gezdirersen.* (Çakmak) eşek yavrusu

gulunç *is.* Ağrı, yel. (DS III, s. 2193*: Bayburt *Sarıkamış)

ğulunç, ğulunş *is.* Kürek kemiği: *Ğuluncum ağırır.* (Porsuklu *Susuz) / *Üşütmüşem ğulunşlarım ağırır.* (Porsuklu *Susuz)

guma *is.* Bir erkekle evli iki kadının birbirine göre durumları, kuma. (DS VI, s. 4514: Kars)

gumandar *is.* Kumandan. (DS III, s. 2194: Bayburt *Sarıkamış)

gundul *sf.* Ufak, tefek: *Gundul tavuklar kötü görülür.* (DS III, s. 2196: Kars)

gunlük *is.* Şemsiye. (DS III, s. 2196: Kars)

ğunut *is.* [, **kunut**] Küçük kamçı: (Demirkent *Akyaka; Porsuklu *Susuz) *Ya benim ğunudum evde ğaldı, geti, arabıyı süremirem. Çocuğa de ğunudu getisin.* (Demirkent *Akyaka)

gurahlıh *is.* Kuraklık. (DS III, s. 2197: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ğurdala- (-i) **1.** Kurcalamak, karıştırmak: *Televizyonu ğurdalama bozacan baḥ.* (Porsuklu *Susuz) **2.** *mec.* Uğraşmak: *İnsan insanı irdeliyer, sükut durduğun yerde irdeliyer, ğurdalıyaller.* (Bayburt *Selim)

ğurğuşun *is.* Kurşun: *Bō, filan adama ğurğuşun deyif, ğurğuşun öldürüf.* (Çakmak) *Dedim bacağımnan ğurğuşun vursalar devamnan vazkeçerem, trafiḥ ğazasının ölsem kēşmem.* (Gönülalan *Arpaçay) // *Ğurğuşun deymiş, ğurğuşun deysin sena, hersi çıḥıyor.* (Tozluca *Selim)

ğurna *is.* Musluk: *Gētdim çeşmenin başına, açacaḥdım ki ğurnanın başı bozuluf.* (Aslanhane *Akyaka)

ğursaḥ *is.* Mide: *İt ğursağı, demek ki o adamın asaleti itdir, onun ğursağı iyilih götümez.* (Darboğaz *Selim)

ğurşaḥ (I) *is.* **1.** (Küçükaküzüm *Akyaka; DS III, s. 2200*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Navruz bayramında biz esgiden, ğızlar olsun, gelinler olsun onun bacasına ğederdiḥ, ğurşaḥ sallıyardıḥ damın üzerinnen, içerden de bi şeyler yumurtda mı baḥlıyalar, meyva mı baḥlıyardılar.* (Küçükaküzüm *Akyaka) → **ğurşağ.** **2.** (Karakaş, Subatan; DS VI, s. 4575*:

Kars ve köyleri) *Belim çoh ağrıyer bir tene ğurşah bağla.* (Karakaş) // *Ġurşah, nenem bağlardı, paralarını ğurşağın içine sohardı.* (Subatan) → **kurşak -1.**

ġurşah (II) *is.* Gökkuşağı. (DS III, s. 2200: İrişli *Bayburt)

ġurşah (III) *is.* **1.** Kapı arkasına çakılan, sürgü işine yarayan tahta. (Gürbüzler *Selim; DS III, s. 2200: İrişli *Bayburt, *Sarıkamış) *Bu ġapıyı yaptırdım, bunun ġurşahlarını çoh ince yapıflar.* (Gürbüzler *Selim) **2.** (DS VI, s. 4575*: Kars ve köyleri ‘ġurşah’) → **kurşak -2.**

ġurtçul (Göldalı *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) *Aye ġurtçul, ġurtçul diyirsen bir it getirifsen ele her ġaraltıya ürüyür.* (Göldalı *Arpaçay) → **kurtçul.**

ġurtmuncuġu *is. zool.* Salyangoz. (DS III, s. 2201: İrişli *Bayburt, *Sarıkamış)

ġuru- (*nsz*) Tutulmak: *Boynum ġuruyuf.* (Porsuklu *Susuz) / *Boynum soyuħdan ġurudu.* (Porsuklu *Susuz)

ġurud *Bura çoh sıcaħ olermiş, o zaman yoġurtdan bir ġurud yapellermiş.* (Karakurt *Sarıkamış) → **ġurut.**

ġuruhlan- (*nsz*) Kuluçkaya yatmak: *Tavuħ ġuruhlanmış, yumurta ġoyallar altına, on onbeş tene civciv çiharur.* (Tozluca *Selim)

ġurumsak *is.* Azgın, arsız, kabadayı. (DS III, s. 2201: Kars)

ġurut *is.* [, **ġurud**, **kurut**] Yuvarlak şekil verilerek güneşte kurutulmuş, kışlık süzme yoġurt. (Gönülalan, Göldalı *Arpaçay; Boyalı *Sarıkamış, Gürbüzler *Selim; Porsuklu *Susuz) *Ġurudu ezerdilër ahan da yoġurt gibi tökerdiler çorbaya.* (Gürbüzler *Selim) (DS VI, s. 4575: Kars ve köyleri) *kurut* ‘parça parça kurutulmuş süzme yoġurt, tarhana’)

ġurutdu aş *is.* Üzerine çökelek dökülmüş erişte yemeği. (Gönülalan *Arpaçay; Gürbüzler *Selim; DS III, s. 2201: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış) *E men ġuruddu aş pişirdim.* (Gönülalan *Arpaçay) // *Ġurudu ezerdilër ahan da yoġurt gibi tökerdiler çorbaya. Ahan oler ġurutdu aş.* (Gürbüzler *Selim)

ġurutma *is.* [, **kurutma**] **1.** At, eşek ve sığırların bacaklarında olan tutukluk, aksaklık: *Ġurutma denilen damarlarda hastalıħ olur, damar çekilir, ayağ ġurur.* (Sırataşlar *Sarıkamış) **2.** Çok zayıf ama dayanıklı olan kimse. (Porsuklu

*Susuz) bu gurutma heş bi yerde durmer

gusgun *is.* Hayvan semerinin öne kaymaması için kuyruğun altından geçirilerek bağlanan enli kayış. (DS III, s. 2202: Kars ve köyleri)

ğuş alması *is.* Üç kulak otunun meyvesi. (Gönülalan *Arpaçay; DS III, s. 2202: İrişli, *Bayburt, *Sarıkamış) *Ğuş alması, o da boz çiçehdi yeri geler yiyen de olordu, ahan bu gadar gaher, başında çiçeh var.* (Gönülalan *Arpaçay)

ğuşekmegi *Ğuşekmegi diya bizim gapının önünde var.* (Altınbulak *Sarıkamış) // *Ot biter, güşekmegi biter, şimdi madımak deller ona.* (Sırbasan *Sarıkamış) → **kuşekmeyi.**

ğuşekmeği *Biz güşekmeğinnen yemeğ yaparih.* (Aslanhane *Akyaka) → **kuşekmeyi.**

ğuşeppeyi *Ğuşeppeyi toplamaya getmişdi.* (Porsuklu *Susuz) *Ğuşeppeyinnen aş pişirdi.* (Porsuklu *Susuz) → **kuşekmeyi.**

ğuşetmeyi *Biz güşetmeyini hamura gatirdi,* *bişirirdi,* *yyirdi.* (Altınbulak *Sarıkamış) → **kuşekmeyi.**

ğuşgana *is.* [, **kuşgana**] Tencere. (Alçılı, Yalınkaya; Handere *Sarıkamış; Gürbüzler *Selim) *Tenceriye de güşgana diyirdi,* *şimdi tencere diyiller.* (Handere *Sarıkamış) // *Unu gızarderdiler, güşganada gızarellerdi onnan sonra su tökillerd.* (Yalınkaya) / *Böyüh güşgana ver, gaş nüfusdur on nüfus.* (Yalınkaya) // *Öyde beş tene güşgana varıydı.* (Gönülalan *Arpaçay) // *Şimdi gulplu tavalar var. esgi gonusuh güşganaydı.* (Alçılı) // *Bir top yağ, bir güşgana süt, üç tene ekmek.* (Gürbüzler *Selim) (DS IV, s. 3016: Kars) *kuşgana* ‘küçük tencere’)

ğuşgonmaz *is. bot.* Bir çeşit dikenli bitki. (DS III, s. 2202: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış)

ğuşluğ *is.* Sabah öğlen arası zamanı. (Akören *Sarıkamış; Bayburt, Tozluca *Selim; Porsuklu *Susuz) *Davar güşluğa gelir.* (Akören *Sarıkamış) // *Hayvan devamlı alışar, mehelde geler yatar onnan sonra galdırdirdi güşluğa götürerdid, öğle üsdü mehelden sonra getirer güşluğa döker, mal hayvan sağıldı.* (Bayburt *Selim) // *Mal sağıma gelür, güşluğ oldi, mal geliyor, güşluğdur.* (Tozluca *Selim)

ġutu *is.* Ġutu diyeller tabaġa diyeller benim tütün ġutusunu geti, bi sigara bükem. (Porsuklu *Susuz)

ġuyla- (-i) Gömmek, defnetmek: *Gendi de vesiyet edirmiş ki hep beni köye ġuylayın, Adana'da ġuylamayın.* (İsisu *Sarıkamış)

ġuymaġ *is.* [, **ġuymak**] Kaymak, un ve tuzla yapılan tuzlu, bazen de şerbet veya pekmezle yapılan tatlı yemek: (Karakaş; Büyükdurduran *Akyaka; Bacioġlu *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) *Gedeġ aş yiyeh, adam ġuymaġ çalmış. Uşahlar gedeh aşımızı yiyeh, geleġ.* (Bacioġlu *Arpaçay) // *Ġuymaġ çalmış, ġaymahdan.* (Darboġaz *Selim) (DS III, s. 2204: İrişli *Bayburt, *Sarıkamış ‘ġuymak’ ‘tereyaġ, un ve tuzla yapılan sulu yemek’)

ġuymak (DS III, s. 2204: İrişli *Bayburt, *Sarıkamış) → **ġuymaġ.**

ġuyruġla- (-i) Kızı birine sözlemek: *Osman'in kızını Ali oġluna ġuyruġladı.* (DS III, s. 2204: Bayburt *Sarıkamış)

ġuyrumlu kilim *is.* Kuyrum desenli kilim: *Ġuyrumlu kilim toġumuşam.* (Porsuklu *Susuz)

ġuzġun *is. zool.* Kuzgun, yırtıcı bir kuş: *Ġuzġun evelden hindileri beġe*

alırdı, hep götürür gèdirdi. Cırnaġları eleydi ahan beġe. (Boġazköy) // *Bıldır gene benim iki ördeyi götdüler guzgunlar.* (Çakmak)

ġuzille- (nsz) Köpek korkudan veya hastalıktan inlemek: *Köpek boġuşsa ġız onlar boġuşdu oları ayır, ġız o ġudih niye ġuziller.* (Çıplaklı *Selim)

ġuzzik (DS VI, s. 4577*: Kars) → **kuzzik.**

ġücüh *is.* [, **ġücük, ġüjüh**] Şubat ayı: *Ġaraġış, zemheri, ġücüh, mart, avril, mayıs diyirdih.* (Çakmak) // *Bu sene ġücüh ayında heş ġar yağmadı.* (Gürbüzler *Selim)

ġücük (DS III, s. 2209: Kars) → **ġücüh.**

ġüdükçü *is.* Takip eden kimse. (DS III, s. 2214: Kars)

ġüdüġ *is.* Kuyruksuz, kuyruġu kesik tavuk. (Karakaş) *Songül iki tene töyuġu var, ġüdüdü ikisi de.* (Büyükdurduran *Akyaka)

ġüdyam *is.* Şeytan gibi, kurnaz anlamında kullanılır. (DS III, s. 2215: Bayburt *Sarıkamış)

ġügüm *is.* [, **ġüyüm**] Bakır su ibriġi. (Alçılı; DS III, s. 2216: Kars ve bazı köyleri) *Ġügümü doldur ġız, gelin;*

harmanı bitirim gelim çimim. (Alçılı)

güjen- *f.* Doğumda zorlanmak, direnmek. (DS III, s. 2216: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış)

güjüh (DS III, s. 2209*: Bayburt *Sarıkamış) → **gücüh.**

gülan *is.* Mayıs ayı. (DS III, s. 2217: Kars)

güleç *is.* Sevimli, güler yüzlü, çok gülen (kimse). (DS III, s. 2218*: Kars ve bazı köyleri)

güllaf, güllaf (Gülbüzler *Selim; DS III, s. 2192*: Bayburt *Sarıkamış) *Bu gapının güllafta da gırılıf.* (Gülbüzler *Selim) → **güllap.**

gülmece *is.* Şaka, mizah. (DS III, s. 2220: Kars)

gülmeşeker *is.* Sevimli, tatlı, hoş, beğenilen. (Karakaş; Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) *Gel hele gel bi gülmeşeker gelif, hele gelin bi konuşdurağ bu gülmeşekeri, dinniyeh.* (Taşdere *Arpaçay) (DS III, s. 2220: İrişli, *Bayburt, *Sarıkamış) ‘güzel ve sevilen insanlara denir.’]

gülyağı *is.* Kolonya: *Ya gülyağını geti düğüne toya gidejem, elime tökem.* (Demirkent *Akyaka)

güman *is.* Umut. (Boyalı *Sarıkamış;

DS III, s. 2221: Kars ve bazı köyleri) *Ĝars’ın diyor güzel yaylasıdır benim köyüm benim köyüm, karlı dağın arkasadır benim köyüm benim köyüm, söyüh suyu, çam orman, çiçeği dertler dermanı... Memet Hünkariyim dağlarım duman, artıh gavuşmuya galmadı güman.* (Boyalı *Sarıkamış)

güman *éyle-, güman* *ét- bf.* Güvenmek: *Men buna güman éyliyirem.* (Karakaş) // *Babasına güman édir.* (Akören *Sarıkamış)

günebağan *is. bot.* Ayçiçeği. (Demirkent, Küçükaküzüm *Akyaka; Tozluca *Selim; DS III, s. 2226*: Bayburt *Sarıkamış) *Biz bugün günebağan gopardıh, éle çiğid éle çiğid ki.* (Tozluca *Selim) // *Günebağan, çiçeh açdığı zaman güne dönür ya.* (Demirkent *Akyaka)

günorta *is.* Öğle vakti: *Savağdan heş bi şē yapmadıh günorta oluf.* (Göldalı *Arpaçay) // *Günortuyu bilellemiş.* (Esenyayla *Akyaka)

günüle- *f.* Çekememek, kıskanmak. (DS III, s. 2231: Kars)

günüz *is.* Gündüz. (Bacıoğlu *Arpaçay; Bayburt *Selim; DS III, s. 2232: *Bayburt, *Sarıkamış) *Günüz hava gapalı olduğı zaman gohuyu*

*çeker, gohu olmasın içerde. (Bacıoğlu *Arpaçay)*

günüzin *zf.* Gündüz, gündüz vakti: *Fişeh' aterdilar, çiher giderdiler. Gece aterdilar, günüzin aterdilar. (Bayburt *Selim)*

güröy *is.* **1.** Rehin, karşılık. (DS III, s. 2237: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Arpaçay) **2.** Adak. (DS III, s. 2237: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış)

güve *zf.* Güya: *Güve cinnen periden kötü nazardan görür. (Subatan)*

güvem *is. bot.* Bir çeşit yabanî erik. (DS III, s. 2240: Kars)

güvezeliĥ yaf-, güvezeliĥ yap- *bf.* Sabırsızlık, açgözlülük etmek: *Güvezeliĥ yafma, bir önüye gelene geder aman kesilmedi önüye gelende yiyersen, güvezeliĥ yapma ya. (Gönülalan *Arpaçay)*

güyeç *is.* Güyeç, toprak kap. (DS III, s. 2242: Bayburt *Sarıkamış)

güyüm *Güyümü doldurdum, söbenin üsdüne goydum. (Cumhuriyet, Karakaş) → gügüm.*

güzdüyh (DS III, s. 2243: Bayburt *Sarıkamış) → **güzlüh.**

güzelceme *zf.* Güzelce: *Artıĥ güzelceme yerini tayin ederik. Ahān,*

*şimdi de başında behliyirik. Oĥul verir, yavru verir. (Kayaköprü *Akyaka) // Esgiden gine buralar heb bele yapallardı güzelceme. (Karahamza *Selim)*

güzem *is.* Sonbaharda kırkılan koyun, kuzu yünü. (Küçükaküzüm *Akyaka; Altınbulak, Karakurt *Sarıkamış; Gürbüzler *Selim; DS III, s. 2243: Bayburt *Sarıkamış) *Bezin üzerine getirir düzürdüler yunları, güzemnen olurdu yunlar, ahan naĥışını vererdiler, üzerine tökerdiler birez sıcaĥ su. (Küçükaküzüm *Akyaka) // Güzemi al yorĥan et, üstün ört. (Altınbulak *Sarıkamış) // Güzem ey yorĥan olur. Sede yorĥan olur. (Karakurt *Sarıkamış) // Güzemi güzün ĥırĥer. (Gürbüzler *Selim)*

güzgü *is.* Ayna. (DS III, s. 2243: Bayburt, *Sarıkamış)

güzlüh *is.* [, **güzdüyh, güzlük**] Güzün ekilen buĥday. (Karakaş; Küçükaküzüm *Akyaka; Gürbüzler *Selim) *Güzlüh ekiriĥ ekimde. (Karakaş) // Ekim ayında da güzlüh ekiriĥ, tarlalara herkeş gider güzlüh ekiriĥ, buĥda ekiriĥ, arpa ekilmez. (Küçükaküzüm *Akyaka) (DS III, s. 2244: Kars ve köyleri güzlük ‘sonbaharda ekilen tahıl’)*

güzlük (Süngütaşı, Topkaya *Sarıkamış; DS III, s. 2244: Kars ve köyleri) *Ekinler biçilip ğahdıhdan sonra Sonbaharda tohum ekerdiĥ, güzlük ekerdiĥ.* (Süngütaşı *Sarıkamış) // *Güzün çoĥ ey olur. Güzlük ekeriz* (Topkaya *Sarıkamış). → **güzlüh**.

ğaden *Evin üstünde yapılan aydınlatma yarısı ğaden yapılırdı, bazısı da hepengli yapardı zengin evler.* (Subatan) → **geder** (II).

ğertden *Burada Malakanlar vardı o ğertden doğruydular ki... (Çakmak) // Dedem ölene ğertden arĥalıĥ giyerdi, ğara arĥalıĥ.* (Çakmak) → **geder** (II).

H

haban *is.* İşsiz, başıboş, serseri. (DS III, s. 2245: *Arpaçay)

habire *zf.* Ara vermeden, devamlı, sürekli olarak. (Yalınkaya; DS III, s. 2247: Kars) *Habire gidip gelisin.* (Yalınkaya)

hacat *Dirgen, dımırh, hacatı al gel, çalışacih, tarnıya gidecih.* (Gönülalan *Arpaçay) // *Evelden ne arırdı öyle hacat ki diyeler adını bileler.* (Çıplaklı *Selim) → **hajat**.

hacileyleh *is. zool.* [, **hacileylek**] Leylek. (Küçükaküzüm *Akyaka; Tepecik *Arpaçay; Gürbüzler *Selim) *Bizim buranın yazı geldi, leyleh gelif, hacileyleh gelif.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Hacileyleh geldi demeh yaz geldi.* (Tepecik *Arpaçay) // *Hacileyleh geldi.* (Gürbüzler *Selim)

hacileylek *Leylaklar geldi mi ilkin haciler geldi, hacileylek geldi.* (Cavlak *Selim) // *Leylek geldi mi diyeller hacileylek geldi.* (Tozluca *Selim) → **hacileyleh**.

hagas (DS III, s. 2251: Kars) → **hagos**.

hagos *is.* [, **hagas**] Sabanın tarlada açtığı iz, çizgi: *Bu tarlanın hagosu bozuş, hagosu derin sür.* (Yalınkaya) // *Ehmed bayıldı. Hagosun içine, bizim*

tarlada hagos var ya hagosu bayıldı. (Akören *Sarıkamış) // *Hagosun içine çimlere başucumuza goyardıh. Öyle düşer yataradıh.* (Kekeç *Selim) (DS III, s. 2251: Kars hagas ‘tarlada sabanın ilk kez açtığı çizgi’)

hağıl (Gönülalan *Arpaçay; Cavlak *Selim; Porsuklu *Susuz) *Hağıl var, hayvan saler içerisine.* (Gönülalan *Arpaçay) → **ağıl**.

hağ *is.* Yabancı, el: *Çapıdan çığırajam, ağabeyi diyejem, hağdan utanerem.* (Bayburt *Selim) // *Yarenlik eder, ele vurer ki hağın uşağına.* (Porsuklu *Susuz) / *Hağın içinde beni rüsva eyledi.* (Porsuklu *Susuz)

hağcılı (DS III, s. 2252*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **hahciyh -1**.

hağcık 1. (DS III, s. 2252*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **hahciyh -1. 2.** (DS III, s. 2252*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **hahciyh -2.** *Ermeni hağçihleri çok güzel olarmış. Yanı Ermeni kızları.* (Küçükdurduran *Akyaka)

hahciyh *is.* [, **hağcılı, hağcık -1**] **1.** Ermeni ya da Rus kızı. (DS III, s. 2252: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **2.** [, **hağcık**

-2] Hoppa kız. (DS III, s. 2252: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

hajat *is.* [, **hacat**] Gereç, araç. (DS III, s. 2253: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

hal *is.* Harman ve kar sıyrgası. (Yalınkaya; DS III, s. 2255: Kars) *Bu halla karları kürü.* (Yalınkaya)

hala *is.* Teyze. (Karakaş; Porsuklu *Susuz)

halaput *is.* Silah ve sopalarla yapılan kavga, gürültü, patırtı. (DS III, s. 2256: Kars)

halat *is.* [, **helet**] Nişanda geline takı takanlara sonrasında gelin tarafının götürdüğü hediye, armağan: *Geline bayramlıh halat götürdüh.* (Gürbüzler *Selim) // *Bir halat isterim.* (DS III, s. 2257: Berne *Sarıkamış “halat)

halbır *is.* Buğdanın içindeki toprağı, ince ve kırık buğdayı temizlemek için kullanılan küçük delikli elek, kalbur: *Birinin yıldızı büyük oler, elirsin büyük daş, iri gabasını çiharder şadara, az ufağ yollusu daşgözeri, eyce torpağı seçen halbır.* (Alçılı) // *He, ona halbır, yanı. Arpa eliyeni geti çalhyım.* (Esenyayla *Akyaka)

halbusa *bağ.* Hâlbuki: *Ġazan ağlar od yanar Ġazan ağlar, Ġurbetde ölenin mezerini Ġazan ağlar. Onu da men*

özüme diyerdim orda Ġurbetteydim da halbusa Porsuğlu bu tarafdı, yaħın yer. (Büyükpirveli *Akyaka) // *Elinden iş gelmer, yalan söyleme, halbusa elinde gelir.* (Altınbulak *Sarıkamış) // *Ya ayıp ne lazım ederdi halbuse.* (Darboğaz *Selim)

halça *is.* [, **halıça**] Seccade, küçük halı. (Gürbüzler *Selim; DS III, s. 2260*: Selim *Sarıkamış halça) *Halı, halçaları yıħayalım kirlenmiş.* (Gürbüzler *Selim) / *O halçayı cemiye kim getirdi.* (Gürbüzler *Selim)

halhal *is.* Taştan örülmüş ağıl. (DS III, s. 2259: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

halça (DS III, s. 2260: Selim *Sarıkamış) → **halça.**

halı yasdıh *is.* Yün dokumalı yastık. (Çakmak, Subatan) *Evelde keçe dökerdiler, sekilere keçeler serili, yasdıhlar düzülü, halı yasdıhlar.* (Çakmak)

halı yer *is.* Ekilmemiş, boş yerler (tarlada): *Menim iki dömün çayırım var, halı yerim var.* (Büyükpirveli *Akyaka) // *Köyümüzde 10 bin dönüm halı yer var.* (DS VI, s. 4516: Bayburt *Selim ‘halı yer’)

halta *is.* Köpek tasması. (Yalınkaya; DS VI, s. 4516: Kars ve köyleri)

Köpeyin hıltasını gevşeh bağlamışsın.
(Yalınkaya)

halva *is.* Helva. (Gönülalan *Arpaçay;
DS III, s. 2262: Bayburt *Sarıkamış)
*Halvayı yağnan gızardeller, kıtır kıtır
olor.* (Gönülalan *Arpaçay) ■ **halva
çal-** *bf.* Helva pişirmek: *Herşey
elimizden gelir. Epeh yağlıyerdih,
halva çalardi.* (Çamçavuş *Susuz)

hama *bağ.* Ama: *Telpenceri diyerdih
onu yaperdi, pazı çıher onu
tofluyordu, hama şimdi onlar da başga
çihif, onlardan yeyiler.* (Bayburt
*Selim) // *Köyleri bele bi derenin
içinde hama havaya bulut geldi mi
birez yağdı mı sel gelir.* (Gürbüzler
*Selim)

hambal *is.* Hamal. (Tozluca *Selim;
DS III, s. 2265: Kars) *Esgiden
motosiklet yojudi, araba yojudi, tahsi
yojudi, ekseriyetle bi şey alırdılar
dallarına, hamballı yapardı hambal.*
(Tozluca *Selim)

hamballu, hamballı *is.* Hamballık:
Şimdi her yörede var hamballu yapan.
(Tozluca *Selim) / *Esgiden motosiklet
yojudi, araba yojudi, tahsi yojudi,
ekseriyetle bi şey alırdılar dallarına
hamballı yapardı hambal.* (Tozluca
*Selim)

hamboyun *is.* Çifte koşulan tek öküz:
Çüte hamboyun goşmuyajam yazıhdı.
(DS III, s. 2265: *Sarıkamış)

hamı *zm.* Hepsi, herkes: *Abbas diyer:*
*“Beyler, hanlar bizler burdayıh; hamı
civanlar, güzel gebristende yatan
ataların anaların emeyi zay oldu puç
oldu gètdi.* (Meydancık Arpaçay)

hamısı (Meydancık, Taşdere
*Arpaçay; Bayburt *Selim; Porsuklu
*Susuz) *A gızım hamısı geldi.*
(Meydancık *Arpaçay) // *Fırıldahçı,
dolandırıcı, hilekar hamısı ona aitdi.*
(Taşdere *Arpaçay) → **hamsı**.

hamış *is.* İpin gevşek bükülmüş
durumu. (DS III, s. 2267: İrişli, Bayburt
*Sarıkamış)

hamla- *f.* Vücudun her yeri ağrıyıp
zonklamak. (DS III, s. 2267: Bayburt
*Sarıkamış)

hampa *is.* Çayırın paylaşılan her bir
parçası. (Gönülalan *Arpaçay; DS III,
s. 2268: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)
*Bölerdiler falan hampa felana tüşdü,
felan hampa buna tüşdü.* (Gönülalan
*Arpaçay)

hamsı *zm.* [, hamısı] Hepsi: *Öy, Allah
işlerini ras getisin hamsının yarebbim.*
(Bayburt *Selim) / *Sevgi baravardı,
eşitdi. Altı gızım var, iki oğlum var,*

*hamsınnan olan töremem bele mennen
ötürü özderini öldürör. (Bayburt
*Selim) // Bizim bu gede sizin senin
türkülerinin hamsını bilir. (Göldalı
Arpaçay)

hamut *is.* Atların arabaya koşulmasını
sağlamak için atların boynuna
geçirilen, ağaç üzerine deri ve keçeden
yapılmış yuvarlak çember: *Atın
boynunu hamut vuruf. (Porsuklu
Susuz)

hamyer *is.* Uzun süre ekilmemiş,
otlanmış tarla: *Hamyeri de ehmemişih
onu bir gidin kötana vurun, herih
ëlliyn. Ona da arpa sepeh, tahıl olsun.
(Bayburt *Selim)*

hana *is.* Halı, kilim ya da bez dokuma
tezgâhı. (Yalınkaya; Aslanhane
*Akyaka; Polatköy *Arpaçay; Bayburt
*Selim; DS III, s. 2270: Kars ve köyleri
'hana') *Bu kilimleri bizim hanada mı
dohudun. (Yalınkaya) // Örneyi
getirerdiler hananın üsdüne atardih,
onların tek tek ilmeklerini sayardılar,
nahışı, örneği neyse onları goyardılar,
o motifleri goyardılar. (Aslanhane
*Akyaka) // Gıl çuval tohuyurduh
hanada. (Polatköy *Arpaçay) // Çoh
körruh çehdih, hana tohudum, gocam
irğatdığa getdi. (Bayburt *Selim)*

hancarı (Bayburt *Selim) → **nancarı**.

hançal *is.* Hançer: *Menim babamın
gümüş hançalı vardı. (Çakmak) // O
silah milah yohuydu esgiden o
berdanğalarıydı, hançalıydı. (Bayburt
*Selim) // Hançal oyunları oynanılrđı.
(Cavlak *Selim) // Adam da hançalının
tiyesini verer mi eline. (Meydancık
Arpaçay)

hançal barı *is.* Bir kişinin iki bıçakla
oynadığı oyun. (DS III, s. 2272:
Bayburt *Sarıkamış)

hangel *is.* Bir çeşit börek. (DS III, s.
2273: Cedere *Arpaçay, Kars)

hanharaf *is.* Berbat, harap, pis: *Bu işi
beceremersen niye hanharav etdin.
(Porsuklu *Susuz) / Èle bir iş gördü kü
hanharav etdi. (Porsuklu *Susuz) / Èle
tarla sürüfki hep hanharav edif biraşuf.
(Porsuklu *Susuz) // Bir iş ki
gayırammersan neye hanharaf
ëlliyersen. (DS III, s. 2274: İrişli,
Bayburt *Sarıkamış) **hanharav ol-** *bf.*
Harap olmak: *Gomşumuz köşdü getdi,
evlerini biraşdılar hanharav oluf hele
burya yihuluf, köçüf. (Gürbüzler *Selim)
Tarlayı hanharav etdi, düzgün
ekemedi. (Porsuklu *Susuz)**

hankeli *is.* Tek husyeli tosun, öküz.
(DS III, s. 2273*: *Arpaçay)

hap is. İki ailenin sütlerini birleştirmeleri ve sıra ile kullanmaları işlemi, süt alışverişi: *Peynir yapırım, haba veririm, peynir alır yapırım, çocuğlarımaya götüririm.* (Çıplaklı *Selim) // *Hap ediller ya ğarılar çubuhlara kert vureller.* (Karaorgan *sarıkamış)

hapan is. Üzeri açık ya da kapalı geniş avlu. (DS III, s. 2277: Kars)

hapan ğal- bf. Boş kalmak: *Tırpanımın natı ğırıldı, böyün hapan ğaldım, iş yapamadım.* (Porsuklu *Susuz)

hara is. Nere: *Haran ağrıyer.* (Porsuklu *Susuz)

haraba is. Ören. (Yalınkaya; DS VI, s. 4517: Kars ve köyleri) *Filankesin evi haraba olmuş.* (Yalınkaya)

haral is. Kıldan ya da ketenden yapılmış büyük çuval. (Yalınkaya; DS III, s. 2282: Kars ve köyleri 'haral') *Bu arpaları, harmandaki arpaları harala çabuğ doldurun.* (Yalınkaya)

harası zm. Neresi: *Geliller bu köyleri arıllar, harası ey köydü.* (Meydancık *Arpaçay)

harav ol- bf. 1. Çürümek, bozulmak: *Alma harav oluf, çürüyüf yeyilmez.* (Porsuklu *Susuz) *Ġaz üsdünde doğru düzgün yatmer, yumurtda harav oler.*

(Porsuklu *Susuz) 2. Hastalıktan dolayı zayıflamak: *Mal mul harav oldu mu içi olmayanda tel mel olanda ateller içine mıhladuz.* (Bayburt *Selim) // *Filan adam ele hesdeliyif zayıflıyif, ele harav oluf ki.* ■ **harav elle-** bf. Bozmak: *Ġurt yaterdi aha işde üsdünde yaterdi, birez harav elliyerdi yumurtdasını birez çıharderdi.* (Bayburt *Selim)

harava is. 1. Araba. (Polatköy *Arpaçay; Bayburt *Selim; Porsuklu *Susuz; DS III, s. 2285: Bayburt *Sarıkamış) *Haravada bi otursana.* (Büyükpirveli *Akyaka) // *Gider alır haravalara doldurur, getiriller.* (Polatköy *Arpaçay) // *Dirgen elliyerdiğ, harava ühlördüğ, gelir gem sürördüğ.* (Bayburt *Selim) // *Harava müşnesiz gëtmer, müşneyini al gel.* (Porsuklu *Susuz) 2. Yolcu trenlerindeki eşya vagonu. (DS III, s. 2285: Bayburt *Sarıkamış)

haravel is. Türkü. (DS III, s. 2285: Kars)

harazan is. 1. Pulluğu boyunduruğa bağlayan kolu ağaç demir iki tekerlekli araç. (Tozluca *Selim; Porsuklu *Susuz) *Ahan onun da beşe şeyi varıdı ona öküzleri goşerdiler o cılğa. O harazan o. Bu daha büyükdü, cılğadan*

o büyük. (Tozluca *Selim) **2.** Pulluğa koşulan öküzlerden dip öküzünü süren kişi: *Harazana ayran aşu onu guvvetden salır, e mejgele de guzu döşü.* (Demirkent *Akyaka)

harazan daşşığı *is.* Sabanı ya da pulluk tekerleklerini boyunduruğa bağlayan ağaç. (DS III, s. 2286*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

harazan hodağı *is.* Pulluğa koşulan öküzlerden dip öküzlerini süren erkek çocuk: *Bu gece harazan hodağı yoğdu. Kim süreceh öküzleri?* (Porsuklu *Susuz)

harazan öküzü *is.* Pulluğa koşulan öküzlerden boyunduruğa yakın olan dip öküzleri: *Esgiden dibe goştüğümüz malın adı harazan, harazan öküzünü getir.* (Esenyayla *Akyaka)

harç *is.* Çöp, süprüntü (tahıl için). (DS III, s. 2287: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

harda *zf.* Nerede: *Aya uşahlar hardadı.* (Küçükaküzüm *Akyaka) //

Nenenin altını keher atı,

üsdünün gümüş yeheri,

elimin par par gamçısı

harda galdı kim bilsin. (Göldalı

*Arpaçay) // *E, bizim damnançihmalar*

gelmiyif, hardasa gelmiyif, nahırdadı

gelmiyif. (Meydancık *Arpaçay) //

Harda galdı ahı gözüüm yolda galdı, niye gelmedi. (Polatköy *Arpaçay)

hardan *zf.* Nereden: *Pis adama beydasıl adama diyeller. Booy, geldi gene bu ordubozan, hardan geldi.*

(Bayburt *Selim) // *Biz hardan olduğ emmioğlu.* (Darboğaz *Selim)

hareyçi (DS III, s. 2288*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **hareyçilîh.**

hareyçilîh *is.* [, **hareyçi**] Aracı: *Asırgilnen Abbasgil döğüşende hareyçilîh elledim. Belime ele bir daş hehledi ki.* (DS III, s. 2288: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

hareyçilîh et- *bf.* kavga edenleri ayır- *E ben olmasaydım, ben hareyçilîh etmeseydim bunnar birbirlerini öldürerdiler.* (Gönülalan *Arpaçay)

hariğ *is.* Ark, su yolu; bahçe ve bostanlarda sulama için açılan su yolu. (Bayburt *Selim; Porsuklu *Susuz)

Papatya var, e men nevlem hariğların gırağında biter işde. (Bayburt *Selim)

/ Hariğa gelende ele meni galdırdı suya yıhdılar. (Bayburt *Selim) // *Hariğ*

açer bosdanı suluyerdiler. (Porsuklu *Susuz) / *Çeşmenin önüne hariğ*

açerdiğ, gapiya gelsin su, gaz töyuh içsin. (Porsuklu *Susuz)

harmıtla- (-i) [, **harmıtla-**] İki şeyi

karıştırarak, ölçülü duruma getirmek, suyu ılıştırmak. (DS III, s. 2293*: Kars ve köyleri)

harmutda- (-i) *Suyu banyo yapacan o suyu harmutduyirsin aynı şeyler kimi da banyolar kimi, küleginen birez onnan birez onnan tökirdin harmutduyirdin.* (Yalınkaya) // *Hamurun suyunu harmutduyerdi.* (Porsuklu *Susuz) → **harmıtla-**

haros is. Birkaç yıl işlenmemiş, sürülmemiş tarla. (Yalınkaya; Bayburt *Selim; DS III, s. 2294: Kars) *Ahan şimdi bizim harman harosdur, iki üç senedir ekilmer.* (Yalınkaya) // *Ekilmeyen yer harosa galan yer hamyerdi, heç ekilmiyif.* (Bayburt *Selim)

harya zf. Nereye. (Karakaş; Polatköy *Arpaçay; Bayburt *Selim; DS III, s. 2282*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Ola harya gidersen?* (Bayburt *Selim) // *Ay göreşen her yeri eşif töküfsen da gezirsen harya ne göyursam gidif tapır.* (Karakaş) // *Harya gëtdilerse adamın derdine bir derman bulamadular.* (Polatköy *Arpaçay) // *Harya gëtsem gampet göyoram onnan içerem çünkü şekeri gullanmerem.* (Bayburt *Selim)

haryı zf. Nereyi: *Sen haryı aşdın o*

çıhdı. (Bayburt *Selim)

hasa is. Baston. (DS III, s. 2297: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

hasandağı is. Bir çeşit çiftetelli oyunu. (Gönülalan *Arpaçay; DS III, s. 2297: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Hasandağını oyna. Bilmersen niye oyuna çıhersen.* (Gönülalan *Arpaçay)

hasat is. Kolay: *Dirgen ellemeyh dırmıh ellemeyhden daha hasat döy mü?* (DS III, s. 2298: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

hası zm. 1. Hangisi. (Polatköy *Arpaçay; Tomarlı *Arpaçay; DS III, s. 2298: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Göyun, inek hası olarsa olsun sıfda sağarsın.* (Polatköy *Arpaçay) *Hasını annadım ecebe.* (Tomarlı *Arpaçay) 2. sf. Hangi: *Hası arabıya bindi?* (Karakaş)

hasılla- (-i) 1. Ham deriyi yumuşatmak, işlemek. (Bacıoğlu *Arpaçay; Porsuklu *Susuz; DS III, s. 2299: Kars ve köyleri) *Keçi dersini hasıllıyardılar esgiden içine gavıdı doldururdular.* (Bacıoğlu *Arpaçay) // *Deriyi yaldan çıkarın, hasıllayın.* (Porsuklu *Susuz) 2. İyice yoğurmak: *Eyce hasıllarsın ondan sora fırını galılar büşürürsen.* (Bulanık) // *Ekmeğimiz*

olmazdı annem gider, hemen birez şeker tozi birez gaymah getirirdi, birez yağ gatarıdı içine, getirir onu şey yapardı hasıllardı güzel eliyen. (Çıplaklı *Selim) // *Hamuru eyce hasılla, epbeyi güzel olsun.* (Porsuklu *Susuz) **3.** Uzun süre ekilmeyen tarlanın toprağını yumuşatmak, toprağı işlemek, ekilir hale getirmek: *Dönderirsin ya tarlayı herig edirsin ya ona hasıllamağ diyerdiler.* (Yalınkaya) // *Heriğın çumbuzlarına beş diş vurduğ ancağ hasıllandı.* (Porsuklu *Susuz)

hasuda *is.* **1.** Mısır unu, pekmez, yağ ve nişasta ile yapılan bir çeşit tatlı. (DS III, s. 2300-2301: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **1a.** Un, yağ, şeker veya pekmezle yapılan, genellikle doğum yapan kadınlar için pişirilen bir çeşit yemek: *Esgiden doğan gadınlara çoğ pişirirdiler, onlar diyerdiler yiyin, ayağ galhın, eydi hasuda eydi.* (Aslanhane *Akyaka) // *Ğarı hele hele bi hasuda yap da yiyah.* (Karaorgan *Sarıkamış)

has vur- *Anam süd vererdi, bêle ağacı kerterdi, diyerdi südüñ ya teneke ya govuyñan on tene oldu, on tene has vurordu orya, ğarılar yapardı.* (Gönülalan *Arpaçay) → **kert vur-**

afedersiniz ♦ **haşa sennen zağlı haşa sennen köpehlere zağlı diyerdiler bir de uşağ diyerdiler. (Eskigeçit *Selim)**

♦ **haşa öyden** *Bu su lığlığadı, yanı haşa öyden gohuyurdu* (Boğazköy *Kars)

♦ **haşa burdan** (Çakmak; Tozluca *Selim) *haşa burdan köpek göcalmış, işe yaramaz.* (Tozluca *Selim) // *Hırhızlar gelif benim kelağeyimi götürüf, haşa burdan enterimi götürüf hırhızlar gelif.* (Çakmak)

haşal (I) *is.* **1.** Tembel, beceriksiz (kimse) (DS III, s. 2301: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **1a.** Tembel: *Bu haşaldı, tembeldi.* (Gönülalan *Arpaçay)

haşal (II) *is. ve sf.* Büyük karın: *E meni kibi bêle kilolu milolu olana haşal diyirler.* (Büyükdurduran *Akyaka) // *Büyük ğarın, bu mal böyühdü, haşal ğarındı.* (Porsuklu *Susuz) / *Bunun êle haşal bir ğarın var ki...* (Porsuklu *Susuz) karnı büyük hayvan

haşal (III) *is.* Yün çuval. (Büyükdurduran *Akyaka; DS III, s. 2301: *Arpaçay) *Haşal yün çuvallara deyiller da.* (Büyükdurduran *Akyaka)

haşallaş- (*nsz*) Tembelleşmek: *Yüz söylesen boş, bu haşallaşif, söz anlamaz.* (Gönülalan *Arpaçay) // *Bu kişi de çalışmıya çalışmıya haşallaşif.*

(Gürbüzler *Selim) // *Ağa gene haşallaştı* (DS III, s. 2301: İrişli, Bayburt *Sarıkamış 'haşallaş-')

haşıl (I) *is.* Pirinç, darı, mısır yarmasından, bazan da süt karıştırılarak yapılan lapa. (DS III, s. 2302: Cedere, *Arpaçayı, Kars)

haşıl (II) *is.* Kabuğu alınmış buğdaydan veya yarmadan suda haşlanarak yapılan yemek. (Küçükaküzüm *Akyaka; Çıplaklı *Selim; DS VI, s. 4517: Kars ve köyleri) *Şafağ atanda gahırdım, haşıl pişirirdim, içine şüşenen yağı goyirdim.* (Çıplaklı *Selim)

hatınbarmağı *is. bot.* Uzun taneli beyaz üzüm: *Hatınbarmağı çayırılıhlarda olurdu, onları yığardı.* (Aslanhane *Akyaka)

havağ *zf.* [, **havak**] Ne vakit. (Gürbüzler *Selim; Porsuklu *Susuz) *Havağ gidecen.* (Gürbüzler *Selim)

havak (DS III, s. 2307*: Kars) → **havağ**.

havar (I) *is.* Yaygara, çıglık. (Gönülalan *Arpaçay; DS III, s. 2309: Kars ve köyleri) *Eye tişerde bir havar var, gör nedi.* (Gönülalan *Arpaçay)

havar (II) *is.* Haber: *Vallaha benim heç havarım yoğdu, heşdat ellemedim.*

(Bayburt *Selim)

havas *is.* Heves: *Terk etdiğ hepsini, havas geçdi.* (Aşağısallıpınar *Sarıkamış)

havayı *is.* Kabadayı, dikbaşlı. (Gönülalan *Arpaçay; DS III, s. 2309: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Sen çoğ havayısan, söz dinnemersen.* (Gönülalan *Arpaçay)

havla *is.* Helva. (DS III, s. 2311: Kars ve köyleri)

hayanı *zf.* Nereye: *Bennen uzağ ol da hayanı gidersen gét.* (Küçükaküzüm *Akyaka) / *Hayanı gitdiği belli deyil.* (Küçükaküzüm *Akyaka)

hayat (I) *is.* Avlu. (Bayburt *Selim; DS III, s. 2314-2315: Zellige *Sarıkamış) *Ekseriyetle bu evlerin gırağlarında, bu hayat da, düzde orda olor düye davanı.* (Bayburt *Selim)

hayhur söyle- *bf.* Gereksiz konuşmak: *Hayhur söyleme ya, yalan söylüyersen sen, hayhur söyleme.* (Gönülalan *Arpaçay) // *Eye vallahsen ele hayhuruya söylüyörsen.* (DS III, s. 2317: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

hayış *is.* Düşünce. (DS III, s. 2317: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

hayla- (I) (-i) **1.** Kışkırtmak: *Atı hayladı.* (DS III, s. 2318-2319: Kars ve köyleri) **2.** Kovalamak: *Malı éle hayladı ki mal harya gétidi.* (Porsuklu *Susuz)

hayla- (II) *f.* Birine yüklenmek, baskı yapmak. (DS VI, s. 4518: Kars ve köyleri)

hayva is. Ayva. (DS III, s. 2321: Kars ve köyleri)

haz is. Ödünç alınan sütlerin kaşık sapı ile ölçülüp işaretlenmiş yeri. (DS III, s. 2322: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

hecil ol- *bf.* Utanmak, sıkılmak. (DS III, s. 2325*: Kars ve köyleri)

hecın vur- *bf.* Evde bükülen yün ipliklerin şişle fazla kıllarını almak. (DS III, s. 2325: Kars ve köyleri)

heç zf. Hiç. (DS III, s. 2326: Kars ve köyleri)

hêçkes Allah hêçkese möhdec etmesin. (Kümbetli) → **hêşkes.**

hedeme is. Evlenmelerde kız tarafının erkek tarafından aldığı para, armağan: *Kızın hedemesine kaç lira verdiniz?* (DS III, s. 2326: Kars)

hedeme is. Okuldaki hizmetli: (Porsuklu *Susuz)

hedik is. 1. Haşlanmış buğday, bulgur, mısır, nohut vb. şeyler. (DS III, s. 2327: *Sarıkamış ve köyleri) **1a.** Haşlanmış buğday: *Hediñ gaynadırdıñ, bulguru gaynadıllar, kikirede çekiller.* (Küçükaküzüm *Akyaka)

hefeli is. Nemli. (DS III, s. 2328: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

hehle- (-i) **1.** Kuvvetle vurmak. (DS III, s. 2329: Bayburt *Sarıkamış) **1a.** Sopayla kuvvetle vurmak: *Arhadan adamı éle hehledim ki yere yapışdı.* (Porsuklu *Susuz)

hekat is. [, heket] 1. Öykü, masal. (DS III, s. 2330: Bayburt *Sarıkamış) **1a.** Hikâye: *Men de üç hekat bilerdim, éle unutmuşam, héc biri galmıyfyadımda.* (Çakmak) // *Hekat da varıdı ben çoñ dinniyirdim, hekatın bir özelliği o gün bitirmerdiler, az bişem söylirdiler.* (Karaorgan *Sarıkamış) // *Hekatlarda gonusurduñ, şahmarān isminde melaike varımış işde o yarı buçuñ çıñarmış onu gonusurdular, dinlerdiñ yāni.* (İsisu *Sarıkamış)

heket (DS III, s. 2330: Bayburt *Sarıkamış) → **hekat.**

helbet *Yoñ adam ne ağriyi helbet çoñ ateşli olsa yanir da ağriyi çekirdi o da.* (Karacaören) // *Oyun helbet varıdı,*

sopalarnan oynarduh. (Cavlak *Selim)
/ *Sizin oralarda da var helbet var.*
(Cavlak *Selim) → **helvet (I)**.

helelik *zf.* Şimdilik. (Porsuklu *Susuz;
DS III, s. 2331: Kars) *Helelih*
düşünmedim, sonra düşünерem.
(Porsuklu *Susuz)

helet *Helet getirif, gız anasına*
babasına, yengesine getirif. Al bunu
Aslı saa hediye helet getirif. (Karakaş)
// *helet götüreller.* (Yalınkaya) //
Eleddin torununu sünnет etmiş, ona
helet götüreh. (Gürbüzler *Selim) //
Gelin helet dağıtdı. (Porsuklu *Susuz)
→ **halat**.

helevi *is.* Altmışbeş santimetre
boyunda bir uzunluk ölçüsü, arşın. (DS
III, s. 2259*: Karapapak Türkleri
*Sarıkamış)

helle- *f.* Yuvarlamak. (DS III, s. 2336:
Kars ve köyleri)

helle aşı *is.* Un çorbası. (Yalınkaya; DS
III, s. 2335-2336*: Kars ve köyleri)
Helle aşı, unu gızarderdiler guşganada
gızarellerdi onnan sonra su tökillerdı,
onu çoğ severdik. (Yalınkaya)

həlpetere konuş- *bf. 1.* Yalan yanlış
konuşmak. (DS III, s. 2337: Bayburt
*Selim) **2.** Başkasına söz dokundurarak

konuşmak. (DS III, s. 2337: Bayburt
*Selim)

helvet (I) *zf.* [, **helbet**] Elbet, her halde,
şüphesiz. (Gönülalan *Arpaçay;
Bayburt *Selim; DS III, s. 2330-2331*:
İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Özüümü*
öldürdüm, gelif bi bir işimi görmedi.
Helvet onun işi de maa düşer. (Bayburt
*Selim) // *Horoz manladı, diyerih*
helvet sen sabah ötecen niye öğle üzeri
ötdün. (Gönülalan *Arpaçay)

helvet (II) *is.* Tenha, ıssız: *Yayla çoğ*
helvetti, insan gorher. (Porsuklu
*Susuz)

helvir *is.* Kalbur. (Polatköy *Arpaçay;
DS III, s. 2337: Bayburt *Sarıkamış)
Tığları soyururduh tağıl çıhırdı.
Helviri alırdıh elimize, eliyirdih
eliyirdih çuvallara doldururduh tağılı.
(Polatköy *Arpaçay)

heme *zf.* Hemen: *Heme gidecem ya*
gelirsen yetişir, heme gidiyorum. Heme
gel gidelim. (Tozluca *Selim)

hemeçik *is.* Bezden yapılan bebek. (DS
III, s. 2266*: Kars ve köyleri)

hemeşe *zf.* [, **hemmeşe**] Her zaman: *Su*
bir yerde galanda gohuyor hemeşe.
(Boğazköy *Kars)

hemi *is.* Tencere. (DS III, s. 2338:
Kars)

hemmeşe *Hemmeşe gètdi geldi.*
(Çakmak) → **hemeşe**.

henceri *zf. Nasıl: Oradan buraya henceri geldin?* (DS III, s. 2338: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

heneh *is. [, henek] Şaka: Heneh maskaralığ deyil.* (Demirkent *Akyaka) // *Ben sene şimdi bi şey henehden desem sen hemen içine alir, küsirsin.* (Altınbulak *Sarıkamış)

henek *Henek yaptı bana.* (Aşağısallıpınar *Sarıkamış) → **heneh**.

henek *is. [, hevek] Şaka, alay.* (DS III, s. 2272*: Kağızman)

heneke *Henekeyi, ödülü gazarır. Evele sultan sonra heneke.* (Demirkent *Akyaka) → **eneke**.

hengel *is. Tatar böreği.* (DS III, s. 2339: Bayburt *Sarıkamış)

hengem *is.İş: Aya hengem çıharma Ay kişi. Bir gavğa çıhanda hengemni elin hengemini ğarışdırma, dağıtma.* (Gürbüzler *Selim) // *Başıma hengem açma defol.* (DS III, s. 2339: Bayburt *Sarıkamış)

henir *is. Ilık.* (DS III, s. 2340: Kars)

heñirren- *(nsz) Isınmak: Allah şen ellesin pej yandı, dam daş ne güzel heñirrendi.* (Bayburt *Selim) // *Oda*

biraz heñirrendi. (DS III, s. 2340: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

hepeng *is. Tuzak, kapan.* (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) *Ğuş içine girdi mi hepeng uzağdan ipi çehdiyinnen tıp diye düşer.* (Tepecik *Arpaçay)

hepengli *zf. Kepenkli: O baca dediğimiz de nası diyim evin üstünde yapılan aydınlatma yarısı ğaden yapılırdı, bazısı da hepengli yapardı zengin evler.* (Subatan)

hepenk *is. [, hepeyh] Ev ve dükkânların pencerelerindeki kapak, kepenk.* (DS III, s. 2341: Kars)

hepeyh (DS III, s. 2341*: Bayburt *Sarıkamış) → **hepenk**.

here *zm. Her biri: Ola gelin size, herenize beş lira verim.* (Subatan) // *Herenin bir bardağı olardı.* (Demirkent *Akyaka) // *Herenin bir adı vardı.* (Polatköy *Arpaçay) // *Herenin bir tanışı, bir şeyi var.* (Aynalı *Susuz)

herelen- *f. Üzerine yürümek.* (DS III, s. 2343: Kars ve köyleri)

herelen- (I) *(nsz) Sinirlenmek: Ya o adamı bırağmayın, o adam herelenmiş, o adam sinirlenmiş.* (Büyükpirveli *Akyaka)

herelen- (II) (*nsz*) Hararet basmak, hararetlenmek: *Ya yiyen o tencereyi been ver, herelendim.* (Yalınkaya)

heresi *zm.* Her biri. (Çakmak, Karakaş; Büyükdurduran *Akyaka; Darboğaz *Selim) *Men dört tene gayınlarım heresine bir derme hırcun atdara vurerdiler, yafdim.* (Çakmak) // *Kehhliḥ perem perem oldu, ucdı, heresi bi terefe gētdi.* (Darboğaz *Selim)

herfene *is.* Ortaklaşa getirilen malzeme ile yapılan yemek ve eğlence. (DS III, s. 2344: Kars)

hergil *is.* Erzak ambarı. (DS III, s. 2346*: Kars)

herif *is.* **1.** Erkek: *Tığın başına çıhar sabaha ğadar heriflennen tığ atardıḥ.* (Çıplaklı *Selim) **2.** Koca, eş: *Herif beni boşiyacaḥ.* (Karacaören) // *Yabaların ayırt etmeyi beceremezdi herif, diyirdim sen arḥaya geç. Namlı ederdīm.* (Çıplaklı *Selim) / *Ben herife dedim ki macarın küçüğünü al geline.?* (Çıplaklı *Selim)

herig *Benim iki boyun öküzüm varsa otuz teneke arpa ekerdim o herige.* (Yalınkaya) // *Güzlüği yazın, bu zamanları herig ederiz, güzün tohumumuzu ekeriz.* (Topkaya

*Sarıkamış) → **herik.**

herih *Ağabeyin goyunu herihdi hep kısa kuyruḥlu.* (Porsuklu *Susuz) → **hiriḥ.**

herih elle- *bf.* [, **herik et-**, **herk et-**] **1.** Tarlayı sürüp dinlenmeye bırakmak. (DS III, s. 2346: Kars) **1a.** İki, üç sene ekilmeyen tarlayı yazın sürüp dinlenmeye bırakmak: *Hamyeri de ehmemişih, onu bir gidin kötana vurun, heriy elliḥin, ona da arpa sepeḥ taḥıl olsun.* (Bayburt *Selim) // *Güzün heriy edersen, ilkbaharda da ekersen tarlayı.* (Porsuklu *Susuz)

herik *is.* [, **herig**, **herk**] Yazın sürülüp dinlenmeye bırakılan tarla. (DS III, s. 2345: Kars)

herk (DS III, s. 2345: Kars) → **herik.**

herk et- (Karaorgan *Sarıkamış; DS III, s. 2346: Kars) → **herih elle-1.**

herik et- *bf.* *Ya oğlum sen bu tarlayı herik etmişsen hep kert kürt biraḥmışsan.* (Karaorgan *Sarıkamış) **herih elle-**

herle- (DS III, s. 2347: Dalaver *Arpaçay) → **herre-**.

herlen- (-i) [, **herren-** 1] Dönmek, dolanmak. (DS III, s. 2347: Zellige *Sarıkamış)

herre- (-i) [, **herle-**] Fenalık yapmak için birini izlemek: *Bu adam, adam peşine tüşdü, onu herredi, tutdu. Da herriyer ki bi kötülüh yapa da.* (Bayburt *Selim) // *Songül'ün gızını herredi, geçirdilar.* (Büyükdurduran *Akyaka) **2.** Peşine düşmek: *Bir gazi herredim tutdum.* (Büyükdurduran *Akyaka) / *Herredim, malı içeri saldim.* (Büyükdurduran *Akyaka)

herren- (nsz) **1.** *Başım ele herrener ki yerimden gağamerem.* (Bayburt *Selim) // *Eyağa gağanda başım herrendi.* (Gürbüzler *Selim) →

herlen- **2.** (-i) Dolaşmak; kontrol etmek amacıyla gezmek, bakmak: *Gıpiyi baciyi herren, gaza, tavuğa bah gel.* (Porsuklu *Susuz) / *Evin etrafını herrendi geldi.* (Porsuklu *Susuz) / *Gëtdim herrendim geldim, dolaşdım.* (Porsuklu *Susuz)

hers is. Öfke. (Camuşlu *Kağızman; Altınbulak *Sarıkamış; DS III, s. 2347: Zarşat) *Ola dedim hele herse bah. Hers gelif, göz garalif, hëş gëder.* (Camuşlu *Kağızman)

hërsden-, herslen- (nsz) Kızmak, sinirlenmek. (Alçılı, Karakaş; Küçükaküzüm *Akyaka; Tepecik, Polatköy *Arpaçay; Akören *Sarıkamış; Bayburt, Gürbüzler

*Selim) *Şimdi ben buna herslendim, bu eyağında durmadı.* (Alçılı) // *O geden herslenif ki eser.* (Karakaş) // *Herslenirsin ağaca vurar, an başını gırararsın.* (Tepecik *Arpaçay) // *Hërsdendi, üsdüne yürüdü, üsdüne yüyüdü, herslendi.* (Bayburt *Selim) // *Hërsdener biribirine diyer geler senin enin uzunun germeşoynan bir ederem.* (Gürbüzler *Selim) // *Şimdi çocuğa herslenirsen pusir gidir.* (Akören *Sarıkamış)

hertiĥ is. Terbiyesiz, saygısız (kadın için): *Gırmızı hertiĥ, nedi gızara gızara gınuşor.* (Bayburt *Selim) / *Gavağında tersdiĥ yapıdı buna diyeller gırmızı hertiĥ böyün ele bilmeze söylüyör, gınuşor, betardi, pisdi.* (Bayburt *Selim)

hertiyh is. Ahlâksız kadın. (DS III, s. 2348: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

heseyhle- (nsz) Abuk sabuk konuşmak: *Eye sözünü tüşün söyle, heseyhleyif durma.* (DS III, s. 2348: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

hesir is. Hasır. (Göldalı *Arpaçay; Çamyazı *Sarıkamış; Bayburt *Selim; DS III, s. 2348: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Halı, kilim, hesir bunların tohuma özelliği ayrı.* (Göldalı

*Arpaçay) // *Bizim buranın en meşûr sergisi hesiriydi.* (Çamyazı *Sarıkamış) // *Cili getirer, hesir tohuyardıh.* (Bayburt *Selim)

hesiyet is. Huy: *Bunun hesiyeti hêç ey döyül.* (Porsuklu *Susuz)

hêşdat zf. [, **hêşzad**] Hiçbir şey: *Çalışmayana hêşdat demerdiler.* (Yalınkaya) // *Biz galdıh yetim, esgi devran analıgımız hêşdat vermedi.* (Boyalı *Sarıkamış) // *Ële sen benim üsdüme şer atma, bah benim üsdüme şer vallaha benim hêç havarım yoħdu, hêşdat ellemedim.* (Bayburt *Selim)

heşeri is. Haşarı, yaramaz. (DS III, s. 2349: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

hêşkes zm. [, **hêşkes**] Hiç kimse: *Seslediħ hêşkes de gelmedi.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Hêşkesde yoħdu, gêtdim sordum, hêşkesde de yoħdu.* (Meydancık *Arpaçay) // *Burda hêşkes buna bahmur.* (Boyalı *Sarıkamış)

hêşkim zm. Hiç kimse: // *Bunu ötüröm hêşkimse görmesin.* (Bayburt *Selim) // *Hêşkim hêşkimin gısmetini yiyemez.* (Porsuklu *Susuz)

hêşzad (Bayburt *Selim) *Vallah billah hêşzad ellemedim.* (Bayburt *Selim) → **hêşdat.**

hetilceħ Ğız *hetilcegi getir gazanın altına goyaħ.* (Çıplaklı *Selim) → **hetircek -1a.**

hetircek is 1. Tandır üzerine tencere koymaya yarayan, çeşitli biçimde olan demir ızgara (DS III, s. 2325*: Kars ve köyleri ‘hetircek’) 1a. [, **hetilceħ**] Tandır üzerine konulacak kapların tandır içine düşmemesi için tandırın ağız kısmına yerleştirilen uzun, ince yassı demir çubuk. (Ocaklı, Subatan; Demirkent *Akyaka) *Üsdüne hetircegi goyillar ki onnan şey yapsınlar. Da üsdüne bişe mişe yemek mi filan esgiden goyallarmış.* (Ocaklı) // *Hetirceyi dayanması için demirci bükerdiler.* (Subatan)

heve is. 1. Halı dokuma tezgâhında kullanılan demir ya da ağaç araç. (DS III, s. 2350: *Arpaçay) 1a. Halı dokumacılığında atkı ipliğini düzeltmek için kullanılan dişli, ağaç ya da demir araç. (Aslanhane *Akyaka; Akçalar *Arpaçay) *Hevesi var. Kiriti var. Demir heve, kirkit. En çok heve lazım olir.* (Akçalar *Arpaçay)

hevecive (DS III, s. 2350: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **hevecüve.**

hevecüve is. bot. [, **hevecive**] Kökü kaynatılarak kırmızı bir merhem elde

edilen ve yaralara iyi gelen bir çeşit bitki, havacıva: *Hevecüve varıydı, hevecüvenen boyaner, evelih kökünnen boyanerdı ip, onnan sonra halı yaperdih.* (Bayburt *Selim) // *Keşke bir hevecüve getireydin bu ineyin burası şışif ona bir melhem yapa, saraydih.* (Gürbüzler *Selim)

hevek (DS III, s. 2272*: Kars) → **henek.**

hevenk *is.* Saban. (DS III, s. 2350: Yenice)

hevenkdesti *is.* Havan. (DS III, s. 2350*: Kars)

heybere *Ne godur adamdı ya biçimsiz heybere.* (Gürbüzler *Selim) / *Ya hoca hanım, bizim bu arvadın bi dedesi vardı ya éle bi heybere kişiymiş ki ayağları da dışarda gälermiş.* (Gürbüzler *Selim) // *Ö éle çirkin, éle mırdar, éle heyberedi ki!* (Bayburt *Selim) // *Éle heyberedi ki bu adam, éle çirkindi ki...* (Porsuklu *Susuz) → **heyvere.**

he ye e. Evet, doğru. (Esenyayla *Akyaka; DS III, s. 4520*: Kars) *He ya çite de diyiler yamağ da diyiler yani.* (Esenyayla *Akyaka)

heyir *is.* Hayır: *Deve dabanı diyeller, kökünü yiyeller, köküne heyri var, deve dabanı* (Boyalı *Sarıkamış)

heyvere *is.* ve *sf.* [, **heybere**] Kötü, çirkin (kimse): *Ola böyün bize bir adam gelmişdi éle heyvere bir adamıydı ki.* (DS III, s. 2355: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **heybere.**

hezdelle- *f.* Beğenmek, hoşlanmak, sevmek. (DS III, s. 2355: Bayburt *Sarıkamış)

hezne *is.* Define, hazine. (Gürbüzler *Selim; DS III, s. 2356: Bayburt *Selim) *Onun heznesini bilerem ben.* (Gürbüzler *Selim)

hıbar *is.* **1.** Duvar yapılırken taş ya da kerpiç aralarına konulan moloz. (DS III, s. 2356: Kars ve köyleri ‘hıbar’) **1a.** Duvar yapımında büyük taşların oynamasını engellemekte ve duvar dolgusunda kullanılan taş parçaları: *Hıbar dolduracan aralarına ufağ ufağ hıbar. İki sıra örirsin béle bir işden bir dışdan.* (Karakurt *Sarıkamış) // *O zaman taş duvarıydı, hıbarın duvarın arasını doldurerdiler.* (Porsuklu *Susuz)

hılapula éle- *bf.* Karmakarışık etmek: *Ot yığdıh, o üsdüne gétidih haros ot töhdüh, iki günde guatdı yağdı, yerini deyişdih, ot yanmaya başladı, hılapula éledi.* (Gönülalan *Arpaçay)

hılapulay *is.* Karmakarışık. (DS III, s. 2358: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

hıllıh *is.* [, **hıllık**, **hillik**] Çoban kepenegi. (Meydancık, Taşdere *Arpaçay) *Yunnan yapallar, çobannar gece o hıllıhde yatallar.* (Taşdere Arpaçay)

hıllık (Büyükdurduran *Akyaka; DS III, s. 2359*: *Arpaçay ‘hillik’) *At hıllığın daş üstüne ay çoban, her ne diyirsen baş üstüne ay çoban.* (Büyükdurduran *Akyaka) → **hıllıh**.

hıllolık *is.* Yağda kızartılarak çorbaya katılan fındık büyüklüğünde hamur parçası: *Çorbanın hılloliyini ey gızart.* (Porsuklu *Susuz)

hımhım *is.* Burundan, genizden konuşan (kimse). (DS III, s. 2361*: Kars ve köyleri)

hınami *is.* Akraha. (DS III, s. 2362: Türkmen köyleri *Sarıkamış)

hingel *is.* İçine kıyma ya da pişirilmiş patates konarak yapılan bir çeşit börek, tatar böreği. (DS III, s. 2364*: Kars)

hingel *is.* Un, yumurta, su ve tuzla hazırlanan, küçük kareler şeklinde kesilen hamurun suda haşlanmasıyla yapılan yemek. (Alçılı, Çakmak, Subatan) *Hingel, süzersin béle dökersin üsdüne sarımsahlı yoğurdu,*

tereyağı, yeriz. (Subatan) // *Ā en büyüüh yemeğimiz hingel. Hingel çoğdandı da yemerih.* (Karaorgan *Sarıkamış)

hingir *is.* Kısır erkek. (DS III, s. 2365: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

hıram *is.* Ufalanmış, kırılmış taş parçaları. (DS III, s. 2368: Kars ve köyleri)

hıramlıh *is.* Taşlık: *Tarlanın başı çoğ hıramlıhdır.* (Yalınkaya)

hırça *is.* Kısa boylu (kimse): *Halamin oğlu hırçadı, boyu çihmiyif* (Porsuklu *Susuz)

hırda *is.* ve *sf.* **1.** Küçük: *Hırdalarını yığıfsan ay Aslı.* (Karakaş) // *Ya o hırdıyı geti, böyüyü getime, hırda sandalyeyi geti.* (Demirkent *Akyaka) // *Hırda gazan nerededi?* (Bacıoğlu *Arpaçay) **2.** *is.* Yaşça küçük, ufak: (Karakaş) *Büyük gonusur, hırda onun lafını keserse önümnen dinelme.* (Büyükdurduran *Akyaka) // *Hırda dediği küçük insan, o kötü gonusur ucanın güşlü, güşlünün zorunnan gorhacan.* (Boyalı *Sarıkamış)

hırba *is.* Kollu ya da kolsuz, yünden dokunmuş kazak. (DS III, s. 2369: Kars ve köyleri)

hırhın direği *is. bot.* Koyu yeşil renkli, kalın saplı, yaprakları enli bir çeşit ot:

*Hırhın direği bir otdur yenilir, soyarsın
bële kabuğunu. (Çıplaklı *Selim)*

hırhır *is.* Sesi boğuk ve kısık olan
(kimse). (DS III, s. 2369: İrişli, Bayburt
*Sarıkamış)

hırhız *is.* Hırsız: (Alçılı; Çakmak;
Aküzüm *Akyaka; Akören
*Sarıkamış; Porsuklu *Susuz)
*Hırhızlar gelif benim kelağeyimi
götürüf, haşa burdan enterimi götürüf
hırhızlar gelif. (Çakmak) // İki tene
hırhız gelir, çıher o kelliye.
(Küçükaküzüm *Akyaka) // Çalmış
getirmiş hırhız malı, bedafa dağıtır.
(Akören *Sarıkamış)*

hırlı *is.* İşinde doğru, uslu, iyi (kimse).
(DS III, s. 2371: Kars)

hırman *is.* Harman. (Karakaş; DS III,
s. 2371: Bayburt *Sarıkamış)
Hırmanda göyuna ot verdih. (Karakaş)

hırniĥ burun *is.* Burnunun üstü hafif
çukur olan kişi: *Biz filize diyerdiĥ
hırniĥ burun. (Porsuklu *Susuz)*

hırnik *is.* Kara hurma.
(Büyükdurduran *Akyaka) *Noyruz
bayramında эле hırniĥ almışdiĥ ki bële
bir sürü. O bële içinde küçük şeyler var
ya kara hırnih. Hurma değil, hırnih...
(Büyükdurduran *Akyaka)*

hırpadan *zf.* Birdenbire: *Onu hırpadan
yahaladım. (DS III, s. 2372: Bayburt
Sarıkamış)

hırsenk *is.* Uzun bir çeşit kilim. (DS
III, s. 2372: Kars)

hırtdeyh *is.* [, **hırtlak**] (Çakmak;
Gönülalan *Arpaçay; DS III, s. 2374*:
İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Ġoyun
keserdiĥ bō эле hırtdeyhinnen kesif.
(Çakmak) // Hayvanı kesende burda
hırtdeyhini kesennen sonra onnan sonra
gızılözeni kesersen. (Gönülalan
*Arpaçay) // Ġurt göyunun hırtdeyhini
goparıf. (Porsuklu *Susuz)*

hırtışık *is.* Pürüzlü. (DS III, s. 2374:
Kars)

hırtışlı *is.* Pürüzlü, girintili çıkıntılı.
(DS VI, s. 4520: Kars)

hırtlak (DS III, s. 2374: Kars) →
hırtdeyh.

hırtleĥ *is.* Gırtlak. (Göldalı *Arpaçay;
DS VI, s. 4520: Kars) *Aya bu adam
meni pert eyledi, beynim ġjilliyir, diyir
ġah hırtleġine yapış. (Göldalı
Arpaçay)

hırzel *is.* Ahırdaki hayvan gübresini
dışarı çıkarmada kullanılan dört kollu
ağaç araç: *Hırzeli ġeti aġbunu tökeĥ.
(Porsuklu *Susuz)*

hış *is.* [, **hışhış**, **hışt** (II)] Kurt köpeklerinin boynuna takılan demirli özel tasma. (DS III, s. 2375: Kars ve köyleri)

hışdeyh *is.* **1.** Hayvanların gerdanlarındaki sarkık deri: *Bu cöngə yaman hışdeyhli mal olajaḥ.* (DS III, s. 2376: Bayburt *Sarıkamış ‘hışdeyh’)

1a. Büyükbaş hayvanların gerdanlarındaki sarkık deri. (Porsuklu *Susuz)

hışhış (DS III, s. 2375*: Büyükçatma *Arpaçay) → **hış.**

hışhışa *is.* Büyükbaş hayvanlarda deriyle et arasında olan bir çeşit hastalık. (Yalınkaya; DS III, s. 2376: Kars ve köyleri) *Mahn hışhışası var. Malı öldürir, ḥestelik, bêle eliyi vurdun mu hışıllıyardı, hış hış olurdu eti yeyilmez.* (Yalınkaya)

hışır *is.* [, **hışirik**] Dolu: *Bu yıl ekinleri hep hışır vurdu.* (DS III, s. 2377: Kars ve köyleri)

hışır *Hem hışır yağır hem de arasında da dene dene yağmur ater.* (Alçılı) // *Bō yağmur az yağdı, böyün çoḥ yağmadı, bō irağ ola dolu yağardı, hışır yağır.* (Çakmak) // *Bir hışır yağsa o oğlaḥ ölse...* (Çıplaklı *Selim) → **hışır.**

hışır su *is.* Kaynar su. (DS III, s. 2378: Kars)

hışır *is.* [, **hışır**, **hışirik**] Ufak dolu. (DS III, s. 2379*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

hışirik (DS III, s. 2379: Kars ve köyleri) → **hışır.**

hışt (I) *is.* Zıpkın. (DS III, s. 2379: Kars)

hışt (II) *İtin hıştını geti taḥaḥ.* (Porsuklu *Susuz) → **hış.**

hıştık *is.* Boynuzları yukarı doğru kıvrık olan (öküz vb. hayvanlar). (DS III, s. 2379: Kars)

hıtamını bul- *bf.* Kıvama gelmek, kıvamını bulmak: *Hamur eşgidi, hıtamını buldi.* (Çıplaklı *Selim) **2.** Etine dolmak, tavlanmak: *Besideki cöngeler êle kökelif ki hıtamını buluf.* (Porsuklu *Susuz) / *Ey kökeldi, hıtamını buldu.* (Porsuklu *Susuz)

hızeh *is.* [, **hızek**] Kızak: *Dedim Üseyin dedim sakın gelen hızeeye mızeye yol vermiyeseñ tüşer, gelif bizi ğardan çıḥardan olmaz.* (Çakmak) // *Hele ilerki işleri ged o dırmıḥ, dirgen, araba öküz, at, hızeh ēy, indi ne var Allah’a şükür olsun.* (Göldalı *Arpaçay) // *Rehmetdiḥ babam da onnarnan herb eder, on gün cenezelerin*

*üstünnen hızeħ getdi, ğışıdı cenezesini ğaldıran olmadı. (Gönülalan *Arpaçay)*

hızek *Posof ğırılıħ, onun için at ğoşulmerdi. Ğırılıħ yerde hızek mızek çalışmaz ki at ğoşulmaz. (Tozluca *Selim) → hızeħ.*

hızlı *zf. Yüksek sesle: O için oturur oturmaz dedim biraz hızlı ğonuş ki ben duyamiyrim. (Tozluca *Selim) // Esgiden ya ayağımızı uzadaħ ya hızlı ğonuşah, ar, edeb ğahdı yoħ. (İsisu *Sarıkamış)*

hızma *is. Burun kanadına takılan süslü altın ya da gümüş halka, küpe. (DS III, s. 2382: Hınzırık)*

hızmeker *is. [, hızmeker] Hizmetkâr, erkek işçi. (Çakmak; Gönülalan *Arpaçay; Çıplaklı, Bayburt *Selim) Sarı zeyreyi götürer ğırdırardıħ, teknelernen getirerdiler hızmekere çobana pişi pişirerdih. (Çakmak) // Babası babamın ğapısında hızmekeridi. (Gönülalan *Arpaçay) // Gedif hızmeker de getisem ğaneyahlıların içine olmaz. (Bayburt *Selim)*

hillik (DS III, s. 2359*: *Arpaçay) → **hıllih.**

hiltik *is. Bol, geniş, gevşek. (DS III, s. 2360*: Kars)*

hin *is. [hin oğlu hin] Zekasını hile yapmakta kullanan, kurnaz, açıkğöz (kimse). (DS III, s. 2385: Kars)*

hingil *zf. Perişan: Hastalık beni hingil etti. (DS III, s. 2387: Cala *Çıldır)*

hingir *is. Enenmiş kimse. (DS III, s. 2387: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)*

hin oğlu hin (Porsuklu *Susuz) → **hin.**

hiriyh *is. [, herih] Küçük kuyruklu beyaz koyun. (DS III, s. 2388: Bayburt *Sarıkamış)*

hişhiş *is. Bir çeşit hastalık. (DS III, s. 2389: Kars)*

hişirik (DS III, s. 2377*: Kars) → **hişır.**

hizdiħ *is. [, hizdiħ] Hoşğörü: Tazıda hizdiħ olmasa tilki mereħde balalamaz. (Yolboyu *Susuz)*

hizlih *Bizim tazıda hizlih olmasa tilki bu eve dadanmaz. (Çamyazı *Sarıkamış) → hizdiħ.*

hızmeker *Ağa öküzlerini verer hızmekere. (Tunçkaya *Kağızman) Hızmeker tutdım bugün mesele, iş yapsın diye, yardım yapsın diye. (Çıplaklı *Selim) → hızmeker.*

hoç e. [, hoçum] Bununla birlikte: *Hoç bu işi ben yapmadım.* (DS III, s. 2391: Kars)

hoçum (DS III, s. 2391*: Kars) → **hoç.**

hodaḥ *is.* Tarla sürerken pulluğa koşulan öküzlerden dip öküzlerinin boyununa binip öküzleri süren erkek çocuk: *O zaman mesela mejgel varıdı, o zamanını şöferi, ahan yeddi boyun öküz goşardıḥ ahā o zaman üş dene hodaḥ olardı, hem altdaki öküzü sürerdi hem de öndekini sürerdi.* (Büyükipirveli *Akyaka) // *O kotanı tutan keseg alır, kim sürmirse o hodağa bir keseḥ vurdun mu boyunduruḥdan aşşağı alerdi.* (İsisu *Sarıkamış)

“Guşburnunun gurusı,

Geldi geşdi burdan sürüsi

Birinde gözüün yoḥudi,

Hepsinde gözüm varıdı” hodaḥlar hadi ho ho ho diyirdiler artıḥ, aynı onlar da beni kimi diyirdiler, barabar diyirdiler.

(Yalınkaya) // *Hodaḥlar alır, götür, otarırdı.* (Kekeç *Selim) // *Ġirmızı köyneḥ, ağ baldır, hodaḥ yatdı, gel ğaldır.* (Porsuklu *Susuz)

hodaḥlıḥ *is.* Çiftçi yamaklığı: *Hodaḥlıḥ men de çoḥ yafdıḥ ğızım.* (Büyükipirveli *Akyaka) // *Sürün çıḥalım başa, kotan deymesin daşa.*

Çoh horavel bilerdiḥ, hodaḥlıḥ yafdıḥ üş dört sene. (Polatköy *Arpaçay) // *Hodaḥlıḥ etmedin, keseḥ yemedin, yalan söyleme ola sus.* (İsisu *Sarıkamış) // *Çoh hodaḥlıḥ yapmışım.* (Kekeç *Selim)

hodak *is.* 1. Çiftçi yamağı, erkek hizmetçi: *Dejo da derler, hodak da derler.* (DS III, s. 2391: Kars) 2. [, **hodaḥ]** Kağnılarda boyunduruğun gerisinde, öküzün boynuna oturup öküzü süren çocuk. (DS III, s. 2391: *Arpaçay, Kars)

hodak yıldızı *is.* Çoban yıldızı. (DS III, s. 2391: Kars)

hogeç *Önce toḥlu oler, bir yaşınnan sonra hogec oler. Adamın iki sürü hogeci var.* (Porsuklu *Susuz) → **öğeç.**

hokgiri *is.* Pirinç ya da bulgur ve hamurdan yapılan bir çeşit yemek. (DS III, s. 2395: Bayburt ve köyleri *Sarıkamış)

holeki *zf.* Acele, çabuk. (DS III, s. 2396: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

holla çeliḥ *is.* Çelik çomak: *Uşah zamanı ḥolla çeliḥ oynuyirdiḥ.* (Altınbulak *Sarıkamış)

holuḥ *is.* Değirmene su akıtan oluk. (DS III, s. 2398: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

honcüy at- *bf.* Sevinçten oynamak. (DS III, s. 2402: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ḥonça *is.* Gelin ve damat evine gönderilen hediye, çerez: *Gelinin ḥonçasını hazırriyaḥ göndereḥ.* (Porsuklu *Susuz)

ḥonçihla- (*nsz*) **1.** Zıplamak, olduğu yerde sürekli hareket etmek, kendi etrafında dönmek (tay, eşek, dana için): *Bō ineh, dana ele ḥonçihladı gētdi.* (Çakmak) **2. mec.** [**ḥonçihle-**] Hoplayıp zıplamak, sürekli hareket etmek: *Bu gede nasıl ḥonçihliyer. E ḥonçihlama gēt işine baḥ.* (Gülbüzler *Selim) *Bō dana ḥonçihladı gaşdı.* (Porsuklu *Susuz)

ḥonçihle- *Ay uşah niye durmersen bir yerde, niye ḥonçihliyersen.* (Porsuklu *Susuz) → **ḥonçihla- 2.**

hondu *is.* Kel. (DS III, s. 2402: Bayburt *Sarıkamış)

hongala *is.* Büyük, çirkin, biçimsiz (kimse için): *Adam deḡil hongala.* (DS III, s. 2402: Kars)

hopan *is.* Ev. (DS III, s. 2405: Berne, Bayburt *Sarıkamış)

hopban- (*nsz, -den*) Atlamak: *Bu hariḥdan nasıl hopbanacam?* (Porsuklu *Susuz)

hopbulla- (*nsz, -den*) [**hoppulla-**] Sıçramak, atlamak. (Karaorgan *Sarıkamış; DS III, s. 2405*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Ola hopbula da ordan geç. Bacadan aşaḡı hopbula.* (Karaorgan *Sarıkamış)

hop et- *bf.* Atlamak, düşmek (çocuk dilinde). (DS III, s. 2405: Kars)

hopop *is. zool.* Çavuş kuşu. (DS III, s. 2405*: Bayburt *Sarıkamış)

hoppulla- (DS III, s. 2405*: Kars ve köyleri) → **hopbulla-**

ḥora *is.* Yara. (Porsuklu *Susuz; DS III, s. 2407: Kars ‘hora’) *Üzünü gözünü ḥora sarıfdı.* (Porsuklu *Susuz) / *Üzüne gözüne ḥora tüfüş.* (Porsuklu *Susuz)

ḥorabel *Mejgele baḡıracaḥdım haydi horabel çağırın.* (Demirkent *Akyaka) → **horavel.**

ḥoralı *is.* İrinli yaralar basmış olan kimse: *Adam bunnan disginer ḥoralıdı.* (Porsuklu *Susuz)

ḥorata *is.* Dedikodu. (Gönülalan *Arpaçay; DS III, s. 2409: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘horata’) *Dört beş tene gadın bir yere geldi mi sen ḡusura*

baħma muhaħğağ bir söz ħorata çıħar.
(Gönülalan *Arpaçay)

ħoravel *is.* [, **ħorabel**, **ħorovel**] Kotan sürülürken söylenen türkü: *O ġader ħoravel diyerdih ki: Sürün çihalım başa, kotan deymesin daħa. Çoħ ħoravel bilerdih.* (Polatköy *Arpaçay) // “*ħotana atdim daħi, gelecek bulğur aħi, eğer başın šişerse, boynun kökünü ġaħi.*” bu ħoravel işde (İsisu *Sarıkamış) // *ħoravel* deyim: “*tası atdim tarliya, tas tarlada parliya, işde oğlan ġızın yanında, tombul tombul hō.* (Karaorgan *Sarıkamış) // *Şey o, ħodaħlar ħoravel söylerdi.* (Kekeç *Selim)

ħorovel *ħorovelin türküsü var da biz bilmerih. Baħ bu ey bilir.* (Yalınkaya) → **ħorabel**.

ħortdaħ *is.* 1. Hayalet (çocuk dilinde). (DS III, s. 2413: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) 1a. Hayalet, hortlak: *Bizim burda hisli mağara diyirih o mağarada ħortdaħ çoğumuş.* (Karaorgan *Sarıkamış) // *ħortdaħ kimi ne baħersen.* (Porsuklu *Susuz)

hortdat- *f.* Uyandırmak, ayıltmak. (DS III, s. 2413: Bayburt *Sarıkamış)

ħorum *is.* Biçildikten sonra balya ya da deste haline konulmuş ot. (Esenyayla *Akyaka; Akören *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *İlkbahardı, bi ħorum otun olursa danan ac ġalarsa ona verersen.* (Esenyayla *Akyaka) // *Otu yapıp biçerdih, ħorum yığardih yani on ħorumun bir araba ot demaħ.* (Akören *Sarıkamış) // (DS III, s. 2414: *Kağızman ‘horum’) 2. Bir demet, bir bir bağ: *Abrilde bi ħorum ot gereħ, ilkbahardı, bi ħorum otun olursa danan ac ġalarsa ona verersen.* (Esenyayla *Akyaka) // *Dünya yansa bir ħorum otu yanmaz.* (Porsuklu *Susuz)

ħoruz *is.* Hanımların tek başlarına oynadıkları bir çeşit dans. (DS III, s. 2415: Kars)

ħoruz mañı *is.* Sabah horozların ötmeğe başladığı zaman. (DS III, s. 2415: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

horyat *is.* Kaba, hoyrat. (DS III, s. 2415: Zarşat)

hosmat *is.* Geçimsiz, huysuz (kimse). (Gönülalan *Arpaçay; DS III, s. 2415: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Bu hosmatdı ya, kimsenen yola ġetmer.* (Gönülalan *Arpaçay)

hoşbilezik *is.* Bir çeşit bar oyunu. (DS III, s. 2416: Kars)

hoşda- *f.* Hoşlanmak. (DS III, s. 2416: Zarşat)

hoşu *is.* Kötü kadın. (DS III, s. 2417: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

hotih *Bu eşeyin hotiyi hêş bi yerde durmer. Hotih oynuyardi, zıpliyardi, honçihliiyardi. Hotih dışarda anasının yanında galdedi.* (Porsuklu *Susuz) → **hotiyh.**

hotiyh *is. zool.* [, **hotih**] Eşek yavrusu. (DS III, s. 2419*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

hoş *is.* Bağırma, haykırma: *Allah hoyuna yetmesin.* (Kümbetli)

hoş günü *is.* İnsanın darda kaldığı, aman dilediği gün. (DS III, s. 2422: Bayburt *Sarıkamış)

hoşlu *is.* **1.** Sofa, koridor: *Ali'ler hoşluda oturuyorlar.* (DS III, s. 2422: Bayburt *Sarıkamış **1a.** Sofa, hol: *Mesele yanı bu ara var ya bura hoş böyühdü, ha oraya hoşlu diyirih.* (Büyükdurduran *Akyaka) // *Hoşluda otireller.* (Porsuklu *Susuz)

hoş maval *is.* Bir çeşit bar oyunu. (DS III, s. 2422: İrişli, Berne, Bayburt *Sarıkamış)

hoşrat *is.* **1.** Yakışksız, çirkin. (DS III, s. 2423: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **2.**

Yüzü hiç gülmeyen (kimse). (DS III, s. 2423: Kars ve köyleri)

hoşan *is.* [, **hoşan**] **1.** Dinlenmeye bırakılmış, birkaç yıl işlenmemiş tarla. (DS III, s. 2424: Kars) **2.** Ekini yeni biçilmiş tarla. (DS III, s. 2424: Kars ve köyleri)

hoşan (Gülbüzler *Selim; Porsuklu *Susuz) *Hoşan tarlayı da ekmedih.* (Gülbüzler *Selim) → **hoşan -1.**

höbelek *is.* Bostan ve bağlara çalı çırpıdan yapılan bekçi kulübesi. (DS III, s. 2430*: Kars)

hökkelen- (*nsz*) Sinirlenmek: *Bi şey gonuşarken birden hökkelener.* (Porsuklu *Susuz)

hökkeli *is.* Sinirli: *Bu gelin hoş hökkelidi.* (Porsuklu *Susuz) / *Hökkeliydi kimsenen geçinmêrdi.* (Porsuklu *Susuz)

höllük *is.* Kundak çocuklarının altına konulan elenmiş ince toprak. (Polatköy *Arpaçay; DS III, s. 2430-2431: Kars ve köyleri) *Beleh, düzderden höllük getirerdih.* (Polatköy *Arpaçay) / *Besdiyebilmiyif nedi bahmıyif, höllüyü altına töhmüyüf.* Polatköy *Arpaçay)

hörhör *is.* Bağırarak konuşan. (DS III, s. 2434: Bayburt *Sarıkamış)

hörre *is.* Un kavurması. (DS III, s. 2435: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

hörre aşı *is.* Un çorbası: *Anam güzel hörre aşı pişirmişdi.* (Porsuklu *Susuz)

hörüh *Hörühler geşemiş hörüğü sür.* (Esenyayla *Akyaka) → **hörük.**

hörük *is.* [, **hörüh**] Öküz arabalarında birinci çift öküzlerin önüne koşulan yardımcı öküz. (DS III, s. 2436: *Arpaçay)

höşül *is.* Un bulamacı. (Büyükdurduran *Akyaka; DS III, s. 2438: *Arpaçay) *Höşül tabi var, un höşülü.* (Büyükdurduran *Akyaka) / *Malın ağzı mağzı yara olanda bi höşür. Onun ağzına tökeh.* (Büyükdurduran *Akyaka)

höykelen- (*nsz*) Sinirlenmek, kızmak: *Derdin nedi, niye höykelenersen. Bizim öyde gelinler gavğa edende anam ële höykelenerdi.* (Porsuklu *Susuz)

höyüş *sf.* Yaş: *Höyüş odun yanar mı?* (DS III, s. 2440: Karapapaklar, Selim *Sarıkamış)

hudiklen- *f.* Gıdıklanmak. (DS III, s. 2441: Kars)

hun *is.* Küçük parça, bölüm. (DS III, s. 2443: Kars)

hunça *is.* Nişan töreni. (DS III, s. 2443: Kars)

huncun *is.* Heybe: *Men gelin gelende dört huncun ceyiz getdim, derme huncunlar getimişdim dört dene.* (Çakmak) // *Benim huncunumu geti, benim heybemi geti, o zaman at üsdünde huncunuydu, huncun atardılar atın beline geder ordan ne gerekirse bazardan çarşıdan alar, dönerdiler.* (Küçükaküzüm *Akyaka)

hurdala- *f.* Ufalamak. (DS III, s. 2444: Bayburt *Sarıkamış)

huşgi *is.* **1.** Tezeğin ufak parçaları, kırıntıları: *Huşgigi danaların altına septim, koza septim.* (Alçılı) **2.** Koyun yatağından toplanan kurumuş gübre: *Gideh huşgi topluyağ, göyun gahıfıdı, gideh göyunun altının huşgisini topluyağ.* (Porsuklu *Susuz)

huyla- (*-i*) Alay etmek, ayıplamak. (Gönülalan *Arpaçay; DS III, s. 2446: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Adamı huyladınız ya.* (Gönülalan *Arpaçay)

huyulan- (*nsz*) Sinirlenmek, kızmak: *Böy ele döyüşdü, huylandı nedi uşahdı, bezenifse bezenif.* (Polatköy *Arpaçay) // *Mana huylandılar ki ne vedeyiçen abayın eli ona deyeceh.* (Polatköy *Arpaçay) // *Huylandı gétidi.* (Porsuklu

*Susuz)

hündür *is.* **1.** Yüksek, uzun (boy ve dağ için). (DS III, s. 2450: Zarşat) **2.** Yüksek: *Seki hündüdü, inif çıhamerih.*
(Porsuklu *Susuz)

I

ığrıp *is.* Yöntem, tutulması gereken yol: *Sen bu işin ığrıbını bulur yaparsın.* (DS IV, s. 2459: Kars)

ılgar *is.* Hayvanın yürümeyle koşma arası yürüyüşünü anlatır. (DS IV, s. 2467: Kars)

ılışla- *f.* Bir şey parlamak, ılıdamak. (DS IV, s. 2473: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ınkıfık *is.* Ufak. (DS IV, s. 2480: Kars)

ırzğı *is.* [, ırızğı] Rızık: *Irzğıyı çeker, getirirdih. Ğasım ayı geldi, Ğış başladı. Onnan sonra da Ğar yağardı.* (Küçükaküzüm *Akyaka)

ıslıh *is.* [, sılıh, sılık] Işık: *Ellerinnen ıslıh çalerdiler o adama, döndüğü zaman işaret ederdiler ellerinnen gel diye.* (Bayburt *Selim) // *Çoban ıslıh çaler.* (Porsuklu *Susuz)

İ

ibdin *is.* Alışkanlık, âdet. (DS IV, s. 2501: Ortakapı) ■ **ibdin et-** *bf.* Alışkanlık haline getirmek: *Sıcağ çay içer devamlı. Ola birez çayı soyut da iç, yoğ onu ibdin etmiş, onu sıcağ içecağ hep.* (Karaorgan *Sarıkamış)

ibrıh *is.* Su koymaya yarayan kulplu, emzikli kap, ibrik: *Ola o ibrığı getir gırrarsın.* (Handere *Sarıkamış)

iceş- (*nsz, -e*) Sataşmak, musallat olmak: *Gidif gelif buna iceşer, döyüşör.* (Karakas) // *Biri birine iceşerse mazağ gezir.* (Küçükaküzüm *Akyaka)

iciran *is.* İltihap: *Yaran iciranlanmış.* (DS IV, s. 2504: Kars ve köyleri)

ičkit- *f.* Kaybetmek. (DS IV, s. 2507: Kars)

ičlik *is.* İç gömleği. (DS IV, s. 2507: Yılanlı)

idara *is.* Mal mülk, para: *Adamın idarası, etmeyi de yoğ, cıbil.* (Subatan) // *Filan işe gidif ele üşüyüfdü, donuf. Ele idarası yoğdu, bir onu pejin yanına soğun.* (Polatköy *Arpaçay)

ideş- (*nsz*) Çekişmek, döğüşmek: *İdeşmağ hepimizde, ideşmasağ dünya ne olur, biz ne oluruğ ya.* (Karaorgan

*Sarıkamış) // *Birbirinizle ideşmeyin döverim.* (DS IV, s. 2508: İrişli, Bayburt *Sarıkamış Kars ve köyleri)

idiş *is.* Enenmiş insan ya da hayvan. (Porsuklu *Susuz; DS IV, s. 2508: Kars ve köyleri)

ifle- *f.* Delirmek. (DS IV, s. 2509: Bayburt, İrişli *Sarıkamış)

ığ- *f.* İp germek. (DS IV, s. 2512: Kars)

ığim *is.* İnce. (DS IV, s. 2511: Kars)

iki başlı tel *is.* Cevaplı telgraf. (DS IV, s. 2515: İrişli, bayburt *Sarıkamış)

ikile- *f.* Tarlayı iki kez sürmek, aktarmak. (DS IV, s. 2515: Kars ve köyleri)

il *is.* Yıl. (DS IV, s. 2518: Zarşat)

ilancıh *is.* Kemik veremi: *Benim bir barmağım ilancıh gibi oldi. Herkes peşime ağlıyır ki gölunu keseller.* (Yağbasan *Sarıkamış)

ile- (*-i*) Teyellemek: *İri iri tikirdik, iliyirim onnan sonra da şurallıyırım, eysini tikirim, en sifte iliyirim büyük böyük.* (Alçılı)

ilen *bağ.* İle: *Garannıh yeşil ilen açıh yeşili yanyana göyirdiğ.* (Akören *Sarıkamış)

ilen- *f.* Beddua etmek. (DS IV, s. 2521: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ilgeḥ *is.* Düğme yeri, ilik: *Bu elbisemin ilgeyini aş, düyme tikecem.* (Porsuklu *Susuz)

ilğar *is.* Akın. (DS IV, s. 2523: Kars)

ilhıcı *is.* At sürüsünü güden. (DS IV, s. 2523: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ilntı *is.* Seyrek dikiş, teğel. (DS IV, s. 2527*: Kars ve köyleri)

ilntıla- *f.* Gelişigüzel dikmek, teğellemek. (DS IV, s. 2523*: Kars ve köyleri)

ilin- (I) *f.* Su ısınmak. (DS IV, s. 2527: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ilin- (II) (*nsz*) Hastalık çekmek. (Gönülalan *Arpaçay; Karaorgan *Sarıkamış; DS IV, s. 2527: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *İlindi, hastalandı işte, iğne ipliye döndü.* (Karaorgan *Sarıkamış)

ilinçaḥ *is.* Küçük çocuk salıncağı. (DS IV, s. 2472-2473*: Kars ve köyleri)

ilistir *is.* Süzgeç, kevgir. (DS IV, s. 2527-2528: Kars)

iliş- *f.* 1. Şaka etmek. (DS IV, s. 2529: Kars ve köyleri) 2. (*nsz, -e*) Takılmak: *Eyağım yere ilişdi tüşdüm, bacağını uzatdı men de ilişdim, yihıldım.*

(Çakmak) // *Etek burdan nasıl gövanın ğulpuna ilişdiyinden hemen calamış yere südü.* (Subatan)

ilişin *zf.* Evvelki yıl: *Bıldır deyil, ilişin Ğars'a gêtmişdim. Bir ay ğaldım* (Porsuklu *Susuz)

ilkindi *is.* İkinci vakti: *Sabah, evle, ahşam, yasdı, ilkindi o beş vaht.* (Tepecik *Arpaçay)

ilkindiüsdü *zf.* İkinciüstü, ikindiye doğru: *Ğonaḥlarımız gelif, ğonaḥlar ilkindiüsdü gelerdiler, ahşamüsdü gelerdiler.* (Çakmak)

ilmey-at- *bf.* Halı dokurken ilmekleri bağlamak. (Esenyayla *Akyaka; Çıplaklı *Selim) *Onu ḥalıda yapırsin, ḥalıda toḥırsin onu, ilmey-atırsin.* (Çıplaklı *Selim) // *İlmey-atırdılar. Bizde de mesela eskiden ḥalıyı toḥuyanda artıḥ nasıl toḥuyurlarmışsa bilmiyorum da. İlme deyir atırlar ḥalıyı toḥurken.* (Esenyayla *Akyaka)

ilmeyh *is.* Kolay çözülebilecek biçimde bağlanan ilmek. (DS IV, s. 2534: İrişli, Bayburt *Sarıkamış).

imansız pendir *is.* Yağı alınmış peynir, yağsız peynir: *Bu pendiri, imansız pendiri neye getirif sufraya goyufsan.* (Porsuklu *Susuz) / *Getirif*

önümüze imansız pendir göyüflar.
(Porsuklu *Susuz)

imeci *is.* 1. Birçok kimselerin toplanıp elbirliğiyle bir kişinin işini görmesi. (DS IV, s. 2536*: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış Kars ve köyleri) 2. İmecedeki çalışan kimse. (Çakmak; Karaorgan *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *Altı, yeddi gız imecim vardı. (Çakmak) // İmeci topluyuf halı tohuyerdih, bulğur seçerdih, imeci topluyuf yun dariyerdih. Yarın bize imeci gelersen mi? (Porsuklu *Susuz) // İmeci işi gahdi şimdi yemyeci bulamerih. (Karaorgan *Sarıkamış) ■ imeci et- bf.* Birine yardım amacıyla bir işi birlikte yapmak: *Sabahnan gızları imece edeh de bu yunnarı tariyah. (Porsuklu *Susuz) / İmeci edif halı tohuyerdih. (Porsuklu *Susuz) / İmeci edeh de bu tüyü cızah. (Porsuklu *Susuz)*

imeyh- *f.* Küçük çocuk emeklemek. (DS IV, s. 2536: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

imrih *is.* İrili ufaklı tezek parçası: *İmriyi topla, yağış yağacağ. (Porsuklu *Susuz) / Get birez tendire imrih töh, tendir sönmesin. (Porsuklu *Susuz)*

imsile- *f.* Koklamak. (DS IV, s. 2538: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

incefara *zf.* İsabet ki, iyi ki: *Toyda atı düzende gelin yihıldı incefara bir şey olmadı. (DS IV, s. 2539: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)*

indi *zf.* Şimdi. (Boğazköy, Çakmak, Karakaş; Büyükpirveli, Küçükaküzüm, Küçükpirveli *Akyaka; Polatköy *Arpaçay; Bayburt, Çıplaklı, Eskigeçit *Selim; Porsuklu *Susuz) *Evelden etmeğ pişirerdim indi pişiremerem indi daha göcalmışam gelinler goymor. (Boğazköy) // İndi yemliğ memliğ yoh ele giderdih düzlerden yemliğ getirerdih, yığardih indi kisme düze müze giden yoh. (Çakmak) // Bu ot var ya bu gördüğün otlar o zaman yığardih ona tapıl diyirdih indi de bulul diyeller. (Büyükpirveli *Akyaka) // Esgiden bir Hasda olordu, ya filan adam ele hastadı ki canı üzüm isdiyer, nerde, indi Allah versin hep var. (Küçükaküzüm *Akyaka) // Ahan evel faikirydim indi zenginlendim. (Bayburt *Selim) // Yellemçeğ gurorduğ. İndi sallançağ diyeller o sıra biz yellemçeğ diyerdih. (Eskigeçit *Selim)*

indice *zf.* [, indije] 1. Hemencik, şimdıcik. (DS IV, s. 2539-2540*: Kars) 1a. Hemen şimdi, şimdi: *Burdaydı, indice gètdi. (Porsuklu *Susuz)*

indiye (DS IV, s. 2541*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **indice -1**.

indikiler *is.* Şimdikiler: *İndikiler ineyin memesi diyer.* (Aslanhane *Akyaka) // *İndikiler de sağar ite töker.* (Polatköy *Arpaçay)

ingilde- (*nsz*) [, **ingille-**] İnlemek. (Çıplaklı *Selim; DS IV, s. 2543: Kars ve köyleri)

ingille- *Yarası da ağırdı da ingillir.* (Çıplaklı *Selim) → **ingilde-**.

innağ ol- *bf.* Çocukların boğazı ağrımak: *Ayşe 'nin çocuğu innağ olmuş.* (DS IV, s. 2545: Kars ve köyleri)

innen bële zf. Bundan böyle, bundan sonra: *İnnen bële hêş bir iş görmeyecem.* (Porsuklu *Susuz)

intirés *is.* İlgi: *Senin mennen ne intirésin var.* (DS IV, s. 2545: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ipeh *is.* İpek. (DS IV, s. 2546: Kars)

ipren- (*nsz*) Yıpranmak: *Çoğ gullandıh, iprendi atdım getdi.* (Karakaş)

irağ (DS IV, s. 2481*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **irağ**.

irağ *is.* Uzak. [, **irağ**] (DS IV, s. 2481*: Kars)

irapata (DS IV, s. 2547: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **rapata**.

irbet *is.* Çirkin. (Bayburt *Selim; Porsuklu *Susuz) *Hele bu irbete bah, çirkindi amân. // Bu ne irbetdi, ne çirkindi.* (Porsuklu *Susuz)

irdede- (I) *f.* **1.** Bir şeyin üzerine fazlaca düşmek, incelemek, araştırmak. (DS IV, s. 2547: İrişli, Bayburt *Sarıkamış / Kars) **2.** Bir şeyi çok incelemek, araştırmak. (DS VI, s. 4526: Kars)

irdede- (II) *f.* Üstüne düşmek. (DS VI, s. 4526: Kars)

irdede- (III) (*-i*) Dedikodu yapmak: *Bu işi beğenmezsen beğenme daha ne irdeliyersen.* (DS IV, s. 2548: Bayburt *Selim + DS VI, s. 4526)

irelde zf. Önce: *Yağ irelde yağ tökiller yağdan sonra da suyu tökiller.* (Yalınkaya)

irelden zf. Eskiden, önceden: *Bu ireldendi indi hep gahıf.* (Göldalı *Arpaçay) // *Tenekiye irelden ne diyellerdi.* (Tunçkaya *Kağızman)

ireli zf. **1.** İleri. (Polatköy *Arpaçay; Aşağısallıpınar *Sarıkamış; DS IV, s. 2548: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Sürdüin arabanı çıhdı ireli gideceyin geri aldın.* (Polatköy *Arpaçay) **2.** Önce: *Kimin atı ki ireli müjdeyi getirdi,*

ireli geldi hediyesini alır giderdi.

(Aşağısallıpınar *Sarıkamış)

irelle- (*nsz*) Gelişmek, büyümek.

(Bayburt *Selim; DS IV, s. 2548-

2549*: Bayburt *Selim) mal mülk

sahibi olmak zenginleşmek *Böy hele o*

adama baḥ nece irededi, nece

zenginlenif endi de ğuduror

zenginlendi ya. (Bayburt *Selim)

irepete *Neteer epbeyi vururam ğadan*

alim, irepetiyen baḥ. (Polatköy

*Arpaçay) → **rapata**.

irgen- (*nsz, -den*) İğrenmek. (Polatköy

*Arpaçay; DS IV, s. 2550: İrişli,

Bayburt *Sarıkamış) *Men ördeḥden*

irgenirem ğurban. Ördeyi ğoymarıḥ.

(Polatköy *Arpaçay)

irgenç [, **irgençi**] *is.* İğrenç: *Bu эле*

pisdi, эле irgençdi, eli deyen yenmez de.

(Porsuklu *Susuz)

irgençi (DS IV, s. 2550: İrişli, Bayburt

*Sarıkamış) → **irgenç**.

irizĝi *İrizĝısını, erzaĝını topluyaram.*

(Taşdere Arpaçay) → **irzĝi**.

iriş- (*nsz*) **1.** Gülümsemek. (DS IV, s.

2553: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **2.**

Sırtmak. (Gönülalan *Arpaçay;

Porsuklu *Susuz) *Sırtmaḥ, irişme sen.*

(Gönülalan *Arpaçay) **3.** (*nsz, -e*)

Sataşmak: *Maa irişme, o tarafa ğet,*

mennen uzaḥ ğet. (Porsuklu *Susuz)

irsiz *is.* Arsız. (DS IV, s. 2554: İrişli,

Bayburt *Sarıkamış, Zarşat)

irtmek *is.* Koyun kuyruğunun uç

kısmı. (DS IV, s. 2554: Kars ve ilçeleri)

isbay *is.* Güzel. (DS IV, s. 2555:

Dalaver *Arpaçay)

isdi (I) *is.* Çorba, aş: *Ağrın alem isdi*

bişirmişem. (Bayburt *Selim) // *Ay*

aba, aḥşama bir isdi pişir üşüyörem.

(DS IV, s. 2555: Selim *Sarıkamış)

isdi (II) *is.* Sıcak: *Tendir isdi iken*

ekmek tutar. (Boyalı *Sarıkamış)

isdicak *is.* Sıcak, kaynar. (DS IV, s.

2555*: Kars)

isdol *is.* Sandalye: (Çakmak;

Demirkent *Akyaka) *Menim*

babamgilin masa, isdol varıdı.

(Çakmak)

isitme *is.* Sıtma. (DS IV, s. 2556: İrişli,

Bayburt *Sarıkamış)

iskem *is.* Sandalye: *İskemi getir*

oturacam. (Tozluca *Selim)

islikır *is.* Demir kırından biraz daha

koyu renk. (DS IV, s. 2558: Zellige

*Sarıkamış)

israhagün *zf.* [, **israhayün**] Dün değil

evvelki gün. (Darboğaz *Selim; DS IV,

s. 2560: Gürcistan göçmenleri *Sarıkamış) *iki gün oldu. Nası oldu ya nası yaptın Aşık Hasan? Ya de israhagün yani o günü yapıdñ.* (Darboğaz *Selim)

israhayün (DS IV, s. 2560*: Gürcistan göçmenleri *Sarıkamış) → **israhagün**.

isteken *İstekenleri yahadım ge bi çay işginen.* (Polatköy *Arpaçay) → **istiқан**.

istiқан *is.* [, **isteken**] Çay bardağı: (Çakmak; Küçükaküzüm *Akyaka; Değirmenköprü *Arpaçay; Yağbasan *Sarıkamış; Bayburt, Cavlak, Tozluca *Selim; İncesu *Susuz) *İstiқанları geti çay vereh.* (Çakmak) // *Gidersen bölme geti, istiқан geti, gāndef geti.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Esgi gonuşuñlardan mı? Esgiden bardağa diyiller istiқан.* (Yağbasan *Sarıkamış) // *Ğızım istiқан geti bir çay içim.* (İncesu *Susuz)

isvaha *is.* Kibar, temiz. (DS IV, s. 2562: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

işgaf *is.* [, **işgap**] Dolap. (Çakmak; DS IV, s. 2563: Bayburt, İrişli *Sarıkamış ‘işgaf’) *Evelden şekeri telisnen getirer işgafa goyer.* (Çakmak)

işgap (DS IV, s. 2563*: Kars) → **işgaf**.

işgil *is.* Saban ya da pullukta öküzün boyunduruğunda asılı olan, ince zincire çakılan ağaç. (DS IV, s. 2563: Karapapak köyleri *Sarıkamış)

işgol *is.* Okul. (Demirkent *Akyaka; Bayburt *Selim) *Ğırñ göz işgol var.* (Bayburt *Selim)

işlik *is.* Mintan, gömlek. (DS IV, s. 2565-2566: Kars)

it- (*nsz*) Yitmek, kaybolmak. (Gönülalan, Gülyüzü *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) *Dediler ğarı ğayıb_olor, itir, ona seef götümedim.* (Gönülalan *Arpaçay) //

Tutuf silsem de bir silmesem de bir

Şenliyem afatım talan bağında

Budandı budağım bağında

Gülistan güli idim şitan çağında

İtif solsam da bir solmasam da bir.

(Gülyüzü *Arpaçay)

itdirseği *is.* Göz kapağında çıkan sivilce, arpacık. (DS IV, s. 2568: Kars ve köyleri)

itelli *is.* Felçli, çolak. (DS IV, s. 2569: Bayburt, İrişli *Sarıkamış)

iti *is.* ve *sf.* **1.** Keskin (bıçak için). (DS IV, s. 2569: Zellige) **1a.** Keskin. (Polatköy, Taşdere *Arpaçay) *Pıçağ da olabiler, iyne de olabiler, efendime söyliyim biz de olabiler yanı itidiler*

onlar iti. (Polatköy *Arpaçay) // *İti bi şeye, kesgin bi şeye iti diyerih.* (Taşdere Arpaçay)

itih *is.* Kayıp, yitik: *E itirdim e itih éle yaman zor olur ki adamın zoruna gèdir ya.* (Taşdere Arpaçay)

itilen- *f.* Yiyecek şeylerin tadı bozulmak, acılaşmak. (DS IV, s. 2569*: Zellige)

itir- *(-i)* Kaybetmek. (Gönülalan, Taşdere *Arpaçay; Karaorgan *Sarıkamış; DS IV, s. 2570: Kars ve köyleri) *E, men tesbahımı itirmişem gördün mü?* (Taşdere Arpaçay) // *Bizim hayvanları çoban itirmiş.* (Karaorgan *Sarıkamış)

itüzümü *is. bot.* Böğürtlen. (DS IV, s. 2571: Kars ve köyleri)

iyin- *(nsz)* Hastalıktan kurtulamamak. (DS IV, s. 2575: Bayburt, İrişli *Sarıkamış)

K

kabakuşluk *is.* Öğleden iki saat önceki zaman. (DS VI, s. 4529: Kars ve köyleri)

kabala *zf.* Toptan, götürü, hepsi birden. (DS IV, s.2580: Kars)

kabalak *is. zool. 1.* Bir çeşit balık. (DS VI, s. 4529: Kars ve köyleri) **2. is.** Saçsız baş. (DS VI, s. 4529: Kars ve köyleri)

kabar- *f.* Kabadayılık yapmak. (DS VI, s. 4529: Kars ve köyleri)

kâbet- (*nsz*) Konuşmak, söylemek: *Çocuk kâbetmeğe daha başlamadı.* (DS IV, s. 2584: Zaimköyü)

kada- *f.* İri iri, kaba dikmek. (DS VI, s. 4530: Kars ve köyleri)

kadakla- *f. 1.* Çivilemek. (DS VI, s. 4530: Kars ve köyleri) **2.** İliştirmek, tutturmak. (DS VI, s. 4530: Kars ve köyleri)

kadan- *f. 1.* Bir yere ilişip kalmak. (DS VI, s. 4530: Kars ve köyleri) **2.** Tıkanıp kalmak. (DS VI, s. 4530: Kars ve köyleri)

kafdar *sf.* Yaşlı: *Bu kafdar adam da nasıl gonusir.* (Karaorgan *Sarıkamış)

kafdarlaş- (*nsz*) Yaşlanmak: (Karaorgan *Sarıkamış; Porsuklu

*Susuz) *Bu ineh kafdarlaşdı, bundan süt gelmez. Bu kafdarlaşif öküzden bi şe olmaz.* (Karaorgan *Sarıkamış)

kafdarra- (*nsz*) Yaşlanmak: *Bu ineh kafdarrıyif bi işe yaramaz.* (Porsuklu *Susuz)

kaftar *is.* İhtiyar, cadı, bunak. (DS IV, s. 2594: Bayburt *Sarıkamış)

kafdarküskü *Kafdarküskü gelif köyün içinde gezer.* (Porsuklu *Susuz) → **kaftarküskü.**

kaftarküskü *is. [, kafdarküskü]* Yeni gömülen ölüleri sinden çıkarıp yediğine inanılan, gerçek dışı yarartık. (Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4530: Kars ve köyleri)

kağız *is.* Kağıt: *Alır gederdiler ne kağızı vereciydiler.* (Boğazköy)

kāhan *is.* Tarla ve bostanları yaban otlarından temizlemek için yapılan çapa işi. (DS IV, s. 2598: Bayburt *Sarıkamış, Kars)

kakala *is.* Tandırda ya da fırında pişen ufak, yuvarlak, kalınca ekmek, yağsız halka. (DS IV, s. 2601: Kars)

kağart (I) *is.* Horoz ibiği. (Çıplaklı *Selim; DS VI, s. 4531: Kars ve köyleri 'kakart') *Başında kağart var, biz ona*

mesele diyerih ki dağ guŝi. (Çıplaklı *Selim)

kaķart (II) *is.* Çengel: *Ĝız o kaķarti o ğapının arħasına taħ da gel.* (Çıplaklı *Selim)

ķal (I) *is.* Olmamış, ham meyve. (DS IV, s. 2607: Bayburt *Sarıkamış)

kal (II) *is. zool.* Manda, manda yavrusu. (DS IV, s. 2607: Kars)

kala- *f.* Sobaya odunları yanacak biçimde yerleŝtirmek. (DS VI, s. 4532: Kars ve köyleri)

kalafa (I) *is.* Büyük alan. (DS IV, s. 2608: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

kalafa (II) *is.* Büyük ev. (DS IV, s. 2608: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

kālafa (III) *is.* Yıkık dökük, yıkıntı. (DS VI, s. 4532: Kars)

kalaĝey (Gönülalan *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) *Ĝızsam o kalaĝeyin altınnan o daha söz ğonuŝor.* (Gönülalan *Arpaçay) → **kelaĝey.**

kalaħ (DS VI, s. 4532*: Kars) → **ĝalaħ.**

kalak (DS IV, s. 2609: Kars) → **ĝalaħ.**

ķalmaķal *is.* Gürültü. (Bacıoğlu *Arpaçay; Porsuklu *Susuz; DS IV, s. 2611: *Arpaçay) *Orda bir ķalmaķal*

var, nedi döyüşen mi var, ğavĝa eden mi var, bir tartışmamı var. (Bacıoğlu *Arpaçay)

kalpaħ *is.* Dört tekerlekli arabalarda mazı ile tekerleklerin geçirildiği çulkuyu bağlayan, su bardağı biçiminde demir araç. (DS VI, s. 4533: Kars ve köyleri)

kān *is.* 10x10 ya da 15x15 kalınlığında biçilmiş köşeli kereste. (DS VI, s. 4533: Kars)

kanet- *f.* Bilerek isteyerek, yaralamak, öldürmek. (DS VI, s. 4534: Kars ve köyleri)

kangal *is. bot.* Devedikeni. (DS IV, s. 2622: Kars)

kanık- *f.* Çok istemek. (DS VI, s. 4534: Kars ve köyleri)

ķanpet *Bō uŝaħlar geleceħ ķanpet getirin, kanpet vereħ.* (Çakmak) → **ganfet.**

kan tutma *is.* Öldüren kimse ŝaŝkınlıĝa uğrama. (DS VI, s. 4534: Kars)

kap *is.* Aşık kemiğinin üstü, tepesi: *Aŝıĝım kap durdu.* (DS IV, s. 2630: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış)

kar (I) *is.* Sağır. (DS IV, s. 2638: Bayburt *Sarıkamış)

karacık *is. bot.* Buğday tarlalarında biten yuvarlak, kara tohumlu bir çeşit bitki. (DS VI, s. 4535: Kars ve köyleri)

karagayış *is.* Kotan koşulan öküzlerden dip öküzlerinin önündeki öküz: *Hē, diyer karagayışa ayran aşı, mejgele ğuzu döşü, orya yah yahır.* (Demirkent *Akyaka)

karaharman *is.* 1. Ekin başaklarını yakarak yapılan kavurğa, firik. (DS VI, s. 4535: Kars ve köyleri ‘karaharman’)

1a. Buğda başaklarını sapıyla yakarak yapılan kavurğa. (Porsuklu *Susuz) at otaranda çölde garaharman yaperdih

karakılık *is.* Soğuğa dayanıklı, sert, başakları kılçıklı bir çeşit buğday. (DS VI, s. 4536: Kars ve köyleri)

karakura *is.* Kâbus. (DS IV, s. 2649: Kars)

karakuş *is. zool.* Sığırcık. (DS VI, s. 4536: Kars ve köyleri)

karalt- *f.* Söndürmek. (DS VI, s. 4536: Kars ve köyleri)

karama *is.* El açık durumda vuruş, tokat: *Başına bir karama indirdi.* (DS VI, s. 4536: Kars ve köyleri)

karandaş *is.* Kalem. (DS IV, s. 2652: *Sarıkamış)

karapence *is.* Bir çeşit hastalık. (DS VI, s. 4536: Kars ve köyleri)

karavaş *is.* Cariye, odalık. (DS IV, s. 2654: Kars)

karçiçeği *is. bot.* Çiğdem. (DS VI, s. 4537: Kars ve köyleri)

karevle *is.* Ökçesiz ayakkabı, yemeni. (DS IV, s. 2658: Kars)

karga- (-e) [, **ğarğa-**, **ğarğa-**] İlenmek. (DS IV, s. 2659: Zellige *Sarıkamış)

kargaburnu *is.* Kapı mandalı. (DS VI, s. 4537: Kars ve köyleri)

kargın *is.* Erimiş buz ve kar parçalarının oluşturduğu akarsu. (DS IV, s. 2660-2661: Kars)

karğış *is.* İlenç, beddua. (DS IV, s. 2661*: Kars) ■ **karğış et-** *bf.* Beddua etmek: *Büyükler karğış ederken çocuğuna ya da gomşunun çocuğuna goltuğān baba çıhsın.* (Subatan)

kargışla- (-i) [, **ğarğışda-**, **ğarğışla-**] İlenmek. (DS VI, s. 4537: Kars ve köyleri)

karık *is.* Kara bakmakla oluşan göz hastalığı. (DS VI, s. 4537: Kars ve köyleri)

karıncalan- *f.* Tüfek namlusunun içi paslanmak, çürümeye başlamak. (DS VI, s. 4537: Kars ve köyleri)

karnıkada *is.* İlenç. (DS VI, s. 4538: Kars ve köyleri)

karsala *is.* Laf dinlemeyen, kendi bildiğini yapan: *Karsaladı, öz bildiğini yaper, hêş kimseyi dinnemer. Karsala gene gafasına verif gêtmiş.* (Porsuklu *Susuz)

karsmönü *is.* Bir çeşit halk oyunu, bar. (DS IV, s. 2670: Kars)

kart (I) *is.* 3-4 yaşında, enenmiş erkek koyun, keçi. (DS IV, s. 2670: Bayburt *Sarıkamış) ama ele zengindiki iki yüz üçyüz tene gartı vardı

kart (II) *is.* Çeyrek altın: *Bir tene kart aldıh da, götüreh geline taħaħ.* (Çıplaklı *Selim)

kartol (Ocaklı; Akören *Sarıkamış; Gürbüzler *Selim; DS IV, s. 2672: *Kağızman + DS VI, s. 4538: *Sarıkamış ‘kartol’) *İkişer ikişer, birer birer kartol addıh, üsdünü kapatdıh.* (Ocaklı) // *Ƙartolun adı oldu patates.* (Akören *Sarıkamış) // *Gürsoygilin kartolu sökdüh.* (Gürbüzler *Selim) → **gartol**.

kas- *f.* Geniş, bol giysi, torba vb. nesneyi daraltmak, büzmek. (DS VI, s. 4539: Kars ve köyleri)

kasek *is.* [, gasek] Araba tekerleğinin parmaklıklarını çevreleyen çemberi

oluşturan, yay biçiminde ağaç parçalarından her biri. (DS VI, s. 4539: Kars ve köyleri)

kāsıf *is.* Fakir, yoksul. (Taşdere Arpaçay; DS IV, s. 2675: İrişli *Sarıkamış) *Eye, felanca kāsıfdı, götürün fitrenizi on verin.* (Taşdere Arpaçay)

kaş *is.* Ev, oda, ahır vb. yapılarda dama uzunlamasına atılan atmaların altına, iki yana, yapı uzunsa ortaya gelecek biçimde enlemesine yerleştirilen ağaçlar. (DS VI, s. 4539: Kars ve köyleri)

kaşan *is.* Odun yapılan büyük tomruklar. (DS IV, s. 2679: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

kaşğa *zf.* At, tay, inek, dana ve öküz gibi hayvanların alnındaki beyazlık, ak leke; alnı beyaz lekeli olan hayvan: *Felanın atının yavrusu kaşğa doğmuş.* (Subatan)

katma (I) *is.* Kıldan, yünden yapılmış ip, sicim. (DS IV, s. 2685: *Sarıkamış)

katma (II) *is.* Biçilmiş ekin, arpa bağlamı (yirmi bağlam bir araba eder). (Sırataşlar *Sarıkamış; DS IV, s. 2685: Türkmen aşireti *Sarıkamış, *Selim ‘katma’) *Esgiden oti ordan burdan gatlamaya da zoğ diyerdıh, zoğ*

éderdiş, zođu döner katma éderdiş, katmayı daşır yığın éderdiş. (Sırataşlar *Sarıkamış)

katsiya *is.* Kürek. (DS IV, s. 2686*: *Sarıkamış)

kav *is.* **1.** Tuğla ve çanak yapımında kullanılan kırmızı toprak. (DS IV, s. 2687: Kars) **2.** Killi toprak. **3.** Kil. (DS IV, s. 2687: Kars)

kavat *is.* Yolsuz birleşmelere aracılık eden erkek. (DS VI, s. 4550: Kars ve köyleri)

kavurğa *Ğışın buranın çerezi bacım şey olardı bu buğdanın kavurğası, buğdadan kavurğa yapırdılar, sajda gavurardılar.* (Küçükaküzüm *Akyaka) → **goyurğa -1a.**

kayçı *is.* Makas. (DS IV, s. 2701*: Kars)

kayğana *Şimdi kayganaya héc su garişmaz, kayğana sede yumırta yağa gırılır.* (Sırataşlar *Sarıkamış) → **gayğana -2.**

kaynar *is.* [, **gaynar**] Kirli iç giysilerini kaynatmakta kullanılan teneke, kazan vb. (DS VI, s. 4542: Kars ve köyleri)

kaypak (I) *is.* Kaygan. (DS VI, s. 4542: Kars ve köyleri)

kaypak (II) *is.* Sözünden dönen, döneke. (DS VI, s. 4542: Kars)

kaysaklan- *f.* Yara kabuk bağlamak. (DS IV, s. 2708-2709: Kars)

kaytar- *f.* Geri çevirmek, döndürmek. (DS IV, s. 2709: Kars)

kazankarası *is. bot.* İlkbaharda kırlarda biten, yemeği yapılan bir bitki. (DS IV, s. 2711: Kars)

kazayağı *Dikenli bitkilerden gobuğ vardır, kazayağı vardır, o da yenilir.* (Çıplaklı *Selim) → **kazeyağı.**

kazeki *is.* İşlemeli çuhadan yapılmış kısa ceket. (DS IV, s. 2712: Kars)

kazeyağı *is. bot.* [, **kazayağı**] Tarlalarda biten, şeklen kaz ayağını benzeyen, yenilen bir çeşit bitki: *kazeyağı, tarlalarda bitir, ah onları gullanırlı.* (Aslanhane *Akyaka)

kazıyacak *is.* **1.** Teknedeki hamurları kazımaya yarayan araç. (DS VI, s. 4543*: Kars) **2.** Sabanın çamurunu kazımaya yarayan araç. (DS VI, s. 4543*: Kars)

kêç- (*nsz*) Geçmek: *Derin değıl kêçebilersen yanı.* (Büyükdurduran *Akyaka)

keçe dök- *bf.* [, **keçe tök-**] Yünden keçe yapmak: *Evelden keçe dökerdiler,*

sekilere keçeler serili, yasdıhlar düzülü, halı yasdıhlar. (Çakmak) // Keçe dökerdiler, bêle yünü sererdiler, döyerdiler, su sepip döyerdiler, onnan sonra ayağinnan çıhniyerdiler, keçe yaperdiler. (Tozluca *Selim)

keçel is. Kel. (Büyükpirveli *Akyaka, Demirkent *Akyaka; Porsuklu *Susuz)

keçetepen is. [, **keçetöken**] Yünden keçe yapan usta: *Keçetepen geldi, keçe yapıdıracağsan gêt yapıdır.* (Çıplaklı *Selim)

keçe töhdür- *bf.* Yünden keçe yaptırmak: *Keçetökenler geldi, keçetökenner geldi, filan adam keçe töhdürör, biz de töhdüreh.* (Bayburt *Selim)

keçe tök- *Bizim burda esgiden keçe tökerdiler.* (Sırataşlar *Sarıkamış) → **keçe dök-**

keçetöken *Keçe tökenler geldi, keçe tökenner geldi, filan adam keçe töhdürör, biz de töhdüreh.* (Bayburt *Selim) → **keçetepen.**

keçimemesi is. *bot.* Uzunca, ak, sert kabuklu bir çeşit üzüm. (DS VI, s. 4544: Kars ve köyleri)

keçir- (I) (-i) Söndürmek: *Lambayı keçir, yatah.* (Büyükpirveli *Akyaka) //

Lambayı keçir, boşa yanmasın. (Porsuklu *Susuz)

keçir- (II) (-i) **1.** Eve gelen birine belli bir yere kadar eşlik etmek: *Bunu yola gadar keçir gêtsin, yolcu et.* (Porsuklu *Susuz) **2.** Bir yerden geçip gitmesine yardım etmek: *Bu körü sudan keçir.* (Boyalı *Sarıkamış)

kefek is. Kolay işlenilen yumuşak taş. (DS IV, s. 2719: Kars)

kefleme is. Bal, karabiber, zencefil karışımıyla yapılan bir çeşit ilâç: *Sancılanıyorum biraz kefleme yap.* (DS IV, s. 2721: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

kefrem is. **1.** Yorganın iç astarı, mitil. (DS IV, s. 2721: İrişli *Sarıkamış) **1a.** Yorganın, döşeğin iç astarı: *Yoğranın kefremini geti.* (Porsuklu *Susuz)

kehān is. Tarlayı yabancı otlardan temizleme, çapalama. (DS IV, s. 2721: Kars)

kehan et- *bf.* Tarla, bahçe ve bostandaki yabancı otları ayıklamak. (DS VI, s. 4544: Kars ve köyleri)

keher is. **1.** Bir at rengi, doru. (Bayburt *Selim; DS IV, s. 2722: Zarşat) *Kerem'in ne yahşı erkeh atı var, gız gız keherdi.* (Bayburt *Selim) **2.** Koyu kırmızı. (DS IV, s. 2722: Mezra)

kehlan *Atsa bi kehlan at çıha, yarıştta bilmem şunda bunda, Köroğlu'nun gır atı kimi ün yapa.* (Küçükdurduran *Akyaka) // *Onnan hayırlı bi atsa bi kehlan at çıha.* (Göldalı *Arpaçay) → **kehlen.**

kehlen *is.* [, **kehlan**] Küheylan. (DS IV, s. 2722: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

keji *is.* Yün halı ya da kilim dokunurken araya katılan pamuk. (DS IV, s. 2723: Bayburt *Sarıkamış)

kekeç (DS IV, s. 2723: Bayburt *Sarıkamış) → **kekeş -1.**

kekeş *is.* [, **kekeç**] **1.** Kekeme, peltek. (DS IV, s. 2723*: Kars) **1a.** *zf.* Kekeme. (Bayburt *Selim) (Karaorgan *Sarıkamış; Bayburt *Selim) *Bizim gömşunun oğlunun bi gönuşması var, kekeş gönuşer, bir kelimeyi üş dört defa tekrar eder.* (Karaorgan *Sarıkamış)

kekil *is.* [, **kenkil, kenkül**] Alına dökülen kısa saç, perçem. (DS IV, s. 2724: Zarşat)

kekir *sf.* ve *is.* **1.** Huysuz, inatçı (insan ya da hayvan). (DS IV, s. 2724: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **1a.** . Huysuz, inatçı at. (Gönülalan *Arpaçay) *Bu ne kekir atdı gelmér.* (Gönülalan *Arpaçay) // *Kekirdi bu at çekmer arabayı.* (Porsuklu *Susuz)

kelağey *is.* [, **kalağey, kelāyağı**] İpek başörtüsü: *Hırhızlar gelif benim kelağeyimi götürüf, haşa burdan enterimi götürüf hırhızlar gelif.* (Çakmak)

kelāyağı (DS IV, s. 2725: Kars) → **kelağey.**

kele *is. zool.* **1.** Boğa. (DS IV, s. 2726: *Sarıkamış) **2.** Yarı enenmiş erkek sığır: *Bu ineh keleden buğaya gelif, danası yaşamaz.* (Porsuklu *Susuz)

kelecoş *is.* Doğanmış ekmeğin üstüne suda ezilmiş tarhana ve tereyağda kızarmış soğan dökülerek yapılan bir çeşit yemek. (DS VI, s. 4545: Kars ve köyleri)

kelef *is.* Yün iplik çilesi. (Çakmak, Oğuzlu; Bayburt, Çıplaklı *Selim; Porsuklu *Susuz) *Kelef hep birbirine dolaşif, dolaşıhdı, dolaş dolaş oldu.* (Çakmak) // *Ondan sora onu eğirerdi, onu kelef yapırdı.* (Oğuzlu) // *Kelef hep birbirine dolaşif.* (Meydancık *Arpaçay) // *Yun bële teşiyen yaperdiğ onnan sonra gızım yumahler, kelef edirdiğ sonra da artıh açer, toherdiğ.* (Çıplaklı *Selim) // *Kelef ip almışih, geti açah, gazağ tohuyah.* (Porsuklu *Susuz)

kelek (DS VI, s. 4545: Kars) → **keleyh** (I).

kelem *is. bot.* Lahana. (Esenyayla *Akyaka; Eskigeçit *Selim; DS IV, s. 2728: Bayburt *Sarıkamış) *Tahılnan alırdıh, arpayla buğdayla şalgam alırsan şalgam diyirdin, kelem alsan, lahana, onun adı da lahana, lahana ver.* (Esenyayla *Akyaka)

keleyh (I) *is. [, kelek]* Düzen, al. (DS IV, s. 2732: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

keleyh (II) *is. bot.* Ufak karpuz. (DS IV, s. 2732: İrişli, Bayburt, *Selim, *Sarıkamış)

keleyh (III) *is.* Güç, kuvvet. (DS IV, s. 2732: İrişli, Bayburt, *Selim, *Sarıkamış)

keli- *f.* Makasla saç kırıkmak. (DS IV, s. 2734: İrişli *Sarıkamış)

kelik *is. [, kelin -1]* Eğri boynuzlu koç, keçi. (DS IV, s. 2734*: Kars)

kelin 1. (Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; DS IV, s. 2734*: *Arpaçay) → **kelik**.

1a. Boynuzlu koç, koyun: *Kelin göçün buynuzu varsa buynusuzun da Allahu var.* (Taşdere *Arpaçay)

kelle *is. 1.* Tepe: *Kelliye gêt, aramız kellede.* (Altınbulak *Sarıkamış) **2.** Zirve: *Dağın kellesine çıhdığın zaman*

her taraf ayağın altına gelir. (Handere *Sarıkamış)

kellemanğay *is. 1.* Bir çeşit at hastalığı. (DS IV, s. 2735: İrişli, Bayburt *Sarıkamış 'kellemanğay') **1a.** Terleyip üşüme sonucu olan at hastalığı: *Kellemanğay oluf bu, buna arpa ğaynadın verin. Terden olor kellemanğay, öksürüyor, ey bahmasan ölör.* (Gönülalan *Arpaçay)

kellen- (*nsz*) Kelleşmek: *Saçı ğalmıyif, kellenif.* (Bayburt *Selim)

kelle peynir *is.* Yuvarlak şekilde yapılmış yağlı peynir. (Çıplaklı *Selim; Porsuklu *Susuz) *Südü inehden sağarsın, getirir süzersin, içine maya atarsın, güzel kelle peynir edersin.* (Çıplaklı *Selim)

kem *is.* Bağlam için kullanılan, ottan yapılan ip. (DS VI, s. 4546: Kars ve köyleri)

kemçih *is.* Bir tarafı dar bir tarafı geniş olan (tarla): *Babamğilin bir tarnası var, kemçihdi.* (Porsuklu *Susuz)

kemçik *is.* Alt çenesi çıkık, üst çenesi içeriye çökmüş gibi duran, dişleri üst üste gelmeyen (kimse). (DS IV, s. 2738: Bayburt *Sarıkamış)

kemender *is.* Akıllı, iş bilen. (DS IV, s. 2739: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

kemkih *is.* Ağzı eğri olan kimse: *Demin burdan bir adam keşdi ağzı kemkihdi. Adam gorher bazısının ağzı eyridi, diyersen bu adam kemkihdi.* (Porsuklu *Susuz)

kén *is.* Kin. (DS VI, s. 4546: Kars ve köyleri)

kendigelme *is.* Ekmeden, kendi kendine, doğal olarak biten: *Bizim kendigelmeden 100 teneke buğday çıktı.* (DS VI, s. 4546: Bayburt *Selim)

kendime *is.* Buğday kırması, yarma. (DS IV, s. 2742: Kars)

kenek *is.* Tek kadının oynadığı bir halk oyunu. (DS IV, s. 2743: Kars)

kenkil (DS IV, s. 2724*: Bayburt *Sarıkamış) → **kekil**.

kenkül (Aşağısallıpınar *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *Kenkül biraşırđıđ, terk etdiğ hepsini, havas geşdi.* (Aşağısallıpınar *Sarıkamış) → **kekil**.

kepenek *is. zool.* Kelebek. (Tepecik *Arpaçay; DS IV, s. 2747: *Kağızman) *Yazın arpa gılçıği zamani bölük bölük kepenekler uçallar.* (Tepecik *Arpaçay)

kerdiyer *is.* Arpa ile buğday karışımı. (Çakmak; DS IV, s. 2753*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Menim babamgil*

ilk kerdiyer ekerdi, arpaynan buğduyu birbirine gatarđı. (Çakmak)

kere (I) *is. zool.* Ceylan yavrusu. (DS IV, s. 2753: Zarşat)

kere (II) *sf.* Kulak kepçesi çok küçük olan koyun ve kuzu. (Porsuklu *Susuz; DS IV, s. 2753: Kars) *Kere geyun diyeller gulağı küçüğ küçüğ olér. Kere geyun gelmiyif.* (Porsuklu *Susuz)

kerem *is.* [, **kerlem**] *Kez: Allah vekili senede belki iki bin kerem diyirim, unutmirim.* (Yalınkaya)

keren *is.* Yapılarda tavana konan kalın, uzun, yuvarlak yatay destek. (Taşdere *Arpaçay; Darboğaz, Eskigeçit *Selim; Porsuklu *Susuz) *Evin kereni galın olması lazım da keren galın olacağ gırılmasın, yüh basdığı zaman gırılmayacağ.* (Taşdere *Arpaçay) // *Kerene aterdiğ kendiri, kerene ater, ordan düğün salerdiğ, tağda geyorduğ, sallanırdığ.* (Eskigeçit *Selim) // *Keşatlarda kerende yuva yapardı.* (Darboğaz *Selim)

kerenti *is.* [, **kerindi**] Tırpan. (Demirkent *Selim; Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4548: Kars) *Kerenti, ot piçerih, tağul piçerih, esgiden makine yohuydu o zaman elnen piçerdiğ.* (Demirkent *Akyaka)

kereyağı *is.* Tereyağı. (Demirkent *Akyaka; Taşköprü *Arpaçay; Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4548: *Arpaçay) *Kereyağı eridersen sarıyağ olor.* (Demirkent *Akyaka) // *Kereyağı da külehlere doldururuğ, çini külehlere goyuruğ ř dört gn duror.* (Taşköprü *Arpaçay)

kerindi (DS IV, s. 2754*: Kars) → **kerenti.**

kerki *is.* Keser. (Demirkent *Akyaka; DS IV, s. 2756: *Sarıkamış) *Kerkiyi geti miğ çahacam.* (Demirkent *Akyaka)

kerlem (DS IV, s. 2756: Kars) → **kerem.**

kerme *is.* Koyun tezeği, basılmış koyun gbresinden dikdrtgen şeklinde kesilen tezek: *Byn ağşamaçan goyun kermesi yapdığ.* (Porsuklu *Susuz)

kersan *Get gomşudan hamur kersanini al gel.* (Cavlak *Selim) → **kersen.**

kersek *is.* Kesek, kuruyarak, donarak sıkışmış toprak, kar parçası. (DS VI, s. 4549: Kars)

kersen *is.* [, **kersan**] İçinde hamur yoğrulan, çamaşır yıkanan ağaç tekne. (DS IV, s. 2757: *Sarıkamış)

kert at- *İndi de ip vurullar, dyn saleller, kert ateller.* (Gönülalan *Arpaçay) → **kert vur-**

kerti *is.* Bayat (ekmek için): *Epbeğ kertidi, yeyilmr, adamı boğer.* (Porsuklu *Susuz)

kerti- (*nsz*) Bayatlamak: *Bu kertimiş yiyilmez daha. Ekmek beş on gün galdı mı çıçhler, bu ekmek kertimiş yiyilmez. Yemeğ galmış, kertimiş da bu yeyilmez.* (Çıplaklı *Selim)

kertme *is.* Ağaçta çentilerek açılmış oyuk. (DS IV, s. 2759: Kars)

kert vur- *bf.* [, **kert at-**, **has vur-**] İşaretlemek: *Çubuhlara kert vureller, bir kert, iki kert bazan çubuh da gayboldu mu garışer birbirine.* (Karaorgan *Sarıkamış)

kes- (*-i*) rg işlerinde örgünün bir kısmını bitirmek: *Ėzađın gavağı belli, dalı belli. Ėzađın önünü kesmişem, arhasını başlamışam.* (Bayburt *Selim)

kesdene *is. bot.* Kestane. (DS IV, s. 2761: Bayburt *Sarıkamış)

kesdiriş *is.* Anlayış kabiliyeti: *Bazı adamlar yaşlılar özellikle, bu adamın kesdirişi var bir konu hağında önceden.* (Karaorgan *Sarıkamış) / *Bir konuda bir şey ğrenmağ için*

öğretmene giderdi, çünkü öğretmenin kesdiriş i vardı bu konuda. (Karaorgan *Sarıkamış) // *Osmanın kesdiriş i yoktur.* (DS IV, s. 2761: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

kese *sf.* ve *is.* Kestirme (yol için). (Büyükdurduran*Akyaka; DS VI, s. 4549: Kars ve köyleri) *Yahın yoldan gideh, kese yoldan gideh. He keseden gideh.* (Büyükdurduran*Akyaka)

keseğen *is.* [, **keseyen**] Fare: *Sıçannan doğan keseğen olur.* (Boyalı *Sarıkamış)

kesek *is.* [, **keseyh**, **kesteh**] Belin ya da çapanın çıkardığı sıkışmış kuru, iri toprak parçası. (Karaorgan *Sarıkamış; DS IV, s. 2762: Kars) *Çoh yağmur yağışlı olursa o kesekler erir, gëtmese sene engel olur, biçerken tahıla engël olur.* (Karaorgan *Sarıkamış)

keseyen *is.* *Sıçandan olan keseyen olar.* (Küçükdurduran *Akyaka) → **keseğen.**

keseyh (DS IV, s. 2762*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **kesek.**

kesih *is.* Kadın: *Ya bu kesihden ne isdiyirsin gardaşım, bu kesih göysanız dolana.* (Taşdere Arpaçay)

kesim *is.* **1.** Pazarlık, anlaşma. (DS VI, s. 4550: Kars) **2.** Değer, eder. (DS VI,

s. 4550: Kars) **3.** Ücret. (DS VI, s. 4550: Kars)

kesiyh *is.* Akraha: *Hiç demërseñ bizim de burda bir kesiyhimiz var.* (DS IV, s. 2766: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

kesme *is.* İnce şeritler halinde kesilmiş hamur: *Kesme kestih, kesme aş i pişirecih.* (Porsuklu *Susuz)

kesme aş i *is.* Kesmeden (kesilmiş hamurdan) yapılan çorba. (Altınbulak, Karaorgan *Sarıkamış; DS IV, s. 2768: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *E, telefon etsene hazır mı kesme aş i. Bir senedir yediğ im yoh, dedim bugün bi kesme aş i yapın.* (Karaorgan *Sarıkamış)

kesmik *is.* Harmanda dövülen tahıl başakları arasındaki yabancı ot kırıntıları. (DS VI, s. 4550: Kars ve köyleri)

kesteh *Tarlada kesteh olar sadaca, tarlada kesteh oluyo, bahcen varsa bahcede varsa toprağ sertleş iyo diyelim bu sene galdırmadın galdı seneye galdırdın mı hep kesteh olar.* (Porsuklu *Susuz) → **kesek.**

kestehlen- (*nsz*) İçinde sertleşmiş toprak parçaları oluşmak: *Geçen sene tarlayı sürmedih tarla hep kestehlenmiş.* (Porsuklu *Susuz)

keş *is.* Yoğurt ve yarma ile yapılan bir

çeşit yemek: *Bizde keş vardı, keş yemeklerde buranın en meşur yemegi keş.* (Tozluca *Selim)

keş- (nsz) Sönmek: *Sobanın ataşı keşdi, yemeh pişmedi.* (Porsuklu *Susuz) / *O sobaya bi şey töhmediniz soba keşdi.* (Porsuklu *Susuz)

kete is. 1. Yağlı, mayalı ya da mayasız hamurdan yapılıp küldede pişirilen çörek. (DS IV, s. 2774: Bayburt *Sarıkamış)

1a. Kat kat yağlanmış yufkaların arasına iç (kavrulmuş un) koyarak yapılan, fırında ya da tandırda pişirilen bir çeşit çörek. (Büyükpirveli *Akyaka; Halıkışlak *Digor; Tozluca *Selim, Çıplaklı *Selim; DS VI, s. 4551: Kars ve köyleri) *Kete hamurunu yoğuriram yağnan sütnen, içine birez yoğurt gaturam.* (Halıkışlak *Digor) // *Kete yapıyor da biraz yuhaları galın olmuş.* (Tozluca *Selim) ■ **tava ketesi is.** Tavada pişirilen kete: *Evelden feselli pişirirdih, tava ketesi pişirerdih.* (Boğazköy) // *Maharetli bunun hanımı, tava ketesi pişirmiş. ğarı sen de pişir.* (Subatan)

keveh *keveh daşdan böle içini oyallar, o altdan gav goyallar, o suyu süzer.* (Bacıoğlu *Arpaçay) → **kevek.**

kevek is. [, keveh] İçi delikli, hafif, çabuk kırılabilen, yumuşak (taş vb. için). (Meydancık *Arpaçay; DS IV, s. 2776: Kars)

kéyih- f. Uyuşmak. (DS IV, s. 2779: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

kıcıklan- (nsz) Kimi cisimlerin sürtünmesinden çıkan sestene tedirgin olmak, gıcıklanmak: *Yapma, dişlerim kıcıklanıyor.* (DS VI, s. 4552: Kars ve köyleri)

kıç is. Ayak: *Kıçım arğiyer.* (Karakaş) // *Soğuktan kıçlarım sızladı.* (DS IV, s. 2785-2786: Bayburt *Sarıkamış 'kıç')

kıdık (I) is. zool. Keçi yavrusu, oğlak. (DS IV, s. 2787: Kars)

kıdık (II) is. Çene altı, gerdan. (DS VI, s. 4553: Kars ve köyleri)

kıdıklan- f. Gıdıklanmak. (DS VI, s. 4553: Kars)

kıdılparmak is. Küçükparmak. (DS VI, s. 4553: Kars ve köyleri)

kıfil (Esenyayla, Küçükaküzüm *Akyaka) *Kıfılı kilitliyersen, ah buna kıfil diyerih buna da açan diyerih.* (Esenyayla *Akyaka) // *O kıfılı geti o zincire kıfilliyah.* (Küçükaküzüm *Akyaka) → **gıfil.** ■ **kıfil vur-** bf. Kilit ile kitlemek: *Ğarıya kıfil vurdum,*

peyenin ğapısına kıfil vurdum.
(Karakaş)

kıfilla- (*nsz*) Kilitlemek: *O kıfili geti o zincire kıfillıyağ.* (Küçükaküzüm *Akyaka)

kıfillan- *f.* Çeki düzen vermek, süslenmek. (DS IV, s. 2790: Bayburt *Sarıkamış)

kıhmih *is.* Yonga, kıymık. (DS IV, s. 2803*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

kıkirik *is.* Kıkırdak. (DS VI, s. 4553: Kars)

kılav *is.* Keskin. (DS VI, s. 4554: Kars)

kılavla- *f.* Bilemek, keskinleştirmek. (DS VI, s. 4554: Kars)

kıldıç *is.* Ufak testi. (DS IV, s. 2796: *Sarıkamış)

kıl duzağı *is.* At kılından yapılan kuş tuzağı. (DS VI, s. 4554: Kars ve köyleri)

kılıç *is.* Saban ökçesini oka bağlayan ağaç parçası. (DS IV, s. 2798: Kars)

kılık *is.* Üniforma. (DS VI, s. 4554: Kars)

kılkuyruk *is.* Zayıf, güçsüz. (DS VI, s. 4554: Kars ve köyleri)

kılla- (DS VI, s. 4555*: Kars ve köyleri) → **kındilla-**.

kıltık *is.* Yatağın baş ya da ayakucu. (DS IV, s. 2802*: Kars)

kıncı- (-i) [, gıncı- (II)] Yumuşak nesne iki sert cisim arasında ezilmek, patlamak: *Bisikletin iç lastiği kıncıdı.* (DS VI, s. 4555: Kars)

kıncıt- *f.* Ezmek, örselemek. (DS VI, s. 4555: Kars)

kındilla- (-i) [, kılla-] Yuvarlamak, yuvarlaya yuvarlaya götürmek. (DS IV, s. 2797*: Kars + kındilla- ‘yuvarlamak’ DS VI, s. 4555: Kars ve köyleri)

kındıllan- (*nsz*) [, **gındıllan-**] Yuvarlanmak. (DS VI, s. 4555: Kars ve köyleri)

kırağ (DS IV, s. 2816*: Kars) → **ğırağ**.

kırç *is.* Sivri, kesici bir nesnenin batarken çıkardığı ses için: *Çivi kırç diye elime battı.* (DS VI, s. 4556: Kars ve köyleri)

kırdavuç *is.* Tandır ya da fırındaki alevi arttırmak için karıştırmaya yarayan ağaç sopa. (DS IV, s. 2821: Kars)

kırğın, kırğın *is.* Öldürücü hastalık salgını. (DS VI, s. 4557: Kars ve köyleri)

kırıška *is.* Binaların çatılarına örtülen oluklar, çinko saç. (DS IV, s. 2828: Kars)

kırı *ünl.* At ve eşek çağırma ünlemi. (DS IV, s. 2825-2826*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

kırıkbuğda *is.* Soğuğa dayanıklı, kılçıksız bir çeşit buğday. (DS VI, s. 4557: Kars ve köyleri)

kırkal *is.* Sığır ve mandaları bağlamak için boyunlarına geçirilen daire biçiminde ağaç, boyunduruk. (DS IV, s. 2829: Kars)

kırkıt (I) *is.* [, **gırgıt**] Cimri, pinti. (Gürbüzler *Selim; DS IV, s. 2805*: Kars kırkıt) *Ya bu ne ğadar kırkıtdı, bir bardağ su vermër.* (Gürbüzler *Selim) / *Perihan da bibisiymiş, çoğ kırkıtmış aynı onun demesi gibi.* (Gürbüzler *Selim)

kırkıt (II) *is.* İçi güçlkle çıkan ceviz. (DS IV, s. 2823*: Kars)

kırklık *is.* Koyun tüylerini kesmekte kullanılan makas. (DS VI, s. 4557: Kars ve köyleri)

kırnet *is.* Kırilent, işlemeli, süs amaçlı kullanılan, kare biçiminde yastık: *İki üş tene kırnet yapmışam ğaz tüyünnen.* (Porsuklu *Susuz)

kırma (I) *is.* Hayvanlara verilen arpa ezmesi. (DS VI, s. 4557: Kars)

kırma (II) *is.* Yollara döşemekte kullanılan gelişigüzel kırılmış taş. (DS VI, s. 4557: Kars ve köyleri)

kırpıt- (-i) [, **ğırpıt-**] Kıyısından bir parça almak. (DS VI, s. 4558: Kars)

kırtız *is.* İğde eğrilmiş yün ipliğinin üzerinde kalan yün parçalarını temizlemek için kullanılan çivi veya 10-15 cm. boyunda düz demir parçası: *Kırtız ële çıharerdi ki ipdeki yünleri.* (Yalınkaya)

kırtık (I) *is.* Kurumuş (ekmek vb. için). (DS VI, s. 4558: Kars)

kırtizle- (-i) İğde eğrilmiş yün ipliğinin üzerinde kalan yün parçalarını temizlemek. (Yalınkaya)

kırtlama *is.* Çay şekerini ağızda tutarak çay içme. (DS IV, s. 2839: Kars)

kıskaç *is.* Demircilerin kızgın demiri tutmakta kullandıkları bir araç. (DS VI, s. 4558: Kars)

kışkısla- (-i) Kışkırtmak. (Porsuklu *Susuz;) DS VI, s. 4558: Kars ve köyleri) *Kışkılliyeller bi şe var orda mal var, kışkılliyeller kış kış edeller it getsin govalasın, malın peşine tüşsün*

govalasın, mal gâşsın gêtsin. (Porsuklu *Susuz)

kışgır- (*nsz*) Haykırmak, bağırarak.
(Gönülalan *Arpaçay; DS IV, s. 2846: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘kışgır-’)
Eye bu adam neye kışgırer, sesi yeri göyü alıf. Mennen sor sen, nağayrem uşah gözüme bahmêr, kışgırerem.
(Gönülalan *Arpaçay)

kıtkıt *is.* Cimri, pinti. (DS IV, s. 2849*: Kars)

kıtlama *is.* Isırma. (Çakmak; Porsuklu *Susuz; DS IV, s. 2849: Kars ‘kıtlama’) *Şekeri kıtdadım işdim. Bô, êle görmüyüif şekeri ağzına bütün goyuf, men kıtdadım işdim.* (Çakmak) // *Uşahın üzümü kıtdadı.* (Porsuklu *Susuz) **kıtlama şeker** *is.* Küp şeker: (Karaorgan *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *Kıtlama şeker bizim buranın başda gelen şeyi.* (Karaorgan *Sarıkamış)

kıtmır *is.* Ufak tefek, cılız. (DS VI, s. 4559: Kars)

kıvrağ *is.* Dayanıklı, sağlam. (DS VI, s. 4559: Kars ve köyleri)

kıvrınka *is.* Ağırlık ölçüleri (kg.’dan önce kullanılan). (DS VI, s. 4560: Kars)

kıygaç *zf.* 1. Çapraz, köşeleme, eğri: *Tahtayı kıygacına kes.* (DS IV, s. 2855: Kars)

kızdırma *is.* Sıtma: *Çocuğu kızdırma tuttu.* (DS IV, s. 2863: Kars)

kızıl (DS IV, s. 2864: Kars) → **ğızıl** (I).

kızilkurt *is. zool.* At ve eşeklerin makatlarında ya da kalın bağırsaklarında yerleşip kanlarını emen kırmızı bir kurt. (DS IV, s. 2866: Zellige *Sarıkamış)

kızirik *is.* 1. Yanmış eşyanın ya da yiyeceğin yandıktan sonraki durumu. (DS IV, s. 2868: Kars) 2. (**kızirik**) Kazın iç yağı veya koyunun kuyruk yağı eritilirken en sonda kalan iyice kızarmış küçük yağ parçaları: *Ğoyun yağını kızirik etdiğ.* (Porsuklu *Susuz)

kızık *is.* Yumurtalı hamurdan küçük küçük kesilen, yağda kızartılarak erişte çorbasına konulan yiyecek: *Kesme çorbası için kızığı de yaptım, çorbıya gâtdım, oni yiyecayığ.* (Altınbulak *Sarıkamış)

kiççih *sf.* Küçük, ufak. (Eskigeçit *Selim; DS IV, s. 2870*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘kiççih’) *Böyüh adam olsa, kiççih adam olsa şey edende diyerdih.* (Eskigeçit *Selim)

kifde *is.* Köfte: *Aba ahşam et varsa biraz kifde gayır.* (DS IV, s. 2871: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

kifir *is.* Küfür: *Erkeyh kifir éllemez.* (DS IV, s. 2871: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

kifléyebil- (-i) Bir işin altından kalkmak, başarmak: *Hasannañ güleşmeyi kifliyelerseñ mi?* (DS IV, s. 2871: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

kikire *is.* [, **kirkire**] El değirmeni: *Hedik gaynadırdıh, bulguru gaynadıllar, kikirede çekiller.* (Küçükaküzüm *Akyaka)

kilo *is.* ? *Evelde gel suyu ısıt, legen göy, sabun getir, lif getir, kilo getir. şimdi éle deyil.* (Çıplaklı *Selim)

kimi *e.* **1.** Gibi: (Yalınkaya, Alçılı; Handere *Sarıkamış; Bayburt *Selim) *Aynı onlar da beni kimi diyirdiler* (Yalınkaya) // *Ğımı, o béle yerde biter, altda béle şey yer alması kimi biter.* (Handere *Sarıkamış) // *Bezen bunnara diyerem ay gız bah o başınızdakini éle sahlayın hatın kimi, görsetsin hanım kimi.* (Bayburt *Selim) **2.** *zf.* Hemen: *O bişdiyi kimi onu çocuğlara ekmek doğrar yedirirlerdi.* (Subatan)

kimiye *is.* Büyük gelir yeri, hazine: *O tarla bize bir kimiye idi.* (DS IV, s. 2873: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

kiniş *is.* Marangozların tahtalara açtıkları lamba ve lambayı açan araç. (DS VI, s. 4562: Kars ve köyleri)

kip *is.* **1.** Uygun, tıpatıp gelen. (DS IV, s. 2874: Kars) **2.** *zf.* Dar, sıkı: *Ayakkabı kip geldi.* (DS VI, s. 4562: Kars ve köyleri) **3.** *zf.* Sağlam, sıkı: *Kip bağla.* (Porsuklu *Susuz)

kipleş- *f.* **1.** Daralmak. (DS VI, s. 4562: Kars ve köyleri). **2.** Sıklaşmak. (DS VI, s. 4562: Kars ve köyleri)

kiprik *is.* Kirpik. (DS VI, s. 4562: Kars)

kire (*nsz*) Para ile ormanda odun taşımak: *Uşaklara söyle sabah kireye gideceğiz.* (DS IV, s. 2877: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

kirez ayı *is.* Haziran ayı. (Gönülalan *Arpaçay; DS IV, s. 2876*: Bayburt, İrişli *Sarıkamış) *Dur sayım. zehmer, güjüh, mart, avrıl, mayıs, kiraz ayı, orah ayı, pişin ayı, hırman ayı, şarav ayı, goç ayı, gara gış.* (Gönülalan *Arpaçay)

kiri- (*nsz*) **1.** Sesini kes: *Kişi oğluysan kiri dur yerinde.* (DS IV, s. 2878: Bayburt, İrişli *Sarıkamış) **1a.** Sus,

sesini kes: *Ağız bir kiri kiri.* (Porsuklu *Susuz)

kirişan *is.* [, **kirşan**] Pudra: *Ġazan ġarasınnan üzüne vurmuşlar, Ermeni, Ruslar çirkin görsün uzağ dursunlar diye, göruma mahsath. Onu bi şair çoğ ġız, gelinin kirişanı kül oldu, diye şiirde geçir.* (Esenyayla *Akyaka) (DS VI, s. 4562: Kars); DS IV, s. 2882: *Arpaçay) *kirşan* ‘üstübeç, allık, pudra’]

kirit (-i) Susturmak: *Gét o uşağı bir kirit, o uşağ yırtıldı, sesi getdi.* (Porsuklu *susuz)

kirkire (DS IV, s. 2880: *Arpaçay, İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **kikire**.

kirkit *is.* Dokumacılıkta atkı ipliğini sıkıştırmak için kullanılan, demirden ya da ağaçtan yapılmış dişli araç. (Çakmak; Aslanhane, Büyükdurduran *Akyaka; Bayburt *Selim; DS IV, s. 2880: *Arpaçay) *Arhacı çekerdih kirkitnen vurerdih.* (Çakmak) // *Kirkit, ġalı toġuyurlar.* (Büyükdurduran *Akyaka) // *Hevem vardı, kirkitim vardı, ġayçım vardı, mağğas, bıçağım varıydı.* (Bayburt *Selim)

kirkitle- (-i) Dokuma tezgâhlarında halı, kilim, vb. dokunurken dişli araç yardımıyla düğümleri sıkıştırmak: *Ĥalı toġudum, kirkitledim ġalıyı.* (Karakaş)

kirmiş *zf.* Sessiz: *Niye éle kirmiş durer, ġonuşmer.* (Porsuklu *Susuz)

kirşan *is.* (DS IV, s. 2882: *Arpaçay) → **kirişan**.

kirt- *f.* Vurmak. (DS IV, s. 2884: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

kirve *is.* **1.** Sünnet olan çocuğun elini kolunu tutan ve çocuk üzerinde babalık hakkı olan kimse. (DS IV, s. 2884: Kars) **1a.** Sünnet olan çocuğun elini kolunu tutan kimse, sünnet babası. *Senin kirven kimdi?* (Porsuklu *Susuz)

kisme *zm.* Kimse: *Daldey yerde dur kisme görmesin.* (Çakmak)

kişi *is.* Evin erkeğı, koca, eş. (Esenyayla *Akyaka; Çıplaklı *Selim; DS IV, s. 2886: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Susuz) *Ay kişi aşma geti bi kilo.* (Esenyayla *Akyaka) // *Çıġ ġızım o buġarıyı bi sil yahut da kişiyeye diyerih adama diyerih ki mesele herif herif çıġ.* (Çıplaklı *Selim)

kişmiş *is.* Kuru üzüm. (Çakmak, Subatan; Küçükaküzüm *Akyaka) *Kişmiş de isdiyerdim, diyerdim mağ gara üzüm geti, getirerdi men de yiyerdim.* (Çakmak) // *Buğdadan ġavurğaya yapırdılar, sağda ġavurardılar, içerisine de kişmiş ġatardılar içine, onu yiyerdiler.*

(Küçükaküzüm *Akyaka)

kitde- (-i) Kilitlemek: *Berfin hele ğapıya dolan, örtmenin ğapısın kitdemeziñ it girer orya.* (Polatköy *Arpaçay) // *Yarvaldıñ eve ğoydıñ ğapıyı kitdediñ, getdiñ.* (Çıplaklı *Selim) // *Sandığı kitde, ağızını açıñ bıraħma.* (Porsuklu *Susuz)

ķobuħ *Çayırda bu sene ěle çoħ ķobuħ bitmişdi ki.* (Porsuklu *Susuz) →

kobuk.

kobuk *is. bot. [, ğobuħ, ķobuħ] 1.* Çayırlarda biten, yaprakları dikenli ve yassı, patatese benzeyen bir bitki. (DS IV, s. 2891: Kars)

kocabaş *is. bot.* Pancar, şeker pancarı. (DS IV, s. 2892: Kars)

koç- *f.* Cinsel ilişkide bulunmak. (DS IV, s. 2896: Neveze *Arpaçay)

koçak *is.* Kabadayı, yiğit, yürekli. (DS IV, s. 2894: Kars)

koçam *is.* İki elin yan yana gelmesiyle oluşan avuç. (DS VI, s. 4568*: Kars)

koçan *is.* Makbuz. (DS VI, s. 4564: Kars ve köyleri)

koçarı (DS IV, s. 2895: Kars) → **koççari.**

koçayı *is.* Ekim ayı. (DS IV, s. 2895: Kars)

koççari *is. [, koççeri, koçarı]* Bir çeşit bar oyunu: *Tek oyun, ağır bar, koççari, aşırma oyunu vardı.* (Sırataşlar *Sarıkamış) // *Bar oynuyirdiñ, halay çekirdiñ, hele koççariyi çal, üç ayağı çal oynuyah.* (Çıplaklı *Selim)

koççeri *Düğünlerde koççeri oynuyerdiler, şimdi kim oynuyor, esgiden oynuyerdiler.* (Porsuklu *Susuz) → **koççari.**

koda *is.* Boyunduruğu arabaya bağlayan kayışın kaymaması için boyunduruğa geçirilen ağaç çivi. (DS IV, s. 2897: Kars ve çevresi)

ķofih *Ondan sonra baħdım yakışmer bene, benim adamım dedi ķofigi bıraħ, onnan sonra bıraħdım.* (Aşağısallıpınar *Sarıkamış) // *Ķofih peneznen dizeller ya bële.* (Gürbüzler *Selim) → **ķofik.**

ķofik *is. [, ķofih]* Yaşlı kadınların başlarına taktıkları üstü sargılı, süslemeli bir tür başlık. (Aşağısallıpınar *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *Etek, yelek, ķofik var ıdı terk etdiñ.* (Aşağısallıpınar *Sarıkamış)

koğa *is. [, goğa]* Arı kovanı. (DS VI, s. 4565: Kars)

koħ *is. 1.* Bostan kulübesi. (DS IV, s. 2905: Kars)

koḥ *is.* [, **köh**] Yayla damı. (Tepecik *Arpaçay;; Porsuklu *Susuz) *Koḥun duvarı uşdu; çamurnan ufaḥ taşlarnan örülmüşdü, tutmadı.* (Porsuklu *Susuz) / *İneh sürtündü, koḥun duvarını uçurdu.* (Porsuklu *Susuz)

koha (DS IV, s. 2905: Karapapaklar *Sarıkamış, *Selim) → **köha**.

koḳa *is.* Tandırda ya da saçta çocuklar için pişirilen küçük ekmek. (Gönülalan *Arpaçay; DS IV, s. 2905: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘koka’) *Uşahlara koka pişirecem.* (Gönülalan *Arpaçay)

koḳozlan- (*nsz*) Kafa tutmak, karşı gelmek, horozlanmak: *Utanmersen mi o sennen böyühdü, niye koḳozlanersen.* (Porsuklu *Susuz)

kol (I) *is.* İmza: *Kolunuzu atınız.* (DS IV, s. 2907: Kars)

kol (II) *is.* Orman. (DS IV, s. 2907: İrişli *Sarıkamış)

kol (III) *is.* Kağrı arabası ve dört tekerlekli öküz arabasında öküzlerin arasında bulunan ve arabanın istikametini belirleyen ağaç: *Boyunduruğu gola taḥeller öküzü de boyunduruğa goşeller.* (Porsuklu *Susuz)

kolçak (DS IV, s. 2909: Kars) → **golçaḥ**.

ḳoliḥ *Keliḥ goç keliḥ goça vurdu buynuzunu ğırdı.* (Porsuklu *Susuz) → **kolik -1a**.

ḳolik *is.* 1. Boynuzsuz ya da kısa kırık boynuzlu keçi, koyun ve sığır: *Bu ineyin buynuzu ğırıḥdı ḳoliḥ olmaz o.* (Porsuklu *Susuz) / *Hele çovannan sorun bizim ḳoliḥ goş gelmiyif, acaba ğayıb mı oldu, nereye getdi?* (Porsuklu *Susuz) (DS IV, s. 2955*: Kars) ‘boynuzlu olması gerektiği halde, boynuzsuz ya da kısa ve kırık boynuzlu olan hayvan’; DS VI, s. 4566: Kars ve köyleri) ‘boynuzsuz keçi, koyun ve sığır’) boynuzsuz veya kısa boynuzlu hayvan

ḳom *is.* 1. Ağıl, davar ahır. (DS IV, s. 2914: *Arpaçay ‘kom’) **1a.** Kışın davarların konulduğu dam, ahır: *Ğoyunu getir ḳoma salaḥ.* (Esenyayla *Akyaka) // *Ḳom, ahırı beziyerdiler toy olordu.* (Gönülalan *Arpaçay) // *Furkan o malları toplu geti, burya salaḥ, ḳoma salacıḥ.* (Taşdere Arpaçay)

koma *is.* Küçük tümsek. (DS VI, s. 4566: Kars ve köyleri)

komçamla- *f.* İki eliyle birden almak. (DS VI, s. 4566: Kars)

konağ (DS IV, s. 2916: Kars) → **ğonağ**.

konak (DS IV, s. 4566: Kars) → **ğonağ**.

konaklık *is.* Konukluk. (DS VI, s. 4566: Kars)

konak sahibi *is.* [, **ğonağ sahibi-1**] Sürekli konuk ağırlayan varlıklı kimse. (DS VI, s. 4566: Kars ve köyleri)

kond *is.* Koyun bacağından çıkan, hiç aşınmamış taze aşık kemiği. (DS IV, s. 2917: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

kont *Mereg olsun, ev olsun, aşğana olsun kontsuz olmaz.* (Karaorgan *Sarıkamış) → **ğont**.

kor (I) *is.* **1.** Kör. (Cavlak *Selim; DS IV, s. 2923: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim + (**kor**, **kör**) DS VI, s. 4567:Kars) *Bağ gözün kor midur, orda bağ.* (Cavlak *Selim) **2.** (**kör**) *sf.* *Kör bıçak; çarha veriyirduğ, bilevleyurduğ, ya masatla ya su çarhı varıdı onnan bilevliyurduğ kesgin oluyardı.* (Tozluca *Selim)

kor (II) *is.* Kağrı. (Alçılı; Aşağısallıpınar, Yeniköy *Sarıkamış; DS VI, s. 4567: Boyalı, *Sarıkamış) *Esgiden an bele sapı kor arabalar var, iki tekirli, sapı, otu ühlüyerdiler.*

(Alçılı) // *Ƙor arabaynan Sivas'a gidiyolar, ekin ekiyor Erzurum'da.* (Aşağısallıpınar *Sarıkamış) // *Ƙor araba varıdı, tekirleri ağaç her şeyi ağaç.* (Yeniköy *Sarıkamış) / *Evel eleydi Ƙor araba varıdı, Ƙor arabıya tekir varıdı, tekire halha tağerdiler.* (Yeniköy *Sarıkamış) // *Öküz arabasınnan daşıyardığ. Ƙor araba diyardiler, bizim burada dört tekerlehli öküz arabası deyilir.* (Kızıroğlu *Susuz)

kora (DS IV, s. 2923-2924: *Selim, *Sarıkamış) → **köra**.

koral- *f.* Keskinliği gitmek, körelmek (bıçak vb. araçlar için). (DS VI, s. 4567: Kars)

korava *is.* Meyve ezmesi, bir çeşit marmelat. (DS VI, s. 4567: Kars)

kor kesmez *is.* Kesmeyen bıçak vb. şeyler. ((DS IV, s. 2926 İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

korla- *f.* Bir şeyin üstünü örterek saklamak. (DS VI, s. 4567: Kars) *körla onun ayıvının üsdünü körlüyer*

korpe *is.* Taze, küçük, genç, körpe. (DS IV, s. 2928: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Kars)

korra- (-i) [, **korra-**] Örtmek, bastırmak. (DS IV, s. 2928: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

korra- *bunun üsdünü korra görünmesin. Südün üsdünü korra.* (Porsuklu *Susuz) → **korra-**.

korran- *f.* Birisinden ayrılınca onun için üzülme, tasalanma. (DS IV, s. 2928: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

Korsıçan *is. zool.* [, **kösnü**] Köstebek. (Akören, Karaorgan *Sarıkamış; DS IV, s. 2975*: *Sarıkamış, *Selim ‘korsıçan’) *Korsıçan patatesleri yiyir ya, ele daşır.* (Akören *Sarıkamış) // *Domuzun en büyük şeyi de sevdiğidi o da korsıçan, korsıçanın olduğu yerde o gün orya iki yüz, üç yüz tane domuz toplanır.* (Karaorgan *Sarıkamış)

kort *is.* Hiç sürülmemiş ya da yıllarca işlenmemiş topraktan yeni açılan tarla. (DS IV, s. 2928: Kars)

koruğdur- (-i) Korkutmak, gözdağı vermek. (Gönülalan *Arpaçay; DS IV, s. 2929: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘koruğdur-’) *Bunu koruğdurduğ, gelmesin.* (Gönülalan *Arpaçay)

koruk (I) *is.* Otunu biçmek için korunan tarla. (DS IV, s. 2929*: Kars)

koruk (II) (DS VI, s. 4568*: Kars ve köyleri) → **goruğ** (II).

korut *is. zool.* İki yaşından büyük erkek keçi: *Korut keçinin erkegi böyürdi, iki yaşından büyük, iki yaşını doldurdu mi ona korut derler.* (Cavlak *Selim) // *Bizim davarlarımız vardı, o korutlarımız vardı, onlar genelde ikiz doğardılar, onlar bir yaşını doldurup annesine gavuşana gadar korut diyirdiğ onlara.* (Karaorgan *Sarıkamış) // *Teze gıdik o doğdu ya gıdik, korut da gıdiğ teze doğer.* (Akören *Sarıkamış) (DS IV, s. 2930: Kars ‘bir, iki yaş arasında erkek keçi yavrusu, oğlak’)

kor yapalak *is. zool.* Baykuş. (DS IV, s. 2928*: Kars)

kosak *is.* Genel olarak kesmeye yarayan araç, küçük balta. (DS IV, s. 2931: Kars)

koşamey *is.* Çift borulu bir çeşit ney. (DS, IV, s. 2934: Kars ve köyleri)

koşkoz (DS IV, s. 2934-2935: Kars) → **goşgoz.**

koşu *is.* Asker. (DS IV, s. 2935: Kars ve çevresi)

kotan (Tozluca *Selim; DS IV, s. 2982*: Zarşat) *Kotana öküzleri goşiyerdim, gediyeirdim tarlayı*

süriyerdim. (Tozluca *Selim) → **köten**
-1.

kotirik *is.* İpliksiz, boş makara. (DS VI, s. 4568: Kars)

kotur *is.* [, **gotur**] Uyuz. (DS VI, s. 4569: Kars ve köyleri)

koz *is.* Ahırda yavruların konmasına yarayan bölme, yer: *Huşgigi danaların altına septim, koza septim.* (Alçılı) (DS IV, s. 2945: İrişli, Bayburt *Sarıkamış 'koz')

köç (I) *is.* Ekin, çayır ve otun biçilip düzgün bir biçimde bir araya getirilmiş durumu. (DS IV, s. 2948: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

köç (II) *is.* 1. Göç. (DS IV, s. 2948: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) 2. Bir yerden başka yere -yaylaya- göç eden insanların derlenmiş, bir yere toplanmış ev eşları: *Köçü yüklüyer giderdi.* (Tozluca *Selim)

köçür- (*nsz*) Kızı evlendirmek. (Sırataşlar *Sarıkamış; DS VI, s. 4569: Kars) *Bugünkü gün bizim şerbetimiz var. Nedi oğlu everdim yahut da gız köçürdüm, datlılı yapirih.* (Sırataşlar *Sarıkamış)

köha [, **koha**] *is.* Muhtar: *Köha lap evelden varıymış, köyün köhası.* (Bayburt *Selim)

köhle- (*-i*) Elle iri iri dikmek: *Döşeyin üzünü köhledim, makinede tikecem.* (Porsuklu *Susuz)

kökel- (*nsz*) Tavlanmak, semizleşmek. (Karakaş; Büyükpirveli *Akyaka; Bayburt *Selim; DS IV, s. 2952: Zellige) *Çoh yiyif etdiy oluf, o geden yiyif ki kökelif, etdiy oluf.* (Karakaş) // *Besiye at alırsan veyahut mal alırsan bir gaş gün sonra aradan ya bu ne güzel tavlandı, kökeldi.* (Büyükpirveli *Akyaka) // *Bir mal sahlamışih maşallah ele kökelif ki.* (Bayburt *Selim) / *Oğlağ ele kökelif ki getirin o oğlağı keseh.* (Bayburt *Selim)

köklü *is.* Temelli, eskiden beri, yerli. (DS VI, s. 4570: Kars)

kökür *is.* Kevgir, süzgeç. (Çakmak; DS IV, s. 2954: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Kökür zadı süzmüye diyerdih pilavı milavı süzmeye gullanırdih.* (Çakmak)

kölge *Elemi güne düşdüm ay balam. Kölgeden güne tüşdüm, evelim bir padişahdı, sonunda gör ne güne tüşdüm.* (Tomarlı *Arpaçay) → **kölgöy.**

kölgeli *sf.* Gölgesi: *Hayvanları götürür, kölgeli bi yerde yatırılar.* (İnkaya *Sarıkamış)

kölgeliĥ *is. ve sf.* Gölge, gölge olan yer: *Kölgeliĥ yerde dur, güneş çarpmasın.* (Porsuklu *Susuz) / *Evin kölgeliyine kēş, güneş seni vurmasın.* (Porsuklu *Susuz)

kölgöy *is.* [, **kölge**] Gölge: *Dağlara kölgöy düştü.* (DS IV, s. 2955: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

kölgöylen- (*nsz*) Gölgelenmek: *Hayvan orda gider kölgöylenen, yatarı orda.* (Bayburt *Selim)

köllük *is.* Bağ evi, kulübe. (DS IV, s. 2734*: Kars)

kömbe *is.* 1. Mayalı ekmek. (DS IV, s. 2956-2957: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

1a. Yuvarlak, kalın mayalı ekmek. (Gönülalan *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) *Kömbe sütdü ekmek, üstüne yumurta sürülerek yapılıyor.* (Gönülalan *Arpaçay)

kömehci (Bayburt *Selim) → **kömekçi.**

kömey_elle- *bf.* Yardım etmek: *Gelerdin sen maq kömey_ellirdin, men de saq elliyerdim işe.* (Bayburt *Selim)

kömekçi *is.* [, **kömehci**] Yardımcı. (DS IV, s. 2958: Kafkas göçmenleri Kars ve çevresi)

kömneg *is.* Gömlek. (DS IV, s. 2958: Kars)

köndelen *zf.* Enine: *Men uzuzuna dedim, sen köndelenine kesifsen bezi.* (Porsuklu *Susuz) **3.** Yan, Yan yan, yanlamasına: *Kör atı binif köndelen gider.* (Porsuklu *Susuz) / *Köndelen oturma a bala, düzgün otu.* (Porsuklu *Susuz)

köndelenine *zf.* Yan yan, yan: *köndelenine oturuf, düz otu.* (Porsuklu *Susuz)

köp- (I) *f.* Kızarak bağırıp çağırmak. (DS VI, s. 4570: Kars)

köp- (II) (*nsz*) **1.** Şişmek: *Yediyim yemeh mana doĥundu, midem köpdü.* (Porsuklu *Susuz) // *Midem köptü* (DS VI, s. 4570: Kars) **2.** Kabarmak: *Üsdüne de bi tesbi gene goyullar onun üsdüne de ataş goyullar hem altdan hem üstden, o orda köper gaĥer, baĥ bu galınnıĥ da oler.* (Gönülalan *Arpaçay)

köpbece *is.* Yeni yavrulamış inek ya da koyunun sütünü buğday unu ile karıştırıp ekşittikten sonra saçta pişirilerek yapılan yemek. (Gönülalan *Arpaçay; DS IV, s. 2961: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Yemişem men köpbece, evde anam yapıf.* (Gönülalan

*Arpaçay)

köra *is.* [, **kora**] Çivi: *Get oğlum bağgaldan bir kilo köra al geti, arabanın tahtası gırılıf onu yapajıh, bir kilo köra al geti gel arabanın tahtaları gırılıf onu yapalım.* (Demirkent *Akyaka)

körruh çek- *Èle körruh çehdi vay gününe a indi de aydınlığa çıhdı.* (Bayburt *Selim) → **korruh çek-**.

körüt *is. zool.* Bir yaşından üç yaşına kadar olan erkek keçi. (Gönülalan *Arpaçay; DS IV, s. 2970: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Keçinin erkeyi, bir yaşını geçince.* (Gönülalan *Arpaçay)

kösele- *f.* Bilemek, keskinleştirmek. (DS VI, s. 4572: Kars ve köyleri)

kösnü (DS IV, s. 2975: Kars) → **korsıçan.**

kösnük *is.* İhtiyar ve güçsüz kimse. (DS IV, s. 2976: Kars)

kösre *is.* Kesici araçları bilemeye yarayan bir çeşit taş, bileği taşı: *E o kösreyi getir de bi tırpanın ağzını bilevliyim düzlesin.* (Karaorgan *Sarıkamış)

kösröy *is.* Kesici araçları bilemeye yarayan bir çeşit taş, bileği taşı.

(Gönülalan *Arpaçay; DS IV, s. 2979*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Kösröy geti bıçağı bülöylüyeñ ya da gırılığı.* (Gönülalan *Arpaçay)

köşe *is.* Deriden kesilmiş, çarık dikmekte kullanılan sırim. (Taşdere Arpaçay; DS IV, s. 2980: *Sarıkamış) *Çarhda pıçağın ucunu bizidiyirih, gön köşe möşe dihmeh için.* (Taşdere Arpaçay)

köten *is.* [, **çotan**] **1.** Pulluk, büyük saban. (DS IV, s. 2982: Kars) **2.** Kötan sürüldüğü, koşulduğu zaman: *Kötan vahdı göca bir küleñ yoğurt mayalyardıh.* (Çakmak)

kötezle- *f.* Düşmek, çarpmak. (DS VI, s. 4572: Kars)

kötezlen- *f.* Bir yere takılıp düşmek. (DS VI, s. 4572: Kars)

kötü yara *is.* Frengi, cüzzam vb. hastalıklar nedeniyle oluşan yara. (DS VI, s. 4572: Kars)

kötüyh *is.* Kütük, ağaç kütüğü. (DS IV, s. 2984: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

köve *is.* Kadın giysilerinin eteğine enine konan 5 cm.lik parça. (Çakmak; Göldalı, Gönülalan *Arpaçay; Bayburt *Selim; DS IV, s. 2984: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Esgiden yedi metreden bir enteri tikerdiler ya ona da köve*

goyordular ya bayaz olordu ya başga ireh, onu da orya tikerdiler. (Gönülalan *Arpaçay) // *Üş dört köve goyardıh, ireng ireng, gara, sarı, gırmızı, donun rengine göre.* (Göldalı *Arpaçay) // *Üş potur tikerdih aha köve goyorduh.* (Bayburt *Selim)

köveleñ *Eşşeh köveleği de var, guzu köveleyi de var, insan köveleyi de var. Zad eşşeh köveleyi bele yumru olur, içi gara olur, guzu köveleyi de gene ele. İnsan kövleyi de güzel, beyaz olur.* (Bayburt *Selim) → **köveleyh**.

köveleyh *is. bot. [, köveleñ]* Mantar. (DS IV, s. 2984: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

kövüh *Oyşar vurur an bu üzüyü de atillar içine, üzüñ kövühnen gahır düşür, gahır düşür.* (Polatköy *Arpaçay) → **kövüyh**.

kövük (DS IV, s. 2984*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **kövüyh**.

kövüyh *is. [, kövüh, kövük]* Köpük. (DS IV, s. 2984: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

köyneñ *Köyneñ tikerdiñ evelden.* (Çakmak) // *Şeker torbasını özlerine köyneñ tikerdiler.* (Büyükpirveli *Akyaka) // *Ağ al geti köyneñ, don yapacam.* (Esenyayla *Akyaka) //

Ğannı köyneyni de mana getirin. (Tomarlı *Arpaçay) → **köyneyh**.

köyneyh *is. [, köyneñ, göyneñ]* Gömlek, iç gömleği. (DS IV, s. 2985*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

köyreñ *Ele bir güzel oldu ki köyreñ oldu, ağzına götümeden dağıldı.* (Gönülalan *Arpaçay) // *Epbeh ele köyreñ oluf ki adamın ağzında dağıler.* (Porsuklu *Susuz) → **köyreyh** (I)

köyreyh (I) *zf. [, köyreñ]* Çok kavrulmuş, gevrek (ekmek için). (DS IV, s. 2985: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

köyreyh (II) *is.* Çabuk ağlayan, acıya dayanamayan, çabuk duygulanan. (DS IV, s. 2985: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

köz *is.* İçinde küçük küçük kor parçaları bulunan kül. (DS IV, s. 2985-2986: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

közar *is.* Kalburla elenme veya harman savrulma esnasında tahıldan ayrılan sap, çöp, kabuğundan ayrılmamış başak veya başak parçaları; harman altı. (Bacıoğlu *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) *Közar atdım kenara, yandırarsan onu.* (Bacıoğlu *Arpaçay)

közleme *is.* Ateşte pişirilen hamur, et vb. yiyecekler. (DS VI, s. 4572: Kars ve köyleri)

közmek *is.* Ahır ve ağıl duvarlarında gübre atmak için açılan delik. (Bacıoğlu *Arpaçay; DS IV, s. 2987: *Arpaçay) *Közmeyi ğapat malları savuğ alar.* (Bacıoğlu *Arpaçay)

kubat *is.* Kaba, şişman, biçimsiz. (DS IV, s. 2988-2989: Kars)

kubur *is.* [, **gubur** (I)] Kürek kemiklerinin çıkıntılı yerleri: *Kuburumda bir ağrı var.* (DS VI, s. 4572: Kars)

kuburluk *is.* Bele bağlanan fişeklik. (DS VI, s. 4573: Kars ve köyleri)

kucur *is.* Kısa boylu. (DS IV, s. 2990: Kars)

kuçih *is.* Köpek yavrusu: *İtin kuçihlerini tökün bir sürü oluf.* (Porsuklu *Susuz)

kuçihlen- (*nsz*) Yaltaklanmak, dalkavukluk etmek: *İşin düşüf gine kuçihlenersen.* (Porsuklu *Susuz)

kud ün. [, **kudde**] Köpek kovalama ünlemi. (DS VI, s. 4573: Kars)

kudde (DS VI, s. 4573*: Kars) → **kud.**

kudik *is.* Köpek yavrusu. (DS IV, s. 2990*: Kars) gudih bizde

kudur- (*nsz*) Oynamak, elle şakalaşmak: *Burada çocuklar kuduruyorlar.* (DS VI, s. 4573: Kars)

kuka (I) *is.* Değerli bir çeşit taş ve bu taştan yapılan tespih, ağızlık vb. araçlar. (DS VI, s. 4573: Kars)

kuğa (II) *is.* 1. Oya ipliği. (DS VI, s. 4573: Kars) 1a. Dantel ipi: *kuğa alıf dantel örecem.* (Porsuklu *Susuz)

kukuz *is.* Diz çökme durumu. (DS IV, s. 2994: Kars)

kula *is.* Vücudu koyu sarı, kuyruğu ve yelesi siyah olan at. (DS IV, s. 2994: Kars)

kulaç *is.* İki kolun yanlara uzatılmasıyla oluşan uzunluk. (DS VI, s. 4573: Kars ve köyleri)

kulan *is. zool.* İki üç yaşında dişi tay, kısarak. (Küçükdurduran *Akyaka; DS IV, s. 2996: Kars) *Abbas Eli'nin eyi bi kulani var, satır.* (Küçükdurduran *Akyaka)

kullik *is.* 1. Başlık. (DS VI, s. 4573: Kars) 2. Başlık üstündeki püskül. (DS VI, s. 4573: Kars)

kulluk *is.* Yardım. (DS VI, s. 4573: Kars)

kızıl (DS VI, s. 4573: Kars) → **gulluhçu.**

küllüh (DS IV, s. 3031*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **küllük.**

kulun *is. zool.* At ve eşek yavrusu. (DS IV, s. 2998: Kars)

kulunla- *f.* At doğurmak. (DS VI, s. 4574: Kars ve köyleri)

kulunna- *f.* Hayvanlar doğurmak. (DS IV, s. 3003*: Kars)

kulunnacı *is.* Karnında yavrusu olan at, eşek vb. hayvan. (DS IV, s. 2999*: Kars)

ķuncik *is.* Köşe: *ķuncıĝa yıĝdım eşyayı.* (Porsuklu *Susuz) / *Götdün ķuncıĝa soĝdun, elinde avucunda ne varsa götürüş ķuncıĝa soĝuf.* (Porsuklu *Susuz)

kuncik *is.* Omuz başı. (DS VI, s. 4574: Kars ve köyleri)

kundak *is.* Dipçik. (DS VI, s. 4574*: Kars ve köyleri)

kunut (DS IV, s. 3004: Bayburt, *Sarıkamış) → **ĝunut.**

ķura *is.* Kulaĝı kısa olan koyun ve keçi. (Karaorgan *Sarıkamış; DS IV, s. 3005: Kars) *İki tene ĝuzu doğmuş, ěle ķura hele ĝet ěle ĝüzel birbirinden ĝüzel.* (Karaorgan *Sarıkamış)

kurada *is.* Eskimiş, işe yaramaz durumda. (DS VI, s. 4574: Kars)

kurç *is.* Toprak içinde bulunan büyük taş. (DS IV, s. 3007: Kars)

kurda giden (DS VI, s. 4575*: Kars) → **kurtçul.**

kurdaĝzı *is.* **1.** Yapılarda ağaç atkılarının iyi oturması için alttaki direĝin tepesine yapılan V biçiminde oyuk, yuva. (Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4574: Kars) *Esgiden ağaşları ĝurdaĝzı yaperdi, atmaları ěle aterdi ĝaymasın diye.* (Porsuklu *Susuz) / *Usda direhlerin ĝurdaĝzını düzgün yap, ĝaymasın.* (Porsuklu *Susuz) **2.** Kuzu kulaĝına V biçiminde vurulan nişan: *ĝuzunun ĝulaĝına ĝurdaĝzı nişan vurduĝ. Bizim nişan ĝurdaĝzıdı.* (Porsuklu *Susuz)

ķurih *Atın yavrusuna ķurih deriz.* (Küçükdurduran *Akyaka) → **ķurik-1a.**

ķurik (I) *is. zool.* **1.** Eşek yavrusu, sıpa. (DS IV, s. 2823*: Kars; DS VI, s. 4574: Boyalı *Sarıkamış ‘at, eşek yavrusu’ kurik) **1a.** [, **ķurih**] At yavrusu: *Birez büyüdi mi ķurik deller, tay deller.* (Cavlak *Selim)

kurşak *is.* [, **ĝurřaĝ** (I) -2] **1.** Kuşak, bele sarılan kumaş. (DS VI, s. 4575*: Kars) **2.** [, **ĝurřaĝ** (III) -2] Kapının tahtalarını birbirine baĝlayan ağaç. (DS VI, s. 4575*: Kars)

kurtçul *is.* [, **ğurtçul, kurda giden**]
Kurt boğmaya alışkın köpek. (DS VI, s. 4575: Kars ve köyleri)

kurtlan- *f.* Çabalamak, debelenmek.
(DS VI, s. 4575: Kars ve köyleri)

kurtlu *is.* Kıskanç, sinsi. (DS VI, s. 4575: Kars)

kurumsak *is.* Yolsuz birleşmelere aracılık eden kimse. (DS VI, s. 4575: Kars)

kurut (DS VI, s. 4575: Kars ve köyleri) → **ğurut**.

kurutma (DS VI, s. 4575: Kars ve köyleri) → **ğurutma -1**.

kusgun, kuşgun *is.* Eyer kayışı. (DS VI, s. 4575: Kars ve köyleri)

kuşekmeyi *is. bot.* [, **ğuşekmegi, güşekmeği, güşekmeyi, güşetmeyi, güşeppeyi, kuşepbeyi**] İlkbaharda biten, boyu yere yakın, yaprakları küçük, yenilen ya da yemeği yapılan bir çeşit bitki: *Ememkömenci, güşekmeyi, acıgıcı da yığaydın, gêt Gizemgilin bostanda èle çoğdu ki.* (Karakaş) (DS VI, s. 4576: Kars ve köyleri *kuşekmeyi* 'yenilen, yemeği yapılan bir bitki')

kuşepbeyi *kuşepbeyi var, sonra kekih otu var.* (Aslanhane *Akyaka) → **kuşekmeyi**.

kuşga *is.* Bir yerin belirtilmesi için konulan koni biçiminde taş yığını. (DS IV, s. 3016: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

kuşgana (DS IV, s. 3016: Kars) → **ğuşgana**.

kuşgun *is.* Eyrin kaymaması için Eyere bağlı olup hayvanın kuyruğunun altından geçirilen kayış: *Yeherin kuşgunu var, indi o kuşgunu tahmasan eyer atın arhadan tüşör.* (Gönülalan *Arpaçay) (DS IV, s. 3014*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

kuşkana *is.* İki yanında tutacak yeri bulunan büyük tencere. (DS VI, s. 4576*: *Sarıkamış ve çevresi)

kuşkuşa *is.* Anlaksız, beyinsiz. (DS IV, s. 3017: İrişli *Sarıkamış)

kuşum kuşum *is.* Tura oyunu. (DS IV, s. 3018: Kars)

kuymak *is.* Sulu un yemeği, un çorbası. (DS IV, s. 3021: Kars)

kuzuğulağı *is. bot.* Kaya diblerinde, kayalıklarda, çayırlarda yetişen, yaprakları ekşi, yenilebilen bir bitki: *Kuzuğulağı ekşi olur.* (Çıplaklı *Selim)

kuzuluk *is.* **1.** Duvara gömme yapılan yatacak yer. (DS VI, s. 4577: Kars ve köyleri) **2.** Ahırlarda kuzulara ayrılan yer. (DS VI, s. 4577: Kars ve köyleri)

kuzzik *is.* [, **guzzik**] Kambur. (DS VI, s. 4577: Kars)

küfle *is.* [, **külfe, küvle**] Tandırdaki ateşin yanmasını sağlayan hava deliği: (Ocaklı; Karaorgan, Sıraşlar *Sarıkamış; Demirkent *Akyaka; DS IV, s. 3029*: Kars) *Küfleyi gapatın da tandır sıcağ olsun ekmeyi pişireh.* (Karaorgan *Sarıkamış) // *Küfleye paçavrayı goy şey etmesin, alazlanmasın tandır.* (Sıraşlar *Sarıkamış)

küflet *Bir sürü çol çocuğu var, küfleti çoh galabalıh, altı tene küfleti var.* (Taşdere *Arpaçay) → **külfet**.

külçeken *is.* Faraş. (Demirkent *Akyaka; Porsuklu *Susuz) *Külçeçeni geti bunu at.* (Demirkent *Akyaka)

küleh *is.* **1.** *O sıra evlerde su ne arıyerdi, hep gider punarlardan getirerdih suyu, getirer paħır gazanlara doldurerdih külehlernen, gantarnan daşıyerdih.* (Çakmak) // *On küleh verdim ipi düyünledim, düyün atdim.* (Karakaş) // *Kete, yuħa, bişi, lalanğa getiriller külehlernen*

(Yalınkaya) // *İki küleginen bele omuzluħ taħardılar, su getirerdiler.* (Çamyazı *Sarıkamış) → **külek**. **2.** *Kereyağı da külehlere doldururuħ, çini külehlere goyuruħ üş dört gün duror.* (Taşköprü *Arpaçay) // *Öküz arabasına yüklüyerduħ yatağımız, külehlerrimizi onnan sonra tuluħlarımızı, çihıyerduħ yaylaya.* (Tozluca *Selim) → **küleyh**.

külek *is.* [, **küleh -1**] Su kovası. (Yalınkaya; DS VI, s. 4578: Kars ve köyleri) *Süt çekirdik üş dört külek içine süt tökillerdı, peynir edillerdi, çeçil.* (Yalınkaya)

küleyh *is.* [, **küleh -2**] Bal, yoğurt, yağ koymaya yarayan tahta kova. (DS IV, s. 3029*: Bayburt, İrişli *Sarıkamış)

külfe (Sıraşlar *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz; DS IV, s. 3029*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Tendirin külfesini etehle, tendir yansın.* (Porsuklu *Susuz) → **küfle**.

külfe bezi *is.* Tandır iyice yanıp kızardıktan sonra tandırın havalandırma deliğine konulan bez. (Demirkent *Akyaka; Porsuklu *Susuz) *Külfe bezini geti, külfeye bas, tendir sönmesin.* (Porsuklu *Susuz)

külfe böcüü *is. zool.* Nemli yerlerde olan, gri, yassı, yavaş hareket eden bir böcek: *Külfe böcüü ahan onu, südü sağdıh onu da içine goyduh ezdih, uşağın ağzına töhdüh ele yatdı ki.* (Polatköy *Arpaçay)

külfe burun *is.* Burun delikleri geniş, büyük olan kimse: *Delihleri ele yekedi, külfe burundu.* (Porsuklu *Susuz)

külfet *is.* [, **küflet**] Evdeki kişiler: *Giderdim gazan bahardın bu külfete bu yeter mi, ele gün oldu iki goyun kesdim.* (Gönülalan *Arpaçay) // *Külfetimiz fazla.* (Karaorgan *Sarıkamış) // *Külfet, külfetlih eledi da.* (Bayburt *Selim) (DS IV, s. 3030: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış)

külfet yastığı, külfet yasdığı *is.* Çift kişilik, büyük, baş yastığı: *Garı gocanın külfet yasdığı oler, çift kişilih oler.* (Porsuklu *Susuz) // *Bizim külfet yastığının yüzü yırtılmış, yenisini al.* (DS IV, s. 3030: Bayburt, İrişli *Sarıkamış)

küllüh *Kül gördüyü zaman küllühlerde ağnyıllar, külü çoğ sever, küle de bulanar.* (Bacıoğlu *Arpaçay) *Küllüh gapıda var.* (Karaorgan *Sarıkamış) → **küllük.**

küllük *is.* [, **küllüh, küllüh**] Kül, süprüntü gibi şeylerin atıldığı yer: *Eşşehler küllühde ağnyır.* (Esenyayla *Akyaka) // *Hası küllüyü görürse şişehler gedir orda ağnyer.* (Polatköy *Arpaçay) // *Hele ona bah, küllüyün tam tepesine çıhıf.* (Porsuklu *Susuz) / *Tandırın külünü çek, götü küllüye tök.* (Porsuklu *Susuz) (DS IV, s. 4578: Kars ve köyleri) DS IV, s. 3031*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış), *küllüh* 'kül ve süprüntü atılan yer, çöplük')

külül *is. bot.* [, **külür**] **1.** Bezelye. (DS IV, s. 3034*: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış) **1a.** Bezelyeye benzer taneleri olan tazeyken yenilebilen, kurusu hayvanlara yem olarak verilen bitki. (Göldalı, Gönülalan *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) *Külülü çoğ yeme, ishal olarsan, emel olarsan, ishal olarsan.* (Göldalı *Arpaçay) // *Külülden zeheredi, yeşilken yedi, yetişmeden.* (Gönülalan *Arpaçay) // *Bezelye böyühdü, o küçühdü külül, hayvanları acayib kökelder fiy, külül.* (Porsuklu *Susuz)

külün *is.* Çeşme önündeki su yalağı: *Musluğı aşdım, dedim ki külünü dolsun.* (Cavlak *Selim)

külür (DS IV, s. 3034: Kars) → **külül-1.**

kümpür *is. bot.* Patates. (DS VI, s. 4574*: Kars ve çevresi)

küncüt *is.* **1.** Susam: *Küncütle bal çok iyidir.* (DS IV, s. 3037: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **2.** Kara susam. (DS VI, s. 4579: Kars)

künd *is.* **1.** Ekmek yapmak için ayrılmış hamur topağı, beze. (DS VI, s. 4579: Kars ve köyleri) **1a.** [, **künde** (I)] Hamur topağı, beze: *Hamuru yoğıruruḡ, künd ederih onnan sonra da kündü açarih tandıra teh' teh' hamur vururuḡ.* (Akören *Sarıkamış) // *Béle ḡamuru yoğurullar béle yuvarlah' künd yapallar.* (Çıplaklı *Selim)

künde (I) *Kündelerin üsdü, bō üzü nece ḡaysah' tutuf.* (Karakaş) // *Küçüg küçüg béle kündeler yaparız. Onnarı da götürer tandırda öyle pişiririg.* (Ocaklı) // *O tendir yanır birez otururdu ondan sora kündemizi tökürdüh.* (Oğuzlu) // *ḡabarır ḡahır bu sefer tendir halına gelir ondan sora künde tökürsen ondan sora tendire...* (Esenyayla *Akyaka) // *Daş kimi ḡamur, daş kimi epbeḡ, kündesini tökginen.* (Polatköy *Arpaçay) // *İki künde ḡengel yafđım.* (Porsuklu *Susuz) → **künd-1a.**

künde (II) *zf.* Hergün, günde. (DS VI, s. 4579: Kars ve köyleri)

kündele- (-i) [, **kündle-**] Hamuru bezelemek. (Bacıoğlu *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) *Zatan o ḡabarıf ḡahmasa onu kündelemeller çöreh' yapmay için.* (Bacıoğlu *Arpaçay)

kündle- *Ḡızım dasdarı getir ḡamuru kündlüyecem.* (Çıplaklı *Selim) → **kündele-**

künlük *is.* Şemsiye. (DS IV, s. 3040: Kars)

künt *is.* Hamur ya da çamur topağı. (Kurbançayırı *Sarıkamış; DS IV, s. 3040: Kars) *ḡamur pişirmişem tandırda, künt yapıram a béle.* (Kurbançayırı *Sarıkamış)

künte *is.* Avcıların av astıkları ip. (DS IV, s. 3040: Kars)

küp *is.* Gaz lambasının yağ deposu: *Lamba vardı şüşeli, küpü vardı orya da neft doldurardıḡ, yahardıḡ lambıyı.* (Bayburt *Selim)

küpe- *f.* Doyuncaya kadar yemek. (DS IV, s. 3042: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

küre *is.* Küçük kulaklı koyun, keçi. (Bacıoğlu *Arpaçay; DS IV, s. 3044: Bayburt *Sarıkamış) *Küre, gulağı kısa*

olana göyunda oluyor, keçide olur, malda olmur. (Bacıoğlu *Arpaçay)

kürebi *is.* Diken, çalı kesmekte kullanılan bir çeşit balta. (DS VI, s. 4579: Kars)

küren *is.* Alnında beyaz lekesi olan sarı renkli at. (Bacıoğlu *Arpaçay; DS IV, s. 3045: Kars) *Keher gırmızı renkli at, kahverengi olana birez sarıya bahanlara küren.* (Bacıoğlu *Arpaçay)

kürk *is.* Kuluçka: *Tüyü dökünük, bu tavuğ kurkdan gahmış.* (Porsuklu *Susuz) ■ **kürk tavuğ kimi** *mec.* Evden çıkmayan adam: *Kürk tavuğ kimi hêş dışarı çihmêr.* (Porsuklu *Susuz)

kürk toyuk *is.* Kuluçka tavuk. (DS IV, s. 3009*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

kürmeyh bağla- *bf.* At ve sığırın boynuna takılan ipi, hayvanın boğulmasına engel olacak biçimde bağlamak: *Kürmeyh bağlyeller ki bi şey olanda açılın düyüm salmeller.* (Bayburt *Selim) // *Atı kürmeyh bağla, gece boğular.* (DS IV, s. 3046: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

kürneş- (*nsz*) Koyunlar sıcakta gölgelerinden yararlanmak için birbirlerine sokulmak, toplanmak: *Hayvan sıcağ da gédmér, kürneşêr.*

(Küçükaküzüm *Akyaka) ■ **kürneşe gir-** *bf.* Toplanmak, sokulmak (koyunlar hakkında): *Sıcağ hava vurdu, ne yapacağ o heyvan gétmér da kürneşe girif gédmér.* (Küçükaküzüm *Akyaka)

kürseyh *is.* Çiftleşmek isteyen köpek. (DS IV, s. 3047: İrişli *Sarıkamış)

kürt koçu *is.* Sonbaharda yapılan koç katımı. (DS IV, s. 3047: Berne *Sarıkamış)

kürtük *is.* **1.** Yuvarlanarak büyüyen donmuş kar kümesi, çığ. (DS VI, s. 4580: Kars ve köyleri) **2.** *Tipi oldu, kürtüh topladı.* (Porsuklu *Susuz) → **kürtüyh.**

kürtüyh *is.* [, **kürtük -2**] Rüzgarın biriktirdiği sertleşmiş kar yığını: *O kürtüh o treni yolundan çıharderdi.* (Karaorgan *Sarıkamış) / *Paletli dozerler var ya onlar da zor açar. Çünkü kürtük vurmuş oraya.* (Karaorgan *Sarıkamış) // *Kürtük gürmüş bahsana dağ gadar kürtük gürmüş yâ. Bizim burda değil de Posofda mayıs hazirana kadar kalan kürtükler vardı.* (Cavlak *Selim) (DS IV, s. 3048: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘sertleşmiş kar yığını’) ■ **kürtük tut-** *bf.* Kar yığılıp, birikip sertleşmek: *Èle*

tipi oldu ki ğapının önü kürtüh tutdu.
(Porsuklu *Susuz) / *Tipi esti de kürtük*
tutdu evin önü. (Porsuklu *Susuz)

kürt yarması *is.* [, **kürt yarması**]
Küçük dolu. (DS IV, s. 3048: Bayburt
*Sarıkamış)

kürt yarması *Kürt yarması yağdı.*
(Cavlak *Selim) → **kürt yarması.**

kürü- (-i) Kar, çamur, toprak vb.
şeyleri kürekle sıyırarak atmak.
(Yalınkaya; Karaorgan *Sarıkamış;
Porsuklu *Susuz; DS IV, s. 3049:
Bayburt *Sarıkamış + "Çamur, kar
vb.'ni kürekle temizlemek, sıyırıp
atmak" DS VI, s. 4580: Kars) *Bu halla*
karları kürü. (Yalınkaya) // *Ğarları*
kürürih, çamurları kürürih, yollarımızı
açır, kürürih. (Karaorgan *Sarıkamış)
// *Çamur filan oldu mu belnen kürüyör*
atersen çamuru yaylada. (Porsuklu
*Susuz)

kürün *is.* **1.** Tekne, su kabı. (DS IV, s.
3050: Karapapaklar, *Sarıkamış) **2.**
Hayvanların su içmeleri için çeşme
önlere konulan metal, ağaç ya da
betondan yapılmış uzun yalak.
(Çakmak; Porsuklu *Susuz) *Kürünün*
başına goyerdih poşgalarımız vardı,
böyüh ğazanlar suyu doldurerdih,
ağzını örterdih. (Çakmak)

kürüş *is.* Küçük kulaklı koyun, keçi.
(DS IV, s. 3049*: Bayburt *Sarıkamış)

küsen- *f.* Beğenmek, imrenmek. (DS
IV, s. 3050*: İrişli, Bayburt
*Sarıkamış)

küseyen *is.* Sık sık ve çabuk küsen: *Bu*
ële yallah diyende küsör birağ adam
deyil ya, adam adamnan küser mi,
küseyendi bu. (Taşdere Arpaçay)

küsgü *is.* Taş kaldırmakta kullanılan
uzun demir çubuk ya da ağaç, basit
kaldıraç. (DS IV, s. 3051*: İrişli
*Sarıkamış)

küskü *is.* **1.** Kaldıraç. (Bayburt *Selim;
DS VI, s. 4580: Kars) *Mal düşerdi,*
kötürüm düşerdi, ona bir küskü
atardılar, mancılığ verer,
ğaldırdılar. (Bayburt *Selim) **2.** Taş
sökmekte kullanılan kalın, uzun demir.
(DS VI, s. 4580: Kars) 51:17

küsülü *is.* Dargın. (DS VI, s. 4580:
Kars)

küşetle- (-i) Kollamak, gözetmek: *Onu*
küşetliyorum, elime geçse döveceğim.
(DS IV, s. 3053: Kars)

küşne *is.* Burçak. (Bayburt *Selim; DS
IV, s. 3053: Kars) *Boşgalar var esgiden*
küşne müşne doldurardih, fiy
doldurardih. (Bayburt *Selim)

küt (I) *is.* Kötürüm, sakat. (DS IV, s. 3053-3054: Kars)

küt (II) *is.* Tandır duvarından ateşin üstüne düşerek kül üstünde pişen biçimsiz ekmek. (Karakaş; Altınbulak *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *Ehmehler isdiledi tüşdü, tutmadı, küt oldu.* (Karakaş)

küvle (DS VI, s. 4577*: Kars) → **külfe**.

küvlelik *is.* Tandırın hava deliğini kapatmakta kullanılan kapak, paçavra. (DS VI, s. 4581: Kars)

küze *is.* Tahtadan su kabı: *O küziyinen evelki kişiler piçine gidende su doldurar, yanlarına götürerdiler, ağaş küze.* (Polatköy *Arpaçay) // *Küze gayrılerdi çöle götürerdiler, ağrıñ alem onnan su içerdiler. Küze o suyu söyuh tutermiş hêç ısıtmèrmiş.* (Bayburt *Selim) // *Eşşeyin beline goyer su taşıyerdiler.* (Porsuklu *Susuz)

L

laçın (I) *is. zool.* **1.** Kartal. (DS IV, s. 3058: Kars) **2.** Atmaca. (DS IV, s. 3058: Karapapak köyleri *Selim, Kars) **3.** Doğan. (Boğazköy; DS IV, s. 3058: Karapapak köyleri *Selim)

Havada laçın oynar,

Göyde güerçin oynar,

Deseler yarın geler,

Dalımda saçım oynar. (Boğazköy)

laçın (II) *is.* Çıkılması güç kayalık yer. (DS IV, s. 3058: Kars)

laçın *is.* Bir çeşit halk oyunu, bar. (Darboğaz *Selim; DS IV, s. 3059: Kars ve çevresi) *Hē, ğaldıra bi de elde tutar ters laçın gibi oyniyar..* (Darboğaz *Selim)

lağan *is.* Silah, toplu silah: *Tüşdüler bacadan çaldılar kemeri de lağanı da çaldılar.* (Çakmak) // *Lağan da béle topludur.* (Büyükpirveli *Akyaka) // *Lağan alar gider ona ğurşun atarsan onu ya vurarsan ya ğorħudarsan.* (Taşdere Arpaçay)

lağlan- (*nsz*) Alay etmek: *Ķor Ķora lağlanmasa Ķorun bağrı çatdar.* (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

lağva *is.* **1.** Takma ad. (DS IV, s. 3059*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) **2.** Lakap: *Lağva gene de var, o ğetere lağva taħan var, filan béledi filan éledi a.* (Bayburt *Selim)

lağvasız *sf.* *Lağvasız adam yoħdu ki.* (Bayburt *Selim)

laħdalan- (*nsz*) [, **lahtala-**] Katlaşmak, pıhtılaşmak: *Ķanı yere tōkersense laħdalanır.*

(Büyükdurduran *Akyaka) // *Ķan elimde laħtalandı, éle kesdi bir ğırıħ yara bandı da olmadı üsdüine vuram, laħdalandı orda ğaldı.* (Bayburt *Selim) // *Elimi kestim, gan laħdalandı.* (DS IV, s. 3060: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

lahtala- (DS IV, s. 3060*: Dalaver *Arpaçay) → **laħdalan-**.

lalıĳa *is.* [, **lölük -2, lölüyh -2]** Sözcükleri doğru dürüst söyleyemeyen. (Bayburt *Selim; DS IV, s. 3062: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim ‘lalıĳa’) *Burdan keçerdi lalıĳa aha adam oldu hele hele düneyineçen bi ğonuşmağını da bilmérđi.* (Bayburt *Selim)

lalloş *is.* Yeni konuşmaya başlamış çocuk gibi konuşan. (DS IV, s. 3062: Kars)

lap *zf.* 1. Çok, en çok. (Bayburt *Selim; DS IV, s. 3065: Azerî göçmenleri) *Köha lap evelden varıymış.* (Bayburt *Selim) 2. İyice. (Porsuklu *Susuz DS IV, s. 3065: Azerî göçmenleri) *Zaten giribiydim lap hasdaladım.* (Porsuklu *Susuz)

lapatka *is.* Kalın saçtan yapılmış kürek. (DS IV, s. 3066*: Kars)

las *is.* 1. Biçilmiş otlardan yapılmış ot dizisi. (DS IV, s. 3067: *Selim, *Sarıkamış, Kars) 1a. Tırpanla biçilmiş otlardan ot dizisi: *Yağmur yağf, çayırın lasları hep ıslanf. Gedeh çayırın laslarını ğarışdırıah, böyün ğurusun, savağ topluyah.* (Porsuklu *Susuz)

laşğalan- (*nsz*) laçka olmak. (Porsuklu *Susuz; DS IV, s. 3068: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Vida laşğalanıf, tutmër.* (Porsuklu *Susuz) / *Arabanın tekeri laşğalanıf, sağa sola yalpaliyer.* (Porsuklu *Susuz)

latéyir *zf.* Gelişigüzel, uygunsuzca, yakışsızca (konuşma için). (Büyükpırveli *Akyaka; Porsuklu *Susuz; DS IV, s. 3068: İrişli, Bayburt

*Sarıkamış, *Selim) *Latéyir yeri gelende olor, yeri gelmeyende yoğ, neyine lazım.* (Bayburt *Selim)

lavik *is.* Kürtlerin söylediği uzun hava, yanık kaval türküsü. (DS IV, s. 3069: Kars)

laydar *is.* [, **laydır**] Ot ve ekin saplarının düşmemesi için arabanın yanlarına konulan parmaklık biçiminde özel kapak. (Çıplaklı *Selim; DS IV, s. 3069: Kars) *Laydar, arabanın yanına laydarı ğoy ğidah saman getirağ, arabanın yanına laydarlarını tağ gedah patates getirağ yahut da tağıl getireh.* (Çıplaklı *Selim)

laydır (Boğazköy; DS IV, s. 3069*: Kars) *O zaman arabıya ğoyurdular, laydırı da ğoyurdular bële cağlı, onnan ot daşıyırđıh.* (Boğazköy) → **laydar.**

layıhlı *zf.* ve *is.* [, **leyahlı**] Düzgün, güzel, layıkıyla. (Alçılı, Subatan; Gürbüzler *Selim; Bayburt *Selim) *Èle ecele ecele iş ğörir a bu ğız, çoğ telesihli ğörme layıhlı ğör işi.* (Alçılı) // *Evelde üş dört ev vardı layıhlıydı.* (Subatan) // *Bële birez sağlıyın, tişeriye ğidende de eynimizde ğören desin bu ne eydi, tabi layıhlı olsun.* (Bayburt *Selim) // *Layıhlı bir iş ğörmülmeyende diyeller ğıncıtdı,*

mırdarradı goydu. (Gürbüzler *Selim)

layış ğazanı *Layış gazanını altı vedire süd goydum onun altını galadım o gızdı maya atdım çömçüyü aldım elime garışdırdım onu da çeçil gayırdım uzatdım onnan sora ağaca asdım.* (Bayburt *Selim) → **layış kazanı**.

layış kazanı *is.* [, **layış ğazanı**] Tencereden büyük kazan. (Bayburt *Selim; DS IV, s. 3069*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

lazıt *is.* [, **lazut**] Mısır. (Çakmak; Büyükpirveli *Akyaka; DS IV, s. 3070*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Lazıt aler getirer, patdaderdiĥ.* (Çakmak) // *Eye, ordan bir ğaş tene lazıt geti suda pişireĥ.* (Büyükpirveli *Akyaka) ■ **lazıt unu** *is.* Mısır unu: *Lazıtı götürerdiler, ğırdırer getirerdiler. İndi siz burda pasta yapersiniz biz de ğaymaĥnan onu bineli onu pasta yapardıĥ, ğaymaĥnan yoğurardıĥ.* (Çakmak)

lazut *Hele maĥ bi yarım kilo lazut ver.* (Darboğaz *Selim) → **lazıt**.

leçeĝini ayaĝa salma *is.* Kavga ve korkulu durumlarda kadının peçesini yere atarak, ocaĝına düştüm anlamında yalvarması. (DS IV, s. 3070: Kars)

leçeĥ *Başımıza yazma örterdiĥ, bêle*

leçeĥ örterdiĥ. (Çıplaklı *Selim) → **liçeh**.

leçek *is.* **1.** Sargı bezi. (DS IV, s. 3070: Kars) **2.** Tülbent, başörtüsü: *Vala da örterdiĥ, leçek de örterdiĥ.* (Ařaĝısallıpınar *Sarıkamış) // *O sıra o leçekler bêle etrafi şeyli yıldızlı mildızlı bi şeler yapardılar, başlarına örter namazını bunnan ĝıldardılar.* (İsisu *Sarıkamış)

leçer *is.* Arsız kadın, kötü kadın. (DS IV, s. 3070: Kars)

lehle- (*nsz*) **1.** Yorgunluk, hızlı koşmak, yürümek, yokuş çıkmak vs. neticesinde hızlı hızlı nefes almak: *Bir rampıyı çıĥanda lehliyer ya adam.* (Büyükpirveli *Akyaka) / *O da cigara içen insanlara mahsusdu. Lehliyer da zorunna lehliyer, artıĥ cüĝer ĝalmamıř, ciĝer gitmiş, o yüzden lehliyer.* (Büyükpirveli *Akyaka) (DS IV, s. 3071: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim ‘yorgunluktan solumak’) **2.** Köpek güneşin etkisiyle veya bir şeyi kovalamaktan yorulma neticesinde hızlı hızlı solumak: *Èle hızlı hızlı geldim ki lehledim. Yohuşu çıĥdım lehledim.* (Porsuklu *Susuz)

lekgele *is.* Tek mi çift mi oyunu. (Bayburt *Selim; DS IV, s. 3072: İrişli,

Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Uşağlar aler tuter fındığı elinde, lekgele a o da diyer çift gele.* (Bayburt *Selim)

lele *is.* [, **leleş -2**] Baba. (Boğazköy; Büyükpirveli *Akyaka; Polatköy, Taşdere *Arpaçay; Darboğaz *Selim; DS IV, s. 3072: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim, Kars) *Lele diyerdih, ağa diyerdih, gağa diyerdiler evelden, ay gağa gel.* (Boğazköy) // *O zaman Aslanhanalı Yusuf Bey varmış, lelemin gardeşi.* (Büyükpirveli *Akyaka) // *Lelem orda çalışır acınnan ölmedi mi?* (Polatköy *Arpaçay) // *Lelem bunu sarıdan gıgırdım.* (Taşdere Arpaçay) // *Cıtdadiyim lelen yesin ite dönsün. Yani gitsin iti getirsin.* (Darboğaz *Selim) / *Lele o kör kızı aldın mı bana?* (Darboğaz *Selim)

lelehoy *is.* Yoksul: *Filankesin oğlu gurbete gidif, hepsini yiyiv içif, lelehoy geri gelif.* (Büyükdurduran *Akyaka) // *Evine gitdim de lelehoydu, ajdı evinde həcbi şe yoh, çoğ fakir adamdı. Ya evine gitdih de lelehoydu, həcbi şeyi yoh, bir bardağ çay ikram edemedi.* (Büyükpirveli *Akyaka)

lele hoy dé- İster istemez evet demek. (DS IV, s. 3072: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

lélek *is.* [, **léleyh**] Kazın kanat tüyü. (DS IV, s. 3072: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

lele menisi *is.* Ölüm ya da yıkım sırasında söylenen mani. (DS IV, s. 3072: Kars)

leleş *is.* **1.** Ağabey. (DS IV, s. 3072: Kars) **2.** (DS IV, s. 3072*: Kars) → **lele**. **3.** Çocuğun evde en güvendiği erkek. (DS IV, s. 3072: Kars)

léleyh (DS IV, s. 3072*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) → **lélek**.

leli- (*nsz*) **1.** Çok ağlamak. (Boğazköy; DS IV, s. 3073: Kars) *Bu çoğ leliyir, ne isdiyer?* (Boğazköy) **2.** (*nsz, -e*) Yalvarıp yakarmak. (Bayburt *Selim; Büyükpirveli *Akyaka; DS IV, s. 3073: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Saa gurvan olom böyün gel gideh bir benim bu işime yardım elle gör ne olar, a ele diyer saa leliyer, yarvaler getirirdim. Ele lelidim durdum ele adamdı gelmedi bize.* (Bayburt *Selim) / *Böy o hetere getdim o adama lelidim gelmedi.* (Bayburt *Selim)

lelik *is.* Çok ağlayan kimse. (DS IV, s. 3072: Kars)

leliyhci *is.* Yalvarıp yakarıcı. (DS IV, s. 3073: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

lelöyün *is.* Çok yoksul, yarına yiyeceği olmayan. (Bayburt *Selim; DS IV, s. 3073: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Ajlıhdan leledim, lelöyün oldum.* (Bayburt *Selim)

lepez (I) *is.* Kullanıla kullanıla aşınmış, düzleşmiş olan. (DS IV, s. 3074: Kars)

lepez (II) *is.* Kötü kadın. (DS IV, s. 3074: Kars)

lepik *is.* Çocukların oyunda kullandıkları düz, yuvarlak ve yassı taş. (Gürbüzler *Selim; DS IV, s. 3074: Kars) *Ketesi neye benziyer bële lepik.* (Gürbüzler *Selim)

lepiyh *is.* [, **leppik**] Yapı işlerinde kullanılan, toprağın altından çıkarılmış, ince tabaka biçimindeki taş. (DS IV, s. 3074: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

leppik (DS IV, s. 3074*: Kars köyleri) → **lepiyh**.

léşter *is.* Neşter. (DS IV, s. 3075: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

lettezle- *f.* Konulduğu yere iyi oturmayan şeyi taşa sürterek ya da çarka tutarak iyice oturmasını sağlamak. (DS IV, s. 3075: Kars köyleri)

ley *is. zool.* Çaylak kuşu. (DS IV, s. 3076; Göçmenler)

leyahlı *A gızım leyahlı gey, gözel ol.* (Porsuklu *Susuz) → **layıhlı**.

leyleh *is. zool.* Leylek. (DS IV, s. 3076*: Zarşat)

lezgi *is.* Erkek, kadın karışık oynanan bir halk oyunu. (DS IV, s. 3076: Kars)

lığ *is.* Selin, akarsuyun getirdiği ince çamur, tortu, birikinti. (DS IV, s. 3076: Kars)

lığla- *f.* Sel, akarsu ince çamur, birikinti getirip yığmak. (DS IV, s. 3077: Kars)

lığlan- (*nsz*) Birikmek: *Yağmur yağf su orya lığlanf, ele pis gohuyer ki.* (Porsuklu *Susuz)

lığlığa *is.* Dere, çay gibi kurumuş akarsuların yatağındaki çukur yerlerde oluşan, yosunlu çamur birikintisi: *Bu Su lığlığadı, gohuyurdu.* (Boğazköy *Kars)

lıh *zf.* Geniş, büyükçe. (Bayburt *Selim; DS IV, s. 3077: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Böy ayağuma yeke oldu, lıh oldu.* (Bayburt *Selim)

lılıkçı *is.* Para vermeden, sürekli çalıştırılan kişi, hizmetçi: *Sen onlara lılıkçı olmuşsun, başın batsın sen onlara lılıkçı olmuşsun.* (Alçılı)

lɪpbız *is.* **1.** Çıplak. (DS IV, s. 3079: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) **2.** *sf.* Kel. (DS IV, s. 3079: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Lıpbız ğafa diyerdiler.* (Porsuklu *Susuz)

liçeh *is.* [, leçeh] **1.** Tülbent, başörtüsü. (DS IV, s. 3070*: Karapapak)

lifos *is.* Ticarete batma, batıklık: *Taş-demir lifosa uğradı.* (DS IV, s. 3079: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

lil *is.* Duvar sıvasında ve duvar boyasında kullanılan siyah renkli toprak. (DS IV, s. 3080: Kars)

lilpar *is. bot.* Dağlarda, dere kıyılarında yetişen, pişirilip yenilen bir ot. (Göldalı *Arpaçay; Bayburt *Selim; DS IV, s. 3080: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Lilpar yarpaqlarını seçerdih, özeyini doğruyardih, atardih ğazana pişerdi, sıhardih, soğannan yumurtalı ğayırdih.* (Bayburt *Selim)

livor *is.* Tabanca. (Çıplaklı *Selim; DS IV, s. 3097*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Ġaynatam bağırerdı ğızım bir livoru al da gel. Evelden çoğ döyüş olurdu.* (Çıplaklı *Selim)

lobya *is.* [, lovyɑ] Fasulye: *Ay demiş gözün kör olsun lobyɑ. Sen ne zaman*

fasulye olmuşsun. (Bulanık) // *Lobyɑ satıler götüreħ bele bele duzları çalar götürerdih, lobyɑ alerdih.* (Çakmak) // *Lobyɑ ekerih, pazıpenceri ekerih, fasulye ekerih, soğan ekirem ahan biber ehmişem pitifler.* (Aslanhane *Akyaka)

loda *is.* Taneli ya da tanesiz saman yığını. (DS IV, s. 3082-3083: Kars köyleri)

loğalahla- (-i) Yuvarlamak. (Bayburt *Selim; DS IV, s. 3083: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim ‘loğalahla-’) *Ėle bir yel esdi ki daş toprağı loğalahladı götdü.* (Bayburt *Selim)

lohum *is.* Yeni yavrulamış ineğin sütünü unla karıştırıp ekşittikten sonra yağda pişirilen çörek: *Yeni doğan ineyin südünü getirer, lohum yaper.* (Porsuklu *Susuz)

lom *is. 1.* At arabalarında ön ve arka dingili arabaya bağlayan demir parçası. (DS IV, s. 3086: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) **2.** Ağır şeyleri yerinden oynatıp kaldırmakta kullanılan demir kaldıraç. (Camuşlu *Kağızman; Kurbançayır *Sarıkamış; DS IV, s. 3086: Kars köyleri) *Böyüh daşlar onları lomınan çıharderdih.* (Kurbançayır *Sarıkamış)

lopa *is.* Köy düğünlerinde, kız ve oğlan sağdıçlarının evinde çitanın üzerine meyve dizilerek yapılan şah'ın, gece kız ve oğlan evlerine götürülürken aydınlatma aracı olarak kullanılan, sopaya geçirilip gaza batırılmış tezek parçası. (Bayburt *Selim; DS IV, s. 3087-3088: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Daha toylara lopa götürülen de yohdu hep elehtirih.* (Bayburt *Selim)

loppaz *is.* **1.** Kendini beğenmiş, bencil. (DS IV, s. 3088: Kars köyleri) **2.** Geveze. (DS IV, s. 3088: Kars köyleri)

lopuh, lopbuğ (I) *is.* **1.** Yanağın şişmiş durumu. (DS IV, s. 3088: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **1a.** Avurdun şişirilmiş hali. (Demirkent *Akyaka; (Kurbançayır *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *Ğaş lopuh ğazandin beş, beş defe sen ordunu dombaldajan o vurajağ.* (Demirkent *Akyaka)

lopuh (II) *is.* Aşıkla oynanan oyun. (DS IV, s. 3088: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

lor *is.* Çökelek. (DS IV, s. 3088: Kars köyleri)

loşğa *sf. ve is.* **1.** Tembel, işe yaramaz, hareketleri yavaş olan (kimse). (DS IV, s. 3089*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim 'loşğa') **1a.** Tembel, hareketleri

yavaş olan (kimse). (Bayburt *Selim; Porsuklu *Susuz; *Loşğa adam çōh, çalışmēr, çavalamēr ēle loşġalanēr otura otura duror, otduġu yerden ġahmer. İş orda hırtdeġe çihēr o da burda oturer duror aha loşġadı loşġa.* (Bayburt *Selim) **2.** Ağır hareket eden, uzun süre koşamayan (at): *Loşğa atdı yavaş yavaş ġeder. Bu at loşġadı, yavaş yavaş ġeder.* (Porsuklu *Susuz)

lovyā *Ben lovyayı birez daha ġej ehdim, benim lovyam ġüzel bitmiş.* (Demirkent *Akyaka) → **lobya.**

lök adam *sf.* Varlıklı; zengin, cömert: (Kurbançayır *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *Köyün begi, ağası onlar idi. Lök adam, zengin adam yedirirdi.* (Kurbançayır *Sarıkamış) (DS IV, s. 3091: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim 'tokgözlü, cömert')

löküs *is.* Lüks lambası. (Çakmak; Kurbançayır *Sarıkamış; DS IV, s. 3092: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Löküs yahirdih, ispiroynan yanardi, ispiroynan yahirdih.* (Kurbançayır *Sarıkamış)

lölük 1. *is.* [, lölüyh-1] Konuşmasını beceremeyen, saçma sapan konuşan. (DS IV, s. 3092: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) **2.** (DS IV, s.

3062*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış,
*Selim) → **lalığa**.

lölüyh 1. (DS IV, s. 3092*: İrişli,
Bayburt *Sarıkamış, *Selim) → **lölük**
-1. 2. (DS IV, s. 3062*: İrişli, Bayburt
*Sarıkamış, *Selim) → **lalığa**.

lüle *is.* Tüfek ya da çiftenin namlusu.
(DS IV, s. 3095: İrişli, Bayburt
*Sarıkamış, *Selim)

lülüh *is.* [, **lülük, lülüyh**] 1. Çaydanlık,
demlik ve ibriğin emziği: *Çayniyin*
lülüyü gopuf götü yapdır. (Porsuklu
*Susuz) (DS IV, s. 3095: Kars) *lülük,*
DS IV, s. 3095*: İrişli, Bayburt
*Sarıkamış, *Selim) *lülüyh* ‘çaydanlık
ve demliğin ağzı, ibriğin emziği’] 2.
Süt makinesinin kaymak ve süt gelen
ince borusu: *Maşnıyı düzersen, topu*
yerine oturdarsan, lülühleri goyarsan.
(Polatköy *Arpaçay) // *Süd ayrı geler,*
ğaymağ ayrı geler lülühlerden.
(Bayburt *Selim)

lülük (DS IV, s. 3095: Kars) → **lülüh** -
1.

lülüyh (DS IV, s. 3095*: İrişli, Bayburt
*Sarıkamış, *Selim) → **lülüh** -1.

M

ma *is.* Sığır memesi. (DS VI, s. 4584: Kars ve köyleri)

maa *zm.* Bana. (Çakmak, Karakaş; Büyükpirveli *Akyaka; Polatköy *Arpaçay; Bayburt *Selim) *Maa alma geti, armud geti, hē oğluma sımariyerdim.* (Çakmak) / *İndi dohdur maa günleri saydırdı.* (Çakmak) // *Beni döydü, maa yumruğ atdı. Maa da bardağ goy.* (Karakaş) // *Ğızım maa bir parş su geti.* (Büyükpirveli *Akyaka) // *Sennen maa, mennin sana söz götdü ortalığı birbirine gätđđ ğarıştırdı.* (Bayburt *Selim)

mabal *is.* Vebal, günah: *Mabalı öz boynuna.* (Porsuklu *Susuz) / *Mabalın maa, sen gel bu işi bırağ.* (Porsuklu *Susuz)

mac (Koçköyü *Arpaçay; DS VI, s. 4584 Kars ve köyleri) *Ben maç tutmazdım. Zengin adamıydım, tutmazdım.* (Akçalar *Arpaçay) → **maj.**

macal *is.* Zaman, olanak. (Bayburt *Selim; DS VI, s. 4584: Bayburt *Sarıkaş) *Macalım yoğdu ki bu işi görem. İşim ğaldı, macalım olmadı ki bu işi görem.* (Bayburt *Selim)

macar (I) *is.* Kırmızı şeker pancarı ve kızılıcıktan yapılan turşu. (DS IV, s. 3099: Kars)

macar (II) *is.* 1. İki altın büyüklüğünde kulplu, kulpsuz altın, tam altından büyük altın. (DS IV, s. 3099: İrişli, Bayburt *Sarıkaş, *Selim) *Ğuvvetimiz oldu macar giderdi, ğuvvetimiz olmadı para verirdiğ anasına süt hağđđ.* (Aşağısallıpınar *Sarıkaş) // *Macarlar pağalıydı, buna beş tene macar tağdığ.* (Kurbançayırı *Sarıkaş) // *O yarım macarların etrefi çerçeveli, benim çoğ vardı onlardan geline verdiğ biz onları.* (Çıplaklı *Selim) / *Ben herife dedim ki macarın küçüğünü al geline.* (Çıplaklı *Selim) // *Macar göğsüne aserdiler gelinin.* (Tozluca *Selim) // *Altının böyüğüne macar, macar böyüğüydü.* (Çamçavuş *Susuz)

macarğa *is.* Ot ve biçilmiş başaklı tahılı taşımak için arabanın yanlarına yapılan özel parmaklıklı araç. (Demirkent *Akyaka; Kurbançayırı, Yeniköy *Sarıkaş; DS IV, s. 3099: İrişli, Bayburt *Sarıkaş, *Selim ‘macarka’) *Macarğayı boşaltın sapa gidecem.* (Aşağısallıpınar *Sarıkaş)

macgal (DS IV, s. 3101*: *Arpaçay)
macgal → **mejgel**. *Herik edene, majgalı tutan.* (Yalınkaya)

maç (DS IV, s. 3098-3099*: Kars) → **maj**.

madımağ *is. bot. [, madımak]*
Yaprakları küçük, yere yakın, ilkbaharda biten, yenilen ya da yemeği yapılan bir çeşit bitki. (Ocaklı; Aslanhane *Akyaka; Polatköy *Arpaçay; Boyalı *Sarıkamış) *Her bitki de var. Evelih var, kuşehmeği var, madımağ dersiz belki siz şeyirde.* (Ocaklı) // *Otdar var da men ne bilim, madımağ var.* (Polatköy *Arpaçay)

madımak *Ot biter, guşekmegi biter, şimdi madımak deller ona.* (Sırbasan *Sarıkamış) → **madımağ**.

mafiş *is.* Mayalı hamurdan üçgen yada kare şeklinde kesilen, yağda kızartılan yiyecek: *Hamur yoğurdum, gañıf mafiş pişirecem.* (Porsuklu *Susuz)

magarya sandığı *is.* Elbise sandığı. (DS IV, s. 3103: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

mağallah *is.* Takla atma, takla. (DS IV, s. 3104: Zarşat)

mağıl *zf. [, mağıllı]* Düzgün: *Düzgün èyle, mağıl èyle a bala, mağıl èyle.* (Porsuklu *Susuz)

mağıllı *Mağıllı tut elinden düşer.* (DS IV, s. 3104: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) → **mağıl**.

mahna *is.* Bahane. (Bacıoğlu *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) *Adam işini yapmır, mahna bulmağ isdiyir.* (Bacıoğlu *Arpaçay)

mahmı *is.* Türkü. (Kurbançayırı *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *Mahmıyı daha nāğrem unudmuşam gèdmiş.* (Kurbançayırı *Sarıkamış)

mahraba *is. [, mahreba]* Büyük mendil. (Karacaören; Çıplaklı *Selim) *Ğız bir mahrabayı getir. Ben giderdim mahraba diyirdim dede mahraba ney? Mendil diyirdi ğızım, orda böyüh mendil var ya onu al gel.* (Çıplaklı *Selim)

mahrava Mendil. (DS IV, s. 3107: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

mahreba *Mahreban var mı birini de maā ver.* (Bayburt *Selim) → **mahraba**.

maj *is. [, mac, maç]* Pulluğu, sabanı yönetmeye yarayan baston biçimindeki sapı Sabanın, pulluğun elle tutularak yönetmeye yarayan baston biçimindeki sapı. (DS IV, s. 3098-3099*: Kars) *maç ‘pulluğu, sabanı yönetmeye yarayan baston biçimindeki sapı’, DS VI, s.*

4584: Kars ve köyleri) *mac* ‘saban ya da pulluğun elle tutulan yeri’)

majal *is.* Uygun zaman. (DS IV, s. 3107: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

majğal *Majğal böyün hesdeliyif çüte gelmedi.* (Porsuklu *Susuz) → **mejgel**.

majğal *is.* Güçlü işçi. (DS VI, s. 4585: Bayburt *Sarıkamış)

mal *is.* Büyükbaş hayvanlar (inek, öküz, dana vb.) (Boğazköy, Yalınkaya; Demirkent, Büyükpirveli *Akyaka; Bayburt, Cavlak, Tozluca *Selim) *Mal gelir, adam gelir uzakdan.* (Boğazköy) // *Mal çöle gider danyı geti.* (Demirkent *Akyaka) // *Mal sağıma gelür, guşluğ oldi, mal geliyor, guşluğdur.* (Tozluca *Selim)

malağ *is. zool.* Manda yavrusu. (Tepecik *Arpaçay; DS VI, s. 4585: Kars ve ilçeleri)

malama *is.* Taneleri ayrılmamış, samanla karışık tahıl. (DS IV, s. 3110-3111: Kars)

malamat *is.* Alçak, aşağılık. (DS IV, s. 3111: Kars)

malanga *is.* Koşu atlarına yedirilen arpa ve saman karışımı yem. (DS IV, s.

3112: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

malcılığ *is.* Hayvancılık, sığır yetiştirme işi: *Atı ben sevmirim zatı atın yanına ben gidemem de, malın yanına da giderim, hayvana da alısmışlığ biz malcılığa da.* (Handere *Sarıkamış)

malığ *is.* Boyunduruk kayışına geçirilen ağaç çivi. (Büyükpirveli *Akyaka; DS IV, s. 3114*: (İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Eye o malığı geti, malığ çığdı malığı geti bi tene şey geti malığ tağah.* (Büyükpirveli *Akyaka)

malyemez *is.* Cimri. (DS IV, s. 3115: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) + DS VI, s. 4586:Kars ve köyleri)

mama *is.* Hala. (Polatköy *Arpaçay; DS IV, s. 3115: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Baba mamamgile gèdejem.* (Polatköy *Arpaçay)

mamador *is.* [, **manator**] Domates. (DS IV, s. 3117*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

mameşliğ *is.* Cüzdan: *Rehmetdiğ lelem diyerdi benim mameşliyim nerdedi, ay gız benim mameşliyimi geti.* (Porsuklu *Susuz)

mamıhlan- *f.* Tavlanmak, iyileşmeye yüz tutmak. (DS IV, s. 3116: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

mana *zm.* Bana. (Aslanhane; Büyükpirveli, Küçükaküzüm *Akyaka; Göldalı *Arpaçay; Bayburt, Eskigeçit *Selim) *Mana éle vurdu ki zerpli neredese yerde galdım, çoğ zerpli vurdu.* (Eskigeçit *Selim)

manat *is.* Rus parası: *İndinin bir gurusudu mu söz gelimi bir milyonuda mu orasını bilmem. Manat paraya diyerdiler, esgi paralara.* (Aslanhane *Akyaka) // *Beş manat aldım.* (Yenice *Selim)

manator (DS IV, s. 3117*: Kars) → **mamador.**

mancılıh *is.* Kaldıraç. (Bayburt *Selim; DS IV, s. 3119*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim + DS VI, s. 4587:Kars ve köyleri) *Bir ineh düşerdi, gahmazdı. Mancılığı getirin galdırah. Mal düşerdi, kötürüm düşerdi ona bir küskü atardılar, mancılıh verer, galdırardılar.* (Bayburt *Selim)

mandal *is.* Büyük kapı kilidi. (DS VI, s. 4587: Kars)

mangılda- *f.* Sığır bağırmaq, böğürmek. (DS IV, s. 3125*: Kars)

manla-, mañla- *Horoz gejenin ikisinde*

üçünde manladı. (Subatan) // *Horoz mañlıyer, ışıhlandı.* (Demirkent *Akyaka) // *Horoz mañladı. Sen sabah ötecen niye öğleüzeri ötdün.* (Gönülalan *Arpaçay) → **banla-, bañla-**

manşır (DS IV, s. 3166*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) → **menşur.**

maralotu *is. bot.* Kayalıklarda, dere kıyılarında biten, yenilen bir çeşit ot. (Boyalı *Sarıkamış; DS IV, s. 3128: İrişli *Çıldır) *Maral otu yoğdu burda. Dağı gezmişem yoğdu çoğ gezmişem.* (Boyalı *Sarıkamış) / *Onu burda tök ye goğusu yola gider bağgala, o éle bi ot maral otu.* (Boyalı *Sarıkamış)

maran *is.* **1.** Araba, kağrı tekerleği. (DS IV, s. 3128: Kars) **2.** Araba tekerleğinin ağaç kısmı. (DS IV, s. 3128: Kars)

maran takımı *is.* Çay bardakları, süzgeç, çay tepsisi koymaya yarayan içi kadife kaplı kutu. (DS IV, s. 3128: Kars)

marçillat- *(-i)* **1.** Yerken ağız şapırdatmak: *Marçillatma düzgün ye.* (Porsuklu *Susuz) (DS VI, s. 4588*: Kars ve köyleri, DS IV, s. 3129*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış *marçillatmak* ‘ağız

şapırdatarak yemek yemek') **2.** Şapırdatmak, öperken ses çıkarmak: *Bōy êle marçillatdı, indi men gene dōyüşerem uşahlar öpende.* (Çakmak)

marfaş *is.* Denk, balya. (DS IV, s. 3129: Kars)

marzalak *is.* Yalan yanlış sözler, martaval. (DS IV, s. 3131: Kars)

massa *is.* Üvendire. (DS IV, s. 3133-3134*: Kars)

mastar *is.* Sıvacılıkta kullanılan büyük, düz, tahta cetvel. (DS VI, s. 4589: Kars ve köyleri)

masura *is. bot.* Küçük hıyar, kabak. (DS VI, s. 4589: Kars ve köyleri)

maşala *is.* Sebze bahçesindeki bölümler, evlek. (DS VI, s. 4589: Kars ve köyleri)

maşna *is.* Makine. (Polatköy *Arpaçay; DS IV, s. 3136*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Maşnıyı düzersen, topu yerine oturdarsan, lülühleri göyarsan, üsdünün şeyini göyarsan baydıyı da üsdüne yerleşdirersen, südü süzer, maşnıyı çekersen.* (Polatköy *Arpaçay)

maşnaaltı *is.* Makineyle kreması alınmış süt. (DS IV, s. 3136: Kars ve çevresi) yağı alınmış süt

matrah *is. 1.* Kamçı. (DS IV, s. 3137: İrişli, Bayburt, Zellige *Sarıkamış 'matrah' **1a.** Binek atı sürmede kullanılan, ince deriden örme, ucunda küçük kösele parçası bulunan ağaç saplı kısa, kalın kamçı; at kamçısı (Cumhuriyet; Porsuklu *Susuz)

maya (I) *is. 1.* Bir çeşit türkü. (DS VI, s. 4590: Kars) **2.** Ağıt. (DS VI, s. 4590: Kars)

maya çiçeği *is. bot.* Peynir mayası yapılan çiçek. (DS IV, s. 3140: İrişli, Bayburt –Gm.; *Sarıkamış)

mayalıh *is.* Ekşimiş hamur. (DS VI, s. 4590: Kars ve köyleri)

mayasır *is.* Basur: *Mayasırı çoğ ganiyer, var çoğ ağrısı var.* (Porsuklu *Susuz)

maydan *is.* İki, üç yaşındaki kısrak. (DS IV, s. 3141: Zaim *Sarıkamış)

mayınla- (*nsz*) Ağrı azalmak, hafiflemek: *Doğdor diyor: –Nasıl oldu ağrın dindi mi? Diyor ki: –Biraz mayınladi.* (Tozluca *Selim)

mayınlan- *f.* Birdenbire durmak, durgunlaşmak (yel için). (DS IV, s. 3141: Kars)

mayıs *is.* Yaş, sulu sığır gübresi. (Sırataşlar *Sarıkamış; Porsuklu

*Susuz) *Biz mayısı hep teygereyneren tökerdiş esgiden.* (Sırataşlar *Sarıkamış)

maymağ *zf.* İki yana sallanarak yürüyen (kimse): *Bu ğarı maymağ gezer.* (Porsuklu *Susuz)

maymağla- *Ğız maymağlıyer, sağa sola tüşe tüşe geler.* (Porsuklu *Susuz) → **maymala- -2.**

maymala- (*nsz*) **1.** Topallayarak yürümek. (DS IV, s. 3143: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) **2.** [, **maymağla-**] Yürürken iki yana sallanmak. (DS IV, s. 3143: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

maytağ *is.* Topal. (Bayburt *Selim; DS VI, s. 4590: İrişli, Bayburt *Selim, *Sarıkamış) *Ahan adamın biri ordan geler, topallıyer aha maytağ geler.* (Bayburt *Selim)

mazğal *is.* Ahırın orta yerinde bulunan, hayvan pisliklerinin toplandığı, 10-20 cm derinliğinde çukur yer: *Getdim hayvanların altını sıyırdım güzel mazğala, mazğaldan da ahan doldurdum götdüm dışarıya boşaltdım.* (Aslanhane *Akyaka)

mazi *is.* Kağnılarda ve arabalarda iki tekerleği birbirine bağlayan, kağnılarda kalın ağaç; arabalarda demir dingil.

(Demirkent *Akyaka; Yeniköy *Sarıkamış) *Cülkü hemî ğalpağı tutor hemî tekeri totor hemî de mazıdan goymor ayrıla.* (Demirkent *Akyaka) (DS IV, s. 3145: Kars ‘kağnı ve arabalarda iki tekerleği birbirine bağlayan, kalın ağaç dingil’)

maziğ *is.* Kırmızı yünlü, uzun kuyruklu, sütü bol, eti az bir çeşit koyun. (Bayburt *Selim; Porsuklu *Susuz; DS IV, s. 3146: İrişli, Bayburt *Selim, *Sarıkamış) *Benim yoğdu aha ğomşunun ele maziğ goyunu var ki.* (Bayburt *Selim) // *Rehmetdiğ Aho'nun goyunları hep ğırmız goyundu uzun ğuyruğlu, maziğ.* (Porsuklu *Susuz)

mazman *O da toğunuyirdi. Mazman diyerdiler onlara, mazmanlar gelerdi buraya ekseri.* (Bozyiğit *Arpaçay)

mazmançı *is.* [, **mazman**] Kıldan ip bükten, çuval dokuyan, keçe yapan (kimse). (DS IV, s. 3146: İrişli, Bayburt *Selim, *Sarıkamış)

mecek *is.* Çamur kazımak için üvendirenin ucuna takılan demir. (İsisu *Sarıkamış; DS IV, s. 3148: Kars) *Başına mecek tağacaz onu da tarlayı ğazıma için.* (İsisu *Sarıkamış)

medek *is. zool.* Manda yavrusu. (DS VI, s. 4591: Kars ve köyleri)

medih *İnce uzun medih vardı, yaşıyerdih, yiyerdih. Gëtdih medih derdih.* (Porsuklu *Susuz) → **medik - 1a.**

medik *is. bot. 1.* İlbaharda kırlarda biten, yaprakları yeşil ve dikenli, kökü havuca benzer yabani bir ot. (DS IV, s. 3150: Kars) **1a. [, medih]** İlbaharda çayırda biten, yaprakları yeşil ve dikenli, havuca benzeyen kökü yenilen yabani bir biki: *Çubuğun ucunu sivrildir medik eşerdik ahan purçalih da aynı ormanda olur, gırda.* (Boyalı *Sarıkamış)

meğel *is.* Çapa. (DS IV, s. 3150-3151: Kars)

meherremlih *is.* Muharrem ayı: *Aşır aşu meherremlihde yaparız.* (Subatan)

mejgel *is. [, macgal, majgal]* Tarla sürülürken sabanın, pulluğun macını tutan kimse: *O zaman eğer mejgelden şey olardisa, musada olardisā türkü söylüyerdih.* (Büyükipirveli *Akyaka) / *O zaman mesela mejgel vardı, o zamanını şöferi.* (Büyükipirveli *Akyaka) // *Yuhusuz galırdih ah o mejgele yağ yaşırdı.* (Demirkent *Akyaka)

megem bağ. Meğer, meğerse: *Gel bene yardım et dedim, sen gët ben gelirim megem beni gandırđı, gelmedi.* (Altınbulak *Sarıkamış) // *Sana bi çorba getirer bële bi tabah, ola megem tabah ince bële gashıh vurersen gashıh bile dolmër.* (Gürbüzler *Selim)

mehel *is.* Hayvanın kırdan yatıp dinlendiği yer: *Hayvan devamlı alışar, mehede geler yatar onnan sonra galdırardıh guşluğa, götürerdih ögleüsdü meheden sonra getirer guşluğa töker, mal hayvan sağıldardı.* (Bayburt *Selim)

melefe *is.* Yatak ve yorgan çarşafı. (DS IV, s. 3155: Kars)

melemez *is. 1.* Utangaç. (İsisu *Sarıkamış; DS IV, s. 3156: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Sen melemez misin ulan, düzgün gonusana melemez mız mız étme.* (İsisu *Sarıkamış) **2.** Beceriksiz, iş bilmez, ağır canlı. (Altınbulak, Boyalı *Sarıkamış; Bayburt *Selim; DS VI, s. 4592*: Kars ve köyleri) *Bir işi yarıtmadı gayıtdı geldi ya melemez, melemez bir işe yaramaz.* (Boyalı *Sarıkamış) // *Melemez, yaramaz adam gelif maa da söz söylüyür.* (Bayburt *Selim)

meléyke is. 1. Melek. (DS IV, s. 3157: İrişli, Bayburt, *Selim, *Sarıkamış) 2. *is. mec.* Çok güzel, masum, güzel huylu: *Éle yahşıdı, éle rahat, éle süküt meléyke gibi gadındı.* (Bayburt *Selim)

meliyet (DS IV, s. 3159*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) → **melyet.**

mellimet is. Bilgi: *Hasangil döğüştü, muhtar hökmede mellimet vermedi.* (DS IV, s. 3159: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

melmeket is. Memleket. (Ocaklı; İsisu, Yeniköy *Sarıkamış; DS IV, s. 3159: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Bizim melmekete gelmiş, hoş geldin safalar getirdin.* (Ocaklı) // *Ah bi melmekete gêtsem.* (İsisu *Sarıkamış) // *Her melmeketin bir dili var.* (Yeniköy *Sarıkamış)

melyet is. [, **meliyet**] Değer: *Bir sepet otun melyeti nedir?* (DS IV, s. 3159: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

memele is. Faiz. (DS IV, s. 3160: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

men zm. Ben. (Çakmak, Karakaş; Aslanhane, Büyükpirveli *Akyaka; Polatköy *Arpaçay; Bayburt, Yenice *Selim)

menef is. Manav. (DS IV, s. 3162 İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

menevşeli is. Menekşeli: *Süsenlü sünbülü mor menevşeli yaylağ, bizim yaylağlara benzersen.*

İçen ölmez abı kevser suyunu bulañ, bizim bulañlara benzersen. (Demirkent *Akyaka)

mengiç is. Dişi domuz. (DS IV, s. 3164-3165*: Kars)

mengil is. Bilezik. (DS IV, s. 3164: Kars)

meni (I) is. Halk koşuğu, mani:

Meni meniye eyler

Meniden gelen beyler

Meni yari getirmez

O da bir gönül eyler. (Çilehane *Kağızman) // *Evlenme zamanı toplanırdıñ bir suyun başına delikanlı olsun gız olsun meni diyardılar.* (Kurbançayırı *Sarıkamış) //

Tozluca dağlarında açıyor güller,

bağda öter dertli dertli bülbüller,

sevdiğim sensiz de geçmiyor burda günler, sevdiğim fotorafını gönder.

Diyerdiñ bir meni gibi. (Tozluca *Selim)

meni (II) zm. Beni. (Boğazköy, Çakmak; Büyükpirveli *Akyaka; Bayburt, Yenice *Selim) *Men yatdım*

sen meni yuħuya verdin, ıħdın getdin.

(Yenice *Selim)

menim *zm.* Benim. (akmak, Karakaş; Aslanhane, Büyükpirveli, Demirkent, Küçükaküzüm *Akyaka; Bayburt *Selim; Porsuklu *Susuz) *Menim dedem Urus zamanlarını bilirdi, aaa zamanlarını oħ bilirdi.* (Aslanhane *Akyaka)

mennen *zm.* Benden. (akmak, Karakaş; Aslanhane, Büyükpirveli, Demirkent *Akyaka; Göldalı *Arpaçay; Bayburt *Selim) *Mennen böyüyü ölüf, mennen küçüyü durur.* (akmak) //

Geşdi mennen yay oħun geşdi mennen. Men merde körpü mü oldum, nemerdder geşdi mennen. (Büyükpirveli *Akyaka) // *Sen mennen evel geverecen.* (Demirkent *Akyaka)

menşur *is. ve sf. [, manşır]* Meşhur: *Abreyelin beşi menşurdu.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Otdar var da men ne bilim, madımaħ var, menşur otdar, ılıcotu var her çeşit ot var, yarpız var.* (Polatköy *Arpaçay) // *Ahan felanın malı var menşurdu adam. Menşur adamın malı, azi, töyuğu menşurdur.* (Bayburt *Selim)

merah elle- *bf.* Merak etmek: *Bizim dilimizi mi merağ ellediniz.* (Yenice *Selim)

merç *is.* Bahis: *Bu oda 6 m.dir, istersen sennen merce gireyh.* (DS IV, s. 3167: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış, *Selim)

merçem *is.* Perçem, kâkül. (DS IV, s. 4594: Kars)

merėh *is. [, merək]* Samanlık. (Boğazköy; Karaorgan *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *Bizim babamızın mereği var esgi, yani oħ esgi.* (Kayaköprü *Akyaka) // *Filenin mereğine gider güvercinleri alır getirir.* (Cavlak *Selim)

merėh *is.* Ahırdaki hayvan yemliğı. (DS IV, s. 3168: Zarşat)

merehmet *is.* Acıma. (DS IV, s. 3168: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

merək (Alçılı; Ocaklı; Kayaköprü *Akyaka; Karaorgan *Sarıkamış; Cavlak, Darboğaz *Selim) *Samanı da öküz arabasıynan daşırduħ, merege doldururduħ.* (Ocaklı) // *Bizim babamızın mereği var esgi, yani oħ esgi.* (Kayaköprü *Akyaka) // *Mereğ olsun, ev olsun, aşğana olsun kıntsuz olmaz.* (Karaorgan *Sarıkamış) // *Filenin mereğine gider güvercinleri alır getirir.* (Cavlak *Selim) // *Tilkü*

merekte yavru yapmış. Saman mereğinde. (Darboğaz *Selim) → **meréh.**

meret is. [, **mirat**] Uğursuz, hayırsız: *Gaz gidersen ki geçer, biy bunu merete galsın, bu meret nere gètdi.* (Bayburt *Selim) (Bayburt *Selim; DS IV, s. 3169: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) (DS VI, s. 4599: Kars) *mirat* ‘uğursuz’ sahıpsız)

meresine dol- *bf.* [, **meresine gir-**] Bir yaşına basmak (köpek yavrusu için). (DS IV, s. 3170: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

meresine gir- *Bizim tula böyüdü, meresine girdi.* (Porsuklu *Susuz) → **meresine dol-**

merre is. Ekilmemiş tarla, köy hayvanlarının otlağı. (DS VI, s. 4594: Kars ve köyleri)

mertek is. **1.** Yapıların tavanlarında kullanılan kalın sıruk, kalas. (DS VI, s. 4594: Kars) **1a.** Yapılarda, tavan uzatmalarının aralarına ve duvar ile tavan uzatmaları arasına konan kısa örtü ağaçları. (Porsuklu *Susuz) ahırın merteyi girildi

mesel is. Bilmece. (Alçılı; DS VI, s. 4595*: Kars ve köyleri) *Mesel söylüyerih, diyerih.* (Alçılı)

meş is. Arı: *Meş uşağı vuracağ* (Porsuklu *Susuz) / *Meş yavru verif.* (Porsuklu *Susuz)

meşik is. [, **möşök**] Çuval. (DS VI, s. 4595: Kars ve köyleri)

meşük is. Ekin çuvalı. (DS IV, s. 3174*: Kars)

meydavulu is. Dümbelek. (DS IV, s. 3176: Kars)

meysi is. Ney. (DS IV, s. 3176: Kars)

mıcı- *f.* Gevşemek, bozulmak (yiyecekler için). (DS VI, s. 4595: Kars ve köyleri)

mığı is. zool. [, **mığmığı**] **1.** Tatarcık. (DS IV, s. 3180: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) **2.** Sivrisinek. (Bayburt *Selim; DS IV, s. 3180: *Selim, *Sarıkamış) *Mığı geldi meni tişdedi.* (Bayburt *Selim)

mığıl-da- *f.* Teke, dişi keçiyi kovalarken ses çıkarmak. (DS IV, s. 3180: Kars)

mığmığı (DS IV, s. 3180*: Kars) → **mığı -1.**

mıh is. Çivi. (Çakmak; Büyükpirveli, Demirkent *Akyaka; Meydancık *Arpaçay) *Keseri geti mıh çahağ.* (Çakmak)

mıhla is. Yağda pişirilmiş yumurta üstüne yoğurt dökülerek yapılan

yemek. (Sıraşlar *Sarıkamış; DS VI, s. 4596: Kars) *Şimdi kayganaya hęc su ğarışmaz kayğana sede yumırta yağa ğırılır ama mihlada hafif su damladırılar ona soğan doğrallar, pul biber ekeller o da mihla.* (Sıraşlar *Sarıkamış)

mihla- (-i, -e) Çivilemek, çakmak: *Bunu mihla orya, e bunu mihı bi burya mihlasana ne olar.* (Büyükpirveli *Akyaka) // *Bunu bir mihla.* (Porsuklu *Susuz)

mihladuz is. Mıknatıs. (Bayburt *Selim; DS IV, s. 3181*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim ‘mihladuz’) *Mal mul harav oldu mu içi olmayanda tel mel olanda ateller içine mihladuz, ateller içine o mihladuzu ahan diyer ki malın içinde tel var, tel utdu mu o mihladuz erider.* (Bayburt *Selim)

millihçi is. 1. hizmetçi. (DS IV, s. 3185 İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim): *Millihçi gider ona yardım eder, işini yaper.* (Porsuklu *Susuz)

minci- (nsz) Gevşeyip bozulmaya başlamak. (Alçılı; Porsuklu *Susuz) *Bu peynir ele mincimiş daha yenilmez.* (Alçılı)

mincılıh is. Kaygan, yumuşak. (DS IV, s. 3185: İrişli, Bayburt *Sarıkamış,

*Selim) ■ **mincılıh ol-** *bf.* Yumuşayıp bozulmak (peynir, meyve, sebze gibi yiyecekler): *Elma mincılıh oluf, ğaldır at.* (Porsuklu *Susuz)

mingilla- (nsz) Burundan konuşmak. (Bayburt *Selim; DS IV, s. 3186: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim ‘mingilla’) *Bu niye mingilliyer sözü de anlaşılmer. Mingilliyer, sözü töreli ğonuşmer.* (Bayburt *Selim)

mırçalih *Bu sene ğar yağmadığinnan mırçalih hiç olmadı.* (Subatan) → **bırcalıh.**

mırdar is. Pis, sevimsiz: *Ö ele çirkin, ele mırdar, ele heyberedi ki!* (Bayburt *Selim) ■ **mırdar ol-** *bf.* Ölmek: (hayvan hakkında): *İneh yatdığı yerden ğahamer, bağa düşör, ya pıcah ulaşsa keser, ulaşmasa mırdar olor.* (Bayburt *Selim)

mırh is. Ön dişleri olmayan (kimse): *Çocuğun dişleri çıhmıyif, hele mırhıdı.* (Porsuklu *Susuz) / *Bu adamın dişleri hep tökülüf, mırh ğalıf.* (Porsuklu *Susuz)

mırtilla- (nsz) Söylenmek: *Mırtilliya mırtilliya iş ğoreceğine hiç yapma.* (DS IV, s. 3190: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

mırtmırt *is.* İyi, düzgün konuşmayan. (DS VI, s. 4597: Kars)

mısır *is. zool.* [, **misir** (II)] Hindi: *Mısır sonra cuğu şimdi şehirlere satılmaya gitti ya onnan sonra hindi oldu, mısır onnan sonra hindi oldu.* (Demirkent *Akyaka)

mısırdı *is.* Mısır. (DS IV, s. 3191: *Kağızman)

mısırtavuğu *is. zool.* Hindi. (DS IV, s. 3190-3191*: Kars)

mısmar *is.* **1.** Büyük, uzun çivi. (DS VI, s. 4597: Kars ve köyleri) **1a.** Geniş başlı, büyük, uzun çivi. (Aşağısallıpınar *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *Mısmarı geti tahtayı çaḫacam. Mısmarı genellikle ḡahın ağaclar için isterler büyük olduḡu için.* (Aşağısallıpınar *Sarıkamış)

mızdur (DS IV, s. 3195: Şahnalar *Arpaçay) → **muzdur**.

mızilla- (I) (*nsz*) Kendi kendine ve anlaşılmaz bir biçimde söylenmek, mırıldanmak. (Bayburt *Selim; DS IV, s. 3196*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Bu adam ne mızilliyer burda insanın başında.* (Bayburt *Selim)

mızilla- (I) (*nsz*) Çocuk kendi kendine yavaşça, sessizce ağlamak: *Ġurvan olem ne isdiyersen, ne diyersen, niye*

mızilliyersen? Mızillama, ağlama. (Porsuklu *Susuz) / *Çocuḫ mızilliyer, ḡahıf hele baḫın.* (Porsuklu *Susuz) / *Evin içinde mızilliyer, hele baḫın ne isdiyey uşah.* (Porsuklu *Susuz)

miciyh *is.* Aşık oyununda aşığın yan yatmış, yarı yatık durumu. (DS IV, s. 3198: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış, *Selim)

mil dur- *bf.* **1.** Ellerin yardımı olmaksızın ayaklar yukarıda, baş üstünde durmak. (DS VI, s. 4598: Kars ve köyleri) **1a.** Başüstü dik durmak: *Ġoç oḡlu ḡoç yav, mil durur tepesinin üsdünde.* (Taşdere *Arpaçay)

mile *is.* Bilye. (Cavlak *Selim; DS VI, s. 4598: Kars) *Orda o şey yapamadi mi o mile orya düşdi mi o dairenin içine, o yenildi.* (Cavlak *Selim)

miltan *Gara köyneḫ giyerdiler, miltan indi çıḫıf.* (Çakmak) → **mintan**.

mimdik *is.* Gaga. (DS VI, s. 4598: Kars ve köyleri)

mimik *is.* Horoz, tavuk vb. hayvanların ibiḡi. (DS VI, s. 4598: Kars ve köyleri)

mincik *is.* Hayvan tekmesi, çifte. (DS IV, s. 3185*: Kars)

mintan *is.* [, **miltan**] Gömlek: *Mintanı çirme yuḫari öyle yıḫa ellerini.*

(Esenyayla *Akyaka) / *Mintan tihdim.*
(Esenyayla *Akyaka) // *Benim bu mintanım esgidi mi çaput oluyor.*
(Tepecik *Arpaçay)

mirat (DS VI, s. 4599: Kars) → **meret.**

mirgeşiyh *is.* Hizmetçi. (DS IV, s. 3203: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

misir (I) *is. bot.* Mısır. (DS IV, s. 3204: Zarşat)

misir (II) *Ğapıya neye pisdiyer diye benim oğlum misir sahlamér.*
(Çakmak) → **mısır.**

mitil *is.* Çok eski ve kirli kilim, halı, yorgan, döşek vb.: *Bunun altına ele bi şe serif mitil kimi.* (Porsuklu *Susuz)
Evin ortasına ele bir halı atıflar ki mitil kimi. (DS VI, s. 4599: Kars) ‘çok eski ve kirli giyecek, kilim, halı vb.)

modmodu yap- *bf.* Dedikodu yapmak: *Orda yığılıf hele arvaddar yığılıf, modmodu yapeller.* (Bayburt *Selim)

modolla- *f.* Ucu çivili değnekle hayvan dürtmek. (DS VI, s. 4599: Kars ve köyleri)

modu *is.* Hayvanları dürtmek için kullanılan ucu çivili değnek ya da değneğin ucundaki çivi, nodul. (DS IV, s. 3208*: Kars)

modyam ol- *bf.* Tarım işlerinde işler bitene kadar ortaklaşa çalışmak; ortaklaşıp iş yapmak: *İki ev, üç ev modyam oluf çüt ekeller.* (Porsuklu *Susuz)

morbet *is.* Evde az iş yapan çocuk. (DS VI, s. 4600: *Kağızman)

morik *is. zool.* Koyu kırmızı renkli bir hayvan. (DS IV, s. 3211: Kars)

mosdadıp gal- *bf.* [, **mosdal-** (*nsz*) Kızıp ses çıkarmamak, kızarıp durmak. (DS IV, s. 3212: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

mosdal- *Pēy bu adam neye béle mosdaldı, ğipğirmızı oldu, söz söylemedi.* (Bayburt *Selim) → **mosdadıp gal-**

moşüyh *is.* [, **möşüyh, möşüh**] Teliz, çuval. (DS IV, s. 3212: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

motal *is.* Peynir tulumu. (Bayburt *Selim; DS IV, s. 3212: Koçköy *Arpaçay) *Peynir ğayırerdiş, motal baserdış, her iş de görördüñ.* (Bayburt *Selim)

motmotu *is.* Dedikodu. (DS IV, s. 3212: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

moyulla- *f.* Kendi kendine söylenerek ağlamak. (DS IV, s. 3212: İrişli, Bayburt *Sarıkamış *Selim)

moz *is. zool.* Sığırların kanını emen bir çeşit sinek: *Bu sene éle çoğ moz var ki yaylada. Moz malı rahat biraşmer yata.* (Porsuklu *Susuz) (DS VI, s. 4600: Kars ve köyleri) ‘hayvanların kanını emen bir çeşit sinek’) ■ **moz tut-** *bf.* kaçmak (sinek ısırın sığır için). (DS VI, s. 4601: Kars) *Malı moz tutuf.* (Porsuklu *Susuz)

mozalan tut- *bf.* Sığır bir çeşit sinek tarafından rahatsız edildiği için yerinde durmamak, sürekli hareket etmek: *İneyi mozalan tutuf, sağamerem.* (Karakaş)

mozik *is.* Bir, bir buçuk yaşında dana. (DS VI, s. 4601: Kars) *İki yaşında erkege mozik dişi düye.* (Alçılı)

möggem *O da üsdünü daşlarız möggem. O da onnan baş peynir olur.* (Ocaklı) // *O sıra daha möggem idih, a şimdi ne var, tansiyon var, dişlerimiz düşdi.* (Handere *Sarıkamış) // *İp göpmaz, ipler galin olir, möggem olir.* (Akyar *Selim) → **mökgem -1.**

mökgem *is.* [, **möggem, mökkem**] **1.** Sağlam, dayanıklı. (Porsuklu *Susuz; DS IV, s. 3214*: İrişli, Bayburt

*Sarıkamış, *Selim) *Bu çubuh ey mökgemdi.* (Porsuklu *Susuz) **2.** *zf.* Sağlam, sıkı: *Bu köpeyin haltasını birez mökgem bağla.* (Yalınkaya) // *Mökgem bağla telisin ağzını.* (Meydancık *Arpaçay) // *Ğıl çuval tohu yurduh hanada. Mökgem tikirdih, çuvalara doldururduh.* (Polatköy *Arpaçay) *Mökgem sışdırırm açılmasın diye, kemer gırılıyor.* (Tepecik *Arpaçay) // *Mökgem tut, üstüne tökersen.* (Porsuklu *Susuz)

mökgemleşdir- *(-i)* Sağlamlaştırmak: *Eycene mökgemleşdir, eycene ağzını bağla.* (Meydancık *Arpaçay)

mökkem *Yav Nureddin beyin bir arabası var göründüğü gibi deyil çoğ mökkem, sağlam.* (Subatan) →

mökgem -1.

möşök (DS VI, s. 4595*: Kars) → **meşik.**

möşüh *Möşüyü söhdüm, işleme işdedim.* (Bayburt *Selim) // *Sarı telisler var ya o beyaz laylonlara möşüh demeller. Laylon çuvalardan böyühdü onlar.* (Porsuklu *Susuz) → **moşüyh.**

möşüyh (DS IV, s. 3212*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) → **moşüyh.**

muçuhla- (*nsz*) Uçuklamak. (Porsuklu *Susuz; DS IV, s. 3216: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış, *Selim) *Gece gorhuf, ağzı muçuhluyuf.* (Porsuklu *Susuz)

mudara *sf.* Zayıf, cansız, işe yaramaz, güçsüz. (Polatköy *Arpaçay; DS IV, s. 3216: Kars) *Hêş biş iş görmüyüf ki ne ki bekara bir adam, mudara bir adam, hêşbi işe yaramır.* (Polatköy *Arpaçay)

mugum *zf.* Her zaman, sürekli olarak: *Mugum size mi çalışağ.* (DS IV, s. 3217: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

muğan *is.* Oyun, düzen: *Bu işde bir muğan var.* (DS IV, s. 3217: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

mumbar *is.* Keçi, koyun bağırsağına prinç ya da bulgur doldurularak yapılan bir çeşit yemek. (DS VI, s. 4601-4602: Kars)

muncuğ *is.* Boncuk. (Göldalı *Arpaçay; DS IV, s. 3220: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Muncuğ mu tapıfsan, ne dingilehoç oynıyırsan?* (Göldalı *Arpaçay)

murc *is.* [**murç**] Taşları tıraş etmekte ve büyük taşları kırmakta kullanılan sivri uçlu demir, taşçı kalemi: *Varyoznan vurardılar, murc goyordular düze, o murca vurordular,*

daşları keserdi, bağ bu gördüğün daşları. (Büyükpirveli *Akyaka) // *Murc var duvarları yapmağ için, taşları oyma için murc. Bêle ince ucu, çekiçinen vurur taşları düzene sohallar.* (İsisu *Sarıkamış)

murç *Varyoznan vurardılar, murc goyordular düze o murca vurordular, daşları keserdi, bağ bu gördüğün daşları.* (Büyükpirveli *Akyaka) (DS IV, s. 3221: Selim *Sarıkamış Taşları tıraş etmekte kullanılan sivri uçlu demir, taşçı kalemi) → **murc.**

murğuz *is.* Asık suratlı: *Bizim gelin çoh murğuzdu, yüzü hêş gülmër.* (Porsuklu *Susuz)

murzubalık *is zool.* Bıyıklı, bir çeşit tatlı su balığı. (DS IV, s. 3223: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

muşt *is.* Müjde: *Muştumu ver, oğlun geldi.* (Porsuklu *Susuz)

muştula- *f.* Sevindirici haber vermek. (DS VI, s. 4602: Kars)

muşulla- *f.* Hafif ses çıkararak uyumak. (Bayburt *Selim) (DS IV, s. 3226*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

muturuf *is.* 1. Çingene. (DS IV, s. 3227: Kars) 2. Gezginci dilenci: *Muturuflar köyden un yığdılar.*

(Porsuklu *Susuz) / *Köyde atnan o gèderdi, öbürü gelerdi, muturuf gelerdi, un topluyardi, den topluyardi, ne verersen.* (Porsuklu *Susuz)

muzdur *is.* [, **mızdur, muzdurçu**] Çoban. (Büyükdurduran *Akyaka; Bacioğlu *Arpaçay; Bayburt *Selim; DS IV, s. 3227: Dalaver *Arpaçay, İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *He muzdur he çobana deyilir.* (Büyükdurduran *Akyaka) // *Muzdur, günüz otarıyor, gece de behliyeller.* (Bacioğlu *Arpaçay) // *Muzdurdu günahdı muzdurun hağğı yiyilmez.* (Bayburt *Selim)

muzdurçu *Bu muzdurçu gider, muzdurçudu bunun hağğını töreli vereh, günahdı.* (Bayburt *Selim) → **muzdur.**

müfdele *is.* Müptela, bir şeye düşkün, tutkun: *Bu adam dilencüyse dilenciliğe çoğ müfdeledür. Yav bu adam eskiden de müfdeleydi bu adam bu işe.* (Tozluca *Selim)

mürgüle- *f.* Oturduğu yerde uyuklamak, şekerleme yapmak. (DS IV, s. 3231: Kars)

müşdüh *Menim babamın gümüşdeniydi müşdüyü.* (Çakmak) // *Dede çoğ cigara içerdi müşdüyü*

yoğudu, ağzıdıh varyıdı. (Bayburt *Selim) → **müşdüyh.**

müşdüyh *is.* Sigara ağızlığı. [, **müşdüh, müştük**] Ağızlık. (DS IV, s. 3232: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

müşne *is.* [, **nuşna**] **1.** Demirden yapılan araba dayacağı. (DS IV, s. 3232: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) **1a.** Dört tekerlekli öküz arabalarında arabanın yanlarının dik durması için kullanılan bir ucu delikli demir, diğer ucu çatallı ağaç biçiminde araba dayacağı: *Bir müşnöyü geti, bu harava müşnesiz getmër, müşneyini al gel.* (Bayburt *Selim)

müştük (DS IV, s. 3232: Zellige *Arpaçay) → **müşdüyh.**

N

nabır *is.* Ahır ikiye bölme. (DS IV, s. 3233: *Sarıkamış)

naçaḥ *is.* Hasta. (DS IV, s. 3233: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

nağıl *is.* Masal: *Hekat annederdiler, nağıl annederdiler.* (Yalınkaya) **nağıl et-** *bf.* Dedikodu yapmak: *Èle nağıl edeller, yığıleller nağıl edeller o ğarılar. Bõy yığılıflar nağıl edeller, dediğodu edeller.* (Çakmak)

nahar *is.* Kahvaltı: *Sabah naharı eyledin mi, ehmeḥ yedin mi?* (Karakaş)

nahır *is.* Sığır sürüsü. (Boğazköy; Demirkent *Akyaka; Meydancık *Arpaçay; Akören *Sarıkamış; Cavlak *Selim) *Nahır gétđi, danıyı çıḥar, o da ğetsin otdasın.* (Demirkent *Akyaka) // *Çayın başına nahır iner, orda sulah orda hem çay demler çobanlar hem de malları sularlar.* (Akören *Sarıkamış) (DS *nahır* ‘değişik tür hayvanlardan oluşan sürü’; DS IV, s. 3234: Kars) ‘sığır sürüsü’; DS VI, s. 4604: Kars) ‘inek sürüsü’) ■ **nahıra gét-** *bf.* Sığır çobanlığı yapmak: *Esgiden nahıra gidenlere herkes sıraynan yemeḥ verellermiş, epbeḥ verellermiş, yağ verellermiş.* (Porsuklu *Susuz)

nahırcı *is.* [, **nahırçı**] Sığır çobanı:

(Demirkent *Akyaka; Bayburt, Tozluca *Selim) *Bayramıydı nahırcılar böyün malı ğoydu.* (Demirkent *Akyaka) // *Orda da nahırcılar ğalerdiler hem de mala baḥerdiler ki ğurt, hırsız falan gelmesin.* (Tozluca *Selim) (DS VI, s. 4604: Kars ve köyleri) ‘çoban’]

nahırçı (Bayburt *Selim; Porsuklu *Susuz) *Nahırçı malı ğoydu gétđi, nahırğoyan geldi, nahırcı gider.* (Bayburt *Selim) → **nahırcı.**

nahırçılıḥ *is.* Sığır çobanlığı: *Muzdur da beḥe nahırçılığa gideller, çovana gideller, mala gideller.* (Bayburt *Selim)

nahırğoyan *is.* Bir yıllığına ücretle tutulan çobanların hesap verdikleri Aralık ayının 25. günü. (İsisu *Sarıkamış; Bayburt *Selim; DS IV, s. 3235: İrişli Bayburt *Sarıkamış, *Selim ‘nahırğoyan’) *Nahırçı malı ğoydu gétđi, nahırğoyan geldi, nahırcı gider.* (Bayburt *Selim) // *Çobanı baharın tutarsın onbirinci ayın onikinci ayın mı işde hatırımda ğalmamış işde çoban o zaman malı biraḥdı mı nahırğoyan yani çoban malı biraḥdığı ğün nahırğoyan.* (İsisu

*Sarıkamış)

nahıs, nahıs *is.* Ters, inatçı (kimse). (Porsuklu* Susuz; DS IV, s. 3235: Karapapaklar *Sarıkamış, *Selim) *Bu nasıl nahısdı tersdi yanı.* (Porsuklu *Susuz)

naķış ver- *bf.* Nakışlamak, nakış koymak (tarih yazmak, isim yazmak, desen koymak vs.): *Bezin üzerine getirir şeyleri düzürdüler yunları, güzemen olurdu yunlar, ahan naķışını vererdiler, üzerine tökerdiler birez sıcaħ su.* (Küçükaküzüm *Akyaka)

nalpara *is.* Kayaları yarmak için kullanılan çivinini yanlarını beslemeye yarayan nal ya da ince demir parçaları. (DS VI, s. 4605: Kars)

namazdıħ *is.* Üstünde namaz kılınan kilim, post vb. şeylerden yapılmış seccade. (DS IV, s. 3237*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

namlı et- *bf.* Dövülmüş (saman, tane karışımı) ekini savurmak için uzunlamasına yığmak: *Yabalarnan ayırt etmeyi beceremezdi herif diyirdim sen arħaya geç, namlı ederdim.* (Çıplaklı *Selim)

nanay *is.* Düğünlerde çalgısız olarak oynanan bir halk oyunu. (Aşağısallıpınar *Sarıkamış; DS IV, s.

3239: Kars) türkü *Nanay da söyleller, türkü de çağırılar, davul zurnaynan da oynallar.* (Aşağısallıpınar *Sarıkamış)

nancarı *zf.* [, **hancarı**] Nasıl: *Ne bilim nancarı diyim.* (Karakaş) / *O nancarı döner men bilmerem onu.* (Karakaş) // *Nancarı diyim ay ğız.* (Taşdere Arpaçay) // *Metelledim bu işe nancarı, nasıl oldu diye.* (Küçükaküzüm *Akyaka)

napızar (Alçılı; Sırbasan *Sarıkamış; Bayburt, Yenice *Selim; DS IV, s. 3240*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Bizim napızara bunların ğazları ele girir, çıhardirim gene girer.* (Alçılı) // *O napızardan geřduħ, ora ey ot varıdı, napızar ele dolmuş.* (Sırbasan *Sarıkamış) // *Bir napızar ehmişem töyuħ yiyer, ğaz yiyer, ineh yiyer onu behliyerem.* (Bayburt *Selim) // *Evi bura, tarla bura. Eskiden evin yanındakilere napızar diyeller, yanı tarla, yaħın tarlıya napızar.* (Yenice *Selim) → **napuzar.**

napuzar *is.* [, **napızar**] Her yıl ekilebilen, toprağı kuvvetli, verimli tarla. (DS IV, s. 3240: Kars)

narıncı *is.* [, **narınc,** **narıncış**] Koyu sarı: *Göy ip boyardım, narıncı boyardım. Sarının tutgununa narıncı.*

(Çakmak) // *Nārıncı, söz gelim a bu eteh' giysen a bu eteh' narıncı.* (Bayburt *Selim)

narınç (DS IV, s. 3240: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış, *Selim) → **narıncı**.

narınş *Soğan gavuğunnan boyuyordum, zadnan boyuyordum, eveliyin kökünden sarı renk çıkar. Narınş da buna benzer bir renk.* (Polatköy *Arpaçay) → **narıncı**.

nari is. Bir halk oyunu, bar. (DS IV, s. 3241: Kars)

narya zf. Nereye: *Narya gidersen?* (DS IV, s. 3241: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

nasırka is. Harç taşımaya yarayan dört kollu araç, teskere. (DS IV, s. 3241*: Kars)

nat is. Tırpanın sapı. (Demirkent *Akyaka; İsisu *Sarıkamış; DS IV, s. 3242: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Tırpanın natı gırıldı.* (İsisu *Sarıkamış)

natda-, natla- (-i) Tırpana sap geçirmek. (Bayburt *Selim; DS IV, s. 3242: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Piçmeye gidecih', tırpanı natladıh' giderih'. Tırpanı natdadım pişmeye giderem.* (Bayburt *Selim)

nay is. Oluk. (DS IV, s. 3243: Kars)

naznazi is. İpek örtü. (DS IV, s. 3243: Cala *Çıldır)

néce zf. [, néje] **1.** Nice, nasil. (Boğazköy; Büyükpirveli *Akyaka; Bayburt *Selim) *Néce meni söyleder.* (Boğazköy) // *Sen néce uşağ' ohudursan bu iş béledir, bu béledir* (Büyükpirveli *Akyaka) // *Hele buna néce iş görer.* (Bayburt *Selim) **2. sf.** Nice, ne kadar: *Bō néce cimridi, gıdım gıdım goyor.* (Karakaş)

nedir is. Özür, eksik: *Bu yılki elmalar nedirli.* (DS VI, s. 4606: Kars ve köyleri)

nedirli is. Özürlü, kusurlu, eksik: *Bu goyun nedirli; gulağının yarısı kesihdi, ğurbana olmaz.* (Porsuklu *Susuz) / *Bu at nedirli alınmaz.* (Porsuklu *Susuz)

neft *Evelden çıralar vardı, bezden fitil pükerdih' çıranın içine goyerdih', nefti doldurerdih', yahardıh'. (Çakmak) // Lamba vardı şüşeli, aynı küpü vardı orya da neft doldurardıh', yahardıh'. (Bayburt *Selim) → **nöyüt**.*

ne ğeden *Balığ' ğarpanlar ya bağ' hele balığ' ğarpanlar ne ğeden balığ' yutdu.* (Bacıoğlu *Arpaçay) → **ne ğeder**.

ne geder *zf.* [, **ne geden**] Ne kadar: *Bizim gancih ne geder tula verif.* (Meydancık *Arpaçay) // *Hêş bir yerde yoħdu üzüm ihdiyar, ne geder söylesen kimse dinlemez, hêş de tutulmuyor sözün ehdiyar.* (Çıplaklı *Selim) / *Yordamlı, o ğız ne geder yordamlı, güzel, yahışılı, yığvalli, yığvalı açih.* (Çıplaklı *Selim)

nehcr *is.* Vakit. (DS IV, s. 3245: Kars)

nehre *is.* Ağaç yayık. (Demirkent *Akyaka; Taşköprü *Arpaçay; Bayburt *Selim; Porsuklu *Susuz) *Ġaymağı topluyollar bir ğava onnan sonra onu nehreye ğoyol, nehrede yayıllar, çalhıyıllar, tereyağ oldu.* (Demirkent *Akyaka) // *Ġaymağı nehrede çalhıyıriş ahan ayranı çihur.* (Taşköprü *Arpaçay) // *Nehrede ğaymaħ çalhadım yağ oldu, yahadım, temizledim, ğazana ğoydum, eridi.* (Bayburt *Selim) (DS IV, s. 3245: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim, *Arpaçay ‘küp biçiminde toprak yayık’)

nêje *Nêje cığızdı ğadan alım.* (Polatköy *Arpaçay) // *Maa ver o yavıyı ğızım, burya ver, baħ ğız nêje çözdü.* (Taşdere Arpaçay) → **nece -1.**

nemer *is.* Düğünde yapılan at yarışında

birinci gelen atın boynuna ödöl olarak bağlanan ipek başörtü. (Cavlak *Selim; Porsuklu *Susuz) *Beş kilometre yerden at sürülecaħ yani at yarışi, önne kim çiharsa öne kimin atı gelürsa o atın boynuna şey bağlardılar eşarp midur nedur onu bağlardüler, ona nemer derdiler.* (Cavlak *Selim) // *Bizim at ele yaman ğaçer ki her düğünde nemer aler.* (Porsuklu *Susuz)

nenceri *zf.* Nasıl. (Meydancık *Arpaçay; Bayburt *Selim; DS IV, s. 3246*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Nenceri diyim.* (Meydancık *Arpaçay) // *Viy bu nenceri palçih kimi oluf, haşıl kimi oluf, bu yeyilmez.* (Bayburt *Selim) / *Bu nenceri oldu, nenceri yaptınız?* (Bayburt *Selim)

nesiyet *is.* Öğüt: *İndi diyeller ki terbiye ver bu uşağına, o zaman diyerdiler nesiyet ver.* (Büyükpirveli *Akyaka) / *Bu yoldan getme önü uçurumdu berbad olarsan işde nesiyet odu.* (Büyükpirveli *Akyaka) // *Bunu nesiyet ettiğimiz zaman bir çocuğa oğlan, uşağan ğızım paran var iken aş ğal paran bitdiħden sonra aş ğalma bi şe ne alamazsın.* (Tepecik *Arpaçay) // *Nesiyet tutmuyor ki.* (DS IV, s. 3248: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) ■ **nesiyet tut-** *bf.* Verilen öğüde uymak: *Babam maa*

bunu nesiyet etmişdi men de onun vesiyetini tuterem. (Porsuklu *Susuz)

neteer *zf.* [, **neteher**, **ne tevr**, **netöör**, **netöyür**] Ne tür, nasıl: *Neteer iş görürsen ay gız, savaḥdan gahıfsan a ne iş görürsen.* (Polatköy *Arpaçay) // *Ya sen neteer yoğurdun ki bunu galınlaştırmuşsin, gavi etmişsiniz bunu.* (Tozluca *Selim) // *Bu işi neteer yapalım?* (DS IV, s. 3248: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim ‘neteer’)

neteher (DS IV, s. 3248-3249*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) → **neteer**.

ne tevr *Ne tevr olacaḥ benim halim yā.* (Camuşlu *Kağızman) → **neteer**.

netöör (DS IV, s. 3248-3249*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) → **neteer**.

netöyür (Bayburt *Selim; DS IV, s. 3248-3249*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Bu iş netöyür oldu ki, héc ey olmadı.* (Bayburt *Selim) → **neteer**.

neve *is.* Torun: (Bayburt *Selim)

neye *zf.* Niye, neden, niçin. (Alçılı, Karakaş; Göldalı *Arpaçay; Çıplaklı, Bayburt, Eskigeçit *Selim) *Neye zırlırsın, neye çoḥ gonusırsın.* (Alçılı) // *O bedrengi neye getirıfsen orya, onu*

galdır, onu taḥma, onu giyme. (Bacıoğlu *Arpaçay)

nezik (I) *is.* İnce: *Pancarın yaprağı çok nezik.* (DS IV, s. 3251: Kars)

nezik (II) *is.* [, **neziḥ**, **neziyh**] Mayasız hamurdan, kaymakla yoğrularak yapılan ve sac üstünde pişirilen bir çeşit ekmek. (DS IV, s. 3251: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

neziḥ *Sajda neziḥ pişirdim ye babam ye.* (Bayburt *Selim) → **nezik** (II).

neziyh (DS IV, s. 3251*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) → **nezik** (II).

nıḥca- *f.* Bir şeyi çivilemek, keserle vurarak çakmak. (DS IV, s. 3251: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

nıḡız *is.* Cimri. (Küçükaküzüm *Akyaka; Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz; DS IV, s. 3251*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Sıçannan olan keseyen olar, yani nıḡız olar.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Adam parıyı çoḥ sever, malını çoḥ sever, nıḡız olar, sana hécbi şe şey etmez.* (Taşdere *Arpaçay)

nije *zf.* Nice. (DS IV, s. 3245*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

nodul *is.* Üvendirenin ucundaki çivi. (DS VI, s. 4608: Kars ve köyleri)

novatçı *is.* Nöbetçi. (DS IV, s. 3256: Karapapaklar *Sarıkamış, *Selim)

nöker *is.* Hizmetkâr, erkek hizmetçi: *Ay nöker filanı geti, bunu geti, onu geti. Men bu nökeri tutduğum zaman mesele mana yardım eliyer, ahırnan, malnan mulnan urğaşer.* (Büyükpırveli *Akyaka) // *Babam eller anasıydı, nökerin, çovanın ağasıydı, beyiydi.* (Gönülalan *Arpaçay) // *Biri o köyde nöker, biri de bu köyde nöker oluyor ağalara.* (Tepecik *Arpaçay)

nöyüt *is.* [, **neft**] Gazyağı. (Göldalı *Arpaçay; Bayburt *Selim; DS IV, s. 3257: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Ağızdıh nöyüt tökülene diyerdih.* (Göldalı *Arpaçay) // *Çıra varıydı fitil yapardıh, ahā o çıranın başına goyardığ ona da nöyüdü doldurorduh, a tufarın birine goyorduh, yanerdı.* (Bayburt *Selim)

nöyüt çırası, çıra *is.* Saçtan, üçgen şeklinde, fitilli, gaz yağı ile yanan lamba. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz) *Nöyüt çırasını geti bir, tendirrihden gèdeh, epbeh getireh.* (Porsuklu *Susuz) / *Çırayı yah, yaylada yaherdih çırayı, yah geti, bir işih olsun.* (Porsuklu *Susuz)

nuhsa *is.* Muska: *O nuhsa üsdüne*

yatan gelinlerin rahatsız olduğu zaman gelerdiler. (Bayburt *Selim) // *İki sevgi mesele birbirini seviyor işte onu başını çevirmeh için nuhsa yapirlar.* (Göldalı *Arpaçay) // *Ğorhunca nuhsa yaziler, hasta olunca nuhsa yaziler.* (Porsuklu *Susuz)

nuşna (Demirkent *Akyaka; Porsuklu *Susuz) *Nuşna çıhdı, drap açıldı, eşyalar hep yere töküldü.* (Porsuklu *Susuz) → **müşne.**

nuzla *is.* Dişetlerinde oluşan kaşıntılı bir çeşit hastalık. (DS VI, s. 4608: Kars)

nuzlaotu *is. bot.* Kayaların çatlak ve oyuklarında biten, dişeti hastalığında kullanılan bir çeşit ot. (DS VI, s. 4608: Kars ve köyleri)

nünü *is. zool. 1.* Büyük karasinek. (Porsuklu *Susuz; DS IV, s. 3258: *Arpaçay) *Malı nünü ısırđı.* (Porsuklu *Susuz) **2.** Sivrisinek. (Büyükdurduran *Akyaka; Porsuklu *Susuz; DS IV, s. 3258: Kars) *Ğoluma nünü sohdu.* (Büyükdurduran *Akyaka)

nüsübet *sf. 1.* Uğursuz: *Bir adam bir işe gideyer de öğüme bu çıhdı, ne nüsübet adamıydı ya benim işim rastlamadı.* (Tozluca *Selim) / *Geldin benim işim ras getmedi. İkide birde*

*gırdım, töhdüm gırdım, töhdüm e sen
ne nüsübet adamsan gağ gêt ya.*
(Küçükaküzüm *Akyaka)

nüyver is. Taze, turfanda. (DS IV, s.
3259: İrişli, Bayburt *Sarıkamış,
*Selim)

O

obaş is. 1. Gün doğmadan, sabaha karşı (zaman): *Obaştan kalkıp yola düştük.* (DS VI, s. 4610: *Arpaçay) 2. Sahur: *Obaşa gahdıh, yasdılığa gahdıh. Bu akşam obaşa yatıf galmışam, gahmamışam.* (Büyükdurduran *Akyaka)

oburmola is. Kuşların avlanacağı geçit yeri. (DS V, s. 3263: Kars)

o deni zf. O denli. (DS VI, s. 4610: Bayburt *Selim, Kars ve köyleri)

odura e. İşte: *Ahan odura benim dolabımı aşginan, içi dolu paltar.* (Polatköy *Arpaçay) / *Odura hindimiz yaylada yumurtdadı, yumurtdadı geldi köyde tus yatır.* (Polatköy *Arpaçay) // *Tahça bizde de var, odura atdarın gashavını felan fırçası tahça yanında olur.* (Bacıoğlu *Arpaçay)

oflaği *Oflaği*yi biz yuħa açarız sadece. *Ġatmer edende, kete edende oflağiynan açarılı.* (Çıplaklı *Selim) → **ohlavı.**

o gün zf. [, **o günü, o günü**] Geçen gün: *O gün ġarılar orda söylüyerti.* (Polatköy *Arpaçay) // *O gün benim burya bir tene hayvan girmiş.* (Tepecik *Arpaçay) // *Omuzluğum şimdi gene var. Ben o gün aşğana da buldum.* (Bayburt *Selim)

o günü *O günü geldi yedi.* (Akören *Sarıkamış) → **o gün.**

o günü *O günü televizyonda çihif, bıy bah aynı bizim yapığımızı yaper yiyeller.* (Çakmak) // *Ben o günü pişirecağım da kendime bir iki tene.* (Gürbüzler *Selim) → **o gün.**

oğlakkıran is. 30-31 Mart ve 1 Nisan günlerine verilen ad. (DS VI, s. 4611: Bayburt *Selim)

oğorla- (DS V, s. 3273*: Kars) → **oğurla-**

oğra- *f.* Başvurmak. (DS VI, s. 4611: Kars)

oğrak is. 1. İnanişaya göre cin, peri çarpması. (Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4611: Bayburt *Selim) *Oğraħ da ırağ olsun beygafil nevlem bir uşaağ öler ona oğraħ da diyardiler. Beygafil felç oldu, oğraħ oldu ġetdi.* (Bayburt *Selim) *Oğrağaya uğradı.* (Porsuklu *Susuz) / *O gelini o ġızı ya da bir adamı uğrağaya uğramış, cin çarpmış.* (Porsuklu *Susuz) 2. İnanişaya göre cin, peri topluluğu. (DS VI, s. 4611: Bayburt *Selim)

oğru is. Hırsız. (Büyükdurduran *Akyaka; Göldalı *Arpaçay; Bayburt

*Selim; DS V, s. 3271: Zarşat, İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim + DS VI, s. 4612*: *Arpaçay) *Filankesin evine orğu girif.* (Büyükdurduran *Akyaka) // *Geldi hırhız geldi, oğru geldi arddan sürdü aldı götürdü hepsini.* (Göldalı *Arpaçay) // *Oğru geldi bu gece adamın malını aşdı götürdü.* (Bayburt *Selim)

oğul *is.* Arı yavrusu: *Asıl oğul verdiği zaman bal güzel olur.* (Büyükpırevli *Akyaka) // *Artıh güzelceme yerini tayin ederik. Ahân, şimdi de başında behliyirik. Oğul verir, yavru verir.* (Kayaköprü *Akyaka)

oğulbalı *is.* Arı yavrularının yaptığı bal. (Büyükpırevli *Akyaka; DS VI, s. 4611: Bayburt *Selim, Kars ve köyleri) *Asıl oğul verdiği zaman bal güzel olur, o zaman da diyerdiñ oğulbalı yiyebilersen mi?* (Büyükpırevli *Akyaka)

oğurçu *is.* Hırsız: *Geldi buraları soydu, uğuradı getdi, oğurçu.* (DS V, s. 3273*: Kars)

oğurla- (-i) [, **oğorla-**, **oğurra-**, **uğurra-**] Çalmak, gizlice almak. (DS VI, s. 4612: *Arpaçay oğurlamağ, oğurlamak, DS V, s. 3273*: Kars) oğorlamak ‘çalmak’)

oğurra- *Girif altınlarını oğurruyuf gomşunun.* (Büyükdurduran *Akyaka) // *Oğurruyuf, gelif eve girif, hep eşyemi oğurruyuf.* (Porsuklu *Susuz) → **oğurla-**

oğurruğ *is.* Hırsızlık: *Yetim oğurruğa çihanda ay ahşamnan doğar.* (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

oh *is.* Sabanın toprak dışında kalan uzun, ağaç bölümü. (DS VI, s. 4612: Kars ve köyleri)

o hetere O kadar: *O hetere söyledim yeter.* (Bayburt *Selim)

ohlavı *is.* [, **oflaği**, **ohley**, **olhoy**] Oklava. (Çakmak; DS VI, s. 4612*: Kars ve köyleri) *Merdenemiz yoğuydu, ohlavımız, éle ohlavımız vardı béle béle.* (Çakmak)

ohley *On garı yığıldıñ erişte kesmeye, poşgunda açerdiñ ohleyen.* (Çakmak) → **ohlavı.**

oho *ünl.* Öküz sürme ünlemi: *Oho, öküzü sürerdiler.* (DS VI, s. 4612*: Kars ve köyleri)

ohşa- (I) (*nsz*, *-e*) Benzemek. (Büyükdurduran *Akyaka; Polatköy *Arpaçay; Bayburt *Selim; DS VI, s. 4612: *Arpaçay) *Songül’ün oğlu aynı*

babasına oħşuyur, babasına oħşuyur.
(Büyükdurduran *Akyaka) // *Ordan,
uzaħdan biri gel bōy nēce filan adama
oħşuyor.* (Polatkōy *Arpaçay) // *Aynı o
ħurşlara oħşuyordu ha farmaş o şekili,
bir terefi örneħli bir terefi düziydi.*
(Bayburt *Selim)

oħş- (II) (-i) Sevmek, okşamak.
(Büyükdurduran *Akyaka; Yenice
*Selim; DS VI, s. 4612: Kars ve
köyleri) // *Bi de bir küçüh çocuğu
seversen oħşiyarsan bele.*
(Büyükdurduran *Akyaka) // *Çocuħ
senin ğucağındadır ben oħşamaħ
isdiyirim.* (Yenice *Selim)

oħumuşluħ is. Öğrenim, okur yazarlık.
(DS VI, s. 4612: Kars ve köyleri)

oħuntu is. Düğün çağrısı.
(Büyükpirveli *Akyaka; DS V, s. 3275:
Türkmenler *Sarıkamış, *Selim)
*Oħuntu var. Bugün düğünüm var, heyir
işim var, sünnetim var.* (Büyükpirveli
*Akyaka)

ojaħ is. Ocak. (DS V, s. 3275: Zarşat)

ojğaz zf. [, oşgaz] Bir parça, azıcık.
(Porsuklu *Susuz; DS V, s. 3275: İrişli,
Bayburt *Sarıkamış, *Selim ‘ojgaz’)
Peynirimiz, yağımız ojğaz ğalıfdı.
(Porsuklu *Susuz)

ola (II) ünl. Erkeklere seslenme
ünlemi. (Taşdere Arpaçay; Handere
*Sarıkamış; Bayburt, Tozluca *Selim;
DS VI, s. 4614: Kars) *Ola gel, getme
gendi geler.* (Taşdere Arpaçay) // *Ola
gel, ola gel oynuyaħ.* (Camuşlu
*Kağızman) // *Ola, o ibriği getir,
ğırarsın.* (Handere *Sarıkamış) // *Ola,
harya gidersen?* (Bayburt *Selim) // *Ola
golcular gelir bizi yaħalar;
götürür, ceza verirler.* (Tozluca
*Selim)

ola, olā (II) ünl. Hayret, şaşma,
kırgınlık, beğenme bildiren söz: *Dedim
olā eyi aşmış, ola aş evimizde de vardı,
et yiyejem, et pilav geldi aş budur
dedim.* (Boğazköy) // *Olā felan adam
bulağı yapmış, gideħ o bulaħdan bi su
getireħ, güzel su var çıher ordan.*
(Bayburt *Selim) / *Ola bu taħıl ne
güzel cöcerdi.* (Bayburt *Selim) *Ola
ola ahırın heyir olsun* (Porsuklu
*Susuz)

oldum olası zf. Gelişigüzel. (DS VI, s.
4614: Bayburt *Selim)

olħoy (Göldalı *Arpaçay; DS V, s.
3280: İrişli, Bayburt *Sarıkamış,
*Selim) *Onun üstüne ğamur bele
yayirdıħ olħoynan, onu da bele
yuvarlır, kesirdiħ.* (Göldalı *Arpaçay)

→ **ohlavı.**

oluḥ *is.* Saçaklarda biriken yağmur sularını akıtmaya yarayan teneke ya da kiremit boru. (DS VI, s. 4614: Kars ve köyleri)

omuzduḥ (DS VI, s. 4615*: Bayburt *Selim) → **omuzluḥ**.

omuzluḥ *is.* [, **omuzduḥ**, **omuzluk**] Su vb. sıvıları taşımakta kullanılan, iki ucundaki zincirli halkanın ucundaki çengele kova asılan, kalın, ağaç sopa: *İki küleginen bêle omuzluḥ taḥardılar bayanlar, gider bêle omuzlarında su getirirdi.* (Çamyazı *Sarıkamış) // *Omuzluḡum ŧimdi gene var, ben o gün aŧgana da buldum.* (Bayburt *Selim) (DS VI, s. 4615: Kars ve köyleri) ‘su vb. sıvıları taşımakta kullanılan, iki ucundaki zincirli halkanın ucundaki çengele kova asılan, ağaç sopa)

omuzluk (DS V, s. 4615*: Bayburt *Selim) → **omuzluḥ**.

onar- (-i) [, **oñar-**] Düzeltmek, bakımını yapmak. (İsisu, Sırbasan *Sarıkamış; DS VI, s. 4615: Bayburt *Selim) *Onardıḥ duvarı, tezedan yapıdıḥ.* (İsisu *Sarıkamış) // *Bu evi unardıḡım, unardıḡım buni duvarı. Uŧmuŧdu oraları hep unardıḡım, düzelttim.* (Sırbasan *Sarıkamış)

oñar- (DS VI, s. 4615*: Bayburt *Selim) → **onar-**.

onca *zf.* O denli az, azıcık. (DS VI, s. 4615*: Kars ve köyleri)

ondel *is.* Başın ön kısmındaki kabarık toplanmış saç: *Bizim gelin çoḡ ondel vurirdi.* (Porsuklu *Susuz) / *Geri dariyerdiler bêle onnan sonra topluyerdiler ellerininnen, saçı arḥasınnan bêle basdıırdiler, önü bele tiḥ durerdi, başörtünün altında ondel de o.* (Porsuklu *Susuz)

opsa *is.* Birkaç yıl sürülmeden, ekilmeden bırakılmış tarla. (DS V, s. 3287: Kars) bizde hozan

ord *is.* Avurt: *Ġaş lopuḥ ġazandın beŧ, beŧ defe sen ordunu dombaldajan o vurajaḥ.* (Demirkent *Akyaka)

ordubozan *is.* 1. Mızıkçı. (DS VI, s. 4616: Kars) 2. İş bozan, bozguncu. (Bayburt *Selim; DS VI, s. 4616: Bayburt *Selim) *Böy geldi gene bu ordubozan, hardan geldi.* (Bayburt *Selim)

ortacala *is.* Bir çeŧit halk oyunu, bar. (DS V, s. 3290: Kars)

ortaḥ (Bayburt *Selim; DS VI, s. 4617*: Bayburt *Selim Kars ve

köyleri) *Biz piçif ekmerih, vererih ortah.* (Bayburt *Selim) → **ortakçı**.

ortahçı (DS VI, s. 4617*: Bayburt *Selim) → **ortakçı**.

ortahlı *zf.* Tarım işlerinde, toprak sahibinin yerini ekip biçerek elde edilen ürünün yarısını veya parasını alma işi: *Biz vererih tarnamız var. Verdim ortahlı piçeller, tahıl isdersen tahıl verer, tahıl isdemessen para verer. Ahan tarnamı verdim ortahlı.* (Bayburt *Selim)

ortakçı *is.* [, **ortah**, **ortahçı**] Ürüne ortak olmak koşuluyla tarlayı ekip biçen kimse. (DS VI, s. 4617: Kars)

oruçluk *is.* Ramazan ayı. (DS V, s. 3292: Kars)

o sıra *zf.* O vakit, o vakitler, o zaman: *O sıra evlerde su ne arıyerdi, hep gider punarlardan getirerdih suyu.* (Çakmak) // *İndi sallançah diyeller o sıra biz yellemçeh diyerdi.* (Eskigeçit *Selim)

o şekili o şekilde, onun gibi. (Bayburt *Selim; DS V, s. 3759: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Aynı o hırşlara oşşuyordu ha farmaş o şekili, bir terefi örnehli, bir terefi düzüydü.* (Bayburt *Selim)

oşgaz *Unumuz oşgaz galıfı.* (Porsuklu *Susuz) → **ojgaz**.

oşt ünl. Köpek kovalama ünlemi. (DS VI, s. 4617*: Kars)

ot- *Neye otduğun yerde yırğalanersen, düzgün otusana.* (Eskigeçit *Selim) → **otu-**.

otah (Göldalı *Arpaçay; DS V, s. 3294*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Sedirim otahta bal gaymağım motalda.* (Göldalı *Arpaçay) → **otak**. **misefir otağı** *is.* Misafir odası: *Misefir otağına götü, adam geldi.* (Bayburt *Selim)

otak *is.* [, **otah**] Oda. (Darboğaz *Selim; DS V, s. 3294: Kars) *Kendisinin paltosu var, çeketi var, hamısı var, ordan otahtan asmış.* (Darboğaz *Selim)

otar- (-i) Hayvanları otlatmak. (Yalınkaya; Bacıoğlu, Tepecik *Arpaçay; Çamyazı *Sarıkamış; Darboğaz *Selim; DS V, s. 3295: Kars) *Gelirdi öküzü götürür, malı, öküz malını götürer otarerdı.* (Yalınkaya) // *Muzdur, günüz otarıyor, gece de behliyeller.* (Bacıoğlu *Arpaçay) // *Ben yaylada mal otarıyordum.* (Tepecik *Arpaçay) // *Bilihleri otarmaya gidağ.* (Çamyazı *Sarıkamış) // *Çobanın da bir goyunu var, içine gatıp otarıyor.* (Darboğaz *Selim)

otaran *is.* Çoban. (DS VI, s. 4618: Kars)

ot çalgını *is.* Ağılı ot yiyerek hastalanan hayvan. (DS V, s. 3295: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) bizde oto düşmek

otdağçı *is.* Başkalarının sırtından geçinen, bir şeyi parasız ve emeksiz elde eden. (DS V, s. 3296*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

otdağçılığ *is.* Otlakçılık: *Bu da cigara içer, cigara işmêr otdağçılığnan dolaner.* (Bayburt *Selim)

otdan- *f.* Otlak kaplanmak, otlanmak. (DS V, s. 3295: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

otduh *is.* [, **otluh**] **1.** Otluk. (DS V, s. 3295: *Arpaçay) **1a.** Otluk, kışın hayvanlara vermek için yazın dışarı toplanan büyük ot yığını: *Atı götü otduğa bağla.* (Esenyayla *Akyaka) // *Otduh gurduh.* (Büyükdurduran *Akyaka) // *Malına alaf aldın mı, gışa gış dirliğini yığdın mı, otduhları gurdun mu?* (Polatköy *Arpaçay) // *Atanda gider o otduhdan çeker, çeker, ot getirir.* (Bayburt *Selim)

otla- *f.* Emeksiz ve parasız, onun bunun sırtından geçinmek. (DS VI, s. 4618: Kars)

otluh (Cumhuriyet, Alçılı; Porsuklu *Susuz) *Otluh, tarladaki ufağ tapıl, böyüh yığın.* (Alçılı) → **otduh -1a.**

ot tapulu *is.* Ot yığını. (DS V, s. 3297: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

otu- (*nsz*) [, **ot-**] Oturmak. (DS V, s. 3297: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

oturah (I) *is.* Kıç, makat. Porsuklu *Susuz; DS V, s. 3298*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Oturağım tiken batdı.* (Porsuklu *Susuz)

oturah (II) *is.* [, **oturak**] **1.** Oturak, lazımlık. (DS VI, s. 4618: Kars ve köyleri) **2.** Arkalıksız alçak iskemle, tabure. (DS VI, s. 4618*: Kars ve köyleri)

oturah âlemi *is.* Sazlı sözlü ve kadın erkek bir arada yapılan eğlence. (DS VI, s. 4618: Kars ve köyleri)

oturah êlle- *bf.* Oturup kalkmak. (DS V, s. 3297: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

oturah êt- *bf.* Yatıya kalmak; konaklamak: *Böyün geldiñ biz burda oturağ edeñ mi, gideñ mi? Aha oturah edeceñse oturağ edeñ yoñsa gideñ. Şindi düyün geleceñ böyün burya düyün geleceñ düyün eceve*

oturağ edeceh mi yoħsa gelini alif gideceh mi? (Bayburt *Selim)

oturaħlı söz *is.* Yerinde ve doğru söylenen söz. (DS VI, s. 4618: Kars ve köyleri)

oturak (DS V, s. 3297-3298: Kars) → **oturaħ** (II) -1.

oturak yeri *is.* Yolcuların oturup dinlenecekleri yer. (DS V, s. 3299: İrişli, Bayburt *Sarıkaħı, *Selim)

oturum et- *bf.* Bir iş için toplanıp konuşmak. (DS V, s. 3300: İrişli, Bayburt *Sarıkaħı, *Selim)

otururğaħmaz *is.* Ocak. (DS VI, s. 4619: İrişli, Bayburt, *Sarıkaħı)

ovcala- *f.* İki el arasında ovalamak, ezmek. (DS VI, s. 4619: Kars)

ovundur- (*-i*) Avutmak oyalamak: *Bunu ovundur; birez götü, ovundur geti, ěle uyusun.* (Eskigeçit *Selim)

oyçu *is.* Avcı. (DS V, s. 3302*: İrişli, Bayburt *Sarıkaħı, *Selim)

o yıl *zf.* Geçen yıl. (DS VI, s. 4619: Kars ve köyleri)

oyna- *f.* 1. Evlilik dışı cinsel ilişki kurmak. (DS V, s. 3304: İrişli, Bayburt *Sarıkaħı, *Selim oynamak, DS V, s. 3304*: İrişli, Bayburt *Sarıkaħı, *Selim oynamah) 2. (*nsz*) Karşılıklı

sevişmek, âşıktaşlık etmek: *Men birinnen oynuyordum muna geldim, evlendim. Birinnen oynadı oynadı ġaħdı a ona getdi, onunna evlendi.* (Bayburt *Selim)

oynaħ (I) *is.* 1. Hafif, oynak (kadın için). (DS V, s. 3304: İrişli, Bayburt *Sarıkaħı, *Selim) *Bu ġarı çoħ oynahdı; herkesnen şakalaşer, hingilleşer. Filanın gelini ěle oynahdı ki heç utanmēr onann bunnan oyunuyer, (gülüşer, şakalaşer).* (Porsuklu *Susuz) 2. Oynak, eklem. (Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4620: Kars ve köyleri) *Oynah yerririm ağriyer.* (Porsuklu *Susuz)

oynah (II) *is.* 1. Tavşan, fare vb. hayvan izi. (DS VI, s. 4620: Kars ve köyleri)

oynaş- *f.* Çocuklar oynamak. (DS V, s. 3304: İrişli, Bayburt *Sarıkaħı, *Selim)

oysama bağ. Hâlbuki. (DS V, s. 3305*: İrişli, Bayburt *Sarıkaħı, *Selim)

oysan- (*nsz, -den*) Usanmak, bıkmak. (Bayburt *Selim; DS VI, s. 4617*: Bayburt *Selim) *Oysandım ben bunnan.* (Bayburt *Selim)

oyşar *sf.* İri (hayvan memesi için): *Biz bir inek aldık oyşar memeli.* (DS V, s.

3305: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) ■ **oyşara vur-** *bf.* Hayvanı hızlı hızlı, ara vermeden sağmak: *Oyşar vurur an bu üzüyü de atillar içine üzüh kövühnen gahır düşür, gahır düşür.* (Polatköy *Arpaçay) // *Ġoyunu hep oyşara vurduġ.* (Bayburt *Selim) 1:48 örnek

oyşarra- (-i) Hayvanı hızlı hızlı, ara vermeden sağmak. (Bayburt *Selim; DS V, s. 3305: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Men çoġ oyşarriyrdım ġoyunu; ġoyunu, ineyi de. Men oyşarradım, küleġ tez doldu; sen oyşarramadın, küleġ dolmadı.* (Bayburt *Selim)

oyuç *is.* Avuç: *Bu piriñç artımlıdı, bir oyuç atersen bir tencere oler.* (Porsuklu *Susuz)

oyum *is.* Delik. (DS V, s. 3307: Kars)

oyunçaġ *is.* 1. Oyuncak. (İsisu *Sarıkamış; Bayburt *Selim; DS V, s. 3307: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Çocuġ kibi oyunçaġla oynuyorsun.* (İsisu *Sarıkamış) // *Ġetdi oyunçaġnan oynadı, sükütdedi, geldi.* (Bayburt *Selim) / *A, o uşahları götürün bir oyunçaġ da oynasın.* (Bayburt *Selim) 2. Eğlence. (DS V, s. 3307: İrişli, Bayburt *Sarıkamış,

*Selim)

oyusa *baġ.* Oysa. (DS VI, s. 4621: Kars ve köyleri)

oyusaki *baġ.* Oysaki. (DS VI, s. 4621: Kars ve köyleri)

Ö

öbürsü *zm.* Ötekisi, diğeri: *O süpürge öbürsü de yavşan.* (Boyalı *Sarıkamış) // *Efendime söylüyüm, ortaya sazgir öbürsüne hörük.* (Esenyayla *Akyaka)

öçeş- (I) *f.* Birbirine zıt gitmek. (DS V, s. 3310: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

öçeş- (II) (*nsz, -e*) **1.** Sataşmak: *Ya işini yapmur, durmadan adama öçeşir.* (Bacioğlu *Arpaçay) // *Ona öçeşme ge bu yana.* (Büyükdurduran *Akyaka) // *Gelif gidif bana öçeşir yani gavğa çıharmar isdiyir.* (Küçükaküzüm *Akyaka) **2.** (*nsz*) Çekememek, kıskanmak: *Birbirinnen döyüşende diyer nedi vayınaca galım, ele gağdı gağmadı mennen öçeşdi.* (Polatköy *Arpaçay) // *O yater, men gaherem işimi hep görerem. Bõy o öçeşdi işini ne tez gördü, benim işim galdı.* (Bayburt *Selim)

öddek *is.* [, **öddeyh**] Korkak. (DS V, s. 3311-3312*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

öddeyh (DS V, s. 3311-3312*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) → **öddek.**

ödeyh *zf.* [, **öyedeḥ, öyedeyh**] Arkası üstü: *Bizim gara goyun ödeyhe*

düşmüştü, yetişmesem öldü. (DS V, s. 3314: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

öfke *is.* [, **öyfe**] Akciğer: *Öfkem ağrıyer, böyrüm ağrıyer, midem ağrıyer, ḥesteyem.* (Bayburt *Selim)

ög *is.* Ön: *Bir adam bir işe gideyer de ögüme bu çıhdı, ne nüsübet adamıydı ya benim işim rastlamadı.* (Tozluca *Selim)

ög- (*-i*) Övmek: *Bu gızı bu adamın oğluna isdiller, verelim, ögersin bilmem beledir, bele iş yaper.* (Subatan)

ögey *sf.* Üvey. (Handere *Sarıkamış; DS VI, s. 4623: Kars) *Ögey baba, ögey ana var.* (Handere *Sarıkamış)

ögür al- *bf.* Sığır gebe kalmak. (DS VI, s. 4623: Kars ve köyleri)

ögüt- *Degirman arpa ögiderdik arpa etmeginnen pişirerdik.* (Tunçkaya *Kağızman) → **ögüt-**

ögür *is.* Döl. (DS VI, s. 4623: Kars ve köyleri)

ögür- *f.* **1.** Kusarken ses çıkarmak, öğürmek. (DS VI, s. 4623: Kars ve köyleri) **2.** Boğa bağırmak, böğürmek. (DS VI, s. 4624*: Kars ve köyleri)

öğüt- (-i) [, **ögit-**, **ügit-**, **üyüt-**]
Öğütmek. (DS VI, s. 4623: Kars)

öge is. Anne. (DS V, s. 3316: Kars)

ögeç is. [, **hogeç**] Bir yaşından dört yaşına kadar erkek koyun, keçi. (DS V, s. 3316: Kars)

ögeş- f. Zıtlaşmak, düşmanca davranmak. (DS V, s. 3317: Dalaver *Arpaçay)

ök is. Anne. (DS V, s. 3326: Kars)

öl- (nsz) Keskinliğini yitirmek: *Keserin ağzı ölüfdü.* (Karakaş)

ölçün- (nsz, -le) Yarışmak, karşısındakiyle aynı düzeyde olmak istemek. (Porsuklu *Susuz; DS V, s. 3332: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Sen kimsen ki sen mennen ölçünersen.* (Porsuklu *Susuz)

ölende zf. Ölünce. (Darboğaz *Selim; Gönülalan *Arpaçay; DS V, s. 3333: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Bu öyde benim bir hayvanım olar, ben ölende heyrat verin.* (Gönülalan *Arpaçay) // *İndi keçi ölende keçinin piğini eriderih.* (Darboğaz *Selim)

önde zf. Önceden, eskiden. (Subatan; Handere *Sarıkamış) *Mürsel Bey'in hayvanlarını alırken önde beeh verdim, satamaz kimseye benden önce.*

(Subatan) // *Önde yiyerdiler uşahlar da şimdi yemirih.* (Handere *Sarıkamış) // *Önde eşer yiyerdih cocuğ zamanımızda da şimdi sonradan bele sapını keser yiyeller, şimdi yoğ daha bitdi, ğimi.* (Handere *Sarıkamış) **2.** Önce: *Toprağdan da ağaçdan da olir. En önde ağaçdan.* (Akören *Sarıkamış) // *Önde ağuz olur sonra bulama olur, onu vermezih danyu südü değer.* (Handere *Sarıkamış)

öndört is. Kadınlarla erkeklerin birlikte oynadıkları bir halk oyunu. (DS V, s. 3338: Kars)

öngüllük is. İnatçılık. (DS V, s. 3342: Kars)

önnüyh is. [, **önlük**] İş önlüğü. (DS V, s. 3344*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

önlük İşlemeli gösgümüze bağlırdih, giyerdih önlük. (Aşağısallıpınar *Sarıkamış) → **önnüyh.**

ördek is. Tek kadının oynadığı bir halk oyunu. (DS V, s. 3346: Kars)

örene (DS V, s. 3353*: Karapapaklar *Sarıkamış) → **örüş.**

örgen- (-i) Öğrenmek: *Sen bir bişe örgenemezsin ele.* (Ocaklı) // *Seydiye gêtsen ordan da çoğ örgenersen.* (Büyükdurduran *Akyaka) // *Bu da kitaf yazacağ öğrencileri örgensin.*

(Bayburt *Selim) // *Yo yo ağırı bırak da yani kelimeyi örgerneğ lazım.* (Darboğaz *Selim) // *Çoğunu da onlardan örgendiğ.* (Güzbüzler *Selim) // *Bi an onu da unuttum örgenene ğadar.* (Koşapınar *Selim)

örged- (-i, -e) Öğretmek: *Çoluğ çocuğa örgederiğ, eyi olun.* (Alçılı) // *Ġızları örgederdim gelerdiler.* (Çakmak)

örgençelik is. **1.** İşi, ilk kez yapma deneme. (DS VI, s. 4624*: Kars ve köyleri) **2.** İlk kez deneme olarak yapılan işte kullanılan gereçler. (DS VI, s. 4628: Kars ve köyleri)

örken is. Kıldan ya da yünden örülmüş uzun ip. (Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4628: Kars ve köyleri) *Esgiden ot taşıyanda arabaları örkennen sığerdiğ.* (Porsuklu *Susuz) / *Nannı ğala éle güzel yapmışdı, dē kaç metre örken yapmışdı.* (Porsuklu *Susuz)

örme is. Danaları bağlamak için kullanılan kıldan veya yünden yapılan kalın ip: *Danayı örmeynen bağliriğ, edirtliriğ, örmesiyenen bağliriğ.* (Altınbulak *Sarıkamış)

örs is. Tırpan bilemeye yarayan araç. (İsisu *Sarıkamış; Bayburt *Selim; DS V, s. 3351: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Örs, küçük béle ufak şey yaparsan bi*

yerde var çatal örs, bi ters örs var tırpanları döymek için, bi de düz örs var. (İsisu *Sarıkamış) // *Tırpanı döyene örs diyeller.* (Bayburt *Selim)

örtme is. **1.** Ziraat araçları konular üç duvarlı, bir yanı açık, üstü kapalı yer. (DS VI, s. 4629: Kars ve köyleri) **1a.** Ziraat araçlarının konulduğu, üç tarafı duvar, bir yanı açık, üstü kapalı; bazı durumlarda da ziraat araçlarını korumak amacıyla tahtadan ya da saçtan kapısı olan yer: *Örtmeyi bir ğapat, ğapısı açığ ğalmış.* (Alçılı) // *Berfin hele ğapıya dolan, örtmenin ğapısının kitdemeziğ, it girer orya.* (Polatköy *Arpaçay)

örtün- f. Özürünü, eksiğini gizlemek. (DS VI, s. 4629: Bayburt *Selim)

örühle- (-i) Otlayan hayvanı (genellikle atı) yere çakılan çiviye benzer demir parçasına uzun bir ip veya zincirle bağlamak: *Atı götü o sırta örühle gel.* (Porsuklu *Susuz)

örüş is. [, örene] Otlak. (Bayburt *Selim; DS V, s. 3353*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Mallar örişe ğetdi, filanın tarrasını yedi, örişe ğetdi filanın fiyini yedi.* (Bayburt *Selim)

ötegen *is.* **1.** Konuşkan. (DS VI, s. 4630*: Kars) **2.** Çok öten kuş, tavuk vb.leri. (DS VI, s. 4630: Kars)

ötergi *is.* **1.** Geçici. (DS V, s. 3359: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) **2.** *zf.* Hızlı: *Bu işi ötergi gördüh, bu iş ey olmadı, ötergi gördüh.* (Bayburt *Selim) // *Bu yağmur ötergi geçdi, hızlı bir geldi geçdi.* (Porsuklu *Susuz)

öteyin *zf.* Evvelki gün: *Öteyin men nevlem ahlımda galer mi, olanlardan ne olduğunu söyleyem.* (Bayburt *Selim)

ötür- *(-i)* **1.** Götürmek: *Goyuna verecem o şeleyi dalımda ötürürem.* (Taşdere Arpaçay) **2.** Kimse görmeden almak, aşırnak. (Bayburt *Selim; DS V, s. 3361: Göçmenler, Zarşat) *Bunu ötüröm heşkimse görmesin.* (Bayburt *Selim)

öy *is.* Ev: *Öyde beş tene guşğana varıydı.* (Gönülalan *Arpaçay) // *Öyüne gelende ye bala Memmed ye diyer belki de son yiyişimizdi.* (Gülyüzü *Arpaçay) // *Al geti öyüne doldur* (Polatköy *Arpaçay) // *Gidersinizse orda benim bir asker ahhadaşım var gedin onların öyüne.* (Bayburt *Selim) // *Ula sen bu aileden çıhmadın mı, indi sen bu öyü beğenmiyorsun.* (Darboğaz

*Selim) // *Değersizem, urvatım yoħdu bu öyde.* (Yenice *Selim)

öy- *(nsz)* Öğürmek: *O geder öydü kü öfke ağzınnan geldi, o geder hasdalıyif ki.* (Büyükpirveli *Akyaka)

öycül *is.* Öncül, işe ilk başlayan. (DS VI, s. 4631: Kars ve köyleri)

öycümal *is.* **1.** Ailesine düşkün kimse. (DS VI, s. 4631: Bayburt *Selim) **2.** İşini iyi yapan kimse. (Bayburt *Selim; DS VI, s. 4631: Bayburt *Selim) *Çoħ çalışer, çoħ gıryatdıdı, çoħ gayrıyer, öycümaldı. Adam temizdi, öycümaldı, gayırandı.* (Bayburt *Selim)

öyedeħ *Böy diyer böyün bi tene ineh öyediye düşdü, öldü.* (Bayburt *Selim) → **öedeyh.**

öyedeyh (DS V, s. 3314*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) → **öedeyh.**

öyeliyh (DS V, s. 3366: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **evelik.**

öyfe (DS V, s. 3367*: Zarşat, İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) → **öfke.**

öygür *is.* Damızlık erkek at. (Bayburt *Selim; DS V, s. 3367: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış, *Selim) *Fılanın bir ey atı var ki öygür at bele böyüh gır at, çoħ güzel at.* (Bayburt *Selim)

öylendir- (-i) Evlendirmek.
(Gönülalan *Arpaçay; DS V, s. 3367:
İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Gétdim
Erzincan'nan oğlumun birini
öylendirdim.* (Gönülalan *Arpaçay)

öyün- (nsz) Övünmek: *Ehdiyar ol isder
nevcivan, bu dünyada baki ğalan
öyünsün. / Ğansız fikirsiz dayım ta
başdan şad oluf, ğülen öyünsün.*
(Demirkent *Akyaka)

öz başına zf. Kendi başına, kimseye
sormadan: *Gétđi öz başına iş yapığı.*
(Gürbüzler *Selim)

özeh 1. *Eşşek turpu vardır mesele, bir
bitkidir, çiçek açar böyle, hafif ne
acımsıdır ne ekşidir, çiçeği sarı olur,
uzun. Onun kökü çıhar béle özeğini
yersin.* (Çıplaklı *Selim) → **özeyh. 2.**
Otun, bitkinin gövde bölümü: *Lilpar
yarpahlarını seçerđiđ, özeyini
doğruyardığ, atardığ ğazana pişerdi,
sıhardığ, soğannan yumurtalı
ğayırdığ.* (Bayburt *Selim)

özek is. Ot ve bitkilerin gövde bölümü.
(DS VI, s. 4632: Kars ve köyleri)

özelen- (nsz) Çabalamak. (Bayburt
*Selim; DS V, s. 3372: İrişli, Bayburt
*Sarıkamış, *Selim) *Men bu işi
görecem ki bir bunu özelenim ki bu işi*

göröm yoğsa o işi göremezem.
(Bayburt *Selim)

özeyh is. [, **özeh -1**] Ağacın, bitkinin
içi, özü. (DS V, s. 3371-3372*: İrişli,
Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

özünnen zm. Kendisinden: *Arabayı get
özünnen isde; ğarısınnan, oğlunnan,
ğızınnan isdeme. Özünnen isde, vererse
verer.* (Porsuklu *Susuz) // *O ağacı
Ziya'nın özünnen mi aldıñ?* (DS V, s.
3376: İrişli, Bayburt *Sarıkamış,
*Selim)

P

pa ün. Şaşma ünlemi: *Pa ele döğüştüler.* (DS V, s. 3377: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

padavran is. Sokak kapısı. (DS V, s. 3379: Kars ve çevresi)

pağaç is. **1.** Tuzsuz ve mayasız hamurdan yapıp kızgın külde pişirilen çörek, poğaç. (DS V, s. 3380: İncedere) **1a.** Tuzsuz ve mayasız hamurdan kaymakla yapılan ve kızgın külde pişirilen bir çeşit toparlak çörek: *Acım tağ dünyaya başıma zindan, bir çuval unnan ah bir pağaç ah bir pağaç. Otursam gişi gibi yesem bişi gibi, deyirmen alt daşı gibi ah bi pağaç ah bi pağaç.* (Boyalı *Sarıkamış) // *Pağaç içine gaymağla yoğurullar.* (İsisu *Sarıkamış) // *Pağacı yapardığ gaymağınan, yımurtaynan.* (Çıplaklı *Selim)

pahaa ün. Olur mu, amma da yaptın ha: *Pahaa ele bir şey söyleki uyarı olsun.* (DS V, s. 3381: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış, *Selim)

pahak is. Hayvan yemi yapmak için iri öğütülmüş arpa. (DS V, s. 3381: *Arpaçay)

pahıl (I) is. Hain. (DS V, s. 3381-3382*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

pağıl (II) is. ve sf. Kıskanç: *Biri birinin şeyini, zenginliğini, şahsiyetini, geydiği elbiseyi çekmez, ona pağıl diyerler.* (Darboğaz *Selim) // *Ne pağıl adamsan, isdemersen başğasının bir şeyi ola.* (Porsuklu *Susuz)

pağıllan- (*nsz, -e*) Kıskanmak: *Bu ğarı maa pağıllaner, benim ey olmamı isdemër.* (Porsuklu *Susuz)

pağıllıh is. Kıskançlık: *Kıskanç, çekemeyen, seninki pağıllıhdi.* (Büyükipirveli *Akyaka)

pağır is. Bakır. (Çakmak; Akören, Sırataşlar *Sarıkamış; Cavlak, Çıplaklı *Selim; DS V, s. 3382: Zarşat, İrişli, Bayburt, *Sarıkamış, *Selim) *Yemeyi de küçüh pağır ğavlarımız vardı onlara ğoyerdiğ.* (Çakmak) / *Böyüh ğazanlar, suyu doldurerdiğ, ağızını örterdiğ pağır ğazanlara.* (Çakmak) // *Ya pağır maşrıbaynan ayran yapmayın, o zehirler.* (Akören *Sarıkamış) // *Esgiden her evde heş yohusa nüfusa göre şey, pağır sahan varyıdı.* (Sırataşlar *Sarıkamış)

palaz *is.* **1.** Keçi kılından, pamuktan dokunmuş kaba kilim, yaygı. (DS V, s. 3386: Kars) **1a.** Keçi kılından, eski bezlerden, yün ipten dokunmuş, uzun, kalın, kaba kilim, yaygı: *Yere serirdiler palaz kilim.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *O boya da çihmur ahan o palaz bêle piltiĥ piltiĥ olançan çihmur.* (Polatköy *Arpaçay) // *E geddiĥ adamın evine, evinde bir palazı yoĥuydu ki altımıza ataĥ, oturaĥ üsdünde.* (Taşdere Arpaçay) // *Esgi bezden de öreller, uzun uzun keseller kare kare, toĥuyelller palaz orya ateller.* (Porsuklu *Susuz) **2.** Eski bez parçası: *O palazı gëti, külfeyi bas, ġapat. / O palazı ver altıma ġoyëm, topluyem altıma ġoyëm.* (Porsuklu *Susuz)

palçih *is.* Balçık, çamur. (Bayburt *Selim; Porsuklu *Susuz; DS V, s. 3387: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Bu nenceri palçih kimi oluf, ĥaşıl kimi oluf, bu yeyilmez.* (Bayburt *Selim)

palıt *is.* **1.** Çınar, meşe vb. ağaçların meyvesi, pelit. (DS V, s. 3388: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) **2. is. bot.** Palamut ağacı: *Burda palıt da yoĥ.* (İsisu *Sarıkamış) // *Palıt ağacı bu şeyde ya içerlerde fazla olur.* (Taşdere Arpaçay) // *Palıt sert olar. Tişi palıt*

esneg olur, erkek palıt aynı çelik kimi sert olar. (Darboğaz *Selim)

paltar *is.* Giysi. (Büyükdurduran *Akyaka: Meydancık, Polatköy *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) *Hë tehneye ġor, paltar yiĥiyirdiĥ, ay balam.* (Büyükdurduran *Akyaka) // *Adamı soyullar, parasını paltarın alıllar, adamı öldürür, atıllar* (Meydancık *Arpaçay) // *Otuz ġat paltarı var, gene diyer benim paltarım yoĥdu.* (Polatköy *Arpaçay) / *Ahan odura benim dolabımı aşġinan, içi dolu paltar.* (Polatköy *Arpaçay)

pampaĥ *is.* Beceriksiz (kimse). (Darboğaz *Selim; DS V, s. 3390: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Bu ġomşunun oġli Memmet pampaĥdır, elinden pi şey gelmiyir ya.* (Darboğaz *Selim) **2. is. ve sf.** Gevşek, yavaş hareket eden: *Bu uşah ële pampaĥdı ki hızlı yüreyemer, tüşer, ġalĥer, ġaldırersen tüşer.* (Porsuklu *Susuz) / *Pampaĥ uşah, pampaĥ dana ġaldırersen tüşör, diyersen bir eyahda dur.* (Porsuklu *Susuz)

panbiġ *is.* [, panbiĥ] Pamuk. (DS V, s. 3389*: Zarşat)

panbiĥ (DS V, s. 3389*: Zarşat) → **panbiġ.**

papağ (I) *is.* Tiftikten dokunan kışlık başlık: *Annem bene éle bir papağ tohudu, éle güzel, éle sıcağ.* (Alçılı) // *Ğız o papağımı getir filıhdan.* (Çıplaklı *Selim)

papağ (II) *is.* Gazyağı lambasının başlığının üst kısmı. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz) *Papağı goyersen ki lamba yanér.* (Porsuklu *Susuz)

papak *is.* Kalpak. (Göldalı *Arpaçay; DS V, s. 3394: Kars)

Minbir çeşit çiçehlidi yaylağı
Senger Tepe, Kısır Dağı, Göy Dağı
Gölünnen tutallar alabalığı
Başında papağı boz Terekeme
Men sana ğurban öz Terekeme.
(Göldalı *Arpaçay)

papıra *is.* Bir çeşit halk oyunu müziği. (DS V, s. 3395: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

papiri *is.* Bir kişinin oynadığı halk oyunu. (DS V, s. 3395: Kars)

para *is.* Pare: *Ya on yedi para evi geri Türkiye'ye sürejem.* (Demirkent *Akyaka)

parabaş *is.* Cimri: *Parasını yemiyif cimri olan bir adama parabaş diyerler.* (Darboğaz *Selim)

parabaş ol- *bf.* Yarım baş ağrısına

tutulmak. (Büyükpirveli *Akyak; DS V, s. 3396: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Parabaş oldum, başım o geder ağrıyer ki yani başım üsdümde durmor. Diyesen çoğ ağrımer.* (Büyükpirveli *Akyaka)

parak *is.* Hayvanların yazın konulduğu yer, ağıl. (DS V, s. 3396: Kars)

parala- *f.* Paylamak. (DS V, s. 3401*: Bayburt, İrişli *Sarıkamış, *Selim)

parhaç *is.* Kazan, bakraç. (İsisu *Sarıkamış; Çıplaklı *Selim; DS V, s. 3398-3399*: Berneniler *Sarıkamış, *Selim) *Parhaç, hayvanlardan süt sağallar içine, getiriller ğazanlara dökeller.* (İsisu *Sarıkamış) // *Ğız böyüh parhacı getir, danaları sağım yahut küçüh parhacı getir, yoğurt mayalyim.* (Çıplaklı *Selim)

parla- (*nsz*) Ürmek (at için): *At yılan gördi parladi, elimnen ğaşdı, getdi.* (Alçılı) / *Atı dırmığa ğoşarken parladi, at şehlendi.* (Alçılı) // *Tezmiş, parlamış, at, hayvan.* (Tepecik *Arpaçay)

parpıla- (*-i*) Hastayı ev ilaçlarıyla ve okuyup üfleyerek, kurşun dökerek, yarayı dağlayarak iyileştirmeye çalışmak (ocak denilen halk hekimlerince). (İsisu *Sarıkamış; Darboğaz *Selim; DS V, s. 3401: İrişli,

Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Adam hastalarmış, gidermişler işte bunun burası ağırırer bêle bunu bi parpıla, çubuğu varmış güya evde oğur, onu parpıarmış. (İsisu *Sarıkamış) // Bi adamın başı ağrıyor, rahatsız olur, efendime söyliyem o gelir bir avsun yapar, parpılıyor, o adamın hastalığı geçer. (Darboğaz *Selim)*

pars ét- *bf.* Her gittiği yerden bir şey istemek: *Böyün gëtdin gápıları ne pars etdin, geldin. (Porsuklu *Susuz) dilenmek*

parş is. Maşraba: *Suyu men içecem tütüye parşnan, sen de çek. (Aslanhane *Akyaka) // Ğızım mağ bir parş su geti. (Büyükpirveli *Akyaka)*

partoy sf. Söyleyeceği sözü bilmeyen, salakça konuşan. (Darboğaz *Selim; DS V, s. 3404: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Yav ne utanmaz adammış, çoğ partoy adamdı ya bu adam, adama kötü söyliyir. Ayıp ya! (Darboğaz *Selim)*

partoyla- (I) *f.* Sözü bilmeden konuşmak. (DS V, s. 3404: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

partoyla- (II) (*nsz*) At koşarken ayakları kayarak yıkılır gibi olmak. (Darboğaz *Selim; DS V, s. 3404:

İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Eyi bi atım vardı, bindim peşine ulaşdım, ulaşacam diyende bir derede atım partoyladı tüştü. (Darboğaz *Selim) 2. Genc olanlar yol yolnan cığırnan giderdi, benim kim ihtiyarlar da ayağı gara dolaştığı gibi partoylıyor düşerdi. (Darboğaz *Selim)*

pasa is. Oyundan, güreşten, çalgı çalındıktan sonra toplanan para, bahşiş. (DS V, s. 3405: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

pasahlı is. İşine ve giyimine özen göstermeyen, temiz ve düzenli olmayan. (Darboğaz *Selim: İsisu *Sarıkamış Porsuklu *Susuz; DS V, s. 3405: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Çohunun arvadı pasahlıdır; elini yıhamaz, yüzünü yıhamaz, ütülü elbise görmez, saçını daramaz. (Darboğaz *Selim) // Ulan pis, pasahlıya bah, git şu pisliliyi payla. (İsisu *Sarıkamış)*

pastronka is. Hamutu arabaya bağlayan kayış. (Kümbetli; Demirkent *Akyaka; Meydancık *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) *Ata pastronkayı kęçirersen atın her yanına enni gayış. (Demirkent *Akyaka) // Geti ordan pastronkaya bir delih açah. (Meydancık *Arpaçay)*

patavah is. Üstüne başına iyi bakmayan, pasaklı. (DS V, s. 3410: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

patos is. Harman makinesi. (Alçılı, Boğazköy, Karakaş; Polatköy *Arpaçay) *Patosa yahın gétme, gayışa tüşersen.* (Karakaş) // *O zaman yığirdih, şanalarnan eliyirdih béle sonra da patos geldi, patosnan sonra da döyerbiçer geldi.* (Boğazköy *Kars)

payhla- (I) (-i) [**payla-** (I)] Temizlemek. (DS VI, s. 4642: Kars)

payhla- (II) f. Ortadan kaldırmak, öldürmek. (DS VI, s. 4642: Kars)

payhur- f. 1. Kaynayan sıvı, basınç etkisiyle fişkırmak. (DS VI, s. 4642: Kars) 2. Ürkmek, sıçramak (hayvan için). (DS VI, s. 4642: Kars)

payız is. Sonbahar: *Dede payız gelecten mi?* (Taşdere Arpaçay) // *Eylülde de artih sonbahar geler Cumhuriyetten sonra diyeller payız.* (Küçükaküzüm *Akyaka)

payla- (I) *Ulan pis, pasahlıya bah, git şu pisliyi payla.* (İsisu *Sarıkamış) // *Ahurluğu temiz payla hayvanlara alaf verecez.* (Sırataşlar *Sarıkamış) → **payhla-** (I).

payla- (II) (-i) Paylaştırmak: *Adamın serveti çoğ, adam vefat etti, o evde olan*

şeyleri paylıyip paralıyacağlar. (Porsuklu *Susuz)

pazah is. Zayıf, yağsız et. (DS V, s. 3419*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Goyun ölüf éle eti var ki pazah yeyilmez.* (Porsuklu *Susuz)

pazda- f. [, **pazla-**] Sövmek, verip veriştirmek. (DS V, s. 3419: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

pazıpancarı *Ahan telpancarı var, pazıpancarı var, çasırimız var, gazayağımız var. Bizim daha her çeşit otumuz var.* (Ocaklı) // *Bağa yarpağı melhem yapallar, evelih, pazıpancarı gibi ekşi, et sarılır.* (Subatan) → **pazıpanceri.**

pazıpanceri is. bot. [, **pazıpancarı**] Pancar. (Aslanhane *Akyaka; DS V, s. 3419*: İrişli *Çıldır) *Pazıpanceri gullanırh yemehlere yanı gavırması olur, çorbası olur, çoğ güzel olur.* (Aslanhane *Akyaka)

pazla- (DS V, s. 3419*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **pazda-**.

pec (Boğazköy; Polatköy *Arpaçay; Bayburt *Selim) *Öztürk peci galadım, isketenleri yahadım, ge bi çay işginen.* (Polatköy *Arpaçay) → **pej -1.**

peçe (DS V, s. 3420: Kars) → **beçe, béçe -2.**

peçet (I) *is.* Mühür: *Bir torba buldum ağzı peçetliydi.* (DS V, s. 3421: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

peçet (II) *is.* Tütün, sigara. (DS V, s. 3421: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

peğlik *is.* Çatısı yanmış, yıkıntı durumuna gelmiş yapı. (DS V, s. 3422: Kars)

pehin *is.* Gübre. (DS V, s. 3422: Kars)

pehle- (-i) Temizlemek: *Yığardıh, getirirdih, pehliyerdih, soyardıh, duzluyardıh, sıhardih, gavurardıh onnan sonra yiyerdih.* (Çakmak) // *O tikanları yolduğça elime batdığça ellerimi daladı. Gelirem gelinim de güzêl onları oturur iyniyi alır pehliyer bir bir.* (Aslanhane *Akyaka) // *Pehle, gêt pisliyini temizleginen.* (Meydancık *Arpaçay) // *Bir beçe kesdin, pehledin, tüpün yoğdusa mecbur ataşda alazlıyacahsan.* (Polatköy *Arpaçay) / *Niye artığını orda goyufsan, yiyif tavağını pehlesene.* (Polatköy *Arpaçay) // *Bugün biz çeyil pehledik şu geder, tarlalarda çeyil pehledih.* (Tozluca *Selim) / *Buraları pehle.* (Tozluca *Selim)

pej *is.* [, pec] **1.** Soba. (Polatköy *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) *Filan işe gidif êle üşüyüfdü, donuf, êle idarası*

yoğdu, bir onu pejin yanına soğun. (Polatköy *Arpaçay) // *Allah şen êllesin pej yandı dam daş ne güzel henirrendi.* (Bayburt *Selim) **2.** Parça: *Ğumaşı getiginen dört pej keseh.* (Eskigeçit *Selim)

pejgir *Bu pejgir omuzuna atmış saadet, elinde sabınnığ.* (Çilehane *Kağızman) → **peşkir.**

peke *is.* Tahta sedir. (DS V, s. 3422: Kars çevresi)

pekle- (nsz) Temizlemek: *Kızlar ırğat edip işçilik yapıp biz çeyil pekleyeceyih.* (Tozluca *Selim)

pelesenk *is.* Dağılmış, yayılmış. (DS V, s. 3425: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

peleş *is.* Boynuzları yana ve aşağıya doğru uzayan hayvan: *Bi peleş ineğini gördüm.* (Darboğaz *Selim) // *Bizim öküz peleştir.* (DS V, s. 3426: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

pelverde *is.* Domates salçası. (DS V, s. 3427*: *Kağızman çevresi)

péncer *is. bot.* Pancar. (Karakas; Polatköy *Arpaçay; DS V, s. 3427: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Sarımsağı döyerdi yoğurda, onu da pencer kimi sıhardı, goyurardı soğannı moğannı, üsdüne yoğurdu tökerdi,*

dadınnan doyulmazdı. (Polatköy *Arpaçay)

pendem *is. zool.* Enenmiş boğadan gebe kalan inek. (DS V, s. 3428: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

pendir *is.* Peynir. (Çakmak; Polatköy *Arpaçay; DS VI, s. 4644: *Sarıkamış) *Dedem çeçil pendir yemerdi, devamlı üzlü peyindir ederdi.* (Çakmak) // *Pendir çürüyöluf, ataşda kimisi pendir olurdu, kimisi olmurdu onun adı çürüyüdü.* (Polatköy *Arpaçay)

penez *is.* Kadın fesine takılan para: *Ƙofih peneznen dizeller ya bele.* (Gürbüzler *Selim)

périhdir- *f.* Güvercin, tavuk vb. hayvanları ürkütmek. (DS VI, s. 4645: Kars)

perk *is. 1.* Sağlam, güçlü. (DS VI, s. 4645: Kars) **2.** Katı, sert. (DS VI, s. 4645: Kars)

perkit- *f. 1.* Katılaştırmak. (DS VI, s. 4645: Kars) **2.** Sıkmak Sağlamlaştırmak. (DS VI, s. 4645: Kars)

pert *is.* Kızma, sinirlenme, öfke. (DS V, s. 3434: *Arpaçay)

pesesle- *f.* Öfkesini yatıştırmak. (DS VI, s. 4646: Kars)

pesin-f. Çekinmek, utanmak. (DS V, s. 3436: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim pesinmek, DS V, s. 3436*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim pesinmeyh)

peşe (I) *is. 1.* Alışkanlık: *Señin péşen yalan söylemeyhdi.* (DS VI, s. 4646: Kars) **1a.** Alışkanlık, yaradılış: *Bunun peşesi bu, gider geler, bu alışgın peşesi bu, yollarda perişan olarağ gider geler.* (Çakmak) // *Bunun peşesi budu ele ortalığı gariştirir.* (Darboğaz *Selim) (DS V, s. 3437: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Bunun peşesi budu evleri gezmeğdi.* (Porsuklu *Susuz)

peşe (II) *e.* Dek. (DS VI, s. 4646: Kars)

peşe (III) *is.* Yalan. (DS VI, s. 4646: Kars)

peşgin *is. [, peşgun, peşkin, peşkun (I)* Masadan küçük ve alçak, yuvarlak tahta sofrası, hamur tahtası. (DS V, s. 3437: Kars)

peşgir *Peşgirrer kirrenif, götürün yahayın.* (Porsuklu *Susuz) / *Peşgiri ver, üzümü silem.* → **peşkir.**

peşgun *Surfa bezi serariğ üstüne peşgunu goyarığ onnan sonra künd ederığ.* (Akören *Sarıkamış) → **peşgin.**

peşkeş *is.* Hediye, bahşiş: *Peşkeşini alacedim, onnan sonra gelini beziyeh çihardah.* (Çakmak) // *Ġardaşı, Ġardeşleri baĠlıyer, peşkeşini aler. Peşkeşini alanda Ġoyer.* (Gülyüzü *Arpaçay) // *Diyer Ġız sahibi de o honça Ġötürenin eline bir peşkeş verir honçuyu alar elinnen, Ġoyallar.* (Taşdere Arpaçay) // // *Ġaynana Ġaynata gider, gelini Ġörürdü, peşkeşini verirdi, gelini Ġörürdü.* (AşaĠısallıpınar *Sarıkamış) // *SandıĠın üsdünde otururdular, peşkeşini alırdılar, ondan sonra sandıĠın üsdünnen Ġahardular.* (Sırbasan *Sarıkamış) // *Geline taĠı verdi, peşkeş.* (Tozluca *Selim) ■ **peşkeş et-** Hediye vermek: *İki altın peşkeş etti geline.* (Tozluca *Selim)

peşkin (DS V, s. 3437*: Kars) → **peşgin.**

peşkir *is.* [, **pejgir, peşgir**] El havlusı. (Meydancık *Arpaçay; Cavlak *Selim)

peşkun (I) *Kuçüh daşları yıĠıllarmış bełe bir peşkun kibi bełe yıĠıllarmış tarlanın içine yıĠıllarmış.* (Yalınkaya) (DS V, s. 3437*: Kars) → **peşgin.**

peşkun (II) *is.* Büyük tepsi. (DS V, s. 3437: Kars)

petek *is.* Arı kovanı. (Esenyayla *Akyaka; DS V, s. 3438: Kars) *Petehden, arının govanından gitdim Ġovannan bir ramka bal çihartdim.* (Esenyayla *Akyaka)

peteklik *is.* [, **petehlih**] Arılık. (İsisu *Sarıkamış; DarboĠaz *Selim) *UfaĠ barağa gibi bi şe yapardılar üsdü örtük, peteklik ona peteklik derdiler, arıları içine Ġoyardılar, arılar içinde çalışırdı.* (İsisu *Sarıkamış)

peteh *Ġoyunu olan bilmez yazı, peteĠi olan bilmez Ġüzü.* (DarboĠaz *Selim) → **peteyh.**

petehlih *Bir ev tikmişti, üstünü örtmüştü, arıları orıya düzerdi. Onun adına petehlih diyerdiler.* (DarboĠaz *Selim) → **peteklik.**

peteyh *is.* [, **peteh**] Arı. (DS V, s. 3438*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

pey (I) *is.* Yıkılmış yapı yeri. (İsisu *Sarıkamış; DS V, s. 3439: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Şu bina uşmuş, çatısı Ġahmış, üsdü uşmuş, gerisi duvarlarının da yarısı uşmuş, pey Ġalmış bura.* (İsisu *Sarıkamış)

pēy (II) *ünl.* Şaşıрма sözü: *Pēy bu adam neye bełe mosdaldı, Ġıpgırmızı oldu, söz söylemedi.* (Bayburt *Selim)

peye *is.* [, **bag**a, **beye**] **1.** Hayvan yemliği: *Hayvanlara yem vermek için derince peye yaptırdığ, gine de hayvanlar otu döküyor.* (Subatan) **2.** Hayvanları barındırmak için taştan yapılan yer, küçük ahır: *Ėapıya kıfil vurdum, peyenin Ėapısına kıfil vurdum.* (Karakaş) ■ **peyiye sal-** *bf.* İçeri almak: *Ėet damnançılmaları getir, eşıye çıhar, peyiye sal.* (Karakaş)

péyih- (*nsz*) Korkmak, ürkmek. (Darboğaz *Selim; DS V, s. 3440*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Daş atardı, vurardı, yuvasını bozardı. O da péyihardı, daha orıya gelmezdi.* (Darboğaz *Selim) // *Şimdi bu evden ben péyihdim. Niye péyihdim. Yav eşimin terlihlerini görürem. Efendim elbisesini görürem, eve girmeh istemirem.* (Darboğaz *Selim)

pıddık *is.* Kadının dişilik organı. (DS V, s. 3441: Kars)

pırık *is.* Rendeden çıkan yonga, talaş. (DS V, s. 3444: Kars)

pırıla- *f.* Uçmak. (DS VI, s. 4648: Kars ve köyleri)

pirpızlan- (*nsz*) Yumurtadan çıkan kaz yavrusu kendini toparlamak: *Ėaz yavrusu yumurtadan çıhıf, pirpızlanıf.*

(Porsuklu *Susuz) / *Pirpızlandı eyağ*a Ėahdı. (Porsuklu *Susuz)

pirt- *f.* Fırlamak. (DS VI, s. 4648: Kars)

pirtdeér Kabuğundan, bulunduğu yerden akarak, kayarak çıkmayı anlatır. (Büyükpirveli *Akyaka; DS V, s. 3446-3447*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Cüce yumurtadan pirtdiyer, yumurtdadan çıher.* (Porsuklu *Susuz) // *Bizim cüceler bu anda ne pirtdiyif çıhıf.* (Büyükpirveli *Akyaka)

pırtı *is.* Kumaş: *Bana bi pırtı getirmiştı, çoğ güzel bi pırtı. Onu ben özüme gömleh tıhdim.* (Esenyayla *Akyaka)

pırtık *is.* Eskimiş kumaş parçası. (DS VI, s. 4648*: Kars)

pıs *is.* Çürük, içi boş, kof. (DS V, s. 3449*: *Kağızman) **pıs ol-** *bf.* Gevşemek: *Patateslerimiz hep pıs oluf. Ey almaydı pıs oluf. Soğanın içi pıs oluf.* (Porsuklu *Susuz)

pıs- (DS VI, s. 4649: Kars *pısmağ, pısmak*) → **pus-**

pısgır- *Çoğ pısgırersen deyesen hesdeliyifsen.* (Porsuklu *Susuz) →

pışır-

pısgırı *is.* Karasakız. (DS V, s. 3448*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

pışır- (*nsz*) [, **pışır-**] Aksırmak. (DS V, s. 4649*: Kars ve köyleri)

pısıt- (*nsz*) Yellenmek. (Porsuklu *Susuz; DS V, s. 3449: Kars) *Pısıtdın mı ne pis göhüdu.* (Porsuklu *Susuz)

pışğa (Demirkent *Akyaka; Göldalı *Arpaçay) *Pışğayı geti sovayı yahacam* → **pişka**.

pışğı *is.* [, **bışğı**] El testeresi. (İsisu *Sarıkamış; DS V, s. 3450: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Şu pışğıyı getirsene bana, tahta kesecem.* (İsisu *Sarıkamış)

pıtraḥ *is. bot.* Ekinler arasında, yetişen, dikenli tohumu giysilere, hayvan tüyelerine yapışan bir çeşit bitki. (İsisu *Sarıkamış; DS VI, s. 4649: Kars) *Pıtraḥ çōh güzel çiçēh açar, papatya gibi ayçiçēhleri gibi çiçeg açar, o çiçēhlerden pıtraḥ olur, geyunları bi sefer çoh sarar o.* (İsisu *Sarıkamış)

pıtrak (DS VI, s. 4649: Kars) → **pıtraḥ**.

pıtraklı tel *is.* Dikenli tel. (DS V, s. 3451: Kars)

pıtırğan *is. bot.* Dikenli tohumu

insanların giysilerine, hayvanların tüyelerine yapışan bir ot. (Boyalı *Sarıkamış; DS V, s. 3451*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Pıtırğan yiyilen ot deyil.* (Boyalı *Sarıkamış)

pıtırtı *is.* Ayak sesi. (DS VI, s. 4649: Kars) *Pıtırtı geldi hele bi dışarı bahın eyah sesi geldi.* (Porsuklu *Susuz)

picine *is.* **1.** Sığırlarda, davarlarda belli zamanların dışında doğan yavru. (DS VI, s. 4650: Kars ve köyleri) **2.** Erken doğan dişi yavru. (DS VI, s. 4650: Kars ve köyleri)

piç- *f.* Kesmek, biçmek. (DS V, s. 3454: Karapapak)

pilop *is.* Oyun, düzen: *Ne pilop dönderersiniz gene.* (DS V, s. 3455: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

piloy *is.* [, **puloy**] Pilav. (Meydancık *Arpaçay; DS V, s. 3455*: Kars) *E, ele yaman düyü almışdım ki ele piloyu çihdi ki bêle.* (Meydancık *Arpaçay)

pilte *is.* Gazyağı lambasının fitili. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz) *Lambanın piltesi pitif, bir onu tahtıynan. Kimi fitil diyerdi kimi pilte.* (Porsuklu *Susuz)

pin *is.* Kümes. (Büyükdurduran *Akyaka; İsisu *Sarıkamış; DS V, s. 3455: Kars) *Töyüḥları pine saldım,*

altını temizdedim. (Büyükdurduran *Akyaka) // *Pin pin deller, tavuğ geder, pinine girer.* (İsisu *Sarıkamış)

pinavluk *is.* Kış için hazırlanan yiyecek (un, bulgur vb. şeyler). (DS V, s. 3456*: Kars)

pinavunluğ *is.* Yarma, bulgur yapmak için ayrılan iyi çeşit buğday. (DS VI, s. 4650: Kars ve köyleri)

pingal *Pingal gırılıf yere tüşüf, tavuğlar nerde yumurduyacağ bir onu çahın.* (Porsuklu *Susuz) / *Tavuğ pingala çıhıf yumurdamaya.* (Porsuklu *Susuz) / *Töyuğlar pingalda yumurdameller, hep gidif beyede yumurduyeller.* (Porsuklu *Susuz) / *Pingala bir yumurtda göy üsdüne töyuğ getsin yumurtdasın.* (Porsuklu *Susuz) → **pingel**.

pingel *is.* [, **pingal**, **pingelik**, **pingellik**] Folun konulduğu yer, folluk. (Altınbulak *Sarıkamış; DS V, s. 3457-3458: Kars) *Tar göyersen pingallih göyersen töyuğun yumurtdağı yerdi.* (Altınbulak *Sarıkamış)

pingelik (DS V, s. 3458*: Kars) → **pingel**.

pingellik *Ele ey bir pingellik yaptım, tavuğlar hergün üsdüne çıher.* (Alçılı) → **pingel**.

pirçeh *Pirçeh burda püküf, püküf dingenin burasına göyerdiler garılar esgiden.* (Porsuklu *Susuz) / *Yannarina pirçeh göyufdu.* (Porsuklu *Susuz) → **pirçeyh**.

pirçek *is.* Perçem, kâkül. (DS V, s. 3459: Kars)

pirçeyh *is.* [, **pirçeh**] Şakakların üstünden sarkan saç tutamı, zülüf. (DS V, s. 3459: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

pirçühlü (Eskigeçit *Selim) → **pürçüklü**.

pirelen- (I) *mec. (nsz) 1.* Ürkmek, kuşkulanmak. (DS V, s. 3460: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) **1a.** Kuşkulanmak: *Ben de şimdi o güvenceyi yitirdim. Şimdi bundan pirelendim.* (Darboğaz *Selim)

pirelen- (II) *f.* Hayvan ağzıyla bedenini kaşımak. (DS VI, s. 4651: Kars)

pisdiyhli *is.* Uyuşuk, pis. (DS V, s. 3462: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

pisik *is. zool.* [, **pişik** (I), **pişih**] Kedi. (DS V, s. 3462: *Kağızman)

pişde ün. Kedi kovalama ünlemi. (DS V, s. 3463: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

pişdey *is.* Tabanca. (DS V, s. 3463: Berne *Sarıkamış, *Selim)

pi şey *zm.* Bir şey: *Diyelim sana pi şey verdim, sen de mağa verdin, birbirimize borcumuz vardı, ödeşdiñ.* (Büyükdurduran *Akyaka) // *Ğumaşın bi şeyi ya eskiden bez gibi pi şey yani.* (Esenyayla *Akyaka) // *Gözüm pi şey görmür.* (Polatköy *Arpaçay) / *Bunun arzumani her pi şeyde ğaldı, pi şesi yoñdu vay gününe, yazıñ, fağır.* (Polatköy *Arpaçay) // *Seniñ bu yapıdığın pi şey demeyh.* (DS V, s. 3464: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

pişi *is.* *Evelde pişi pişererdih.* (Boğazköy) // *Çobana pişi pişirerdih.* (Çakmak) // *Piyi yemeye ğatullar, pişi felan yapıf yiyiller, ğartol ğızardıllar.* (Bacıoğlu *Arpaçay) // *Burda adam da ona kete gönderiyir. Pişi, mafış. Elinden ne gelse onu gönderiyir.* (Darboğaz *Selim) (DS V, s. 3464: Kars) ‘gözleme’, DS V, s. 3464: Kars) ‘yağda kızartılmış ekmek’) → **bişi -2.**

pişih *Bizim pişih ğırnava gelir.* (Karakaş) // *Pişihlere ğırnava gelif diyellermiş.* (Büyükpırveli *Akyaka) → **pisik.**

pişik (I) (DS V, s. 3462*: Kars) → **pisik.**

pişik (II) *is.* Tek kadın tarafından oynanan bir halk oyunu. (DS V, s. 3464: Kars)

pişka *is.* [, **pişga**] Kibrit. (Tozluca *Selim, Cavlak *Selim) *Pişka kirpit çöpüne oynuyeller, işde nasıl olsa bi de sigaraya.* (Cavlak *Selim)

pişdir- (-e) Dikilecek kumaşı belli bir ölçüye ve modele uygun olarak kestirmek: *Filana pişdirdim maa etehleme dikeceñ.* (Büyükpırveli *Akyaka) *Ğetdim kendime elbise piştirdim.* (Porsuklu *Susuz)

pit *is. zool.* Bit. (DS V, s. 3465: Kars)

piy *is.* İçyağı. (Bacıoğlu *Arpaçay; DS V, s. 3466: Bayburt, İrişli *Sarıkamış, *Selim) *Piyi yemeye ğatullar, pişi felan yapıf yiyiller, ğartol ğızardıllar.* (Bacıoğlu *Arpaçay)

poççik (Akören *Sarıkamış; DS V, s. 3479*: Kars) *Onun dizi ğırıldı kemiği, öbürünün de poççigi ğırıldı.* (Akören *Sarıkamış) → **pöçük -1.**

poddik *is.* Güdük, kısa. (DS V, s. 3467: Kars)

poñ *is.* **1.** Pislik. (DS V, s. 3469: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Arpaçay) **2.** Bok,

dışkı. (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) *Ağacın başına çıkar, leyleh poşu getirirdih.* (Tepecik *Arpaçay)

poħluboyun *is.* Boyunduruğa koşulmuş öküzlerin gerisinde, çift süren çocuğun oturduğu öküz. (DS V, s. 3469: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

pompul *Ğazlarda çoħ pompul vardı.* (Porsuklu *Susuz) → **pumbul.**

pompullu *is. ve sf.* Başında kabarık tüy olan kuş ya da kümes hayvanı: *Pompullu ğaz var, pompullu ğaz ğoyboldu.* (Porsuklu *Susuz) / *Cücelerimiz bu sene hep pompulludu, bir sürü cücemiz çıħıf, hep pompulludu.* (Porsuklu *Susuz)

ponçaħ *Patiĝe ponçaħ yapacam.* (Büyükdurduran *Akyaka) → **ponçak.**

ponçak *is.* [, **ponçaħ**] Saçak, püskül. (DS V, s. 3470: *Arpaçay)

porsu- *f.* Öfkelenip kızarmak. (DS V, s. 3472: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

portda- (*nsz*) Dışarıya fırlamak, şişmek: *Ahmet'in karnı birdenbire portdadı.* (DS V, s. 3472: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim portdamah, DS V, s. 3472*: İrişli,

Bayburt *Sarıkamış, *Selim portdamak)

portdah *sf.* Patlak, dışarıya doğru çıkık (göz için). (Çıplaklı *Selim; DS V, s. 3481-3482*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Amaan bu ne ğız, portdah gözün biri.* (Çıplaklı *Selim)

portla- *f.* Yandan yapılan basınçla nesne yerinden çıkmak, fırlamak. (DS V, s. 4653: Kars)

portlak *is.* İri, çıkık (göz için). (İsisu *Sarıkamış; DS VI, s. 4653: Kars ve köyleri) *Gözleri portlah mısın sen ulan, gözleri çoħ béle iri, dışarı çıħmış.* (İsisu *Sarıkamış)

poşa *is.* Kalbur, elek vb. satan gezginci kadın: *Poşa gelif helvir sater, eleħ sater, hele gelin baħaħ.* (Çakmak) // *Ustası yapar onu. Her adam yapamaz. Onu eyle yapan poşalardır ekseri.* (Bozyiğit *Arpaçay) // *Tıĝları soyurduħ, taħıl çıħırdı. Helviri alırdıħ elimize eliyirdih poşalar getirer, saterdi helviri.* (Polatköy *Arpaçay) / *Köye poşa geldi gelin gideħ helbir alaħ, eleħ alaħ.* (Taşdere Arpaçay)

poşgun *is.* Tahta yer sofrası. (Çakmak; Darboğaz *Selim; Porsuklu *Susuz; DS V, s. 3475: İrişli, Bayburt

*Sarıkamış, *Selim ‘poşgun’) *On ğarı yığılardıh erişte kesmeye, poşgunda açerdih oħleynen. (Çakmak) // Hamırın üsdüne dasdar, surfuya peşgun diyerdik. (Çilehane *Kağızman) // O poşgun üsdüne töküdü. (Darboğaz *Selim) // Poşgunu ver künde tököm. (Porsuklu *Susuz)*

pota *is.* İki yaşındaki manda. (DS V, s. 3475: *Zarşat)

poyhur- (*nsz*) Nişasta, un vb. yiyecekleri ağza alıp üflemek. (Porsuklu *Susuz; DS V, s. 3478: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Ğoyutu üflüyorlar üzüme gözüme poyhurma. (Porsuklu *Susuz)*

pöçük *is.* [, **poççik-1**] **1.** Kuyruk sokumu. (Porsuklu *Susuz; DS V, s. 3479: Kars) *Pöçüyümün üsdüne tüşdüm, pöçüyüm ağırır. (Porsuklu *Susuz)* **2.** Kuyruk (sığır, keçi için): *İt ineyin pöçüyünü ğoparıf. (Porsuklu *Susuz)* (DS V, s. 3479: Kars *pöçük* ‘kuyruk’ *Keçinin pöçüğü kısıdır. DS VI, s. 4654: Kars pöçük* ‘kuyruk (inek, öküz vb. için’)’)

pöhrenk *is.* **1.** Yer altında kapalı su yolu. (DS VI, s. 4655: Kars) **1a.** Pişmiş topraktan yapılmış su borusu, künk. *Pöhrenk efendim künk doğrudur, onu*

*topraktan yani güveç şeklinde yapmışlar o zaman. işte o boruları o zaman biz çihardıh. Yerine pilastih, demir boru döşediħ. (Darboğaz *Selim)*

pörenk *is.* Ağaç ya da topraktan yapılmış su borusu, künk. (DS V, s. 3480*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

pörnek (I) *is.* [, **pörneyh**] Koyunlarını bir araya katan birkaç kişinin oluşturdukları topluluk. (DS V, s. 3481: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

pörnek (II) *is.* Başkasının sürüsüne katılan küçük davar sürüsü. (DS V, s. 3481: Zaim)

pörneyh *is.* Birkaç evin koyunlarının oluşturduğu davar sürüsü. (Darboğaz *Selim: Porsuklu *Susuz; DS V, s. 3481*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Ahmet, Mehmet, Ali, Veli, emmi, enişte, dayı, yeğen neyse, ya biz bir pörneğ olalım. Biz onların pörneğe ğarışmıyah, bizim ğoyunumuz ayrı getsin. Bu mehlenin pörneği ayrı giderdi, o mehlenin pörneği ayrı. (Darboğaz *Selim) Ğoyunu pörneye ğatdım. (Porsuklu *Susuz)→ pörnek (I).*

pört- (*nsz*) Şişip kabarmak: *Eyağım yandı pörtüü galhdı.* (DS V, s. 3482: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

pöteye *is.* Kümes hayvanlarının böbreği. (DS V, s. 3483: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

puçah *is.* Bıçak. (DS V, s. 3484: Zarşat)

puhağ *is.* Çene altından sarkan deri. (Akören *Sarıkamış; DS V, s. 3485: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Ğıdığ var, puhağ var, dedem beşe severdi puhağ puhağ, dedenin puhağı a beşe severdi. Tosunun puhağı aha diyesen.* (Akören *Sarıkamış)

puğarı (Subatan; DS V, s. 3485*: Mağaracık) *Diya orda, sobanın girdiği yer, puğarı.* (Subatan) → **buğarı.**

puğarlığ *Soba çekmiyor, çih o puğarlığı bir yap, bir temizle.* (Subatan) → **buğarı.**

puğarrı (DS V, s. 3485*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) → **buğarı.**

puğca *is.* [, **buğca**] Bohça: *Toyumuz olacağ, gızın puğcasını götüreciğ, oğlanın puğcasını götüreciğ.* (Büyükpırveli *Akyaka)

puğoy *is.* Atın ayağına vurulan kelepçe: *Puğoyu götü atın eyağına vur, bi yere getmesin.* (Porsuklu *Susuz)

pul *is.* Düğme. (DS V, s. 3486: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

puları *is.* Erkek arı: *Bir petekte bir puları kafı.* (DS V, s. 3486: Kars)

pullukır *is.* Baklakırı (at donu için). (DS VI, s. 4656: Kars)

puloy (DS V, s. 3455*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) → **piloy.**

pulul (Bacıoğlu *Arpaçay; Tozluca *Selim DS V, s. 3487: *Arpaçay, İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Bir tarlayı diyelim biçtik, onun küçüğüne pulul deriz büyüğüne yığın.* (Tozluca *Selim) → **bulul.**

pumbul *is.* [, **pompul**] **1.** Kuş ve kümes hayvanlarının başındaki tüyler. (DS VI, s. 4656: Kars ve köyleri) **1a.** Kuş ve kümes hayvanlarının başının ortasında hafif dik duran toplu, kabarık tüy, tüyden tepelik. töyuğun pumpulunu yolufklar

punar *is.* Çeşme: *O sıra evlerde su ne arıyerdi, hep gider punarlardan getirerdiğ suyu.* (Çakmak)

purçalık *is. bot.* Sindirimi kolaylaştırıcı, sürdürücü bir çeşit yaban havucu. (DS V, s. 3489-3490: Kars)

purçulık *Şimdi havuç oldi, biz purçulık diyirdik.* (Akören *Sarıkamış) → **pürçüklü.**

purs *is.* Sis. (DS V, s. 3491*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

purutka *is.* Su bardağı. (DS V, s. 3490: Kars)

pusar- *f.* Hava bulutlanmak, kapanmak, puslanmak. (DS V, s. 3492: Kars)

pus- **1.** (DS V, s. 3492-3493*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) → **pus-**. **2.** (-i) Takip etmek: *Puser baher, ne yaper, arhasınca puser.* (Porsuklu *Susuz)

pus- (*nsz*) [**pus-**, **pıs-**] Korkudan sinmek, saklanmak, büzülmek, ses çıkarmamak. (DS V, s. 3492-3493: *Arpaçay, DS VI, s. 4649: Kars)

puşgunçu *is.* **1.** Gereksiz para harcayan. (DS V, s. 3493: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) **2.** Orda burda konuşup gezen, evine uğramayan. (DS V, s. 3493: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

puştağ_al- *bf.* Başörtüsünü ağız kapatacak şekilde bağlamak. *Biz de çoğ çehdik biler misin éle. Gaynananın yanında gaynatanın yanında puştağ_alerdiğ.* (Çilehane *Kağızman)

put *is.* 16 kg.lık ağırlık ölçüsü. (DS V, s. 3494: Kars)

püh- *f.* Bükmek. (DS V, s. 3496: Zarşat)

pürçek *is.* Alna sarkan saç. (DS VI, s. 4657: Kars)

pürçühlü (Alçılı; Esenyayla *Akyaka; Porsuklu *Susuz) *Salata, havuç, havuç demir de işde pürçühlü diyirdiğ.* (Esenyayla *Akyaka) → **pürçüklü.**

pürçüklü *is. bot.* [**pirçühlü**, **pürşüyhlü**] Havuç. (DS V, s. 3499: *Kağızman)

pürgü *is.* Kadın çarşafı. (DS V, s. 3500: Celaliye *Sarıkamış)

pürşüyhlü (DS V, s. 3499*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) → **pürçüklü.**

pürtük *is.* Pürüz. (DS VI, s. 4658: Kars)

püsürük *is.* **1.** Cimri. (DS VI, s. 4659: Kars) **2.** Pis, özensiz giyinen. (DS VI, s. 4659: Kars)

püş is. Tezeğin ufalanmış toz hali:
Püşü yağ ıslanmasın. (Porsuklu
*Susuz) / *Gidem güzunun altını
püşliyem ıslanır.* (Porsuklu *Susuz)

püşk is. Pay: *Benim püşküme bin lira
düştü.* (DS V, s. 3506: Dalaver
*Arpaçay) ■ **püşk at-** bf. Kurbanda
veya hayvan kesiminde isim yazılı
kağıtları veya farklı nesnelere (çöp,
kağıt, taş) payların üzerine koyup
payların sahiplerini belirlemek, kura
çekmek: *Hayvanı kesersen diyelim beş
yere bölersen püşk atarsan kimsenin
hakğı kimsede galmasın.* (Porsuklu
*Susuz)

pütün zf. Bütün. (Küçükaküzüm
*Akyaka; DS V, s. 3506: İrişli, Bayburt
*Sarıkamış, *Selim) *Filankesin malı
pütün soyğuntudu.* (Küçükaküzüm
*Akyaka)

R

rahatlan- (nsz) Dinlenmek, yorgunluğunu atmak: *Yorulmuş, tamam ben bi oturom da dincelem, rahatlanem.* (Bayburt *Selim)

ramka is. Petek: *Adamın biri bir durna balası duter. Malakan diyer ki: Paşa paşa, bu durnuyu birağ günahdı, men saa bir ramka bal vererem.* (Çakmak)

rapata is. [, **irapata**, **irepete**, **repete**] Açılan ekmek hamurunu tandırın iç yüzüne yapıştırmak için kullanılan içi ot dolu dikdörtgen veya kare, yastık biçimde araç: *Bir uzun rapata, bir degirmi rapatamız var.* (Alçılı) // *Bële degirmi vurma da bële uzad vur rapatanın üsdüne.* (Karacaören) // *Elimizde rapatanın üsdüne koyup pişiririg.* (Ocaklı) // *Tandıra vureriğ rapataynan.* (Tunçkaya *Kağızman) // *İki senedir gullanmıram, durir sahliram eğişiimi, rapatamı.* (Akören *Sarıkamış) // *Rapatayı gêt getir, ekmek pişirecem.* (Altınbulak *Sarıkamış) (DS VI, s. 4660: Issısu *Sarıkamış *rapata* ‘ekmeği tandırın içi yüzüne yapıştırmakta kullanılan, içi ot ya da paçavra dolu yastık biçiminde bir araç’; *irapata* ‘açılan ekmek hamurunu tandırın iç yüzüne yapıştırmak için

kullanılan içi ot dolu yastık biçimde araç)

rastla- (nsz) Rast gitmek, yolunda gitmek: *Bir adam bir işe gideyer de öğüme bu çığdı, ne nüsübet adamıydı ya benim işim rastlamadi.* (Tozluca *Selim)

repete (Demirkent *Selim) → **rapata**.

reşberliĥ is. Rençperlik: *Elbir olalım da birbirimizin işini çabuĥ yapalım, reşberliĥimizi erken bitirelim.* (Bayburt *Selim)

rusum is. Vergi. (DS VI, s. 4660: Kars ve çevresi)

S

saa *zm.* Sana. (Çakmak, Karakaş; Aslanhane *Akyaka; Bayburt *Selim) *Bizim yemeyini yaptığımız otlar saa diyim.* (Aslanhane *Akyaka)

saçaklı ağaç *is.* Dallı budaklı ağaç. (DS VI, s. 4661: Kars ve köyleri)

saçaklık *is.* Tavan arası. (DS VI, s. 4662: Kars ve köyleri)

saçı *is.* **1.** Düğün armağanı. (Akören *Sarıkamış; DS V, s. 3510: Kars + DS VI, s. 4662:Kars ve köyleri) **1a.** Çeyiz görmeye gidenlerin götürdükleri armağan: *Ğıza hediye götürürsen o saçığı da onlar dağıdırler. Saçı götüreñ filan adama, bulğur bile götürürler, den götürürler, meyve götürürler.* (Akören *Sarıkamış) **2.** Düğün çağırısı olarak gönderilen kibrit. (DS V, s. 3510: Berne *Sarıkamış)

saçma *is.* Ekmek pişirmek için fırında ve tandırda yakılan iri samanla karıştırılmış davar gübresi. (Alçılı, Çakmak; Akören *Sarıkamış; DS V, s. 3511*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Saçma var, tezeğın ufağı saçma. Mesela düneyin ahşam burda misafirleri var, çıhmış saçma toplir.* (Akören *Sarıkamış) // *Basma keserdih, tezeğ yaperdih, belnen*

ğalağ ederdiñ. altına da saçma, fişğı diyerdih, onu da topluyerdih, saçmıyı yaherdih, fişğıyı da malın altına seperdiñ. (Çakmak)

saçuzadan *is.* [, **saçuzandı, saçuzatan**] Pişmiş etin içindeki beyaz şerit gibi kalın sinirler. (Boğazköy; Çıplaklı *Selim; Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4662*: Kars) *Malların etinde oler o saçuzadan. Evelden diyerdiler sac uzadır, pişirerdih, yiyerdih.* (Boğazköy) // *Sacuzadan, hayvanların bu sinir eti var ya o sinir etini yediğimiz zaman diyerdi ki nenem saçuzadan.* (Akören *Sarıkamış) // *Anam diyerdi ki ğızım bu saçuzadanı ye, saçın çoğ uzansın.* (Çıplaklı *Selim)

saçuzandı (DS VI, s. 4662*: Kars) → **saçuzadan.**

saçuzatan (DS V, s. 3512: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) → **saçuzadan.**

sade *Sade öyle soyup tuzla yeyersin.* (Çıplaklı *Selim) → **sede.**

sadgana *is.* [, **sadıgana**] Sözüünün eri, güvenilir kimse. (DS V, s. 3513: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sadıgana (DS V, s. 3513*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **sadgana**.

sağancı *is.* 1. İnek, koyun sağan (DS VI, s. 4663: Kars ve köyleri) 1a. Ücret karşılığı inek, koyun sağan kişi: *Sağancının işi vardı, böyün gelif bize yardım etmedi.* (Porsuklu *Susuz)

sağın *is.* Süt veren, sağılan hayvan. (Büyükpirveli *Akyaka; DS VI, s. 4663: Kars ve köyleri) *Dört tene ğarı yetişdiremerdi sağını, çamış, ineh ayrı.* (Büyükpirveli *Akyaka) 2. [, **sağım**] Sağılma. (Çakmak; Büyükpirveli *Akyaka; Polatköy, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) *İlk ğoyun sağına gelende da beriye dolduranda men oturardım ğoyunu indi şişehlerin memesi ufah bele durardım onu elimde ökeliyerdim.* (Çakmak) // *Dedem çoğ zenginiydi, aşırı zenginiydi, altı yüz, yedi yüz ğoyun sağına gelirdi.* (Büyükpirveli *Akyaka) // *Ğoyun sağına gelirdi, beriye alır, sağırdıh.* (Polatköy *Arpaçay) // *Sağınnan sonra ğuzuyu ğoyuna ğatallar emişir.* (Tepecik *Arpaçay)

sağım *Mal sağıma gelir, ğuşluh oldu, mal geliyor, ğuşluhdur.* (Tozluca *Selim) → **sağın -2.**

sağrı *is.* 1. Atın kalça kısmı, atın kalçası: *Maşsud emimin atlarının sağrısı çoğ genişdi.* (Porsuklu *Susuz) 2. Dağ ve tepelerin pürüzsüz yamaçları. (DS VI, s. 4664: Kars ve köyleri)

sağul- *İneğimiz sağulmuş, hec sağulmer.* (Alçılı) → **soğul-**

sahan *is.* Derinliğı az olan, geniş, yayvan kap. (Altınbulak, Sırataşlar *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *Esgiden her evde heş yoğusa nüfusa ğöre şey, paşır sahan varyıdı.* (Sırataşlar *Sarıkamış) // *Èle oler a bele. Ahan sahandada durır ğaşığı vurursin ki havasnan, bi de yoğurdu içine ğoyursın of!* (Altınbulak *Sarıkamış)

sahap *is.* Sahip. (Porsuklu *Susuz)

sağla-f. 1. Sığır, koyun gibi hayvanları kış süresince birisine para ya da hatır için baktırmak. (DS V, s. 3518: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) 2. (*nsz*) Bakmak, beslemek (hayvan hakkında): *Adam ğaz sağlar, onun anasını üç beş sene sağlar daha tecrübelidir, yavrularını peşine gezdırir.* (Subatan) // *Filan èle bir keher at sağılyer ki yanı.* (Bayburt *Selim) 3. (*-i*) Muhafaza etmek, korumak: *Bezen bunnara diyerem ay ğız, bağ o başınızdakini èle sağlayın*

hatın kimi, görsetsin hanım kimi.
(Bayburt *Selim)

sahlanc *is.* Herhangi bir yerde saklanan şey. (DS V, s. 3518: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış)

sakgal *is.* Sakal. (DS V, s. 3521: Zarşat)

sakğavul *is.* [, **sakkavul**] Çalı süpürgesi. (DS V, s. 3517*: *Sarıkamış, *Selim) *Çalğıya diyeller sakğavul. İki çeşit çalğı vardı sakğavul, uzun sapı da uzun beşe sapınnan tuter süpürerdin. saçahları ince çalıydı.* (Porsuklu *Susuz)

sakğoy *is.* Sakağı da denilen, atlarda olan mankafa hastalığı. (DS V, s. 3519*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim ‘sakgoy’) *At terleyip soğuşa göyduğun zaman sakğoy oler.* (Porsuklu *Susuz)

sakkavul (DS V, s. 3517*: Kars) → **sakgavul**.

saklak *is.* Depo, ambar. (DS VI, s. 4665: Kars)

saço *Saçomun gölü yırtılıf tiki*
(Porsuklu *Susuz) → **seço**.

sal *is.* Ahıra, avluya kaldırım yapmakta kullanılan büyük yassı taş. (DS VI, s. 4666: Kars ve köyleri) *Adam ahırın*

önüne sal dizer, accıh yükseh yaper, çamur olmasın. (Porsuklu *Susuz)

sal- (*nsz*) **1.** Hayvan yavrusunu düşürmek: *Ġoyun Ġuzu salıf, ineh dana salıf.* (Bayburt *Selim) **2.** (-i) İçeri girmesini sağlamak, içeriye almak: *Danaları danalığa salağ.* (Karakaş) // *Furkan o malları topla geti, burya salağ, koma salacığ.* (Taşdere Arpaçay) **3.** Düşürmek: *Dirgeni motordan salıf, men sana demedim mi niye saldın onu yolda, gaybetdin.* (Gönülalan *Arpaçay) // *Elimdeki ağacı saldım.* (Taşdere Arpaçay) **4.** Bazı isimlere getirilerek birleşik fiiller oluşturur. (Karakaş)

salağ *is.* Budala, ahmak. (DS VI, s. 4666: Kars ve köyleri)

salağana *is.* ve *sf.* **1.** Başiboş dolaşan kimse. (Tepecik *Arpaçay; Akören, Yeniköy *Sarıkamış; Çıplaklı *Selim) // *Yeniköy *Sarıkamış) Bizim Eleddi'nin oğlunun oğlu avara, çalışmayan salağana bi adam.* (Tepecik *Arpaçay) // *Salağana kimi dolanir, orda burda.* (Akören *Sarıkamış) // *Ġız bu salağana ne ki ona buna uymuş gider, bir iş görmer, bi şe edmer, salağananın biri.* (Çıplaklı *Selim) **2.** *is.* İşe yaramayan, başiboş (köpek için): *Bu it nasıl salağana*

boğuşmer, ortalıklarda gezer. (Alçılı)

saldat *is.* Rus askeri: *Ya dalım gıya önüm saldat, gılıcı salladı, gulağım getdi diyir.* (Gönülalan *Arpaçay)

salğar *is.* Dibeklerde kullanılan el tokmağı: *Annelerimiz yarmayı, bulguru yihıyardıh buğdayı, tökerdiñ yarma yapardıh onu da o diveye tökerdiñ, ıslatardıh, onu da güzel salğarrarnan döverdiñ, gabuğunu çıhardardıh.* (Aslanhane *Akyaka)

salhéy it *is.* Azgın köpek: *Ne salhéy it kimi o tarafa, bu tarafa özünü vurarsan.* (DS V, s. 3526: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

salhéyla- *f.* Olduğu yerde duramamak, o yana, bu yana gidip gidip gelmek. (DS V, s. 3526: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

salğını al- *bf.* Bilgi almak. (Akören *Sarıkamış; DS VI, s. 4667*: Bayburt *Selim) *Ben gettim ben orda adamın salğını aldım, filan adam nası bi adam diye.* (Akören *Sarıkamış)

salım *is.* Nezle. (DS V, s. 3527: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

saliyen (DS V, s. 3531*: Kars) → **salyan.**

sallama kemer *is.* Kadın ve erkekler için ayrı ayrı yapılan bir çeşit kemer (sakalardan kalma töreye göre). (DS V, s. 3529: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Sallama kemer gümüş kemerdi; elbiselerin üsdüne taşer, gezerdiler, gümüştən kemer.* (Porsuklu *Susuz)

sallama seyit *zf.* Başıboş (gezmek için). (DS V, s. 3529: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

sallançah *is.* Salıncak. (Eskigeçit *Selim; DS V, s. 3529*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim) *Yellemçeh gurorduñ, indi sallançah diyeller o sıra biz yellemçeh diyerdiñ.* (Eskigeçit *Selim)

saltabaş *zf.* Başıboş, boş gezen, yalnız. (Darboğaz *Selim; DS VI, s. 4669: Bayburt *Selim, Kars ve köyleri) *Saltabaş boş boş gezersen.* (Porsuklu *Susuz) // *E ne yapıyir, para da gazanmiyir be ne yapıyir ya bu ölmüş. Êle saltabaş gezir bu adam.* (Darboğaz *Selim)

saltaş *is.* Düz taş. (Akören *Sarıkamış; DS V, s. 3531: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Çapıda getirin saldaş goyah, davara duz verah.* (Akören *Sarıkamış)

salyan *is.* [, **saliyen**] Vergi. (DS V, s. 3531: Kars)

salyancı *is.* Tahsildar. (DS V, s. 3532: Kars)

sambağı *is.* Boyunduruğun deliklerine geçirilen eğri ağaçları bağlayan ip. (Büyükpirveli *Akyaka; DS V, s. 3533: Bayburt *Sarıkamış) *Öküzlerin sambağına tahırdılar malığı, bi de gayışa tahırdılar malığı boyunduruğun üsdündeki gayışa.* (Büyükpirveli *Akyaka)

sambarra- (*nsz*) Bir nesne yaylanmak, sallanmak: *Ağaç sambariyer olmaya gırılacağ.* (DS V, s. 3533: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sami, sami (I) *is.* Öküzlerin boyunlarını boyunduruktan çıkarmasını engellemek için öküzün boynunun her iki yanında bulunan boyunduruğa takılan ağaç ya da demir çubuk: *Samı geti öküzleri goşacam.* (Porsuklu *Susuz)

sami (II) *is.* Hayvanları bağlamak için yere çakılan değişik boyutlardaki demir kazık: *Atın samısını çıkar, yerini değışdir, savağdan orda çağılıdı.* (Porsuklu *Susuz)

sanahsal *is.* Ahırın orta yerinde bulunan, hayvan gübresinin toplandığı,

10-20 cm derinliğinde çukur: *Sabah oldi, ağura endiler ki ağur o sanahsal su dolmuş. Sanahsal dolmuş, mallar da hiçbi şey yatmamış su içinde.* (Cavlak *Selim)

sancah *is.* [, **sancak** (II) **1.** Saç tokası, firkete. (DS V, s. 3537: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **2.** Çengelli iğne: *O sancağı ver de bu dantelimi bi topliyem.* (Porsuklu *Susuz) / *Sancağı ver yağamı sancağliyem.* (Porsuklu *Susuz)

sancak (I) *is.* Çapa. (DS V, s. 3537: Pekreşen *Çıldır)

sancak (II) (DS V, s. 3537*: Pekreşen *Çıldır → **sancah -1.**

sanğa *Sanğanın atdarını goşun, sanğanan Suz'a gëtdim geldim.* (Porsuklu *Susuz) → **zanğa.**

sansar *is. zool.* Gelincik: *Sansar bu gece girif tavuğları hep boğufdu. Sansarın postu çoğ değerlidi.* (Porsuklu *Susuz)

sap (I) *is. 1.* İplik tiresi. (DS V, s. 3541: Kars) **1a.** Dikiş ipliği, yorgan ipliği: *Sapı mana ver, tikiş tikecem.* (Porsuklu *Susuz) / *Sapı geti döşeyin ağzını tikem.* (Porsuklu *Susuz)

sap (II) *is.* Başağıyla birlikte olan biçilmiş ekin: *Yağmur geler sap*

ıslanacağ. (Taşdere Arpaçay) // *Tarımda yağdisa o şeyi ot, sap neyse çevirmek gurutmağ lazım.* (Cavlak *Selim) // *Tarlıya giderdiğ orah biçerdih, ot toplerdih, sap yığerdih ondan sonra harman ederdih, gem süreirdih.* (Çıplaklı *Selim)

sap- *f.* Yön değiştirmek. (DS VI, s. 4673: Kars ve köyleri)

sapağ *is.* Bitkinin dal, yaprak çiçek vb. bölümlerini kapsayan kısmı (sebze, meyve için). (Bacıoğlu *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) *Ġartol sapah açmış, çiçeh açacağ nerdeyse, sapağ vermiş.* (Bacıoğlu *Arpaçay) (DS V, s. 3541: Zarşat ‘sap, kulp (meyve vb. için)’)

sapakal *is.* Pulluğun çamurunu temizlemeye yarayan araç. (DS V, s. 3541: Kars)

sapant *is.* Sapan. (DS VI, s. 4672*: Kars ve köyleri)

sapılca (DS V, s. 3542*: Kars) → **sapılçé-1.**

sapılçé *is.* [, **sapılca**] **1.** Tava: *Sapılçéyi geti, Āşa anıh verejem.* (DS V, s. 3542: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sapiyh *is.* Kısa çizme, konçlu ayakkabı, mest. (DS V, s. 3542*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sapla- (I) (-i) Saplamak, batırmak. (Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4672: Kars ve köyleri) *Dirgeni ota saflamışam gét o göyuna alaf tök.* (Porsuklu *Susuz)

sapla- (II) (-i) İğneye ipliği takmak: *Bu iyneyi sapla mana ver, yasdığın ağzını tikecem.* (Porsuklu *Susuz)

sapla- (III) (-i) Sap takmak (keser, balta, bel vs.): *Dirgenin sapı girilif, bu sapı dirgene sapla.* (Porsuklu *Susuz)

saplı *is.* Uzun saplı, bakır veya alüminyum maşrapa: *Yaylada vardı ya alominyum, şıratı çekerdi saplı.* (Porsuklu *Susuz) (DS V, s. 3543*: Kars) ‘saplı su tası, maşrapa’; DS VI, s. 4672: Kars ve köyleri) ‘büyük bakır kepçe’)

saral- (*nsz*) Sararmak. (Büyükpirveli *Akyaka; Bacıoğlu *Arpaçay; DS V, s. 3544: Zarşat) *Niye bozuluf senin benizin, üzü ne yaman saralif.* (Büyükpirveli *Akyaka) // *Rengi dönmüş, saralmış, nerdeyse yağlaşer biçin zamanına.* (Bacıoğlu *Arpaçay)

saray *Saray da bizim otağların böyühlerini yapeller onlara saray diyardiler, tek gat, altı bodrum tağdadan yaperdiler.* (Bayburt *Selim) → **saréy.**

saréy *is.* [, **saray**] Üstü çatılı yapı.

Bizim bezeyhlide ele saréylarınız varyıdı ki. (DS V, s. 3545: Gürcistan göçmenleri, *Selim, Karapa *Sarıkamış)

sargın *is.* 1. Candan, yakın, sıkı fıkı. (DS VI, s. 4673: Kars ve köyleri) 2. Tutkun. (DS VI, s. 4673: Kars ve köyleri)

sarıyağ *is.* Eritilmiş tereyağı: *Kereyağı eridersen sarıyağ olur.* (Demirkent *Akyaka) // *Biz tereyağı eritir, saf yağ yaparız kışın sahlamağ için sarıyağ.* (Subatan)

sarma *is.* Denk ya da sandıkların çevresine yapılan çember. (DS VI, s. 4674: Kars)

sarsah *is.* Akılsız, ahmak. (Tomarlı *Arpaçay; Gürbüzler *Selim; Porsuklu *Susuz) *Dünya tökülüf beni kimi de bir sarsah çoban gelif dağdan hesir serif.* (Tomarlı *Arpaçay) // *Ya bu adam ne gader sarsahdı, yani deli gibi.* (Gürbüzler *Selim)

sarsahlıh *is.* Ahmaklık, budalalık. *Yav ne sarsahlıh yapırsan onnan oynama.* (Akören *Sarıkamış) // *Sarsahlıh elleme sen onnan büyüyhsen.* (DS V, s. 3550: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

saşma *is.* Ufak tezek parçaları. (Porsuklu *Susuz; DS V, s. 3551: Kars)

satancı *is.* Satıcı: *Arpa doldurer o yolda behliyer, satancı geldi mi verif aynoyun alır.* (Karakaş) // *Ahan satancı gelmiş get onnan bir kilo zerde al geti gel.* (Demirkent *Akyaka)

satdih *is.* Satılık. (DS V, s. 3552: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

satıl- *f.* Kadınlar çocuklarının olması için bir yatıra adak adamak. (DS VI, s. 4675: *Arpaçay Kars ve köyleri)

satıl *Çobanlara barhana götürdü, bir satıl yoğurt yap.* (Aşağısallıpınar *Sarıkamış) → **sitil -2.**

savacah, savacağ *is.* Değirmen suyunun yönünü değiştirmek için oluk önüne konulan tahta. (Akören *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *Savacağ, değirmanın savacağı var. Savacağa bi şey geldiği zaman şey olmaz yani değirman çalışmaz.* (Akören *Sarıkamış) // *Savacağ durir, değirmen de durir.* (Akören *Sarıkamış) (DS V, s. 3553*: Bayburt *Sarıkamış savacah, savacağ ‘değirmen suyunu başka yöne çevirmek için oluk önüne konulan tahta’, DS VI, s. 4675: Kars ve köyleri) *savacak* ‘değirmen suyunun yönünü değiştirmeye yarayan, bentlere konulan kapak’)

savacak (DS VI, s. 4675: Kars ve köyleri) → **savacah, savacaḥ**.

savat *is.* Gümüş üstüne yapılan çizgiler, süsler. (DS V, s. 3555: Bayburt *Sarıkamış)

saviya *e.* Başka, ayrı: *Zaten ondan saviya başka kimse yapamaz.* (Darboğaz *Selim) // *Sennen saviya garabalıḥ élléyen var mı?* (DS V, s. 3556: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, DS VI, s. 4676: *Selin)

savsak *is.* **1.** Vurdumduymaz. (DS VI, s. 4677: Kars) **2.** Aptal, akılsız. (DS VI, s. 4676*: Kars) **3.** Başiboş. (DS VI, s. 4677: Kars)

savsakla- *f.* İşi geciktirmek, oyalamak, baştan savmak. (DS VI, s. 4677: Kars)

sayalan- (*nsz*) İyileşmek: *Elimin yarası sayalandı.* (DS V, s. 3560: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sayıḥ *zf.* Ayık: *Ġapıda bacada mal var, biraz sayıḥ yat, çoḥ derin yatma.* (Porsuklu *Susuz)

sayım *is.* Hayvan sayısı üzerinden alınan vergi. (DS V, s. 3561: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sayır *is.* Hasta. (DS V, s. 3561: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sayıḥ- *f.* Ödeşmek. (DS VI, s. 4678: Kars)

sazaḥ *is.* Hafif ve soğuk esen yel: *Éle sazaḥ eser ki adamın üzünü gözünü yaḥer, éle diyerdiler.* (Porsuklu *Susuz) / *Éle sazaḥ eser ki adamı üşütör, adamı donduror öyle tipi gibi olmuyo yani.* (Porsuklu *Susuz)

sazak *is.* **1.** Kuvvetli ve soğuk esen yel, poyraz. (DS V, s. 3564: Kars)

sebep *is.* Sevap: *Senede bir aşra bişer, onu mecbur bişireciḥ, evde yanı bişsin, bekar oḥlan olır, ğız oler ya o çoḥ sebep.* (Handere *Sarıkamış)

sede *zf.* [, **sade**] Sade, sadece: *Sede yün.* (Alçılı) // *Et olmazsa da sede pilav bişirirsın.* (Koşapınar *Selim)

sedef *is.* Düğme: *İlihli sedef tikerdiḥ aḥrıñ além.* (Bayburt *Selim)

sedereḥ *Aḥlı kesmer, aḥlı ne keser, sedereḥ.* (Çakmak) → **sedereyh.**

sedereyh *is.* [, **sedereḥ**] Ahmak, bunak, sersem, akılsız. (DS V, s. 3513*: Bayburt *Sarıkamış ‘sedereyh’)

seef *zf.* Yüzünden, -den ötürü: *Meni doḥdura götürüfler yaşa seef.* (Çakmak) // *Bir ğarıya seef bir möhür verilmez.* (Gönülalan *Arpaçay) // *Birbirimizden bir bardaḡa seef öj*

gidecih̄. (Bayburt *Selim) // *Anne sen perdelere his sürtmüşün, sen dedi nazara seef sürtmüşün.* (Aksu *Susuz)

seeh *zf.* Ayık, tetikte: *Veysal gejeleri birez seeh yat.* (DS V, s. 3566: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

seen *zm.* Sana. (Yalınkaya, Subatan) *O been desin ben de seen diyim.* (Yalınkaya)

seffeh̄ *Bu seffeh̄ bizim evim önünde ne gezer.* (Porsuklu *Susuz) → **seffeyh.**

seffeyh *is.* [, **seffeh̄**] Saf, iyi niyetli: *Onu yazan seffeyhdi onu neye yazıfđı.* (Karakaş)

segirt- (*nsz*) Koşmak. (Çıplaklı *Selim; DS VI, s. 4679: Kars ve köyleri) *Bunun ahlı yoħdur, yüngül. Her yere segirdir, her yere gaçır.* (Çıplaklı *Selim)

sehlem *is.* Kıldan, yünden dokunmuş çuval. (Akören *Sarıkamış; DS V, s. 3573*: *Sarıkamış) *Bi sehlem taħıl götürüm de üğüdüm un getirim.* (Akören *Sarıkamış)

seh̄sen- (*nsz*) **1.** Uykuda korkmak: *Uşah̄ seh̄sendi gaħdı.* (Porsuklu *Susuz) / *Uyħudan seh̄sendim gaħdım.* (Porsuklu *Susuz) **2.** (Porsuklu *Susuz) → **seysen**

sek- *f.* Az topallamak. (DS VI, s. 4682: Kars ve köyleri)

sekele- *f.* Topallamak. (DS VI, s. 4680: Kars ve köyleri)

seki *is.* **1.** Toprak alanlarda doğal setler, basamak biçiminde düzlükler. (DS VI, s. 4681: Kars) **2.** Sedir, kerevet. (Çakmak; DS V, s. 3571: Kars + DS VI, s. 4681: Kars ve köyleri) *Sekilere keçeler serili, yasdıħlar düzülü, ħalı yasdıħlar.* (Çakmak)

sekil *is.* **1.** At, eşek ve sığırların ayaklarındaki ak leke. (DS V, s. 3572: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **1a.** Atların ayaklarındaki ak leke. (Çakmak; Esenyayla *Akyaka; Akören *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *Eyağımın biri sekili, öbür eyaħları ħara oluf. Bir eyağı sekili olan at daha ħıymatdıydı.* (Çakmak) // *Ayağında beyaz var, eyağında sekili var.* (Esenyayla *Akyaka) // *Sekili at dā, mesela alacası olur orda, beyazı oldu mu o atın ayaħları sekili.* (Akören *Sarıkamış)

sekilen- *f.* Bir parça oturmak, ilişmek. (DS VI, s. 4681: Kars)

sekkiz *is.* Sekiz. (DS V, s. 3573: Zarşat)

seko *is.* [, **saço**] Palto. (DS V, s. 3574: Kars)

selāf *is.* Sel yolu. (DS (Kars)V, s. 3575: Kars)

sel arabası *is.* Kağından daha büyük, dağlık bölgelerde ot taşımaya yarayan araba. (DS V, s. 3575: Çala *Çıldır, *Sarıkamış)

selav *is.* Dağ üstündeki çukurlar. (DS V, s. 3575: Kars)

sélay *is.* İki yanı yüksek, ortası düzlük yer: *Bi yıl bizim sélaydan 5 araba ot çıhdi.* (DS V, s. 3575: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

seldirle- (*nsz*) [, **seldirre-**] **1.** Ayak kayarak tökezlemek, düşecek gibi olmak. (DS VI, s. 4683: Bayburt *Selim) **2.** Sendelemek: *Èle seldirledim ki az galdım tüşem.* (Porsuklu *Susuz)

seldirre- (DS VI, s. 4683*: Bayburt *Selim) → **seldirle-1.**

sele *is.* Yufka ekmeği ya da yıkanmış giysi koymaya yarayan yayvan, geniş, kulpsuz sepet. (DS VI, s. 4683: Kars ve köyleri)

selem *is.* Faiz: *Selem yiyir habarınız var?* (Halıkışlak *Digor)

selih *O uşağın seliyi aher, onu silin.* (Porsuklu *Susuz) → **seliyh.**

seliyh *is.* [, **selih**] **1.** Salya, tükürük. (DS V, s. 3575*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **1a.** Salya:

selmi *is. bot.* Servi ağacı. (DS V, s. 3579: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

seme *is.* Aptal, sersem, budala. (DS V, s. 3580: Kars) *Ne seme uşağsan.* (Porsuklu *Susuz)

semeh *is. zool.* Balık: *Bala Memmed'in türküsünde geçir: "Men bi gevvezidim, Nil Deryası'nda, uddu semeh meni yüzdüğüm yerde."* (Göldalı *Arpaçay)

semer *is.* Yağmur sularının duvara akmamasını sağlamak için damın çevresine tuğladan ya da küçük taşlardan yapılan yükseklikler. (DS VI, s. 4684: Kars)

sendele- *f.* Düşecek gibi olmak, sallanmak, sendelemek. (DS V, s. 3582-3583*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sene *zm.* Sana. (Alçılı, Subatan; Porsuklu *Susuz) *İşde sene verilmiş bir avuç, bene verilmiş tek avuçla.* (Subatan)

señeh *is.* [, **senek -1**] Çam ağacından oyularak yapılan su kabı, tahta testi:

*señeh, eşşehlen su getiririh. Ağaçtan yapılır o. (Büyükdurduran *Akyaka) // señeh dediğin bir su gabıdır. Ona su doldular, su doldular daşıyardılar. Ağaçtan yapılmış. (Darboğaz *Selim)*

senek 1. (DS V, s. 3583: *Arpaçay) → **señeh. 2.** [, señeyh] Toprak su testisi, küp. (DS V, s. 3583: *Sarıkamış)

senem is. Kadın ve erkeklerin karşılıklı oynadıkları bir halk oyunu. (Çakmak; DS V, s. 3583: Kars) *Senem oyunu bizimkiler Terekemeler yaman oynuyirdiler, beşe bar tutediler, tek oynuyerdiler. (Çakmak)*

señeyh (DS V, s. 3583*: Gürcistan göçmenleri) → **senek -2.**

senger is. Siper. (DS V, s. 3584: Kars)

sep- f. Dağıtmak, oraya buraya atmak, serpmek. (DS VI, s. 4686: Kars)

sep- (nsz) Vücudunda sivilce, suçiçeği gibi kırmızı lekeler çıkmak. (Küçükaküzüm *Akyaka; Porsuklu *Susuz) *Bu adam sepmiş, ecep bundan bana da keçer mi bu hasdalıh? (Küçükaküzüm *Akyaka)*

sepbece is. [, sepmece] Küçük sivilce. (DS V, s. 3585: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sepele- (nsz) Çiselemek, az az yağmak: *Bō yağmur sepeledi, harman yığağ. (Çakmak) (DS V, s. 3585: Bayburt *Sarıkamış + “Yağmur az yağmak, çiselemek” DS VI, s. 4685: Kars)*

sepinti is. Az yağın yağmur ya da kar. (Çakmak; DS VI, s. 4685: Kars) *Bō sepinti geldi geçdi, acacığ sepinti geldi getdi. (Çakmak)*

sepmece (DS V, s. 3585*. (Bayburt *Sarıkamış) → **sepbece.**

serdene vur- bf. Koyunlarla kuzuları bir araya toplamak. (DS V, s. 3588: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

serek is. İşkembenin içindeki ince zar. (DS VI, s. 4686: Kars)

seren is. Saman taşımak için yanlarına tahta çakılmış araba. (DS VI, s. 4686: Kars)

sergi is. Yaygı, kilim: *Bizim buranın en meşūr sergisi hesiriydi. (Çamyazı *Sarıkamış) (DS V, s. 3591: Bayburt *Sarıkamış + (kilim, halı, yaygı) DS VI, s. 4686: Kars)*

serniç is. Bakır su kabı, kova. (DS V, s. 3592: Bayburt *Sarıkamış)

serrun is. Doğranmış ekmeği sarımsaklı yoğurda batırıp dizip üzerine terayağı dökerek yapılan

yemek: *İrğatdara anam hep sèrrun yapardi, esgiden çoğ yaperdiler.* (Porsuklu *Susuz)

serselen- (I) *f.* Sersemlemek, başı dönmek, sallanmak. (DS V, s. 3593*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

serselen- (II) (*nsz*) **1.** Sarsılmak, sendelemek. (DS VI, s. 4687: Kars) **1a.** Sendelemek: *Serselendim, az ğaldım düşem.* (Porsuklu *Susuz)

sesle- (*-i*) **1.** Çağırarak, davet etmek: (Alçılı; Demirkent, Küçükaküzüm *Akyaka; Tozluca *Selim) *Seslediñ hêşkes de gelmedi.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Hocayı sesliydiler, hoca dua ederdı, niğahını ğıyeyerdı.* (Tozluca *Selim) **2.** Çağırarak, seslenmek: *O senin baban mıydı seni sesliyen?* (Alçılı) // *Sesleyende beri gel yoğ şey edende geri git.* (Tozluca *Selim) / *Sesle gelsin.* (Tozluca *Selim) // *Yemehler bişirir diye beni bile seslemir.* (Akören *Sarıkamış)

seslen- *f.* Bir yere çağrılmış olmak. (DS VI, s. 4687: Kars)

sevahil *is.* Sıcak yerler. (Akören *Sarıkamış; DS V, s. 3569*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Turnalar sevahil memlekete gidir.* (Akören *Sarıkamış)

sever- (*nsz*) Sıcak karşısında uzanıp yatmak: *İt gapiya severif.* (DS V, s. 3595: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *semerif*

sevet *is.* Sepet. (DS V, s. 3595: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sevi *is.* Küçük çocuk. (DS V, s. 3596: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Sevi niye ağılyer bu sevi niye durmèr.* (Porsuklu *Susuz)

seyhlem, sehlem *is.* Yarım dolu çuval. (DS VI, s. 4688: Kars ve köyleri)

seyirt- (*nsz*) Koşmak. (Sırataşlar *Sarıkamış; DS V, s. 3598: Bayburt *Sarıkamış) *Seyirt gel.* (Sırataşlar *Sarıkamış) // *Tabi seyirderah gelin, ola çabuğ seyirderah gel.* (Akören *Sarıkamış)

seyis *is.* İki üç yaşında, enenmiş, tohumluk erkek keçi, koç. (DS VI, s. 4688: Kars)

seyiz *is.* İki, üç yaşında enenmiş erkek keçi. (DS V, s. 3599*: Bayburt *Sarıkamış)

séyrek *is.* Akı az, akılsız. (DS VI, s. 4688: Bayburt *Selim)

seyrelle- *f.* Bakmak, seyretmek. (DS V, s. 3601: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

seyreyh *is.* Akılsız, budala, bön. (DS V, s. 3601: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

seyri- (I) *f.* Seğirmek. (DS V, s. 3568*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

seyri- (II) *f.* Tavuk yumurtlayacağını belirten ses çıkarmak. (DS V, s. 3601: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

seysen *is.* Seksen. (DS V, s. 3601: Zarşat)

seysen- (*nsz*) [, **seh̄sen-** -2] Korkmak, ürpermek. (Porsuklu *Susuz; DS V, s. 3601: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sıçan *is. zool.* Fare: *Sıçan eve girif buğdayı kesif, arpayı kesif.* (Porsuklu *Susuz) / *Sıçan döşeyin içine girif, yorğanın içini kesif.* (Porsuklu *Susuz)

sıçoyul *is. zool.* 1. Bukalemun. (DS V, s. 3603: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) 2. İri, bir çeşit fare. (DS V, s. 3603: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sığa- *f.* Okşamak. (DS VI, s. 4690: Kars ve köyleri)

sığın- (*nsz, -e*) Sığınmak, birine dayanmak. (DS V, s. 3605: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *He he oraya sığın.* (Büyükdurduran *Akyaka) // *Mejburi dedeye sığınacan dede sevirdi sen de dedeni sevirdin.* (Esenyayla *Akyaka)

sığrsiydiği (I) *is.* Zikzaklı bir çeşit dikiş. (DS V, s. 3606*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sığrsiydiği (II) *is. bot.* Boyu bir metre uzayan, sarı çiçek açan, geniş yapraklı bir çeşit bitki. (DS V, s. 3605-3606*: Bayburt *Sarıkamış)

sıldırım *is.* Yalçın, dik kaya. (DS VI, s. 4691: Kars ve köyleri)

sılıh *Az o firfirih̄ deyil a sılıhdı o.* (Karakaş) // *Gece sılıh çalardıh̄.* (Karakurt *Sarıkamış) → **ıslıh̄.**

sılık (DS V, s. 4691: Kars) → **ıslıh̄.**

siltav *is.* Sözde neden, bahane. (DS V, s. 3610: Dalavar, Kızılçakçak *Arpaçay)

sımarla- (*nsz, -e*) İsmarlamak. (Çakmak; DS VI, s. 4691: Kars ve köyleri) *Maa alma geti, armud geti, he oğluma sımarliyerdim.* (Çakmak)

sımışka *is. bot.* 1. Ayçiçeği. (Demirkent *Akyaka; DS V, s. 3610: Kars ‘sımışka’) *Sımışka, günebahan, çiçeh̄ açdığı zaman güne dönür ya.* (Demirkent *Akyaka) 2. Çekirdek, ayçiçeğinin tohumu: *Oğlum da kasalarnan getirerdi, sımışka da getirer, şımışkıyı ele mi çıtdıyardım.* (Çakmak)

sınah (DS V, s. 3610*: Bayburt *Sarıkamış) → **sınak**.

sınak *is.* [, **sınah**] Denenmiş. (DS V, s. 3610: Zellige *Sarıkamış) **sınah** *et-* Denemek: *Sınağ étim, seni denedim.* (Porsuklu *Susuz)

sındır- (*nsz*) Oynamak: *Acıh halay başını mana ver, men de sındırım.* (Taşdere Arpaçay)

sınıhçı *is.* Kırık, çikık bağlayan kimse. (Akören, Sıraşlar *Sarıkamış; DS V, s. 3614*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Mesele birinin golu girildiği zaman sınıhçıya gider.* (Akören *Sarıkamış) // *Hayvan ahsadi bunu götüreğ bir sınıhçıya gösterelim.* (Sıraşlar *Sarıkamış)

sıplıh- *f.* Gizlice kaçmak, sıvışmak. (DS V, s. 3615: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sıpışka *is.* Kibrit: (Demirkent *Akyaka; DS V, s. 3615: Bayburt *Sarıkamış) *Sıpışkayı apardı.* (DS V, s. 3615: Bayburt *Sarıkamış)

sıpor *is.* Dayanacak kimse, dayanak: *Mehé gétđi Hasan'a sıpor oldu.* (DS V, s. 3616: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sır *is.* **1.** Sıvıların üstünde oluşan ince katman. (DS VI, s. 4692: Kars ve köyleri) **2.** Göl, dere vb. suların

yüzeyinde oluşan ince buz katmanı. (DS VI, s. 4692: Kars ve köyleri)

sırı- (*-i*) Yorganı büyük ve aralıklı dikmek: (Esenyayla *Akyaka; Sırbasan *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *Ya yorganı sıryalım.* (Esenyayla *Akyaka) // *Döşehleri sıryınca çuvaldız gullanırđ.* (Sırbasan *Sarıkamış)

sırđ *is.* Meşeden veya çamdan kesilen fidan. (Alçılı; Sıraşlar *Sarıkamış; DS V, s. 3618: İrişli, Bayburt *Sarıkamış 'sırđ') *Çam ağacının içinde, galınların yanında sırığ olur.* *Ola o sırığlardan iki tene kes köye götürek, lazım olur.* (Alçılı) // *İki tene sırığ goyardıđđ, sırığın üsdünde onları biraraya getirirdđ.* (Sıraşlar *Sarıkamış)

sırsıl *is.* Buzların çözülmesi. (DS V, s. 3620: Kars)

sırtar- (*nsz*) Sırtmak, dişlerini göstererek gülmek. (Porsuklu *Susuz)

sırtđ *is.* Utanmaz, arsız, yüzüz. (Porsuklu *Susuz)

sıvga *is.* **1.** Ağaç filizi, sürgün. (DS V, s. 3624: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **2.** *sf.* Fidan gibi düz, ince: *Sıvga boylu.* (DS V, s. 3624-3625: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sıyirtmaç *zf.* Bir çeşit ip bağlama biçimi: *Atı kürmeyh, dananın kıcını sıyirtmaç bağla.* (DS V, s. 3627: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sıyırığı *is.* **1.** İp bükme ve inciltmekte kullanılan büyük çivi. (DS V, s. 3629: Bayburt *Sarıkamış) **2.** Ağaç kabuğu sıyırarak iki kulplu araç. (DS V, s. 3626*: Bayburt *Sarıkamış)

sıyırık (I) *sf. ve is. mec.* [**sıyırık -2**] Şımarık, utanmaz. (Akören, Yeniköy *Sarıkamış; Darboğaz *Selim; DS VI, s. 4696: Bayburt *Selim) *Ne şımartmışsınız sıyırık sıyırık orda güler.* (Akören *Sarıkamış) // *Gömşunun gızı için diyerdiler, amān bu gızı istemerdiler hem sıyırık hem sırtlağdır.* (Yeniköy *Sarıkamış) // *Ya bu ne sıyırık adammış, başımızdan def olup gitmedi. Başımızı beleye soğacağ.* (Darboğaz *Selim)

sıyırık (II) *is.* Eğrilmiş ipteki yünleri temizlemek ve ipi inceltmek için kullanılan ince demir parçası veya çivi: *Nenem sıyırıknan ele çoğ ip sıyırirdi ki gazağ örördü, corav örördü, ip gazağ örördü ya.* (Porsuklu *Susuz)

sıyırık *is.* **1.** Utanmaz, yüzüstü, bilgisiz kimse. (DS V, s. 3629: Bayburt

*Sarıkamış) **2.** (DS VI, s. 4696*: Kars ve köyleri) → **sıyırık** (I).

sıyırıntı *is.* Yağ. (DS V, s. 3629: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sızanağ *is.* Sivilce. (DS V, s. 3629: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sızık *is.* **1.** Kilim ortasına konan uzun çizgi. (DS V, s. 3630: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sızıklı *sf.* Çizgili: *Sızıklı kilim tohumuşlar.* (Akören *Sarıkamış)

sifte *zf.* Önce: *İri iri tikirdik. İliyirim onnan sonra da şurallıyırım, eysini tikirim, en sifte iliyirim böyük böyük.* (Alçılı)

siftireli *zf.* İlk kez, önce: *Siftireli men seni davat elliyejem.* (DS V, s. 3632: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sikge *is.* Atı bağlamak için yere çakılan kalın çubuk biçiminde demir kazık: *Gét diyerem ineyin sikgesini bağla, çağ orya.* (Boğazköy) (DS VI, s. 4697*: Kars *sikge* ‘hayvanları bağlamak için yere çakılan demir çivi’, DS V, s. 3634: Kars *sikke* ‘hayvanları bağlamak için yere çakılan demir ya da ağaç kazık’)

sikke (DS V, s. 3634: Kars) → **sikge**.

sile *zf.* Silme, ağız hizasına değin dolu, tepeleme olmayan, üstü düzeltilmiş olan. (DS V, s. 3635: Bayburt *Sarıkamış ‘ağzına değin dolu, tam’ + ‘ağzına dek dolu’ DS VI, s. 4698: Kars ve köyleri) *Ola ne bu, borç mu aldın sile doldurmuşsan yani çoğ dolu.* (Akören *Sarıkamış)

silele- (*nsz*) Kabı ağız hizasına kadar doldurmak: *Dananın hağğı iki teneke buğdadı, silele ver, ağzı yarımçılığ verme, hağğı sende galmasın.* (Porsuklu *Susuz)

silgi *is.* [, **silinecek**] Hamam havlusu. (DS VI, s. 4698*: Kars)

silinecek (DS VI, s. 4698*: Kars ve köyleri) → **silgi**.

sim eleği *is.* [, **simelek**] İnce tel elek. (Akören *Sarıkamış; DS V, s. 3638: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

simelek *Simelek getir onnan gum eliyah, ince çoğ ince.* (Akören *Sarıkamış) → **sim eleği**.

simişka (DS V, s. 3639: Kars) → **sımışka -1**.

simle- *f.* Lohusa üşütmek. (DS V, s. 3639: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sindir- (I) *f.* Sindirmek. (DS VI, s. 3640: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sindir- (II) (*-i*) Geçirmek, yedirmek: *Cılayı tahtaya iyice sindirdik.* (DS VI, s. 4699: Kars ve köyleri) // *Eyce boyayı vur, bi daha orayı sindir, iyice düzelsin.* (Akören *Sarıkamış)

siniş- *f.* Yemek mideye yerleşmek. (DS V, s. 3644: Kars)

sinni *is.* Koca, yaşlı. (DS V, s. 3645: Bayburt *Sarıkamış)

sinor *is.* Sınır: *Urusya'nan biz sinoruğ, an bële dağa çıherih ora Urus'un yeri bura da bizim babamgilin sinorlar.* (Çakmak) // *Sinor hep bizim.* (Polatköy *Arpaçay) // *Senin sinorun nerdendi gardaş, sen benim sinoruma niye keçifsen.* (Taşdere Arpaçay)

sir *is.* Sarımsak: *Haşılın, Haşılın yoğurduna birez sir göy.* (Porsuklu *Susuz)

sira *is.* Zaman: *Bekar oğlanların mendilleriynen sıldıhları sira onlar gidirmişler ergençeliğler, sivilceğler.* (Altınbulak *Sarıkamış)

sirgat *is.* Sayımı yapılmayan insan ya da hayvan. (DS V, s. 3619*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sit- *f.* Üşümekten titremek. (DS V, s. 3649: İrişli, Bayburt *Sarıkamış *sitmeyh*, DS V, s. 3649*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış *sitmek*)

sitil *is.* **1.** Altı ve ağzı kısmı geniş, ortası hafif dar, eskiden bakırdan sonraları alimünyumdan yapılan iki kulplu büyük kazan. (Porsuklu *Susuz)
2. [, **satil**] Altı ve ağzı kısmı geniş ortası dar, eskiden bakırdan sonraları alimünyumdan yapılan kulplu küçük kap: *Ġızım o sitili getir yoğurt mayalıyah, südü tökim yoğurt mayalıyım.* (Çıplaklı *Selim) // *Sitili ġaymah ġavı yaperdiler, yoğurt mayalierdiler sitilde.* (Porsuklu *Susuz) (DS V, s. 3649: Kars ‘kulplu su kabı, küçük bakraç, kova’)

sivilceh *is.* [, **sivilcik**] Sivilce: *Üzümöze sivilceh çılmış.* (Alçılı) // *Bekar oğlanların mendilleriynen sildihları sira onlar gidirmişler ergençeliher, sivilceher.* (Altınbulak *Sarıkamış)

sivilcik (DS VI, s. 4701*: Kars ve köyleri) → **sivilceh**.

sivi siviye düş- *bf.* [, **sivi siviye sal-**] Bir şeyi birkaç kişi aralarında yitirmek: *Bizim ġantar burdoydu, sivi siviye düşdü, ġayboldu.* (Porsuklu *Susuz) // *Tesvaġım aha burdoydu ne sivi siviye düşe sallañız.* (DS V, s. 3650: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sivi siviye sal- *Çovanlar bizim ġoyunu sivi siviye saldılar, ġaybettiler.* (Porsuklu *Susuz) → **sivi siviye düş-**

siy- (*nsz*) **1.** Hayvan işemek, sidiklemek. (DS V, s. 3654*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **1a.** İşemek: *Şimdi bir pisliġin üsdünde yatır, sende gelir siyirsin.* (Boyalı *Sarıkamış) // *Uşah yataġa siyif.* (Porsuklu *Susuz)

siye *is.* Başparmakla işaret parmaġı arasındaki uzunluk. (DS V, s. 3730*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Bi yeri ölçisen diyir ki o onnan bir siyem uzun.* (Akören *Sarıkamış)

siyece *is.* **1.** Sırnaşık. (DS VI, s. 4701: Kars ve köyleri) **2.** Kurnaz, sinsi. (DS VI, s. 4701: Kars ve köyleri)

soġ- *f.* Yenmek, ütmek. (DS V, s. 3657: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

soġukluk (DS V, s. 3657: Kars köyleri) → **soyuhluh**.

soġul- (*nsz*) [, **saġul-**] Sütü kesilmek (saġmal hayvanlar için): *A şindi hepimizin malı soġulmuş.* (Akören *Sarıkamış) // *Ġış geldiġi zaman inehler soġulir.* (Sırataşlar *Sarıkamış) (DS V, s. 3658: İrişli, Bayburt *Sarıkamış + "Sütü kesilmek, suyu çekilmek, sönmek" DS VI, s. 4702: Kars ve köyleri)

soğultmaç *is.* Yaz ortasında sütü kesilen koyun. (DS V, s. 3658: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

soğumsuz *is.* [, **sohum**suz] Terbiyesiz: *Soğumsuz niye sohağda çılmış millete küfür etmiş soğumsuz.* (Akören *Sarıkamış)

soha *is.* Ölünün üstünden çıkan giysi. (DS V, s. 3671*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sohağ *is.* Sokak. (Subatan; DS V, s. 3658: Zarşat) *Uyhusuz galarah o gadan gezmiş ki sohağları cenkeş olmuş.* (Subatan) // *Niye sohağda çılmış millete küfür etmiş soğumsuz.* (Akören *Sarıkamış)

sohariç *is.* [, **sohariş**] İnce doğranmış soğanı yağda kavurarak yapılan yemek. (DS V, s. 3658: Kars)

sohum, **sohum** *is.* Lokma. (DS V, s. 3659: Kars)

sohumsuz (DS V, s. 3659: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **soğumsuz**.

sokkulda- *f.* Yara zonklamak. (DS VI, s. 4703: Kars ve köyleri)

solahey *zf.* Solak: *Men her işimi solahey yapperem.* (Porsuklu *Susuz)

solak *is.* Kullanışlı olmayan, ters gelen: *Senin bu dükkânın yeri biraz solak.* (DS VI, s. 4703: Kars ve köyleri)

solduç *is.* Düğünde gelinin veya damadın sol tarafında oturan, geline veya damada kılavuzluk eden kimse: *Sağdıcum da vardı, solducum da vardı. Ya evelden eleydi da.* (Çakmak)

somar (I) *is.* On altı kiloluk bir tahıl ölçüğü. (Akören *Sarıkamış; DS V, s. 3664: İrişli, *Sarıkamış) *Somar, tahıl ölçülür, dört godun bi somar sayılır.* (Akören *Sarıkamış)

somar *is.* (II) On sekiz okka alan ölçükle on altı kez ölçülmüş tahıl. (DS VI, s. 4704: Kars ve köyleri)

somat *is.* Şölen, düğün sofrası. (DS V, s. 3664: *Sarıkamış)

somun *is.* Uzun ve şişkin ekmek. (Büyükpırveli *Akyaka; Porsuklu *Susuz) *Ġars'dan bir iki tene somun geti yiyeh.* (Porsuklu *Susuz)

sona *is.* Suna, bir cins dişi ördek. (Göldalı *Arpaçay; DS V, s. 3665: Zarşat)

*Ne şirindi bizim elin baharı, yazı
Çığrış yer Gölün de sonası, gazi
Yığılın İrişti'nin gelini gızı*

Ġaldırın atıma deh dëyin anam, deh dëyin bacım, deh dëyin. (Göldalı *Arpaçay)

sonla- (-i) Beğenmezlik etmek. (Büyükdurduran *Akyaka; DS V, s. 3666: Veneze *Arpaçay) *Sonlama onu ye.* (Büyükdurduran *Akyaka)

sonula- (-i) [, **sonulla-**] Kusur aramak, beğenmemek. (DS V, s. 3667: İrişli *Sarıkamış)

sonulla- *Ne pişirersemse ne yemeĥ yapersen hepsini sonulliyer, hëş birini beyenmer.* (Porsuklu *Susuz) →

sonula-

sor- (-i) 1. Emmek: *Yirmi yaşındaydı, gece yatanda parmaĥını sorerdi, ğocā ğızıydı, parmaĥını sorerdi.* (Porsuklu *Susuz)

soranı *is.* Büyük hançer. (DS V, s. 3667: İrişli *Sarıkamış)

sorĥucu *is.* Soru sormaya yetkili kişi. (Akören *Sarıkamış; DS V, s. 3667: İrişli *Sarıkamış) *He yav ne gelmiş beni araştirirsen sen sorĥucu misan, durmadan sorirsen?* (Akören *Sarıkamış)

sormah (I) *is.* Bir çeşit aşık oyunu. (DS V, s. 3667: İrişli *Sarıkamış)

sormah (II) *is. bot.* Beyaz çiçekli, bal gibi tatlı bir çeşit yabancı ot. (DS V, s. 3667: İrişli *Sarıkamış)

soruş- *f.* Soruşturmak, araştırmak. (DS V, s. 3669: İrişli *Sarıkamış)

soygunçu *is.* Soyguncu. (DS V, s. 3671: İrişli *Sarıkamış)

soyĥuntu *is.* Soygun malı: *Filankesin malı pütün soyĥuntudu.* (Küçükaküzüm *Akyaka)

soyĥa (I) *is.* Uĥursuz, kötü nesnelere. (Alçılı; Tozluca *Selim; DS VI, s. 4705-4706: Kars ve köyleri ‘soyĥa’) *Bu eyaĥkabi, bu soyĥa eyaĥımda niye durmer.* (Alçılı)

soyĥa (I) *is.* İyesiz, kimsesiz: *Soyĥası geldi bize zarar verdi, birinin hayvanı tarlaya girdi, bizim bi şeleri yedi.* (Tozluca *Selim)

soyka kal- *bf.* Kahrolmak, yok olmak (ilenç). (DS V, s. 3672: Kars)

soyrak (DS V, s. 3673*: Pekreşen *Çıldır) → **soyruĥu.**

soyruĥu *is.* [, **soyrak**] Yatak çarşafı. (DS V, s. 3673: İrişli, Bayburt)

soyuhluĥ *is.* [, **soĥukluk**] Kiler: *Soyuhluĥdan ay balam ğedim bir ordan, ordan birez patates getirem.* (Aslanhane *Akyaka) // *Odanın bir*

köşesine soyuğluğ bir yere orda dururdu. (Büyükpirveli *Akyaka)

soyur- (-i) Savurmak. (Boğazköy; Eskigeçit *Selim) *Tağlı soyurorduh, yel önünü çeker ayrı topluyorduh, arhasını da çeker gaza, töyuğa vererdih.* (Eskigeçit *Selim) // *Tığ yığırdih evelden, şanalarnan soyururduh.* (Boğazköy *Kars)

söbe is. [söve (II)] Soba. (Alçılı; Bayburt *Selim; Demirkent *Akyaka; Polatköy *Arpaçay; DS V, s. 3674: Kars) *Anne ben söbeyi galayim mi?* (Alçılı) // *Güyümü doldurdum, söbenin üsdiüne goydum.* (Karakas) // *Söbiyi yahdım.* (Polatköy *Arpaçay) // *Söbenin önünde durma çingü sana sıçrar.* (Aşağısallıpınar *Sarıkamış)

sögüncü is. Sövecek durumda, sövücü. (DS VI, s. 4706: Kars)

söke- (-i) Yaslamak, dayamak: *Ay oğul bu tağlı birbirine sökeme, kiflener.* (Porsuklu *Susuz) / *Bu eşyayı birbirine sökeme, birez ayrı göy, aralı göy.* (Porsuklu *Susuz)

söken- f. 1. Uzanmak, yatmak, yaslanmak. (DS V, s. 3685*: *Sarıkamış) 1a. (nsz, -e) Yaslanmak, dayanmak: *Orya bir söken, dinlen.* (Alçılı) // *Dalina yastıh göy geriye*

sökensin. (Porsuklu *Susuz) / *Maa çoh sökenme, meni terretidin.* (Porsuklu *Susuz)

sökün et- bf. İnsan ya da hayvan topluluğu birden gelmeye başlamak, uzaktan görünmek. (DS VI, s. 4707: Kars ve köyleri)

söküntü (I) is. 1. İplik ve kumaş parçaları. (DS V, s. 3679: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) 2. Örgüden sökülmüş ip: *Söküntüden bene çorap tohimişsan, gene sökilir.* (Akören *Sarıkamış)

söküntü (II) is. Bozgun: *Millete söküntü düştü, Gars'a doğru gider.* (DS V, s. 3679: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

söve (I) is. 1. Kapı ve pencerenin yerleştiği kasa çerçeve. (DS V, s. 3682: Kars) 2. Kapı çerçevesinin alt kenarlığı. (Alçılı; Tozluca *Selim; Porsuklu *Susuz) *Ğapının sövesi gırılmış.* (Alçılı) // *Söveye ilişdi tüşdü.* (Porsuklu *Susuz)

söve (II) *Sövüyi yahşı galamyıfıdı, hele tēze tutuşuf, alıştır.* (Polatköy *Arpaçay) → **söbe.**

söyke- (-i) Yaslamak, dayamak: *Dirseğimi masaya söykedim.* (DS V, s. 3685: Kars)

söyle- (*nsz, -le*) Konuşmak: *Bizim bir gömşu vardı dedim ki maa bir gışığ mayalığ ver, gétđi maa gışığın ucunda acacığ yoğurt getđi. Men de garıynan söylemerem béle yamşahlı bō dedim bu tutar mı?* (Çakmak)

söyün- *f.* Sevinmek. (DS V, s. 3684*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sözgelimi *zf.* Sözüm ona, söz gelişi. (Aslanhane *Akyaka; Göldalı *Arpaçay; Sırataşlar *Sarıkamış; Bayburt *Selim; DS V, s. 3687: Bayburt *Sarıkamış) *İndinin bir gurusudu mu sözgelimi bir milyonudu mu orasını bilmen manat paraya diyerdiler.* (Aslanhane *Akyaka) // *Sözgelimi, mesela burda en yaşlı kimdir, Aho Dede, onun sözü geçer burda.* (Göldalı *Arpaçay) // *Sözgelimi düğünde bir adam geldi bara çığdı, davulçi para goparmağ için gider, onun etrafında dolanır.* (Sırataşlar *Sarıkamış) // *Bağ indi sözgelimi da bu torunumdu gelif bir aydı bu yaper.* (Bayburt *Selim)

sözüm hanadan geri *bsz.* Afedersiniz: *Bu köpek göcalmış afedersiz sözüm bu hanadan geri, bu köpek yaşlanmış.* (Tozluca *Selim)

sözüngelişi *zf.* Sözün uygun olması, sırası gelmesi. (DS VI, s. 4708*: Kars ve köyleri)

srahagün *zf.* [, **srahayün**] Evvelki gün. (DS V, s. 3688: İrişli, Bayburt *Selim, *Sarıkamış)

srahayün (DS V, s. 3688*: İrişli, Bayburt *Selim, *Sarıkamış) → **srahagün.**

suaş- (I) (*nsz, -e*) [, **suyaş-** (I)] Bulaşmak: *Çamur şalvarıma suaşf.* (DS V, s. 3688: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

suaş- (II) (*nsz, -e*) [, **suyaş-** (II)] Kavga istemek, aranmak. (Porsuklu *Susuz; DS V, s. 3688: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Durduğum yerde geldi maa suaşdı.* (Porsuklu *Susuz)

sucalan- (*nsz*) Uzamak, boy atmak, dolgunlaşmak. (Darboğaz *Selim; DS V, s. 3689: Zarşat) *İşte adam su verdi sucalandı o tarla.* (Darboğaz *Selim)

suçuğ- (DS V, s. 3690*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **suçuk-**.

suçuk- *f.* [, **suçuğ-**] Suçluluk duymak, utanmak. (DS V, s. 3690: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

su daşı *is.* Su temizlemeye yarayan yumuşak bir taş: *Savaḥdan ğaḥdım, üç dört dönüm su töhdüm su daşına süzsün diye.* (Porsuklu *Susuz)

sufat *is.* Surat, yüz, çehre. (İsisu *Sarıkamış; DS VI, s. 4709: Kars) *Seni sufatı tökünüh, muşmula suratdı.* (İsisu *Sarıkamış)

suḥariş (DS V, s. 3658*: Kars) → **soḥariç.**

suiti *is. zool.* Susamuru. (DS VI, s. 4709: Kars)

sulah *Hayvanlara sulah aşdıḥ, su içiller.* (Alçılı) → **sulak.**

sulahlıḥ *is.* [, **sulaklık**] **1.** Su içtikten sonra hayvanlara verilen yem. (DS V, s. 3692: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **2.** [, **sulaklık -2**] Azılı atları zaptetmek için ağızlarına verilen demir araç, kantarma. (DS V, s. 3692-3693: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sulak *is.* [, **sulah**] Buz tutan derede hayvanların su içmesi için açılan yer. (DS VI, s. 4709: Kars ve köyleri)

sulaklık 1. (DS V, s. 3692*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **sulahlıḥ -1.** **2.** (DS V, s. 3693*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **sulahlıḥ -2.**

sultan *is.* Aşık oyununda ortaya konan

büyük aşık: *Sultanı vuran aşığın hepsini alır. Herkes aşığını dizer ortada bir sultan, onu vuran o aşığın hepsini alır.* (Demirkent *Akyaka)

suluk *is.* [, **suluḥ**] Hayvanlara sabaha karşı verilen yem. (DS V, s. 3694: Berne *Sarıkamış, *Selim)

suluḥ *Suluḥunu verdin mi hayvanın?* (Darboğaz *Selim) / *Düveye suluḥ verdim.* (Darboğaz *Selim) → **suluk.**

suluserpgen *is.* Yelle birlikte yağan kar ve yağmur. (DS VI, s. 4709*: Kars ve köyleri)

sur (I) *is.* Yüz, çehre (çoğunlukla sıfat sözcüğüyle birlikte kullanılır): *Başım öyle ağrıyor ki surum sıfatım dağılıyor.* (DS V, s. 3700: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sur (II) *is.* Alinyazısı, uğur. (DS VI, s. 4710: Kars ve köyleri)

surat *is.* Fotoğraf: *Suratın çektirdin mi?* (Tozluca *Selim)

surfa *is.* Sofra. (Karakaş; Aşağısallıpınar *Sarıkamış; DS V, s. 3700: Zarşat) *Yemek yerdiler, hediyesini surfada biraḥır, çıḥar giderdiler.* (Aşağısallıpınar *Sarıkamış)

surha *is.* Ücretsiz yapılan iş, angarya. (DS VI, s. 4703*: Kars)

susan- (*nsz*) Susamak: *Susandım, ağzım dilim gurudu.* (Porsuklu *Susuz)

suvoy *is.* Bekâr, tek, eşsiz, çocuksuz. (DS V, s. 3689*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

suvoymalı *is.* Bir, iki yaşında sığır. (DS V, s. 3705: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

suyaş- (I) (DS V, s. 3688*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış *suyaşmah, suaşmah*) → **suaş-** (I).

suyaş- (II) (DS V, s. 3688*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış *suyaşmah, suaşmah*) → **suaş-** (II).

suyu belle- *bf.* 1. Suyu bırakmak, salmak. (DS V, s. 3705-3706: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) 1a. Belle su yolu açıp suyu bırakmak, salmak: *Suyu bellirsen, tarlayı suvarınca su bellediğ da.* (Akören *Sarıkamış) *Hariğin suyunu bizim çayıra ele belledim ki!*

suyuñ otoy *is.* Göl, çay, dere, akarsu vb'nin öte yanı: *Sen suyuyñ otoyunda, men bu otoyunda ne gayrém el yetmer, un çatmér, sen o geçede ben bu geçede, ne yapayım.* (DS V, s. 3706: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

suyuş- (*nsz*) Gizlice kaçmak, uzaklaşmak, sıvışmak: *Osman döğüş olanda ordan ele suyuştu ki!* (DS V, s. 3706: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sübek *is.* Küçük çocukların yataklarını kirletmemeleri için beşiğe takılarak sidiği oturağa akıtan boru, kamış. (DS VI, s. 4696*: Kars ve çevresi)

süddü aş *is.* Sütle haşlanmış yarmadan yapılan bir çeşit çorba. (DS V, s. 3707: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sütlü aş *is.* Sütle haşlanmış yarmadan, bulgurdan yapılan bir çeşit çorba: *Hele ana gağ bi sütlü aş bişir yiyah. Sütlü aş, anam eskiden bulğurnan yapardi, südünen sede bulğur gaynatir ögümüze goyardi.* (Akören *Sarıkamış)

süddüyen *is. bot.* Sütleğen. (DS V, s. 3728-3729*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

südü- (*-i*) Yemek: *Gurvan olam südü!* (DS V, s. 3707: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

südübozuk *is.* Soysuz. (DS VI, s. 4712: Bayburt *Selim)

südüklü *is.* Sidiğini tutamayan: *Uşah ele südüklü, çişini yaper altına.* (Alçılı)

süğük *is.* Dam saçağı. (DS V, s. 3650*: Kümbet)

sühün *Sühünüm ağrıyer, boynumun kökü ele ağrıyer ki. (Boğazköy) // O gadar aşağı bahtım, iş yaptım ki sühünüm ağırdı. (Porsuklu *Susuz) → sünsün -1.*

sühünü gáln *sf. mec. Ensesi kalın: O adamın sühünü ele gálnı ki hêş kimseye tenezzür edmér. (Porsuklu *Susuz)*

sükütde- *(nsz) Susmak, sakinleşmek: Getdi oyunçahnan oynadı, süküt dedi geldi. (Bayburt *Selim)*

sümeh *is. [sümek] Taranmış, bükülmeye elverişli duruma getirilmiş yün: Darağ daradığ, sümeh yapıdğ, onu eyireceyik teşide. (Alçılı)*

sümek (DS VI, s. 4713: Kars ve köyleri) → **sümeh**.

sümsün- *(nsz) Başboş gezinmek: Ne sümsünürsen orda burda, evin yoğ mu senin, evine gitsene. (Taşdere Arpaçay)*

sümsüyh *is. Arsız, açgözlü, başkasının yediğinden isteyen. (DS V, s. 3711-3712*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)*

sümüh *is. [sümüyh] Kemik: Suların başında, gumlarda, balığ gulağı. Onlar da üzü sümühdü, gemihdi. (Esenyayla *Akyaka) / Heyret sümüyünnen it kökelmez. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)*

sümüyh (DS V, s. 3715*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **sümüh**.

sünbül *is. Buğdanın, arpanın başağı: Buğdalar sünbül verdi. (Porsuklu *Susuz)*

sündür- *f. Bir şeyi çekerek uzatmak, esnetmek. (DS V, s. 3716: Kümbet *Arpaçay)*

sündürme *is. Evin önündeki çıkma, teras. (DS VI, s. 4714: Kars)*

sünepe *is. Bağımsız, başboş. (DS VI, s. 4714: Kars ve köyleri)*

sünsün *is. [sühün] 1. Ense. (DS V, s. 3717*: Kars) 2. Boyun. (DS V, s. 3718: Kars)*

sürç- *f. Ayağı kaymak: (DS VI, s. 4715: Kars + DS V, s. 3719: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘ayağı kaymak, sendelemek)*

sürçütme *is. Tatarböreği. (DS V, s. 3719: Gürcistan göçmenleri *Selim, *Sarıkamış)*

sürekli *is. Koşuya dayanıklı (at için): Bu at çok sürekli dir. (DS V, s. 3720: Kars)*

süreyhle- *(nsz) Birisinin evine izinsiz girmek: Süreyhledi hağın evine girdi. (Porsuklu *Susuz) / Ne utaner, ne*

çekiner, süreyhliyer, içeri girer.
(Porsuklu *Susuz)

sürtecek *is.* Bileyi taşı. (DS VI, s. 4716: Kars ve köyleri)

sürtük *is.* **1.** Hoppa, oynaksız, ahlâksız kadın. (DS V, s. 3725: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **2.** Arsız, yüz­süz, açgözlü. (DS V, s. 3725: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sürüntü *is.* **1.** Durmadan yer de­ğiştiren, çok gezen, serseri. (DS V, s. 3726: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **2.** İşi gücü bırakıp boş boş gezen (kimse): *Sürüntü gapıları ne gezersen, senin işin yohdu mu?* (Porsuklu *Susuz)

sürüş- (*nsz*) kaymak: *Ayağım sürüşdü, az galdım tüşem.* (Porsuklu *Susuz)

sürütde- (*-i*) Sürüklemek: *Yerde sürüt dedi.* (Gönülalan *Arpaçay)

sürütme (I) *is.* Kesilmiş ağaçları öküze koşarak çektirme. (DS V, s. 3726: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sürütme (II) *is.* Hayvan koşup sürükletilerek çektirilen tomruk, büyük ağaç: *Sürütmelerin herbiri 30 ayak.* (DS VI, s. 4717: Kars)

süsensünbül *is.* Tek kadının oynadığı bir halk oyunu. (DS V, s. 3727: Kars)

sütül *is.* Henüz sertleşmemiş başak. (DS V, s. 3730: Karapapaklar)

süzeğen *is.* Sidiğini tutamayan. (DS VI, s. 4718: Kars)

süzül- (*nsz*) Yıldız kaymak. (Tepecik *Arpaçay; DS V, s. 3708*: Karapapak Türkleri) *Yıldız süzüldü getdi, be!* (Tepecik *Arpaçay)

Ş

şabaş *is.* Düğünde davulcuya verilen bahşiş: *Şimdi, düğünde senin gardeşin elinde mendil oynuyor, davulcu gelir, Memet Beyin şerefine, on lira şavaş, gel yavaş yavaş.* (Darboğaz *Selim) // *Düğün sahibi toycuya şabaş verirdi.* (Porsuklu *Susuz)

şabbalıt *is. bot.* Şeftali. (DS V, s. 3734: Kars)

şadara *Birinin yıldızı büyük oler elirsin büyük daş, iri ğabasını çıharder şadara, az ufah yollusu delikli daşgözeri, eyce torpağı seçen halbir.* (Alçılı) → **şadra**.

şadra *is.* [, **şadara**] Arpanın, buğdayın içindeki yabancı maddeleri ayıklamak için bazen de tezeğin ufağını ayırmak için kullanılan büyük delikli kalbur. (DS V, s. 3545: Kars) *şadra* 'büyük delikli kalbur' (Kars) (DS V, s. 3545 tabanı deri, etrafı tahtadan elek)

şafakla- *f.* Eli göze siper ederek, gözü kırparak bakmak. (DS V, s. 3735: İrişli, Bayburt *Sarıkamış şafaklamak, şafaqlamah)

şahar *is.* Sarılarak uzayan bitkilere dayak olan sırik. (DS V, s. 3736: Kars)

şahıla- *f.* Makina ya da motor düzgün işlemek. (DS V, s. 3736: Kars köyleri)

şahnazı *is.* İnce sesle söylenmesi gereken bir âşık havası. (DS V, s. 3737: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şakğala- (-i) Kesilmiş koyunu parçalara ayırmak. (DS VI, s. 4720: Kars ve köyleri) *Bu goyunu şakğalayın, bir parçalayın.* (Porsuklu *Susuz)

şakğıl-da- *f.* **1.** Sesli gülmek, kahkaha atmak. (DS VI, s. 4720: Kars ve köyleri) **2.** Şakırdamak, gürültü yapmak. (DS VI, s. 4720: Kars ve köyleri)

şal *is.* **1.** Kadınların başlarına örttükleri örtü. (DS V, s. 3740: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **1a.** Kadınların başlarına örttükleri, yünden, pamuktan dokunmuş kare şeklinde geniş örtü: *Şalı beline sırtına sarerdi nenen.* (Porsuklu *Susuz) / *Şalı omuzlarına alerdiler, şalı düğüne, misafirliğe, diyelim Ğars'a gidende hep başlarına alerdiler.* (Porsuklu *Susuz)

şalakga *is.* Yaramaz. (DS V, s. 3741: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şallah, şallak *is.* Kamçının ucundaki kösele parçası. (DS V, s. 3742: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şam *is.* Çap. (DS V, s. 3742: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şamak *is.* Sazlık yerlerdeki su birikintisi. (DS V, s. 3742: Kars)

şamama *sf.* Değirmi, toparlak, güzel: *Şamama balama gurban.* (DS V, s. 3743: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şamarta *is.* Gürültü. (DS V, s. 3743: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şana *is.* Yaba. (Boğazköy; Demirkent *Akyaka; Polatköy *Arpaçay; Porsuklu *Susuz; DS V, s. 3744: *Sarıkamış) *Tığ yığirdi evelden, şanalarnan soyururduh.* (Boğazköy) // *Tahılı yığirdi, şanaynan savururduh, rüzgar gelerdi onnan savururduh.* (Demirkent *Akyaka)

şapalağ, şapalak (I) *is.* Kamçı ucundaki kösele parçası. (İsisu *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz; DS V, s. 3745: İrişli, Bayburt *Sarıkamış şapalağ, şapalak) *Bi şapalağ geti bele uzun olsun ipi, gamçunun sapını da barabar getir.* (İsisu *Sarıkamış) **2.** Sinekleri kovmaya yarayan değnek ucundaki kösele parçası: *Èle güzel bir şapalağ yapıdım, şapalağdan sinekleri govaladım.* (Alçılı)

şapalağ, şapalak (II) *is.* **1.** Tokat: *Ya ona bir tene şapalağ at.* (Demirkent

Akyaka) (DS V, s. 3746: İrişli, Bayburt *Sarıkamış + (**şapalağ**) DS VI, s. 4722*:Kars) **2.** El çırpma, alkış. (DS VI, s. 4722*: Kars)

şaşala-f. Şaşırmak, donup kalmak. (DS v1, s. 4723: Kars)

şaşbaş ol-bf. Afallamak, şaşıp kalmak. (DS V, s. 3753: İrişli *Sarıkamış)

şavalıt *is.* Kuru, sert. (DS V, s. 3755: Karapapaklı *Selim)

şebaş *is.* Bahşiş: *Gelin çıhardırıh, nişannı gızları çıhardıllar, böyühler ona sebaş veriller.* (Çıplaklı *Selim)

şebek *is.* Maskara. (DS V, s. 3757: Kars)

şefdeli *is. bot.* Şeftali. (DS V, s. 3758: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şefşeli *is.* Deli. (DS V, s. 3758: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şefşeli oyna-bf. Dövünerek, çırpınarak kendini hırpalayarak ağlamak: *Atam ölende Şekil bacım bir şefşeli oynadı ki mededallah!* (DS V, s. 3758: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şehlen- (*nsz*) Şahlanmak: *Atı dırmiğa goşarken parladı, at şehlendi.* (Alçılı)

şek *is.* **1.** İstek. (DS VI, s. 4724: Kars) **2.** Alınyazısı, şans. (DS VI, s. 4724: Kars)

şeker ğavı *is.* Şekerlik. (Çakmak; Porsuklu *Susuz) *Şeker ğavını geti.* (Çakmak) / *Şeker ğavını biraħıf ğırıf, çay tavağını biraħıf ğırıf.* (Çakmak)

şekil *is.* Fotoğraf: *Şekil, sen fotorafını çehdirisen ya ona şekil diyirih.* (Esenyayla *Akyaka) // *Atacanın ne güzel şekili çihif, ğurban olum onu veren Allah'a ğurban olum.* (Meydancık *Arpaçay)

şele *is.* 1. Yük. (DS V, s. 3759: Veneze *Arpaçay) 1a. Arka yükü, sırtta taşınabilecek kadar yapılmış yük. (Büyükdurduran *Akyaka; Taşdere *Arpaçay; Bayburt *Selim; Porsuklu *Susuz) *Süpürge yığdım, şele ğayırdım, dalıma aldım, geldim.* (Büyükdurduran *Akyaka) // *E, mala ot verdin mi, ged bir şele al gel, mala dağıt.* (Taşdere *Arpaçay) // *Yosun süpürgesi onu da giderdi tarlalardan dalımıza şeleyen bağlıyar getirerdih.* (Bayburt *Selim) // *Ya lele şeliyi, ya şele leliyi götürer.* (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

şenelt- *f.* 1. Kurmak, geliştirip canlandırmak. (DS V, s. 3762: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) 2. Onarmak, düzeltmek, canlandırmak. (DS VI, s. 4725: Kars)

şenicırma elle- *bf.* Kendini paralamak, yolmak: *Ali ölende Peri hala özünü şenicırma elledi.* (DS V, s. 3762: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şenlik (Taşdere Arpaçay; İsisu *Sarıkamış; Tozluca *Selim; Porsuklu *Susuz) *Bugün şenliğimiz varıydı. Şenlik yığılmış, ğomşular yığılmış, orda bi şenlik var, ğalabalıh var.* (İsisu *Sarıkamış) // *Düğünde çoħ şenlik varıydı.* (Tozluca *Selim) // *Şenliyin, toplumun yaşadığı bi yere abad diyeller illa ev deyil.* (Taşdere Arpaçay) → **şennik.**

şenlikli *zf.* Kalabalık, neşeli: *Bugün çoħ şenlikli oldu bayram, ey bayram oldu.* (Tozluca *Selim)

şenniħ *Ėle güzel bir şenniħ var ki, maşallah, gideni geleni.* (Meydancık *Arpaçay) → **şennik.**

şennik *is.* [, **şenlik**, **şenniħ**] Kalabalık, topluluk. (DS VI, s. 4725*: Kars)

şepbeli *is.* Akılsız, yaramaz. (DS V, s. 3763: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şepe *is.* Fırtınanın biriktirdiği sertleşmiş kar yığını: *Yav felan yamaç öyle şepe tutmuş ki hiç sorma.* (Darboğaz *Selim) (DS V, s. 3763: Dalaver *Arpaçay) *şepe* 'yelin biriktirdiği kar yığıntısı, DS V, s. 3757:

Kaim *Sarıkamış) *şebe* ‘fırtınanın oluşturduğu kar yığımları’)

şerekerim *is.* Eğilimli. (DS V, s. 3764: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şerhata *is.* Yaramaz, kavgacı. (DS V, s. 3750-3751*: İrişli *Sarıkamış)

şerine nevérem *is.* Edepsiz, haksız, yersiz davranışlı. (DS V, s. 3765: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şerpeze *is.* Bakımsız, acınacak, utanılacak durumda. (DS V, s. 3765: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şervende ol- *bf.* Ortalıkta rezil olmak. (DS V, s. 3765: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şeşbeş *is.* Şaşı: *Anadan olma gözleri şeşbeşdi, düz görmör, düz bahamer, bu uşağın gözleri şeşbeşdi.* (Porsuklu *Susuz)

şeşe *is.* Ay boynuzlu öküz. (DS V, s. 3765: *Arpaçay)

şeşe gulaḥ *is.* Kulakları biraz büyük ve dik olan kimse: *Şeşe gulaḥ hele bunun gulaḥlarına bah, bu gızın gulaḥları şeşedi, ele tihdi. Şeşe gulaḥdı, her şeyi duyer, her şeyi dinniyer.* (Porsuklu *Susuz)

şésele- (*nsz*) [, **şéselen-**] Horozlanmak, üstüne varmak. (DS V, s. 3765: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şéselen- *Önümde duruf neye şeşelenirsen?* (Büyükdurduran *Akyaka) (DS V, s. 3765*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **şésele-**.

şéselt- *f.* Gözünü ağartıp korkutmak. (DS V, s. 3765: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şev *is.* Şap. (DS V, s. 3763*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *İpleri de gider boyah getirirdih, duzunu atirdih, şevini atirdih.* (Polatköy *Arpaçay) // *Ġazanlarda ġaynadeller içine şev ateller ahan onnan sonra boyayı ateller.* (İncesu *Susuz)

şevede *is.* Dedikodu. (DS V, s. 3766: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şıġan- *f.* Bacaklarını sıvayıp sudan geçmek. (DS V, s. 3768: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Kars)

şıġilla- (I) *f.* Okşamak. (DS V, s. 3768: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şıġilla- (II) *f.* Süslemek. (DS V, s. 3768: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şıkgah *is.* Gevşeyip bozulmuş. (DS V, s. 3768: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şılıhlan- *f.* Yaranmak istemek. (DS V, s. 3770: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şilopa *is.* [, **şilope**] İlbahar başı yağın sulu kar: *Bizim burda özellikle martda şilopa yağar.* (Karaorgan *Sarıkamış)

şilope *Yazbaşı şilope yağar. Şilope yağır, ğar ğaħar, daha ilkbaharın geler.* (Porsuklu *Susuz) → **şilopa**.

şıpbıltı *is.* Bir şey suya düştüğünde çıkan ses. (DS V, s. 3772: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şıpıllat- *(-i)* **1.** Şapırtatmak: *Ağzını şıpıllatma ya düzgün ye.* (Porsuklu *Susuz) **2.** Suyla oynayıp ses çıkarmak, suyu etrafa sıçratmak: *Çocuħ leyene girdiği zaman bele ellerini vurduğu yeter şıpıllatdığın.* (Sırataşlar *Sarıkamış) // *Şıpıllatma suyu dağıtma.* (Porsuklu *Susuz)

şıpırtda- *f.* Birdenbire vurmak, dövmek. (DS V, s. 3773: İrişli *Sarıkamış)

şırat *is.* **1.** Yağı ve peyniri alındıktan sonra arta kalan süt suyu. (DS V, s. 3774: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **1a.** Yağı alınan süt veya peyniri alındıktan yapıldıktan: *Peynir çekeriħ onun şıratınnan yıħariħ Uşağı.* (Handere *Sarıkamış)

sonra çıkan süt suyu. (Alçılı; Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu *Arpaçay; Handere *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *Makineden yağsız çıħan şeye de şırat diyeller bizim burda.* (Esenyayla *Akyaka) // *Südü şırat ediyor, ğaymağ ediyor.* (Bacioğlu *Arpaçay) // *Peynir çekeriħ onun şıratınan yıħariħ uşağı.* (Handere *Sarıkamış)

şırazla- *f.* Halı, yastık kıyılarını renkli ipliklerle dikmek. (DS V, s. 3774: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şırılta, şırılta- *(nsz)* Su az akmak. (Sırataşlar *Sarıkamış; DS V, s. 3775*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Fazla gelmiyor ele hafif şırıldıyor, şırılır.* (Sırataşlar *Sarıkamış)

şırşır (I) *is.* Çağlayan. (Alçılı; DS V, s. 3751-3752*: Kars) *Bizim şırşırda elbiselerimizi yıħadiħ.* (Alçılı)

şırşır (II) *is.* Su üstünde oluşan buz. (DS V, s. 3775: Kars)

şıtıħ *is.* Güteryüzlü. (DS V, s. 3775: İrişli *Sarıkamış)

şıvıdı *is.* Söz taşıyan, arabozan. (DS V, s. 3776: İrişli *Sarıkamış)

şıdirgi *is.* Hızlı yağmur. (DS V, s.3777: Kars)

şijilleme *is.* Dedikodu. (DS V, s. 3778: İrişli *Sarıkamış)

şiklet *is.* Surat, biçim, kılık. (DS V, s. 3778-3779*: Kars)

şilepuloy élle- *bf.* Birbirine katmak, aralarını bozmak. (DS V, s. 3779: İrişli *Sarıkamış)

şilhor *is.* İki yaşında tay. (DS V, s. 3779: Kaçköy *Arpaçay)

şille *is.* Sille, tokat. (Alçılı; Demirkent *Akyaka; Gönülalan *Arpaçay; İsisu *Sarıkamış; DS V, s. 3779: İrişli *Sarıkamış + DS VI, s. 4729: Kars) *Sene éle bir tene şille vurarım ölersin ha, bayııarsın.* (Alçılı) // *Ya onnan şakalaşdıı ya adama bi şille vurdum adamın gulağı sağıır oldu.* (Demirkent *Akyaka) // *Ben benim eşime dedim ev galabalııdı bene bir söz havar verersen bir şille.* (Gönülalan *Arpaçay) // *Ben çocuılara atardım bir şille.* (İsisu *Sarıkamış) ■ **şille at-** *bf.* Tokat atmak: *Ahan biraz daha fazla etdi mi şille atardım.* (İsisu *Sarıkamış)

şilliğini at- *bf.* Darmadağın etmek. (DS V, s. 3779: İrişli *Sarıkamış)

şilor *is. bot.* Erik. (DS V, s. 3780: *Kağızman)

şimci *zf.* Şimdi. (DS VI, s. 4729*: Kars)

şin *is.* Tekerleğin demir çemberi. (Sırataşlar *Sarıkamış; DS V, s. 3771*: İrişli, *Sarıkamış) *Ağaş tekerler vardı, barmalı tekerler, onun üzerine şin çekellerdi.* (Sırataşlar *Sarıkamış)

şinanay ünl. Yok, tükendi (argo). (DS V, s. 3781: İrişli *Sarıkamış)

şinavat *is.* Onarma (araba tekeri vb. için). (DS V, s. 3782: İrişli *Sarıkamış)

şinel *is.* [, **şineyel** (II) İnişlerde boyunduruğun öne kaymasını engellemek için atın vücuduna geçirilen deriden yapılmış araç: *Atın şineli göpuf geti onu tikeh, onnan sonra biçine gideh.* (Porsuklu *Susuz) / *Tarnadan gelerken bizim atın şineli göpdu ipnen bağladıı, geldiı.* (Porsuklu *Susuz) / *Tarnanın içinde atın şineli göfdu.* (Porsuklu *Susuz)

şineyel (I) *is.* Palto: *E benim şineyilimi geti, bir arıama atım.* (Küçükaküzüm *Akyaka)

şineyel (II) *Şineyel goymor arıadan arabıyı gelmeye, arıadan tutor.* (Demirkent *Akyaka) → **şinel.**

şingilim at- *bf.* Çocuklar, çok gürültü, patırtı ederek oynamak, evi dağıtmak. (DS V, s. 3782: İrişli *Sarıkamış)

şipbidi (I) *is.* Çok gezen. (DS V, s. 3783: İrişli *Sarıkamış)

şippidi (II) *is.* Aptal. (DS V, s. 3785: İrişli *Sarıkamış)

şire *is.* **1.** Şıra, üzüm ve öteki meyvelerin suyu, şekerli su. (DS V, s. 3785: İrişli *Sarıkamış) **2.** Üzüm, dut vb. meyvelerin suyu, şıra. (DS VI, s. 4730: Kars)

şirin *sf.* [, **şirnik**] Tatlı, güzel, sevimli. (DS V, s. 3786: Kars) *Ġaldırır zülfünün edaları, duşlayıp sineme vurur temranlı cüdaları. / Hz. pirin yadından almışih badeleri, bir od düşüf şirin cana yanması sönmez yanar sevdiğim.* (Demirkent *Akyaka) // *Ne şirin insan.* (Sırataşlar *Sarıkamış)

şirinnih *Şirinnih da şerbet vererih, gelini göreller, üzüğünü taheller.* (Gülyüzü *Arpaçay) // *Şirinnih işdih, üzüh tahdiğ onnan sonra da nişan götdüh.* (Tomarlı *Arpaçay) // *Gomşunun gızını vererdiler bizi de şirinniyine çağırdılar, getdih şirinniyini işdih, yemişini yedih, gızını verdih.* (Porsuklu *Susuz) → **şirinniyh.**

şirinniyh *is.* [, **şirinnih**] **1.** Nişan töreninde içilen şerbet ve yenilen meyve. (DS V, s. 3786*: İrişli *Sarıkamış) **1a.** Söz kesmede içilen şerbet ve yenilen kuruyemiş:

şirnik (DS V, s. 3786*: Kars) → **şirin.**

şirret *is.* Geçimsiz, sataşan, kavga çıkaran (kimse): *Bu şirretti, heç yerinde durmer, ortalığı garişdirer, uşağı birbirine tüşürör.* (Porsuklu *Susuz)

şirvan- (*nsz*) Yağ çekmek, yaltalanmak: *Ya şirvanırsan, muhderdi diye şirvanırsın.* (Taşdere Arpaçay)

şiş- (I) (*nsz*) **1.** Onurlanmak, kibirlenmek: *Giymiş şişer ha, balon gibi şişer.* (Alçılı) (DS V, s. 3789-3790: İrişli *Sarıkamış) *Önceden heşbi şesi yoħdu. Şimdi eline bir gırıh varı döyleti geçif ele şişer ki diyer alçaħ dağları men yaratdım.* (Porsuklu *Susuz) **2. f.** Onurlanmak, gururlanmak. (DS VI, s. 4731: Kars)

şiş- (II) (*nsz, -den*) Küsmek; alınmak: *Bizden şişif, biz bunu düyüne çağırmadıh, bizden şişif, küsüfdü.* (Porsuklu *Susuz)

şişey *is.* 2 yaşındaki Kuzulama dönemine girmiş ya da doğurmuş sütlü koyun. (DS V, s. 3788-3789*: Zarşat)

şişir- (*-i*) [, **şişirt-**] Öğmek, değerinden çok yüceltmek. (Sırataşlar *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz; DS V, s. 3789: İrişli *Sarıkamış) *Onu yeter şişirdiğiz ya patladacaħsınız. Yav onu yeter şişirdin,*

kim ki o. (Sıraşlar *Sarıkamış) // *Öve öve şişirdin adamı.* (Porsuklu *Susuz) / *Goltuğunnan hod verdi, şişirdiler; getdi, başgasınnan gavğa etdi.* (Porsuklu *Susuz)

şişirt- (DS V, s. 3789*: İrişli *Sarıkamış) → **şişir-**.

şiten- *f.* Yaramazlık etmek, şımartmak. (DS V, s. 3787*: İrişli *Sarıkamış)

şitendir- (I) (-i) **1.** Şımartmak. (DS V, s. 3790: İrişli *Sarıkamış) **2.** Kızdırmak, sinirlendirmek: *Uşağı şitendirme.* (Porsuklu *Susuz)

şitendir- (II) (-i) Kışkırtmak, ilgisini arttırmak. (Alçılı; Sıraşlar *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4731: Kars) *Neye şitendirirsin bu döyüşecek bunun ögünü alsana.* (Alçılı) // *Azıtma, yeter bu çocuğu şitendirme başım ağrıdı.* (Sıraşlar *Sarıkamış) // *Ya şitendirme uşağı. Uşağı şitendirme, azdırma, goy bi yerde dursun.* (Porsuklu *Susuz)

şivor *is.* Arabada ön ve arka tekeri bağlayan badokun başında ve ortasındaki deliğe, düzen sağlamak için takılan demir. (Sıraşlar *Sarıkamış; DS V, s. 3791: İrişli *Sarıkamış) *Arabaların şivoru vardır. O şivoru*

taħarsın demir o ağacı çeker götürür. (Sıraşlar *Sarıkamış)

şoğurt *is.* [, **şovurt**] Salya. (Sıraşlar *Sarıkamış; DS V, s. 3793*: Kars) *Gonuşunca yavaş gonuş, o şoğurtların tökülmesin.* (Sıraşlar *Sarıkamış) / *Acıh yavaş gonuş, ağzının şoğurtları üzümüze sıçramasın.* (Sıraşlar *Sarıkamış)

şoldu *is.* Kamçı. (DS V, s. 3792: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şoldula- *f.* Kamçılama. (DS V, s. 3792: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şoluk *is.* Al, kandırmaca. (DS V, s. 3792: Kars)

şor *is.* **1.** Tuzlu. (DS V, s. 3792: Kars) **2.** Bir çeşit tuzlu peynir, çökelek. (Gönülalan *Arpaçay; DS V, s. 3792: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Misefir götürer biri, şornan epbeħ goyor* (Gönülalan *Arpaçay) **3.** Tuzlu, acı su. (DS V, s. 3792: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şorah, şorak (I) *is.* Çorak; bitek olmayan, tuzlu toprak. (İrişli, Bayburt *Sarıkamış) (DS V, s. 3793 + DS V, s. 4731: Kars)

şorah (II) *is.* Bataklık: *Arabayı orya vurmayın, o şorağa arabayı vurmayın araba batar çıhmaz.* (Sırataşlar *Sarıkamış)

şoralla- (DS V, s. 3793: Kars) → **şuralla-**

şorva *is.* Çorba. (Boyalı *Sarıkamış; DS V, s. 3793*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış *şorva*) *Eveliĥ, şorvasını edirsən, yığırsan, ğurudursan, ğışda ğavurursan.* (Boyalı *Sarıkamış)

şoş *is.* Şose. (Çakmak; Demirkent *Akyaka; DS V, s. 3794: Kars) *Oraların yolları şoşlar yapılmamışdı, sonnan ěle şoşlar yapılıf evlerin ğapısına ğertden, benim babamgilim köylerinde hep yapıldı.* (Çalmak)

şoşart- *f.* Abartmak. (DS VI, s. 4732: Kars)

şot *is.* Süt konulan büyük maden kap. (DS V, s. 3794: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şotğu *is.* Matematik tebalası, abaküs: *Dilinnen hesaba gelmez, şotğu getir say.* (Göldalı *Arpaçay)

şovurt (DS V, s. 3793*: Berne *Sarıkamış) → **şoğurt.**

şoyh *is.* Işık. (DS V, s. 3794: Zarşat)

şötenek *is.* **1.** Gevşek dokunmuş çorap. (DS V, s. 3794: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **1a.** Gevşek dokunmuş (çorap, kazak, dantel): *Bu ğazah şöteně oluf. Patiyi şöteně örüf.* (Porsuklu *Susuz)

şöve *is.* Süs taşı olarak kullanılan saydam, siyah mineral. (Çakmak; Porsuklu *Susuz) *Menim babamınki ğümüşdeniydi ağızdığı, burası ğara şöve bu başı, bu başı da ğümüş.* (Çakmak)

şuğu- *f.* Saldırmak. (DS V, s. 3795: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şuğulla- (-i) İhbar etmek: *Muğburluyuflar, valla bizim heşbi şeden ğavarımız yoğdu, bizi şuğulluyuflar.* (Porsuklu *Susuz)

şukga *is.* Kısa mektup, betik, pusula (eski hükümdarların yazdığı). (DS V, s. 3795: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şulalla- *f.* İri iri dikmek, teyellemek. (DS VI, s. 4732: Kars)

şulum *is.* Bozguncu. (DS V, s. 3795: İrişli *Sarıkamış)

şum *is.* Ekime hazırlanmış toprak. (DS V, s. 3795: Kars) ■ **şum ěle-** *bf.* Tarlayı bir sene önce sürüp ekime hazırlamak: *Yerini şum ěledin mi, da de ğaş senedi şum olmor o.* (Taşdere Arpaçay)

şumal *is.* Düz, kaygan. (DS V, s. 3795: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şumalla-, **şumulla-** (-i) **1.** Sıvazlamak, okşamak: *Ğılıhladım, şumalladım uyudu.* (Porsuklu *Susuz) **2.** Güzel görünmesi, düzgün olması için düzeltmek: *Yatağın üstünü şumalliyersen elinnen, güzel görünsün.* (Porsuklu *Susuz)

şural *is.* Teyel: *Şimdi teyel o zaman şural.* (Yeniköy *Sarıkamış) ■ **şural at-** *bf.* Teyellemek; iri aralıklarla dikmek: *Şural aterdiler. Şimdi teyel o zaman şural.* (Yeniköy *Sarıkamış)

şuralla- (-i) [, **şoralla-**] Teyellemek: *İliyirim onnan sonra da şurallıyırım, eysini tikirim, en sifte iliyirim büyük büyük.* (Alçılı) // *Bir elbiseyi yarı buçuğ éle seyreh dikene de şuralla.* (Sırataşlar *Sarıkamış)

şüjök *is.* Peynir suyu. (Alçılı; Aşağısallıpınar *Sarıkamış; DS VI, s. 4732: Kars) *Şüjüğü dişeri tökecem. şırat esgiden şimdi şüjök.* (Alçılı) // *Peyniri çekiller bi daha şüjügünü gaynadillar lor olir.* (Akören *Sarıkamış) // *Üsdüne şüjüğü çihacağ.* (Aşağısallıpınar *Sarıkamış)

şümşet *is.* **1.** Şimşek. (DS V, s. 3797: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **2.** *is.* Cilalı

ve parlak. (DS V, s. 3797: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şümşür *is.* Şimşir. (DS V, s. 3797: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şüşe *is.* **1.** Şişe. (Alçılı; Yalınkaya; Çıplaklı *Selim; DS VI, s. 4732: Kars) *Ğız bizim şüşe ğırıldı nasıl ey bir şüşeydi.* (Alçılı) // *Kola şüşesi gibi şüşeler varıdı, o şüşelernen yağ içine goyullardı erimesin sıcağ olsun yağ.* (Yalınkaya) // *Şafağ atanda ğahırdım, haşıl pişirirdim, içine şüşenen yağ goyirdim.* (Çıplaklı *Selim) **2.** Gaz lambasının cam borusu. (Sırataşlar *Sarıkamış; Çıplaklı *Selim; Porsuklu *Susuz) *Lamban ğaş numara? Yeddi numara, yeddi numaralığ bene şüşe getir.* (Sırataşlar *Sarıkamış) // *Ğaz lambası béle tüpü varıdı ondan sonra şüşesi varıdı.* (Çıplaklı *Selim)

şüşşe *is.* Şişe. (DS V, s. 3797*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şütü- *f.* Saldırmak. (DS V, s. 3797: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

T

taa *zf.* **1.** Daha, şimdi: *Taa adamın yetişmiş gızı var maşallah.* (Tozluca *Selim) (DS VI, s. 4733*: Kars) **2. e.** İşte: *Bizim çayır taa a orda.* (Alçılı)

tabak (I) (DS V, s. 3798: Kars) → **davaḥ.**

tabak (II) *is.* Hamur yoğurmaya ya da çamaşır yıkamaya yarayan tahta tekne. (DS V, s. 3965*: Kars)

tablaḥanı *is.* Ahırlarda yem koymaya yarayan özel yer: *Ya bu Öner Efendi üç tene at almış, aḥlı kesmir. Naa pacaydı alıp. Ona da bi tavlaḥana yapıf. Attarı oraya baḡlıyir.* (Darboğaz *Selim)

tafşır- (I) (*nsz, -e*) *Tafşırdım baa bir çüt ayakḡabı Furkan alıf göndereceḥ.* (Taşdere Arpaçay) // *Ahan men buna tafşırerem, derdin alēm maa bir bişe geti, maa bi ilaş geti ḡurvan olom, yesir olom.* (Bayburt *Selim) // *Şehre giderdin tafşırıldılar bene şey alıf gelecten.* (Çıplaklı *Selim) → **tapşır-** (II) **-1. 2.** Emanet etmek: *Evimi ḡomşuma tafşırdım geldim.* (Porsuklu *Susuz)

tafşır- (II) (*-i*) Tembihlemek: *Zatan aşıḡlıḡını da belli étmer Şenliḥ tafşırıfıdı.* (Gülyüzü *Arpaçay) // *On kere tafşırdım, çoḡ yemeḥ vermeyin*

buna. (Porsuklu *Susuz) / *Tafşırdıḡ, gene ḡapıyı açmıḡ.* (Porsuklu *Susuz)

tafta- (*-i*) Dövmek, birinin başına vurmak. (Darboğaz *Selim; DS VI, s. 4733: Bayburt *Selim) *Gétti taftadı başından da fesin, elinden de pastonunu ḡaçırdı.* (Darboğaz *Selim)

taftaḡlı gal- *bf.* Yetim kalmak. (DS V, s. 3801: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

taftak *is.* Keçiyolu. (DS V, s. 3833*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

taḡala balık *is. zool.* Bir çeşit balık. (DS V, s. 3801: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

taḡalaḡ *is.* Yuvarlak, sert bir çeşit sakız. (DS V, s. 3801: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

taḡar *is.* Mangal. (DS VI, s. 4734: Kars)

taḡça *is.* Duvara açılmış kapaksız, küçük dolap: *Atdarın ḡaşavını felan fırçasını taḡça yanında olur.* (Bacıoḡlu *Arpaçay) // *Ne elimize geçse götürüf taḡça ḡoyerdıḡ.* (Büyükpirveli *Akyaka) // *Ġavı, ḡaşıḡı taḡçaya ḡoy.* (Demirkent *Akyaka)

tahıl (Alçılı; Çıplaklı, Eskigeçit, Tozluca *Selim) *Bu sene hęc bizim tahıl yoh.* (Alçılı) // *Evelde gem varıdı, tahılı de ambarlarımıza tökerih, un ügiderih.* (Çıplaklı *Selim) → **takıl**.

tahmak *is.* Tokmak. (DS V, s. 3803: Zarşat)

taht *is.* Karyola: *O seki de olduhdan sonra taht yapıdılar, tahtadan sonra ğaravat çıhdı, ğaravatdan sonra da şimdi çekyat çıhdı.* (Demirkent *Akyaka)

tahu *e.* Hayır, öyle değil: *Tahu, mene ele demedim ki.* (DS V, s. 3806: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

takıl *is.* [**tahıl**] Buğday. (DS V, s. 3809: Kars)

taķkaltıynan *zf.* Gürültüyle, ses çıkaracak şekilde: *Taķkaltıynan gezme, ğapıyı bacıyı taķkaltıynan örtme.* (Çakmak)

takitik *is.* Takunya. (DS V, s. 3812*: Kars)

tala- (-i) Yağmalamak, yok etmek. (Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4737: Kars) *Evimi eşiyim hep taladı götürdüler.* (Porsuklu *Susuz)

talaş *is.* Telaş, endişe. ■ **talaşmadı mı** Bana ne, umrumda mı: *Acıhlandım, herslendim ya ğocamnan döyüşdüim ya ğaynanamnan döyüşdüim getmedim o işe, ğoy orda ğalsın, ğadan alım talaşmadı mı?* (Polatköy *Arpaçay) // *Ne talaşıma mana ne.* (Taşdere Arpaçay)

talçığını al- *bf.* İlkbaharda hayvan çok yiyerek şişmanlamak, semirmek. (DS V, s. 3817: Kars)

talga tut- *bf.* Sözde neden göstermek. (DS V, s. 3817: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

talğa *is.* Osmanlı Hükümetinin verdiği beylik: *Ehmet esgiden talğalı beyiydi.* (DS VI, s. 4737: Bayburt *Selim) *Hükümeti talğa verifdi.* (Darboğaz *Selim)

tamaħçı *is.* Açęözlü: *Tamaħçıdan al, dadanmışa ver.* (Boyalı *Sarıkamış)

tamarzı *is.* Yoksul. (Esenyayla *Akyaka; Tepecik *Arpaçay; DS VI, s. 4738: Bayburt *Selim) *Sen her ğün yiyersen de o tamarzıdı ya bir dilim de ona ver, Allah'dan ğorh ya.* (Esenyayla *Akyaka) // *Adamlar alışmış yemeye, tamarzıda bi şey görmüyor. O tamarzı o ğabul ediyor, dadanmış kabul etmiyor.* (Tepecik *Arpaçay)

tamaz *is. bot.* Kara erik. (DS V, s. 3819*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

tamgacı *is.* Yazman, kâtip. (DS V, s. 3819: Kars)

tandıra sallan- *bf.* Ev halkı ateşi sönmekte olan tandırın içine bacakları uzatarak halka biçiminde sıralanıp oturmak. (DS VI, s. 4738: Kars ve çevresi)

tandırbaşı *is. 1.* Tandır bulunan mutfak. (DS VI, s. 4738: Kars ve köyleri) **1a. [tendirliḥ]** İçinde tandır bulunan, yağ peynir gibi yiyeceklerin konulduğu dam: *Ġız gêt tandırbaşından yağ getir.* (Alçılı) / *Tandırbaşımız çöhdü ele birden.* (Alçılı) // *Esgiden tandırda pişirirdim. Tandırbaşım da var. Tandırım da var.* (Karacaören)

tanın- *f.* Ünlü olmak, tanınmak. (DS VI, s. 4739: Bayburt *Selim)

tanışıklık *is.* Tanışmışlık, tanıdıklık. (DS VI, s. 4739: Kars)

tan üstü *zf.* Sabah vakti. (DS V, s. 3824: *Sarıkamış)

tap *is.* Tepe ya da dağ üstündeki düzlükler. (DS V, s. 3829*: *Arpaçay)

tap- *(-i)* Bulmak. (Karakaş; Küçükaküzüm *Akyaka; DS V, s. 3830: Kars) *Ay göreşen her yeri eşif töküfsen da gezirsen harya ne goyursam gidif tapır.* (Karakaş) // *Gel gideḥ onlardan birini tapaḥ.* (Küçükaküzüm *Akyaka)

tapan *is.* Tohum atıldıktan sonra tarlayı düzeltmeye yarayan, 30-40 cm genişliğinde yassı ağaç veya iki sıruk arasına ısıtılan çalıkların örülme şeklinde yerleştirilmesiyle yapılmış araç. (Alçılı; Tozluca *Selim; DS V, s. 3825: Kars ve çevresi / Kars) *Bu yaz ele ey bir tapan yaptım, tarlayı sürduḥ.* (Alçılı) // *Ḳotana öküzleri goşiyerdim, gediyaerdim tarlayı süriyaerdim, ahan onnan sonra da toḥumu ekerdim, tapannan tapan ediyirdim.* (Tozluca *Selim) ■ **tapan ét-** *bf.* Tapanlamak, sürülen tarlayı tapan ile düzeltmek: *Tapan éderdik, süreyaerdik.* (Süngütaşı *Sarıkamış) // *Ḳotana öküzleri goşiyerdim, gediyaerdim tarlayı süriyaerdim, ahan onnan sonra da toḥumu ekerdim, tapannan tapan ediyirdim.* (Tozluca *Selim) ■ **tapan vur-** *bf.* Sürülen tarlayı tapan ile düzeltmek: *Tarlalara gideriḥ, buḡda ekeriḥ, a onnan sonra tapan vurulur.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Üç defe*

dört defe tapan vurdum ancah tarlayı düzelttim. (Porsuklu *Susuz)

tapan çek- *bf.* [, **tapanna-** (-i) Sürülmüş, ekilmiş tarlayı tapanla düzeltmek. (DS VI, s. 4740*: Kars)

tapanna- (Alçılı; DS VI, s. 4740*: Kars) *Tarlaları tapannıyırır.* (Alçılı) → **tapan çek-**.

tapba (DS V, s. 3829-3830*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **tapmaca**.

tapbaca (DS V, s. 3829-3830*: Karapapak) → **tapmaca**.

tapıl *is.* Biçilmiş ot veya ekin bağlamı ve yığını. (Ocaklı; Büyükipirveli *Akyaka; DS VI, s. 4740: Kars) *Mesela yirmi üç tapıl, yirmi dörd tapıl bi öküz arabası olirdi.* (Ocaklı) // *Senin gaç tapıl çihdi yerinnen, yirmi tapıl, otuz tapıl, gırh tapıl.* (Büyükipirveli *Akyaka)

tapıl- (*nsz*) Bulunmak: *Gars'tan çihmah oldu hata. Ot, taħıl tapılmir, ot saman tapılmir ata.* (Göldalı *Arpaçay)

tapış- (*nsz*) Buluşmak, görüşmek: *Gene ikiniz tapıştıñız.* (DS V, s. 3828: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

tapmaca *is.* [, **tapba**, **tapbaca**, **tappaca**] Bilmece, bulmaca. (DS V, s. 3829: Göçmenler, Zellige *Sarıkamış)

tappaca *Ay göyun nerden gelirsen? Ğanlı Ğayadan. Ğanın niye Ğurumuş? Mevlam böyle buyurmuş.*

- *Onu bulacaksın işte ne diyor.*

- *İşte onu bulacaksın, o bi tappaca.* (Darboğaz *Selim) → **tapmaca**.

tapşır- (I) (-i, -e) Korumak için alınan bir şeyi geri vermek: *Durmuş kitabı bana tapşırđı.* (DS V, s. 3831: Kars)

tapşır- (II) (*nsz*) [, **tafşır-** (I)] **1.** Aktarmak, ismarlamak. (DS V, s. 3831: Kars) **2.** (*nsz, -e*) Yalvarmak. *Tanrı'ya tapşırırım.* (DS V, s. 3831: Kars)

tar *is.* **1.** Tavukların tünedikleri ağaç. (DS V, s. 3832: Kars) **1a.** Tünek, ahırda tavukların tünedikleri yüksekçe ağaç: *Tavuħ tara çihher.* (Alçılı)

tarlan- (*nsz*) **1** Kümese yerleştirilmiş ağaç parçasına tavuklar tünemek. (DS VI, s. 4742: Kars ve köyleri) **1a.** Ahırda yüksekçe yapılmış ağaca tavuklar tünemek: *Tavuħlar hep tara düzülüf, tarlanıf, hepsi tara düzülüf.* (Porsuklu *Susuz) **2.** Baş köşede, baş tarafta oturmak: *Ne tarlanıf çihher oturarsen, Ğah bir iş yaf.* (Porsuklu *Susuz) /

Tarranif sekinin başına çıhıf, tarranif oturer. (Porsuklu *Susuz)

tarp (I) *is.* Çok inişli yokuşlu yol. (DS V, s. 3836: *Arpaçay)

tarp (II) *is.* Yüksekten akan suyun önüne balık yakalamak için gerilen, çalılardan yapılmış sepet örgüsü biçiminde engel. (DS VI, s. 4742: Kars)

tartalla- (*nsz*) Çok yaşlanmak: *Bu o geden yaşlanıf ki tartallıyıf.* (Porsuklu *Susuz)

taşgözleri (DS V, s. 4743: Kars) → **daşgözer.**

taşielinde *is.* Tez ve yerinde yanıt veren, hazırcevap. (DS VI, s. 4743: Kars)

tat (I) *is.* Çorabın ayak bileğinden aşağı bölümü. (DS VI, s. 4743: Kars)

tat (II) *is.* Deneyimi olmayan kimse. (DS VI, s. 4744: Kars)

tatari *is.* Tam pişmemiş, yarı pişmiş. (DS V, s. 3845*: Kars)

tavaḥ *is.* Tabak. (DS V, s. 3847: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Niye artıḡını orda göyufsan, yiyif tavaḡını pehlesene.* (Polatköy *Arpaçay)

tavatur *is.* Çok iyi, çok yararlı, çok güzel. (DS VI, s. 4745: Kars)

tavla *is.* Ağaç kasa: *Gars'dan gelende bir tavla tomates al.* (Porsuklu *Susuz)

tay (I) *is.* Eşit, denk, yaşıt. (Sıraşlar *Sarıkamış; DS V, s. 3852: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Kars) *Aya, ya bu gencin éle bir eşini bulmuşuḡ, tam gendi gendine tay gelmiş.* (Sıraşlar *Sarıkamış) / *Tayını bulmamış.* (Sıraşlar *Sarıkamış)

tay (II) *sf.* Bir tek: *Bir tay oḡlum var.* (DS V, s. 3852: Kars)

taya *is.* Ot ya da ekin yığını. (Akören, Sıraşlar *Sarıkamış; DS V, s. 3853: *Selim, İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Zarşat) *Oti da getiririh taya diyirih.* (Akören *Sarıkamış) // *Yıḡınları da torrar, getirir en sonunda ḡapının öginde taya ederdih.* (Sıraşlar *Sarıkamış) // *El dırmıḡınnan yıḡar arabaya atardih, otları getirer taya ederdih.* (Kiziroḡlu *Susuz)

taykeş *is.* Tekleri birbirine uymayan, benzemeyen, tek kalan (ayakkabı, eldiven, öküz vb. çiftler için): *Ayakkabıları alırken farketmedim taykeş olduklarını, köye gelince farkettim.* (DS V, s. 3854: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

tec (DS V, s. 3859: Kars) → **tej.**

tegel *is.* Teyel: *Tegel, ufacıh tikirsin.* (Alçılı) ■ **tegel vur-** *bf.* Önce teyelleyip sonra elde makina dikişi gibi ince dikmek: *Esgiden elinen hep dikişi dikirdik, ona diyirdik ki tegel vurun, ufah düşsün.* (Alçılı)

teheze *is.* İşe yaramaz, yıpranmış durumda. (DS VI, s. 4748: Kars)

tehir et- *bf.* Ertelemek, geciktirmek: *Telefon ettim tehir et, şimdi gidemiyorum, falan günü gidecem. İstanbul'a gidecektik ayın beşinde maalesef ayın on beşine tehir edildi.* (Tozluca *Selim) // *Bunu tehir éle getmiyeh.* (Meydancık *Arpaçay) // *Ben bugün gëtdim tehir etdim biletlerimiz.* (Tepecik *Arpaçay)

tehle- (-i) Bir kimseyi yalnızken kıstırmak: *Adam geldi, tehledih.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Fırsat düşürdüm, ahan seni ey tehledim, şimdi sen burda bene cevap ver.* (Sıraşlar *Sarıkamış) // *Hasan'ı tehlediler yoħsa onnara alt olası oğul döyüldü.* (DS V, s. 3862-3863: İrişli, Bayburt *Sarıkamış 'tehle-')

tehmik *is.* Tekme, çifte. (DS VI, s. 4748: Kars)

tehne *is.* [, tekne] **1.** Giysi yıkama ya da hamur yoğurma teknesi. (DS V, s. 3863: İrişli, Bayburt *Sarıkamış 'tehne') **1a.** Tekne, hamur yoğurmak ya da çamaşır yıkamak için kullanılan, ağaçtan yapılmış, büyük, uzun kap: (Gönülalan, Göldalı *Arpaçay; Sıraşlar, Yağbasan *Sarıkamış; Çıplaklı, Gürbüzler *Selim; Porsuklu *Susuz) *Éle olirdi üş tehne goyirdih.* (Karacaören) // *Hë, tehneye gor, paltar yihiyirdih ay balam.* (Göldalı *Arpaçay) // *O zaman tehne leyen zamanıdı, anam meni yihiyirdi.* (Gönülalan *Arpaçay) // *Üş tehne hamurları da varmiş.* (Sıraşlar *Sarıkamış) // *Evelden makine yoħmuş tehnelere tökellermiş.* (Çıplaklı *Selim) // *Bu gider tehneden a bële desdeynen ehmeħ getirer orya, deriden peyniri getirer.* (Gürbüzler *Selim)

tej *is.* [, tec] Harmandaki samandan ayrılmış arpa, buğday yığını: (Subatan) (DS V, s. 3859: Kars) tec 'harmandaki tahıl yığını')

tejan karın *is.* Büyük karın. (DS V, s. 3864: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

tejen *is.* İşlenmiş keçi derisinden yapılan su kabı. (DS V, s. 3864: *Arpaçay)

tejgere *is.* **1.** Taş, toprak vb. şeyleri taşımaya yarayan dört kollu ve iki kişinin taşıdığı bir çeşit araç, teskere. (DS V, s. 3858*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **1a.** Ahırdaki hayvan gübresini taşımaya mahsus; bazen taş, toprak, tezek taşımak için de kullanılan dört kollu iki kişinin taşıdığı ağaç araç: *Biz evelden tejgere diyerdih.* (Çakmak) // *Biz mayısı hep tejgereynen tökerdih esgiden.* (Sıraşlar *Sarıkamış)

tekalı *is.* Eyerin altına, keçenin üstüne yerleştirilen meşin kaplı keçe. (Gönülalan *Arpaçay; Büyükdurduran *Akyaka; Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4749: Bayburt *Selim) *Atın tekalısını geti.* (Büyükdurduran *Akyaka) // *Keçe üsdüne tekealtı, tekealtının üsdüne de yeher.* (Gönülalan *Arpaçay)

tekelti *is.* Binek hayvanlarında eğerin altına konulan keçe. (Küçükdurduran *Akyaka; DS V, s. 3861*: *Arpaçay, Kars) *Abbas Eli sizin tekeltiyi ver bir atın beline göyüm. Yaylıya gidecem.* (Küçükdurduran *Akyaka)

tekesakallı, tekesakalli *is. bot. 1.* Kırlarda yetişen, ince uzun püskül yapraklı, yenilebilir bir çeşit ot. (Sıraşlar *Sarıkamış; Çıplaklı *Selim; DS V, s. 3866*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Bir ot da tekesakalli diye*

adın veriller. (Sıraşlar *Sarıkamış) // *Tekesakalli, ayrık otu o éle sağdan soldan çıhar belki bu gápıllarda bile vardır ayrık otu.* (Çıplaklı *Selim) **2. is.** Seyrek, uzun sakalı olan kimse. (Sıraşlar *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *Benim gómşum Selam'i tekesakalli. Sakğal goymış bir de tekesakğal uzatmış.* (Sıraşlar *Sarıkamış)

teki *e.* Gibi: *Yel teki, sel teki.* (Bacıoğlu *Arpaçay) *Sel teki aħaram.* (DS V, s. 3867: Zarşat)

tekirli *sf.* Tekerlikli: *Esgiden an béle sapı ħor arabalar var, iki tekirli.* (Alçılı) // *Bizim öküz arabamız, tekirli arabamız vardı.* (Çakmak) // *İki tekirli öküz arabasında olur.* (Bacıoğlu *Arpaçay)

tekne *Sarı zeyreyi götürer gırdırdıh, teknelernen getirerdiler ħızmekere, çobana pişi pişirerdih.* (Çakmak) // *Bizim hele tekneler durer.* (Sıraşlar *Sarıkamış) → **tehne -1a.**

telek *is. 1.* Kümes hayvanları ve kuşların iri kalın tüyleri. (DS VI, s. 4750: Kars) **2.** Temizlik amacıyla kullanılan kaz kanat tüyü: *Süpürge yanaşmadığı yere teleginen çıhardırh.* (Alçılı)

telele- (-i) Teyellemek: *Bir bunu bir telele, sonra tik.* (Porsuklu *Susuz)

teles- (nsz) Acele etmek: (Büyükdurduran *Akyaka; Aşağısallıpınar *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *Telesime otu yanı.* (Büyükdurduran *Akyaka) // *Allah etmesin bi kötülük olsa bi şe olsa evedi duyursin, telesersin ki heman gide bu nasıl oldu ki telesdin gitdin.* (Aşağısallıpınar *Sarıkamış) (DS V, s. 3872*: *Arpaçay) + DS VI, s. 4750: Kars 'kaygıyla ivmek')

telesdir- (-i) Acele ettirmek: *Bir dur, meni telesdirme, goy doğru düzgün yapem.* (Porsuklu *Susuz)

telesihli zf. Acele acele, hızlı hızlı: *Èle ecele ecele iş görür a bu gız, çoğ telesihli görme, layıhlı gör işi.* (Alçılı)

telesik zf. Acele. (Alçılı; DS V, s. 3872: Kars) *Telesik iş görme.* (Alçılı)

telis is. Keten ya da kendirden seyrek dokunmuş çuval. (Çakmak; DS V, s. 3873: Kars) *Evelden şekeri telisnen getirer, işgafa göyer.* (Çakmak)

tellice is. Tek kadının oynadığı bir halk oyunu. (DS V, s. 3874: Kars)

telli gelin is. Süslü püslü gelin. (DS V, s. 3874: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

telpancarı is. bot. [**telpenceri**] Küçük yapraklı, yemeği yapılan, yabancı bir çeşit ot. (Alçılı; DS VI, s. 4751: Kars) *Bozot var da göcalmış, a buna benziyer telpancarı kimi.* (Alçılı)

telpék is. İbik: *Şu horozun telpeği çok büyük.* (DS V, s. 3874: Kars)

telpenceri *Telpenceri yaperdiñ, pazı çihher onu tofluyorduñ hama şindi onlar da başğa çihif, onlardan yeyiler.* (Bayburt *Selim) → **telpancarı**.

ten (I) is. **1.** Nem. (DS V, s. 3878: Bulanık, İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **1a.** Nem, rutubet. (Porsuklu *Susuz)

ten (II) is. Sığırların dişilik organı. (DS V, s. 3879: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

tendir is. bot. Kendir. (DS V, s. 3879: *Arpaçay)

tendirliñ (Meydancık *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) *Tendirriñden gèt epbeh geti ay oğul, yemeh yiyecez.* (Porsuklu *Susuz) → **tandırbaşı -1a.**

tengille- (nsz) Dengesini kaybederek düşecek gibi olmak, sendelemek: *Sen hastasan ayağda duramersen, tengilliyersen.* (Porsuklu *Susuz)

tenkeş is. Eşleri birbirine uygun olmayan, benzemeyen, tek kalan nesne. (Sıraşlar *Sarıkamış; DS VI, s.

4746*: Kars) *Lasdik aldım yahut da ayakğabı aldım, tenkeş almışım.* (Sırataşlar *Sarıkamış)

tennen- (*nsz*) Nemlenmek, rutubet almak. (Sırataşlar *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *Bacanın arhasının ğarını at, duvar tennenmesin.* (Sırataşlar *Sarıkamış) / *Dolavın içi hep tennenif kirlenif.* (Porsuklu *Susuz)

tenni is. Nemli, az ıslak, tam kurumamış: *Halılar tennidi, toplamayın, ğoğuyar.* (Porsuklu *Susuz)

tentene is. Dantel. (Sırataşlar *Sarıkamış; Bayburt *Selim; DS V, s. 3883: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Genş ğızlar tentene toğuyollar.* (Sırataşlar *Sarıkamış) // *İşleme örgendim, tentene örgendim, okula da getmedim.* (Bayburt *Selim)

tenti- (*nsz*) Telaş etmek: *Tentime, yavaş yap.* (Porsuklu *Susuz)

tepbih is. Tekme: (Göldalı *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) *At beyahdan tepigi nası yapışdırdı.* (Göldalı *Arpaçay) / *Ineh sağılанда tepig atır.* (Göldalı *Arpaçay)

teper is. 1. Yüreklilik. (DS V, s. 3885: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **2.** Onur,

gurur. (DS VI, s. 4754: Kars) **3.** Çalışma isteği, gayret, istek, azim: *Üreyimin hesh böyün teperi yoğdu; bir iş yapabilmerem, hesdelemişem mi ne edmişem.* (Porsuklu *Susuz)

teperli is. Gayretli, istekli, azimli: *Bu çocuğ ilerisinde adam olur, teperli, gayretli.* (Sırataşlar *Sarıkamış)

tepetalğa zf. Tepetakla: *Adam ğaçanda eyağı tahıldı, tepetalğa tüşdü.* (Porsuklu *Susuz)

tepir is. Ağaç tepsi. (DS V, s. 3886: Kars)

tepit-f. Yaş bir şeyi açık havada çok az kurutmak. (DS V, s. 3887: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

tepin- (*nsz*) Açık havada az kurumak: *Yer tepinsin sonra gideh, yer çamurdu.* (Porsuklu *Susuz) / *Dur güneş çihif buğdayı sereh, azıcığ tepinsin.* (Porsuklu *Susuz)

têr is. Heybe: *Gezginçiler filan gelirse dilençiler, bêle têr yapır iki tene hayvanı keçiriller, o yana da doldurullar aldığı şeyi bu yana da.* (Küçükaküzüm *Akyaka)

tereh is. [, terek] Mutfak eşyalarını dizmeye yarayan tahtadan raf: *Yemeh yedih topluyuruğ, yihiyer terege yerleşdirerih.* (Alçılı) // *Ev süpirirdih,*

tereh düzerdiĥ ėle süpirir durirdiĥ.
(Doğruyol *Arpaçay) (DS V, s. 3891:
Kars *terek* ‘raf, sergen’)

terek (DS V, s. 3891: Kars) → **tereh**.

terekeme *is.* Kadın erkek birlikte oynanan bir çeşit halk oyunu. (DS V, s. 3892: Kars)

teres *is.* Eşcinsel, kötü huylu erkek. (DS VI, s. 4755: Kars)

terezi *is.* Öküz arabasında öküzün arka tarafında arabanın koluna bağlı inişlerde fren görevi yapan ağaç parçası: *Terezi, önde öküzün arhasından gelene denilir. Bele geriye doğru bele birer tane taħda çah, çivi şeklinde ağaç çahilir. O taħda ona yaslanıp duruyir.* (Küçükdurduran *Akyaka) // *Öküz, aravanın terezini ğırdı.* (Porsuklu *Susuz)

terezi demiri *is.* Ön tekerleri araba terazisine bağlayan demir; öküz arabalarında öküzlerin arkasında yer alan ve inişte öküzlerin destek alıp arabayı yavaşlattıkları ağaç. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz) *Arabanın terezisi ğırıldı.* (Porsuklu *Susuz)

terkel *zf.* Gene, yeniden. (DS V, s. 3893: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

terkelle- *f.* Yinelemek. (DS VI, s. 4755: Bayburt *Selim)

terki *is.* Atın arkası. (Taşdere *Arpaçay; Sırataşlar *Sarıkamış; DS V, s. 3893: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Atın terkine minir.* (Taşdere *Arpaçay) // *Terkisinde götürdü çocuĝu.* (Sırataşlar *Sarıkamış)

terkileş- *f.* Bir hayvana iki kişi birlikte binmek. (DS V, s. 3894: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

terki tüş- *bf.* Öküzün ön ayakları incinip aksamak. (DS V, s. 3894: İrişli Bayburt *Sarıkamış)

terlik *is.* Beyaz patiskadan dikilen ya da yünden örülen, takke, başlık. (Sırataşlar *Sarıkamış; DS V, s. 3895: İrişli, Bayburt *Sarıkamış + DS VI, s. 4756: Bayburt *Selim) *Terligimi getir de namaza gidecem.* (Sırataşlar *Sarıkamış)

termaş *is.* Uğursuzluk getirdiğine inanılarak sahibinin ölümünden sonra ortada kalmış hayvan ya da eşya. (DS V, s. 3895: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

terpen- (*nsz*) Deprenmek, kımıldamak. (Büyükpirveli *Akyaka; Bacıoĝlu, Göldalı *Arpaçay; Kurbançayır *Sarıkamış; DS V, s. 3896: Zarşat) *Ya oturaĝ ĝalıf adam terpenebilmer, bi yana gidebilmer.* (Büyükpirveli *Akyaka) // *Siz heş terpenmeyin, size*

ben gapıları açarım gidin.
(Kurbançayır *Sarıkamış) // *Terpen,*
ğah işini görginen. (Bacıoğlu
*Arpaçay) // *Ahıllı evlatlar köhlü bir*
çınar. Tufan gopsa ne terpener, ne
sınar. (Göldalı *Arpaçay)

terpet- (-i) Hareket ettirmek,
kımıldatmak: *Bir bu yatağı yerinnen*
terpet. Ğurusun, havalansın, goşusu
moşusu gëdsin. (Porsuklu *Susuz)

tersik is. Ahşap evlerde duvar aralarına
konulan kirişler. (DS V, s. 3896: Kars)

tersonant çorap is. Bir çeşit çorap.
(DS V, s. 3897: İrişli, Bayburt
*Sarıkamış)

terviye is. Terbiye. (DS V, s. 3897:
İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

tes is. 1. Gübre. (DS V, s. 3896*: İrişli,
Bayburt *Sarıkamış + DS VI, s. 4756*:
Kars) **1a.** At gübresi: *Atın tesini tarlaya*
taşdıh. (Porsuklu *Susuz)

tesbah is. Tespih. (Taşdere Arpaçay;
Darboğaz *Selim; DS VI, s. 4756:
Kars) *E men tesbahımı itirmişem*
gördün mü? (Taşdere Arpaçay) /
Tesbahın ipi yuhadı, buna galın bir ip
tah. (Taşdere Arpaçay) // *Bu da elinde*
çehdiği dohsan dohuz tesbah.
(Darboğaz *Selim)

teş is. Çamaşır leğeni: *Hep gece*
çamaşur yıhardıh teşlerde, bële
sabahdan işe ulaşah. (Çıplaklı *Selim)
// *Sacda ateşde gızardır, gavururdi her*
Ramazan ële ederdıh a bële teşler
tehneler doli. (Altınbulak *Sarıkamış)

teşi is. Yün eğirmeye yarayan tahta
araç, iğ. (Alçılı, Yalınkaya;
Küçükaküzüm *Akyaka; Çıplaklı,
Bayburt *Selim) *Yüngü fitil ettih ya*
onu da teşide incelderih egirer ip
yaperih. Yüngü teşide, elimizde ip
yaperdiğ gazağa, çoraba. (Alçılı) //
Teşi, başi var bi de ger yapırdim
demirden ger yapırdıh. (Akören
*Sarıkamış) // *İplerini hep gendimiz*
egirmiştiğdir, elimizinen, teşinen
egirdik. (Çıplaklı *Selim) DS V, s.
3899: Kars)

teşti is. Leğen. (DS VI, s. 4757*: Kars)

teten is. [, teytan] Meradaki kurumuş
sığır dışkısı. (Çakmak; Gürbüzler
*Selim; Porsuklu *Susuz) *Teten*
topluyerdih yaylada. Topluyerdih,
getirerdih, yaherdih. (Çakmak) //
Şemmogil gelerdi atas yaherdi, teten
topluyerdi. (Gürbüzler *Selim) (DS V,
s. 3906: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)
teytan ‘kurumuş sığır pisliği’]

teyle- *f.* Dağlamak. (DS V, s. 3906: Zarşat)

teylendir- *f.* Kovalamak. (DS V, s. 3906: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

teytan (DS V, s. 3906: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **teten**.

tez (I) *zf.* Çabuk. (Büyükpırveli *Akyaka; Altınbulak *Sarıkamış; Tozluca *Selim) *Tez yapır, çabuğ yapır.* (Büyükpırveli *Akyaka) // *Tez yap, bu işi gel.* (Tozluca *Selim) ■ **tez et-** *bf.* Çabuk olmak: *Ğız tez et, herif geldi mi bizi öldürür.* (Subatan) // *Biraz tez et, işim var.* (Tozluca *Selim)

téz- (*nsz*) **1.** Bulunduğu yerden ya da sürüden ayrılıp uzaklaşmak (insan ya da hayvan için). (DS V, s. 3908*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **1a.** Ürküp kaçmak (insan ya da hayvan için) (Taşdere, Tepecik Arpaçay; Akyar *Selim; Porsuklu *Susuz) *Bizim köyde biri tezmişdi trennen ülküf.* (Taşdere *Arpaçay) / *Körpe dana tezer, başını alar, gider. Aya filanın danası tezif, bir atını bin onun dalına tüş.* (Taşdere *Arpaçay) // *Bu sabahnan bizim tavuğun biri tezmişdi, gapıyı aşdım, bosdanı dört dolandı gene geldi, yanımda durdu.* (Tepecik *Arpaçay) //

Canı yandığı kibin tezdi, gaşdi geldi. (Akyar *Selim)

tezberi *zf.* Çabucak, hemen. (DS V, s. 3907*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

teze *is.* Yeni, taze. (Çıplaklı, Eskiğeçit, Tozluca *Selim) *Esgileri unutmuşlar hep, tezelere başlamışlar gızım.* (Çıplaklı *Selim) ■ **tezegelin** *is.* Yeni evlenmiş, genç kadın: *Tezegeliniydim o zaman.* (Çıplaklı *Selim)

tezece *zf.* Yenice, şimdi: *Tezece gètdi.* (Porsuklu *Susuz)

tezedden *zf.* [, **tezedennen**, **tezennen**] Yeniden, tekrar: *Birine gidif hıalı gıruflar, gètdim onu söhdüm tezedden gurdum.* (Çakmak) // *Onardığ duvarı, tezedden yapıdğ.* (İsisu *Sarıkamış) // *Sen bene hep gine tezedden mi sorisen?* (Akören *Sarıkamış)

tezedennen *zf.* (Küçükaküzüm *Akyaka; Altınbulak *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *Men tezedennen gidif hangi gelinin yanında galacam.* (Küçükaküzüm *Akyaka) → **tezedden**.

tezene *is.* Genellikle kiraz ağacı kabuğundan yapılan mızrap. (DS V, s. 3907: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

tezennen *Bura eydi de sen geldin tezennen şimdi burya göydün.* (Altınbulak *Sarıkamış) → **tezedden**.

tezgin *is.* Ürkerek sürüden kaçan hayvan. (DS VI, s. 4759: Kars)

tığ *is.* 1. Savrulmamış harman tınazı. (DS V, s. 3910: Kars ve ilçeleri) 1a. Harmanda dövülmüş ve savrulmak için uzunlamasına yığılmış ekin. (Alçılı, Boğazköy, Ocaklı; Kayaköprü *Akyaka; Polatköy *Arpaçay; Akyar, Çıplaklı *Selim) *Tığ yapıdih, üzger geleceh savuririh.* (Alçılı) // *Tığ yığırdih evelden, şanalarnan soyururduh.* (Boğazköy) // *Harman ederdik, atımıznan, öküznen dögerdik. Tığ savururduh.* (Kayaköprü *Akyaka) // *Harman döyürdüh sonra tıgları yığırdih.* (Polatköy *Arpaçay) // *Esgiden tığı savuran yaba.* (Sırbasan *Sarıkamış) // *Tığın başına çihar, sabaha gadar heriflennen tığ atardih.* (Çıplaklı *Selim) / *Yabaynan tığ aterdih, ayrilerdi.* (Çıplaklı *Selim) ■ **tığ yap-** *bf.* Dövülmüş saman, tane karışımı ekini savurmak için uzunlamasına yığmak: *Tığ yapıdih, üzger geleceh savuririh, tahıl ayrılaner, saman ayrılaner.* (Alçılı)

tıhnaz *is.* Kısa boylu, şişman. (DS V, s. 3913*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

tıkga *is.* Çanak, çömlek yapılan sarı toprak. (DS V, s. 3912: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

tıkgoz *is.* 1. İnce, kibar. (DS V, s. 3912: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) 2. Kabadayı. (Sırataşlar *Sarıkamış; DS V, s. 3912: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Tıkgoz adam, şimdi adam heş gözünün ögine bahmaz ele gezer ki hele nasıl tikgoz gezer.* (Sırataşlar *Sarıkamış) 3. Kuruntulu. (DS V, s. 3912: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

tıpbılı *is.* Tıptırtı, hafif gürültü. (Sırataşlar; DS V, s. 3919*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Dışarda bir tıpbılı var, hele bahalım ne var.* (Sırataşlar *Sarıkamış)

tırılı *is.* Sürgün, ishal. (DS V, s. 3921*: Kars)

tırındaz *is.* İnce davranışlı, duygulu kimse. (DS VI, s. 4766*: Kars)

tırınğı *is.* Tek başına oynanan bir çeşit oyun. (DS V, s. 3922: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

tırıntaz (I) *is.* Temiz, titiz: *benim arhadaşın bir hanımı var, dediğin gadar tırıntaz, temiz.* (Sırataşlar *Sarıkamış)

tırıntaz (II) *is.* İnce, kibar. (DS V, s. 3922: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

tırtır *is.* Motosiklet. (DS V, s. 3927: Kars)

tısdan (DS V, s. 3927: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **tıstan**.

tısgır- *f.* Aksırmak, hapşırmak. (DS V, s. 3919*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

tıstıt- *f.* Yellenmek, gaz çıkarmak. (DS VI, s. 4763: Kars ve köyleri)

tıstan *is. zool.* [, **tısdan**] Karafatma. (Alçılı, Çakmak; Sırataşlar *Sarıkamış; DS VI, s. 4763: Kars) *Evde bir tıstan var, ataḥ.* (Alçılı) // *Tıstan ekseri malın necisinde olur, mal pisdir ya o mayısın içinde olur ekseri.* (Sırataşlar *Sarıkamış)

tike *is.* **1.** Parça, lokma, dilim (genellikle et, ekmek, peynir vb. için). (DS V, s. 3931: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) **1a.** Parça, lokma: *Ya sabahdannen bir tike ekmeḥ vermedin ki yiyelim.* (Subatan) // *Bir tike ordan mana bir tike et verginen yiyem.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Bir tike et ver yiyeh.* (Tepecik *Arpaçay) // *Ya bene bir tike et verir misiniz, ben de o etin tadına bahim.* (Sırataşlar *Sarıkamış)

tincik *is.* Dolaşık, karışık. (DS V, s. 3936: Kars)

tiraki *is.* Tiryaki. (DS V, s. 3939: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

tiriş *is.* Ekşi. (DS V, s. 3940: Kars)

tirit (I) *is.* Değer, eder. (DS V, s. 4766: Bayburt *Selim)

tirit (II) *is.* Et yemeği suyu: *Gızım etmeḥ doğramışım getir gaşıḡı, etin tiridinden birez tökim, yiyim.* (Çıplaklı *Selim)

tişde- (-i) Sokmak, ısırarak: *Mıḡı geldi meni tişdedi.* (Bayburt *Selim)

toḡlu *is.* [, **toklu**] Bir yaşında erkek kuzu. (DS V, s. 3945*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) 1-2 yaşında koyun. (DS V, s. 3788: İrişli *Sarıkamış). **2.** Doğurmamış genç manda. (DS V, s. 3789: İrişli *Sarıkamış, *Selim) **3.** Bir yaşlarında doğurmamış koyun, keçi. (DS VI, s. 4730: Kars)

toḡda- *f.* Akıllanmak, kendini bulmak. (DS V, s. 3946: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

toḡmaḡ *is.* Taş dibekte bulgur vb. şeyler döğmekte kullanılan ağaçtan yapılmış çekiç: *Toḡmaḡnan onnan bele döverdiler mercimeyi.* (Aslanhane *Akyaka)

toḡun- (*nsz, -e*) **1.** Değmek, dokunmak. (Tepecik *Arpaçay; Tozluca *Selim; DS V, s. 3948: Zarşat) *Elin eline toḡundu.* (Tepecik *Arpaçay) // *İhtiyarladin mı kendi kendine garalıyer, ele hafif bir yerin toḡunsa*

hemen ora ğaraliyer. (Tozluca *Selim)

2. Dokunmak, rahatsız etmek, sağlığını bozmak: *Yemeh yedim mideme toğundu.* (Tepecik *Arpaçay)

3. Bulaşmak, hastalık geçmek: *Bahmaya çoğ ey bahduğ da hastaluğ gelmişti, ğomşunun tavuğları ğırılmış, bizimkilerde oraya getmiş, onnan hastalığ toğunmuştu.* (Tozluca *Selim)

tokaç *Tokaçtan vururuğ ya, çamaşır çayda yuyuruğ, esgiden makine yoğudu, elimiznen ufalıyırđıđ ğötürer çayda.* (Alçılı) → **tođđaç.**

tokga *is.* Toka. (DS V, s. 3950: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

tođđaç *is.* [, **tokaç,**] Çamaşır, yün, kilim yıkarken çamaşır, yün, kilim dövmeğe yarayan yassı ağaç, tokaç. (Alçılı; Porsuklu *Susuz) *Benim tođđacım ele ey bir tođđacıđ ğırıldı.* (Alçılı) (DS VI, s. 4768*: Kars ‘tokgaç’ ‘çamaşır tokmağı, tokaç’)

toklu *is.* İki yaşında kuzu. (DS V, s. 3950: Kars)

topak *is.* Kartopu. (DS VI, s. 4770: Kars)

topalağ *zf.* *Yağı yadığm topalağ yapığm, kilo ğareli hep yıđđm, ğoyduğm.* (Sırataşlar *Sarıkamış)

topalak *sf.* [, **topalağ**] Yuvarlak, küre biçiminde. (DS V, s. 3963-3964*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

topbuz *is. bot.* Yuvarlak, dikenli çiçeğinin içi yenilen bir çeşit bitki. (Alçılı; DS VI, s. 4771: Kars) *Dağda ele çoğ topbuz var, hepsini yıđđm.* (Alçılı)

tor (I) *is.* Toy, acemi, tecrübesiz, işe alışkın olmayan (insan ya da hayvan için). (Sırataşlar *Sarıkamış; DS V, s. 3968: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Ya bu çocuğ hele bilmer tor, işi ğavradığı yoğdur, işe alışırsa o zaman iyisini yapar.* (Sırataşlar *Sarıkamış) / *Yav o at tordur, seni bir yere vurur, yığar, ğolun molun ğırar.* (Sırataşlar *Sarıkamış)

tor (II) *is.* İnce örgülü balık ağı. (Sırataşlar *Sarıkamış; DS V, s. 3969: Kars) *ğötürür toru atarsın suyun içine balığlar bilmezler, gelir orya içine ğirdiğleri zaman çekersin balığlar gelir.* (Sırataşlar *Sarıkamış) / *Bu tori ğüzel atir, ona ver.* (Sırataşlar *Sarıkamış)

tor (III) *is.* Kadınların başlarına örttükleşi çarşaf. (DS V, s. 3969: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

torakvel *is. zool.* Tarlakuşu. (DS V, s. 3969: Veneze *Arpaçay)

torlrn- (*nsz*) Göz önüne perde gelmek: *Başım ağrıdı, gözlerim torlandı.* (Porsuklu *Susuz)

torra- (*-i*) Toplamak: *Yığınları da torrar, getirir en sonunda gapının öginde taya ederdi.* (Sırataşlar *Sarıkamış)

torta *is.* Eritilen yağın dibine çöken beyaz tortusu. (Ocaklı; Yeniköy *Sarıkamış; DS V, s. 3971: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Yağı eritmeye geliller, onun altınan çihani de ne geder olsa onun çomasi, lori mori galir ya içinde, onlar altına çöker, ona torta diyerih, o yiyilmez onu tökeller.* (Yeniköy *Sarıkamış)

tosvağa *is. zool.* Kaplumbağa. (DS V, s. 3973*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

toy *is.* Düğün. (Çakmak, Karakaş; Demirkent *Akyaka; Meydancık *Arpaçay; Bayburt *Selim) *Geriliyi sahlıyeller bir yere, toya gidende bir gonahlığa gidende geyner.* (Bayburt *Selim) ■ **toyu çalın-** *bf.* Düğünü olmak: *Bir hefte toyum çalındı.* (Çakmak) ■ **toy babası** *is.* Düğün sahibi: *Toy babasını çağırın, gazanın ağzını aşdırın.* (Porsuklu *Susuz)

■ **toy éle-** *bf.* Evlilik sebebiyle ziyafet vermek; ağırlamak: *Toy etdim, gelin getirdim; gelenim gedenim éle çohuydu ki.* (Porsuklu *Susuz) ■ **toy kağıdı** *is.* Davetiye: *Toy kağıdı dağıdeller, seni davat edeller, gidecen toya.* (Bayburt *Selim)

toyçu *is.* Davulcu: *Hani toyçuların zopasının başı béle yuvarlağ oluyor ya biz ona çombah diyirih yanı.* (Esenyayla *Akyaka)

toyla- *f.* Kandırmak. (DS V, s. 3977: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

toylu *zf.* Sert (bükülmüş ip için): *İpi çok toylu püküfsen.* (DS V, s. 3978: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

toytoğlu *is. zool.* Toykuşu. (DS V, s. 3978: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

toyuh *is. zool.* [, **toyuk, töyuh**] Tavuk. (Bayburt *Selim; DS V, s. 3976*: Kars) *Nevlem bir toyuh yatırdıh yedi tene cücüyü çıhdı.* (Bayburt *Selim)

toyuk (DS V, s. 3976*: Kars) → **toyuh.**

tozah *is.* Tuzak. (DS V, s. 3978: Zarşat)

tozak *is.* Kırağı. (DS V, s. 3978: Kars)

tök *is.* Aşığın tümsek yanı. (DS VI, s. 4774: Kars)

tökül- (nsz) Çok üşümek, donmak: *Eyağlarım töküldü, çoraplarımı ver geynem.* (Porsuklu *Susuz)

töküntü is. Dağınık: *Ġadının evi töküntüdü darmağındı, pisdi. Bu töküntüdü her tarafı darmağanıhdı.* (Porsuklu *Susuz)

tör is. Evde ya da odada saygıdeğer kişilerin oturduğu baş köşe. (DS V, s. 3985: Dalarer *Arpaçay)

töre- (nsz) Çoğalmak, türemek. (Boyalı *Sarıkamış; DS VI, s. 4775: Kars) *Oğul yanlıslıh yapdı, onnan töreyen bana ne yapar.* (Boyalı *Sarıkamış)

törelı (I) *zf.* [, **türelı**] **1.** Düzgün, iyi, güzel: *Yapdığın iş ey olsun, birez törelı olsun.* (Alçılı) // *Gétđim işimi törelı gördüm, geldim.* (Bayburt *Selim) / *Törelı çahmadın.* (Bayburt *Selim) / *Bu niye mınğıllıyer sözü de anlaşılmer, mınğıllıyer, sözü törelı gonusmer.* (Bayburt *Selim) (DS V, s. 4015: Kars) **törelı** ‘güzel’) **2.** Eksiksiz, tam: *bu muzdurçu gider, muzdurçudu bunun hakğını törelı vereh, günahdı.* (Bayburt *Selim)

törelı (II) *sf.* İyi eğitilmiş (kimse). (Sırataşlar *Sarıkamış; DS V, s. 3985: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Felan eve gétđimdi éle törelı insanlardı ki her*

şeyi yerli yerinceydi. (Sırataşlar *Sarıkamış)

töreme is. Torun. (Bayburt *Selim; DS V, s. 3985: İrişli, Bayburt *Sarıkamış + DS VI, s. 4775: Kars) *Sevgi baravardı, eşitdi. Altı gızım var, iki oğlum var, hamsınnan olan töremem béle mennen ötürü özderini öldürör.* (Bayburt *Selim)

töyuh *Tahılı soyurorduğ, diyerdiğ yelönünü çekin ayrı topluyun, arhası temiz dursun, onu da çekin gaza töyüğe verin.* (Eskigeçit *Selim) // *Töyuhları pine saldım, altını temizdedim.* (Sırataşlar *Sarıkamış) → **toyuh**.

tuhs is. Kuluçka tavuk. (DS VI, s. 4775*: Kars)

tula is. *zool.* **1.** Köpek yavrusu. . (Porsuklu *Susuz; DS V, s. 3989: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Bizim gancıh ne geder tula verif.* (Porsuklu *Susuz) **2.** Küçük köpek. (DS V, s. 3989: Kars)

tulamaza *zf.* Rastgele: *Çubuğu da tulamaza atdım, gétđi.* (Taşdere Arpaçay)

tulla- (-i) Atmak, fırlatmak. (Alçılı; Porsuklu *Susuz) *Çubuğu tulladı, gétđi.* (Alçılı) (DS V, s. 3989: Kars tullamak, DS VI, s. 4776: Kars tullamağ)

tuluḥ *is.* Pekmez, peynir, yağ vb. şeyler koymaya yarayan ya da yayık olarak kullanılan deri, tulum. (Akören *Sarıkamış; Tozluca *Selim; DS V, s. 3990*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Lori da peynire gâtillar, basillar tuluḡa.* (Akören *Sarıkamış) // *Öküzarabasına yüklüyerduḡ yataḡımızı, küleḡlerimizi onnan sonra tuluḡlarımızı, çıḡıyerduḡ yaylaya.* (Tozluca *Selim)

tulum soy- *bf.* Koyun, keçi gibi kesilen hayvanların karnını yarmadan bütün olarak yüzmek: *Ġoyunu tulum soy, peynir ġoyacıḡ.* (Porsuklu *Susuz)

tuluḡ çıkar- *bf.* Kurt, tilki vb. hayvanların derisinden tulum yapmak. (DS VI, s. 4776: Kars)

tulumboḡaz kuş *is. zool.* Boḡazının altı şişkin, büyücek bir çeşit kuş. (DS V, s. 3991: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) pelikan

tulup *is.* Kürk: *Gışın tulup adama keyif verir.* (DS V, s. 3991: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

tuman *is.* **1.** Kadınların etek, elbise altına giydikleri dize kadar olan don, dizlik. (Darboḡaz *Selim; Aşaḡısallıpınar *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *Dizlik var tabi ya açıḡ mı gezirsin. Evelden tuman diyerdiler*

şimdi de dizliḡ diyerler. (Aşaḡısallıpınar *Sarıkamış) // *Eskiden tuman giyerdi arvatdar, böyle kısa.* (Darboḡaz *Selim) **2.** Beli baḡlı, düḡmesiz, uzun, bilek kısmı düḡmeli erkek donu, iç donu: *Kişiye patısḡadan tuman tiḡdim.* (Porsuklu *Susuz) **3.** Şalvar. (DS V, s. 3991-3992: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Arpaçay)

tumar *is.* Temizlik, bakım (aḡaç ya da at için). (Sırataşlar *Sarıkamış; DS V, s. 3992: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) ■ **tumar et-** *bf.* Tımar etmek: *Ġaşeviyle gider biz yarım saat, bir saat tumar eder, hayvanın sırtı rahat etsin diye.* (Sırataşlar *Sarıkamış) // *Ben on defa tumar edirem, belini suylan, ġoḡulu sabunlan çimizdirirem.* (Darboḡaz *Selim)

tumoy *is.* Soḡuk algnlıḡı, nezle. (Darboḡaz *Selim; DS VI, s. 4776: Bayburt *Selim) *Hō hō, ay bu adam tumoy olup ya.* (Darboḡaz *Selim)

tump *is.* İki tarlayı ya da evlekleri birbirinden ayırmaya yarayan toprak set. (Karaorgan *Sarıkamış; DS V, s. 3993-3994: Kars) *Kenan'nan Ahmed'in tarlasının ortasındaki tumpları biçeḡ, ġarşıya geçecem.* (Karaorgan *Sarıkamış) / *Bi de o tarlaları ayıran tumplar var. O tumpu ne o sürebilür ne*

sen sürebilirsin, o tumpta esgiden afedersin daha çok geniş hayvanlar yayılırdı, otlardı. (Karaorgan *Sarıkamış)

turpek *is. bot.* Tarlalarda biten, sarı çiçekli, acımsı tadı olan, gövdesi soyularak yenen bir çeşit bitki: *Bu sene tarlalarda ele çok turpek bitif ki.* (Porsuklu *Susuz)

turş *zf.* Ekşi. (Çakmak; DS V, s. 3997: Kars) *Mayalığı çok tókeller, yoğurt turş oler, yiyelmer.* (Çakmak)

turşkiraz *is. bot.* Vişne. (DS V, s. 3997: Göçmenler)

tustavuk *is.* Kuluçka. (DS V, s. 3998*: Cedere *Arpaçay)

tus yat- *bf.* Kuluçkaya yatmak: *Tavuh tus yatdı, cücüh çıhacağ.* (Alçılı) // *Odura hindimiz yaylada yumurtdadı yumurtdadı, geldi köyde tus yatır.* (Polatköy *Arpaçay)

tuş gör- *bf.* Düş görmek. (DS V, s. 3999: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

tuşik *is.* Kedi, köpek vb. hayvanların yumuşak tüyleri için. (DS VI, s. 4777: Kars)

tutak *is.* Tandırın hava deliği tıkacı. (DS V, s. 4000: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

tutalga *is.* Sözde neden, bahane. (DS V, s. 4000: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

tutaş *is.* Henüz evlenmemiş kız. (DS V, s. 4001: Kars)

tutaş- (*nsz*) Döğüşmek, tartışmak: *Birden tutaşdıh.* (Porsuklu *Susuz)

tutğun *şf. ve is.* [, **tutkun**] Koyu renk: *Benim terligim tutğun gırmızı.* (Alçılı) / *Bayaza bayaz değışigli, gara, tutğun gırmızı.* (Alçılı) // *Tutğun göy, yeşil, gırmızı, göy ip boyardım, narıncı boyardım.* (Çakmak) / *Sarının tutgununa narıncı.* (Çakmak)

tutkun (DS VI, s. 4778: Kars) → **tutğun.**

tuy *is.* Tüy. (DS V, s. 4004: Zarşat) *Yasdıhdan çihan tuylar hep burıya gelir, yüzüne gelir.* (Büyükdurduran *Akyaka) // *O keçasakğalı bełe yumrudu, mavi tuyları var.* (Boyalı *Sarıkamış) // *Onu ütülerih at şeynen ateşte ütülerih. O kötü tuyu gider.* (Koşapınar *Selim)

tük *is.* **1.** Tüy: *Ġazların tükünün ufağınnan yasdıh yapıdıh.* (Porsuklu *Susuz) **2.** Tüy, kıl: *Filankesin oğlu dazalağdı, başında tükü yoğdu.* (Büyükpirveli *Akyaka)

tülek (I) *is.* Korkak. (DS V, s. 4008-4009: Kars)

tülek (II) *is.* Sözünde durmayan: *Kalleşliḥ yapıyor, yanlışlıḥ yapıyor tülek.* (Tozluca *Selim)

tülü *is.* İnce eşarp. (DS V, s. 4010: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

tülüdü *is.* [, **tülüngü**] Düzensi, vurguncu, kötü özellikleri olan kimse. (DS VI, s. 4779: Kars)

tülüngü (DS VI, s. 4779*: Kars) → **tülüdü.**

tülüzle- (-i) Tavuk, hindi, kaz vb. hayvanları kesip temizledikten sonra kalan küçük tüyleri temizlemek için ateşe tutup çekmek: *Tülüzledin mi o beçiyi.* (Polatköy *Arpaçay)

tüne çayı *is.* Bol, çok: *Şeker Gars'da tüne çayı.* (Darboğaz *Selim; DS VI, s. 4780: Bayburt *Selim) *Ha tüne çayıdı gêt orda. Selim'de Gars'ta dünya gader.* (Darboğaz *Selim)

tünnüh *is.* Kalabalık. (DS V, s. 4014: Zarşat)

tüpür- (nsz) Tükürmek: *Yere tüpürme, ortalığa tüpürme, oralar pis oler, tüpürmeḥ pisdi.* (Porsuklu *Susuz)

türelî (DS V, s. 4015: Kars) → **törelî - 1.**

tüs *is.* Renk: *Bu atın tüsü aldır.* (DS V, s. 4016: Kars)

tüsdü *is.* [, **tüstü**] **1.** Türlü ereklerle kimi maddeleri ateşte yakarak duman çıkarma işi, tütsü. (DS V, s. 4017*: Zarşat) **2.** Duman: *Tüsdü doldu içeri, gider gelmez içeri doldu.* (Bayburt *Selim)

tüstü (Subatan; Kurbançayır *Sarıkamış; DS V, s. 4017*: Kars) *Onun tüstüsünü yapillar, onun dumanını veriller çocuhlara.* (Subatan) // *Dügünlerde düngürçü geler ya düngürçülerin altına yaḥaller, tüstü vererdiler.* (Kurbançayır * Sarıkamış) → **tüsdü -1.**

tüş- (I) (nsz, -den) **1.** İnmek. (Çakmak; DS V, s. 4017: Kars) *Tüşdüler bacadan, çaldılar kemeri de lağanı da çaldılar.* (Çakmak) **2.** (nsz, -e) Düşmek, gelmek, vurmak: *Diyesen senin orya güneş tüşer.* (Küçükaküzüm *Akyaka)

tüş- (II) (nsz, -e) Takılmak: *Patosa yaḥın getme, gayışa tüşersen.* (Karakaş)

tüşelge *is.* Pay. (Darboğaz *Selim; DS VI, s. 4781: Bayburt *Selim) *Ā hanım gızım diyor, indi Türk Ceza Kanunu'nun geçincî maddesinde senin orda tüşelge haḡın var.* (Darboğaz *Selim)

tüşgün *Tüşgündü özüne ey bahmıyıfıdı.*

(Büyükpirveli *Akyaka) → **düşkün -2.**

tüşün- *f.* Düşünmek. (DS V, s. 4017: Zarşat)

tütün *is.* Duman. (Alçılı; İsisu *Sarıkamış; DS VI, s. 4781: Kars)

Tandırı yahdım, éle tütün doldu ev.

(Alçılı) // *Dodağ kēfcisi misin sen*

bazısı çeker içine alır tütünü, bazısı da

dodağına yapışdırır bitene gadar

bırahmaz. (İsisu *Sarıkamış)

tütünaltı *is.* Sabahleyin yenilen hafif yemek, kahvaltı. (DS V, s. 4018: Kars)

tütünnük *is.* Kadınların iş yaparken giydikleri giysi, önlük. (DS V, s. 4018*: Kars)

tütüye *sf.* Alüminyumdan yapılmış: *Ay*

Gülay gağ géd o tütüye maşrafaynan

mana bir maşrafa su doldur geti gel.

(Aslanhane *Akyaka)

tütüye *sf.* Çinko: *Bizde beş on tütüye kab*

var. (DS V, s. 4018: İrişli, Bayburt

*Sarıkamış)

tüy- *f.* Görünmeden gitmek, kaçmak.

(DS V, s. 4019-4020: İrişli, Bayburt

*Sarıkamış; Kars + Gizlice kaçmak DS

VI, s. 4781: Kars)

U

uban- *f.* Oyalanmak. (DS VI, s. 4021*: Kars)

ubandır- *(-i)* Oyalamak, vakit geçirtmek: *Beni ubandırma.* (DS VI, s. 4021: Kars)

uc *is.* Dal. (Yenice *Selim; DS VI, s. 4782: Bayburt *Selim) *Meşeden biraz uc yığdım.* (Yenice *Selim) / *Yahacağ için ağaç yığdıh, uc yığdıh.* (Yenice *Selim)

uca *sf.* **1.** Yüksek: *Uca dağlara çıhdıh.* (Yenice *Selim) **2.** *is.* Yüksek, yüce, ulu, büyük: *Hırdanın huyunnan, ucanın zorunnan gorh.* (Boyalı *Sarıkamış) (DS VI, s. 4782: Bayburt *Selim ‘yüksek, yüce’]

ucula-, ujula- *(-i)* **1.** İncelemek, irdelemek: *Çoh ucalama, yap gitsin.* (Porsuklu *Susuz) *Bunu ucalama yeter yeter, gider geler aynı şeyi urcalıyer.* **2.** Uzatmak: *Bu sözü kısa kes, niye ujuluyorsan bu sözü.* (Yenice *Selim) **3.** İşi sonuna dek sürdürmek. (DS VI, s. 4782: Bayburt *Selim) **4.** Yinelemek. (DS VI, s. 4782: Bayburt *Selim)

uçara at- *bf.* Uçan kuşa ateş etmek. (DS VI, s. 4782: Kars)

uçgun- (DS VI, s. 4790*: Bayburt *Selim) → **uşgun-**.

uçgur *is.* Uçkur. (DS VI, s. 4783: Bayburt *Selim)

uçtum *is.* İnce, ipek tül. (DS VI, s. 4024: Kars)

uçuh *sf.* Çökmüş, çökmek üzere olan (yapı): *Esgi, uçuh ev.* (Yalınkaya)

uçuh benizli *is.* Soluk, uçuk benizli. (DS VI, s. 4783: Bayburt *Selim)

uçun *e.* İçin. (DS VI, s. 4024: Kars)

ufala- (I) *(-i)* **1.** Ovarak ufak parçalara ayırmak: *Biz o otu toplarıh, gurudur ufalarıh, şüşelere doldururıh ya da salamurunu yaparıh.* (Çıplaklı *Selim) **2.** Ovalamak, ovuşturmak: *Gözünü ufalama.* (Porsuklu *Susuz) **3.** Ezmek: (DS VI, s. 4784: Bayburt *Selim) *ufalamağ, ufalamak*) *Peyniri ufala geti.* (Yenice *Selim)

ufala- (II) *f.* Dayak atmak, dövmek. (DS VI, s. 4784: Bayburt *Selim)

ufala- (III) *(-i)* Ovmak: *Ğız o çamaşırı ey ufala.* (Alçılı)

ufu *is.* Yara (çocuk dilinde). (DS VI, s. 4026*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

uğra- *(nsz)* Raslamak, rast gelmek: *Ğırh gün gezersen ğırda, bir gün uğrarsın ğırda.* (Porsuklu *Susuz)

uğraklı *is.* Çarpılmış, inmeli (kimse). (DS VI, s. 4784: Kars)

uğru *is.* Hırsız, yolkesen. (DS VI, s. 4029: Kars)

uğun- (*nsz*) **1.** Çok ağlamaktan, çok gülmekten ya da acıdan kendinden geçmek, bayılmak. (Yenice *Selim; DS VI, s. 4785: Bayburt *Selim ‘uğunmağ, uğunmak’) *Çoğ güle güle uğundu, ağız ağız uğundu, öldü.* (Yenice *Selim) **2.** Nefesi daralmak, nefes alamamak, nefesi kesilmek: *Adam hasta, adam rahatsızlanmış, uğundu. Ya hele bah, adama bah, uğundu gitdi.* (Yenice *Selim)

uğurra- *Böy gelif benim kelağeyimi uğurruyuf götürüf.* (Çakmak) // *Geldi buraları soydu, uğurradı getdi.* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Geldi evimi eşiyimi soydu getdi, uğurradı.* (Meydancık *Arpaçay) → **oğurla-**

uğuruna çık- *bf.* Sabah ilk kez birinin önüne çıkmak. (DS VI, s. 4785: Kars)

uğut *is.* **1.** Kuru: *Bu ne kadar kurumuş, uğut olmuş.* (DS VI, s. 4033: Kars) **2.** *is.* cılız, kuru, ince (buğday için): *Bu sene tahılın hepsi uğut olmuş, bu buğdadan un olmaz.* (Porsuklu *Susuz)

uğuz *is.* ve *sf.* Saf, cahil. (Kurbançayır, Sırbasan *Sarıkamış; Yenice *Selim; DS VI, s. 4033: Mağaracık) *O uğuz, o saf, onu birağın.* (Sırbasan *Sarıkamış) // *O sıra beşi bitiren ne bilim ki müdür müdür olêrdi nahiyemizde, yani nahiyede müdür olêrdi, başçavuş olêrdi. O sıranın adamları neydi uğuz ıdığ hep.* (Kurbançayır * Sarıkamış) // *Ya bu neyse uğuz mu bu neyin nesi. O uğuz, o saf onu birağın.* (Sırbasan *Sarıkamış) // *Eye bu ne uğuz adamdı ya hiçbi şey ganmer.* (Yenice *Selim) (DS VI, s. 4785: Bayburt *Selim)

ula- *f.* Lehimlemek. (DS VI, s. 4035: Kars)

ulah (I) *is.* Öküz. (DS VI, s. 4785: *Selim ve çevresi)

ulah (II) *is.* Mera: *Öküzü bir onu ulağa götü, otar.* (Yenice *Selim)

ulamlat- *f.* Başkasının malını parasını yemek, yutmak. (DS VI, s. 4786: Bayburt *Selim)

ulusu *is.* Evlere yakın tarla. (Yenice *Selim; DS VI, s. 4786: *Selim, Dikme) *Ulusuya mal doluf, gêt çıhart.* (Yenice *Selim) / *Ağız ağız o ulusuya bir gazlar girdi, onu çıhardıynan.* (Yenice *Selim)

umaç *is.* 1. Una su katılarak yapılan bulamaç, çorba. (DS VI, s. 4038: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) 2. Yağ, un, tuz karışımından yapılan çörek. (DS VI, s. 4038: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) 3. Ketenin (çöreğin) içine konulan yağ, un tuz ya da şeker karışımı: *Bir o ketenin umacını yahşı ovala.* (Yenice *Selim) 4. Arpa kırmasına su katılarak yapılan kümes hayvanı yiyeceği. (Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) *Ğaza, tavuğa arpa ununnan umaç yapar vereller, yesin.* (Taşdere *Arpaçay) 5. Helva yapmak için un, çok az süt ve su karışımından ovalanarak elde edilen hamur parçaları, irmik. (Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4787: Bayburt *Selim) *Helvayı ahan yağı goyuram, yağ yanır helvayı da unnan süd umaç yapıram.* (Taşköprü *Arpaçay) // *Helva çalacam imrih yaptım.* (Porsuklu *Susuz) / *Getdih filan adama ele çoğ imrih yapıdih, helva çaldih; mevlid oħutuyodu.* (Porsuklu *Susuz) / *Helva çalacaħdım, ğaħdım, imrih yaptım.* (Porsuklu *Susuz)

umsun- *f.* Özendiği şeyi elde edememekten hasta olmak. (DS VI, s. 4787*: Bayburt *Selim)

umursan- *f.* Kırılmak, darılmak, gönüllenenmek. (DS VI, s. 4788: Bayburt *Selim)

umurucu *is.* Beklenen, umulan (davranış, nesne vb.). (DS VI, s. 4788*: Bayburt *Selim)

una- *f.* Anlamak. (DS VI, s. 4041: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

unnuca *is. bot.* Toprak evlerin üstünde, patateslerin arasında hazıranda biten, yapraklarında un gibi bir madde olan pişirilerek yenilen bir bitki. (DS VI, s. 4042: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

unsun- *(-i)* Canı çekmek, gözü kalmak: *Sen orda ekmeħ yiyersen ben de yiyebilmerem, bana ekmeħ vermersen ben de unsunuram, nefsim çeker, unsunuram.* (Yenice *Selim)

urf *is.* Ruh: *duygusuz urfu da duymuyuf.* (Çakmak)

urğan *is.* Halat, urgan, kalın ip. (Alçılı, Boğazköy; DS VI, s. 4788: Kars) *Sapı, otu ühliüydiler, ip urğan aterdiler her terefine çeker, sıher yolda tökülmesin diye.* (Alçılı)

urğaş- *(nsz, -le)* Birine rahatsızlık vermek: *Mennen urğaşma, niye bunu bële yapırsan, niye benimle urğışırsan.* (Aslanhane *Akyaka) sataşmak

urubiya (DS VI, s. 4789*: Bayburt *Selim) → **urvuya**.

uruf *is.* Buğday ölçmeye yarayan kap, ölçü kabı: *Taħılı urufnan ölçerdiħ, iki uruf bir ğoddu.* (Porsuklu *Susuz) // *E filankes daniya gider, bir ğod buğduya gider, bir de bir küçüh uruf diyeller.* (Küçükaküzüm *Akyaka)

urva (I) *is.* Hamuru kündelerken ya da açarken ele, tahtaya yapışmaması için kullanılan un. (Çıplaklı, Yenice *Selim Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4027-4028*: Kars köyleri + DS VI, s. 4784*: Bayburt *Selim) *Ĝız bir urvayı getir de ben hamuru tökecem.* (Çıplaklı *Selim) // *O unnan biraz bana verinen elime bulaşmasın hamur, o urvadan.* (Yenice *Selim)

urva (II) *is.* **1.** Su, un karışımı, bulamaç. (DS VI, s. 4789: Bayburt *Selim) **1a.** Çorbanın kıvamını katılaştırmak için hazırlanan su, un karışımı, bulamaç. (Alçılı; Yenice *Selim; *Aş yaperih, ayran aşı, ğız bi un geti, urva yapim çorbaya.* (Alçılı) // *Ay gelin o çorbaya biraz urva ğat, çorbanın urvasını ğat.* (Yenice *Selim)

■ **urva ver-** *bf.* Hazırlanan un, su karışımını çorbaya ilave etmek: *Ay ğız birez un geti, aşı urva vereh.* (Porsuklu *Susuz)

■ **urva ğavı** *is.* Ekmek yaparken hamurun ele yapışmaması için kullanılan unun konulduğu tabak: *Urva ğavını geti, un ğoyah ğideh, hamır yapah.* (Yenice *Selim)

urvala- *f.* Çorbaya un katmak. (DS VI, s. 4789: Bayburt *Selim)

urvalan- (*nsz*) Çorbaya un katmak: *Suya az bi şey unu çalellar yanı o prinç olsun, bulğur olsun onlar arada ğaybolması için yani teh başına ğalmer o urvalaner, çorba yani ğarışıħ bir çorba olor.* (Yenice *Selim)

urvalih, urvalık *is.* **1.** Hamur açmak için kullanılan un: *Ĝızım o urvalih ğabını getir ben bir uvra ğoyim.* (Çıplaklı *Selim) **2.** Hamur açmak için ayrılan unun konulduğu kap yer. (DS VI, s. 4789: Bayburt *Selim) **3.** Çorbaya katılan un. (DS VI, s. 4789: Bayburt *Selim)

urvat *is.* Değer, önem. (Yenice *Selim; DS VI, s. 4789: Bayburt *Selim) *Değersizem, urvatım yoħdu bu öyde.* (Yenice *Selim)

urvuya *is.* [, **urubiya**] Yarım Mahmudiye altını. (DS VI, s. 4789: Bayburt *Selim)

urya is. Düş. (Yenice *Selim; DS VI, s. 4789: Bayburt *Selim) *Uryada filan adamı ölü gördüm.* (Yenice *Selim)

usduh is. Kumar oynayan kişilerin oyun başına buldukları ev için bıraktıkları para. (Yenice *Selim; DS VI, s. 4789: Bayburt ve çevresi *Selim) *Humar oynadan insan gahve sahibi diyer ki usluğunu goy oyna.* (Yenice *Selim)

uş is. Üç. (DS VI, s. 4046: Kars)

uş- (nsz) Yıkılmak, çökmek: *İndi yihılmış babamın bir ahuru durer, hepisi uşdu, vëran oldu.* (Çakmak)

uşgun- (nsz, -e) [, **uçgun-**] Genellikle çocuk sevinçle, coşkuyla atılmak. (Yenice *Selim; DS VI, s. 4790: Bayburt *Selim) *Çocuğ uşgunor bana doğru. Anasının gücağındaki çocuğ beni sevmeh için bana uçkunor.* (Yenice *Selim)

ut- (-i) Kazanmak: *Enekenin garşılığı iki tene dikerdin, onları da utarsan enekemi de alır, giderdin.* (Gürbüzler *Selim)

utancağ, utancak is. Utangaç. (DS VI, s. 4790: Bayburt *Selim)

uvala- (-i) **1.** Ovmak. (DS VI, s. 4790: Kars) **2.** Ufalamak: *Ehmeyi uvaltıyılar,*

dadağ yapıllar, çocuğa yapıllar. (Karakaş)

uvar-f. Onarmak, düzeltmek. (Bayburt *Selim; DS VI, s. 4049: *Kağızman)

uvra is. Suyu çok unu az karışım. (DS VI, s. 4790: Kars)

uyandır- (-i) Uyarmak, gerçekleri görmesini sağlamak, gözünü açmak, aklını başına getirmek: *Bu işi men bilmezdim, sen uyandırdın.* (Yenice *Selim) / *Uyan paranı gaptırma, bu adam sahtekardır paranı verme.* (Yenice *Selim) // *Allah razı olsun, o adam beni uyandırdı yoğsa başıma neler gelerdi.* (Porsuklu *Susuz)

uydur- (I) f. Benzetmek. (DS VI, s. 4791: Bayburt *Selim)

uydur- (II) (nsz) Uydurmak, yalan söylemek: *Sözü de kendinden uyduror, sözün tamamını bilmir.* (Göldalı *Arpaçay) // *Yalan uydurdu, gonoşdu. Ya ben felan adama uydurdum, yalan söyledim.* (Yenice *Selim)

uyğuntu is. Kendi başına hareket edemeyip başkasının fikrine, düşüncesine uyan: *Uyğuntu gëtdi filan adama çatdı, onun bunun lafınnan getdi filan kişiye bulaştı.* (Yenice *Selim)

uyhu semesi *Uyhu semesinde çocuğu uyandırdım. (Yenice *Selim) → uyku semesi.*

uyku semesi is. [uyhu semesi, yuhu semesi] Uyku sersemi, uyku sersemliğı, uykulu. (DS VI, s. 4791: Bayburt *Selim)

uyla- f. Üstelemek, üzer, sıkar biçimde sürekli üstüne düşmek. (DS VI, s. 4052: Kars)

uylaş- (nsz) Anlaşmak, uzlaşmak. (Yenice *Selim; DS VI, s. 4791: *Selim) *Aramızda uylaşdıh pittı gėtdi. (Yenice *Selim)*

uylaştır- (-i) Anlaştırmak, uzlaştırmak. (Karaorgan *Sarıkamış; Yenice *Selim; DS VI, s. 4791: Bayburt *Selim) *İki kişi anleşmer biz onları uylaştırdıh. (Yenice *Selim) // Anlaştı, uylaştırdıh. (Karaorgan *Sarıkamış)*

uyuntu is. Başkalarının arkasına takılan, işsiz, tembel, uyuşuk kimse. (DS VI, s. 4792: Bayburt *Selim)

uyut- f. Sütü mayalamak, yoğurt yapmak. (Bayburt *Selim)

uzan- (nsz) Uzamak, boy atmak. (Tepecik *Arpaçay; DS VI, s. 4792: Bayburt *Selim) *Bizim ğıza diyerih ne uzanırsın direj kimisen. (Tepecik *Arpaçay)*

uzunsoy is. Uzun: *Bir elbise geymiş uzunsoydu. (Eskigeçit *Selim)*

Ü

üçayak *is.* [, **üçayah**] Bir çeşit bar, oyun. (Çıplaklı *Selim; DS VI, s. 4793: Bayburt *Selim) *Bar oynuyirdih, halay çekirdih, hele diyirdim ki koççariyi çal, üçayağı çal, her şeyi çal.* (Çıplaklı *Selim)

üçayah *Sarı seyran, üçayah var.* (Karakas) → **üçayak**.

üçdemire vur- *bf.* Tarlayı üç kez ekmek. (DS VI, s. 4793: Bayburt *Selim)

üçeteh *Üçetehden tikerdiñ, üçeteh.* (Aslanhane *Akyaka) // *Menim enterimi üçeteh tiñ.* (Porsuklu *Susuz) → **üçeteyh**.

üçetek *is.* Eskiden erkeklerin, şimdi kimi köylerde kadınların giydiği bir çeşit giysi. (Çıplaklı *Selim; DS VI, s. 4793: Kars) *Üçetek eskiden geyellermiş, ben geldim gaynanam geyerdi üçetek.* (Çıplaklı *Selim) / *Osman kişi üçetek giyerdi, bele garılar gibi yarıdan. Ay gız üçeteğimi getir, men bir geyim gidem dağa.* (Çıplaklı *Selim)

üçeteyh *is.* [, **üçeteh**] Etek, don vb. giysi için kullanılacak kumaşın birimi, üç boy: *Men donu üçeteyhden giyerim.* (DS VI, s. 4793: Bayburt *Selim)

üçeteyh entari *is.* Eteklik. (DS VI, s. 4793: Bayburt *Selim)

üçgulah ot *is. bot.* Üç yapraklı, yağlı bir çeşit bitki. (DS VI, s. 4793: Bayburt *Selim)

üçgüllü *is.* Üç köşeli, üç yapraklı, üç dallı (örnek için). (DS VI, s. 4793: Kars)

üfür- *(-i)* Üfleme. (Çakmak; DS VI, s. 4794: Bayburt *Selim) *Hoca getdi, ohudu, üfürdü.* (Çakmak)

üfürük (I) *is.* Boş, anlamsız söz. (DS VI, s. 4794: Bayburt *Selim)

üfürük (II) *is.* Soluk. (DS VI, s. 4794: Bayburt *Selim)

ügid- *Arpa unun ayrı ügider doldurerdiñ, buğda ununu da ayrı.* (Çakmak) // *Buğdayı deyirman daşına tókduñ un oldu, ügiderdi.* (Sırbasan *Sarıkamış) // *Evelde gem varıdı, tañlı de ambarlarımıza tökeriñ, un ügideriñ.* (Çıplaklı *Selim) → **ögüt-**.

ühle- (Demirkent *Akyaka; Sırbasan *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *Arabıya ot ühlüyürüh.* (Demirkent *Akyaka) // *Öküz arabasına eşyamızı ühlediñ, yaylaya gitdiñ.* (Sırbasan *Sarıkamış) → **ühlü-**.

ühlü- (-i) [, ühle-] Yükleme. (Alçılı; Gönülalan *Arpaçay; Bayburt *Selim; DS VI, s. 4794*: Bayburt *Selim) *Ormanı kim az ühlüyerse o salamat gelir.* (Gönülalan *Arpaçay) // *Sapı, otu ühlüyerdiler, ip urgan aterdiler her terefine çeker, sıher yolda tökülmesin diye.* (Alçılı) // *Dırmıh elliyerdih, dirgen elliyerdih, harava ühlördüh, gelir gem sürördüh.* (Bayburt *Selim)

ük is. Yük. (DS VI, s. 4794: Bayburt *Selim)

ülk- (nsz) **1.** Ürmek, bir şeyden korkup açmak: *Gemlih oluf, gemlihdı geme goşorduğ, o da ülkördü ħurmannan gemi aler geçerdı.* (Bayburt *Selim) // *Bizim köyde biri tezmişdi trennen ülküf.* (Taşdere Arpaçay) **2.** Kızıp, alınıp bulunduğu yeri terk etmek (insan için): *Burda ne güzel gonusşerdih, niye ülkdü getdi, yanlış bi şe mi söyledih.* (Porsuklu *Susuz)

ülkeyen sf. **1.** Ürkek, korkak. (at için). (DS VI, s. 4795: Bayburt *Selim; Porsuklu *Susuz) *At ülkeyen atdı, neyi görse ülkör.* (Porsuklu *Susuz)

ülküt- (-i) Ürkütmek: (Tozluca *Selim; Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4795: Bayburt *Selim) *Bunu ülküttü, ürküttü.* (Tozluca *Selim) // *Atı ülküttü, ğazi,*

tavuşu ülkütdü. (Porsuklu *Susuz)

ürek is. [, üreyh] **1.** Yürek. (DS VI, s. 4796: Kars) **2.** Mide: *Benim üregim ele bulandı.* (Alçılı)

üreyh (DS VI, s. 4796*: Bayburt *Selim) → **ürek -1.**

ürge is. **1.** Binek atı. (DS VI, s. 4070: Kars ilçe ve köyleri) **2.** (DS VI, s. 4797*: Bayburt *Selim) → **ürye.**

ürü- (nsz) Havlamak. (Göldalı *Arpaçay; DS VI, s. 4796*: Bayburt *Selim) *Bir it getirifsen ele her ğaraltıya ürüyür.* (Göldalı *Arpaçay)

ürüt- f. **1.** Köpeği havlatmak. (DS VI, s. 4797: Bayburt *Selim) **2.** Birini kötü konuşurmak, sövmeye kışkırtmak. (DS VI, s. 4797: Bayburt *Selim)

ürye is. [, ürge -2] Dört yaşına dek erkek at. (DS VI, s. 4797: Bayburt *Selim) Üç yaşındaki erkek at

üsdeliyh zf. Üstelik, fazladan. (DS VI, s. 4797: Bayburt *Selim)

üsdülük is. Kağrı, araba tekerinin üstündeki bölüm. (DS VI, s. 4797: Bayburt *Selim)

üsgehlüh is. Yükseklik: *Béle üsgehliyine bahşersen men nevlem nasıl, altının döşemesi aħurluğu.* (Çakmak)

üsgek (Alçılı; Sırbasan *Sarıkamış; DS VI, s. 4798*: Kars) *Ġız bu daş nasıl üsgek.* (Alçılı) // *Başdı ver, yanı sile değil. Başdı, birez üsgek, ğabartılı olsun.* (Esenyayla *Akyaka) // *Çoĝ üsgek, éle üsgek dağ, bizim köyde éle bir üsgeĥ dağ var ki.* (Sırbasan *Sarıkamış) → **üsgüf -1.**

üsgüf *is.* [, **üsgek**] **1.** Yüksek. (DS VI, s. 4798: Bayburt *Selim) **2.** Dikiş makinesinde iğnenin alt kısmına takılan, dikiş ipinin sarıldığı makara: *Tikişim yarıda ğaldı, üsgüfün ipi bitif.* (Porsuklu *Susuz) / *Üsgüfün ipi biterdi, çıĝarar, doldurerdiĥ.* (Porsuklu *Susuz)

üsgüh *is.* Dikiş dikerken, işleme işlerken iğne batmaması için parmaĝa geçirilen ucu kapalı metalden kapak; yüksük: *Üsgüyü taĝerem, tikiş tikerem onnan sonra yorđanı sıryerem.* (Porsuklu *Susuz)

üst *is.* Giysi. (DS VI, s. 4798: Bayburt *Selim, Kars)

üşü *is.* Kazma, kürek gibi araçlara sap yapmakta kullanılan sıyrığı. (Çıplaklı *Selim; DS VI, s. 4080: Türkmen köyleri *Sarıkamış) *Ġız üşüyi getir, ben bunu bir ğazıyım.* (Çıplaklı *Selim)

üşü- (*nsz*) Etkilenmek: *Bu işden sen üşüyorseñ.* (DS VI, s. 4799: Bayburt *Selim)

üşük (I) *is.* Üşümüş. (DS VI, s. 4799: Bayburt *Selim)

üşük (II) *is.* Çelimsiz, cılız, gelişmemiş. (DS VI, s. 4799: Bayburt *Selim)

üşük *sf.* Soğuk vurmuş, bozulmuş (sebze, meyve için) (DS VI, s. 4799: Kars)

üşütme *is.* Sıtma. (DS VI, s. 4799: Bayburt *Selim)

ütele- (*-i*) [, **ütmele-**, **ütüle-**] **1.** Tavuk vb. hayvanların ince tüylerini, kıllarını aleve tutmak, ütölemek. (DS VI, s. 4799: Bayburt *Selim) **2.** Az pişirmek. (DS VI, s. 4799: Bayburt *Selim)

üteleyh *is.* Tez canlı. (DS VI, s. 4799: Bayburt *Selim)

ütmece *is.* Gece çıkan, kızartı ve kaşıntıyla beliren bir çeşit deri hastalığı. (DS VI, s. 4800: Karapapaklar)

ütmele- (DS VI, s. 4799*: Kars) → **ütele- -1.**

ütüddür- *f.* Ortalığı yıkıp dökmek. (DS VI, s. 4800: Kars)

ütüle- (-i) *Ben aygazda ütülerim tavuğ olsun, gaz olsun; aygazın böyüh gözünü yaħarım, orda ütülerim. (Çıplaklı *Selim) // Onu ütülerih at şeynen ateşte ütülerih. O kötü tuyu gider. (Koşapınar *Selim) → ütele- -1.*

üvez *is. zool. Tatarcık. (Tepecik *Arpaçay; DS VI, s. 4800: Kars) Göl kenarında çadır gurdum, gece sabaha gadar yavan tezeği yığdırdım, yaħdım, o üvezden gendimi zor ğurtardım. (Tepecik *Arpaçay)*

üyüt- *Atın heybesine goyduğ burda deyirman vardı, orda üyütdüm getdim. (Gönülalan *Arpaçay) // Tahılı deĝirmene götürür, daşa tökersin, üyüdüller. (Tozluca *Selim) → öĝüt-*

üz *is. Yüz, surat. (Alçılı; Büyükipirveli *Akyaka; DS VI, s. 4800: Bayburt *Selim, Kars) Üzü ne yaman saralıf. (Büyükipirveli *Akyaka)*

üz görmesi *is. Damadın düğün günü geline verdiği armağan: Gelinin üz görmesini ver, gelini getir. (Alçılı)*

üzbar et- *bf. Yüzleştirmek: Biri bir laf ğonuşur ğıyaban, işde sen de diyersin yoğ ben söylemedim. Gidersin o adamı getirirsin gel seni üzbar edecem. (Çıplaklı *Selim)*

üzdür-f. *Yüzdürmek. (DS VI, s. 4801: Kars)*

üzdüyh *is. Tiftik kalpak. (DS VI, s. 4801: Bayburt *Selim, Kars)*

üzengi *is. Ayak tabanındaki çukur. (DS VI, s. 4801: Kars)*

üzerine, üzerinde *zf. İçin, -den dolayı: Çeşmiye suya getmiş suyun üzerine sıra senindir, sıra benimdir diyerekten birbirini elbise ğalmamış üzerinde cırım cırım etmiş ğadınlar ikisi birbirini. (Subatan) // Ğavga etdiler, tartışma, ğonuşma üzerinde adamı tarp etdi. (Bacıoğlu *Arpaçay)*

üzerlik *is. bot. [üzerrik, üzerriyh] 1. Tütsüsü nazara iyi geldiğine inanılan kokulu bir çeşit bitki. (Çıplaklı *Selim; DS VI, s. 4801*: Kars) Anam buna nazar deĝmiş, getirin bir üzerlih yaħağ. (Çıplaklı *Selim) 2. is. Nazardan korunmak için bu bitkiden yapılan ve evlerin duvarlarına asılan küçük hasır görünüşünde süs: Buna göz deĝmiş o üzerligi üsdüne asın göz degmesin. (Çıplaklı *Selim)*

üzerrik (DS VI, s. 4801*: Bayburt, *Selim) → **üzerlik -1.**

üzerriyh (DS VI, s. 4801*: Bayburt *Selim) → **üzerlik -1.**

üzger *is.* Rüzgar: *Tiğ yapıdış, üzger geleceh savuririh, tahıl ayrılaner, saman ayrılaner.* (Alçılı)

üzgörmelik *is.* Güvey akrabalarının geline ilk gördüklerinde verdikleri armağan. (DS VI, s. 4801: Kars)

üzgörümlüyü *is.* **1.** Damadın gelini ilk gördüğünde ona verdiği hediye: *Ash üzgörümlüyü almadan üzünü gösderme.* (Karakaş)

üz- (I) *f.* Suda yüzmek. (DS VI, s. 4801: Kars)

üz- (II) *f.* Deri vb. soymak. (DS VI, s. 4801: Kars)

üz- (III) *f.* Koparmak. (Kars) (DS VI, s. 4801]

üzlük (DS VI, s. 4801: Kars) → **yüzlük.**

üzsüz (I) *is.* **1.** Yağsız peynir. (DS VI, s. 4801: Bayburt *Selim) **2.** Yoğurt. (DS VI, s. 4801: Bayburt *Selim)

üzsüz (II) *is. mec.* Yüzsüz, utanmaz: *Şu adam çok üzsüzdür.* (DS VI, s. 4801: Bayburt *Selim)

üzügoyun *Men hep üzügoyun yaterem.* (Porsuklu *Susuz) → **üzüguylu.**

üzüguylu *zf.* [, **üzüguyli, üzügoyun**] Yüzükoyun, yüzüstü:, Çocuk

yüzüguylu düştü. (DS VI, s. 4801: Bayburt *Selim)

üzüguyli *Üzüguyli yatardeş.* (Karacaören) → **üzüguylu.**

üzük *is.* Yüzük. (Alçılı; DS VI, s. 4801: Kars) *Üzük, küpe, bilezik aldıh.* (Alçılı)

üzül- *f.* Hastalık yinelemek, artmak. (DS VI, s. 4802*: Bayburt *Selim)

üzürli *is.* Özü olan, engelli: *Bu adam ya gölu sakat veyahut bacağı sakat üzürli. Üzürli ya sidigini dutamer, üzürli ya.* (Tozluca *Selim)

üzü yola *is.* Söz dinler, uysal (kimse). (DS VI, s. 4802: Bayburt *Selim)

V

vaç *is.* Gemin bağlı olduğu kayış kollar. (DS VI, s. 4090: Kars köyleri)

vala *is.* İpekten dokunmuş, ince başörtüsü. (Alçılı; Çakmak; Küçükaküzüm *Akyaka; Sırataşlar *Sarıkamış; DS VI, s. 4091: Kars) *Gelinlerin üzüne atillar gırmızı vala.* (Alçılı) // *Vala da örterdih, leçek de örterdih.* (Sırataşlar *Sarıkamış)

valoğ *is.* Kızak, döven ve arabalara at koşarken kullanılan ağaçtan bir çeşit araç. (Demirkent *Akyaka; DS VI, s. 4803: Bayburt *Selim 'valog') *Valoğu geti atı goşacam arabaya.* (Demirkent *Akyaka)

var- *f.* Gitmek. (DS VI, s. 4093-4094: Kars)

varadura *is.* Öte dünya. (DS VI, s. 4092: Semerkant göçmenleri)

varangelen *is.* Halı dokuma aygıtında iki ip arasından geçerek iplerin daralıp genişlemesini sağlayan ince ağaç. (Aslanhane *Akyaka; DS VI, s. 4804: Bayburt *Selim) *Bële ipleri onların aralardan keçerdiler varangelen.* (Aslanhane *Akyaka)

varlı *is.* [, **varrı**] Varlıklı. (DS VI, s. 4804*: Bayburt *Selim)

varrı (DS VI, s. 4804*: Bayburt *Selim) → **varlı**.

varya *is.* [, **varyoz**] Büyük çekiç, balyoz. (DS VI, s. 4804: Bayburt *Selim)

varyoz (Büyükpirveli *Akyaka; Akören *Sarıkamış; DS VI, s. 4804*: Bayburt *Selim) *Varyoznan vurardılar murc goyordular düze, o murca vurordular daşları keserdi, bağ bu gördüğün daşları.* (Büyükpirveli *Akyaka) // *Varyozınan bıheriği açmaya çalişerihh.* (Akören *Sarıkamış) → **varya**.

vay gününe *bsz.* 'Yazık' anlamında acıma, üzüntü bildiren bir söz: *Bunun arzumanı herpi şeyde galdı, pi şesi yoğdu vay günüine, yazıh, fağır.* (Polatköy *Arpaçay) // *Èle körruh çehdi, vay günüine a indi de aydınlığa çıhdı.* (Bayburt *Selim)

vayşüen *is.* Topluca ağlaşma, sızlanma. (DS VI, s. 4804: Bayburt *Selim)

vedire (Bayburt *Selim; DS VI, s. 4096*: Kars) *Layış gazanını altı vedire süd goydum, onun altını galadım.* (Bayburt *Selim) → **vedre**.

vedre *is.* [, **vedire**] Süt sağımında kullanılan, tahta kova, külek. (DS VI, s. 4096: *Arpaçay)

vehlem (Göldalı *Arpaçay; DS VI, s. 4805*: Bayburt *Selim) → **velhem**.

véj *is.* Umur. (Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) *Ħalam küsüf bize gelmer, çoh vejimeymiş. Yağmur geler sap islanacağ, benim vejimedi mi sapım mı var?* (Taşdere *Arpaçay)

véjsiz *is.* Anlamsız söz için. (DS VI, s. 4805: Bayburt *Selim)

vel (I) *is.* Döven. (DS VI, s. 4096: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

vel (II) *is.* Gürcistan işi karakalpak. (DS VI, s. 4096: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

velhem *is.* [, **vehlem**] Merhem, em. (DS VI, s. 4805: Bayburt *Selim)

velibağ *is.* Yufka içine haşlanmış patates konularak yeniden açılıp yağda kızartılan bir çeşit börek. (DS VI, s. 4805: Bayburt *Selim)

veran *is.* Çürük, yıkılmış, çökmüş yapı vb. için. (Çakmak; DS VI, s. 4805: Bayburt *Selim) *Bu aħuru veran etmeyin, emimgile verdim.* (Çakmak) ■ **veran ol-, vèran ol-** *bf.* Viran olmak, yıkılmak, harabe olmak: *İndi yıhılmış*

babamın bir aħuru durer, hepisi uşdu, veran oldu. (Çakmak) // *Sahibi gètmış mesele irag olsun sahibinden vèran olmuş getmiş.* (Çıplaklı *Selim)

verciş èt- *bf.* Alışkanlık haline getirmek, sürekli aynı şeyi yapmak istemek: *Daha onu verciş etti biraħmaz.* (Porsuklu *Susuz)

verecyhli *is.* Verecekli, borçlu. (Çıplaklı *Selim; DS VI, s. 4805: Bayburt *Selim) *Verecehli, alacağlı. Bu adam buna verecağı var, borşli.* (Çıplaklı *Selim)

verep *is.* Eğri, verev. (DS VI, s. 4097-4098: Kars)

verssiz *is.* Yersiz, ilgisiz (söz için). (DS VI, s. 4099*: Kars)

vezde- (I) *f.* Dövmek. (DS VI, s. 4806: Bayburt *Selim)

vezde- (II) *f.* Hamur vb. nesneyi avuç içine alıp uzatmak. (DS VI, s. 4806: Bayburt *Selim)

veze *is.* Küçük bebeklerin başında çıkan yara. (DS VI, s. 4806: Bayburt *Selim)

vezle- (-i) Hamuru açmak: *Bir hamur açacağsın da gızım onu bir şey et merdeneynen vezle de bene ver.* (Çıplaklı *Selim)

vici- *f.* Peynir vb. yumuşamak, cıvılamak. (DS VI, s. 4806: Kars)

vicit- *f.* Ekşimeye, bozulmaya bırakmak. (DS VI, s. 4806: Kars)

viğilda- (*nsz*) (çocuk için) Ağlamak: Bebek boğulurcasına ağlamak: *Ben ağlıyırım, böyüyüm, bu neye viğildiyer.* (Alçılı) // *Çocuğ ağladı mı ne viğillirsin* (Çıplaklı *Selim) (DS VI, s. 4806: Kars)

viğilla- *f.* Köpek, kedi yavrusu sürekli bağırarak. (DS VI, s. 4806: Bayburt *Selim)

vingilda- , **viñgilda-** *f.* Çınlamak, uğuldamak. (DS VI, s. 4807: Kars)

virçih *is.* Ezik. (DS VI, s. 4807: Kars)

■ **virçigını çihar-** *bf.* Ezmek, içini dışına çıkarmak. (DS VI, s. 4806*: Kars)

virrek *is.* Yalancı: *Èle virrekdi ki hês doğru söz ağzınnan çihmer.* (Porsuklu *Susuz)

viş ünl. Acıma, şaşkınlık, sevgi, üşüme, acı bildirir ünlem. (DS VI, s. 4094*: Kars)

vira *zf.* Sürekli. (DS VI, s. 4807: Bayburt *Selim)

viy ünl. Şaşma, beğenmeme, öfke, acıma, üzüntü, bildiren ünlem: *Viy bu*

nenceri palçih kimi oluf, haşıl kimi oluf, bu yeyilmez. (Bayburt *Selim) // *E ğarının canı yandı. Viy seni pörtdiyeseñ oğul seni pörtdiyeseñ oğul.* (Darboğaz *Selim)

voj *is.* Arabaya koşulan atları kontrol etmek için bir ucu geme takılan, bir ucu sürücünün elinde bulunan uzun kayışlar; uzun dizgin: (Çakmak; Porsuklu *Susuz) *Vocu bêle atdarın ağzına tağerdiler.* (Çakmak)

voz *is.* Tarladan tahıl getirmek için arabanın üstüne konulan parmaklıklılı, ağaçtan bir gereç. (Demirkent *Akyaka; Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4109: Kars) *Vozu goyerdiler aravanın üsdüne tahıl getirmeye gederdiler.* (Porsuklu *Susuz)

vor- (*-e*) Asmak: *Duvara halı vururduğ.* (Porsuklu *Susuz)

vurğun (Tozluca *Selim) → **vurğun.**

vurğun *is.* [, **vurgun**] Âşık, tutkun. (DS VI, s. 4808: Kars) ■ **vurğun ol-** *bf.* Aşık olmak: *Benim oğlum felan ğıza vurğun olmuş.* (Sırbasan *Sarıkamış)

vurğuna gel- *bf.* Kurşunla vurulmak, kurşunlanmak. (DS VI, s. 4808: Kars)

vurğunnu *is.* Kurşunla vurulmuş. (DS VI, s. 4808: Kars)

vurul- (*nsz, -e*) *mec.* Âşık olmak.
(Çıplaklı, Tozluca *Selim; DS VI, s.
4808*: Bayburt *Selim) *O ona
vurulmuş, göynü düşmüş, o ona
vurulmuş, alacağ.* (Çıplaklı *Selim) //
Vuruldum ona, seviyirim, alacağım.
(Tozluca *Selim)

Y

ya e. Evet. (DS VI, s. 4112: Kars)

yaban is. Dışarı, uzak yer, gurbet. (DS VI, s. 4113: Kars)

yabana git- (II) *bf.* Uzak yere, başka köye gitmek. (DS VI, s. 4809: Kars)

yabantezeği is. [, **yabantezek,** **yavantezegi,** **yavantezeyi**] Kırlarda kurumuş tezek. (DS VI, s. 4115: Kars)

yabantezek *Tezegimiz yoħdu, gètdim yabantezek topladım, onnan yahđım.* (Alçılı) → **yabantezeği.**

yabı is. İğdiş edilmiş at. (DS VI, s. 4115: Cedere *Arpaçay)

yaddaş is. Unutkan. (DS VI, s. 4116: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

yādes is. Lades. (DS VI, s. 4116: Bayburt *Selim)

yadırğa- f. Alışmamamak, yabancılık çekmek. (DS VI, s. 4116: Kars)

yağar zf. 1. Yağmurlu. (DS VI, s. 4117*: Kars) *Bu ay hava hep yağar getdi, goymer iş yapaħ.* (Porsuklu *Susuz) **2. is.** Yağışlı, sürekli yağmurlu. (Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4810*: Kars) *Yayla yağarıymış, ot mot çoğuymuş, biraħıf gelifler.* (Porsuklu *Susuz)

yağ çek- *bf.* Bakım için makineyi, parçalarını yağlamak: *Yağdanı getir, makineye yağ çekeħ.* (Demirkent *Akyaka)

yağdan is. Makine parçalarını yağlamakta kullanılan ince, uzun borusu olan yağ akıtma kabı, yağdanlık. (Demirkent *Akyaka; Porsuklu *Susuz) *Yağdanı getir, makineye yağ çekeħ.* (Demirkent *Akyaka) yağ çekmek bakım için yağlamak (DS VI, s. 4120: Kars *yağdan* ‘makine ve silâh yağlamakta kullanılan yağ akıtma kabı, yağdanlık’]

yağı is. Düşman. (Darboğaz *Selim; DS VI, s. 4121: Bayburt *Selim) *He yağı yani tüşmanına diyir.* (Darboğaz *Selim)

yağır ol- *bf.* Ata eğersiz binmekten dolayı, oturağında yara açılmak. (DS VI, s. 4122: Kars)

yağış is. Yağmur. (Alçılı, Karakaş; Küçükaküzüm *Akyaka; Göldalı, Meydancık *Arpaçay; Çıplaklı *Selim; DS VI, s. 4122: Bayburt *Selim) *Su ele fazla üsgeler da yağış yağer, gargın geler, su tepe gibi geler.* (Alçılı) // *O günde yağış yağmışdı, dedim bō hele baħ şey çıħıf, gökkuşağı.* (Karakaş) //

Yağış yağır, sel gèder. (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Diyir, yağış yağar, gar çiler, dama doluv elçiler.* (Göldalı *Arpaçay) // *Éle yağış yağdı, éle yağış yağdı, bizim evlerimiz bütün damdı.* (Meydancık *Arpaçay) // *Yağış yağdı böğün gine.* (Çıplaklı *Selim)

yağız *is.* Esmer, kara renkli. (Bacıoğlu *Arpaçay; DS VI, s. 4122: Kars) *Siyah olan yağız, kahvrenge olana birez sarıya bahanlara küren.* (Bacıoğlu *Arpaçay)

yağlı kara *is.* Yanmış bez artığının, yağla karışımından yapılan bir merhem. (DS VI, s. 4125: Kars)

yağşı *is.* [, **yağşı**] İyi, güzel, değerli. (DS VI, s. 4127: Kars)

yağantı *is.* Bulaşık suyu. (DS VI, s. 4213*: Bayburt *Selim) + DS VI, s. 4810]

yağı *is.* Kırık, çıkık, ağırlı eklem üstüne yapıştırılan bez, yakı. (DS VI, s. 4128: Kars)

yağın *sf. ve is.* Yakın. (Subatan; DS VI, s. 4128: Zarşat) *Bizi davat etmişler bu yağıın köyümüzde Azeri köyü var* (Subatan) // *Uzağ değil evimiz yağıın, yağıında oturuyoruz.* (Tozluca *Selim)

yağmac [, **yağmac**] *is.* Tandır ekmeğine tereyağı sürülerek bazen de üzerine toz şeker eklenerek hazırlanan özellikle küçük çocuklara verilen ekmek parçası: *Bu işi yap çocuğum bu işi yap sana yağmac verecem.* (Demirkent *Akyaka)

yağmac *Gel sana yağmac verem.* (Porsuklu *Susuz) → **yağmac**.

yağşı *zf.* (Küçükaküzüm *Akyaka; DS VI, s. 4127*: Bayburt *Selim) *Yağşı hatırlıyram bizim bu aşağıda kilise varıydı.* (Küçükaküzüm *Akyaka) → **yağşı**.

yağşı *sf.* İyi, huyu güzel: *Ordan mana bir tike et verginen yiyem, eğer yağşı garı olurdusā verirdi.* (Küçükaküzüm *Akyaka)

yağşı *sf.* İyi, güzel. (Göldalı *Arpaçay; DS VI, s. 4811: Bayburt *Selim) *Bu, söz götüren adamdı, yağşı, ayar adamdı.* (Göldalı *Arpaçay)

yakar top *is.* İstop. (Handere *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz)

yakasız gömlek *is. mec.* Kefen. (DS VI, s. 4130: Kars + DS VI, s. 4811: Kars)

yakım yak- *bf.* Ağıt yakmak, türkü düzmek. (DS VI, s. 4811: Kars)

yakma *is.* Önemli olaylar, acılar, ayrılıklar, seviler üstüne yakılmış türkü, ağıt. (DS VI, s. 4131*: Kars)

yal *is.* Yeni doğan inek ve köpek için hazırlanan genellikle arpa unu, kepek karışımı sulu yiyecek: *O yalını çoğ yiyen köpeğler gibi durmadan dolanıyor.* (Sırataşlar *Sarıkamış) // *Köpeğe arpa unundan yal verersen içer, onu sever.* (Darboğaz *Selim) **2. mec.** Çok tatsız, kıvamı sulu olmuş yemek hakkında: *Ne biçim pişirifsen yal kimi oluf.* (Porsuklu *Susuz) / *Èle bir çorba yapıf ki yal kimi.* (Porsuklu *Susuz)

yalaca *is.* Küçük. (DS VI, s. 4135: Kars)

yalaguz *zf.* Yalnız, tek: *Adam içerde yalaguz oturuyor.* (Tepecik *Arpaçay) // *Yalaguz galdım, kimsem yoh.* (Tozluca *Selim)

yalah, yalak *is.* **1.** Hayvanların içinden yemek yediğı, taş, ağaç, çanak vb. kap. (DS VI, s. 4136: Kars) **1a.** Köpeğın yal yediğı, köpek ve kümes hayvanlarının su içtikleri oyuk taş. (Alçılı; Porsuklu *Susuz) *Götü itin yalagına tök, it yalı yesin.* (Alçılı)

yalama dodah *is.* [, **yalama dudak**] **1.**

Dudak yarası uzun süren, geçmeyen kişi. (DS VI, s. 4139: Bayburt *Selim)

2. Dudağı yaralı, pis kimse. (DS VI, s. 4812: Bayburt *Selim) **3.** Sürekli

dudağını yalayan kimse. (Çıplaklı; Porsuklu *Susuz) *Yalama dodah, sen niye durmadan dodahın yalırsın.* (Çıplaklı *Selim)

yalama dudak (DS VI, s. 4139*: Kars)

→ **yalama dodah -1.**

yalama ol- *bf.* Aygıt, eskiyip yıpranmak, vida genişlemek, tutmaz olmak. (DS VI, s. 4139-4140: Kars)

yalango *is.* Fırında, tandırda ekmek pişirmeye devam etmek için yakılan ateş: *Tendir epbeyi pişirmèr, birez çalıçırpı geti, yalango atah.* (Porsuklu *Susuz)

yalangu *is.* Fırında ikinci kez ekmek pişirmek için yakılan ateş. (DS VI, s. 4141: *Arpaçay)

yalımparça *is.* Bir avuç. (DS VI, s. 4147: Kümbet)

yalın *is.* Çıplak. (DS VI, s. 4147: Kars)

yalınkat *is.* **1.** Tek kat, hafif, ince. (DS VI, s. 4148: Kars) **2. is. mec.** Dayanıksız: *Ele yalınkat ki çabuğ üşüyer.* (Alçılı)

yallan- (*nsz*) Dalkavukluk ederek yemek yemek, karnını doyurmak: *Bu evinde hêş durmer, gèder, orda burda yallaner.* (Porsuklu *Susuz)

yallı is. **1.** Bar, halay, horon gibi elele tutuşup oynanan oyunların genel adı. (Bayburt *Selim, Cedere *Arpaçay, Kars). **1a.** Halay: *Yallının başında bu da varmış.* (Bacıoğlu *Arpaçay)

yaltah is. İkiyüzlü, tutarsız kimse. (DS VI, s. 4812*: Kars)

yaltahlan-, yaltaklan- *f.* Dalkavukluk etmek. (DS VI, s. 4152: Kars)

yamac is. Yan, yan bölge. (DS VI, s. 4813: Kars)

yamağ is. Yağ eritilen kap, tava. (DS VI, s. 4154: Kars)

yamağ, yamak (I) is. Küçük derin yağ tavası. (Alçılı; DS VI, s. 4154: Kars) *Ĥungel bişirmişih yağ eridirih, tavada eridirih, ĥungelin üsdüne tökirih. Yamağı getir.* (Alçılı)

yamağ (II) is. Yama: *Yamağ yamalıyer.* (Karakaş) // *He yırtılıf yamağ var he.* (Göldalı *Arpaçay) // *Arvat geti pantolomun çırılırlarını tih, yamağ at.* (Meydancık *Arpaçay)

yamalılı, yamalılık is. Yama, yamaya yarar bez parçası. (DS VI, s. 4154: Kars)

yamalılılı is. Yamalı: *Esgiden pantolla herkesin bële burdan burya gader yamalılılı.* (İsisu *Sarıkamış)

yaman zf. **1.** Kötü. (Büyükpirveli, Küçükaküzüm *Akyaka; DS VI, s. 4155: Bayburt *Selim) *Sana haram olsun, eye meni yaman sıhşırdılar gel.* (Büyükpirveli *Akyaka) // *Aya ne yaman garğışlıyer.* (Küçükaküzüm *Akyaka) **2. is.** Becerikli, iş bilir. (DS VI, s. 4814: Bayburt *Selim) **3. sf.** *Ĝızım ele yaman kelimeler sorursan ki töbe bilmirem.* (Büyükpirveli *Akyaka) **4. Şiddetli:** *Ya emmi döşüm çoh yaman ağırer, daş galdırdım, gazan galdırdım.* (Demirkent *Akyaka) **5. Çok iyi:** *Senem oyunu bizimkiler terekemeler yaman oynuyirdiler* (Çakmak)

yamanla- (I) f. Alay etmek. (DS VI, s. 4155: Kırım Türkleri)

yamanla- (II) (nsz) Karın altında ve ön kol kemiğinde şişkinlik oluşmak (sığır için): *Hayvanın bir böyrü şişmiş bu yamanlamış.* (Küçükaküzüm *Akyaka)

yamanna- Ön kol kemiğinde şişkinlik oluşmak (öküz için) (DS VI, s. 4155: Bayburt *Selim)

yamsıla- (-i) Sözü yineleyerek alay etmek. (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4175*: Bayburt *Selim) *Birisini tahtid ediyor, o ğatder güldüh ki yamsılıyor.* (Tepecik *Arpaçay)

yamşah is. Başörtüyü ağzı kapatacak şekilde bağlama: *Meni görmeyende burya saler yamşahını, indi yoğ gelin melin yamşah ğahdı.* (Gönülalan *Arpaçay) ■ **yamışağ al-** bf. [**yamşah al-**] Yüzü buruna kadar, ağzı yaşmakla örtmek: *Adam geler, ğız ağzına yamışağ al.* (Alçılı) ■ **yamşah al-** *Gelinliĥ eyliyerem, yamşah alıllar.* (Karakaş) // *Men bahanda ağzına yamşah aler, meni görmeyende indirer yamşahını.* (Gönülalan *Arpaçay) → **yamışağ al-** ■ **yamşah bağla-** bf. Yaşmak ile yalnız gözler görünecek biçimde başı örtmek. (Karakaş; Doğruyol, Gönülalan *Arpaçay; Sırbasan *Sarıkamış; DS VI, s. 4160: Kars) *Gelinniĥ eyliyerem, yamşah alıllar.* (Karakaş) // *Ġaynımız, ğayantamız gelende yamşah alerdiĥ.* (Doğruyol *Arpaçay) // *Men bahanda ağzına yamşah aler meni görmeyende*

burya saler yamşahını. (Gönülalan *Arpaçay) // *Yamşah baĝlıyordu anamgil.* (Sırbasan *Sarıkamış)

yamşahlı is. Yaşmak örtünmüş: *Men de ğarıynan söylemerem beġe yamşahlı.* (Çakmak)

yan is. Dört tekerlekli arabının, çıkarılıp takılabilen parmaklıkları. (DS VI, s. 4161: Bayburt *Selim)

yan- (nsz) Hararetlenmek: *Öyle ateşim var, yandım, ağzım dilim ğurudu, susuzluĝdan yandım.* (Porsuklu *Susuz)

yañal- f. Aldanmak. (DS VI, s. 4162: Kars + DS VI, s. 4814)

yanaş- (nsz) Ulaşmak, yetişmek: *Süpürge yanaşmadıĝı yere teleginen çihardiriĝ.* (Alçılı)

yanaşma is. Uşak, hizmetçi. (DS VI, s. 4162: Kars)

yanatı is. Yardım amaçlı koşum at veya öküzlerin yanına koşulan üçüncü at: *Atdar çehmerdi, yanatı ğoşduĝ.* (Porsuklu *Susuz)

yanbegi is. [**yanbeyi -1**] Az eğimli yer, yamaç. (DS VI, s. 4163: Kars)

yanbeyi 1. (Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4163*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) *Bu yerimiz yanbeyidi.* (Porsuklu *Susuz)

→ **yanbegi**. 2. *zf.* Yamuk, bir yana eğik. (Sırbasan *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *Yanbegi geldi yatdı, ola bi düz otu.* (Sırbasan *Sarıkamış) // *Uşah yanbeyi yatıf, bi onu düzelt.* (Porsuklu *Susuz)

yancı (I) *is.* Yamak, işçi yardımcısı. (Sırbasan *Sarıkamış; DS VI, s. 4164: Kars) *Yancıları örgedene gader canım çıhdi.* (Sırbasan *Sarıkamış)

yancı (II) *is.* Nişan töreninde kız evine götürülen armağanları korumak için yanında giden delikanlı. (DS VI, s. 4164: Kars)

yançı *is.* 1. Halı dokurken yanda çalışan yardımcı kadın: *Geve tohuyajam yançı tapabilmerem.* (DS VI, s. 4165: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) 2. Çobana yardımcı olan çocuk. (Sırbasan *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz)

yan değışme *is.* Hayvan, yattığı yerde bir yandan öte yana dönme. (DS VI, s. 4165: Kars)

yandır- (-i) [, **yandur-**] Yandırmak, yakmak: *Söbeyi yandır, ısınağ.* (Demirkent *Akyaka)

yandur- (-i) Yandırmak. (DS VI, s. 4165*: Zarşat) → **yandır-**.

yanğı *is.* Hastalık ateşi: *Hastalamışam, ele çoğ ateşim var ki, yanğım var ki.* (Porsuklu *Susuz)

yanığara *is.* Sığırlarda görülen, genellikle ön koldan ve kaburgadan şişmeyle başlayan ve hayvanın etinin siyahlaşmasına neden olan hastalık: *Ğomşunun ineyi yanığara oluf.* (Porsuklu *Susuz)

yanıkara *is.* Sığırda, atta görülen bir hastalık. (DS VI, s. 4169: Kars)

yankeş (I) *is.* Yan yan yürüyen. (DS VI, s. 4172: Kars)

yankeş (II) *is zool.* Yengeç. (DS VI, s. 4168-4169*: Kars)

yanma *is.* Kangren. (DS VI, s. 4174: Kars)

yanperti *zf.* ve *is.* Ayaklarını yan basan (kimse): *Yanperti yürüyör, ayağlarını yan yan baser.* (Porsuklu *Susuz) / *Yanpertidi düz basemer.* (Porsuklu *Susuz)

yansıla- *f.* Benzetmeye çalışmak, öykünmek. (DS VI, s. 4816: Bayburt *Selim)

yan ver- *bf.* Vücutuyla destek verip itmek: *Araba çamurda galmış, yan vereh çıhsın. Yan verin arabayı çamurdan çıharağ.* (Porsuklu *Susuz)

yap (DS VI, s. 4178*: Kars) → **yapça**.

yapağı *is.* Kırkılmış koyun yünü. (DS VI, s. 4177: Kars)

yapalağ, yapalak *is. zool.* Baykuş. (DS VI, s. 4177-4178: Zarşat)

yapça *zf. [, yap]* Yavaş, yavaşça. (DS VI, s. 4178: Kars)

yapınca *is. [, yapıncı]* Çoban yağmurluğu, yamçı. (Karakurt *Sarıkamış; DS VI, s. 4179: Kars)
Gece gâhardıh davar otarırdıh. Keçe varıydı keçe, yapınca eski diyerdiler yapınca. (Karakurt *Sarıkamış)

yapıncı (Darboğaz *Selim; DS VI, s. 4179*: Kars) *Yapıncı da gölsuz.* (Darboğaz *Selim) → **yapınca**.

yarağ *is. [, yarrağ]* Erkeklik organı. Erkeklerde üreme organı. (DS VI, s. 4816: Kars ve çevresi)

yaran- *f.* Birinin hoşnutluğunu sağlamak, yaltaklanmak. (DS VI, s. 4182: Kars)

yaraş- (*nsz, -e*) Yakışmak: *Filan êle bir keher at sahtıyer ki yanı halal olsun gendisi ata yaraşer, at da özüne yaraşıf.* (Bayburt *Selim)

yarenlik et- *bf.* Şaka yapmak. (Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4184: Kars) *Yarenliy_eder, êle vurer ki hağın*

uşağına. Uşağı yere yatırsen, êle yarennih mi olar? (Porsuklu *Susuz)

yarğan *is.* Çukur, ark, dere. (DS VI, s. 4185: Kars)

yarı- (*nsz*) Onmak, dileği olmak. (DS VI, s. 4816: Bayburt *Selim *yarımağ, yarımak*) *Hêş yarımadı, yüzü gülmedi. Hêş yarıyf üzü gülmedi. Yanı iyi gün görmedi, hep sorunu oldu, çile çêhdi.* (Porsuklu *Susuz)

yarımamış *is.* Amacına, isteği şeye ulaşmamış: *Babamgil de zenginiydi, gaynatam yarımamış da zenginiydi.* (Çamak)

yarımçih *zf. ve sf. 1.* Yarım, eksik, tamamlanmamış: *Böyün bu işimi yapacağdım yarımçih galdı.* (Porsuklu *Susuz) / *Yarımçih iş.* (Porsuklu *Susuz) **2.** *zf.* Yarısında, ortasında bırakarak, tamamlamayarak: *İşi yarımçih goyuf gëdif. Çayı yarımçih galdı.* (Porsuklu *Susuz)

yariş koy- *bf.* Yarış yapmak. (DS VI, s. 4188: Kars)

yarı- (*-i*) İstenilen işi istenildiği gibi yapmak. (Boyalı *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *Gëtdi geldi yarıtmadı bir sözü, bir işi yarıtmadı, gayıtdı geldi.* (Boyalı *Sarıkamış)

yarıya ver- *bf.* Toprağını, çıkan ürünün yarısını almak koşuluyla, başkasının ekimine bırakmak. (DS VI, s. 4188: Kars)

yarlığa- *f.* Bağışlamak, korumak. (DS VI, s. 4189: Kars)

yarma (I) *is.* **1.** Buğday, arpa, mısır, bezelye vb.nin iri çekilmiş, dövmesi (DS VI, s. 4189: Kars) **1a.** Dibekte dövülerek kabuğu çıkarılmış buğdayın iri çekilmiş. (Boğazköy, Karakaş; Aslanhane *Akyaka) *Dibeñde yarma ğayıırırñ, bulgur ğayıırırñ.* (Karakaş) // *Annelerimiz yarmayı, bulguru yñıyardıñ buğdayı, tökerdiñ yarma yapardıñ. Onu da o ðiveye tökerdiñ, ıslatardıñ onu da güzel salgarrarnan döverdiñ, ğabuğunu çıñardardıñ.* (Aslanhane *Akyaka)

yarma (II) *is.* İri yarılmış ağaç, odun. (DS VI, s. 4189: Kars)

yarmaça *is.* **1.** Kalın odundan ayrılan parçalar. (DS VI, s. 4817*: Kars) **2.** Kalıplı, iri yapılı (kimse): *Fılanın ðele bir ğarısı var, yarmaça kimi iri yarı.* (Porsuklu *Susuz)

yarpağ *Palıt bir ağaçtır. Sarı yarpağı olur.* (Darboğaz *Selim) → **yarpah, yarpak** (I).

yarpah, yarpak (I) *is. bot. [, yarpağ]* Yaprak. (Boyalı *Sarıkamış; Bayburt *Selim; DS VI, s. 4191: Kars + (**yarpah**) DS VI, s. 4817) *Ğoparter yiyerdıñ, yarpañları varıdı, yarpañları yener, yuvarlañ kökü var.* (Boyalı *Sarıkamış) // *Bitir yarpağ olir, bi sene sonra şey olir.* (Akören *Sarıkamış) // *Lilpar yarpañlarını seçerdıñ, özeyini doğruyardıñ, atardıñ ğazana pişerdi.* (Bayburt *Selim)

yarpah (II) *is.* Nal: (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

yarpız *is. bot. [, yarpuz]* Yabannanesi. (Polatköy *Arpaçay; DS VI, s. 4191: Bayburt *Selim) *Her çeşit ot var, yarpız var.* (Polatköy *Arpaçay)

yarpuz (Aslanhane *Akyaka; Boyalı *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *Yarpuzdan yığırñ, yemeñlere ğatırñ, kullanırñ, nane ğoñur ğüzel.* (Aslanhane *Akyaka) // *O çayın ğırañlarında yarpuz var, nane var.* (Boyalı *Sarıkamış) // *İrişti'nin ğız, gelini de yemliñ, ğımı, pencer, tere, yarpuz yığmağ a ğölün yañınında Lebüs harabaları var, orya gidirler.* (Göldalı *Arpaçay) → **yarpız**.

yarraḥ (Porsuklu *Susuz) → **yaraḥ**.

yarval- (*nsz, -e*) [**yavral-**]

Yalvarmak: *Bir benim bu işime yardım elle gör ne olar, a ele diyer saā leliyer, yarvaler getireydim.* (Bayburt *Selim)

// *Yarvaldıḥ eve goydıḥ, ğapıyı kitdedıḥ, getdiḥ.* (Çıplaklı *Selim)

yas-f. Bastırmak, sindirmek. (DS VI, s. 4196: Kümbet)

yasdı *is.* Yatsı; yatsı vakti. *Yasdı ezeni oḥuner.* (Porsuklu *Susuz) // *Sabah, evle, aḥşam, yasdı, ilkindi, o beş vaḥıt arada zamannar da var, ikindiyyen evlenin arası.* (Tepecik *Arpaçay)

yasdıḥ *is.* Kağnıda, dingil ile sandık arasındaki iki ucu delikli, dört tekerlekli öküz arabasında ortası delik, kalın ağaç. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz) *Yasdığın demiri çıḥdı, taḥdıḥ onnan sonra tarnaya getdiḥ.* (Porsuklu *Susuz)

yasdıḥlı konuş- *bf.* İki yüzlülük etmek. (DS VI, s. 4194: Bayburt *Selim)

yasdıḥ *is.* Sahur. (Büyükdurduran *Akyaka; DS VI, s. 4194: Bayburt *Selim) *Biz Ramazanlıḥda yasdıḥğa ğaḥdıḥ.* (Büyükdurduran *Akyaka)

yashbalaman *is.* Üflenerek çalınan, zurnaya benzer küçük bir saz. (DS VI, s. 4196: Kars)

yassar *is.* Pis, uyuşuk. (DS VI, s. 4197: Bayburt *Selim)

yastık *is.* Araba ve kağnıda, dingil ile sandık arasındaki iki ucu delikli, geniş kalın tahta. (DS VI, s. 4197: Kars)

yasdıla- (*-i*) Hamur topağını bastırarak düz, yastı hale getirmek: *Kündeyi yasdıla bana ver, açem.* (Porsuklu *Susuz) / *Ḥamuru yasdıla, tendire vuraḥ.* (Porsuklu *Susuz)

yaşar *is.* İki yaşındaki sığır, dana. (DS VI, s. 4198: Kars)

yatağan *is.* **1.** Yük taşıırken sık sık yatan hayvan. (DS VI, s. 4200: Kars) **2.** Yatalak hasta. (DS VI, s. 4200: Kars)

yatalaḥ *is.* Yatalak: *Ġız o ğarının ğaynanası da yatalaḥmış, ben yeni duydum ha.* (Alçılı)

yatalıḥ *is.* Sürekli yatan hasta, yatalak: *Ėle ḥeste, yatalıḥ, bir iş yapemér.* (Alçılı)

yatalık *is.* Humma ve benzeri ateşli hastalık. (DS VI, s. 4201: Kars)

yatgın *is.* Uygun. (DS VI, s. 4818: Kars)

yatır *is.* Ev eşyası, altın, vb. (DS VI, s. 4203: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış)

yatkın *is.* Alışkın, usta, becerikli. (DS VI, s. 4204: Kars)

yava *is.* Saman için kullanılan 6-7 dişli büyük ağaç dirgen: *Yava şimdi gene bugünde de gullanırırh taılıda. Taılı galdır, taılı endir, onnan arabıya ot ühlüyürüh.* (Demirkent *Akyaka)

yavanı *is.* **1.** Görgüsüz, iyi eğitilmemiş kimse. (DS VI, s. 4818: Bayburt *Selim) **2.** Yabanıl. (DS VI, s. 4205: Bayburt *Selim)

yavantezegi *Gece sabaha gadar o yavantezegi yığdırdım, yahdım o üvezden gendimi zor gurtardım.* (Tepecik *Arpaçay) → **yabantezeği.**

yavantezeyi *Yavantezeyidi, indi yavan biz teten diyerdih, giderdih topluyerdih, getirerdih, yaherdih.* (Çakmak) → **yabantezeği.**

yaviğ *is.* Yakın. (DS VI, s. 4207: Kars)

yavlak *is.* Alışılmamış, yabansı. (DS VI, s. 4207: Kars)

yavral- *Gari yavralir diyir neydim ben senin hetiren bağılyım yoħsa bağılamam, yemin etmişem.* (Akören *Sarıkamış) → **yarval-**

yavşan *is. bot.* Özel kokulu, acı, kaynatılıp suyu em olarak içilen bir ot. (Kayaköprü *Akyaka; Boyalı *Sarıkamış; Çıplaklı *Selim; DS VI, s. 4209: Kars) *Şimdi bele deste bağılader, kilimin, halının altına gıy, eviyin*

köşesine gıy. Orda diyir bir böcek bulamazsın. Hē o yavşan süpürgesini. (Kayaköprü *Akyaka) // *Acı otdu, süpürge yapıllar, yavşannan.* (Boyalı *Sarıkamış) // *Yavşan bitir, toplir süpürge edirih.* (Çıplaklı *Selim)

yavuh- , **yavuk-** *f.* Isınmak, alışmak. (DS VI, s. 4209: Kars)

yavuk *is.* Yakın. (DS VI, s. 4210: *Arpaçay)

yay *is.* Yaz. (Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4210: Bayburt *Selim) *Yayın sıcağında tezeħ yaperdih, onnan tarlaya giderdih, biçin biçerdih.* (Porsuklu *Susuz)

yay- (-i) Yağıını çıkarmak için kaymağı yayıkta çalkalamak: *Ğaymağı topluyollar bir gava onnan sonra onu nehreye gıyol, nehrede yayıllar, çalħıyıllar tereyağ oldu.* (Demirkent *Akyaka) // *Yağ yapırsan. Hama yayığa tökir, biz golumızınan yayardıħ, yayıħda yayırdıħ.* (Akören *Sarıkamış) // *Burda ğaymağı yayıħda yayarıħ.* (Sırataşlar *Sarıkamış)

yayan *zf.* Binitsiz, yaya. (DS VI, s. 4818: Kars)

yaylaḥ is. Yaylak, otlak:

*Süsenlü sünbülü mor menevşeli yaylaḥ,
bizim yaylaḥlara benzersen. İçen ölmez
abı kevser suyunu bulah, bizim
bulaḥlara benzersen. (Demirkent
Akyaka) //

*Minbir çeşit çiçeḥlidi yaylaḡı
Senger Tepe, Kısır Daḡı, Göy Daḡı
Gölünnen tutallar alabalıḡı
Başında papaḡı boz Terekeme
Men sana ḡurban öz Terekeme
Ben sana heyran öz Terekeme.
(Göldalı *Arpaçay)*

yaylamarandası is. Çadır. (DS VI, s. 4214: Kars)

yaylıḥ, yaylık is. Başörtüsü. (DS VI, s. 4125*: Bayburt *Selim)

yayoḥu is. bot. Öküzkuynuḡu da denilen bir bitki. (DS VI, s. 4216: Cala *Çıldır)

yayvan is. Aḡzı geniş, yayvan kap. (DS VI, s. 4216: Bayburt *Selim)

yazbaşı is. [, **yazbaşı**] İlbahar. (Alçılı, Boḡazköy, Çakmak, Ocaklı; Büyükpirveli, Küçükaküzüm *Akyaka; Göldalı *Arpaçay; Boyalı *Sarıkamış; DS VI, s. 4217: Kars) *Yazbaşı tarlalar biter. (Alçılı) // Topraḡı eşirih, ḡuyuya basırıḥ ambar kimi, orda güzel tā yazbaşına ḡader devam elliyer.*

(Büyükpirveli *Akyaka) // *Ḡoyunun dalında olur, yazbaşıda olur, ilkbaharın otun yeşerme zamanında çağḡıldah tutar. (Meydancık *Arpaçay) // Yazbaşı ḡar gidir, bi kısım yer açılır. (Esenyayla *Akyaka) // Ḡaranḡuş ḡetdi yazbaşı gelir. (Küçükaküzüm *Akyaka) // Ordan öküz arabasınnan yazbaşına doḡru alıp getirir. (Göldalı *Arpaçay) // Ama çoḥ güzel yazbaşı çiçek açaller. (Boyalı *Sarıkamış)*

yazbaşı *Yazbaşı oldu mi ḡar ḡahdi, amcam götürdi atınī çayıra biraḥdi. (Cavlak *Selim) → yazbaşı.*

yazma is. **1.** Yemeni, başörtüsü. (Karakaş; DS VI, s. 4220: Bayburt *Selim) **2.** Renkli başörtü: *Bizim burda hele alıllar başlarına şal atkı aleller. Şimdi oyalı yazma çihmiş. (Sırataşlar *Sarıkamış) // Bir tarafında mesele çiçeḥ var, her tarafında ortada yoḥ yelenli yazma. (Çıplaklı *Selim) / Başımıza yazma örterdiḥ, bêle leçeḥ örterdiḥ. (Çıplaklı *Selim) **3.** Büyükçe mendil. (DS VI, s. 4220: Bayburt *Selim)*

yedek is. **1.** Güḡüm. (DS VI, s. 4221-4222: Kars) **2.** Su konan kap, kova. (DS VI, s. 4221-4222: Kars)

yége, yege *f.* Ürkmek, korkmak, korkudan ürpermek. (DS VI, Kars)

yége, yege *is.* Eğe; Demir törpü. (DS VI, s. 4224-4225*: Kars) + DS VI, s. 4819: Kars)

yegen *is.* Yeğen. (DS VI, s. 4820: Kars)

yegi, yégi (I) *is.* Başlık parası. (DS VI, s. 4225: Kars)

yegi, yégi (II) *is.* Düğün sırasında, erkek evinden kız evine gönderilen yiyecek. (DS VI, s. 4225: Kars)

yeğin *is.* **1.** Yiğit, çevik, güçlü, hızlı, çalışkan. (DS VI, s. 4225: Kars) **2.** *zf.* *Ayam bozuhdu yeğin olun.* (Göldalı *Arpaçay) → **yeyin -1.**

yehdi, yéhdı *is.* **1.** Yaramaz, haylaz, terbiyesiz. (DS VI, s. 4230: Kars) **2.** Yetim, öksüz. (Kümbetli; DS VI, s. 4230: Bayburt *Selim) *Seni yehdi galasan.* (Kümbetli)

yeher *is.* At eyeri. (Göldalı, Gönülalan *Arpaçay; DS VI, s. 4230: Bayburt, *Selim) *Yeherin kuşgunu var, indi o kuşgunu tahmasan eyer, atın arhadan tüşör.* (Gönülalan *Arpaçay) // *Nenenin altını keher atı, üsdünün gümüş yeheri, elimin par par gamçısı, harda galdı kim bilsin.* (Göldalı *Arpaçay)

yéke, yeke *is., sf. ve zf.* **1.** İri. (DS VI, s. 4230: Bayburt *Selim, Kars ve çevresi. **1a.** Büyük, iri. (Alçılı; Polatköy, Taşdere *Arpaçay; Bayburt, Tozluca *Selim) *Bu tezek nasıl yeke.* (Alçılı) // *Ah béle gafası yeke olan, yahşı hayvanlara asdan diyerih.* (Polatköy *Arpaçay) // *Meni kimi fuğaranın birinin eline bir yeke ip veriller, kendir beş altı metre.* (Taşdere Arpaçay) // *Böy ayağıma yeke oldu, lih oldu.* (Bayburt *Selim) // *İri, yeke adam.* (Tozluca *Selim) // *onu güzel yahıyerih onu göyerih yeke böyüh gazana.* (Çamçavuş *Susuz)

yekebaş *is.* Başı büyük olan. (Bayburt *Selim; Porsuklu *Susuz) *Sen bunnan çoh havar al, yekebaş biler her zadı.* (Bayburt *Selim)

yekel- *Böy yekelifsen.* (Karakas) → **yekelen-**

yekelen- (*nsz*) [**yekel-**] Büyümek: *Bu küççiyiydi ne yahşı yekelendi, ne yahşı böyüdü.* (Bayburt *Selim)

yekeliḥ *is.* Uzunluk: *Nevlem éle saçım vardı ahan bu yekeliḥde. Hele saçım daha uzundu.* Bē. (Boğazköy *Kars)

yekin- (*nsz*) **1.** Bir şey yapmak için harekete geçmek: *Senin işin gücün hep galdı, yekin gah, işini gör.* (Porsuklu

*Susuz) hareketlenmek Bir eylem yapmaya davranmak. (DS VI, s. 4231: Bayburt *Selim) **2.** (-e) Vurmaya çalışmak: *Bana vurmaya yekindi.* (Porsuklu *Susuz) (DS VI, s. 4231: Bayburt *Selim) **3.** (-e) İkinmek, bir eylem yapmak için güç kullanmaya davranmak: *Daşı galdırmağa yekindi.* (Porsuklu *Susuz) (DS VI, s. 4820: Kars) *ele yekindim gağdım ki belim ağırdı*

yekte is. Akıllı. (DS VI, s. 4232: Bayburt *Selim)

yekti is. Babasız, başıboş büyüyen, serseri. (DS VI, s. 4232: Kars köyleri)

yelatı (I) is. Bisiklet. (Tepecik *Arpaçay; DS VI, s. 4233: Bayburt *Selim, *Kağızman) *Seneye Allah izin verirse, şeyden bir yelatı alıp gelecem İstanbul'dan torunuma.* (Tepecik *Arpaçay)

yelatı (II) sf. Hızlı, süratli: *Bu uşah эле maşallah эле başarılı yelatı kimidi, nere olsa geder gelir.* (Eskigeçit *Selim)

yelbeyin is. Ahmak, budala. (DS VI, s. 4233: Kars)

yelen is. Kilim, halı kıyısındaki süs. (Çakmak; Aslanhane, Demirkent *Akyaka; Akçalar *Arpaçay; DS VI, s. 4235: Bayburt *Selim) *Bir halıya yeddi*

yelen goyerdim, göller goyerdim. (Çakmak) // *Desenlerin her çeşidini goyardıh halıya. Göl ortasına, yanlarına yelen.* (Demirkent *Akyaka)

yelfe is. zool. Çulluk kuşu. (DS VI, s. 4236: Kars)

yelin is. İnek, manda, koyun vb. hayvanlarda memenin süt toplanan bölümü. (Çakmak; DS VI, s. 4237: Kars ilçe ve köyleri) *Memeleri böyüh olanlar belli, yelinleri dolu.* (Çakmak)

yelinne- f. Doğurması yakın hayvanın memesi büyümek. (DS VI, s. 4821: Kars)

yelle- f. Savurmak. (DS VI, s. 4238: Kars)

yellemçeh *Yellemçeh gurorduğ. İndi sallançah diyeller o sıra biz yellemçeh diyerdih.* (Eskigeçit *Selim) → **yellemçeyh.**

yellemçeyh is. [, **yellemçeh**] Salıncak. (DS VI, s. 4238: Bayburt *Selim)

yellen- (I) f. Gaz çıkarmak (bağırsak için). (DS VI, s. 4239: Kars)

yellen- (II) f. Hızlanmak. (DS VI, s. 4239: Kars)

yellen- (III) (*nsz*) Kızmak, sinirlenmek, alınmak, küsmek: *Bu éle yellidi ki bir kelime diyende hemen yellener, gaşer gèder, öz özüne yellendi.* (Eskigeçit *Selim)

yelli *zf.* **1.** Hızlı. (Taşdere Arpaçay; DS VI, s. 4239: Bayburt *Selim) *Birez yelli getsene.* (Taşdere Arpaçay) **2.** *is.* Alınan, sinirli: *Bu éle yellidi ki bir kelime diyende hemen yellener, gaşer gèder, öz özüne yellendi.* (Eskigeçit *Selim)

yelmik *Yelmik, çaşır, çaşır, da o aşşagki köylerde oler, bizim burda yoğ.* (Handere *Sarıkamış) // *Şimdi bu nasıl gürbe çıhdi yelmik, ğimi kesildi.* (Çıplaklı *Selim) → **yemlik.**

yelönü (Eskigeçit *Selim; Porsuklu *Susuz) *Tahılı soyurorduğ, diyerdih yelönünü çekin ayrı topluyun, arhası temiz dursun, onu da çekin gaza töyuğa verin.* (Eskigeçit *Selim) → **yelöyü.**

yelöyü *is.* [, **yelönü**] Harman savrulurken, biriken cılız tahıl taneleri. (DS VI, s. 4241*: Bayburt *Selim)

yelpik *is.* Nefes darlığı, bronşit. (DS VI, s. 4241: Kars)

yelpikli *is.* Nefes darlığı çeken, öksürüklü (kimse). (DS VI, s. 4241: Kars)

yelte (I) *is.* Aksak (at için). (Eskigeçit *Selim; DS VI, s. 4242: Bayburt *Selim) *Gidemez o at gidemez, o yeltedi.* (Eskigeçit *Selim)

yelte (II) *is.* Çelikçomak oyununda çomak sağ elde, çelik sol eldeyken vurma. (DS VI, s. 4821: Bayburt *Selim)

yém *is.* Yem. (Cavlak *Selim; Porsuklu *Susuz) *Galatinan sadece özel olarak atlara yem verilurdu.* (Cavlak *Selim)

yémiş, yemiş *is.* İncir. (DS VI, s. 4244: Kars)

yemliĥ (Çakmak; Aslanhane *Akyaka Meydancık *Arpaçay; Bayburt *Selim) *Giderdiĥ düzlerden yemliĥ getirerdiĥ, yiğardıĥ.* (Çakmak) // *Ne buğatikenı var ne yemliĥ var.* (Meydancık *Arpaçay) // *Düze getseĥ eveliĥ, yemliĥ, buğatikenı.* (Bayburt *Selim) // *Tarlanın yemliyi daha yumuşağ oler, ğırın yemliyi sertti.* (Porsuklu *Susuz) → **yemlik.**

yemlik *is. bot.* [, **yelmik, yemliĥ yemliyh**] **1.** İlbaharda yetişen, uzun ve sivri yapraklı toplanıp yenilen bir yabancı ot. (DS VI, s. 4245: Kars) **1a.** İlbaharda tarlalarda, kırlarda yetişen, uzun ve sivri yapraklı, sarı çiçekli,

toplanıp yenilen bir bitki. (Aslanhane *Akyaka; Boyalı, Handere *Sarıkaş) *Yemlik, evelik, ğuzugulağı toplirdiğ.* (Boyalı *Sarıkaş) // *Yemliğin zamanı geçif, ğartlaşır, yiyilmir.* (Göldalı *Arpaçay) // *Yemliğin çiçeği de olur, onu da yiyersin.* (Çıplaklı *selim)

yemliyh (DS VI, s. 4245*: Bayburt *Selim) → **yemlik**.

yemye is. Yevmiye: *Üş kişi götürdüm yemyenen çayı piçtirdim.* (Porsuklu *Susuz) / *Irğatın yemyesi bellidi, yüz liradı.* (Porsuklu *Susuz)

yemyeci is. Yevmiye ile çalışan: *İmeci işi ğahdi şimdi yemyeci bulameriğ.* (Karaorgan *Sarıkaş)

yencilek (Tozluca *Selim; DS VI, s. 4227*: Kars) *Neyi tardusağ, o yencilek geldi.* (Tozluca *Selim) → **yüngül, yünğül -1.**

yenge is. 1. Geline kılavuzluk eden kadın. (DS VI, s. 4247: Kars) **1a.** Düğünde geline kılavuzluk eden, gelinle birlikte güvey evine gidip, en fazla bir hafta gelinin yanında kalan kadın. (Aşağısallıpınar *Sarıkaş; Porsuklu *Susuz) *Sağdıcı olur, yengesi olur, sufrayı düzerdiğ, yemehleri üzerine düzerdiğ, gelir yiyer içer gideller.* (Aşağısallıpınar *Sarıkaş)

yengi zf. Yeni: *Bu eşyaları yengi alduğ, tezedür.* (Tozluca *Selim)

yeni is. Gelecek yıl. (DS VI, s. 4247: Bayburt *Selim)

yenice zf. Az önce, oldukça yakın zamanda: *Yenice da, ipini ğoparmış hayvanlara saldırmış.* (Yalınkaya)

yenidünya is. Yeni doğmuş çocuk. (DS VI, s. 4247: Kars)

yeniş is. İniş. (Alçılı; Akören *Sarıkaş; DS VI, s. 4248: Kars) *Motordan yenişe indih, nasıl etdiyeseğ düşdüm. Motordan yenişe inerken motor devrilendi.* (Alçılı) // *Biz yapmamışih da benim ğaynatamın pungarında yenişe düzmüşler o şeye Torpağalı'ya.* (Akören *Sarıkaş)

yeni yetme is. 1. Yeni yetişen delikanlı. (DS VI, s. 4249: İrişli, Bayburt *Sarıkaş, Kars) **1a.** Yeni yetişen, çok genç erkek veya kız. (Küçükaküzüm *Akyaka; Cavlak *Selim; Porsuklu *Susuz) *Şimdiki yeni yetmeler de tabi ki değışdi kelimeler hep değışdi* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Şimdiki yeni yetme ne ele tenezül eder, ne de oynar.* (Cavlak *Selim) // *Evelde valla biz ğayırırđih indi bu yeni yetmeler olufdu ğoyut moyut görmürüh.* (Polatköy *Arpaçay)

yer is. Yatak. (DS VI, s. 4251: Kars) *Ay gız yerimi ser, yerimi düzelt.* (Porsuklu *Susuz) ■ **yer aç-** *bf.* Yatak yapmak: *Menim yerimi aç, yatacam.* (Porsuklu *Susuz)

yerdegezen is. zool. Yılan. (Alçılı; DS VI, s. 4252: Kars) *Düneyin yerdegezen gördüm.* (Alçılı)

yere bağan, yere bakan is. Sinsi, iki yüzlü. (DS VI, s. 4252: Kars)

yeri- (*nsz*) yürümek: *Çepih̄ yeri biraz, çabuḡ gel.* (Meydancık *Arpaçay) // *Yeni yeni yeri yer, adah̄ gèdir.* (Polatköy *Arpaçay) // *Herkeş de yeri yer, bir yavaş yerimeh̄ var, bir de hızlı yeri. Yeyin yürü, e yeyin yerisene eyaḡın ḡırlıf mı?* (Taşdere *Arpaçay) // *Çocuḡ yerimeye başladı.* (Porsuklu *Susuz)

yeriḡ- (*nsz*) Yetiḡmek: *Ya o tarla yeriḡdi, gidaḡ biçaḡ yarın.* (Sırbasan *Sarıkamıḡ)

yerrih̄ is. Kilimde, halıda esas renk, fon: *Yerrigh̄i yaşıḡ olan ḡalı daha pahalıdı.* (Porsuklu *Susuz)

yesir olom, yesir olem bsz. ‘Kulun kölen olayım’ anlamında yalvarma sözü: *Derdin alem maḡ bir biḡe geti, maḡ bi ilaḡ geti ḡurvan olom, yesir olom.* (Bayburt *Selim) // *Onnan sonra*

sana yesir olem. (Kiziroḡlu *Susuz)

yeşik is. Meyve sandığı. (Boyalı *Sarıkamıḡ; DS VI, s. 4257: Kars) *Yeri yeḡiyi verdiḡ bir diḡi camıḡa.* (Boyalı *Sarıkamıḡ)

yeşilbaş is. zool. Yeşil başlı yabanördeḡi. (DS VI, s. 4257: Kars)

yet- *f.* Varmak, erişmek. (DS VI, s. 4261: Bayburt *Selim)

yetik is. Bilgili, olgun, ağırbaşlı. (DS VI, s. 4259: Kars)

yetik ol- *bf.* Anlamak, bilmek, aslımı öğrenmiş olmak. (DS VI, s. 4259: Kars)

yetir- (*-i*) Ulaştırmak, iletmek: (Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4822: Kars) *Bir an önce getsin da, otu bir an önce götüstün yerine yetirsin.* (Taşdere *Arpaçay)

yetiḡmiş is. 1. Delikanlı. (DS VI, s. 4260*: Kars) **2. sf.** Evlenme çaḡına gelmiş (kız için). (Gönülalan *Arpaçay; Tozluca *Selim; Porsuklu *Susuz) *Leçenniḡ gelene geder gız yetiḡmiş gız ḡorḡusunnan çatdiyèr, cenezesini ḡaldırdılar.* (Gönülalan *Arpaçay) // *Taa adamın yetiḡmiş ḡızı var maḡallah.* (Tozluca *Selim)

yetkin *is.* Büyümüş, yetişkin (genellikle kız için). DS VI, s. 4822*: Kars)

yeyilme *is.* Yüzde çıkan kötü yara. (Eskigeçit *Selim; Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4262: Bayburt *Selim) *Yara, düştüğü yeri yiyip götürürmüş. Filanın dodağına yeyilme düşüfdü.* (Eskigeçit *Selim) / *Yeyilme düşüf bunun burnuna.* (Porsuklu *Susuz)

yeyin *zf. 1. [yeğın]* Çabuk. (Eskigeçit *Selim; DS VI, s. 4263: Bayburt *Selim) *Bi yere gêt gel, yapığını da yeyin yap.* (Eskigeçit *Selim) **2. zf., is.** ve *sf.* Hızlı: *Yeyin gel.* (Meydancık *Arpaçay) // *Yeyin yürü, e yeyin yerisene eyağın gırılıf mı?* (Taşdere Arpaçay) // *Bu yeyindi, bu gèder geler. Bu yeyindi goy getsin.* (Eskigeçit *Selim)

yezne *is.* Enişte. (DS VI, s. 4263: Zalim *Sarıkamış)

yığ- (-i) Toplamak, devşirmek. (Çakmak, Karakaş; Aslanhane *Akyaka) *Giderdiğ düzlerden yemliğ getirirdiğ, yığardığ.* (Çakmak) // *Ėatınbarmağı çayırlılığlarda olurdu, onları yığardığ.* (Aslanhane *Akyaka)

yığamat *is. 1.* Köy derneğince toplanan para, salma. (DS VI, s. 4264: Bayburt *Selim) **2.** Düğün sahibine verilme üzere düğüne gelenlerden siniyle toplanan para. (Darboğaz, Eskigeçit *Selim; Porsuklu *Susuz) *Düğün yapardığ, yığamat yığardığ. Böyün filan adamın yığamata var.* (Eskigeçit *Selim) // *Ahmet Dayı'nın oğlu Nurettin Efendi elli lira verdi Allah bin bereket versin, yığamata.* (Darboğaz *Selim)

yığın *is.* Harman yerindeki veya tarladaki toplanmış büyük ekin: *Tapıl o yerin içindekiler tapıl, bir yere yığdığımız zaman yığın diyirdiğ.* (Büyükpirveli *Akyaka) // *Yığın yapardı onnan sonra da öküz arabasiynan çekerdiğ.* (Sırataşlar *Sarıkamış)

yığmağ, yığmak (I) *is.* Tınaz, ekin yığını. (DS VI, s. 4264: Kars)

yığmağ (II) *is.* İnsan topluluğu, topluluk, kalabalık. *Gereğinden fazla şey yani ileriye yönelik bi yığmağ.* (Göldalı *Arpaçay) // *Ne çoh yığmağ var öyünde, getdiğ gördüğ ele yığmağ varıydı.* (Eskigeçit *Selim) / *Ne çoh yığmağ var, öyünde getdiğ, gördüğ ele yığmağ varıydı.* (Eskigeçit *Selim) //

*Ġız ben ne yiyim. Ġız ěle de çoĥ yığnaĥ
var hęc utanmadım. (İncesu *Susuz)*

yığmak (II) *is.* Toplantı. (DS VI, s. 4823*: Kars)

yığnak yap- *bf.* Toplanmak, birikmek, bir araya gelmek. (DS VI, s. 4264*: Kars)

yığnaĥ, yığnak *is.* Toplantı, topluluk. (DS VI, s. 4264*: Bayburt *Selim)

yığşır- *(-i)* Toplamak, düzene sokmak, devşirmek. (Karakaş; Bayburt *Selim)
*Evi eşıyi yığşırdım, ahan süpürdüm, sildim, bitdi. (Karakaş) 2. Toplamak: Özeĝini yığşıreller, yaĥıyıllar onu ĝoyollar pişer. (Bayburt *Selim) // Yemedih, yığşırır yemedih. (Esenyayla *Akyaka)*

yığval *is.* Talih, şans. (Çakmak; Polatköy *Arpaçay; Bayburt, Çıplaklı *Selim) *Yığvalın ĝara gelsin, yığvalı yoĥ. (Çakmak) // // Bunun yığvalı yaĥşıydı. (Polatköy *Arpaçay) // Adamın yığvalı bed olannan sonra öyde de irdeliyeller. (Bayburt *Selim) // Yordamlı, o ĝız ne geder yordamlı, ĝüzel, yaĥışihli, yığvalli, yığvalı açıĥ. (Çıplaklı *Selim)*

yığvalli *is.* Şanslı: *Böy o neteer yığvallıdı, onu hekim isdiyir, hekime gidejeyhdi. (Polatköy *Arpaçay) //*

*Yordamlı, o ĝız ne geder yordamlı, ĝüzel, yaĥışihli, yığvalli, yığvalı açıĥ. (Çıplaklı *Selim)*

yıĥ- *f.* Yıkma, yükü indirmek. (DS VI, s. 4265: Zarşat)

yıĥıl- *(nsz, -e)* Düşmek, yere serilmek. (Çakmak; Taşdere Arpaçay; Demirkent *Akyaka; Porsuklu *Susuz) *Bacaĝını uzatdı men de ilişdim, yıĥıldım. (Çakmak) // Sendele ama yıĥılma. (Göldalı *Arpaçay) // Eyaĝı züvdü, yıĥıldım. (Taşdere Arpaçay) // Ya belim septi, yıĥıldım belim septi. (Tepecik *Arpaçay) // Başım ěle herrener ki yerimden ĝaĥamerem. Hele o ĝün suya da yıĥıldım. (Bayburt *Selim) // Eyaĝım ěle sürüşdü kü yıĥıldım, düşdü. (Porsuklu *Susuz)*

yıĥılmış *is.* Ev: *E neye çıĝırırın adam oĝlusın ĝet yıĥılmışında çıĝır. (Meydancık *Arpaçay)*

yıkşır- *(-i)* Toplamak, devşirmek. (DS VI, s. 4266: Çala *Çıldır)

yılancık *is.* Kemik veremi. (DS VI, s. 4266: Kars)

yılan ĥavı *is.* Yılanın soyulmuş derisi. (DS VI, s. 4267*: Kars)

yıldız *is.* Gözenek: *Birinin yıldızı büyük oler, elirsin büyük daş, iri gabasını çiharder şadara, az ufağ yollusu daşgözeri, eyce torpağı seçen halbır.* (Alçılı)

yıldızı hoş *is.* Sevimli, cana yakın. (DS VI, s. 4270*: Kars)

yıldızkökü *is. bot.* Yerelması. (DS VI, s. 4270: Kars)

yılgin *is.* Usanmış, yorulmuş (hayvan). (DS VI, s. 4271*: Kars)

yılgin *is.* Bıkkın, usanmış. (DS VI, s. 4823: Kars)

yılki *is.* İyi koşan at. (DS VI, s. 4273: Kars)

yılla- *f.* Çok beklemek, bir yerde çok kalmak, işi uzatmak. (DS VI, s. 4273: Kars)

yırğala- *(-i)* Sallamak: *Biz de bebeği yırğalıyerdiñ, uyusun diye.* (Eskigeçit *Selim)

yırğalan- *(nsz)* Sallanmak, hareket etmek. (Eskigeçit *Selim; DS VI, s. 4276: Bayburt *Selim) *Neye otduğun yerde yırğalanersen, düzgün otusana.* (Eskigeçit *Selim)

yırla- *f.* Şarkı, türkü söylemek. (DS VI, s. 4276: Kars)

yırtıh *is.* 1. Utanmaz. (Eskigeçit *Selim; DS VI, s. 4276: Bayburt *Selim) *Üzü gözü yırtılıfdı, hiçbi şeyden çekinmer, üzü gözü yırtıhdı, çoh yırtıhdı, üzünün perdesi yoğdu, yırtıhdı.* (Eskigeçit *Selim) 2. Yırtılmış, yırtık. (Eskigeçit *Selim; DS VI, s. 4824: Bayburt *Selim) *Bunun ğarnı yırtıhdı yeyer yeyer doymmer.* (Eskigeçit *Selim)

yiye (I) *is.* Sahip. (DS VI, s. 4286: Veneze *Arpaçay, Zarşat)

yiye (II) *is.* Eğe: *Biz harman sürerken gemi dişeriz. Hızır dişeme yiyeyle dişeriz, değirman daşı dişeme.* (Tepecik *Arpaçay)

yiye doymaz *is.* Alev, ateş. (DS VI, s. 4286: Bayburt *Selim)

yoğun *is.* Kaba, kalın, iri (elek, iğne vb.). (DS VI, s. 4288: *Sarıkamış)

yoğ *e.* Yok, hayır. (DS VI, s. 4289: Kars)

yoğla- *(-i)* Yoklamak, bakmak, kontrol etmek: *Gét tarlayı yoğla gel, mal girmesin. Evi yoğla kimse girmesin. Gét ahırı, malı göyünü yoğla, bağ ne var.* (Porsuklu *Susuz) / *Anan hesdeydi gét, yoğla gel.* (Porsuklu *Susuz) (DS VI, s. 4289: Kars) ‘yoklamak’)

yohsul is. Yoksul. (Tepecik *Arpaçay; Çıplaklı *Selim; Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4289*: Zarşat) *Yohsulun elinnen al dadanmışa ver, yesin.* (Tepecik *Arpaçay) // *Bu adam çoğ zararlı fakir, yohsul, ellere mühdac.* (Çıplaklı *Selim)

yohusam bağ. Yoksa: *An bura böyüh, çoğ varsa bir tene goyarsın yohusam on dağarın yere iki tene goyarsın çegil.* (Yalınkaya)

yol is. Defa, kere: *İki yol yumurta töhdüm hep boş çıhdı.* (Çakmak) / *Araba gelende bir yola yoğurt götüreceh çalğama bir yoluna su götüreceydih vereh işçilere. Dört yoluna men ırğatlara yemeğ yedirirdim.* (Çakmak)

yolbasan is. Yol düzelten silindir. (DS VI, s. 4291: Bayburt *Selim)

yolma yol- bf. Ot, ekin yolmak. (DS VI, s. 4293: Kars)

yolmak bizde ekini yolmak 70/47 getdih ekini buğdayı yolduğ

yon- (I) (-i) Yontmak. (Çıplaklı *Selim; DS VI, s. 4296: Kars *yonmağ, yonmak*) *Bir ağaş yondun gapıda galdı gızım gêt o yongayı topla geti, sobaya doldurağ.* (Çıplaklı *Selim)

yon- (II) (-i) Yolmak: *Onun yanında yeşil nülver biter, onu yonuf getirer.* (Bayburt *Selim)

yonacak is. Nalbant bıçağı. (DS VI, s. 4295: Kars)

yonga is. 1. Yontulmuş küçük odun parçaları, talaş. (DS VI, s. 4295: Bayburt *Selim) 1a. Rende, keser vs. aletlerin ağzından çıkan talaştan büyük odun parçaları. (Çıplaklı, Eskigeçit *Selim; Porsuklu *Susuz) *Gızım gêt o yongayı topla geti, sobaya doldurağ.* (Çıplaklı *Selim) // *Marangozluğ yaparken onun yongası çıkar.* (Eskigeçit *Selim)

yor- (-i) Yorumlamak. (DS VI, s. 4825: Kars)

yordamlı is. Her şeyi yeri yerine yapan, ne yaptığını bilen (kimse): *Yordamlı, o gız ne geder yordamlı, güzel, yahışihli, yığvalli, yığvalı açıh.* (Çıplaklı *Selim)

yorga is. [, **yorğa**] Atlarda, rahvana yakın bir yürüyüş biçimi, yumuşak rahvan. (DS VI, s. 4300: Kars ve ilçeleri)

yorğa (Göldalı, Tepecik *Arpaçay; Çamyazı *Sarıkamış; Bayburt *Selim; DS VI, s. 4300*: Kars) *Keher atı binerdim biner yorğa sürerdim, harda*

*beyime ulaşsam orda yanına ğonardım,
hē ay ğızım.* (Göldalı *Arpaçay) //
yorĝa gezer bēle, ravan gider o at.
(Tepecik *Arpaçay) // *Ey yorĝa tavlı.*
(Bayburt *Selim) → **yorĝa.**

yort *is.* Bir çeşit at yürüyüşü, tırıs. (DS VI, s. 4300: Kars ilçeleri)

yosma *is.* Güzel, çok güzel. (DS VI, s. 4301: Kars)

yoyun *is.* Biçim, durum. (DS VI, s. 4303: Bayburt *Selim)

yoyundur- (-i) Avutmak. (DS VI, s. 4303: Bayburt *Selim)

yoz *Bu sene malları da yoza ğatdım.*
(Alçılı) → **yoz malı -1a.**

yozala- (I) (*nsz*) Hırçınlaşmak, yabanıl davranmak. (DS VI, s. 4304: Zarşat)

yozala- (II) (*nsz*) Oynaşmak. (DS VI, s. 4304: Zarşat)

yoz malı *is.* **1.** Yazın kırdá kalıp otlatılan davar. (DS VI, s. 4304*: Kars)

1a. [, **yoz**] Merada otlatılan kısır büyükbaş hayvan: *Yoz malı bugün köye ineceh̄.* (Alçılı) // *Yoz mali da demah̄ yani yazın kendi başına gidip yayılacaĝ hayvan.* (Akören *Sarıkamış)

yozundur- (-i) Avutmak. (DS VI, s. 4306: İrişli, bayburt *Sarıkamış)

yömsüz *is.* Uĝursuz. (Eskigeçit *Selim; DS VI, s. 4307: Bayburt *Selim) *Bu çoĝ yömsüzdü, bunun eyaĝı ey döyül.* (Eskigeçit *Selim)

yöndem (I) *is.* Albeni, güzellik. (DS VI, s. 4307: Bayburt *Selim)

yöndem (II) *is.* Uĝur. (DS VI, s. 4307: Bayburt *Selim)

yöndem (III) *is.* Yüz, surat. (DS VI, s. 4826: Bayburt *Selim)

yöndemsiz *is.* Gelişigüzel konuşan, davranan: *Bir ğomşuyunan aran olmadı mı ēle yöndemsizdi ki ēle pisdi.* (Eskigeçit *Selim)

yönel- (*nsz, -e*) Yüzünü çevirmek, dönmek. (DS VI, s. 4308: Kars) *Ğibleye yöneldim.* (Porsuklu *Susuz)

yöre *is.* Çevre. (DS VI, s. 4310: Kars)

yörpek *is.* Bebek yataĝı. (DS VI, s. 4311: Kars)

yu- (-i) Yıkamak. (Alçılı, Karacaören, Karakaş; Boyalı *Sarıkamış; Çıplaklı *Selim; DS VI, s. 4316: Kars *yumaĝ, yumak*) *Çamaşır çayda yuyurıĝ, esgiden makine yoĝudu, elimiznen ufalıyırđıĝ götürer çayda.* (Alçılı) // *Evi yaĝadım, yudum, temizliyi yaptım, evi döşedim, ĝalıyı malıyı serdim.* (Karakaş) // *Çamaşır yuyurıĝ.*

(Karacaören) // *Herif oturmuşo da ayağlarını yuyir.* (Çilehane *Kağızman) // *Bunu gaynadıllar suyunnan sac yuyullar.* (Boyalı *Sarıkamış) // *Ufağında da yuharsın, yuyarsın, südü goyarsın mayalarsın.* (Çıplaklı *Selim)

yudul- (nsz) Oyunda kaybetmek: *Bilye oynuyarken yuduldum.* (Alçılı)

yuduz- (nsz) Oyunda yitirmek. (DS VI, s. 4313*: Kars)

yuha, yuħa (I) *is.* 1. Yufka. İnce açılmış hamurdan yapılan saç ekmeği. (Çıplaklı, Tozluca *Selim; DS VI, s. 4313*: Bayburt *Selim) *Havlasını gavururduħ.* *Açardıħ yuħasını, yağlardıħ.* (Karacaören) // *Oflağiyi biz yuħa açarız sadece ğatmer edende, kete edende.* (Çıplaklı *Selim) / *Yuhayı açerih yavrum, yuħanın arasına goyerih, ğatlerih.* (Çıplaklı *Selim) // *Kete yapıyor da biraz yuħaları ğalın olmuş.* (Tozluca *Selim) 2. *zf.* ve *is.* İnce: *Tesbahın ipi yuħadı, buna ğalın bir ip taħ.* (Taşdere Arpaçay) // *Bu yorğan çoħ yuħa oldu.* (Porsuklu *Susuz) / *Eyni yuħadı.* (Porsuklu *Susuz)

yuha, yuħa (II) *is.* İnce, sığ. (Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4315*: Kars) *Su yuħadı, dayazdı, geçiler.* (Porsuklu *Susuz)

yuħa (III) *is.* Verimsiz: *O tarla çoħ yuħadı, ey deyil yani o verimsizdi çoħ.* (Eskigeçit *Selim)

yuħa sür- *bf.* Tarlayı yüzeysel sürmek: *Nado ey deyil, tarlayı yuħa sürör, pulluğu aşıağı endirmer.* (Porsuklu *Susuz)

yuħa yer *is.* Kasık. (Çıplaklı *Selim; DS VI, s. 4315: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim ‘yuha yer’) *Yuħa yer da ince yer. Ğarın göbeħden aşşıağıya diyerih ki küççüh ğarnımız ağırer.* (Çıplaklı *Selim)

yuħu semesi *Ede çocuħ yatacaħdı uyandırdıħ, Çocuħ yuħuya geçerdi uyandırdıħ, çocuğu yuħu semesinde ğaldırdım.* (Yenice *Selim) → **uyku semesi.**

yuħusuz *zf.* Uykusuz: *Birbirimize şaka yapırıħ. Çünkü çoħ yuħusuz ğalırıħ.* (Demirkent *Akyaka)

yum- (-i) Göz, el, vb. kapamak, yummak. (Darboğaz *Selim; DS VI, s. 4827: Kars) *Gözünü yum, elini uzat.* (Darboğaz *Selim)

yumaḥ *is.* Açılmaya hazır hamur topağı: *Ḥamır getir, yumaḥ getir.* (Altınbulak *Sarıkamış)

yumru *sf. ve zf. 1.* Yuvarlak: *Yumru yumru kete yaptım.* (Alçılı) // *Top gibi, yumru. Öyle güzel top gibi yumru ki taş.* (Küçükdurduran *Akyaka) // *O keçesağğalı bêle yumrudu, mavi tuyları var.* (Boyalı *Sarıkamış) // *Zad eşşeh köveleyi bêle yumru olur, içi gara olur.* (Bayburt *Selim) // *Bu ip yumru oldu.* (Çıplaklı *Selim) **2.** *is.* Kilolu, Şişman. (Eskigeçit *Selim; DS VI, s. 4318: Bayburt *Selim) *Uşah êle yumru ki yusyumru.* (Eskigeçit *Selim)

yumul- (*nsz*) Büzülmek, küçülmek. (Alçılı; DS VI, s. 4827: Kars *yumulmaḥ, yumulmak*) *Kirpi yumuldu göremedim.* (Alçılı)

yumuşal- (*nsz*) Yumuşamak, sertliği kalmamak, (Aslanhane, Küçükaküzüm *Akyaka) *Güzel kremledim, yumuşaltdım, ineyin emceyi yumuşaldı, ben de rahat rahat sağdım.* (Aslanhane *Akyaka)

yumuşalt- (*-i*) Yumuşatmak, sertliğini gidermek: *Güzel kremledim, yumuşaltdım, ineyin emceyi yumuşaldı, ben de rahat rahat sağdım.* (Aslanhane *Akyaka) // *Çıvanın üsdüne*

goyacaḥlar, iki üş gün o onu yumuşaldıf. (Küçükaküzüm *Akyaka)

yun- (*nsz*) [, **yün-**] Yıkanmak. (DS VI, s. 4322: Kars)

yuñul (I) *is.* Hafif. (DS VI, s. 4827: Bayburt *Selim)

yuñul (II) *is.* Hoppa. (DS VI, s. 4827: Bayburt *Selim)

yut- (*-i*) Oyunda kazanmak. (Akören, Handere *Sarıkamış; Gürbüzler, Tozluca *Selim; DS VI, s. 4324: Kars) *Şimdi çocuklar aşık oynallar. Hepsini birisi yutduğu zaman hepsi aşık bitdi mi şimdi diyir ki benim çurum var* (Handere *Sarıkamış) // *Biz düyme oynardıḥ ya küçükgen ola benim ey bi pul düymem var, yanı onu yutmuya çalışırdıḥ.* (Akören *Sarıkamış) // *İki tene dikerdin onları da utarsan enekemi de alır giderdin.* (Gürbüzler *Selim) // *Oyun oynadıḥ da ben bunu yutdum.* (Tozluca *Selim) // *Düğme oynırdıḥ, birbirimizin düğmesini yudırdıḥ.* (Akören *Sarıkamış)

yuyul- (*nsz*) Yıkanmak: *Ĝaḥaḥ gideḥ çermiye, çimeḥ, yuyulaḥ, yaḥanaḥ, derdimize derman olaḥ, çıḥaḥ evimize geleḥ.* (Meydancık *Arpaçay)

yüen *is.* **1.** Kantarma, at başlığı. (DS VI, s. 4327: Kars) **1a.** At başlığı; atı çekmek ve bağlamak için atın başına takılan ucuna zincir takılmış deri başlık: (Cumhuriyet; Porsuklu *Susuz)

yüet *is.* Çamaşır yıkama günü. (Kars) (DS VI, s. 4327]

yüğrük *is.* İyi yürüyen, koşan (at vb. için). (DS VI, s. 4328: Kars)

yük *is.* Üst üste toplanmış yatak, yorgan, yastık; yatak, yorgan yığını: *Èle yük yığmışam galem kimi.* (Porsuklu *Susuz) / *Başına deysin, èle yük yığf ki devrilif evin içine.* (Porsuklu *Susuz)

yüklü *is.* Gebe. (DS VI, s. 4330: *Kağızman)

yün- *Şimdi şöben açırsin beş dakkada yün, yıhan, çih.* (Çıplaklı *Selim) → **yün-**

yüng *is.* Yün: *Yüngü fitil ettih ya onu da teşide incelderih, egirer ip yaperih.* (Alçılı) // *Yünge hep ot daraşif.* (Porsuklu *Susuz)

yüngül, yünğül *is.* ve *sf.* [, **yencilek**] **1.** Hafif. (Polatköy *Arpaçay; Sırbasan *Sarıkamış; Tozluca *Selim; DS VI, s. 4227-4228*: Bayburt *Selim, Kars) *İndi telislere goyullar, telis nedi yüngül.* (Polatköy *Arpaçay) // *Çoğ*

yüngül bir eşya galdırdım. (Sırbasan *Sarıkamış) // *A bu yasdığı dartdığ yüngül geldi, èle yüngül ki.* (Tozluca *Selim) **2.** *Sf. Mec.* Akıldan yoksun: *Bunun ahlı yohdur yüngül her yere segirdir, her yere gaçir.* (Çıplaklı *Selim) // *Hafıza yüngül yani eyce bi şeler bilmeyir.* (Tozluca *Selim)

yürgele- (-i) Sallamak. (DS VI, s. 4329*: Kars)

yüyrük (I) *is.* Hızlı, eline ayağına çabuk. (Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4327-4328*: Bayburt *Selim) *Eyeğina èle yüyrühdü kü nereye yollasan gèder geler, çabuğ gèder geler.* (Porsuklu *Susuz)

yüyrük (II) *sf.* Kolay, çabuk giden (araba). (Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4829: Kars) *Yüyrüh bir araba yapıflar, öz özüne gèder, at çehmeden gèder.* (Porsuklu *Susuz)

yüyrül- (*nsz*) Oturduğu yerde sallanmak. (DS VI, s. 4329*: Kars)

yüyür- (*nsz*) Koşmak. (DS VI, s. 4329*: Kars)

yüyürçeyh *is.* Beşik. (DS VI, s. 4337: Bayburt *Selim)

yüzlük is. [, **üzlük**] Tiftikten dokunan kışın yüzü korumak için yüze geçirilen başlık, kar başlığı: *Felencenin annesi veyahut gelini güzel yüzlük tohuyer, gedaḥ ona tohudaḥ, öğrenaḥ.* (Cavlak *Selim)

yüzsüz is. Yağsız süt ya da yoğurt: *Yoğurt çalarsın, makineye vurulmuş sütden çalarsın süd makinesi o yüzsüz.* (Çıplaklı *Selim)

Z

zad *zm.* Şey: Her köyün bir zadı var, her köyün kelimesi birbirine benzemer.

(Çakmak) / Menim ölmüş dedem *zad* yemezdi, çiy, pendir mendir yemezdi, dedeme yoğurt mayalıyaceydi.

(Çakmak) // Adına *zad* diyerdih fenar.

(Göldalı *Arpaçay) // Beş tene *zad* gazanım vardı benim, boya gazanım.

(Polatköy *Arpaçay) // Şunu zeytin yağında besliyer, masaja *zad* neye de ey gelir.

(Boyalı *Sarıkamış) // İndi televizyon izliyirih da orda *zad* elliyeler, bō diyerem orda da *zad* var,

orda da dediğodu var. (Bayburt *Selim) / Ğız, boş deyilem *zad* elliyerem, gelerem. (Bayburt *Selim)

zagar, zağar *is.* Küçük köpek. (Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4830: Bayburt *Selim, Kars) Bizim sarı bir zağarımız vardı, sabahaçan havliyerdi, hêş sesi kesilmerdi, zehirlediler, èle güzeliydi ki. (Porsuklu *Susuz)

zağlı (I) *ünl.* Çocukları severken kullanılan ünlem. (DS VI, s. 4830: Bayburt *Selim)

zağlı (II) *is.* Semiz ve besili köpek: Uşahlara sinirlenende diyerdih bu zağlı nedi. Zağlı haşa sennen köpehlere

zağlı diyerdiler, bir de uşağa diyerdiler. (Eskigeçit *Selim)

zahma *is.* Üzengi. (DS VI, s. 4831: Kars)

zan- (*nsz*) Sanmak. (DS VI, s. 4349: Zarşat)

zanğa *is.* [, sanğa] 1. Atla çekilen kızak. (DS VI, s. 4831: Kars) 1a. İki atla çekilen kızak.

zanzura *is.* Uzun boylu. (DS VI, s. 4350: Kars)

zar *is.* Şans. (Eskigeçit *Selim; Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4831: Bayburt *Selim) Bunun zarı güvvetdidi, nerye gêtse başa çıkar. (Eskigeçit *Selim) // Benim zarım yohdu ki zatan. (Porsuklu *Susuz)

zarı- (*nsz*) Yalvarmak. (DS VI, s. 4832: Bayburt *Selim)

zarilla- (*nsz*) İnlemek: Hasdalyıf èle zarilliyer ki yazıh adam yerrerde galıf, èle zarilliyer ki. (Porsuklu *Susuz)

zarıncı (I) *is.* Yanık türkü. (DS VI, s. 4832: Bayburt *Selim)

zarıncı (II) *is.* Çok hastalık çekmekten zayıflamış kimse; üzgün: Bu adam çoh zarıncı, fakir, yohsul, ellere mühdac. (Çıplaklı *Selim)

zarıncı (I) *is.* Yanık türkü. (DS VI, s. 4832: Bayburt *Selim)

zarıncı (II) *is.* Çok hastalık çekmekten zayıflamış kimse; üzgün: Bu adam çoh zarıncı, fakir, yohsul, ellere mühdac. (Çıplaklı *Selim)

zarıncı (I) *is.* Yanık türkü. (DS VI, s. 4832: Bayburt *Selim)

zarıncı (II) *is.* Çok hastalık çekmekten zayıflamış kimse; üzgün: Bu adam çoh zarıncı, fakir, yohsul, ellere mühdac. (Çıplaklı *Selim)

zarıncı (I) *is.* Yanık türkü. (DS VI, s. 4832: Bayburt *Selim)

zarıncı (II) *is.* Çok hastalık çekmekten zayıflamış kimse; üzgün: Bu adam çoh zarıncı, fakir, yohsul, ellere mühdac. (Çıplaklı *Selim)

zarıncı (I) *is.* Yanık türkü. (DS VI, s. 4832: Bayburt *Selim)

zarıncı (II) *is.* Çok hastalık çekmekten zayıflamış kimse; üzgün: Bu adam çoh zarıncı, fakir, yohsul, ellere mühdac. (Çıplaklı *Selim)

zarıncı (I) *is.* Yanık türkü. (DS VI, s. 4832: Bayburt *Selim)

zarıncı (II) *is.* Çok hastalık çekmekten zayıflamış kimse; üzgün: Bu adam çoh zarıncı, fakir, yohsul, ellere mühdac. (Çıplaklı *Selim)

zarıncı (I) *is.* Yanık türkü. (DS VI, s. 4832: Bayburt *Selim)

zarıncı (II) *is.* Çok hastalık çekmekten zayıflamış kimse; üzgün: Bu adam çoh zarıncı, fakir, yohsul, ellere mühdac. (Çıplaklı *Selim)

zarıncı (I) *is.* Yanık türkü. (DS VI, s. 4832: Bayburt *Selim)

zarıncı (II) *is.* Çok hastalık çekmekten zayıflamış kimse; üzgün: Bu adam çoh zarıncı, fakir, yohsul, ellere mühdac. (Çıplaklı *Selim)

zarla- (*nsz*) Hıçkırarak ağlamak. (DS VI, s. 4351: Zarşat)

zarlan- (*nsz*) **1.** Acıdan inlemek, ah vah ederek yaşamak. (DS VI, s. 4351*: Kars) **2.** Acıdan, ağrıdan inlemek. (Alçılı; Aşağısallıpınar *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz) *Felanın arğısı neyse эле zarlaner ki.* (Alçılı) // *Sabaha gadar zarlandı.* (Aşağısallıpınar *Sarıkamış)

zavot (I) *is.* Çeşit. (DS VI, s. 4832: Bayburt *Selim)

zavot (II) *is.* **1.** Peynir yapılan ve iyi cins hayvan yetiştirilen yer. (DS VI, s. 4832: Bayburt *Selim) **2.** Mandıra: *Südü böyün zavota verdim, inehlerin südünü.* (Büyükdurduran *Akyaka)

zeballah *is.* İriyarı, uzun, biçimsiz kimse. (Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4833*: Kars) *Zeballahdı çirkindi ne biçim adamdı.* (Porsuklu *Susuz)

zeereyh *is.* [, **zegerek**] **1.** Keten tohumu. (DS VI, s. 4832*: Bayburt *Selim) Susam tohumu.

zegereh *is.* *O zegereh dediğim da aynı şeye benziyer ana gurban, bele şeyin çigidine benziyir, üzümün çigidine benziyer, ona zegereh diyeller.* (Çıplaklı *Selim)

zegerek (DS VI, s. 4832*: Bayburt *Selim) → **zeereyh.**

zeh, zéh (I) *is.* Genellikle kara kumaştan giysi kolunun ucuna dikilen ince parça. (DS VI, s. 4833: Bayburt *Selim)

zeh, zéh (II) *is.* Çizgi. (DS VI, s. 4833: Bayburt *Selim)

zehin *is.* Zihin. (DS VI, s. 4358: Karakoyun)

zehre *is.* Tahıl: *Biz gara zehre ekerdih, sarı zehre ekerdih.* (Çakmak)

zekgum *is. bot.* Ağılı bir çeşit bitki, zakkum. (Eskigeçit *Selim; DS VI, s. 4833: Bayburt *Selim) *Öteki dünyada zekkum yedirecehler bize nasıl olsa, haram yiyene zekgum yedirecehler, zekgum ağacı var.* (Eskigeçit *Selim)

zem *is.* Zam. (DS VI, s. 4834: Bayburt *Selim)

zencir yap- *Onu evele bir zencir yapillar, bir sıralı güneş kar etsin gurusun diye onnan sonra daha büyüüh yapıdihları zaman ona cerye diyerih.* (Demirkent *Akyaka) → **zincir yap-**

zerde *is. bot.* Havuç. (Demirkent *Akyaka; DS VI, s. 4834: *Selim köyleri) *Satanacı gelmiş get onnan bir kilo zerde al geti gel.* (Demirkent *Akyaka)

zerdo *is.* [, **zerdoy -2**] **1.** Sarı: *Mesele haliya göyacaḥsan mesele ne reng boyacaḥsan zerdo, zerdo boya.*

(Çıplaklı *Selim) **2.** Yaradan akan sarı su: *Yara zerdo olmuş, sarı su toplamış.* (Porsuklu *Susuz) / *Yarayı açiflar zerdoy aḥer içinnen.* (Porsuklu *Susuz)

zerdoy *is.* **1.** Öd ve kesesi. (DS VI, s. 4834: Bayburt *Selim) **2.** (Bayburt *Selim) (DS VI, s. 4834*) → **zerdo.**

zerfli (DS VI, s. 4835*: Bayburt *Selim) → **zerpli.**

zergah *is.* Kuyumcu, sarraf. (Porsuklu *Susuz)

zergar *is.* Kuyumcu: *Zergere gëtdim zergerden bu altını aldım.* (Taşdere Arpaçay)

zerpli *zf.* [, **zerfli**] Güçlü: *Mana ele vurdu ki zerpli nerdere yerde ğaldım, çoḥ zerpli vurdu.* (Eskigeçit *Selim) // *Zerpli vurdu.* (DS VI, s. 4835: Kars)

zevzeyh *is.* Özensiz, anlamsız konuşan, zevzek. (DS VI, s. 4835: Bayburt *Selim)

zey *is.* Şap. (Oğuzlu; Küçükaküzüm *Akyaka; (Eskigeçit *Selim; DS VI, s. 4365: Kars + DS VI, s. 4835: Bayburt *Selim) *Boyaḥ alıyurdılar Ğars'dan getirir boyuyurdular. İçine zey atırdılar.* (Oğuzlu) // *Ze,; ilaç yerine*

kullanerdih, getirerdih malların eyahları davaḥ oldu mu onu ezer tökördüh. (Eskigeçit *Selim)

zıbar- (*nsz*) **1.** Ölmek (genellikle hayvan için). (DS VI, s. 4835: Kars *zıbarmaḥ, zıbarmak*) **2.** Yatmak, uyumak: *Git yat zıbar, çoḥ azdın gët zıbar yat.* (Alçılı)

ziğ *is.* Gübre suyu. (Boğazköy, Çakmak; Bayburt *Selim; DS VI, s. 4836: Bayburt *Selim) *Malı bağlıyırđıḥ, aḥırdan ziğ aḥırdı.* (Boğazköy) // *Bō ele ki aḥurun ziğı hırtdeye çıher.* (Çakmak)

ziğilla- (*nsz*) Köpek ses çıkarmak: *İt ziğıllıyer, ğurd murd mu gelif, başğalarını iti mi gelif, it ziğıllıyer, bağırer.* (Porsuklu *Susuz)

ziğva *is.* Bir çeşit dar şalvar. (DS VI, s. 4836: Kars)

zılgıtta- (*-i*) Kışkırtmak. (DS VI, s. 4837: Bayburt *Selim)

zımba (I) *is.* Bir çeşit çocuk oyunu. (DS VI, s. 4837: Kars ve çevresi)

zımba, zınba (II) *is.* Demir delmekte kullanılan çelik çivi. (Tepecik *Arpaçay; DS VI, s. 4837: Kars ve çevresi) *Ataşda demiri ısudıllar, zınbayı ğancaynan tutar vurallar, demir delinir zımbaynan.* (Tepecik *Arpaçay)

zingılda- (*nsz*) Sarsılmak, titremek (DS VI, s. 4837: Kars)

zingılla- (*nsz*) **1.** Seslenmek. (DS VI, s. 4837: Bayburt *Selim ‘zingıllamak’) **2.** Çınlamak: *Ġulaġım zingılladı meni anan mı var acaba?* (Porsuklu *Susuz)

zingıroy *is.* Küçük zil, çingırak. (Tepecik *Arpaçay; Eskigeçit *Selim; DS VI, s. 4837: Bayburt *Selim ‘zingıroy’) *Atdara goşar, hayvanın döşüne bağlallar zingıroy, o gece düzde ġalsan ġurt bile yanaşamazdı o zilin zingırayon sesinden.* (Tepecik *Arpaçay) // *Fare mere olanda diyerdih ki dananın şeyin boğazına zingıroy bağlıyah gelmesin.* (Eskigeçit *Selim)

zınzın *is.* Akordeon. (DS VI, s. 4375: Kars)

zırilla- (*nsz*) Zırıldamak; rahatsız edici şekilde sürekli ağlamak: *Sabahdan beri zırılıyersen beynimizi götürdün* (Porsuklu *Susuz) / *Zırılama, ağlama; sesini kes.* (Porsuklu *Susuz)

zırıla- (*nsz*) **1.** Çok konuşmak: *Neye zırlırsın, neye çoh ġonuşırsın.* (Alçılı) / *Çoh zırladı mı diyerih sus.* (Karaorgan *Sarıkamış) **2.** Mızımızlanmak. (DS VI, s. 4838: Kars)

zırnlı *is.* Çok küçük parça, tutam. (Eskigeçit *Selim; DS VI, s. 4838: Bayburt *Selim) *Kimse bi şey isdiyende heç zırnlı desen vermem.* (Eskigeçit *Selim)

zırnik *is.* Huni: *Gaz lambasının içine, şüşeye ġaz dolduracaħsın da zırnik şöyle aġzı açih, taħer şüşenin aġzına yere göge tükülmesin diye.* (Tozluca *Selim)

zırtı *is.* Umur: *Heç zırtıġına deyil, zırt tutdu getdi. Heç zırtıġına deġil, yüzde deġinen bildiġini yaper.* (Eskigeçit *Selim) // *Heç zırtıġına sallamer, heç umursamer.* (Porsuklu *Susuz)

zırza *is.* Demirden yapılmış kapı sürgüsü; kapı zinciri: *O zırza getiginen* (Küçükaküzüm *Akyaka) // *Zırza, ġapılara zırza eder taħarih, şimdi bizim gine var ġapılarımızda esgi ġapılarda. Zırzayı taħarih düymiye, ona kilidi taħar kilitlerih.* (Çıplaklı *Selim) (DS VI, s. 4835*: Kars)

zırzala- (*-i*) Kapıyı reze ya da çengel ile kilitlemek. (Çakmak, Karakaş; DS VI, s. 4839: Kars) *Ġapıyı zırzala, kimse girmesin.* (Karakaş) // *Ġapıyı zırzala it mit girer içeri, ġapıyı zırzala.* (Çakmak)

zırzop is. Görgüsüz, düşüncesiz: *Sinirlenende zırzopdu buna ne desen olmaz, ne dediğini bilmer.* (Eskigeçit *Selim)

zıvırık is. Bulanık, çamurlu su. (DS VI, s. 4384: Kars) *su ele aher zığ gelir. Gaz gedif zırımığa girdi hep hesdeliyeceh*

zibil is. [, zivil] 1. Çöp, süprüntü, pislik, gübre. (DS VI, s. 4840: Kars) 1a. Süprüntü, çöp: *Evi süpüririh. Aha zibili neriye atam.* (Karacaören) // *Evin zivili / zibili dize çıher, pisdi sanki ölüfdü.* (Porsuklu *Susuz) 2. mec. Çok: *Hayvan bu sene zibil oldu, para etmedi, ucuza satıldı.* (Porsuklu *: Susuz) ■ **zibil gibi** zf. Haddinden çok, bol: *Tahıl çoğ oldu zibil gibi, para etmer.* (Porsuklu *Susuz) *Allah mağ o ğadar verif ki zivil kimidi* (Porsuklu *Susuz) // *Bu sene tahıllarımız hêç temiz deyil, hep zirzibildi.* (Porsuklu *Susuz) // *Evim éledi ki hep zirzibil, Allah mağ o ğeder verif ki zivil kimidi // Ğapı baca hep zirzivil oluf süpüreğ // Evim eşiyim hep zirzivil, hêş savağdan hêş süpürmemişem.* (Porsuklu *Susuz)

zibilli is. İçinde taş, toprak, çer çöp olan (tahıl): *Bu sene tahılıımız çoğdu, ama zibillidi, temiz deyil, içinde sap var, taş var.* (Porsuklu *Susuz)

zifir is. İs, kir. (Alçılı; DS VI, s. 4840: Kars) *Ğız bu ne hep zifir olmuş, götür, yıha.* (Alçılı)

zil is. Çay tabağı. (DS VI, s. 4388: Kars)

zincir is. *Ğalağ da yaparih, zincir de yaparih.* (Bayburt *Selim) ■ **zincir yap-** bf. [, zencir yap-] Kalıp hale getirildikten sonra kesilen hayvan gübresini kuruyup toplanması için birbirine yaslanmış olarak iki sıra halinde üst üste dizmek. (Bayburt *Selim; Porsuklu *Susuz) *Ğalağ da yaparih, zincir de yaparih.* (Bayburt *Selim) / *Zığ tökörüh, o zığı keserih, bir daha onu zincirriyerih.* (Bayburt *Selim)

zindan (I) is. Örs: *Demiri götü, zindanın üsdünde ey geti.* (Kümbetli; Porsuklu *Susuz) / *Esgiden zindan, şimdi örs.* (Porsuklu *Susuz)

zindan (II) is. Ay ve yıldızların görünmediği kapalı, bulutlu gece. (Alçılı; DS VI, s. 4840: Kars) *Hava éle çoğ ğarannıh ki zindan kimi, kimse kimseyi göremer.* (Alçılı)

zine is. Merdiven. (DS VI, s. 4390: Taşkent göçmenleri)

zingirebaş *is.* Sık ekildiğinden boy atamamış ekin. (Eskigeçit *Selim; DS VI, s. 4841: Bayburt *Selim) *Bizim arpa bu yıl zingirebaş bitmiş.* (Eskigeçit *Selim) / *Tohumu sıh sepif, taħıl hep zingirebaş oluf.* (Eskigeçit *Selim) // *Bizim taħıl bu sene zingirebaş oluf çoħ sıh ekifler.* (Porsuklu *Susuz)

zinrih *Ēledi ki ġarannih, zinrih, göz gözü görmör.* (Eskigeçit *Selim) → **ziñriyh.**

ziñriyh *is.* [, **zinrih**] Çok karanlık. (DS VI, s. 4841: Bayburt *Selim)

zircihlen- (*nsz*) Şırmarmak: *Zircih, zirciy olma, zircihlenme, yanı onu da gene kelimedede ġullanerdih. Böyüh adam olsa kiççih adam olsa şey edende diyerdih zircih zircih ġonuşma, ne zircihlenersen.* (Eskigeçit *Selim)

zircik (DS VI, s. 4841*: Bayburt *Selim) → **zirciyh.**

zirciyh *is.* [, **zircik**] Şımarık. (DS VI, s. 4841: Bayburt *Selim)

zirze *is.* Kapı mandalı işini gören zincirli araç. (DS VI, s. 4841: Bayburt *Selim)

zirzop *zf.* Düşünmeden, sorumsuzca: *Terviye görmüyüf kü, zirzop içeri girér.* (DS VI, s. 4841: Bayburt *Selim)

zivil *Bō éle zivil yığılıf ġapıya bacıya, bu ziviller nedi.* (Çakmak) / *Menim ġızım birgün zivili orya yığıf, éle süpürgüyü aldım, eve geriye eve sepdim. Menim yadıma geler ki birgün men zivili orya yığmışdım anam eve geri sepdı.* (Çakmak) → **zibil.**

zoddu *is.* Sinirli, baskın, kendi istediğini karşı tarafa kabul ettirmeye çalışan kimse: *Zoddu hep benim istediğim, dediyim olsun diyer.* (Porsuklu *Susuz)

zoğ *is.* **1.** Bir çarık eninde kesilmiş gön, deri. (DS VI, s. 4842: Kars) **2.** Eşit kesilen gönün parçalarından biri: *Gönü zoğ zoğ pişdiħ, ġantarma tikeciħ zoğluyersen.* (DS VI, s. 4842: Bayburt *Selim) **3.** Biçilmiş, uzunlamasına toplanmış ekin veya ot: *Her zoğdan beş bulul çıħdı.* (Porsuklu *Susuz) / *Yağmur yağmadan tarladaki ġedeħ, zoğları bulul edeħ.* (Porsuklu *Susuz)

zoğal *is. bot.* Kızılıcık. (DS VI, s. 4400*: Zarşat)

zoğdur- (*nsz*) Şişmek, kabarmak. (DS VI, S. 4842: Bayburt *Selim)

zoğla- (I) (-i) Gönü eşit parçalara ayırmak. (DS VI, s. 4842: Bayburt *Selim)

zoğla- (II) (-i) Biçilmiş tarladaki ekini veya otu belirli aralıklarla yığmak: *Tarlayı gètdih hep dırmıhnan zoğladıh.* (Porsuklu *Susuz)

zoğğulda- *Dişim ele zoğğulder.* (Alçılı) → **zoğğulla-**

zoğğulla- (nsz) [, **zoğğulda-**] İrinli yara zonklamak, ağrımak. (Taşdere Arpaçay; Eskigeçit *Selim; Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4842: Bayburt *Selim) *zokgullamah) Bu elim ne yaman zoğğulluyor, ya elim çoğ zoğğulluyor, elimde bir darba var acıyır, zoğğulluyor, bir yara var elinde zoğğulluyor.* (Taşdere Arpaçay) // *İltihab var, yarası zoğğulluyor.* (Eskigeçit *Selim) // *Yara iltihaplanıf mı nedi zoğğulliyer.* (Porsuklu *Susuz)

zolāta is. Beceriksiz, hantal. (DS VI, s. 4842*: Bayburt *Selim)

zop öküzü (I) *is.* Büyük öküz. (DS VI, s. 4843: Bayburt *Selim) *Èle zop öküzleri var ki adamın.* (Porsuklu *Susuz)

zop öküzü (II) *is.* Anlayışsız, aptal. (Çıplaklı, Eskigeçit *Selim; DS VI, s. 4843: Bayburt *Selim) *Bu ne ki zop öküzü zaten bi şe annamer ki.* (Çıplaklı *Selim) // *Bu zop öküzü, bu bi şey anlamaz, öküz gibi bi şedi, anlamaz*

etmez. (Eskigeçit *Selim)

zotla- (-i) Eskimiş madensel araçlara kaynakla ek yapmak. (DS VI, s. 4843*: Kars)

zozo is. Bir maymun çeşidi. (DS VI, s. 4400: Zarşat)

zozu is. bot. Soğana benzer bir çeşit bitki. (DS VI, s. 4843: Bayburt *Selim)

zubun is. 1. Bir çeşit kadın giysisi, üçetek. (DS VI, s. 4835*: Kars) **2.** Uzun elbise, entari: *Bu elbise ele uzundu ki zubun gibi.* (Porsuklu *Susuz)

zummar is. Bir çalgı. (DS VI, s. 4402: Kars)

zurna davulu is. Davul. (DS VI, s. 4403: Kars)

zuy tut- bf. Zurnacının yanında başka bir zurnacı tek ses çıkarmak. (DS VI, s. 4844: Bayburt *Selim)

zülle is. Sivri. (DS VI, s. 4844: Bayburt *Selim) *Ğalağı zülle yığıfsan.* (Porsuklu *Susuz)

zürbiyet is. Kaymakla bal karışımı. (DS VI, s. 4844: Bayburt *Selim)

züv- (nsz) Ayağı kaymak: *Eyağım züvdü, yihıldım.* (Taşdere Arpaçay)

3.2. DİZİNLER

Tezde değişik başlıklar altında ele alınan tüm malzemenin -atasözleri, deyimler, ikilemeler, hayır duaları, beddualar, yeminler- alfabetik olarak dizini verilmiştir.

3.2.1. ATASÖZLERİ DİZİNİ

-A-

Acı acı çalışmanın daddı daddı yemesi var. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Adamı adam eden varlığıdır, varlığı da yoğusa üzü ğaradır. (Kırçiçeği *Susuz)

Adamı adam eliyen paradı, parasız adamın üzü ğaradı. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Adamın eti yeyilmez, gönü geyilmez; bir şirin dilinnen başğa neyi var. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

Adam var, adam gibi; adam var, cüdam gibi. (Handere *Sarıkamış)

Adam var, adam kimi; adam da var, cüdam kimi. (Telek *Arpaçay; Darboğaz *Selim)

Adam var, adamlardan yahşıdı; adam var, hayvan onnan yahşıdı. (Boyalı *Sarıkamış)

Adımı an bir çürüh cöyüznen. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ağaş yıhılанда baltalı da seyirder, baltasız da. (Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ağzı açığın malını gözü açılı yiyer. (Telek *Arpaçay)

Ahıllı düşünene geder delinin uşahları ğapıda oynaşar. (Yolboyu *Susuz)

Ajnan çılpağ ğudurğan olar. (Kümbetli)

Alan satannan umar. (Dikme)

Alışgın derd adam öldürmez. (Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Allah geç eder ama güç eder. (Demirkent *Akyaka)

Allah ğulunu sıhar, darda ğoymaz. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Allah keliň goçun hağgını keliň goça goymaz. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Anıhlı aş datdı olar. (Darboğaz *Selim)

Anıhlı aş tatlı olur. (Subatan)

Arhali köpeň gurt basar. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Arsız göcalmaz (Telek *Arpaçay)

Aslında olan dırnağında gösterir. (Kırçıçeği *Susuz)

Aslında olan tırnağında gösterir. (Boyalı *Sarıkamış)

Aslını yitiren haramzadadır. (Boyalı *Sarıkamış)

Atı atın yanına bağla, ya huyunnan ya suyunnan (tuyunnan). (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Atın éyisi özüne gamçı vurdurmaz. (Büyükpirveli *Akyaka)

Atnan arpa bir yerde olmaz. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

At öler, tayı galar; namerdin neyi galar. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

At ölür, tayı galır; namerdin neyi galır. (Telek *Arpaçay)

At sikgeyi çihardar, iki başına bir götüne deyer. (Porsuklu *Susuz)

Avazın ey avazdı oħuduğun Ğuran olsa. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ayağına taş deyse galbini yoħla. (Demirkent *Akyaka)

-B-

Balıhdan büyük Ğalıh var. (Boyalı *Sarıkamış)

Baş daşa deymese ahıl başa gelmez. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Bey vèren atın tişine bahılmaz. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Bıldırcının beyliyi arpa biçinine gadardır. (Subatan)

Bıyığın ğıyvatını sağgala ğırma. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Bir ağacın gölgesinde bin can göyün yatar. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Bir atın ayvazı bir almadır. (Darboğaz *Selim)

Bir atın ayvazı bir elmadı. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Yolboyu *Susuz)

Bir gözün bir göze heyri yoğdu. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Bir gözün diğer göze faydası yoğdur. (Telek *Arpaçay)

Bir gözün öbür göze faydası yoğdu. (Porsuklu *Susuz)

Bir gün gelen gül üsdüne, her gün gelen kül üsdüne. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)

Bir kez tökezleyen atın başı vurulmaz. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Birlik hardadı, dirlik ordadı. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Bir nağırın adını bir dana batırır. (Telek *Arpaçay)

Bir nağırın adını bir dırıklı dana batırır. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Bit iğitde, pire itde olur. (Porsuklu *Susuz)

Bit yiğitde, pire itde bulunur. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; *Kağızman)

Bizim tazıda hizliñ olmasa tilki bu eve dadanmaz. (Çamyazı *Sarıkamış)

Boğayı böyürden daşşığıdır. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Boş sufraya dua olmaz. (Boyalı *Sarıkamış)

Boş surfaya dua olmaz. (Yolboyu *Susuz)

Boynuzsuz göçün hağğı boynuzluya galmaz. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Böyü olan yerde küçüye söz tüşmez. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Bu degirmanın suyu nerden gelır? (Kırçiçeği *Susuz)

Bu deyirmenin suyu hardan gelır? (Porsuklu *Susuz)

Bulaḡ başdan bulanar. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioḡlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Burnunu her yere soḡma. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

Bu yılki tavuḡ, yarınki ġazdan irelidir. (Ocaklı)

-C-

Calanan çanaḡ yerini doldurmaz. (Yolboyu *Susuz)

Canlıdan ġada eksih olmaz. (Yolboyu *Susuz)

Can yanmazsa ġözden yaş çihmaz. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioḡlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

-Ç-

Çirkinnen bal yeme, ġözlenen daş daşı. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioḡlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Çiyenenen saġġız tez çürüyer. (Porsuklu *Susuz)

Çoḡ yemeḡ adamı az yemeḡden eder. (Porsuklu *Susuz)

-D-

Dadanmış ġudurmuřdan betardi. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioḡlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Dadanmış ġudurmuřdan beterdir. (Telek *Arpaçay)

Dadanmışdan al, tamarzıya ver. (Darboġaz *Selim)

Dana öldü, ḡap kesildi; ineh öldü, hep kesildi. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioḡlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Dana öldü, ḡap kesildi; inek öldü, hep kesildi. (Telek *Arpaçay)

Dana poḡu suva tutmaz. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioḡlu, Taşdere *Arpaçay)

Daş bildiġi kimi döner, çahçah başını aġrıdar. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioḡlu *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Daş bildiġi kimi döner, çahçah başını aġrıdır (daşlara vurur). (Kırçiçeġi *Susuz)

Delinin aḡlına iş salma. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioḡlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Delinin de bir sahabı olur. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

Delinin de (bir) sahibi olar. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Delinin ipinnen güyuya inilmez. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Deliye hël ver, eline bel ver. (Kırçiçeği, Porsuklu *Susuz)

Demiri sıcağ sıcağ döyeller. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Demir sıcağken döyülür. (Darboğaz *Selim)

Derdini vahdında ağla. (Porsuklu *Susuz)

Derdsiz güzel olmaz, gözelin derdi olar. (Darboğaz *Selim)

Derdsiz hêçbi gül olmaz. (Telek *Arpaçay; Darboğaz *Selim)

Deviye dediler “Boynun niye eyridi?”, dedi “Haram düzdü ki oram da düz ola.” (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Dilinde olanın dilçeyinde de olur. (Boyalı *Sarıkamış; Yolboyu *Susuz)

Dil salamat, baş salamat. (Tepecik *Arpaçay; Yolboyu *Susuz)

Dil selemet, baş selemet. (Kırçiçeği *Susuz)

Dirinin sahabı az olar, ölünün sahabı çoğ olar. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Doğru, eyilse de gırılmaz. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Doğruluğ dos gapısıdır. (Yolboyu *Susuz)

Domuzdan bir gıl göparmağ kârdı. (Porsuklu *Susuz)

Dosduğ iki başdıdı. (Kümbetli)

Dos var, düşman var. (Kırçiçeği *Susuz)

Dos var, tüşman var. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

Dökülen çanağ yerini doldurmaz. (Boyalı *Sarıkamış)

Dünyanın güyruğu uzundu. (Porsuklu *Susuz)

Düşene baltalı da vurar, baltasız da. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Düşene baltalı da vurur, baltasız da. (Telek *Arpaçay)

-E-

Eğer varın varısa yarın da var, varın yoğusa yarın da yoğ. (Kırçıçeği *Susuz)

Eğer varın varsa dosdun var, eğer varın yoğsa dosdun da yoğdu. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ekilen piçiler. (Yolboyu *Susuz)

El ağzı, çuval ağzı. (Boyalı *Sarıkamış; Yolboyu *Susuz)

El bahımı, göz duzağı. (Boyalı *Sarıkamış; Yolboyu *Susuz)

El bahımı, göz tusdağı. (Darboğaz *Selim)

Elden ğalan elli gün ğalar. (Dikme)

El eder, ğamber öğünür. (Altınbulak *Sarıkamış)

Ele iş gör kü Allah'ın hoşuna ğetsin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

El elinnen tiken yolma, tikene de yazılıdır. (Subatan)

El eli yuyar, el de döner üzü yuyar. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

El epbeğinnen ğarın doymaz. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

El ğızı ğardaşı ğardaşa düşman yapar, dos yapmaz. (Gönülalan *Arpaçay)

El keçen körpüden sen de keç. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

Elnen gelen toy bayramdı. (Demirkent *Akyaka)

El sözünnen gerdeğe girilmez. (Porsuklu *Susuz)

Elti eyrisi, balta eyrisi. (Polatköy *Arpaçay)

El tutanın eli kesilmez. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

El yatanda sen ğağ, el ğağanda sen yat. (Kümbetli, Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

El yığılar, keren ğırılar. (Kümbetli, Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Emir demiri keser. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Er arvadın döğüşü, yaz günün yağışı. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Erkeh eşşeh gülun gezdirmez. (Çakmak)

Erkeh guşun yuvası olmaz. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Erkek atla bekar gızın bağına atılmaz. (Boyalı *Sarıkamış)

Er kişi sözünnen dönmez. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ersiz avrat, yularsız at. (Kırçiçeği *Susuz)

Ersiz arvat, yüensiz at. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Eslinde olan dırnağında gösterer. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Eslinde olan neslinde gösterer. (Yolboyu, Porsuklu *Susuz)

Eşşege binmek bir ayıp, inmek iki ayıp. (Telek *Arpaçay)

Eşşegini sağlam gazığa bağla, sonra Allah'a tafşır. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Eşşeh gazar, at yeyer. (Porsuklu *Susuz)

Eşşeh gazar, at yiyer. (*Kağızman)

Eşşeye minmeğ bir ayıp, eşşehden inmeğ iki ayıp. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Et gemihsiz olmaz. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Et giren yere dert girmez. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Et kemihsiz olmaz. (Yolboyu *Susuz)

Et yeyen guş dimdiyinnen bellidi. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Et yiyen guş dimdiğinnen bellidir. (Telek *Arpaçay)

Ev danası ev öküzünnen görhmez. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ev danasınnan öküz olmaz. (Telek *Arpaçay; Yolboyu, Porsuklu *Susuz)
Ev danası öküz olmaz. (*Kağızman; Handere *Sarıkamış)
Ev evin üsünde olmaz. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
Evin küçügi olana geder itin küçügi ol. (Kırçiçeği *Susuz)
Evin küçüğü olacağına itin küçügi ol. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
Ev yiğanın evi olmaz. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
Ëy at özüne gamçı vurdurmaz. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
Eylenir kılıç yarası, eylenmez dil yarası. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay)
Ëylih hêşbir zaman itmez. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
Ëy olmuyacağ hêşde onnan bellidi ki döşeyi göyar, yorgana sıçar. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
Eziz öler, boğaz ölmez. (Kümbetli)
Eziz öler, boğaz aç galmaz. (Porsuklu *Susuz)

-F-

Faķire ay da ğara, ğün de ğara. (Demirkent *Akyaka)
Faķire diyeller ki “Bu elbiseleri kimnen aldın?”, zengine de diyeller ki “Ėeyirli olsun.” (Kırçiçeği *Susuz)
Faķir ğeyse diyeller “Nerden aldın?”, zengin ğeyse diyeller “Ėeyirri olsun.” (Bekler, Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
Faķir oĝru olmuş, ay aĝşamnan doĝmuş. (Demirkent *Akyaka)

-G-

Ėada birliĝe, çomağ çorluya. (Yolboyu *Susuz)
Ėada birriĝe, çomağ çorruya. (Darboĝaz *Selim)
Ėaĝan öküz yatan öküzün başına sıçar. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
Ėala içinnen fethediler. (Porsuklu *Susuz)

Ġancıh it ġuyruh sallamasa, erkeh it peşine düşmez. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ġapını kitde, ġomşunu hırsız tutma. (Telek, Tepecek *Arpaçay)

Ġapını möhkem dut, ġomşunu hırhız dutma. (*Kağızman)

Ġapını sağlam kitde, ġomşunu oğru tutma. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ġar, dağa çıhanda ġıymetli olur. (Kırçıçeği *Susuz)

Ġaríf ġuş yuvasında öter. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ġaríf itin ġuyruđu ġötünde olar. (Porsuklu *Susuz)

Ġarib itin ġuyruđu ġötünde olur. (Telek *Arpaçay)

Ġarı var, ġan ġaldırar; ġarı var, ġan yatırar. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ġarı var, ġan yatırır; ġarı da var, ġan eder. (Kırçıçeği *Susuz)

Ġarnımnan çıhıf ġada, kime ġedem imdada. (Porsuklu *Susuz)

Geçinin uyuzlusu, ġözenin üst başında su içer. (Altınbulak *Sarıkamış)

Geçi suyu böġüre böġüre geçer. (Altınbulak *Sarıkamış)

Ġeder ġazan ġarası, ġalar üzün ġarası. (Boyalı *Sarıkamış)

Ġeder ġazan ġarası, ġetmez yüzün ġarası. (Darboğaz *Selim)

Ġeder ġılış yarası, ġetmez dil yarası. (Darboğaz *Selim)

Ġelem ġılışdan kesgindi. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Gelin gelin olmaz, gelen öy gelin olar. (Gönülalan *Arpaçay)

Gelin gelin olmaz, gelin düşen ev gelin olur. (Telek *Arpaçay)

Gelin gelin olmaz, gelin ġetdiđi ev gelin olar. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Gelini aç ġoyarsan hırhız olar, çoğ söylersen arsız olar. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Gelini aç ġoyarsan hırhız olur, çoğ söylersen arsız olur. (Kırçıçeği *Susuz)

Gelinin ayağı, çobanın dayağı. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Gelinin dili yoh, ğaynenenin de imanı. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Genç gözüyken at, yaşlı gözüyken ğız al. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Gendi götündeki ğazığı görmür, elin gözündeki çöpi görür. (Kırçıçeği *Susuz)

Ğetdiyin yer gördün kü kördü, sen de bir gözünü yum. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ğetmesin o yahşı ki yerine yaman gele. (Yolboyu *Susuz)

Gezeyen gelinnen, güleyen ğızdan lotu yahşıldı. (Porsuklu *Susuz)

Ğılıcının dalı da keser, ğavağı da keser. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ğırğ gün gezersen ğırda, bir gün raslarsın ğırda. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay)

Ğırğ gün gezersen ğırda, bir gün uğrarsın ğırda. (Porsuklu *Susuz)

Ğışın daşa, yazın yaşa oturma. (Kırçıçeği *Susuz)

Ğızı bini isder, biri alar. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ğızı bini ister, biri alır. (Telek *Arpaçay)

Ğızı öz başına ğoysan ya toycuya ğeder ya zurnacıya. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ğoca öküz ölen de yeri belli olur. (Kırçıçeği *Susuz)

Ğol ğırılar, yen içinde ğalar. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ğomşu ğomşu olsa, ğomşu ğızının aleyhine ğonuşmaz; ğomşunun kör ğızı da ğocaya gider. (Boyalı *Sarıkamış)

Ğomşu ğomşu olsa, ğomşunun kör ğızı ğocaya gider. (Boyalı *Sarıkamış)

Ğomşu ğomşuya bağar, canını ataşa atar. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ğomşu ğomşuya bağar, canını ataşa yahar. (*Kağızman)

Ėonaĥ ġonaġı sevmez, ev sahabı hêşbirini sevmez. (Bekler, Kûmbetli, Tazekent; Bûyûkdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioġlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ėorĥan ġoze çöp batar. (Tepecik *Arpaçay)

Ėorĥan ġoze çöp tûşer. (Kûmbetli; Bûyûkdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioġlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ėorĥ ġorĥmazdan, utan utanmazdan. (Bekler, Kûmbetli, Tazekent; Bûyûkdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioġlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ėoşduĥ ġuzu kozda belli olar. (Porsuklu *Susuz)

Ėoşluĥ ġuzı konda belli olur. (Kırçıçeġi *Susuz)

Ėoy keçinin ölümü palıtdan olsun. (Kûmbetli; Bûyûkdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioġlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ėoyuna giden itin sahabına ĥayrı olmaz. (Porsuklu *Susuz)

Ėoyunu ġoyun eyaġınnan, keçiyi keçi eyaġınnan asallar. (Kûmbetli; Bûyûkdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioġlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ėoyunu olan bilmez yazı, peteġi olan bilmez ġüzü. (Darboġaz *Selim)

Ėoyunu olmayanın bıçaġı kesgin olar. (Boyalı *Sarıkamış)

Ėoyunu olmuyanın bıçaġı kesgin olar. (Kûmbetli; Bûyûkdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioġlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ėoyunu olmuyanın bıçaġı kesgin olur. (Handere *Sarıkamış)

Ėönül seven ġözel olar. (Kûmbetli; Porsuklu *Susuz)

Ėönül seven ġözel olur. (Telek *Arpaçay)

Ėönül umduġu yerden küser. (Kûmbetli; Bûyûkdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioġlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ėötüne ġöre bosdan ek. (Porsuklu *Susuz)

Ėözelden ġöz eksih olmaz, çirkinden de dert bala. (Darboġaz *Selim)

Ėözelden ġöz eksih olmaz, çirkinnen ġada bala. (Kûmbetli, Tazekent; Bûyûkdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioġlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ėözel ġözel olmaz, ġönül seven ġözel olar. (Kûmbetli; Bûyûkdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioġlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ėözeli bini ister, biri alar. (Bekler, Kûmbetli; Bûyûkdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioġlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Göz gördüyünnen görhar. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Gözünü kim oydi? - Göyum oydi. -Onun çun mu derin oydi? (Kırçiçeği *Susuz)

Gözünü kim oydu? -Goyum oydu, onu da derin oydu. (Bacioğlu *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Gözünü kim oydu? -Goyum oydu. -Onun için mi derin oydu? (Porsuklu *Susuz)

Ġurda dediler “Boynun niye ġalındı?”, “Öz işimi özüm görörem de onnandı.” dedi. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ġurda dediler ki “Senin boynun niye ġalındı”, o da dedi ki “Kendi işimi kendim görürim.” (Kırçiçeği *Susuz)

Ġurt ġocaldı mı köpeyin masġarası olur. (Subatan)

Ġuru sofraya dua olmaz. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; *Kaġızman; Porsuklu *Susuz)

Ġuru sofruya amin diyilmez. (Kırçiçeği *Susuz)

Güleyenin tarlası geleyen olar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

Günü güne satma. (Porsuklu *Susuz)

-H-

Ġarmana giren porsuġ dirgene dayanır. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

Harya ġetsen hoġġa dört üz ġıramdı. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ġatır için ġasda yatılmaz. (Telek *Arpaçay; Boyalı *Sarıkamış)

Her derede bir at öldürmesen baytar olamazsın. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Her deyilene inanma. (Telek *Arpaçay; Kırçiçeği *Susuz)

Hereket olmuyan yerde bereket olmaz. (Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Her ġuş öz bacasında öter. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Her ġuş öz ġenedinnen uçar. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Her ġül vaġdında biter. (Çakmak)

Her igidin bir soġan doġraması vardır. (Handere *Sarıkamış)

Herkes evinin ğiblesini bilir. (Telek *Arpaçay)
Herkesin öz pisdiyi özüne ğalar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)
Herkes kendini beyenir. (Telek *Arpaçay)
Herkes kendi ölüsüne ağlar. (Kırçıçeği *Susuz)
Herkes öz etdiyini bular. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)
Herkes öz etdiyinnen utanar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)
Herkes öz evinin ğıvlasını bilir. (Porsuklu *Susuz)
Herkes öz ölüsünü ağlar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)
Herkes özünü beyener. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)
Herkes özünü, kór da gözünü öğer. (Porsuklu *Susuz)
Herkes sağğız çiyner, Kürt ğızı dadını çıharar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)
Herkes südüne tüşeni yapar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)
Her kim ne ederse özüne eder. (Porsuklu *Susuz)
Hèrs gelir, göz ğızarar; hèrs gèder, üz ğızarar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)
Hèrs gelir, göz ğızarır; hèrs gèder, üz ğızarır. (Telek, Tepecik *Arpaçay)
Hèrsnen ğağan zararlar oturar. (Porsuklu *Susuz)
Her öküz bir çubuĝnan sürölmez. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioĝlu, Taşdere, Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
Her zaman keşiş kete yemez. (Kümbetli; Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
Hesabını bilmeyen ğasap elinde ğalar ğuru masat. (Porsuklu *Susuz)
Hesdenin halınnan ne bilir sağlar. (Porsuklu *Susuz)
Hetir için hasda yatılmaz. (Yolboyu *Susuz)
Heyret sümüyünnen it kökelmez. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)
Hırdanın huyunnan, ucanın zorunnan ğorh. (Boyalı *Sarıkamuş; Yolboyu *Susuz)
Hırhız evden olursa öküz bacadan çıhar. (Porsuklu *Susuz)
Hırhız evde olduhtan sonra öküz bacadan çıhar. (*Kağızman)
Hırhıznan gezen hırhız olar. (Porsuklu *Susuz)
Hırmana giren porsuh dirgene dayanar. (Porsuklu *Susuz)
Honçasında soĝan olan ölmez. (Polatköy *Arpaçay)
Huyunu bilmediyin atın dalına keşme. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

-İ-

İneh (düye) göz etmese, buğa sıçramaz. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

İneh öldü, h ap kesildi; dana öldü, hep kesildi. (Darboğaz *Selim; Handere *Sarıkamış)

İnsana mal gerek, mala sahip gerek, oğul değil babası gerek. (Boyalı *Sarıkamış)

İtten olan it olar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

İt ğursağı yağ götümez. (Darboğaz *Selim)

İt ğursağı yağ götürmez. (Kümbetli; Yolboyu, Porsuklu *Susuz)

İt ğuzu doğmaz, itden it olar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

İtin aħmağı odu ki ğayğanaħdan pay umar. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

İtin ğursağı yağ götürmez. (Telek *Arpaçay; Boyalı *Sarıkamış)

İtin ğatır ı yoħsa da sahabının ğatır ı var. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

İt itliğini eder. (Darboğaz *Selim; Yolboyu *Susuz)

İt itnen boğuşar, yolcunun işi ras gelir. (Yolboyu *Susuz)

İt itnen boğuşmasa yolcunun işi ras gelmez. (Yolboyu *Susuz)

İtten yoldaş ol, deyneyini elden ğoyma. (Porsuklu *Susuz)

İt ürür, kervan k eçer; yel ğayadan ne aparır? (Demirkent *Akyaka)

İt ürür, kervan yürür. (Demirkent *Akyaka)

İt ürüyer, kervan k eçer; yel ğayadan ne aparır? (Çamçavuş, Yolboyu *Susuz)

-K-

K arla zarar ğardaşdı. (Porsuklu *Susuz)

Keçi can hayında, ğasap piy hayında. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Keçinin ölümü gelende çobanın deyneyine sürtüner. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Keçi suyu beyire beyire geçer. (Darboğaz *Selim; Yolboyu *Susuz)

Keçi suyu bögüre bögüre içer. (İsisu *Sarıkamış)

Keçi suyu meliye meliye geçer. (Boyalı *Sarıkamış)

Kirpinin isdemediğı ot, deliğinin ağızında biter. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Koçluk kuzu k zda belli olur. (Demirkent *Akyaka; *Kağızman)

Ƙora ıt demeden Ƙoron bağrı yarılır. (Kırçıçeği *Susuz)

Ƙor Ƙora lağlanmasa Ƙoron bağrı atdar. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ƙoron istediği bir göz, Allah verdi iki göz; biri eyri biri düz. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

Ƙoron istediği iki göz, biri eyri biri düz. (Porsuklu *Susuz)

Köpehsiz sürü olmaz. (Handere *Sarıkamış)

Kör atın kör alıcısı olar. (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Kör körlen alay étmese körün bağrı çatlar. (*Kağızman)

Körün daşı, kelin başı. (Yolboyu *Susuz)

Körün taşı, kelin başına değer. (Boyalı *Sarıkamış)

Küllühden kül gétse de yeri belli olur. (Demirkent *Akyaka)

Külü küllühden ğaldır, kül gèderse yeri ğalar. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

-L-

Lalin dilinnen sahibi anlar. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Lotuynan gezen lotu olar. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

-M-

Mal bir yere, iman bin yere. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Malın sahabı gereh, oğlu yoğ babası gereh. (Darboğaz *Selim)

Mart ıhdı, dert ıhdı. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Martda bir mereh saman, avrılda bir horum ot gereh. (Porsuklu *Susuz)

Martda mereh, yarı gerek. (Kırçıçeği *Susuz)

Mart geldi, dert geldi. (Esenyayla *Akyaka; Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Maya buddu arvatdan nar buddu oğul ıhar (törer). (Porsuklu *Susuz)

Maya budlu ğarıdan maya budlu da çocuğ törer. (Kırçıçeği *Susuz)

Merhemetden meretz törüyer. (akmak)

Mert deller, maldan edeller; iğit deller candan edeller. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Milletin gözündeki çöpü görür, öz götündeki kereni görmör. (Porsuklu *Susuz)

-N-

Namerdi gova gova mert yaparsın. (Darboğaz *Selim)

Ne doğrarsan aşan, o gelir gışıgan. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; *Kağızman; Porsuklu *Susuz)

Ne doğrarsan çanağına, o geler gışığına. (Çamçavuş *Susuz)

Ne gurdu gör, ne gulfallah oğu. (Porsuklu *Susuz)

Niyetin neyse akıbetin de odur. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

Niyetin neyse ehibetin de odı. (Porsuklu *Susuz)

-O-

Oğul anadan çıkar. (Gönülalan *Arpaçay)

Ot kökünün üstünde biter. (Telek *Arpaçay)

Ot kökünün üstünde piter. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Oturan göt halı tohuyar. (Porsuklu *Susuz)

Oynaca umutdu olan ersiz galar. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

-Ö-

Öküz evden böyüyer, yiğit köyden böyüyer. (Darboğaz *Selim)

Öküz öyden, yiğit köyden böyüyer. (Darboğaz *Selim)

Ölüler ele biler ki diriler her gün halva yeyer. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Örtülü bazar, dostluğu bozar. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

Örtülü pazar, dosduğu bozar. (Kümbetli; Esenyayla *Akyaka; Porsuklu *Susuz)

Öy danası (danasınnan) öküz olmaz. (Darboğaz *Selim)

Özünü bilmeyen sözünü bilmez. (İsisu *Sarıkamış)

Özünü öveni göy gaç, el öveni al gaç. (Porsuklu *Susuz)

-P-

Paran var iken ac gal, paran yoğ iken (paranı bitirip) ac galma. (Boyalı *Sarıkamış)

Paran var iken aş gal, paran bitdiğinden sonra aş galma. (Tepecik *Arpaçay)

Poň yeyenin gışığı belinde olar. (Porsuklu *Susuz)

Poşadan paşa olmaz. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

-S-

Sağ gözün sol göze faydası yoğdur. (Kırçıçeği *Susuz)

Saħla yetimi, töhsün gözünü. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Salahana gancıħdan ğurtcul tula olmaz. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Salahana gancıħdan salahana kuçih olar. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Saman bazarında mücevherin ğıymeti olmaz. (Tepecik *Arpaçay)

Sehseninde örgegen yüzünde çalar. (Boyalı *Sarıkamış)

Sene deymeyen ğurt bin yaşasın. (Subatan)

Sıçandan düşen (olan) davarcıħ dibi keser. (Altınbulak *Sarıkamış)

Sıçandan olan davarcıħ keser. (Handere, İsisu *Sarıkamış)

Sıçannan doğan keseğen olur. (Boyalı *Sarıkamış)

Sıçannan olan keseyen olar. (Küçükaküzüm, Küçükdurduran *Akyaka; Taşdere *Arpaçay; Darboğaz *Selim)

Sıçannan olan sıçan olur, o da davarcıħ keser. (Bacioğlu *Arpaçay)

Sıçmayan göte poň bulaşmaz. (Porsuklu *Susuz)

Su aħdıđı yerden bir de aħar. (Demirkent *Akyaka)

Su gider, ğum ğalar. (Porsuklu *Susuz)

Su gider, ğum ğalır. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

Suyun lal aħanı, insanın yere baħanı. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

Süt veren ineğın memesi kesilmez. (Kümbetli; Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

-Ş-

Şeytannan çoħ bilen yoğdu, nehlet ğaltası boynuna geçer. (Büyükdurduran *Akyaka; Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

-T-

Tamaħçıdan al, dadanmışa ver. (Boyalı *Sarıkamış)

Tamahkardan al, dadanmışa ver. (İsisu *Sarıkamış)
Tamarzıdan al, dadanmışa ver. (Taşdere, *Tepecik *Arpaçay)
Tandır sıcaħken ehmeħ tutar. (Boyalı *Sarıkamış)
Tandır sıcaħken epbeħ tutar. (Yolboyu *Susuz)
Tavşana diyer “Ėaç.”, tazıya diyer “Tut.” (Kümbetli; Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
Tazıda hizdiħ olmasa tilki mereħde balalamaz. (Yolboyu *Susuz)
Tazıdan hizdiħ olmasa tilki gelif mereħde yavru yapmaz. (Darboğaz *Selim)
Tendir isdi iken ekmek tutar. (Boyalı *Sarıkamış)
Tendir sıcaħken ekmek tutar. (Darboğaz *Selim)
Terziye “Göş.” dediler, iynesini başına sanşdı “Men hazıram.” dedi. (Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
Tişin ağrıyarsa, çeħ ğurtul; başın ağrıyarsa, kes ğurtul. (Tazekent; Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
Toħun ajdan ne ħavarı var. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)
Toħun ajdan ne ħeberi var. (Boyalı *Sarıkamış)
Töyuħ su içer, Allah’a baħar. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

-U-

Uzun saçlının ahı yerde ğalmaz. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

-Ü-

Ürkütme tavşanı, arslan edersin. (Boyalı *Sarıkamış; Darboğaz *Selim)
Üŝaħ yıħıla yıħıla böyür. (Demirkent *Akyaka)

-V-

Vaħdında ekilen gür biter. (Yolboyu *Susuz)
Vaħıtsız gelen misefir kesesinnen yiyer. (Kırçiçeği *Susuz)
Vardan zaral gelmez. (Porsuklu *Susuz)
Veresiye zehir baldan datdı olar. (Darboğaz *Selim)
Vuran oğul ataya baħmaz. (Kümbetli)
Vuran oğul babıya baħmaz. (Porsuklu *Susuz)

-Y-

Ya lele şeliyi, ya şele leliyi götürer. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

Yağlı göte guyruğ bağlanmaz. (Porsuklu *Susuz)

Yağ yağnan gaynıyar, yarma guruda galar. (Dikme)

Yamandır baş ağrısı, daha yamandır yaman evlat. (Polatköy *Arpaçay)

Yaman ölmesin ki yahşı gele. (Subatan)

Yaman ölmesin ki yerine yahşı gele. (Darboğaz *Selim; Yolboyu *Susuz)

Yaman ölsün ki yahşı gele. (Boyalı *Sarıkamış)

Yanan da ana (men), yaman da ana (men). (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Yaş kes, baş kes; merhemetini elden goyma. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

Yatan iti uyandırma. (Kümbetli; Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Yatan iti uyandıрмаğ olmaz. (Telek *Arpaçay)

Yaz yatani gışın böyeleğ tutar. (Yolboyu *Susuz)

Yel gayadan ne aparır. (Demirkent *Akyaka)

Yel gayadan toz goparır. (Demirkent *Akyaka)

Yetim böyüyer, Azreyel'in kötülüğü özüne galar. (Darboğaz *Selim)

Yetim böyüyer, feleğ utanar. (Darboğaz *Selim)

Yetim büyür (ama) feleğ (felek) utanır. (Boyalı *Sarıkamış)

Yetime ay da gara, gün de gara. (Kümbetli; Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Yetime öğüt veren çoğdu, epbeğ veren yoğdu. (Kümbetli; Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Yetime öğüt veren çok olur, ekmek veren az olur. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

Yetimi döveceğine üstünü cır. (Esenyayla, Büyükdurduran *Akyaka; Taşdere *Arpaçay; *Kağızman)

Yetimi döyene geder üstünü yırt. (Porsuklu *Susuz)

Yetim oğurruğa çıhanda ay aışamnan doğar. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Yèyici guşun rızgısını Allah yetirer. (Kümbetli; Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Yohuşun dibinde ata arpa kâr etmez. (Kümbetli; Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

-Z-

Zaralın harasınnan dönsen kardı. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Zehmeri ayında çiyelem olmaz. (Darboğaz *Selim)

Zenginin gönlü olana ğadar fuşaranın canı çıhar. (Telek *Arpaçay)

Zenginin gönlü olana ğader faşirin (nökerin) canı çıhar. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

3.2.2. DEYİMLER DİZİNİ

-A-

abdest sal- “abdest almak” (Porsuklu *Susuz)

abırdan tüş- “itibardan düşmek, saygınlığını kaybetmek, kimse sevmemek, değer vermemek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

acayıp kal- “şaşırmak, hayret etmek” (Cavlak *Selim)

acebe kal- “şaşakalmak, donakalmak” (DS I, s. 43: Kars köyleri)

acığıcı vër- “nispet yapmak, imrendirmek, kıskandırmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

acığ èlle- “küsmek, darılmak” (Polatköy *Arpaçay)

acığ et- “küsmek, küsüp gitmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

acığı gel- “sinirlenmek, öfkelenmek” (Porsuklu *Susuz)

acığı tut- “öfkelenmek, kızmak, sinirlenmek” (Küçükaküzüm *Akyaka; Gönülalan *Arpaçay)

acıh éle- “küsmek, darılmak” (Esenyayla *Akyaka; Polatköy *Arpaçay; DS I, s. 47*: Kızılçakçak *Arpaçay)

acıh ğıcıh ver- “nisbet yapmak, kıskandırmak, imrendirmek” (Polatköy *Arpaçay)

acıh ver- “nisbet yapmak, imrendirmek, kıskandırmak” (Esenyayla *Akyaka; DS I, s. 47: Kızılçakçak *Arpaçay, Kars köyleri)

acınnan ağzı eyil- “çok acıkmak” (Porsuklu *Susuz)

acınnan günorta ğağ- “çok fakir olmak” (Porsuklu *Susuz)

acınnan uğun- “açlıktan kıvrınmak, çok acıkmak” (Porsuklu *Susuz)

acısını unuttur- “teselli etmek, avutmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

açılı ğapı çoğ, gelme diyen yoğ. “çok gezen insanlar için kullanılır.” (Subatan)

a çüt yatan bağdavar, hêş demersen teğ de var. “1. evlenme çağına gelmiş kişilerin evlenme isteklerini dile getirmek için söyledikleri söz” (Yolboyu *Susuz); “2. adaletsiz olan kişiler için kullanılan söz” (Çakmak)

adağ at- “çocuk adım atmaya başlamak, ilk adımını atmak” (Polatköy *Arpaçay)

adam gıtdığı çıh- “işe yarayacak, iş yaptırarak kimse bulunmamak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

adamlıgı éle- “insanlık etmek, iyilik yapmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

adamlıgını gösder- “iyilik yapmak, yardım etmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

ad gazan- “ün kazanmak, ünlenmek” (Tazekent; Esenyayla *Akyaka; Karakale, Tepecik *Arpaçay)

ad göş- “ad koymak, yeni doğan çocuğa isim vermek” (Boyalı *Sarıkamış)

adına yaraşır davran- “adına, itibarına yakışır şekilde davranmak” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

adını batır- “1. rezil etmek, onurunu zedelemek” (Porsuklu *Susuz); “2. rezil olmak, kendi değerini düşürmek” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

adı sanı olma- (yoḥ) “kimse bilmemek, hiç kimse tanımamak” (Porsuklu *Susuz)

ad sal- “ün kazanmak, ünü herkes tarafından duyulmak” (Karakale *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ağov’un gazi gibi yè- “çok yemek” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ağaş çeḥ- “birisine sopayla vurmaya davranmak” (Porsuklu *Susuz)

ağır ayah [, ağır eyah] “ağır, yavaş” (Aksu *Susuz)

ağır eyah (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay) → **ağır ayah**

ağı vèr- “zehirlenmek” (Porsuklu *Susuz)

ağıya yaradı, beye yaradı, keçel Abbas'a yaramadı. “beğenmezlik yapan insanlar için kullanılır.” (Boyalı *Sarıkamış)

ağız burun èt- “küsmek, konuşmamak, konuşmak istememek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz); “2. beğenmemek, hoşnutsuzluğunu bildirmek” (Porsuklu *Susuz)

ağız dadiynan yème- “kazandığını, emek edip ortaya çıkardığı ürünü huzurla, iyi geçimle yiyememek” (Porsuklu *Susuz)

ağız déyeni gūlah eşitmèr. “bulunulan ortam çok gürültü olmak” (Darboğaz *Selim)

ağız ey- “değmeyecek birinden yalvararak bir şeyler istemek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

ağızsız dilsiz yat- “konuşmadan, sesizce, bir şey yiyip içmeden, yorgun, hâlsiz ya da hasta bir ekle şekilde yatmak” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ağlar göy- “terk edip giderek ya ölüm nedeniyle sürekli ağlamasına sebep olmak üzme, mutsuz etmek, derde düşürmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ağlıya ağlıya iki gözünnen ol- “çok ağlamaktan gözleri kör olmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

ağrımaz başını ağrı- “başına dert açmak, hiç gereği yokken güç ve sıkıntılı işe girişmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

ağzı burnu yernen git- “somurtmak, surat asmak” (Darboğaz *Selim; Porsuklu *Susuz)

ağzı dada gel- “1. keyfi yerine gelmek” (Porsuklu *Susuz); “2. tatlı bir şey yemekten ağzı tatlanmak” (Porsuklu *Susuz)

ağzı eyil- “1. çok acıkmak” (Porsuklu *Susuz); “2. çok zayıflamak” (Porsuklu *Susuz)

ağzına muhat ol- “söylediklerine dikkat etmek, dikkat ederek konuşmak, kırıcı, kötü sözler söylememek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ağzına söy- “küfretmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ağzına üzüne söy- “kaba, çirkin bir şekilde küfretmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ağzını burnunu bük- “beğenmemek” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

ağzını bük- “beğenmemek, hoşnutsuzluğunu yüz ifadesiyle belli etmek” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

ağzını ey- “taklidini yapmak, bir kişinin söylediklerini alaylı bir biçimde tekrarlamak” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ağzının sözünü bilme- “konuşmasını bilmemek, ne söylediğine dikkat etmeden konuşmak” (Göldalı *Arpaçay)

ağzını söze tut- “1. ilgisini çekecek bir konuda konuşturmak suretiyle oyalamak, konuşturarak alıkoymak” (Porsuklu *Susuz)

ağzını yamsıla- “taklidini yapmak, bir kişinin söylediklerini alaylı bir biçimde tekrarlamak” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ağzınan burnun gel- “zehir zıkkım olmak” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ağzınan tut- “konuşturmamak, sözü bitmeden araya girip konuşmasına müsaade etmemek” (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ağzı yağa bala bat- “şansı yaver gidip, işi rast gidip zenginlenmek” (Porsuklu *Susuz)

ahıldan nohsan “salak, saf” (Tomarlı *Arpaçay; Darboğaz *Selim)

ahıldan yüngül “aklını gereği gibi kullanamayan” (Küçükdurduran *Akyaka; Tozluca *Selim; Boyalı *Sarıkamış)

ahıllayıp püfülle- “oflayıp puflamak” (Kümbetli; Karakale *Arpaçay)

ahıl teherren- “baş dönmek, zihin bulanmak” (DS I, s. 129: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ahıl veren çoğdu, epbeñ veren yoğdu. “çözüm bulmak yerine faydasız tavsiye veren çok olmak” (Porsuklu *Susuz)

ahır yar- “ahırdan (ahıra girip) hırsızlık yapmak” (Porsuklu *Susuz)

ahlı çih- “çok korkmak” (Karakaş)

ahlı dolan- “başı dönmek” (Camuşlu *Kağızman; Sırbasan *Sarıkamış)

ahlı geler gèder ol- “akli dengesi yerinde olmadığından söylediklerini unutmak, bir sözü bir sözünü tutmamak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

ahlı getir- “her şeyi anlamak, bilmek” (Ocaklı)

ahlı gıssa “akılsız, akli az” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

ahlına sal- “hatırlatmak” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

aḥlını al- “çok korkutmak” (Porsuklu *Susuz)

aḥlını başına geti- “uyandırmak, yol göstermek” (Porsuklu *Susuz)

aḥlını ğaldır- “1. delirmek, aklını oynatmak” (Küçükaküzüm *Akyaka); “2. çok korkutmak” (Porsuklu *Susuz)

aḥlını itir- “aklını kaybetmek, delirmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

ajdıḥ davası çeh- “hakkı olmayanı, hakkından fazlasını isteyerek tartışma, kavga çıkarmak” (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ajdıḥ hırmamı döy- “herkesin ununun bittiği zaman yetişen tahılı biçip harman yapıp insanların ihtiyacını gidermek” (Porsuklu *Susuz)

aj gezif, toḥ sallan- “ihtiyacı olduğunu, aç olduğunu kimselere belli etmemek” (Porsuklu *Susuz)

ajıḡı tut- öfkelenmek, sinirlenmek, kızmak” (Bayburt *Selim)

aj lelöyün ğal- “yoksul kalmak, muhtaç duruma düşmek” (Porsuklu *Susuz)

alaḡ al- “bostandaki yabancı otları temizlemek” (Oğuzlu; Taşdere *Arpaçay; Esenyayla *Akyaka)

alasını çek- “bostandaki yabancı otları temizlemek” (Porsuklu *Susuz)

ala ürey et- “çok korkutmak” (Porsuklu *Susuz)

ala ürey ol- “çok korkmak” (Porsuklu *Susuz)

ala yarım ğal- “yarım kalmak, tamamlanmamak” (Porsuklu *Susuz)

ala yarım iş gör- “baştan savma, özensiz iş yapmak” (Porsuklu *Susuz)

aldile tut- “güzel sözlerle, tatlı dille kandırmak, aldatmak” (Porsuklu *Susuz); “2. güzel sözlerle kandırarak vurmak” (Porsuklu *Susuz)

alımını al- “ağzının payını almak, hakettiği cevabı almak” (Tepecik *Arpaçay)

alımını ver- “hakettiği cevabı vermek” (Porsuklu *Susuz)

Allah üzüne baḥ- “Allah korumak, Allah yardım etmek, kötü bir durumdan şans eseri kurtulmak” (Porsuklu *Susuz)

altdan alttan baḥ- “göz altından bakmak, gizlice bakmak” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

altına al- “güreşte ya da dövüşte yere yıkıp üstüne çıkmak” (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

altınnan hod vèr- “fitlemek, tahrik etmek” (Porsuklu *Susuz)

alt vuruf üst çıl- “değişik yollar deneyerek başarmak” (Porsuklu *Susuz)

amanı ğırıl- “sabırsızlanmak, sabırsızca davranmak” (Porsuklu *Susuz)

amanı kesil- “sabırsızlanmak, sabırsızlık göstermek” (Gönülalan *Arpaçay); “2. gücü azalmak, gücü tükenmek” (Kırçiçeği *Susuz)

anası damın üsdünde doğ- “açık sözlü olmak” (Porsuklu *Susuz)

anasınnan ezen, atasınnan tezen “ipini koparan” (Porsuklu *Susuz)

andıra ğal- “sahipsiz kalmak” (Çakmak)

anğuta dön- “çok zayıflamak, zayıflıktan boynu ipince kalmak” (Porsuklu *Susuz)

arhası gel- “bitmek, tükenmek” (Porsuklu *Susuz)

arhasını getir- “sonunu getirmek, bitirmek” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

arı bana nèyledi, balı nèylesin. [, arı been nèyledi, balı nèylesin] “kendisine faydası olmayanlar için kullanılır.” (Boyalı *Sarıkamış)

arı been nèyledi, balı nèylesin. (Kırçiçeği *Susuz) → **arı bana nèyledi, balı nèylesin.**

arpaya düş- “at fazla arpa yemekten hastalanmak” (Subatan)

artıh tut- “üstün tutmak” (Porsuklu *Susuz)

aşif daş- “bol olmak, fazla olmak, haddinden çok olmak” (Kümbetli)

aşığı alçı gel- “şansı açık olmak, işi yolunda gitmek” (Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu *Arpaçay)

aşığı alçı otur- “talihi, şansı açık olmak” (DS I, s. 354: Kızılçakçak *Arpaçay)

ataş at- “tandırını yakmak” (Karacaören, Ocaklı)

at ğaşdı, torva tüşdü. [, at ğaşdı, torba düşdü] (Dikme; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu *Arpaçay) “birden öfkelenmek”

at ğaşdı, torba düşdü. (Telek, Tepecik *Arpaçay) → **at ğaşdı, torva tüşdü.**

avara ğal- “boş kalmak” (Subatan; DS I, s. 377: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘avara galmağ’)

ayağ altına sal- “ayak altına almak” (Aslanhane *Akyaka)

ayan ol- “malum olmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

ayaran gel- “işine gelmek” (Handere *Sarıkamış)

ay bacayı geç- “zamanı geçmek” (Subatan)

ay bacıyı savış- “zamanı geçmek” (Porsuklu *Susuz)

aydınlığa çıh- “rahata ermek, durumu iyi olmak, rahat ve mutlu bir hayata kavuşmak” (Bayburt *Selim)

ayhavar et- “yardım istemek, yardıma çağırmak” (Subatan)

ayı aynaya baher, lağabını halğa taher. [, ayı aynaya bahıyir, lağabını başğasına tahıyir.] “kendi kusurunu görmeyip başkasının kusurunu dile getirenler için kullanılır.” (Boyalı *Sarıkamış)

ayı aynaya bahıyir, lağabını başğasına tahıyir. (Darboğaz *Selim) → **ayı aynaya baher, lağabını halğa taher.**

ayıl mayıl ol- “beğenerek, ağzı açık bakmak, bön bön bakmak” (Porsuklu *Susuz)

ayıvı örtül- “kusurlarının, hatalarının üstü kapanmak” (Porsuklu *Susuz)

aynéyif art- “1. çoğalmak, üremek” (DS I, s. 429: Bayburt *Sarıkamış); “2. ilerlemek, zenginleşmek” (DS I, s. 429: Bayburt *Sarıkamış)

-B-

baç et- “öpmek” (Çamyazı *Sarıkamış; DS I, s. 458: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Kars)

badağ at- “çelme atmak” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

bağa tüş- “ahırdaki hayvan (sığır) bağlı olduğu ipe dolaşıp boğulmak, boğularak ölmek” (Bayburt *Selim)

bağrı badaş ol- 1. “duyguları, düşünceleri bir olmak” (Bacıoğlu, Polatköy *Arpaçay; DS I, s. 484: Kızılçakçak *Arpaçay); “2. istediği gibi olmak” (Polatköy *Arpaçay)

bahdı açıl- “kısmeti açılmak, evlenme sürecine girmek” (Porsuklu *Susuz)

baldırı çılpağ ol- “fakir olmak” (Porsuklu *Susuz)

balıya sal- “başını belaya sokmak, belâya düşürmek” (Porsuklu *Susuz)

balıya tüş- “belaya düşmek” (Porsuklu *Susuz)

bar tut- “salamura peynirin, kaymağın, süzme yoğurdun üzerinde çok beklemekten küf oluşmak” (Tepecik *Arpaçay)

başa düş- “sezmek, farkına varmak, anlamak” (Subatan; DS I, s. 550: Kars)

başa gel- “bitirilmek, uğraşp, çalışp tamamlanmak” (Polatköy *Arpaçay)

baş ağırırığı ver- “çok konuşarak karşıdakine rahatsızlık vermek” (Bayburt *Selim)

baş sal- “izah ederek, anlatarak bir konuda uyarmak” (Porsuklu *Susuz); “2. hatırlatmak” (Porsuklu *Susuz)

baş at- “1. yağlı beyaz peynir yapmak için sütü mayalamak” (Porsuklu *Susuz); “2. tandırı yakmak” (Büyükpırveli *Akyaka)

baş tap- “anlamak, akıl erdirmek” (DS I, s. 553: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

baş tüş- “sezmek, farkına varmak, anlamak” (Karakaş, Kümbetli; Polatköy *Arpaçay)

baş vér- “değiş tokuşta (trampa) üste bir şey vermek” (DS I, s. 553: Kızılçakçak *Arpaçay)

baş ayah ol- “ön ayak olmak” (Subatan)

başdan artıh “çok değerli” (Dikme)

başdı baratalı gêt- [, başlı baratalı gêt-] “hiçbir izi kalmadan tamamen kaybolmak” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz; Darboğaz *Selim)

başlı baratalı gêt- (Tepecik *Arpaçay) → **başdı baratalı gêt-**

baş éle- “1. bir işi bitirmek” (Esenyayla *Akyaka; DS I, s. 557*: Kızılçakçak *Arpaçay); “2. başa çıkmak, gücü yetmek, hakkından gelmek, yenmek üstün gelmek” (DS I, s. 557*: Kızılçakçak *Arpaçay)

baş eyah yat- “iki kişi aynı yatakta ters yönde yatmak” (Porsuklu *Susuz)

baş götür- “gemi azıya almak” (DS I, s. 558: Kars köyleri)

başı balalı ol- “başı sürekli belâda olmak, başı beladan kurtulmamak” (Porsuklu *Susuz)

başı dolan- “başı dönmek” (Camuşlu *Kağızman; Sırbasan *Sarıkamış)

başı ğahışlı ol- “hataları sürekli yüzüne vurularak aşağılanmak” (Polatköy *Arpaçay)

başı ğaldırma- “sese katlanamamak, dayanamamak” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

başı götünü dart- “1. sataşmak, bela aramak” (Porsuklu *Susuz); “2. çok yorgun ve uykusuz olmak” (Porsuklu *Susuz)

başımızı ğatıhladıh it ağzına verdih. “durduk yere bir olaya karışmak” (Darboğaz *Selim)

başına çek- “başına dikmek, bir seferde hepsini içmek” (Tepecik *Arpaçay)

başına dön- “üstüne titremek, birisini çok sevmek, değer vermek” (Porsuklu *Susuz)

başına gül- “yapamadığı bir şeyden dolayı alay edilmek” (Dikme; Darboğaz *Selim)

başında göz yondur- “eziyet etmek” (Porsuklu *Susuz)

başını çönder- “eşleri birbirinden büyü ile ayırmak” (Göldalı *Arpaçay; DS I, s. 560: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

başını dolandır- “kendini geçindirmek, geçinmek, geçimini sağlamak” (Küçükaküzüm *Akyaka)

başının tühleri biz biz ol- “üşümekten vücudunun kıl dipleri kabarmak, kılları dikilmek” (Porsuklu *Susuz)

başınnan azıt- “başından savmak” (Polatköy *Arpaçay)

başınnan böyüh söyle- “haddini aşan sözler söylemek, bilgisine, yaşına, durumuna uygun laflar etmemek” (Porsuklu *Susuz)

başınnan duman çih- “çok ateşlenmek” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

başınnan duman ğah- “çok etkilenmek, çok üzülme” (Tepecik *Arpaçay)

başınnan savuşdur- “başından savmak” (Aslanhane *Akyaka)

başı salamat ol- “rahatı, keyfi yerinde olmak” (Porsuklu *Susuz)

başı üsdünde durma- “1.başı çok ağrımak” (Büyükpırveli *Akyaka); “2. Zihince yorgun olmak” (Porsuklu *Susuz)

baş hoş- “önayak olmak” (Çamyazı *Sarıkamış)

başsağlığı vër- “başsağlığı dilemek” (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

baş taf- [, **baş tap-**] “anlamak, akıl erdirmek” (Esenyayla *Akyaka)

baş tap- (DS I, s. 553*: Kızılçakçak *Arpaçay) → **baş taf-**.

bayrağ ol- “rezil olmak” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

bedel git- “tarım işlerinde birbirine yardım etmek” (Porsuklu *Susuz)

béh ver- “bir şeyi satın alırken önceden bir miktar para vermek” (Subatan; DS I, s. 600: Kars köyleri)

bële adama amannih, qor eşşeye samannih. [, bële adama hamallih, kör eşşeye de samannih.] “gösterilen hürmetten anlamayan insanlar için kullanılır.” (Boyalı *Sarıkamış)

bële adama hamallih, kör eşşeye de samannih. (Yolboyu *Susuz) → **bële adama amannih, qor eşşeye samannih.**

beli ğırıl- “beli çok ağrımak, çok yorulmak” (Polatköy, Tepecik *Arpaçay); “2. çok sevdiği kimse ölmek, genç yaştaki evladını kaybetmek” (Porsuklu *Susuz)

beli sep- “beli incinmek, belinde şiddetli bir ağrı hissetmek” (Porsuklu *Susuz)

bese ğir- “bahse girmek, iddiaya tutuşmak” (Çamyazı *Sarıkamış; DS I, s. 641*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

bes tut- “bahse girmek, iddiaya tutuşmak” (Çamyazı *Sarıkamış)

beş beş ol- “şişmek, gururlanmak, çok mutlu olmak” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

beyhüt düş- “yorgun düşmek” (Porsuklu *Susuz)

beyni ğijellen- “başı dönmek, gözleri kararmak” (Göldalı *Arpaçay)

beyni ğijillen- “aklı karışmak” (DS I, s. 648: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış)

béysélés yat- “suçüstü yakalanınca, lüzum üzerine sorusuz sualsiz hapisanede yatmak” (DS I, s. 648: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

bıd bıd et- “kendi kendine konuşmak, memnuniyetsizliğini dile getirmek, söylenmek” (Tepecik *Arpaçay; Çamyazı *Sarıkamış)

bir anadan ol- “üvey kardeş olmak” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

birbirinin canına tüş- “geçinememek, birbirini huzursuz etmek” (Porsuklu *Susuz)

bir elinen ğırh ğarpuz tut- “aynı anda birden fazla işle ilgilenmek” (Darboğaz *Selim; Porsuklu *Susuz)

bir evli kimi (ol-) “çok samimi” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

birrih dur- “birlikte yaşamak” (Çakmak)

boğanağa tüş- “bir olayın ortasına düşmek” (Kümbetli)

boğazını gezdır- “karnını doyurmak için başkalarının evine gitmek” (Porsuklu *Susuz)

boğum bağla- , boğum ver- “ekin başak tutmak” (Subatan; DS I, s. 730: Kars)

borcu boğazına çıh- “çok borcu olmak” (Porsuklu *Susuz)

boynuna alma- “inkar etmek, üstlenmemek” (Karakaş)

boynuna ğal- “üstüne kalmak, sorumluluğu üstüne kalmak” (Altınbulak *Sarıkamış)

boyun ol- “kefil olmak” (Aşağısallıpınar *Sarıkamış; Esenyayla *Akyaka; DS I, s. 748: Kızılçakçak *Arpaçay, İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Kars ‘boyun olmağ, boyun olmak’)

böyühlüh et- “yol göstermek, rehberlik etmek” (Porsuklu *Susuz)

buğaya gel- “boğaya gelmek, inekler (çiftleşmek için) boğa istemek” (Tepecik *Arpaçay; DS I, s. 725-726*: Kars)

-C-

camah bağla- “yosun tutmak” (Esenyayla *Akyaka; DS II, s. 853: Kızılçakçak *Arpaçay)

camah tut- “yosun tutmak” (Küçükdurduran *Akyaka; Polatköy *Arpaçay)

cana gel- “dirilmek, canlanmak, kendine gelmek” (Tepecik *Arpaçay)

can ciyar ol- “çok yakın, çok samimi olmak” (Porsuklu *Susuz)

canına üşütme tüş- “içi ürpermek, soğuktan titremek” (Porsuklu *Susuz)

car çek- “herkese duyurmak, ilan etmek” (Porsuklu *Susuz)

cemdeyini yerde göy- “çok dövmek” (Porsuklu *Susuz)

cemdeyi yerde gal- “yediği dayak yüzünden yerinden kalkmamak” (Porsuklu *Susuz)

cıbilin ğabadayısı “kendisini olduğundan zengin gösterenler için kullanılır.” (Subatan; Yolboyu *Susuz)

cığzlılı yap- “oyunbozanlık etmek, mızıkçılık yapmak” (Porsuklu *Susuz)

cılı çılı- “tepeden tırnağa ıslanmak, sırlıklam olmak” (Çamyazı *Sarıkamış)

cıngal çıkar- “yerli yersiz kavga çıkarmak” (DS II, s. 920*: Kars ve köyleri)

cırnah çek- [cırnah çek-] “lâdes tutuşmak” (Sırataşlar *Sarıkamış)

cırnak çek- (DS II, s. 936: Kars) → **cırnah çek-**

cızdığı çılı- “çok kararmak” (Porsuklu *Susuz)

cimciy at- “çimdiklemek” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

cin cin ol- “çok sinirlenmek” (Dikme)

cini tepesine yığıl- “tepesinin taşı atmak, çok sinirlenmek” (Porsuklu *Susuz)

cinneri başına yığ- “çok sinirlendirmek, öfkelenlendirmek” (Porsuklu *Susuz)

cinni et- çok korkutmak” (Porsuklu *Susuz)

cinni ol- “deli olmak, cinler uymuşu gibi davranmak” (Küçükaküzüm *Akyaka)

corta ğah- “at dört naladan önceki koşusuna başlamak” (Bayburt *Selim)

cücüyü çılı- “tepeden tırnağa ıslanmak” (Göldalı *Arpaçay; DS II, s. 1025: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

-Ç-

çarha vur- “bilevlemek” (Alçılı)

çenesine tüş- “diline düşmek” (Dikme)

çeperrerin başında gez- “hiçbir iş yapmarak aylak aylak dolaşmak” (Porsuklu *Susuz)

çıra kimi sön- “aniden ölmek” (Dikme; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

çirtma vur- “tekme vurmak veya tekme atmak” (Gönülalan *Arpaçay)

çoğdan itin ğuyruğunnan tutmamışdım. “kötü insana bulaşmak” (Yolboyu *Susuz)

çorta ğah- “at dört naladan önceki koşusuna başlamak” (Göldalı *Arpaçay)

çor tut- “hastalanmak” (Çamyazı *Sarıkamış)

çöp alıp çevir- “ortalığı karıştırmak” (Yolboyu *Susuz)

-D-

dağa daşa tüş- “1. bir şeyi bulmak için her tarafı aramak” (Porsuklu *Susuz); “2. başını alıp gitmek” (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

dağ daş dile gel- “çok kuvvetli ses, gürültü olmak” (Tepecik *Arpaçay)

dağ vur- “kızgın bir demirle damga vurmak, damgalamak” (Tepecik *Arpaçay)

dalaba gel- “dişi hayvan çiftleşmek istemek, erkek istemek” (Tepecik *Arpaçay; DS II, s. 1334*: Kars)

dalafa gel- “dişi at çiftleşmek istemek” (Porsuklu *Susuz)

dalapta ol- “hayvan çiftleşecek durumda olmak” (DS II, s. 1338: Kars)

dalda et- “1. bir kimseyi, işten el çektirerek açığa çıkarmak” (DS II, s. 1341: Kars ve köyleri); “2. gölge etmek, ışığına engel olmak” (DS II, s. 1341: Kars köyleri)

dal dala vër- “birbirine yardım etmek, birbirine yardımcı olmak, destek olmak” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

dalına tüş- “arkasına düşmek, peşi sıra gitmek, takip etmek” (Taşdere Arpaçay)

dalında dur- “her bakımdan destek olmak, himaye etmek, korumak” (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

dalını geti- “sonunu getirmek, bitirmek” (Porsuklu *Susuz)

dalınnan dey- “birini kovmak, defetmek” (Dikme)

dara ğal- “maddi bakımdan zor duruma düşmek, sıkıntı çekmek” (Tozluca *Selim)

daşa çal- “kızgınlıkla fırlatıp atmak” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

dava çek- “hak iddia etmek” (Porsuklu *Susuz)

day dur- “yeni yürümeye başlayan çocuk iki ayak üzerinde durmak, tay durmak” (Karakaş; Büyükdurduran *Akyaka; Meydancık *Arpaçay; DS II, s. 1387: Kars köyleri; DS II, s. 1387*: İrişli, Bayburt, Kızılçakçak, *Arpaçay)

daz dazınan yatdığı, dazalağ götünü atdığı. “ben seni beğenmiyorum sen de beni beğenmiyorsun” (Yolboyu *Susuz)

deh düş- “dikkat etmek, farkına varmak, dikkatle bakmak” (Tepecik *Arpaçay; DS II, s. 1404: Kars ve köyleri)

deriye sal- “hastayı iyileşmesi için taze koyun dersine giydirerek terletmek” (Küçükaküzüm *Akyaka)

desinner ki haço'nun da hençeli var. “dostlar alışverişte görsün” (Dikme)

dest tut- “lades tutuşmak” (Sırataşlar *Sarıkamış)

deyişih tüş- “(eşya) birbiriyle karışmak” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

deymişi dura dura kâlı oyna- “birinin kusurunu yüzüne vurup utandırmak” (Dikme)

dındılına değ- “gururuna dokunmak” (DS II, s. 1462: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

dındılına dey- “onuruna dokunmak, zoruna gitmek” (Büyükpirveli *Akyaka)

dırdası çık- “beli eğilmek, kamburu çıkmak” (DS II, s. 1468*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

dırdasını çıkar- “kamburunu çıkarmak” (Bayburt *Selim)

dırığa tüş- “ishal olmak” (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

dırnağdan tüş- “at uzun süre nalsız kalmaktan tırnağı zarar görmek” (Porsuklu *Susuz)

dil ağız ele- “dil dökerek ikna etmeye çalışmak” (Dikme)

dildiliye tut- “kavga sırasında birinin kusurlarını sayıp dökmek” (DS II, s. 1492: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

dili ağzı dey- “istmeden kırıcı şeyler söylemek” (Dikme; Tepecik *Arpaçay)

dili başına bala ol- “başkaları hakkında konuşmaktan sorun yaşamak” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

dili gödey ol- “kusuru olduğu, kötü davranışı yüzünden toplum içinde söz söylemez olmak” (Porsuklu *Susuz)

diline sahab ol- “söylediklerine, konuşmalarına çok dikkat etmek” (Porsuklu *Susuz)

diliylen balıya tüş- “kendi dili ile belaya düşmek; ölçsüz, düşüncesiz sözleri yüzünden zarar görmek” (Porsuklu *Susuz)

dine imana gel- “insafa gelmek” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

diş at- “koyun veya sığır çok yaşlanmak” (Tozluca *Selim)

diş diş ol- “içi delikler hâlinde olmak” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

diş dur- “rahat durmak” (DS II, s. 1520: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

dişlerini ağart- “gülmek, sırtmak” (Porsuklu *Susuz)

dobra dobur söyle- “hiçbir şeyden çekinmeden açıkça söylemek” (Büyükpırveli *Akyaka)

dodağı yernen gêt- “suratından düşen bin parça olmak, suratını asmak” (Porsuklu *Susuz)

dolam dolaşıl ol- “birbirine girmek, karmakarışık olmak, karışık olmak, dolaşmak” (Porsuklu *Susuz)

dolaş dolaş ol- “dolaşmak, birbirine girmek, karışmak” (Meydancık *Arpaçay)

dolaşğa sal- “1. İşleri içinden çıkılmaz bir hale getirmek” (Porsuklu *Susuz); “2. dolaştırmak, karıştırmak (ip vs.)” (Porsuklu *Susuz)

dolu kimi tök- “gözünden çok yaş gelerek ağlamak” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

doyla vur- “bir şey başarmak, ün kazanmak” (DS II, s. 1568: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

doşan balası kimi bah- (çocuk) canlı bir şekilde bakmak, uyumamak” (Porsuklu *Susuz)

döl çıh- [, döl çık-] “doğacak yavruların hepsi doğmak” (Büyükpırveli *Akyaka)

döl çık- (DS II, s. 1576: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış, *Selim) → **döl çıh-**.

döl dök- “kavun, karpuz, hıyar ve sebzeler ürün vermeye başlamak” (DS II, s. 1576: Kars köyleri)

döl düş- “koyun, inek vb. hayvanlar yavrulamaya başlamak” (DS II, s. 1576: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

dölü tüş- “koyun yavrulamaya başlamak” (Büyükpirveli *Akyaka; Polatköy *Arpaçay)

döyer döy- “düven dövmek, harman dövmek” (Subatan)

döyüncü ol- [, döyünçü ol-] “gerçekte babasına ait olanla, kendisine ait olmayanla övünmek” (Yolboyu *Susuz)

döyünçü ol- (Boyalı *Sarıkamış) → **döyüncü ol-**.

duvara daşa dırman- “çocuk yaramazlık yapmak, yerinde durmamak” (Porsuklu *Susuz)

duzluya mal ol- “herhangi bir şey pahalıya mal olmak. (Bayburt *Selim; DS II, s. 1615: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

düğün sal- “düğüm atmak, düğümlmek” (Eskigeçit *Selim)

dünya yansa bir horum otu yanmaz. “rahat, tasasız, umarsamaz insanlar için kullanılır.” (Kümbetli, Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

dünyenin nezi nimetini tök- “elinden gelen her şeyi yapmak, mükellef ziyafet çekmek” (Dikme)

düyüm düş- “düğümlenmek, dolaşmak” (Polatköy *Arpaçay; Porsuklu *susuz)

düyüm sal- [, düyün sal-] “düğümlmek, düğüm atmak” (Porsuklu *Susuz)

düyün at- “düğümlmek” (Karakaş)

düyün sal- (Gönülalan *Arpaçay) → **düyüm sal-**.

düyün tüş- “düğümlenmek, birbirine dolaşmak” (Polatköy *Arpaçay)

düze çih- “zorluklar biterek feraha ermek, sıkıntıdan kurtulmak” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

düzeni yerinde ol- “işi yolunda olmak” (Tepecik *Arpaçay; DS II, s. 1645: Kars köyleri)

-E-

ekende yoğ, piçende yoğ, yiyende ortağ. “hazıra konan insanlar için kullanılır.” (Yolboyu *Susuz)

el at- “daralan bir kimseye yardım etmek” (Karakaş; Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz; DS III, s. 1728*: Kars ve birçok köyleri)

elden göyma- “bırakmamak” (Çakmak)

ele ayağa tüş- paniklemek, ne yapacağını şaşırarak” (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

ele eyağa dolaş- “bir iş yapılırken iş yapana engel olmak” (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ële gülünc ol- “kötü davranışları yüzünden başkalarının gülüp alay etmesine sebep olmak” (Porsuklu *Susuz)

ël gülüncü, baş ğahıncı ol- “kötü hareketleri, kötü işleri nedeniyle ayıplanacak duruma gelmek” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

eli başına çat- “bulûğa erip, kendi kendini idare edecek hale gelmek” (Karakaş)

eli başına yet- bulûğa erip, kendi kendini idare edecek hale gelmek” (DS III, s. 1715: Kars)

eli gölu uzun “çevresi geniş, tanıdığı çok” (Tepecik *Arpaçay)

eli işe yatgın “becerikli” (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

eli iş tut- “çalışır yaşa gelmek” (Porsuklu *Susuz)

eli iş tutma- “hastalık, yaşlılık vs. dolayı iş yapamamak, çalışmamak” (Gürbüzler *Selim)

elinen zora gel- “laf anlamayanla uğraşmak”(Boyalı *Sarıkamış, Yolboyu *Susuz)

elini vur- “elini sürmek, dokunmak” (Altınbulak *Sarıkamış)

ellerinki uçar havada bizimki ğalır yuvada. “evlenme çağında olup evlenmemiş kızlar için kullanılır.” (Boyalı *Sarıkamış)

emelini azdır- “yoldan çıkmak, kendini kaybetmek” (Porsuklu *Susuz)

eme yara- “işe yaramak, faydalı olmak” (DS III, s. 1734-1735: Kars ve birçok köyleri)

emey itir- “yapılan iyilikleri unutmak, nankörlük etmek” (Porsuklu *Susuz)

endezeden al- “ağırdan almak” (Aşağısallıpınar *Sarıkamış)

endezeden aldır- “ağırdan almak, aldırış etmemek” (Tepecik *Arpaçay; DS III, s. 1746: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

endir eleme- [, endir elleme-] “tenezzül etmemek” (Büyükpırveli *Akyaka)

endir elleme- (Göldalı *Arpaçay; DS III, s. 1747: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

‘endiréllememek’) → **endir éleme-**.

én gédif uzun gel- “hiçbir iş yapmayıp boş boş ortalıkta dolaşmak” (Porsuklu *Susuz)

enini uzununu bir et- “çok dövmek” (Tepecik *Arpaçay; Gürbüzler *Selim)

eni uzununu bir ol- “çok şişmanlamak” (Dikme; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

epbéh sahavı élle- “iş sahibi etmek, geçimini sağlayacak duruma getirmek” (Porsuklu *Susuz)

ere gét- “kocaya varmak, evlenmek” (Çakmak, Karakaş)

eren peren et- “darmadağınık etmek, karmakarışık etmek” (Porsuklu *Susuz)

eren peren ol- “darmadağınık olmak, karmakarışık olmak” (Porsuklu *Susuz)

erindiyyinnen erine dayı diyér. “çok tembel kimseler için kullanılır” (Dikme)

eriyi ezil- “incileri dökülmek” (Dikme)

erki çat- “nazı geçmek” (Karakaş)

erki geç- “nazı geçmek” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

esgi şehre teze nırh góy- “eski, köklü âdetleri değiştirmeye çalışmak” (Darboğaz *Selim)

éşgariya çıh- “açığa çıkmak, herkes tarafından duyulmak, öğrenilmek” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

eşgi hamuru gátdıh. “tadını duzunu kaçırmak” (Boyalı *Sarıkamış)

eşine eşine geldi ocah başına. “çalalaya çabalaya bir işi başarmak” (Boyalı *Sarıkamış)

etine dol- “semizlemek, şişmanlamak” (Porsuklu *Susuz)

ev éşih́ sahabı ol- “ev bark sahibi olmak” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

evinde yohdu ayran içmeye, faytonnan géder sısmaya. “durumuna, yoksulluğuna bakmadan gösteriş için zengin kimselerin yaptığını yapmaya kalkar.” (Büyükpırveli *Akyaka)

eyağına yer éyliyem, gör (sana) başına néyliyem. “senin olduğun yere bir yerleşeyim. Ondan sonra sana ne yapacağımı bilirim.” (Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

eyağına yüngül “ayağına çabuk, çabucak gidip gelen” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

- eyağına yüyrüh** “ayağına çabuk” (Eskigeçit *Selim)
- eyağı yer tut-** “fırsat yakalamak” (Porsuklu *Susuz)
- eyağ yoluna git-** “ishal olmak” (Porsuklu *Susuz)
- eydi üydü, geldi bana deydi.** “benim oldu, benim elime geçti” (Esenyayla *Akyaka; Boyalı *Sarıkamış)
- eyih eyih ol-** “eğilmek, beli bükölmek, kamburu çıkmak” (Karakaş)
- eyiş üyüş ol-** eğilmek, beli bükölmek, kamburu çıkmak” (Porsuklu *Susuz)
- eylih itir-** “iyilik bilmemek, nankörlük etmek” (Porsuklu *Susuz)
- eyninde yoğdu geceliğ, ağlınnan geçer hocalih.** “gönlünden geçiyor yapmak istiyor; ama imkanı yok” (Yolboyu *Susuz)
- eziz tut-** “el üstünde tutmak, çok sevmek, değer vermek” (Porsuklu *Susuz)
- F-**
- farş elle-** “rezil etmek” (Porsuklu *Susuz)
- farş ol-** “rezil olmak” (Aslanhane *Akyaka; DS III, s. 1837: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)
- ferağat dur-** “uzak durmak” (Polatköy *Arpaçay)
- fikri bozuğ** “kötü düşünceli, art niyetli” (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- finoyur ol-** “delirmek, çıldırmak” (Göldalı *Arpaçay; DS III, s. 1868: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)
- firoyun ol-** “kızıp çılgına dönmek” (Porsuklu *Susuz)
- fit gaynat-** “karışıklık çıkarmak” (Bayburt *Selim)
- funt gaynat-** “karışıklık çıkarmak” (DS III, s. 1879: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)
- G-**
- gabağına ğat-** “önüne katmak, önüne katıp götürmek (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- ğabiğdan çih-** “yara veya deri soyulmak” (Tepecik *Arpaçay)
- ğabiğ ğoy-** “yara kabuklanmak, üzerinde kabuk oluşmak” (Porsuklu *Susuz)
- ğabırđası ğalın [, ğavırđası ğalın, ğavurđası ğalın]** “anlayışsız, anlayışı kıt” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ğaçamıya kaç- “bir işi çözümlmek için gerekeni yapmaktan kaçınmak” (Porsuklu *Susuz; DS III, s. 1887: Bayburt *Sarıkamış ‘ğaçamıya kaç-’)

ğafğara yan- “vücudu dayaktan morarmak, mosmor olmak” (Taşdere *Arpaçay)

ğam gasevet çeh- “çok çile çekmek” (Porsuklu *Susuz)

ğana cana gel- “dirilmek, canlanmak, kendine gelmek” (Tepecik *Arpaçay)

ğanadının altına topla- “kümes hayvanı yavrularını kanadı altına almak, korumak, himaye etmek” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

ğan ağlat- “eziyet etmek, canından bezdirmek, çile çektiirmek” (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ğan et- “cinayet işlemek” (Bayburt *Selim; DS III, s. 1911: Bayburt *Selim ‘ganetmek’)

ğanını al- “intikamını almak” (Büyükpırevli *Akyaka)

ğapılara düş- [ğapılara tüş-] “kapı kapı dolaşarak dilenmek, bir şey istemek” (Tepecik *Arpaçay)

ğapılara tüş- (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) → **ğapılara düş-**

ğarağura bas- “kâbus görmek” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ğaraltıya söyle- “hakkında kötü konuşmak” (Aşağısallıpınar *Sarıkamış; Göldalı *Arpaçay; DS III, s. 1919: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘garaltıya söyle-’)

ğaravelli ohu- “boş konuşmak” (Porsuklu *Susuz)

ğarın ağrısı çeh- “çekememezlik, kıskançlıktan dolayı düşmanlık duymak” (Porsuklu *Susuz)

ğarnı dalına yapış- “çok zayıflamak” (Porsuklu *Susuz)

ğarnı ğarnına geç- “hayvan uzun süre bir şey yememekten karnı içine geçmek” (Porsuklu *Susuz)

ğarnına azzar dol- “hainlik beslemek, biri hakkında kötü düşünmek” (Porsuklu *Susuz)

ğarnına ğara yara dol- “hainlik beslemek, biri hakkında kötü düşünmek” (Porsuklu *Susuz)

ğartmeğ tut- “kir tutmak, çok kirlenmek” (Çakmak)

ğartmeĥ tut- “kir tutmak, çok kirlenmek” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Porsuklu *Susuz)

ğası ğavağı yernen ğet- “suratı asık olmak” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ğasını ğabağını tök- “surat asmak” (Aslanhane *Akyaka)

ğatif ğarışdır- “1. düzgün yapmamak, her şeyi birbirine karıştırmak” (Boyalı *Sarıkamış); “2. ortalığı karıştırmak” (Bayburt *Selim); “3. “karıştırmak, dağıtmak” (Porsuklu *Susuz)

ğavıĥdan çıĥ- “deri veya yara soyulmak” (Porsuklu *Susuz)

ğavıĥ ğoy- “yara kabuklanmak” (Porsuklu *Susuz)

ğavırğası ğalın “anlayışsız, anlayışı kıt” (Bayburt *Selim) → **ğabırğası ğalın.**

ğavil tut- “bahse girmek” (Gürbüzler *Selim)

ğavurğası ğalın (Porsuklu *Susuz) → **ğabırğası ğalın.**

ğayda sal- “nüfusa kaydetmek; nüfusunu çıkarmak” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

ğaynayıf ğarış- “yakınlaşmak, birbirine alışmak, dost olmak” (Porsuklu *Susuz)

ğaysah tut- “kabuklanmak, üstünde kabuk oluşmak” (Karakaş)

ğayva çekil- “yok olmak, birden bire ortadan kaybolmak” (Porsuklu *Susuz)

gecesi gündüzü olma- (yoh) “gece gündüz durmadan çalışmak” (Porsuklu *Susuz)

ğedir ğıymat bilme- “kıymet bilmemek” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ğedirini bilme- “birinin kıymetini bilmemek” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

ğelbi düz ol- “içinde kötülük, fesatlık olmamak” (Porsuklu *Susuz)

ğelin gel- “kız evlenip oturacağı eve, koca evine gelmek” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ğelinlik et- “gelin bir zaman kocasının akrabalarının yanında başını örtmek, konuşmamak” (Tepecik *Arpaçay; DS III, s. 1981*: Kars ve bazı köyleri)

ğelinniy èyle- “gelin bir zaman kocasının akrabalarının yanında yamşah almak, başını örtmek, konuşmamak” (Karakaş)

getdiği yeri ğurut- “gittiği yere uğursuzluk götürmek” (Porsuklu *Susuz)

gevil gelleme “bahse girme” (DS III, s. 2012: Bayburt, İrişli *Sarıkamış)

gezergi dey- “salgın hastalık bulaşmak” (Porsuklu *Susuz)

gezergiye düş- “salgın hastalığa yakalanmak” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ğijit vèr- “nispet yapmak” (Dikme)

ğırh ғıznan bir mağarada ғal- “ne yapacağını şaşırarak, çaresiz duruma düşmek” (Dikme)

ğırnava gel- “1. kedi, köpek vb. dişi hayvan, erkek istemek” (DS III, s. 2069*: Kars ve köyleri ‘ğırnava gel-’); “2. “dişi kedi çiftleşme isteği göstermek” (Karakaş; Büyükpirveli *Akyaka)

ğıroy tüş- “kırağı düşmek, kırağı oluşmak” (Gürbüzler *Selim)

ğıtırı kesil- “gücü azalmak, çok yorulmak” (Porsuklu *Susuz)

gızaflih et- “hile yapmak” (DS III, s. 2069: Bayburt *Selim)

gızana gel- “kedi, köpek vb. dişi hayvan, erkek istemek” (DS III, s. 2069: Kars ve köyleri)

gider gelmez “ölüm” (Bayburt; Gürbüzler *Selim)

girden düş- “kuvvetten düşmek, gücü azalmak” (Bacıoğlu *Arpaçay)

gızaflih yaf- “hile yapmak” (Gönülalan *Arpaçay)

ğol boyun ol- “kollarını birbirlerinin boynuna dolayıp samimi olmak” (Porsuklu *Susuz)

ğolunun altına gir- “birinin koruması, himayesi altına girmek” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

ğongayı tik- “ölmek” (Gürbüzler *selim)

gongoyu dik- “ölmek” (DS III, s. 2101: Bayburt *Sarıkamış)

ğort yoldur- “birisine eziyet etmek, rahatsız etmek” (Porsuklu *Susuz; DS III, s. 2106: Kars ve köyleri)

ğotur tök- “uyuz olmak” (Karakaş)

ğönü ғalın “anlayışsız, anlayışı kıt” (Dikme)

ğörende gözünün ikisi de ağrı- “nefret etmek, görmek bile istememek” (Dikme)

ğöresi gel- “göreceği gelmek, özlemek (Tepecik *Arpaçay; DS III, s. 2160*: Bayburt *Selim)

ğöresi gözü olma- (yoh) “hiç görmek istememek, hoşlanmamak” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

gör gör, kor gör. “inkar edilemeyecek derecede ortada olan durumları anlatmak için kullanılır.” (Porsuklu *Susuz)

görmezlikten gel- “1. göz yummak” (DS III, s. 2162: Bayburt *Selim); “2. aldırış etmemek” (DS III, s. 2162: Bayburt *Selim)

götü boş “uyuşuk, tembel” (Tepecik *Arpaçay)

göynü düş- “âşık olmak, vurulmak” (Çıplaklı *Selim)

göz ağart- “hiddetle ya da korkutmak için gözlerinin akını göstererek bakmak” (Karakaş; DS III, s. 2176*: Kars ve bazı köyleri)

gözden ol- “kör olmak” (Porsuklu *Susuz)

göz göz ol- “delik delik olmak” (Eskigeçit *Selim)

gözi düş- “sevmek, aşık olmak” (*Kağızman)

gözlerini çerelt- “kırgınlıkla gözlerini fazla açıp bakmak” (Karakaş)

gözü böülehlen- “öfkeden gözleri dışarıya fırlamak, kocaman kocaman açılmak” (Dikme)

gözü düş- “sevmek, aşık olmak” (Subatan, Tepecik *Arpaçay)

gözü götüme- “çekmemek, kıskanmak” (Porsuklu *Susuz; Dikme)

gözüne döndüyüm. “birinin hareketi veya yaptığı iş beğenildiği zaman söylenen övgü sözü” (Porsuklu *Susuz)

gözüne tep- “açgözlülükle yemek” (Dikme)

gözünü çerelt- “birine dikkatle, gözlerini açarak bakmak” (Dikme)

gözünün ağı, ğarası “göz bebeği” (Dikme)

gözü seçme- “gözleri iyi görememek” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

gözü yol çek- “gözü dalmak” (Dikme)

göz veriv işiħ verme- “baskı yapıp zulmetmek” (Dikme; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

göz yağı ye- “devamlı olarak birine zıt getmek” (Porsuklu *Susuz)

ğurt tüş- “peynir, çok sıcaktan veya beklemekten kurtlanmak” (Porsuklu *Susuz)

ğurt yat- “kuluçkaya yatmak” (Çakmak; Bayburt *Selim)

guşak aç- “çiş yapmak” (DS III, s. 2202: Kars)

ğuvvetden sal- “kuvvetten düşürmek, güçsüz düşürmek” (Demirkent *Akyaka)

ğuzziyi çıħ- “kamburu çıkmak” (Karakaş)

gücüğü dar “sabırsız, söz dinlemeyen” (Gönülalan *Arpaçay; Gürbüzler *Selim; DS III, s. 2187: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

gümanı gelme- “bir şeyi yapabilmek konusunda kendine güvenememek” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

gün batdı, ğavur yatdı “erken yatanlar için kullanılır.” (Tepecik *Arpaçay; Boyalı *Sarıkamış)

gün verme- “1. geçinememek” (DS III, s. 2232: İrişli *Sarıkamış); “2. kötü davranmak, eziyet etmek, huzur vermemek” (Porsuklu *Susuz)

-H-

hala hala oyna- “karşılıklı olarak sıkça birbirine gidip gelmek” (Porsuklu *Susuz)

hala hetiriñ ğalmasın. “birine gönülsüzce, isteksizce önem veriyormuş gibi davranmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

halallıĝ al- “helallik dilemek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

halı hal olma- (döyül) “durumu iyi olmamak” (Porsuklu *Susuz)

hasso dışarı çıhmaz, ğurt da içeri girmez. “topluma karışmayan, hiçbir şeyden haberi olmayan insanlar için kullanılır.” (Boyalı *Sarıkamış)

haşılıĝı daş- “zenginlenmek” (Bayburt *Selim)

havada yiyif damda gez- “umursamaz olmak” (Boyalı *Sarıkamış)

havar al- “haber almak, sormak, bilgi edinmek” (Bayburt *Selim)

havar et- “haber vermek” (Subatan)

havas ğal- “çok beğenmek” (Çıplaklı *Selim)

hay havara sal- “ortalıĝı telaşa vermek” (Porsuklu *Susuz)

hay havara tüş- “acele etmek, telaşlı olmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

hay haya tüş- “acele etmek, telaşlı olmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

hayhur söyle- “gereksiz konuşmak” (Gönülalan *Arpaçay; DS III, s. 2317: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

hayıf al- “öç almak” (Aslanhane *Akyaka)

hayıfı gel- “acımak” (Dikme, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka;

Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

hayıfını al- “öcünü almak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Tunçkaya *Kağızman; Porsuklu *Susuz)

hayıfını göyma- “öcünü almak” (Porsuklu *Susuz)

heber al- “haber almak, sormak, biri hakkında bilgi edinmek” (Aslanhane *Akyaka)

heddini hüdüdünü bil- haddini bilmek” (Porsuklu *Susuz)

helallih al- “helallik dilemek” (Bozyiğit, Polatköy *Arpaçay)

helehden düş- “güçsüz kalmak, kuvvetten düşmek; çok yorulmak, bitkin duruma gelmek” (Karaorgan *Sarıkamış; Gürbüzler *Selim)

heleyhden düş- “güçsüz kalmak, kuvvetten düşmek” (DS III, s. 2332: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

heneh yap- “şaka yapmak” (Demirkent *Akyaka)

henek et- “şaka yapmak” (DS VI, s. 4519: Kars ve köyleri)

hengini dağıt- “yok etmek, onmaz hale getirmek, bozmak” (DS III, s. 2340: Bayburt *Sarıkamış)

her gurdun dilini bil- “çok uyanık kişiler için kullanılır.” (Boyalı *Sarıkamış) des her itin

hersi çih- “öfkelenmek, sinirlenmek” (Altınbulak *Sarıkamış; Tozluca *Selim)

heyir çihma- “hayır gelmemek, yararı dokunmamak” (Taşdere Arpaçay)

heyirri hıdır “güvenilmez kişi” (Dikme)

heyir gelen yere barmağını tıha- (Yolboyu *Susuz)

hıh dèyif burnunnan tüş- “birine çok benzemek” (Dikme)

hırdahuş ol- “kırık kırık olmak, paramparça olmak” (Porsuklu *Susuz)

hırp tüş- “aşırı yorgunluktan başını yastığa koyar koymaz uykuya dalmak” (Porsuklu *Susuz)

hin oğlu hin “zekasını hile yapmakta kullanan, kurnaz, açığız (kimse). (DS III, s. 2385: Kars)

his pas tut- “çok kirlenmek, islenmek” (Porsuklu *Susuz)

horabel çağır-, horabel de- “hodaklar tarla sürerken mani söylemek” (Polatköy *Arpaçay)

hora töh- “yüzünde, vücudunda kötü yaralar çıkmak” (Porsuklu *Susuz)

hoşadamıya tut- “1. tatlı tatlı konuşup aldatmaya çalışmak, kandırmak” (Gönülalan *Arpaçay; DS III, s. 2416: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim); “2. okşamak” (DS III, s. 2416: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

hoynuna yetiş- “imdadına yetişmek, yardımına koşmak” (Büyükpirveli *Akyaka; Polatköy *Arpaçay)

hurthaş ol- “çok yorulmak, güçsüz kalmak” (Gürbüzler *Selim; DS III, s. 2445: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

huruşdu huruşdu (ğonuş-) [, **huruşdu huruşdu** (konuş-)] “iğneli konuşmak” (Gürbüzler *Selim)

huruşdu huruşdu (konuş-) (DS III, s. 2445: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **huruşdu huruşdu** (ğonuş-).

huyunu hesiyetini al- “huyu suyu benzemek” (Porsuklu *Susuz)

-I-

ıldı buludu görünme- “hiç bir şey belli olmamak, görünmemek” (Porsuklu *Susuz; DS IV, s. 2471: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

-İ-

içine dam- “içine doğmak” (Porsuklu *Susuz)

içine vesvese tüş- “içine kurt düşmek, şüphelenmek” (Porsuklu *Susuz)

içini çeh- “ekmek iyice pişmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

idaradan düş- “yoksullaşmak” (Tepecik *Arpaçay)

idaradan tüş- “1. yoksullaşmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz); “2. zayıflamak” (Porsuklu *Susuz)

idare et- “geçinmek” (İsisu *Sarıkamış)

ifliyi üzü- “çok çalışmadan dolayı güçten düşmek; halsiz kalmak” (Porsuklu *Susuz)

iki atın arpasını ayırma- “en basit işi dahi yapamayacak kadar beceriksiz olmak” (Dikme)

iki lafın belini gır- “sohbet etmek” (Porsuklu *Susuz)

ilan görmüşe dön- “sevmediği birini görünce ondan duyulan nefreti anlatır.” (Tepecik *Arpaçay)

ilim ilim it- “çok uzaklara gitmek, gözden kaybolup uzak diyarlara gitmek” (Kümbetli)

ilmeh çal- “haliya ilmik atmak” (Çakmak; Çıplaklı *Selim)

ineh almaz, dana emmez. “geçinememek, birbirini istememek” (Büyükdurduran *Akyaka; Yolboyu *Susuz)

ipliği özül- “güçten düşmek, halsiz kalmak” (Gönülalan *Arpaçay; DS IV, s. 2547: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

İran’ı Toran’ı gez- “her yeri dolaşmak” (Kümbetli)

irbet ol- “çok çirkinleşmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

işden güşden et- “işinden etmek, iş yapmasına engel olmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

işden güşden ol- “herhangi bir sebepten işini bırakmaya mecbur olmak, işinden olmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

işgan ol- “herkese yayılmak, herkes duymak” (Gönülalan *Arpaçay; DS IV, s. 2563: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

iş gördür- “(birine) iş yaptırmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

işine gücüne baħ- “işine gücüne bakmak, hiçbir şeyle meşgul olmayıp kendi işiyle ilgilenmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

işi ras gétme- “iş yolunda gitmemek” (Küçükaküzüm *Akyaka)

işmarat et- “işaret etmek” (DS IV, s. 2566*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

işmar et- “işaret etmek” (DS IV, s. 2566: Kars ve köyleri)

işmar vèr- “işaret etmek” (Göldalı *Arpaçay)

it arabanın kölgesinde yatèr, diyer benim kölgem ne serindi. “başkasının sayesinde yaptığı şeyi kendine mal edenler için kullanılır.” (Porsuklu *Susuz)

it arabanın kölgöyünde yatèr, èle biler öz hüneridi. “başkasının sayesinde yaptığı şeyi kendine mal edenler için kullanılır.” (Kümbetli)

itden peşman ol- [, itden pişman ol-] “çok pişman olmak” (Porsuklu *Susuz)

itden pişman ol- (Tepecik *Arpaçay) → **itden peşman ol-**

it diline düş- “nazara gelmek” (Porsuklu *Susuz)

ite atsañ it yemez “(yemek, yiyecek için) çok kötü, lezzetsiz” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

it eli eyağı yè- “çocuk çok hareketli olmak” (Porsuklu *Susuz)

it günü çeh- “çok kötü bir hayat sürmek, mahrumiyet içinde yaşamak, hiçbir şeyi olmamak” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

iti ğurdu söylet- “değmeyecek kişilerin kendisine söz söylemesine fırsat vermek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

itin götüne soħuf çıhart- “ağır sözler söyleyerek rezil etmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

it nefsi keş- “nazar değmek” (Dikme)

it olalı bir ğurt boğ- “ilk defa bir işi başarmak” (Porsuklu *Susuz)

it ölüsü kimi yat- “münasebetsiz şekilde uzanmak” (Dikme; Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

it urvadı tula sufatdı “değersiz, itibarsız” (Porsuklu *Susuz)

-K-

kana düş- “istmeden birini yaralamak ya da öldürmek” (DS VI, s. 4534: Kars ve köyleri)

kâr ğudurdu, mayayı yedi. “her şeyi kaybetmek, sermayeyi batırmak” (Büyükdurduran *Akyaka; Yolboyu *Susuz)

karın ğçına keren girer, yine diyer ne taħır tuħurdu. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) “etrafında olup bitenlerden habersiz kimseler için kullanılır.”

ķasevet bas- “çok sıkılmak, içi daralmak” (Taşdere Arpaçay)

keçe çal- “yünle keçe hazırlamak” (Büyükpırevli *Akyaka)

kehliyi az- “mide bulanmak” (Gönülalan *Arpaçay; DS IV, s. 2722: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

kej ğèt- “zıtlaşmak” (Dikme)

keley at- “hile yapmak, aldatmak” (Gönülalan *Arpaçay)

kerme bağla- “kir tutmak, kir tabakası oluşmak, çok kirlenmek” (Porsuklu *Susuz)

kerme dut- “kir tutmak, kir tabakası oluşmak” (Çıplaklı *Selim)

kesim kes- “1. düğün, nişan için erkek ve kız aileleri anlaşmak” (DS VI, s. 4550: Kars)

ve köyleri); “1a. iki taraf düğün şartları, çeyiz ve başlık konusunda pazarlık etmek, anlaşmaya varmak, anlaşmak” (Porsuklu *Susuz); “2. sözleşmek” (Gönülalan *Arpaçay)

kırnava gel- “dişi kedi çiftleşmek” (DS VI, s. 4558: Kars)

kıtırdan düş- “gücü azalmak” (Karaorgan *Sarıkamış)

kıtırı kesil- “gücü, kuvveti kesilmek” (Tepecik *Arpaçay; Karaorgan *Sarıkamış; DS IV, s. 2849: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘kıtırı kesilmek’)

kızana gel- “dişi kedi ve köpek erkek istemek” (DS IV, s. 2862: Kars)

kiraynan ğonuş- “naz ederek konuşmak, nazlana nazlana konuşmak” (Tepecik *Arpaçay)

kitavın ortasınnan git- “doğruları söylemek (Porsuklu *Susuz)

kitavın ortasınnan ğonuş- “doğruları söylemek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

kol at- “bir çeşit yüzmek” (DS VI, s. 4566: Kars)

korruğ çek- “sıkıntı çekmek” (DS IV, s. 2928: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

kor töyuğ kimi içeride ğal- “evden hiç dışarı çıkamamak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

kökü kesil- “tamamen yok olmak, hiç kalmamak” (Tepecik *Arpaçay)

kökür ol- “1. ezilmek, uğraşmak, didinmek” (DS IV, s. 2954: İrişli, Bayburt *Sarıkamış); “2. yorulmak, bitap düşmek” (Gönülalan *Arpaçay)

körruğ çek- “yoksulluk çekmek, sıkıntı çekmek” (Bayburt *Selim)

köntöy köntöy (söyle-) “ters ters söylenmek, aksi konuşmak” (Gönülalan *Arpaçay; DS IV, s. 2960: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

kösreviye vur- “bilemek, keskinleştirmek” (DS VI, s. 4572: Kars ve köyleri)

kötana vur- “tarlayı sürmek” (Bayburt *Selim)

köysünü ötür- “göğüs geçirmek, içini çekmek” (Dikme)

kulun at- “at yavru düşürmek” (DS VI, s. 4573: Kars)

kürke yat- “kuluçkaya yatmak” (Meydancık *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

küsü dut- “darılmak, konuşmamak” (DS VI, s. 4580: Kars ve köyleri)

küt gêt- “1. hamur tandır duvarından akıp tendire düşmek” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz); “2. yorgunluktan hemen uyumak ve derin uykuya dalmak” (Porsuklu *Susuz)

küt ol- “kötürüm olmak” (Porsuklu *Susuz)

küv ver- “birini başkasına karşı kışkırtmak, fitlemek” (DS IV, s. 3057*: Kars)

-L-

laf gezdır- “laf taşımak” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

lafı götünnen anna- “yanlış anlamak” (Porsuklu *Susuz)

lağ èle- /et- “alay etmek” (Kümbetli; Taşdere Arpaçay; Darboğaz *Selim)

lağvalıh et- “alay etmek” (Porsuklu *Susuz)

lalayhır tüş- “yorgun düşmek” (Polatköy *Arpaçay)

lal kâr ol- “hiç konuşmamak, tepki vermemek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

latèyir say- “ardı ardına uygunsuz, yakışsız, kötü sözler söylemek, küfretmek” (Bayburt *Selim; Porsuklu *Susuz)

layğaraya al- “alay etmek” (Bacioğlu *Arpaçay)

lele hoy çek- “yoksulluk çekmek” (Büyükpırevli *Akyaka)

lele hoy kal- “yoksul kalmak” (Büyükdurduran, Büyükpırevli *Akyaka; Yolboyu *Susuz; DS IV, s. 3072: Şahnalar *Arpaçay ‘lele hoy kal-’)

leløyün gal- “fakirleşmek, hiçbir şeyi kalmamak, muhtaç durumda olmak” (Bayburt *Selim)

lohum çal- “lokum tatlısı yapmak” (Göldalı *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

lüt gal- “her şeyini kaybetmek, yoksullaşmak” (Taşdere Arpaçay)

-M-

macal bulma- “fırsat bulamamak” (Telek *Arpaçay; Bayburt *Selim)

macalı olma- “zamanı, fırsatı olmamak” (Bayburt *Selim)

macal verme- “fırsat vermemek” (Porsuklu *Susuz)

malamat et- “rezil rüsva etmek” (Porsuklu *Susuz)

malamat ol- “rezil rüsvâ olmak” (İsisu *Sarıkamış)

malamat yap- “rezil rüsvâ etmek” (Taşdere Arpaçay)

mañgıhıp gal- “şaşakalmak” (DS IV, s. 3122: İrişli *Bayburt, *Sarıkamış, *Selim)

manşır et- “açığa vurmak, duyurmak” (DS IV, s. 3126: Kars)

mat gal- “şaşakalmak, şaşırarak, hayret etmek” (Taşdere Arpaçay)

mazaḥ çıhart- “iş açmak, oyun yapmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; DS IV, s. 3144: İrişli, Bayburt *Selim, *Sarıkamış ‘mazaḥ çıhart-’)

mazaḥ êle- “alay etmek” (Büyükpırveli *Akyaka)

mecel vèr- “fırsat vermek, müsaade etmek” (Taşdere Arpaçay)

meelden alma- “umursamamak” (Porsuklu *Susuz)

melemez melemez, ağzı egilir gelemmez. “işe yaramaz, beceriksiz kişiler için kullanılır.” (Altınbulak *Sarıkamış)

melemez melemez, bir işe yaramaz. “işe yaramaz, beceriksiz kişiler için kullanılır.” (Boyalı *Sarıkamış)

men böyle eşşehlerin sahabıyam. “Hayırsız evlat sahibiyim anlamında sözün söylendiği kişileri aşağılama niyetiyle kullanılır.” (Yolboyu *Susuz)

merc tut- “bahse girmek” (Bayburt *Selim)

metel ğal- “şaşakalmak, şaşırarak, hayret etmek” (Porsuklu *Susuz)

meylime yarama- “beğenmemek, hoşuna gitmemek” (Bayburt *Selim)

mezemete çıhart- “beğenmek, övmek” (Bayburt *Selim; DS IV, s. 3177: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim ‘mezemete çıhart-’)

mezeñe yara- “hoşuna gitmek” (DS IV, s. 3177: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

mırt mırt et- “söylenmek, homurdanmak. (Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4597: Kars)

mırt tut- “kir tutmak, çok kirlenmek” (Porsuklu *Susuz)

mide acı- “mide ekşimək” (Alçılı)

muḥat ol- “dikkat etmek, bakmak, gözetmek” (İsisu *Sarıkamış; DS IV, s. 3218: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘muḥat ol-’)

muruzunu as- “suratını asmak” (Porsuklu *Susuz)

muruzunu sal- “suratını asmak” (Küçükaküzüm *Akyaka)

muruzunu salla- “suratını asmak” (Küçükaküzüm *Akyaka; Bayburt *Selim)

murzunu dök- “surat asmak” (DS IV, s. 3223: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

murzunu tök- “suratını asmak” (Bayburt *Selim)

-N-

nal at- “nal, hayvanın ayağından düşmek” (DS VI, s. 4604: Kars)

nefsi geş- “gözü kalmak” (Porsuklu *Susuz)

ne umarsın (umarsan) bacınnan, bacım ölür acınnan. “yardıma muhtaç olandan yardım bekleme” (Yolboyu *Susuz)

nikah kesdir- “nikah kıydırmak” (Meydancık *Arpaçay)

nutğu ğuru- “dili tutulmak, şaşırmaq” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; DS VI, s. 4608: Kars ve köyleri ‘nutku kuru’)

-O-

o çeper o bağı ğorumaz. “olmayacak iş için kullanılır.” (Boyalı *Sarıkamış; Yolboyu *Susuz)

oğul uşah sahibi ol- “çoluk çocuk sahibi olmak” (Boyalı *Sarıkamış)

oğunu atıf yayını gizdetme. “bir söz söyledin arkasını getir anlamında kullanılır.” (Porsuklu *Susuz)

onun bunun ağızına bah- “başkalarının sözüyle hareket etmek” (Porsuklu *Susuz)

ortalığa ğan sal- “ortalığı karıştırıp kavga çıkarıp adam ölmesine sebep olmak” (Bayburt *Selim)

ortalığa tüş- “Ortalığı karıştırmak amacıyla arada laf taşımak” (Çakmak, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ortalığı elli altıya vèr- “ortalığı birbirine katmak” (Dikme; Küçükaküzüm *Akyaka)

ota düş- “otlayan hayvan herhangi bir ottan zehirlenmek” (Ocaklı; Tepecik *Arpaçay; Halıkışlak *Digor; Aynalı *Susuz)

oturah ğal- “kötürüm kalmak” (Büyükpırevli *Akyaka)

-Ö-

ödü yarıl- “çok korkmak” (Bayburt *Selim)

öfke ağızınnan gel- “çok iğrenmek” (Büyükpırevli *Akyaka)

öğünü al- “kötü bir şey yapmasını önlemek, engel olmak” (Alçılı; Tepecik *Arpaçay)

öğüre gel- “inek çiftleşmek istemek” (DS VI, s. 4623: Kars)

öj gét- “birisine ters davranmak” (Bayburt *Selim; DS V, s. 3326: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim, Kars)

ölméh ölméhdi, hırıllamah nedi? “ucunda ölüm bile dahi mücadeleyi bırakmamak” (Dikme; Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

ölüm gez- “sataşmak, kötü davranışlarda bulunmak” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

- ölüm herre-** “sataşmak, kötü davranışlarda bulunmak” (Porsuklu *Susuz)
- ön ver-** “anlayış göstermek, hoş görmek” (Bayburt *Selim; DS VI, s. 4627: Bayburt *Selim)
- örtdekiye tüş-** “ateşli bir hastalığa yakalanmak (ilenç olarak)” (DS V, s. 3351: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)
- öyfesî ağzından gel-** “1. bir şeyden çok iğrenmek” (DS V, s. 3366: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim); “2. çok öksürmek” (Bayburt *Selim; DS V, s. 3366: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)
- öz derdine tüş-** “kendi derdine düşmek, kendi sıkıntısıyla uğraşmak” (Porsuklu *Susuz)
- öz hayına ğal-** “kendi sıkıntılarıyla uğraşmak” (Porsuklu *Susuz)
- özüm özüme eyledim, külü gözüme eyledim. [, özüm özüme eyledim, piri gözüm eyledim.]** “yapılan bir işten duyulan pişmanlığı ifade ediyor, kendi edip kendi bulmak” (Boyalı *Sarıkamış)
- özüm özüme eyledim, piri gözüm eyledim.** (Küçükdurduran *Akyaka) → **özüm özüme eyledim, külü gözüme eyledim.**
- özüne umac oyammer, êle erişde kesêr.** “kendine hayrı yok, kendi işini yapamıyor, başkasına yardıma koşuyor anlamında kullanılır.” (Porsuklu *Susuz)
- özünü ataşa at-** “kendini ateşe atmak, kendini tehlikeye atmak” (Porsuklu *Susuz)
- özünü bil-** “bulûğ çağına gelmek, erinleşmek” (İsisu *Sarıkamış; DS V, s. 3376: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)
- özünü itir-** “şaşırmak, ne yapacağını bilememek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- özünü öldür-** “sevgisini gösterecek şekilde, güler yüzle elindeki tüm imkanlarla hizmet etmek” (Porsuklu *Susuz); “2. çok zahmet çekmek, çok uğraşmak, çok çalışmak” (Bayburt *Selim); “3. “bir konuda yenim billah etmek” (Bayburt *Selim)
- P-**
- para delisi ol-** “paraya çok düşkün olmak” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
- parpısını ver-** “ağzının payını vermek” (Darboğaz *Selim; Porsuklu *Susuz; DS V, s. 3402: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)
- perem perem ol-** “darmadağınık olmak, her biri bir yere gitmek, dağılmak” (Darboğaz *Selim)

perenk perenk et- “darmadağın etmek, birbirinden ayırmak, dağıtmak” (Porsuklu *Susuz)

peren peren ol- “darmadağınık olmak, her biri bir yere gitmek, dağılmak” (Karakaş)

peşkeş et- “hediye vermek” (Tozluca *Selim)

peydah elle- “ortaya çıkarmak” (Porsuklu *Susuz)

peydah ol- “peydâ olmak, ortaya çıkmak” (Aslanhane *Akyaka)

pişmiş aş su tök- “pişmiş aş su katmak” (Dikme; Darboğaz *Selim)

poğa dön- “çok bozulmak (peynir vs.)” (Porsuklu *Susuz)

poğa tüş- “belâya düşmek” (Porsuklu *Susuz)

porpuz tut- “küf tutmak” (DS V, s. 3472: Kars)

post et- “öldürürcesine dövmek” (İsisu *Sarıkamış; Darboğaz *Selim; DS V, s. 3474: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

puç et- “heba etmek, mahvetmek” (Akören *Sarıkamış)

puç ol- “boşa gitmek, heba olmak” (Meydancık *Arpaçay)

püş ol- “peynir çürüyüp bozulup simsiyah bir renk almak, ufalanmak” (Porsuklu *Susuz)

-R-

razılığ ol- “rıza göstermek, razı olmak” (Handere *Sarıkamış)

rengi düzel- “yüzünün solgunluğu gitmek, hastalıktan iyileşmek” (Tepecik *Arpaçay)

rezil malamat et- “rezil rüsva etmek” (Porsuklu *Susuz)

-S-

saab ol- “sahip çıkmak” (Bacıoğlu *Arpaçay)

sabah tani yere düş- “gün doğmaya başlamak, şafak sökmek, sabah olmak” (Sırataşlar *Sarıkamış)

saç sađđalı ađđar- “yaşlanmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

sađđalına salam vërme- (vërmer) “görmezden gelmek” (Kümbetli)

sapha vur- “birini dolandırmak” (DS V, s. 3542: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sap saman gonus- “anlamsız konuşmak” (Akören *Sarıkamış)

sap saman söyle- “anlamsız konuşmak” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz; DS V, s. 3544: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sap yiyip saman savur- “ne konuştuğunu bilmemek, doğru düzgün konuşmamak” (Porsuklu *Susuz)

sayır bayır gonus- “saçma sapan, anlamsız konuşmak” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

sehseninde saz, dohsanında davulbaz. [, sehsen de saz, dohsan da devlumbaz.] “yaşlı kişilerin yaşına uygun olmayan şekilde davranması durumunda kullanılır.” (Darboğaz *Selim; Yolboyu *Susuz)

sehsen de saz, dohsan da devlumbaz. (Altınbulak *Sarıkamış) → **sehseninde saz, dohsanında davulbaz.**

seldir seldir söyle- “anlamsız, saçma sapan konuşmak” (DS V, s. 3576: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

semtime geti- “fırsatına getirmek” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

semtime sal- “fırsatını düşürmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

sen Ağbabalı, men Göyceli; nerden olduḡ emmioḡlu “fayda sağlamak, çıkar elde etmek isteyen insanlar için kullanılır.” (Subatan)

serin tüş- “akşam serinliği başlamak, hava serinlemek” (Porsuklu *Susuz)

ses et- “gürültü yapmak” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

sıçan gibi ol- “ıslanmış, üşümüş ve perişan durumda olmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

sıça sıça gētti, dōşüre dōşüre geldi. “eli boş dönmek” (Porsuklu *Susuz)

sırsataş ol- “sataşmak, bela olmak” (Akören *Sarıkamış; DS V, s. 3620: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sikine sayma- “adam yerine koymamak, saygı göstermemek, ciddiye almamak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

söyuh dey- “hastalanmak, üşütmek” (Porsuklu *Susuz)

söyuhlar tüş- “havalarda soğumaya başlamak” (Porsuklu *Susuz)

söze tut- “konuşturup meşgul etmek, oyalamak” (Porsuklu *Susuz)

söz gaytar- “kaba bir şekilde cevap vermek” (Porsuklu *Susuz)

söz getime- “başkalarının hakkında kötü konuşmasına fırsat vermemek” (Porsuklu *Susuz)

söz gezdır- “laf taşımak” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

söz götürüf geti- “iki kişi arasında birinin sözünü diğerine taşımak” (Tepecik *Arpaçay)

söz haberle- “dedikodu ederek laf götürüp getirmek” (Yeniköy *Sarıkamış)

sözünü dinnet- “sözünü kabul ettirmek” (Tepecik *Arpaçay)

sözünü sikine sayma- “sözüne değer verip dinlememek” (Porsuklu *Susuz)

suçu birbirinin üsdüne at- “birbirini suçlamak” (Porsuklu *Susuz)

sufatı tökünüh “suratı asık” (İsisu *Sarıkamış)

suratını dök- “suratını asmak” (İsisu *Sarıkamış)

suya soħ- “banyo yaptırmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

suya gir- “banyo yapmak, yıkanmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

suya tüş- “banyo yapmak, yıkanmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

suyu bulandır- “ortalığı karıştırmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

suyunnan aħ- “birinin istediği gibi davranmak, suyunca gitmek” (Darboğaz *Selim; DS VI, s. 4711: Bayburt *Selim)

sühşünü ğalın “ensesi kalın, zengin” (Dikme)

süküt ol- “sakinleşmek, sona ermek, bitmek” (Kurbançayırı *Sarıkamış)

süküt durma- “bağırıp çağırarak, rahat durmamak, oynayıp zıplamak” (Çakmak Karakaş; Bayburt *Selim)

süreye gel- “baskına gelmek” (Porsuklu *Susuz)

süreye gêt- “bir olay sonrası bağıra çağıra hesap sormaya gitmek, baskına gitmek” (Porsuklu *Susuz)

süreyhden çıħ- “kadın saygısızca, utanmaksızın bağırıp çağırarak, kontrolden çıkmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; DS V, s. 3721: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

süreyh geti- “basmak, saldırmak” (DS V, s. 3721: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

-Ş-

şaddığına şillih et- “durumundan memnun olmayıp memnuniyetsizlik göstermek” (Porsuklu *Susuz)

şah geldiye dön- “geç gelmek, gecikerek naz ile gelmek” (Porsuklu *Susuz)

şapat düş- (I) “bayılıp yüzükoyun düşmek” (DS V, s. 3745: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şapat düş- (II) “bir şeyden bilgisi olmamak” (DS V, s. 3745: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şavhusu vur- “ayna, su, ışık vb. yansımak” (DS VI, s. 4723: Kars)

şeke ğah- [, şeke kal-, şeke kalk-] “at arka ayakları üstünde dikilmek, şahlanmak” (Alçılı; Taşdere *Arpaçay)

şeke kal- (DS V, s. 3759: İrişli, Bayburt *Sarıkamış) → **şeke ğah-**.

şeke kalk- (DS VI, s. 4724: Kars) → **şeke ğah-**.

şer at- “iftira atmak” (Taşdere Arpaçay; Bayburt *Selim)

şil küt et- “şiddetli bir şekilde dövmek, kolunu bacağını kırmak, sakatlamak” (Porsuklu *Susuz)

şor göz “ona buna bakıp duran” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

şortu ah- “ağzının suyu akmak” (Porsuklu *Susuz)

-T-

tamarzı et- “istek duymak, çok istekli olmak” (Porsuklu *Susuz)

tamtaħır ol- “yıkılmak” (DS V, s. 3820: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

tas ğur- “su falına bakmak” (Porsuklu *Susuz)

tavada yiyif, havada gez- “umursamaz olmak” (Yolboyu *Susuz)

tava gel- “kanmak, yola gelmek, yumuşamak” (Tepecik *Arpaçay; DS VI, s. 4744: Kars)

tavus ğuşu kimi süzül- “hiçbir şeyi olmadığı, imkanı olmadığı hâlde varmış gibi davranmak” (Yolboyu *Susuz)

tay gel- “denk gelmek, eşit gelmek” (Sırataşlar *Sarıkamış; DS V, s. 3854: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

teħ düşür- “bir kimseyi yalnızken kıstırmak” (Sırataşlar *Sarıkamış)

teħ tüş- “ayrı düşmek, tek kalmak” (Aslanhane *Akyaka)

tekeye gel- “dişi keçi çiftleşmek istemek” (DS VI, s. 4749*: Kars + DS V, s. 3867: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

tekin olma- “gizi bilinmemek” (DS V, s. 3867: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

tel çek- “telefon etmek” (Gönülalan *Arpaçay)

telesiye tüş- “çok acele etmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

telve tut- “birine söylenmek istenen şeyleri başkasına söyleyerek ona duyurmak” (DS V, s. 3875: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

tırdı tut- “inadı tutmak” (DS V, s. 3920: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

tırnak çekiş- “lades tutuşmak” (DS V, s. 3925: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

tırtoy göp- “kavga, gürültü çıkmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Gülyüzü, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

tişi bağırsağını kes- “öfkeden içi içini yemek, çok sinirlenmek” (Dikme)

tora sal- tuzağa düşürmek, aldatmak, kandırmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

tora tüş- “tuzağa düşmek, aldanmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

toy toy olup soy soy ol- “her şey olup bitmek” (Çamçavuş *Susuz)

tumanı tüşüh “giyimi kötü” (Dikme)

turşu göy- “turşu yapmak” (Boyalı *Sarıkamış; Bayburt *Selim)

tülehlüh yap- “kalleşlik yapmak, sözünde durmamak” (Tozluca *Selim)

tüşmannih çek- “sürekli düşman olarak görmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

-U-

uğrağa uğra- “çarpılmak” (DS VI, s. 4784: Kars)

umuf küs- “kırılmak, darılmak, gönüllenenmek” (Yenice *Selim; Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4788*: Bayburt *Selim)

umu küsü et- “darılmak, küsmek” (Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4787: Bayburt *Selim)

umu küsü yap- “darılmak, küsmek” (Yenice *Selim)

umutdu ol- “güvenmek” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

urcah ol- “1. baş belası olmak” (Bayburt *Selim; DS VI, s. 4788: Bayburt *Selim); “2. karşılaşmak, rastlaşmak, rast gelmek” (Porsuklu *Susuz)

urfu bacalar gez- “durmadan gezmek, gezmeyi çok sevmek” (Porsuklu *Susuz)

urvatdan tüş- “itibardan düşmek, değerini yitirmek” (Porsuklu *Susuz)

uslu geç- “bayılmak” (Aşağısallıpınar, Sırbasan, İsisu *Sarıkamış)

uslu keş- “bayılmak” (Çakmak)

uykuya ver- “uyutmak, aldatmak, başından atmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; DS VI, s. 4791: Bayburt *Selim)

-Ü-

üregi ğah- “midesi bulanmak” (İncedere *Akyaka)

üreyi ağzınnan gel- “midesi bulanmak, kusacak gibi olmak” (Porsuklu *Susuz)

üreyi bulan- “midesi bulanmak” (Porsuklu *Susuz)

üreyi çekil- “içi kazınmak” (Porsuklu *Susuz)

üreyi darıh- “içi daralmak” (Porsuklu *Susuz)

üreyi es- “1. çok acıkmak” (Sırbasan *Sarıkamış); “2. çok korkmak”; “3. heyecanlanmak” (Porsuklu *Susuz)

üreyi ğah- “midesi bulanmak” (Porsuklu *Susuz)

üreyi isde- “canı çekmek” (Dikme)

üreyincey ol- “gönlünce olmak, istediği gibi olmak” (Polatköy *Arpaçay)

üreyinde ğal- “boğazında kalmak (lokma vs.)” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

üreyini ğaldır- “çok korkutmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

üreyini ikile- “tereddüte düşmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

üreyi sıhış- “içi sıkılmak, bunalmak, yüreği daralmak” (Sırbasan *Sarıkamış)

üreyi yan- “1. çok acımak, üzülme” (DS VI, s. 4796: Bayburt *Selim); “2. çok susamak” (Porsuklu *Susuz)

üsdünde başında olma- “üstü başı perişan olmak, eski olmak” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

üsdüne gül- “birinin durumuna gülmek” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

üsdüne it esne- “bitmek bilmeyen işler için kullanılır” (Dikme)

üsdüne yüyür- “üstüne yürümek, hücum etmek, saldırmak” (Karakaş; Bayburt *Selim)

üsdünü kes- “sıkboğaz etmek” (Büyükpirveli *Akyaka; Akçalar *Arpaçay; Darboğaz *Selim)

üş günnühdən belli ol- “durumu çok uzaktan dahi belli olmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

üzbar ol- “yüzleşmek, yüz yüze gelmek” (Alçılı; DS VI, s. 4800*: Bayburt *Selim)

üzber ol- “yakınlaşmak” (DS VI, s. 4800: Bayburt *Selim)

üzden gözden düş- “alçalmak, saygısını, hürmetini kaybetmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

üz göz ol- “saygıyı karşılıklı olarak kaybetmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

üz gözünü eşgit- “yüzünü eşkitmek, bir şeyi beğenmemek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

üzü gözü yernen git- “surat asmak” (Porsuklu *Susuz)

üzü gözü yırtıl- “utanmaz” (Eskigeçit *Selim)

üzü gözü yırtıl- “utanmaz olmak; arsız olmak, utanmamak” (Eskigeçit *Selim)

üzül kesil ol- “yakınlığı, arkadaşlığı, ilgiyi kesmek” (DS VI, s. 4801: Bayburt *Selim)

üzü makgeme duvarı kimi “soğuk duruşlu” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

üzüne çıh- “büyüğüne karşı gelmek, cevap vermek” (Porsuklu *Susuz)

üzünnen gözünnen meymenet yağ- “uğursuz olmak” (Meydancık *arpaçay)

üzünnen gözünnen pisdiñ tökül- “çok kirli, bakımsız olmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

üzünü ağ et- “verilen işi yaparak mahçup etmemek” (Gönülalan *Arpaçay)

üzünü bozart- “yüzünü eşkitmek” (Tepecik *Arpaçay)

üzünü gözünü as- “suratını asmak” (Tepecik *Arpaçay)

üzünü gözünü cır- “karşı gelmek, saygısızca tepki vermek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

üzünü gözünü dök- “suratını asmak” (Tepecik *Arpaçay)

üzünü gözünü tök- “suratını asmak” (*Kağızman; Porsuklu *Susuz)

üzünün perdesi yırtıl- “utanma duygusunu kaybetmek, utanmaz olmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

üzünü töh- “suratını asmak” (Akören *Sarıkamış)

üzünü tök- “surat asmak” (Porsuklu *Susuz)

-V-

vağası geç- “baygınlık geçirmek, içi geçmek” (DS VI, s. 4803: Bayburt *Selim)

vay şivan gopar- / sal- “bağırarak, feryat etmek” (Porsuklu *Susuz)

vecine olma- “aldırış etmemek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; DS VI, s. 4805: Bayburt *Selim)

vecine yarama- “çıkarına, amacına, düşüncesine uygun olmamak” (İsisu *Sarıkamış)

vejine alma- “umurunda olmamak, umursamamak” (Dikme)

-Y-

yabana git- (I) “boşa gitmek” (DS VI, s. 4113-4114: Kars)

yades tut- “lades tutuşmak” (Handere *Sarıkamış)

yadına gel- “aklına gelmek, hatırlamak” (Çakmak)

yadına sal- “hatırlatmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

yadına düş- “özlemek” (Gülyüzü *Arpaçay)

yadına tüş- “1. aklına düşmek, hatırlamak” (Porsuklu *Susuz); “2. Özlemek” (Aslanhane *Akyaka)

yadınnan çıh- “aklından çıkmak, unutmak” (Porsuklu *Susuz)

yağ bağla- “şişmanlamak” (Alçılı; DS VI, s. 4120: Kars)

yağı görse yazığı gelir. “çok acınacak durumda olanlar için kullanılır.” (Büyükdurduran Akyaka; Darboğaz *Selim; Yolboyu *Susuz)

yağlı ballı ol- “çok yakın dost olmak, aralarından su sızmamak” (Alçılı; DS VI, s. 4123: Kars)

yağ yağ- “yağ çekmek” (Demirkent *Akyaka; Taşdere Arpaçay)

yağasını tanıtır- “yakın davranmak” (Porsuklu *Susuz)

yağasını yırt- “ısrarıyla karşısındakini bunaltmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

yağın durma- “ilgi göstermemek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

yağın getme- “uzak durmak” (Tozluca *Selim)

yaşılığa yamannıh, kör eşşeğe samannıh. “gösterilen hürmetten anlamayan insanlar için kullanılır.” (Darboğaz *Selim)

yakın git- “cinsel ilişkide bulunmak” (DS VI, s. 4131: Kars)

yakınlık et- “cinsel ilişkide bulunmak” (DS VI, s. 4131: Kars)

yallı tut- “halay çekmek” (Bacıoğlu *Arpaçay)

yalongâ at “tendire çalı çırpı atarak ateşi güçlendirmek” (Porsuklu *Susuz)

yamalıh vur- “delik, yırtık bir yere yama koyarak onarmak, yama yapmak” (Alçılı)

yan çıh-, yan çık- “yan tutmak” (DS VI, s. 4165: Bayburt *Selim)

yanını kes- “yanından ayrılmamak, yanında dikilmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

yañlış gayışda- “bilir bilmez, yersiz konuşmak” (DS VI, s. 4174: Bayburt *Selim)

yarasına duz bas- “yarasını, acısını tazelemek, hatırlatmak” (Porsuklu *Susuz)

yarım ağız “gönülsüz, istemeden” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

yasdıhlı konuş- “iki yüzlülük etmek” (DS VI, s. 4194: Bayburt *Selim)

yavan konuş- “anlamsız, isteksiz, anlaşılmaz biçimde konuşmak” (DS VI, s. 4818: Kars)

yavannıh et- “katık etmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

yaziğı gel- “acımak, merhamet etmek” (Darboğaz *Selim)

yaziğı gelme- “acımamak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

yel gir- “ağrısı tutmak (romatizma için)” (Alçılı; DS VI, s. 4236: Kars)

yémehden işmehden kesil- “üzüntü, acı, hastalık nedeniyle yemek yiyemez olmak, iştahı kesilmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

yendir et- “1. alçak gönüllülük göstermek” (İsisu *Sarıkamış; DS VI, s. 4246: Kars); “2. bir şeyi, birini önemsemek” (DS VI, s. 4246: Kars)

verde ğal- “sakatlıktan veya herhangi bir hastalıktan dolayı yürüyememek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

verde ğoy- “çok dövmekten ayağa kalkamayacak duruma getirmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

yerden göye geder haılı ol- “çok haklı olmak” (Porsuklu *Susuz)

yere göye sığdırama- “çok değer vermek, çok sevmek” (Tepecik *Arpaçay)

yere göye sığma- “1. bir şeyin haddinden fazla olduğunu bildirir”; 2. “çok böbürlenmek” Porsuklu *Susuz)

yere soı- “utandırmak, yerin dibine sokmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

yere yurda sığma- “1. çok kibirli olmak” (Porsuklu *Susuz); “2. çok olmak” (Porsuklu *Susuz)

yér göy ağla- “çok kötü, acı, felaketli durumu bildirir” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

yeri göyü yıı- “ortalığı inletmek” (Meydancık *Arpaçay)

yérin divine soı- “utandırmak” (Porsuklu *Susuz)

yérinnen yurdunnan ol- “yerini yurdunu kaybetmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

yer terpen- “deprem olmak” (Porsuklu *Susuz)

yéyilme tüş- “kötü yaralar çıkmak” (Eskiğeçit *Selim)

yıldızı barış- “birbiriyle iyi geçinmek, dost olmak” (Tepecik *Arpaçay; DS VI, s. 4270: Kars)

yıldızı barışık ol- “birbiriyle geçinmek, dost olmak” (Tepecik *Arpaçay; DS VI, s. 4823: Kars)

yiyeceı epbeyi, içeceı suyu ol- (var) “eceli gelmemiş” (Porsuklu *Susuz)

yoıa ęarış- “anlaşılmaz bir şekilde yok olmak, kaybolmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

yola çıkar- “uğurlamak” (DS VI, s. 4290: Kars)

yola gel- “1. direnmeyi bırakmak” (DS VI, s. 4290: Kars); “2. konuşmadan sonra razı olmak, kabul etmek” (Porsuklu *Susuz)

yola git- “geçinmek, anlaşmak” (Boağazköy, Çakmak, Karacaören; Gönülalan *Arpaçay; Çilehane *Kağızman; Çamyazı *Sarıkamış; Darboğaz *Selim; Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4290: Kars)

yola sal- “uğurlamak” (Oğuzlu; Taşdere Arpaçay; Darboğaz *Selim)

yola vur- “uğurlamak, eve gelen birine kapıya kadar eşlik etmek” (Boyalı *Sarıkamış; Akyar *Selim; Kiziroğlu *Susuz)

yolunda öl- “canını verecek kadar çok sevmek” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

yol ver- “iştten çıkarmak” (DS VI, s. 4294: Kars)

yorğan döşeñ yat- “hastalanmak” (Porsuklu *Susuz)

yuğudan ayıl- “uykudan uyanmak, uykudan yeni kalkmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

yuğuya geç- “uyumaya başlamak, uykuya dalmak” (Yenice *Selim)

yuğuya ver- “uyutmak, uyuyuncaya kadar beklemek” (Yenice *Selim)

yüngül gel- “hafif gelmek” (Tozluca *Selim)

yüreği dağlı “çok dert görmüş, acı çekmiş” (DS VI, s. 4334: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

yüzbar ol- “yüzleşmek, yüz yüze gelip hesaplaşmak, anlaşmak” (DS VI, s. 4337: Kars)

-Z-

zahma sıyirt- “1. abartılı, çalılımlı konuşmak” (DS VI, s. 4831: Bayburt *Selim); “2. kendini beğenmek, yüksekte bakmak” (DS VI, s. 4831: Bayburt *Selim)

zarı gel- “şansı iyi olmak” (Eskigeçit *Selim)

zarıncı ol- “sıkıntı ve yokluktan acınacak duruma düşmek” (Eskigeçit *Selim; DS VI, s. 4832*: Bayburt *Selim)

zay эле- “boşuna harcamak, ziyan etmek” (Karakaş)

zay et- “1. zayi etmek, telef etmek, mahvetmek” (Çakmak); “2. boşuna harcamak, ziyan etmek”

zay ol- “1. bozulmak, çürümek (meyve, yiyecek için)” (Alçılı, Çakmak; Göldalı; *Arpaçay; Sırataşlar *Sarıkamış); “2. boşa gitmek, heba olmak” (Meydancık *Arpaçay; Sırataşlar *Sarıkamış; Porsuklu *Susuz)

zehle dök- “kafa şişirmek” (DS VI, s. 4358: Kars)

zehle töñ- “kafa şişirmek” (Porsuklu *Susuz)

zehle götür- “kafa şişirmek” (Porsuklu *Susuz)

zehlesi gêt- “hoşlanmamak, nefret etmek, sevmemek” (Porsuklu *Susuz)

zehmi ağır bas- “ağır ve vakur insanların yanında ölçülü davranmak” (Porsuklu *Susuz)

zehmi bas- “ruhsal bunalıma düşmek” (Eskigeçit *Selim; Tepecik *Arpaçay; DS VI, s. 4833: Bayburt *Selim)

zırtığına sayma- “umursamamak, saymamak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

zırt vur- “1. ters davranmak” (DS VI, s. 4839: Bayburt *Selim); “2. iş olmamak” (DS VI, s. 4839: Bayburt *Selim)

zibil ol- “1. “çok fazla miktarda olmak” (Porsuklu *Susuz); “2. çok fazla olduğu için değersiz olmak” (Porsuklu *Susuz)

zifiri bulan- “hoşa gitmemek” (Eskigeçit *Selim; DS VI, s. 4840: Bayburt *Selim)

zıvanadan çıh- “uygunsuz davranmak, taşkınlık göstermek” (Eskigeçit *Selim)

zıvanadan çık- “uygunsuz davranmak, taşkınlık göstermek” (DS VI, s. 4841: Bayburt *Selim, Kars)

zorda ğal- “zorluk içinde olmak” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

zoval döşe- “gereksiz konuşmak” (DS VI, s. 4400: Kars)

3.2.3. İKİLEMELER DİZİNİ

-A-

abır haya “edep haya, utanma” (Esenyayla *Akyaka)

abırrı hayalı “terbiyeli, edepli” (Esenyayla *Akyaka)

acıhlı acıhlı “sınırlı sınırlı” (Karakaş)

acızlana acızlana “isteksiz isteksiz, isteksizce” (Kümbetli; Esenyayla *Akyaka)

ac susuz “hiçbir şey yeyip içmeden, aç hâlde” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

adağ adağ “adım adım, yavaş yavaş” (Polatköy *Arpaçay)

adda budda “1. tektük, seyrek, orada burada” (Porsuklu *Susuz; DS I, s. 65: Bayburt *Sarıkamış); “2. ordan burdan, düzensiz, karışık” (Porsuklu *Susuz)

addıya addıya “atlaya atlaya” (Esenyayla *Akyaka)

aħırı sonunda “sonunda, en sonunda” (Kümbetli)

aħşam sabah [, aħşam savah] “sabah akşam, günün her saati, sürekli, devamlı” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

aħşam savah (Kümbetli) → **aħşam sabah**.

aħ tũf “acıma bildirir ünlem” (DS I, s. 134*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

ala bula “1. alaca” (Porsuklu *Susuz); “2. tek tük, seyrek” (Porsuklu *Susuz); “3. düzensiz, ordan burdan” (Porsuklu *Susuz)

ala yarım “yarım yamalak, baştan savma” (Porsuklu *Susuz)

alılı güllü “güllü çiçekli, süslü, güzel” (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

alma malma (Çakmak)

altdan altdan “gizli gizli” (Kümbetli)

altdan üstden “oradan buradan” (Porsuklu *Susuz)

altdan yuħarı “aşağıdan yukarı, yokuşa doğru” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

altın amarat “mücevher, ziynet” (Tomarlı *Arpaçay; DS I, 231: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

al yeşil “al yeşil renkli” (Aşağısallıpınar *Sarıkamış; Kırçiçeği, Kiziroğlu *Susuz)

analı balalı “annesi ve yavrusu beraber” (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran,

Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

arvad uşah “eş ve çocuklar, aile” (Meydancık *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ata ana “anne baba, ebeveyn” (Göldalı *Arpaçay)

-B-

baca baca “Nevruz Bayramı”nda çocukların ve gençlerin kapı kapı dolaşıp hediye alma geleneği” (Aslanhane, Küçükaküzüm *Akyaka; Halıkışlak *Digor)

bacı ğardaş “kız ve erkek kardeş; ikisi beraber” (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

balaca balaca “küçük küçük, ufak ufak” (Boyuntaş *Akyaka)

basma masma (Çakmak)

başdan ayağa [, başdan eyağa] “baştan ayağa, başından ayağına kadar, tamamıyla” (Tepecik *Arpaçay)

başdan eyağa (Kümbetli) → **başdan ayağa**.

baş yuharı “yokuşa doğru, yokuş yukarı” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

baygın baygın “hâlsiz, bitkin, yorgun bir hâlde” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

berri bezehli “çok süslü, özenle süslenmiş” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Taşdere *Arpaçay)

bezenip düzenip “süslenip, güzel giyinip” (Küçükdurduran *Akyaka)

bıcı bıcı “kuzu çağırma ünlemi” (Subatan)

bıd bıd bıdılla- “kendi kendine konuşmak” (Porsuklu *Susuz)

bıjı bıjı “koyunları, kuzuları çağırma ünlemi” (DS I, s. 663: Kars)

bijo bijo “hayvanları çağırma ve kovalama ünlemi” (DS I, s. 680*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

biler bilmeze “bilir bilmez, tam olarak bilgi sahibi olmadan, iyice bilmeden” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

bili bili “1. kümes hayvanlarını çağırma ünlemi” (DS I, s. 692-693: Kızılçakçak *Arpaçay); “1a. kazları çağırma ünlemi” (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Polatköy, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

biyavır malamat “rezil rüsvay” (DS I, s. 712: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

bol bolamat “1. bol bol, döke saça, geniş” (DS I, s. 734-735: Kars); “1a. bol bol” (Subatan)

boş boşuna “boşu boşuna, boşuna” (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

boylu puğunlu “boylu boslu” (Bayburt *Selim)

bölüh bölüh bölün- “bölükler, gruplar hâlinde ayrılmak” (Tepecik *Arpaçay)

burhaş burhaş “kıvrım kıvrım, büklüm büklüm” (Polatköy *Arpaçay)

-C-

calah calah “ek ek; parça parça” (Kümbetli)

canı dilden (Fars. cân u dil) “yürekten, içten gelerek” (Porsuklu *Susuz)

cello bello “serseri, kavgacı, kabadayı kimse” (Kırçıçeği, Porsuklu *Susuz)

cello cillo “çoluk çocuk” (DS II, s. 878*:Kars)

cııh bııh [, cııh mııh] “süs püs” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

cııhlı bııhlı “süslü püslü” (Tepecik *Arpaçay)

cııh mııh (Çakmak) → **cııh bııh**.

cığ cığ (cığilla-) “anlaşılmayan, karmakarışık sesler çıkarmak” (Göldalı *Arpaçay)

cılcııldah “çırılçıplak” (Porsuklu *Susuz)

cındır cırıh [, cırıh cındır] “eskimiş, yırtılmış, işe yaramaz (giysi)” (Büyükpırevli *Akyaka)

cıpcııl “çırılçıplak” (DS II, s. 891*: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış)

cır cındır “eski, yırtılmış, işe yaramaz (giysi)” (Porsuklu *Susuz)

cırıh cındır (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka) → **cındır cırıh**.

cırıh cırıh (olmak) “yırtık yırtık olmak, eskiyip yırtılmak, parçalanmak” (Büyükdurduran, Büyükpırevli, Esenyayla *Akyaka; Tepecik *Arpaçay)

cırım cırım (etmek) “parça parça etmek” (Subatan; DS II, s. 930: Kars)

cırrı cııhlı “çok süslü, renk renk” (Porsuklu *Susuz)

cızlıh cızlıh “çizgi çizgi” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

cu cu “tavukları çağırma ünlemi” (Polatköy *Arpaçay; DS II, s. 1021*: Kars)

cuğu cuğu “hindileri çağırma ünlemi” (Polatköy *Arpaçay)

-Ç-

çahır çuhur “pürüzlü yer, iniş, yokuş (hk.)” (Kümbetli; DS II, s. 1040: *Kağızman)

çahur çuhur “düzgün olmayan, girintili çıkıntılı, pürüzlü (yol, yer vb.)” (Tepecik *Arpaçay)

çarlıh çuruh “işe yaramaz” (Porsuklu *Susuz)

çarıh çürüh “işe yaramaz, bozuk, çürük (sebze, meyve)” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

çeltihli çeltihli “dokunaklı, kırıcı” (Küçükdurduran *Akyaka)

çerih çürüh “işe yaramaz şey” (Tepecik *Arpaçay)

çerik çürük “bölük, parça, işe yaramayan şey” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; DS II, s. 1146: Kars)

çih çih “koyunla kuzuyu ayırmak için koyunları yürütme ünlemi” (Tepecik *Arpaçay)

çılçılpaḥ “çırılçıplak” (Taşdere *Arpaçay)

çirtım çirtım “azar azar” (Göldalı *Arpaçay)

çiliyif çiliyif “sepeleyip sepeleyip” (Küçükdurduran *Akyaka)

çiyin çiyine “omuz omuza, yan yana” (Kümbetli)

çol çocuḥ “çoluk çocuk” (Büyükpirveli, Esenyayla *Akyaka; Göldalı, Taşdere *Arpaçay; Darboğaz *Selim; DS II, s. 1271*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

çollu çocuḥlu “çoluk çocuk, bütün aile” (Porsuklu *Susuz)

çör çöp “çer çöp” (Polatköy *Arpaçay)

çul çaput “değersiz giysi” (Porsuklu *Susuz)

çüt çüt “çift çift, ikişer ikişer” (Kümbetli)

çüter çüter “çifter çifter” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

-D-

dal dala “arka arkaya” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Gürbüzlü *Selim; DS II, s. 1341: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘daldala’)

daldaşşah “çırılçıplak” (DS II, s. 1342*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

dama dama “kümes hayvanlarını kümese sokmak için kovalama ünlemi” (Kümbetli)

damcı damcı “damla damla, damlalar hâlinde, az az” (Göldalı *Arpaçay)

dam daş “ev” (Bayburt *Selim)

danıf danış- “sormak, fikir almak” (DS II, s. 1361*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

dartıla dartıla “ağır ağır, yavaş yavaş” (Porsuklu *Susuz)

dava döğüş [, dava döğüş] “kavga, dövüş, tartışma” (Tepecik *Arpaçay)

dava döyüş (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) → **dava döğüş**.

dava d y şnen “bağıra çağıra, tartışa tartışa” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

dede baba “1. Çok eski” (Meydancık, Taşdere *Arpaçay); “2. ecdat, atalar” (Tunçkaya *Kağızman; Boyalı *Sarıkamış)

defdeğirmi “yusyuarlak” (DS II, s. 1399: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

demgil demgil “nokta nokta” (Polatköy *Arpaçay)

demir d m r “eski demir parçaları, hurda” (Kümbetli)

den den “tane tane” (Meydancık *Arpaçay)

dene dene “taneler h linde, tane tane” (Alçılı)

d yif g l- “hem gülüp hem konuşmak, neşeli bir şekilde konuşmak” (Porsuklu *Susuz)

dıldılbağ “ırılıplak” (Bayburt *Selim; DS II, s. 1458: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

dıldıbiz “saçı tamamen dökülmüş, tepesi açık (kimse)” (DS II, s. 1458: Kars)

dıydığ dıydığ “akılsızca, d şuncesizce” (Büyükdurduran *Akyaka)

direm direm “dirhem dirhem, azar azar” (Büyükpirveli *Akyaka)

dir t dir t “aralıklı verilen şey için kullanılır.” (Tepecik *Arpaçay; DS II, s. 1514: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

dobra dobr “dolambaçlı yollara sapmadan gerçeği söylemeyi anlatır” (DS II, s. 1534*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

doğdur moğdur (akmak)

domurcuğ domurcuğ “damla damla (ter için)” (Karakas)

domur domur “damla damla (ter ve su hakkında)” (DS II, s. 1553: Kars köyleri)

don don donđulla- “kendi kendine konuşmak, söylenmek” (Kümbetli)

d ne d ne “tekrar tekrar, defalarca” (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

d ş baş “göğüs, sine” (Kümbetli)

dumurcuğ dumurcuğ “boncuk boncuk, boncuk taneleri gibi (yağ ve ter hakkında)” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

dumur dumur “boncuk boncuk, boncuk taneleri gibi (yağ hakkında)” (Karakas)

dunuğ dunuğ “donuk donuk” (Karakas; Meydancık *Arpaçay)

d mapbağ “bembeyaz” (Subatan)

dünya alem “herkes, bütün insanlar” (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

düş düş “ineklerin sakin durması için söylenen söz” (Küçükaküzüm *Akyaka)

düz dünya “1. çok” (Porsuklu *Susuz); “2. geniş, büyük (tarla, arazi için)” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

düze müze (Çakmak)

düzüm düzüm “dizi dizi” (DS II, s. 1648: Karapapak aşireti)

-E-

eele eele “hızlı hızlı, çabuk çabuk” (Alçılı)

eğiş büğüş [, **eğiş üyüş**] “eğri büğrü, yamuk yumuk, dolambaçlı” (DS III, s. 1685*: Kars)

eğiş üyüş (DS III, s. 1685*: Bayburt *Sarıkamış) → **eğiş büğüş**.

eke büke “1. yaşlı, tecrübeli” (Porsuklu *Susuz); “2. çokbilmiş” (Kümbetli)

ekmeh mekmeh (Akören *Sarıkamış)

el elvan “rengârenk” (Kümbetli)

el gün “hısım, akraba, eş dost” (DS VI, s. 4495: Bayburt *Selim)

ël gün “herkes, başkaları, yabancılar, el âlem” (Karakaş)

eli ayağı “elleri ve ayakları” (Darboğaz *Selim)

ëli günü “hısım akrabası” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ëlimiz günümüz “hısım akrabamız” (Bayburt *Selim)

elli ayağlı [, **elli eyağlı**] “becerikli, çalışkan, atik” (Tepecik *Arpaçay)

elli ayağlı (Kümbetli) → **elli ayağlı**.

elsiz ayağsız [, **elsiz eyağsız**] “beceriksiz, yavaş” (Tepecik *Arpaçay)

elsiz eyağsız (Kümbetli) → **elsiz ayağsız**.

elti melti (Çakmak)

encel üncel “ekin tarlalarında ekinin arasında biten otlar” (DS III, s. 1744: Bayburt, İrişli *Sarıkamış)

ëniş yohuş “iniş ve yokuş şeklinde (yol)” (Porsuklu *Susuz)

erem perem “darmadağınık, karışık” (DS III, s. 1766: Kars)

erinmez erinmez “üşenmeden” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

erri arvaddı “karılı kocalı” (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka;

Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

esgi püsgü “eski, kullanılmış” (DS VI, s. 4500: Bayburt *Selim)

esgi üsgü “çok eski, kullanılmış” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

êşider êşitmez “duyar duymaz, hemen” (Porsuklu *Susuz)

eşkere eşkere “açık açık” (Büyükdurduran *Akyaka)

et met (Esenyayla *Akyaka)

ev êşih “ev” (Karakas; Küçükaküzüm *Akyaka; Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

evli êşihli “bütün aile, ailece” (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

eyin baş “üst baş, giyecek, elbise” (Kümbetli; Esenyayla *Akyaka; DS III, s. 1822*: Bayburt *Sarıkamış ‘eyinbaş’)

ezih üzüh “çok ezilmiş (sebze, meyve)” (Kümbetli)

-F-

fıldır fıldır “kuşku veren (bakış için)” (Tepecik *Arpaçay; DS VI, s. 4505:Kars)

findıgını mindıgını (Akören *Sarıkamış)

-G-

ğab ğaşıh “tencere, tabak, çatal, kaşık vb. mutfak eşyası” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

ğaçagaç “düzensiz etrafa kaçışma, bir tehlikeden kitle halinde kaçışmak” (Aslanhane, Büyükpirveli *Akyaka; Gönülalan, Tepecik *Arpaçay)

ğaç ağaç “koşa koşa, koşarak” (Taşdere Arpaçay; Tozluca *Selim)

ğalah ğalah “yığın yığın, küçük yığınlar hâlinde” (Kümbetli)

ğap ğaşıh “tencere, tabak, çatal, kaşık vb. mutfak eşyası” (Sırataşlar *Sarıkamış; Kırçiçeği *Susuz)

ğapı baca “1. evin önü, evin önündeki genişçe alan” (Göldalı *Arpaçay); “2. evin kapı ve pencereleri” (Çakmak)

ğapı baca “evin önü, evin önündeki genişçe alan” (Çamyazı *Sarıkamış)

ğar boran “tipi, şiddetli soğuk” (Porsuklu *Susuz)

ğar ğış ğıyamat “karlı, fırtınalı çok soğuk hava” (Darboğaz *Selim; Porsuklu *Susuz)

ğarlı boranlı “karlı ve fırtınalı” (Porsuklu *Susuz)

ğavaḥ ğarşı “karşı karşıya, yüz yüze” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

ğav ğaşıḥ “tencere, tabak, çatal, kaşık vb. mutfak eşyası” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

ğéc tez “er geç, nihayetinde, önünde sonunda” (Porsuklu *Susuz)

gejden gej “çok geç, epey zaman geçdikten sonra” (Cavlak *Selim)

gelin ğız “gelinler ve genç kızlar” (Göldalı *Arpaçay)

geyim kecim “giyim kuşam, üst baş” (Porsuklu *Susuz)

geyimli kecimli “giyimli kuşamlı” (Porsuklu *Susuz)

geyindirif keçindir- “giydirip kuşandırıp” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

geyinif keçin- “giyinip kuşanmak” (Kümbetli)

geyinif keçinif “giyinip kuşanıp” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

ğıdım ğıdım “azar azar” (Karakaş; Tepecik *Arpaçay)

ğımışa ğımışa “gülümseyerek” (Gürbüzler *Selim)

ğırılı ğırılı “1. parça parça” (Porsuklu *Susuz); “2. az az” (Bayburt *Selim)

ğırılı ğuruh “1. kırılmış, dağılmış, sağlam olmayan, kırık dökük (eşya)” (Porsuklu *Susuz); 2. “kırıntı” (Karakaş; Porsuklu *Susuz)

ğıy ğıy (gez-) “tek ayak üzerinde sekerek (yürümek)” (Karakaş)

ğocaman ğocaman “büyük büyük” (Göldalı *Arpaçay)

ğodu ğodu “kurak mevsimlerde çocukların süpürgeye çocuk elbiseleri giydirerek yaptıkları manken” (Karakaş)

ğohumu ğardaşı “akrabaları, hısım akrabası” (Göldalı *Arpaçay)

ğollu ğuvvetli “güçlü kuvvetli; gücü, kuvveti yerinde” (Tepecik *Arpaçay)

ğoma ğoma “deste deste, deste hâlinde” (Boğazköy)

ğoyun ğuzu “koyunlar ve kuzular” (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

ğoyun moyun (Çakmak)

ğuc ğuc “köpek çağırma ünlemi” (Kümbetli)

ğud ğud “köpek çağırma ünlemi” (Kümbetli)

ğud ğud ğudulla- “kendi kendine konuşmak, homurdanmak” (Gürbüzler *Selim; DS III, s. 2188: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ğudğud ğudullamah)

Ġuran muran (Akören *Sarıkamış)

ğurt ğurt ğurtulla- “kuluçkaya yatacak tavuk ses çıkarmak” (Porsuklu *Susuz)

güeze güeze “hızlı hızlı” (Gürbüzler *Selim)

gülünş gülünş “gülünecek, alay konusu olacak şekilde, düşüncesizce” (Taşdere Arpaçay)

-H-

haberli habersiz “haber vermeden, aniden” (Tepecik *Arpaçay)

hartahart sertçe, kaba ses çıkararak” (Porsuklu *Susuz)

hart hart “sertçe ve kaba ses çıkararak” (Porsuklu *Susuz)

hata bala “suç, hata” (Porsuklu *Susuz)

havar eter “ses seda, haber” (Gönülalan *Arpaçay; DS III, s. 2309: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘havar eter’)

heberli hebersiz “haber vermeden, aniden” (Porsuklu *Susuz)

hêç hêçine “boş boşuna” (Cavlak *Selim)

helderen belderen “anlamsız, boş” (Büyükpirveli *Akyaka)

hel hel “bıldırcını yere indirmek için söylenir” (DS III, s. 2333: Cedere *Arpaçay)

hep hepine “tamamıyla” (Bayburt *Selim; DS III, s. 2341: Kars ve köyleri hephepine ‘tamamiyle’)

hêrsli hêrsli “sinirli sinirli” (Kümbetli)

hır hır hırilla- “hırıltılı ses çıkarmak” (Gönülalan *Arpaçay; Gürbüzler *Selim)

hırılıya hırılıya “hırıltılı ses çıkararak” (Porsuklu *Susuz)

hızek mızek (Tozluca *Selim)

hisli pashı “kirli; isli, kirli” (Kümbetli)

his pas “kir” (Kümbetli)

hod hod “eşek ya da sıpayı durdurma ünlemi” (DS III, s. 2392: Kars)

hō hō “1. koşu öküzünü hızlandırmak için söylenen söz” (Yalınkaya; Polatköy *Arpaçay); “**ho ho** 2. sığırları yürütmek veya kovmak için söylenen söz” (Porsuklu *Susuz)

hopbana hopbana “zıplaya zıplaya” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

höleke höleke “hızlı hızlı” (Kümbetli)

hönküre hönküre “hıçkıra hıçkıra” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

höyküre höyküre “hüngür hüngür” (Kümbetli)

-İ-

ikiden birden “ikide bir, sık sık” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

ineğe mineğe (Büyükdurduran *Akyaka)

iş miş (Çamyazı *Sarıkamış; Eskigeçit *Selim)

it ğurd “tanınmayan, bilinmeyen, ne olduğu belli olmayan kimseler” (Karakas; Porsuklu *Susuz)

-K-

kağıt mağıt (İsisu *Sarıkamış)

kavğa mavğa (Bayburt *Selim)

kert kürt “çakır çukur” (Karaorgan *Sarıkamış); “2. eğri büğrü (yol, tarla vb.)” (DS IV, s. 2759: İrişli *Sarıkamış)

ketir kütür “eğri büğrü, düz olmayan, pürüzlü (yüzey için)” (DS IV, s. 2775: Bayburt *Sarıkamış)

kıdım kıdım “az az, küçük küçük” (DS VI, s. 4553: Kars)

kır kır “1. at ve eşek çağırma ünlemi” (DS IV, s. 2825-2826*: Bayburt *Sarıkamış ‘kır kır’); “1a. tay çağırma ünlemi” (Porsuklu *Susuz)

kıs kıs “köpekleri kızdırma, kıskırtma ünlemi” (Karaorgan *Sarıkamış; DS IV, s. 2844: İrişli, Bayburt *Sarıkamış ‘kıs kıs’)

kışe kışe “kümes hayvanlarını kovalama ünlemi” (DS VI, s. 4559: Kars ve köyleri)

kış kış “1. tavukları, kuşları ürkütüp kovma ünlemi” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Kırçiçeği, Porsuklu *Susuz); “2. kümes hayvanlarını kümese doldurmak için kovalama sözü” (Kırçiçeği, Porsuklu *Susuz)

kıtım kıtım “azar azar, parça parça” (DS VI, s. 4559: Kars ve köyleri)

kilolu milolu (Büyükdurduran *Akyaka)

kiri kiri “at ve eşek çağırma ünlemi” (DS IV, s. 2825-2826*: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

kirmiş kirmiş “sessiz sessiz” (Kümbetli)

koz koz “danaları, kuzuları yerlerine sokma için kullanılan kovalama ünlemi” (Kümbetli)

kör peşman “pişman bir hâlde” (Darboğaz *Selim)

küşne müşne (Bayburt *Selim)

-L-

lağlana lağlana “alay eder şekilde” (Porsuklu *Susuz)

lağvalı lağvalı “alay eder şekilde” (Kümbetli)

lateyir lateyir “gelişigüzel, uygunsuz, yakışsızca (konuşma için)” (Büyükpirveli *Akyaka; Kırçiçeği *Susuz)

lehleye lehleye “nefes nefese” (Büyükpirveli *Akyaka)

lengere lengere “tabak tabak, büyük kaplar dolusu” (Kümbetli)

lopbaz lopbaz “kaba kaba, kaba bir biçimde” (Boğazköy; Taşdere Arpaçay; Kırçiçeği *Susuz)

löyür löyür “parıl parıl” (Polatköy *Arpaçay)

-M-

mahnalı mahnasız “yerli yersiz” (Kırçiçeği, Porsuklu *Susuz)

mal göyun “büyük ve küçükbaş hayvanlar” (Karakaş)

mal mul “büyükbaş hayvanlar” (Çakmak; Büyükpirveli *Akyaka; Bayburt *Selim)

marçamaç “şapırtıyla (öpmek için)” (Porsuklu *Susuz)

mat mat “şaşkın şaşkın, alık alık (bakış için)” (Kümbetli; DS IV, s. 3137: İrişli, Bayburt *Selim, *Sarıkamış)

maymağlıya maymağlıya “iki yana hafif sallanarak” (Büyükpirveli *Akyaka)

maymıya maymıya “iki yana hafif sallanarak” (Bayburt *Selim)

mıgırt mıgırt “topak topak” (Yalınkaya)

mıldır mıldır “gözleri açarak bakmak için” (DS IV, s. 3184: Kars)

mırtıllıya mırtıllıya “söylene söylene” (Bayburt *Selim)

mırt mırt mırtılla- “kendi kendine konuşmak, söylenmek” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

-O-

oğul uşah “çoluk çocuk, çocuklar, evlatlar” (Cumhuriyet, Hacıhalil; Akçalar *Arpaçay; Boyalı *Sarıkamış)

oş oş “köpek çağırma ünlemi” (DS V, s. 3294: Kars)

oşt oşt “köpek kovma ünlemi” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

oynaya oynaya “sevine sevine, büyük bir sevinçle” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

-Ö

öz özüne “kendi kendine” (Boyuntaş, Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Eskigeçit *Selim)

özü özüne “kendi kendine” (Oğuzlu; Küçükdurduran *Akyaka; Göldalı *Arpaçay)

-P-

pampaḥlıya pampaḥlıya (gez-) “gevşek gevşek, yavaş yavaş yürümek” (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

pampaḥ pampaḥ “gevşek gevşek, yavaş yavaş” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

parça piltih “parça parça” (Kırçiçeği *Susuz)

patıltı kütültü “gürültü patırtı” (İsisu *Sarıkamış)

pendir mendir (Çakmak)

perem perem “darmadağın, karmakarışık” (DS V, s. 3431: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

pese püse “1. öteberi” (DS V, s. 3436: İrişli, Bayburt, *Sarıkamış, *Selim); “2. pılı pırtı, üst baş” (Darboğaz *Selim)

piçi piçi “1. inek vb. hayvan çağırma ünlemi” (DS VI, s. 4647: Kars ve köyleri); “1a. dana çağırma ünlemi” (İsisu *Sarıkamış; Kırçiçeği *Susuz)

piçi piçi “sığır, davar çağırma ünlemi” (DS V, s. 3454: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

piltih piltih “parça parça, yırtık yırtık” (Polatköy *Arpaçay)

pine pine “1. tavukları kümese sokma için kovalama ünlemi” (DS VI, s. 4651: Kars ve köyleri); “2. kümes hayvanlarını kümese doğru kovalama ünlemi” (Kırçiçeği *Susuz; DS V, s. 3457: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

pin pin “tavukları kümese sokmak için kovalama ünlemi” (İsisu *Sarıkamış)

pişirif tüşür- “yemek pişirmek” (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

piş piş “kedi çağırma ünlemi” (DS VI, s. 4652: Kars)

pörtüf ğalḥ- “yara, sivilce vb. şeylerin kabuğu kabarıp kalkmak” (DS V, s. 3482: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim)

puço puço “dana çağırma ünlemi” (İsisu *Sarıkamış)

-S-

saç pirçeh “saç” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

salğar salğar “ağır ağır, yavaş yavaş” (DS V, s. 3526: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sapıh supuh “ahlâksız, kötü niyetli” (Porsuklu *Susuz)

sapı samanı “tarladaki dövülmemiş tahılı” (Sırbasan *Sarıkamış)

sarsah sarsah “ahmakça, aptal aptal, anlamsızca” (Küçükaküzüm *Akyaka)

sayır bayır “saçma sapan, anlamsız” (DS V, s. 3561: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

sedereh sedereh “ahmakça, aptal aptal, anlamsızca” (Kümbetli)

sefeh sefeh “ahmakça, akılsızca, aptal aptal” (Meydancık *Arpaçay)

seke seke “hafifçe topallayarak” (Çakmak)

seldir beldir “sendeleyerek” (Darboğaz *Selim)

seldirriye beldirriye “dengesizce iki yana sallanarak, yalpa vurarak” (Porsuklu *Susuz)

sengin sengin “yavaş yavaş, ağır ağır” (Karakaş)

serin serin “yavaş yavaş, ağır ağır” (Kümbetli)

seyirt seyirt “koşa koşa, koşarak” (Sırataşlar *Sarıkamış)

sırtıh sırtıh “utanmazca, arsız arsız” (Büyükpirveli *Akyaka)

sıyrıh sıyrıh “utanmazca, arsız arsız” (Akören *Sarıkamış; Kırçıçeği *Susuz)

soğumsuz soğumsuz “terbiyesizce” (Akören *Sarıkamış)

soluḥlana soluḥlana “dinlene dinlene” (Akören *Sarıkamış)

sozalana sozalana “güçsüz, düşe kalka (yürümek için)” (DS V, s. 3673: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

söyüne söyüne “sevine sevine” (Kümbetli)

süre süre “sürte sürte” (Akören *Sarıkamış)

sürsüküt “sessizce, ses çıkarmadan” (Porsuklu *Susuz)

sürüye sürüye “sürükleyerek, çeke çeke” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

-Ş-

şakga şenniyh “kalabalık, gürültülü” (DS V, s. 3737: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şap şap “vurma ile çıkan ses” (İsisu *Sarıkamış)

şap şup “acele ile, alelacele, çabuk” (Porsuklu *Susuz)

şatır şümen “gürültü patırtı” (DS V, s. 3755: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şellobello “değersiz kişi” (DS V, s. 3761: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şert şürt “yemin, ant” (DS V, s. 3765: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

şöteneh şöteneh “gevşek gevşek” (Porsuklu *Susuz)

-T-

tanış biliş “tanıdık, dost, arkadaş” (Kümbetli)

tapanlaya tapanlaya “ayağını yan basarak” (Porsuklu *Susuz)

tap tup “ayağını yere vurarak, ses çıkararak” (Porsuklu *Susuz)

taviğa maviğa (Büyükdurduran *Akyaka)

tehde bir “ikidebir” (DS V, s. 3862: Zarşat)

tehd bir “arada bir” (Bacıoğlu *Arpaçay)

telese telese “acele acele, acele ederek, çabuk çabuk” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

telesih telesih “acele ecele, çabuk çabuk” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

tel mel (Bayburt *Selim)

téz telesih “çabuk çabuk” (Kümbetli)

tez tez “sık sık, ara vermeden” (Bacıoğlu *Arpaçay)

timtik “dimdik” (DS V, s. 3935: İrişli, Bayburt *Sarıkamış)

toy düğün “düğün; düğün dernek” (Alçılı; Akören, Aşağısallıpınar *Sarıkamış)

toy düğün “düğün; düğün dernek” (Hacıhalil)

tuman köyneh “don ve gömlek, iç çamaşırı” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

-U-

ucalyıf ucalıyif “sözü uzatarak, sözü uzata uzata” (Yenice *Selim)

ucun ucun “azar azar, yavaş yavaş” (DS VI, s. 4782: Kars)

usul usul “usulca, yavaş yavaş” (Aşağısallıpınar *Sarıkamış)

uşah muşah (Çakmak)

-Ü-

üst baş “giyim eşyalarının tümü” (DS VI, s. 4798: Bayburt *Selim)

üzü gözü “yüzü, suratı” (Taşdere Arpaçay)

üzüne gözüne “yüzüne, suratına” (Porsuklu *Susuz)

üzünü gözünü “yüzünü suratını” (Boyuntaş *Akyaka)

-V-

varı döyleti “serveti, malı, mülkü” (Porsuklu *Susuz)

vay vay “üzüntü bildirir ünlem” (DS VI, s. 4804: Kars)

vıç vıç “çok cıvık, sulu nesne için” (DS VI, s. 4806*: Kars)

vid vid “sessizce konuşma için” (DS VI, s. 4806: Bayburt *Selim)

-Y-

yah yah “hişt hişt” (DS VI, s. 4129: Kars)

yalan yapıldak “uydurarak” (DS VI, s. 4142: Kars)

yamperi yamperi “yan yan” (Porsuklu *Susuz)

yamru yumru “eğri büğrü (yuvarlak nesnelere için)” (DS VI, s. 4159: Kars; DS VI, s. 4814*: Kars ‘eğri büğrü’)

yana yöriye “etrafı” (Bacıoğlu *Arpaçay)

yangır yungur “1.yalan yanlış (söz için)” (DS VI, s. 4168: Kars); “2. saçma sapan” (DS VI, s. 4815: Bayburt *Selim)

yanına yörene “çevrene, etrafına” (Porsuklu *Susuz)

yanı yöresi “çevresi” (Alçılı; DS VI, s. 4171: Kars)

yannı yöresini “etrafını” (Bozyiğit *Arpaçay)

yapılı yöndemli “iri yapılı, görkemli” (Bayburt *Selim)

yara hōra “uzun süre iyileşmeyen küçük, irinli yara” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

yaralı hōralı “irinli çok yarası olan” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

yaren yoldaş “arkadaş, dost” (Göldalı *Arpaçay)

yarıh yarıh “yarık yarık, çatlak çatlak” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

yarlı yaraşılı “güzel, görünüşçe güzel, göze hoş gelen” (Boyuntaş *Akyaka)

yarrı yaraşılı “güzel, görünüşçe güzel, göze hoş gelen” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

yatıf ğal- “uyanmamak, vaktinde uyanmamak” (Büyükdurduran *Akyaka)

yazılı yazılı “acıma bildirir ünlem” (Çakmak)

yeke yeke “büyük büyük” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

yellene yellene “hızlı hızlı” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla)

*Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
yemeh memeh (Akören *Sarıkamış)
yere göge “yere, etrafa” (Tozluca *Selim)
yeren yoldaş “1. arkadaş, dost” (Eskigeçit *Selim); 2. “eş dost” (DS VI, s. 4252: Bayburt *Selim)
yere yurda “yere, etrafa” (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)
yeri yerinde “yerli yerinde, düzgün” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
yeri yerine “olması gereken yere, düzgün” (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
yerli yatahlı [, yerri yatahlı] “etrafı bir şekilde” (Tepecik *Arpaçay)
yerli yerinceh “olması gerektiği gibi, düzgün” (Sırataşlar *Sarıkamış)
yerri yatahlı (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) → **yerli yatahlı**.
yer yöndem “yol yordam” (Porsuklu *Susuz)
yeyin yeyin “hızlı hızlı” (Eskigeçit *Selim)
yihıla gaha “düşe kalka, zorlukla” (Porsuklu *Susuz)
yihıla yihıla “düşe kalka, zorlukla” (Demirkent *Akyaka)
yıldızlı mıldızlı (İsisu *Sarıkamış)
yırğalana yırğalana “sallanarak” (Eskigeçit *Selim)
yorğan döşeh “yatak yorgan” (Porsuklu *Susuz)
yumru yumru “yuvarlak yuvarlak” (Alçılı)
üyüre üyüre “koşarak, hızlı hızlı” (Bayburt *Selim)
yüzü gözü “yüzü, suratı” (Esenyayla *Akyaka)
-Z-
zarılıya zarılıya “inleyerek, inleye inleye” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
zayıl zayıl [, zayil zayil] “saçma sapan” (Çakmak; Büyükdurduran *Akyaka)
zayil zayil (DS VI, s. 4356: *Arpaçay) → **zayıl zayıl**.
zevzeh zevzeh “anlamsız, boş boş” (Eskigeçit *Selim)
zircih zircih “şımarıkça” (Eskigeçit *Selim)
zirzibil [, zirzivil] “çöp, süprüntü” (Porsuklu *Susuz)

zirzivil (Porsuklu *Susuz; DS VI, s. 4840*: Bayburt *Selim) → **zirzibil**.

zoğ zoğ “çizgi çizgi, şerit şerit” (Boyalı *Sarıkamış)

zoğ zoğ “irinli yaranın zonklayarak ağrması için” (DS VI, s. 4842: Bayburt *Selim)

zolağ zolağ “şerit şerit, çizgi çizgi” (İncedere *Akyaka)

3.2.4. DUALAR DİZİNİ

-A-

Adın batmasın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Ağ gün gör. (Demirkent *Akyaka)

Ağ gün gör, ağ ebbeñ ye. (Demirkent *Akyaka)

Ağ gün göreseñ. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Ağ günüñ olsun. (Demirkent *Akyaka; Porsuklu *Susuz)

Ağız dadıynan yemeñ nesib olsun. (Telek *Arpaçay)

Ağrıñ alem. (Kümbetli)

Ağzın dada gelsin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Ağzıñ şirin olsun. (Başgedikler)

Ahırı heyir olsun. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ahrın heyir olsun. (Karakaş; Demirkent *Akyaka; Telek *Arpaçay)

Ah vay görmüyesin. (Telek *Arpaçay)

Allah acısın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah adamı eyisine nesib etsin. (Çamçavuş *Susuz)

Allah ağız dadıynan yedirsin. (Telek *Arpaçay)

Allah ağız şirinniye vërsin. (Küçükpirveli *Akyaka)

Allah ağzının dadını bozmasın. (Telek *Arpaçay)

Allah ahrımızı heyir élesin. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Allah ahrımızı heyir etsin. (Telek *Arpaçay)

Allah analı atalı böyütsün. (Kümbetli; Karakale *Arpaçay)

Allah analı atalı etsin. (Porsuklu *Susuz)

Allah analı babalı böyütsün. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Allah'a şükür olsun. (Hamzagerek; Göldalı *Arpaçay)

Allah ataña anaña rehmet eylesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah azıñı çoğ eylesin. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

Allah azıñı çoğ etsin. (Porsuklu *Susuz)

Allah balalarıñı bağışdasın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Allah balalarıñı sahlasın. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

Allah başa vèrmesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah başıñnan töhsün. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

Allah beline güvvet vèrsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah bin bereket versin. (Telek *Arpaçay; Darboğaz *Selim)

Allah bir ey insan nesib etsin. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

Allah birini bin ètsin. (*Kağızman)

Allah biriñi min eylesin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah birini min etsin. (Kümbetli)

Allah bizden ırağ eylesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

Allah bizden ırağ etsin. (Porsuklu *Susuz)

Allah boya başa çıñarsın. (Telek *Arpaçay)

Allah bu günümüzden geri goymasın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah bu günümüzü aratmasın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah canızdan uzağ etsin. (Handere *Sarıkamış)

Allah can sağlığınnan, ağız tadınnan oturmayı nasib etsin. (Bekler, Tazekent; Bykurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Tağdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Allah can sağlığı versin. (Telek *Arpaçay; *Kağızman)

Allah cmle geğmişlerinize rehmet etsin. (Telek *Arpaçay; Darboğaz *Selim)

Allah cmlemize heyirli nasibler etsin. (Yukarisallıpnar *Sarıkamış)

Allah oğ eğdirmesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Bykurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Tağdere *Arpaçay)

Allah daha bol etsin. (Yolboyu *Susuz)

Allah daha oğ etsin. (Porsuklu *Susuz)

Allah daha oğ versin. (Yolboyu *Susuz)

Allah darda goymasın. (Bekler, Tazekent; Bykurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Tağdere, Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Allah dert verif derman aratmasın. (Telek *Arpaçay)

Allah devlete millete zaval vermesin. (Telek *Arpaçay)

Allah devlete zaval vermesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Bykurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Tağdere *Arpaçay)

Allah dileyiğe yetirsin. (Kümbetli; Bykurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Tağdere *Arpaçay)

Allah dileyiğiği gabul elesin. (Bekler, Tazekent; Bykurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Tağdere *Arpaçay)

Allah dileyiğiği gabul etsin. (Kümbetli)

Allah doğru yoldan ayırmasın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Bykurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Tağdere *Arpaçay)

Allah dosda tşmana möhdec elesin. (Bekler; Bykurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Tağdere *Arpaçay)

Allah dosda tşmana möhdec etmesin. (Kümbetli, Tazekent)

Allah duvanı gabul elesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Bykurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Tağdere *Arpaçay)

Allah duvanı gabul etsin. (Telek *Arpaçay)

Allah eğsiğ gnğn gösdermesin. (Bekler; Bykurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Tağdere *Arpaçay)

Allah ehsihliyini vermesin. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Allah eksihliğini vermesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah elden eyahdan salmasın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah elden eyahdan tüşürmesin. (Tazekent; Esenyayla, *Akyaka; Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Allah elden eyahdan tüşürüf nemerde möhdec etmesin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere Arpaçay)

Allah ele eyağa tüşürmesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah elemesin. (Oğuzlu)

Allah emeyini itirmesin. (Telek *Arpaçay)

Allah emeyiñi zay elemesin. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah emeyiñi zay ellemesin. (Porsuklu *Susuz)

Allah etmiye. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah eyi bi insan nasib etsin. (Darboğaz *Selim)

Allah eyliñ versin. (Handere *Sarıkamış)

Allah eysini ras getirsin. (Gönülalan *Arpaçay)

Allah ğabil elesin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah ğabil etsin. (Kümbetli)

Allah ğada bala vermesin. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Allah ğadadan baladan sahlasın. (Darboğaz *Selim)

Allah ğalbine göre versin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay)

Allah ğana ğana rehmet elesin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah ğana ğana rahmet etsin. (İncedere *Akyaka; Telek *Arpaçay)

Allah ğapılara baħdırmasın. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah ğaza bela vermesin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah ğazancıñı artırsın. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah geçmişlerimizin cümlesine rahmed etsin. (Darboğaz *Selim)

Allah geride ğalannara uzun ömürler versin. (Telek *Arpaçay)

Allah ğetsin gelmesin yerabbim. (Büyükpırevli *Akyaka)

Allah ğolaylıħ versin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah ğoluña ğuvet vėrsin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah ğönlüñe ğöre vėrsin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah ğöşderdmiye. (Hacıhalil)

Allah Ğuran'nan imannan ayırmasın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah ğurvanınızı ğabul etsin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah ğutarsın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah ğüc ğuvvet vėrsin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah hayırlısını nesib etsin. (Küçükaküzüm *Akyaka)

Allah heçkese möhdec élemesin. (Bekler, Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah heçkese möhdec etmesin. (Kümbetli)

Allah hemeşe (hemmeşe) surfanızı açılıħ élesin. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah hemeşe şaddıh vërsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Allah herkeşe heyirri yazılar getirsin. (içinde de bize) (Bacioğlu *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Allah herkeşe heyirli yazılar versin. (Handere *Sarıkamış)

Allah heşbi zaman darda goymasın. (Karahamza *Selim)

Allah hêş kime vermesin. (Başgedikler)

Allah hêş kimseye möhdec etmesin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Allah hêş kimseyi böyühsüz etmesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah hêş kimseyi sahipsiz (böyühsüz) bıraħmasın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah hêş kismeye vermesin. (Handere *Sarıkamış)

Allah heyirini ğabul etsin. (Porsuklu *Susuz)

Allah heyirli ğaderrer versin hepsine. (Telek *Arpaçay; Handere *Sarıkamış)

Allah heyirri evlat vërsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah heyirri ğapılar aşsın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay)

Allah heyirri geçim vërsin. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Allah heyirri ğismet vërsin. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah heyir versin, şer vermesin. (Oğuzlu)

Allah heyre çevirsin. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Allah heyirini ğabul etsin. (Porsuklu *Susuz)

Allah hiç kimseye göstermesin. (Darboğaz *Selim)

Allah hiç kimseye vermesin. (Darboğaz *Selim)

Allah hoyuňa yëtsin. (Kümbetli; Darboğaz *Selim)

Allah hökümete zaval vermesin. (Oluklu *Selim)

Allah'ın bu gününe şükür. (Telek *Arpaçay)
Allah'ın duvası olsun. (Kümbetli)
Allah'ın keremine şükür. (Kümbetli)
Allah'ın yazığı gelsin. (Telek *Arpaçay)
Allah ırağ eylesin. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
Allah ırağ etsin. (Telek *Arpaçay)
Allah imandan ayırmasın. (Telek *Arpaçay)
Allah iman Ğuran'dan ayırmasın. (Karakale *Arpaçay; *Kağızman)
Allah iman Ğuran nesib etsin. (Handere *Sarıkamış)
Allah iman Ğuran vërsin. (Karakaş)
Allah imannan Ğur'an'nan ayırmasın. (Bekler, Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)
Allah irehmed eylesin. (Oğuzlu)
Allah irehmed eylesin (Oğuzlu)
Allah işiñi gücünü ras getisin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
Allah işini ras getisin. (Küçükaküzüm *Akyaka; Telek *Arpaçay)
Allah işiñi uvarsın. (Bayburt *Selim)
Allah işiñi varsın. (Ocaklı; Bayburt *Selim)
Allah işinizi ras getirsin. (Taşdere Arpaçay)
Allah işinizi ras getisin. (Porsuklu *Susuz)
Allah işin ras getirsin. (Gönülalan *Arpaçay; Bayburt *Selim)
Allah işlerini ras getisin. (Bayburt *Selim)
Allah iyilik versin. (Darboğaz *Selim)
Allah kimsenin başına vermesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
Allah kimseye möhdec etmesin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
Allah kimseye muhdac etmesin. (Kümbetli)
Allah kimseyi asılsıza urcah etmesin. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Allah kimseyi darda goymasın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah kimseyi elden eyahdan tüşürüf gapılara bahtırmasın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah kimseyi gapılara bahtırmasın. (Kümbetli; Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Allah kimseyi kimseye möhdec etmesin. (Kümbetli)

Allah kimseyi kötü yola salmasın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah kimseyi nemerde möhdec etmesin. (Kümbetli)

Allah kimseyi tüşürmesin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah kor şeytana nehlet etsin. (Kümbetli)

Allah kömeyiñ olsun. (Demirkent *Akyaka; Polatköy *Arpaçay)

Allah kömeyiñ olsun. (Koçköyü *Arpaçay)

Allah kötü gözden sahlasin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay)

Allah kötüye, heş kimseyi urcah etmesin. (Bayburt *Selim)

Allah kötü yerlere versin, ey yerlere vermesin. (Meydancık *Arpaçay)

Allah kötü yola tüşürmesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah benim ömrümnen alsın, seniñ ömrüñe versin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay)

Allah merhemet vërsin. (Göldalı *Arpaçay)

Allah min bereket vërsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah muhannete möhdec élemesin. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah nazardan sahlasin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay)

Allah ne muradıñ varsa versin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah o dünyede utandırmasın. (Bekler, Kümbetli)
Allah o dünyesini ey etsin. (Porsuklu *Susuz)
Allah orda utandırmasın. (Porsuklu *Susuz)
Allah ölenneriñe (ölmüşlerine) rehmet eylesin. (Porsuklu *Susuz)
Allah ölennerine rehmet etsin. (Telek Arpaçay)
Allah (geçmişleriñe) ölmüşleriñe ğanı ğanı rehmet etsin. (Kümbetli)
Allah ölmüşleriñe ğanı ğanı rehmet eylesin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
Allah ölmüşleriñe rehmet eylesin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
Allah ölmüşlerine rehmet etsin. (Telek *Arpaçay)
Allah peşman etmesin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay)
Allah pis gözden sahlasin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
Allah pis gün gösdermesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
Allah rehmet eylesin. (Boğazköy)
Allah rehmet etsin. (Çakmak; Esenyayla *Akyaka; Göldalı *Arpaçay)
Allah rehmet eylesin. (Dikme; Esenyayla, İncedere *Akyaka; Göldalı *Arpaçay)
Allah sağılıñ vërsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
Allah salamatdıñ vërsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
Allah sana ağıl vërsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
Allah sana dar gün gösdermesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
Allah sana fırsat vërsin. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
Allah sana ğara ğaş ğara göz bir ğız nesib eylesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah sana guvvet vërsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah sana güc guvvet vërsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah sana hac nesib ëlesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah sana hayırlı gapılar açsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Allah sana hëç acı gösdermesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah sana ömür vërsin. (Kümbetli)

Allah sana uzun ömür vërsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay)

Allah seen hëşbir dar gün gösdermesin. (Kırçiçeği *Susuz)

Allah selametliş versin sana. (Aşağısallıpınar *Sarıkamış)

Allah selemetdiş versin. (Kırçiçeği *Susuz)

Allah sen gösderme. (Hacıhalil; Gürbüzler *Selim)

Allah seni atalı analı böyütsün. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah seni atalı analı etsin. (Kümbetli)

Allah seni ataña anaña bağışdasın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah seni başımızdan ehşih ëlemesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Allah seni başımızdan ehşih etmesin. (Telek *Arpaçay)

Allah seni darda goymasın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah seni dardan gutarsın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah seni ey etsin. (Çıplaklı *Selim)

Allah seni gorusun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah seni güldürsün. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah seni ıslah etsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah seni iki cihanda eziz eylesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah senin canın almya. (Hamzagerek)

Allah seni sahlasın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah seni sevindirsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah seni yarıtсын. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah sen kimseye gösderme. (Laloğlu *Selim)

Allah sennen razı olsun, yapığın eyliğ önüne gelsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah size iyi yazılar vere. (Okçuoğlu *Arpaçay)

Allah size uzun ömür vere. (Okçuoğlu *Arpaçay)

Allah sizlere uzun ömürler vërsin. (Darboğaz *Selim)

Allah sonumuzu eyi etsin. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Allah sonumuzu heyire çevirsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay)

Allah sonumuzu heyre çevirsin. (Kümbetli)

Allah sonunu hayr etsin. (Başgedikler)

Allah şaşırtmasın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah şen eylesin. (Bayburt *Selim)

Allah şen etsin. (Bayburt *Selim; Telek *Arpaçay)

Allah şen etsin, var etsin. (Bayburt *Selim)

Allah şer vermesin. (Oğuzlu)

Allah şeytana nehlet eylesin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Allah şeytana uydurmasın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah şeytanın şerrinden gorusun. (Karakele, Telek *Arpaçay)

Allah şeytanın şerrinden gorusun. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Allah şifa versin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah tezden bi ölüm versin. (Akyar *Selim)

Allah toprağınca yaşatsın. (Telek *Arpaçay)

Allah tutduğunu altın etsin. (Telek *Arpaçay)

Allah tüşmanıma gösdermesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah tüşmanımın başına da vèrmesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah uşahlarını sahlâsın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah utandırmasın öldüğü yerde. (Laloğlu *Selim)

Allah uzağ eylesin. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Allah uzun ömürler vèrsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah üreyiñe göre vèrsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay)

Allah üsdüñde dursun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah üzüñü ağ etsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah var etsin. (Gönülalan *Arpaçay)

Allah yardımcın olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah yardım dursun. (Bayburt *Selim)

Allah yoşluğunu gösdermesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah yolunu açılı etsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Analı atalı böyüsün. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Anań atań nur içinde yatsın. (Kümbetli)

Ananın ağ südü gibi halal olsun. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay)

Anayın ağ südü kimi halal olsun. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Atamın anamın canı sağ olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Atańa anańa rehmet. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioęlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Atań anań saę olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioęlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Atańa rehmet. (Taşdere Arpaçay)

Atań cennetdiń olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioęlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Atańın yeri cennet olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioęlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Atasına rahmet. (Boyalı *Sarıkamış)

Ayağın daş deymesin. (Telek *Arpaçay; Demirkent *Akyaka)

-B-

Baban rehmet. (Karakurt, Topkaya *Sarıkamış)

Baban sağ olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Babasına irehmet. (Yolaçan)

Babasına rehmet. (Büyükdurduran *Akyaka; Tepecik *Arpaçay)

Bahđıñ açığ olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Karakale *Arpaçay; Bayburt *Selim)

Balalarıñı Allah sağlasın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Balaların sağ olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Beliñe guvvet. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Bir yasdığda gocalın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)

Bizden ırağ olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Biz sennen razıyılığ, Allah da sennen razı olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Biz yediy ehsiltdiğ Allah artırsın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Biz yediy esgiltđiđ Allah versin. (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)
Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Burdan ırağ olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

-C-

Cenab-ı Allah birini bin etsin. (Tozluca *Selim)

Cmlemizin geçmişlerine Allah rahmed ylesin. (Darboğaz *Selim; Porsuklu *Susuz)

-Ç-

Çoğ bayramlar gr. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Çoğ bayramlar göreseñ. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Çoğ var ol. (Kümbetli)

Çoğ yaşı. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay)

-D-

Derdiñ alem. (Kümbetli)

Dileyiñ ğabıl olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Duvañ ğabıl olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

-E-

Elin ğolun ağrımazın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Elin toprağa atasın altın ola. (Çıplaklı *Selim)

Eveliñ gelene ğeder ahırın gelsin. (Porsuklu *Susuz)

Eviñ eşiyniñ Şen olsun. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Evin Şen olsun. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)

Evlerden ırağ olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)

Eyağın daşa deymesin. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Ey günüñ olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

-G-

Ğada bala sennen uzağ olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Ğadañ alem. (Kümbetli)

Ğadañı alem. (Kümbetli)

Ğadasını aldığım. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Ğadasını alem. (Kümbetli)

Ğal sağlıñnan. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Ėara gn görmüyesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Ėardaşın sağ olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Bayburt *Selim)

Ėazancıñ artığ olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

ĖazandıĖını ağız dadınnan yiyesen. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

ĖazandıĖını Allah sana nesib etsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay)

ĖazandıĖını Allah sana yedirsin. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Gecen heyre Ėalsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay)

Geceniz heyre Ėalsın. (Kümbetli)

Geçmişine rehmet. (Meydancık *Arpaçay)

Geçmişleren rahmed. (Ocaklı)

Geçmişlerine rehmet. (Bayburt *Selim)

Ėet Allah işini gücünü ras getisin. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Grm onu dünya durduħca dursun. (Kümbetli, Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Gzel gnñ olsun. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Gzn aydın olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)

Gözüñ ışık görsün. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Gözünüz aydın olsun. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Ėurbanın Ėabul olsun. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Güle güle gêt. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Güle güle gèyin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Günü ağ olmuş. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Günüñ ağ olsun. (Demirkent *Akyaka; Porsuklu *Susuz)

-H-

Halal hoşları ossun. (Başgedikler)

Halal hoşun olsun. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)

Halal hoşunuz olsun. (Halıkışlak *Digor)

Halalı hoşları olsun. (Ocaklı)

Halalıñ olsun. (Bayburt *Selim)

Hèç kötülernen garşılaşmayasın. (Kırçiçeği *Susuz)

Hèç sen bir darlığınnan garşılaşmayasın. (Kırçiçeği *Susuz)

Hemeşe gezmeñden gelesen. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Hèşbir pis gün görmeyesin. (Kırçiçeği *Susuz)

Hèş dar gün görmeyesen. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Hèş dar gün görmeyesin. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

Heyirri gide gelesen. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Heyre garşı gêt. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

-I-

Irañ canınnan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay)

Irañ kannan. (Büyükdurduran Akyaka)

Irañ gulağınnan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

İrağ olsun. (Bayburt *Selim)

-İ-

İgid olasin. (Tepecik *Arpaçay)

İki cihanda üzüñ ağ olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

İman yeyesi ol. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay; Darboğaz *Selim; Porsuklu *Susuz)

İrağ ola. (Çakmak)

İrağ olsun. (Kümbetli, Oğuzlu, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay; Çıplaklı *Selim)

İrağ canınnan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

İşin gücün ras gelsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

İşin ras gelsin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

İyid olasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

-M-

Mennen ırağ olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Men sennen razıyam, Allah da sennen razı olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

-N-

Nece bayramlar göreseñ. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Nişanıñ heyirri olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

-O-

Ocağıñ batmasın. (Taşdere Arpaçay)

Oğlun sağ olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Oğulların sağ olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)

Oğullu gızlı olasañ. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

-Ö-

Öldüse Allah rehmet eylesin, sağdısa Allah can sağlığı versin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

Öldüse Allah rehmet eylesin, sağdısa Allah uzun ömür vèrsin. (Kümbetli)

Ölenneriñe rehmet. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

Ölmüşlerin canına deysin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

Ölmüşleriñe rehmet. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

Ölmüşlerin urfuna gitsin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

Ölmüşse Allah rehmet etsin, sağdısa Allah işini ras getirsin. (Kırçiçeği *Susuz)

Ömrün uzun olsun. (Demirkent *Akyaka; Koçköy, Telek, Tepecik *Arpaçay)

Ömrün uzun olsun, canın sağ olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

Ömürün çoğ olsun. (Kümbetli)

-P-

Payı çoğ olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Payın çoğ olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)

Pis gün görmeyesin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

-S-

Sabağın heyr olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

Sağlıhnan ğal. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Sağlıhnan gêt. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Sağ salamat gèdif gelesen. (Kümbetli)

Salamat ğal. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Savağın heyr olsun. (Kümbetli)

Seni Allah sahlasin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay)

Seni veren Allah'a şükür. (Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Seni verene şükür. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Sonumuz heyr olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Surfan bereketdi olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Surfanız açığ olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)

-T-

Telli duvağlı gelin olasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Toprağınca yaşasın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Toprağınca yaşa. (Kümbetli)

Toprağınca yaşasın. (Telek *Arpaçay)

Torpağ alsın altın olsun. (Esenyayla *Akyaka; Porsuklu *Susuz)

-U-

Uşahlarını Allah sahlasin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Uzağ olsun. (Handere *Sarıkamış)

Uzağ olsun senden. (Handere *Sarıkamış)

-Ü-

Üzüñ ağ olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Bayburt *Selim)

Üzün gülsün. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

-Y-

Yaşşı günüñ olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Yaman gün görmüyesin. (Kümbetli)

Yatdığı yer cennet olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Yatdığı yer nur olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Yer göy sennen razı olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Yeri cennet olsun. (Yolaçan; Tepecik *Arpaçay)

Yeyiv işdiyiñ halalıñ olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Yığığını ağız dadıñnan ye. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Yıđvalıñ ağ olsun. (Kümbetli)

3.2.5. BEDDUALAR DİZİNİ

-A-

Abır hayan tökülsün. (Porsuklu *Susuz)

Abırñ hayañ tökülsün. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Adı batmış. (Polatköy *Arpaçay; DS I, s. 65*: Kars köyleri “ilenç”)

Adı batsın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Adıñ addara ğalsın. (Karakaş, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Adıñ addara ğoyulsun. (Karakaş)

Adın bata. (Telek *Arpaçay; *Kağızman; DS I, s. 65-66*: Kars köyleri “ilenç”)

Adın ğalsın. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Adın ğara gele. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Adıñ ğara yerde ğalsın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Adıñ ğara yere girsın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Adıñı addara ğoyem. (Porsuklu *Susuz)

Adıñı addara ğoyum. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Adın yere girsın. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay)

Ağ güne Һesret ğalasañ (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Ağ gün görmüyesen. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Ağ gün görüf ağ epbeh yemiyesen. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Ağlar ğalasañ. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Ağlar ğalasin. (Tepecik *Arpaçay)

Ağlıya ağlıya gözden olasañ. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Ağzı ğara daşa deysin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Ağzına ağı tökülmiş. (Kümbetli)

Ağzına ağı tökülsün. (Kümbetli)

Ağzına ğara daş deysin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Ağzına ğara daş ğapansın. (Kümbetli)

Ađzıñ ağı dadsın. (Kümbetli; Karakale *Arpaçay)

Ađzıñda diliñ yansın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Ağzın dilin ğapansın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Ağzın dilin ğurusun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Ağzın eyilsin. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay)

Ağzınnan burnunnan gelsin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)

Ađzıñnan çıhsın, ğoynuña dolsun. (Kümbetli; Bacioğlu, Karakale *Arpaçay)

Ahım ona ğalmasın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Ahım seni tutsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Ahırıñ puça dönsün. (Kümbetli; Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu *Arpaçay)

Ahırıñ puç olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Ahlıñı Allah alsın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Ahırñ itsin. (Kümbetli)

Aj lelöyün galasañ. (Kümbetli)

Aleme görk olasañ. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Al ğana bulanasañ. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Al ğana bulanasın. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

Al ğanıña belen. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah amaniñı kessin. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Allah başıña ataş yağdırsın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah başıña daş salsın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah beliñi ğırsın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah boya başa çıħarmasın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah canımı alsın. (Bekler, Kümbetli)

Allah canıñı alsın. (*Kağızman; Porsuklu *Susuz)

Allah'dan bulasañ. (Porsuklu *Susuz)

Allah'dan dilerem epbeye muhtac galasan. (Kümbetli)

Allah dert vërsin derman vermesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Allah elimnen alsın. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Allah elinnen ala. (Porsuklu *Susuz)

Allah elinnen alsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay)

Allah eviñi dümbelemdüz etsin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah eviñi düzdesin. (Kümbetli)

Allah eviñi yıhsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah firsant vermesin. (Kümbetli)

Allah ğaraltıñı kessin. (Bayburt *Selim)

Allah ğavağınnan çıharsın. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah ğotur vërsin, dırnağ vermesin. (Demirkent *Akyaka, Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Allah gözlerini ğor etsin. (Kırçıçeği *Susuz)

Allah hëç nesib etmesin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay)

Allah hoyuña yetmesin. (Kümbetli)

Allah'ından bul. (Bozyiğit *Arpaçay)

Allah'ın ğarğışı olsun. (Porsuklu *Susuz)

Allah'ın ğarğışı seni tutsun. (Kümbetli)

Allah'ın ğılıcına ras gelesin. (Porsuklu *Susuz)

Allah'ın ğılıcına ras gelesin. (Telek *Arpaçay)

Allah'ın hışmına ras gelesin. (Kümbetli)

Allah'ınnan bulasañ. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah'ınnan bulsun. (Telek *Arpaçay)

Allah iki gözünü kör etsin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah işini ras getimesin. (Kümbetli)

Allah muradıñı gözüñde ğoysun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah nehlet ëllesin. (Porsuklu *Susuz)

Allah nehlet ëylesin. (Esenyayla *Akyaka)

Allah ocağını söndürsün. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah ocağını yıhsın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah oğlunun gızının önünnen çiharsın. (Kümbetli)

Allah öldürsün. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah ömrünü gödey etsin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah ömrünü kessin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Allah önünnen çiharsın. (Porsuklu *Susuz)

Allah öyüzünü yıhsın. (Kümbetli)

Allah özüne nesib ellemesin. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Allah pis günnen ayırmasın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah saa ğenim olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah sağ goymasın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah sana dert vère derman vèrmiye. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Allah sana ğenim olsun. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay)

Allah sana iman Ğuran nesif èlemesin. (Büyükdurduran *Akyaka)

Allah sana lenet etsin. (Bacioğlu *Arpaçay)

Allah sana min türlü bala versin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah seen zulüm etsin. (Kırçiçeği *Susuz)

Allah seni boya başa çiharmasın. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay)

Allah seni daha beter etsin. (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

Allah seni daha pis güne göysun. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Allah seni daşdan daşa çalsın. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Allah seni daşdan daşa vursun. (Telek *Arpaçay)

Allah seni davul etsin. (Kırçiçeği *Susuz)

Allah seni elimnen alsın. (Kümbetli; Taşdere *Arpaçay)

Allah seni hêç böyütmesin. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay)

Allah seni hêç güldürmesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay)

Allah seni hêç umdurmasın. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Allah seni mana çoğ görsün. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Allah senin canını alsın. (Karakaş)

Allah senin evini yığsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Allah seni onnan da pis güne salsın. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Allah seni öldürsün. (Büyükdurduran *Akyaka)

Allah seni perişan etsin. (Kırçiçeği *susuz)

Allah seni pis derde salsın. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Allah seni pis güne göysun. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah seni sürüm sürüm süründürsün. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah seni vursun. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah seni yarıtmasın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah seni yekeltmesin (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Allah sennen sorsun. (Bacioğlu, Telek *Arpaçay; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Porsuklu *Susuz)

Allah'tan dilerem torva tahıf dilenesen. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Allah üzünü iki cihanda ğara éllesin. (Porsuklu *Susuz)

Allah üzünü iki cihanda ğara etsin. (Kümbetli)

Allah vurmuş. (Polatköy *Arpaçay)

Allah vursun. (Bayburt *Selim)

Allah yarıtmasın. (Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Allah yedirmesin. (Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Allah yerrerde ğoysun. (Porsuklu *Susuz)

Allah yuvanı dağıtsın. (Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Amanıñı Allah kessin. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Amanın kesilsin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Anañnan emdiyiñ süd burnuñnan gelsin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Anan ölsün. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Anan ölsün, anasız ğal. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Anan ölsün, anasız ğalasan. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Anañ seni ağlasın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Anasız ğalasañ. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Anayın südü saa haram olsun. (Bekler, Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Andıraan ğala. (Çakmak)

Andırına ğalsın. (Porsuklu *Susuz)

Atañ anañ ölsün. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Atañ anañ ölsün, yetim ğalasan. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ataña nehlet. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu; *Susuz)

Ataşa tüşeseñ. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ataşın olsun. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Ataş yiyesen. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Ay oran ölsün. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Ay salamat olma. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ay seni gülleye gelesen. (Meydancık *Arpaçay)

Ay seni pis güne ğalasañ. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ay seni yata ğahmıyasañ. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Ayağın ğırılsın. (Telek *Arpaçay; Karaorgan *Sarıkamış)

Ayivını ğara yer kórrasın. (Porsuklu *Susuz)

Azzar ye. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)

-B-

Babana nehlet. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Babanın öyüne ataş tüşsün. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Babayın evi yihılsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Balaların ağlar ğalsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Balañı Allah'dan bul. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Başı batmış. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Başı batsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Başına daş düşsün. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

Başıña daş tüşsün. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Başıña deĝsin. (Göldalı *Arpaçay)

Başıña deysin. (Göldalı *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Başına ğalağ uşsun. (Demirkent *Akyaka; Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Başıña ildırım tüşsün. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Başıña kül elensin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Başıña kül eliyim. (Porsuklu *Susuz)

Başıña men ağırırıda daş tüşsün. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Darboğaz *Selim; Porsuklu *Susuz)

Başına yara çihısın. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

Başıña yara tüşsün. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Başın batsın. (Alçılı; Telek *Arpaçay)

Başın ğırılısın. (Karaurgan *Sarıkamış)

Başıñı duzduyem. (Kümbetli)

Başını duzduyem göhümasın. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay)

Başını duzduyum göhümasın. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

Başını yere sohem. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere; Porsuklu *Susuz)

Başını yere sohum. (Telek *Arpaçay)

Başın ölsün. (Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Başın yere girsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Başı ölsün. (Darboğaz *Selim)

Bayrama yetişmeyesen. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Bayramın gara gelsin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Belin gırılınsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Beter derde tüşeseñ. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Beter olasañ. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Bıy Allah sana zulüm etsin. (İncesu *Susuz)

Bıy sana nehlet olsun. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Bizi gonusanın boğazına dolansın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Boğazına gara yara çıhsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Boğazına yara çıhsın. (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay;)

Boğazında galsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Boğazınnan çıvan çıhsın. (Küçükaküzüm *Akyaka)

Boynu buruğ ğalasañ. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Boynun ğırılısın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay)

Boynun ğopsun. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Boyun devrilsin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)

Boyun ğara yere ğirsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Boyuñu boz ipnen ölçöm. (Porsuklu *Susuz)

Boyuñu ğara yere soğem. (Porsuklu *Susuz)

Boyuñu yere soğem. (Porsuklu *Susuz)

Boyunu yere soğum. (Telek *Arpaçay)

Boyuñ yere ğirsın. (Porsuklu *Susuz)

Böyrüñe ğülle deysin. (Bayburt *Selim)

Seni böyümüyesen. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Bu nemet sana ğenim olsun. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Bu nemet seni tutsun. (Kümbetli)

Burnunnan ağzınnan ğelsin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Burnunnan fitil fitil ğelsin. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Burnunnan ğelsin. (Küçükaküzüm *Akyaka; Telek *Arpaçay; Darboğaz *Selim; Porsuklu *Susuz)

-C-

Canıña ataş tüşsün. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Canına azzar. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Caniña çor. (Esenyayla *Akyaka)

Cehenneme geder yoluñ var. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Cehenneme gêt. (Küçükaküzüm *Akyaka)

Cehenneme ol. (Taşdere Arpaçay)

Cehennem yeriñ olsun. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Cemdeyiñe gurt tüşsün. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Cemdeyiñ yerde ğalsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ciyariñ dağlansın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ciyariñ dağlı düyünnü ğalsın. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ciyariñ pişsin. (Porsuklu *Susuz)

Ciyariñ yansın. (Demirkent *Akyaka; Porsuklu *Susuz)

-Ç-

Çolağ olasañ. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

-D-

Dalın yana. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Dalın yansın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)

Dalın yere gele. (Çıplaklı *Selim)

Deli ola dağlara düşesin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Derde tüşeseñ. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Dileyiñ diliñde ğalsın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Dileyiñ diliñde ğalsın, murazıñ gözüñde ğalsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Diliñe düğüm tüşsün. (Bayburt *Selim)

Diliñe düyüm tüşsün. (Porsuklu *Susuz)

Diline düyün düşsün. (Telek *Arpaçay)

Diliñe ğara yara çıhsın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Diliñe yeyilme tüşsün. (Eskigeçit *Selim)

Dilin lal olsun. (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

Dilin tutulsun. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Dilleriñe düğüm tüşsün. (Göldalı *Arpaçay)

-E-

Éle ğet hêş gelme. (Kümbetli)

Eline yeyilme tüşsün. (Porsuklu *Susuz)

Elin ğına dutmıya. (Tepecik *Arpaçay)

Eliñ ğına tutmuya. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Elin ğırıla. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Eliñi yeyilme yesin. (Kümbetli)

Ellerin ğırılınsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Emdirdiğim süt sağ haram olsun. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Emdiyiñ süd burnuñnan gelsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Emeyim burnuñnan gelsin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Emeyin burnunnan gelsin. (Telek *Arpaçay)

Emeyiñ puça dönsün. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

Emeyiň puç olsun. (Bekler, Kumbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Emeyiň sağdıç emeyine dönsün. (Porsuklu *Susuz)

Epbeye muhdac galasan. (Kumbetli)

Erin ölsün. (Bekler, Kumbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Erin ölsün, ersiz gal. (Bekler, Kumbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Ersiz galasaň. (Kumbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Eseniňe galsın. (Kumbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Eseniňe verem. (Kumbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Ettiğiň önüňnen çışsın. (Bekler, Kumbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Ev eşiň sahibi olma. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Evin başına uşsun. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay)

Eviň başıña yihılsın. (Bekler, Kumbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Eviň dağılsın. (Bekler, Kumbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Eviň dümbelemdüz olsun. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Eviňe ıldırım tüşsün. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Eviň eşiyiň başıña uşsun. (Kumbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Eviň eşiyiň dağılsın. (Kumbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Eviniz yihılsın. (Büyükaküzüm *Akyaka)

Evin yihılsın. (Büyükdurduran, Küçükdurduran *Akyaka; Telek *Arpaçay; Tunçkaya *Kağızman)

Evi yihılmış. (Porsuklu *Susuz)

Evi yihılsın. (Aslanhane *Akyaka)

Ey gün görmüyesen. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Karakale, Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

-F-

Farş olasan. (Tepecik *Arpaçay; Altınbulak *Sarıkamış)

-G-

Ġan ġusasañ. (Bekler, Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Ġan ġusasın. (Kümbetli; Telek, Tepecik *Arpaçay)

Ġanıña belenesen. (Bayburt *Selim)

Ġan işiyesen. (Bekler, Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Ġapılarda ġalasañ. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Ġapılarda ġalasin. (Telek *Arpaçay)

Ġapıñ kitdi ġalsın. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Ġara vurġun vursun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Ġara yere giresen. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ġara yere giresin. (Telek *Arpaçay)

Ġara yere girsin. (Porsuklu *Susuz)

Ġarayola ġet. (Küçükaküzüm *Akyaka; Telek *Arpaçay; DS III, s. 1921: İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Zarşat ‘garayola get’ "Öl, geber anlamında ilenç: Ġara yola get, cegennem de isli bucağına")

Ġarayola ġetsin. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)

Ġarayola gideseñ. (Kümbetli)
Ġaraltıñ kesilsin. (Kümbetli; Esenyayla *Akyaka; Darboğaz *Selim)
Ġaraynan gêt. (Küçükaküzüm *Akyaka)
Ġarnına azzar dolsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
Ġarnına ġara yara çıhsın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
Ġarnıñ doymasın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)
Ġarnıñ ġatıh aşına doymasın. (Kümbetli)
Gelin başı açmıyasın. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
Ġıldıġın namaz saa ġenim olsun. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
Ġıldıġın namaz sehen ġenim olsun. (Telek *Arpaçay)
Ġıldıġın seen ġenim olsun. (Kırçiçeġi *Susuz)
Ġıran ġırmış. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)
Ġıran ġirsın. (Karakaş)
Ġırılmış. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
Ġıtırın kesilsin. (Porsuklu *Susuz)
Gide gelmeyesin. (Tepecik *Arpaçay)
Gider gelmeze gideseñ. (Porsuklu *Susuz)
Gider gelmeze gidesin. (Telek *Arpaçay)
Gidesen gelmeyesen. (Karaorgan *Sarıkamış)
Gidişin ola dönüşün olmaya. (Telek *Arpaçay; Karaorgan *Sarıkamış)
Gidişin ola dönüşün olmiya. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
Gidişin olsun ġeşin olmasın. (Tepecik *Arpaçay; Bayburt *Selim)
(git) Ġara ġeberin gele. (Porsuklu *Susuz)

(git) ğara heberin gelsin. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Ğođuñ kesilsin. (Kümbetli, Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Goltuđān baba çıhsın. (Subatan)

Ğolun ğırılısın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay)

Ğolun ğurusun. (Kümbetli, Telek *Arpaçay)

Gorunda ğunđ oturasañ. (Kümbetli)

Gorunda tik oturasañ. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Göründe tik oturasañ. (Gürbüzler *Selim)

Görvagör olasañ. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Göyden başına daş yağsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Gözden olasañ, zelil olasañ. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Gözleri kör olsun. (Meydancık *Arpaçay)

Gözü çıhmış. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay)

Gözüñ çıhsın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Gözüñe girsın. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Gözüñe gülle deysin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Gözün kör ola. (Telek *Arpaçay)

Gözüñ kör olsun. (Meydancık *Arpaçay)

Gözün tökülsün. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)

Gözüñü ğara torpaĥ doyursun. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Gözün yolda ğalsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Ğulağıñ kar olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Ğulluğuñ atañ öyünde ğalsın. (Kümbetli)

Ğulluğuñ babañ öyünde ğalsın. (Kümbetli)

Ğulluğuñ dedeñ öyünde ğalsın. (Kümbetli)

Ğuran canıña ğenim olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Ğurğuşun deysin sana. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ğurğuşun deysin sena. (Tozluca *Selim)

Ğülünc olasañ. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Ğünüñ ağ olmasın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Ğünüñ ğara ğelsin. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

-H-

Haram olsun sana. (Büyükpırevli *Akyaka)

Haram zuğğum olsun. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Hay sana ğülle deysin. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Hay senin ocağın batsın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Hec üzün ğülmesin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Hesretiñ gözüñde ğalsın. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Hêşbi şeyin sahibi olmıyasın. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere; Telek *Arpaçay)

Hevesin ğursağında ğalsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)

-İ-

İçine ğıran tüşün. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

İki elim yahanda olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

İki gözden olasan. (Kümbetli)

İki gözü önüne ahsın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Karakale, Taşdere, Telek *Arpaçay)

İki yahın bir arıya gelmesin. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

İmansız gidesen. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

İmansız gidesin. (Telek *Arpaçay)

İmansız Ğuransız olasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

İmansız Ğuransız ölesen. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

İmansız olasan. (Kümbetli)

İrbet olasan. (Kümbetli)

İşin ras gelmesin. (Telek *Arpaçay)

İtten alemete ğurtnan ğıyamata ğalasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

-K-

Ķıtırın kesilsin. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

Köküne ğıran ğirsın. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)

Kökün ğurusun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)

Kökün kesilsin. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Kötürüm ğalasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

Kötürüm olasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

Kül başına. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

-L-

Lal olasan. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Lal olası. (Telek *Arpaçay)

Lal olmuş. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Lime lime olasan. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Lime lime olası. (Telek *Arpaçay)

-M-

Macalını Allah kessin. (Kümbetli)

Macalın kesilsin. (Kümbetli)

Men ağırırıda daş tüşün başına. (Büyükdurduran *Akyaka)

Meretine ğalsın. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay)

Miras ğalsın. (Tozluca *Selim)

Muradın gözünde ğalsın. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Murazı gözünde ğalsın. (Kümbetli)

Murazın gözünde ğala. (Kümbetli)

Murazın gözünde ğalsın. (Bayburt *Selim)

-N-

Nalet olsun. (Darboğaz *Selim)

Namerde muhdac olasın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

Nehlet gelsin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Nehlet gelsin sana. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

-O-

Ocağı batmış. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)

Ocağın batsın. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

Ocağınız batsın. (Demirkent *Akyaka; Tepecik *Arpaçay)

Ocağın söne. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

Ocağın sönsün. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Ocağın yihıla. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay; *Kağızman)

Ocağın yihılsın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

O dünyede çekesin. (Porsuklu *Susuz)

Oğuldan gızdan heyir görmiyesen. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

Oğuldan gızdan yarıma. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Oğul üzü görmüyesin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Oğuduğun canına genim olsun. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)

Ona haram olsun. (Darboğaz *Selim)

O namaz seın genim olsun. (Kırçıçeği *Susuz)

Ortalıhda gal. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Otduğun yerde gung galasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

-Ö-

Ölesen. (Akören *Sarıkamış)

Ölesen yığıdığını yemiyesen. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Ölüm seni aparsın. (Porsuklu *Susuz)

Ölüm seni götüsün. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Öl, yere gir. (Kümbetli)

Ömrün gödey olsun. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Ömürün tükensin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Öyün yihılsın. (Yolboyu *Susuz)

Öz başını yeyesen. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

-P-

Patdamıya tüşesen. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Patdamıya düşesin. (Telek *Arpaçay)

Piltih piltih olasan. (Kümbetli)

Pis derde tüş. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *susuz)

Pis güne gal. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Pis güne galasan. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Pis günün olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

-R-

Rahat üzü görmüyesen. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

-S-

Saa gurguşun deysin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Saa gülle deysin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Sabaha çılmayasan. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Sağ olmamış. (Alçılı)

Sahabın ölsün, sahabsız gal. (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

Sahapsız galasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Sahapsız galsın. (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

Salamat olma. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Sana haram olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Sene vurğun vura. (Alçılı)

Seni al gannara belenesen. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Seni Allah'a tafşirerem. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Seni Allah'ınan bulasan. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Seni Allah'ınan bulasın. (Telek *Arpaçay)

Seni ataşa tüşesen. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Seni belki vurğun vura. (Alçılı; Telek *Arpaçay)

Seni bir gadaya ras gelesen. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Seni doğanın ğarnı cırılısın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Seni farş olasan. (Altınbulak *Sarıkamış)

Seni ğanına belenesen. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Seni ğara yere giresen. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Seni geberesen. (Yalçınlar)

Seni gorbagor olasin. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Seni ğorgoğoş olasan. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Seni ğudura dağlara tüşesen. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Seni ğurda ğuşa yem olasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Seni ğurğuşunla vurulasan. (Gürbüzler *Selim)

Seni hêç böyümiyesin. (Porsuklu *Susuz)

Seni hêş sağ olma. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Seni kör topal olasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Seni malamat olasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Senin ğarnın doymuya. (Karaorgan *Sarıkamış)

Seni ortalıĥda ğalasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Seni patdamıya düşesin. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

Seni patdamıya tüşesen. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Seni sabaha çıhma. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Seni salamat olma. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Seni vurğun vursun. (Telek, Tepecik *Arpaçay; Kırçiçeği *Susuz)

Seni yarımaysan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Seni yarımıyasın. (Telek *Arpaçay; Çıplaklı *Selim)

Seni yarı yolda ğalasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Seni yarı yolda ğalasın. (Çıplaklı *Selim)

Seni yatar ğalasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Seni yehdi ğalasan. (Kümbetli)

Seni yere giresen. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Seni yere giresin. (Telek *Arpaçay)

Seni yere sohem. (Porsuklu *Susuz)

Seni yere sohum. (Telek *Arpaçay)

Seni yerin dibine giresin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Seni zehir zuĝgum ye. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Sesin batsın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Sesin kesilsin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Son gülüşün ola. (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

Son gülüşün olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Son yiyişin ola. (Tepecik *Arpaçay; *Kağızman)

Son yiyişin olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)

Soyha ğalasan. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Soyha ğalasin. (Telek *Arpaçay; Tozluca *Selim)

Soyha ğalsın. (Alçılı)

(seni) soyhuya ğalasin. (Alçılı)

Soyhaña ğalsın. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

(senin) soyhayan ğalsın. (Cavlak *Selim)

Suya sabuna hesret ğalasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Südüm sana haram olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Sürüm sürüm sürünesin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)

-Ş-

Şil küt olasan. (Porsuklu *Susuz)

Şil küt olasin. (Telek *Arpaçay)

-T-

Toprağ başına. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; *Kağızman)

Torpağ başına. (Demirkent *Akyaka; Telek *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Torpağ sennen hündür olsun. (Demirkent *Akyaka; Porsuklu *Susuz)

Toyun ğara gelsin. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Bayburt *Selim)

-U-

Ummıyasın. (DS VI, s. 4787: Kars)

Uşağın canına ataş olsun. (Kümbetli)

Uşağ üzüne hesret ğalasan. (Kümbetli)

-Ü-

Üzün döne. (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)

Üzün ğara olsun. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay; Bayburt *Selim)

Üzün gülmesin. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)

Üzün gülmiye. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

Üzün gülmüye. (Tepecik *Arpaçay; *Kağızman)

Üzün gülmüye umaram Allah'dan. (Karaorgan *Sarıkamış)

Üzün güveci görmeye. (Tepecik *Arpaçay)

Üzünü gor göre. (Porsuklu *Susuz)

-V-

Vay dalın yansın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Vayınaca ğalım. (Polatköy *Arpaçay)

Vayına ğalem. (Çakmak)

Vayına oturom. (Porsuklu *Susuz)

Vayına oturom. (Demirkent *Akyaka; Porsuklu *Susuz)

Vay seen oħuduğun Ğuran ğenim olsun. (Kırçıçeği *Susuz)

Vay seni dalından vurulasın. (Kırçıçeği *Susuz)

Vay senin vayına ğalem. (Porsuklu *Susuz)

Vay seni vurğun vursun. (Kırçıçeği *Susuz)

Verdiğim ataş ola canına yapışa. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Verdiğim canına ataş olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Verdiğim sana ataş olsun. (Kümbetli)

Verdiğim seni tutsun. (Kümbetli)

Vurğun vura seni. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay)

Vurğun vurmuş. (Kümbetli)

Vurğun vursun. (Tepecik *Arpaçay; Gürbüzler *Selim)

Vurğun vursun, dalın yansın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Vurğun vursun seni. (Alçılı; Telek *Arpaçay)

-Y-

Yaman güne galasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Yaman güne galasın. (Porsuklu *Susuz)

Yapdıkların önüne çıhsın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Yapdığı kötülük önüne gelsin. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Yapdığın kötülük önüne gelsin. (Kümbetli)

Yarımamış. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)

Yarımıyasın. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)

Yata gahmıyasın. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek, Tepecik *Arpaçay)

Yatar galasan. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Yatar galasın, yannarın açıla. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Yediğin burnundan gelsin. (Darboğaz *Selim)

Yediğin sana genim olsun. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Yediyin epbeh seni tutsun. (Kümbetli)

Yediyin işdiyin burnunnan gelsin. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay)

Yekelmemiş. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Yekelmiyesen. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Yere gire. (Çıplaklı *Selim)

Yere giresen. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Yere giresin. (Telek *Arpaçay)
Yerinde ğalasan. (Eskigeçit *Selim)
Yerin dibine giresen. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
Yerrerde ğalasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
Yerrerde sürenesen. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
Yetim ğal. (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)
Yetim ğalasan. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
Yeyen ölsün. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
Yeyen ölsün, yeyesiz ğal. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
Yiyen ölsün. (Büyükdurduran *Akyaka)
Yığdığını yel aparsın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
Yığdığını yiyemiyesen. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)
Yığvalın ğara gelsin. (Çakmak)
Yıldırım seni vursun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
Yurdun yuvan dağılsın. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)
-Z-
Zarıncı olasan. (Eskigeçit *Selim)
Zeherin olsun. (Kümbetli)
Zeher yeyesen. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)
Zeher zuğğum olsun. (Telek *Arpaçay)

Zeher zuĝgumun olsun. (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka;
Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay)
Zeher zuĝgum yeyesen. (Kümbetli)
Zıĝgım ye. (Telek, Tepecik *Arpaçay)
Zuĝgumun olsun. (Kümbetli; Tepecik *Arpaçay)
Zuĝgum yiyesin. (Telek, Tepecik *Arpaçay)

3.2.6. YEMİNLER DİZİNİ

-A-

Allah'a and olsun. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah aşğına. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah belamı versin ki. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Allah canımı alsın (ki). (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Allah ğulum demesin. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Allah'ı inkar edem ki. (Porsuklu *Susuz)

Allah'ıma, dinime. (Bölükbaş *Selim)

Allah'ıma, Ğuran'ıma. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Allah'ımı inkar edem (ki). (Porsuklu *Susuz)

Allah'ın adı hağğı. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Allah'ın adı hağğı ki. (Tepecik *Arpaçay)

Allah'ını peyğemberini seversen. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah iki gözümü elimnen alsın (ki). (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Allah peygamber için. (Tepecik *Arpaçay)

Allah peyğember üçün. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Allah şahidim olsun (ki). (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Anam babam ölsün ki. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Anamın goru için. (*Kağızman; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

And olsun Allah'a ki. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

-B-

Babamın anamın görü. (Meydancık *Arpaçay)

Babamın başı için. (*Kağızman)

Babamın başı için. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Babamın goru. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Babamın görü haqqı. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Başın haqqı. (Hamzagerek)

Başın için. (Tepecik *Arpaçay; *Kağızman)

Başın için. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Bu ekmeğ haqqı için. (Bayburt *Selim)

Bu epbeğ haqqı. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Bu gıvla haqqı. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Bu halal surfan haqqı. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Bu nemet haqqı için. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Burdan gahmağ nesib olmasın. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Burdan sağ eve gétmiyim (ki). (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Burdan sağ eve gétmiyim (ki). (Tepecik *Arpaçay)

-Ç-

Çocuğumun başı için. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay; *Kağızman; Porsuklu *Susuz)

Çocuğumun ölsünü göröm (kü). (Porsuklu *Susuz)

Çocuğumun ölsünü görüm ki. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Çocuğlarının (çocuğlarının) başı için. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Çocuğlarının ölsünü öpöm. (Porsuklu *Susuz)

-D-

Dilim lal olsun, gulağım kar olsun ki. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Dilim lal olsun ki. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; *Kağızman; Porsuklu *Susuz)

Dinime, Allah'ıma. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Dinime, imanıma. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Karakale, Tepecik *Arpaçay)

Dinime, kitabıma. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Karakale, Tepecik *Arpaçay)

Dinim gavur dini olsun ku. (Porsuklu *Susuz)

Dinsiz imansız gidem ki. (Porsuklu *Susuz)

-E-

Ekmeğ Ğuran çarpsın ki. (Bekler; Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Karakale *Arpaçay)

Ellerim gırılısın. (Bekler; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

-G-

Ğardaşımın canı (başı) için. (Bekler; Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Karakale *Arpaçay)

Ğardaşımın eziz canı için. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Karakale *Arpaçay)

Genşliğime doymiyem (ki). (Porsuklu *Susuz)

Ğuran'a el basaram ki. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Ėuran hađđı. (Gönülalan *Arpaçay)

Ėuran hađđı için. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Ėuran kitap hađđı. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Günahın boynuma. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

Günahını çekem ki. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Günahın benim boynuma. (Bekler, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Günahın mennen sorulsun. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

-İ-

İki gözüm çıhsın. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

İki gözüm önüme ahsın (ki). (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

-M-

Mabalın boynuma. (Çilehane *Kağızman)

Mabalın günahın boynuma. (Tepecik *Arpaçay)

Mabalını günahını çekem ki. (Porsuklu *Susuz)

(Meni) savağa çılmıyem ki. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

-N-

Nimet hađđı. (Tozluca *Selim)

-O-

Oğlumun başı için. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Oğluyun başı için. (Porsuklu *Susuz)

Oğuduğun (oğuduğum) Ėuran hađđı. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

-Ö-

Ölünü öpöm kü. (Porsuklu *Susuz)

Önüm gıvlayadı bu gıvla hağğı. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

-P-

Peyğamber hağğı. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

-S-

Sabaha çıhmağ nasib olmasın (ki). (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Sabaha çıhmağ nesib olmasın ki. (Tepecik *Arpaçay)

Savağa yetişmiyem ki. (Porsuklu *Susuz)

Savaha çıhmiyem ki. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Sen babayın görü. (Karakaş; Polatköy *Arpaçay)

Seni meni yaradan hağğı. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Senin başın hağğı için. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Senin başın için. (Tepecik *Arpaçay; *Kağızman)

Senin başın için. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Senin bu halal epbeyin hağğı ki. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Surfada yeyilen nemet hağğı. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

-U-

Uşağımın başı için. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

-Y-

Yalan söyliyersem çocuğlarım ölsün. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay)

Yarına çıkmah nesib olmasın. (Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Tepecik *Arpaçay)

SONUÇ

Kars ili ağızlarını temel alan, söz varlığı unsurlarını tespit ederek Kars ili ağızlarının söz varlığına katkı sağlamak amacıyla yapılan bu çalışmada; Kars ili merkez ilçe ile Akyaka, Arpaçay, Digor, Kağızman, Sarıkamış, Selim, Susuz ilçelerine bağlı 94 köyden 179 kaynak kişiyle yapılan görüşmelerden derlenmiş derlemelerimizden ve Derleme Sözlüğü'nden hareketle Kars ili ağızları; söz varlığı unsurları -atasözleri, deyimler, ikilemeler, beddualar, hayır duaları, yeminler, kelimeler- bakımından incelenmiştir.

İnceleme neticesinde, Kars ili ağızlarının söz varlığına ilişkin ortaya çıkan sonuçları şu şekilde sıralayabiliriz:

I. ATASÖZLERİ

1. Kars ili ağızlarından 418 atasözü derlenmiş ve bu atasözleri cümle yapıları ve içerdikleri kelime grupları bakımından incelenmiştir. Atasözlerinin tamamı “Dizinler” bölümünde “Atasözleri Dizini” başlığı altında sıralanmıştır.

a. İncelenen atasözlerinin 228'i basit; 37'si birleşik; 128'ü sıralı; 13'ü bağlı ve 14'ü eksilteli cümle yapısındadır. Atasözleri cümle yapıları bakımında çeşitlilik göstermekte ve çoğunlukla basit cümlelerden oluşmaktadır.

b. Basit cümle yapısındaki Kars atasözleri genellikle kurallı cümle biçimindedir ve çoğunlukla geniş zaman veya emir kipleriyle çekimlenmiştir. İsim yüklemli bazı atasözlerinde “-Dir” bildirme eki kullanılmamıştır. Bazı atasözlerinde ek “-dı, -du” biçimindedir.

c. Birleşik cümleli atasözleri; şartlı birleşik cümle ve iç içe birleşik cümle yapısındadır. Şartlı birleşik cümle biçiminde kurulmuş atasözleri çoğunluktadır. Bu kuruluştaki atasözleri; genellikle kurallı cümle biçimindedir. İç içe birleşik cümle yapısındaki atasözlerinde temel cümlenin yüklemi “de-“ fiiliyle kurulmuştur ve iç cümle temel cümlenin nesnesi durumundadır.

d. Sıralı cümle yapısında çok sayıda atasözü bulunmaktadır. Bağımlı sıralı cümle yapısındaki atasözleri; tek ögesi veya birden fazla ögesi ortak olan atasözleridir. Tek öge ortaklığıyla kurulan atasözleri daha fazladır.

e. Bağlı cümle yapısındaki atasözlerinin kuruluşunda en fazla kullanılan bağlaç “ki” bağlacıdır.

f. Bazı atasözleri eksilteli yapıdadır. Bu kuruluştaki atasözlerinde; devrik cümle biçimindeki atasözleri, kurallı cümle biçimindeki atasözlerine göre daha azdır.

g. Kars atasözlerinde görülen kelime grupları; isim tamlaması, sıfat tamlaması, isim-fiil grubu, sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubu, bağlama grubu, edat grubu, tekrar grubu, kuvvetlendirme grubu, birleşik fiil grubu ve kısaltma gruplarıdır. Atasözlerinde en çok kullanılan kelime grupları, isim ve sıfat tamlamalarıdır.

2. Ölçünlü dilde bugün kullanılmayan pek çok kelime; Kars ağızlarında özellikle atasözlerinde canlılığını muhafaza etmektedir.

Fakir **oğru** olmuş, ay aışamnan doğmuş. (Demirkent *Akyaka)

Gonağ gonağı sevmez, ev sahabı hêşbirini sevmez. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

Heyret **sümüyü**nnen it kökelmez. (Kümbetli; Porsuklu *Susuz)

Yetim **oğurruğa** çığanda ay aışamnan doğar. (Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere *Arpaçay; Porsuklu *Susuz)

3. Aynı atasözünün yöre ağızlarında eş anlamlı veya yakın anlamlı kelimelerle söylendiğı görülür. Aynı atasözünün farklılıklar gösteren varyantları vardır.

Eylenir kılıç yarası, eylenmez dil yarası. (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Taşdere, Telek *Arpaçay)

Géder ğılış yarası, gétmaz dil yarası. (Darboğaz *Selim)

Demir sıcağken döyülür. (Darboğaz *Selim)

Demiri sıcağ sıcağ döyeller. (Bekler, Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacioğlu, Karakale, Taşdere *Arpaçay)

Sıçandan olan davarcığ keser. (Handere, İsisu *Sarıkamış)

Sıçannan olan sıçan olur, o da davarcığ keser. (Bacioğlu *Arpaçay)

Sıçannan olan keseyen olar. (Küçükaküzüm, Küçükdurduran *Akyaka; Taşdere *Arpaçay; Darboğaz *Selim)

Sıçannan doğan keseğen olur. (Boyalı *Sarıkamış)

Yaman ölmesin ki yağışı gele. (Subatan)

Yaman ölmesin ki yerine yağışı gele. (Darboğaz *Selim; Yolboyu *Susuz)

4. Atasözlerinin bazıları standart dildeki atasözleriyle benzerlik gösterir. Bu atasözleri, yöreye özgü kelime ve mahalli söyleyiş özelliğiyle söylenmektedir.

Élnen gelen toy bayramdı. (Demirkent *Akyaka)

Geçinin uyuzlusu, gözenin üst başında su içer. (Altınbulak *Sarıkamış)

Ĝurt ĝocaldı mı köpeyin masĝarası olur. (Subatan)

5. Atasözlerinde dikkati çeken bir özellik de “koç, koyun, köpek, eşek gibi” hayvancılıkla ilgili kavramların atasözlerinde çokça kullanılmış olmasıdır.

II. DEYİMLER:

1. Kars ağızları deyimler bakımından oldukça zengindir. Kars ili ağızlarından pek çoĝu özgün toplam 918 deyim tespit edilmiş ve incelenmiştir. Tespit edilen deyimlerin bazıları; yörenin ağız özellikleri, söz dizimsel farklılıklarla ve mahalli kelimelerle söylenmek suretiyle günümüz Türkçesinde de kullanılmaktadır. Deyimlerin tamamı “Dizinler” bölümünde “Deyimler Dizini” başlığı altında listelenmiştir.

a. Kelime grupları ve cümle şeklinde kurulan deyimlerin büyük kısmı; kelime grupları biçimindedir. Kelime grupları bakımından deyimler; isim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, tekrar grubu, edat grubu, birleşik fiil grubu ve kısaltma grupları ile kurulmuştur. İsim tamlaması yapısında görülen 2 deyim vardır. Bunların 1 tanesi belirtili isim tamlaması, 1 tanesi belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Sıfat tamlaması yapısında 6 deyim bulunmaktadır. Sıfat-fiil grubu biçiminde oluşmuş 2 deyim vardır. Edat grubu yapısında oluşmuş deyimlerin sayısı 2’dir. Tekrar grubu yapısında 7; kısaltma grupları yapısında 23 deyim vardır. Birleşik fiil grubu yapısında 703 deyim bulunmaktadır. Kelime grupları bakımından deyimlerin çoĝu birleşik fiil yapısındadır.

b. Birleşik fiil grubu yapısındaki deyimler asli yardımcı fiillerle ve yarı yardımcı fiillerle kurulan deyimler olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir. Birleşik fiil grubu biçimindeki deyimlerde; grubu oluşturan isim unsurunun birden fazla kelimededen meydana geldiği bazı deyimlerde, isim unsuru kelime grubu şeklindedir. İsim unsuru ikilemelerden oluşan birleşik fiil yapısındaki deyimler sayıca daha fazladır. Bu kuruluştaki deyimlerde bazen “olmak” ve “olmamak” fiilleri “var”; “yoĝ, döyül” sözcükleriyle yer değiştirmektedir. (‘adı sanı yoĝ’ gibi).

c. Deyimlerin 173 tanesi cümle biçimindedir. Cümle biçimindeki deyimler basit, birleşik, sıralı, bağlı cümle biçimindedir.

2. Yöre ağzında“baş, el, göz, burun, ağız, ayak, kafa yüz” gibi organ adlarıyla kurulmuş çok sayıda deyim vardır. (‘ağzı burnu yernen get-, ayağına yüngül’ gibi).

III. İKİLEMELER

1. Kars ili ağzlarından 391 ikileme tespit edilmiştir. Tespit edilen ikilemeler; yapı, kuruluş ve anlam bakımından incelenmiştir. İncelenen ikilemelerin bir kısmı; leksik ve fonetik değişikliklerle ölçünlü dilde bulunan ikilemelerdir. Bir kısım ikilemeler ise ölçünlü dilde olmayıp Kars ağzlarına özgü ikilemelerdir. İkilemelerin tamamı “Dizinler” bölümünde “ikilemeler Dizini” başlığı altında sıralanmıştır.

a. Yapı ve kuruluşları bakımından bir kısım ikilemeler eksiz kullanılırken bir kısım ikilemeler eklerle, fonetik yolla ve atıv yayıyla kurulmuştur. Ekli ikilemeler bakımından zarf-fiillerle kurulan ikilemeler sıklıkla görülür.

b. Anlam ilişkileri bakımından ikilemeler; aynı kelimenin tekrarıyla, eş anlamlı, yakın anlamlı ve zıt anlamlı; biri anlamlı biri yakıştırma, her ikisi yakıştırma; olumlu-olumsuz kelimelerin tekrarıyla kurulmuştur. Bunlardan en fazla kullanılan ikilemeler sözcüğün aynen tekrarıyla kurulan ikilemelerdir. İkinci sırada yakın anlamlı kelimelerden kurulan ikilemeler gelmektedir.

2. Türkçenin tarihi dönemlerine ait çok sayıda kelime ikilemelerde varlığını devam ettirmektedir: **adaḡ adaḡ** “adım adım, yavaş yavaş” (Polatköy *Arpaçay); **döş baş** “göğüs, sine” (Kümbetli); **ev eşih** “ev” (Karakaş; Küçükaküzüm *Akyaka; Taşdere, Tepecik *Arpaçay; Porsuklu *Susuz); **eyin baş** “üst baş, giyecek, elbise” (Kümbetli; Esenyayla *Akyaka; DS III, s. 1822*: Bayburt *Sarıkamış ‘eyinbaş’); **toy düğün** “düğün; düğün dernek” (Alçılı; Akören, Aşağısallıpınar *Sarıkamış); **tuman köyneḡ** “don ve gömlek, iç çamaşırı” (Kümbetli, Tazekent; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka; Bacıoğlu, Taşdere *Arpaçay) gibi.

3. Kars ili ağzlarında, az sayıda ikileme örneğinde ikileme unsurlarının yer değiştirdiği görülür: **cındır cırıḡ** (Büyükpırveli *Akyaka); **cırıḡ cındır** (Kümbetli; Büyükdurduran, Esenyayla *Akyaka) “eskimiş, yırtılmış, işe yaramaz (giysi)”.

4. İkilemelerin tamamı yapı, kuruluş ve anlam bakımından değerlendirilmiş ve hepsi sınıflandırmaya dâhil edilerek verilmiştir. Ancak tez çerçevesinde “ağapbaḡ,

ağappağ, ağappağ, ağappak “bembeyaz, çok beyaz” (Karakaş; DS I, s.79*: Kızılçakçak *Arpaçay Kars köyleri); boramboş “bomboş” (Büyükpirveli *Akyaka; DS I, s. 737: İrişli, Bayburt, *Selim, *Sarıkamış); yerveyer “olduğu yerde” (Polatköy *Arpaçay), dümappağ “bembeyaz” (Subatan)” dört örnek için kesin bir kanaate varılamamıştır. Hangi yapıda oldukları, etimolojileri hakkında kesin bir kanaat uyanmadığı için bu dört örnek sınıflandırılmaya dâhil edilmemiştir.

IV. Dua ve Beddualar

Kars ili ağızlarından 404 dua ve 561 beddua tespit edilmiştir. Tespit edilen dua ve beddualar; söyleniş sebeplerine, ortaya çıkış bağlamlarına göre tasnif edilerek incelenmiştir. Dua ve bedduaların tamamı “Dizinler” bölümünde “Dualar Dizini” ve “Beddualar Dizini” başlığı altında sıralanmıştır.

1. Dualar içinde “güzel talih, huzurlu bir yaşamı dileyen dualar”; beddualar içinde “ölümü dileyen beddualar” çoğunluktadır.

2. Yöre ağızlarında beddualar, dualara göre daha fazla kullanılmakta; dua ve beddualar daha çok kadınlar tarafından söylenmektedir.

V. Yeminler

Kars ağızlarında kullanılan 87 yemin tespit edilmiştir. Tespit edilen yeminler konularına göre tasniflenerek incelenmiştir. Yeminlerin tamamı “Dizinler” bölümünde “Yeminler Dizini” başlığı altında sıralanmıştır.

1. Yeminlerin 31’u değer verilen bir şey üzerine, 12’u ölmek üzerime, anne, 16’ü baba ve çocuklar üzerine, 3’ü göz ve görmek üzerine, 2’ü belaya uğramakla ilgili, 1’i şahit gösterme yoluyla, 5’i dinden çıkma, 7’ü yiyecek, içecek (nimet) üzerine, 3’ü kişinin kendi bedeninin sakat olması üzerine, 7’si karşıdakinin günahını kendi üzerine almakla ilgilidir.

2. Kişinin, doğruluğunu ispatlama ve muhatabını inandırma isteğiyle başvurduğu yeminler; genellikle çok değer verilen “Kuran, ekmek, göz, ana, baba, çocuklar” üzerine yapılmaktadır.

VI. Temel Sözcük Varlığı

Kars ili ağızlarına ait temel söz varlığını bir bütün olarak ortaya koymayı amaçladığımız sözlük; 98 iç madde ile 5347 madde başı barındırmaktadır. İç maddelerle 5445 madde başı kelime vardır. Bu madde başı kelimelerin 808'i kelimelerin farklı yazılışı olan kelimelerdir. Bu şekilde madde başı kelime sayısı 4637'dir. 4637 kelimenin 3087'i sadece Derleme Sözlüğü'nde bulunan kelimelerdir. Bu kelimeler için sözlükte örnek cümle verilememiştir. 5445 madde başı kelimenin 881'i Derleme Sözlüğü'nde bulunan ve sözlü kaynaklardan derlenmiştir. 530 madde başı kelime ise günümüz Kars sınırları içerisinde bulunan sözlü kaynaklardan derlenmiştir.

Kars ili ağızlarının zengin bir söz varlığı bulunmaktadır. Söz varlığının esasını Türkçe kelimeler oluşturur. Eski Türkçe dönemine has pek çok kelime Kars ağızlarında mevcuttur.

Bunun dışında yöre ağızlarında alıntı kelimeler de vardır. Kars ağızlarına; Arapça ve Farsça'dan da pek çok kelime girmiştir. Bu kelimelerin büyük ölçüde yöre ağızları ses yapısına uydurulduğu görülür. [Ar. *halk* > *haḥ* “yabancı, el” (Bayburt *Selim; Porsuklu *Susuz), Ar. *hatır* > *hetir*, Far. *bahâne* > *mahna* (Bacıoğlu *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “bahane”, Far. *neve* > *neve* (Bayburt *Selim) “torun”].

Kars ağızları söz varlığına Rusça'dan da çok sayıda kelime girmiştir. Bu kelimeler de büyük ölçüde yöre ağızları ses yapısına uydurulmuştur. [Rus. *stakan* > *istikan* (Çakmak; Küçükaküzüm *Akyaka) “çay bardağı”, Rus. *lobiya* > *lobya* (Aslanhane *Akyaka), *lovyä* (Demirkent *Akyaka) “fasulye”, Rus. *peç* > *pej* (Polatköy *Arpaçay; Porsuklu *Susuz) “soba”].

Kars ili ağızlarında; Moğolca kimi kelimelere de rastlanılmaktadır. [Moğ. *nöker* > *nöker* (Büyükpirveli *Akyaka; Gönülalan, Tepecik *Arpaçay) “erkek hizmetçi”, Moğ. *cerge* > *cerge* (Esenyayla *Akyaka; DS II, s. 885: *Arpaçay) “dizi, sıra”, Moğ. *yeke* > *yeke* (Alçılı; Polatköy, Taşdere *Arpaçay; Bayburt, Tozluca *Selim); *yéke*, *yeke* (DS VI, s. 4230: Bayburt *Selim, Kars ve çevresi) “büyük, iri”]. Söz varlığında ayrıca Ermenice alıntı kelimeler de görülmektedir.

Sonuç olarak; Kars ili ağızlarını gerek standart Türkçe'den gerekse Türkiye Türkçesi ağızlarından ayıran farklılıkların olduğu; Kars ili ağızlarının atasözleri, deyimler, ikilemeler, hayır duaları, beddualar, yeminler açısından zengin bir söz varlığına sahip olduğu, kelime hazinesinin çoğunlukla Türkçe menşeli kelimelerden oluştuğu; Arpaa, Farsça, Rusça başta olmak üzere alıntı kelimelerin de mevcut olduğu ve bu alıntı kelimelerin genellikle yöreye has söyleyişle uydurulduğu, yazı dilinde bulunmayan pek çok kelime ve yapının Kars ağızlarında varlığını devam ettirdiği tespitlerinde bulunabilmekteyiz.

KAYNAKÇA

- Abik, A. Deniz: “Derleme Sözlüğü’nde Madde Birleştirme Önerileri ve Bu Maddeler Üzerine Değerlendirmeler”, (I. Uluslararası Türk Dialektoloji Çalıştayı, 15-20 Mayıs, Gazi Magosa / Kıbrıs); **Türk Dilleri Araştırmaları**, 20, 2010, s. 8-9.
- Abik, A. Deniz: “Derleme Sözlüğü’nde İkinci Kelimesinin Başında -s Bulunduran Tekrarlar ve Başka Seslerle Benzer Tekrarlar”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi**, 17/1, 2010, s. 1-27.
- Abik, A. Deniz: “(İsim1 + LI/+IU) (isim2 + LI/+IU) Kuruluşundaki İkilemeler”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi**, 17/2, 2010, s. 1-20.
- Açıkgöz, Halil,
- Yelten, Muhammet: **Kelime Grupları**, İstanbul, Doğu Kütüphanesi, 2008.
- Ağakay, Mehmet Ali: “İkizlemeler Üzerine”, **Türk Dili**, C. 2, S. 16, 1953, s. 189-191.
- Ağakay, Mehmet Ali: “İkizlemeler Üzerine”, **Türk Dili**, C. 2, S. 17, 1953, s. 268-271.
- Ağakay, Mehmet Ali: “Türkçede Kelime Koşmaları”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten**, C. 2, 1954, s. 97-104.
- Akar, Ali: “Ağız Sözlükleri: Yöntem ve Sorunları -I-”, **Turkish Studies**, Volume 4/4, Summer 2009, s. 1-11
- Akar, Ali: “Ağız Sözlükleri: Yöntem ve Sorunları -I-”, **Turkish Studies**, Volume 4/8, Fall 2009, s. 216-224.
- Akbayar, Nuri: **Osmanlı Yer Adları Sözlüğü**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları 127, 2001.
- Aksan, Doğan: **Türkçenin Söz varlığı**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 2018.

- Aksan, Doğan: **Her Yönuyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2003.
- Aksoy, Ö. Asım: **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1-2**, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 2018.
- Aksoy, Ö. Asım: “Atasözleri, Deyimler”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten**, Cilt 10, 1962, s. 131-166.
- Aktan, Bilal: “Dîvânu Lügâti’t-Türk’ün Söz Varlığında Yer Alan İkillemeler”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı 28, Güz/2010, s. 1-12.
- Aktan, Bilal: “Cümle Yapısı Bakımından Özbek Atasözleri”, **Turkish Studies**, Volume 6/2, Spring 2011, s. 163-176.
- Akyalçın, Necmi: **Türkçe İkillemeler Sözlüğü**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2007.
- Alan, Nazmi: “Mirze Elekber Sabir Hophopname (Hophopnamede Yer Alan Atasözü, Deyim, Alkış ve Kargışlar)”, Çanakkale, Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Alkaya, Ercan: “Orta ve Doğu Karadeniz Ağızlarında Görülen İkillemeler Üzerine Bir Değerlendirme”, **Turkish Studies**, Volume 3/3 Spring 2008, s. 37-76.
- Altun, Mustafa: “Türk Atasözleri Üzerine Sentaktik Bir İnceleme (A Syntactic Study On Turkish Proverbs)”, **Akademik Araştırmalar Dergisi (Journal of Academic Studies)**, S. 21, Mayıs-Temmuz 2004, s. 79-91.
- Armağan, Sebahat: “Türkmen Türkçesi Atasözlerinde Sözcük Öbekleri İncelemesi”, **Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, C. 14, S. 1, Yaz 2019, s. 363-377.
- Aslan, Ali Ahmet: **Arpaçay Nağılları Sahadan Ağız Özellikleriyle Derlenmiş Masallar**, Konya, Kömen Yayınları, 2017.

- Atmaca, Emine,
- Kral, Ö. Faruk: “Kazak Türkçesindeki İkilemelerin Sınıflandırılması”, **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, C. 4, S. 1, 2015, s. 194-213.
- Aybirdi, Nilüfer: “Kars Yöresi Beddualarında Kullanılan Örtmeceler”, **Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 21, Bahar 2018, s. 51-62.
- Ayverdi, İlhan: **Misalli Büyük Türkçe Sözlük** (3 Cilt), 2. bs., İstanbul, Kubbealtı Neşriyatı, 2006.
- Badem, Candan: **Çarlık Rusya Yönetiminde Kars Vilayeti**, İstanbul, Birzamanlar Yayıncılık, 2010.
- Banguoğlu, Tahsin: **Türkçenin Grameri**, Ankara, TDK Yayınları, 2007.
- Baş, Bayram: “Söz Varlığı ile İlgili Çalışmalarda Kullanılacak Ölçütler”, **TÜBAR**, S. XXIX, Bahar 2011, s. 27-61.
- Bayraktar, Sema: “Türk Dilinde İkilemelerin Yapı-Görev-Anlam Özellikleri”, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2004.
- Baytop, Turhan: **Türkçe Bitki Adları Sözlüğü**, 3. bs., Ankara, TDK Yayınları, 2007.
- Bostan, İdris: “Ahıska”, **Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. I, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988, s. 526-527.
- Boz, Erdoğan: “Ağız Sözlüklerinde Sözlükbirimlerin İçerik Planı Üzerine Öneriler”, **Prof. Dr. Mehmet Özmen Armağanı**, Adana, 2014, s. 95-102.
- Bozkurt, Hüseyin: “Türkmen Türkçesinde İkilemeler”, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2013.

- Bulut, Serdar: “Anadolu Ağzlarında Kalıp Sözler ve Kullanım Özellikleri”, Ordu, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, 2012.
- Buran, Ahmet,
- İlhan, Nadir: **Elazığ Yöresi Söz Varlığı**, Ankara, TDK Yayınları, 2008.
- Büyükakkaş, Ahmet: “Türkiye Türkçesi Ağız Sözlükleri Üzerine Bir Deneme”, **Turkish Studies**, Volume 4/4, Summer 2009, s. 184-195.
- Caferoğlu, Ahmet: **Doğu İllerimiz Ağzlarından Toplamalar**, Ankara, TDK Yayınları, 1995.
- Caferoğlu, Ahmet: **Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü**, Ankara, TDK Yayınları, 1968.
- Cebeci, İsa: **Örneklerle Deliorman Türk Ağız Sözlüğü**, Ankara, TDK Yayınları, 2010.
- Clauson, Sir Gerard: **An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish**, London: Oxford, University Press, 1972.
- Çağbayır, Yaşar: **Ötüken Türkçe Sözlük**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2007.
- Çakmak, Osman: “Türk Atasözlerinde Kelime Grupları Kip ve Şahıs İfadesinin İncelenmesi”, Sakarya, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Çelik Şavk, Ülkü: “Kırım Tatarcasında İkilemeler” **Türkbilg**, S. 6, 2003, s. 37-40.
- Çetinkaya, Bayram: “Kutadgu Bilig’deki Deyimlerin Semantik ve Sentaktik İncelemesi”, Afyon, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2001.
- Çetinkaya, Haydar: “Karapapah Türklerinde Halk İnançları”, **Karadeniz Araştırmaları**, C. 2, S. 2, Yaz 2004, s. 49-72.

- Çetinkaya, Nihat: **İğdır Tarihi (Tarih- Yer Adları ve Bazı Oymaklar Üzerine)**, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1996.
- Çiftçi, Mehmet: “Gagavuz Türkçesinde İkilemeler”, **Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi**, C. 5, S. 1, 2021, s. 131-172.
- Çobanoğlu, Özkul: **Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü**, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2004.
- Çotuksöken, Yusuf: **Türkçe Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, İstanbul, Toroslu Kitaplığı, 2004.
- Çürük, Yasemin: “Attila İlhan’ın Kurtlar Sofrası Adlı Romanında Geçen İkilemeler”, Adana, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Dahiliye Vekaleti: **Son Teşkilât-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları, 2 C**, İstanbul, Türkiye Cumhuriyeti Dahiliye Vekaleti, Hilal Matbaası, 1928.
- Daşdemir, Muharrem,
Efendioğlu, Süleyman: “Kars ve Erzurum Ağızlarında Rusça Ödünç Kelimeler” **Atatürk Üniveristesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]**, S. 55, 2016, s. 159-178.
- Delice, H. İbrahim: **Türkçe Sözdizimi**, İstanbul, Kitabevi, 2007.
- Demircan, Ömer: “Türkçe Yansımaların Özüne Doğru”, **Dilbilim Araştırmaları Dergisi**, C. 7, 1996, s. 175-191.
- Demir Tazegül: “Kars ve Ardahan Türkmenlerinin Dünü ve Bugünü (Milli Mücadeledeki Yerleri)” (Derleyen Erdoğan Kutluay), **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, S. 58, 2011, s. 191-212.
- Demir, Nurettin: **Ankara Örneğinde Ağızların Belgelenmesi**, TDK Yayınları, Ankara, 2013.

- Demir, Nurettin: “Ağız Sözlükçülüğü”, **Kebikeç**, S. 7-8, 1999, s. 67-75.
- Demir, Nurettin: “Ağız Terimi Üzerine”, **Türkbilig**, S. 4, 2002, s. 105-116.
- Develi, Hayati: “(sA) Morfemli Yardımcı Cümleler ve Bunlarla Kurulan Birleşik Cümleler Üzerine Bir İnceleme”, **TDYAB**, C. 43, 1995, s. 115-152.
- Develi, Hayati: “Türkçede Yağmur Adları” **Türk dili ve edebiyatı Dergisi**, C. 57, S. 57, s. 81-106.
- Devellioğlu, Ferit: **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat**, Ankara, Doğu Matbaası, 1962.
- Dilçin, Cem: **Yeni Tarama Sözlüğü**, Ankara, TDK Yayınları, 2009.
- Drimba, Vladimir: “XVII. Yüzyılda Yayınlanmış Bir Türk Atasözleri ve Vecizeleri Derlemesi”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten**, C. 33, S. 1985, 1989, s. 9-26.
- Durmuş, Oğuzhan: **Türkçenin Basılı İlk Atasözü Kitabı: G.B. Donado'nun Derlediği Türk Atasözleri (Raccolta Cvriosissima D'adaggj Tvrcheschi, 1688)**, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2020.
- Dündar, Selahettin: **Terekemeler Karapapak Türkleri**, Ankara, Dorlion Yayınları, 2019.
- Ekinci, Samet: “Kars Terekeme Ağzı Fonetik ve Morfolojik İnceleme”, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Bitirme Tezi, 1971.
- Elibol, Onur: “Tarık Buğra'nın “Küçük Ağa” Romanında Geçen Deyimlerin Yapı ve Anlam Bakımından İncelenmesi”, Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Elkılıç, Gencer,
Topbaşoğlu, Keziban,

- Emecen, Feridun: “Çıldır Eyaleti”, **Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. VIII, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988, s. 300-301.
- Eratalay, Süleyman: “Türkçe ve Sümercede İkileme”, **Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 1, 2017, s. 166-173.
- Ercilasun, Ahmet, B.: “Ağız Araştırmalarında Kullanılacak Transkripsiyon İşaretleri”, **Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni** (9 Mayıs 1997), Ankara, TDK Yayınları, 1999, s. 43-48.
- Ercilasun, Ahmet, B.: **Kars İli Ağzları -Ses Bilgisi-**, Ankara, TDK Yayınları, 2002.
- Erdem, Melek: **Modern Oğuz Türkçesi Söz Varlığı Türkiye, Azerbaycan ve Türkmen Standart Türleri Esasında**, Ankara, Grafiker Yayınları, 2009.
- Eren, Hasan: **Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü**, Ankara, Bizim Büro Basım Evi, 1999.
- Ergin, Muharrem: **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, Bayrak Basım/Yayın/Tanıtım, 2001.
- Erol, Çiğdem: “Türkiye Türkçesinde Kalıp Sözcükler Üzerine Bir İnceleme”, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Ersoylu, Halil: **Türk Dilince Dualar Beddualar Sözlüğü**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2012.
- Ferdinand D., Lessing: **Moğolca-Türkçe Sözlük**, Çev. Günay Karaağaç, Ankara, TDK Yayınları, 2003.
- Gemalmaz, Efrasiyap: **Erzurum İli Ağzları (İnceleme-Metinler-Sözlük ve Dizinler)**, 2. bs., Cilt I-II-III, Ankara, TDK Yayınları, 1995.
- Gökdayı, Hürriyet: **Türkçede Kalıp Sözcükler**, İstanbul, Kriter Yayınevi, 2020.

- Gülensoy, Tuncer,
Alkaya, Ercan: **Türkiye Türkçesi Ağzları Bibliyografyası**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2011.
- Gülensoy, Tuncer: **Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü**, Cilt I-II, Ankara, TDK Yayınları, 2007.
- Gülensoy, Tuncer: **Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü**, C. I-II, Ankara, TDK Yayınları, 2011.
- Gültekin, Mevlüt: “Özbek Atasözlerinin Cümle Yapısı Üzerine Bir İnceleme”, **The Journal of Academic Social Science Studies JASSS**, C. 6, Sayı 4, Nisan 2013, s. 483-500
- Gültekin, Mevlüt: “Kırım-Tatar Atasözlerinin Sentaksı Üzerine Bir Araştırma”, **Turkish Studies**, Volume 8/4, Spring 2013, s. 887-907.
- Gündüz, Tufan: “Kars”, **Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. XXIV, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988, s. 515-518.
- Güner Dilek, Figen: “Altay Türkçesinde İkilemeler”, **Bilig**, S. 28, Kış /2004, s. 83-100.
- Güneş, Bahadır: “Borçalı (Gürcistan) Karapapak / Terekeme Ağzı (İnceleme- Metinler- Sözlük)”, Trabzon, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2013.
- Güneş, Fatma,
Özba, Burhan: **Kars Çiçekleri**, Ankara, Kafkas Üniversitesi Yayınları, 2014.
- Gürsu, Uğur: “Kazak Türkçesi’ndeki ve Türkiye Türkçesi’ndeki Atasözlerinin Karşılaştırılmalı Biçimde İncelenmesi”,

- İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2009.
- Güven, Ömer: “Sivas İli Zara İlçesinde Kullanılan Deyimler Üzerine Bir İnceleme”, **Türk Dili Ve Edebiyatı Dergisi**, C. 55, S. 55, 2016, s. 35-50.
- Halaçoğlu, Yusuf: “Ardahan”, **Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. III, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988, s. 350.
- Hatiboğlu, Vecihe: **Türk Dilinde İkileme**, 2. bs., Ankara, TDK Yayınları, 1981.
- Hatiboğlu, Vecihe: “Kelime Grupları ve Kuralları”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten**, C. 11, 1963, s. 203-244.
- Hatiboğlu, Vecihe: **Türkçenin Sözdizimi**, Ankara, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1982.
- Hünerli, Bülent: “Bulgaristan’daki Kırım Tatarlarının Atasözleri ve Bu Atasözlerinin Cümle Yapısı Bakımından İncelenmesi”, **Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, C.1, S.1, 2019, s. 18-23.
- İçişleri Bakanlığı: **Türkiye Mülkî İdare Bölümleri** (1 Ağustos 1977 durumu), Ankara, İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü Seri: II, Sayı: 5; **Mülkî İdare Bölümleri 1968**, (İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü Seri: 1, Sayı: 10) Ankara, J. Basımevi, 1968.
- İçişleri Bakanlığı: **Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu**, C. 1-2., Ankara, T.C. İçişleri Bakanlığı, Başbakanlık Devlet Matbaası, 1946.
- İlhan, Nadir: “Sözlük Hazırlama İlkeleri, Çeşitleri ve Özellikleri”, **Turkish Studies**, Volume 4/4, 2009 Summer, s. 534-554.
- Kalafat, Yaşar: “Karapapah Türkleri”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, S. 49, 2005, s. 841-872.

- Karaağaç, Günay: **Türkçenin Dil Bilgisi**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2012.
- Karaağaç, Günay: **Dil Birimi Terimler Sözlüğü**, Ankara, TDK Yayınları, 2013.
- Karaağaç, Günay
- Açıkgöz Halil: **Azerbaycan Bayatıları**, Ankara, TDK Yayınları, 1998.
- Karaca, V. İbrahim,
- Yalçın, S. Kaan: “Azerbaycan Türkçesi Ağızlarında Görülen İkilemelerin Sözcük Türü / Yapı ve Anlam Bakımından Değerlendirilmesi”, **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, 5/4, 2016, s. 1651-1675.
- Karahan, Leylâ: **Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması**, 2. bs., Ankara, TDK Yayınları, 2011.
- Karahan, Leylâ: **Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri-**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1993.
- Karahan, Leylâ: “Türkçede Birleşik Cümle Problemi”, **Türk Dili**, S. 505, Ocak 1994, s. 19-23.
- Karahan, Leylâ: “Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırılmaları Üzerine”, **Türk Dili**, S. 583, 2000, s. 16-23.
- Kartal, Ayşe Zuhâl: “Tatar ve Başkurt Yazı Dillerinde İkilemeler”, **Dil Araştırmaları Journal of Language Studies**, S. 28, Bahar 2021, s. 246-250.
- Kavukcu, Neşe Dudu: “Türkiye Türkçesindeki Deyimlerin Sözdizimsel Özellikleri”, Çankırı, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Kaya, Doğan: “Dualar ve Beddualar”, **Türklük Bilimi Araştırmaları**, S. 4, 1997, s. 99-121.

- Kaya, Namık Kemal: “Arpaçay Yerli Ağzı”, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Bitirme Tezi, 1972.
- Kemaloğlu, Muhammet: “Terekeme – Karapapah Türkleri Atasözleri “Muş-Bulanık Çevresi”, **Akademik Bakış Dergisi**, S. 63, Eylül-Ekim 2017, s. 437-452.
- Kemaloğlu, Muhammet: “Terekeme – Karapapak Türklerinde Dualar (Alkışlar) ve Beddualar (Kargışlar)”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 26, Bahar 2011, s. 80-97.
- Kemaloğlu, Muhammet: “Terekeme-Karapapah Türkleri Yerleşim Alanları” **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, Sayı 1/3, 2012, s. 55-81.
- Kırzioğlu, M. Fahrettin: **Kars Tarihi I. Cilt**, İstanbul, Işıl Matbaası, 1953.
- Kocaman, Sinan: “Kars İli’nin İdari Coğrafya Analizi”, **The Journal Of Academic Social Science Studies**, S. 29, Autumn 2014, s. 271-292.
- Korkmaz, Zeynep: **Gramer Terimleri Sözlüğü**, Ankara, TDK Yayınları, 1992.
- Korkmaz, Zeynep: **Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)**, Ankara, TDK Yayınları, 2003.
- Korkmaz, Zeynep: Türkiye’de Ağız Sözlükleri, **Türk Dili**, 2000, s.7-14.
- Kulaksız, Şeyma: “Azerbaycan Türkçesi Atasözlerinde Kelime Grupları”, Ankara, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Küçükağaoğlu, Sinem: “Kazak, Azeri ve Özbek Türkçelerinde İkilemeler”, Manisa, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014.

- Maltepe, Sadet: “Deyimlerimizin Yapısal Özellikleri”, Balıkesir, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1997.
- Milli Eğitim Bakanlığı: **Türk Atasözleri ve Deyimleri I-II**, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi Yayınları, 1971.
- Mor, Gökmen,
Şahin, Haluk: **Kars Folkloru Yöremizin Dede Baba Sözleri ve Fıkralarından Seçmeler**, İstanbul, Mola Kitap, 2012.
- Naskali, E. Gürsoy: **Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu**, Ankara, TDK Yayınları, 1997.
- Nazlı, Kadri: “Türkçe Yemin İfadeleri Üzerine Toplumdilbilimsel Bir İnceleme”, Diyarbakır, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Nişanyan, Sevan: **Sözlerin Soyağacı-Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü**, İstanbul, Everest Yayınları, 2012.
- Olçay, Selâhattin,
Ercilasun, B. Ahmet,
Aslan, Ensar: **Arpaçay Köylerinden Derlemeler**, 3. bs., Ankara, TDK Yayınları, 1998.
- Özdemir, Sena: “Safranbolu Yöresinde Kullanılan Atasözleri ve Deyimlerin Fonetik İncelemesi”, Karabük, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Özdil, Hatice,
Özdil, Erdoğan: “Kudret Ayşe Yılmaz’ın Orabanhiyye Romanının Söz Varlığında İnkilemeler”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, C. 6, S. 3, 2017, s. 1694-1706.
- Özek, Fatih:

- Özeren, Mehmet: **Kırgız Türkçesi Ağızlarında İkilemeler**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2019.
- Özkan, Fatma,
- Özkan, İsa: “Karapapak Terekeme Türklerinin Atasözleri ve Deyimleri”, **Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 6, S. 17, Yaz 2017, s. 547-562.
- Özkan, Mustafa,
- Sevinçli, Veysi: **Türkiye Türkçesi Söz Dizimi (Kelime Çözümlemeli)**, İstanbul, Akademik Kitaplar, 2019.
- Özkan, Mustafa: “Deyimleşmiş ikilemeler”, **V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II** (20-26 Eylül 2004), s. 2289-2317.
- Özkan, Mustafa,
- Tören, Hatice,
- Esin, Osman: **Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım**, İstanbul, Filiz kitabevi, 2006.
- Özkaya, İbrahim,
- Alin, Kemal,
- Kop, Yaşar,
- Arıkan, Metin: **Kars’ın Somut Olmayan Kültürel Mirası**, Kars Valiliği Kültür Yayınları Dizisi: 3, Kars, 2011.
- Özmen, Mehmet: **Türkçenin Sözdizimi**, Adana, Karahan Kitabevi, 2016.
- Öztürk, Deniz: **Türkiye Türkçesinde Anlamca Kaynaşmış-Deyimleşmiş Birleşik Fiiller**, Ankara, TDK Yayınları, 2008.
- Resmi Gazete: **19507 Sayılı 103 İlçe Kurulması Hakkında Kanun**, Ankara, 1987.

- Resmi Gazete: **21247 sayılı Onüç İlçe Ve İki İl Kurulması Hakkında Kanun (Onüç İlçe ve İki İl Kurulması ile 190 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun)**, Ankara, 1992.
- Resmi Gazete: **2727 sayılı Bayazıt Vilâyetine bağlı İğdır ve Tuzluca kazalarının Kars Vilâyetine ve Muş Vilâyetine bağlı Malazgirt kazasının da Bayazıt Vilâyetine bağlanmaları hakkında kanun**, Ankara, 1934.
- Resmi Gazete: **8349 sayılı Yeniden 22 Kaza Kurulması Hakkında Kanun**, Ankara, 1953.
- Resmi Gazete: **9644 sayılı Yeniden (78) Kaza Kurulması ve izmir Vilâyetine bağlı Kuşadası Kazasının Aydın Vilâyetine bağlanması hakkında Kanun**, Ankara, 1957.
- Sağlamgöncü, Tuğba: “Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nin 1. Cildindeki İkillemeler”, İstanbul, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Sarı, Ceyhun: “Türkiye Türkçesi Ağızlarında Kalıplaşmış Dil Birimleri”, Muğla, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2019.
- Sarıkaya, Mahmut: **Yukarı Arpaçay Boylarının Söz Varlığı I Kalıp Sözler (Deyimler, Atasözleri, Darbimeseller, Kargışlar ve Alkışlar)**, Ankara, Vizyon Yayınevi, 2016.
- Sezen, Tahir: **Osmanlı Yer Adları (Alfabetik Sırayla)**, Ankara, TC. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayın Nu: 21, 2006.
- Seyfettin, Altaylı: **Azerbaycan Türkçesi Deyimler Sözlüğü**, Ankara, Prestij Matbaası, 2005.

- Sinan, Ahmet Turan: “Türkiye Türkçesindeki Deyimler Üzerine Bir Dil İncelemesi”, Elazığ, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2000.
- Sivri, Öznur: “Türkiye Türkçesi Ağzlarında İkilemeler”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Somak, Emine: “Kumuk Türkçesindeki Atasözü ve Deyimlerin Anlam Bilimi ve Söz Dizimi Açısından İncelenmesi”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Şahin, Hatice: “Ferah-Nâmede Geçen İkilemeler Üzerine”, **Osmanlı Araştırmalar Dergisi**, S. 17, 1997, s. 125-135.
- Şerg-Gerb Neşriyatı: **Azerbaycan Dilinin İzahlı Lüğeti** Cilt I-IV, Bakü, Şerg-Gerb Neşriyatı, 2006.
- Şireliyev, M. A.: **Azerbaycan Dialektoloji Lüğeti -II**, Ankara, TDK Yayınları.
- Tabcu, Haki: “Garipname ile Dede Korkut Hikayelerinin İkilemeler Açısından Mukayesesi”, Adıyaman, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Telli, Burak: “Doğu Anadolu Bölgesi Ağzlarında Tespit edilen İkilemeler Üzerine Bir Değerlendirme”, **TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi**, S. 14, 2018, s. 198-217.
- Telli, Burak,
- Bulduk, Türker Barış: **Adıyaman İli Ve Yöresi Ağzları Söz Varlığı**, Ankara, Gazi kitabevi, 2018.
- Tietze, Andreas: **Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı I (A-E)** İstanbul, Simurg Yayınevi, 2002.

- Togay, Ülkü: “Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü’nde Deyimler”, Adana, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Togan, A. Zeki Velidi: **Umumi Türk Tarihine Giriş En Eski Devirlerden 16. Asra Kadar**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2018.
- Tokay, Yaşar: “Evliyâ Çelebi Seyahat-Nâmesi’nde İkilemeler”, **Turkish Studies**, Volume 8/9 Summer 2013, s. 2401-2416.
- Tokgöz, Zeki: “Sarıkamış Ağzı”, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Bitirme Tezi, 1969.
- Tor, Gülseren: **Mersin Ağzı Sözlüğü**, İstanbul, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 38, 2004.
- Tozlu, Selahattin: “Karapapaklar Hakkında Bazı Notlar-I”, **Karadeniz Araştırmaları**, S. 7, Güz 2005, 86-96.
- Tören, Hatice: “Sona gelen edatlarla teşkil edilen bir kelime grubu: Kuvvetlendirme Grubu”, **İlmi Araştırmalar**, S. 13, 2002, s. 175-182.
- Tuğluk, Mehmet Emin: “Atasözlerinde Cümle Türleri”, **Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 5, Bahar 2018, s. 26-47.
- Tuğluk, Mehmet Emin: “Atasözlerinin Sınıflandırılması ve Yapısal Özellikleri”, Diyarbakır, Dicle Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Tuna, O. Nedim: “Türkçenin Sayıca Eş Heceli İkilemelerinde Sıralama Kuralları ve Tabîî Bir Ünsüz Dizisi”, Ankara, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten**, C. 30-31, 1982-1983, s.163-228.
- Tuna, Osman Nedim: “Türkçede Tekrarlar”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C. 3, S. 2-3, 1949, s. 429-447.

- Tuna, Osman Nedim: “Türkçede Tekrarlar II”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C. 4, S. 1-2, 1950, s. 35-82.
- Tuncel, Metin: “Doğubayazıt”, **Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. IX, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988, s. 492-494.
- Türk Dil Kurumu: **Azerbaycan Dialektoloji Lügeti C. I (A-L)**, Ankara, TDK Yayınları, 2010.
- Türk Dil Kurumu: **Azerbaycan Dialektoloji Lügeti C. II (M-Z)**, Ankara, TDK Yayınları, 2003.
- Türk Dil Kurumu: **Bölge Ağzlarında Atasözleri ve Deyimler I-II**, 4. bs., Ankara, TDK Yayınları, 2009.
- Türk Dil Kurumu: **Tarama Sözlüğü I-X**, 2. bs., Ankara, 2009.
- Türk Dil Kurumu: **Türkçe Sözlük**, TDK Yayınları, Ankara, 2005.
- Türk Dil Kurumu: **Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü I-VI**, 3. bs., Ankara, TDK Yayınları, 2009.
- Türk Dil Kurumu: **Yazım Kılavuzu**, Ankara, TDK Yayınları, 2009.
- Türkiye Diyanet Vakfı: **Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 20 C., İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1988 - Cilt:I, No:1, s. 526-527; Cilt: III, No:1 s. 350; Cilt VIII, No: 1 s. 300-301; Cilt: IX, No:1, s.492-494; Cilt: XXIV, No:1, s. 515-518.
- Vardar, Berke: **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Multilingual, 2002.
- Vasfi, İhsan S.: **Irak Türkleri’nde Deyimler ve Atasözleri**, İstanbul, Kerkük Vakfı Yayınları, 2001.
- Yalçın, Süleyman Kaan,

- Çalışır, Remzi: “Elazığ Ağzında Görülen Deyimler Üzerine Bir Değerlendirme”, **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, Volume 1/3, 2012, s. 136-157.
- Yaman, Işıl: “Eflani İlçesinde Bulunan “Alkış-Kargış-Batıl İnançların Dil ve Anlam Yönünden İncelenmesi” Zonguldak, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Yastı, Mehmet: “Türkçe Deyimlerde Geçen İkilemelerin Ses ve Şekil Özellikleri”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 21, 2007, s. 51-87.
- Yıldız, Hüseyin: “Divân-ı Hikmet’te İkilemeler Üzerine”, **Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi**, 1 (1), 2011, s. 41-46.
- Zülfikar, Hamza: **Türkçede Ses Yansımaları Kelimeler**, Ankara, TDK Yayınları, 1995.

<https://sozluk.gov.tr/>

<http://www.illeridaresi.gov.tr/> 01.11.2015

<http://TÜİKapp.TÜİK.gov.tr/adnks.zul> 01.11.2015

EKLER

EK 1: Görüşme Formu¹

I. BÖLÜM

Katılımcıya ilişkin demografik bilgiler

1. Adı, Soyadı _____: Cinsiyeti : Yaşı: Eğitim Durumu:
.....

Medeni durumu/ çocuk sayısı: Askerlik:
.....

2. Aslen bu köyden misiniz?
3. Menşeyiniz nedir, yöre halkı sizi nasıl isimlendiriyor?

II. BÖLÜM

Yerleşim yerine ilişkin bilgiler

4. Köyün adı.....
Köyün kuruluşu hakkında bilgi:
Ne zaman?
Kimler tarafından?
Nasıl kurulmuş?

III. BÖLÜM

Söz varlığına ilişkin araştırma soruları

5. İş hayatı: (evde bir gününüzü veya bir iş gününüzü nasıl geçirdiğinizi anlatır mısınız (köyün işleri):.....
Ziraat aletleri ve kısımları:
Ekim-dikim işleri.....
Zirai çalışmanın safhalarına verilen adlar:
El sanatları ve araçlarına verilen adlar:

¹ Görüşme formu; Efresiyap Gemalmaz'ın "Erzurum İli Ağızları" isimli çalışmasının I. Cildinde yer alan "Önsoruşturma (s. 385-390)" formu örnek alınarak hazırlanmıştır.

Evde ve tarlada kullanılan eşyalar.....

İş hayatıyla ilgili fiil ve deyimler:

6. Geçiş dönemleri (doğum, düğün, ölüm):.....

Doğum olduğunda yaptığınız bir âdetiniz, kutlamanız var mı?.....

Cenaze işlemlerinizi nasıl gerçekleştirir?.....

Ölünün yıkanması, kefenlenmesi, kabir işlemleri nasıl olur?.....

Düğünleriniz nasıl olur? (nişan ve evlenme geleneği nasıldır, kız isteme, gelin alma nasıl olur?).....

Düğün âdetleriniz nelerdir (şirinlik / şerbet, süt hakkı, dünür gelme / dünürlük, kına, sağdıç, yenge, saç, kapı bekleme, şah bezeme)

Düğün kıyafetleri.....

Düğün türküleri.....

Evlilikle ilgili kelimeler.....

Akrabalık adları.....

Sünnet düğünleriniz nasıl olur?.....

Kirve/kirvelik.....

7. Halk inanışları:.....

İnançlar, inanışlar:

Yağmur duası nasıl yapılır?.....

Dualar, hastalıkları ve belaları kovmak için yapılanlar dualar.....

8. Sosyal hayat ve genel kültür:

Bayramlarda neler yaparsınız, bayram hazırlıklarınız nelerdir?.....

Kurban pazarlığı.....

Kurban kesimi.....

Hıdırellez nedir, nasıl kutlanır, âdetleriniz nelerdir?.....

Nevruz nedir, nasıl kutlanır, âdetleriniz nelerdir?.....

Misafir ağırlama nasıl olur, hazırlığınız nelerdir?.....

Asker uğurlamalar nasıl olur?.....

9. Köy, kasaba, şehir hayatı:.....

Köyde geçim nasıl sağlanır?.....

Evin ihtiyaçları nasıl karşılanır?.....

Çobanlık, (çoban türküsü).....

Balıkçılık, yöre tarafından balıklara verilen isimler?.....

Arıcılık.....

Eskiden geceleri nasıl vakit geçirirdiniz?.....

Aydınlanma araçları nelerdir?.....

Isınma araçları nelerdir?.....

Yazları yaylaya çıkar mısınız, yayla türküleriniz var mı?.....

10. Halk sanatları ve zanaatları:.....

Halılarınızı nasıl dokursunuz?.....

Halı çeşitleri, halı motifleri

Kilim, hasır yapımı.....

Çorap, patik yapımı.....

11. Çocuk oyunları (Çocukken hangi oyunları oynardınız?):.....

12. Halk meteorolojisi, halk takvimi:.....

Rüzgarlar:

Yağmur çeşitleri:

Kar çeşitleri:

Ay adları.....

Gün adları.....

13. Ölçme, tartma, hesaplama birimleri; mesafe kavramları:.....

14. Giyim-kuşam, süs:.....

Kadın kıyafetleri

Erkek kıyafetleri.....

Kıyafetlerde kullanılan süslemeler.....

Kullanılan takılar.....

15. Halk mimarisi:.....

Yapı ile ilgili kelimeler, yapı çeşitleri.....

Ev yapımı, çatı örtüş biçimleri.....

16. Halk mutfağı:.....

Yörenize ait yemekler nelerdir?.....

Bulgur kaynatma.....

Ekmek yapılışı ve çeşitleri.....

Peynir yapımı ve çeşitleri

Yağ yapımı ve çeşitleri

Kurut yapımı.....

Özel gün yemekleri.....

Kış hazırlığı.....

17. Halk edebiyatı ve halk oyunları:

Aşıklık geleneği.....

Aşıқта olması gereken özellikler.....

Eğitim süreci, eğitim mekanları.....

Tekerleme, masal, hikaye, hatıra, rivayet, mani, mektup. Ağıt, türkü, ninni, fıkra, yemin, bilmece, beddua (kargış), dua (alkış), şiir, efsane, bayatılar, koşmalar, meşhur sözler.....

Dinle ilgili meseller.....

Diğerleri: ikilemeler, Atasözleri ve deyimler:.....

Halk oyunları.....

Oyun havaları.....

Kadın oyunları.....

Müzik aletleri.....

18. Canlı tabiat

Hayvan adları ve cinsleri:

Ehli hayvanlar:
Yabani hayvanlar:
Hayvan hastalıkları ve tedavi şekilleri.....
Bitki adları ve cinsleri, çiçek isimleri.....
Ehli bitkiler:
Yabani bitkiler:
Bitki hastalıkları:
Bu hastalıklar için iyileştirme yolları:

19. Cansız tabiat:

Toprak çeşitleri:
Arazi çeşitleri:

20. Diğerleri:.....

Özel isimler.....
Meslek isimleri.....
Sayı isimleri.....
Renk isimleri.....
Yer adları.....

Bizim sormadığımız; fakat sizce köyünüz hakkında bilinmesi gereken bir husus var mı?.....

EK 2: Derleme Yapılan Kaynak Kişi Listesi²

<u>No</u>	<u>Derleme Yeri</u>	<u>Derleyicinin Adı, Soyadı</u>	<u>Derleme Yılı</u>
1.	Merkez-Alçılı	Makbule Aslan	2014
2.	Merkez-Alçılı	Fatih Aslan	2014
3.	Merkez-Alçılı	Berivan Bekinkaya	2014
4.	Merkez-Başgedikler	Fatma Özer	2011
5.	Merkez-Bekler	Cengiz Aydın	2014
6.	Merkez-Boğazköy	Peri Şehren ³	2014
7.	Merkez-Boğazköy	Hülya Şöhret	2014
8.	Merkez-Bulanık	Şengül İlhan	2011
9.	Merkez-Çakmak	Zekiye Kaygısızlar	2014
10.	Merkez-Dikme	Mehmet Ergüner	2011
11.	Merkez-Hacıhalil	Elif Zil	2011
12.	Merkez-Hacıhalil	Gülizar Arıdah ⁴	2011
13.	Merkez-Hamzagerek	Reyhan Tanı	2011
14.	Merkez-Karacaören	Nazife İbiş	2011
15.	Merkez-Karacaören	Güllü Özaydınlı	2011
16.	Merkez-Karacaören	Güldane Karademir	2011
17.	Merkez-Karakaş	Dilek Vat	2011- 2014
18.	Merkez-Kümbetli	Bilal Ersarı	2011
19.	Merkez-Kümbetli	Seyfettin Esmeray	2011
20.	Merkez-Ocaklı	Menendi Şengül	2011
21.	Merkez-Ocaklı	Hüsne Öncül	2011
22.	Merkez-Ocaklı	Aslan Gara	2011
23.	Merkez-Ocaklı	Hüseyin Kara	2011
24.	Merkez-Oğuzlu	Sevgili Yıldırım	2011

² Kaynak kişilerin kimlik bilgilerini; söyleyişe göre mi yoksa standart dile mi göre ifade ettiği yönünde bir sorgulama yapılmamıştır. Kişilerin kendi söyleyiş şekilleri dikkate alınarak bu liste oluşturulmuştur.

³ Akyaka Çetindurak köyünden gelmiş.

⁴ Posof'tan gelmiş.

<u>No</u>	<u>Derleme Yeri</u>	<u>Derleyicinin Adı, Soyadı</u>	<u>Derleme Yılı</u>
25.	Merkez-Subatan	İlyas Ural	2014
26.	Merkez-Subatan	Neşat Akbaba	2014
27.	Merkez-Tazekent	Filiz Uluğ	2014
28.	Merkez-Yalınkaya	Yavuz Tipioğlu	2014
29.	Merkez-Yalınkaya	Mühürdar Beyhanlı	2014
30.	Merkez-Yalçınlar	Ayten Görmiş	2011
31.	Merkez-Yolaçan	Kezban Salır	2011
32.	Akyaka-Aslanhane	Melek Kılıç	2011-2014
33.	Akyaka-Boyuntaş	Şemama Aslan	2011
34.	Akyaka-Boyuntaş	Mehmet Aslan	2011
35.	Akyaka-Büyükdurduran	Salattın Göktaş ⁵	2014
36.	Akyaka-Büyükdurduran	Songül Göktaş ⁶	2014
37.	Akyaka-Büyükdurduran	Hayrettin Ekinci	2014
38.	Akyaka-Büyükdurduran	Hanım Birdal	2014
39.	Akyaka-Büyükdurduran	Gül Birdal	2014
40.	Akyaka- Büyükdurduran	Gülşen Birdal	2011
41.	Akyaka-Büyükpirveli	Sakine Gündüz ⁷	2014
42.	Akyaka-Büyükpirveli	Saffet Mor	2014
43.	Akyaka-Büyükpirveli	Oruç Bulut	2014
44.	Akyaka-Demirkent	Miraç Başdemir	2014
45.	Akyaka-Esenyayla	Hüseyin Kurak	2011
46.	Akyaka-Esenyayla	Nasir Bulut	2011
47.	Akyaka-Esenyayla	Şiret Bulut	2011
48.	Akyaka-Esenyayla	Şentürk Bulut	2014
49.	Akyaka-Esenyayla	Orhan Bulut	2014
50.	Akyaka-Esenyayla	Ayhan Bulut	2014
51.	Akyaka-Esenyayla	Beytullah Bulut	2014
52.	Akyaka-Esenyayla	Mehmet Demir	2014

5 Merkez ilçe Oğuzlu köyünden 16 yaşında gelmiş.

6 Arpaçay Boyuntaş köyünden 28 yaşında gelmiş.

7 Arpaçay Bacıoğlu köyünden gelmiş.

<u>No</u>	<u>Derleme Yeri</u>	<u>Derleyicinin Adı, Soyadı</u>	<u>Derleme Yılı</u>
53.	Akyaka-Esenyayla	Öztürk Erdağı	2014
54.	Akyaka-İncedere	Aptel Karakol	2011
55.	Akyaka-İncedere	Şerafettin Kırbaş	2011
56.	Akyaka -İncedere	Tellan Bulut	2011
57.	Akkaya-Kayaköprü	Hatice Öztürk	2011
58.	Akkaya-Kayaköprü	Muharrem Öztürk	2011
59.	Akyaka-Küçükaküzüm	Baki Karabağ	2011
60.	Akyaka-Küçükaküzüm	Teoman Gelek	2011
61.	Akyaka-Küçükaküzüm	Ağabey Gelehci	2011
62.	Akyaka-Küçükdurduran	Abbas Ali Kaya	2014
63.	Akyaka-Küçükdurduran	Kerim Koç	2014
64.	Arpaçay-Bacıoğlu	Bayram Tutar	2014
65.	Arpaçay-Bacıoğlu	Bingüzel Ülker	2014
66.	Arpaçay-Bozyiğit	Kazım Göksu	2011
67.	Arpaçay-Değirmenköprü	Sediye Mine	2011
68.	Arpaçay-Doğruyol	Alço Turgut	2011
69.	Arpaçay-Göldalı	Ömer Dumanoglu	2014
70.	Arpaçay-Göldalı	Zekiye Kara	2014
71.	Arpaçay-Gönülalan	Naim Öztürk	2014
72.	Arpaçay-Gülyüzü	Nebi Polat	2011
73.	Arpaçay-Akçalar	Ali Aslan	2011
74.	Arpaçay-Akçalar	Maye Karakoç	2011
75.	Arpaçay-Karakale	Burhan Uluğ	2014
76.	Arpaçay-Koçköyü	Seyfettin Uluh Efendioğlu	2011
77.	Arpaçay-Meydancık	Abbas Ağcı	2014
78.	Arpaçay-Meydancık	Atacan Ağcı	2014
79.	Arpaçay-Meydancık	Gülseven Ağcı	2014
80.	Arpaçay-Okçuoğlu	İlyaz Ateşoğlu	2011
81.	Arpaçay-Polatköy	Nabahat Suvarı	2014

<u>No</u>	<u>Derleme Yeri</u>	<u>Derleyicinin Adı, Soyadı</u>	<u>Derleme Yılı</u>
82.	Arpaçay-Polatköy	Rüstem Aslan	2014
83.	Arpaçay-Taşdere	Settar Aslan	2014
84.	Arpaçay-Taşdere	Mehlika Okçuoğlu	2014
85.	Arpaçay-Taşdere	Sema Erdağı	2014
86.	Arpaçay-Taşköprü	Vatan Bilgetekin	2011
87.	Arpaçay-Telek	Gürhan Bulut	2014
88.	Arpaçay-Tepecik	Rukiye Kurtbaş	2011
89.	Arpaçay-Tepecik	Turan Kurtbaş	2014
90.	Arpaçay-Tepecik	Erman Kurtbaş	2014
91.	Arpaçay-Tomarlı	Güllü Kızılkaya	2011
92.	Digor-Halıkları	Muhsin Karabağ	2011
93.	Digor-Halıkları	Yuma Karadağ	2011
94.	Kağızman-Merkez	Tahir Alma	2014
95.	Kağızman-Camuşlu	Filiz Aktaş	2011
96.	Kağızman-Çilehane	Nazime Yılmaz	2011
97.	Kağızman-Çilehane	Gendime Yılmaz	2011
98.	Kağızman-Tunçkaya	Yusuf Aydın	2011
99.	Kağızman-Tunçkaya	Nuran Ulusoy	2011
100.	Kağızman-Tunçkaya	Ayşe Çil ⁸	2011
101.	Sarıkamış-Akören	Mahbula Sağlam	2014
102.	Sarıkamış-Akören	Temel Sağlam	2014
103.	Sarıkamış-Altınbulak	Hediye Temur	2014
104.	Sarıkamış-Altınbulak	Hanime Gülbasar	2014
105.	Sarıkamış-Altınbulak	Ayşe Çamur ⁹	2014
106.	Sarıkamış-Altınbulak	Hanım Temur	2014
107.	Sarıkamış-Aşağısallıpınar	Münire Gündoğdu	2014
108.	Sarıkamış-Aşağısallıpınar	Fevzi Yalçınkaya	2014

⁸ Kağızman Kozlu köyünden gelmiş.

⁹ Sarıkamış İnkaya köyünden gelmiş.

<u>No</u>	<u>Derleme Yeri</u>	<u>Derleyicinin Adı, Soyadı</u>	<u>Derleme Yılı</u>
109.	Sarıkamış-Aşağısallıpınar	Aliye Yalçinkaya	2014
110.	Sarıkamış-Boyalı	Cemal Çoruh	2014
111.	Sarıkamış-Boyalı	Memet Doğru	2014
112.	Sarıkamış-Boyalı	Huri İpin	2014
113.	Sarıkamış-Boyalı	Fatma Yavuz	2014
114.	Sarıkamış-Boyalı	Valide Yılmaz	2014
115.	Sarıkamış-Boyalı	Yaşa Türkcihangir	2014
116.	Sarıkamış-Çamyazı	Üzeyir Demirel	2014
117.	Sarıkamış-Çamyazı	Sıddık Göçmen	2014
118.	Sarıkamış-Çamyazı	Doğan Budak	2014
119.	Sarıkamış-Handere	Esme Çelik	2014
120.	Sarıkamış-Handere	Servet Demir	2014
121.	Sarıkamış-İnkaya	Ulviye Aydın ¹⁰	2014
122.	Sarıkamış-İsisu	Ali Bildik	2014
123.	Sarıkamış-İsisu	Necat Doğan	2014
124.	Sarıkamış-Karakurt	Hazzi Şimşek	2011
125.	Sarıkamış-Karaorgan	Ahmet Karadağ	2014
126.	Sarıkamış-Karaorgan	Kenan Aktaş	2014
127.	Sarıkamış-Kurbançayırı	Naciye Bulut ¹¹	2014
128.	Sarıkamış-Kurbançayırı	Şah İsmail Güneş	2014
129.	Sarıkamış-Sırataşlar	Orhan Cengiz	2014
130.	Sarıkamış-Sırbasan	Hamit Koçak	2014
131.	Sarıkamış-Sırbasan	Ayşe Koçak	2014
132.	Sarıkamış-Sırbasan	Ömer Diktepe	2014
133.	Sarıkamış-Süngütaş	Osman Koç	2011
134.	Sarıkamış-Topkaya	Mehmet Aydoğan	2011
135.	Sarıkamış-Yağbasan	Nebahat Kotan	2011

10 Selim Çıplaklı köyünden gelmiş.

11 Merkez ilçe Oğuzlu köyünden 14 yaşında gelmiş.

<u>No</u>	<u>Derleme Yeri</u>	<u>Derleyicinin Adı, Soyadı</u>	<u>Derleme Yılı</u>
136.	Sarıkamış-Yayıklı	Mürsel Kızıldaş	2011
137.	Sarıkamış-Yeniköy	Aliya Bayır	2014
138.	Sarıkamış-Yeniköy	Nurten Çiftçi	2014
139.	Sarıkamış-Yukarısallıpınar	Altun Akbaba	2011
140.	Selim-Akyar	Seygfullah Erdoğan	2011
141.	Selim-Akyar	Songül Erdoğan	2011
142.	Selim-Bayburt	Ayvaz Atalar	2014
143.	Selim-Bayburt	Selahattin Gelen	2014
144.	Selim-Bayburt	Balahanım Lale	2014
145.	Selim-Bayburt	Melek Alacam	2014
146.	Selim-Bölükbaş	Şerafettin Yediel	2014
147.	Selim-Bölükbaş	Ergül Yediel	2014
148.	Selim-Bölükbaş	Nergiz Yediel	2014
149.	Selim-Cavlak	Mikayil İşçi ¹²⁾	2014
150.	Selim-Cavlak	Memed Eli Gaymahçı ¹³	2014
151.	Selim-Çıplaklı	Tekin Gündaş	2014
152.	Selim-Darboğaz	Durdağı Ekinci	2014
153.	Selim-Darboğaz	Hasan Aydoğdu	2014
154.	Selim-Eskigeçit	Mine Aslan ¹⁴	2014
155.	Selim-Gürbüzler	Cafer Kara	2014
156.	Selim-Gürbüzler	Alaaddin Gülsünler	2014
157.	Selim-Karahamza	Binali Dışkaya	2011
158.	Selim-Kekeç	Asker Taş	2011
159.	Selim-Koşapınar	Sırma Yıldırım	2011
160.	Selim-Laloğlu	Zülfikar Daşdemir	2011
161.	Selim-Oluklu	Behiye Çiftçi	2011
162.	Selim-Tozluca	Kamil Şenel ¹⁵	2011

¹² Ardahan Posof ilçesi Kol köyünden gelmiş.

¹³ Ardahan Posof ilçesi Kol köyünden gelmiş.

¹⁴ Selim Kamışlı köyünden 15 yaşında gelmiş.

¹⁵ 1958 yılında Ardahan Posof ilçesi Doğrular köyünden gelmiş.

<u>No</u>	<u>Derleme Yeri</u>	<u>Derleyicinin Adı, Soyadı</u>	<u>Derleme Yılı</u>
163.	Selim-Tozluca	Vasih Yardımcı	2014
164.	Selim-Yenice	İsa Ayata	2014
165.	Selim-Yenice	Meliha Dilek	2014
166.	Susuz-Aksu	Ayşe Öng	2011
167.	Susuz-Aynalı	Mesme Candemir	2011
168.	Susuz-Çamçavuş	Güldene Demirci	2011
169.	Susuz-İncesu	Özgül Dalmış	2011
170.	Susuz-Kırçiçeği	Sait Kına	2014
171.	Susuz-Kiziroğlu	Fehmi Ulufer	2011
172.	Susuz-Porsuklu	Ayna Şuataman	2011-2014
173.	Susuz-Porsuklu	Latife Şuataman	2011-2014
174.	Susuz-Porsuklu	Hayrettin Şuataman	2011-2014
175.	Susuz-Porsuklu	Selver Şutanrıkulu	2011-2014
176.	Susuz-Yolboyu	Yıldız Barmanbey	2014
177.	Susuz-Yolboyu	Mehmet Sebü	2014
178.	Susuz-Yolboyu	Zekeriya Şehriban	2014
179.	Susuz-Yolboyu	Zülfikar Aşnaz	2014

EK 3: Kars İli Yer Adları Sözlüğü

(Alfabetik Sırayla)

Çalışmamızın güncel verileri içermesi ve “Derleme Sözlüğü”ne müdahale etmeden; ancak “Derleme Sözlüğü”nde geçen yer adlarını da güncel bilgilerle birleştirmek istememizden hareketle böyle bir sözlüğün hazırlanmasının faydalı olacağını düşündük. Bilindiği gibi idari alanda birçok farklılık yaşanmış, yer adları zaman içinde değişikliğe uğramıştır. Sözlük günümüz Kars ili sınırları içinde kalan yerleşim yerlerini göstermekle birlikte kapsamı sınırlı tutulmuştur:

1) Burada yerleşim birimi gerek derlemelerimizde gerekse Derleme Sözlüğü’nde geçmiş, bir şekilde bir kelimeye kaynaklık etmiş olmak kaydıyla alınmış; dil malzemesi katkısı olmayan yerleşim birimleri listeye dâhil edilmemiştir.

2) İlgili yerleşim birimi hakkında tefrikan bir bilgi verilmiş; tezin ana konusuyla ilgili olmadığından detaylı bir bilgi verilmemiştir.

3) Eski Kars’a bağlı birer ilçe iken il durumuna geçmiş olan Iğdır ve Ardahan illerine ait -Ardahan ili Çıldır ilçesi Doğruyol (Cala) bucağına bağlı olan sonradan referandumla Arpaçay ilçesi’ne bağlanan köyler hariç- yerleşim yerleri listeye dâhil edilmediği gibi Derleme Sözlüğü’nde Kars ili sınırları içerisinde gösterilen; ancak bugün Kars ili sınırları içerisinde tespit edemediğimiz ilçe ve onlara bağlı köyler de sözlüğe alınmamıştır.

4) Derleme Sözlüğü’nde geçen; ancak kaynaklarda bilgisine “Derleme Sözlüğü”ndeki şekliyle rastlayamadığımız veya yazım hatası sonucu yanlış yazıldığını düşündüğümüz yerleşim yerleri (köyler) -‘Derleme Sözlüğü’nde belirtildiği şekliyle- listede yer almış ve bu yerleşim yerlerini belirtmek için (*) işareti kullanılmıştır. (***Bayburt** k., Merkez-Merkez-Kars)

5) Derleme Sözlüğü’nde geçen “Azerî köyleri; göçmenler; Gürcistan göçmenleri; Selim Karapapakları; Kafkas göçmenleri; Kars göçmenleri; Karakoyunlu aşireti; Karapapak, Karapapak aşireti, Karapapak köyleri, Karapapaklar, Karapapak Türkleri; Kırım Türkleri; Kürtler; Semerkant göçmenleri; Taşkent göçmenleri; Türkmen aşireti, Türkmen köyleri, Türkmenler” gibi etnik bir grubu temsil ettiğini düşündüğümüz ifadeler sözlüğe alınmamıştır. Bunlardan Karapapak, Karapapaklar,

Karapapaklı, Türkmenler, Kürtler gibi ifadeler bir köy ismi de olabilir, kaynaklarda Kars iline ait bu isimlerde köyler tespit edemediğimizden bu isimleri birer topluluk olarak değerlendirdik.

6) Sözlük hazırlanırken yöntem olarak Nuri Akbayar'ın "Osmanlı Yer Adları Sözlüğü" ve Tahir Sezen'in "Osmanlı Yer Adları (Alfabetik Sırayla)" isimli çalışması esas alınmış, bu eserlerdeki sistem esas alınmakla birlikte ihtiyaca binaen eski adlar bilgisi tarafımızca eklenmiştir.

7) Yerleşim yerlerinin yeni adı madde başı yapılmış ve yerleşim yerleriyle ilgili bilgiler yerleşim yerinin günümüzdeki isminde verilmiş; ayrıca yerleşim yerinin eski adı belirtilerek -yine nahiye ise merkez isimleri parantez içinde gösterilerek- yerleşim yerlerinin farklı adları veya farklı imlaları ayrı ayrı alınmış ve ilgili maddebaşı olan ada gönderme yapılmıştır.

8) Yerleşim yerleri şimdiki telaffuz dikkate alarak dizilmiş, gerekli görüldüğü durumlarda yerleşim yerlerinin transkribe edilmiş şekli parantez içinde gösterilmiştir.

9) Sözlükte Yerleşim yerleri ile ilgili bilgi verilirken "bucak-ilçe-il" sıralaması dikkate alınmış; idari birimlerden kaza için "K."; eyalet merkezi için "EM"; kaza merkezi için "KM"; köy için "k."; mahalle için "mah."; istasyon için "İst."; nahiye için "N."; nahiye merkezi için "NM"; Sancak merkezi için "SM" kısaltmaları tercih edilmiştir. Bugün (Bg.) içinse yerleşim yerlerinin 2011 ve 2014 yıllarındaki yönetsel statüleri esas alınmıştır.

10) Çalışma basılı kaynaklara dayalı olduğundan sözlük hazırlanırken; Candan Badem'in **Çarlık Rusya Yönetiminde Kars Vilayeti**, İstanbul, Birzamanlar Yayıncılık, 2010; **Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 20 c., İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1988 – Cilt: I, s. 526-527; Cilt: III, s. 350; Cilt VIII, s. 300-301; Cilt: IX, s.492-494; Cilt: XXIV, s. 515-518; Nihat Çetinkaya, **İğdir Tarihi (Tarih- Yer Adları ve Bazı Oymaklar Üzerine)**, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1996; Nuri Akbayar, İller İdaresi Genel Müdürlüğü, **İl ve İlçe Kuruluş Tarihleri Envanteri**, <http://www.illeridaresi.gov.tr/> 01.11.2015; **Osmanlı Yer Adları Sözlüğü**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları 127, 2001; Resmi Gazete, (1992). **21247 sayılı Onüç İlçe ve İki İl Kurulması Hakkında Kanun (Onüç İlçe ve İki İl Kurulması ile 190 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun)**, Ankara; Resmi Gazete (1987), **19507 Sayılı 103 İlçe**

Kurulması Hakkında Kanun, Ankara; Resmi Gazete (1953) , **8349 sayılı Yeniden 22 Kaza Kurulması Hakkında Kanun**, Ankara; Resmi Gazete (1957), **9644 sayılı Yeniden (78) Kaza Kurulması ve izmir Vilâyetine bağlı Kuşadası Kazasının Aydın Vilâyetine bağlanması hakkında Kanun**, Ankara. Resmi Gazete (1934) , **2727 sayılı Bayazıt Vilâyetine bağlı İğdır ve Tuzluca kazalarının Kars Vilâyetine ve Muş Vilâyetine bağlı Malazgirt kazasının da Bayazıt Vilâyetine bağlanmaları hakkında kanun**, Ankara; **Türkiye Mülkî İdare Bölümleri** (1 Ağustos 1977 durumu), Ankara, İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü Seri: II, Sayı: 5, Ankara; **Mülkî İdare Bölümleri 1968**, (İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü Seri: 1, Sayı: 10) Ankara, J. Basımevi, 1968. **Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu**, 2 c., Ankara, T.C. İçişleri Bakanlığı, Başbakanlık Devlet Matbaası, 1946; **Son Teşkilât-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları**, 2 c., İstanbul, Türkiye Cumhuriyeti Dahiliye Vekaleti, Hilal Matbaası, 1928; Tahir Sezen, **Osmanlı Yer Adları (Alfabetik Sırayla)**, Ankara, TC. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayın Nu: 21, 2006 isimli eserlerden ve, **ADNKS 2013 yılı Nüfus Sayımı Sonuçları- ADNKS 2014 yılı Nüfus Sayımı Sonuçları**, TÜİK'ten - (Türkiye İstatistik Kurumu) 2015, <http://TÜİKapp.TÜİK.gov.tr/adnks.zul> 01.11.2015- istifade edilmiştir.

-A-

Abulbart أبولبارد (Abulbard) →
Kurbançayır

Ağcalar (Ağçalar) اغچه لر → Akçalar

Ağyar (Ağyar) آغيار → Akyar

Ağviran (Ağviran) آغويران → Akören

Ağveran → Akören

Ağzıaçık (Ağzıaçık) آغزی آچيق →
Aksu

Akçalar k., Merkez-Arpaçay-Kars
(Eski Adı: Ağcalar /Keçebörk)

Akören k., Karaurgan-Sarıkamış-Kars
(Eski Adı: Akveran) (Ağveran)
(Ağviran) (Akveren)

Aksu k., Susuz-Merkez-Kars / k.,
(1959) Merkez-Susuz-Kars
(Eski adı: Ağzıaçık)

Akveran Bk. Akören

Akveren Bk. Akören

Akyaka¹ (Aқыақа) آقياقا K., Kars-
Erzurum eyâleti / (1926) N.,
Arpaçay-Kars [Merkezi:
Kızılçakçak] / (1987) K., Kars

(Bg. Kars-ilçe) (Eski adı:
Şuragel / Kızılçakçak) (Şöregel
/ Şüregel)

Akyar k., Selim-Sarıkamış-Kars / k.,
(1957) Merkez-Selim-Kars
(Eski adı: Ağyar)

Alçılı k., Merkez-Merkez-Kars / k.,
Susuz-Merkez-Kars / (1959) k.,
Merkez-Susuz-Kars / k.,
Merkez-Merkez-Kars (Eski
Adı: Berdik)

Alisofu k., Merkez-Sarıkamış-Kars

Altınbulak (Altunbulağ) آلتون بولاق k.,
Karaurgan-Sarıkamış-Kars

Anı Bk. Ocaklı.

Anı آنى Antik şehir / k., Başgedikler-
Arpaçay-Kars / k., Merkez-
Merkez-Kars (Ocaklı)

Arpaçay (Arpaçayı) آرپه چايي
[Kuruluşu Cumhuriyet öncesi]
K., (1926) Kars. (Bg. Kars-
ilçe) → Zaruşad

Arpaçayı Bk. Arpaçay

Aslanhane k., Akyaka-Arpaçay-Kars /
k., (1987) Merkez-Akyaka-
Kars (Arslanhane)

¹1987 yılında yürütülen “103 İlçe Kurulması hakkında kanun” kapsamına alınarak; resmi gazetenin 4 Temmuz 1987 tarih ve 19507 mükerrer sayısında yayınlanan, Türkiye Büyük

Millet Meclisi'nin 19.06.1987 tarihinde kabul ettiği ve aynı tarihte geçerli olmak üzere 3392 sayılı kanunla -kendine bağlanan 22 köy ile ilçe olmuştur.

Arslanhane → Aslanhane

Aşağı Micingirt → İnkaya; Micingird

Asağısaltot → **Aşağısallıpınar**

Aşağı Salut (Aşağı Şalut) آشاغی صالوت → Aşağısallıpınar

Aşağısallıpınar k., Merkez-Sarıkamış-Kars (Eski Adı: Aşağı Salut) (Asağısaltot)

Ataköy k., Merkez-Merkez-Kars (Eski Adı: Mağaracık)

Aynalı (Aynalı) آینه لی k., Merkez-Merkez-Kars / k., Susuz-Merkez-Kars / k., (1959) Merkez-Susuz-Kars

Azat (Azad) آزاد k., Merkez-Merkez-Kars

-B-

Bacıoğlu k., Akyaka (Şuragel; Kızılçakçak)-Arpaçay-Kars / Merkez-Arpaçay-Kars (Bacıoğlu Yaylası)

Bacıoğlu Yaylası باجی اوغلی یایلالی → Bacıoğlu

Başgedikler (Başgedikler) باش کدیگر 1. N., (1926) Arpaçay-Kars [Merkezi: Başgedikler] (Bg. Merkez-Kars- bucak)

Başgedikler (Başgedikler) باش کدیگر

2. NM, Başgedikler-Arpaçay-Kars (Bg. Başgedikler-Merkez-Kars-Köy)

Bayburt (Bayburd) بایبورد k., Selim-Sarıkamış-Kars / k., (1957) Merkez-Selim-Kars

***Bayburt** k., Merkez-Merkez-Kars

***Bayburt** k., Arpaçay-Kars

Bekler k., Merkez-Merkez-Kars (Eski Adı: Mervek)

Berdik (Berdik) بردیک → Alçılı

Berne (Berne) برنه → Koyunyurdu

Bezirgângeçit (Bazirgân Geçid) بازیرگان کچید → Eskigeçit

Boğaz-Boğazköy k., Merkez-Merkez-Kars/ k., Susuz-Merkez-Kars / k., (1959) Merkez-Susuz-Kars / k., Merkez-Merkez-Kars (Eski adı: Melikköy)

Boyalı (Boyalı) بویالی k., Merkez-Sarıkamış-Kars

Boyuntaş k., Akyaka (Şuragel; Kızılçakçak)-Arpaçay-Kars / k., (1987) Merkez-Akyaka-Kars (Eski adı: Dalaver) (Dilaver) (Dalavar)

Bozyiğit k., Doğruyol (Cala)-Çıldır-Kars / k., (1992) Doğruyol-Çıldır-Ardahan / k., (1997) Merkez-Arpaçay-Kars (Eski adı: Gereşen) (Gereşin)

Bölükbaş (Bölükbaş) بلوك باش k., Selim-Sarıkamış-Kars / k., (1957) Merkez-Selim-Kars

Bulanık (Bulanık) بولانق k., Başgedikler-Arpaçay-Kars / k., Merkez-Merkez-Kars

***Bulanık** k., Sarıkamış-Kars

Büyükçatma k., Akyaka- (Şuragel; Kızılçakçak)-Arpaçay-Kars / Başgedikler-Arpaçay-Kars / k., Merkez-Arpaçay-Kars (Eski adı: Büyük Perkit) (Büyük Pergit)

Büyükdurduran k., Akyaka (Şuragel; Kızılçakçak)-Arpaçay-Kars / k., (1987) Merkez-Akyaka-Kars (Eski Adı: Büyük Kımlı)

Büyük Kımlı (Büyük Kımlı) قيمىلى بويوك → Büyükdurduran

Büyük Perkit بويوك پرکیت → Büyük Çatma

Büyük Pergit → Büyük Çatma

Büyükpirveli k., Akyaka (Şuragel; Kızılçakçak)-Arpaçay-Kars /

k., (1987) Merkez-Akyaka-Kars (1928- Eski Pirveli)

Büyük Zaim → Yolboyu

Büyükzayım → Yolboyu

-C-

Cala جالا → Doğruyol

Camuşlu (Camuşlu) جاموشلى k., Kötek-Kağızman-Kars.

Cavlak (Cavlağ) جولاق k., Selim-Sarıkamış-Kars / k., (1957) Merkez-Selim-Kars

Cedere (Cedre) جدره → Değirmenköprü

Celaliye İst., Sarıkamış-Kars

***Cola** k., Çıldır-Kars

Cumhuriyet k., Merkez-Merkez-Kars (Eski adı: Koma) (Yöre ağzında: Kama) (Yolaçan) [Köy ismi ilk önce Yolaçan, sonrasında da Cumhuriyet olarak değiştirilmiştir.]

-Ç-

Çağlayan k., Merkez-Merkez-Kars (Eski adı: Hınzirik) (Hınzirik)

Çakmak (Çakmağ) چاقماق k., Merkez-Merkez-Kars

Çamçavuş (Çamçavuş) چام چاوش k.,
Susuz-Merkez-Kars / k., (1959)
Merkez-Susuz- Kars)

Çamyazı k., Karaorgan-Sarıkamış-
Kars (Eski adı: Yukarı
Micingirt) (→ Micingird)

Çıplaklı (Çıplaklı) چيپلاقلي k., Selim-
Sarıkamış-Kars / k., (1957)
Merkez-Selim-Kars

Çilehane (Çilehane) چيله خانه k.,
Kötek-Kağızman-Kars

-D-

***Dalarer** k., Arpaçay-Kars

Dalavar → Boyuntaş

Dalaver دالاور → Boyuntaş

Darboğaz k., Selim-Sarıkamış-Kars /
k., (1957) Merkez-Selim-Kars
(Eski adı: Zellige) (Zellece)
(Zillice)

Değirmenköprü k., Merkez-Arpaçay-
Kars (Eski adı: Cedere)

Demirkent k., Akyaka (Kızılçakçak)-
Arpaçay-Kars / k., (1987)
Merkez-Akyaka-Kars (Eski

adı: Yeniergine) (1928- Rus
Ergine)

Digor² (Diğor) ديغور 1. N., (1926)
Kağızman-Kars [Merkezi:
Digor] / N., Merkez-Kars / K.,
(1953) Kars (Bg. Kars-ilçe)

Digor (Diğor) ديغور 2. NM, Digor-
Merkez-Kars

***Dikme** k., Selim-Kars

Dikme (Dikme) ديكمه k., Merkez-
Merkez-Kars

Dilaver → Boyuntaş

Divik (Divik) ديويك → Yayıklı

Doğruyol 2. NM, Doğruyol (Cala)-
Çıldır-Kars / NM, (1992)
Doğruyol-Çıldır-Ardahan (Bg.
Arpaçay-Kars- köy) (Eski adı:
Cala)

-E-

***Ergine** k., Merkez-Merkez-Kars

Esenyayla k., Akyaka (Şuragel;
Kızılçakçak)-Arpaçay-Kars /
k., (1987) Merkez-Akyaka-
Kars (Eski adı: Uzunkilise)

²1953 yılında yürütülen “Yeniden 22 Kaza Kurulması hakkında kanun” kapsamına alınarak; resmi gazetenin 3 Mart 1953 tarih ve 8349 mükerrer sayısında yayınlanan, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 27.02.1953 tarihinde

kabul ettiği; ancak 01.03.1953 tarihinde geçerli olmak üzere 6068 sayılı kanunla -kendine bağlanan 35 köy- ile ilçe olmuştur.

Eskigeçit k., Selim-Sarıkamış-Kars /
k., (1957) Merkez-Selim-Kars
(Eski adı: Bezirgângeçit)

Eski Pirveli اسكى پيرولى →
Büyükpırveli

-F-

***Fellice** k., Sarıkamış-Kars

-G-

Gereşen → Bozyiğit

Gereşin کره شين → Bozyiğit

Geçevan (Geçvan / Keçvan) كچوان →
Tunçkaya

Geçivan → Tunçkaya

***Gedere** k., Arpaçay-Kars

Göldalı k., Doğruyol (Cala)-Çıldır-
Kars / k., (1992) Doğruyol-
Çıldır-Ardahan / k., (1997)
Merkez-Arpaçay-Kars (Eski
adı: İrişli) (İrişli)

Gönülalan k., Merkez-Arpaçay-Kars
(Eski adı: İğnezor) (İnezor)

Gülyüzü k., Doğruyol (Cala)-Çıldır-
Kars / k., Merkez-Çıldır-Kars /
k., (1992) Merkez-Çıldır-
Ardahan / k., (1997) Merkez-
Arpaçay-Kars (Eski adı:
Pekreşen) (Pekreşin)

Gürbüzler k., Selim-Sarıkamış-Kars /
k., (1957) Merkez-Selim-Kars
(Eski adı: Verişan)

-H-

Hacıhalil (hacıhalil) حاجى خليل k.,
Merkez-Merkez-Kars

Halıkışlak (Halıkışlağ) خالى قيشلاق k.,
Digor-Kağızman-Kars / k.,
Merkez-Kağızman-Kars / k.,
(1953) Merkez-Digor-Kars
(Halıkışla)

Halıkışla → Halıkışlak

Hamzagerek (jamzagerek)

حمزه كره k., Başgedikler-
Arpaçay-Kars / k.,
Başgedikler-Merkez-Kars

Handere k., Merkez-Sarıkamış-Kars

Hınzirik (Hınzirik) خنزيريك →
Çağlayan

Hınzirik → Çağlayan

-I-

İrişli → Göldalı

İsisu → İsisu

İsisu → İsisu

İssısu → İsisu

-İ-

İğnezor (İğnezor) ايگنه زور →
Gönülalan

İncedere (İncedere) اينجه دره k.,
Başgedikler-Arpaçay-Kars /
(1987) Merkez-Akyaka-Kars

İnesu (İnceşu) اينجه صو k., Susuz-
Merkez-Kars / k., (1959)
Merkez-Susuz-Kars

İnezor → Gönülalan

İnkaya k., Karaorgan-Sarıkamış-Kars
(Eski Adı: Aşağı Micingirt) (→
Micingird)

***İrişli** k., Merkez-Merkez-Kars

***İrişli** k., Merkez-Sarıkamış-Kars

İrişli (İrişli) ايريشلى → Göldalı

İsisu (İsişu) ايسى صو k., Karaorgan-
Sarıkamış-Kars (Eski adı:
İssisu) (İsisu) (İssisu) (İsisu)

İslamergine (İslâmergine) اسلام ارگنه
→ Kayaköprü

İssisu → İsisu

-K-

***Kaçköy** Arpaçay-Kars

Kagaç → Kakaç

Kağızman (Kağızman) قاغزمان
[Kuruluşu Cumhuriyet öncesi]

K., (1846) Kars-Erzurum
eyâleti / K., (1924) Kars (Bg.
Kars-ilçe)

***Kaim** k., Sarıkamış-Kars

Kakaç (Kaçaç) قاقاچ k., Doğruyol
(Cala)-Çıldır-Kars / k., (1992)
Doğruyol-Çıldır-Ardahan / k.,
(1997) Merkez-Arpaçay-Kars
(Kagaç)

Kaleiçi m., Merkez-Kars

Kamasor → Cumhuriyet

Karacaören k., Merkez-Merkez-Kars
(Eski adı: Karacaveran)
(Karacaviran)

Karacaveran → Karacaören

Karacaviran (Kaşacaviran)

قره جه ويرن → Karacaören

Karahamza (Kaşahamza) قارا حمزه k.,
Selim-Sarıkamış-Kars / k.,
(1957) Merkez-Selim-Kars

Karakale (Kaşaşal'e) قره قلعه k.,
Merkez-Merkez-Kars
(Merkezkarakale)

Karakale k., Merkez-Arpaçay-Kars

Karakaş Başgedikler-Arpaçay-Kars /
k., Merkez-Merkez-Kars

Karakurt (Ḳaraḳurt) 1. قره قورت N., (1926) Sarıkamış-Kars [Merkezi: Karakurt] (Bg. Sarıkamış-Kars-Bucak)

Karakurt (Ḳaraḳurt) 2. قره قورت NM, Karakurt-Sarıkamış-Kars / (Bg. Karakurt-Sarıkamış-Kars-köy)

Karaurgan (Ḳaraurgan) 1. قره اورغان N., (1926) Sarıkamış-Kars [Merkezi: Karaurgan] (Bg. Sarıkamış-Kars-Bucak)

Karaurgan (Ḳaraurgan) 2. قره اورغان NM, Karaurgan-Sarıkamış-Kars / (Bg. Karaurgan-Sarıkamış-Kars-köy)

Kars (Ḳarş) قارص [Kuruluşu Cumhuriyet öncesi] SM Erzurum eyâleti / E., (1580) Kars eyâleti / S., (1846) Erzurum eyâleti / S., (1878-1918) Rusya / (1924) Kars-İl (Bg. il ve il merkezi)

Kayaköprü k., Akyaka (Şuragel; Kızılçakçak)-Arpaçay-Kars / k., (1987) Merkez-Akyaka-Kars (Eski adı: İslamergine)

Keçebörk → Akçalar

Kekeç (Kekec) كه كه ج k., Selim-Sarıkamış-Kars / k., (1957) Merkez-Selim-Kars

***Kellice** k., Merkez-Merkez-Kars

Kırçıçeği k., Susuz-Merkez-Kars / k., (1959) Merkez-Susuz-Kars (Eski adı: Mamaş)

Kızılçakçak (Ḳızılçakçak) قزىل چاقچاق NM, (1926) Akyaka (Şuragel) Arpaçay-Kars

Kızıldaş → Süngüderesi

Kızıлтаş (Ḳızıltaş) قزىل طاش → Süngüderesi

Kinegi كينه كى → Yalçınlar

Kineği → Yalçınlar

Kiziroğlu (Kiziroğlı) كزير اوغلى k., Susuz-Merkez-Kars / k., (1959) Merkez-Susuz-Kars

Koçköy-Koçköyü (B) (Ḳoçköy) كوچكوى k., Merkez-Arpaçay-Kars

Komasor (Ḳomaşor) قوماصور → Cumhuriyet

Koşapınar (Ḳoşapuñar) قوشه پوكار k., Selim-Sarıkamış-Kars / k., (1957) Merkez-Selim-Kars

Koyunyurdu k., Selim-Sarıkamış-Kars / k., (1957) Merkez-Selim-Kars (Eski adı: Berne)

Kurbançayır k., Karaorgan-Sarıkamış-Kars / (Eski adı: Abulbart) (Kurbançayırı)

Kurbançayırı → Kurbançayır

Küçükaküzüm (Küçükağüzüm)
كوجوك آق اوزوم k., Akyaka (Şuragel; Kızılçakçak) - Arpaçay-Kars / k., (1987) Merkez-Akyaka-Kars (Küçükaközüm)

Küçükaközüm → Küçükaküzüm

Küçükdurduran k., Akyaka (Şuragel; Kızılçakçak)-Arpaçay-Kars / k., (1987) Merkez-Akyaka-Kars (Eski adı: Küçük Kımılı)

Küçük Kımılı (Küçük Kımılı)

كوجوك قمیلى → Küçükdurduran

Kümbet (Kümbet) کومبت k., Merkez-Arpaçay-Kars

***Kümbet** k., Merkez-Merkez-Kars

Kümbetli k., Merkez-Merkez-Kars (Eski adı: Ladikars)

-L-

Ladikars (Vladiğars) ولاد قارس → Kümbetli

Laloğlu (Laloğh) لال اوغلی k., Merkez-Sarıkamış-Kars / k., Selim-

Sarıkamış-Kars / k., (1957) Merkez-Selim-Kars

-M-

Mağaracık (Mağaracık) مغاره جق → Ataköy

Mamaş (Mamaş) ماماş → Kırçıçeği

Melikköy (Melikköy) ملیک کوی → Boğaz-Boğazköy

Merkezkarakale → Karakale

Mervek → Bekler

Meydancık (Meydancık) میدانجق k., Merkez-Arpaçay-Kars

Mezra → Mezraa

Mezraa k., Susuz-Merkez-Kars / k., (1959) Merkez-Susuz-Kars / k., Merkez-Merkez-Kars (Eski adı: Mezre) (Mezrea) (Mezra)

Mezre → Mezraa

Mezrea (Mezre'a) مزعه → Mezraa

Micingird مجینگرد Sancak (1538-1830) Erzurum eyâleti / N., Erzurum-Erzurum / İnkaya (Aşağımicingirt; Micingird-i süflâ)-Karaorgan-Sarıkamış-Kars;Çamyazı (Yukarımicingirt; Micingird-i Ulyâ)-Karaorgan-Sarıkamış-Kars -Köy

-N-

*Neveze k., Arpaçay-Kars

-O-

Ocaklı k., Başgedikler-Arpaçay-Kars / k., Merkez-Merkez-Kars (Eski adı: Ani)

Oğuzlu (Oğuzlı) اوغوزلی k., Başgedikler-Arpaçay-Kars / k., Başgedikler-Merkez-Kars (Uğuzlu)

Okçuoğlu (Okçioğlu) اوچجی اوغلی k., Merkez-Arpaçay-Kars

Oluklu (Oluklı) اولوقلی k., Selim-Sarıkamış-Kars / k., (1957) Merkez-Selim-Kars

Oluklu (Oluklı) اولوقلی k., Kötek-Kağızman-Kars [Kağızman'a bağlı Oluklu köyü 2011 yılından sonra Büyük oluklu ismiyle Selim'e bağlanmıştır.]

Ortakapı m., Merkez-Kars (Ortakapı)

-P-

Pekreşin → Gülyüzü

Pekreşin (Bekreşin) بکره شین → Gülyüzü

Polat → Polatköyü

Polatköy (Poladköy) پولاد کوی → Polatköyü

Polatköyü k., Merkez-Arpaçay-Kars (Polat) (Polatköy) (Pulatköy)

Porsuklu (Porşuklı) پورصوقلی k., Susuz-Merkez-Kars / k., (1959) Merkez-Susuz-Kars

Pulatköy → Polatköyü

-R-

Rus Ergine روس ارگنه → Demirkent

-S-

Saat (Sa'at) ساعت → Topkaya

Saatköy → Topkaya

Sarıkamış (Şarıkamış) صاری قامش [Kuruluşu Cumhuriyet öncesi] K., Kars (Bg. Kars-ilçe)

Selim³ سلیم N., (1926) Sarıkamış-Kars / [Merkezi: Selim] K., (1957) Kars (Bg. Kars-ilçe)

Selim سلیم NM, Selim-Sarıkamış-Kars

³1957 yılında yürütülen “Yeniden (78) Kaza Kurulması ve izmir Vilâyetine bağlı Kuşadası Kazasının Aydın Vilâyetine bağlanması hakkında kanun” kapsamına alınarak; resmi gazetenin 27 Haziran 1957 tarih ve 9644

mükerrer sayısında yayımlanan, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 19.06.1957 tarihinde kabul ettiği; ancak 01.09.1959 tarihinde geçerli olmak üzere 7033 sayılı kanunla -kendine bağlanan 53 köy ile- ilçe olmuştur.

*Selin⁴ K., Kars

Sırataşlar k., Karaorgan-Sarıkamış-
Kars (Eski adı: Zekköy) (Zek)

Sırbasan (**Şırbaşan** / **Şirbasan**)
صیرباصان k., Karaorgan-
Sarıkamış-Kars

Sosgert (**Şosgerd**) صوسگرد → Taşdere

Soskerd → Taşdere

Subatan (**Şubatan**) صو باتان k.,
Başgedikler-Arpaçay-Kars / k.,
Merkez- Merkez-Kars)

Susuz⁵ (**Şusuz**) صوسز N., (1926)
Merkez-Kars [Merkezi: Susuz]
/ K., (1959) Kars (Bg. Kars-
ilçe)

Susuz (**Şusuz**) صوسز NM, Susuz-
Merkez-Kars

Süngüderesi k., Akyaka (Şuragel;
Kızılçakçak)-Arpaçay-Kars /
k., (1987) Merkez-Akyaka-
Kars (Eski adı: Kızıldaş)
(Kızıldaş)

Süngütaşı k., Karaorgan-Sarıkamış-
Kars (Eski adı: Zivin)

-Ş-

Şahnalar شاهنالر k., Akyaka (Şuragel;
Kızılçakçak)-Arpaçay-Kars /
k., (1987) Merkez-Akyaka-
Kars

Şuragel شوره كل S., (17. yy.) Van
eyâleti / S., (1800) Kars eyâleti
/ K., (1846) Kars-Erzurum
eyâleti / N., (1926) Arpaçay-
Kars [Merkezi: Kızılçakçak]
(Şöregel / Şüregel) (Şöregil)
(Kızılçakçak) (Bg. Kars-
Akyaka-İlçe) (→ Akyaka)

-T-

Taşdere k., Akyaka (Şuragel;
Kızılçakçak)-Arpaçay-Kars /
k., Merkez-Arpaçay-Kars (Eski
adı: Sosgert) (Soskerd)

Taşkof (Taşkof) طاشقوف → Yalınkaya

Taşkov → Yalınkaya

Taşköprü (Taşköbri) طاش کوبری k.,
Doğruyol (Cala)-Çıldır-Kars /
k., (1992) Doğruyol-Çıldır-

⁴Kaynaklarda rastlayamadığımız bu yerleşim yeri, kanaatimizce “Selim” ilçesinin yazım hatası sonucu yanlış yazılmış halidir.

⁵1957 yılında yürütülen “Yeniden (78) Kaza Kurulması ve izmir Vilâyetine bağlı Kuşadası Kazasının Aydın Vilâyetine bağlanması hakkında kanun” kapsamına alınarak; resmi

gazetenin 27.06.1957 tarih ve 9644 mükerrer sayısında yayınlanan, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 19.06.1957 tarihinde kabul ettiği; ancak 01.04.1959 tarihinde geçerli olmak üzere 7033 sayılı kanunla -kendine bağlanan 33 köy ile- ilçe olmuştur.

Ardahan / k., (1997) Merkez-Arpaçay-Kars

Telek k., Merkez-Arpaçay-Kars.

Tepecik تپه جك k., Merkez-Arpaçay-Kars

Tomarlı k., Merkez-Arpaçay-Kars (Eski adı: Vanaza) (Veneze) (Vanaze)

Topkaya k., Karaorgan-Sarıkaş-Kars (Eski adı: Saatköy) (Saat)

Tozluca (Tozluca) طوزليجه k., Selim-Sarıkaş-Kars / (1957) Merkez-Selim-Kars

Tunçkaya k., Kötek-Kağızman-Kars (Eski adı: Geçevan) (Geçivan) (Geçvan)

-U-

Uğuzlu → Oğuzlu.

Uzunkilise اوزون كليسا → Esenyayla

Uzun Zaim → Yolboyu

Uzunzayim [Uzun Za'im] وزون زاعم → Yolboyu

-V-

Vanaza → Tomarlı

Vanaze → Tomarlı

Veneze ونه زه → Tomarlı

Verişan وریشان S., (1579) Kars eyâleti / k., Selim-Sarıkaş-Kars / k., (1957) Merkez-Selim-Kars (→ Gürbüzler)

-Y-

Yağbasan (Yağbaşan) ياغ باصان k., Merkez-Sarıkaş-Kars (Yağbasan)

Yağbasan → Yağbasan

Yalçınlar k., Başgedikler-Arpaçay-Kars / k., Başgedikler-Merkez-Kars (Eski adı: Kinegi) (Kineği)

Yalınkaya k., Merkez-Merkez-Kars (Eski adı: Taşkof) (Yöre ağzı: Taşkov)

Yayıklı k., Merkez-Sarıkaş-Kars (Eski adı: Divik)

Yenice k., Selim-Sarıkaş-Kars / k., (1957) Merkez-Selim-Kars

***Yenice** k., Merkez-Merkez-Kars

Yeniergine → Demirkent

Yeniköy (Yeñiköy) يكي كوی k., Karaorgan-Sarıkaş-Kars

Yılanlı ييلانلی k., Başgedikler-Arpaçay-Kars / k., Başgedikler-Merkez-Kars

Yolaçan → Cumhuriyet

Yolboyu k., Susuz-Merkez-Kars / k.,
(1959) Merkez-Susuz-Kars
(Eski adı: Büyük Zaim)
(Büyükzayım) (1928- Uzun
Zaim; 1933- Uzunzayım)

Yukarı Micingirt → Çamyazı;
Micingird

Yukarı Salut (Yuḡarı Şalut)

یوقاری صالوت → Yukarı
Sallıpınar

Yukarısallıpınar k., Merkez-
Sarıkamuş-Kars (Eski adı:
Yukarı Salut)

-Z-

***Zaim** k., Sarıkamuş-Kars

***Zaim** k., Merkez-Merkez-Kars

***Zaimköyü** k., Sarıkamuş-Kars

***Zaimköyü** k.,Kars

***Zalim** k., Sarıkamuş-Kars

Zarşat → **Zaruşad.**

Zaruşad زاروشاد S., (1579) Kars
eyâleti / K., (1828) Çıldır-
Erzurum eyâleti / Kaza (1878-
1918)- Rusya yönetimi / KM,
(1926) Arpaçay-Kars / (Bg.
Kars-Arpaçay- ilçe)

Zek زه ك → Sırataşlar

Zekköy → Sırataşlar

***Zellice** k., Merkez-Merkez-Kars

***Zellice** k., Arpaçay-Kars

Zellice-Zellece زه للجه → **Darboğaz**

Zillice → **Darboğaz**

EK 4: İncelemeye Dâhil Edilmeyen Söz Varlıkları

Derleme Sözlüğü'nden alıntı yapılan, yaptığımız araştırma neticesinde Eski Kars'a bağlı fakat günümüz Kars iline ait olmadığını düşündüğümüz veya Kars olarak gösterilen ancak kaynaklarda ve günümüz Kars ili sınırları içerisinde tespit edemediğimiz yerlerden¹ derlenmiş kelimeler sözlüğe dâhil edilmemiş, burada sıralanmıştır. İşbu söz varlıkları; günümüz Kars iline ait yerlerden derlenmişse ya da sahadan tarafımızca tespit edilmişse sözlüğe dâhil edilmiştir.

abril Nisan. (DS I, s. 30*: Toreshev, *Ardahan)

açacak Anahtar. (DS I, s. 55-56*: Ölçek, *Ardahan)

addım Adım. (DS I, s. 65: Taşburun, *İğdir)

aftafa (DS I, s. 71*: Karakoyunlu)

ağaç Ağaç. (DS I, s. 85: Karakoyunlu aşireti)

ağaç delen Ağaçkakan kuşu. (DS I, s. 80*: Taşburun, *İğdir)

ağrın alım (DS I, s. 110-111*: Taşburun, *İğdir)

ağulan- Zehirlenmek. (DS I, s. 114: Taşburun, *İğdir)

ağüz Beyaz yüz: Ağüze ben yaraşır. (DS I, s. 116: Taşburun, *İğdir)

aha, aha (2) (T.): Hayret, korku, keder, sevinç, kızgınlık, alay bildiren ünlem. (*İğdir, Ölçek, *Ardahan) [DS]

ağda İğdiş edilmiş erkek hayvan. (DS I, s. 127: Taşburun, *İğdir)

ağlo Oklava. (DS I, s. 132: Taşburun, *İğdir)

alaca çok renkli, karışık renkli (Ölçek, *Ardahan, *İğdir ve çevresi)

albuğara Sarı erik kuruşu. (DS I, s. 208: Taşburun, *İğdir)

allam, alaram Alırım. (DS I, s. 224: Taşburun, *İğdir)

allanıpdı (I) Aldanmış. (DS I, s. 224: Taşburun, *İğdir)

¹ Bu yerleşim yerleri; **merkez ilçeye bağlı** “Akhisar, Akkışla, Alkaner, Aşağı Karaçay, Batıoğuz, Bayat, Bayazıt, Bayraktutan, Birçok, Bireşik, Birişk, Börk, Büyükcincirop, Büyüktefle, Ceylân, Çavşat, Çarıklı, Dereköy, Dinek, Eğirler, Gaş, Girveli, Gor,Goş, Hortu, Kafcağız, Karagopak, Karakoyun, Karakoyunlu, Karapapık, Kellice, Koyundere, Köşker, Köy, Kurtkale, Küçükköy, Mağaralık, Ölçek, Salhara, Suhara, Şağaman, Şağamon, Şıhsami, Toreshev, Temürlü, Yalak”; **Sarıkamış'a bağlı** “Berneniler, Boyabat, Kaim, Kocapınar, Kürtler”; Selim'e bağlı gösterilen “Bozkurt”; **Arpaçay'a bağlı** “Çıldır, Koyundere, Kurda, Kürda, Sahralar, Salmalar, Salmanlar, Şahıncılar” köyleridir.

allanıpdı (II) Kızarm (DS I, s. 224: Taşburun, *İğdir)

almas Elmas. (DS I, s. 227: Taşburun, *İğdir)

ana bala Anne ile çocuğu, ana evlât. (DS I, s. 244: Taşburun, *İğdir)

arh **1.** Su yolu, ark. (DS I, s. 315*: Taşburun, *İğdir); **2.** Dere, çay. (DS I, s. 315*: Taşburun, *İğdir)

avad Bayındır. (DS I, s. 374: Taşburun, *İğdir)

ay balam A yavrum, yavrum! (Taşburun, *İğdir) (DS I, s. 410)

ayahdaşı Hamamda ayak kiri temizliğinde kullanılan taş. (DS I, s. 399: Taşburun, *İğdir)

azarrı Hastalıklı. (DS I, s. 435: Taşburun, *İğdir)

azdırmak , azdıрмаğ Yoldan çıkartmak, şımartmak, yoldan çıkmak, sapıtmak. (DS I, s. 437: Taşburun, *İğdir)

baçı Öpücük. (DS I, s. 458: Taşburun, *İğdir)

badam Badem. (DS I, s. 577-578*(Taşburun, *İğdir)

badımcın Patlıcan. (DS I, s. 502*(Taşburun, *İğdir)

badnus Tepsi, büyük sahan. (DS I, s. 470: Taşburun, *İğdir)

badoş Kösele. (Taşburun, *İğdir) (DS I, s. 470)

balgun Balkon. (DS I, : Taşburun, *İğdir)

balıh gulağı Midye. (DS I, s. 504: Taşburun, *İğdir)

balınc Tüy yastık. (DS I, s. 505: Taşburun, *İğdir)

baravar Birlikte. (DS I, s. 523-524*: Karakoyunlu)

başga Başka. (DS I, s. 557: Karakoyunlu)

baydağ (I) Bayrak. (DS I, s. 579: Taşburun, Karakoyunlu, *İğdir)

bazar Haftanın ilk günü, Pazar. (DS I, s. 586: Taşburun, *İğdir)

bazdamaç (DS I, s. 587-588*: Taşburun, *İğdir)

bedirenk Güzel olmayan renk, kötü, fena renk. (DS I, s. 595: Taşburun, *İğdir)

bel (I) **1.** Meni, sperma. (DS I, s. 605: Kızılçakçak *Arpaçay); **2.** Omurga. (DS I, s. 605: Taşburun, *İğdir)

bibar Biber. (DS I, s. 811*: Taşburun, *İğdir)

bileyh (I) Bilek. (DS I, s. 692: Taşburun, *İğdir)

bileyh (II) Bilelim. (DS I, s. 692: Taşburun, *İğdir)

borş Borç. (DS I, s. 741: Karakoyunlu aşireti)

boz at Kır at. (DS I, s. 750: Taşburun, *İğdır)

buçuk *is.* 300 gramlık bir ağırlık ölçüsü. (DS I, s. 777: Akkışla)

bür Bir. (DS I, s. 824: Karakoyunlu)

büzdüm Kuyruk sokumu, anüs. (DS I, s. 833: Taşburun, *İğdır)

carak *is.* Zayıf, ince. (DS II, s. 928*: Bayat)

carak *is.* Zayıf, ince. (DS II, s. 928*: Bayat)

cavaf Cevap. (DS II, s. 865: Karakoyunlu)

cevür- Çevirmek. (DS II, s. 887: Karakoyunlu)

cındır Eski bez, paçavra. (DS II, s. 919: Taşburun)

cice Abla. (Ölçek, *Ardahan)

çelik Baston. (DS II, s. 1123: Taşburun, Karakoyun, *İğdır)

çoşa İki kanatlı pamuk kozası. (DS II, s. 1273: Taşburun)

destamaz Apdest. (DS II, s. 1436: Karakoyunlu)

düşme- İyi gelmemek, yaramamak. (DS II, s. 1639: Karakoyunlu aşireti)

el götür- Yalvarmak, yakarmak. (DS III, s. 1714: Karakoyunlu)

érket Rek'at. (DS III, s. 1774: Karakoyunlu)

evdesthane Helâ, tuvalet. (DS III, s. 1802: Karakoyunlu)

evsin *is.* Davar ya da büyük baş hayvan ağılı. (DS III, s. 1815-1816: Aşağı Karaçay)

gav- Kovmak. (DS III, s. 1939: Karakoyunlu)

ğıl- Namaz kılmak: Her zaman Cuma namazını ğılar. (DS III, s. 2044: Karakoyunlu)

gırh Kırk. (DS III, s. 2056: Karakoyunlu)

gizir Köy bekçisi. (DS III, s. 2087: Karakoyunlu)

golçek- Yemin etmek, ant içmek. (DS III, s. 2097: Karakoyunlu)

gulf Kulp. (DS III, s. 2191: Karakoyunlu)

gurvan Kardeş anlamında kullanılır, sevgi belirtir. (DS III, s. 2197*: Karakoyunlu)

gutar- Kurtarmak. (DS III, s. 2203: Karakoyunlu)

günorta üstü Öğle üstü. (DS III, s. 2230: Karakoyun)

hama Kaynamamış sütün üzerindeki kaymak. (DS: Karakoyun, *İğdır)

hamı Hepsi. (DS: Karakoyun)

hamsı Hepsi. (DS: Karakoyun)

hardan Nereden. (DS III, s. 2287: Karakoyunlu)

heresi Hepsi. (DS III, s. 2344: Karakoyunlu)

hetir Hatır. (DS III, s. 2350: Karakoyunlu)
hırda Küçük (çocuk için) (Çarıklı, *İğdir) [DS]
hindi Şimdi. (DS, Koyundere, *Ahıska)
hindi Şimdi. (Koyundere, *Ahıska) [DS]
iyit Delikanlı, yiğit. (DS IV, s. 2575: Karakoyunlu, *İğdir)
kimi Gibi. (Koyundere, Ahıska *İğdir) [DS]
kimin Gibi. (Koyundere, Ahıska) [DS]
kirelemek Kiralamak. (Koyundere, Ahıska) [DS]
kotan Pulluk, büyük saban. (Koyundere, Ahıska göçmenleri) [DS]
köşmek Göçmek. (Koyundere, Ahıska göçmenleri) [DS]
merendi Çeltik biçmek için kullanılan küçük tırpan. (DS IV, s. 3168: Karakoyunlu)
min- Binmek. (DS IV, s. 3202: Karakoyunlu)
munu Bunu. (DS IV, s. 3221: Karakoyunlu)
musurman Müslüman. (DS IV, s. 3224: Karakoyunlu)
ne geder Ne kadar. (DS IV, s. 3245*: Karakoyunlu)
nemçe Tabak. (DS IV, s. 3246: Karakoyunlu)
neve Torun. (Batioğuz, Bayraktutan, *İğdir)
oğu- **1.** Okumak. (DS V, s. 3275: Karakoyunlu); **2.** Öğrenim yapmak. (DS V, s. 3275: Karakoyunlu)
orvad Bir erkeğin eşi olan kadın (DS V, s. 3292: Karakoyunlu)
örĖen- Öğrenmek. (DS V, s. 3348: Karakoyunlu)
pilöğ çeğ- Pilav ziyafeti vermek. (DS: Karakoyunlu aşireti)
sāb İye, sahip. (DS V, s. 3509*: Karakoyunlu)
saggal Sakal. (DS V, s. 3514: Karakoyunlu)
saggız Sakız. (DS V, s. 3514: Karakoyunlu)
sığı Sıkı. (DS V, s. 3606: Karakoyunlu)
şebe (DS V, s. 3757: Kaim *Sarıkamış)
şirni (DS V, s. 3786*: Karakoyunlu)
tapança Tabanca. (DS V, s. 3826: Karakoyunlu)
teref Yan. (DS V, s. 3891: Karakoyunlu)
tezden Yeniden, gene. (DS V, s. 3907: Karakoyunlu)
üşağ Çocuk. (DS VI, s. 4079: Karakoyunlu)

yaḥun Yakın. (DS VI, s. 4128*: Karakoyunlu)
yalançı Yalancı (DS VI, s. 4141: Karakoyunlu)
yandır- Yakmak. (DS VI, s. 4165: Karakoyunlu)
yeddi Yedi. (DS VI, s. 4221: Karakoyunlu)
yémiller Yemiyorlar. (DS VI, s. 4821: Kurtkale çevresi)
yıḥıl- Yıkılmak. (DS VI, s. 4265: Karakoyunlu)

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Özlem ŞUATAMAN

Eğitim Durumu:

Lisans: Trakya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (2001-2005)

Yüksek Lisans: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Dili Bilim Dalı / Yüksek Lisans Tezi: “Kazak Türkçesiyle ‘Kırgız Halk Erteğileri’ (Transkripsiyonlu Metin- İnceleme- Sözlük)” (2008)

İş Durumu:

Trakya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Araştırma Görevlisi (2005-2008)

Kırklareli Üniversitesi Türk Dili Öğretim Görevlisi (2009-)